

LOCORVM CATHOLICORVM

TVM SACRAE SCRIPTVRAE, tum etiam antiquorum patrum,

PRO ORTHODOXA, ET VETERE FIDE RETINENDA, LIBRI SEPTEM,

Ad Carolum, Hiſpaniarum principem.

In quibus præcipua inſtitutionis CALVINI capita, ſicut primus index cumulatiſſimè continet, apertiſſimè confutantur.

F. FRANCISCO HORANTIO HISPANO, ordinis Minorum regularis obſeruantiæ, AVCTORE.

Primus INDEX, *de quibus rebus in toto libro agatur, oſtendit; ſecundus doctorum nomina, ab auctore citata, continet; tertius ſcripturarum loca, ab eodem explicata, complectitur; ultimus verò omnia, notatu digna, breuiter comprehendit.*

CVM PRIVILEGIO.

Venetiis, ex Officina Iordani Zileti 1564.

Prius,quàm hoc opus prælo ſubiiceretur, lectum, in examen & diſquiſitionem uocatum, ac comprobatum fuit; primùm à Reuerendiss. P. F. Franciſco Zamora, ordin. Minorum regularis Obſeruantiæ generali miniſtro; deinde ab hæreticæ prauitatis Inquiſitore Veneto; poſtremò ab illuſtriſſimo reip. Venetiarum ſenatu.

F. Franciscus Horantius Hispanus S. P. D.

MIHI, sæpenumero cogitanti, PRINCEPS SERENISSIME, an primos hos nostros laboris fructus inclytæ maiestati tuæ dicarem; nulla planè ratio, quæ me ad id faciendum cohortaretur, ueniebat in mentem. quis enim, cęteris prætermissis, tam exiguis muneribus catholici, atque potentissimi regis filium, Hispaniarum principem, tantorumq́ regnorum hæredem sibi deuincire posse, in animum induceret? uerùm, cùm labores nostri magis crescere uiderentur, piisq́ omnibus plus placere inciperent, quàm ego sperare ausus fuissem; non dubitaui, clementiam tuam multis de caussis, quas breui hic persequar, in præsentis negotij defensionem suppliciter asciscere. Illud itaque in primis me mouit, princeps maxime, ut SEPTEM HOS LIBROS LOCORVM CATHOLICORVM tibi consecrarem: quòd certissimam spem de maiestate tua, iam pridem conceptam, Christi ecclesia habeat, non minùs te catholici nominis, paternæ, auitæq́ pietatis, ac religionis hæredem se habituram; quàm amplissimorum & plurimorum regnorum iure hæreditario te fore successorem, lætè, atque hilarè recognoscit. Adhuc etiam hæc altera consideratio animum nostrum in proposito unicè confirmauit: quòd, si ueritus

non eſt IOANNES CALVINVS (in cuius ſolius falſam doctrinam euertendam toto hoc opere incumbimus) regem Chriſtianiſſimum iniquæ & impiæ cauſſæ, à qua quàm longè abeſſet rex ille fortiſſimus, & antiquæ fidei obſeruantiſſimus, homo maximè aſtutus profectò nō ignorabat, non defenſorem modò, ſed etiam iudicem appellare: nemo mihi iure, ac merito uitio uertet, ſi catholicum principem pro catholica confeſſione nominatim patronum, nòn iudicem rerum eccleſiaſticarum cōpellem. ſimulauit ille falsò ſub potentiſſimi regis Franciſci umbra quietum ac ſecurū ſe delitеſcere; cùm ipſius principis fidem palàm oppugnaret: & mihi non licebit Chriſtianiſſimi æque, ac potentiſſimi principis fidem implorare, atque obteſtari fauorem; dum eam fidem ab iniquis calumniis uindico, pro qua, more ſuorum maiorum, ad uitam libenter effundendam ſemper ſit paratiſſimus? habet enim ſui generis domeſtica exēpla, tam illuſtria, & præclara, ut non tam imperio, & potentia maximum, quàm fidei, pietatis, & religionis amplificandæ ſtudioſum ſe fore oportere recordetur, quoties de uniuſcuiuſque ipſorum uita cògitauerit. habet, ut nimis antiqua omittamus, reges catholicos; qui ſimul cum regno Chriſti euangelium regio ſanguine amplificarunt. habet admirandum illud imperatoriæ maieſtatis, atque religionis exemplar, CAROLVM V. quem non tam nomine, (quamuis & hoc non in parua felicitatis ſuæ parte meritò reponat) quàm animi magnitudine, & fidei feruore, ut facere cœpit, diligentiſſimè exprimat. habet denique totius humanitatis, pietatis, religioniſq; cæleſte ſpecimen, catholicum ſcilicet regem PHILIPPVM, progenitorem ſuum; qui tanto ſtudio, & opera huiuſmodi lucubrationes iuuare eſt ſolitus, quantò flagitioſos homines, & ſceleratos omnibus ſententiis perſequitur, atq; ulciſcitur. Sed, ne his tantùm nominibus, quæ tui generis ſplendor tibi peperit, tecum nos hic egiſſe uideamur; non nullas etiam ex propè infinitis tui animi ſingularibus, ac regiis dotibus, tibi propriis, & quas cum paucis habes communes, (etenim uniuerſas, quis adeò illuſtri ingenio foret, ut poſſet uel oratione complecti, uel ſaltem percenſere numerando?) in medium afferemus. ipſæ ſiquidem clementiam tuam ad opem nobis ferendam, ac fortiſſimam manum indigentibus tendendam contra fidei tuæ hoſtes, homines hæreticos, non urgent ſolùm, ſed præmunt, & impellunt. fidem ſanctiſſimam in uita, qui eſſe oportere tam firmiter credis; poterisne inimicus iſtis non eſſe, qui tuum paſtorem, Chriſti uicarium, Petri ſucceſſorem, honore priuant, atque dignitate ſpoliant? pudorem, ac pudicitiam, qui tam inſigniter colis, ut ipſius

præclarum ſpecimen uulgò habearis; qui poteris æquo animo ferre meretriciam iſtorum diſciplinam, caſtitatis uiolationem, uirginum, Deo dicatarum, corruptionem, domeſticum demum iſtorum lenocinium? qui ſacrificium Chriſti, immortalis ſacerdotis, tanto cultu, ac ueneratione proſequeris, ut uel hac parte admirabilis ſit ubique tuarum incredibilium uirtutum fama, fanorum ſpoliatores, ſacrilegos inuaſores, ſacerdotum occiſores, imaginum irriſores, ac depulſores, iam pridem mortuorum martyrum nouos necatores, crucis tandem inimicos: quo pacto iſte tuus pænè diuinus genius inultos, & impunitos abiiſſe ſuſtineat, non ſatis poſſum æquidem cogitare. leges uiolatæ, humana decreta corrupta, innocentia afflicta, & ueritas offenſa, cuius præter tuam, INCLYTE CAROLE, fidem implorabit? conſtantiam appellabit? uitæ integritatem obteſtabitur? ueritatem, qua longè ceteris excellere ab omnibus iudicaris, expoſcet? Ne uiuam, ſi quæ ſtatim ſum dicturus, ſimulationis, aut aſſentationis cauſſa dixero. non me profectò latet, quàm cauerit ſemper princeps meus iſtiuſmodi hominibus, nec ſemel quidem pateſeciſſe aures. Sæpe itaq; in Italia, extra eas etiam ciuitates, quas clementiſſimi, ac religioſiſſimi genitoris tui, & regis noſtri PHILIPPI potentia regit, à multis, qui maieſtatem tuā nunquam de facie nouerunt, (principes nimirum etiam abſentes ante omnium oculos uerſamini) de te inter cetera accepiſſe memini; in uita ſcilicet iſta tua innocentiſſima, in moribus integerrimis, in maximis factis, in odio incredibili, quo iam à puero mendaces homines, immo ioculares, ludicros, atque adulatores acriter inſectaris; in ſingulari quadam beneuolentia, & humanitate, qua es erga bonos, graues, benemeritosq; de Chriſtiana repub. non de tua ampliſſima ſolùm, in his itaque omnibus, & in aliis pluribus, quæ illi non ſine maxima admirabilitate de te referebant, ego uerò non ſine ſumma uoluptate audiebam, clariſſimam præſagitionem eorum, quæ longo poſt tempore per te ſit Deus effecturus, eſſe diuinitus incluſam. O quantam habet diſſimilitudinem genus hoc tuorum inſtitutorum, & tuæ uitæ Chriſtianè ducendæ ratio cum iſtorum hominum, quos hic ſumus inſectaturi, & fide, & moribus. iſti Dei uiuentis uerbum iniquis gloſſulis quotidie tentant; ſuntq; ſcripturæ ſanctæ corruptores ſceleratiſſimi: iſti in eccleſiæ principes exhauſto rubore, oreq; duriſſimo ſunt: iſti nouis doctrinis uetus illud euangelium, pro quo uitam obtuliſſe quàm glorioſiſſimum ipſe æſtimaſſes, antiquare, abrogare, extinguere, & funditus delere omnes, pro ſua quiſque uirili parte, certant: iſti uerorum miraculorum uirtutem, mirandaq; prodigia

ſanctorum, quæ tam ſincero affectu cum antiquitate ipſe obſeruas, nullius frontis homines, Satanæ præſtigias, & ſi quid poſſunt turpius, appellant: iſti antiquos patres, in quorum libris ſatis expreſſam fidem, quã tua maieſtas profitetur, intueri licet, & quos tu unicè laudare ſoles, modò miſerè lapſos, modò deceptos, cæcos, rudes, ignaros, apertiſſimè dicere non uerentur: iſti cùm urgentur, ut eos cogamus fateri, uel eccleſiam, cuius te ſacro lacte eſſe educatum uehementer ipſe gloriaris, fuiſſe aliquandiu intermortuam, ut cum ipſis renaſceretur; uel certè cũ ea ipſis litem eſſe; ueram eccleſiam inuiſibilem eſſe, homines uerſuti, obſcuri, aſtuti, fallaces, malitioſi, atque ueteratores fingunt: iſti tandem (nam ſi omnia eorum ſcelera ſingillatim percurrere uellem; & maieſtati tuæ audire perquàm moleſtum foret, & nobis referre non mediocriter laborioſum) non alid ſpectant, quàm ut Chriſtiani populi pacem perturbent, diuinas leges abrogent, ſacra iura tollant, uniuerſa inuertant. non alið ſpectant, quàm ut regibus ſua ſceptra è manibus extorqueant, è ſuis finibus expellant, patrimonio ſpolient, bonis demum omnibus priuent. duces Chriſtianiſſimos, paritérq; nobiliſſimos dolo perimunt, gentem ſuam produnt, ac tam horrendis facinoribus implicantur, ut uel mediocriter modeſtum ea commemorare pudeat, & pigeat. Scilicet talibus dolis Dei uerbum apoſtolorum ſæculo emerſit? ſcilicet ſimilibus latrociniis Chriſti euangelium principiò diuulgatum eſt? ſiccine diuina lux cum hominibus communicari ſolet? ſiccine fidem Chriſtianam homines docentur? ò cæcitas, ò impietas. Cruces cõminuunt, quas apoſtoli, ac ſummi reges, ueluti cæleſte trophæum, in fronte portabant: monaſteria uiolant, quæ antiquitas uni Chriſto ſacrauit: ſacerdotes uinciunt, quos Chriſtus unxit: epiſcopos eludunt, quos ſincera fides colit, atque obſeruat: in martyrum reliquias furiunt, quas pro futuræ regenerationis arrhabone eccleſia ſeruat: diuinam aram mulis, & equis præparant, & ſternunt: Dei denique gregem dies & noctes lacerant, exedunt, planéq; conficiunt. Hæc cùm obiicimus; reſpondent, & conqueruntur euangelici miniſtri, improborum culpam in ipſos tranſcribi, cùm non ſua culpa, ſed uulgarium hominum uitio ea omnia accidant. ò immenſam prauitatem, ò inueteratam ſceleratorum hominum conſuetudinem. Scelera, quorum ipſi, ſi non auctores, at quidem certè acerrimi defenſores, immo aſſidui perſuaſores exiſtunt, in ſimplex ac rude uulgus, quod ipſorum imperio ſemper paret, atque uoluntate regitur, transfundere minimè erubeſcunt. ſi ipſis magiſtris, nouis euangeliſtis, ac nouis prophetis, quæ hodie à ſuis geruntur, non

placent:

placent: cur tacent? ſi non probant: quare non corrigunt? bella ſanè excuſatio: quaſi uerò illi quidquam aggredi tentaſſent, quod antea ſuis apoſtolis pergratum fore, exploratiſſimum non haberent. Quapropter deſinant rudem plebem aliena culpa onerare; deſinant proprium ſcelus in alios transferre; deſinant aliis maledicere, ſed potiùs malefacta agnoſcant ſua. Iſti igitur ſunt, princeps ampliſſime, contra quos regale auxiliũ in immortalis beneficij loco, & gratiæ uehementiſſimè petimus, & ſummè abs te contendimus. quod ne fruſtra popoſciſſe uereremur; ſed magis ac magis tuæ clementiæ conſideremus; tua ipſius humanitas, iſtorum impietati ualde contraria, in cauſſa fuit. Vicimus, ut nobis perſuademus, quorundam ſtuporem, qui fortè nimiùm admirabuntur, quòd tam præclari principis gloriã paruo libello affigere auſi fuerimus: nec, ut ſpero, lectis his noſtris, licèt parum exornatis ſermonibus, ampliùs temeritatis & ſuperbiæ nos inſimulare quiſquam perget. Nunc uerò admirationem alteram ex iſtorum cordibus ſimili compendio tollendam eſſe arbitramur. nõ enim deerunt, ſicut coniicio, qui aſpicere, mirari, & obſtupeſcere non ceſſabunt, quod, cùm ingenium noſtrum nullos hactenus pro ſe obſides publico inſtrumento in huiuſmodi certaminibus præbuerit, ex quibus non nullam fiduciam de ſe concipere coegerit; primos impetus in hominẽ clamoſum, maximè aſtutum, & grauiter callidum, IOANNEM ſcilicet CALVINVM, fregerimus; & qui non tam de meo nomine, quàm de ueritate ipſa ſe eſſe ſolicitos religionis ſpecie ſimulabunt. his ego apud te, princeps potentiſsime, breui fecero ſatis, modò mihi liceat, quæ tua eſt clementia, atque humanitas, rem ab ultimo, ut dicitur, principio exordiri. Cùm eſſemus Tridenti, atque ibi apud patres in generali ſynodo, iuſſu clementiſsimi regis noſtri, PHILIPPI genitoris tui, reuerendiss. epiſcopi Palentini (qui ut eſt præclariſsimis uirtutibus ornatus: ita etiam eſt in omnes liberaliſsimus, ac beneficentiſsimus. mecum autem ſic ſe geſsit, ut nulla unquam in re mihi defuerit. quamobrem neceſſe eſt, ut maximis eius erga me beneficiis addictum, deditum, atq; obſtrictum me eſſe, ac fore, ingenuè, & ſemper fatear) perſonam ſuſtineremus, & locum teneremus: eadem cupiditate Chriſtianæ reipub. iuuandæ, etſi non pari ingenio, cum ceteris theologis, quos habuit concilium hoc ualde præclaros, atque inſignes, uehementer flagrabamus; ſummoporeq; cupiebamus afflictæ parentis calamitatibus non nihil blandiri, ne omnino, dum omnes uigilant, nos tantùm obdormiſcere uideremur. cùm itaque uarios auctores, tam ex catholicis, quàm ex his, qui, poſtquam ſemel errarunt ab utero,

locuti

locuti ſunt falſa, reuoluimus; IOANNIS CALVINI Inſtitutio Chriſtiana, ſeu uerius Chriſtianæ inſtitutionis deſtructio, ſimul cum epiſtola ad Chriſtianiſſimum Franciſcum, Galliarum regem, incredibili ſimulatione, atque arte compoſita, in manus noſtras incidit. cœpi primùm obſeruare hominis fallaciſſimum ingenium, & tortuoſum; deinde aſperam in omnes etiam antiquos patres maledictionem, ac faſtum diabolicum; poſtremò fucis, & præſtigiis omnia ipſius eſſe referta. aut enim maledicit, aut decipit, aut certè ſcripturam, & ſanctos corrumpit. his enim partibus re ipſa totus conſtat. adieci profectò illico animum, ut epiſtolæ ſolùm reſponderem. quod & feci. nam ad cetera & tempus, & ingenium, immo oportunitas ipſa me deficere uidebatur. Cùm uerò animaduerterem concilij ſacroſancti expeditionem in multos dies protrahi, longioresq; moras ſemper promittere: libris, ac quorundam uirorum doctiſſimorum, qui mihi non uulgari conſuetudine, ac familiaritate coniuncti erant, induſtria ſubleuatus, cœpi non ſine timore tentare, ſi quo pacto gelidam hanc primus ipſe cum fructu, & laude infringere poſſem, atque uniuerſa inſtitutionis Caluinianæ capita, prout ipſe in epiſtola diſpoſuiſſet, ſcripturæ diuinæ locis, atque ſanctorum teſtimoniis diligenter attingere. nec enim Lutherus, nec Oecolampadius, nec Philippus Melanchthon, nec Fabricius Capito, nec Lambertus, nec Conradus Pellicanus, nec Andreas Oſiander, nec Martinus Bucerus, nec Petrus Vermelius Martyr, nec Vualphangus Muſculus, immo nec Zuinglius ipſe, qui Sacramentariorum caput, & corona eſt habitus, ſimiles progreſſus in impietate, maledictis, & conuiciis cum Caluino fecerunt. quamobrem magnopere miratus ſum, quòd tam nefandum opus, tot dolis, ac mendaciis ſcatens, impunè graſſari tam diu à noſtris permiſſum eſt. ſcripſerunt non nulli auctores catholici in IOANNEM CALVINVM, ſed particularia quædam, ſatis quidem eleganter & piè: qui, ſi uniuerſam hanc prouinciam ſuſcepiſſent, non me tantùm, ſed etiam alios longè me peritiores ſimili cura prorſus leuaſſent. factum tandem eſt, princeps ſereniſſime, ut, dum quotidie creſcunt uigiliæ noſtræ, quæ nunquam à nobis intermittebantur, dum etiam quotidie amicorum ſuffragiis, & ſententiis plus confirmantur, unà & ſacrum concilium abſolutum diſſolueretur, & hos ſeptem libros ferè perfectos, ac conſummatos haberemus. Multorum itaque perſuaſionibus uictus, qui non tam mihi, ac meo nomini bene cupere ſe dicerent, quàm Chriſtianis ſtudiis conſulere, Venetias petij; ut, ſi uideretur, poſtquam li-

matius poliuiſſem, & cumulatius ornaſſem, quæ tantum decoxiſſe uidebar, in nomine domini, cuius eſt uelle, ac perficere, in lucem ederem. Venetiis ergo ob immenſos ſuſceptos labores, & immoderatas uigilias, cum ad ſextum librum ueniſſem, pænè fructu operis, & ſimul uita mihi breui carendum non pauci ſuſpicabantur. infirmitate igitur uires ſuas non nihil remittente, urbem relinquere, medicorum præcepto, coactus ſum. ſed Deus opt. max. omnia noſtra bene uertit. nam & nos ſanitati ſumus reſtituti; & meus familiariſſimus Ioannes Baptiſta Tebaldus, uir ſumma prudentia, multaq; etiam doctrina, cui prouincia commiſſa eſt, ſatis diligenter, ac candidè ſe geſſit. unum tamen præſtare non potuit: quod, cum multa nos haberemus addenda, atque immutanda, ſicut in aliis libris fecimus, nec tam breui tempore noſtram incolumitatem ipſe ſperaret; totum opus, illis demiſſis, abſoluit, ſumma in ſpe, ut ipſe dicebat, poſitus, quod, ſi uita nobis foret ſuperſtes, totum hoc, quod à nobis his in libris præſtandum uideretur, auctore Deo, cum uſura ſuo tempore redderemus. Hanc certè expectationem libentiſſimè quidem uincemus, princeps humaniſſime, ſi tui nominis umbra hæc nunc protegantur. quamobrem maieſtatem tuam oro ſupplex, ut pro tua in Deum pietate, in tuos clementia, in omnes benignitate, uerè regia, ipſa ſuſcipere, & fouere non graueris. nec te minus moueat, quod diui Franciſci, quem unicè colis, inſtitutum profitemur, & quod in Complutenſi uniuerſitate ſumus educati; quam tua præſentia multis non urbibus modo, ſed integris regnis inſigniorem, atque illuſtriorem reddis. Militem itaque ſub tuo uexillo pugnare inchoantem, hunc tu fouebis, tuiſq; ſubſidiis, ut ſpero, & opto, ſeruabis, ac tueberis. Vale. Venetiis idib. Quintil. M D LXIIII.

PRAECIPVA RERVM CAPITA, *quæ his ſeptem libris fuſius continentur, in hac epitome recenſentur.*

LIBRI PRIMI.

Libri ſecundi.

Libri tertij.

De euangelio

Libri quarti.

Libri quinti.

Libri sexti.

Libri septimi.

Huius indicis finis.

Benigne lector, ut uideas, ex quàm limpidis fontibus hæc nostra omnia sint exhausta, quò fides certa eis abs te adhibeatur, en tibi subiicimus scriptorum nomina, quorum illustribus testimoniis uniuersa, quæ hic continentur, unicè confirmantur.

Superuacaneum arbitrati sumus, lector, referre hìc hæreticorum nomina, quorum dogmata in hoc opere confutantur; tum quòd pænè sint extra numerum; tum etiam quòd non nisi in unum Caluinum totum hoc opus elaboratum, atque excusum est.

Index locorum ueteris ac noui testamenti,

quos hic auctor apertissimè & planissimè explicat. nam, si uniuersi, quos citat, referendi essent, integro uolumine opus foret.

Sequuntur loci particulares.

Nescimus

In toto

Non

Quod

Huius indicis finis.

LOCORVM

CATHOLICORVM

pro orthodoxa ac ueteri fide retinenda,

DE NATVRAE NOSTRAE VIRIBVS, de'que fidei & gratiæ operibus,

LIBER I.

F. Francisco Horantio Hispano auctore.

IRARI *satis non queo, lector Christiane, Ioannis Caluini ingenium, acerrimum quidem ipsum, nulla tamen modestia præditum. qui, cùm semel atque iterum admoneretur, ut sacram scripturam detorquere ac fœdare cessaret, (idq; ecclesia faceret, non tam ut pœnas ipse penderet, quàm quòd modis omnibus ea studeret ad mentem saniorem hominem reuocare) non modò rationem omnem disciplinæ posthabere cœpit, atque execratus est; sed etiam ingenij sui aciem in suæ matris uiscera dilanianda, atq; radicitus extrahenda totam tradidit; linguam ad crudelitatem acuit; maledicendo loquendi celeritatem incitauit; crucesq;, ac uerbera nõ minùs, quàm uerba acerbè & crudeliter parauit. ut quoties de Caluino sit mihi cogitandum, statim arbitrer, neminem antiquorum hæreticorum tot scripturarum locis, tot artibus, tot libris excusis, Christi ecclesiam adeò uexasse, quàm Caluinus contriuerit, nullo temporis puncto intermisso. non enim me præterit, quantæ fuerint Arrianorum furiæ; noui benè Nestorij partes; Photini dotes compertas habeo; Apollinaris præstantiam, & multorum aliorum ingenia, uires, impetus sæpe consideraui, ac penitus inspexi: uerùm omnes hos longo certè interuallo post se Caluinum reliquisse, qui ignoret, arbitror esse neminem. unus profectò quidem est, qui omnibus sæculis à quouis homine illatas ecclesiæ iniurias, colaphos impactos, uulnera inflicta, quæ, multo iam tempore antiquata, consenuisse*

æstimari meritò poterant, uel suo calamo (ut uiperinos istius morsus non attingam) reuirescere, ac recrudescere cogat. inter multa tamen, quæ in lucem edidit, unum præ ceteris extat, quod inscriptum est, Institutio Christiana, simul cum epistola ad Galliarum regem Franciscum. Porrò inquirere diligentiùs desinimus, quo consilio, quáue ratione tam illustre nomen, tamq; præclarum patronum operi suo quæsiuerit, cùm longè absit & à Christiana fide, & à nobilissimi eiusdemq; fortissimi regis pietate ac religione: quia caussæ nostræ status id efflagitare minimè uidetur. quamobrem ea omnia nunc prætermittenda ac relinquenda esse existimauimus. neq; clam me est, dici hîc posse, citra ambages, sub magnifico Christianæ institutionis titulo, & sub potentissimi principis umbra, non secus, quàm soleat scorpius sub latere latere, uoluisse ipsum delitescere. itaque apud regem nos secum pugnare queritur, non alia ratione, quàm quòd eum corruptæ scripturæ perperam insimulemus. à qua se non modò se purgare, sed etiam sui criminis inuidiam in accusatores suos transferre magnopere nititur. iccirco respondet, non aliud habere nos, de quo iure cum eo agere possimus, quàm quòd fateatur ex corrupta natura, nihil nisi corruptum prodire; quòd sub nefanda libidine, ac scelere nos iacere sentiat; quòd intellectum nostrum cæcum esse dicat; quòd arbitrij libertatem primi hominis culpa extinctam fuisse doceat; quòd rem fictam & commenticiam esse iudicet, nos præparari ac disponi nostris operibus ad iustitiam; quòd postremò meritum operum non recipiat. quorum omnium certitudinem ab institutione illa sua petendam esse exhortatur. neque aliter persuadere sibi potest homo scilicet pius pariter & doctus, aut Deo suam gloriam, aut Christo suum nomen integrum atque inuiolatum posse constare, quàm si operibus nostris nullas omnino partes tribuamus. Itáne? quid, si ostendero plura illo in opere contineri, quæ non magis cum recta fide consentiant, quàm conueniat Christo cum Belial? quid, si indicare uoluero, in diuinam prouidentiam, sanctorum electionem, æternam Dei præscientiam sæpe & sæpius impegisse, alucinariq; frequenter solitum? quid, si referam, quàm sit imminutus, dum utriusque testamenti & differentias, & similitudines persequitur? dum apostolicum symbolum dilucidat? dum decalogi præcepta explanat, & enarrat? nihil'ne corrupit, nihil deleuit de diuinis tabulis, cùm legis gratiæ sacramenta pertractat, uersat, atque euoluit? hei mihi, utinam sic res se haberent. Sed age persequamur hîc septem illa, quæ primo loco sunt regi proposita. quo quidem in negotio, mihi non libet, transuersum (ut aiunt) digitum à præfita institutione discedere. In partes septem diuisa est tota Caluini epistola, quibus in institutione totidem respondent: eodem modo nos tibi, Christiane lector, septem libros daturos pollicemur. Quòd si non istius lenocinia, ac fucos æquare potuimus; si non maledicta maledictis uicimus; hoc tamen sine inuidia affirmare possumus, ca-

tholica scilicet ueritate, & Christiana modestia longè nos Caluino antecellere summa diligentia studuisse. considerauimus quidem, nec inanium uerborum flumine, nec conuiciorum aceruis, aut contumeliarum cumulis ueritatem ipsam conturbari solitam, ne dum obtineri, & frangi. quare si rudis oratio nostra esse cuiquam fortasse uisa fuerit, quippe quæ ad rudem dicendi formam sit composita: meminerit, rogo, quisquis ille erit, sic semper me in hac caussa statuisse, atque in hoc scribendi genere pietatis, & religionis potiùs; quàm accusationis; querelæ, quàm eloquentiæ; doloris, quàm ingenij partes esse susceptas. quas si pro uirili parte integrè, uerè, candidéq; præstiterimus; non multũ aut tibi, lector; aut muneri nostro defuisse iure & merito uideri poterimus.

Proponuntur Caluini querelæ: atque totius caussæ status aperitur. Caput primum.

RAVE ac molestum uideri sæpe solet Caluino, intueri eos, qui cum religione, cum bonis omnibus Christianam rempub. afflictam excitarint, seruitute misera liberarint, & in pristinam illam ac uerè euangelicam libertatem pro uiribus uindicare laborarint, mæstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de religione, de fortunis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non solùm alacres, lætosque uolitare; sed etiam uoluntarios euangelicis, atque optimis animis periculum moliri, de se nihil timere. in quo cùm multa esse indigna censet, tum nihil minùs ferendum ducit, quàm quòd iam non per latrones, non per conducticios sicarios, non per homines egestate, & scelere perditos, sed per tribunalia legitima, per iudices incorruptos, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur: & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copiis delere non potuerunt; hos regum auctoritate, simulata quadam religione, & multorum sententiis, sanguinariis quidem illis, se oppressuros arbitrantur. at longè omnium molestissimè, & acerbissimè ferendum esse æstimat, quòd læsæ Dei maiestatis alios accusant ij, qui non nimiùm afficiuntur, si Dei gloriam blasphemiis manifestis per quosque pollui contingat, modò ne quis aduersus humanam digitum tollat; quòd fidei turpissimè uiolatæ accusant ij, quibus Deus uenter est, culina religio; quòd uerbi Dei, infideliter tractati, accusant ij, qui diuinas scripturas facilè & sibi, & aliis ignorare, negligere, despicere permittunt; quòd denique susque deque inuersa sint omnia artibus & dolis, accusant ij, qui delationibus atrocissimis orbis angulos replent, proximum suum pudore suffundunt, & caussam, aliòqui honestam, omnium iudiciorum ordinibus quàm odiosissimam reddere moliuntur. O factum indignum, en tanta maiestate homo, lugubris sedet, pannosus, constrictus uinculis, uirgis cæsus, in ludibrium omni plebi circumductus; proscriptus, sæuissimè tortus, ac demum fuga sacrificulorum (ut ipse uocat) flammis elapsus. ò bone Deus, en adest unus Caluinus, quem nemo congressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo hac luce dignum putat: quem patriis focis expulsum nemo excipit; in alieno solo degẽtem nemo reuocat; iacentem nemo erigit; rebus suis diffidentem nemo confirmat; afflictum & probè perditum nemo recreat. Non de crasso sæculo hoc nostro exulcerato, atque ingrato, & calumniis innumeris perdiò queritũt Caluinus, ut uideo; (nouit sanè optimè nihil esse tã sanctum, nihil tam religiosum & utile, summa quamuis diligentia & fide integra sit elaboratum, quod ipsum non continuò impetat, calumnietur, atque rabiosè laceret) Caluin. in epist.

ſed ad te, ò maxime & iuſtiſsime, atque immortalis Deus, ad te clamat, tecum quaſi expoſtulat, quòd ſe uirum tantum lacerari, diris maledictis laceſsiri, tot modis ſe indignis prorſus tractari: tu, æquiſsimus iudex, permittas, ſinas, & toleres. ſi in te uno ſperaſſe, in te ſolo ſua omnia collocaſſe, id peccatum eſſe iudicas: fatetur, non negat, neque uult, grauiter ſe deliquiſſe. qui de ſpe uitæ æternæ, quam unam in te uno Deo uiuo repoſuit, ſemper feliciſsimè ſenſit; qui reipub. Chriſtianæ paci ubique ſtuduit; qui omnem prophetiam ad fidei noſtræ analogiā religioſiſsimè exegit. nùm iſtæc illa eſt doctrina, in quam tanta rabie orbis exardeſcit? quam carcere, exilio, proſcriptione, incendioque, ac facibus abolendam omnes inclamant? O' rem grauem, minimeq; ferendam: hiccine fructus ſtudiorum? hæccine merces pulcherrimi laboris pro Chriſto, & eius magnifica pace ſuſcepti? quid, cedò, poſthac uigiliæ, & benefacta iuuabunt? quis Chriſti regnum propagare iam ſtudebit? quis ultrà utilitati publicæ & conſeruandæ, & augendæ animum dicare uelit, poſtquam is, cuius unicum ac ſingulare uotum ſemper fuit, Chriſti eccleſiæ prodeſſe, ſeque illi totum tradere, is, inquam, uix locum unum hoſte uacuum reperit? ò tempora, ò princeps orbis huius, hoc tibi hactenus ferendum, conniuentibusque oculis ſpectandum uidetur? ſi noſtra curas, ſi intra cæli cardines non deliteſcis, ſed humana, ò Deus, conſideras, ut piè exiſtimamus; cur uirtus opprimitur? cur crudelitati innocentia præbetur? cur temperantiæ, & prudentiæ ſpecimen ablegatur?

Caluin. in principio epiſtola. Optarat iam olim Caluinus, ut ſuſciperet aliquando orbis huius cauſſæ cognitionem, quò ſi perturbatè hactenus, nulloque iuris ordine, ſed potenti ferocia magis, quàm legitima grauitate tractata ſit, uel quoquo modo exagitata; re propiùs cognita, poſtquam & ſibi ad dicendum ſuæ quoq; uices fuerint; cauſſa demum coram legitimo iudice ultro citroque iactata & excuſſa, uictori alter manus det uinciendas. in eam rem (res eſt uotiſſima) iudicem Chriſtianiſſimum Galliarum regem Franciſcum Caluinus creauerat, quòd intelligeret potentiſſimi, eiuſdemq; Chriſtianæ religionis obſeruantiſſimi regis iudicium orbi uniuerſo probatum iri. ea nimirum fortitudine uirtus prædita eſt, eo præſtat robore, integra ſcilicet, ac pura uita innocentiſſimè tranſacta, ut potentiſſimorum etiam & Chriſtianiſſimorum regum non declinet aures, non cognitionem, non tribunalia. Sed ò miſeram hominis condicionem, ò genium omnium infeliciſſimum. Cur ita? Rogas? uix apud nobiliſſimum principem cauſſa agi cœpta eſt; uix in teſtimonium teſtes uocati ſunt; denique, omni negotio ne inchoato quidem, rex humaniſſimus omnium dolore, ſummo ſuorum omnium malo, mortalitatis noſtræ communi legi ceſſit. Iam ad te uenio Caluine: quid agendum? quò te uertes? quem hominum appellabis? pereant'ne illa tua omnia, quæ pro apologia innocentiæ tuæ aduerſum ſacrificos iſtos, (ut tu uocas) eorumque impudentiſſimas calumnias congeſta copioſiſſimè habes iudice defuncto? pereat'ne totus iſte multorum annorum labor unius interitu? tot noctium lucubrationes mors una abſumet? quouſque, te rogo, patiere intra unam Geneuam euangelij tui locum natalicium, quaſi claris circumſeptum, te detineri? quid uereris? quid times? fac memineris uoces illas, cùm non dum narrationem tuam eſſes ingreſſus,

Caluin. in epiſt. *In manibus eſt, ò rex, uictoria; in ulnis triumphus, & corona.* non iam ampliùs eſto idem ipſe actor, & reus: noli iam eundem te & obiicere, & diluere, ne citra puluerem & ſanguinem uincere te ſemper ſimulata quadam iudicij forma ſacrificuli tui (ut ſolent) cauſſentur. porrò ſi ſit malefactor iudex, quis reus damnabitur? ſi ſit actor, quæ uera crimina ſæuæ animaduerſioni obiicientur? quare futurus eſt iudex non is, quem reus uelit; ſed magis is, cuius fidem multò antè Chriſtiana reſpub. in id genus cauſſis experta fuerit; & cuius diligentiam, non uno, aut altero, ſed multis experimentis iam antè probauerit. aduerſum te non à ſimulato actore communem cauſſam ſuſcipi, paululùm patere, & ſine: fortè aget tecum duriùs, quàm cogitare potuiſti. quid ſi inſtet uehementiùs? pungat acriùs? penitiùs urgeat? uidere te oportet, Caluine, quid tibi concedatur, aut negetur, non te ipſum quod uelis ſumere. conſtāti & firma fama ex ephebis iā te exceſſiſſe accepimus, ut qui ter propè Saturni annū attigeris; quid igitur ſenem, extremum iam penè ſuſtinentem diem, fictas & iuueniles declamationes exercere nunc denuò tātopere iuuat? quaſi uerò tot annorum homo reuireſcere, aut repueraſcere poſsit. recedant itaq; puerorum laruæ: ſecedant perpuſillùm uanæ umbræ: per ueras & nō fictas perſonas res tāta agatur.

Sed hîc

Sed hic uoces audire sum mihi nisus, eorum cum primis, qui mihi bene ex animo cupiunt, Quid facis nullius consilij homo? cur non consideras, quàm scopuloso, difficilique in loco uerseris? contemnenda'ne tibi ea esse uidentur, sine quibus caussa sustineri, præsertim tanta, nullo modo potest? quæ tua in agendo facultas? quæ certandi consuetudo? quæ tibi est aut natura, aut exercitatio? tu ipse quemadmodum existimes, uide etiam atque etiam: & tu te collige: & qui sis, & quid facere possis, considera. putas'ne te posse tot res, tam graues, tam uarias oratione, memoria, consilio sustinere? magna sunt ea, quæ dicimus: nobis credito: noli hæc contemnere: dicenda, demonstranda, explicanda sunt omnia. ne illud quidem considerabis, perspiciendum tibi esse, si quid agere, aut perficere uis, ut homines te non solùm audiant, uerùm etiam libenter studioseq; audiant? tantam caussam, tam expectatam tua ipse diligentia assequi, memoria cōplecti, uerbis exponere, uiribus sustinere tentabis? nunc ne illud quidē cogitas, tibi cum homine maximè astuto ac callido, disertissimo, & ad dicendum paratissimo futurum esse certamen: quicum modò disserendum, modò scripturis & ratione pugnandum, simulatque antiquitate certandum sit? ò quàm ueremur, ne suo ille ingenio te opprimat, artificio peruertat, consilio labefactet, atque infirmet. nouimus omnes hominis artes: te uerò quemadmodum sit elusurus, quàm omni argumento iactaturus, uidere iam uidemur. caue incipias quandoq; metuere, ne innocenti ecclesiæ, aut inuictæ ueritati negotium facessas. tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras. Video quidem certè, uideo, quàm inæquali iure, quàm dissimili robore, quàm impari lacertorum animorumque contentione nos duo pugnabimus. ille magnus ac potens est magister, multis & ministris, & mancipiis armatus, satellitibus septus, atque factionum ducibus subnixus: ego uerò theologiæ non tam magister, quàm studiosus, nullis uiribus, nullis clientelis, nullis denique præsidiis munitus. ille ingeniosissimus, doctissimus, facundissimus, clamosissimus, & quid non? ego nullo ingenio, exigua doctrina, sermone satis inculto parumque elaborato. ille denique ueteranus miles, qui iam pridem in isto puluere maledicendi non uulgariter est exercitatus: ego tiro rudis satis, in umbra imbellium modestissimarum disputationum educatus. hæc omnia, ita Deus mihi sit bene propitius, sæpe & diu cogitaui, sæpe animo meo nocturna cogitatione atque diurna uersaui, sæpe mente reuolui: uerùm qui pio meo dolori, & iustæ iracundiæ nihil concedendum putat, consideret, rogo, quòd officio coniunctior nullus dolor esse potest, quàm hic in ecclesiæ hostes susceptus; neque iracundia ulla magis laudanda, quàm ea, quæ me inflammat, istorum arrogantia & scelere, qui cum omnibus etiam mortuis bellum sibi susceptum iactare non uerentur. iniecitque in eam rem mihi incredibiles stimulos ipsa Dei nostri potentia; sapientia, simul ac liberalitas. ipse enim est qui eligit mundi infirma, ut potentissima quæque prosternat; qui solet sæpe huius mundi sapientiam perdere; qui in indigentem uera sapientia postulantemq; admirabili magnificentia confert. hunc ego hoc loco supplex adoro, & peto, ut cuncta hæc nostra in sua laude, atque ecclesiæ suæ ædificatione fore permittat; spiritum diuino sanguine nobis partum mecum communicare uelit; auxiliares manus porrigat; cor accendat; dona, uiresque largiatur.

Notatur Caluinus, quòd caussam fidei nostræ non ad ecclesiasticos, sed sæculares principes deducat. Cap. II.

IAM ad te uenio Caluine, atque hic abs te quæro, si, quemadmodum coram rege testatus es, non priuatam defensionem meditabare, si non tuam tātùm agebas caussam sed piorum omnium, adeoque ipsius Christi partes, ut tibi uisus es, complectebare, quòd tibi proscissæ, ac protritæ uiderentur iacēre: quid, obsecro, in caussa fidei, in negotio ad religionem nostram pertinente, à Dei sacerdotibus ad principem sæcularem transire te cogit? num arbitrabare, esse regem Christianissimum non sui similem aliquando futurū? potuisti'ne cogitare quidem, animum illum, uerè regium, paterne Caluin. in epist.

auitæque ante mille ferè annos laudis & æmulum, & imitatorem, lenociniis tuis, fucatisque præstigiis, nunc modò degenerem læsæ diuinæ maiestatis nota pessima per te inurendum? principem magnum, antiquæ fidei hæredem, singularis illius obseruantiæ aduersus Romanam sedem à suis maioribus, & cum sanguine præstitæ successorem legitimum, sic tu illudis? tantum he animum, usqueadeo audax tu, ut uel mentem tuam subiret, è tanta sublimitate, ac fastigio, è tanta fidei, ac religionis antiquitate, tuæ orationis fuco deturbare? cùm Romanus Cotta nimiùm à Balbo urgeretur, quòd Stoicorum iudicium de diuina prouidentia, & deorum natura suo suffragio confirmaret, atque auctoritate cumularet, quòd & princeps ciuis, & pontifex, Cotta esset: non minùs grauiter, quàm eleganter respondet, Non enim mediocriter moueor auctoritate tua, Balbe, orationeque ea, quæ me in perorando cohortabatur, ut meminissem, me & Cottam esse, & pontificem. quod eò, credo, ualebat, ut opiniones, quas à maioribus accepimus de diis immortalibus, sacra, cæremonias, religionesque defenderem. ego uerò eas defendam, semperque defendi: nec me ex ea opinione, quam à maioribus accepi de cultu deorum immortalium, ullius unquam oratio aut docti, aut indocti mouebit. Neges Caluine antiquam & annosam fidem, patrioque iure, summa religione regi traditam? neges eam ipsam agitatam à patribus sæpe in conciliis, iactatam in iudiciis, commemoratam in tribunalibus, & demum incredibili omnium consensu probatam in ecclesia? euelles ex animis nobilissimorum principum tãtam opinionem? tam penitus insitam? tam uetustam? etenim cùm aliis in locis parum firmamenti, & parum uirium falsitas habet; tum uerò in religionis caussa, in fidei negotio omnis nouitas imbecilla esse debet. dominetur illa in uulgi rumoribus, obtineat in sæcularibus iudiciis, ualeat in opinionibus, ac sermonibus imperitorum; modò à piorum hominum ingeniis in rebus grauioribus spatio interposito repudietur, & ab ecclesiæ liminibus procul exigatur. Iam uerò, ut ad Christianissimum, eundemque potentissimum Franciscum nostra se conuertat oratio, non tibi in mentem ueniebant, ò omnium oblite, dum regem tuum prodere tentas, Gallorum principum in eam rem & clarissima nomina, & exempla minimè obscura, quibus nobilissimus princeps excitari, & in te inflammari meritò potuisset? ò Caluine, non tibi præstabat expendere, quòd etiam si tu deferres ultro, tamen in fidei caussa nullam sibi princeps orthodoxus iudiciariam potestatem arrogaret; sed aliorum imperatorum, & regum fidem exprimens, ad eorum protinus te tribunal transmitteret, quibus id muneris conuenire probè & catholicè intelligeret? neque Hosio Cordubensi, mihi crede, aut Mediolanensi Ambrosio nunc denuò opus erit. apprimè nanq; sanctissimi pontificis ad Constantium uoces memoriter retinebat Franciscus: Ne te ecclesiasticis immisceas, ò princeps: neque nobis in hoc genere præcipe, sed à nobis ea disce. tibi Deus imperium commisit; nobis, quæ sunt ecclesiæ, concredidit. adhortationem etiam gloriosissimi Ambrosij non poterat negligere Franciscus: Noli te grauare imperator, (Valentinianum iuniorem alloquitur) ut putes te in his, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: sed si uis diutius imperare, esto Deo subiectus. scriptum est, Quæ sunt Dei, Deo; quæ Cæsaris, Cæsari. ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiæ. Hactenus Ambrosius. Num ignorare poterat rex Christianissimus in tanto suo regno, quod hominum eruditissimorum prouentu uberrimo mirum semper in modum emicuit, Iustiniani, Constantini, Theodosij, Valentiniani, Martiani, plurimorumq; Romanorum principum & publicè edicta, & religiosè acta? potuit Theodosij uerba legisse, quæ ille sacerdotum obseruantissimus imperator ad Ephesinæ synodi patres religiosissimè transmisit. potuit eiusdem fortissimi imperatoris ad Cyrillum epistolam super re non absimili oculis prospexisse. potuit & Pulcheriæ Augustæ, magni Theodosij sororis, ad Chalcedonensem synodum missam, epistolam manibus triuisse. potuit etiam audiuisse, quæ imperator ille, re & nomine Basiliscus, in negotio non sanè multùm diuerso fecisset. potuit à multis accepisse Hunerici, immanissimi ecclesiæ Christi persecutoris, Arriani tyranni, impiique regis & dicta, & facta. horum ergo, (ut aliquando finiam) pluriumq; aliorum exemplis mirè excitatus Franciscus, magis ipse sacerdotum uestigiis hærere piè studeret, quàm contra maiori licentia, Satanicaque audacia, ipsis, quæ essent sequenda, præscribere auderet: adeò ueritas hæc omnibus sæculis, omnium mentes

peruasit,

Cic. de nat. deorum lib. 3.

Hosius Cordubensis ad Constantium.

Ambros. lib. 5. epist. 32.

Matth. 22.

Iustiniani imperator. in actis 5. synodi instit. Martiani imp. edictũ act. 13. conc. Chalced. Eusebi. lib. 3. de uita Constan. Soc. lib. 1. c. 8. Theodoritus lib. 1. c. 7. Aug. epist. 48. & 166. Rufin. l. 1. c. 2. Sozom. l. 9. c. 1. Euagr. l. 3. c. 4.

peruasit, atq; occupauit. Pone ante oculos tuos, tua mente percepta, uniuersam Christi ecclesiam hac oratione apud principem utentem.

Victorinus l. 2. persecutionu Vãdalicæ.

4. syn. Rom sub Symm. papa de Theodor. Arriano.

Oratio ecclesiæ ad regem Franciscum.

Vt multa tuis auribus digna sint, ô fortissime princeps Francisce, ut multa digna tua cognitione, digna tuo tribunali, at ne, quæ tua sunt, perdas, caue tuã sepem transcendas, in non tibi concessa aspires. num nos, ô rex potentissime, tuam purpuram aliquando usurpauimus? noli igitur tu sacerdotum munus occupare. Saul cùm sine sacerdote offert, stultè egisse se, audit. Ozias, qui rex erat, non sacerdos, dum sacerdotali munere fungitur, lepra miserè corripitur. Corytæ, etsi ex leuitica tribu erant, quòd de his, quæ ad ipsos minimè pertinerent, cum Mose & Aaron pertinaciter contenderunt, diris flammis acerbissimè absumpti periere. Dathan quoque, & Abiron uiuentes infernus excepit. ut uel hoc pacto iusta uindicta Deus perditissimorum hominum insaniam reprimat, pontificemque in hoc ipsum esse creatum declaret. tu, rex Christianissime, terrenam Spartam nactus es? hanc orna: obtigit sæculare imperium? nũquam desere. ceterùm sacerdotij ius de cælis est. ut tibi Deus opt. & max. nobilissimi principatus, amplissimi sanè, & augustissimi iura cõmiserit: Christi tamen sacerdotibus multò ampliora, nẽpe cælestia, suo testamento reliquit. tu bellum geris cum barbaris: sacerdotibus uerò Christi non est colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus dæmones, qui in hominibus huiusmodi, in Simone, in Basilide, in Gnosticis, in Luthero, in Caluino omniũ nouissimo efficaces sunt; aduersus principes, & potestates, qui ipsos in pugnam incitant, & armant; aduersus mundi rectores, hoc est, aduersus dominos tenebrarũ sæculi huius; contra spirituales nequitias, quæ nos è cælis conantur abstrahere. maior ergo hic dominatus.

1. Reg. 13.

1. Paral. 26.

Num 26.

Num. 16.

Matth. 18.

Ephes. 6.

Heretici à legitimo iudicio semper deflectere moliuntur.

Considera rex fortissime & nobilissime, nihil tã familiare hæreticæ factionis hominibus esse, quàm legitimi fori nolle decretis stare; sed magis nouos in dies horasque iudices sibi conquirere: ut si quoquo pacto apud simplicem & rudem plebem, tum assimulatam quandam innocentiã ostentare, tũ uerò auctoritatem ecclesiasticam traducere possint. habent id sanè omnis sæculi hæretici cum flagitiosis omnibus commune, ut in incredibile, & plusquam Vatinianum odium eorum, qui in ipsos animaduertere iure possint, semper ueniant. sic Paulus Samosatenus, cùm à catholicis episcopis propter hæresim manifestã Christi corporis ueri, atque mystici communione iure priuaretur, contemptis patribus, ecclesiastica correctione posthabita, sacerdotum illuso imperio, Aurelianum tyrannum quendam non modò appellauit, uerùm impudico ore suum dominum sæpe uocabat, cuius & fidem assiduè precibus implorabat. sic olim Arrius, sic Sabellius, sic Nestorius, sic antea mendaces Iudæi, cùm Christi Iesv summi sacerdotis, supremique regis animum mitissimum, ob scelera nimiùm sibi ipsis infensum, intellexissent, à Christi castris transfugæ ad Cæsarem transibant, ac sese ex patriis focis in imperatorias sedes turpissimè traiicientes, prætori Romano obiectabant, Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. non sic oderunt (crede nobis) pueri, sui præceptoris irati ferulam; non sic uerbere, & flagello insequentem eos patrem filij declinant; non sic dominum serui fugiunt, atque solent isti, cùm ab ecclesiastico magisterio, & à patribus deflexerint, ad extraneos, minimeque competentes iudices desciscere: quibus si semel meritas pœnas persoluissent, omni procul dubio, Cæsareo tribunali postposito, quod mille artibus non legitimum tunc caussarentur, aut rursum ad nos istorum caussa deuolueretur, aut certè (quod uero similius est) Christiana & euangelica libertate abusi, omne iudicium, homines sine lege, sine rege, & absque sacerdote aspernarentur, & execrarentur. quis integra mente homo, aut parentibus filios, aut dominis seruos, aut magistro discipulum, aut certè imperatori milites iuxta ortus, potestatis, disciplinæ, imperiique rationem præferendos esse affirmauerit? porrò non minore insania insanire nobis uidentur, qui ecclesiasticam hierarchiã conturbantes, Christi sacerdotes regibus, ac principibus subiectos esse nolunt. tu'ne ô rex id tribunal contemni patiere, quod maiores tui semper summa religione coluerunt: eorum'ne sententias posthaberi permittes, qui sanctum Dei spiritum, quem nobis Christi sanguis peperit, à consiliis habent, suggerentem sibi ipsis omnia, ipsumque unigenitum magnificè clarificantem, illustri illa æternaque claritate, quam filius habuit antè, quàm mundus fieret? noli posteris simile exẽplum relinquere, quod sequantur: sed magis tam præclarũ gentis tuæ nomen, & religionis specimen, tibi à maioribus quasi per manus

Euf. l. 7. c. 30. historiæ ecclesiasticæ.

Ioan. 16.

Ioan. 14. 15. 16. & 17.

manus traditum, eis, quos genueris, multis accessionibus cumulatum atq; amplificatũ reddere nõ dedignaberis. nec minùs per te ecclesiæ sanctæ auctoritatem saltam tectam semper fore speramus & confidimus, quàm licuit tibi hactenus per ecclesiasticos uiros, licebitq; tam gloriosum nomen perpetuò retinere. Nonne Caluine, aut hãc, aut certè multò meliorem orationem apud regem habere potuisset ecclesia? Sed ad rẽ ueniamus.

Cùm scriptura diuina una sit; multipliciter tamen à nouis hæreticis non minùs, quàm ab antiquis, dilaceratur & corrumpitur. Cap. III.

Hæretici libenter utuntur scripturis. HABENT id commune cum antiquis hoc nostro sæculo exorti hæretici, quòd scripturæ diuinæ testimoniis libenter atq; nehementer quidẽ utuntur. nec minùs istos, quàm illos, uideas per singula quæque legis diuinæ uolumina uolitare, per Mosis & regnorum libros, per psalmos, per euangelia, per apostolos, per prophetas: siue apud suos, siue apud alienos; siue priuatim, siue publicè; siue in sermonibus, siue in libris; siue in conuiuiis, siue in plateis, nihil unquã pænè de suo proferunt, quod scripturæ uerbis non adumbrent, & ornent: cernas propè nullam omitti lineam, quæ non noui aut ueteris testamenti sententiis sit ornata, mille testimoniorum Pauli, mille exemplorum ueteris testamenti, mille auctoritatum psalmorum, & euangeliorũ. *Hæretici sub diuinæ scripturæ latibulis delitescunt. Hæreticorũ artes & doli. Matth. 7. Act. 20.* sic simulatæ dulcedinis incaura ora, melle circumlinita, amaritudinem non horrent: sic mala gramina, atq; succi noxij nouis & salutaribus titulis, nominibus scilicet, medicaminũ ornati, remedium foris pollicentes, mortem his, qui ipsis utuntur, inopinatam inferunt: sic lupi rapaces, natiua ferocia perseuerante, lupina specie tantùm deposita, & quibusdam quasi uelleribus obuoluti, in simplicibus ouibus, nihil simile pertimescentibus, dentiũ aculeos incredibili inhumanitate frangunt: *2. Corin. 11.* sic postremò ipse tenebrarum princeps Satan sæpe boni angeli sese personam gerere simulat; atque mendacij pater cùm sit, ueritatis se professorem esse fingit. *Mira hæreticorum discordia in diuinis scrip. explicandis.* Habent secundò nostri sæculi hæretici cum antiquioribus hoc etiam commune, quòd non uno & eodẽ sensu omnes, sed pro sua quisq; libidine de scripturis loquitur. sicut enim olim scripturam aliter & aliter illi intellexerunt: ita & nunc aliter Lutherani, aliter Carolostadiani, aliter Zuingliani, aliter Anabaptistæ, aliter Iconomachi, Antinomi, Osiandrini, Dauidici, Mõnonitæ, aliis multis obscuris factionibus omissis. *Caluin in epist.* Verùm, cùm hæc à nobis obiiciuntur, pro omnibus Caluinus respondet: *Reclamant quidem aduersarij, falsum nos prætendere uerbum Dei, cuius simus sceleratissimi corruptores.* ita est, ut asseris Caluine: quid tu ad hæc? *Hæc uerò, quàm sit malitiosa calumnia, sed insignis quoque impudentia; ipse, ò rex, confessionem nostram legendo, pro tua prudentia iudicare poteris.* siste gradũ Caluine, amabò expecta. estne confessio ista, quam in institutione tua (quæ omnia magis, quàm Christiana uideri potest) expressisti? Ea ipsa. *Roman. 12.* Quomodo igitur id probabis? *Paulus, cùm ad fidei analogiam prophetiam omnem formatam esse uoluit, certissimam amussim posuit, qua probari scripturæ interpretatio debeat: ad hanc fidei regulam si nostra exigantur, in manibus est uictoria.* quid ita bone homo? *Quid enim melius, atque aptius fidei, & Dei uerbo conuenit, quàm agnoscere nos omni uirtute nudos, ut à Deo uestiamur? nos uacuos, ut ab ipso illuminemur? nos debiles, ut ab ipso sustentemur? nobis omnem gloriandi materiam detrahere, ut solus ipse gloriosus emineat, nosque in ipso gloriemur? Rursum, quid fidei nostræ conuenientius, quàm Deum sibi polliceri propitium patrem, ubi Christus frater, ac propitiator agnoscitur? quàm omnia læta, ac prospera securè ab eo expectare, cuius inenarrabilis erga nos dilectio eò progressa est, ut proprio filio non pepercerit, quin pro nobis ipsum traderet? quàm in certa expectatione salutis, & uitæ æternæ acquiescere, ubi Christus à patre datus cogitatur, in quo thesauri tales absconditi sunt? Percurre ò rex fortissime omnes caussæ nostræ partes, & quouis sceleratorum genere nequiores nos existima, nisi planè comperias, in hoc nos laborare, & opprobriis affici, quia spem ponimus in Deo uiuo, quia hanc credimus esse uitam æternam, nosse unum uerum Deum, & , quem ille misit,* I ESUM *Christum. Propter hanc spem alij nostrum uinculis constringuntur, alij sæuissimè torquentur, alij*

Roman. 8. 1. Tim. 4. Ioan. 17.

tur, alij fuga elabuntur: omnes rerum angustia premimur, diris execrationibus deuouemur, maledictis laceramur, indignissimis modis tractamur. sine fine, apage apage, tibi sanè alios dolo fefellisse ò quàm bellum & pulchrum esse uidetur; nobis uerò, Christiana modestia & ueritate catholica superasse, satis profectò erit. hoccine est sanctum Christi euangelium illibatum, incorruptum, integrumq; seruasse? haeccine illa scripturae sanctae prophetia, ad fidei nostrae & religionis amussim exacta? ò quàm uerum, quod à maioribus nostris accepimus, cauendum cum primis haereticum, quòd sic oculorum aciem praestringat, ut ullum latère ibidem dolum, neque oculatissimus quisque deprehendat: & iam nocuerit grauissimè, cùm nil minus, quàm laesisse eum suspiceris. Hoc ipso super negotio sic tecum digladiabor, quasi hoc tempore (quod scio te percupere) haec caussa primùm per nos agatur, non quasi iam saepe acta, & profligata, pæneque ad exitum adducta sit quaestio & abolita. ecce hodierno die datur ueteris istius criminis nobis quidem obiectandi potestas, tibi uerò diluendi facultas. sit ante hoc tempus error in hac caussa uersatus, inuidia cuncta peruaserit: rogo te, haeccine caussa est, Caluine, quòd tam diu à dulci patria, paternisque focis exul & inops erras? Dei gloria & maiestas in caussa fuere, quòd sic te in unam Geneuam concluseris, ut inde quoquam pedem exigere, neque tutum, neque liberum sit tibi? quem hominum spes in Deo uiuo reposita ne apud fidei nostrae hostes quidem in tam extremas angustias iniecit aliquando? haec haec sunt in homine isto expressa probitatis suae signa. quis notam similem nefariae turpitudinis Christi ecclesiae, ac nomini suo inussit aliquando? quotus quisque haereticorum hunc dolorem sanctissimae matris cineribus, atque ossibus inflixit aliquando? ego ex arcanis scripturis, prout me mater mea redemptoris mei sponsa per euangelium, & Dei uerbum docuit, nihil magis didici, quàm quòd humiliaret sub omnipotentis Dei manu: nihil magis didici, quàm quòd intelligerem, & agnoscerem nudum me, omni bono uacuum, egenum, & pauperem, in illoq; primo terrae filio Adam, expoliatum caelestibus, misereque saucium: nihil magis didici, quàm quòd in Deo patre spem omnem statuerem, eiusque tectus praesidio, quasi naui tuta collocatus, portum petere contenderem; in cuius etiam filio securus quiescerem, iuxta quem haud secus quàm prope perennem & placidissimum omnis boni fontem, & infinitae bonitatis stillicidium, unde caelestes nobis distillant guttae, semper considerem, ac perpetuò in amantissimi Christi IESV ulnis & gremio consenescerem: nihil crebriùs à me auditur, quàm quòd nulla in re, praeterquàm in Deo, omnium creatore, sit gloriandum, & quòd stulte nimis se extollit, atque effert omnis caro coram eo. Si haec ipsa, neque plura peccauit iste, quid esset, rogo, quod tam diu uereretur Caluinus? quid, quod tam diu timens, ac pauens occultè lateret? ecce nos nulli negotio sic studemus, nihil magis cupimus, & amamus, quàm quòd infinita Dei nostri maiestas, gloria, benignitas, summaque illa sua magnificentia cum infinita prudentia coniuncta, ubique per nos sarta & tecta maneat. ecce humanam miseriam, in quam primi hominis peccatum claudos, nudos, omnibus bonis destitutos, demum plagis uibicibusque exulceratos miserabiliter nos coniecit, liberè fatemur; beatumque praedicamus eum, cuius dominus spes est, neque respicit in uanitates fluxas, & insanias falsas: & tamen nobis per uos uiuere licet sanctissimi censores. Quid igitur nobis parcitur, & in unum Caluinum mundus totus exardescit? at si coniecturis locus ullus dabitur, non ineptè suspicabimur, sub magnifico Dei uerbo, quod isti frequens est, Satanam delitescere, ut iam olim in Palaestino deserto, & templi pinnaculo latuisse, euangelista referente, didicimus. priùs tamen, quàm hinc prodeat coluber obstructus, priùs, quàm echidna suum uirus exerat, audiat Caluinus Basilij magni uerba ad eum Iesaiae locum, Argentum tuum uersum est in scoriam; caupones tui uinum aqua miscent. Argentum, inquit Basilius, ab spiritu prophetico, qui Dei altissimi est, scriptura sancta nominatur. scrutemur ergo, ò fratres, cordis nostri conclaue, sit'ne in eo aliqua drachma falsa, id est, adulterinum dogma, quod Dei spiritus non obsignauit signis illis ueritatis, quae nobis per Apostolos, & prophetas suos donauit. sicut & uinum, quod cor hominis laetificat, mentem scilicet principem animae partem, doctrina est scripturarum, quas spiritus sanctus per Dei uoces nobis dedit, ut aeterna laetitia perfrueremur. Hoc sanè uinum aqua miscent, qui Dei uerbum cauponantur, apponentes suum sensum, cum damno & iactura auditorum. dum enim se ad

1. Petri 5.

Matth. 4.

Basilius super Ies. cap. 1.

B eorum

eorum uoluptatem obtemperant, ad gratiam loquentes, assentatoriè alunt eorum morbos, & acerbitatem illam scripturarum relaxando, diluendo, acrimoniam & uim stringendi minuendo, humanitates, nescio quas imperitas remissiones, temerarias peccatorum uenias, perniciosas satis suis auditoribus concedunt, quorum mentes huiuscemodi uoluptatibus captas miserè frangunt, & demoliuntur. Hactenus Basilius. Quid hîc legis Caluine, quod ex omni parte absolutissimè tibi non conueniat? ô homo natura maleuolus, qui petulantissima lingua probos uiros consectaris, atque in opinionum commentis magnas & multas delectationes habes, quid magis conueniens isti tuæ calumniæ, ac impudentiæ, qui Dei scripturas nimiùm iactas, obiicere nos possemus?

Caluini impietas magis ac magis se prodit. Cap. IIII.

VERUM me oportet explicatiùs tuos dolos detegere, &, quæ fuco operta latent, nudata, iudicibus opponere, ut uel sic Satanica inuolucra, reiectis conquisitissimis integumentis, quibus inuoluta, ac circumplicata hactenus delituere, iam Deo propitio nos euoluamus, quatenus intuentium in se oculos facilè & rapiant, & feriant: ut dicere iure possint, Discussa est nobis caligo, diluxit, patet, uidemus omnia. Sed quid ego tantopere hunc laborem uobis ostento, cùm eum mihi leuauerit Caluini labor? quid enim ait? *Hæc, atque id genus reliqua, cùm à nobis dicuntur, interpellant isti,* (sacrificos intelligit) *queritanturq; hoc modo, subuerti nescio quod cæcum naturæ lumen, fictas præparationes, liberum arbitrium, & meritoria salutis æterna opera.* Ecce doli, ecce machinæ, ecce insidiæ, ecce fallaciæ occultissimæ tuæ, Caluine; ecce quorsum euaserint præclara illa diuinæ magnificentiæ elogia; ecce exilij tui legitima caussa; ecce sanctarum scripturarum minimè ferendum adulterium. quid ergo? non cohærent ista cum Dei gloria? sic sibi inuicem aduersantur? cur ita magister magne? *Quia,* inquit, *ferre non possunt integram omnis boni, uirtutis, sapientiæ, iustitiæ laudem apud eam residere.* *At non legimus,* ait, *reprehensos, qui nimium aquæ uiuæ hauserint: contrà grauiter obiurgantur, qui foderunt sibi puteos, puteos contritos, & qui continere aquam non ualent.* Papæ, bone doctor, siccine post culpam illam primi hominis hominum genus tabescere cœpit? siccine misera nostra condicio, nobilissimumque hominum genus pænitendo satis congressu primo obcæcatum est, ut neque sublimioris luminis splendore perfusum cælestia utcunque contemplari queat? siccine curua humi repens, ut neque à suo conditore in bonum erecta hominis natura, ad diuina uultus tollere ualeat? siccine misera, ut libidinis fomes, membrorum & peccati lex, imbecillæ carnis motus, & propensio, & ante uoluntatis liberam electionem peccatum illi sit? siccine iugo peccati oppressa, uinculisque illius criminis sic constricta, ut neque diuino excitata fauore, cælestique ope suffulta studiosam unquam actionem habere possit? siccine demum elumbis, pusilla, & infirma, ut neque diuinæ accessione gratiæ, suas ipsa quoque partis agere dicatur? sanè, si ista sic se habent, istius pessimi figmenti opera ex radice nequam enata omnia, praua execranda, omnibusque modis detestanda tibi habebuntur: immo uerò non, opinor, uereberis exinanitam esse affirmare, & deletam prorsus, non obliteratam tantùm in nobis Dei imaginem; postquam quidquid ibi superest, nihil nisi horrenda quædam deformitas est. & puto, si multùm emungamus, non εὐδαίμονος, sed κακοδαίμονος figmẽtum eam faciemus. Absit, absit, profligatam iam quæstionem de libero hominis arbitrio, de nostris ad iustificationem præparationibus, de operibus meritoriis æternæ uitæ, denuò in disquisitionem & iudicium reuocem. absit, absit uelim ego hîc antiquã Camarinam mouere, de fomite, de naturali lumine, & de primi hominis peccato, quod originale à nobis dicitur. extat siquidem super his omnibus catholica patrum confessio in Tridentina sacratissima synodo edita, uereque Christiana institutio, quam & Christus Iesus Apostolos docuit, & quam ab ipsis traditam uetus ecclesia perantiquato & perpetuo tenore, longaque magistrorum serie acceptam retinet. Illa uerò tua, Caluine, qua nos truncos magis, & fungos, ac stipites fingis, quàm homines, non catholica & Christiana fidei nostræ parænesis, sed tua est excogitatio. itaque postquam coacta

Ierem. 2.

Concil. Triden. sub Paulo III. session. 5. can. 7. de peccato originali.

Idem conc. sessione 6. cap. 1. & 5 6 10 11 16.

cta synodus pro fide catholica, pro apostolica ueritate, pro ecclesiastica disciplina sic in inficiatores diuulgauit, Si quis retractat, anathema sit: si quis super istis, quasi nuper inchoatis, inquirit, anathema sit: si quis non recipit, anathema sit: maledictus, qui addit; maledictus, qui innouat; maledictus, qui aufert: nolo ampliùs hîc, quasi integro negotio, quod certè multorum uigiliis, plurimorumque sanguine comparatum est, perspicuum, constans, & certum, iterum aleæ committere; sed tantùm quæ tu super hac ipsa re Christi, & Apostolorum testimonia induxeris, scripturas detorseris, sanctorum sententias immanissimè in institutione tua luxâris, simplici ego oratione, ad simplicem rudemque dicendi formam composita, breuiter, uerè, dilucideque persequar; nullumque te doctrinæ antiquæ in institutione illa tua fecisse locum, cum tuam mentem expressero, ostensurum me palàm nimiùm confido, & spero. at quoniam, ut uideo, non dubitat iste summam doctrinæ suæ illo opere, & institutione se fuisse complexum affirmare, eundem ego insecutus ordinem, eam totam incendio multandam, terra, marique exterminandam ueris criminationibus & non mendacibus calumniis, ne nos detortæ perperam innocentiæ suæ ampliùs insimulet, conuincam: ut postquam hominum animos, beatorum etiam mentes iure à se abalienatas, auersasque (addo etiam, inflammatas) iustis de caussis, ac pro meritis suis fuerit expertus, desinat queri, in calumniatorum uirulentam iniquitatem, in eorumque delationes ultra modum, & meritum credula nos aure propendêre. memineris etiam tu, manum domini fortem aliquando te manere, quæ indubiè pro Christi innocentissima sponsa aduersum te armata aderit: quam sic crucias, torques, premis, & in quam aculeis, & incendiis sic sæuis. illa sese potentissimè exeret, tum ad pauperes ex afflictione eruendos, tum etiam ad acerbè animaduertendum in eos, qui seueritate nimia aduersum Christi ecclesiam furiuut, hæreticos. Nunc igitur tuis importunis furiis, quibus neque propriæ tuæ naturæ parcis, nos opponemus; atque hîc uniuersa, quæ libro secundo institutionis tuæ, à capite primo ad septimum usque persequeris, confutabimus, ac penitus elidemus. quò uerò commodius, ac numero omnia dicamus, à condicione lapsi hominis exordiemur: deinde intellectus nostri lumine non nihil tecum conferemus: tertio uerò loco, quàm effrenatè in uoluntatis nostræ libertatem, impetuoseque irrueris, recum expostulabo: demum de fictis præparationibus nostris, (ut ipse uocas) & de operibus uitæ æternæ meritoriis, quàm in his omnibus insigniter à recto defeceris, & quàm insolenter in Romanam ecclesiam (quæ omnium mater, magistra, ac princeps est) fueris debacchatus, uenenoque tua omnia iuspersferis, cumulatè audies. fiet, spero, ut si quam uoluptatem maledicendo accepisti, eam malè audiendo amittas. nos uerò omnia, quæ diffusa satis libro toto habes, sic memoriter referemus, ut neque uerbum excidisse nobis in tanta sylua mireris.

Act. 1. concil. Chalcedon. pro Nicæn. syn.

Partitio tractandorum.

De duplici fine considerationis humanæ nostræ naturæ: *Cap. V.*

EST antiquum, & uetus prouerbium, quo summopere commendata semper fuit homini sui ipsius cognitio: siquidem ferè tota sapientiæ nostræ summa, quæ ueta ac solida cêseri debet, summis philosophis auctoribus, duabus partibus constat; Dei cognitione, & nostri. habet iam hîc Caluinus, quod mundi sapientes arrodat, quod colliminet, & imminuat. *Illi enim*, inquit, *dum hominem hortantur, ut se ipsum nouerit, finem suum proponunt, ne dignitatem, excellentiamque suam nesciat. neque aliud ipsum in se contemplari nolunt, quàm unde inani fiducia intumescat, & superbia infletur. At*, inquit, *nostri cognitio primùm in eo sita est, ut reputantes quid nobis in creatione datum sit, & quàm benignè suam erga nos gratiam continuet Deus, sciamus, quanta sit naturæ nostræ excellentia; siquidem integra maneret: simul tamen cogitemus, nil nobis inesse proprium, sed precariò tenere quidquid in nos Deus contulit, ut semper ab ipso pendeamus: deinde ut nobis occurrat misera post Adæ lapsum condicio nostra, cuius sensus, prostrata omni gloria, & fiducia, nos pudore obrutos uerè humiliet.* Non te pudet, tam aperta non modò calumnia, sed insigni quoque fallacia, & rabie sanam philosophorum doctrinam infamare? cùm id rei aliquando Cicero uersaret,

Cal. lib. 2. c. 1. sect. 1.

Sect. 1.

Cicero in 1. paradox.

B ij homi-

hominisque naturam præexcellentem contemplaretur, non inanem inde elationem aucupatus est, aut unde homo intumesceret, uenatus quidpiam est: sed magis in hunc modum intulit, Cùm tibi siue Deus, siue mater, ut ita dicam, rerum omnium natura dederit animum, quo nihil est præstantius, neque diuinius; sic te ipse abiicies, atque prosternes, ut nihil inter te, & quadrupedem aliquem putes interesse? O' præclarum præfixum illi considerationi scopum. quid ergo doctrinam alioqui sanam iste ueneno corrumpit? *Neque*, inquit Caluinus, *aliud ipsum in se contemplari uolunt, quàm unde inani fiducia intumescat, & superbia inflетur*. non'ne uides mendacium apertum? non aduertis calumniam? quid apud philosophum legis Caluine? considera homo te ipsum: considera, si uales mente assequi, quantum tu ipse bestiis terræ, ingenio, atque facultate præstes. Quid tum postea cogitare me iubes Cicero? num propria excellentia turgidus intumescam? quid, cedò, in consideratione hac operæpretium futurum arbitraberis? respondebit Cicero, procul dubio studiosam, & rationalem, non bestialem, neque animalem actionem. Perperam igitur ac mendosè, ne quid turpius dicam, animi tumorem, ac mentis elationem collegit Caluinus, unde philosophus, uel natura duce, ad uirtutem nos cohortatur. quare nos utranque de homine considerationem, & non alteram solùm sic paucis complectimur. Sicuti Deus ad sui imaginem nos initiò finxit, ut mentes nostras tum ad uirtutis studium, tum ad æternæ uitæ meditationem erigeret: ita, ne socordia nostra post hominis etiam primi lapsum eadem imago, & tanta nostri generis nobilitas obrueretur, penitus semper nos uoluit recordari: ideo nos ratione, & intelligentia prædiros, ut sanctam & honestam uitam colendo, ad propositum beatæ immortalitatis scopum tendamus. in quam sanè æternæ salutis spem non legis, aut naturæ beneficio, sed Dei solius misericordia, qui diues est in omnes, qui humiliato spiritu inuocant illum, cælestique beneficio asciti sumus. ceterùm fatemur ingenuè, in mentem nobis uenire non posse primam nostram illam dignitatem, quin ex altera parte mox se offerat triste fœditatis, & casus nostri spectaculum, ex quo in primi hominis persona ab origine illa nobili tot donis cumulata excidimus. hinc odium, & execratio superbiæ; hinc diuinæ offensæ ingens acerbitas, & in nos ipsos indignatio sæua; hinc uera nostra humilitas, & subiectio oritur; hinc demum nouum accenditur quærendi Dei studium, in quo quisque ea bona recuperet, quibus destituti esse deprehendimur. nil sanè magis sacra scriptura nos docet, quàm utranque ueritatem; nosque tenet medios inter superbiam, & nimiam deiectionem. qui enim dixit, Quid habes, quod non acceperis? idem ipse est, qui oportunè gloriatus dicebat, Omnia possum in eo, qui me confortat.

1. Cor. 4.
Philip. 4.

Duplex de homine consideratio habenda describitur. Cap. VI.

IN summa libet'ne tibi, ô homo, rectam & à bonis omnibus expetitam sapiendi, quæ Dei sunt, & meritoriè agendi, metam pertingere? hanc te tenere regulam oportet, ut ab omni propriæ facultatis confidentia sine Deo, omnino tui consideratio te auocet, eademque posse te non nihil afferre, immo oportere, rationemque, & mentem uirtutis esse instrumenta, admoneat. neque nobis, mihi credito Caluine, prior illa consideratio, pro excellentia humanæ condicionis, & naturæ plausibilior habetur, quãtumlibet ad reputanda bona nostra nos inuitet, quàm hæc altera, quæ miseram nostram inopiam sine Deo commonefacit inspicere. cùm enim dotes, quibus homines dignatur altissimus, magnifieri audimus, neque blanditiis demulcemur, neque sic nimia credulitate propendemus; sed magis ab his bonis, quæ guttatim ad nos è cælo stillant, tanquam à riuulis ad fontem, deducimur: sicut contrà nulla penitus humano generi ignominia accrescit, si potissima & gloriæ, & fiduciæ materia apud Deum semper resideat. ipsius siquidem & figmentum, & figulina uasa sumus, ut neque apud Deum mendicare erubescamus, neque eum precibus solicitare, & promereri nobis, pudore suffundamur. nouit sanè Christi sponsa, libentiùs suas laudes ad sponsum transfundere, quàm uel minimam partem ex diuinis exhaurire. quare melius nos iuxta ueræ fidei analogiam,

Calu. lib. 2. sect. 1. c. 1.

quàm

quàm homo sui notitiam habiturus sit, sic partiamur, ut primo loco, quem in finem creatus sit, tot donis non contemnendis præditus, apud se reputet, qua cogitatione ad diuini cultus, uitæque futuræ meditationem mirè excitabitur: deinde suas facultates, uel certè facultatum inopiam, nisi sibi opitulatio Dei paratissima esset, expendat: qua perspecta, non sic in nihilum redactus, non in extrema confusione iacens, ut uult Caluinus, sed magis ad Dei regnum expetendum excitatus & inflammatus, ad illius opem accingatur, qui ad ostium est, & pulsat; qui neminem ad se uenientem foras eiicit; qui manus ad populum infensum sibi extendit quotidie; qui nobiscum in agone certat, in tribulatione pungitur; nouissimè uerò nobiscum uictor triumphat. nihil, nihil sanè in homine est, cuius fiducia superbire aut possit, aut debeat: nihil, nihil est in homine, (fatemur Caluine) nihil, quod sic nos animosos reddat, ut nostra integritate confisi humanis conatibus nitamur. Pelagiana insomnia istæc, non immaculatæ ecclesiæ cogitationes, quæ Christi uoces lubens excepit, Sine me nihil potestis facere, &, Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum, atque in hunc modum pænè infinita. quòd si nosmetipsos (quemadmodum tu fieri postulas) ad diuini iudicij amussim inspiciamus, & examinemus; multa certè reperiemus, quæ animum nostrum præsidio cælesti nixum, ad bonam fiduciam erigant. non minimum est, quod in nobis ad rectè, sanctèque uiuendum, & uitam nostram studiosè instituendam, plagis quamuis saucia, naturæ tamen lumine perfusa sibi ratio nostra reliquit. neque licet nos sic nostræ fortis pertæsos, omnem despondisse animum ad bonum, & ad uirtutis officium; sed magis (si dicere fas est) qua benignitate, & magnificentia Deus est, quasi in sanctam nos attollit audaciam, cùm nobis studet, cùm rationem nostram illuminat, mentem afficit, mirabiliterque ad uirtutis officia nos incitat, cùm, indicto uitiis bello, ad id, quod pulchrum est, & honestum, toto studio conari hominem uult: cùm se fontem uiuum quærere, se sitire, ad ea demum omnia niti, ad quæ uita beata aspirat. Verùm quantum in his, quæ diximus, ueri sit, & quàm necessariò considerandum, alibi apparebit.

Cal. sect. 3. 4. 1
Apocalyp. 3.
Ioann. 6.
Iesaia. 65.
Ioann. 15.
Ioann. 6.
Cal. sect. 8. cap. 1.

Caluiniana hæresis duplex circa originale peccatum excutitur. Cap. VII.

ILLVD tamen minimè ferendum est, Caluine, quod de originali macula, qua hæreditario iure afficimur omnes, tu falsò comminisceris. *Videtur*, inquis, *nil esse aliud originale peccatum, quàm hæreditaria natura nostræ prauitas, & corruptio in omnes animæ nostræ partes diffusa; quæ primùm nos iræ diuinæ reos facit, tum etiam opera in nobis profert, quæ scriptura uocat, opera carnis. atque id est proprium, quod à Paulo sæpius peccatum nominatur.* ex tam mala quippe peccati originalis diffinitione insignis iste theologus duo peiora mul to colligit: unum, *Tota nostra natura, quanta quanta est, non nisi peccatum, nilque nisi omnium scelerum seminarium quoddam est, ac proinde non odiosa Deo, & creatori suo, atque abominabilis esse non potest.* Immo, ait, *ut breuiùs absoluamus, homo totus non aliud ex seipso est ab intellectu ad uoluntatem, ab anima ad carnem, nisi concupiscentia, reatus, culpa, & peccatum.* alterum, quod colligit, est, *Peruersitas ista nunquam in nobis cessat, nouos assiduè fructus parit, ea scilicet, quæ antè descripsimus, carnis opera haud secus quàm incensa fornax flammas, & scintillas efflat, aut scaturigo aquam sine fine egerit.* et interim uult Caluinus, cupitque fortissimo regi persuasum, suam caussam non uetitate ipsa à nobis confossam esse, sed magis partim nostra aduersariorum factione, & potentia deiectam, partim mendaciis, dolo, calumniis insidiosè à nobis, fraudulenterque appetitam, & oppressam. Quis iam miretur publico te odio circumfusum & iactatum esse, ò Caluine, postquàm scripturarum, & sanctorum omnium uoces tuis istis furiis patrocinium suum opponunt? quis uel cogitatione assequi poterit, quantam hæresum corruptelam ista una doctrina nobis dederit, quot'ue ex ea errorum examina prodierint? non plures efflabit (mihi credito) incensa illa fornax scintillas, neque egeret tantam aquam scaturigo, plutibus quamuis riuulis dimanet, quantos ista tua mala rabies, crudelisque ferocia in na-

Caluin. sect. 4. 5 6 7 8.
Galat. 5.

turam uulneratam dabit, & pariet noua quotidie deliramenta. quasi uerò carnis concupiſcentia nobis omnibus, qui ſenſibus pollemus, connaturalis, ex naturæ noſtræ innaris principiis exorta, originalis iuſtitiæ freno felici illo ſæculo coercita, nunc uerò noſtro peccato effrenis, non magis effectus peccati ſit, quàm quòd peccatum eſſe uerè dicatur? nil porrò eo uerbo ampliùs ſignificamus, quàm naturam donó deſtitutam ob peccatum: niſi etiam ſic Caluino meo inſanire libeat, ut dicere non dubitet, Samaritano miſero & ſpoliari, & plagis cædi, peccatum, & non magis pœnam, ac ſupplicium fuiſſe illi. inſuper ſemper'ne erit in regeneratis etiam culpa, & defectio? ſemper peccatum? ſemper quod diu ina maieſtas in eis deteſtari, execrarique poſsit? ſanè mirum eſt, quomodo illi placere poſsimus quoquo pacto, cui & iniquitas, & iniquus execrabiles ſunt. ſi actualis offenſa ſemper eſt in Adæ filiis etiam poſt regenerationis, & renouationis ſuſceptum lauacrum; (nam, ut hîc aſſeris, natura noſtra non boni tantùm inops & uacua eſt, ſed malorum omnium adeò ferrilis & ferax, ut otioſa eſſe non poſsit) quomodo placere illi poſſumus? quomodo ablutos, & ſanctificatos nos habebit? quomodo nos non ſeruos, ſed amicos dicet? denique quomodo qui iuſtus eſt, qui iuſtitiam diligit, parans in iudicio & iuſtitia thronum ſuum ſcaturientem tot malis & criminibus, in dies, horasque magis culpam, non pœna ſatis commerita, reordinat? atque cur is, qui ſpiritus eſt, tenuem ſemper aſpirans auram, incenſam illam fornacem non ſpiritu ſuo extinguit aliquando? Doce nos, bone magiſter, quî fieri poteſt, ſtet uerum & certum illud Chriſti ad eos, qui Dei mandatis obſeruandis ſe pro humana tenuitate ſacrant, & qui Dei unigenitum diligunt, Ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus: & illud, Pater meus diliget eum: ſi actualis impietas, effrenisq; libido, quàm diu uiuent electi, arcê ipſam mentis nefanda occupabit, & ad cor intimũ perpetua, ac conſtans continuò penetrat ſuperbia? num ad animã maleuolam, & ad corpus peccatis obnoxium, & ſubditum increatam illam ſapientiam legiſti aliquando accedere ſolitam? quis iam fructus orationis illius, Pater ſanctifica eos in ueritate, & ſermo tuus ueritas eſt: ſi in ueritate immundi, iniuſti, fœditatisq;, & impuritatis uinculis detinentur? quantumuis ſordes illæ peſsimæ in pœnam ſibi minimè imputentur: mihi ſanè nunc non de æterno ſupplicio, ſed de iuſtitia, & ſanctitate ſermo eſt. Quid igitur ſic toties perſonabat Paulus, Renouamini in iuſtitia, & ſanctitate ueritatis: poſtquam probè intelligebat ſub peruerſitate nefanda nos ſemper iacêre? ſileat'ne poſthac Hieronymus eximius baptiſmi, & ſacramentorum encomiaſtes multo quamuis diuinarum ſcripturarum præſidio ſuffultus? nil ualeat, quòd iam olim per ueterem Michæam ſe facturum in nobis ſpopondit Deus, Demerget iniquitates ueſtras, ac proiiciet in maris profundum peccata ueſtra? rurſus per Ezechielem, Mundabimini ab omnibus iniquitatibus ueſtris? quid ergo? nihil'ne profit iuſtis peccato mori? cum Chriſto in baptiſmo ſepeliri? & demum in uitæ nouitate ambulare? ut omnia tibi demus, id tamen nunquam à nobis extorquebis, ut Dei filij nominemur, & ſimus, quemadmodum dilectus prænuntiat, & cum hoc omnibus naturæ noſtræ partibus uitiati, peruerſique habeamur, & quod neque audire ſuſtinemus, ſemper actu Deum offendamus. quare qui Dei filius nominatur, & eſt, cæleſtium bonorum hæres, & Chriſti cohæres, Angelis gratus, iuſtis carus, mediusfidius, idem non iniquus, ſed iuſtus innocensque eſt: Deo ſiquidem noſtro nihil eſt acceptum, niſi iuſtitia, innocentia, & puritas. tandem, ne in re uſqueadeo nota teſtes minimè neceſſarios uidear induxiſſe, dico nihil naturam noſtram habere, (ſi originalem culpam excipias, quæ ſanctiſsimo lauacro prorſus abſtergitur) quod actuale peccatum ſit, niſi uoluntarium eidem, & liberum fuerit. habet, fatemur nos, poſtquam in latrones infeliciter cecidit, poſtquam miſerabilis hæc ruina, in quam nos deiecit, primiq; hominis defectio miſerè nos infecit; habet, inquam, ſaucia noſtra natura multa, quæ in peccatum impellant, & pelliciant: quod uerò cogat, aut ullam illi neceſsitatis legem præſcribat, nihil profectò habet: reputantur uerò in peccatum, non, ut tu abſque ratione opinaris, quæcunque ab ea procedunt facta; ſed ea magis, quæ carnalis homo ſenſui obtemperans, inſipienter operatur. hæc ſunt carnis opera, ex carnali concupiſcentia orta; ij carnis noſtræ affectus; eæ cogitationes inimicæ legi Dei.

Lucæ 10. *August. contra Pelag. ad Bonif. lib. 1. c. 3.* *Ioann. 14.* *Ioann. 7.* *Ioann. 8.* *Roman. 6.* *Hieronym. ad Ocean.* *Michææ 1.* *1. Ioann. 3.*

Malè

Malè respondet Caluinus scrupulo, quo urgetur. Cap. VIII.

GRAVITER hîc urgetur Caluinus scrupulo sanè non medioctri, quòd tunc, si uera sunt, quæ docuit, multi Deum suis uitiis inscribere auderent, in eumq́; , tanquam in suorum scelerum auctorem, sua crimina impudenter refunderent; postquam non erubescit Caluinus dicere, nos naturaliter esse uitiosos. ad hoc sic respondet, *Opus Dei perperam in sua corruptione scrutantur isti, quod in illa integra adhuc, & incorrupta Adæ natura requirere debuerant.* quid, quæso, tuorum sic miseras mentes excæcas uafer homo? Adæ peccatum illius est & nostrum, quis hoc ignorat? ipsius quidem actuale, nostrum uerò ab eo per propagationem in nos deductum, & nobis conciliatum. iam uerò quis usqueadeo desipiens sit, ut uelit, quæ tu astu peccas, in primam illam reiicere defectionem, quæ hæreditate tibi, non libera electione contigit, & non magis in cor istud, cui placuit carni tuæ obedisse potiùs, quàm spiritui? quod si ita esset, ut tu doces, magis quippe hominis sceleta, adulteria, furta, homicidia, ceteraq́; carnis nefanda facinora existimari possint cótracta, quàm actu uoluntatis commissa, nec propter ipsa æterni cruciatus pœna multandus esset homo, cùm ea non nisi in Adam liberum illi & integrum fuit uitare. Huius rei gratia à sanctis sæpe iactatur, quòd originis peccato, etsi mortali non nisi damni, ut theologi nostri loquuntur, pœna debetur, indignum sanè iudicant, neque diuinam decere iustitiam arbitrantur, tam graui afficere infantes supplicio, propter id scelus, quod immediatissimo actu suo uitare non potuerunt: sic etiam ne ad necessitatem iste confugiat dicens, Voluntarium quippe esse non liberum, uoce concordi, sanctorum schola nos docet, in sanctis & damnatis nullam neque meriti, neque demeriti rationem manere, quòd horum uoluntates aut in bono, aut in malo perpetuò firmatæ sint. Noua igitur merendi, aut demerendi ratio non uoluntariam modò, sed & liberam operationem exigit. quare nostrum peccatum, quæ multa nos habemus, non naturæ deprauationi tantùm tribuam ipse, sed uoluntati nostræ malæ & peruersè affectæ, perperamq́ue eligenti, ne in Deum ipsum quoquo pacto accusationem stringam. Hærere quidem exitiale illud uulnus in natura, etiam in renatis uerum est; sed quod ad agonem relictum nocere non consentientibus, & uiriliter per Christi IESV gratiam repugnantibus, non ualet. non est igitur, cur conqueramur, nisi de nobis ipsis: postquam malum illud concupiscentiæ, per peccatum inflictum fuisse constat, neque sine nouo adhuc nostro consensu, quantumcunque nos in malum trahere nitatur, efficere possit, quin legitimi certaminis nostri nos corona cælestis semper expectet: siquidem uicerimus. Audi Caluine. tu dicis, *Scriptura dicit, hoc scio, quòd fecerit Deus hominem rectum; ipsi autem quæsierunt sibi adinuentiones multas: homini tantùm suum exitium ascribendum apparet, quin Dei benignitate rectitudinem adeptus, sua ipse semel dementia in uanitatem delapsus sit.* ò quanto meliùs illi sanctissimi orthodoxi doctores, super isto scripturæ loco, Salomonis uerba ad nos omnes referunt: qui relicto Deo, eiusq́ue sapientia, iustitia, & bonitate, nostram nobis sapientiam, bonitatem, & prudentiam, à consiliis statuimus. unde fit, ut de bonorum Dei possessione liberè excidamus. sic contigit primis nostris parentibus, sic Saul, qui suo consilio perdidit regnum in summa, uitiositas, & concupiscentia, seu morbus humanæ condicionis, præterquàm quòd aduenticia qualitas homini accidens, & non substantialis proprietas, quæ ab initio indita fuerit, habenda est præter id sanè, cùm quasi hæreditario iure uniuersos comprehensos teneat: nullum tamen in malum, homini necessariam legem præscribit; quam libera hominis facultas diuina ope suffulta non facilè uincat, ac exuperet. In hoc, sæpe dicam, huius caussæ cum aduersario meo status est, & in eo uertitur negotij huius cardo. non enim quasi naturalem uitiositatem non à natura condita, sed in primo terræ filio corrupta hæreditario iure comprehendentem uniuersos, negamus. Eramus, inquit Paulus, naturâ filij iræ. quomodo creaturæ omnium nobilissimæ infensus esset Deus, cui placent infima quæque opera sua? operis porrò sui corruptioni magis est infensus, quàm operi suo. Ergo uocare nos naturaliter prauos, & uitiosos,

quòd

Marginal notes: *Cal. sect. 10. cap. 1.* — *Cal. sect. 10. cap. 1.* — *Eccl. 7.* — *Gen. 3.* — *1. Reg. 15.* — *Ephes. 2.*

quòd naturam peccato illi primi hominis habeamus subditam, ob quam etiam uitiatam in illo, nos naturâ iræ filios appellabat Paulus, in plura quoque quotidie miseram condicionem nostram pellicientem, hoc est, ut sancta synodus dicebat, ex peccato est, & in peccatum inclinat: si id, inquam, solum sit, nos naturaliter prauos, & uitiosos dicere, non omnino ineptè, neque inscitè diceretur. Fortè sic locutus est Augustinus aduersum Pelagianos: esto, nihil pugno: at naturalia dicere peccata, non hac ratione, sed quòd sint sic à carne corrupta habita per propagationem naturalem, ut in ea necessariò regnent, Caluinianum hoc est commentum, non Augustinianum. quemadmodum minimè ferendum est stultum illud Manichæorum nugamentum, qui, cùm substantialem malitiam in homine imaginarentur, alterum illi conditorem affingere ausi sunt, ne Deo iusto uiderentur mali caussam, & principium assignare. Verùm, quantum hoc ueritatis habeat, mox consideratum apparebit.

Manichæorum nugamentum.

Loci scripturarum recensentur, quibus nititur probare Caluinus, ex corrupta natura nihil nisi corruptum posse prodire. Cap. IX.

Caluin lib. 2. c. 3. sect. 1. 2.

SED, ne uideretur Caluinus absque Dei uerbo locutus, numerosam scripturarum multitudinem huc congerit, ut probet ex corrupta hominis natura, tantopereque in primo homine deprauata, nihil nisi damnabile necessariò prodire. Quæ sanè testimonia quantum probent, aliorum esto iudicium: nos uerò explicatissimè ea euoluemus. Incipit ergo Caluinus carnis suæ pudenda detegere, nudatæque naturæ ampliùs uerenda discooperire. ait enim, *Melius homo utraque animi parte cognosci non potest, quàm si cum suis elogijs in medium prodeat, quibus à scriptura insignitur. sic totus depingitur ex Christi uerbis, Quod natum est ex carne, caro est, ut ualde miserum animal esse conuincatur. affectus enim carnis, teste Apostolo, mors est. quandoquidem in inimicitia est aduersus Deum, eoq; legi Dei non subditur, nec subdi potest.* iam incipit triumphare de carne. *Ita'ne est peruersa caro, ut toto suo affectu simultatem aduersus Deum exerceat? ut cum legis diuinæ iustitia consentire nequeat? ut nihil denique parere queat, nisi mortis materiam? Nunc fac in hominis natura, nil esse nisi carnem, & inde quidpiam, si potest boni, elice.* Placet'ne, Caluine, pressiùs, ac clariùs multò collationem tuam intra breues cancellos nos detineamus? dicito sic, *Probo, quòd ex corrupta natura nostra nihil nisi peccatum prodire possit. Tota nostra natura caro est: ergo ex ea non nisi caro nascetur, dicente domino, Quod natum est ex carne, caro est.* Rursum, *ergo non nisi peccatum; ergo non nisi mors; ergo non nisi inimicitia aduersus Deum.* At quoniam poterat quispiam uideri sibi non omnino stultè Caluinianum laqueum contriuisse, si carnis uocabulum non ad mentem, principem hominis partem, sed ad sensum carni coniunctum pertinere tantùm diceret: mox uenator callidus occurit, ut ne hac quidem parte misera auicula pedem exigat, sic obiiciens, *Id uerò ex uerbis Christi & Apostoli facilè refellitur. Argumentum domini est, oportere nos nasci denuò, quia caro sumus. non secundum corpus renasci præcepit, animo autem non renascitur, si corrigatur aliqua eius portio, sed ubi tota renouatur. idque confirmat utroque loco posita antithesis. sic enim carni comparatur spiritus, ut nihil relinquatur medium. Ergo quidquid non est spirituale in homine, secundum eam rationem dicitur carneum. nihil autem habemus spiritus, nisi per regenerationem. est igitur caro quidquid habemus à natura. à natura totum hominem habemus, & corpus, & animam: ergo totus homo, caro, hoc est; mors, & peccatum est. Paulus etiam non ponit illicitas, ac prauas cupiditates in parte sensitiua tantùm, sed in ipsa etiam mente, atque ideo eius exigit renouationem. immo paulò antè eam humanæ naturæ imaginem depinxerat, quæ nulla in parte nos non corruptos, ac peruersos esse ostenderet. nam quòd gentes omnes scribit ambulare in uanitate mentis suæ, obtenebratas intelligentia esse, alienatas à uita Dei propter ignorantiam, minimè dubium est, quin competant in eos omnes, quos dominus ad rectitudinem suæ tum sapientiæ, tum iustitiæ non dum reformauit, ut semper colligamus, Christi gratiam unicum esse remedium, quo ab illa cæcitate, & malis inde consequentibus liberemur.* Hoc Iesaiæ illud uaticinium, quod in lucem gentium futurus esset Christus,

Ioann. 3. Roman. 8.

Ephes. 4.

Iesaia 60.

stus, euidenter præmonstrabat. Et, ut non recenseam singillatim, quæ in hominis uanitatem pas- Psal. 62.
sim in psalmis præsertim, & prophetis habentur, magnum certè est quod scribit Dauid, si cum uanitate appendatur, ipsa fore uaniorem. Graui sanè tegulo confoditur naturæ nostræ ingenium, cùm omnes, quæ inde prodeunt, cogitationes, ut stultè, friuolè, insanè, peruersæque irridentur. Hactenus Caluiniana rabies. Quemadmodum iis, qui per uitrum rubeum, aut cæruleum res intuentur, omnia rubra, aut cærulea esse uidentur, cùm longè secus se res habeat: sic iste, quam semel imbibit carnalem putredinem, uniuersis putat consentire. explicandum est ergo nobis, quid Carnis nomine simul, ac Spiritus in scriptura sancta significatum intelligamus: mox sanè, in quem sensum, quæ de carne iste ex scripturis arcanis induxit, accipienda nobis sint, indagabimus; ut quæ sit illa caro, quæ tot elogiis in medium prodit, quibus à scriptura insignitur, non difficile sit cognoscere.

Ut commodè Caluino respondeatur, notatur multiplex acceptio nominis, Caro, in scriptura sancta. Cap. X.

RINCIPIO citra controuersiam nobis sit constitutum sub nomine carnis, substantiam significari, siue ea sit pars, quæ ab osse distinguitur, iuxta illud Christi, Palpate, & uidere, quoniam spiritus carnem, & ossa non habent, & alibi sæpe: siue ea pars sit, quæ ab anima secernitur. aut certè totus homo caro dicatur, ut illud est, Omnis quippe caro Gen. 6.
corruperat uiam suam. & illud, Videbit omnis caro salutare Dei no- Isaiæ 40.
stri. & illud, Omnis caro fœnum. rursum illud, Verbum caro factum est. & illud, Ioann. 1. Psal. 64.
Ad te omnis caro ueniet. & illud, Dedisti ei potestatem omnis carnis. &, ne infinita Ioan. 17.
persequar, locus ille in eam rem probandam est egregius, quem ex Ioele propheta pri- Ioel. 2. Gen. 46.
ma illa concione sanctissimus Petrus depromit, Effundam de spiritu meo super omnem Rom. 7.
carnem. ac mox sequitur, Filij uestri prophetabunt, & filiæ uestræ uisiones uidebunt. sicut enim anima in scriptura sancta totum hominem comprehendit, iuxta antiquam sanctorum phrasim, ut cùm dicitur, Ingressus est Iacob in Aegyptum cum septuaginta animabus: sic appellatione carnis, anima corpori unita aptè explicabitur. hoc sat ego scio, haud ægrè dabit nobis Caluinus. Rursum accipitur caro (quod eidem minimè absurdum uidebitur) pro culpa & peccato: pro defectione demum, aut, si mauis, pro homine uiuente secundum carnis desideria, & in quo non modò ipsa caro spiritui reluctatur, sed etiam uincit, & exuperat spiritum. in quem sanè sensum Paulus est intelligendus, cùm diceret, Sunt inter uos zelus & contentio, non'ne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? non'ne homines estis? Hæc caro inimica est Deo: caro hæc & sanguis, Dei regnum non possidebunt: huius carnis prudentia mors est: hæc legi Dei nec subditur, nec subdi potest: huic & spiritui gratiæ conuentio, nec participatio ulla esse potest; non magis, quàm tenebris & luci, mendacio & ueritati, prauitati & iustitiæ. qui secundum hanc carnem uiuunt, & patiuntur eam sibi dominari, quæ carnis, non quæ sunt Dei, sapiunt. qui in ista regnante carne sunt, non tantùm Deo non placent, sed neque placere possunt. est enim Deus spiritus, ac proin tales adoratores uult, qui adorent eum in spiritu. Huic carni pulchrè dicebat Paulus, non nos debitores esse, (quod, cupio, aduertat Caluinus) ut secundum eius leges uiuamus. ac si diceret, gentium doctor, & orbis magister, cauendum nempe omnibus nobis est iuxta liberam arbitrij nostri condicionem, ne, quas misera caro peccati leges nobis quotidie ferre molitur, nos eas regnare patiamur. si enim secundum carnem uixerimus, moriemur. quod olim dixerat, Stipendium peccati mors, uirtus uerò peccati lex. idem etiam Paulus, qui Romanis dixerat, Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt, idem ipse Corinthios in hunc modum exhortabatur, Rogo autem, ne præsens audeam per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos, tanquam secundum carnem ambulemus. In carne, inquit, ambulantes, non secundum carnem militamus. Vides'ne pulchra conclusione, atque epiphonemate utranque uocis huius significationem expressam? Accipitur tertiò pro pœna, ac passionibus, qui-

bus propter peccatum afficimur; qualis inter alias una illa est, procliuis scilicet ac misera naturæ nostræ ad malum propensio & inclinatio, ad bonum uerò incredibilis difficultas, ingensque hebetudo. Ego autem carnalis sum, dicebat Paulus, uenundatus sub peccato. quem locum sanctus Augustinus fatetur rectius interpretandum, si dicamus, Apostolum de sua, siue iustorum persona hæc pronuntiasse, quàm sub eius persona hæc protulisse, qui non dum diuinæ gratiæ particeps luctatur quidem cum carnis affectibus, sed illis impar uincitur, & trahitur à concupiscentia dominante. quamuis posteriorem sententiam idem ipse ecclesiæ doctor secutus aliquando fuerit. Est ergo Paulini sermonis sensus hic genuinus, & intimus, Ego carnalis sum, id est, secundum meam naturam, quam ex Adam traxi, procliuis, nimiumque propendens ad ea, quæ carnis sunt, concupiscendum. Cum hac sanè thesi uniuersa, quæ in Paulino discursu subsequuntur, & quæ capite proximè præcedenti præmisit, nimiùm consentiunt. Venundatus, inquit, sub peccato, id est, uoluptatis dulcedine, quasi iusto pretio in Adã sub seruitutem, grauique peccati iugum miserè redactus: accessitque mihi unius hominis esu fomes quidam, qui uelim nolim in me cogit ebullire motus carnales impuros & nefandos, ut si quo pacto in eam me trahat inobedientiam, diuinæque celsitudinis contemptum, unde semel exortus prodiit. et multò plura, quæ toto illo capite septimo secundum datam sibi à Deo sapientiam intellectu difficillima prosequitur: quæ indocti, (ut iam olim Petrus sanctissimus de Paulinis epistolis scriptum reliquit) & instabiles (cuiusmodi Caluinus uideri nobis non sine ratione posset, qui in ueritate non stetit, & primam fidem irritam fecit) deprauant, sicut & ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. ad summam hi quidem motus à fomite prodeunt, tanquam ab eius positiua caussa nimiùm propellente & excitante in carnis opera, à ratione uerò, tanquam à caussa negatiua, si non cohibeat, & coerceat, & pro uiribus compescat. Hæc lex membrorum, hæc carnis concupiscentia, hæc peccati lex, mortis uinculum, & carnis fomes, peccati uirtus nominata à spiritu Dei nostri, ubique in arcanis litteris occurret: quòd hæc imperet, plectat, propellat; nunquam tamen sic cogat, ut illi obsistere sibi subditis non sit integrum, more legis proprij nominis. Neque mirabitur Caluinus, peccatum dici, quod non actu maculat, neque æternæ geennæ reos constituit, si tamen effectus sit ex peccato natus, & in peccatum inclinans: cùm etiam & apud profanos scriptores pallida mors non eò dicatur, quòd fuscedine aliqua aspersa sit, cùm nihil aliud, quàm quædam priuatio uitæ hoc nomine intelligatur, sed magis, quòd hominem pallore suffundat. sic Paulus dicebat locutus de Christo, De peccato, damnabit peccatum in carne. ubi peccatum, quod priori loco ponitur, tropum habet. sumitur enim uel summis auctoribus testibus pro hostia expiatrice, ut sit flexus contrarius illi usui, qui in nomine piaculi apud Latinos uiget. cùm enim propriè expiationis sacrificium exprimat, apud clasicos auctores deflexum est ad significandum scelus, uel flagitium. in priori acceptione dixerat quidam *– Teque piacula nulla resoluent.*
in posteriori uerò alius, *Distulit in seram commissa piacula mortem.*
Est ergo sensus Pauli, ut ad diuina ueniamus, reiectis profanis, hostia expiatrix peccati damnauit, hoc est, iuxta phrasim Hebraicam, extinxit, aboleuit peccatum, non illam damnationem æternam solùm, postquam in renatis, quibus Christi sanguis per baptismum applicatur, Deus nihil habet, quod execretur, sed etiam fomitis uires mirè in ipsis comprimit, & restinguit, ut nimiùm fractus non tanta tyrannide nos pertrahat, non tanto imperio nobis dominetur, nec sic captiuos nos teneat secundum mentem. Hæc habui, quæ de nomine carnis dicerem.

Rom. 7.
August. ad Simplicianum c. 7.
August. lib. 1. de nup. & concup. ad Val. c. 27.
Idem libr. retract. 2. c. 1.
2 Petri 3.
Roman. 8.

De multiplici acceptione nominis, Spiritus. Cap. XI.

ACCEDO iam, ut, quod de nomine, Spiritus, pollicitus sum, nunc præstem. quo loco unius sanctissimi Augustini expressum de hac re testimonium pro mille nobis sufficiet. is enim super Genesim ad litteram sic ait, Spirituale, siue spiritus pluribus modis dicitur in scripturis sanctis. nam & corpus, quod futurum est gloriosa uirtute præditum in resurrectione sanctorum

August. super Genesim ad lit. lib. 12. c. 7.

sanctorum splendori Solis simillimum, spiritale Apostolus appellat, cùm ait, Seminatur corpus animale, resurgit spirituale, non quòd incorpoream substātiam sit habiturum, sed quòd incorruptibile & immortale animæ subiectum cæleste, & præclarum sit futurum. in quod iam mors ipsa penetrare non possit absorpta in uictoria. & hoc puto sanctissimam Pauli animam uerbis illis insinuasse, quando dixit, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, non tantùm quòd caro, & sanguis Paulo sanctissimo, non corpora, sed carnis, & sanguinis opera, & affectus, quemadmodum suprà nos meminimus, significent; sed etiam quòd dicamus carnem, & sanguinem his, quibus nunc præpediuntur, ac sordescunt, qualitatibus, & temperamentis comitantibus, utpote sede illa æterna, ac diuina indignis in cælestem hæreditatem, & ciuitatem tunc minimè perductum iri, sed magis cùm cælestes dotes, diuinaque, ac suprà relata ornamenta accesserint, &, quæ obsunt, turpitudinemque afferunt, abierint: tunc cælo, & diuinæ sedi beatorum corpora quadrabunt, atque in cælum, Deique regnum recipientur, &, ut uerbo uno multa comprehendam, erunt, sicut Angeli Dei. Rursus spiritus aerem, uel eius flatum, seu motum aliquando significat, ut in psalmo, Ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis. Dicitur præterea anima spiritus, siue ea hominis sit, siue pecoris, sicut nos scriptum legimus, Et quis scit, si spiritus filiorum hominis ascendat? &c. Trahitur etiam nomen spiritus ad Dei nostri maiestatem æternam exprimendam, ut in illo loco, Deus spiritus est. Demum dicitur spiritus mens rationalis, ubi est quidam, tanquam oculus animæ, ad quam pertinent imago, & agnitio Dei. sic Paulus, Renouamini, dicebat, spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. cùm & alibi dicat, Interior hic noster homo renouatur in agnitione Dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum. sic etiam, cùm antea dixisset Paulus, Igitur ipse ego mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. alio sanè loco eandem sententiam usurpans, pro mente, nomine spiritus usus est, dicens, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. uult etiam idem magnus doctor Augustinus, in omnibus illis locis Pauli ad Rom. 7 & 8. ad Gal. 5. ad Ephes. 4. ad Coloss. 3. ubi carni opponitur spiritus, pro mente, in qua Dei imago uiget, & super quam cælestis uultus sui lumen obsignauit Deus, sua ipsius hominis creatione, usurpari: quæ sanè mens nata est, ut imperaret carni & sensui. hic spiritus non in regeneratis tantùm, sed in aliis sæpe Dei dono passionibus carnis, & desideriis rationem moderatricem studiosè obiectat. non negat Augustinus, eam legem ab auctore naturæ, hominum menti impressam, quæ dictabat hoc honestum, illud contrà, turpe & indecorum, hoc amplectendum, illud repudiandum, huiusmodi, inquam, legem innumeris tenebris à gentibus, quemadmodum Paulus testis est ad Romanos, obnebulatam esse, atq; obtenebratam. Hactenus Augustinus de nomine spiritus. Vnum tamen silentio non præteribo, sumi etiam & apud Paulum carnem pro lege, quæ per se nullas suppetias ferret subditis ad faciendum quæ iubebat, sed magis ipsa, carnis appetentiam quasi irritabat, & pro carne potiùs, quàm pro spiritu præliari uideri poterat: spiritum uerò pro lege gratiæ adiutoriis, cælestibusque donis locupletissima, & quæ per sacramenta iam factæ redemptionis sibi subditis copiosissimè fauet. quacum sanè re uniuersa, quæ Paulus uersat de lege & de gratia, de spiritu & de carne ualde consentiunt. quod facilè intelligemus, si Græcos & Latinos auctores consulamus. Prælibatis iis, plurimisq; aliis omissis, quæ etsi ad caussam nostram non parum faciunt, ne tamen lectorem diutius detinerem, omisi, Caluiniana mox machina tot argumentorum, felicissimè ruet.

1. Corinth. 15.
1. Corinth. 15.
Matth. 22.
Psal. 148.
Ecclesiast. 3.
Ioann. 4.
Ephes. 4.
Colos. 3.
Rom. 7.
Galat. 5.
Rom. 1.
Rom. 7.

Explicatur locus, Quod natum est ex carne, caro est. Cap. XII.

PRINCIPIO uox Christi ad Nicodemum, Quod nascitur ex carne, caro est, quouis modo caro ibidem à Christo usurpetur, uerissima, neque nobis contraria existit. est tamen horum uerborum hic genuinus & natiuus sensus, Ne tantopere mireris, ò Nicodeme, quòd dixi oportere, uos nasci denuò: sed magis mecum considera, quoniam, si primam hominis creationem attendas, gratiam pro matre habuit. ex ea enim

Ioann. 3.

creatus homo, in tantam dignitatem, quam tu & legisti, & sæpe audiuisti, est euectus: at tunc de matris utero malè natus & proiectus est homo, quando in primo parente deserta paradisi requie, immortalitatis dono amisso, regni cælestis iure funditus inuerso, propter peccatum ex amœnissimo loco expulsus, in hoc, quod uides, omnium miseriarum exilium, cupiditatumque sentinam decidit. quid ergo ex hac carne, nisi caro hoc est, fragile, interitui & corruptioni obnoxium, inops, in malum procliue, innumerisque affectum miseriis nascetur? ecce iam ostendo, ò Nicodeme, unde possis quasi longo postliminio in antiquæ matris, id est, gratiæ uterum redire, amissique regni iura repetere, scilicet si denuò ex aqua & spiritu sancto renascaris. natus es semel ex carne, & talis natus, qualis erat Adam, cùm generare inciperet, peccati seruus, bonis omnibus spoliatus, mortis & miseriæ imago quædam expressa: cuius uires fragiles, animi dotes imminutæ, anima, ratio, uoluntas, omnia tandem nimiùm ab antiqua felicitate degenerantia. ex tam mala ergo radice quid boni, quod æternæ uitæ sit meritorium, sperare iurè possis ò Nicodeme? nunquid colligunt de spinis uuas? num lupus agnum aliquando genuit? num musca elephantem unquam peperit? aut ex homine natus est angelus, uel ex carne spiritus? an non potiùs, quod natum est ex carne, caro erit, carne quidem maledicto subiacente, ad malum impensè irritante, itæ filios, possessores suos constituente? Vides igitur, non eò omnia hæc à saluatore nostro inducta, quò in uniuersum naturam nostram, tanquam malam, & sub peccato necessariò iacentem, damnaret; sed magis quò cælestis regenerationis, quæ nobis in baptismo contingit, necessitatem pro cælesti regno comparando nobis omnibus in Nicodemo traderet. non habet caro, unde ex ea cælestia nascantur; habet, unde infinita mala ex ea propagentur, nisi naturæ lumen, & gratiæ spiritus, qui multò est potentior, huic malæ inclinatio[illegible] resistat. ceterùm ea caro, quæ in scripturis tot elogiis insignitur, uel fragilem nostr[illegible] naturam, uel certè ea opera, quæ ab ea proficiscuntur in ratione carnis & sensus, [illegible] portat; nulla tamen est, quæ peccato necessariò, sed uoluntariè, & liberè captiua[illegible]neatur. ea uerò, quæ per uoluntarium assensum membra sua iniquitati arma exhib[illegible], ea sanè est inimica Deo, atque mors. Totus homo, Caluine, caro est: fateor, si uerbum hoc iuxta priorem acceptionem, naturam nimiùm infectam insinuet, & in malum propensam, ex qua carne totum, quod nascitur, illi simile est: non tamen totus homo caro est, ut dicebat Augustinus, si caro sit ea pars, quæ peccato est semper subdita, & quæ non pugnat, ne à malo exuperetur, sed sic peruersa est, ut toto suo affectu simultatem aduersum Deum exerceat, non totus homo caro est, si eam carnem intelligas, quæ passionibus irretita post concupiscentias suas perditè abit; quæ nihil parit, nisi iniquitatis materiam, & cum legis diuinæ iustitia pugnat, postquam in homine etiam non regenerato, ut uult Augustinus, spiritus est pars altera, quæ in omnibus cum carne bellum gerit. at totus homo caro est, postquam nihil nisi procliue ad malum, & quod facilè in turpitudinem se prostituat rapiendum, habet. secundum utranque hominis partem hominem nasci denuò oportet: hæc quidem, quæ animalis est, ne nimiùm nos urgeat; illa uerò, id est, mens nostra, ut uictrix perseueret à peccato libera, non amplius affectibus seruiens, sitque totus homo Christi beneficio & dono oppidò roboratus. quidquid habemus à natura, caro est, id est, nihil in nobis est, si Dei dona non annumeremus, quæ Christi sanguis nobis peperit, quod in parietem iam inclinatum, & in ruinam, quam peccatum in nobis fecit, non incumbat: nihil est in nobis, quod nimia carnis nostræ ferocia in malum non propendeat. cuius certè rei odorem non mediocrem habuisse huius sæculi philosophos, uel unus Cicero nos admonere poterit,
Cicero 1. Tusc. quæst. cùm dicit, Nunc autem simulatque editi in lucem, & suscepti sumus, in omni continuò prauitate, & in summa opinionum peruersitate uersamur: ut pænè cum lacte nutricis errorem suxisse uideamur. at uigent in nobis antiqui illius primi hominis non leuiter pressa uestigia libertatis suæ, sed fixa ad memoriam antiquæ illius felicitatis perpetuæ, ut ratione & libertate sua tum se, tum motus ipsos sensibilis partis in officio sæpe contineat. Christi igitur gratia unum est nobis & singulare remedium, quo à misera nostra cæcitate, & malis omnibus, quibus non tam naturæ uitio, quàm nostris corruptissimis moribus irretimur, expediti liberemur: cùm hoc tamen ratio ea, quæ in natura uulnerata mansit, inexcusabiles sapientes huius

mundi reddidit apud Deum, quem cùm cognouissent, non, sicut Deum, glorificauerunt.

De intelligentia illorum uerborum psalmi & Pauli, Non est iustus quisquam, & omnes declinauerunt. Cap. XIII.

AVLVS etiam dum humani generis arrogantiam tot ex scriptura testimoniis desumptis deiicit, Non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulcrum patens est guttur eorum: linguis suis dolosè agebant. Venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in uiis eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos eorum, non his certè fulminibus in filiorum Adæ naturam, quasi eam ipse damnet, sed in corruptam hominum consuetudinem inuehitur, non certè perpetuam naturæ nostræ corruptionem Paulus eo loco accusat, sed in hominum magis, Iudæorum potissimum, quibus (ut diligenter Chrysostomus hîc obseruat) non satis sua impietas persuasa adhuc erat, deprauatos & corruptos mores declamat. quam sanè rem ea, quæ uniuersum Pauli progressum ibidem præcessere, & epiphonema, quo Paulinus ipse locus eleganter clauditur, nos euidenter docent de actualibus fuisse locutum Paulum. præmiserat quippe, Caussati sumus, hoc est, causis redditis ostendimus, nos omnes sub peccato esse, non sub eo tantùm, quod ab Adam, quasi per manus accepimus, sed sub infinitis nostris sceleribus. quod ut probet, peccatorum mox catalogum contexuit, ac demum, ut aperiret, quo consilio hactenus utriusque populi peccata commemoraret, rationem in hunc modum subnectit, Vt omne os obstruatur, non gentium modò, sed & Iudæorum, & subditus fiat omnis mundus Deo. quo loco pro eo, quod nos, subditos, legimus, Græcè est ὑπόδικος, quod perinde ualet, ac si uertas, obnoxius, siue obligatus ad pœnam luendam. Vsus est eo loco Paulus forensi uocabulo, composito ex præpositione ὑπὸ, id est, sub, & δίκη, quod & crimen significat, & caussam, & uindictam, siue pœnam; ut intelligamus non nisi grauissima peccata se hîc recensuisse, & meminisse. Magna tamen consideratione obseruandum duco non tam propositum Christi Apostolo eo loco fuisse homines obiurgare, quò resipiscant, quàm docere, neque ab antiqua Adæ calamitate, neque à nostris defectionibus, quibus illam cumulauimus, aut naturæ uiribus, aut antiquæ legis uigore, sed magis Dei solius misericordia, & per Christi IESV fidem nos inde explicari, & eripi posse. is enim solus perfectè iustus est ea sanè iustitia, quam nullus est, qui iure Deo opponere pro nobis possit, præter eum, quem misit pater, factum nobis iustitiam, & redemptionem Christum IESVM.

Roman 3. Psal. 13. Psal. 5. Psal. 139. Psal. 9. Isa. 59. Prouerb. 1. Psal. 35. Rom. 3. 1. Cor. 1. Ephes. 1. 1. Tim. 2.

Veræ fidei confessio de natura nostra primi hominis peccato saucia traditur. Cap. XIIII.

GITVR non sic perditam esse naturam nostram, neque sic deprauatam, ut importunè satis Caluinus semper obstrepit, Paulus hoc loco conuincere laborat: sed magis imbecillam & infirmam, sub originali scelere iacentem, innumerisque nostris sceleribus oppressam, ut se inde exigere non possit, nisi unici mediatoris gratia, tota illa consecutione colligere nititur, ut uel sic stare commodè possit Apostoli argumentatio, simulq; fidei nostræ catholicæ confessio, à patribus sanctæ synodi Tridentinæ uerè, pieque explicata, ita enim censuerunt, Si quis ergo per IESV Christi domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod ueram & propriam rationem peccati habet; sed illud dicit,

Verba concil. Triden.

tantùm tadi, aut nõ imputari, anathema sit. in renato enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis iis, qui uerè consepulti sunt cum Christo per baptismum in morte; qui non secundum carnem ambulant, sed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur. remanere autem in baptizatis concupiscentiam, uel fomitem hæc S. synodus fatetur, & sentit: quæ cùm ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & uiriliter per Christi IESV gratiam repugnantibus, nunquam ualuit: quinimmo qui legitimè certauerit, coronabitur. hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, S. synodus declarat, ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quòd uerè & propriè peccatum sit; sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit. Hæc S. synodus. cuius decretis repugnare neque debeo, neque uolo; sed magis mihi ipsi gratulari debeo, quòd uniuersam nostram dissertationem ad huius sacrari canonis iudicium Christo fautore exigerimus. Nunc proximum est, ut pertractem de cæco naturæ lumine, & de uoluntaris nostræ in malum necessitate: in quibus quantum iste à rectæ fidei regula deflexerit, spero per me constabit; & quàm semper pro Lesbia regula, diuina scriptuta fuerit iste usus, manifestò patebit. nunc ergo uideamus de lumine intellectus, mox acturi de libera uolunratis nostræ in bonum & in malum electione.

De lumine intellectus nostri post peccatum; & quòd alia sit intelligentia rerum terrestrium, alia cælestium. Cap. XV.

Cal. lib. 2. c. 2. sect. 13.

MIHI non omnino improbatur Caluini distinctio in hac parte, quæ habet, esse aliam quidem intelligentiam rerum terrenarum, aliam uerò cælestium. res terrenas uocamus, quæ ad Deum, eiusque regnum, ad ueram iustitiam, ad futuræ demum uitæ beatitudinem non pertingunt; sed cum uita præsenti rationem, relationemque habent, & quodamodo intra eius fines continentur: res cælestes puram Dei nostri notitiam, ueræ iustitiæ rationem, ac regni cælestis mysteria comprehendunt. in priori genere sunt politia, œconomia, artes omnes mechanicæ, disciplinæque liberales, siue speculatiuæ illæ sint, siue ethicæ ac practicæ. Videamus ergo primùm, sit'ne extinctum lumen intellectus nostri in prioris generis rebus: altero siquidem loco, quo pacto se intellectus habeat circa diuiniora obiecta pertractabimus: denique tertia parte, quæ ultima erit, quantum sit in utroque genere non ante lapsum tantùm, sed post defectionem illam, liberæ facultatis in uoluntate nostra tum pro studiosis actionibus liberè eligendis, tum pro uitæ æternæ meritoriis operibus comparandis, expendemus: in eamque rem apprimè insistemus considerantes semper, an scilicet Caluiniana omnia uel hac parte cum fidei nostræ regula, atque euangelica amussi optimè (ut ipse de hoc se magnificè iactat) quadrent; an potius longè secùs se res habeat.

Quàm sit perspicax intellectus noster circa hæc terrena etiam post peccatum. Cap. XVI.

PERPETVAE cæcitatis sic nostrum damnare intellectum, ut nihil illi naturalis intelligentiæ, & scientiæ in ullo genere reliquum facias, non modò naturali rationi, (ut de Dei uerbo nihil ego hîc commemorem) sed communis etiam sensus experimento repugnat. uidemus enim (neque puto, id uelit negare Caluinus) insitum esse humano ingenio desiderium nescio quod ueritatis indagandæ, ad quam non sic aspiraret, nisi magno illius odore iam mente percepto. erit igitur non parua humani intellectus hæc excellentia, quòd ueri amore naturalitet rapitur, cupiens in dies meliori scientia,

tia, & plurima ueritate cumulari; cuius sanè neglectus in brutis animantibus crassum arguit, & absque ratione sensum. neque tam facilè naturalis hæc ueri appetentia ante, quàm sui cursus studium ingrediatur, deficit, quòd mox in uanitatem concidat, ut uanus iste magis affirmat. quoniam mens hominis non semen & principia innata tantùm tenet; sed ipsam rectam ueri inuestigandi uiam secuta, quid habeat acuminis intellectiua uirtus in ethicis, physicis, & id genus aliis disciplinis, abundè est testata. solent bene (ego fateor) & hi non semel uagari per errores, &, tanquam in tenebris palpando, subinde impingere: at nihil ad me spectat, qui huiusmodi lumen non restinctum post primi hominis peccatum defendo, omnisçium nostrum intellectum facere, aut probare; satis nobis sit non sic cæcum ostendisse, quin sit in eo sufficiens lumen ad inuestiganda ea, quæ intra naturam sunt; modò inquirere, aduertere, ac contemplari uelit. ridiculum sanè, & stultitiæ proximum mihi uideri solet, quòd dum intellectus nostri uires iste exugere laborat, stultissimè calumniatur. *Veritatem*, inquit, *quærendo, quàm sit humana mens ad eam quærendam, & inueniendam inepta, se ipsam prodit*. immo uerò sic mihi liceat opponere, ita ueritatem quærendo, ut doctissimi quique fecerunt philosophorum, quàm sit humana mens ad ipsam inquirendam apta, ex his, quæ non probabilitate summa tantùm, sed etiam necessitate, quæ deficere nequit, inuenta esse & uidemus, & legimus, apertissimè prodit. Torquet & Caluinum hoc loco altera intellectus nostri prauitas: sic enim eam dicit censor iste, *Altera deinde intellectus noster prauitate laborat*. qua bone medice? *quòd in quarum rerum ueram notitiam incumbere expediat, sæpius non discernit*. ò morborum naturæ hominum censor, æstimator, & magne inquisitor, quasi uerò uitio intellectus id eueniat, & non sæpe appetitus, ac uoluntatis, cuius etiam imperio intellectiua uis nata est ferri, & auocari. Deinde, ut demus Catoni isti non è cælis delapso, sed ab inferis ob reip. Christianæ exercitium Dei permissu in uitam reuocato, ut, inquam, illi demus, torquere se aliquando mentem nostram ridicula curiositate in disquirendis superuacuis rebus: cur, rogo, cùm ad res cognitu maximè necessarias aduertit, & deflectit, (quod in multis fecisse negare stolidissimus quisque uerebitur) non laudat? dicat mihi Caluinus, quid caussæ, quare ex studio intellectus nostri (quod seriò ad bonum & honestum & utile inquirendum accommodat) minùs mihi liceat inferre, uim inesse non paruam naturæ hominum ad cognoscendum, quæ naturalia sunt, quàm sibi licuit, quòd circa multa minus necessaria turbatur ratio nostra, eam, ceu cæcam, diffamare? rursum precor, attentè, quæ sequuntur, lector excipiat. non potest negare Caluinus, quantumuis aduersum naturam suam armatus ueniat, quoniam homo animal est natura sociale, ut naturali instinctu ad fouendam conseruandamque eam societatem propendeat, atque ducatur: & non hoc solùm, sed & ciuilis cuiusdam honestatis, & ordinis mirabiles uniuersales habet impressiones. neque id tantùm, uerùm legibus huiusmodi hominum conuentus detineri gaudent, quarum principia mente complectuntur, estque propè naturalis mortalium hominum in politicas leges consensus. & quòd summè Dei nostri infinitam maiestatem in homine commendat, hoc est, quòd prudentiam dedit, ut eas leges instituerent, quæ possent intra ius & rectum, intra amicitiæ terminos immensam hominum continere multitudinem: ut non erret, qui creatam istam sapientiam ab æterna illa profectam firmissimè credat, qui ait, Per me reges regnant, per me principes imperant, per me legum conditores iusta decernunt, quæ quidem uerba nemo dubitat ad Lycurgum, Solonem, Platonem, & alios se extendere. hæc siquidem infinita sapientia in publicum generis humani bonum bona sua ubique dispensat. Hæc cùm ita se habeant omni ex parte, sintque uerissima, iam se importunè satis immiscet Caluinus, qui lamentis, multoque fletu hominis cæcitatem, & humanæ lucis lugubre funus prosequitur: lamentaturque, quòd inter tot dissensiones & pugnas, quæ mox emergunt, dum alij cupiunt omne ius & fas inuersum, soluta legum repagula, libidinemque solam pro lege grassari passim uideamus. *Alij*, inquit, (ne quod naturæ malum obliuiscatur, quod uitium, ut ipse ait, est plusquam uulgare) *iniquum esse putant, quod pro æquo ab alijs sancitur: contrà laudabile contendunt, quod ab alijs uitatur*. Quid laboras miserias nostras undique congerere? sunt hæc uerissima; & adhuc fortè minimam portiunculam nostrorum malorum à te audiuimus: sed quid ad lumen intellectus? num isti ideo leges oderunt, *Prouerb. 8.*

oderunt, quòd ignorent bonas & sanctas esse? an'non magis præcipiti cupiditate furentes, cum manifesta ratione pugnant; & quod mentis intelligentia probant, pro sua libidine execrantur? claudicet quantumuis humana mens, uacillet libera hominis facultas: nunquam humanis factionibus æqua & iusta lex dirimi in se potest, neque ipsum, qui eam condidit, intellectum non semper ab admirabili luce commendare. igitur multùm potest intellectus nostri acumen, siquidem excolatur, pro humanis actionibus studiosè instituendis.

Quantum excellat naturale lumen intellectus nostri in liberalibus disciplinis, mechanicisq; artibus. Cap. XVII.

IAM uerò in liberalibus disciplinis, mechanicisque artibus addiscendis, quis adeò hebes erit, ut uim humani acuminis iuxta eam aptitudinem, quæ in nobis est ad eas perdiscendas, non facilè, nulloque labore deprehendat? omitto singulare sanè quoddam, ac certum communis energiæ specimen, quòd propè neminem reperias, cuius perspicentia in arte aliqua non se exerat. quæ quidem energia & facilitas, non ad discendum suppetit tantùm, sed ad excogitandum in unaquaque arte aliquid, uel amplificandum, & expoliendum, quod ab alio præeunte didicerit. non quòd eam energiam recordationem cum Platone esse sentiamus (absit) sed optima ratione fateri cogimur, esse insitum humano ingenio huiusmodi principium, quod arte excolatur. dico igitur non sic hominem à Deo conditum solùm, uerùm & nunc eo præstare intellectus uigore, ut si rationem ducem sequi uelit, ut plurimùm studiosè, & bene moraliter agat. quod sanè lumen, super nos obsignatum, lumen uultus Dei nominabat regius propheta. Quousque igitur Dei imago nobis impressa manebit, lumen diuinæ scientiæ, homini tam diu obsignatum hærebit. at Dei imago peccato utcunque sit deturpata, non tamen aut omnino obliterata, aut ex omni parte erit amissa: sic lumen illud animæ nostræ conciliatum. quod quamuis bona ex parte post peccatum fuerit obtenebratum: (quis enim audeat ad terrena etiam ista post lapsum, se cum illo primo homine omni splendore ornato, ac multi iuga scientia absoluto conferre?) tamen nō sic omnino extinctum, aut offuscatum est, quin labore & studio possit naturale bonum intelligere, & malum deprehendere. quis, Deum immortalem, ueritatem uellet auferre ab antiquis iureconsultis, qui tanta æquitate ciuilem ordinem, & disciplinam omnibus sæculis sequendam proposuerunt? quis philosophis lucem in exquisita naturæ contemplatione, & artificiosa descriptione defuisse affirmet? quis ab his, qui, arte disserendi constituta nos cum ratione loqui docuerunt, splendidam mentem; aut ab his, qui, medicinam excudendo, suam nobis industriam magnificè impenderunt, prudentem, ac lumine plenum intellectum adimere audebit? igitur hi non mediocri ex parte penitissimos naturæ recessus perlustrarunt, ut uel ea ratione, quantum excellat intellectus, liquidò cognoscatur. cuncta tamen, quæ diximus, maxima consideratione, summaque prudentia sunt ponderanda. id dixerim, quòd quamuis uniuersale sit hoc humani intellectus donum; in eo tamen pro se etiam quisque peculiarem Dei gratiam agnoscere debet. ad quam gratitudinem nos abundè expergefacit ipse naturæ cōditor, dum motiones creari permittit, ut omnes intelligant, sic naturale esse omnibus quod habent, ut etiam æstimari possit gratuitum erga singulos beneficentiæ eius munus. quis porrò ignoret, hominis mentem, quantumuis ab integritate sua collapsam, à Dei spiritu, qui omnis ueritatis fons est uberrimus, solitam irrigari? Dei igitur dona ubique agnoscentes, in quo uiuimus, mouemur, & sumus, quàm præcellentem condiderit hanc naturam, sic continuò miramur, ut uniuersa illi nostra accepta feramus, & quæ in creatione dedit, & quæ (qua est liberalitate) quotidie gentibus etiam communicat: ne simus Dei spiritui contumeliosi, sed pij & grati. Vt mihi quidem nostram caussam egisse uideantur, quotquot bonas omnes artes deorum inuenta esse dixerunt: tantum abest, ut ab ipsis, cùm hæc dicerent, naturale lumen hominis cum contemptu & opprobrio uilipenderetur. melior enim natura, qui Deus est,

oportunis

oportunis semper est usa instrumentis, ut quæ uniuersa suauiter de more disponat. quare importuna istius repetitione non indigemus, ne interim obliuiscamur diuini spiritus præstantissima hæc esse dona. Quis, cedò, sic dormit, ut ab isto è somno excitari sit illi necesse? quis tam obliuiosus, cui magnifica hæc Dei dona non occurrant? ne ergo importunus aliquis canis oblatret, mentem meam de hac re paucis explicabo. obiectum quodcunque ordinis istius, id est, creati, de quo, ut principio statui, nunc nobis sermo habetur, non habet unde humanum intellectum, si ipsam & obiecti, & intellectiuæ partis naturam iusta libra pensemus, latitudine uincat: habetque hoc à Deo, qui præ cæteris animantibus eam illustrauit. fit inde, ut uel hac prima considerarione Dei donum sit; dein iuuatur sæpissime supra se excellentiori eleuata luce etiam hominum mens circa sibi natiuum obiectum, ne uoluptati consentiens (ut solet sæpe) falsa bonorum imagine delusa carni intellectum aggrauanti miserè cedat: sed magis curis uacua, ueri semina pressiùs meditata, sibi & aliis iam nata, in meliorem frugem semper ueniat. quò demum finiamus, naturæ lumen ad ea, quæ supra naturam non sunt, efficax est ad multa, & præter id illustrarioni Dei optimè se aptat. Hæc de primo membro, nunc de altero genere rerum.

Quid cernat humana ratio, ubi ad cælestia uentum est. Cap. XVIII.

VENIO ad alteram propositi nostri partem, in qua simili compendio est mihi exponendum, quid cernat humana ratio, ubi ad Dei regnum, & ad spiritualem illam perspicientiam uenitur: mox est nobis examinanda uoluntas. quo sanè loco polliceor, perspicuis & euidentibus testimoniis scripturarum, atque sanctorum ostensurum me Caluino, quàm sinistrè & flexuosè, multiplex & tortuosum hominis ingenium Dei uerbum tractet. Quæ diuinioris sunt obiecti, tribus potissimùm rebus constant, scilicet, Deum nosse; paternum erga nos fauorem expendere, quem abundè patefecit, dum uerbum suum carnem factum ex integra uirgine, atque illibata nobis dedit; & demum formandæ secundum legis diuinæ regulam probè callere. Vt intelligat ac perspiciat Caluinus, magis nos duci ueritatis & fidei amore, quàm quòd nimia & oppugnandi & maledicendi libidine in aliquem feramur, hoc mihi cum illo conuenit, quodque apud omnes optimè constitutum cupimus, nulli unquam uiam in æternam salutem paruisse, nisi per unius Dei creatoris, & remuneratoris fidem, (ut de fide explicita mediatoris nihil modò asfirmem) neque sine supernaturali dono fidei ipsam naturalem cognitionem de Deo quālibet exactissimam nos ei reconciliare, & in eius gratiam restituere, usquam gentium; aut ullo sæculorum potuisse. Probè noui, uiros magno nomine huic nostræ assertioni suam omnino opponere; quorum grauitas, bonorumque studiorum lucubrationes multum & diu elaboratæ me mouerunt, ne rem dubiā, & quæ sub iudice adhuc est, mox hæreseos notarem censura: quemadmodum multi faciunt, qui cùm uix mactarint, (ut dicitur, opinor, apud Homerum) iam excoriant; quos hac quidem parte imitari neque cupio, neque uolo: tantum abest, illis inuideam. Igitur fruantur illi bonis suis laboribus, modò permittant & nobis nostris gaudere, & in nostro sensu abundare. quare non contradicimus Caluino asserenti, non esse tam sublimis sapientiæ capacem hominem, ut Deum æterni præmij largitorem, æternaque & infinita maiestate pollere semper credere, & firmissima cognitione tenere ualeat, nisi Dei dono gratis ad tantam intelligentiam asciscceretur: at, hoc oportuisse eos credere, qui ad Deum accessuri essent, Paulus de fide disserens copiosè & eleganter quamplurimis exemplis confirmat. inclamat quoque propheta, Apud te est uitæ fons, & in lumine tuo uidebimus lumen. eò etiam pertinet quod Ioānes Baptista stupore discipulorum perculsus intulit, Nemo potest accipere quidquam, nisi datum sit illi desuper. Donamus omnia libenter Caluino, quæ à Mose, Ieremia, & à Paulo, immo à Christo ipso, in eam rem construendam oportunè mutuatus est. Verum est, Caluine, quod hic asseris, nemini patuisse à condito orbe in cælestem illam Dei nostri requiem aditum, nisi cui nouam men-

Fides explicita unius Dei semper in salutem fuit necessaria.

1. Cor. 12.
Psal. 34.
Ioan. 3.
Deuter. 29.
Ierem. 24.
Ioan. 6.

tem spiritus sanctus sua priùs illuminatione reddiderit. damus nihilominus tibi non satis huic ruditati, & stipiditati Deum succurrere, dum uerbi sui doctrina eò dirigit intellectum nostrum, quò sine duce peruenire non poterat, nisi etiam nobis diuinus splendor oculos retegat, ut diuinæ legis mysteria consideret. non grauamur, aut molestè ferimus nostram inopiam fateri, & tantùm nos ad secretiora & sacratiora hæc mysteria intelligenda ualere, quantùm eius gratia illuminati fuerimus.

Habet humana ratio non minimum diuinitatis odorem. Cap. XIX.

HABEAT hæc nobiscum communia Caluinus, habeat bonis auibus; sed hortamur eum, ne ueritatis specie, & recti imagine nos ampliùs illudere pergat, nec ueritatem hanc tot conuiciis in naturam humanam ditissimè iactatis, manifestisque contumeliis inspergat & infamet. quid homines alioqui ingeniosos, & Lynceos talpis appellat cæciores? quorum non pauci (loquor de antiquis sapientibus) etsi non ea certitudine, & eo splendore, quem fides præstat, multa tamen cognitione, & ea non uulgari Dei nostri unitatem, bonitatem, infinitatem, in conseruandis rebus diuinam prouidentiam, non olfecerunt modò, sed etiam optimis rationibus, iisque certis, omnium mentibus hæc omnia impressa reliquêre. Naturalis hic diuinæ substantiæ odor, si ad fidei nostræ illustrationem referatur, exiguus est (non negamus) æternæ illius maiestatis gustus; sed
Roman. 1. eò sanè pertingens, ut nec ignorationem impietati, teste Paulo, obtendere ullam, nec excusationem malè actæ uitæ prætexere possent, sed ut se ipsos magis, atque alios in bonum hoc gnauiter animare ualerent, taliq; intuitu ad naturalem ueritatem se totos componere, & dirigere deberent. Quare non omninò, Caluine, probari nobis potest tua illa similitudo de nocturni fulgetri corruscatione, quam, qui in medio agro est uiator, longè lateque ad momentum uidet, sed adeò euanido, inquis, aspectu, ut antè noctis caligine resorbeatur, quàm pedem ille queat mouere: tantum abest, ut in uiam tali subsidio deducatur. nam si de naturali luce in rationis bonum hæc abs te dicta à nobis accipi uis, toto erras cælo, quemadmodum suprà nos non ineptè omnino probauimus, neque sic ueritatis illæ guttulæ, quibus libros suos non fortuitò, ut tu dicis, sed magno consilio aspergunt, tot ac tam portentosis mendaciis sunt inquinatæ, quàm tu eos nunc insimulas. si uerò ad illa diuinæ erga nos beneuolentiæ signa magnificentiam, benignitatem, paternam dilectionem, dona cælestia, æternæ & nunquam intermorituræ in nobis beatitudinis præmia, ac demum media in eum finem nos ducentia; si, inquam, ad hæc omnia orationem tuam accommodes, à nobis es, qui ingenuè fatemur, quòd ad tantam & talem hanc ueritatem nec appropinquat, nec contendit, nec (ut tu loqueris) collimat humana ratio. non sumus, ò Caluine, falsa perspicaciæ nostræ opinione ebrij: at uix tamen tu nobis persuadere poteris, sic eam in diuinis rebus alucinari, aut prorsus cæcutire, ut uel cælestis fulgôris non sit capacissima.

Notantur Caluini maledicta in naturam nostram asperè & liberè dicta. Cap. XX.

Ioan. 1. VNDE corrigendus est Caluinus, eiusq; maledicentia in naturam nostram freno & chamo constringenda, cùm ait, quòd humanæ mentis acumen, quantùm ad Dei notitiam, mera est caligo. & rursum, quòd cùm spiritus, homines appellat tenebras, eos semel spoliat omnis spiritualis intel-
Deuteronom. 4. ligentiæ facultate. ad hæc cùm uersat illud ex Deuteronomio, Vide-runt oculi tui signa illa, & portenta ingentia, & non dedit tibi dominus cor ad intelligendum, nec aures ad audiendum, nec oculos ad uidendum: (qui locus ad specialem illam illustrationem, quæ amicorum est, & peccatis subtrahitur, à sanctis communi consensu refertur) quot, Deum inmortalem, oportunam nactus occasionem, nullis eloquentiæ suæ uiribus parcens, aduersus miseram naturam malè meritam de eo

tragœdias

tragœdias mouet? quot ab eo motus hîc concitatur? *Quid*, inquit importunus homo, *plus exprimeret, si nos uocasset stipites in Dei operibus considerandis? an non illud apud omnes constitutissimum esse debet, ideo in terras Dei filium descendisse, ut patris uoluntatem hominibus patefaceret? an ignoramus legatione sua eum fideliter functum? uidemus similiter parum effici eius prædicatione, nisi interior magister spiritus uias ad animos patefaciat:* quid nos premis, quid in re nota, communique nobis omnibus, & tibi pluribus probanda tempus absumis? necesse est, necesse maximè aures nostras ad audiendum, ad intelligendum mentes spiritus mira ac singulari uirtute reformet. facessat, facessat à nobis ista plusquàm Pelagiana phrenesis, à qua sanè tantùm abest Christi sponsa, quantùm tu à sincera, uereque apostolica fide recessisti. ut enim omnes iustitiæ nostræ partes sine fide, uelut pannus mulieris menstruo fluxu pollutæ, apud Deum appenduntur; sic uniuersa mortalium sapientia sine diuiniori lumine, si confertatur cum cælesti, quæ nulla unquam cogitatione percipitur, merito ac iure stultitia dici potest. Scriptum est enim, dicebat Paulus, Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo. stultam fecit dominus mundi huius sapientiam, quæ nullum penitus odorem profundissimi illius consilij Dei nostri de incarnatione, mundi contemptu, crucis prædicatione præsensit. quod enim sæculi huius prudentiores imbecillum, & infirmum, atque derisui patens æstimabant; fortius & sapientius est, quàm homines sint, aut intelligant. illis crucifixio, stulta & infirma est uisa; at hæc mundo uniuerso nunquam perituram salutem peperit: illis exigua atque impotens Dei hominis infirmitas, & humanitas est habita; at hæc mortem morti addixit, dæmonē uictum & coercitum potentissimè compescuit. stultam fecit Deus huius mundi sapientiam, dum sæculi sapientes, cùm in foro opificem aliquem longè meliùs, quàm se ipsos philosophari spectarent, stupebant, & tanquam ad noua quædam, prodigiosaq; miracula, ut attoniti & stulti, demirabantur, acerbè & iniquè ferentes, per imbecillum & abiectum hominum genus, per pannosos & malè uestitos uiros, per sordidatos ac miseros humiliari sese, abiectos mansuetosque reddi, qui & potentia, & diuitiis præstabant. Per hanc prædicationis stultitiam, id est, per eam prædicationem, quæ sæculi huius amatoribus stulta & fatua, nulliusque consilij habebatur, uoluit saluos facere credentes; & hoc, postquam per Dei sapientiam, quæ in creaturis perlucebat, & ostendebatur, mundus Deum non cognouit. Id sanè fecit Deus optimo consilio, quo ostenderet, nihil esse in nobis, quo intumescamus, sed in Deo magis gloriemur. hoc est, quod Paulus uult, dum ait, Vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. idem etiam Paulus, Deus, inquit, & pater gloriæ det uobis spiritum sapientiæ, & reuelationis, ut sciatis quæ sit spes uocationis uestræ. Non uides Caluine, quanto nos Dei gloria amore affecerit? non'ne uides nihil nos laudis, aut gloriæ præter ius & æquum ingenij nostri acumini tribuisse? sed hoc discriminis inter nos & te perpetuò uersabitur, quòd nos quidem etsi fatemur tecum à natura inditum intellectui lumen, non posse eam nobis præstare cognitionem de Deo, quam catholica fides exigit: attamen non sic cæcam æstimamus nostram naturam, quin ea luce, quæ sibi propria est, non mitè negotiari possit, ut optimo nixa principio, cælestique perfusa splendore nimiùm illustretur.

1. Cor. 1.
Isa. 33.

Quomodo se habeat humana ratio in cognoscenda uitæ nostræ probè instituendæ regula. Cap. XXI.

SIMILITER censeo de cognoscenda uitæ nostræ probè instituendæ regula. quod sanè tertium in partitione nostra membrum erat. nam ut hîc sit mens humana, quàm in superioribus, acutior: multa tamen habet fides sibi propria, quæ humanam indaginem fugiunt; qualia illa sunt, quæ de spiritus paupertate, de animi mansuetudine, de oculorum lacrymis dicuntur, de esurie & siti iustitiæ, de condonandis ultro iniuriis, deque multis aliis, euangelio propriis. iam uerò, quòd legis obseruatione disponatur, ac præparetur homo ad gratiam, & quòd operibus nostris ex Christi fide, & Dei gratia procedentibus, merces illa nimia, multa, & magna nimis æterno Dei pa-

Matt. 5.

 ßo

cto & fœdere debeatur, ac denique quòd iis greſsibus rectâ in cælum contendamus, ubi ſanctorum ſit futura æterna cum Deo quies & gloria, quotus quiſque magnorum etiam philoſophorum, qui orbi miraculo fuerunt, harum rerum uel exiguum odorem habuit? nullus ſanè. quare Dei donum agnoſcamus, cunctaq; illi per Chriſtum accepta referamus. Illud uerò, quod ais, *bono noſtro ægrè pati nos ſpoliari, durumque id nobis uideri; cùm & ſpiritui ſancto æquiſsimum uideatur, qui nouit omnes cogitationes ſapientum uanas eſſe, & qui planè pronuntiat omne figmentum humani cordis malum*, explicabo paucis, ne uerborum multitudine ueritatem tibi obnubilaſſe uidearis. Velle, nos rationis noſtræ acumine, fidei luce illuſtrato, & ad intelligentiam & fidem diuino præſidio ſubleuato; (quod nunquam deeſt, ſed ſemper ad fores pulſat Chriſti IESV beneficio, & merito) uelle, inquam, bono tanto, tot donis cumulato nos ſpoliare, ut nullam intelligentiæ ſcintillam in nobis reliquam facias, (quod oportuit contigiſſe libero hominis arbitrio, ut cæcum omnino iure abs te haberetur) & ægreferimus, & tecum expoſtulamus. oratio tua multò quidem durior, atque inexorabilior graſſatoribus illis eſt, in quorum

Lucæ 10. manus Samaritano miſero, lugendo caſu, contigit incidiſſe. illi ſanè ſauciam & inclinatam, & quæ recta perſiſtere non poſſet, naturam reliquerunt: tu uerò ſic humanam condicionem exuiſti, ſic humanitatem omnem abieciſti, ut non niſi priùs eam animam iam iam agere uideas, diſcedere uelis. mirum, quòd oculos non confodiſti, non præcidiſti aures, ceteroſque ſenſus non abſtuliſti, ut non iam homo, ſed ſtipes, aut fungus, & truncus tibi eſſe uideatur. Ecce tua conſecutio, *Si quidquid ingenium noſtrum concipit, agitat, inſtituit, molitur, ſemper malum eſt; quî in mentem nobis ueniat inſtituere, quod Deo placeat, cui ſola ſanctitas & iuſtitia accepta eſt?* quoquò ſe uertat ratio utplurimùm uanitati obnoxia, & ſupplex eſt, Caluine. at Dauid ſanctiſsimus, cùm intellectum ſibi dari ad perdiſcenda Dei mandata poſtulat, non ſolùm innuit hac ſua precatione, quid ingenium noſtrum ſuapte fortitudine non poſsit, ſed innuit etiam, quantum poſsit, ſi diuina luce illuminetur, ut propè iam nouum haberi, & uideri poſsit. & quod rex ſanctus pro ſe poſtulat, Paulus omnibus eccleſiis precatur. Non ceſſamus, inquit, orare pro uobis, & obſecrare, ut impleamini cognitione Dei in omni prudentia, & in-

Auguſt. lib. 2. de peccat. merit. & remiſ. cap. 5. telligentia ſpirituali, ut ambuletis dignè Deo. Auguſtinus, ac nos etiam hunc rationis defectum agnoſcimus, ut niſi in excellentiori ſpeculo, magiſque expolito & deterſo, quàm ſit noſtrum naturale, quæ Dei ſunt, uidere nos non poſsimus. ut uerum ſit om-

Auguſt. ibidem. nino, quod idem doctor Auguſtinus religioſè ſatis, nec minùs eleganter ibidem obſeruat, cùm ait, Oculos noſtros ipſi aperimus ad cernendam lucem; mentis autem oculi niſi à Deo per excitantem ſpiritum aperiantur, clauſi manent. quemadmodum ſan-

Pſal. 118. ctiſsimus Dauid uerbis illis, In toto corde meo quæſiui te, ne errare me facias à mandatis tuis, cùm iam regeneratus eſſet, adeoque non uulgariter in uera pietate profeciſſet, fatetur tamen ſe opus habere aſsidua directione in ſingula momenta, ne à ſcientia, qua præditus eſt, declinet. Ad extremum, quo pacto tu cæcum id lumen appellabis, quod in naturæ myſteriis perueſtigandis tantùm enituit, in ſtudioſè inſtituenda uita ſic claruit? ac demum cæleſtibus ſacramentis ſic ſeſe aptandum diuino lumini accommodat, ut quæ ſua uirtute aſſequi non poteſt, ea maiori irradiatum fulgore optimè contempletur? utrunque porrò catholicæ confeſsionis, quæ Tridenti à patribus

Patres in ſeſ. 6. de iuſtificatione can. 3. eſt habita, membrum eſt nobiliſsimum, Si quis dixerit, ſine præueniente ſpiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio hominem credere, ſperare, diligere, aut pænitere poſſe, ſicut oportet, ut ei iuſtificationis gratia conferatur, anathema ſit. Iam uerò, quibus præceptis circa liberam hominis facultatem Chriſtianum imbuat, & inſtituat Caluinus, audiamus.

De libero noſtro arbitrio etiam poſt peccatum. Cap. XXII.

Cal. lib. 2. cap. 2. ſect. 1.

RIMVM omnium liberam illam tuam admonitionem, Caluine, ne ſcilicet cum ſacrilegio ruinam populi coniungamus, dum aliquid ultra uerum humanæ menti largimur, neque neceſſariam, neque oportunam, ſed penitus ſuperfluam exiſtimamus: teque ſi tibi mens omnino ad malum procliuis non fuiſſet, ſæpe uano iſto tuo metu Chriſti eccleſia catholica

ſua

sua confessione liberauisset, nosque etiam explicatè iam liberabimus. magis tu nobis es monendus, ne, cùm omni rectitudine per te abdicatur homo statim ex eo, dissidij occasionem uulgus accipiat: & quia nihil ad iustitiæ studium ualere dicitur, illud totum, quasi iam nihil ad se pertineat, susque deque habeat. quemadmodum præclarè Cicero Epicurum urget, qui Deum nihil habere negotij, immo feriatum cessatione, quasi torpere uolebat. Vererisne, inquit Cotta apud Ciceronem, si iste Deus tuus se quoquam commouerit, beatus esse desinat? hæc oratio non modò, ò Vellei, deos spoliat motu, & actione diuina, sed etiam homines inertes efficit: siquidem agens aliquid, nec Deus esse beatus potest. Quosdam nimia uoluntatis suæ fiducia extulit in superbiam, dicebat magnus Augustinus, quosdam uerò nimia uoluntatis suæ diffidentia in negligentiam torpentes deiecit. isti dicunt, Vt quid conamur bene uiuere, quod in unius Dei potestate est? isti dicunt, Vt quid rogamus Deum, ne uincamur tentatione, quod in nostra est potestate? O domine, inclamat sanctus, ò pater, qui es in cælis, ne nos inferas in alteram istarum tentationum, sed libera nos à malo. Hactenus Augustinus. Sic igitur nobis cursus tenetur, Caluine, inter ista duo præcipiria, ut regiæ & mediæ uiæ tutissimò nos committamus, cauentes cum primis, in Caluinianas Charybdes, uel Pelagianas Scyllas incidamus, quando dextrum Scyllæ latus, læuum implicata Charybdis obsidet. Illud uerò, quod initio capitis aduersus liberum nostrum arbitrium usurpas, tam longè à uero est positum, quàm à recta fide ipse abes. *Quidpiam, inquis, uel minutum liberæ hominis facultati arrogari non potest, quin & Deo ipsi suus honor præripiatur, & hominum mens temeraria confidentia labefactetur.* O hominem difficilem, qui cùm aliàs oculatissimus sit, nunc uel medio ipso die aut cæcutit, aut nihil uidere se omnino simulat. quotus quisque, rogo te per Deum immortalem, inter orthodoxos uiros, quorum fidem imitari debueras, nostram naturam, quam ex Adam habemus, sic extulit unquam, ut diuinæ opis auxilio, quod primas habet in caussa, præcipuum locum lubens non tribuerit? quotus quisque sic uires humanas attollere studuit, quin diuini fauoris non meminerit? quotus quisque non læsam esse nostram facultatem pro cælestibus comparandis non agnoscit? Pelagianum hoc est, non piarum mentium supercilium, Caluine. nunquam homini concessum fuit, ut in se ipso gloriaretur; ne tunc quidem, cùm Dei beneficentia summis ornamentis esset insignitus. quantò igitur magis nunc humiliari eum conuenit, ubi ob suam ingratitudinem ab eximia gloria in tantam, quam experti uidemus, ignominiam est deturbatus? pro eo etiam tempore, quo in summi honoris fastigium euectus erat, scriptura nihil ei sic tribuit, quàm quòd creatus esset ad imaginem Dei. quod scilicet insinuat potissimùm, non uirtute propria, sed Dei participatione fuisse beatum. Agnoscat ergo, agnoscat tanta gloria nudatus homo, ac destitutus, omnium auctorem, bonorumque datorem Deum; ut cuius beneficentiæ gratus esse noluit, cùm diuitiis gratiæ eius affluerer, ipsius (qui ad ostium est, & clamat, qui ianuas sibi reserari obnixè precatur) præsidio nixus, ultro & liberè uoluntatem in æternam salutem exequatur. non arundineo baculo, ut tu quidem Caluine calumniaris, hîc nos confidimus, nec superbia in sublime euehimur. nunquam à Christi sponsa edocti sumus Marte nostro contendere, sed magis eo, qui in Deo semper facit uirtutem. hi in curribus, & hi in equis; nos autem nomen domini inuocemus. ipsi obligari sunt, & ceciderunt; nos uerò ipso nobis manus suas admouente, surreximus, & erecti sumus. Dominus illuminatio mea, quem timebo? dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo? si consistant aduersum me castra, non mihi confidam, sed in hoc felicissimè sperabo. in nomine tuo spernemus insurgentes nobis: non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. in Deo laudabimur tota die, & in nomine tuo confitebimur in sæculum. Quæro abs te, Caluine, num aliquando, cùm melior tibi mens erat, hæ uoces ex carissimæ sponsæ ore profectæ ad aures tuas, dum Dei templum ingredereris, accesserint? puto, non negabis, eisdem ipsis ecclesiæ clamoribus te intellexisse, matrem tuam, quam nunc Satanicæ arrogantiæ insimulas, in cælestibus & auxiliaribus copiis sponsi sui spem omnem collocare, quibus circumsepta, uallata, & cincta hostiles acies, quarum dæmon malus sit antesignanus, non assis faciat. Humanæ nostræ uires nudæ, fumus; at Dei donis suffultæ, quid non possunt in eo, qui ipsas fortunatissimè uegetat, & corroborat? Non liberum arbitrium præcipitamus nos, non non

De nat. Deor. 3.
Aug. homil. 53. super Ioã. c. 12. & epist. 47.
Cal. c. 2. lib. 2. sect. 1.
Caluin. lib. 2. c. 2. sect. 2.

extin-

extinguimus & funditus delemus, Caluine; sed magis defendimus, augemus & stabilimus: neque abs te tantopere celebrata illa magni Augustini præclara sententia, præcipitari, atque euerti magis à suis defensoribus, quàm stabiliri liberum arbitrium, nobis aduersatur; qui Dei gratiam illi adiungimus. non nos, mihi crede, non nos, sed Pelagium Augustini gladius petebat. nemo igitur tibi negat, nemo, qui non agnoscat, & sanitatem rationis grauiter uulneratam ex peccato, & sic illam nostram primam uoluntatem prauis cupiditatibus esse implicatam: ut ad ea, quæ ad Dei regnum spectant, addo etiam lubens, ad magnas uincendas tentationes, atque heroicas exercendas uirtutes, Dei motione, ut aduertat; fauore, ut operetur; gratia uerò, ut mereatur, homini sit opus. Quò uerò hæc explicatiùs à nobis tractentur, teneamus, si placet, eundem ipsum ordinem in libertate uoluntatis nostræ inuestiganda, quem, dum de lumine intellectus ageremus, insecuti sumus; ut primo loco de actione morali, & philosophica tractemus; altero loco de operatione, quæ in Deum est, scilicet credere, pœnitere, diligere.

Philosophorum omnium consensus pro libero arbitrio ad studiosè agendum. Cap. XXIII.

Calui. lib. 2. inst. 2. c. 2.

HILOSOPHI (ut bene nouit Caluinus) consensu magno rationem in mente considere uolunt, quæ instar lampadis consiliis omnibus præluceat, atque instar moderatoris cuiusdam nobilissimi ac prudentissimi uoluntatem gubernet, & regat: & sic diuina luce perfundatur, ut optimè consulere ualeat; eo etiam uigore præstet, ut optimè moderari, & regere queat. sensum contrà torpere dicunt, ac lippitudine laborare, ut semper humi serpat, atque in crassioribus obiectis uolutetur, nec unquam se attollat ad ueram perspicaciam. appetitum, si rationi parere sustineat, neque sensui subigendum se permittat, ad studium uirtutum ferri, rectam uiam tenere, & in uoluntatem formari: quòd si in seruitutem sensus se addicat, ab eo corrumpi, & deprauari, ut in libidinem degeneret. atque omnino, cùm ex philosophorum opinione illæ animæ facultates ipsi insideant, intellectus, sensus, & appetitus, seu uoluntas intellectum ratione præditum asserunt, optima ad bene, beateque uiuendum moderatrice, ipse modò se in sua præstantia contineat, ac sustineat, & uim sibi naturaliter inditam exerat. inferiorem autem eius motionem, (quæ sensus dicitur) qua ad errorem, atque alucinationem abstrahitur, talem esse, ut rationis ferula paulatim corrigi possit. uoluntatem porrò inter rationem & sensum mediam locant, sui scilicet iuris & libertatis compotem, siue rationi obtemperare, siue sensui in quamuis partem rapiendam se prostituere libeat. Vides ergo, quo pacto extra controuersiam ponant philosophi uirtutes & uitia in nostra esse potestate. Nam si nostræ, inquiunt, electionis est hoc, aut illud agere: ergo & non agere: rursum si non agere, & agere etiam. libera igitur electione nos agere experimur, quæ agimus; & ab his abstinere, à quibus abstinemus. ergo si quid boni agimus, ubi libeat, possumus illud omittere: si quid etiam mali perpetramus, possumus id quoque fugere. nec inficiantur, ipsa nimirum experientia conuicti, quanta cum difficultate rationi apud se regnum homo stabiliat: dum nunc titillatur uoluptatum illecebris, nunc falsa bonorum imagine deluditur, nunc impudenter percutitur immoderatis affectibus, &, tanquam funibus, uel neruis, (ut ait Plato) in diuersum abripitur. qua etiam ratione Cicero sæpe usurpare solebat, eos à natura datos igniculos prauis opinionibus, malisque moribus mox extingui. ubi uerò semel occuparunt in animis hominum eiusmodi morbi, impotentiùs grassari fatentur philosophi, quàm ut facilè coercere eos liceat: neque dubitant ferocibus equis comparare, qui exturbata ratione, ceu auriga excusso, intemperanter, ac sine modo lasciuiant. Age iam Caluine, quid hîc legis, quod recipere nô possis illæsa omnino Dei nostri, & Christi IESV fide? semper excipio, quòd illi animi morbi, & sensuum motus ex peccato sunt suborti, quos sanè non nisi ex naturali partium hominis connexione natos, philosophus naturalis nescius antiquæ illius primæ nobilitatis, ignarusque lapsus nostri in Adam falsò suspicabitur. quid, rogo te, uerius dici,

Cal. loc. 3.

aut

aut excogitari unquam potuit, quàm affirmare, rationem nostram sensui copulatam, infinitis passionibus miserandum in modum torqueri, quæ aliquando seruire cogunt eam uim, quam dominari oportuisset, liberum tamen & integrum rationi aut uincere, aut uinci?

Antiqui philosophi à Caluinianis conuiciis uindicantur, & à criminibus, quibus ij ab eo notantur. Cap. XXIIII.

ED amat rixari Caluinus, amat & cum mortuis luctari. Sed desino mirari, cùm considero, qualem te præbeas in extraneos, postquam & in tuos nocentissimus fuisti. *Quinetiam*, inquit, *eò licentiæ quidam eorum proruperunt, ut iactarint, deorum esse munus, quod uiuimus; nostrum uerò, quòd bene & sanctè uiuimus:* Senecæ uerba sunt ista, quæ si incorruptè accipiantur, ut par est; nihil habebit Caluinus, quod nomine licentiæ infamet, exagitet, & culpet. sanè Dei munus id uocant philosophi, ad quod quidem opitulari Deo non potuit homo, cùm nondum esset: hoc uerò nostrum reputat Seneca, porrò quòd ipsum præstamus ex accepto, patrocinante nobis Deo, qui dedit & posse, & agere. Sed pergit ampliùs antiquitati insidiari. *Vnde illud Ciceronis*, inquit, *in persona Cotta minimè ferendum est, Sibi quisque uirtutem acquirit: cuius certè rei nemo ex sapientibus unquam de ea Deo gratias egit. Propter uirtutem, ait, laudamur, & in uirtute gloriamur: quod non fieret, si donum Dei esset, non à nobis. Ac paulò mox idem Cotta, Iudicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à seipso sumendam esse sapientiam:* non possum non mirari istius ingenium tam natum, & tam oportunum calumniis omnibus. uerba sunt hæc, quæ retulit, ipsius Cottæ apud Ciceronem; non negamus: sed quorsum ea dixerit Cotta, cur cedò non expendebat noster Cato? mox quæ liceret sibi iudicium suum ferre aduersum eos uiros, quibuscum non sit ipse comparandus. dixerat nimirum libro proximè superiori Velleius Stoicus, cùm diuinam prouidentiam contra Epicureos modis omnibus astrueret, nihil in nobis esse boni, quod illud non solùm Deus non habeat, uerùm quod non inde ad nos deriuatum totum sit. quem cùm disputationis gratia Cotta oppugnaret obiiciens illi, multa nos uirtute nostra efficere, quæ non sic oportear in Deum transcribere, sicut uictoriam, felicitatem, & alia id genus plurima illi accepta ferimus. hæc, quæ commemorauit Caluinus, Cotta subiecit: at cùm dicendi finis instaret, ne quisquam similis calumniæ eum insimularet, atque fecit Caluinus, huiusmodi fine uniuersam disputationis suæ periodum absoluit. Hæc ferè dicere habui de hac re, non ut sic sentiam, sed ut omnes intelligerēt, quàm esset obscurum, & quàm difficiles explicatus haberet. iam audiamus, quale de ea re iudicium ferat eius operis auctor Cicero: Hæc cùm essent dicta, ita discessimus, ut Velleio Cottæ disputatio uerior, mihi uerò Balbi ad ueritatis similitudinem uideretur esse propensior. quid igitur liuidam sic in eos censuram exerces magne Cato, qui tanta diligentia & studio, quoad potuerunt, nobis uigilauere, & laborauere? sit itaque philosophorum sententiæ summa hæc, Humani intellectus ratio gubernationi morali recta & studiosæ satis sufficit: uoluntas uerò illi subiacens à sensu quidem ad mala solicitatur: sed ut liberam electionem habet, impediri nequaquam potest, quin rationē ducem per omnia sequatur, si uelit.

Cicero de nat. deor. lib. 3.

Quorundam antiquorum philosophorum incredibilis probitas. Cap. XXV.

D uerò nos manifestò docet multorum, qui illo sæculo uixerunt, & sub illa luce innocenter & honestè transacta uita. omnibus sanè sæculis extiterunt, qui natura duce ad uirtutem intenti tota pænè uita fuerunt. in quorum moribus dum iste censor tot lapsus notat, quid aliud agit, quàm summo illo suo iure suam iniustitiam, qui sic in alios inuehitur, orbi uniuerso prodere? neque te magistro indigemus, ut nos denuò

nuò doceas, multùm illis hac parte Deum (qua benignitate est) fauisse, mirabilesque & incredibiles in bonum animos adiecisse. tu magis docendus es nobis, nihil scilicet necessitatis liberæ eorum facultati, & uoluntati his dotibus obuenisse. Hic certè (ut sæpe dicam) nostræ caussæ status est. iam audiamus, quo pacto Dei dona in malum detorqueat Caluinus. *Si singulorum laxis habenis dominus in libidines quaslibet exultare permitteret, nemo haud dubiè esset, qui non re ipsa fidem faceret, uerissimè in se competere omnia mala, quibus uniuersam nostram naturam damnat Paulus. quid enim te, ne eorum numerò eximas, quorum pedes ad sanguinem effundendum ueloces, manus rapinis & homicidijs fœdatæ, guttura?* perge, perge tuarum amarulentiarum pharetram exhaurire. quid iterum naturam nostram, nihil de te malè commeritam, crudeli in eam genuino tuo infixo luxare, lacerare, discerpere niteris? Paulus sanctissimus non naturam damnat, quàuis & ad malum procliuem, & ad bonum imbecillam, atque demum ad cælestia omnino de se inefficacem, & impotentem ubique prædicet; ut nos commonefaciat omnium auctorem bonorum Christum percupere, sitire, & amare: sed magis in corruptos hominum mores apostolica grauitate inuehitur. utinam tam tu diligens esses in recensendis multorum hominum benefactis, quæ sanè plurima sunt, quàm curas nihil omittere eorum, quæ bonam opinionem naturæ nostræ abrogare possunt. idem argumentum, quod tu modò pertractat Paulus non semel: at certè non ea, qua tu, intentione; neque eò ipse dirigit orationis suæ filum. Euanuerunt, inquit, in cogitationibus suis obscuratum est insipiens cor eorum. quod ut ostenderet non ulla præfixa necessitate illis contigisse, sed propria magis sua ipsorum mala mente eos peccauisse, statim subiungit, ita ut sint inexcusabiles: quia, cùm cognouissent Deum, non sicuti cognouerunt, glorificauerunt. non ergo defuit illis, uel Apostolo teste, ad cognoscendum facultas, neque ad obsequendum libertas, postquam & cognouerunt, & intelligentes, quòd qui talia agunt, digni sunt morte, & fecerunt ipsi, & alios ab iniquitate non dehortabantur.

Roman. 1.

Roman. 3.

Vel natura duce semper probi improbis præstiterunt. à qua obiectione malè se Caluinus explicat. Cap. XXVI.

HIC abs te quæro, Caluine, qui sic aliorum bene actis inuides, num tu Camillum parem Catilinæ facies? sanè in Camillo lucidissimi speculi exemplum mirabile habemus naturam, si studio excolatur, nimiùm bonitate præstare. Iam audiamus, quæ cauillo huic censor iste & similiter Oedipus in sua institutione respondeat. *Ego uerò fateor, quæ in Camillo fuerunt speciosæ dotes, Dei fuisse dona:* expecta parum: uerum hoc est ac certum, & nos quando unquam istud negauimus? modò iure suo non priuetur Camillus, neque ab eo profecta opera omni laude digna nolis negare. Perge nunc. *Fateor etiam Camilli dotes iure commendabiles uideri, si in se æstimentur:* quid nouum istud, si in se æstimentur, Caluine? quæ uulpium latibula hæc? etsi te in utrunque latus uerses, fateberis tandem, postquam homo tali uirtute præstat, non deesse utique naturæ huic, cui tu usqueadeo detrahis, ad uirtutis studium non paruam, liberamque facultatem. Sed tu perge. *Quam tu mihi in hac parte humanæ naturæ prædicabis potentiam, si in summa integritatis specie semper ad corruptionem ferri deprehenditur?* quoniam interrogatione tua nimiùm tibi uideris nos commouisse, respondebo paucis. magnam sanè prædicabo semper humanæ naturæ ad bonum potentiam, eò præsertim, quòd perturbatis animi & rationi non obtemperantibus moribus imperans, nihil magis, quàm uirtutem sectari amet, si semel diuinum fauorem maximè sibi adesse præsenserit. Iam expendamus nos conclusionem Caluinianam, quam eo loco habet. *Ergo uti hominem à uirtute non commendaueris, cuius uitia sub uirtutis imagine imponunt; ita humanæ uoluntati recti expetendi facultatem non tribuo, quantisper ipsa in sua peruersitate defixa est:* sic habet Caluinianum sophisma. ò theologorum, & quidem ad præclaram illam & rectam, quam dicitis, normam reformatorum regeneratorumque princeps, quis hic arguendi modus? quæ argumenti sedes? quis locus? non est quòd à uirtute commendetur, cuius uitia sub recti specie fallunt,

Caluin. lib. 2. c. 3. sect. 4.

cie fallunt, & imponunt. quis philosophorum simplicissimus antecedens istud libentissime non daret? quid habes inde importune sophista? Ergo, inquis, uoluntati non tribuēda est facultas recti expetendi. Quid ita? Quantisper ipsa in sua peruersitate defixa est. Hoc sanè est, ut uideo, quod ualidam facit cōsecutionem: sed dic, amabò, quid est illud, quod nunquam non inculcas, In sua peruersitate defixā? estne actu hærere malo? si hoc est, extra chorum saltas. quis enim hominem commendet à uirtute, quàm diu sub actuali peccato est? Sed tu, ut alibi explicatiùs differis, fixam esse uoluntatem nostram in peruersitate ex eo æstimas, quòd semper pura Dei bona, cordis sui pollutione contaminet: ut, etsi Dei instrumenta sunt ad conseruandam hominum societatem iustitia, continentia, amicitia, temperantia, fortitudo, prudentia; bona tamen hæc Dei opera pessimè eos executos affirmas: quia non sincero boni studio, sed uel sola ambitione, uel amore sui, uel alio quouis obliquo affectu continebantur à malè agendo; ac proinde cùm ab ipsa cordis impuritate, uelut à sua origine, corrupta tibi habeantur, non magis censes inter uirtutes ponenda, quàm uitia, quæ ob affinitatem, ac similitudinem uirtutis imponere solent. denique inquis, quòd cùm perpetuum esse recti finem constet, ut Deo seruiatur, quidquid certè aliò contendit, iam meritò amittit recti nomen. quia ergo ad scopum non respiciebāt, eratq; illorum finis longè positus ab eo, quē Dei sapientia præscribit, tametsi officio bonum uidetur, quod agebant, cum hoc quidem recti nomen nō merebatur. constat igitur, addis, omnes Fabricios, Scipiones, & Catones in illis suis præclaris facinoribus hoc peccasse, quòd cùm fidei luce carerent, non ad eum finem ipsa retulerunt, ad quem referre debuerunt. Pro qua euangelica doctrina tua testem profers omni exceptione maiorem S. Augustinum: & certè, ut hinc exordiar, S. hic pater, & ecclesiæ doctor, quemadmodum eum interpretatur diuus Thomas, multò te in peruestiganda excellentissimi doctoris mente exercitatior, atque expeditior, ubi negat, ueras esse uirtutes extra caritatem & fidem, & ubi eas uocat falsas & inanes, non id sentit, quòd sint iccirco peccata, sed eo tantùm, quòd excellentissimo gradu uirtutis sint priuata, ut & merito, & iure bona secundum quid, ad modum loquendi angelici doctoris habeantur, inducto exemplo de orichalco, quod cùm ueri auri naturam non attingat, est tamen in suo genere res bona. quod uerò de malo semper præfixo fine, quem sapientes illos suis facinoribus præclaris prætendisse caussaris, paulò inferiùs à nobis discutietur. At si opponere nobis uelis, quòd mens nostra habeat multa, quæ ipsam ad bonum impediant, & quæ ad malum impellant: (habet enim languidam naturam, habet sensus in bonum, quod delectationem affert, maximè propensos, miram uoluntatis cum inferiori appetitu propinquitatem, ut uel funibus & neruis attracta in peruersitate uideatur defixa, paruis igniculis rationis nostræ propè extinctis, ut dicebant Plato, & Cicero) si hoc, inquam, est, quod obiicis, optimè inde colligeres, difficile admodum esse flexibili & uulneratæ naturæ tot hostibus non cedere; difficile admodum esse, & propè supra hominum uires, id aut sæpe, aut in negotiis arduis præstitisse, non tamen omnino necessarium perturbationibus uinci: quòd si Dei dono rectum sequi naturæ nostræ aliquando contingat, (quod factum & legimus, & audiuimus, & Augustinus docet non semel) non tibi extollenda natura cum Dei donis uidebitur, & eò magis, quantò plures fuerunt hostes, de quibus uictrix uirtus in natura magnificos fert triumphos. res sanè tantò plausibilior, & commendatior haberi solet, quantò minus, unde, qui uicit, superaret, habuit. Vides, inquas te coniecerimus angustias, ut aut certè tibi sit fatendum, extra rem te esse locutum, aut uel tuo exemplo & argumento non solùm nobis non dextraxisse, sed potiùs fauisse. tanta est quidem ueritatis uis, ut etiam per hostium iugulum se sæpe prodat.

Caluin. lib. 3. c. 14. sect. 2. 3.

Lib. 4. contra Iulian.

1.2. q.65.ar.1

Et bona natura, & bona similiter actio Dei donum est. Cap. XXVII.

Caluin. lib.4. c.3. sect.4.

NDE istemet Caluinus intelligens (est, proh dolor, in hoc callidissimus) nihil promouisse se omnino illa sua ratiocinatione, quasi alteram apponens dissolutionem subiungit, *Quanquàm hee certissima & facillima huius quaestionis solutio est; non esse istas* (loquitur de Titi & Traiani iustitia, moderatione, aequitate, atque Vespasiani continentia) *communis naturae dotes, sed & speciales Dei gratias, quas uariè & ad certum modum profanis alioqui hominibus dispensat. Qua ratione, ait, non formidamus in uulgari sermone, hunc bene natum, illum praua naturae dicere; neque tamen utrunque desinimus includere sub uniuersali humanae prauitatis condicione: sed indicamus quid specialis gratia in alterum dominus contulerit, quo alterum non sit dignatus:* ò quàm semper aequiuocatione pessima laboras? quid toties in cundem lapidem colliderls miser homo? hoc primùm catholica confessio libenter concedit, Dei scilicet beneficium non uulgare esse, animam sortiri bonam in corpore à recto minimè deficienti, naturamq; agilem, docilem, atq; optimae indolis (qualem omnibus saepe precabatur Cicero) habere; quòd non tam crebrò indomitae & effrenatae libidines rationem opprimant; quod'ue, si surrexerint, non tam citò mens praepedita in ima, ut tu loqueris, delabatur. Veritatem quidem hanc non nos diuina eloquia docent solùm; uerùm rei huius & naturale lumen gustum delibauit aliquantulum, diuinumque odorem olfecit. hinc illud Homericum, pollere dicuntur homines, prout cuique distribuit Iupiter. hinc ad Homericam alludens fabulam Plato

Lib. de legibus. (ut legere est apud Ciceronem) regum filios creari dicit aliqua singulari nota insignes: quia Deus humano generi consulere uolens, saepe quos ad imperium destinat, à quibus non nisi heroicae uirtutes expectantur, heroica & principe natura instruit. ex hac nihilominus officina prodiit, quidquid magnorum ducum historiae celebrant. Nec minùs de priuatis hominibus censendum est. hoc fit primum, quod ingenuè Caluino concedimus: ecce iam alterum, quod similiter citra omnem puluerem & arenam illi damus. Non natura in bonum propensa, tantùm & iusto obediens Dei donum est, uerùm ipsa etiam operatio (loquor de heroica, ne bellum per me suceptum aduersum Ariminensem hîc quisquam suspicetur) ex diuinae magnificentiae thesauris dimanat, & proficiscitur, humanae facultatis illaesa libertate omnino. Haec est illa Dei nostri nunquam pro dignitate laudata prouidentia, quae attingit à fine usque ad finem, & uniuersa suaui sua dispositione metitur. hinc nascitur tertium, & est quod in omni opere morali, quod nulla labes foedat, & deturpat, & Dei gloria illustratur, & liberi arbitrij legibus sese diuina maiestas unicè attemperat. Quid habet Caluinus, quod censura sua possit hîc notare? quid habet, quòd nos laesae diuinae maiestatis, aut aeternae eius gloriae posthabitae iure & merito accusare possit? immo magis nos uiolatae Dei prouidentiae eum insimulare possemus. igitur quòd habeat nostra natura ad bonum, rationis uirtutem & robur, (siquidem nunc hac de re sermo est) doti caelesti ascribendum uidetur, quam non nos nostra operatione fecimus: quod uerò fas & iustum operemur, Dei est, & nostrum: non minùs quàm oculo conuenit uidere externo hoc, & alieno lumine perfuso, praeter id, quod illi naturalis, & necessaria est sua operatio, nobis uerò uoluntaria & libera. ecce enim perperam semper iste naturam cum operatione confundit, solitus aliàs nobiscum expostulare, quòd coactionem cum necessitate inuertamus.

Sicut

Sicut indecorum est antiquorum philosophorum opera omnia obelo notare, sic temerarium est de eorum salute certi quidquam affirmare. Cap. XXVIII.

POSTEAQVAM hac non perinde, ut ipse uolebat, Caluino successit, alia aggreditur uia; ut si quoquo pacto uirtuti, cuius se defensorem esse uerum & firmum non solùm oratione, sed multò magis uita & factis & moribus, saepe dicit, negotium possit facessere, antiquorumque benefactis innumerabilibus uiis detrahere. *Sanè*, inquit, *ut praestantissimus quisque fuit, eum semper impulit sua ambitio, nullumque illis erat illustrandae Dei gloriae studium. Ad haec, Dei timore carebant, qui sapientiae initium est. I nunc, & si potes, eas uirtutes plurimi facito, quae inani scilicet specie operatores suos decipiebant. At habent suam laudem illae. In foro quidem politico, & in communi hominum fama, ita sanè est: apud caeleste uerò tribunal nullius erunt pretij ad iustitiam promerendam:* hactenus porrò in bene actis & gestis per antiquos sapientes, quidquid laudis & gloriae euangelicus hic inquisitor, & Dei sui aerarij defensor inuenisse poterat, in diuina uectigalia reiiciebat: at nunc expilator omnium bonorum repentè prodiens, caelesti etiam honori inuidens, sic omnia corrumpit, uitiat, deturpat, ut nihil faciat reliquum, quod in diuinum censum uenire possit. ego sanè etsi, ut in proximis superioribus capitibus id firmissimè asseueraui, non fuisse perfectas uirtutes, quas non informauerit caritas, (quae unicum est perfectionis uinculum) neque quidquam eas ualuisse ad gloriam comparandam sine caritate, cum Augustino ubique pronuntio: multùm tamen huiusmodi actibus naturam nostram excelluisse, nimiumque ad bonum ualere, siquidem excolatur, intrepidè cum eodem Augustino dicere audeo. De philosophorum salute aeterna neque rei caussa, neque tempus agere permittunt. secretiora sunt ista, & maiora, quàm quae breui ac simplici sermone nunc ego persequar. tantùm id dicam, neque pigebit meminisse toties, crimen esse & scelus, quod solùm longa paenitentia expiari possit, sic in uniuersum tantorum sapientum, & sapienter enuntiata, & religiosè, summaque cum uirtute gesta bilioso stomacho, tanquam peccata, & quasi scelera, reprehendere. & certè infinita paenè sunt, quae istum de errore conuincere manifestò possint. multa legimus de Socrate, Platone, Seneca, deque aliis, quae antiquorum sapientum caussam iuuare, & istius rabidum liuorem, dicendique libidinem sedare & reuincire ualerent: uerùm non ad haec recensenda me dabo: satis sit mihi uel obiter lectorem admonuisse. Sed quia Senecae epistolam ad Neronem Caesarem in manibus habemus; iccirco libet ipsam hîc referre. intelliget iste, quantum Ethnicus Seneca Caluino, regeneratorum magistrorum principi, praestet. Caluin. ibidem.

Ennius Seneca Neroni Caesari salutem.

QVartusdecimus annus est, Caesar, ex quo spei tuae admotus sum, octauus ut imperium obtines. medio temporis tantum honorum, atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meae desit, nisi moderatio eius. quod iuuentutis tuae rudimentis affuisse uideo, grande huius rei pretium. at tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti, adeò ut plerunque intra me ipse uoluam, ego'ne equestri & prouinciali loco ortus proceribus ciuitatis annumeror? inter nobiles & longa decora praeferentes nouitas mea enituit? ubi est animus ille modicis contentus? tales hortos instruit, & per suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fenore exuberat? Vna defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. sed uterque iam mensuram implebimus: & tu, quantum princeps amico tribuere possit; & accepi ego, quantum amicus à principe. Cetera inuidiam augent, quae quidem, ut omnia mortalia, infra tui magnitudinem iacent, sed mihi incumbunt. mihi uni subueniendum est, quomodo in militia, aut uia fessus adminiculum orarem. ita in hoc itinere uitae senex & leuissimus Seneca epistola ad Neronem Caesarem.

quoque uiribus impar, cùm opes meas ultrà sustinere non possim, præsidium peto. iubeas, precor, per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis, quorum fulgore præstringor, quod temporis hortorum, aut uillarum curæ seponitur, in animum reuocabo. superest tibi robur, & per tot annos nixum fastigij regimen: possumus seniores amici quiete respondere. hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa uexisse, qui & modica tolerarunt. Vale.

VTINAM talem nos habuissemus Christianum Caluinum, quales habuit antiquitas Platones suos, Aristoteles, Socrates, Zenones, Senecas, & ceteros huiusmodi notæ uiros: non sic, mediusfidius, de nouo pontificatu maximo sæpe cogitaret: non sic ex ecclesiasticis opibus illi sui mirmilliones (quos honestiore nomine noui euangelij discipulos uocari facit, ut uel hoc prætextu impunè magis grassentur) tantum delibassent: non sic miseræ gentis, uiduarum, pupillorum, ceterique uulgi multo fundo inhiassent. Vt igitur eò, unde sumus digressi, reuertamur, orationisq; nostræ uela hac parte complicemus, firma animi nostri stabit confessio, liberam fuisse, esseque omnium sæculorum hominibus ad studiosam operationem exequendam, facultatem: etsi damus pro magnis illis uirtutum actibus à Deo adiutos fuisse, ut semper mirabiles in iustitia progressus & facerent & haberent. & ne nos ampliùs incuset, quòd, cùm Christi discipulos nos esse profiteamur; in homine perdito, & in spirituale exitium demerso liberum arbitrium adhuc quæramus; ut inter philosophorum placita, & cælestem doctrinam partiendo, planè desipiamus, neque cælum, neque terram attingentes; ut ergo aliquando maledicendi finem faciat, philosophicis & moralibus actionibus omissis, ad Christianos actus, quibus promeremur, ut Deus nos unicè amet, nostræ orationis stylum paululùm accommodabimus. quo loco hæc erit confessionis nostræ constans ratio, quam ad sanctarum scripturarum amussim componere, excogitatæ Caluinianæ euasiones minimè impedient. ea uerò est, quòd ad illa omnia, quæ diuiniora sunt, sine Dei gratia præueniente & adiuuante, nihil potest homo promouere; at cum ipsa (quæ omnibus paratissima est) omnia absque ulla necessitate, & liberè præstare potest: ut sit de quo Deus in nobis glorietur, & rursum sint in nobis opera, quibus præmia liberaliter tribuat.

Diuina gratia cum primis necessaria est ad diuiniora illa, nempe credere, Deum diligere, pœnitere &c. in quibus sanè actibus nostri arbitrij libertas se prodit. et primò quia peccatum non esset nisi liberum. Cap. XXIX.

Cal. lib. 2. c. 5. sect. 1.

NECESSARIAM esse nobis Christi gratiam, præterquam quòd scriptura nihil magis replicat, ecclesia nihil magis credit, præter id sanè mecum in hac parte consentit aduersarius. de libera solùm potestate nostra, nunc inter nos quæstio est: quam qui neget, absurda multa concedere cogitur, quæ etiam à communi sensu abhorrent: ea uerò non nos denuò confingimus, Caluine, sed sanctissimi Augustini, cuius tu eximius sectator à nobis altenrer cupis haberi, uestigiis hærentes, fidelissimè collegimus; ut scripturæ sanctæ testimoniis tecum postea congrediamur. fiet, spero, ut non tam leuiter, sicut intolerantiùs te iactas, utrasque machinas retundas. Principiò quomodo peccatum est, (memineris nos agere de actuali defectione, non de peccato originali) si idem mihi uoluntarium & liberum non fuit, sed omnino necessarium? *At hæc Pelagij quoque arma erant ad impetendum Augustinum*: falleris Caluine, ne turpiori uocabulo pro dignitate & merito tuo uti me cogas. quamuis enim pro Pelagianis aduersum ueritatem nihil ualerent hæc arma; aduersum tamen mendacium pro nobis nimiùm proderunt. potuit quidem contractum peccatum mihi neque liberum, neque uoluntarium imputari: at uerò actu meo commissum nunquam mihi Deus ascribet, nisi quia mihi uoluntarium fuit, & in me quidem uoluntarium nulla necessitate commissum,

Aug. lib. de libero arbitrio.

missum, quam aut ratio originis, aut naturæ corruptio perscribat. Quod uerò in diabolo ipso exemplum proponis, unde patet non minùs uoluntariè peccare, qui necessariò peccat; nempe si tu talem passim ducem sequaris, nihil mirandum uideri debet, q. ab eo arma, quibus in ueritatem acerbiùs inueharis, mutueris. sed tuis armis diuina uirtus tecum congredietur. Sit ita, perstemus in exemplo: num diabolo, qui necessariò malus est, & uoluntariè malus, cui nec peccandi finis est, num peccata illa omnia illi de nuò imputantur? absit, ut aut eam fingas diuinam iustitiam, aut nobis uiatoribus diaboli leges præscribere uelis. Quod uerò de sanctis angelis ex Bernardo citas, sic se habet, quemadmodum ille sanctus scitè docet, ut in illis beatissimis spiritibus summa in bonum necessitas cum summa libertate mirè quadret. sed ista omnia felicissimo illi statui debentur, à quo quidem omnis ratio meriti & nouæ culpæ est exclusa. sine nos uiatorum legibus uiuere, quæ nec sic necessariò miseræ damnatorum sorti nos implicant, neque mentem nostram tanta necessitate malo hærere cogunt. est ergo in uiatoribus ultro peccantibus idem uoluntarium, quod liberum; nec nisi quod liberæ electioni subiacet, (si originalem excludas maculam) nobis imputari quidpiam solet. *Bernar. ser. 81. in cantica.*

Pro libero arbitrio secundum argumentum ex Hieronymo, à pœna peccato debita, assumptum. Cap. XXX.

VIC proximum illud est, quod nostram ueritatem planè confirmat, non esse consentaneum, ut homo absque libera arbitrij sui electione uel pœna, uel præmio afficiatur. quod sanè argumentum non Aristotelicum tantùm est, aut Pelagianum, sed à Chrysostomo, & Hieronymo, atque Augustino sæpe usurpatum. nec multùm urget, quòd de pœnis respondes, satis nos eas commereri uoluntate nostra, quæ seruili, modò uoluntaria cupiditate peccat, præsertim cùm inde peccator arguatur homo, quia est sub uirtute peccati: hoc, inquam, nihil ualet, Caluine. nam, ut originis peccatum omittamus, cui pœna, quæ in priuatione posita est, debetur, quamuis in mea libera nunquam fuerit potestate, æternis tamen flammis denuò hominem addicere, quòd ea admiserit, quæ fugere non fuit sibi integrum, non diuinæ misericordiæ opus est, quæ punit (ut dicitur) citra condignum, præmia tribuens ultra condigna. Quis theologorum unquam affirmauit damnatorum pœnas plus plusq́ne in dies augeri, secundum essentiam suam, quòd in dies magis magisque in mala perstant uoluntate, necessariò quidem, non ulla libertate? & quantum ex Caluiniana mente intelligere potui, quod fuit angelis casus, est nobis non mors, (ut dicebat Augustinus) sed magis in Adam lapsus: ut quemadmodum lapsus angelus, cui adhæsit semel, perpetuò adhærebit, non secus, cui libidini in primo parente se natura prostituendam tradidit, eidem perpetuò necessariò pareat. præmia uerò etsi fatemur ex Dei benignitate potiùs, quàm ex propriis meritis dependère, quòd à Christi gratia dimanent: est tamen aliquid in eis, quod apud Deum mercedis locũ habere possit. Quid nos urges obiectans sæpius, non animaduerti à nobis, nullum iam superesse locum meritis, ubi totum, quod euenit, à gratuita est gratia? bene sanè cohærent (ut suo loco dicemus) gratia & præmium, ut etiam merces non perdat gratiæ nomen. *Caluin. lib. 2. c. 5. sect. 1. Hieron. epist. ad Ctesiphontẽ. Caluin. sect. 2.*

Tertium argumentum pro libero arbitrio ex Chrysostomo sumptum, quòd aliter aut omnes necessariò essemus boni, aut omnes mali. Cap. XXXI.

ERTIO loco pro libertate liberi arbitrij nimiùm facit quod apud Chrysostomum legimus, scilicet si non sit facultatis nostræ, bonum aut malum eligere; aut omnes eiusdem naturæ participes, malos esse oporteret, aut omnes bonos. à qua certè ratione auctor operis de Vocatione gentium, non longè abest, dum sic ratiocinatur, Nemo unquam à fide fuisset *Hom. 2. in Gen. Lib. 2. c. 4.*

 recessurus,

recessurus, nisi mutabilitatis condicionem Dei gratia nobis relinqueret. Iam hîc calentissimus corrector Caluinus cum admiratione respondet, *In re hac mirum est, tantos uiros sibi excidisse.* & quasi longè superior Chrysostomo ueteranus magister tyroni discipulo indignatus obiicit, *Quomodo Chrysostomo in mentem hic non uenit, electionem Dei esse, quæ inter homines sic discernat?* summopere profectò cuperem, ut multis te retrò

Osea 13. sæculis haberemus, ut dicenti domino, Perditio tua ex te est Israel, suggereres illi, electionem suam esse, non Israelitica peccata, quæ malos à bonis secerneret: eidemque

Isa. 57. domino per Iesaiam populo suo obiicienti, Peccata tua diuiserunt inter me & nos, prædestinationem istam obiiceres. Responde, te precor, non antè, quàm contingeret primum parentem nostrum miserè labi, perfecta liberi arbitrij ad utrumlibet ratio illi conueniebat? non me præterit te responsurum, ita rem se habere. ergo Adamum iustum & bonum ab Adamo peccatore liberæ electionis facultas sola secernit. erat quippe (ut tu bene nosti) relictus sui compos, & in manu consilij sui, ut siue ad bonum, siue ad malum pro libertate sua manum protenderet. Iam ultrà inquiro, non factum Adæ diuina præcesserat saluandorum omnium ac pariter damnandorum præscientia? nempe præcesserat, quæ ante mundi constitutionem fuit. si igitur diuina electio optimè stabat

Optima ratio pro libertate nostra.

Ecclesiast. 7.

Ephes. 1. cum libertate hominis non lapsi, quid nunc noui subortum est, quò minùs non tam ad Dei propositum, quàm ad liberam hominis facultatem, pro tanto discrimine inter bonos & malos cum Chrysostomo, & cum uniuersa Christi ecclesia recurramus? Quare pro libero arbitrio firma Chrysostomi stat hæc ratio: cùm pari morbo laboremus naturaliter omnes, uniuersi illi conualescunt, qui domino medicam manum admouenti, uicissim, quò subleuentur, & ipsi suas porrigunt. alij, qui suas aures uerbo Dei sapienter cantanti turpiter obturant; hi sunt, qui in sua putredine tabescunt, donec iusto Dei iudicio infeliciter absumantur. Est sanè & ipsa perseuerantia Dei donum, sed quam cum omnibus altissimus, cuius prompta & parata est in largiendo celeritas, communicare est expeditissimus. nec aliunde proficiscitur, quòd alij ad finem perseuerant, alij incepto cursu prolabuntur, quàm quòd extensæ cælestis manus beneficio ultro renuntiant, apertoque Dei latere omnino se priuant. Si igitur differentiæ caussa requiritur præsentis iustitiæ & iniustitiæ, & cur alij constanter perseuerent, alij in stabilitate deficiant, ut ea omittamus, quæ æternam prædestinationem spectant, hæc potissima

1. Tim. 2. est, quòd quãuis omnes sua uirtute roboratos sustinere dominus cupiat, & uelit saluos facere uniuersos, ne pereant: peruersa tamen eorum conscientia diuinam præsentiam in se illapsam haudquaquam sustinet. fidelis est Deus, ut pactis & promissis stare uelit.

Ioan. 6. siquidem ait, Qui uenerit ad me, non eiiciam foras. tametsi ex electorum numero

1. Ioan. 2. non fuerunt qui sic pereunt. Quoniam si ex nobis essent, inquit dilectus, nunquam sic à nobis in perpetuum recessissent.

Quartum argumentum ex admonitionibus, atque exhortationibus depromptum; à quibus optimè licebit libertatem nostram aucupari. Cap. XXXII.

Cal. fol. 3.

NSTAMUS præterea, & non ab re omnino, frustra exhortationes suscipi, superuacuum esse admonitionum usum, obiurgationesque ridiculas, nisi sit penes peccatorem parêre. Hîc libet Dei fidem implorare, atque eorum uitam deplorare, qui Caluino magistro sese ad cælestem amussim componendos tradiderunt, ac manus eius ferulæ subiicere non dubitarunt. quousque, ô nullius consilij homines, sic libebit uobis insanire? quousq; Satanæ dolis & multiplicibus artibus impliciti, uinctique tenebimini? hîc uos conuenio, hîc uos rogo, expendamus parum, quantas habeat uires, quod supra nos obiecimus; sintque Caluino uestro ad respondendum suæ uices: intelligetis sanè magis uerborum lenocinio niti eum, quàm quòd postquam ueræ fidei renuntiauit semel, ueritati obtemperaturus sit aliquando. ut ex hac una hominis uersutia, qua uos circumscriptos, illusosque tenet, postquam ea patêre cœperit, discatis omnes. iam loquatur magister

magister uester, & doceat nos, quem locum relinquat exhortationibus sanctis, qui liberam hominis facultatem à nobis ablegat: nisi uelitis dicere, parum referre, pereat uniuersa rectè uiuendi disciplina, dummodo Caluiniana maiestas sarcta & tecta maneat; neque multùm facere ad rem, si uniuersa, quæ quasi cum lacte suximus, pessum ire uideatis, modò tanti magistri doctrina supra omnem mundi gloriam sublimis, supra omnem potestatem inuicta maneat. Sed ad propositum reuertamur. pro Caluino non nisi Caluinus respondeat. *Similia*, inqnit, *olim cùm obiectarentur Augustino, libellum de correctione & gratia scribere coactus fuit*: ne ultrà progrediare: non'ne uidetis ò miseri tyrones manifestissimum in ipso orationis Caluinianæ principio lapsum? num ea ratio S. Augustinum impulit ad libellum de correctione & gratia scribendum, scilicet, ut importunis argumenrationibus eorum, qui cum gratia liberum quoque arbitrium concordant, obuiam iretur? sic certas miseris illudere captis? res notissima est. Verùm libet in præsentia Augustini operum, quæ huc spectant, breuem epitomen in medium afferre. Manichæi nullam ponebant in homine potentiam liberam ad utrumlibet, sed duas esse in homine animas: alteram rationalem à bono conditam principio, quæ ex necessitate bona & honesta efficit; alteram malam, sensualem à malo altero principio primo profectam, quæ pari necessitate mala perpetraret. atque ita turpissimo mendacio nos fallere nitebantur. Aduersum huiusmodi Manichæorum phrenesim inter antiquissimorum patrum uolumina, tam Græcorum, quàm Latinorum pro ueritate accuratissimè exarata extat in primis Augustini liber, quem huius caussa præcipuè edidit de libero arbitrio: ubi affatim & copiosè satis disserit, delinquendi caussam non ab aliquo alio principio proficisci, quàm à propria uoluntate, quæ liberam habet electionem in bonum & malum. Hæc thesis, hic scopus, hic status, in quem oculos uniuersaque sua coniicit, obuertitque ibidem Augustinus. Perierat Manichæus felici Augustini gladio confossus, & ecce subortus est Bardesanes, qui dicebat, humana omnia fato ascribenda esse, de qua re multa legimus apud hunc patrem libro de hæresibus. Neque hîc blasphemiarum finis fuit. surrexit Pelagius, qui liberum nostrum arbitrium supra iustas lineas extulit, patriosque fines extendit, asseuerans sufficere nobis naturam liberi arbitrij, ut omne malum euitare, bonumque operari, quod dignum esset amicitia Dei, atque hæreditate æterna, homo posset. quam impietatem toto libro ad Timasium de natura & gratia acutissimis iaculis insequitur, docens ita statuendum esse liberum arbitrium, ut tamen gratiam Dei adiutricem necessariam non negemus. Deerat adhuc, qui adeò deferret gratiæ, ut liberum arbitrium prorsus deleret: sed Augustini ætate exorti quidam sunt, aduersus quos ipse librum de gratia & libero arbitrio misit ad Valentinum & suos monachos, cum duabus præterea epistolis. quo quidem in opere sic gratiam Dei certam constituit, ut tamen ostendat, libertatem nihilominus inesse nobis, qua nutui Dei liberè assentiri, & cum ipso nostras partes agere, suaque gratia & fauore uti possimus. Vt autem ad librum de correctione & gratia propiùs accedam, considerandum nobis est, ac maximè obseruandum, subortum fuisse eodem tempore, atque inter eosdem monachos errorem longè à superiori distantem. is erat, quòd cùm sola sit gratia Dei, qua nobis sit integrum deuitare peccata, quasi ui quadam collabimur, & delinquimus: & ideo non sunt peccatores corripiendi, sed Deus pro eis orandus. ad quem errorem profligandum atque exturbandum adiecit idem doctor librum de correctione & gratia. ubi etsi copiosè satis pro libertate eo loco agit: ad hanc tamen summam aduersarios reuocat, O homo in præceptione cognosce quid debeas & possis agere; in correctione cognosce id tuo te uitio non habere; in oratione cognosce, unde accipias quod uis habere. Vbi ab Augustino nomen uitij non usurpatur pro natura iam corrupta, sed pro uitio, quod nobis ipsis nostra mala electione peperimus. quando uerò à Deo nos uult in oratione petere, quod habere uolumus, non id, quò liberum arbitrium excludat doctor Augustinus, docet; sed magis quò nobis ostendat, nihil nos boni habere, præter id, quod à diuina dimanat liberalitate. cuius argumenti est liber de spiritu & littera: ubi Augustinus docet, ita Deum legis suæ nobis præcepta tradidisse, ut diuinæ cum primis gratiæ nobiscum communicandæ ratio sibi haberetur, & ad hominum facultates sese liberaliter accommodaret, atque humana mediocritate cuncta, quæ præcepisset, moderaretur. Hæc tam ueraj sunt, quàm uulgaria: magnopereque miror

hominem,

Caluin. lib. 2. cap. 5. sect. 4.

Epitome operum August. de lib. arbitr.

Cap. 35.

hominem, qui tot annos in uno perlnstrando, penitusq́ne excutiendo Augustino ætatem consumpserit, in ipsis argumentis operum Augustini recensendis tam inconsideratè lapsum esse, ut uel primo uerbo, uiri canitie error indignus se prodat.

Perpenditur, quàm malè se expediat Caluinus à proposita ratione pro libero nostro arbitrio, ex admonitionibus, atque exhortationibus ducta. Cap. XXXIII.

GE iam, ne suspensos nos diu Caluini oratio teneat, respondeat, quo pacto cum exhortationibus, & admonitionibus necessitas in malum quadret. fortè tu oculatior es, fingere qui non uisa potes, conmissa qui
Caluin. sect. 4. tacere nequis. *Nec uerò hæc res longæ disceptationis est:* cur ita? *Primùm non soli sumus in hac caussa:* quis ergo tecum Caluine? latet ne hîc, ut iam olim sub Troiano equo, quem non uidemus, fugiendus hostis? *Sed Christus, & omnes Apostoli:* Deum immortalem, qnid nunc audio? nunc uideo, quò aduersarij eximia & laudabilis omnino calliditas nos inscios coniecerit. bellum'ne nobis est non tecum modò, Caluine, sed cum Christo, & Apostolis susce-
Roman. 8. ptum? ecquis stabit? ò Caluinianæ sapientiæ amplitudo, qui suppetias non à Carolo, aut Philippo, aut Francisco, sed à Christo, & ab Apostolis sibi suffectas, ac subministratas domi suæ semper habet. *Viderint isti, qnomodo superiores euadent in certamine, qnod cum talibus antagonistis suscipiunt:* immo uideris tu magis, & memineris, quomodo superior euades in reddenda ratione tot animarum, quas circumuenire, in fraudem impellere, & in errorem inducere nunquam desinis; easq́ue semel captas, & per re deceptas nouis semper imaginibus fallis, ut à cæca illa tui admiratione nunquam desciscant, ne aliquando uidere possint, quòd clam alitur monstrum, tam deforme, ut eius conspectus cogat idôlum repudiare, quod imprudentes nunc miseri colunt ac uenerantur. Sed quæ sunt istæ auxiliares copiæ à Christo tibi & ab Apostolis missæ? *Christus,*
Ioán. 6. *qui testatur, nos sine se nihil posse, an ideo minùs reprehendit, & castigat eos, qui extra se ipsum malè agebant? an ideo minùs exhortatur, ut quisque bonis operibus incumbat? Paulus quàm seuerè in Corinthios inuehitur ob caritatis neglectum? iisdem tamen caritatem à domino dari flagitat. testatur in epistola ad Rom. non esse uolentis, neque cnrrentis, sed mise-*
Roman. 9. *rentis Dei. non desinit tamen postea & admonere, & hortari, & corripere. Cur ergo non dominum interpellant, ne ita ludat operam, ab omnibus ea exigendo:* expecta Caluine: ego breuiter & uerè dicam. qnamuis gratiam, dominns solus sit, qui elargitur, & absq; ea quidpiam æterna mercede dignum præstare neutiquam possimns: hæc tamen ueluti cælestis quædam mercatura, nunquam sine nostra uoluntate exercetur. fit inde, nt ea in nobis castiget Deus, quæ non ob gratiæ suæ defectionem, quæ nulla existit, sed mala nostra electione committuntur. Nunquam tu sic euangelicas adhortationes cum tua necessitate compones, sicut nos arbitrij libertatem cum Dei gratia tanta connexiòne & pace concordamus: qui dicimus, nihil sine gratia Dei posse non magis, quàm absque luce uidere: & hanc gratiam nullam nobis legem necessitatis præscribere, ubique docemus: semper nobis constamus, siue sermo fiat de Dei gratia, siue de sanctis adhortationibus: tu uerò, cùm nescias uttunque componere, (distant enim ista duo, necessitas, & adhortatio) ad Christum, & ad Apostolos nos mittis. pudebat fortasse te dicere, qua apud tuos auctoritate polleres: solutionem quære. Hinc etiam proficiscitur, Caluine, quòd Paulum non admonemus, ut parcat iis, quorum in manu licèt non sit uelle, aut cnrrere, nisi præeat liberalis Dei misericordia; ea tamen nunquam nos destituit: ut magis tu tibi defneris, quàm illa tibi. *Quasi uerò,* inquis, *non optima suæ doctrinæ ratio domino constet:* quis nostrûm uel minimum quidem Christi doctrinæ detraxit, ut neget, optimam domino suæ doctrinæ rationem constare? quid? conaris'ne impietatem tuam cum Christi caussa coniungere? id solùm inquirimus, in hoc uno laboramus, Dei uerbnm non esse, liberos nos ad bonum non esse, postquam tot adhortationibus ex enangelio per Christum in bonum excitamur, quarnm quidem perexiguus esset, aut

ſet, aut nullus uſus ſine libera noſtræ uoluntatis facultate: haud ſecus quàm ſi ſurdo narretur hiſtoria, aut cæco pulchra imago obiiciatur. *At hæc ratio doctrinæ in promptu ſe offert religioſiùs quærentibus*: ergo, Caluine, aut illa non eſt, aut tu nunquam religioſiùs quæſiuiſti, poſtquam hactenus nunquam oſtendiſti, quis ab exhortatione fructus habeatur, ſi nihil in mea ſit poteſtate. bella res, ſcriptura exhortatur ſæpe, quemadmodum negare neque poſſum, neque debeo, & ludi magiſter Caluinus, cuius ſenſui illuxit dominus, ut ſcripturas interpretaretur in medio eccleſiæ ſuæ, nec minimam mihi Deum ad exequendum facultatem dediſſe, ſed ſibi rem totam reſeruaſſe affirmat. Vtri aſſentiendum magis, Caluino, an ſcripturæ? nam, ut uideo, parum inter eos conuenit.

Quò ſe magis expedire molitur Caluinus, eò ſtrictiùs irretitur, neſciens neceſſitatem arbitrij humani cum diuinis adhortationibus concordare. Cap. XXXIIII.

ED audiamus: fortè modum reperit nouum, quo litem tantam componat. *Doctrina certè, & exhortatio, & obiurgatio quantum per ſe efficiant ad animum immutandum; indicat Paulus, dum ſcribit, neque qui plantat eſſe aliquid, neque qui rigat; ſed dominum, qui incrementum dat ſolum efficaciter agere. Sic Moyſem uidemus ſeuerè legis præcepta ſancire, & prophetas acriter inſtare, & minari tranſgreſſoribus: cùm tamen fateantur tunc ſapere demum homines, ubi cor illis datur ad intelligendum: proprium Dei eſſe corda circumcidere, & pro lapideis dare carnea; legem ſuam inſcribere uiſceribus; denique animas innouando facere, ut efficax ſit doctrina*: ita'ne nullius apud te penſi eſt tam diu nihil agere? ò miſeri diſcipuli, quouſque Dei ueſtri maieſtatem ſperni, diuini ſpiritus ſenſus uiolari, ueritatem contemni, ac demum uoſmetipſos deludi patiemini? qui porrò ſit ſenſus Chriſti, apoſtolorum, ac prophetarum in his locis, planè nouimus; te uerò omnino ignoramus. quin tu uno uerbo dic, Si Deus eſt, qui currit, qui uult, qui miſeretur, qui legem inſcribit uiſceribus hominum, qui ſolus in nobis abſque nobis omnia efficit, neque in noſtra eſt poteſtate noſtras malas uias efficere bonas; quid aures noſtras tot comminationibus complet? quid animos noſtros tot minis territat, ut niſi pedem referamus, niſi à noſtris uiis malis deſiſtamus, niſi priſtinam peccandi conſuetudinem intermittamus, uenire iam ſe ſimulat, ut tanti periculi futuri denuntiatione terreat? Hucuſque Caluinianam theologiam cum ueritatis ignoratione coniunctam uidimus. eundem nunc ſuſtineamus, dum ipſi crudelitatem ſociam copulat. ipſe ſibi obiicit, (animus ſiquidem ſibi malè conſcius ſic flagellatur à reatu, in quo eſt, ut irrequietus continenter æſtuet, propriis furiis agitatus) & quærit, *Quorſum ergo exhortationes?* id eſt, quod multùm & diu ex te accipere deſideramus, Caluine, ut iam expectando defeſſi ſimus. *Nempe, ſi ab impiis obſtinato corde ſpernuntur, in teſtimonium illis futuræ ſunt, ubi ad domini tribunal uentum fuerit. quinetiam iam nunc illorum conſcientiam uerberant, ac feriunt: quia utcunque irrideat proteruiſſimus quiſque improbare tamen non poteſt*: ò pater clementiſſime quò miſericordiæ illæ tuæ antiquæ receſſerunt? ubi ſunt uiſcera illa tua omni dulcitudine, ac pietate commoueri ſolita? quid nos urges? quid nos uocas, domine, ſi totum non niſi in noſtram condemnationem eſt ceſſurum? uocaſti me domine, atque, ut tibi reſponderem, facultatem meã ipſe tecum omnem tuleras. ideo uocaſti, non quòd tibi reſponderem, poſtquam nihil tale à me ipſo poteram, ſed ut magis iuſtitia tua in meo peccato, cui, uelim nolim, ſeruio, abundaret. abſit, abſit à tua miſericordia tantum crudelitatis, & impietatis: abſit, talem te animo noſtro fingamus, ut uelis cæco exprobrare, quòd oblata luce ad uiſionem minimè utatur; qua ipſum abdito illo tuo conſilio priuaſti. Igitur nunquam cordis mollities, quæ ad obedientiam neceſſaria eſt, ac ſatis eſt, (ſemper excellentiſſima illa dona, quæ ſibi amiciſſimis impertit Deus, excipio) ulli denegatur: ſed magis eam omnibus Dei ſpiritus per prophetam precatur, cùm ait, Vtinam ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent. Huc reciduut, Caluine, cæleſtes, apoſtolicæ, atq; piarum mentium admonitiones, & exhortationes,

Caluin. ibid.

Sol. ſ.

Deuter. 32.

F ut ſcilicet

Apocal. 2. ut scilicet secum reputet peccator, unde exciderit, & quanta eum tot miseriarum abyssus maneat, quò uel paulisper de somno excitatus duritiem exuat, & pœnitentiam agat. hic certus & speratus fructus est earum admonitionum, quæ crebrò in scripturis obuiæ legentibus erunt. ad hæc quasi quadam necessaria consecutione fit, ut ubi ad Dei tribunal nobis omnibus uentum fuerit, nihil tergiuersari miser homuncio possit, nulli nisi sibi ipsi duritiem ascribens, qui cùm ad bonum animaretur, ne dum inuitaretur, liberè domini disciplinam execratus est. Sed cupio uerbum unum, quod de impiis hoc loco Caluinus habet, audiatur.

Caluin. sect. 4. cap. 5. *Itaque impij libenter eas illudere parati, si liceat, uelint nolint, earum uirtute prosternuntur:* hic ab ipso quæro, quid uelit sibi, Si liceat? ut opinor, planus horum uerborum sensus hic est, Ex eo peccatores impij non satis amplexæ exhortationis apud Deum rei agentur, non quòd non susceperint, cùm id in eorũ non fuerit potestate, sed quòd etiam si libera esset eis potestas, talibus nihilominus adhortationibus liberè renuntiassent. O' hominem diuinum, ò prophetam nouum, nisi locus nihil sibi minus, quàm risum postularet, (neque enim in re seria iocis

1. Reg. 10. agendum censeo) dicerem, Nũ Saul inter prophetas? sed uenio ad te. quis, cedò, istud tibi reuelauit? quis spiritus te ad aurẽ admonuit? multò porrò meliora de exhortationibus, & diuinis afflatibus, quos peccatorũ mentibus instillat Deus, immo de ipsis pec-

Iona 1. catoribus sancti prophetæ, piæque mentes sperare solent. Quis scit, si conuertatur dominus, ut ignoscat populo suo? dicebat rex ille, unius prophetæ uerbis maximè perculsus. sic dicam ego Caluino, Quis scit, si liber homo mansisset, tot terroribus exagitatus, futuræ pœnæ timore in meliorem uitam se transferret aliquando? Sat habeo, Caluine, quòd si tantam tu triumphandi de nobis occasionem nactus esses, quantam uel hic unus institutionis tuæ locus nobis subministrat, ac suppetit, priùs te tempus defecisset, quàm risus & oratio multo cachinno plena: nos uerò Christianæ modestiæ more tecum agentes, ad pios sermonem conuertimus, ut etiam, quantum eis fructus huiusmodi adhortationes afferant, explicemus. Sed præstat te audire. *Præcipua*

Sect. 4. *autem utilitas erga fideles consideranda est: in quibus ut omnia per spiritum suum agit dominus;* (heu quàm semper eodem hæres luto) *ita uerbi sui instrumentum non prætermittit:* hoc proximum uerissimum est, Caluine, immo omnium potissimum instrumentum est, post Dei gratiam, diuina exhortatio & admonitio. *Et illud ipsum non sine efficacia usurpat:* si id ad omnes Dei uocationes referas, Christi & prophetarum uoci apertè contradicis. Quoties, inquit Christus, uolui congregare uos ad eum modum,

Matth. 23. ad quem gallina pullos suos congregat, & tenuistis? Tota die extendebam manus meas,

Luca 13. Isaia 65. conqueritur dominus, ad populum contradicentem mihi. atq; id genus penè infinitæ. *Stet ergo quod uerum est, totam piorum uirtutem in Dei gratiam sitam esse, secundum illud pro-*

Ezech. 11. Ierem. 24. *phetæ dictum, Dabo illis cor nouum, ut in illis ambulent:* totam non, potissimam uirtutem piorum, in Dei gratia sitam esse fatebimur: neque ampliùs aut ex propheta, aut ex quopiam alio quidquam extorquere poteris. quid igitur non respondes? ecce iam iterum atque iterum obiicio, cur iam admonentur pij officij sui, & non potiùs relinquũtur spiritus directioni? cur hortationibus solicitamur, quando festinare magis nequimus, quàm fert spiritus incitatio? cur castigantur iusti, siquando à uia deflexerunt, postquã necessaria (ut tu uocas) carnis infirmitate lapsi sunt? Hic iam fortiter inclamat, *O' ho-*

Caluin. sect. 5. *mo, quis es, qui legem imponas Deo?* nullam sanè ego illi impono, sed eam, quam, dum intellectiuã naturam condidit, creatæ uoluntati libertatis legem indidit, ubique uenero, atque obseruo. ut si à me quæras, Cur Deus liberam fecerit uoluntatem, cùm ignis in suam operationem necessariò feratur? respondebo profectò, Quis es homo, qui legem imponas Deo? si uerò quæras, Cur iste admonitioni paret, cùm ille alius ea ad discutiendum torporem non utatur? non ego exclamabo, sed liberum arbitrium in caussa fuisse cum Augustino, Hieronymo, Chrysostomo, & cum uniuersa ecclesia dicam. *Si ad recipiendam, inquit, hanc ipsam gratiam, qua fit, ut hortationi pareatur, per hortationem uult nos præparari, quid habes, quod in ea œconomia mordeas uel suggilles?* ego nihil sanè habeo, modò ipse nolis libertatem nostram mordere, uel suggillare. *Si nil exhortationes, reprehensionesque apud pios aliud proficerent, nisi ut peccati redarguerent, essent eo ipso reputandæ non prorsus inutiles:* quantum hoc ualeat, Caluine, suprà me ostendisse memini. *Nunc agente intus spiritu ad inflammandum boni desiderium, ad discutiendum torporem*

porem, ad eximendam iniquitatis uoluptatem, & uenenatam dulcedinem; contrà autem ad odium, tædiumque generandum plurimùm ualeant: quis audeat superfluas cauillari? absit, superfluas ego cauiller, dum tamen liberas negare ipse nolis. quòd si secus, nihil hactenus respondendo egisti. nam quomodo instrumenta esse possunt diuinæ gratiæ, nisi iuxta eas uoluntas nostra operetur, non enim est exhortatio, neque nos admonemur eorum, quæ Deus facturus est, sed magis eorum, quæ nos facere uult; & nisi fecerimus pœnam comminatur. Quare, si alio ab hoc labyrintho te explicare possis: randé demonstra. etenim, ut patet, ueritatis funibus arctiùs constringeris: neque tibi ipsi hac parte satisfacere potes. tantum abest, de nobis antiqua tua erigas trophæa. Sed iam te ipsum loquentem audiamus. *Si quis clariorem desiderat responsionem,* (ego sanè) *sic habeat. Bifariam Deus in dilectis suis operatur, intus per spiritum, extrà per uerbum:* perge, quoniam hactenus ferendus es. *Spiritu, mentes illuminando, corda in iustitiæ amorem cultumque formando, quasi nouam eos creaturam facit. Verbo, ad eandem renouationem expetendam, quærendam, assequendam excitat:* concedo isti, quæ pro ueritate ecclesiastica dicit, nego autem quæ illi contraria esse uidentur. quid tum postea? *Vtroque manus suæ efficaciam pro dispensationis suæ modo exerit:* expectamus, quò se iste proripiat, & quis tam arcanæ theologiæ finis sit. *Verbum idem dum reprobis destinat, etsi non in eorum correctionem, in alium tamen usum ualere facit: quò & in præsens conscientiæ testimonio urgeantur; & in iudicij diem magis reddantur inexcusabiles:* quare, te rogo, correctionis finem primum inrentum ad diuina prouidentia prudens omisisti? Nolo mortem peccatoris, dicit dominus per prophetam, sed magis ut corrigatur, & uiuat. quod sanè uerbum etsi in electis solùm efficaciam habet, quemadmodum & Christi sanguis: secundum tamen sufficientiam ad impios etiam extenditur, ne suæ obdurationis culpam Deo præscribere audeant. *Sic Christus quamuis pronuntiet neminem ad se uenire, nisi quem pater traxerit, & electos uenire, postquam à patre audierint, & didicerint: non tamen ipse doctoris munus negligit; sed uoce sua sedulò inuitat, quos intus à spiritu sancto doceri necesse est, ut aliquid proficiant:* quid tergiuersaris? quid nouas similitudines comminisceris, Pater trahit, quẽ filius docet, neminẽ ipse docere negligit? uera sunt ista, Caluine: & si quid iudicio meo assequi possum, hæc est similitudinis tuæ, & consecutionis ratio tota & efficacia; Necessarius est tractus patris, ut ad filium quis ueniat: cum hoc tamen non sunt superflui generales clamores, quibus ad se omnes inuitat, & prouocat. ergo à simili, non est, quòd pias exhortationes quasi superfluas cauilleris, etiam si renouationem omnem per Dei spiritum necessariò futuram esse dicamus. Credo, non ignoras Caluine, quàm egregiè locum illum Ioannis per te citatum uerset S. Augustinus, & quàm eleganter & doctè plurimum eruditionis congerat, ut ostendat hoc ipsum dictum à saluatore, non ut libertatem tollat arbitrij, sed ut ostendatur multis indigere, multaque cooperatione opus esse iis, qui credituri sunt. quare si tantam libertatem tu mihi dares in consequenti tuo, quantam sancti in antecedenti semper intellexerunt, nimiùm ego contentus discederem. Si eadem quoque spes me consolaretur in isto tuo consequenti, quæ me consolatur in attractu illo patris, non esset quòd aperto Marte nos duo congrederemur. ea sanè est, Qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulsanti, aperietur. ex tali quidem promissione homo animum magis ac magis erigit, & subinde maiorem fiduciam erga Deum concipit. ut non trahi à patre, sit non petiisse, non quæsiuisse, non pulsasse: at uerò non acquieuisse exhortanti, etsi saluare potes, ex uoluntate esse, nunquam tamen ex electione: ac proinde quomodo superfluæ non sint, & uanæ, tu uideris. Quòd si Paulus apud reprobos non otiosam esse doctrinam admonet, non est, (ut tu interpreteris) quò illis odor mortis sit in mortem, suauis tamen odor Deo. non hic inrentus finis apostolicæ doctrinæ, sed magis, ut credentes homines uitam habeant, & abundantiùs habeant: ipsi uerò sua mala uoluntate odorem mortis in mortem esse Christi euangelium effecerunt.

Cal. sect. 5.

Ezec. 18. & 33.

Sect. 5.
Ioan. 6.

Aug. sup Io. 6.

Luca 11.

2. Corin. 2.

Ioan. 10. & alt.

Epitome locorum pro libero arbitrio, quos suprà recensuimus: & de tribus ordinibus locorum scripturæ sanctæ pro catholica eadem ipsa ueritate.
Cap. XXXV.

GITUR hæc mea ratio, hæc mea fides est, si peccatum est, cui æternum supplicium iusta Dei lege debetur, & quod est fugiendum quasi à facie colubri, sic toties consiliis, exhortationibus, terroribus, ac uitæ æternæ præmio proposito, multis denique uiis admoneor; omni dubio procul idem mihi non uoluntarium tantùm, sed & liberum est. neque uideo hactenus, qua ratione Caluinus ex his carceribus se expediat. Venio iam ad scripturas, in quibus congerendis ualde laboriosos nos uocat: idque sedulò nos facere dicit, ut quoniam pondere nequimus, numero saltem eum obruamus. atque ut uniuersi illi loci, quibus aduersum eum abutimur, in perpauculos scopos coeant, multo studio, nimioque labore ipse nititur, ut ubi in suas classes distributi fuerint, illis pluribus una responsione satisfaciat. estque primus arguendi locus ex scripturæ in præceptis locatus: formabimusque sic nostram ratiocinationem, Ab omnibus illa exiguntur, ergo omnibus liberum est ea præstare. non hîc gratiam diuini fauoris secludimus, sed nostri arbitrij libertatem simul cum ea conuenire, ostendere molimur. aut certe illudit nos Deus, cùm sanctitatem, pietatem, obedientiam, castitatem, dilectionem, mansuetudinem imperat; cùm immunditiam, idololatriam, impudicitiam, irã, rapinam, superbiam, & similia interdicit: aut ea tantùm requirit, quæ in nostra sunt potestate. &, ut clariùs singula perquiramus, libet uniuersa præcepta in tres species distinguere: alia primam ad Deum conuersionem exigunt; alia simpliciter de legis obseruatione loquuntur; alia perseuerare in recepto Dei beneficio iubent. Hæc recensui, quò commodiùs uniuersa Caluini uerba ad ueræ fidei gnomonem fideliter exigam. Ait, *Cùm primùm hominum facultates ad diuina legis præcepta extendere, uulgare id quidem iam diu esse cœpit, & non nullam speciem habet, sed à rudissima legis ignorantia prodiit:* uulgare id tu uocas, & à rudissima legis ignorãtia profectum Caluine, quod scripturæ ubiq; loquuntur, prophetæ clamant, sancti omnes docent, ecclesia semper credidit? *Nam qui pro ingenti piaculo ducunt, legis obseruationem impossibilem dici, ualidissimo scilicet argumento insistunt, frustra aliàs datam esse legem:* an non tu uides Caluine, quanta cum prudentia uniuersa ista coniuncta sint? an non temeraria uox, diuinaque prudentia indigna foret, affirmare impossibilia nobis præcepisse Deum, cuius mandata grauia non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue? Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. dixit iam olim fidei nostræ auctor & consummator Christus IESVS. utriusq; tuæ est facultatis & uelle uitam ingredi, & mandata seruasse. Sed audiamus quid aduersus hanc ueritatem tot sæculorum serie confirmatam nouus hic exactor scripturarum afferat. *Perinde enim loquuntur, ac si nusquam Paulus de lege locutus esset:* uerum est eum de lege sæpe locutum. quid tum postea? *Quid enim, quæso, ista sibi uolunt, legem propter transgressionem positam esse, per legem esse cognitionem peccati, legem peccatum efficere, subingressam esse, ut abundaret delictum? an ad nostras uires limitandum fuisse ne frustra daretur? quin potiùs longè supra nos positam, quò impotentiam nostram conuinceret? certè ex eiusdem definitione, finis legis ac complementum est caritas: atqui dum ea Thessalonicensium animos repleri optat, satis fatetur, sine profectu in auribus nostris sonare legem, nisi totam eius summam cordibus nostris Deus inspiret.*

Caluin. sect. 6.

Primus locus ex catholicorũ ex scripturis in præceptis collocatus.

Tres præceptorum ordines.

Agit primo loco Calum. de obseruatione præceptorum in genere, deinde eos tres ordines sigillatim insequitur. Caluin. sect. 6. cap. 5.

Matth. 19.

Rom. 3. ibid. 7. Galat. 3. Roman. 5. 1. Tim. 1. 1. Thessal. 3.

Obseruatio

Obseruatio diuinæ legis cum ipsius fauore conuenire nobis potest in hac uita mortali: & quomodo in hac etiam uita satisfacere possimus illi præcepto omnium & primo, & maximo, Diliges dominum ex toto corde, &c.

Cap. XXXVI.

IRABILIS homo aduersarius iste meus satis se uicisse arbitratur, si hinc inde conquisitis collectisq; ex scriptura locis ueritatem adobruat, ut bellè illi quadret, Addunt, & adimũt, & nihil ad textum. Legem esse possibilem obseruatu, concordi uoce omnes sancti à Christo passo tenuerunt, & docuerunt, ut per gratiam & auxilium Dei singula possint iusti & omnia obseruare mandata. ita ut coram Deo uiolatæ legis rei non habeantur; sed magis coram eo uerè iusti sint. De dilectione Dei etiam omnes pronuntiant, quòd cùm hoc præceptum de diligendo Deo ex toto corde, & tota mente ita sit rationi conforme, atque adeò homini à natura intimè insitum, ut nihil naturale magis esse contingat, iuuari possunt sic uires nostræ, ut neque in corde sit præcepto huic quidquam contrarium, neque in dilectione, ulla culpæ ratio. etenim diligere ex toto corde, ex tota mente, si sic intelligamus, ut non solum nihil repugnans caritati, uerùm nihil de ea diminuens, uel ad ipsam minimè pertinens, sit in corde, sed totum, quod est in nostra mente, actu quàm maximè intento in Deum propendeat, hoc proculdubio erit in patria: at uerò ex toto corde Deum diligere, sic scilicet, ut nihil neque opere, neque uerbo, neque ipsa cogitatione quidem admittamus contra eius uoluntatem. tali certè modo uiatores adhuc Deum diligere tenemur, qui si sic diligamus, præcepto diuino satisfecerimus. eam ob rem David sæpe dicebat, Confitebor tibi domine in toto corde meo. &, In toto corde meo exquisiui te. &, In toto corde meo scrutabor legem tuam. atque, ut uerbo uno legem à Deo datam seruatu possibilem ostendamus, unus locus ex Deuteronomio nobis proferendus erit, qui quàm pugnet ex diametro cum his, quæ de uirtute legis, ac de nostra impotentia Caluinus asserebat, tuum lector esto iudicium. Lætabitur super te bono tuo, sicut lætatus est super patres tuos, si modò audieris uocem domini Dei tui, ut custodias præcepta eius, & statuta eius, quæ scripta sunt in libro legis huius: & si conuersus fueris ad dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. etenim præceptum istud, quod ego tibi præcipio hodie, non est absconditum à te, nec tam remotum, non est in cælis; ut dicas, Quis ascendet nobis in cælos, ut ipsum nobis afferat, annuntietque nobis illud, ut faciamus ipsum? nec est ultra mare, ut dicas, Quis traiiciat nobis mare, & afferat nobis, & annuntiet nobis, ut ipsum faciamus? sed ualde propinquum est tibi uerbum in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illud. Ecce posui hodie ante te uitam atque bonum, mortem denique & malum. nam ego præcipio tibi, ut diligas dominum Deum tuum, & incedas in uiis eius, atque custodias præcepta eius, statuta eius, atque iudicia eius; ut uiuas, & multipliceris, fortunetque te dominus Deus tuus in terra, ad quam tu iam uenis, ut eam possideas. Sin retrospexerit cor tuum, & non obedieris, sed impulsus adoraueris deos alios, seruierisque eis; denuntio uobis hodie, quòd certissimè peribitis, nec prorogabitis dies super terram, ad quam tu transmisso Iordane iam uenis, ut eam possideas. Obtestor hodie, &c. Vtinam Caluino ad tantam lucem oculi aperirentur, ut intelligere incipiat, nihil nobis Deum præcipere, quod aut præstare non possimus, aut si quid est, non ipse ad preces inuitet, quibus id nobis certissimò datum iri speremus. quò pertinent illæ solennes Augustini sententiæ, Iubet Deus quæ non possumus per nos ipsos præstare, nisi diuinus adsit fauor, ut nouerimus quid ab ipso petere debeamus. Magna est præceptorum utilitas, si tamen libero arbitrio detur, ut gratia Dei ampliùs per ipsum honoretur. Fides impetrat, quæ lex imperat, ut impetret fides quod imperatum erat per legem. item, Det Deus quod iubet, & iubeat quod uelit ... quod explicatiùs sancta synodus dicebat, Impossibilia non iubet, sed

Explicatur satis dilucidè, qualis sit, præcepti illius omniũ maximi ratio, & natura.

Psal. 118.
Psal. 110.
Psal. 98.

Deuter. 30.

Aug. Domine da quod iubes, & iube qđ uis
Aug. in Ench. ad Lauren. de gratia et lib. arbitrio. cap. 16. Idē hom. 29. in Ioā. et epist. 24.

Concilium Trident. sub Paulo III. sess. 6. c. 11. Explicatio locorum Pauli, quos Caluinus male produxit. Chrysost. Theophilactus. Ambrosius, Hieronym. Theodoritus, Oecumenius, atque alii.

iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis; & adiuuat ut possis. cuius mandata grauia non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Cùm igitur hæc sit potissima legis uirtus, nec ulla est potior, quàm eam esse uitæ regulam, ad quam studia nostra dirigamus, ac conuertamus; (nam quæ de lege ex Paulo iste recensuit, ex occasione, & accidenti ipsi conuenire doctores omnes tam Græci, quàm Latini super iisdem Pauli locis constantissimè asseuerant) quid dubitat Caluinus citra moram in catholicorum sententiam descendere, quæ ex diuina, naturali, atque positiua lege facultatem liberæ nostræ uoluntatis egregiè colligit?

Primus ordo præceptorum iam explicatur, quæ primam ad Deum conuersionem exigunt. Cap. XXXVII.

In scriptura simul & nostræ facultatis, & diuinæ gratiæ admonemur.

ID, recensendis tribus præceptorum formis, quas superiùs attigimus, clarius cernetur. hîc tamen uolo mecum obseruet Caluinus, sic nos in diuina scriptura nostræ libertatis & facultatis admoneri, ut euestigio Dei gratia, ad ea opera præstanda omnino necessaria semper occurrat. quò sic ex præceptis colligamus, ecquid homo ualeat ad obedientiam, ut tamen Dei gratiam regnare patiamur, per quam à nobis ipsa præcepta implentur. sibi siquidem gratia ac libera hominis facultas mutuas operas præstant. Iubet sæpius dominus tum in lege, tum in prophetis, ut ad se conuertamur. mox inclamat propheta, Conuerte me domine, & conuertar: postquam conuertisti me, egi pænitentiam. iubet rursum, ut præputia cordis nostri circumcidamus: quam sanè circûcisionem alibi suæ gratiæ, neque ab re fuisse dicit. cordis nostri nouitatem passim requirit, quam alio loco à se dari, non iniuria testatur. hoc est, quod Augustinus subobscurè dicebat, Deus promittit, quæ non facimus nos solùm per naturam, uel liberum arbitrium; sed facit ipse per gratiam, dum iuxta prophetæ uerbum, omnia opera nostra operatur in nobis dominus. hoc est, quod obseruari à nobis uult idem doctor Augustinus, ut bene distinguamus inter legem & promissionem, inter naturam & gratiam, ne alterum à nobis aut perimi penitus, aut per nos cum altero confundi contingat. quam sanè obseruationem & nos etiam, Caluine, inter Ticoni regulas quinto loco enumeratam iam olim & reperimus, & legimus. hoc demum est, quod explicatè S. synodus Tridentina uno uerbo complexa est, dum ait, Cùm in sacris litteris dicitur, Conuertimini ad me; & horum simillima, libertatis nostræ admonemur: cùm respondemus, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur, Dei gratia nos præueniri confitemur. Hæc catholica, & œcumenica synodus.

Ioel. 2. Ierem. 31. Deut. 10. et 30. Ezech. 36. Aug. homil. 29. in Ioan. Idem epist. 24. Ies. 26.

August. libr. de doctr. Christ. cap. 3. Sess. 6. cap. 5. sub Pau. III.

Zach. 1.

Alterum præceptorum genus proponitur simul cum tertio, ex quibus libertas nostra mirum in modum illustratur. Cap. XXXVIII.

NIHILOMINVS in secundi generis præceptis, quibus Deum colere, eius uoluntati seruire atque hærere, eius placita seruare, eius doctrinam sequi iubemur, in his etiam præceptis sic nostræ libertatis admonemur, ut Dei etiam donum agnoscamus, quidquid inde iustitiæ, sanctitatis, pietatis, puritatis haberi potest. Ex tertio genere erat illa, quæ à Luca refertur, Pauli & Barnabæ exhortatio ad fideles, ut in gratia Dei permanerent. & illa, Nolite contristari domini spiritum, quo obsignati sumus in diem redemptionis nostræ. & illa, Qui stat, uideat ne cadat. & illa, Cum tremore & timore salutem uestram operamini. Verùm quòd hæc ipsa perseueranria Dei donum sit, & à Deo petenda constantia, idem alibi Paulus sæpe inculcat: Quòd superest, fratres (Ephesios monebat) sitis fortes per dominum. & alibi Thessalonicensibus eam in bono perseuerantiam à domino deprecatur, dicens, Ipse Deus dignos uos habeat uocatione

Ex tertio genere Actor. 13.

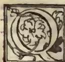
Ephes. 6. & 4. 2. Thessal. 1.

tione sua sancta, & impleat bonum omne propositum uoluntatis uestræ, opusque fidei in uobis. eodem modo in secunda ad Corinthios epistola de eleemosynis tractans, bonam & piam eorum uoluntatem sæpius commendat. paulò pòst gratias agens Deo, qui posuit in corde Titi, ut exhortationē susciperet, si ne oris quidem officium ad alios hortandos præstare Titus potuit, nisi dominus suggessisset; quomodo alij ad agendum sola sua uoluntate potentes fuissent, nisi & Deus ipse corda dirigeret? Hoc ipsum accuratissimè docet nos patrum disciplina in eodem cōcilio in hunc modum tradita, Similiter de perseuerantiæ munere, de quo scriptum est, Qui perseuerarit usq; in finem, hic saluus erit. (quod quidem haberi aliunde non potest, nisi ab eo, qui potens est eum, qui stat, statuere, ut perseueranter stet; & eum, qui cadit, restituere) nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare, & reponere omnes debent. Deus, enim, nisi ipsius gratiæ defuerint, sicut cœpit opus bonum, ita perficiet, opus uelle & perficere, &c. Quid hîc legimus, quod antiquam patrum nostrorum grauitatem non redoleat? non præseferat? grauissimorumque conciliorum memoriam non refricet? quid hîc reperire est, quod diuini spiritus maiestate indignum sit? ad hanc antiquam ueræ fidei confessionem omnia exigenda sunt, non ad eam, quæ recèns nata tecum & oriri, & adolescere inchoauit. neque frustra obseruandæ legis facultas in nobis requiritur, dum sibi obediri nobis dominus imperat. quoniam quamuis ad Dei præcepta præstanda sit nobis ipsis gratia necessaria: ea tamen Christi sanguine suis fidelibus est parta; ut non plus à nobis exigat altissimus, quàm nos sinimus soluendo. fuit enim apud Christum copiosa redemptio.

2. Corinth. 8.

Concil. Trident. sess. 6. sub Paulo III. cap. 13.

Quòd fides uetus, nec nos partimur redemptionem; sed integram uni Christo, nostræ salutis primo fonti, tribuimus. Cap. XXXIX.

QVOD uerò tam liberè obiicis, omnes scripturæ sanctæ locos perperam à nobis detorqueri, dum eò trahimus, ut opus conuersionis uideantur inter Deum & hominem partiri, (bona uenia dixerim) à ueritate quàm longissimè secedit. nam præterquam quòd non uersamur per astutiam, neque dolo tractamus adulterantes Dei uerbum, sed magis commendare studemus nos ab apertissima ueritatis manifestatione coram Deo, præter id sanè, nullus est sic rudis, qui aut cùm nostris conatibus Deum suppetias ferre, aut uoluntatem nostram Dei fauori & gratiæ cooperari audit, sic intelligat, quasi nos uelimus dicere, bonam & meritoriam operationem pro dimidia sui parte à uoluntate nostra esse; à gratia uerò, quod inde superest. immo uerò argumentum ex ordine caussarum in naturalibus actionibus depromptum abstulra hac consideratione aduersarium nostrum auocare posset, si uel tantillum illi licuisset rem considerare. caussis siquidem uniuersalioribus particulariores & inferiores accommodantur: qui tamen inde nascitur effectus, illis omnibus progenitricibus caussis communis est, ac, ita dixerim, totalis. non ne operatio tuorum oculorum & à nisu est, & à luce, non ab altero pars, sed ab utroque tota? perquire uniuersos caussarum ordines ò interpres atque internuncius rerum abstrusarum, & id ipsum in cunctis obseruabis. Christum dominum summum ac perfectissimum redemptorem, absolutumque reparatorem plenis buccis ubique proclamamus, ubique omnium aures huiusmodi uocibus personant. Sed quò magis iste à nobis irretitus est, eò magis nostræ iustissimæ caussæ statum conuiciis se dignis perturbare, & permiscere non desinit. iam audiatur à nobis S. Bernardus, cuius fidei non nihil tribuit aduersarius: Tolle liberum arbitrium, & non erit quod saluetur; tolle gratiam, & non erit unde saluetur. opus hoc sine duobus effici non potest: uno, à quo fit; altero, cui, uel in quo fit. Deus auctor est salutis, liberum arbitrium tantùm capax. & ne iste his uerbis putet dici, liberum arbitrium in nostra iustificatione passiuè tantùm se habere, auscultet priùs, quid sanctus continuò subiiciat, ac mox suos canat pæanas, si libuerit: Quod ergo à solo Deo, & soli datur libero arbitrio, tam absque consensu esse

Caluin. sect. 9. in fine.

2. ad Cor. 4.

Bernard. lib. de libero arbit.

non

non potest accipientis, quàm absque gratia dantis. & ita gratiæ operanti salutem, liberum arbitrium cooperari dicitur, dum consentit, hoc est, dum saluatur. proinde irrationalis spiritus salutem minimè capit, eò quòd illi uoluntarius consensus desit, quo Deo saluanti liberè & placidè obtemperet, siue iubenti acquiescendo, siue pollicenti credendo, siue reddenti gratias agendo. Hactenus Bernardus. Sed quia scriptores omnes ecclesiasticos, excepto Augustino, à suffragij iure in causa liberi arbitrij iste depellit, obiiciamus ei Augustinum, qui sæpe ex obligatione, qua diuinis præceptis illigamur, libertatem nostræ electionis optime elicit. ad Valentinum epistola priori, Nulla, inquit, obedientia hîc esse potest sine libero arbitrio. idem ad eundem epistola posteriori, exponens illud, Rectos cursus fac pedibus tuis: ipse enim rectos faciet cursus tuos, optimè meditatus est, rectos nos facere cursus pedibus nostris, propter propriæ libertatis uoluntatem: Deus tamen eosdem rectos facit gratia sua. Quid tam diu lectorem detineo? an negare poterit iste Augustini magni uerba, quibus fusè lateq; hoc nostrum uersans argumentum pro libero arbitrio ait, Potissimum argumentum ad liberum arbitrium obfirmandum inde sumitur, quia ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum uoluntatis arbitrium, quò ea faciens ad promissa præmia perueniret. & infrà, Quomodo iubet, si non est liberum arbitrium? quid est, quòd beatus ille dicit, In lege domini fuit uoluntas eius? non'ne satis indicat uoluntate sua hominem in lege Dei consistere? Hactenus Augustinus, & nos de diuinis præceptis, quæ nostram scilicet libertatem stabiliunt.

Opus nostrum ab utroque est totum et à Deo, & à libero nostro arbitrio.

August. 46.

Aug. epist. 47.

Prouerb. 4.

Aug. de gratia, & libero arbit. cap. 2.

Psal. 2.

Pro libero arbitrio alter locus, ex promissionibus depromptus, expenditur. Cap. XL.

IAM hinc rursum alter argumentorum ordo dimanat, qui promissiones continet, quibus dominus aut sæculare præmium, aut infinita & æterna dona cum uoluntate nostra pacisci tur. quales sunt, Quærite bonitatem & non malitiam, ut uiuatis. Si uolueritis & audieritis, bona terræ comedetis: quòd si nolueritis, gladius deuorabit uos: quia os domini locutum est. item, Si abstuleris abominationes tuas à facie mea, nô expelleris: si audieris uocem Iehouæ Dei tui, & facias, & custodias omnia mandata eius; faciet te dominus excelsiorem cunctis gentibus terræ. item, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. rursum, Si quis audierit uocem meam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. & illud, Qui perdiderit animam suam propter me, &c. immo totum illud caput, & his promissionibus innumeræ similes, quæ nunquam non in scripturas nobis obuiam uenient. Proh, Christe, quanta se multitudine uerborum diffunderet iste, si uel multò minorem aduersum nos occasionem ad irridendum nactùs fuisset? quàm sibi non parceret, dum nobis illuderet, aduncoque naso nos suspenderet? quàm tunc importunè, & per ludibrium uoluntati nostræ delegata putaret, quæ dominus in promissionibus beneficia offert, postquam non nostrum est illa uel stabilire, uel irrita facere? ò quam fecundis querimoniis rem amplificaret querens & dolês grauiter, nos crudeliter à domino illudi, cùm suam benignitatem à uoluntate nostra pendêre denuntiat, si uoluntas ipsa nostri iuris non est? quàm diceret egregiam uerò Dei nostri liberalitatem, si beneficia sua ita nobis exponat, ne fruendi ulla sit facultas? O' miram, aperto ore proclamaret raucus, promissionum certitudinem, quæ ut nunquam impleantur, à re impossibili dependeant. nos uerò nullas hîc mouebimus tragœdias: tantùm sciscitabimur ab eo, quomodo stare possit, ut, cùm hæ in nostra potestate non sint, nec libertate, nihil hîc nos offendat? dicat, si scit, quomodo negare ipse poterit, inhumaniter Deum nos illudere, cum ad beneficia sua demerenda inuitat, quos nouit esse prorsus impotentes? explicet, si ualet si quidem fidelibus iuxtà & impiis offerantur promissiones istæ, quem apud utrosque libertate priuatos usum habeat? Sed audiamus eum id ipsum, quod petimus, molientem, sed reuera infeliciter conantem. *Præceptis impiorum conscientias pungit Deus, ne suauiter nimiùm in peccatis delicientur, nulla iudiciorum suorum memoria:* ò bella theologia. igitur impiis eò solùm præceptum datur,

Amos 5.

Ierem. 4.

Deuter. 28.

Leuit. 26.

Matth. 19.

Apocalyp. 3.

Luca 9.

Caluin. fol. 10.

datur, non quòd faciant, sed quò eorum conscientiæ pungantur, ne sic in peccatis deficientur? quantum ergo proderunt illi, de quo legimus, Peccator, cùm in profundum uenerit, contemnit? Exultat in rebus pessimis, & lætatur, cùm malefecerit? Sed nolo tibi molestus esse: perge, *In promissionibus quodammodo eos attestatur, quàm indigni sint sua benignitate:* sic est, ut tu asseris: sed is'ne solus est usus diuinarum promissionum? bene tu dicis. quis enim æquissimum atque optimè conueniens esse neget, dominum his benefacere, à quibus colitur; maiestatis autem suæ contemptores pro sua seueritate ulcisci: siquidem utrunque utrisque liberum & integrum esset? at nunc, quomodo ritè & ordine Deus dicitur agere, dum impiis peccati compedibus necessariò deuinctis, hanc legem in promissionibus dicit, tum demum sua beneficia percepturos, si à prauitate discesserint, à qua discedendi liberam potestatem non habent? dicis tu, *Ritè sanè, & ordine Deus agit, uel ob hoc solùm, ut intelligant se ab his meritò excludi, quæ ueris Dei cultoribus debentur:* ut uideo, Caluine, parum te expedis: intellige mecum, & cogita, quis usus sit iste pro impiis & peccatoribus diuinarum promissionum, quæ magis peccatorum supplicia & tormenta, quàm promissiones, & id quidem sine libero actu eorum dicendæ sunt. non tam liberalis tibi Deus uidetur, ut animo dandi polliceatur, sed magis ut peccatorem cruciet, & torqueat? si quid ego hîc sapio, promissiones Dei non à sua illa inexhausta suarum diuitiarum abysso profluunt, sed à tremenda Dei iustitia proficiscuntur. O' theologorum antesignane quid nos doces, quod Christus, & apostoli non docuerint? bonos similiter ac impios homines & sceleratos currere ad propositum uocationis suæ brauium impensè hortabatur Paulus, non ut sic terreret diuinis promissionibus, sed magis, inquit, Sic currite, ut apprehendatis: corona nos expectat, siquidem uiceritis. agonotheta noster, ô Caluine, inuidus, aut illiberalis non est: omnibus suis athletis, quos certare iubet, cælestia præmia adiudicare desiderat: neminem in arenam coniicit, quem modis omnibus de hoste triumphare, amplaque de eo referre spolia non percupiat; neque aliorum nos præmiis allicit, nisi quia dare se nobis, pro deliciis habet. dat ergo, unde ad Deum ueniamus: & postquam uenerimus, gloriosi apud eum quiescamus, ut non accepisse ab eo, non uenisse ad eum sit. rursum non uenisse, noluisse sit. Hanc ergo, Caluine, usque ad senectam, atque extremum uitæ spiritum retinebo fidem, in qua natus sum puer. etsi enim modis omnibus ad implorandam suam gratiam fideles stimulare studet Deus præceptis, & promissionibus: tamen neque his Deus hoc facere tentaret, neque his homo stimularetur, nisi in sua esset potestate, & ea præcepta præstare, & his se promissionibus accommodare. quæ postquam semel cogitans cognouerit, Dei lege mirè ex somno excitatus, cælestibus donis suauiter attractus, legis obseruationem pretium numerat, pro his promissionibus assequendis, quas ex domini ore accepit. Sicut ergo nobis quidpiam præcipere Deum, non est admonere nos tantùm miseriæ nostræ, sed suam nobis uoluntatem patefacere, quam implere modis omnibus procuremus: sic eius cælestibus promissionibus non instigamur tantùm, sed monemur, quid simus accepturi, dum illi paruerimus, & morē gesserimus. immo nunquā promissiones sua dulcedine nos allicerent ad diuina mandata exequenda, nisi & operum & præmiorum facultatē haberemus. Ad hæc, quæro, an liberè ignauia nostra acuatur diuinis præceptis, & similiter liberè eò maiori teneamur iustitiæ desiderio, quò cælestibus promissionibus simus ad quærendam Dei gratiā feruentiores; an magis omnia hæc ex nūquam deficienti necessitate nobis obueniant? quòd si hoc concedis, semper eadē stabit difficultas, quæ initio, quomodo illis obtestationibus, Si uolueritis, Si audieritis, neque uolendi, neque audiendi liberam facultatem nobis dominus tribuat, neque tamen ob impotentiam nos ludibrio habeat? si uerò illud alterum concedas, iam locum aliquem libertati nostræ fecisti. Responde Caluine, uno uerbo te conuenio: si in mea potestate libera non est in præceptam ferri bonitatem, insuper si neque in mea est libertate tanto uel tanto affectu in eum propendere, quid Deus uel præmia offert, uel promissis excitat? nunquam diuinis pollicitationibus locus esset, (ut & ipse fateris) si feruida excitatio è medio tollatur: at nihilo magis excitari feruentiùs in uostra est potestate, quàm ipsum excitari, quando id totum à Deo solo est. quis igitur locus aut præcepto, aut promissioni relinquitur? Patere uehementiùs à discipulo te urgeri: tu dicis, Promissiones

Prouerb. 18.
Prouerb. 2.

Efficax argumentum.

Hieronym. ad Damas.
1. Corinth. 9.

2 Tim. 4.
Isaia 56.
Sapien. 1.

Egregia ratio pro libero arbitrio.

Deuter. 30. & alibi sæpe.

tantùm excitant feruentiùs fine ulla libertate eius, qui excitatur: Iam ego percunctor, num promisionibus illis necessariò afficimur, an liberè? si liberè, quid tam diu digladiamur? si necessariò, quare illudens dicit, Si uis, Si quis uult, & id genus similia? ergo quamuis omnem lapidem moueas, quamuis cælum terræ misceas, nunquam compones uoluntatis nostræ necessitatem cum diuinis & liberalibus Dei nostri promissionibus. Sed ad extremum legatur Augustinus, ubi suprà capite illo secundo de gratia & libero arbitrio ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum libertatis arbitrium, quo ea faciens, ad promissa præmia perueniret.

Matth. 19. Luce 18. Mar. 10.

Aug. ex diuinis promissionibus libertatem colligit.

Tertius locus scripturæ sanctæ pro libero arbitrio è comminationibus, atque exprobrationibus diuinis depromptus.
Cap. XLI.

ERTIO loco ea scripturarum testimonia producamus, quibus ingrato populo Deus exprobrat, per eum duntaxat stetisse, quò minùs ab indulgentia omne genus bonorum reciperit: cuius generis loci sunt isti, Amalec & Cananæus ante uos sunt, quorum gladio corruetis, eò quòd nolueritis acquiescere domino. item, Quia indurastis cor uestrum, & noluistis obedire domino, hæc omnia mala euenerunt uobis. percurramus diuinarum scripturarum uolumina, numerosa nobis occurrent testimonia, in quibus duritiam cordis, impatientiam sceleratis & peccatoribus hominibus obiectat altissimus. tales quidem exprobrationes quomodo aduersus eos congruerent, quibus extempo respõdere liceat, Nobis uerò prosperitas cordi erat, aduersa timebamus? quòd autem, ut æternam beatitudinem adipisceremur, atque ut supplicia fugeremus, domino non paruimus, nec uocem eius auscultauimus, eò factum est, quia peccati dominationi obnoxiis liberum non fuit? frustra igitur mala nobis exprobrantur, quæ fugere non fuit nostræ potestatis. Hîc iã uult Caluinus, ut omittamus necessitatis obtentum, in quo futile & infirmum esse nostrum patrocinium ipse arbitratur; nos uerò, forte & firmum; quemadmodum superiori loco ostendimus. quòd uerò ad antiquam nostram peruersitatem recurrit iste, in quo sanè luto hærentes perpetuò facit, nos suprà copiosè satis profligauimus. Non inficiamur nos, Caluine, caussam contumaciæ, prauam hominum uoluntatem esse, non eam tantùm, quæ in Adamo malè tractata est, sed quæ libera electione mala, se in peccati miserias præcipitem dedit. hic omnis mali fons. tu tu, non nos, uestigandis extraneis caussis inhias, ne tibi ipsi fuisse exitij auctor uidearis, qui aut in diuinam omnia reiicis prædestinationem, aut ex impura radice infecta omnia, & deturpata, lutulentaque necessariò prodire dicis. Quod si uerum est, suo uitio liberè perpetraro, & diuinis beneficiis priuari peccatores, & ultionibus castigari, magna profectò ratio est, cur istas exprobationes ex ore Dei audiant, ut si obstinatè in uitiis pergant, discant in calamitatibus suam potiùs nequitiam accusare, & detestari, quàm Deum, qui eos reliquit in manu consilij sui, iniquæ sæuitiæ insimulare. si docilitatem non exercent, peccatorum tædio capti, in uiam redeant, atque idipsum seria & libera confessione hîc agnoscant, cauentes ea, quæ obiurgando dominus commemorat. in quem quidem usum eas, quæ citantur, prophetarum obiurgationes piis animis multùm profecisse, ex solenni Danielis oratione constat. neque Iudæi ipsi prophetico aliquo uaticinio libertate sua spoliati sunt aliquando: quamuis non aliter casurum esset, quàm dominus prædixisset. Loquêris, inquit Deus, ò Ieremia ad eos omnia uerba hæc, & non audient te: uocabis eos, & non respondebunt tibi. Dei nostri præscientia, Caluine, quemadmodum Aurelius tuus, meusque præclarè obseruar, quamuisquos sanaturus sit peccatores, prænoscat, non tamen eos facit: nec quos in æternum præsciuit damnandos, sua scienria miseros facit Deus. tenenda nobis est hæc semper constans hypothesis, Deum scilicet nec peccati caussam esse, nec peccatum uelle: quo fit, ut omnem infirmitatis nostræ contingentiam in nostram facultatem reiiciamus, ut uoluntate nostra ultro & liberè ruamus, succenseamus ipsi nostræ uoluntati

Num. 14.

Ierem. 7.

Cal. sect. 11.

Ecclesiast. 7.

Dan 9.

Ierem. 7.

Aug. de prædest. & gratia, cap. 14. & 15.

luntati, cùm labimur; nec quæramus Dei consilij caussam: contrà, cùm nos erigimus, sciamus Deum & uelle opitulari, & nobis luctantibus adesse. sic excitabitur cura in nobis, & Dei nostri immensa bonitas laudabitur: qui & promisit auxilium, & præstat; sed petentibus, inquit Chrysostomus.

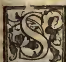
Quàm frigidè omnibus his locis unica responsione contra liberum arbitrium respondeat Caluinus. Cap. XLII.

ACTENVS lentus, frigidus liberi arbitrij oppugnator uideri Caluinus poterat; hactenus utcunque ferendus uidebatur; tardigradus; modò hanc scripturæ partem sua litura tollens, modò illam suis scholiis aptans: at nunc tantæ suæ cunctationis pertæsus moram rumpit, celeri citatoque cursu tarditatem corrigere festinat. *Paucis*, ait, *his solutionibus expedire te facillimè possis ab immensa testimoniorum congerie, quam ex obtestationibus aduersus legis transgressores, ad erigendum liberi arbitrij simulacrum, hostes gratiæ Dei struere solent*: delebis ne omnia tã facili opera, quæ pro libertate nostra sunt, & euertes, ut ponas, & construas istã seruitutem? adimes'ne, atque extingues quodcunq; tibi non arridet, quamlibet ipsum antiquitas longo tempore obseruarit? Sit ita: omnes scripturæ locos diligenter euolue, breuique eos nunc percurre, ut habeant, qui istius sunt factionis, unde expedire se à nostris facillimè possint. *Probrosè de Iudæis in psalmo refertur, Generatio praua, quæ non direxit cor suum. alio etiam psalmo hortatur propheta suæ ætatis homines, ne obdurent corda sua*: quid ad hæc? *Sed stultè inde colligitur cor nostrum in utranque partem esse flexibile. Cur ita? An'non eius præparatio à Deo est?* ò pulchram consecutionem, Deus humanum cor emollit, ergo se ipsum flectere non potest. libet ridere: sed cùm quot tu homines tua dialectica fefelleris, mente contemplor, uix à lacrymis tempero. quasi uerò non magis quadrent cælestis fauor, & nostræ uires, quàm quicunque alius concursus superioris caussæ cum inferiori. Propheta dicit, Inclinaui cor meum ad obseruanda præcepta tua. cuius etiam inclinationis Deum esse auctorem eo ipso loco idem propheta non reticuit. Tu ais, *Tenenda est Pauli admonitio, dum fideles iubet operari salutem suam cum tremore & timore. Petri etiam exhortatio mente concipienda, quæ, ut subministremus in fide uirtutem, nos cõmonefacit: Apostolus nihilominus audiendus est, cùm ait, Spiritum ne extinguatis*: utinam Caluine sic semper saperes, & tuis scholiis aliquando parceres. sed ecce iam subitò uniuersa denigras, & perturbas dicens, *Si quis inde inferat, nostro esse arbitrio oblatam lucem fouere, uirtutem subministrare, aut spiritum retinere, facilè refutabitur eius inscitia: quia hæc omnia à Deo sunt, ut meminerimus hoc ipsum, quod agere iubemur, proprium esse Dei opus, quò disertè exprimat passiuè (ut ita loquar) se habere fideles, quatenus è cælo sibi facultas suggeritur*: hoc postremum, Caluine, tuum est, & Lutheranorum inuentum, non apostolorum institutum. responde, quid est, quod uerbis actionem exprimentibus apostoli usi sunt, Subministrate, Nolite extinguere, Operamini, si passiuè (ut ita loquaris) ad hæc omnia mens nostra solùm se habet? ò Caluine Caluine quàm uideo, & uoces, & scripturæ tibi seruiunt: quàm uideo, uteris & Deo, & sanctis, & humanis ac diuinis etiam locutionibus.

Caluin. sect. 11.
Psal. 78.
Psal. 95.
Psal. 119.
Philip. 4.
2 Pet. 1.
Thessal. 5.
Sect. 11.

Proponitur altera Caluini responsio æquè inefficax, atq; prior: & locus Ioannis, Semen Dei manet in illo, illustratur. Cap. XLIII.

ED altera Caluiniana dissolutio non est hîc mihi prætermittenda, qui cùm Dei uerbo concatenatus nobis teneatur, ut quoquam pedem referre non possit, quò uincula discerpat & luxet, hæc ait, *Meminerimus oportet, per concessionem ad nos transferri sæpe, quod in Deum competit, quemadmodum ex uerbis Ioannis palam est, Quisquis ex Deo est, seruat seipsum*: tam præclarum testimonium pro libero arbitrio sic corrumpis? noli, obsecro te per Deum immortalem, & per IESV Christi unigeniti filij Dei uiscera, noli pacem

1. Ioan. 5.

ſcripturarum lacerare, noli diuinorum eloquiorum concordiam inſectari, noli iurgia & deſidia alere, ſed magis pacem ſpiritus ama. Sancti, non qui ſub poſteriori teſtamento nati ſunt modò, uerùm & qui ſub ſuperioribus repromiſsionibus uixerunt, immo Chriſtus Iesvs etiam, ſic medium tenuerunt, ut noſtri cuſtodiam è cælo pendere clarè & eleganter traderent, & cum hoc quoque nos aduerſum Satanam noſtra adiungere arma hortarentur. ſic Petrus dominici gregis poſt Chriſtum coryphæus & anteſignanus, poſtquam animas nos purificare iuſsit in obedientia ueritatis, mox non correctionis uice, ſed ut fontem omnis boni nobis indicaret, noſque illi copularet, addit, per ſpiritum. Habet, ut uideo, hîc Caluinus non nihil ex ſanctiſsimo Ioanne: unde, ut ſibi uidetur, noſtrorum operum imbecillitas ſatis ſuperque omnibus patêre poſſit. *Deniquè quàm nihili ſint, inquit, omnes humanæ uires in certamine ſpirituali, breuiter oſtendit Ioannes: cùm tradit non poſſe peccare, qui ex Deo nati ſunt, ac rationem reddit ibidem Ioannes, quia ſemen Dei in illis manet. Et alibi, quòd fides noſtra ſit uictoria, quæ uincit mundū:* cum primis non uides quanta hîc à Ioanne habeantur, quæ tuam phreneſim elidant & frangant, non tantùm non illi faueant? Qui facit, inquit, iuſtitiam, iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. rurſum, Qui facit peccatum, ex diabolo eſt. Hîc abs te quæro, quid nos pro libero arbitrio conſtruendo ad tuas technas & fucos expellendos, ad tuas artes & dolos abigendos, eleganti hac antitheſi ab effectu & operibus hypocritarum ſumpta, aut oportuniùs, aut fortiùs pro ueris operibus ex Dei gratia procedentibus ſtabiliendis, & confirmandis excogitaſſe aliquando potuiſſemus? ac ſi diceret Chriſti apoſtolus, quæ uera iuſtitia apud Deum eſt, non uerbis, non humano garritu commendanda & oſtentanda, ſed opere probanda eſt: ſtatimque ea uerba ſubiungit, quæ tu retuliſti, Omnis, qui natus eſt ex Deo, &c. ubi ſanè Deo dilectiſsimus Ioannes generationem generationi, ſemen ſemini, uerbum uerbo, ac tandem opera operibus opponit; quò commodiùs doceat, quibus noris filij regni à filiis perditionis diſcreti ſint. Malum & nocentiſsimum ſemen diabolus ſeuit, quo nati ſumus peccatores: at à Deo patre filius exiit, qui ſeminaret bonum ſemen, quo renaſceremur, ut, qui ex Dei ſemine nati ſunt, id eſt, qui diuinum illud pignus hæreditatis æternæ, gratiam ſcilicet, in ſe habent, quàm diu ſemen tale in illis eſt, peccare non poſſunt. ſemen diaboli peccatum eſt, mors, caro, & concupiſcentia. quàm diu hæc ſemina in nobis uigent, quod inde naſcitur, peccatum neceſſariò erit. Dei uerò ſemen, gratia, uita, ſpiritus, & iuſtitia eſt: quo ſanè ſemine regnante, non magis dominari peccatum poteſt, quàm quòd in media luce tenebræ regnent; aut quòd ex frumenti ſemine oliua naſcatur. Quid igitur ex his uerbis eſt, quod contra humanas uires & liberi arbitrij facultatem tu iure & merito obiectare nobis poſsis? ſiue ſemen illud Dei uerbum ſit, ſiue euangelica fides, aut tandem Chriſti gratia, quæ potiſsimum locum tenent in noſtra iuſtificatione.

1. Pet. 1.

Seſſ. 11. 1. Ioan. 3.

1. Ioan. 5.

1. Ioan. 3.

Explicatio loci Ioan. 1. & 3.

Ponderantur particulares aliquot loci ſanctarum ſcripturarum pro libero arbitrio. Cap. XLIIII.

NEQVE locus ille Oſeæ prophetæ, qui te ſic cruciat, & urget Caluine, tam elumbis eſt, ſi ſobriè penſitare uelis, ad eam ipſam liberi arbitrij facultatem aſtruendam: dicit enim, Vadam ad locum meum, ait dominus, donec ponant in corde ſuo, & quærant faciem meam. quo certè teſtimonio ſicut uerbo illo, quærant, cordis noſtri flexus admonemur; ſic etiam uox illa, ponant, quàm uoluntati noſtræ dominemur, abundè patefacit, ut hinc illud Auguſtini uideatur ſumptum, Nil magis eſſe in noſtra uoluntate & poteſtate, quàm ſit uoluntas ipſa. non quòd uelimus affirmare, neque per ſomnium quidem, populum à Deo derelictum conuerſionem ſuam à ſe ipſo ſine Deo uel meditari poſſe, abſit, ſit procul à nobis Pelagij furor: tota ſiquidem ſcriptura reclamat: ſed magis dicere intẽdimus, quòd minis & afflictionibus mirè è ſomno excitatus à domino populus ſua facultate ad paratiſsimum ſibi Deum, qui expergefacit, uocat, & amoris funibus quaſi trahit, uenire, illi approximare, illum quærere; modò totum hoc in animum inducat ſuum, eodem domino ſuppetias ferente, optimè poteſt. Locus etiam

Oſee 5.

Commune dictũ Auguſt.

Geneſeos,

Geneseos, ubi dominus sententiam illam pronuntiat, Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illi, quàm egregiè nostræ parti faueat, insignis illa tua argutiola super isto loco satis indicat, *Magis congruit orationis ordini, ut de Abele accipiatur hoc dictum:* certè antiquiores omnes, (non catholicos recensendo solùm auctores, Græcos, & Latinos; sed etiam Hebræorum Rabbinos ab hoc numero non excludendo) omnes, inquam, locum hunc de peccato interpretantur: ac si Caino dominus promitteret, non fore in animo eius uim peccati superiorem, si in eo perdomando laborare uelit. Quòd uerò toties iste inscitè obiectat, quærens à nobis, an hîc Deus promittat, aut iubeat, parum nos urgebit, quando facili opera respondebimus, utrunque fecisse dominum hac una denuntiatione: qui enim iubet, se nobis affuturum pollicetur, quò præstemus iussa, ut non reportasse uictoriam de appetitu & desiderio nostro, non legitimè certasse sit. quod & ipsi Caino contigit: non quia non potuit, sed quia & propria facultate, & Dei pollicitationibus malè usus est. Neque nimium negotij istæ ambages Caluino facessebant, quem magis & furor, & libido torquebant: ait enim, *Sed quis recipiet istas ambages?* quasi nihil haberet fastidiosus homo, quod ueritati obiectaret, præter unum ipsius ueritatis fastidium, quo assiduè tenetur. possemus & hîc Ecclesiasticum producere, quem indubiæ auctoritatis scriptorem esse, post tot patrum decreta, nemo orthodoxus, sed unus Caluinus ignorat. Is ergo palam dicit, hominem, statim atque creatus fuit, relictum esse in manu consilij sui, dataque illi esse præcepta, quæ si seruaret, ab illis uicissim seruaretur: ante hominem positam esse uitam & mortem, bonum & malum; quodcunque uoluerit, ei datum iri. iam uideo quid dicere uelis, totumque hoc in primo homine fuisse completum, exclamabis. *Esto acceperit homo à sua creatione facultatem adipiscendæ uitæ aut mortis: quid si ex aduerso respondeamus perdidisse?* sed quàm ad mentem Augustini ista sis locutus Caluine, paulò pòst approbante Deo indicabimus: ubi manifestis sanctorum testimoniis eandem ipsam libertatem, uiribus tamen attenuatam, in homine relictam esse comprobabimus, ut non sic hominem instituamus, nec sic instituere uelit Ecclesiasticus, ut apud se ipsum tantum acquirendæ salutis facultatem quærat; sed quò magis in memoriam illi reuocemus, quid possit, si Dei fauori manus & ipse admoueat. quæ ueritas sic catholica est, ut nec minimi præiudicij aduersus indubitatam Dei nostri gloriam uicem obtineat.

Gen. 4. Cal. sect. 16. Ecclesiast. 7. Calu. sect. 18. sect. 18.

Parabola de homine illo, Qui in latrones incidit, expenditur. Cap. XLV.

PARABOLA nihilominus Christi de uiatore illo, quem semiuiuum latrones in uia strauerunt, non ita peccati, ac diaboli latrocinio mutilatum esse hominē repræsentat, quin superstites retineat bonorum priorum reliquias: quandoquidem relictus esse semiuiuus dicitur, & uulneratus. Vbi, rogo te, illud uitæ dimidium est, nisi rectæ & rationis, & uoluntatis portio aliqua maneret? iam hîc respondet Caluinus, *Primùm, si nolim locum dare ipsorum allegoriæ, quid, obsecro, facturi sunt?* scis, quid simus facturi, Caluine? profectò quòd toties facimus: quoties lapsus tuos nos legimus & audimus, scilicet aut te corrigere nitimur, aut quia res hæc difficilis est, nimiumque prudentiæ tuæ confidis, alios, quoad possumus, à tanto scelere dehortamur. *Nam præter germanum orationis domini sensum à patribus excogitatum fuisse nil dubium est:* ò mirabilis Ioseph, somniorum interpres atque enodator; ò Daniel, sensuum domini indagator & explicator, tu ne solus retinuisti germanum orationis domini sensum? omnes'ne patres, qui te præcessere, eum tenere non potuerunt? *Allegoriæ ultrà procedere non debent, quàm præeuntem habent scripturæ regulam:* tantum abest, ut fundandis ullis dogmatis per se sufficiant: ecce tu, ut uideo, mirabilis es in promulgandis legibus, & in scripturæ regulis tradēdis. rectè dixeris aduersum Augustinum, Hieronymum, immensumq; sanctorum omnium catalogum, Super senes ego intellexi, ego sapientiæ dux, & sapientum emendator sum; tandem, non mecum hac parte solùm pugnare, sed doctorum omnium torrenti te opponere uides. sed perge ultrà. *Neque desunt rationes, quibus possim, si lubeat, totum* hoc

Luca 10. Cal. sect. 19. Caluin. ibid.

hoc commentum conuellere. neque enim dimidiam homini uitam Dei uerbum relinquit, sed penitus interiisse docet quantum ad beatæ uitæ rationem. Non semiuiuos dicit sanatos Paulus, dum loquitur de nostra redemptione; sed, cùm mortui essemus, resuscitatos. non semiuiuos inclamat ad recipiendam Christi illuminationem; sed dormientes, & sepultos: nec secus dominus ipse dum horam uenisse ait, qua mortui ad uocem suam resurgant. Qua fronte leuem allusionem tot claris sententiis opponerent? semper pessima æquiuocatione laboras. ut ergo semel semiuiui hominis uulnera detegamus, est in primis aduertendum, eos nos effectus & defectus originalis peccati dicere, qui ex natura rei secundum diuinam legem ex eo subsequuntur, nulla intercedente noua uoluntate. porrò qui in pœnam originalis culpæ omnibus communes sunt, & paruulis ante usum rationis, & adultis, aliâs omnia humana peccata, quemadmodum suprà cum isto expostulabam, peccati originalis effectus dicerentur; qui profectò manifestus esset loquendi abusus, nisi de defectibus remotis hoc ipsum intelligeremus, quòd per concupiscentiam originali iustitia destitutam, in consensum eorum uoluntas pellicitur. hoc sit primum. deinde inter effectus, seu defectus originalis peccati, nẽpe qui lege diuina naturali consecutione in pœnã peccati subsecuti sunt, primus fuit priuatio diuinæ gratiæ, cui coniuncta est exhæredatio & exclusio à cælestibus bonis: alter effectus est priuatio illius excellentissimæ cognitionis Dei, spoliatio iustitiæ originalis, puta rectitudinis inferiorum partiũ animæ ad rationem, & corporis ad animam. nã priuatio rectitudinis rationis ad Deum & diuinam regulam, nõ effectus, sed ipsum peccatum suo modo in nobis perdurans fuit: ad quem modum uniuersa Christi & apostoli uerba, quæ iste huc coaceruauit, intelligenda planè sunt. est tertius effectus, nosterque defectus, & uulneratio, effrenatio concupiscentiæ, quæ à ratione exinde, legeque diuina relegata incredibili impetu; quæ eius natura est, ad sensibilia fertur. Hæc non est qualitas morbida in anima; hæc non est amissio alicuius principij naturalis, quo simus minùs liberi, quàm homo creatus in puris naturalibus: (dicente Dionysio, bona naturalia etiam in dæmonibus integra mansisse post peccatum) multò ergo minùs aliquod nobis principium extritum est. hæc uulneratio imminutio quædam est naturæ, ut simus minùs propensi in bonum, magis'ue in malum procliues, quàm essemus in puris naturalibus. imminutæ sunt uires nostræ non per ingeneratum nobis habitum eneruantem eas uires; (nullum enim originale peccatum talem habitum ingenerat) sed magis illius excellentissimi doni supernaturalis iustitiæ spoliatio, & priuatio fuit (ut suprà meminimus) gratuiti doni, & plaga simul, ac uulnus in naturalibus, quatenus homo inde mancus relictus est diaboli, mundi, & carnis incursionibus patens; ut non possit iuxta naturam suam perpetuò operari. in quem sanè sensum canon primus sanctæ nostræ synodi accipiendus est, cùm ait, Propter originalem maculam captiuitatem sub potestate diaboli incurrisse nos, totumque Adam, atque adeò nos totos secundum corpus & animam in deterius fuisse commutatos. id quod altissimè menti nostræ infigendum est ad intelligendum discrimen inter liberum nostrum arbitrium iustitia originali præditum, eademque id ipsum multatum. cùm enim libertas duabus partibus constet, scilicet id posse, quod uelis, per peccatum perdidimus possibilitatem (ait Augustinus) faciendi quidquid uolumus, non simpliciter, sed in his, quæ ad Deum pertinent, uidelicet ne ualeamus per nos gratiam Dei promereri. Et hoc est, inquit Augustinus, uulnus, quo claudicamus libero arbitrio, quod sine uulnere Christi sanari non potest. Hæc Augustinus. Mansit tamen possibilitas ad naturalia: atque hæc præterea libertas in supernaturalibus ad utrumlibet, ut scilicet quoties cooperari uelimus Deo, præstò sit ad opitulandum nobis: quòd si nolimus, neminem ipse ui sua permoueat, sed iuxta nostram naturam omnino liberè nos agere sinat. omitto huius peccati reliquos effectus percurrere, qui ad corpus pertinent, malaque omnia, quæ nos ad mortem ob id ipsum peccatum debitam in dies magis pertrahunt. Vides igitur, quo pacto in illis prioribus effectibus omnino mortuus homo sit, nisi Christi IESV gratia & merito reuiuiscat: in his uerò posterioribus semiuiuus est homo, habens aliquid salutum. habet nempe mentem intelligentiæ capacem, etiamsi suopte acumine ad cælestem illam spiritualemque sapientiam non penetret: habet magnum honestatis iudicium: habet aliquem diuinitatis sensum, quamuis perfectam Dei rationem absque nobiliori luce, quàm sit illa, suæ naturæ non assequatur. Adempta sunt igitur homini post lapsum

gratuita

Margin notes:

Ephes. 2.
Ibid. cap. 5.
Ioan. 5.

Mala, quæ originalem culpã consequuntur.
Primus effectus illius peccati fuit diuinæ gratiæ spoliatio.
Secundus effectus peccati fuit iustitiæ originalis spoliatio.
Tertius effectus peccati primi hominis, uulneratio & effrenatio naturæ nostræ.

Qualis sit ista uulneratio, ostẽditur.
Concil. Triden. sub Paulo III. sess. 5. de peccato originali. can. 1.

Aug. contra Pelag. Hyp. lib. 3.

gratuita bona, unde salus habebatur æterna: naturalia uerò ad modum, quem explicuimus, polluta & plagis cæsa.

Epitome ueræ & catholicæ confessionis de libero arbitrio, & diuina gratia. Cap. XLVI.

TET ergo nobis indubia ista ueritas, quæ nullis humanis machinamentis quati potest: non sic hominis mentem alienatam prorsus esse à Dei iustitia, ut nihil non impium, contortum, fœdum, impurum, flagitiosum concipiat, concupiscat, moliatur: non sic cor nostrum peccati ueneno penitus esse delibutum, quin sæpe bonum odorem respiret. quòd uerò in non nullis nihil, nisi corruptum fœtorem efflat corruptissima eorum uita, corruptissimique illorum mores, non uulnerata, quam ex Adamo contraxerunt, natura in caussa est. quòd si quidpiam boni interdum in speciem humanus dolus ostentat: mentem tamen semper hypocrisi, & fallaci obliquitate inuolutam, mox miser homo patefacit, animumq; suum, interiori non tam naturæ propriæ, quàm uiræ peruersitate, illigatum manere declarat. at contrà ex perpetua loquendi ratione, quæ tum in scripturis, tum in hominum sermonibus obseruatur, bona opera, & nostra, quæ à nobis fiunt, nuncupantur; & quod sanctum, gratumque domino est, non minùs facere, quàm peccata perpetrare dicimur. quòd si peccata iure nobis ascribuntur, ueluti à nobis profecta: certè & in iustitiis aliquid nobis assignandum eadem ratione erit. neque enim (ut semel finiam) consentaneum esset rationi, ut ea diceremur facere, ad quæ agenda non proprio nostro & libero motu, sed instar lapidum, aut pecudum à Deo moueremur. Vt ergo iuxta scripturas sanctas Dei gratiæ primas demus, nostram tamen operam uel secundarias tenere partes ipsæmet scripturæ indicant, dum, non modò nos possessionis titulo muniunt, ut nostra opera ea esse dicant, quæ cælitus adiuti in æternam salutem operamur, uerùm quòd nos ea efficere, Deum colere, seruare iustitiam, obedire legi, bonis operibus studere, eadem scriptura sæpè affirmat. & cùm sint propria mentis & uoluntatis nostræ officia, quomodo conueniret ad spiritum ea referri, & simul nobis tribui, nisi quædam esset studij nostri cum cælesti uirtute communicatio? nec inter naturales hominis facultates referendæ solùm sunt istæ, approbare uanitatem, respuere solidum bonum, uelle malum, nolle bonum, eniti omni studio, ut nequiter agat, resistere iustitiæ, sed etiam in his inimica contrariaque incumbere, cum Dei auxilio uires nostræ possunt: ut semper cum Augustino ipso uno omnium doctissimo & sanctissimo ex nomine auxilij posse nos etiam aliquid agere colligamus. sic Dei actionem, cum nostra is doctor conciliat, ut quamuis uelle & bene uelle utrunque à natura sit & à Deo; uerùm uelle, naturæ opus habeatur, & bene uelle gratiæ. hoc est, quod paulò antè idem dixerat, nisi Deus nos adiuuet, non modò uincere, sed neque pugnare poterimus. Hactenus de scripturis.

2. Corin. 7. 1. Petri. 2. Roman. 12. Ephes. 6. Colos. 3. Tit. 2.

Aug. de corrup. & grat. c. 11.

Augost. ibidem cap. 7.

Quàm sit impudens Caluinus in ecclesiasticos auctores. Cap. XLVII.

ENIAMVS ad sanctos, & qualem erga patres se præbeat Caluinus, expendamus. *Inter scriptores ecclesiasticos tametsi nemo extitit, qui non agnosceret, & sanitatem rationis in homine grauiter uulneratam, & uoluntatem prauis cupiditatibus ualde implicitam esse: multi tamen eorum longè plus æquo philosophis accesserunt:* ò mentem difficilem, longeque ab illo alienam, qui dixit, Hoc unum scio, quòd nihil scio: cùm intelligas omnes ferè ecclesiasticos uiros pro libertate liberi arbitrij usque ad sanguinem suis etiam uoluminibus, non paruo pondere editis, legitimè certauisse; tu unus cornicum oculos, ut uulgò iactatur, configere molièris. quale igitur de sanctis habes iudicium? *Longè plus æquo philosophis accesserunt:* ac si id expeditiùs dicas, fateor illos à uobis fuisse in hac parte; sed ualde decepti sunt, nisi & sui erroris aliquot occasiones prætexamus. Non possum non affirmare

Caluin. lib. 2. c. 2. sect. 4.

mare me omnibus lætitiis lætum esse, quòd & te omnes nouerunt; & sanctos, quos erroris insimulas, non ignorant. *Ex quibus ueteres uidentur hoc consilio uires humanas sic extulisse, ne si impotentiam disertè essent confessi, primùm, philosophorum ipsorum cachinnos, quibuscum certamen tunc habebant; deinde carni suapte sponte nimis ad bonam torpenti nouam desidiæ occasionem præberent. Ergo, ne quid communi hominum iudicio absurdum traderent, scripturæ doctrinam cum philosophorum dogmatibus dimidia ex parte conciliare studium illis fuit, præcipuè secundum illud spectasse, ne desidiæ locum facerent, ex eorum uerbis apparet:* cogis me modestiæ terminos præterire, sed, quantum potero, Christianè linguam cohibebo. obsecro per Deum immortalem, num ea est, aut fuit aliquando sanctorum propherarum phrasis? num Christus ipse Iesvs mendacio cessit unquam, quòd mundi uersutiam timeret? quòd suam doctrinam sentiret carni & sanguini inimicam, orbique uniuerso contrariam? rogo te, quem apostolorum imitati fuissent sanctissimi ij uiri, iidemque in diuinis eloquiis exercitatissimi, si tantum sacrilegium, de quo nos nunquam non accusas, quòd ipsum cum populi ruina coniungamus, dissimulassent, ne à philosophiæ disciplina hac in parte discessisse omnino uiderentur? quotus quisque eorum, qui ueram fidem docuerunt nos, & per quos uitæ æternæ præcepta cœpimus, ueritatem, & primam certè, præteriri paterentur, quòd timeter philosophos offendere? Consueuerunt, fateor Caluine, principes illi nostri diuinique uerbi duces pro loco & tempore caussæ statui inseruiuisse sæpe. habet siquidem cælestis hæc dicendi facultas cælestia sua schemata. solent, non inficior, multa silentio præterire, non quòd uera non sint, sed quæ minùs opportunè tunc effunderentur, si dicere uellent. sic ecclesiæ princeps altero post Christum gradu Petrus, prima illa sua atque altera concionibus Dei filium unicum dominum nostrũ, & uerum ex patre Deum, solùm uirum iustum, & prophetam promissum nominat; cùm de diuinitate eius neque uerbum unũ fecisset. id sanè caussæ, quam pertractabat Petrus, status efflagitabat. nimiùm siquidem à se audientium animos ipso suæ orationis ingressu abalienasset, si eum, quem uiuere grauiter ferrent audire, Deum etiam, per quem & ipsi uiuerent, eis proponeret. At dicat nobis Caluinus, multiiugæ lectionis uir, legerit'ne aliquando sanctum Christi apostolum uel uerbum unum protulisse, quo ad speciem deitati eius detraxisse sit uisus, ut uel sic furentes auditorum animos nimiumque exasperatos aliquantulum sedaret, blandeque leniret? sic etiam primores illi nostri, non quòd insanos, ac deliros cachinnos timerent, non quòd stultos risus curarent, sed magis se opponentes quorundam seditioni, ne simpliciores turbarentur, coacta synodo ea præceperunt, quæ tempori nisa sunt illis oportuniora, multa & personis, & temporibus condonantes. hinc etiam exortum est illud, quod de manducatione, & abstinentia ab immolatis simulacrorum apud Paulum legimus. quæ omnia optima hac conclusione claudit, Omnia licent mihi, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. sic denique primis illis temporibus nascentis ecclesiæ, quibus de synagoga honorificè sepelienda cum immenso suo onere per apostolos agebatur, duces nostri in multis conniuebant, non nulla dissimulabant, & mirabili quodam & pænè diuino astu de summo iure multum remittentes, hominum imbecillitati & infirmitati consulebant. at uerò neque philosophorum cachinni, neque Iudæorum importuna conuicia prohibere potuerunt, quin per apostolos nostros Dei maiestas, Christi ueritas, & demum euangelica fides nobis clarescceret. Longè diuersa ratio est, Caluine, uerum dissimulasse, quòd oportunius expectetur tempus, ab eo, quod est falsum docuisse in re, in qua nos errare magni referat. illud enimuero licuit aliquando, hoc uerò nunquam, nec apud gentes quidem. *At nimium conducebat mundi sapientes habere propitios;* si quidem uerè de religione sentirent. Amicus usque ad aras, amiciorque præ Platone ueritas. quasi uerò, Caluine amice, non aniles fabulas, & stultas fictasque comœdias iudicabant sæculi huius sapientes audire, crucem mundo peperisse salutem? suspensionem in ligno nostram omnium mortem destruxisse? unius hominis flagellis & fune dæmonem uinctum, & coercitum fuisse? quibus nominibus, rogo te, si audisti unquã, sancti Christi apostoli honorabantur, quibusque titulis insigniebantur, dum hæc prædicarent? quid? num uocabant stultos? parum erat. blasphemos, seductores, nouorum dæmoniorum annuntiatores, libeat, doctissime Ioannes, beatissimi Pauli pulchram illam & immortalitate

Actorum 2.

Actorum 15.

1. Cor. 10.

1. Corint. 1.

Actorum 21.

talitate dignam historiam, quæ sibi Athenis contigit, in memoriam reuocare. disces denuò, quantum soleat Christiana uirtus, & apostolica ueritas, mortalium stultis & importunis cachinnis tribuere, & quanti consueuerint uiri illi cælestes facere philosophorum magnificas academias, si uel latum unguem à Christi magisterio discesserint. Paulus igitur, cùm Athenis uersaretur, disputabat in synagoga cum Iudæis & gentibus, & in foro per omnes dies. quidam autem Epicurei, & Stoici philosophi disserebant cum eo: & quidam dicebant, Quid uult seminiuerbius sic dicere? alij uerò, Videtur nouorum dæmoniorum annuntiator esse. quia IESVM, & resurrectionem annuntiabat eis. & apprehensum eum ad Areopagum duxerunt dicentes, Possumus scire, quæ est hæc noua, quæ à te dicitur, doctrina? noua enim quædam infers auribus nostris. uolumus ergo scire, quid nam uelint hæc esse. (Athenienses autem omnes, & aduenæ hospites ad nihil aliud uacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid noui.) Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait, Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosiores uos uideo. & his plura, quæ præclara sua oratione persecutus est, uniuersaque resurrectionis nostræ, & ultimi iudicij sacramento ignoro illis quidem finit, ac terminat. cuius orationis finem ingens subsecuta est astantis coronæ admiratio. Cùm audissent, ait gloriosus euangelista Lucas, resurrectionem mortuorum, alij quidem irridebant, alij uerò dixerunt, Audiemus te de hoc iterum. O tubam cælestem cachinnorum strepitu nunquã obrutam, ò mentem uerè apostolicam, nulli præter ueritatem seruire solitam, ò magnificum pectus nullis illusionibus cedens. Hîc iam tecum cominus pedem conferre, ò Caluine libet: quî fieri potest, ut in re graui, ubi de Christi gloria sic agebatur, sic ut tu nunquam nobis non obiectas, non absolutam & puram fidei apostolicæ confessionem de libero hominis arbitrio maiores nostri tradere nobis nõ curarent? quî fieri potest, ut pluris facerent philosophorum amicitiam, quàm inuictam Christi IESV ueritatem, ut uel ea contempta & posthabita, scripturæ doctrinam summa cum laudis diuinæ & fidei nostræ iactura cum philosophorum dogmatibus dimidia ex parte conciliare studerent? *Actorum 17.*

Concors sanctorum patrum sententia de libero hominis arbitrio etiam post Adami culpam.
Cap. XLVIII.

AGE iam, legantur sanctißimi Chrysostomi uerba, quæ tu profers; audiatur Origenes; prodeat Hieronymus; magni Augustini mens expendatur: licebit mox intelligere, quæ fuerit horum magistrorum perspicua intentio in ea doctrina tradenda. chrysostomus, Quoniam bona & mala in nostra Deus potestate posuit, electionis liberum donauit arbitrium: & inuitos non retinet, sed uolentes amplectitur. idem, Sæpe qui malus est, si uoluerit, in bonum mutatur: & qui bonus, per ignauiam excidit, & fit malus. quia liberi arbitrij esse nostram naturam fecit dominus: nec imponit necessitatem, sed congruis remediis appositis totum iacere in ægrotantis sententia finit. Dicito, si sapis, quæ hîc pugna cum gentibus? quicum pugnaturus in arenam descenderat Chrysostomus, quem philosophorum timebat? miseret me iam tui magis, quàm pudet & piget. considera, precor, paululùm, considera, quàm sit graue apud Deum scelus istud, & quàm incredibilis arrogantia piis animis habeatur ista tua, qui temerè tantos uiros simul damnare es ausus. Verùm audiatur iam tertiò Chrysostomus: Sicut nisi gratia Dei adiuti nihil possumus unquam rectè agere; ita nisi quod nostrum est, attulerimus, non poterimus supernum acquirere fauorem. afferamus quod est nostrum, reliqua Deus supplebit. Origenes, Liberum arbitrium facultas est rationis ad bonum malum'ue discernendum, uoluntatis ad utrumuis eligendum. Hieronymus, Nostrum est incipere, Dei uerò perficere; nostrum afferre quod possumus, illius implere quod non possumus. Quid tu ex tam euidenti luce ad tenebras, ex tam catholica fide ad figmenta nos auocas & trahis? hîc nulla legitur necessitas, nulla coactio: hîc propriæ facultatis, quæ *Chrysost. hom. de proditione Iude. Idem hom. 18. in Genesim. Idem hom. 52. Origen. lib. 3. περὶ ἀρχῶν. Hieron. dial. 3. contra Pelag.*

posit & Deo ipsi cooperari, admonemur. Ad hæc cùm uideat Caluinus, antiquos patres frequentes in eam sententiam ire, quæ de libero arbitrio est, tria dicit, quæ cùm ego fideliter retulero, animi elationem, mentisque arrogantiam iam satis ostendero.

Caluin. lib. 2. c. 2. sectl. 4.

Non multa dexteritate hoc ab illis factum est, immo uides certè his sententiis homini plusquam par erat ad uirtutis studium illis esse largitos, quia putabant, se non aliter torporem in nobis ingenitum posse expergefacere; quàm si solo ipso nos peccare arguerent. Id autem quanta dexteritate ab his factum sit, postea uidebimus: hoc primum. *Non solùm hoc, sed certè quas retulimus sententias esse falsissimas, paulò pòst constabit:* hoc secundum. *Porrò tametsi Græci præ aliis atque inter eos singulariter Chrysostomus in extollenda humanæ uoluntatis facultate modum excesserunt: ueteres tamen omnes, excepto Augustino, sic in hac re aut uariant, aut uacillant, aut perplexè loquuntur, ut certi ferè nihil ex eorum scriptis referre liceat, nimisque philosophicè hac de re locuti sunt, qui se Christi iactabant esse discipulos. nam quasi adhuc integer staret homo, semper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit, Græcos uerò non puduit multò arrogantius usurpare uocabulum: siquidem αὐτεξούσιον dixerunt, ac si potestas sui ipsius penes hominem fuisset:* hoc tertium. Euangelice magister, nec contentus fuisti inter non satis prudentes primo gradu magistros nostros & præceptores collocauisse, nisi etiã mendaces eos appellasses, dum eorum sententias non modò dexteritate nulla ab eis latas, sed falsissimas esse, Christianum scilicet istud os effutire est ausum. non satis erat falsas eas dixisse, nisi modestissimus homo, qua pollet magisterij sui grauitate, falsissimas censeret? *Paulò pòst*, inquis, *falsissimas esse constabit*; nunquam id, Caluine, & si mundo coæuus fias, tuis, aut alienis argumentis constabit; sed magis ueraces fuisse, non calamus tantùm, sed uita & sanguis comprobabunt. in eo uerò, quod perplexitatis ac uariationis (quod sanè uitium mendacibus familiare est) eos insimulas, tuæ immoderationi corollarium, & cumulum non uulgarem re ipsa apposuisti. Multa se hîc nobis offerebant, quæ pro Hieromyniana, & Chrysostomiana constantia dicere possemus: latissimus mihi patebat campus pro sanctorum gloria: sed quia id superuacaneum esse intelligo, tantùm dicam, eam animo meo sententiã insedisse, non alia ratione adduci potuisse Caluinum, ut sanctis detraheret, nisi furiæ, quibus exagitatur, ei adfuissent, ad auremque suggessissent, ad tantum splendoris fastigium, quod omni studio affectat, peruenire non posse saluis ecclesiæ Christi columnis & doctoribus. Sed de hoc satis. Non ignoramus, Caluine, tuos actus, & quas peruersè cogitationes moliris. ecclesiæ Christi doctores uarios fingis, quò eos suspectos, fluxæq; fidei nobis omnibus reddas: sed frustra conaris. uerùm interim non aduertis, quàm aliunde se exerat apertũ istud cõmentum. non perspicis, quàm à primordiis nascentis orbis sibi constans, firma, ac perpetua uox de libero hominis arbitrio perseueret? ubi, rogo te, antiquorum sæculorum censor acerrimè, concordes magis utriusque testamenti patres, quàm hîc? ubi minus dissidij inter Græcos & Latinos, quàm in caussa liberi arbitrij? ubi denique magis sibi doctores omni sæculo nati constant, quàm cùm liberam hominis facultatem absque necessitate ulla ad peccandum esse ubique prædicant; & quasi sublimioris structuræ fundamento immobili iacto nos cùm à uitiis dehortantur, tum ad cælestia præmia erigunt, utriusq; nobis & uitæ & mortis copiam facientes? ubi dilucidiùs, ubi clariùs, ubi certiùs clamãt? ubi minùs aut uariant, aut uacillant? Ego statui initio caussæ non tam nostra confirmare, quàm istius calumniis me opponere. quare, postquam gloriosissimè alij super hac re multis scripturarũ locis, multis sanctorum senteñtiis, omnium animorum conceptione, & sensu communi armati, cum sanguine etiam de uniuersis Antichristi membris triumpharunt, solùm ego istius argutiis occurram, quibus per istos satagit Satanas, eam doctrinam, quæ de libera hominis facultate est, à prophetis habitã, à Christo domino confirmatam, ab apostolis traditam, ab ecclesiasticæ scholæ magistris scholiis, & sententiis auctam, ac demum totius uniuersalis ecclesiæ consensu susceptam, nunc denuò in ius uocare, & à Christi ecclesia in longè remotissimas orbis partes profugam ablegare.

Est in nobis

Est in nobis libertas, teste Augustino, non quæ coactionem modò, uerùm etiam necessitatem ad malum excludit. Cap. XLIX.

VOD uerò ex tam magna sanctorum turba unum excipis Augustinum, callidè facis. mihi quidem Caluine uideris, hoc uno magistro uelle tibi coronam attexere: sed toto erras cælo. scimus eum pro hac ipsa ueritate. multis uoluminibus felicissimè cum antiquis hæreticis congressum. Verùm, quoniam non uerbis, sed legitimis eiusdem Augustini sensibus res nobis duobus est peragenda, (non enim centonibus aliquot, sed magis integra sententia nunc certamus) age portò, & tria illa, quæ Augustini esse prorsus hîc negas, ea ipsa ex Augustiniana profecta officina, uelis nolis, confitebere. Primum, quod ferre nulla ratione potest Caluinus est, quòd sic nos cum coactione necessitatem confundamus: *Obtinuit in scholiis distinctio, quæ triplicem libertatem numerat, à necessitate primã, alteram à peccato, tertiam à miseria:* ita est, perge. *Quarum prima sic homini naturaliter hæreat, ut nequeat ullo modo eripi, duæ alteræ per peccatum amissæ sint. Ego*, inquit Caluinus, *hanc distinctionem libenter recipio:* Deo gratias ago, Caluine, quòd uel ex parte nostra tu probas: sed uereor, ne momentanea ista concordia tibi nobiscũ futura sit. Ecce, quod timebamus; ecce, quod nos diuinabamus. subiungis enim, *Nisi quòd illic necessitas cum coactione perperam confunditur: inter quas quantum sit discriminis, & quàm necessariò considerandum, alibi apparebit:* fatetur Caluinus uoluntatem non cogi, ac proinde sæpe ab Augustino dictum, uoluntariè agere nos, ut uel sic bonos præmia, malos uerò pœnæ diuina lege insequantur; utrunque tamen non electione ad utrumlibet libera, sed necessitate quadam hominem præstare. Hoc est primum Caluinianum assertum, cuius auctorem esse diuum Augustinum, omni asseueratione affirmat. Quid, si ostendero ex Augustino, ita ad utrũque libera in nos nulla necessitate complicatam, ad bonum seu ad malum habere uoluntatem, salua semper Dei nostri gratia, qua præuenit, & operantes iuuat? quid, si uerba Augustini induxero nulli calumniæ patentia, quæ non uoluntariè tantùm, hoc est, absque ulla coactione, uerùm uoluntariè, absque ulla necessitate, sed magis libera potestate bonum & malum operari nos palàm doceant? Augustinus, cùm præmisisset malefacta Dei iustitia uindicari, addidit, Non enim iustè uindicarentur, nisi libera fierent uoluntate. Ne tamen hîc Caluinus ad liberum primi hominis arbitrium recurrat, quemadmodum, dum ecclesiastici locum pro libero arbitrio interpretatur, facit, & his uerbis coactionem à uoluntate nostra excludi, non necessitatem garriat, aut certè sermonem ibi fieri ab Augustino calumnietur de ea libertate, quæ sit sufficiens, ut in nobis scelera nostra, & peccata æterno supplicio penset Deus, (quæ sanè Caluiniana diuerticula, callidæq; eius inflexiones omnes sunt) audiat, quid inferat Augustinus eo ipso loco. Vides igitur, inquit, iam, ut existimo, in uoluntate nostra constitutum, ut hoc tanto uero bono fruamur, uel careamus. (sermo re uera erat de bona uoluntate, quam bonis omnibus corporeis & externis meritò anteponere ibi docebat) quid enim tã in nostra potestate, quàm nostra uoluntas? & alio in loco, Quid ergo caussæ est, cur dubitandum putemus, etiam si nunquam antea sapientes fuimus, uoluntate tamen nos laudabilem & beatam uitam, uoluntate turpem, ac miseram mereri & degere? ex quo conficitur, ut quisquis rectè honesteque uiuere uult, si id se uelle præ fugacibus bonis uelit, assequatur tantam rem tanta facilitate, ut nihil aliud ei, quàm ipsum uelle, sit habere quod uoluit. Num nos, cùm Augustinum legimus, Caluine, necessitatem cum coactione perperam confundimus? an non magis utrunque nobis dat Augustinus, & sine coactione nos agere, & sine necessitate, quod est dicere, uoluntariè & liberè? item alibi dixit, Hæc enim æterna lex, ad cuius considerationem redire iam tempus est, incommutabili stabilitate firmauit, ut in uoluntate meritum sit, in beatitudine autem miseria atq; supplicium. cui proximum illud est, quod non longè pòst apud eundem auctorem legimus: Quid, inquam, sectandum quisque & amplectendum eligat, in uoluntate esse positum constat. rursum alio in loco, Homo enim ipse, in quantum homo est, aliquod bonum est: quia rectè uiuere cùm uult, potest.

Caluin. c. 2. sect. 5.
Libertas in nobis coactionẽ & simul necessitatem excludit.
Lib. 1. de liber. arbitr. cap. 12.
Aug. pro libertate sine coactione & necessitate pugnat.
Aug. de lib. arb. cap. 13.
Aug. de lib. arb. cap. 14.
cap. 16.
Lib. 2. c. 18.

Lib. 3. cap. 1. rursum, Quid opus est quæri, unde iste motus existat, quo uolūtas auertitur ab incommutabili bono, cùm eum non nisi animi, & uolunrarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur? quare omnis de hac re disciplina utilis ad id ualeat, ut eo motu impio bato atque cohibito, uoluntatem nostram ad perfruendum sempiternis bonis à lapsu temporalium conuertamus. Quid hîc habet Augustinus, quod nos suprà nostrum non fecerimus? eodem etiam libro sic legimus,
Cap. 16. Quapropter nil tam in nostra potestate, quàm ipsa uoluntas est; ea enim prorsus nullo interuallo mox, ut uolumus, præstò est. Num
Cap. 17. ista, Caluine, cum necessitate illa tua cohærent? Si enim, inquit Augustinus, hoc debet quisque, quod accepit, & sic homo factus est, ut necessariò peccet, hoc debet, ut
Cap. 18. peccet: quis peccat in eo, quod nullo modo caueri potest? peccatur autem: caueri igitur potest. Ad hunc modum, fateor, lectori (ne multitudine locorum eius ego memoriam onerem) non sic malè affecto multò plura Augustini loca passim occurrent, quæ ante nos diligentissimè obseruarunt plerique aduersum Lutherum: mihi uerò, qui non id ago, ut nostra denuò confirmem, hæc fuerint satis ad ostendendum, sanctissimum Augustinum hanc de libero arbitrio ueritatem & semper tenuisse, & sæpe docuisse. I nunc, & cælum clamoribus reple, si, quòd libertate abdicatā uoluntatem dicas, & necessitate in malum uel trahi, uel duci, aspera nobis loquendi phrasis uideatur, & usq; adeò à sanctorum usu aliena.

Respondetur Caluini cauillis, quibus arbitrij necessitatem probare nititur, Cap. L.

Caluin. lib. 2. c. 3. sect. 5. HAVD equidem ferre possum tuum plusquam difficile ingenium, qui nos sic intra nescio quos cancellos retinere conaris. inquis enim, *At si quis eos interroget, an non Deus necessariò bonus sit, an non diabolus necessariò malus, quid respondeant?* respondemus, quòd sic connexa est Dei bonitas cum diuinitate, ut non magis necessarium sit ipsum esse Deum, quàm bonum: diabolus autem sic à boni communione abalienatus est, ut nihil, nisi malè agere possit. nec tamen in eo extinctum est liberum arbitrium, sed iuxta diuinas leges eo, quod uiatoribus nunquam denegatur, Dei auxilio perpetuò carebit.
Multiplex est ratio uoluntatis in genere, ut Aug. doces. Quid ergo ex tua collectione habebis? considera paulisper mecum post sanctum Augustinum multiplicem rationem uoluntatis in genere; primo loco occurret tibi diuina & æterna uoluntas, quæ immensa suæ naturæ bonitate, non uiolenta impulsione, sed summa necessitate, in bonum se ipsam stabili cursu, perpetuoque tenore ducit & fert; ut quemadmodum se ipsum ignorare non potest, sic nec se non amasse. altero post hanc gradu, superiori proxima occurret ea uoluntatis ratio, quæ in beatis perlucebit: qua fit, ut homo peccare non possit; & illa erit nobis in patria communis cum angelis,
De correct. & gratia c. 10. quemadmodum Augustinus docet. est tertia uoluntatis ratio, quam primus homo in statu innocentiæ habuit: ea fuit, qua poterat non peccasse, si stare uoluisset. huius etiam
Ibidem. meminit idem doctor Augustinus. huiusmodi libertatem per peccatum amisit homo. Quare ultimo gradu locanda est uoluntas humana in uiatoribus, ut sic philosophemur cum eodem patre Augustino: primo homini data sunt auxilia per modum habitus hærentis illi, sic quòd ex lege & condicione eius status, in quo Deus eum creauerat, subuentum esset ei, ut sufficere posset absque hoc, quòd nouas suppetias expectasset, ad
August. lib. 3. ad Bonif. c. 8. omne bonum, quod uoluisset. uerba sunt uerissima Augustini. hoc est illud liberum arbitrium, quod sæpe dicit in nobis per peccatum amissum idem Augustinus; hæc est illa
Lib. 3. c. 7. de libero arbitr. magna libertas, quam non potuit homo amittere absque eo, quòd se ipsum perderet:
Lib. 1. 7. ad Bonif. hæc est illa possibilitas ad nō peccandum, seu, ut suprà ex mente Augustini dicebamus,
Lib. de uerb. apost. serm. 3. posse omne quod uelis. & quia ad complendum omne bonum morale necessaria erat sanitas à morbo sensualitatis, ad complendum autem meritoriè, necessaria erat gratia:
Lib. de spir. & lit. c. 30. utrãque recepit Adam, ut nullius extrinseci egens esset: per peccatum uerò omnem istā possibilitatem perdidit, dum hæc dona amisit, ut sine nouo auxilio ad Deum se conuertere, neq; Deo reconciliari possit. meminerimus tamen ea omnia, quæ in nobis perdidimus, in Christo recuperare posse, qui semper ad opē, auxiliumq; ferendū nobis paratissimus

ratissimus

ratissimus est. Quamobrem, Caluine, sicut sacrilegum esset, & blasphemum, uelle cum diuina uoluntate creatam conferre; & sicut contra Dei leges esset, eadem te uelle uiuere, uiator cùm sis, libertate, qua gaudent cælestes spiritus: (semper excipio quos & hîc etiam uiatores diuinum priuilegium in bonum sua gratia, illæso adhuc libero ipsorum arbitrio, confirmauit, atque fixit) sic sanè durum esset, damnatorum necessitatem, à quouis principio ea dimanet, transferre ad nos, quibus alea non dum iacta est, sed adhuc negotiamur. & sicut Pelagianicum esset, eam libertatem homini lapso tribuere, quam integer creatus habuit: sic omni libertate spoliare eum, extrinseco Dei subsidio seruatum, quod semper ad ostium est, & pulsat, hæreticum est, Lutheranum est, Caluinianum est, ne dicam, Manichæum. Hæc erat illa necessitas, quam Augustinus, dum inuidioso Cælestij cauillo urgeretur, illi obiecit. Per libertatem, inquit, factum est, ut esset homo cum peccato, sed iam pœnalis uitiositas subsecuta, ex libertate fecit necessitatem. quam necessitatem, Caluine? non quidem profectò tuam, sed quam Augustinus intelligebat, nempe, quòd nisi altissimus manum suam mittat ex alto nouo & speciali suo auxilio, quantumcunque miser homo annitatur, priuatus gratia, priuatus originali iustitia, quantumlibet laboret, operam perdat. quod multò certius illi obueniret, siquidem in statu suo permansisset. Hæc igitur distinctionis summa obseruetur, hominem, ut sauciatus est in lapsu, uolentem quidem peccare, non inuitum, nec coactū, non affectione animi propensiori modò, non sine uiolenta coactione solùm, sed libero propriæ libidinis motu seipsum in malum agit, qui posset Dei adminiculo nixus non propriis uiribus tantùm, in id peccatum non incidisse. hoc est, quod uerborum multitudine diuus Bernardus Augustino subscribens post multa dicebat, Anima nostra miro quodam & malo modo sub hac uoluntaria quadam, ac malè libera necessitate & ancilla tenetur, & libera: ancilla, propter necessitatem; libera, propter uoluntatem: & quòd magis mirum, magisque miserum est, ideo rea, quòd libera; eoque ancilla, quò rea: ac per hoc eò ancilla, quò libera.

August. lib. de perf. iustitia.

Bernard. super cant. serm. 81.

Nullibi diuus Augustinus asserit necessariò quenquam peccare, sed magis liberè, ut ex multis locis doctrinæ suæ patet. Cap. LI.

HINC prodiit, quàm malè meritus sit de Aug. Caluinus, qui modis omnibus curat & laborat, huius eum seruitutis miseræ auctorē facere. obiicit, quòd dixerit, Nullam esse hominis libertatem, cùm cupiditatibus uincentibus ac uincientibus subdita sit: item, Iuncta uitio, in quod cecidit uoluntate, cœpit carere libertate naturæ: item, Hominem libero arbitrio malè usum, & se & arbitrium suum perdidisse: item, Liberum arbitrium captiuatum, ne quid possit ad iustitiam: item, Liberum nōn fore, quòd Dei gratia non liberauerit: item, Iustitia Dei non impletur, cùm lex iubet, & homo quasi suis uiribus facit; sed cùm spiritus adiuuat, & hominis non libera, sed à Deo liberata uoluntas obsequitur. Vt quid ergo miseri homines aut de libero arbitrio superbire audent antè, quàm liberentur; aut de suis uiribus, si iam liberati sunt? Vt demus gratis nihil hîc immutasse, corrupisse, addidisse de suo Caluinum; ut demus, nihil in suas tabulas transcriptum signis adulterinis eum obsignasse; nihil à Caluino interlitum, nihil concisum, extortum; nihil sit horum, nihil; sint quæ iste retulit uera Augustini uerba: non uidet homo alioqui oculatissimus, quorsum ea Augustinus dixerit? num ignorat hisce uerbis Pelagianis irasci eum? Sed præstat, ut pro sanctissimo sene explicando, legitimoq; eius sensu eruendo, eundem ipsum pro se loquentem audiamus. Noui hæretici Pelagiani, qui liberum sic asserunt uoluntatis arbitrium, ut gratiæ Dei non relinquant locum, quandoquidem eam secundum nostra merita dari asserunt, non se extollant; quasi eorum egerim ego caussam. multa in his libris meis dixi pro libero arbitrio, quæ disputationis caussa poscebat. & paulò pòst, multis locis è sua doctrina deprompta pro libera electione arbitrij nostri mox subnectit, In his atque huiusmodi uerbis meis, quia

Caluin. lib. 2. c. 5. sect. 8.
Aug. lib. 1. con tra Iulian.
Homil. 53. in Ioan.
Ad Anastas. epist. 44.
De perf. iust.
Enchirid. ad Laur. cap. 30.
lib. 3. cap. 7.
Lib. de uerb. apost. serm. 3.
Lib. de spiritu et lit. cap. 30.
August. lib. 1. retract. c. 9.

Vide Aug. de natura & gratia, cap. 67. De libero arb. cap. 20.

gratia Dei commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani, uel putare possunt, suam nos tenuisse sententiam: sed frustra hoc putant. uoluntas quippe est, qua liberè peccatur, & rectè (ô Caluine) uiuitur: at uoluntas ipsa, nisi Dei gratia liberetur à seruitute, qua facta est peccati serua, & , ut uitia superet, adiuuetur, rectè pieque uiui à mortalibus non potest. & hoc diuinum beneficium, quo à peccati seruitute liberamur, nisi uoluntatem præuenisset, iam meritis eius daretur, & non esset gratia, quæ non utique gratis daretur. Hæc longè omnium in perlustrandis fidei nostræ sacramentis princeps Augustinus. Quam quidem doctrinam, tanquam è cælo delapsam, suspicimus; ut sanctam, ueneramur; ut fidei nostræ regulæ conformem, amplexamur; & ut antiquæ patrum traditioni satis constantem, modisque omnibus ueritati consentaneam & conuenientem, retinemus. si uerò adhuc media luce cæcutire te simulas, ac sanctissimi doctoris mentem non dum assecutus es, loquatur nunc etiam ipse

August. lib. 2. de lib. arb. c. 19.

pater Augustinus: Non sicut sponte homo cecidit, ita etiam sponte surgere potest: porrectam nobis desuper dexteram Dei, id est, dominum nostrum IESVM Christum, firma fide teneamus. Ecce Augustini sensum, ecce mentem, non quasi libertam electionem, neget, qui inter media bona liberum uoluntatis arbitrium annumerat, quòd & malè eo uti possimus, & sine quo rectè uiuere nequeamus; sed quòd Dei gratiam nobis omnibus esse necessariam astruat. & hoc quidem multò secius, quàm ea nos indiguerimus primo illo creati hominis tempore, quemadmodum abundè iam explicauisse me satis arbitror. Hæc nostra regia uia est, cui committere tutò nos possimus; hæc euangelica lux; hæc denique Christianæ obseruantiæ uera parænesis, & ad fidei regulam exacta prophetia, ut scilicet Dei gratia (qua uocamur ad ipsum, & à nostris malis meritis liberamur, & per quam bona merita comparamus, quibus ad uitam perueniimus æternam) non negetur cum Pelagio, aut minùs necessaria nobis iudicetur. rursum ne sic eam defendamus, ut cum Caluino liberum hominis arbitrium extinctum pu-

Aug. de gratia & libero arb.

tetur. de qua re Augustinus libro suo de gratia & libero arbitrio per uigintiquinque capita digesto, & distributo, locupletissimè disserit. idemque capite quarto eiusdem libri uerbis sic apertis loquitur, ut una sua doctrina & Pelagianas phalanges, & Lutheranas machinas felicissimè prosternat. Quare ad eos uniuersos locos Augustini perlegendos libenter lectorem mittimus, ut interim hoc in omnium animis planè constitutum relinquatur, neque apud nos cum coactione necessitatem malè confundi, neque apud Augustinum necessitatem liberi arbitrij ad sensum Caluinianum Christi fideles unquam doceri. id erat primum, quod in doctrina theologorum patrum Caluino probabatur.

Secundum, quod Caluinus in doctrina illa minùs probat, est, quòd diuina gratia omnibus sit exposita. quæ res ex Augustino apertè uera esse conuincitur. Cap. LII.

SVPEREST igitur, ut ueniamus ad secundum, & ostendamus iuxta Augustini mentem Dei gratiam, quæ sufficiens & necessaria sit, omnibus paratam esse non minùs, quàm sit peruia oculis nostris lux hæc materialis: immo nolentes & reluctantes humanissimè prouocat, atque inexcogitabili arte impiorum etiam pectoribus (quæ nostri saluatoris benignitas est & humanitas) sese insinuat, ut undique miserentis Dei diuitiæ

Caluin. lib. 2. ca. 2. sect. 6.

prodeuntes sese nobis ostentent, etiam peccatoribus & malis. Sed audiatur Caluinus. *Phreneticos nihil moror, qui gratiam pariter & promiscuè expositam esse garriunt:* sit, ut lubet: simus nos phrenetici, simus garruli, simus diuinæ gratiæ expositores, modò id crimen nobis commune sit cum antiquis prophetis, cum apostolica maiestate, cum uniuersa sanctorum multitudine, utriusque ecclesiæ ueteris scilicet, ac nouæ, Græcæ & Latinæ. utrùm magis præoptandum nobis cum his recenseri, nos malè audire à Caluino, an bene nobis esse cum ista sua maladicentia? Sed ego ad Augustinum redeo: si tamen antè testatum reliquero, nihil me hîc agere de singulari quadam gratia, quam

altissimus

altiſsimus non nullis electis ſic impartitus eſt, ut orbi uniuerſo fuerint miraculo, quemadmodum in Dauide, latrone, Maria Magdalena, Paulo, & eius claſsis non nullis aliis, ſacra referente hiſtoria didicimus. ſed tantùm hic nobis ſermo eſt de ea gratia, ſine qua liberum arbitrium infirmum eſſet omnino, cum ea uerò ad omnia potens. & quamuis de ea re innumera ſint teſtimonia, quibus ſua uolumina inſperſerit Auguſtinus: tamen, cùm eis multorum libri refertiſsimi ſint, unum ego in præſentia proferam locum, qui mihi præ millibus & infinitis eſſe poſsit. enarrans ſiquidem Auguſtinus pſal. 149, ſic ait, Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. &, ne tam illuſtris ſententia quoquam detorqueri per immaniſſimos tortores poſſet, ſubiungit, A' creandis enim hominibus nihil exegit Deus. quid enim exigeret ab his, qui non dum erant? à reformandis autem & iuſtificandis hominibus paſsim in ſcripturis exigit, ut credant, reſipiſcant, pænitentiam agant, ad cor redeant, orent, ut remiſſionem peccatorum & gratiam accipiant. à qua re non longè illud abeſt, quod in fine tertij libri de libero arbitrio idem pronunciat, Quid quiſque uel ſumat, uel reſpuat, in ſua eſt poteſtate: ſed quòd uiſo tangatur, nulla poteſtas eſt. fatendum eſt & ex ſuperioribus, & ex inferioribus uitiis animum tangi, ut rationali ſubſtantia ex utroque ſumat quod uoluerit, & ex merito ſumendi uel miſeria, uel beatitas ſubſequatur. Sed quid in re nota teſtibus minimè neceſſarijs utimur? Nonne duodecim ego elegi uos, dicebat ueritas in euangelio, & unus ueſtrum diabolus eſt? Stat ergo, ò Caluine, uocare Deum ſæpe eum hominem, qui ſua culpa & uitio in teterrimum Satanam euaſurus ſit: & proditorem ſanguinis filij Dei, parum dixi uocare, cùm & apoſtolica celſitudine cum innumeris donis coniuncta, libere idem ipſe proditor abuſus fuerit, quem neque uiſa miracula, neque tot ſermones habiti, neq; cum Chriſto conſuetudo, neque ſanctorum apoſtolorũ, quibuſcum familiariſſimè atque amiciſſimè uiuebat, à tanto ſcelere auocare & deterrere potuerunt. conſultò omitto innumera ſigna pietatis ſuæ, quæ cæleſtis paſtor, ne ouem perderet, & domi & ruri, priuatè & publicè miſeræ illi animæ dedit. Verum eſt ergo, diuinam ſæpe gratiam, cæleſtiaque præſidia in ingratum etiam populum ſe extendere, ut nemo ſit auſus culpam ſuam in non uocantem Deum, aut in non trahentem patrem tranſcribere. Sed de hoc ſatis.

Diuina opes tã ſunt paratæ omnibus, quàm neceſſaria, etiam peccatoribus.

Auguſt. in pſal. 149.

Ioann. 6.

VENIO ad tertium, quod non probat Caluinus ex noſtra theologia ſumptum, nempe diuinæ gratiæ cooperari nos. ait enim, *Sed non dum iſtud liquet, ſit'ne in totum priuatus bene agendi facultate homo, an habeat adhuc non nullam, ſed puſillam, & infirmam: quæ per ſe quidem nihil poſſit; opitulante uerò gratia, ſuas ipſe quoque partes agat. Id dum uult expedire magiſter ſententiarum, duplicem gratiam neceſſariam eſſe nobis docet, quo reddamur ad bonum opus idonei: alteram uocat operantem, qua fit, ut efficaciter uelimus bonum: cooperantem alteram, quæ bonam uoluntatem ſequitur adiuuando. In qua partitione hoc mihi diſplicet, quòd dum gratiæ Dei tribuit efficacem boni appetitum, innuit hominem iam ſuapte natura, bonum quodammodo, licèt inefficaciter, appetere. Sicut Bernardus, bonam quidem uoluntatem, opus Dei eſſe aſſerens, homini tamen hoc concedit, ut motu proprio bonam eiuſmodi uoluntatem appetat.* ò Caluine, quàm hoc diuerſum eſt à Bernardi mente, iuxta tuam ipſius interpretationem. *Sed iſtud ab Auguſtini mente procul abeſt, à quo tamen ſumpſiſſe partitionem uideri uult Lombardus. In ſecundo membro ambiguitas me offendit, quæ peruerſam genuit interpretationem. Ideo enim putarunt nos ſecundæ Dei gratiæ cooperari, quòd noſtri iuris ſit primam gratiam, uel reſpuendo irritam facere, uel obedienter ſequendo confirmare. quod auctor de uocatione gentium ſic exprimit, liberum eſſe his, qui rationis iudicio utuntur, à gratia diſcedere, ut non diſceſſiſſe ſit præmium; & ut quòd non poteſt, niſi ſpiritu cooperante, fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit uoluntate non fieri, & ut fieret, uoluntas cum gratia operata eſt:* principiò diſtinctionem hanc theologis celeberrimam, inter gratiam operantem & cooperantem, non primus Petrus Lombardus, tanquam domi ſuæ primùm natam, reperit, ſed eam uniuerſa ſchola ab Auguſtino mutuata eſt. ait enim, Deus quod operando incipit, cooperando perficit. & paulò inferiùs, Vt ergo uelimus, ſine nobis operatur: cùm autem nolumus, & ſic uolumus, ut faciamus, nobiſcum cooperatur. ex qua ſanè diſtinctione, uelit nolit Caluinus, licebit nobis colligere, Deum ſine nobis cooperantibus ſe ſolùm exordiri beneficium ſalutis noſtræ. Hoc primum. Deinde hac diſtinctione, ſine gratia Dei, ullum appetitum, niſi inefficacem quidem, & qui ad

Cal. ſect. 6.

Caluin. de Ber. ſect. 4. c. 3. l. 2.

Lib. 2. c. 4.

Lib. de gratia & lib. arb. & lib. de natura & gratia.

operandum non sufficiat, uoluntati nostræ tribuere, neque Augustini est, neque Bernardus cogitauit aliquando, neque Lombardus, & theologorum schola commenti sunt unquam. quod uerò putant theologi, ideo nos secundæ Dei gratiæ cooperari, quòd nostri sit iuris, primam gratiam uel respuendo, irritam facere, uel obedienter sequendo, confirmare; non ex suo ipsorum cerebro, quasi diuinantes, fingunt, sed præter ea, quæ nos articulo proximè præcedenti retulimus, ab Augustino non procul abest, ut deceptum fuisse Caluinum Augustinus ipse conuincat: qui cùm egregiè commendasset uerbum illud Pauli ad Timótheum, Noli negligere gratiam, quæ in te est: quasi & illa neglectui pateret: & rursum illud eiusdem Pauli ad Philémonem, Ne bonum tuum, uelut ex necessitate esset, sed ex uoluntate: tandem sic concludit, Liberum hominis arbitrium exhortatur Paulus in Timótheo, in Philémone, in Corinthiis, dum eos rogat, ne in uacuum Dei gratiam recipiant. Vt quid (arguit Augustinus) eos rogat, si gratiam sic susceperunt, ut propriam perderent libertatem & uoluntatem? Quare non est, quòd hîc nos doceas Caluine, quærens à nobis, quorsum attineat rem, quam tu tantulam per contemptum appellas, adeò superbo titulo liberum arbitrium iactantes insignire. Liberi arbitrij homo dicitur, non quòd peræquè polleamus post lapsum ad bonum & ad malum uel agendum, uel cogitandum; sed duntaxat quòd ad malum nostra sola libertate, ad bonum uerò, non nisi Dei gratia omni semper coactione soluti efficaces simus. Non'ne egregia libertas hæc tibi uidetur Caluine? equidem non tanta, quanta primi illius hominis, quàm diu in iustitia stetit, fuit: cui nihil deerat, quod pœnes se non haberet, & intra se; sed tanta quidem, quæ pro ableganda procul omni coactione sufficiens sit, quamuis extrinseci auxilij egens, cuius nimirum significationis diligenter Christiana plebs est admonita, & ad quem certè sensum uir pius & doctus Petrus Lombardus, benemeritus de ecclesia Christi magis, quàm uniuersæ Caluinianæ acies, intelligendus esset. Ad summam in homine post lapsum, & in bonum, & in malum eam agnoscamus libertatem oportet, non quam illi dant Lutherus, Melanchthon, Caluinus, Musculus, & ceteri, scilicet, quòd quantumuis seruus sit peccati, non tamen coactione, aut repugnantia, sed summa uoluntate sponte sua in malum maximè est propensus, ut hoc ipsum, quòd peccati lege tenetur captiuus, pulchrum ei ac iucundum uideatur: non, inquam, tantùm hanc reliquit Deus homini libertatem in malum, sed ut liberè, id est, uoluntaria electione, cùm nihil eum malè eligere cogeret, in quodcunque feratur. postquam uerò peccati iugo se subdidit, inde eximi, nisi Christi gratia liberetur, integrum sibi non est; cum illa uerò, omnino liberum. Vt igitur reuertamur, unde digressa est oratio, quàm à ueritate deflexeris, negans non nullam bene agendi facultatem in nobis esse, quæ per se quidem nihil possit, opitulante uerò gratia, suas ipsa quoque partes agat, in sequentibus ostendam: atque hoc ipsum, cùm tua confutauero, ex Augustino, quod tu maximè negas, non ex Thoma, Scoto, aut Ocham, aut recentioribus sophistis (ut uocas, puto per derisum ac contemptum, solitus in optimum quêque insolentiùs ludere) profecta ostendemus.

August. lib. de nat. & gratia, cap. 3.

Eiusdem operis cap. 5.

Lib. 2. dist. 25.

Respondetur scripturæ locis, quibus Caluinus se munit ad oppugnandam arbitrij nostri libertatem.

Cap. LIII.

DE humani arbitrij libertate satis quidẽ uideri posset, nisi qui ipsum expoliare antiqua possessione, & in miseram seruitutem detrudere conantur, suas ex aduerso quasdam rationes obtéderent ad nostram orthodoxorum omnium sententiam oppugnandam. & sanè in congerendis scripturæ testimoniis nimiùm laborant, idque sedulò faciunt; ut quoniam pondere nequeunt, numero saltem nos tumultuosissimè adoriantur. cum primis Caluinus pro immensa testimoniorum congerie, ad erigendum seruituris suæ titulum struenda, laboriosissimus est. ubi primo loco scripturæ testimoniis cum facultate uoluntatis nostræ congreditur: deinde non nullos Augustini locos tractat, quibus credit

credit, sufficienter ostensum iri, sic uoluntatem à bono auersam suopte ingenio esse, ut quamuis à domino præparata sit, nullas tamen in agendo & diuinæ gratiæ cooperando libertatis partes ipsa habeat. Vt ergo minùs hîc tanto scripturarum numero nos obsepire, & quasi oppilare Caluinus possit, in tres ordines eos locos distribuamus: in primo statuamus oportet eos, qui sic Deum erga nos agere uolunt, ut nos diuinæ opi cooperari, negare uideantur. ut, Non est uolentis. &, Quoties uolui congregare. & id genus innumerum. in altero gradu is locorum ordo est, quibus licèt non sic expressè operatio nostra excludi uideatur, eius tamen operis solus Deus auctor inducitur. ut, Ego auferam cor lapideum. &, Cor mundum crea in me Deus. &, Domine labia mea aperies. &, Perditio tua Israel, tantùm ex me auxilium tuum. &, Ipsius sumus factura in Christo IESV. &, Deus est, qui operatur in nobis. &, Ego sum uitis uera. &, Nos lutum, Deus ipse figulus. sit iam tertius locorum ordo, ubi nomen ipsum beneficij collati explicat, nihil nos fuisse cooperatos ipsius productioni: ut est, Gratiam & gloriam dabit dominus. &, Gratia enim estis salui per fidem. & hoc, Non ex uobis: Dei enim donum est: non ex operibus, ne quis glorietur. &, Quid habes, quod non accepisti? Creberrima sunt huiusmodi testimonia, quibus nos operum nostrorum gloria interdicimur, eò quòd non nos ipsi (ut blasphemi Pelagiani garriebant) uirtute nostra, sed Dei gratia iustos facit. Hæc sunt excellentissima illa munera, atque illæ supercælestes qualitates, quas dicebat Augustinus operari Deum in nobis sine nobis. Hoc sit primum, quod ab omnibus cogitari hîc postulamus. iam parte altera iuxta hos tres commemoratos ordines, tria nihilominus operum genera, quæ in iustificatione nostra extant, compendiario cursu percurramus. In primo operum genere nullam penitus uoluntas nostra partem habet, nec consensum, nec cooperationem. ea sunt prædestinatio, uocatio, admonitio, pulsatio, aspiratio, atque illuminatio. hæc porrò sic iustificationem nostram præeunt, ut tempore etiam quandoq; consensum nostrum præcedant. Si enim (ut rectè dicebat Augustinus) non est in uoluntate nostra positum, non sæpe uisis tangi; cur hæc non idem in bonum ipsi uoluntati eueniet? Secundi generis opera sic in nobis Deus exercet, ut & nos nostrum etiam assensum illis præbeamus. ea sunt omnia, quæ motum quempiam liberum animi nostri designant. hæc non priùs tempore à Deo, quàm liberè à nobis, sed simul à Deo, & à nobis fiunt: à Deo tamen priùs natura. Prioris generis beneficia aspernari, & repudiare cùm priora sint nostris actibus liberè possumus: posterioris uerò generis donis etsi liberè utatur nolunras, cùm simul sint cum operatione nostra, intelligi non potest, Deum operari, quin & nos operemur. multò minùs nostra operatio sine diuina uel intelligi potest, ueluti nos trahere, conuertere, nostrum cor aperire, & alia pænè innumerabilia. Videat mecum, & paulisper consideret Christianus lector, quàm ad harmoniam cælestem, scripturæ diuinæ canant: Nemo potest uenire ad me, (dixerat ueritas) nisi pater meus traxerit eum. at idem ipse alibi, Venite ad me. &, Si quis uult uenire. Dauid precatur, Domine labia mea aperies. qui alio in psalmo ait, Aperi os tuum. Clamamus nos, Domine Deus uirtutum conuerte nos. contrà clamat & ipse, Conuertimini ad me. Concentus hic mirificus & diuinæ misericordiæ nos admonet, qua Deus promptissimus est ad ostium pulsans, & simul nostræ inopiæ imbecillitatis & impossibilitatis admonet. prioris quidem, dum nos ad se conuerti uult, non quòd à nobis sit principium; (absit: est enim Pelagiana hæc blasphemia) sed ut qui diues est, in misericordia paratissimum se ostendat, ut per ipsum non stet, quò minùs aut trahamus, aut trahamur, & ut nostra corda adaperiantur: posterioris uerò, cùm omnia hæc nobis à Deo donari flagitamus. Restant tertij ordinis opera, quæ licèt Dei solius munera sint, non tamen infunduntur, nisi semel homo rationis particeps ope diuina per liberi arbitrij proprium motum sit dispositus. Ad hunc ordinem quadrant gratiæ & uirtutes illæ, quibus, ceu cælestibus habitibus, à Dei magnificētia nestimur. itaq; fit, ut & gratis iustificemur, & nō merè passiuè, sed per consensum nostrū iustitiam dispositi recipiamus. Duplici igitur hac distinctione quis nō intelligat, quàm facilè expedire nos possimus ab immensa testimoniorum Caluini congerie? hoc est profectò, quod August. docebat dicens, Omne bonum opus gratia Dei præcedit, & id comitante, non ducente pedissequa, non præuia uoluntate. quod non malè à sancto uiro dictum, nec perpe-

Triplex locorum ordo. — Rom. 9. Matth. 23. Ezech. 36. Psal. 50. Ibidem. Osea 13. Ephes. 2. Philip. 1. & 2. Ioan. 15. Roman. 9. Psal. 83. Roman. 6. Ephes. 2. Tit. 3. 1. Corin. 4.

Tria operum genera eis tribus locorum ordinibus respondent.

Ioan. 6. Matth. 16. Luc. 9. Psal. 50. Psal. 80. Psal. 79. et 84. Ies. 45. et Ier. 3. & Ezech. 18. & Osea 5. Ephes. 2.

Ad Bonifac. epist. 106. Caluin lib. 2. c. 3. sect. 7.

ram à Petro Lombardo intellectum, præposterè nescio quò Caluinus detorquet, inquiens, *Ego autem tam in prophetæ uerbis, quàm in alijs locis clarè duo signari contendo: quòd & prauam nostram uoluntatem corrigat dominus, uel potiùs aboleat, & à seipso bonam submittat. Quatenus à gratia præuenitur in eo, ut pedissequam appelles, tibi permitto: sed quia reformata, opus est domini, hoc perperam homini tribuitur, quòd gratiæ præuenienti pedissequa uoluntate obsequatur.* Quid igitur respondebis Chrysostomo asserenti, nec gratiam sine uoluntate, nec uoluntatem sine gratia quicquam posse operari? quid? *Respondebo sanè non rectè à Chrysostomo scriptum esse. Quasi uerò non ipsam uoluntatem quoque gratia operetur, sicut ex Paulo nuper uidimus.* Quid etiam respondebis Augustino? *Neque uerò Augustini consilium fuit, dum pedissequam gratiæ uocat humanam uoluntatem, secundas quasdam à gratia partes illi assignare in bono opere:* at idipsum uidetur ibidem contendere respondet, *Nihil minus: sed quia hoc illi tantùm propositum erat, refellere pessimum Pelagij dogma, quod primam salutis caussam in hominis merito ponebat: quod satis erat præsenti caussæ, contendit, gratiam omni merito esse priorem: altera interim quæstione omissa, de perpetuo gratiæ effectu, quam tamen alibi egregiè tractat.* Quid legis in Augustino, qui una porrò sententia & Pelagium, & te petit? sicut enim priori parte pro gratia pugnat aduersum Pelagium; sic posteriori aduersum Caluinum gratiam ducere, non solam operari, uoluntatem nostram comitari, & illius pedissequam esse, & gratiæ obsequentem affirmat. quod & alio loco perperam à te detorto in tuam inconsiderantiam idem Augustinus certò confirmat, dum dicit, Præuenit gratia nolentem, ut uelit, uolentem subsequitur, ne frustra uelit. & alio loco, Laborant, inquit, homines inuenire in nostra uoluntate, quod nostrum sit, & non ex Deo: & quomodo inueniri possit, ignoro. O quantum insultat hîc Caluinus, opinatus, quòd Augustinus ipsum boni operis auctorem solum Deum fecerit; cùm tamen Augustinus tantùm loquatur contra eos, qui ipsam uoluntatem solam alicuius boni operis operatricem esse affirmabant. quam tem optimè explicat Augustinus, dum inquit, Arbitrium sic adiuuatur, ut non solùm quid faciendum sit, sciat, sed quod sciuerit, etiam faciat. atque ita, cùm Deus docet non per legis litteram solùm, sed per spiritus gratiam: ita docet, ut quodquisque didicerit, non tantùm cognoscendo uideat, sed mirè adiutus, etiam uolendo appetat, agendoque perficiat. Tribuuntur igitur ab August. uoluntati nostræ in agendo cum gratia partes suæ, cùm eam adiuuari per gratiam dicit, & adiutam cum gratia perficere, quod absq; ea non poterat. Hoc ipsum etiam est, quod idem pater Augustinus alibi dicit, non tolli gratia uoluntatem, sed ex mala mutari in bonam: & cùm bona fuerit, adiuuari. Nec istius glossa quicquam mouere debet, uerba Augustini in hunc modum corrumpentis, *Tantum significat Augustinus, hominem non ita trahi, ut sine motu cordis, quasi extraneo impulsu, feratur; sed intus sic affici, ut ex corde obsequatur:* si istud uerum, Caluine, si ista Augustini est mens, quid oportebat huiusmodi propensionem tanto titulo insigniret Augustinus eo uerbo, quod oculatissimum quemque falleret, dicens, Cùm bona fuerit, adiuuari? quis non statim concipiat eam rem adiuuari, quæ sine ope quidem parum promouetet: at cùm optimo adminiculo utcunque robotata, suas deinde in agendo partes habeat? Hoc etiam ab eodem auctore alibi euidenter habemus: ubi primùm docet, quòd humana uoluntas non libertate gratiam, sed gratia consequatur libertatem; quòd per eandem gratiam impresso non modò delectationis affectu, uerùm etiam cælestis auxilij uigore ad perpetuitatẽ conformetur; quòd inuicta fortitudine (dummodo ipsa cõstare sibi uelit) roboretur; quòd si gratiam gubernare, & regnare patiatur, nunquã ipsa excidat; quòd si qua libertate adhuc pollet, gratiam deserat, ipsa corruat, nec amplius bona uoluntas habeatur; quòd gratuita domini misericordia & ad bonum conuertatur, & conuersa, quàm diu uoluerit, per diuinum fauorem non stet, quin in bono perseueret; quòd uoluntatis humanæ directio in bonum, & post directionem constantia ex Deo utraque pendeat: ita homini tale relinquetur liberum arbitrium, quale alibi scribit idem Augustinus: quòd postremò, cùm nec ad Deum conuerti, nec in Deo persistere nisi per gratiam possit, utrunque cum gratia ualeat.

Lib. 2. de remiss. peccat. c. 18.

August. lib. 1. contra Pelag. et Celest.

Aug. epist. 105. Caluin. lib. 2. c. 3. sect. 14.

Aug. ad Valen. de correct. & gr. cap. 8.

Epistol. 46.

Nusquam

Nusquam negauit Augustinus, diuinam opem paratissimam esse ad excitandos homines, etiam peccatores. Cap. LIIII.

ENIO nunc ad eos locos, quos iste ex Augustino in promptu habet, quibus probet Dei gratiam, quam dicimus necessariam omnibus, non cunctis expositam, sed cum suis electis communicatam: in quibus sic regnare gratiam asserit, ut ipsa sola agat, uoluntas uerò quadam propensione, & summa obedientia ei obsecundet. ubi magna consideratione obseruandum est, de qua gratia, & de quibus operibus, & aduersum quos Augustinus loquatur. uam, ut suprà retulimus, primi generis opera à sola gratia dimanant: in secundi uerò generis operibus, multùm habet uoluntas, non tamen sine gratia, quemadmodum insaniebat Pelagiani, rursum si sermo sit de eis primi ordinis auxiliis & gratiis, quas Deus in nobis, sine nobis, liberè assentientibus repentè operatur, proculdubio maiora ac plura subsidia pro sua misericordia confert electis, quàm reprobis. adest enim, omnium corda pulsans, impariter tamen. quinimmo sæpenumero in scripturis legimus, è duobus easdem audientibus exhortationes atque admonitiones, alterum animo perculsum, in uiam rediisse, alterum uerò minimè: quemadmodum uidere est in Pharaone, & Nabuchodonosore. Ad hoc pertinet, quod Christus ait; Væ tibi Corozáim, uæ tibi Beth-saida: quia si in Tyro & Sidône factæ essent uirtutes, &c. & Scribis ac Pharisæis, Viri Niniuitæ surgent in iudicio, &c. unde collige, segniùs aliquando profecisse eos, qui cumulatiora huiusmodi munera receperunt, quàm qui exiliora, propter maiorem duritiem, obstinati pectoris libertatem comprimentem. In secundi uerò generis auxiliis, quantò Deus feruentiùs excitat, tantò uoluntas ipsa meliùs agit, & magis mouetur. est tamen in utroque genere mirabilis diuina prouidentia erga suos electos, ut eos ex ultimo orbe ad se uocet. Hæc est illa diuinæ uoluntatis abyssus; hæc illa altitudo sapientiæ & scientia Dei: cuius consilia incomprehensibilia, uiæ inuestigabiles; cuius sensus cognosci non potest; cuius demum consiliarius nemo fuit. qua de re scholia præcipuè extant præclara multa sanctissimi Ioannis Chrysostomi in acta apostolica ad eum locum, Non permisit spiritus Paulum loqui. & ad eum quoque, Et prohibuit eum spiritus Iesv. Iam audiatur Augustinus suis uerbis loquens, ut quid iure inde aduersum nos colligere possit Caluinus, animus uerè pius ac sincerè Christianus ad iustam libram æquis ponderibus penset. *Augustinus, Communis, inquit, omnibus est natura, non gratia:* at, quid respondebit iste, si dicamus nos, Augustinum nihil obtendisse magis, quàm discrimen ponere inter naturam & gratiam; quòd illa ex propriis principiis innata per naturæ uires, & non ex Christi merito omnibus debeatur? longè secus de gratia, quæ nihil habet meriti nostri, sed ex diuina sola magnificentia ad eos se extendit, quibus conferre uult ipse Deus. cupit autem omnibus, qui se illi præparatos exhibent. Quòd si locum hunc de primi ordinis gratiis intelligamus, quas constat pro sua sapientia & prouidentia dispensare Deum, minus habebit aduersum eos Caluinus. quod conforme est uerbis eiusdem Augustini dicentis alibi, Quomodo uenisti? Credendo. Time, ne dum tibi arrogas, quòd inuenta sit à te uia iusta, pereas de uia iusta. Veni, inquis, libero arbitrio: uoluntate propria ueni. Quid turgescis? uis nosse, quòd & hoc præstitum tibi est? ipsum audi uocantem, Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Quid, obsecro, hinc colligere poterit Caluinus, aut non expositam esse Dei benignitatem omnibus sine exceptione, non electis tantùm; (etsi hæc est eorum prærogatiua, ut quidem certè æternam salutem sint consecuturi) aut sic Deum nos mouere, ut ipsi obsequi, uel ipsum repellere liberum non sit, quantumuis ipsa ad perseuerandum constantia sit à Deo, non uoluntatem nostram ullis necessitatis legibus coercente, sed incredibili bonitate sua eam asseruante.

Marginal notes: Apocalyp. 3. — Exod. 14. Dan. 4. Matth. 11. Matth. 12. — Psal. 35. Ecclesiast. 24. Rom. 11. — Actorum 16. — Lib. de prædest. sanctorum. Caluin. lib. 2. c. 3. sect. 11. — Aug. in Ioã. 6. Idem in lib. de prædest. sanct. — Ioann. 6.

Locus diui Augustini explicatur, quem contra libertatem nostram Caluinus inducit. Cap. LV.

Caluin. lib. 2. c.3. sect. 13. August. lib. de corrup & gratia, ad Valentinum c. 2.

VRSVM inducitur Augustinus, quasi contra nos pugnet. sed libet hîc Caluini uerba referre, quò hominis reformatissimi mansuetudo, atque animi candor ubique omnibus pateat. *Audiamus nunc Augustinum suis uerbis loquentem, ne ætatis nostræ Pelagiani, hoc est, Sorbonici sophistæ, totam uetustatem nobis aduersam pro suo more criminentur. in quo scilicet patrem suum Pelagium imitantur, à quo in eandem olim arenam ipse Augustinus protractus est:* non te futiis exagitarum dicam, non te impudentem & maledicum nominabo, non istud os tuum, patens sepulcrum appellabo: quippe qui in Christianam modestiam retinendam toto animo & studio incumbo: sed de uno te percunctari libet. reliquisti ne uel uerbum unum obscenum ac turpe, quod in alios, si necesse fuerit, (non dubito, quin tibi sit opus, utpote qui hisce maledictis pasceris, his delectaris, his perfrueris) euomas, forasque proiicias? ò quàm bene in te quadrat, quod nunquam de misera tua natura non iactas, ex corrupto principio nihil, nisi damnabile, prodire. Parisienses patres, Christiani orbis lumina, bene de ecclesia Christi meritos, studio, doctrina, grauitate & prudentia longè omnibus præstantes, uirtute ornatissimos, animi candore atque modestia insignes, diuinis litteris pariter & humanis instructissimos, & cum fidei hostibus pugnare exercitatissimos, hos, inquam, uiros, cum quibus longo interuallo non sis conferendus, sophistas, & (quod omnium molestissimè ferendum est) Pelagianos, nouamque Pelagij fœturam appellare es ausus? ram præclari nominis academiam, & tam Christiani senatus gloriam, multo labore, uigiliis, lucubrationibus editis partam, hac infelicissima nota, hæresis scilicet, nunc tu ferox homo dehonestabis, & interturbabis? consueuerunt illi quidem pro Christiana fide, & pro Augustino, erga quem incredibilis illis religio est, contra fraudis cultores, ac ueritatis inimicos ingenia sua acuere, & multa, quibus nostra alantur studia, edere sæpe & fortunatissime; ipsum tamen Augustinum aut criminari, aut in Pelagianam arenam protrahere, nunquam. solent ueri magistri orthodoxorum patrum sententias memoria retinere, quorum fidem totos dies seruant: tantùm absunt, ut imitentur Pelagium, aut Lutherum, aut Caluinum. Verùm his contentus, pluribus supersedebo. nam, ut uides, non mediocrem ad dicendum nobis occasionem præbuisti, si ad turpissimè maledicendum natus essem. quare reuertamur ad Augustinum. *Libro de correctione, & gratia ad Valentinum fusiùs exequitur, quod breuiter, eius tamen uerba, referam: Gratiam persistendi in bono, Adæ fuisse datam si uellet: nobis dari ut uelimus, ac uoluntate concupiscentiam superemus:* hucusque Caluine nihil habes, ut uideo, ex Augustino contra nouos ætatis tuæ Pelagianos, hoc est, Sorbonicos sophistas. *Habuisse ergo illum posse, si uellet, sed non uelle ut posset: nobis & uelle dari & posse. Primam fuisse libertatem posse non peccare: nostram multò maiorem non posse peccare:* hinc colligit Caluinus stultum & friuolum esse asserere, in nostra esse potestate Dei gratiam irritam facere. *Ac ne de futura post immortalitatem perfectione loqui putetur Augustinus, sicuti perperam Lombardus eò trahit, scrupulum hunc paulò pòst ipsemet Augustinus eximit:* quantas habet uires inuicta & constans ueritas. nec poteras mentem Augustini paululùm dissimulasse, quò nos aliquantulum suspensos teneres, & iudices tuos non nihil morareris? bellus oppugnator: idem ipse, qui obiicit, diluit. Notissima res est, non Petri Lombardi commentum, aut somnium, diuum Augustinum statum hunc nostrum cum eo statu conferre, quem in gratia crearus habuit Adam: uultque libertatem illam integram huic nostræ sauciæ præstare, quòd illa nullius extrinseci egens fuisset, nostra uerò maximè. rursum primam illam libertatem, quæ in iustitia originali fuit, quam possibilitatem non peccandi, & non moriendi uocat, cum ea libertate comparat, quæ nobis in patria cum angelis erit communis. de qua tot elogia, quæ hîc ex Augustino recensuit Caluinus, dicta uult idem auctor Augustinus. Hæc est præclara illa libertas, quæ secundum status nostri leges non nisi comprehensoribus & confirmatis debetur qua scilicet, à bono decidere uoluntas non potest.

test. cùm interim, quòd hîc uersamur, flexibilis sit in malum ipsa uoluntas: cur non antè, quàm hæresis tot uiros insimulasset Caluinus, ipse domi suæ Augustinum legit? quòd si legit, cur non aduertit, oportuisse eum res & multùm, & diu cogitatas afferre, ut & plurima lectione, & legitimo sententiarum sensu armatus, contra eos, qui nihil præter litteras, & togatam religionem nouerunt, pacisque plenam, in arenam pugnaturus descenderet? Augustinus in Enchiridio, ac fusius libro de correctione & gratia nihil magis, quàm hoc explicat. idem etiam contra Pelagium, ubi potissimùm in libro de correct. & gratia pares reddere intendit in cælesti patria hominem & angelum, pro sua utriusque natura: ibique duplicem mortalitatem, & immortalitatem cum possibilitate peccandi, & possibilitate non peccandi, & cum impossibilitate etiam doctissimè componit; ut tamen neque impossibilitatem peccandi, neque immortalitatem, aut in statu naturæ integræ, aut eiusdem corruptæ, sed tantùm in patria nobis conuenire dicat. Cap. 104. Cap. 10. 11. 12. Lib. 3.

Non nulli loci Augustini explicantur, quos pro se Caluinus hîc satis contortè & obliquè coaceruat. Cap. LVI.

SED nos, quo pacto hunc nostrum scrupulum excutere possit & eximere Caluinus, iuxta mentem Augustini uideamus. *Tantum quippe, inquit Augustinus, spiritu sancto accenditur uoluntas sanctorum, ut ideo possint, quia sic uolunt: ideo uelint, quia Deus operatur, ut sic uelint:* hoc, Caluine, libertatis cælestis facultati tribuit Augustinus: quam clariùs, non posse peccare, eo libro appellat, nobis uerò & nelle, & posse nelle à gratia dimanat absque ulla præfixa nobis necessitate. Addit, *Nam si in tanta infirmitate, in qua tamen ad reprimendam elationem perfici uirtutem decet, ipsis relinquatur uoluntas sua, ut adiutorio Dei possint, si uelint, nec Deus operetur in illis, ut uelint: inter tot tentationes infirmitate uoluntas ipsa succumberet. ideoque perseuerare non possent:* an non hîc etiam magister oculatissime de æterna felicitate loquitur Augustinus, & de sanctorum, qui Deo fruuntur spiritu sancto, accensa uoluntate, quam omni uirtute perfici decet, nullis tentationibus succumbere, nulla infirmitate flecti, semperque perseuerare? Quòd uerò Augustinum inducis cap. 14. eiusdem operis de correctione & gratia dicentem, quòd dominus suis uoluntatibus homines trahit quidem, sed quas ipse operatus est, ut inde tu colligas, corda nostra necessariò Dei afficientis motum sequi, inconsultò facis. illustrata enim diuino fulgôre uoluntas, cælestique calore nimiùm liquefacta, & cor nouum, & creatura noua, Dei opus, demum bona uoluntas à sanctis (secundum scripturas) dicitur, sine ulla nostræ facultatis & libertatis læsione, aut imminutione. Iam libeat, omnes precor, expendere, quanto iure suos pæanas, epiniciaque canat, & de Sorbonicis sophistis oportunè triumphet. *Habemus* (felicissima coronide omnia finiens) *nunc Augustini ore testatum, quod in primis obtinere uolumus, non offerri tantùm à domino gratiam, quæ libera cuiusque electione aut recipiatur, aut respuatur; sed ipsam esse, quæ in corde & electionem, & uoluntatem formet: ut quidquid deinde sequitur boni operis, fructus sit ipsius ac effectus: nec aliam habeat sibi obsequentem uoluntatem, nisi quam fecit. sunt enim eius quoque uerba ex alio loco, omne bonum in nobis opus non nisi gratiam facere:* ô homo suauissime quando id, quod in primis obtinere niteris ac moliris, ex Augustini ore testatū ostendisti? quis per Deum immortalem in Augustino iste locus est, ubi omni facultate & libertate ad obediendum & cooperandum gratiæ uoluntas nostra priuata intelligitur? aliis aliis, qui te non norunt intus & in cute, Caluine, hæc tu narrato, non nobis, qui & Augustinum legimus, & eius mentem Dei dono hac in parte assecuti sumus, tuamque singularem insolentiam, superbiam, contumaciam in sententiis dicendis satis superq; perspeximus. Sect. 13.

QVòD uerò per inscitiam falsò nos torquere illud apostoli, Plus omnibus laboraui, non ego, sed gratia Dei mecum, criminaris, facis ut te decet, hominem scilicet pium, modestum, reformatumque theologum. *Ad hanc festucam*, inquis, *mirum est tot non* Locus ille apost. Nō ego, sed gratia Dei mecum, expenditur. 1. Cor. 15.

malos alioqui homines impegisse: bene sanè, Caluine, si lapsi sumus, noli mirari, quando non malos alioqui homines nostri lapsus auctores habemus. agedum, ecquis hic lapsus est? *Non enim gratiam domini secum laborasse scribit apostolus, ut se consortem laboris faciat?* quî sic per Deum immortalem te rogo? *Quia potius totam laboris laudem uni gratiæ transcribit ista correctione, non ego, sed gratia Dei, quæ mihi aderat:* at, mecum, legit Augustinus in infinitis locis: mecum, legunt Hieronymus, Haymo, Beda, Anselmus, Bernardus, Thomas: omnes hi, mecum, legunt: inter quos Bernardus sic ait, Poterat dicere, per me: sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præsumens, se non solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodo socium per consensum: ac si diceret, Abundantiùs laboraui non ego, sed & ego.. in eo enim, quòd solo Dei dono præuentus sum, non ego: in eo autem, quòd donum uoluntate subsecutus sum, & ego. *Verum est, fefellit autem eos homines locutionis ambiguitas: sed magis præpostera uersio, in qua uis Græci articuli prætermissa est:* bona uerba quæso magne Cato: quid est, fefellit eos omnes? quid si magis tu propria confidentia es deceptus? quid si animi tui elatione, audacia, & superbia ista tua magis es circumuentus? quid? quòd inter Græcos Athanasius sic legit, & interpretatur? sic Oecumenius, sic Theodoretus, sic Chrysostomus? hi omnes Paulum sanctissimum Dei gratiam hoc ipso loco suorum laborum cooperatricem, sibique adiutricem, non solam operarricem, uocauisse interpretantur, atque exponunt. Agedum demus tibi legitimam esse loci uersionem istam tuam; quid inde haberes, præterquàm quòd apostolica mens sua omnia, ingentesque illos labores, & euangelicas pressuras præ Christi gratia nihili faciebat: cui uni omnia illa sua, quasi uero principio, & omnis boni fonti accepta, uir summa pietate ferebat? ergo, quantum nos à Pelagiana hæresi distemus, accipe paucis. Finge gratiam non esse, finge Dei auxilium nobis non expeditissimum, fidei splendorem, diuinum fauorem, cælestem uocationem, ceteraque diuina dona, quæ absque nullo nostro merito, & cum infinitis malis meritis nostris sanguis Christi nobis peperit; finge, inquam, animo tuo omnia hæc non esse; finge rursum ex parte altera, omnia, quæ miser homo spoliatus, & saucius sua uirtute potest: quid, per immortalem Deum, tibi uidebitur homo? quale in eo, quàm & potens liberum arbitrium erit? quæ uires? quæ facultas? quid, nisi seruitus? quid, nisi peccatum? quid, nisi cæcitas? ignoratio? crassitudo? libido ad malum longè propensior, ad bonum uerò incredibilis difficultas? Nunquam tot elogiis pollens homo à diaboli seruitute se explicare, Deo placere, illi obedire, aut satisfacere posset hic iræ filius; cuius omnes dies defecerunt, & ipse in ira Dei defecit; cuius anni instar aranei meditantur; cuius uita breuis, & si quid miserabilius tu cogitare possis. at si illi mediatorem adiungas, si reconciliatorem Christum illi addas, reconciliatus Deo patri per filij sanguinem, de redemptoris sui plenitudine accipiens gratiam pro gratia, omnia potest imbecillus hic & infirmus: sic tamen, quòd ad Deum se conuertere, malè actæ uitæ pænitere, Deum quærere, cælesti ac paterno ardore inflammatus incipiat, religioseque ad gratiam diuinitus infundendam se præparet. qua semel ornatus Dei iam hæres, & Christi IESV gloriosissimi fratris cohæres eandem semper sitiens iustitiam, æternamque uitam affectans, & gratiæ augmentum, & ipsius constantem perseuerantiam, supremamque beatitudinem mereri in dies horasque magis potens sit. Hæc, inquam, uera & legitima est catholicæ fidei confessio, de libero hominis arbitrio, de eius facultate, de modo, quo se diuina gratia liberæ nostræ facultati attemperat; demum de ratione, qua operatur Deus in cordibus hominum, ipsorum libertate illæsa omnino. Hæc pro uirili parte sint dicta ad asserendam nostri arbitrij libertatem, penitusque à suis hostibus uindicandam: quod tertio loco à Caluino positum erat. si uerò Christiane lector, ea, quæ tibi explicatu digna uidebantur, præteriuimus ac reliquimus, nobis ignoscere non grauere. Sed in comprobandas præparationes ad iustitiam, quas inanes iste uocat, omnem nostrum conatum paremus.

Bernard. de lib. arbitr.

Roman. Ephes. 2. Psal. 89. Ibidem. Iob. 13. et 14. Roman. 5. Ioan. 1.

Roman. 8. Matth. 5.

Quòd bona

Quòd bona nostra uoluntate, Dei fauore roborata, & operibus ex fide profectis, ad diuinam gratiam legitimè præparamur. Cap. LVII.

POST naturæ nostræ malè sauciæ considerationem ueram & catholicam, post luminis intellectus nostri inquisitionem certam, post nostri arbitrij libertatem satis ostensam, iam præparationes illæ, quas inanes Caluinus esse apud regem Christianissimũ testatus est, nobis proponendæ ac discutiendæ esse uidentur. Catholica & regia institutio habet, fide, quæ omnium in nostra iustificatione prima est, atque pænitentia, & bonis aliis operibus ad iustitiam nos præparari: non quòd illis Dei gratiam promereamur: (absit hæc enim solius Dei beneficio, & Christi IESV merito nobis datur) sed quòd eis præparemur, & modo debito disponamur. sicut enim intellectiua anima, quæ à Deo solo creatur, soliusque ipsius donum est, nunquam humanum corpus formaret atque aleret, nisi certæ in materia dispositiones à natura præfixæ præcederent: ita profectò nunquam cælestis hæc uita ullis continget, nisi quibus uiam ad iustitiam præparationes à diuina lege præscriptæ fecerint. sic Ezechiæ regi perterrito mortis nuntio contigit: sic conturbatis Niniuitis horribili denuntiatione excidij: sic Dauid sanctissimo, ut à suis peccatis expediretur, tum quòd Dei populum recensuisset, tum quòd homicidium cum adulterio inhumaniter coniunxisset: sic eis, qui prædicatione Petri compuncti sunt corde: sic Petro ipsi, dum amarè fleuit. Hanc pænitentiam fidei adiungere nos apostoli docuerunt, cùm Iudæis ac gentibus testificabantur, in Deum quidem pænitentiam, & in IESVM Christum fidem: cùm dicebant, Tristitiam, quæ ex Deo est, operari pænitentiam in salutem stabilem: cùm post Christi resurrectionem prædicabant, Excitatum à Deo ad dandam pænitentiam Israeli in remissionem peccatorum: cùm aiebant, Conuertimini & pænitentiam agite, ut deleantur peccata uestra: cùm nihil tam pro concionibus in ore habebant, quàm annuntiare se hominibus, ut omnes ubique pænitentiam agerent, eò quòd statuisset Deus diem, in quo iudicaturus esset orbem in æquitate: cùm Simonem ad pænitentiã omnibus modis adhortabantur, si fortè remitteretur sibi iniqua illa cogitatio cordis sui: existimauerat quidem Dei donum pecunia possideri. Hanc fidẽ nos & prophetæ docuerunt, cùm per eos dominus populis iubet, ut cor nouum sibi faciant, pænitentiam agentes à malis uiis suis, cor scindant, præputia suorũ cordium auferant, ne forte egrediatur, ut ignis, domini furor, & non sit qui extinguat, propter malitiam operum suorum: cùm per eos pollicetur dissimulaturum se peccata hominum propter pænitentiam, se nostrorum scelerum non ampliùs recordaturum, se in eiusmodi dolore affectos hilari animo & prompto ad condonanda crimina futurũ: cùm ad se conuerti toto corde in fletu, ieiunio, planctu, per ipsos prophetas toties postulat, quò nobis scelera remittat. sic Ioannes suas conciones auspicatus est, Pænitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. sic Christus ipse, qui prædicari pænitẽtiam in remissionem peccatorum in nomine suo præcepit; qui Petri lacrymas intuitus est; qui Magdalenæ planctum, ex nimia dilectione natum, probauit, laudauit, & in pænitentiæ perpetuam laudem pro remissione nostrorum scelerum assequenda amplissimè commendauit. &, ne quod testimonium deesset in cælis & in terra, angelus, qui loquebatur cum sanctissimo Ioanne, Deum pænitentia placari præclarè testatus est, cùm ait, Memor esto, unde excideris, & age pænitentiam, & prima opera fac. Esse porrò pænitentiam, desistere à peccatis præteritis, conuertendo se ad Deum, & ea agnoscere cum luctu, & fixo proposito deinceps rectè operandi, intelligi potest ex Iesaia, qui, cùm excitaret ad pænitentiã Israelitas, inquit, Si conuersus ingemueris, saluus eris, & agnosces, ubi fuisti, cùm confisus es inuanis. item ex Paulo, dum ait, Quæ enim secundum Deum tristitia est, pænitentiam operatur stabilem in salutem. ita diffiniunt sancti, à diuinis scripturis edocti; Gregorius, Ambrosius, Augustinus, & alij. Necesse est igitur corda nostra præparari pænitentia, quæ à fide proficiscatur, ut condonata

Fides omnium prima in nostra iustitia habenda.

Aptum & congruens exemplũ ad probandum operibus pænitentiæ ex fide factis ad iustitiã præparari.

4. Reg. 20. — Iona 3. — 2. Reg. 24. — 2. Reg. 12. — Actorum 2. — Luca 22. — Act. 20. — 2. Corint. 7. — Act 5. — Act. 2. — Act. 17. — Act. 8. — Ezech. 18. — Ierem 4. — Sapien. 10. — Ezech. 18. — Iesaia 96. & psal. 50. — Ioel. 2. — Matth. 3. & Marc. 1. & Luca 3. — Luca 24. — Luca 22. — Luca 7. — Apocal. 2.

Quid sit pænitentia.

Ies. 1. — 2. Cor. 7. — Vide mag. lib 4. sent. d. 14. c. 1.

nata nobis diuinitus culpa, & graris, iuſti ſimus apud eum, qui iuſtificar impium.

Quo pacto ſe habeant pœnitẽtia et iuſtitia in iuſtificatione impii.

Dicamus iraq;, quòd nihil relinquamus de recta parænesi, utraque ſanè noſtræ iuſtificationi opus eſt; fide ſcilicet, & pœnitentia; urraque nos præpatar: illa, in quem reſpicere, ad quem confugere, cuius meriti uirtute iuſtificandi ſimus, optimè docet; hæc uerò in oſtenſum nitirur, in iuſſa incumbit, & culpæ pertæſa eum quærir, ad eum conuertirur, à quo ſe receſsiſſe dolet. ſic ramen uera hæc eſſe ſemper credidit eccleſia, ut in noſtra iuſtitia, Dei ſolius grariam, & unigeniti ſui Chriſti IESV meritum regnare cum Paulo, & tota ſcriptura, ubique agnoſcat, & docear.

Iuſtificatio noſtra eſt gratuita.

Gratis iuſtificamur, non ex operibus, quæ ex fide Chriſti non procedunt, immo neque ex eis, in ratione meriti, aut iuſtitiæ: quantumlibet operibus cum fide IESV Chriſti diſponamur & præparemur ad illud donum optimum & perfectum, quod, dum remittitur culpa, amicis confertur. Iuſtiria noſtra à Deo ſolo eſt, qui creat, qui confert, qui iuſtificat; à Chriſto redemprore etiam, quippe quæ merito ſui ſanctiſsimi ac diuini ſanguinis nobis parta fuerit.

Iuſtitia et fides nunquam mercedis nomen habent in ſcripturis ſanctis.
Rom. 7 & 8.
Matth. 5.
1. Tim. 4.
1. Corinth. 9.

Nihil nihil eſt hîc, unde gloriari poſsir homo, cùm nihil habeat, quod non acceperit. ſi gloriari oporreat, in domino gloriabimur, non in nobis. uſque eò uerum id eſt, quod diximus, ut nuſquam in ſcripturis ſanctis legamus ſcribi litteris mercedis aut præmij, ipſam iuſtitiam & fidem; cùm tamen beatitudo noſtra, felicitas, uita æterna, quæ proculdubio Dei donum eſt, aliquando merces, aliquando iuſtitiæ corona, aliquando brauium (et ſi quod aliud id genus nomen eſt) appellata in diuinis libris paſsim uidearur. tantum refert, aut præcedant noſtra opera gratiam diuinam, aut ſequantur. Verùm de hoc iam mox redibit ſermo: nunc quo conſilio, qua'ue ratione inanes eiuſmodi præparationes Caluinus uocet, quibus item ſcripturæ locis ſe muniat, breuiter, dilucidè, uereque exponam.

Reſpondetur quinque Caluini rationibus, quibus præparationes noſtras inanes reddi putat. Cap. LVIII.

Cal. cap. 10.
Loci quinque, ex quibus inanes eſſe noſtras præparationes Caluinus oſtendit.

T colligere potui ex immenſo Caluini tractatu, ſatiſque implicato, de iuſtificatione fidei, & meritis operum, hæc quinque ſunt, quæ ad negandam harum præparationum neceſsitatem ipſum compulerunt: quòd ſcilicet fide, non operibus iuſtificemur; quòd ſola Chriſti iuſtitiæ imputatione, non noſtris lacrymis, & illius ſolius iuſtitia, nos obtinemus, ut coram Deo iuſti dicamur; quòd non de humani fori iuſtitia nunc agimus, ſed cæleſtis tribunalis, quò accedere hominum opera nequeunt; quòd tunc nihil firmi haberemus, in quo miſeræ conſcientiæ quieſcerent; quòd nihil præſtare poſſumus, quod impurum, Deo execrabile, ac demum peccatum non ſit. Hæc nobis explicatiùs tractanda, atque preſsiùs explicanda eſſe uidentur. ſed malo tuis uerbis agere,

Primum & ſecundum argumentum de fide, & Chriſti merito.
Galat. 3.
Rom. 3.
Actorum 13.
Lucæ 18.

Vbi Paulus ait ſcripturam præuidiſſe, quòd ex fide iuſtificet gentes Deus, quid aliud intelligas, quàm Deum iuſtitiam ex fide imputare? Item, cùm dicit, Deum iuſtificare impium, qui eſt ex fide Chriſti, quis ſenſus eſſe poteſt, niſi fidei beneficio à damnatione liberare, quam ipſorum impietas merebatur? Sic actorum 13 in concione Pauli: Omnis, qui credit in eum, iuſtificatur. Sic cùm Publicanus dicitur iuſtificatus è templo deſcendiſſe, non poſſumus dicere, aliquo operum merito conſecutum. Iuſtus ergo fuit, non operum approbatione, ſed gratuita Dei abſolutione: profectò quidem, Caluine, cogor tui ingenij uim & acrimoniam, quam tui tibi tribuũt, hîc deſiderare. liber ab ultimo teſtimonio exordiri: non iſtud modò tractabo, an iuſtificatio ſit, formaliter loquendo, ipſa ſola peccati remiſsio, & pro ſola abſolutione ſumatur. id tamen mirari non ſatis poſſum, non uidiſſe te, quantùm illius Publicani, quem tu produxiſti, humilitas, animi abiectio, geſtus, uultus, pectoris repercuſsio Deo noſtro placuerit, quantumque iuſtificationis ſuæ cauſſæ profuerit, cùm uel hac ratione intulerit Chriſtus dicens, Amen dico uobis, deſcẽdit hic iuſtificatus. Quare ſi id, quod in eo loco affirmas, iuſtum eum fuiſſe non operum ſuorum approbatione, ſed gratuita Dei abſolutione, de efficiente, aut meritoria cauſſa intelligi à nobis poſtulares, rectè tu quidem. diximus ſanè ſæpe, atque etiam ſæpius dicemus, Dei eſſe bene-

Deum pœnitentia placari, ex hiſtoria Publicani conſtat.
Lucæ 18.

ficium,

ficium, quòd impius & Publicanus iustificetur: at uerò, quia assetis, nullam omnino rationem, ut iustificaretur, fuisse habitam eorum, quæ Publicanus ille fide gessit, nec ad disponendum quidem & præparandum, non solùm nihil contra nos ex scripturis affers, sed contra eas, quas profers, te fuisse locutum ipse, nemine extorquente, palàm ostendisti. Ceteros etiam scripturæ locos, qui fide Christi, suaque iustitia, & merito nos iustos esse uolunt, facilè interpretabimur, si unum illud animaduerterimus, quod ab antiquis sanctis scimus diligenti consideratione obseruatum, ab Augustino potissimùm: ut quoties à iustificatione nostra Paulus opera humana exclusit, quasi ea nihil ad institiam prorsus faciant, semper intelligendus sit apostolus, se opposuisse non absolutè ac simpliciter fidei iustitiam operum iustitiæ, sed eorum tantùm, quæ à fide non procederent. cuiusmodi sunt quæ à libero nostro arbitrio, & à cognitione legis, siue scriptæ, siue etiam naturalis, aut cuiusuis moralis dimanant. Huius certè argumenti utraque epistola & ad Romanos, & ad Galatas est. quæ, si quis considerauerit, & Christo suū meritum, & Deo suam gloriam, & fidei suum elogium, atque adeò operibus suum locum omni dubio procul obseruauerit. nam si quæras, Cuius merito iustificamur? respondeo, Christi solius. si interroges, Cuius beneficio in diuinam gratiam, cùm nihil tale promeremur, asciscimur? respondeo, Dei solius. si rursus me de hoc percunteris, Quæ nostrarum actionum est omnium prima, qua cæleste donum ad nos applicamus, & qua nos diuino muneri suscipiendo parare incipimus? respondeo, fides hæc dirigit, hæc illuminat, hæc, quà eatur, & quò sit eundum, certò præmonstrat. hinc iustificatio nostra inchoatur, hinc incipimus rectà in cælum ire, quemadmodum patres concilij Tridentini diffinierunt, & longè antè diuus Augustinus docuerat. Cyrillus item uocat fidem ianuam & uiam inuitam. Si tamen ultimò à me petas, Quid illud est, quo ultimata quasi dispositione, iustificamur? respondeo, operibus pænitentiæ ex fide factis, quam adhuc caritas non animauit. loquor enim de actionibus præcedentibus nostram iustificationem. nam eius fidei, quæ per caritatem, quasi per diuinam quandam animam operatur, multò diuiniores sunt effectus, de quibus pòst agendum erit. in peccatoribus uera fides est, quamuis non uiua, neque formata, sicut paulò mox ostensuri sumus. hæc aliquando otiosa est, cùm uidelicet uoluntas fidelis peccatoris malo hæret: aliquando uerò negotiosa existit, dum quod credit homo, iam exequi molitur; & quod fecit, detestari incipit, eius implorans fauorem, quem fide nouit pro se passum fuisse, quem etiam offendisse impensè dolet. Iam'ne uides Caluine, quàm egregiè conueniant nobiscum omnia, quæ in nos ex Paulo obiicis. Destinati sumus in adoptionem per Christum, secundum beneplacitum Dei, in laudem gloriosæ gratiæ suæ: item, Non habens iustitiam, quæ est ex lege, sed, quæ est ex fide IESV Christi, iustitiam, quæ est ex Deo per fidem: item, Suam uolentes statuere iustitiam, iustitiæ Dei non sunt subiecti: item, Exclusa est gloriatio tua. per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei: item, Si ex operibus Abraham iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Iustitia ex Deo, iustitia ex fide, iustitia Christi, apud Paulum non diuersam, sed unam atque eandem iustitiam exprimunt, quamuis nomina non esse eadem uideātur: ita etiam, Caluine, iustitia operum, iustitia legis, iustitia factorum, iustitia moralis apud eundem idem sonant. Cùm igitur iustitiam cum iustitia conferri audis, opus est, ut fidem à institia factorum excipias: nam aliter, ut uides, fidei iustitia non legis esset. Apostolus igitur, ut fidem necessariam ostendat, sine qua impossibile est placere Deo, nostri arbitrij opera, ac naturæ nostræ, & legis, iustitiam hominis uocat: quæ si à fide caritate informata procedant, iustitiam ex Deo, & ex fide nimirum apellabit. nos uerò de operibus ex fide factis loquimur, quæ etiam institiæ nomen non merentur, donec caritas eis uitam tribuat. Sed nolo meis uerbis loqui, ecce Paulus breui periodo totum negotium expedit, Si ex lege hæreditas, iam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donauit Deus. Quid igitur lex? respondet, Propter transgressores posita est, donec ueniret semen, cui promiserat: ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem unus non est: Deus uerò unus est. lex ergo aduersus promissa Dei? absit. si enim data esset lex, quæ possit uiuificare, uerè ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio IESV Christi daretur credentibus. Priùs autem, quàm ueniret fides, sub lege custodiebamur

[Margin notes:]

Paulus iustitiā fidei non opposuit nisi iustitia operum, quæ ex fide non fiunt.

Aug. 83. q q 76 idem in præf. psal. 31.

Idem de spir. & lit. c. 17.

Concil Trid. in sess. de iustific. impii.

Aug. lib. de prædest. sanct. c. 7.

Pænitētia ex fide informis, sed non otiosa dispositio est, nō meritum pro assequēda iustitia.

Ephes. 1.

Philip. 3.

Rom. 10.

Roman. 3.

Roman. 4.

Hebr. 11.

Galat. 3.

Roman. 3.

inclusi, in eam fidem, quæ reuelanda erat. itaque lex pædagogus fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi uenit fides, iam non sumus sub pædagogo. omnes enim filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesv. Vides legis tantùm inefficaciam, nisi fidem haberet inclusam, optimè hîc ponderari: uides apertè non omnia opera iustitiæ fidei opponi, sed ea solùm, quæ euacuare uidentur promissionem, & quæ probarent ex lege, non ex promissione Abrahæ hæreditatem esse: uides sic Christi beneficium dici, ut semper suus locus relinquatur piis operibus ex Christi fide profectis, suoque sanguine delinitis: uides omnes, quotquot iustificati sunt sub lege, non habuisse iustitiam ex lege, quasi uirtute sua eos lex iustificasset; sed quæ illi agerent, siue ad legem scriptam pertineret, siue ad naturalem, nullo pacto sine fide Christi Deo fuisse grata & accepta. uis scire uno uerbo, quæ opera cum fide comparationem contrariorum habeant? profectò, quæ promissionem extinguerent, non quæ illi soli nitebantur; quæ exinanirent spem de Christo, non quæ uirtute illius roborabantur, & stabiliebantur quotidie; quæ postremò Christum gratis fuisse mortuum inferre poterant, si sine fide Deo placuisse dicerentur, non quæ illius passionis fructus sunt. circumcursa hâc atque illac, nihil reperies, quod ueritati tam euidenti, tam constanti iure ac merito tu possis obiicere.

Philip. 3.
Fides et opus nō habent inter se contrariorū comparationem.
Rom. 10.

Valeat, inquis, *eorum somnium, qui iustitiam ex fide & operibus conflatam comminiscuntur:* eorum somnium, Caluine, qui iustitiam primam ex fidei & operum merito conflatam esse uolunt, ualeat utique: quoniam ea Dei donum est, & Christi meritum, & non operum, aut fidei merces, quæ, ut uides, est hominis actus. at catholica ueritas, quæ dicit ad iustitiam acquirendam operibus fidei nos præparari, non magis abisse poterit, quàm quòd Dei uerbum in æternum permanens pereat. Sed iam ex alio scripturæ loco probat Caluinus, in calculum fidei non uenire opera: *Iustus ex fide uiuit: lex autem non est ex fide: sed qui fecerit homo, uiuet in ipsis.* iam sensum Pauli interpretari iste incipit. *Lex, inquit, est à fide diuersa. quare? propterea quòd ad illius iustitiam opera requiruntur.* infert iam, *Ergo ad huius iustitiam sequitur non requiri. Ex ista relatione apparet, citra operum meritum, immo extra operum meritum iustificari qui fide iustificantur. & in hoc differt euangelium à lege, quòd operibus non alligat iustitiam, sed in sola Dei misericordia collocat:* hoc non est, Caluine, scripturam corrumpere? hoc non est scripturæ sensus detorquere, & quò uelis, trahere? ut in multis euangelium à lege differat, quemadmodum suo loco audies, & ut similiter sit uerum, non alligari iustitiam operibus, sed in Deo collocari, non tamen mox consequens sit, nullam haberi in euangelio operum rationem pro nostra iustitia à Deo obtinenda: cùm Paulus dicat, prædicari ibi gratiam & pacem homini operanti bonum. itaque ratio differentiæ in hac parte, sicut ex præfato Pauli loco colligimus inter iustitiam ex fide, & eam, quæ est ex lege, in hoc sita est, quòd hæc includit opera, quorum merces sit ipsa iustitia; dum homo habet propriam innocentiam, suæ iustitiæ testem & assertorem, & nullius aut iudicis, aut aduocati patrocinio eget: illa uerò, quæ ex fide est, & qua coram Deo uiuitur, mediatoris meritum & iustificantis bonitas omnes partes complent, quando semper gratis iustificàmur, quamuis operibus ad ipsam disponamur, fide scilicet & pænitentia. paucis me expediam: ecce huius & illius iustitiæ notum discrimen. quoniam iustitia, quæ est ex lege, nihil requirit extrinsecum, sed bonis propriis nititur; iustitia, quæ ex fide est, nihil habet, quod alieno munere & merito non habeat, siue illud sit ipsa iustificatio, siue præparatio & dispositio ad eam. Quòd uerò Pauli sanctissimi ea fuerit mens, ubi legem opponit gratiæ, atque opera ipsi fidei, tantùm proferam aliquot patres ex antiquis, ne somnium sophistarum, ut ipse soles, appelles. diuus Hieronymus super eisdem Pauli uerbis, quæ tu retulisti, ita loquitur, Consideremus autem diligenter, quia non dixerit, Volo à uobis discere, utrùm ex operibus spiritum accepistis: sed adiecerit, ex operibus legis. sciebat enim Cornelium Centurionem spiritum ex operibus accepisse, sed non ex operibus legis, quam nesciebat. Si autem econtrario dicitur, Ergo & sine auditione fidei accipi spiritus sanctus potest? nos respondebimus, accepisse quidem eum spiritum, sed ex auditu fidei, & naturali lege, quæ loquitur in cordibus nostris, bona quæque facienda, & uitanda mala: per quam dudum quoque Abraham, Mosen, & ceteros sanctos iustificatos retulimus: quam augere deinceps potest operum obseruatio, & legis iustitia: non tamen carnalis legis, quæ præteriit, sed spiritualis; quia lex fidei, & spiritualis est.

Cal. cap. 10. sect. 5.
Calu. sect. 9.
Galat. 3.
Euangeliū operum rationē habet.
Roman. 2.
Hieron. in epist. ad Galat. 3.
Act. 10.

Neque

Neque uerò quia fidem præferimus, legis opera destruimus: scimus utique ea ei placere, in quem credimus. Hactenus Hieronymus non minùs eleganter, quàm uerè. Augustinus etiam disertis uerbis dicit, Non iustificatur homo ex operibus legis, non quia opera bona pro iustificatione frustrantur, cùm Deus reddat unicuique secundum opera sua: sed quia opera sunt ex gratia, non ex operibus gratia. quoniam fides, quæ per dilectionem operatur, nisi ipsa dilectio Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, nec ipsa fides esset in nobis, nisi unicuique Deus partiretur mensuram fidei. & post pauca, ex fide dicit nos, & non ex operibus iustificari: quia ipsa prima est, à qua cetera sequantur. et paulò mox observat, hæc omnia dicta fuisse ab apostolo tum contrà iudæos, qui legalem iustitiam iactabant sine fide, tum contra Pelagianos, qui dicebant gratiam esse naturam. Quoties ergo audio uero, aut legero, neminem operibus iustificari coram Deo, mox intelligam, quid uirtute sua, hæc natura non possit: ac rursum, cùm uidero scriptum Deum pænitentia, & aliis studiosis actionibus placari, cognoscam, quantum uirtutis & roboris Christi sanguine, & cælesti munere, naturæ nostræ accesserit. Eas nunc, & plusquam intestinum bellum, inter iustitiam & opera esse clama. omitto plures pro hac nostræ fidei confessione auctores recensere, quando omnes pænè antiquiores patres, Latini & Græci, communi & uno ore, dum Paulum interpretantur, ita, ut dixi, loquuntur. Chrysostomus, Theophilactus, Athanasius, Oecumenius & quis non? Sicut igitur fide iustificamur, sic pænitentia: & sicut gratis iustificantur, qui per fidem iustificantur, ita & qui per pænitentiam. si fides nostra non diminuit de gratuito Dei dono, nec impedit, quò minùs gratuita sit Dei gratia in nobis, plena & absoluta. porrò hac nostra pænitentia neque quidquam gloriæ de Dei gratia, & saluatoris nostri merito decidet: ut iure ac merito dicamus non fide sola iustificari nos. Et hoc de prima ratione Caluini contra præparationes nostras.

August. in epist. ad Galat. c. 2. In epist. ad Paulin. episc. ep. ad Prosp. & Hilarium. Rom. 5. Roman. 21.

Fidei iustitia non peccatorum remissione tantùm constat: neque solùm intercessione, aut imputatione iustitiæ Christi coram Deo iusti sumus. Cap. LIX.

IAM secundò arguit Caluinus, ut colligat ex diffinitione iustificationis, nihil facere opera nostra ad iustitiam habendam. *Fidei iustitia, non nisi reconciliatio cum Deo, & absolutio à reatu est intercedente pro nobis Christi iustitia, cuius solius intercessione iustificamur: igitur nihil magis nostris actibus hac iustitia constat, quàm illa Christi:* dum huic ratiocinationi respondeo, hunc ordinem tenebo. primò ueram iustificationis impij definitionem paucis tradam: deinde testimoniis à Caluino congestis breui satisfaciam: demum habere & hìc suum locum peccatoris opera constabit. Ne ergo impingamus in ipso limine, quod fieret, si de re incognita disputationem ingrederemur, nomen ipsum, quod multiplex est, & ipsa rei essentia nobis est peruestiganda. Iustificari, ut ex diuo Augustino didicimus, solet aliquando in arcanis etiam litteris iudicium tantùm exprimere, quo reus, quisquam iustus, innocens, indemnatus pronuntiatur, declaratur, iudicatur, & comprobatur. sic ipse sentit esse interpretandum locum Pauli, Non auditores legis tantùm iusti sunt apud Deum, sed factores iustificabuntur. sic & Christus usus est, cùm de Pharisæo diceret, Volebat iustificare se. sic in Deuteronomio legimus, Illi iustitiæ palmam dabunt. quod Hebræi legunt, iustificabunt. sic Christus, cùm Scribis & Pharisæis animi tumorem obiectaret, eo uerbo est usus: Iustificatis uos coram hominibus. sic postremò, ne longiùs ab instituto recedamus, Dauid dicebat, Iustificeris in sermonibus tuis. Christus item, Iustificata est in illa die sapientia ab hominibus. Sed longè diuersus eius nominis in proposito est usus. iustificare igitur hìc idem est, quod imbui, donari, & ornari iustitia. ubi parui refert, præcesserit iniustitia, ut in impiis uidere est, an non, sicut in iustificatione Adami, ac sanctorum angelorum, & uirginis beatissimæ: immo qui iusti sunt, adhuc iustificantur. Est itaque hæc iustificationis ratio

Caluin. c. 10. sect. 13. Iustificari dupliciter dicitur. August. de spir. & lit. c. 25. Roman. 2. Luce 10. Deuter. 25. Matth. 22. Psal. 50. Quid sit iustificatio in proposito nostro.

transitus quidam ad formam pænè diuinam, ac similem illi, quam Christus habet, é cu-
ius præstantia & merito hæc est orta.

Tota ratio dissensionis in causa iustificationis, inter catholicos & hæreticos exponitur. *Roman. 8.*

Qvo'd si explicatiùs rem tractari desideras lector Christiane, & in quo tota ratio
pugnæ cum hæreticis sit posita, intelligere, concipe animo tuo corpoream unam per-
mutationem uirtute naturæ factam. fit, si libet, calefactio: in qua quidem, ut uides,
proceditur à termino, qui præextiterat, nempe à priuatione, & rectà itur ad formam,
id est, ad calorem, in quem ui sua tota collinear natura. similiter considerabis in diui-
na hac & supercælesti transmutatione, in qua à carentia gratiæ, aut ab iniustitia proce-
dimus ad gratiam & iustitiam: nec quiescimus, donec tota mente nostra recreati per
1. Corin. 3. spiritum sanctum, qui in nostros animos infunditur, recti, Deo cari, mundi, abluti,
1. Corin. 6. sanctificati, & instar cælestis tabernaculi, apud quod Deus manere possit, erecti, in
Ioan. 14. modum sedis fabrefacti, quam non horreat diuina sapientia, hæredes Dei, ac cohære-
Prouerb. 13. *Roman. 8.* des Christi, &, quòd omnia comprehendit, donec iusti Dei testimonio uera iustitia co-
Galat. 3. *Rom. 3.* ram ipso effecti fuerimus, nullius sceleris iam rei. Insuper si dubites, quæ sit hæc, &
Heb. 11. quanta rectitudo, quam nobiscum Deus, dum nos iustificat, tam magnificè communi-
Quæ & quanta sit illa rectitudo. cat: respondebo, Est ordinatissima quædam hominis interioris potissimùm dispositio
ac rectitudo, qua regnante, principes partes animi nostri fide, spe, atque caritate, dul-
ci profectò nexu, cum Deo colligantur. ubi & inferiores animæ uirtutes, ne quid recti-
tudini desit, rationi, & menti obtemperare, atque inseruire docentur. hæc est iustitia
ex Deo, quia ab ipso est: hæc iustitia fidei, quia illius initium est: hæc nostra iustitia
est, non quam nobis ipsi fecimus, sed quæ usque ad intimos nostri animi recessus ingres-
sa, omnium iam nostrarum uirium, ac proinde hominis totius rectitudinem, quasi sub-
stantialem & diuinam, imprimit, præbens participes esse diuinæ naturæ. hæc, si quanta
2. Pet. 1. sit, adhuc non es assecutus, explicabo latiùs. Comitem habet, quæ à se nunquam rece-
Galat. 5. dat, caritatem: cuius fructus si referre uellem, Pauli & sapientia, & sermone mihi
opus foret. satis sit, hoc unum ex tam multis caritatis elogiis recensuisse, quòd scilicet
nunquam est otiosa, sed in ea incumbit, quibus æternam uitam, & Deum ipsum nobis
Terminus huius cælestis motus iustitia est. conciliamus. Duo tibi, lector, ex his, quæ diximus, aut certè tria consideranda cen
seo, in quibus lis, quæ cum nostris est aduersariis, tota consistit. Primùm, licèt in
peccatoris iustificatione mox se offerat, & quasi in limine liberaliter facta peccati remis-
sio, atque absolutio à reatu, & pœnæ satis commeritæ condonatio: non tamen hæc tota
ac perfecta iustificationis est ratio, donec ei adiunxerimus filiorum Dei iustitiam, re-
ctitudinem, & ius ad æternum patris sui regnum. O' diuitias gloriosæ gratiæ Dei, ô
amplitudinem redemptionis Christi, cui parū esse uidetur, peccata remittere, nisi im-
Ephes. 1. pressam & obsignatam hanc pacem relinquat; parum est uelle, ne peccata nobis ampliùs
imputentur, eorum non recordari, ea contegere, ea condonare, nisi etiam ea funditus
Michea 1. perdat, omnino deleat, in profundum maris proiiciens immergat: parum est, non iam
Roman. 5. nos ultrà inter peccatores censere, non reos agere, nisi uerè iustos faciat, ablutos, san-
2. Corin. 5. *Psal. 129.* ctificatos, & in Dei obedientiam mirabiliter reformatos. hæc est perfecta Christi no-
stri reconciliatio, hæc integra pacificatio, hæc denique copiosa redemptio, ut non mo-
dò amici dicamur, & filij Dei nominemur, sed ut reipsa simus. & hoc quidem quàm
diu diuinum illud Dei donum & iustitia, quæ ex Deo est, nobis hærebit. Altero loco
obseruabis lector, quòd secundum hanc sincerè piam de Dei & Christi donis conside-
rationem, formaliter iusti sumus ea iustitia, quæ Christi iustitiæ fontibus in nos deri-
uata & diducta illi maximè est similis, non tamen ipsa eadem: sicut primi hominis
peccatum, quod nos ab origine trahimus, non est idem numero cum eo, quod ipse
perpetrauit. creatura item Dei bona est, bonitate quidem propria diuino munere
secum communicata: linea etiam (ut ex paruis maiora componamus) recta dicitur,
non aliena, sed intrinseca rectitudine: homo sapiens, probus, non sapientia, aut pro-
bitate, quæ in alio existat, sed sibi propria, fit quamlibet ea aliunde mendicata, aut
Roman. 5. labore parta, aut certè cælitus infusa. Paulus aiebat, Sicut per unius delictum, in
omnes homines in condemnationem: sic & per unius iustitiam, in omnes homines in
iustificationem uitæ. sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti
sunt multi: ita & per unius obedientiam iusti constituuntur multi. sed non sicut deli-
ctum, ita & donum. si enim unius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei

& donum,

& donum, in gratia unius hominis Iesv Christi, in plures abundauit. et non sicut per unum peccatum, ita & donum. nam iudicium quidem ex uno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. si enim unius delicto, mors regnauit per unum, multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in uita regnabunt per unum Iesvm Christum. Vides lector, quod ablatum fuit in Adamo terreno, (ut idem Paulus loquitur) restitutum esse nobis in Adamo cælesti. iustitiam amisimus singulis propriam, qua iusti essemus, non qua tantùm absolueremur à reatu: eam igitur nobis Christus suo bono merito acquisiuit. uides ita antiquæ iustitiæ reddi nos per iustitiam Christi, sicut per unius hominis peccatum uitæ sanctimoniam perdidimus: ut peccatū omnes & singulos possidebat, & peccatores formaliter efficiebat: ergo Dei gratia formam nobis hærentem impertitur, qua tales simus. uides planiorem esse hunc scripturæ locum, quàm quòd liceat ad tropum & figuram confugere. Scriptura sancta, dicebat Augustinus, non iuxta tropum est intelligenda, nisi ubi sermonis proprietas indecorum sensum facit. Considera etiam Christiane lector, per quos progressus nostra aurora (ea est Christi ecclesia) in hanc tam splendidam lucem uenerit. in concilio quidem Vienensi doctrina de forma hærenti, patribus ueritati plausibilior esse uidebatur, nihil uerò certitudine fidei ibi ab ipsis firmatum est. pòst autem uniuersa ecclesia oblatam lucem gratè est amplexata, magistrique omnes in eam sententiam communi consensu ire cœperunt, donec ultimas lineas sancta synodus Tridentina perduxit. Porrò circa augmentum, et perfectioné spiritalis huius quatitaris mihi non licet referre multa, quæ apud Augustinum plurimis in locis legimus, quibus, quàm sit non recens nata, sed cum ipsa ecclesia simul orta, hæc de iustificatione doctrina satis benè comprobatur. uideas eum in libro de spiritu & littera, & in libro de natura & gratia: ubi præclara illa eiusdem patris sententia legitur, Caritas inchoata, inchoata iustitia est: caritas perfecta, perfecta iustitia est: caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, tum maxima est in hac uita, quando pro illa ipsa uita contemnitur. Huc spectant quæ in libro de remissione peccatorum, & in explicatione psalmorum de uita & augmento caritatis idem habet. ac ne hoc quidem mihi uidetur silentio prætereundum, quod quodam in loco de nutrienda iustitia egregiè docet, etsi uideo, quàm me oporteat uerborum multitudine supersedere. igitur in libro 83 quæstionum, sic ait, Iustitiæ nostræ uenenum est cupiditas; nutrimentum, cupiditatis imminutio; perfectio uerò, nulla cupiditas. De perfectione iustitiæ agit idem auctor in opere de spiritu & littera capite 26. Nunquam finirem, si quæ dicit de nostra iustitia, de illius ortu, progressu, & perfectione, scribens ad diuum Hieronymum, huc ego transferrem. Sed quò feror? Bernardi distinctio omnium ordinum calculis confirmata non mediocrem fidem adhibet rei, de qua agimus. Iustitia, inquit, quædam est innata, sublimis, infinitis numeris absoluta, qualis est diuina. huic proxima collocatur beatorum rectitudo, firma, pura, perfectaque iustitia. post hanc tertia sequitur, puta quidem illa & perfecta, non tamen stabilis ac perpetua, qualis profectò fuit Adæ & angelorum, qui in rectitudine non steterunt. postrema ac ultima sedet iustitia nostra, non pura, non perfecta, non constans, uera tamen animæ nostræ rectitudo & iustitia. hæc spem, fidem, caritatem comites habet: neque ulla earum abesse potest, quin ipsa iustitia infusa pereat. hæc eandem habet substantiæ speciem (ut logici loquuntur) cum Christi & beatorum iustitia, & cum ea, in qua à Deo homo creatus est, quamuis in accidentibus differat. Hæc magis nos tetigimus, quàm quòd de eis agere uideremur. Vnum porrò tractandum uidebatur adhuc superesse: (non dum enim ostendimus, quo pacto iustitia hæc nostra possit horrendum Dei iudicium perferre, & in eo intrepidè stare) sed quia hoc ad tertiam istius rationem, & ad meritum operum magis pertinet, de quo parum est, quin agamus; peracto prius & composito iustificationis negotio, his omissis, ad exactiorem iustificationis explanationem plurimum studij ac diligentiæ conferamus.

1. Corin. 15.

Quando sit cō fugiendū ad tropū pro intelligētia scripturæ. August. lib. 2. de doctr. christ. cap 1.

Cant. 2.

Concil Vienens. c. maiores, de bap et eius eff.

Concil. Triden. sess. 6. cap. 7. sub Paulo III.

Iustitia nostra augetur, et una est alia perfectior.

August de spir. & lit. c. 17. Idē de nat. & grat c 38. 48. 63. & ult c. 1 & in sup psal. 10. 83. q q. 36.

Aug. ad Hier. epistol. 29.

Bernar serm. 5. de uerbis Isa.

Quadruplex iustitia Dei, beatorum, Adæ, & nostra.

Hactenus catholica fides.

Caluini sententia de iustificatione explicatur, atque scripturis oppugnatur. Cap. LX.

VENIO ergo, ut quàm longè ab hac ueritate Caluinus sit, ipse fateatur. *Cum scriptura asserat, in remissione peccatorum consistere, & ea sola constare, non est, quòd aliter ipsam definiamus:* quòd iustificatio hominis peccatoris in remissione consistat, Caluine, scriptura euidenter asserit: quòd uerò sola remissione ea constet, non scriptura, sed tu es, qui asseris. Verùm quæ ista scriptura? *Paulus ait, Ei uerò, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei. sicut et Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus uir, cui non imputauit dominus peccatum. Est ergo iustificari impium, nihil aliud, quàm non imputari sibi peccata, siue condonari:* quo pacto Paulus sit mihi interpretandus & intelligendus hoc in loco, Caluine, ac Dauid similiter, iam pridem me docuerunt Chrysostomus, Theophilactus, & Oecumenius. dicam uno uerbo, quæ ij fusiùs tradunt. Non hîc à diuo Paulo iustitia nostra diffinitur, quasi ea in sola ista tua non imputatione, seu remissione consistat, sed quòd iustitiam liberaliter ac gratis Deus largiatur credentibus, qua peccata non iam imputantur, sed sic sunt remissa gratis per fidem, ut per eam consequatur & apprehendat iustitiam, & amicitiam. ergo de perfecta remissione loquitur Paulus, & de perfecta non imputatione, seu occultatione, quæ tunc quidem habetur, quando Absalon, filio Dauid, ad paternam faciem uidendam, & alloquendum regem, & familiariter cum eo tractandum, non minus quàm antea licebat, integra facultas conceditur. diuina itaque liberalitas donum suum nobiscum communicare incipit, cùm nostra peccata nobis remittit. felix est hoc suæ magnificentiæ principium, non finis. neque æstimat fecisse satis suæ bonitati infinitæ, & unigeniti sui gloriosæ gratiæ, si debita condonet, nisi diuites simul nos in filio suo & amicos uerè efficiat. & tunc non iniustè dicere licebit, remissa nobis esse peccata, & tantum accepisse in Adamo, (loquor de gratia & amicitia cum Deo) quantum à nobis suo peccato ille abstulit. *Paulus etiam idem, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Vide quid sit hoc, Non imputans hominibus peccata. Ac mox, de imputatione iustitiæ Christi, Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur Dei iustitia in illo. Quid euidentius?* adduci non possum, Caluine, ut credam, te ita sentire, ut loqueris. non'ne uides, de initio, de fonte, de principio, & de merito, atque caussa, unde ad nos omnis iustitia profluit, qui Christus est, Paulum loqui? efficimur nos Dei iustitia in Christo, Caluine, dum participatione iustitiæ suæ non formaliter, sed merito illius iustificamur. ipse est factus nobis sanctificatio & redemptio, dum suo sanguine eam nobis iustitiam peperit, quæ uerè nos redimeret à sceleribus nostris, & formaliter sanctificaret. Quod uerò dicit, Non imputans peccata eorum, eò spectat, quoniam nulla in nobis iustitia esse potest, quàm diu Deus peccata imputat, nec remittit. quæ enim conuentio peccati ad iustitiam? ab ea remissione necesse est Deum exordiri, donec quod inceperit, in nobis ipse perficiat. completur autem mutatio hæc dexteræ cælestis, infusione iustitiæ, de qua toties scriptura agit, & quæ similis est amicitiæ Christi, ab ea dimanans. Ad hanc reconciliationem, quæ per pœnitentiam habetur, exhortabantur nos Christi apostoli, legatorum munere pro Christo fungentes, hæc est gratia (ut Paulus dicebat) pro gratia. in ipso posuit iniquitates omnium nostrûm, cuius liuore sanati sumus, aiebat Iesaias propheta, locutus de Christo. atque omni consideratione dignum est, quòd non ita Christus pro nobis factus est maledictum, ut ratio culpæ in eo esset: (absit: id enim tam sanctæ animæ, Deoq; unitæ modis omnibus non conueniebat) sed satis fuit, quòd omnium maledictiones, & omnium inimicitias in corpore suo pertulerit, gratissima hostia, quæ pro nostris sceleribus expiãdis Deo patri mactaretur. nos uerò sic iusti facti sumus in illo, ut hæc Dei iustitia nobis hæreat, intra nos sit, & nos sequatur, quocunque iuerimus. ita enim & gloriæ Dei, & honori Christi conueniens fuit, atque adeò nobis omnibus expediens, & necessarium. *In actibus etiam*

Margin notes: Rom. 4. — Psal. 31. — Chrysost. Theophyl. Oecum. in epist. Pauli ad Rom. 4. — Remissio peccati initium doni Dei. — 1. Corin. 1. — Secundus locus à Caluino productus. — 2. Corinth. 5. — Christus quomodo dicatur iustitia nostra, redemptio, & reconciliatio. — Roman. 5. — Ibidem. — Isaiæ 53.

bus etiam apostolorum legimus, Per hunc uobis annuntiatur remißio peccatorum: & ab omnibus iis, à quibus non poteratis iustificari in lege Mosis, omnis, qui credit, in eum iustificatur. Vides post remißionem peccatorum iustificationem hanc, uelut interpretationis loco, poni: uides apertè pro absolutione sumi: uides tu Caluine, perperam abs te detorqueri scripturam, ut quouis trahas? animaduertendum, quòd diuus Paulus magno consilio & diuino, dum nostræ iustificationis considerationem ingreditur, semper eam describit à termino (ut sic dicam) à quo, nempe à peccato, quod ibi abstergitur & deletur. non quòd in eo sint omnia, atque ibi consistat tota ratio iustificationis nostræ, sed ut ipsam more suo mirificè attollat, docens longè præstare donum Christi, quod nobis suus sanguis peperit, illi, quod in Adam collatum est; immo quod angeli receperunt, si in eos oculos coniiciamus, apud quos eiusmodi beneficium est positum. illi quippe non erant inimici, quamuis Dei munere facti sunt amici. commendat autem caritatem suam in nobis Deus: (inquit idem Paulus alibi) quoniam, cùm adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Remissio igitur peccati, Caluine, non est tota nostra iustificatio, sed quæ mirum in modum diuinam clementiam, & Christi uirtutem efferat, postquam à tam contrario termino, quale peccatum est, itur ad gratiam.

Tertius locus à Caluino productus.
Actorum 23.
Quare Paulus totus meminerit remißionis peccati in iustificatione impii.
Roman. 5.

Isti dicunt, (nos intelligit) *Tunc iustificatur homo, cùm in Dei obedientia reformatur:* nos dicimus, quia scripturæ dicunt. *Pauli sanè argumentum euertunt, Si ex lege est iustitia, exinanita est fides, abolita promißio. Quod ideo uerum est, quia quàm diu respicimus, quales sumus, necesse est, nos coram Deo trepidare. tantum abest, ut certa, & inconcussa uitæ æternæ fiducia nobis inde constare poßit. de regeneratis loquor. Quantum abest à iustitia, illa, quæ in hac uita inchoatur, uitæ nouitas?* ex isto principio, Caluine, quòd iustificatio sola peccatorum remissione constat, uide quàm egregij fructus percipiantur. primùm nullus est Christi gratia (quod dicere horreo) uerè iustus, ac formaliter. manemus adhuc omnes, iniusti, Deo odiosi, addo etiam peccatores. quæ quàm sint uera, quàm scripturæ sanctæ conuenientia, uiderit ille, qui non dubitat, nec erubescit dicere, quòd, quoties diuinum uerbum nos iustos uocat, loquatur quidem, non ut sic se res habeat, sed iuxta nescio quem tropum, aut figuram. item sequitur, omnia iustorum opera peccata esse: quod concedere, multi ex istis aperto ore non sunt ueriti: item, quòd iusti omnes æqualiter sunt iusti, æqualiter sancti, æqualiter magni. omitto percurrere cetera id genus corollaria, quibus felix scilicet propositio, Sola remissione peccatorum iustificatio nostra absoluitur, scaturit. Rectè proinde ecclesia catholica cum Paulo reformationem nouam, & indumentum nouum nobis obuenire in iustificatione nostra docet, & prædicat. neque Pauli argumentum euertimus, de fide & operibus. nam, quæso, quæ sedes huius consequentiæ, In iustificatione reformamur in nouam uitam per iustitiam, quæ liberaliter confertur à Deo, & in Dei obedientiam erigimur: ergo iustitia est ex lege & ex operibus ipsius? O Caluine, quàm probè tu nosti, quæ sint uires tui enthymemaris; sed (ut uideo) totum negotium dissimulas: dicam ergo breuissimè. quia apud Deum ex lege, aut natura nemo iustificari potest; & quia obedientia legis & naturæ non habet, unde Deo placere possit: ideo necesse est reformari nos diuinitus hac excellētissima iustitia, ut opera, quæ inde processerint, iusta sint, sancta, Deoq; pergrata: quippe quæ iustitiæ Dei, siue iustitiæ fidei actiones sunt. Si Pelagiani nos essemus, Caluine, quales nos esse tu ipse ubique nominas, non tanto nimirum studio in hanc unam nouam uitam & iustitiam commendandam incumberemus. Sed prætereo.

Quartus locus scripturæ à Caluino inductus.
Roman. 4.

Semper cohærent istæ duæ res, iustificatio & sanctificatio; non tamen sunt una: quemadmodum in Sole, calor & lumen. innouatio iustificationem insequitur; non tamen sunt unum. unde si quis iustitiam, quam fide assequimur, separare uelit à pænitentia, lacerare est euangelium. Disceptamus ergo de caussa iustificationis, quam isti duplicem confingunt, ac si partim imputatione, partim illa qualitate iustitia nostra constaret: simile tuum, Caluine, uel ad rem parum facit, uel certè unicè nobis fauet. sicut enim idem Solis lumen & aerem splendidum facit, ut omnia ipsius undique appareant, & ipsum splendere aliis tribuit; ita una eadem iustitia & iustificat, & sanctificat, qui effectus ipsius sunt. Quod autem pænitentiam sanctificationem sequi, non præire, dicis, sacrarum ueritati scripturarum perspicuè aduersatur. Prædicate pænitentiam in remissionem peccatorum. Agite pænitentiam, & omnia

Quinta ratio Caluini contra qualitatem illā.
Lucæ 24.
Ezech. 18.

Act. 8.

nia munda erunt uobis. Age pænitentiam, fortè remittet tibi peccatum tuum. Sed superuacaneum fore duximus, in singulis probandis, tot scripturas, auctores, testesque producere. Vides pænitentiam disponere peccatores ad iustitiam, non sequi, quamuis perpetuò eam seruare sanctissimum sit, iuxta illud propositum nunquam committendi, quod necessariò sibi unitum habet. Vltimò Caluine, non nos sic partimur iustificationem, ut tu fingis, sed (ne longiùs oratio nostra prouehatur) ipsa remissio, quasi natura,

2. Petri 2.

præcedit, quemadmodum tenebrarum expulsio: ac deinde habetur terminus positiuus & realis, quæ est qualitas diuina, lux cælestis, supernaturalis uita, qua uiuimus cũ eo, qui nos redemit à morte, facti consortes diuinæ suæ naturæ. Nihil hîc diuidimus, nihil

Sexta Caluini ratio contra inchoatam iustitiam.

luxamus, Caluine, sed tu magis, qui dimidiatam accipis iustificationem, non integrã, dissoluis IESVM. *Vnica est hæc iustificatio extra nos in sola Dei acceptatione collocata. quam isti fingunt, in scripturis fundamentum non habet. in euangelio, iustitia operum in legis obedientia collocatur. iustitia uerò fidei in nullo apparet, ut uel sic ad solum confugiamus Christum. neque de inchoata iustitia locum proferent ex scriptura. quare taceant de partiali iustitia figmenta confingere:* unica est, Caluine, mutatio hæc in nostris, distincta tamen ab acceptatio-

August. agnouit sæpe iustitiam hærentem filiis Dei & inchoatam lib. 6. contra Iulian. c. 5. & lib. 3. contra 2. epist. Pelagii cap 3. & lib. 4. cap. 7. et 10. & ad Hieron. epist. 29.

ne illa & fauore, qui in Deo est. precamur te, ut nolis cuncta miscere, nolis turbare, omnia in pace sunt, quid moliris? Sed de iustitia operum & de iustitia fidei iam satis diximus: & hæc inchoata iustitia, quàm sit non in obscuro, sed in præclaro scripturæ loco collocata, adeò longo sermone à nobis est ostensum, ut uereamur, ne quisquã repe riatur, quin satietate iam sit defessus. quòd si adhuc aliquis plura desiderat & legere & audire, consulat Augustinum scribentem contra Iulianum, & contra Pelagium, atq; ad diuum Hieronymum. Hoc est mirabile, Caluine, quòd quam tu dicis, nullum habere locum in euangelio, inchoatam scilicet iustitiam, hanc negare, dicit Bucerus, contra euidentem scripturam esse. sed nihil certitudinis fidei nostræ accrescit, quòd ueritare conuictus Bucerus eam non negat: sicut nihil omnino ueritati detrahitur, quòd te

Caluin. c. 10. sect. 14.

habet oppugnatorem. Verùm, quoniam iste Augustinum pro se inducendo obscurat, non ego ipsum Augustini locum reticendo subterfugiam. itaque in medium affert

August. lib. de ciuit. Dei c. 19. 27.

contra hanc inhærentem iustitiam, & ad probandum, quòd sola remissione constet, beatum Augustinum dicentem, Sanctorum iustitia in hac uita, potiùs peccatorum remissione, quàm perfectione uirtutum constat. cur sic dilaceras sanctorum chartas? cur sic perdis sanctorũ sensus? cur Christianas patrum obseruationes nimis callidis, sed malitiosis interpretationibus eludis? diuus hic ita loquitur, Ipsa quoque nostra iustitia, quamuis uera sit propter ueri boni finem, ad quem refertur: tamen tanta est in hac uita, ut potiùs peccatorum remissione, quàm perfectione uirtutum constet: Vides agno-

Cal. ibidem de Ambrosio.

scere Aug. iustitiam in hac uita hærentem, ueram quidem illam, licèt non perfectam. Nec minùs iniuriosus est Caluinus in diuum Ambrosium: ait enim de eo, *Mihi elegantissimè uidetur Ambrosius, huius iustitiæ paradigma in benedictione Iacob statuisse. Nempe quemadmodum ille primogenituram à se ipso non meritus, habitu fratris occultatus, eiusque ueste indutus, quæ optimum odorem spirabat, se ipsum insinuauit patri, ut suo commodo sub aliena persona benedictionem acciperet: ita nos sub Christi IESV primogeniti fratris nostri pretiosa puritate delitescere, ut testimonium iustitiæ à conspectu Dei referamus:* paradigma hoc, Caluine, tuum est, & tuorum patrum, non gloriosi doctoris, qui neque Deum decipi posse sensit aliquando, ut pro iusto habeat, qui non est; neque nos filij Dei iustitia iustos esse for-

Ambr. de Iacob & uita beata cap. 2.

maliter unquam docuit: quamuis sub Christi primogeniti nostri fratris pretiosa puritate, uelut sub corona nostra, thesauro, & redemptione delitescendum nobis esse idem ecclesiæ doctor plurima illa sua oratione, atque iustissima uita docuerit. Sed age, quæ sunt Ambrosij uerba? uerba Ambrosij sunt, Quòd Isaac odorem uestium olfecerit, fortasse illud est, quia non operibus iustificamur, sed fide. quoniam carnalis infirmitas operibus impedimento est: sed fidei claritas factorum obumbrat errorem, quæ meretur ueniam delictorum. Hactenus Ambrosius. Certe hîc, si quid ego sapio, non iustitia nostra destruitur, sed magis corroboratur, modò sit iustitia ex fide, & ex Deo.

Iustitia

Iustitia fidei, quamuis imperfecta, ferre potest seuerum Dei iudicium: iusti tamen, quàm diu uiuunt, timorem habent cum spe coniunctum.

Cap. LXI.

ERTIO etiam arguit Caluinus ex seueritate diuini iudicij. *Succurrere, inquit, nobis debet non de humani fori iustitia, sed cælestis tribunalis, sermonem esse institutum: ne ad modulum nostrum metiamur, qua operum integritate diuino iudicio satisfiat. atque mirum est, quanta temeritate & audacia id uulgò diffiniatur. Quin etiam uidere est, ut nulli confidentiùs de operum iustitia garriant, quàm qui uel palpabilibus morbis prodigiosè laborant, uel intercutibus crepant uitiis:* mox etiam immensum scripturarum acerbum eructat, quò illud tribunal horrendum esse probet, difficileq; accessu. Sed, ut rei huius summa nobis teneatur, ne longiùs diuagemur, explicatis terminis, aliquot dictis, quæ ab arcanis litteris sanctorũ scholiis illustratis petemus, rem totam paucis cõplectemur. sic diuino tribunali sua maiestas sarta & tecta manebit, & Christi intercessionibus, spei nostræ unicæ locus intactus illibatusque constabit, & conscientiis nostris de Dei iudicio, non magis, minusue placida quies ac serena tranquillitas tribuetur, quàm quæ ab scripturis & sanctis nota est: partim timoris, partim spei plena. spei quidem, dum in iudicis bonitatem, æquitatem, ac promissionem oculos coniiciunt; dum in aduocati præstantiam & gratiam apud iudicem eriguntur; dum ad pignus conquiescunt, quo hominibus iudex ipse suam fidem dedit, summa pietate & misericordia, non ad summum ius cuncta sese exacturum: timoris uerò, dum aduertunt, quoniam nec cæli mundi sunt in conspectu eius. atque sic, ne superbiant, timore quatiuntur: ne desperatione absorbeantur, spes incredibilis futuræ clementiæ eos impensè consolatur. Hæc me docuerunt sancti per scripturas diuinas, inter omnes uerò diuus Bernardus, quem pro suo commento producere ueritus non est Caluinus. Sed ad rem. Cùm alia sit iustitia operum, alia fidei, sic aliis legibus uiuitur in hac, & in illa: ut enim iustitia legalis exactam relationem & perfectam ad suam regulam exigat; iustitia tamen fidei tales eos requirit esse, quales euangelium gratiæ uult; nempe, qui Christi spiritum habeant se inhabitantem per fidem, spem, & caritatem. hoc sit primum, quod ex ipsa ratione iustitiæ fidei facilè colligitur: habet enim fidem pro regula. Iam addo. in hac iustiria non tam considerandum est qualis in se sit iudex, & quanta potuisset à nobis exigere, & quàm parum in nobis sit, quo illi possimus respondere, sed qualis se ostensurus iustis, & quanta per legem suam dulcoris plenam ab eis requirat, quàm suaue iugum imposuerit, & quàm leue onus suis discipulis gestandum reliquerit. hoc secundum, quod ex primo necessaria consecutione profluit. Adhuc etiam ultrà progredior, & in hac fidei iustitia id obseruandum esse duco, quòd multa de illius perfectione, in iustis, quàm diu uiuunt, desiderantur, quæ uel hîc pater maximè pius ad preces ignoscit, uel illic æquissimus iudex condonat. Hæc tria si quis à me sciscitetur, unde habeam, quis suggesserit, quis auctor: utique præter alios unius Augustini in huius ueritatis lucem sexcentos licet proferre locos, præsertim contra Donatistas, contra Pelagianos, in libro retractationum, super psalmos, atque sæpe alibi. postremò animo percipienda & memoria custodienda est consideratio illa Pauli, Omnes stabimus ante tribunal iudicis, ut ferat unusquisq; propria corporis, pro ut gessit siue bonum, siue malum. Iam omnia sibi satis consona fore, Caluine, qui ignoret, arbitror esse neminem. uerum uero hîc conuenit, si unquam alibi. Quoniam Deus nõ summo illo rigore, quo ipse iustus est, neque ad suam iustitiam, exacturus est nostram: ideo stabimus ante eum, cuius fulgòre obtenebrantur stellæ; cuius robore liquefiunt montes; cuius ira terra concutitur; cuius sapientia deprehendunrur in astutia sua prudentes; cuius puritate inquinantur omnia; cuius ferendæ rigidissimæ suæ iustitiæ nec

Tertia ratio Caluini contra nostras præparationes.
Sect. 15.
Ordo dicendorum.
Ber. super cant. serm. 181.
Prima consideratio.
Secunda consideratio.
Matth. 5.
Tertia consideratio.
August. lib. 6. c. 24. lib. 1. retract. cap. 19. l. 2. cõtra epist. Pelag. c. 7. & lib. 3 cap. 7. Psal. 10. Epist. ad Hieronym. 29.
Tertia consideratio.
1. Corin. 5.
Lege lib. Iob.

Isaiæ 33. angeli pares sunt; qui nocentem non facit innocentem; cuius uindicta, cùm semel accensa est, penetrat usque ad inferni nouissima. Nisi manu sua firmatum haberemus & obsignatum, de quibus rationem & eam liberalem à nobis accepturus sit, quis, quæso, securus ad eius thronum se sisteret? quis habitaret cum igne deuorante? quis manere uellet cum ardoribus sempiternis? at nunc respondere possumus cum propheta, Qui ambulat in iustitiis, quas redemptis sanguine filij, scilicet tui, dedisti, & loquitur ueritatem. si uel ad tuam puritatem domine, aut ad perfectam illam, quam nobis obseruandam contulisti, iniquitates obseruaturus es, quis, proh dolor, sustinebit? nunquid homo Dei comparatione iustificabitur? aut purior erit factore suo? ecce qui seruiunt tibi, non sunt fideles: & in angelis tuis prauitatem reperisti. quantò magis qui habitamus domos luteas, qui terrenum habemus fundamentum, consumemur, donec erit? Ecce domine, cæli non sunt mundi, si tecum conferantur: eorum splendor nimio isto tuo fulgôre facilè perstringitur, & obscurescit. ne intres domine in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis uiuens perfecta iustitia. noli abiicere thesaurum pretiosum, quod iustis tradidisti custodiendum, propter non nullam rubiginem à terra contractam: sed tu pius, similiter & iustus purga, munda, & super niuem dealba. non tecum æquali iure contendere uolumus, sed eo iure, quod inter caros filios, & iustum patrem intercedere solet. non simili robore, neque pari animorum uirtute certamus, sed ea solùm iustitia, quam nobis dedisti, ut tecum ea congrederemur; ea fortitudine, quam mors filij tui nobis peperit; eis operibus, quæ gratia tua, dum in nobis regnat simul cum libera facultate nostra abs te creata, abs te illuminata, per te libera, in tuæ legis obseruationem incumbente, gessit. scimus scimus, quàm sit uerum, quod legimus. Non poterit homo iustus esse coram Deo: si uoluerit contendere cum eo, non poterit respondere unum pro mille. non nos iustificamus nostra uirtute coram te domine, utcunque coram hominibus iusti uideamur: sed quod nos iustificat coram te, est tua iustitia, quam in filiis tuis uides, tua dona, quæ in nos contulisti. accedit tua benignitas, qua uinces, dum iudicaueris. Quid dicam de filio tuo unico domino nostro IESV Christo, omnium utique piorum sub hoc onere corruptibilis carnis, & in hac uitæ infirmitate gementium una spe? sanè quidem, cùm talem mediatorem habeamus, qui sit exoratio pro peccatis nostris, cum fiducia audebimus accedere ad thronum non minùs gratiæ, quàm iustitiæ. atqui certè, Caluine, ut ad te reuertar, sancti quando spem suam collocant in Dei clementia, & in Christi uulneribus, ut facit Bernardus: quando sua merita obliti Christi dona amplectuntur, ut facit Augustinus: quando in uerbo domini, in promissione & iuramento ipsius, non in operibus nostris fixos habere oculos uidentur: sicuti idem pater Augustinus facit: quando denique totam fiduciam nostram apud Deum reponunt, non eò hæc dicunt, quò mendacij illum arguant, qui dixit, Referet unusquisque in corpore suo, prout gessit. & qui dixit, Qui facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. sed ut ostenderent, totam fiduciam nostram in Christo collocatum iri; quòd obedientiam Deo simus præstituri; quòd soluendo erimus, cùm à nobis reposcet iustitiam, quam, ut negotiaremur, dedit; quòd opera digna Deo & regno ipsius scimus habituri, cùm uenerit orbem iudicare; qui reddet unicuique secundum opera sua. & (ut uno uerbo multa comprehendam) inde iure & merito tota nostri fiducia pendet, unde iustitiæ rationem nostra omnia induunt. Hæc est Dei nostra bonitas immensa, & Christi redemptio copiosa. I tu, & quantum uoles, oblatra, nihil laudis & iustitiæ operibus ex fide, ac merito Christi, & ex Dei spiritu factis tribui posse, quod non de utriusque gloria decidat. Verùm de operum merito paulò pòst constabit, atque de fiducia non inani, sed quam, dum uiuimus, in hac mortali uita scripturæ sanctæ nostris concedunt.

Psal. 130. Iob 4. Iob 15. Ita exponitur ab Aug. & Hieron. psal. 130. Vide Occum super Paul. 1. Corin. 3. Iob 9. Psal. 50. Aug. ad Bonifac. 111. c. 6. Bernard. super cantic. serm. 61. & super Qui habitat, serm. 15. Aug. psal. 88. tract. priori. 1. Corin. 5. Ioan. 6.

Cum Dei

Cum Dei fauore meditari possumus nostram iustificationem, ac bonis operibus ex fide factis ad ipsam cum ipsius auxilio præparari: & istorum error coarguitur asserentium omnia opera ante sanctificationem nostram peccata esse.
Cap. LXII.

RGVMENTATVR quartò præcipuè Caluinus, quò probet, nullam *Quarta ratio*
omnino rationem habendam esse nostrorum operum pro nostra iustifica- *Caluini contra*
tione acquirenda. idque facilè se assecuturum sperat, si persuadear, ea *nostras præpa-*
omnia, etiam quæ speciem uirtutis & obedientiæ præseferre uidentur, *rationes.*
execranda esse coram Deo, immunda, impura, ac demum peccata, do- *Sect.28.& 29.*
nec accesserit regeneratio. tantum abest, ut ipsis coram Deo præpare-
mur, aut disponamur. Si autem ab eo quæras, qua ratione, qua'ue scriptura sic sen-
tire cogatur, cùm uideatur tota reclamare, & sancti unà contradicant: tunc ipse mille
scripturæ locorum in promptu habet, beatissimi Augustini testimonia plura profert, ac
demum rationibus ualidis se armat. Nos hunc cursum post eum tenebimus. *In primis,* *Ierem. 17.*
inquit, *quando naturalibus dotibus censendi sunt, à uertice capitis ad plantam usque pedis scin-* *Genes. 8.*
tilla boni non reperietur. nisi fortè uolumus insimulare falsi scripturam, dum hisce elogiis uniuer- *Psal. 94.*
sos filios Adam commendat. Quòd prauo sint, & præfracto corde; quod omne figmentum *Genes. 6.*
cordis eorum malum sit: precor Caluine, ut parcas chartis, labori, atque tempori: *Galat. 5.*
iam enim aliâs eadem testimonia tu obiecisti, & nos retudimus. accedit etiam, quòd
nos non contemplamur ipsos peccatores cum natnralibus dotibus tantùm, quæ solent
esse aliquando non mediocriter bonæ, sed cum dotibus fidei & cælestis reuelationis,
cum naturæ luce, quæ demonstrat (ut ait Hieronymus) hoc bonum, illud uerò malum *Hieronym. sup*
esse cum diuino fauore, cum externis etiam sæpe præsidiis: cum his bonis ac dotibus *Paul. ad Gal. 3.*
consideramus peccatorem ad suam iustitiam toto pectore incumbentem. Sed iam altet *sect. 30.*
error peior priore se hîc retegit. non enim regeneratos fuisse credis neque fideles, im-
mo neque fidem eos habuisse æstimas, quam amittere potuerunt, aut quæ otiosa esse
posset. sed de hoc pòst dicetur. iam diffinitiuè pronuntias, *Constituimus ergo extra du-*
bium, quod uulgatissimum esse debet mediocriter in scripturis exercitato: quæ uel summo splen-
dore conspicua sunt opera in hominibus non dum uerè sanctificatis, tam procul abesse à iustitia co-
ram domino, ut peccata censeantur: sciunt mediocriter exercitati in scripturis, nec igno- *Quatenus pec-*
rant, Caluine, eiusmodi opera æternæ uitæ meritoria non esse; utpote quæ gratiam *catorũ opera bo*
non habeant: at omnibus est perspicuũ & clarum, non modò ea non censeri peccata, ue- *na, mortua di-*
rùm etiam mirum in modum nos eis coram Deo ad iustitiam præparari. sicut annota- *cantur.*
runt Augustinus, Ambrosius, Bernardus, Hilarius. Peccata ergo esse, quibus Deus *Aug. lib. 4. contra Iul.*
redditur placatus; quibus nostram salutem dicimur operari; quibus peccata nostra *Idem lib. ad Bonif. 111 c 5.*
redimuntur; quibus scelera dealbantur, ut nix; profectò uos estis primi, qui hoc tã san- *Idem præf. in*
ctum theorema, ut uocatis, in orbem inuexistis. peream ego, si uel naturæ lumine id *psal. 31.*
erroneum esse non constet. si attractus atque allectus tuis beneficiis in me collatis, Cal- *Ambr. lib. 2. de*
uine, quem offendi grauiter, amicitiam nostram meo scelere extinctam resarcire ego *uocatione gẽtiũ*
moliar, quis non laudet? quis uituperet? quis flagitium & scelus nominet? Sic nocas *cap. 2.*
ad pœnitentiam? sic legatione fungens pro Christo exhortaris nos, ut Deo reconcilie- *Bernard in cantica serm. 14.*
mur? sic prædicas pœnitentiam, ut peccata remittantur? grauiora hæc sunt certè, *& 55 & 181.*
Caluine, & duriora, quàm quæ pius animus sustinere queat. an credis, si id omnibus *Hilarius, in*
tam constitutũ foret, quàm ipse fingis, sic cuncti admirarẽtur? mediocriter erat in scri- *psal. 192.*
pturis exercitatus diuus ille Hieronymus, qui pulchra allegoria usus, peccatores om-
nes exhortatur, ut, quàm diu eiectos à Dei gratia se sentiunt, non otio torpentes salu- *Hieron. super*
tem penitus desperent; sed domos ædificent, hortos plantent, uineas colant, uxores *Ierem. c. 29.*
ducant, donec ad iustitiam perueniant. Num ista cum tuo theoremate concordant,
Opera non dum sanctificatorum, peccata coram Deo censentur? mediocriter exercitatus in *August. de ciuit.*
Dei lib. 22 c. 15

scripturis sanctis erat, qui de operibus peccatorum dicebat, Melius quippe confligitur cum uitiis, quàm cùm sine ulla conflictione dominentur. nisi uelis dicere (ut soles) per abusum fuisse locutum Augustinum. mediocriter exercitatus erat in scripturis sanctis diuus Hilarius, qui etsi remissionem peccatorum diuinæ gratiæ acceptam referr, multum tamen ualere ibi pænitentis clamorem, & exultationem linguæ dicit. mediocriter erat exercitatus in scripturis sanctis, qui rem præclaram æstimabat euangelizare pænitentiam, & animare peccatores ad uirtutum opera. Et tēpus, & uita priùs me deficient, quàm sanctorum & quidem mirè exercitatorum testimonia in hanc hæresim reuinciendam ego recensere possim: sed mihi benignitatis tuæ & patientiæ, lector Christiane, habenda est ratio. iam probet Caluinus, quod constitutissimum esse dicit.

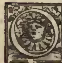
Hilarius in psal. 192. *Ambros.*

Religiosè est obseruandus hic ordo, ad quem scriptura nos manuducit. Respexisse dominum ad Abel, & ad munera eius, scribit Moses: si hic ordo obseruandus est religiosè, Caluine, quod & nos cupimus, quare ille alius non seruabitur similiter ubi dicitur, Dissimulans propter pænitentiam peccata eorum? quod si sic, non tam temerè credetes, neque tam leui coniectura penderes, ac diceres, pænitentiam non præcedere, sed sequi peccatorum remissionem. Verùm reuertamur ad Abel: nam, ut spero, iustus ille in caussa erit, quòd hodie triumphemus de te pro iustis. *Vides, ut dominum propitium designet, antè, quàm ad eorum opera respiciat? Quare purificationem cordis præcedere oportet; ut quæ à nobis prodeunt opera, benignè à Deo excipiantur:* ut alia dissimulemus, iam tu nobis conuictus isto testimonio das, respicere Deum opera iustorum, eique placere. inde ego inferam, si grata Deo sunt, ergo iusta: Deo siquidem nostro nihil, nisi iustitia & puritas, placere potest. Vides, te, etsi nolentem, caussæ iustorum dexterā porrexisse? quid mirum? Clamabat sanguis Abel iusti aduersum te. neque uolumus negare, oportere priùs gratam esse personam, ut, quæ ab ea proficiscuntur, digna sint, aut maioris gratiæ apud Deum, aut æterni præmij. diximus sæpe gratis nos iustificari, addentes suo adminiculo ad tantum donum & nostra libertate præparari. Sed iam res ipsa nos uocat, ut ad ultimum argumentum elidendum, quod contra fidem ueterem, & contra patres, ad præparationes has omnino euertendas comminiscitur, & animum & calamum applicemus. hoc certè argumentum totam rationem pugnæ inter catholicam ecclesiam, & nouos istos euangelistas continet.

Genes. 4. *Malach. ult.*

Placida illa quies, & serena tranquillitas conscientiæ, atque particularis illa certitudo remissionis peccatorum, quam isti iactant, non uacat præsumptione, & in scripturis sanctis nullum locum habet. Cap. LXIII.

Quinta ratio Caluini.

OMNIA uersat Caluinus, omnem lapidem mouet, cuncta euertit, omnia tentat, si quo pacto opera, etiam quæ ex fide Christi fiunt, à iustitia nostra omnino ablleget. primo loco (ut uidisti Christiane lector) à sufficientia fidei bellum nobiscum iniuit: cumque intelligeret nullo labore nostro posse hâc capi, quòd facile esset fidem cum pænitentia componere, sicut nos Deo auctore fecimus, alteras copias cōtra nostras præparationes adiunxit, Remissionem nimirum peccatorum, & intercessionem, atque iustitiam Christi, quòd illa esset tota ratio iustificationis, & quòd huic fieret iniuria, si aut opera nostra sibi adderentur, aut extra illam ulla alia existeret iustitia. uerùm non defuit & hic considerare prouidus imperator, posse citra multos sudores præparationes nostras, atque iustitiam & cum remissione, & cum iustitia Christi per nos componi: ut si diceremus præire opera ex fide, ut sequatur Dei gratia, ac simul institiam nostram acceptam ferremus ei, quæ est in Christo perfectissimo redemptore nostro. Quare tertias adiecit, nēpe diuini tribunalis rigorem & seueritatem: uisusq; sibi est, loca accessu difficilia nactus fuisse, quò nostrorū operum copias non posse appropinquare crederet. sed con iectans, & illò posse opera nostra Dei gratia subleuata, & Christi sanguine corroborata contendere, maximè si altissimus ipse ac potentissimus iudex de rigore suo aliquid remittere

mittere

mittere se uelle dicat, & nobiscum gratis agere; ad maledicendum suis hostibus sese totum dedit, uocans opera nostra, impura, immunda, & peccata. nam quomodo præparationes essent ad iustitiam, si cum puritate & munditie pugnare semel æstimarentur? Sed & ab hac statione est reuulsus, quòd constiterit eas bonas esse; quippe quas iustificatio sequitur, & quas scripturæ omnes commendant, & ad quas sancti nos adhortantur. Quamobrem ultimo loco postremas auxiliares copias producturus est, nempe placidam quietem, ac serenam tranquillitatem, atque particularem certitudinem remissionis peccatorum. quæ omnia corruant, necesse est, si semel locum suum in iustificatione nostra ipsa opera tenuerint. Sed ipse loquatur, *Atque omnino quidem duo hic præcipuè spectanda sunt; ut domino illibata constet, ac uelut sarta tecta, sua gloria: conscientiis uerò nostris coram ipsius iudicio, placida quies, ac serena tranquillitas. Iam si quærimus, qua ratione serenari queat coram Deo conscientia, non aliam reperiemus, quàm si gratuita nobis iustitia, Dei dono conferatur.* atque idem in epistola ad regem, *Ferre non possunt integram omnis boni, uirtutis, iustitiæ, sapientiæ laudem, ac gloriam apud Deum residere. At non legimus reprehensos, qui nimium è fonte aquæ uiuæ hauserint: contrà grauiter obiurgantur, qui foderunt sibi puteos, puteos contritos, & qui continere aquam non ualent. Rursum quid fidei conuenientius, quàm Deum sibi polliceri propitium patrem, ubi Christus frater ac propitiator agnoscitur? quàm omnia læta ac prospera securè ab eo expectare, cuius inenarrabilis erga nos dilectio eò progressa est, ut proprio filio non pepercerit, quin pro nobis ipsum traderet? quàm in certa expectatione salutis & uitæ æternæ acquiescere, ubi Christus à patre datus cogitatur, in quo tales thesauri sunt absconditi? Hic nobis manum iniiciunt, & illam fiduciæ certitudinem arrogantia & præsumptione non carere clamant. At ut nihil de nobis, ita omnia de Deo præsumenda sunt. nec alia ratione uana gloria spoliamur, nisi ut in domino discamus gloriari. Quid ultrà? percurre ò fortissime rex omnes nostræ caussæ partes, & quouis sceleratorum hominum genere nequiores nos existima, nisi planè comperias, in hoc nos laborare, & probris affici, quia spem reponimus in Deo uiuo: quia hanc credimus esse uitam æternam, nosse unum uerum Deum, & quem ille misit* IESVM *Christum.* ut tamen ostendam placidam istam quietem & serenam tranquillitatem, quam in hac uita tot bellis implicata isti iactant, temeritate non uacare, atque esse & ab scripturis & à sanctis procul positam, res mihi altè & longè, atque ab ultimo, ut dici solet, initio repetenda est, istiusque erroris principia nobis sunt aperienda. Hac in parte (sic enim mihi exordiri hinc commodiùs uisus sum) sunt quædam, quæ nobiscum Lutherana, Melanchthoniana, & Caluiniana schola communia habet. sunt rursum, in quibus unanimiter à nobis discrepant & discordant. denique in plutibus ipsi sibi non constant, neque ipsorum conuentibus satis conuenit, & in quibus sunt impiorum sectæ nimiùm diuulsæ, discordes, & laceratæ. Quæ illi nobiscum communia habent, hæc sunt, fides iustificationem nostram necessariò intrat: item absque hac fide nullis operibus pænitentiæ iustificatio nostra haberi potest. in hoc isti non sibi satis cohærent, scilicet, quòd Bucerus & Philippus post Augustanam confessionem non credunt sine præcedenti pænitentia sola fide nos iustificari, cuius oppositum ueram fidem Caluinus autumat. Omnes isti in hoc à nobis dissentiunt, quòd uno consensu docent, fide sola in possessionem hæreditatis æternæ nos mitti; atque ea est non fides unius propitiatoris nobis propositi solùm, sed ea etiam, qua certò quasi ex uerbo Dei agnoscimus & credimus Deum, nobis propitium reconciliatione per Christum facta, non in genere tantùm, sed quæ mihi ipsi summa fidei certitudine omnem securitatem pariat. in hac fide nostræ uniuersæ iustificationis non modò initium, sed totam rationem collocant. hæc est demum fides, quæ, uniuersa Christi ecclesia reclamante, diuinis scripturis occurrit, atque obsistit. tantum abest, ut locum in illis habeat. Non uerebor rei istius demonstrandæ, altiùs, uti dixi, initium repetere, omnemque aduersariorum structuram à principiis imis indicare. complectemur rem totam assertionibus septem absolutam: è quibus sex, quid non sit fides ista, declarant; septima uerò & ultima, quæ ea sit, ostendit. in quibus omnibus perlustrandis ab institutione Caluiniana transuersum, ut aiunt, unguem non discedemus. Quòd si superiore toto nostro sermone perattentos piorum animos habuimus, idque nobis admodum gratum fuit, multò sanè gratius erit, si reliqua uolent attendere.

Caluin. in epist.

Proponuntur assertiones Caluini sex, quæ catholicè confutantur.

EST quidem Christiana cõsideratione, & animo uerè catholico dignissimum, in audiendo, diligentiam non minùs religioni (de qua nunc potissimùm agimus) & pietati

 tribuere,

ttibuere, quàm uoluptati. mihi autem summæ curæ erit nullius benignitate & attentione abuti. sit igitur prima Caluini assertio, *Hæc fides, quæ nos securos reddit iustitiæ nostræ, non est opinio quæuis, aut persuasio qualibet, non uulgaris euangelicæ historiæ sensus:* quis orthodoxorum fidem euangelicam, opinionem esse unquam diffiniuit? quidam sic ait, Fides est animi quædam certitudo de rebus absentibus supra opinionem & infra scientiā, quantùm ad euidentiam, non firmitatem, constituta. item alius, Nihil constantius tenemus, quàm quod fide tenemus. et Paulus Thessalonicenses laudat, quòd uerbum Dei accepissent, non ut uerbum hominum, sed (ut est uerè) tanquam Dei uerbum. unde alius ex catholicis auctoribus dicebat, Opinio, aut humana fides homini nititur: hæc uerò, quæ diuina est, solius diuini uerbi ueracitate fulcitur. et tandem alius non reputat Christianam fidem etiam eam, qua sic fidei nostræ articulos credimus, quòd passim Christiani homines eis assentiantur: non quòd peccatum sit, sic credere, quando aduertere non iubemur, quod de eisdem Dei uerbum sit: immo ut plurimùm benefacit, qui optimè affectus ad multitudinem fidelium firmiter consentit his, quæ fidei sunt, persuasum habens apud se, falsum esse non posse, quod tanta communitas tam constanter retinet, & concordissimè obseruat. at quàm diu non assentimur eis, quasi ex Dei uerbo, aut ex scriptura nobis notis, aut certè per uniuersalem ecclesiam, tanquam Dei uerbū, nobis propositis, Deo corda nostra mouente, non habebitur nobis eius fidei actus, quam commendant scripturæ. ex quo fit, fidei huius assensu, citra specialem illuminationem, credere me non posse peccata remissa mihi esse, quantumuis mihi uerè condonata sint. semper siquidem error erit, seclusa omni aspiratione, huic ueritati tanta certitudine, sicut Dei uerbo, hærere. Idē dixerim de actibus spei & caritatis, qui, ut sint Christiani hominis, sub formali obiecto suo exerceri debent, spes sub gratiæ consideratione, & liberalitatis, ac diuini fauoris ad obtinendam æternam felicitatem, uel aliud quodpiam spiritale donum: caritatis uerò actus sub diuina bonitate, in quam, ut in finem nobis præfixum, cuncta referenda sunt. quare rarissimi sunt huiusmodi actus, & Christiano homini non passim obuij. Laudatur Abraham, quòd contra spem crediderit. laudantur fideles, quòd sensus suos sic Christi obsequio submittant. caritatis etiam amplitudinem post tot scripturas quis ignorat? hæc, ut me ipsum abnegem, in caussa est, & quòd iam præter Christum, nihil quæram: hæc meorū scelerum multitudinem cooperit. eleuant maximopere eiusmodi actus, & attollunt crassitudinem nostram supra se ipsam, quamuis fidei & spei ueri actus, & in suo genere perfecti in peccatore reperiantur: caritatis uerò minimè, quæ cùm semel regnat, omnia mox peccata absumit.

Prima Caluini assertio. — *Cōfutatio assertionis.* — *Ricard. à sancto Vict. lib. 1. cap. 2.* — *August. lib 8. de trinit. c. 5.* — *1. Thessal. 2.* — *S. Thom. 22. q 4. artic. 8.* — *Ruard. Tapper. tom. 2.* — *Rom. 4.*

Venimus iam ad secundam assertionem, quæ hæc est, *Ad hanc fidem securitatis plenam dignoscendam nihil facit illa antiqua distinctio in formatam, & informem, quæ scripturis aduersatur. nam fides timore Dei, & pietate uacua, fidei sublime nomen in scripturis non audit:* at distinctione hac, quam hîc subsannas, Augustinus tuus & meus usus est aliquando, ut componeret Paulum cum Iacobo: eamque non primus Petrus Lombardus (cui tu iniuria pertinaciter es infensus) in orbem inuexit, sed iuxta uerborum formam à Mediolanensi Ambrosio mutuatus est. & certè hæc una distinctio est, quæ nos facilè expedire possit ab illa tua immensa testimoniorum congerie, qua fide sola iustos nos esse semper latras, ut scilicet cum diuo Bernardo ea omnia de fide, quam caritas informat, & quæ per dilectionem operatur, (ut Paulus dicebat) dicta accipiantur.

Secunda assertio Caluini. — *Confutatio assertionis.* — *August. lib. 15. de trinit. c 18.* — *August. de fide et operibus c. 14* — *Mag. d. 25. 3. sent.* — *August. de spir. & lit. c. 32.*

Verùm agedum accedamus ad reliquas tuas assertiones, quò propiùs nos ipsos nostræ caussæ accommodemus: *Vnica est cum Paulo piorum fides, duæ tamen fidei formæ, dum ostendere uolumus, qualis in impiis sit Dei notitia.* huic affinis est assertio quarta, quæ sic habet, *Tantùm credere euangelicam historiam ueram, Deum esse, neque pro Dei habere oraculo, quæ ibidem audiuntur & leguntur: etsi prorsus diuina non negligunt præcepta, minis ac promissionibus utcunque commoti, non est adhuc uera in eis fides ac perfecta, neque fidem habere dicuntur, sed solùm per abusum, ut qui Dei uerbum manifesta impietate non impugnant. sed magis hæc fides umbra illius & imago est indigna tanti nominis appellatione, postquam à fide uera longè abest.* hinc dimanat quinta, *Credidit Simon magus Actor. octauo, idem ad tempus quidam in scriptura credidisse referuntur, qui tamen omnes ad ueram fidem non accedebant.* denique sexta assertione, quid non sit fides hæc Christiana, sic docet: *Hæc assensio, quæ per abusum*

Bernard. de mi[..] Dei sopore ser[m]o. 60. in per[..] su p psal. 13. Dixit insipiens &c. — *Tertia Caluini assertio.* — *Quarta Caluini assertio.* — *Quinta Caluini assertio.* — *Sexta Caluini assertio.*

in peccatoribus fides dicitur, ad cor minimè penetrat, ut illic fixa resideat. Huius radices licèt appareant, uiuæ tamen illæ non sunt. Tot uanitatis recessibus, Tot mendacij latebris cor humanum scaturit, tam fraudulenti hypocrisi obiectum est, ut se ipsum sæpe fallat.

VNIVERSA scripturæ loca, quæ à peccatoribus fidem non adimunt, sed eam ueram illis reliquam faciunt, sic uno isto tuo glossemate corrumpes? ea omnia per abusum locuta largißimè & absolutißimè interpretaberis? fidem uocabat Paulus, qui non per abusum loquebatur, quando à caritate separatam eam contemplatus dicebat, Si habuero omnem fidem, & non caritatem, nihil sum. alibi etiam, fidem, quæ per dilectionem operatur, quò eam ab otiosa fide distinguat, magnopere exaltat. magnus etiam Augustinus dicere solebat, Sine caritate fides esse potest, non prodesse. & rursum, Cum dilectione fides Christiana est, sine dilectione fides dæmonis. Vt igitur perfectißima sit fides, nihil sibi deest, ut ex fide dæmonis fiat Christi fides, nisi ut accedat dilectio. quare doctißimè obseruat doctor sanctus, eundem esse numero actum informatæ fidei, atque informis. Multa lubens hîc prætereo, quoniam aliò me res uocat: unum tamen non iam mihi tacere licet, nec prætermisse integrum est, quòd profectò, ista omnia antiqui illius nidoris fumum exhalant, quo liberam nostram facultatem turpibus flammis tradere, ac perdere molimini. Sed hac de re satis.

Confutatio barb assertionum.
1. Corint. 3.
Galat. 5.
August. lib. 15. de trinit. c 18.
Idem tractatu 10. in Ioan.
S. Thom. 22. q 4. art. 3. et 4.
Idem 22. q. 6. artic. 2.

IAM expecto auditurus libenter, quæ sit illius Christianæ fidei tantopere abs te commendatæ Paulina scilicet, aut Augustiniana noua quædam diffinitio. dicis primum omnium, quòd fides correlatiuè se habet ad Dei uerbum: & in hoc uerum dicis, nisi quòd id Dei uerbum appellas solùm, quod scriptum legis; cùm tamen multa nos teneamus, (ut aliàs copiosiùs docebimus) &, tanquam Dei uerbum, suscipiamus, quæ per sponsam suam ecclesiam nobis loquitur. addis præterea, quòd fides ista speciosa & pulchra, per quam Deo iustificamur, illa, inquam, uera, solida & Christiana uoluntatem diuinam, infinitamq; Dei erga nos misericordiam, tantùm, ut scopum atque obiectum sibi omnino adæquatum, respicit, non terrores, atque minas: cuius misericordiæ considerarione ad Deum quærendum & amandum allicimur, considerantes totum nostrum bonum in eo situm esse. in hac gratiæ promißione, & bona Dei uoluntate reclinat, ac tranquillum quiescit cor nostrum. Ecce ergò tota Caluini coagmentatio, quæ breui compendio sic terminari potest, Fides est diuinæ beneuolentiæ firma certaq; cognitio, quæ gratuitæ in Christo promißionis ueritate firmata, per spiritum sanctum & nostris mentibus reuelatur, & cordibus obsignatur. Procedamus paulatim, ne nos ingens hæc moles exterat: discutiamus singula: fortè iste non tam gloriosè de Christi ecclesia triumphabit, quàm suis hominibus semper est uisus. Principiò neram fidem catholicam, & quæ non sit fides, per abusum non tu ipse uis, ut correlatiuè ad Dei uerbum se habeat, sed ad hanc specialem tantùm partem, quæ de Dei clementia est? quotus quisque ante te id cogitare, ne dicam affirmare, ausus fuerit, ipse uideris. nam, quòd uoces illas scripturæ sanctæ, Ecce uox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra: item, Eris profugus: item, Delebo hominem, quem formaueram: item, Morte morieris: & infinitas, non quidem fidem stabilire, sed potiùs quatefacere asseris, uô mediocris est blasphemia in Dei nostri iustitiam, ac diuinarum scripturarum maiestatem. In euangelio Christi, inquit Paulus, utrunque reuelatur simul & misericordia Dei in omnem hominem facientem bonum, & simul ira & indignatio in eos, qui ueritatem Dei in iniustitia detinent. Quis non grauiter & molestè ferat, cùm audiuerit, non uniuersam euangelij historiam ab spiritu dictatam, per homines sanctißimos, Deique plenos prolatam, ad Christianam fidem pertinere, & facere? loquatur ille, quidquid uolet; nos uerò unam fidem simplicissimam ad omnia, quæ Dei uerbo comprehenduntur, agnoscimus; haud secus, quàm baptismum unum, mediatoremque unum ualde asseueranter affirmamus. siue comminetur scriptura, siue promittat, siue prohibeat, siue narret, siue etiam præcipiat, Dei uerbum est; ac proinde catholicæ fidei ex æquo obiectum. qua enim fide in amorem Dei prouocamur, eadem in odium peccari, in pœnæ timorem, in præmij spem & fiduciam, & non nunquam in pudorem & ad pænitentiam excitamur. cuius sanè quidem rei manifestiora sunt & frequentiora in diuinis scripturis exempla, quàm quæ aut ipse enumerare hic queam, aut lectoribus legere libeat. Interim legatur Bernardus de miro Dei sapore, dum illud psalmi, Dixit insipiens

Septima propositio Caluini sanctarum scripturarum testimonijs eliditur.
Caluini ratiocinatio.
Minæ & terrores partes sunt fidei nostræ, & uerbi Dei.
Genes. 5.
Ibidem,
Genes. 2.
Roman. 1.
Ephes. 4.
Diuus Bernardus.

piens in corde suo, mirabiliter interpretatur. Ad hæc, rogo te per Deum immortalem Caluine, non'ne affectus iste ex Christiana tua fide natus, certaque fiducia, quòd nobis propitius sit, magis ex amore proprij commodi profectus, quàm ex Dei desiderio tibi uidebitur? quare qui in hac consideratione quiescit, in se ipso ultimo amato, non in Deo, ut in se bono, quiescit. ò quantò melius ille, qui dicebat, Inquietum est cor nostrum, donec in te domine requiescat. non ergo Dei gloriæ, (quam iactans quotidie semper & ubique uoliras) sed proprio amore tangeris.

August. 1. lib. conf. c. 1.

Inanis ista fiducia, insanaq; confidentia adhuc retunditur scripturis, & sanctorum testimoniis. Cap. LXIIII.

PERGIT iste inanem illam suam fiduciam, insanamq; confidentiam magis retegere, atque explicare. *Multi secum cogitant magnam esse quidem Dei clementiam, effusam in multos, obuiam omnibus & paratam, sed incertum esse, an ad se quoque peruentura sit, uel potiùs an ipsi sint ad eam peruenturi:* hæc porrò cogitatio eos omnes, qui cum ueræ fidei signo nos præcesserunt, quantumuis de diuina misericordia firmissimè sperarent, solicitos sæpe reddebar. Sed non discedo à Caluino. *Hæc*, air, *consideratio dimidiata est, & imperfecta longè ab ea distans, quæ & in scriptura laudatur, & nos extra omnem aleam dubiam ponit. Fieri quippe nequit, ea fides regnet in nobis, & non simul incredibilem suauitatem uerè sentiamus, & in nobis ipsis plusquam experiamur. Vnde apostolus ex fide deducit fiduciam, cùm dicit, per Christum nos habere audaciam & aditum in fiducia, quæ est per fidem illius. Et hinc est profectum, quòd diuinæ scripturæ sæpe pro fide fiduciam usurpant. Fatemur tamen longè aliter aliquando euenire Christi fidelibus, qui non modò sæpe inquietudine tentantur, sed grauissimis etiam terroribus interdum quatefiunt; non quòd fides in ipsis certa non sit, quamuis non nulla tangi possit dubitatione, quemadmodum secura esse non desinit, quòd aliquantula inquietudine non nunquam solicitatur: qualemcunque tamen in modum fideles affligentur, ab illa tamen decidere, ac desciscere posse negamus. Deinde à carnis corruptione est sensus calamitatis, propriæ iniquitatis testimonium, mortis meditatio, Dei irati indignantis consideratio: quæ quidem omnia fidem nostram quatefaciunt, non stabiliunt. Vt ergo rem hanc certa summa comprehendamus, certa fide tenendum est, ubi primùm uel minima fidei gutta mentibus nostris instillata est, iam faciem Dei placidam & serenam nobisque propitiam contemplari incipimus. Ergo quòd iam superiùs dictum est, iterum asserimus, sæpissimeque asseremus, fidei radicem nunquam è pio pectore auelli, quin ima in parte defixa hæreat; utcunque concussa huc atque illuc inclinare uideatur, eius lumen nunquam ita extingui, ac perfocari, quin saltem, uelut fauilla, delitescat.* Quo ordine malè isti ædificant, eodem turrim, uerè Babylonicam, in Dei blasphemiam constructam, bellicis instrumentis diuinæ scilicet scripturæ prosternere me debere satis intelligo. primùm, ut hinc exordiamur, nihil certius, quàm quod fide tenemus. An id negare audebis? plena est hac nostra assertione tota diuina pagina: nihil frequentius in Augustini ore. Ricardus etiam à sancto Victore, innumerique alij, uiri ingenio, litteris, doctrinaq; præstantes, ex multis diuinarum scripturarum locis (præterquam quòd uel ipsa ratio nominis ad id probandum sufficeret) copiosissimè colligunt.

Nihil fide certius.

EST fides igitur (quamuis huc atque illuc tergiuersetur Caluinus) firmitas intellectus nostri, non excludendo bonam uoluntatem Dei gratia paratam, (ut dicebat Augustinus) quæ ne minimùm quidem sermonis Dei limites prætergreditur. hoc sit primum. Deinde est obseruandum, quòd quàm diu mihi non constar, aliunde mea peccata esse remissa, aut in Dei gratia me perseueraturum; fides hæc, quæ in genere promittit credentibus, & perseuerantibus, nunquam ea mihi speciatim tribuer. ex quo colligo tertium, temerarium esse, hæc omnia fidei certitudine mihi promittere, quamuis spe certa firma, ea ipsa me assecuturum sperem. spes enim, quemadmodum à maioribus sæpe accepimus, ad indiuiduum & singulare applicat, quod per fidem omnibus generaliter, sub condicione certa per diuinos auctores expressa, proponitur, atque promittitur. alia siquidem ratio certitudinis in fide est, & alia in spe. quæ enim fidei firmitas

Quid sit fides.

Certitudo fidei à spei certitudine quantū differat.

mitas est, deficere non magis potest, quàm Dei uerbum in æternum manens, quo & ipsa nititur: quæ uerò certitudo spei conuenit, etsi actum ipsum certum efficit; non tamen ita fore, quemadmodum speramus, stabili firmitate constituit. dicam clarius: quod fide creditur (quoniam id à Deo solo pendet absque ulla condicione, quæ nostram operationem contingentem spectet) secus euenire, ne cogitari quidem potest: ut quod bonum hoc beatitudinis nobis sit possibile, quod nunquam (qua Deus est benignitate nobis fauor diuinus deerit, modò nos nobis ipsis non defuerimus. hæc, inquam, est fidei firmissima certitudo: spes uerò habet admistam probabilem tantùm præsumptionem, & opinionem non de diuina misericordia, quam scimus omnibus etiã peccatoribus (quidquid obloquatur Caluinus) paratissimam, sed magis de iustitia, & salute nostra, de pænitentia, de obseruatione mandatorum, deque aliis operibus: de quibus certam uerbi Dei cognitionem præter paucos, quibus suam salutem dominus prænuntiat, (ut Magdalenæ contigit, Paralitico etiam, Petro, Paulo, ceterisque aliis) Luca 7. & certum fidei assensum expressum scripturis nemo habet. Noli altum sapere, dicebat Luca 5. Luca 22. Paulus, sed time. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc nõ iustificatus sum. qui autẽ iudicat me, dominus est. Act. 9. Datus est mihi spiritus Satanæ, qui me colaphizet, ne magnitudo reuelationum me extollat. Rom. 11. 1. Corin. 4. alius dicebat, De propitiatu peccati, & de remissa culpa noli esse securus, sed time. Ibidem. rursum alibi, Ne dicas item, Quàm potens sum, 2. Corin. 12. quis me propter facinora mea perdomabit? dominus enim uindex iniuriam abs te illatam ulciscetur. Ecclesiast. 3. ne dicas, Postquam peccaui, quid mihi triste accidit? dominus enim Ecclesiast. 5. patiens quidem est, sed impunè te non dimittet. super data uenia ne sis securus, ut peccata peccatis ampliùs accumules. nec dicas, Misericordia Dei plurima est, copiæ peccatorum meorum ignoscet. tam enim ira, quàm misericordia festinat ab eo, & in scelerosos furor eius incumbet. quem scripturæ locum Hieronymiana scholia in nostrum propositum summopere illustrant. Hieron. in Ecclesiasticum. 5. qua cum re concinit præclarum patientissimi Iob testimonium, humilisque & Deo grata confessio, Si simplex fuero, id ipsum ignorabit anima mea. Iob 9. si uenerit ad me dominus, non intelligam, neque uidebo eum. quam uerè Christianam sententiam plurimo sermone diuus Gregorius ibidem ornat. Gregor. sup Iob cap. 9. & ut testimoniis trium Caluini os obstruamus, proferatur hîc Augustinus libro de correctione & gratia, Cap. 13. ac de ciuitate Dei: Lib. 11. c. 12. quibus sanè locis longè diuersam esse fidei & spei rationem saluatoris nostri uerbis, & Pauli sententiis (qui omnia, quæ fide credimus, non nisi impleta condicione, Si manserimus, Si uicerimus, Si perseuerauerimus, & id genus aliis nos assecuturos commonefaciunt) manifestè probat, & confirmat.

Qvando ergo à me quæris Caluine, quid ego credam, nisi mihi per filium dimissa peccata, & Deum mihi placatum credidero: respondeo, Credo omnia, quæ Deus per filium mihi pollicitus est; omnia, quæ per cælestem medicum mihi obtulit; omnia demum, ad quæ non nostris meritis, sed per filij crucem asciti nos sumus; omnia, inquam, hæc habituros nos: est enim fidelis Deus, qui nec mentiri, nec sibi non constare potest, cuius etiam dona sine pænitentia sunt: Heb. 6. Rom. 11. siquidem condicionem, quam frequenter & assiduè cælestis hic testator suo toto testamento inculcat, & sub qua sumus ab eo hæredes instituti; eam nos re ipsa præstiterimus. Si uis, inquit, ad uitam ingredi, serua mandata. Math. 19. In hoc, Caluine, status caussæ nostræ consistit: in hoc solùm totius negotij cardo uertitur. nam prætetquam quòd fidei Christianæ nunquam conuenire potest, ut uacillet, quantumuis soliciretur; præter id quidem necessariò dicere habes (quod & affirmare non uereris) ab actuali fide posse neminem excidere. Gratia quidẽ amittitur, manente fide. quæ assertio, quàm sit catholica, uiroque theologo digna, Philippus Melanchthon iudex esto. is enim innumeris scripturæ locis confirmat accidere sæpe, ut qui in Dei gratia & fide sit, ea amissa, in peccatum prolabatur. Si secundum carnem uixeritis, moriemini, dicebat Paulus. Roman. 8. &, Sunt qui abiiciunt, & conturbant spiritum sanctum. &, Nolite errare: quoniam neque scortatores, neque adulteri regnum Dei possidebunt. 1. Corin. 6. hæc autem cum fidelibus locutus, sicut & illud, Fidem abnegauit, & est infideli deterior. 1. Tim. 5. Omitto singula testimonia percurrere, quæ aduersum Caluinum Philippus Melanchthon malè in eum hac in parte affectus, cõgerit, ne nimiùm ab instituto recedamus. Quàm malè inter se conueniãt Philip. & Cal. Est etiã & aliud, quod mihi hîc ex Caluino non probatur. obscurè siquidem loquitur de hac sua fide Christiana. nam, ubi eam à non uera fide distinguit, sic ait, *Assensio, qua tantùm cre-*

dimus, euangelicam historiam ueram esse: item qua pro Dei oraculo habemus, quæ in scripturis leguntur, modò non accedat certa illa fiducia de diuina bonitate, ad cor minimè penetrat, ut illic fixa resideat, cuius radices licèt appareant, uiua tamen illa non sunt: hîc iam te percunctor, Caluine; dicito, obsecro, tu mihi, qua igitur nota fides hæc ab illa discreta dignoscetur? id est, si tot uanitatis recessibus, tot mendacij latebris cor humanum scatet; si tam fraudulenta hypocrisi est obtectum, ut se ipsum sæpe fallat; quemadmodum tu exactissimus morborum, & miseriarum naturæ nostræ indagator nunquam non nobis obiicis; quis hominum intelliget, an uiuæ radices sint, an potiùs uitæ munere defunctæ? quis, rogo te, non hominum tantùm, sed angelorum etiam non fallatur sæpe in perscrutandis multis illis condicionibus, quas nisi fides habeat, nunquam licet sibi per te perfectæ fidei nomen accipere? quare quomodo constet cum hoc tua certitudo, ipse uideris. At dices, Magnum signum erit, quòd Dei uerbum uiuas radices habeat, & firmas; si cor certè nostrum in eam fiduciam, & consolationem de Dei benignitate per fidei certitudinem prorumpat, & exeat. quòd si in terrorem, & consternationem ea fide feratur humanus animus, non fidei solidæ ratio habeatur, sed eius potiùs simulacrum, & umbra. ô præceptorem mirum, ecquod signum est istud, cùm hoc magis Dei gratiæ monentis, quàm nostrum aut opus, aut munus sit, cùm etiam uterque effectus ex æquo ab euangelica fide dimanet? quare fides, si sanctis credatur, non per diuersas fidei formas, non per fixas & uiuaces radices, non per exitum in timorem, aut consolationem distinguenda est; sed potiùs, ut sancti omnes uolunt, per præsentiam & absentiam caritatis in uiuam, & mortuam, formatam, & informem diuidenda.

In quem sensum in scripturis, & apud sanctos fides pro fiducia accipiatur. Cap. LXV.

VOD autem fidem pro fiducia in scripturis sæpe accipi dicis, quanquam cum multis orthodoxæ fidei cultoribus tibi dare possumus; tamen longè diuersa eorum mens est, longeque absunt à tua. Nostri temporis hæretici in tot partes discindunt, distrahunt, ac dilaniant fidei acceptiones, & significatus, ut uix possimus mente retinere multiiugam nominis æquiuocationem. quandam siquidem fidem historiæ accommodat de creatione mundi, de diluuij inundatione, & reliquis patrũ historiis; nouo uerò testamento de natiuitate, uita, & Christi morte. aliã fidem dicunt ad promissiones pertinere, ut, In semine tuo benedicẽtur omnes gentes. &, Non auferetur sceptrum de iuda, nec dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est. &, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. &, Accipite spiritum sanctum. quasi uerò non eadem fidei firmitate & constantia assentiri nos non cõsueuimus narranti, quæ futura sint, qua etiam illi credidimus asserenti, quæ præterita iam sunt. Deinde fidem miraculorum quandã imaginantur, & fidem aliam pro iustificatione. mirè enim multiplicant uocabula, quatenus scripturam sibi seruire cogant. Nostri etiam catholici, uti dixi, fidem ad fiduciam, & conscientiam extendunt: nobis uerò semper uisa est sufficiens Augustiniana distinctio, ut fides sit, quam adhibemus, cùm aliquid credimus; & quam damus, cùm aliquid pollicemur. quod est dicere, Fides primùm omnium, constantiam & ueritatem significat, quæ in dictis asserentis quidpiam, aut promittentis inesse debet. et hæc moralis uirtus est in uoluntate residens, à fio, & dico, quasi fiat quod dicitur. quemadmodum libro primo de officiis est à Cicerone obseruatum. quam etiam nominis etymologiam postmodum Augustinus mutuatus est, ut recta iam sit Ciceroniana de fide diffinitio, scilicet, Fides est dictorum & conuentorum constantia & ueritas, quæ quidem totius iustitiæ fundamentum est. & hæc fidelitas dicitur. hinc profectum est, fidem accipere, & fidem dare. non quòd fides promissio sit, quam fides ipsa præsupponit. unde etiam exortum uidemus, ut si quis ab aliquo circumueniatur, deorum & hominum fidem imploret. neque opinor, quòd aliam fidem excogitare conueniat, aut fingere pro auctoritate illius, cui credendum est: quippe, cùm quæcunque illa sit, in hâc semper, quam modò

Marginal notes: Gene∫.16.et 17. — Gene∫. 49. — Marc. ult. — Ioan. 20. — Aug. epist.19. ad Hieronym. — Cicero lib.1. officiorum.

modò diximus, fidelitatem, constantiam, & ueritatem recidat; ut qui eam non obseruet, fide carere dicatur. Altero modo fides accipitur, ut est uirtus intellectus pro assensu, quem præbemus prænuntianti, aut promittenti nobis aliquid. qui sanè assensus fides dicitur πίστις, nempe Græcè ἀπὸ τοῦ ῥήματος πέπεισμαι, persuasi & fidem feci: persuasio potiùs transferenda esset, quàm fides. immo Grammatici quidam dicunt, non posse reddi una uoce Latina. at uerò tametsi Quintilianus persuasionem transferat: Latinorum nihilominus celebratissimi fidem appellant. & quidem certè meritò. nam, ut apud Latinos fides, ita & apud Græcos πίστις actiuè, & passiuè accipitur. est enim apud illos πίστιν διδοναῖ, πίστιν καὶ δέχεσθαι, hoc est, fidem dare & dari. inde fidem habere, credere est. & poeta dicebat, Credo equidem, nec uana fides. Cicero etiam in topicis diffiniens argumentum, Est, inquit, rei dubiæ faciens fidem. & idem in officiis ait, His fidem habemus, quos plus intelligere, quàm nos arbitramur. Secundum hanc fidem, qua nos credimus, fideles sumus Deo: secundum illam uerò, qua fit quod promittitur, etiam Deus ipse (ut dicebat Paulus) fidelis est nobis. [2.Thessal. 3.] Vtranq; fidem complexus est Paulus, ubi ait, Quid si quidam illorum non crediderunt, nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuabit? absit. ubi accipitur fides primo modo pro fide, qua Deus est fidelis in suis promissionibus. paulò inferiùs ait, Iustitia autem [Roman. 3.] Dei per fidem IESV Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum. ubi nimirum loquitur de fide secundo modo sumpta, qua nos credentes, fideles sumus Deo. Colligo ex his, primò minimè necessarium esse, ut fides pro fiducia accipiatur, quæ magis fidei proles est, non uirtus, sed uirtutis modus. &, ut uno uerbo concludamus, est roborata spes, aut spei robur ad magnanimitatem pertinens: à fide nomen trahens, sicuti effectus à caussa; à caritate uerò augmentum & perfectionem. quamobrem firma certaque fides exprimitur aliquando nomine fiduciæ. Sed nihil in his moror, modò nullam esse in diuinis litteris fateamur talem fidem, aut fiduciam, qua quisque in particulari tãta certitudine apud se statuat remissa sibi peccata esse, seq; certissimò uitam æternam possessurum. quantumuis spe firma se id consecuturum speret ac confidat, in hac quidem uita per sacramentum baptismi ac pænitentiæ remissionem pecatorum, in sæculo uerò futuro æternam uitam. Tu dicis, *Quid fidei conuenientius, quàm Deum sibi polliceri propitium patrem, ubi Christus frater ac propitiator agnoscitur?* [Respondetur rationibus Calu. ē epist. adductis.] at, Caluine, alibi scriptura dicit, Caueant inserti rami, ne ipsi excidantur. [Rom. 11.] Tu dicis, *Quid fidei conuenientius, quàm omnia læta ac prospera securè ab eo expectare, cuius inenarrabilis erga nos dilectio eò progressa est, ut proprio filio non pepercerit, quin pro nobis ipsum traderet?* at idem apostolus terrorem incutit, dum ait, Irritam quis faciens legem Mosis, sine ulla mise- [Hebr. 6.] ratione duobus uel tribus testibus moritur. quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Dei filium conculcauerit, qui testamenti sanguinem pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & qui spiritui gratiæ contumeliã fecerit? scimus enim, qui dixit, Mihi uindictam, & ego retribuam. & iterum, Iudicauit dominus populum suum. [Roman. 12.] Horrendum est incidere in manus Dei uiuentis. [Hebr. 10.] Tu dicis, *Quid fidei conuenientius, quàm in certa expectatione salutis, & uita æterna acquiescere, ubi Christus à patre datus cogitatur, in quo thesauri tales sunt absconditi?* at eadem scriptura hortatur nos, Vt sic am- [Hebr. 6.] bulemus, quò digni habeamur, pro quo & patimur; si tamen iustum est apud Deum retribuere nobis requiem. Hîc non tibi manum iniicimus, Caluine, sed cum diuo Paulo illam tuam certitudinem, & audacissimæ fiduciæ arrogantiam præsumptione non carere meritò clamamus. an non iurè clamabat Paulus, Qui stat, uideat ne cadat? [Roman. 11.] & idem, Alioquin & tu exciděris? & idem, Hortamur uos, ne in uacuum Dei gratiam recipiatis? [2. Corin. 6.] Num infideles illæ uoces tibi habentur inclamantis angeli, Tene coronam tuam? [Apocal. 1.] &, Nemo accipiat coronam tuam? *Verùm*, inquis, *ut nihil de nobis, ita omnia de Deo præsumenda sunt:* uerum est, Caluine, si iuxta leges in euangelio præscriptas nobis de Deo præsumamus, non legisti antiquum prouerbium, multo usu comprobatum & firmatum, Ne quid nimis? *Non legimus reprehensos, qui nimium è fonte aquæ uiuæ hauserint:* [Ierem. 2.] *contrà grauiter obiurgantur, qui foderunt sibi puteos, puteos contritos, & qui continere aquam non ualent:* sapere ad sobrietatem præcepit apostolus, Caluine: [Rom. 12.] cur non idem præcipiat bibere ad sobrietatem? damnatur apostolica sententia qui aut ultrà, quàm quod nobis sapiendum reuelat Deus, intelligere & sapere arbitratur, aut eum modum non

seruat, quem idem dominus in sapientiæ suæ mysteriis inquirendis teneri præcipit. quare non sic, qui aut ita de Deo sperat, quemadmodum Deus ipsum sperare non uult, aut certè absolutè sperat, quod non nisi sub certa condicione nobiscum Deus paciscitur? Sed & clarum Ieremiæ prophetæ testimonium, quo Deus, quasi iudicio, cum ingrato populo contendebat, ac disceptabat, quòd uerum Deum reliquissent, & ad fictos & figulinos desciuissent, tu homo cordatus pariter & senex ad inanem tuam fiduciam detorques. uerùm audiatur Ieremias, Transite enim ad insulas Chitim, & uidete: mittite in Kedar, & considerate diligenter, atque inspicite, num simile quid factum sit? num gens ulla mutauerit deos, qui tamen non sunt dij? populus autem meus mutauit gloriam suam in eo, qui non prodest. propter hoc obstupescite cæli, exhorrescite, & uehementer exarescite, ait dominus. quoniam duo mala fecit populus meus, me deseruerunt fontem aquarum perennium, ut effoderent sibi puteos, puteos, inquam, pertusos, qui aquas continere non ualent. Sunt hæc uerba, hic sensus est prophetæ, non ille tuus.

Ierem. 2.

De iustorum operibus, ac sanctorum meritis, quibus æternam felicitatem sunt consecuti. Cap. LXVI.

NON erat difficile, Christiane lector, ex his, quæ diximus, ostendere suis operibus uitam æternam commeruisse sanctos, quos Deus sic magnificauit, ut unà secum domi suæ habeat: sed quia, ut uideo, ad Iouiniani & Vigilantij impietatem contra inuocationem sanctorum uiam iam sibi sternit Caluinus, dum sanctos omni ratione meritorum spoliat, & quasi primas hîc lineas ducit; non grauabor, si mihi per te licebit, de operibus iustorũ, ac sanctorum meritis; dictis non nulla addere: ubi profiteor, quòd à semel explicatis libentiùs abstinebo. Caluinus igitur ita super hac re sentit: estque prima illius assertio, *Nullum unquam extitit pij hominis opus, quod, si seuero Dei iudicio examinaretur, non esset damnabile, & quòd iustam confusionem pro mercede non esset recepturum, tum quia scriptura dicit, Non est iustus, qui faciat bonum, & non peccet: tum quia & in sanctißimis quibusque semper opus, quod iustum apparet nobis, coram Deo tamen carnis semper impuritate inspersum corruptumque est.* Altera Caluini assertio sit hæc, *Si tale aliquid daretur, (quod poßibile homini esse non arbitror) peccatis tamen, quibus laborare auctorem certum est, uitiatum atque inquinatum gratiam perdit, dicente propheta, cui Iacobus consentit, Qui in uno offendit, factus est omnium reus. ut semper Deus habeat, de quo nos accuset, reosque agat, nisi contrà occurreret Dei misericordia, quæ aßidua peccatorum remißione nos subinde absolueret.* Est iam tertia ipsius assertio, *Non alter Christi iustitia imputatur nobis post sanctificationem primam, quàm antea: & sicut priùs sola fide iustificabamur, sic post peccatorum remißionem in sola fide & Dei gratia reposita est iustitia nostra, & uita æterna. Abraham iam primam gratiam habuerat, cùm de eo dicitur, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. et illud, Iustus ex fide uiuit. et illud, Beati, quorum remissæ sunt iniquitates. non est alia legatio in scriptura ab illa, Reconciliamini Deo: ea est perpetua, & per fidem. item, per gratiam saluatos nos esse, non modò iustificatos, dixit Paulus.* Hinc iam quarta hæc assertio Caluini dimanat, *Sæpe testificatur dominus, nullam se agnoscere operum iustitiam, nisi in perfecta legis suæ obseruatione, quæ nobis contingere non potest, ut uel hac ratione, stolidè opera super erogationis iactent. iubemur præteritorum obliuisci, & seruos inutiles appellare nos ipsos præcipimur.* Esto quinta assertio, *Nulla fiducia in operum iustitia est nobis collocanda. Non enim iustificabitur in conspectu eius omnis uiuens. Si iustè egero, dicebat Iob, nec sic erigam caput.* Subsequitur sexta istius hominis assertio, *Si quattuor caussarum genera respicimus, nullum eorum reperiemus operibus nostris conuenire. efficiens est cœlestis misericordia, & gratuita erga nos dilectio: materialis, Christus cum sua obedientia & iustitia: formalis, seu instrumentalis, fides: finalis, diuinæ iustitiæ demonstratio, & bonitatis laus. Iustificati, dicebat Paulus, gratis per fidem, quæ est in Christo* IESV, *& redemptionem ipsius in demonstrationem iustitiæ & gloriæ ipsius.* Septima item assertio est, *Quòd innocentiæ, integritatisque suæ memoria sæpiuscule sancti se confirmant, ac consolantur. id fit bifariàm: uel quòd suam caussam cum mala impiorum*

Sess. 19. Prima assertio Caluini. Ecclesiast. 7. Secunda assertio Caluini. Ezech. 18. Iacob. 2. Tertia assertio Caluini. Rom. 4. Abac. 2. Psal. 32. 2. Corin. 5. Ephes. 2. Quarta assertio Caluini. Philip. 3. Luca 17. Quinta assertio Caluini. Psal. 143. Iob 10. Sexta assertio Caluini. Ioan. 3. Roman. 23. Septima assertio Caluini.

uita

uita comparent, uel quòd non nullam illis & consolationem, & fiduciam afferat propriæ conscientiæ puritas. sunt enim non in meritum, sed in testimonium Dei inhabitantis. unde, quando dicitur in scriptura, In timore domini esse firmam securitatem: et illud, Memento, quomodo ambulauerim coram te, in simplicitate cordis mei: & huiusmodi alia: tunc ueritatem habent, cùm à posteriori sumuntur, ut magis timor argumentum sit securitatis, atque ex bonis fructibus argumentum etiam capiatur inhabitantis Dei. Non opera manuum mearum tibi commendo, domine, ne despicias; sed opera manuum tuarum: non meritum meum, sed tuum. aiebat diuus Augustinus. Octaua uerò assertio hæc erit, *Acceptat Deus iustorum opera, non quòd illis referenda sit accepta beatitudo, (iniuria siquidem irrogaretur Christi iustitiæ & operibus) sed quasi per quasdam inferiores caussas, per quas inducere in uita æterna possessionem decreuerit: ita tamen ut si caussa uera quæratur & sola ea sit, quam Paulus exprimit: Stipendium peccati mors, gratia autem uita æterna.* Est & ultima, *Quicunque primus meriti nomen operibus humanis, ad Dei iudicium comparatis, aptauit, eum fidei sinceritati pessimè consuluisse.* Ac tandem concludit, *Opera nostra bene suo modo rationem mercedis habent in scriptura, & nomen iustitiæ aliquando possident, non tamen meriti. quanta uerò inter hæc duo sit differentia, postea constabit.* Hactenus Caluinus.

Proverb. 14. Genes. 24. 4. Reg. 20. August. in psal. 137. Octaua assertio Caluini. Roman. 6. Nona assertio Caluini.

VT ERGO ab his ultimis exordiamur, nos catholicam nostram assertionẽ omnino suis opponamus. Quicunque primus, post domini uerbum, Misericordia faciet locum unicuique, secundum meritum operum suorum. & rursus, Talibus enim hostiis promeretur Deus. operibus humanis ex Dei spiritu factis & comparatis aptauit, is Christi gloriæ, patris gratiæ, ac demum fidei nostræ sinceritati optimè & diuinè consuluit. sunt enim ea opera non modò non confusionem promerentia, ut prima istius assertio habet; sed iusta & meritoria. sine labe lethalis maculæ, contra secundam. sunt longè alius rationis ab operibus comparatis ante habitam iustitiam, contra tertiam. hæc etsi non ex perfecta legis Dei obseruatione sic comparantur, ut uel leuis aliqua macula non iustis hæreat; comparantur tamen ex perfecta legis obseruatione; quæ cum mortali culpa non potest permanere: & hoc contra quartam. Qui in istorum operum iustitia fiduciam habet, in Deo & in ipsius gratia fiduciam, non in se habet. intelligens absq; auro & argento se gratiam accepisse, & Dei dono in ipso otiosam non fuisse: & hoc contra quintam: iustorum & sanctorum opera ad genus caussæ efficientis aut instrumentalis referuntur, contra sextam. hæc & apud Deum mercedem habent, & eam æternam, contra septimam, octauam, atque nonam.

Nomen meriti. Ecclesiast. 16. Heb. 13. Isa. 55.

NE VERO noui quidquam à nobis hîc afferri æstimes lector, sanctos producam, deinde scripturas: ut quàm obliquè eas trahat Caluinus, optime perpendere possis. libet à Græcis negotium inchoare. Magnus Basilius exponens, quomodo, ex diui Pauli sententia, cum infructuosis operibus non est communicandum, quæstionem, immo totum suum opus his uerbis absoluit: Si tandem apostoli præceptum diligenter obseruauerimus, à domino diligentiæ præmium assequemur, ac merebimur illud audire, Euge serue bone, &c. idem de quadraginta martyribus locutus ait, Omnes inter se similes, pares sententia, pares certamine: quare & parem coronæ gloriam sunt promeriti. idem de sancta martyre Iulita, His dictis, in lignorum struem accensam insiliuit, quæ, perinde ac thalamus splendore coruscus, corpus sanctæ Iulitæ circumplexa, animam quidem in cælestem illam destinauit regionem, & requiem, quæ illius meritis congruebat: corpus autem honore præcipuo uenerabile asseruauit affinibus, & cognatis incolume, nec ulla sui parte læsum. Hactenus Basilius. Hilarius item, Pictauorum episcopus, ita ait, Habet quidem hoc uerecundiæ ipsa sanctorum iustitia, ut quidquid sibi de beatitudine sperat, id pro magnificentia Dei potiùs, (quia dignum est Deo, & æterna, & bona retribuere) quàm pro merito suo postulet. nec tamen præferens honorem misericordiæ Dei, merendi quoque id per se, non exclusit officium. æquum enim est, uitam retribui stipendiis sanctitatis. & post pauca, Ex meritorum diuersitate uel in pœnam, uel in misericordiam iudicium Dei temperari. Hæc ille. Ioannes Chrysostomus, os uerè aureum, qui alibi dixerat, nostra opera debita Deo satis esse, idem ipse uocabat cælestem uitam, certaminum & meritorum præmia. Ioannes item Damascenus, sui sæculi facilè princeps, de his sanctis monachis, qui sub Auenniro rege Indiæ passi sunt, inquiebat, Prædicationis semina spargebant, ut familiares

Basil. in illud Pauli, Noli te communicare, &c. Tom. 1. fol. 118 Tom. 1. fol. 93. Hilar. i ps. 92. Chrysost. homil. 33 in Gen. In laudẽ S. Philogoni tom. 3. fol. 609. Ioan. Dam. de

igenibus martyrum.

In eodem opere.

illos Deo efficerent, quatenus quæ in Christo abscondita est, uitam suis factis mererentur. & rursus ibidem, Fide suscipe indubitanter nihil arefactum, & per opera bona festina ad immortale regnum & nunquam periturum præmium peruenire. ac mox, Iustorum operum chorus est, uidelicet spes, caritas, fides, eleemosyna, humilitas, & cetera uirturum congregatio: quæ potest præcedere nos, cùm exeamus de corpore, & pro nobis apud Deũ interuenire, & de inimicis crudelibus exactoribus liberare: qui calumniam, & amaram nobis rationis exactionem commouent, in aere nos comprehendere tentantes. hic scilicet Deus est amicus gratus ac bonus, qui & modicum bonum opus nostrũ in memoria fert, & cum usura nobis integrum restituit. Sed omittentes Græcos ueniamus ad Latinos. Augustinus, qui dicere solebat, humana merita debere conticescere, ut Christi gratia regnet, idem ipse de operibus ex Dei gratia constitutis unum hoc tali uiro dignum nobis suo nomine testatum reliquit. Oremus (inquit loquens de beatissimo martyre Laurentio) igitur fratres beatum Laurentium, qui, dum fide sua persecutoris flãmas uicit, ostendit nobis per ignem fidei geennæ incendia superari, & amore Christi diem iudicij non timeri, & cælum promereri. Nunquam loqui desinerem, si quæ sanctus hic doctor de merito operum iustorũ in plerisq; locis copiosè & piè ex scripturis colligit, uellẽ hic referre: mihi sit satis significasse locos, & indicasse chartas. agit de hac re super Ioannẽ, & super psal. 100. 53. & 83. Quid Hieronymũ referam? quando hanc doctrinam, quæ de merito operum iustorũ est, & quæ recta fide, caritate non ficta, spe firma constat, ille non prædicauit? quando subterfugit, eam nobis suis scriptis, si ei occasio data fuit, annuntiare: quòd timeret, ne si opera iustorum, quæ magis Dei sunt, quàm ipsorum, meritoria esse diceret uitæ æternæ, Dei bonitati & misericordiæ esset iniurius? exponens sexagesimum quintum caput Iesaiæ, hæc asserit, Illud, quod in Apocalypsi Ioannis legimus, post resurrectionem exhiberi iudici paruos & magnos, non ætatum, sed meritorum differentias significat. idem scribens ad Rufinum de sancto Bonoso eremita sic Deum alloquitur, Memento, quæso, tunc bellatorem tuum, mecum quondam fuisse tyronem. habeo promissum maiestatis tuæ, Qui docuerit & non fecerit, minimus uocabitur in regno cælorum: qui uerò docuerit & fecerit, hic maximus uocabitur in regno cælorum. fruatur ille uirtutis suæ corona, & ob quotidiana martyria stolatus agnum sequatur. multæ enim sunt mansiones apud patrem. & stella ab stella differt in claritate. mihi concede, ut inter sanctorum calcanea caput possim leuare: ut cùm ego docuerim, ille perfecerit. mihi ignoscas, quia implere non potui: illi tribuas præmium, quod meretur. Hactenus Hieronymus. Neque à suffragijs iure depellendus mihi esse uidetur beatus Ambrosius. Datur, inquit, unicuique sine merito, unde tendat ad meritum. quod & ita esse, etiam euangelicæ ueritatis testimonio agnoscitur: ubi per comparationem dicitur, Homo quidam peregrè proficiscens &c. idem post octo beatitudinum elegantem discussionem pulchro epiphonemate orationem finit: Ergo, quod in merito fuerit copiosius, hoc erit in præmio redundãtius. unde illud eiusdem, Vbi diuersa erunt merita erga Deũ, ibi diuersa erunt & præmia. Diuus Bernardus postremò, qui alibi dixerat, in eo consistere nostri meriti rationem, si spem nostram apud Deum reponamus; idem tamen ex scripturis egregiè probat per pœnitentiam posse nos declinare iudicij diuini rigorem. Neque puniet, ait, Deus bis in id ipsum. & iterum, ex ratione meriti infert manere in nobis libertatem. Vides, bonis meritis assecutos fuisse sanctos æterna præmia: uides, coronæ gloriam fuisse promeritos suis factis: uides, beatam requiem meritis sanctorum deberi, ac congruere: uides, non esse exclusum sanctorum meritum, modò illi præferamus misericordiæ Dei debitum honorem: uides, æternam illam uitam stipendium sanctitatis uocari: uides, diuinum iudicium, non rigidissimum quidem illud, quod in nos posset exercere, sed quo iuxta misericordiæ suæ leges nobiscum est acturus, meritorum diuersitate, non ætatum, transigendum: uides, iustorum merita eos præcedere, apud Deum pro eis intercedere, de inimicis atque crudelibus exactoribus liberare; quæ in memoria Deus semper fert, ut cum usura, ipsa integra & cumulata multis donis restituat: uides, fide operante per dilectionem, & flammas superari, & iudicium non timeri, atque adeò Deum ipsum promereri: uides promissum maiestatis infinitæ, Qui fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cælorum, uides sanctos frui sui meriti corona: uides sine

Aug. de prædest. sanct. idem in psal. 139. et 98.

Aug. sermon. 1. in festo sanct. Laurent.

Cap. 1. Hieron. super Iesaiam 65.

Apocalyp. 20.

Hieron. tom. 1. epist. ad Rufinum.

Matth. 5.

Ambros. lib. 2. de uocatione gẽtium cap. 2.

Super Lucam cap. 6.

Lib. de Ioseph. cap. 13.

Bernar in psal. Qui habitat, serm. 14. idem in cant. sermon. 55. & 181.

fine meritis dari, quo iam iusti tendant ad meritum; ut quàm sit non eadem ratio operum, quæ iustificationem antecedunt, & quæ sequuntur, liceat tibi obseruare: uides contrà, quàm sit falsum, & propè dixerim blasphemum, si de iudicio, quo nobiscū Deus congressurus est in æquitate & iustitia, sermo fiat, iustorum opera obelo sic notare, ut immunda esse coram Deo dicantur,

Respondetur locis scripturarum à Caluino in principio adductis. Cap. LXVII.

ED uenio ad locos, quos produxisti. *Non est iustus homo in terra, qui faciat bonum, & non peccet:* uerum est, Caluine, nullum esse iustum fine Dei gratia, neque perseuerare in iustitia quisquam potest sine fauore & dono. quòd autem ea fuerit sentētia diuini spiritus in eo loco, docere te poterant uerba, quæ præcesserunt, Sapientia (hæc est gratia) confortabit sapientem super decem principes ciuitatis. & statim sequitur, Non est homo iustus, &c. ac si diceret, inde conuincitur, gratiam Dei magis hominem uegetum facere ac roborare, quàm omnes mundi principes, quòd cum illa perseueret iustus, cum horum uerò fauore minimè. Sed audiamus Augustinum, Væ hominum uitæ quantumcunque laudabili, si remota misericordia iudicetur. Væ uitæ hominum dixit, non, Væ hominum operibus: quoniam etsi nullius hominis uita adeò perfecta est, ut non habeat admista plura uenialia peccata, quibus sanctorum iustitia in hac uita imperfecta redditur, ut præclarè idem Augustinus dicebat super uerbo illo, Non iustificabitur apud te omnis uiuens: tamen multa sunt opera, quæ omni peccato carere ibi docet, dum de matre narrat, plurima bona opera fecisse: ob quæ Deo immortales gratias idem sanctus agit. *At*, inquis, *Iesaias dicit, Et facti sumus, ut immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ uniuersæ iustitiæ nostræ:* principiò Caluine, de Iudæis ibi propheta loquitur, quos lumine prophetico præuidebat captiuos ducendos: non ad omnes electos uerbum hoc refertur. tum etiā quòd Hieronymus opera legis Mosaicæ dicit ibi à propheta cum operibus legis euangelicæ conferri: cum quibus si ea comparentur, immunda uidebuntur. aut certè dicam nouissimè, iustitiam operū & legalem cum summo Dei iudicio ibi considerari, & quales essent nostræ actiones omni gratia destitutæ, ob oculos nostros proponi; ut sic quæ nobis dona cum filio pater cælestis dederit, agnoscamus, ab eo enim sanctificationem habemus, & quòd suæ infinitæ puritati placeamus. Sed obiicis, *Scriptura dicit, Qui in uno peccauerit, factus est omnium reus:* Augustinus, ad Hieronymum scribens, locum hunc de caritate, à qua lex pendet, & prophetæ, interpretatur: ut sensus sit, qui caritatem uiolarit, omnia proculdubio uisus est fuisse prætergressus. Hieronymus uerò aduersus Pelagium sic explicat, Reus est, quantùm ad hoc unum, in quo omnia communicant, nempe legislatoris contemptum, & æterni reatus supplicium. alij uerò ita intelligunt, Fit omnium reus, hoc est, uniuersas suas antiquas iustitias amittit, (ut dicit alio in loco scriptura) donisque diuinis spoliatur, ac si nihil obseruasset de lege: licèt iuxta delictorum numerum & pondus futurus sit plagarum modus. atqui certè Iacobus se ipsum illustrat, aperteque disserit de peccatis grauioribus atque enormibus, non de leuibus, quæ nullo impedimento sunt, quò minus iusti immaculati dicantur in uia, qui ambulant in lege domini, qui scrutantur testimonia eius, & in toto corde exquirunt eum. *Apostolus uult, nos obliuisci præteritorum; & dominus, uocari seruos inutiles:* uerum est; ergo nulla sunt opera supererogationis: unde locus? unde argumenti uirtus colligetur? optimè illi quidem præcipiunt, ne præteritis contenti torpore absumamur, sed magis ante oculos nostros ponamus, tum quanta sit Dei nostri erga nos liberalitas, qui cùm iure suo omnia nostra multis nominibus adiudicare posset, certa præcepta dedit, addens, quidquid superogauerimus, cum usura nobis satisfactum à se iri; tum etiam quanta sit benignitas: qui cùm seruos nos possideat, suo sanguine redemptos, non nos sic uocat, sed amicos, conferens nobis ius illud, quod in Adamo amisimus. Nihil hîc ui extorquere à Deo nitimur, Caluine: sed si in Adamo amisimus meritoriè agere, cur in Christo non recuperabimus? si ille perstitisset, ex iusti-

Eccl. 7.
August. lib. 9. confess.
Isa. 7.
Aug. ad Hier. epist. 29.
Hieron aduersus Pelag. lib. 1.
Ezech. 18.

tia coniuncta cum Dei gratia, quæ semper Dei donum, non naturæ fuit uirtus, cum Deo ageret: cur id non usu ueniet his, quos filius redemit? *Abraham iam erat regeneratus cùm dicitur, Credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam:* quasi uerò ex sentētia catholicæ ecclesiæ sit, Christi fidem, Dei bonitatem, passionis meritum in sola prima gratia & iustificatione regnare. O' Caluine Caluine, quàm me tui & pudet, & piget, atque adeò miseret. uerba tua de nobis hæc sunt, *Isti nihil aliud beneficii ab eo prouenire docent, nisi ut singulis ad se ipsos iustificandum aperta sit uia:* quis sic docuit unquam, & idem catholicus, & non magis in Christum injuriosus est habitus? ubique locorum, & omni tempore gratia Christi, ipsius sanguis, fides in eum, patris benignitas, filij humanitas, saluatoris nostri Dei innocentia regnat; ubique primas tenet: immo nullas nos teneremus, neque dum inchoamus, neque dum progredimur, neque dum roboramur, neque dum postremò æternam felicitatem meremur, nisi fide illius duceremur, gratia amplecteremur, sanguine animaremur, nisi ad fontem illum diuinum, redemptorem scilicet nostrū, nectare reficeremur. hoc tantùm dicimus, non modò redemisse nos de maledicto, uerùm sic benedixisse, ut quæ iusti fauore Christi operantur, benedicta sint, benedictionisque plena. apertiùs loquar, per Christi fidem & iustificamur, & magis iustificamur,

Roman. 6. atque adeo saluamur. *Gratia Dei uita æterna, dixit Paulus:* uerè gratia Dei est, sine qua frustra niteremur, & cum ipsa omnia possumus. uerè gratia Dei est uita æterna, postquam ea opera, quibus uitam acquirimus, magis Dei dona sunt, quàm nostra. Stipendium peccati mors, quippe quod à libero nostro arbitrio sit solum: gratia Dei, uita æterna: nam liberas nostra parum, immo nihil omnino posset, absque Dei gratia, in uitam illam æternam. *Ad nullum caussarum genus opera nostra pertinebunt.* respondeo cum

Trident. synod. sess. 6. c. 7. sub Paulo III. sancta synodo, Caussa finalis iustitiæ nostræ est Dei, & Christi gloria; nostra uerò, æterna uita: efficiens, misericors Deus, gratuitò abluens, sanctificans, emundans, signans & ungens spiritu suo, qui pignus, & arrabo est æternæ promissionis: meritoria, dominus IESVS Christus, per quem habemus accessum ad iustitiam istam sanctorum, & qui unus nobis acquisiuit, ut opera nostra suo sanguine delibuta, digna Deo, & uita æterna habeantur: finalis, ipsa iustitia diffusa in cordibus nostris, hærens nobis: instrumentalis, baptismus & pænitentia. *Augustinus dicebat, Opera manuum tuarum, non mearum, tibi commendo, domine, non meritum meum, sed tuum:* nihil uerius dicere poterat illustris ille ecclesiæ doctor, Caluine: opera sanctorum magis opera manuum Dei, quàm hominum, dici & possunt, & debent. rursum, merita iustorum magis censenda sunt Christi merita, quàm ipsorum. Sed mihi iam satis superque de hoc dixisse uideor.

Loci scripturarum ponderantur pro iustorum operibus, & sanctorum meritis, simul cum Caluini interpretationibus, quibus eos eludit. Cap. LXVIII.

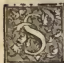
NON satis esse arbitror aliena à religione nostra profligasse, nisi etiam in ea confirmanda omnes neruos contendamus. quare scripturæ sanctæ locos in medium afferemus non omnes, sed eos solùm, qui sufficere uidebuntur ad meritum sanctorum stabiliendum. primùm ex nominibus, & elogiis, quibus opera iustorum à Deo insigniuntur in scripturis, ipsorum meritum & sanctitas colligetur. Iustorum, ait sapiens, semita, quasi lux splendens, procedit, & crescit usque ad perfectum diem. & in euangelio, bona opera lux uocantur, quibus & patris cælestis gloria clarescit & illustratur. & Paulus, arma lucis ea nominat. accedit, quòd à peccato libera esse aliquando ipsa eadem scriptura non tacet. In omnibus illis, inquit diuinus liber, nō peccauit Iob. hinc illud profluit, quòd Deo sæpe grata fuisse legimus. Quia obedisti uoci meæ, in semine tuo benedicentur omnes gentes. Hæc enim facientes, inquit Petrus, non peccabitis aliquando. Ioannes item, Qui in Deo manet, non peccat: & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo. Paulus afflictiones pro Deo moderatè susceptas uocat hostiam uiuentem,

(Margin: Primus locus à nominibus, et elogiis, quibus ab scriptura insigniuntur. Prouerb. 4. Matth. 5. Roman. 13. Iob 1. Genes. 22. 2. Pet 1. 1. Ioan. 3. Philip. 4.)

uentem, sanctam, & Deo placentem. Hospitalitate multos Deo placuisse idem Paulus Rom 12.
affirmat. Deus, cui semper placuit mansuetorum atque humilium deprecatio, cùm ip- Hebr. 13. Iudith.
sum precaretur, dicebat Iudith. Stetit Phinees, inquit regius propheta, & placuit, Psal. 105.
& cessauit cassatio. Videns Deus, ait Ionas, opera eorum, quia conuersi sunt de uia Ione 3.
sua mala, misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit. quæ ergo opera à Dei spiritu nocantur lux, splendor, arma lucis, à Deo profecta, Deo grata; ea certè peccata non sunt. Aequo animo feras, quæso, lector, dum ostendo, quàm iste cæco impetu in scripturas incurrat. non poterat negare, multam gratiam conciliatam esse operibus iustorum, quæ tot elogiis ab scriptura insignita leguntur. Sed quos ille mæandros, quos omnes solitudines eius rei persequitur. quæ diuerticula, proh Deus, flexionesq; quærit? Iubet ergo considerari caussam, quæ gratiã operibus conciliet. fit ita: consideremus. *Eam porrò triplicem esse cernimus:* ego unam tantùm esse arbitrabar, nempe diuinam gratiam nobis collatam. *Prima est, quòd dominus, auerso à seruorum suorum operibus intuitu, quæ confusionem magis, quàm laudem, perpetuò merentur, ipsos in Christo complectitur, ac sola fide intercedente, citra operum subsidium, reconciliat sibi:* ò incredibilem hominis duritiem, non uides sanctis scripturis te palàm contradicere? non uides, te in eam lucem iustorum splendentem & crescentem usque ad perfectum diem iniuriam non mediocrem inferre? non uides, quàm sis iniu- Ioan. 6.
rius ei spiritui, qui quàm diu in iustis manserit, peccare ipsi non poterunt? non uides ò infelix anima, cum operibus ex Deo factis, hoc est, ex illius fide, spiritu, fauore, gratia profectis, te bellum teterrimum & periculosissimum gerere, cùm lux ipsa palàm manifestet, in Deo esse facta? non intelligis, nec consideras, quoniam omnis, qui pecca- 1. Ioan. 3.
tum facit, (ut disertis uerbis dilectus ait) & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas? Et scitis, inquit, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret, & peccatum in eo non est. omnis, qui in eo manet, non peccat; & omnis, qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. filioli mei, nemo uos seducat. (non Lutherus, non Caluinus) qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. Quid est hoc Caluine, quid est, quod dicitur, Qui facit iustitiam, iustus est? fortè dices, iustus est imputata iustitia: dominus enim auerso à seruorum suorum intuitu, quæ confusionem magis, quàm laudem perpetuò merentur, ipsos in Christo complectitur, ac sola fide intercedente, citra operum subsidium, reconciliat sibi. at hoc malè conuenit cum eo, quod sequitur, Sicut & ille iustus est. Quis ille? Christus iustus noster. non intelligis, quæ ab apostolo dicuntur? eam rem opposita antithesis te perfectè docebit. qui facit peccatum, ex diabolo est: quia diabolus peccator est. Sicut ergo, Caluine, peccatores malitiam habent similem diabolicæ nequitiæ, non tamen eandem numero; sic iusti similem habent iustitiam iustitiæ Christi. unde commodissimè sequitur, In hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera peccati. non dixit, ut tegat, non, ut intercedat, ne commerita confusione pudore afficiantur sancti, sed ut penitus dissoluat. Quid est, ut dissoluat, nisi ut non peccemus, ut nihil sit ibi, quod diuinum intuitum offendat; nihil sit postremò filiorum Dei puritate, & Christi Iesv fratris nostri, & iustorum antesignani honore indignum. Hæc nostra ratio est: non perfectè, nec, ut tantum redemptorem decebat, peccati opera dissoluisset, si ij, ad quos passionis suæ fructus primo deueniunt, sic semper sub peccato iacerent, ut nihil boni, nec à peccato alienum concipere possent. Qui au- 1. Ioan. 2.
tem seruat uerbum eius, dicit Ioannes, uerè in eo caritas Dei perfecta est. in hoc scimus, quoniam in ipso sumus. qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Sed pergamus ad secundam caussam, *Quòd ea ipsa opera iustorum cùm uenia suscipit, non imputata imperfectione, qua omnia inquinata, peccatis magis, quàm uirtutibus accersenda alioqui forent:* quòd iusti semper diuina clementia egeant, ac continuò ipsam implorent, deprecenturque remissionem suorum delictorum & peccatorum à pio patre, propter iustitiæ imperfectionem, quæ in hac uita iustis contigit, testis est uniuersa scriptura, & nihil magis sancti docuerunt: quòd uerò bona opera sic inquinata esse dicantur, ut peccatis magis, quàm uirtutibus ex se alioqui forent, Lutheranum est, ut ostendimus. Veniamus ad tertiam caussam: fortè hæc nobis placebit. *Quòd opera non æstimata eorum dignitate, paterna benignitate, & indulgentia, huc*

honoris attollit, ut alicuius pretij habeat: cur tot ambagibus uteris? cur uerbo uno non dicis, Caussa est non operum ualor, non rei æstimatio, sed gratiæ ac iustitiæ infusæ consideratio? cur contentus fuisti tantum dixisse, Alicuius pretij? cur non æterni? Verùm de hoc pòst dicetur.

Alter locus scripturarum, à pacto, & fœdere diuino cum operibus inito. Cap. LXIX.

Deuter. 7. SIT IAM alter locus scripturæ sanctæ pro meritis sanctorum, à pacto & fœdere diuino cum ipsis inito. dicebat Moses Israelitis, Dominus Deus tuus custodiens pactum ac misericordiam diligentibus se, & custodientibus præcepta sua, in mille generationes. quæ sententia in frequentem
3. Reg. 8. formulam usurpara à domino fuit. sic Salomon in solenni precatione, Dominus Deus Israel, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis,
Nehemia 1. qui ambulāt coram te, in toto corde suo. eadem uerba & à Nehemia repetuntur. huic generi proximæ sunt illæ sententiæ, quæ affirmant dominum redditurum unicuique se-
Matth. 16. cundum opera sua: cuiusmodi sunt, Vnusquisque referet, quod gessit in corpore, siue
2. Corin. 5. bonum, siue malum. Gloria & honor operanti bonum. Tribulatio & angustia in om-
Roman. 2. nem animam hominis operantis malum. Ibunt, qui bona egerunt in resurrectionem
Ioan. 5. uitæ; qui uerò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Venite benedicti patris mei:
Matth. 25. esuriui, & dedistis mihi cibum. atque his quoque eas coniungamus, quæ mercedem
Prouerb. 12. operum appellant uitam æternam. quo in genere sunt, Retributio manuum hominis restituetur ei. Qui timet mandatum, remunerabitur. Gaudete, & exultate: ecce mer-
Matth. 5. ces uestra copiosa est in cælis. Vnusquisque mercedem accipiet secundum laborem.
Luca 6. Quibus, rogo, calumniis fraudis amici eludent tam aperta scripturæ testimonia? sed
1. Corin. 3. etiam atq; etiam considera lector, quàm ultro in præcipitium iste ruat. *Cùm dicitur, Do-*
Roman. 8. *minum custodire pactum misericordiæ, iis, qui se diligunt, magis demonstratur, quales sunt serui domini, qui bona fide eius fœdus susceperint, quàm exprimatur caussa, cur eis dominus benefaciat?*
Psal. 131. ita'ne? sed quid ad hæc prophetæ uerba respondebis, Iurauit dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eū, De fructu uentris tui ponam super sedem tuam. Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea, hæc, quæ docebo eos: Et filij eorum usque in sæculum sedebunt super sedem tuam? quid? & hîc etiam magis monstratur, quales sunt serui domini, quàm quòd caussa exprimatur? ergo sensus est, filij tui, qui sessuri sunt, obseruabunt testamentum meum, & testimonia mea. O' quàm secus anti-
August. ibidem. qui auctores eum locum interpretantur. Augustinus dicit, Si custodierint testamentum meum: quid si non custodierint? periit'ne promissio? respondet, non. nam quod in te non adimpletur, cōpletur in alio. & filius Dauid est, qui spe, fide, caritate filius est: ne in carne glorieris. Vides, solos filios sedere, & qui filij sint spiritu & fide, non carne,
Hieron. ibidem hoc est, qui mandata custodierint. Hieronymus, Si custodierint filij tui testamentum
Hilarius ibidē. meum. habent bona opera præmium, postquam sedere faciunt filios super sedē Dauid. Quid plures referam? legatur Hilarius, legantur, quotquot super eo uerbo scripserunt, ne unum quidem reperies, qui secus atq; nos fecimus, interpretetur. Sed audiamus reliqua. non poterat negare Caluinus, quòd redditurus sit Deus unicuique secundum opera; quòd opera in scriptura dicuntur merces; quòd uita æterna dicitur similiter iustorum retributio; quòd appellatur corona iustitiæ: quid ergo facit? omnia sic interpretatur, ut potiùs indicent eiusmodi formulæ ordinem consequentiæ, quàm caussam. quod est dicere, quia glorificaturus est, iccirco suos operibus exercet. unde addit secundò, quòd operibus nostris non meremur uitam æternā, sed bene eis præparamur ad uitam. terriò adiungit, Beatitudo uocatur retributio, non quòd meriti nostri æstimatione constet, sed magis compensatione quadam & commutatione. unde concludit, *Nihil erit incommodi, si uitæ sanctitatem existimemus esse uiam; non quidem, quæ aditum aperiat in gloriam cælestis regni, sed qua electi à Deo suo in eius manifestationem ducantur. Quando hæc bona uoluntas est, glorificare, quos sanctificauit:* hæc est ueritatis illa magna uis, quòd repugnantium, & contradicentium ora sæpe occupat. bene sic nos colligemus,

Caluine,

Caluine, si iusti per bonorum operum studium ad uitam præparantur, & in ipsius possessionem deducuntur, utique bonis nostris factis utitur Deus, tanquam aptissimis instrumentis ordinatis à Deo in finem. rursum si instrumenta sunt, profectò quidem & caussa erunt. quare optimè Paulus, Operamini, dixit, non meditamini, uestram salutem. & idem, Momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. uides, caussæ ordinem magis, quàm consequentiæ, eo uerbo, Operamini, indicari. Quis ordo consequentiæ, & non magis caussa, ac meriti dignitas significatur, cùm dicitur, Gratias agere debemus semper Deo pro uobis fratres, ita ut dignum est; quoniam supercrescit fides uestra, & abundat caritas uniuscuiusque uestrûm in inuicem: ita ut & nos ipsi in uobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia uestra, & fide in omnibus persecutionibus uestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. si tamen iustum est, apud Deum retribuere tribulationem iis, qui uos tribulant; & uobis, qui tribulamini, requiem nobiscum, in reuelatione domini Iesv de cælo cum angelis uirtutis eius, in flamma ignis dantis uindictam iis, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio domini nostri Iesv Christi. uides, multam hîc meriti dignitatem significari. uides, retributionem disertis uerbis iustorum salutem appellari, sicut pœnam iis futuram prædicit, qui sanctos tribulant, qui Deum ignorant, qui Christi euangelio non obediunt. sanctorum igitur opera, notæ impressæ, & stigmata domini Iesv, atq; adeò mortificationis, & uitæ ipsius manifestatio quædam sunt; ac proinde ipsius, quem referunt, merito stabilita & confirmata digna sunt retributione apud Deum. Non est, inquit Paulus, iniustus Deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius: qui ministrastis sanctis. certè iniustitia caruisset obliuio, quæ ad nullius debiti satisfactionē teneretur. Sit illa compensatio, Caluine, sit in bonorum possessionem missio, sit ad uitam præparatio, sit quædā ouium Christiani gregis consignatio, sit, ut lubet, modò fatearis cum scriptura, iustos operari suam salutem, operari æternum & infinitum pondus gloriæ, promereri Dei iustitiam, & si quod maius in eam rem dici potest. ponamus ante oculos nostros oportet cælestem penè illam diui Pauli gradiationem. Gloriamur, inquit, in spe gloriæ filiorum Dei, neq; hoc solùm, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes, quòd tribulatio patientiā operatur, cùm eam exercet; patientia spem; spes non confundit: quia Dei caritas, qua nos diligit, uel qua nos eum amamus, diffusa est in cordibus nostris, tanquam pignus hæreditatis æternæ, quatenus testaretur palàm, se bene uelle nobis, & præstiturum nostris factis quod promisit. ita interpretantur sancti. Si iustorum acta uirtute Christi & merito operum ipsius, qui unus factus est nobis lux, ueritas, & uita, & per quem habemus accessum in gratiam istam, atque fiduciam in introitu sanctorum in sanguine eius; si, inquam, altero post Christum gradu iustorum acta, diuinæ legis obseruationes, diuinorum mandatorum custodia, uiæ non sunt, quæ aditum aperiant in gloriam cælestis regni, quid est, quæso, quòd à domino respondetur quærenti & percunctanti iuueni de salute æterna; Si uis ad uitam ingredi, serua mandata? interrogauerat sanè adolescens, quid esset facturus, ut uitam æternam possideret: cùm uerò ille diuina mandata à domino rogatus recensuisset, dixissetque ei Christus, Hæc fac, & uiues: adolescens tamen adderet, à iuuentute sua se hæc seruasse: dominus inquit, Vnum tibi deest. uende uniuersa, quæ habes, & da pauperibus: & ueni, sequere me, & habebis thesauros in cælo. Omitto singula uerba ponderare; omitto ipsius hominis malitiosas calumnias, nouas & nunc denuò ab ipso excogitatas interpretationes, contra sanctos & euangelij contextum commentas fraudes hîc persequi: quoniam copiosè id sumus ostensuri libro huius operis quinto, quando de operibus supererogationis fiet sermo. ibi enim euidenter, domino opitulante, probabimus, de fidei iustitia, & non legis, aut operum tantùm dominum egisse, quemadmodum eum locum interpretati sunt sancti, quotquot in ipsum inciderunt. sed, ut dixi, libet illuc lectorem mittere. igitur uerbo huic Christi, Si uis ad uitam ingredi, serua mādata. item, Habebis thesauros in cælo. simile est, quod Petrus ait, Vos autem fratres, curam omnem subinferentes, ministrate in fide uestra uirtutem, in uirtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia patientiam, in patientia autem pietatem, in pie-

Marginal references: Philip. 2. — 2. Corin. 4. — 2. Thessal. 1. — Galat. 6. — 2. Corin. 4. — Hebr. 6. — Roman. 5. — Ioann. 8. Roman. 5. Ephes. 2. Hebr. 10. — Matth. 19. — 2. Pet. 1.

tate amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis caritatem. Hæc enim si uobiscum adsint, & superent; non uacuos, nec sine fructu uos constituent in domini nostri Iesv Christi cognitione. cui enim non præstò sunt hæc, Cæcus est, & manutentans, obliuionem accipiens purgationis ueterum suorum delictorum. quapropter fratres magis satagite, ut per bona opera certam uestram uocationem & electionem faciatis. hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. sic enim abundanter ministrabitur uobis introitus in æternum regnum domini & saluatoris nostri Iesv Christi. Vides fidem ad introitum æterni regni non sufficere, nisi omni diligentia uniuersa illa, quæ hic recenset apostolus, addideris. uides, ex iis operibus coram Deo fructum non mediocrem nos esse recepturos. uides, cui hæc desunt, quàm sit uacuus, cæcus, manutentans. uides, uocationem nostram, atque electionem certam effici bonis operibus. uides, ob bona opera abundanter ministrari nobis sanctorum introitum. cum his consentit eiusdem diui Petri sententia, quam Lucas in actis recitat: In ueritate comperio, quòd non sit personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui facit iustitiam, acceptus est illi. Erit hæc iustitia nostra, dicebat Moses, si custodierimus præcepta ista omnia. & ne calumnicris, de legali iustitia, & non de ea, quæ apud Deum est, hic agere Mosem, clamat regius propheta, Innocens manibus, & mundo corde habitabit in tabernaculo tuo, & requiescet in monte sancto tuo. Qui facit iustitiam, & loquitur recta, inquit Iesaias, habitabit cum igne deuorante. Reddere pauperi depositum, dicitur in lege: id tibi pro iustitia erit coram domino. Quis referre poterit plurima illa elogia, quibus non obscurè significatur, dari à Deo nostris operibus beatitudinem? Beatus uir, qui timet dominum. Generatio rectorum benedicetur. Beatus, qui suffert tentationem: quoniam accipiet coronam uitæ. Beati, qui custodiunt iustitiam. Beati immaculati in uia. Beati pauperes spiritu. Sed quò feror? quid ago? quid arenas maris in numerum cogere imprudens ego laboro? precor, Caluine, ne ampliùs nobis molestus esse uelis, respondendo, solo Dei intuitu, quo unigenitum respicit pater, hæc omnia mundari. scimus omnia cum filio nobis donasse Deum; scimus. scimus, in ipso & per ipsum nos gratos esse Deo; scimus à gratia fluere, quidquid meriti & laudis est in actionibus nostris. noli bonum nostrum interturbare, noli ueris falsa admiscere; à Christi morte factum est, ut uita æterna sit brauium, sit corona, sit præmium, sit manna absconditum uincenti destinatum, sit nomen nouum, sit stipendium, sit merces, sit retributio, sit, quid non? sine me, obsecro. num ob id à Deo hæc dicuntur, quòd opera nostra tantùm sunt filiorum quædam impressæ notæ, non caussæ? meditationes in gloriam, non media & instrumenta consequendæ beatitudinis? quasi præparationes, non merita?

[Margin: Act. 10. / Deuter. 6. / Psal. 15. / Ies. 33. / Deuter. 24 / Psal. 112. / Psal. 1. / Prouerb. 14. / Iacob. 1. / Psal. 16. et 119 / Matth. 5.]

Quòd locus ille Pauli, Abraham non ex operibus iustificatus est, sed ex fide, non contradicit Iacobi dicto, Abraham ex operibus iustificatus est. Cap. LXX.

NIMIVM torquetur Caluinus, dum eum locum Iacobi enarrat, Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi fidem meam ex operibus. Tu credis, quòd unus est Deus. benefacis: & dæmones credunt, & contremiscunt. uis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est? Abraham, pater noster, non'ne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? uides, quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? & suppleta est scriptura, dicens, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. uidetis, quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, non'ne ex operibus iustificata est, suscipiens nuntios, & alia uia eiiciens? sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita fides sine operibus mortua est. Libet tamen te paulisper auscultare uerbum hoc

[Margin: Iacob. 2. / Genes. 22. / Genes. 15. / Roman. 4. / Galat. 3. / Iosue 2.]

apostoli enarrantem. adeste, rogo uos, animis, quotquot Christo nomen uestrum dedistis. *Certè de iustitiæ declaratione, non imputatione, Iacobum loqui apparet. Ac si diceret, Qui uera fide iusti sunt, ij suam iustitiam obedientia, bonisque operibus probant, non nuda & imaginaria fidei larua. In summa non disputat, qua ratione iustificemur: (id enim iam diuus Paulus explicuerat, quòd per fidem) sed iustitiam operatricem à fidelibus requirit:* quid si de eiusdem rationis iustificatione uterque apostolus loquebatur? quid si Paulus, quando dicit, sine operibus legis iustificari hominem, atque Abraham non ex operibus fuisse apud Deum iustificatum, sed per fidem, de operibus præcedentibus fidem, & quæ naturæ, aut legis tantùm uirtutem sapiunt, non de profectis ex fide intelligẽdus est? quid si diuus Iacobus de iustificatione ipsa, aut de ipsius augmento, quòd ea operibus fidei habeatur, & augeatur, donec perfecta sit in patria, non de probatione solùm, non de declaratione, aut testimonio interpretandus est? quid in summa si quod Paulus docuit non posse conuenire operibus, ut auctores suos iustificent apud Deum, Iacobus explicet, Modò non sint ex fide? rursum, quid si quod Iacobus dicit, Operibus iustificatum esse Abraham apud Deum, Paulus declaret, hoc ideò fuisse, quòd à fide processerint, quæ nostræ iustificationis initium & fons est? quid erit, Caluine, pretij si sic rem se habere ostendero? silebis'ne? Verùm interim, quod loquitur Augustinus, auctor utrique nostrûm admodum gratus, mihi uerò multò te melior habitus, taceamus nos, & cui palmam ipse tribuerit, fruatur ea ille bonis auibus.

Calu. sect. 72. Roman. 4.

Augustini uerba de iustificatione, & meritis iustorum.

APostolus, cùm commendaret iustitiam, quæ ex fide est, aduersus eos, qui gloriantur de iustitia, quæ est ex operibus, ait, Quid ergo dicemus inuenisse Abraham, patrem nostrum, secundum carnem? si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. auertat dominus talem gloriam. sed illud potiùs audiamus, Qui gloriatur, in domino glorietur. Multi ergo gloriantur de operibus, & inuenies multos Paganos propterea nolle fieri Christianos, quia quasi sufficiunt sibi bona, de uita sua. Bene uiuere opus est, ait. quid mihi præcepturus est Christus, ut bene uiuam? iam bene uiuo, quid mihi necessarius est Christus? nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio; res alienas non concupisco; nullo adulterio contaminor. nam inueniatur in uita mea aliquid, quod reprehendatur: & qui reprehenderit, faciat Christianum. Habet gloriam, sed non ad Deum. non autem sic pater noster Abraham. Hæc autem sententia apostoli ad hoc uult intentionem nostram dirigere: quia enim fatemur, & ipsa est fides nostra, de sancto patriarcha, qui placuit Deo, ut dicamus eum, & nouerimus ad Deum habere gloriam, ait apostolus, Certè notum est nobis & manifestum, quoniam Abraham ad Deum habet gloriam. at si ex operibus iustificatus est Abraham, habet gloriam, sed non ad Deum. ad Deum autem habet gloriam, non ergo ex operibus iustificatus est. si ergo non ex operibus iustificatus est Abraham, unde iustificatus est? sequitur, & dicit, Vnde. quid enim scriptura dicit? id est, unde dicit scriptura iustificatum Abraham? Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. ergo ex fide iustificatus est Abraham. iam qui audit, non ex operibus, sed ex fide, obseruet illam uoraginem, de qua locutus sum. Vides ergo, quia ex fide, non ex operibus iustificatus est Abraham. faciam ergo quidquid uolo: quia & si bona opera non habuero, & tantùm credidero in Deum, deputabitur mihi ad iustitiam. si dixit & decreuit, lapsus dimersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. scriptura autem Dei, uerusque intellectus non solùm periclitantem à periculo liberat, sed & dimersum è profundo eleuat. Respondeo ergo, tanquam contra apostolũ, & dico de ipso Abraham, quod inuenimus etiam in epistola alterius apostoli, qui uolebat corrigere homines, qui malè intellexerant istum apostolum. Iacobus enim in epistola sua contra eos, qui nolebant bene operari de sola fide præsumentes, ipsius Abrahæ

Aug. in præfat. psal. 31. 1. Corin. 1. Galat. 3.

opera commendauit, cuius Paulus fidem. et non sunt sibi aduersi apostoli. dicit autem opus omnibus notum, Abraham filium suum immolādum Deo obtulit. magnum opus, sed ex fide. laudo superædificationem operis, sed uideo fidei fundamentum. laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset, qualecunque illud opus esset. rursum si sic teneret fidem Abraham, ut cùm ei Deus imperaret offerre sibi immolādum filium suum, diceret apud semetipsum, non facio, & tamen credo, quia me etiam contemnentem iussa sua liberat Deus, Fides sine operibus mortua esset, &, tanquam radix sine fructu, sterilis, atque arida remaneret. quid ergo? debemus nulla opera præponere fidei, id est, ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus? ea enim ipsa opera, quæ dicuntur ante fidem, quamuis uideantur hominibus laudabilia, inania sunt, ita mihi uidentur esse, ut magnæ uires, & cursus celerrimus præter uiam. nemo ergo computet bona opera sua ante fidem. ubi fides non erat, bonum opus non erat. bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non ualde attendas, quid homo faciat; sed quid cùm facit, aspiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. fac enim hominē rectè gubernare nauim, & perdidisse quò tendit: quid ualet, quia antennam optimè tenet, optimè mouet, dat proram fluctibus, cauet ne latera infligantur, tantis est uiribus, ut detorqueat nauim quò uelit, atque unde uelit, & dicatur ei, Vsquequò is? & dicat, Nescio; aut non dicat, Nescio; sed dicat, Ad illum portum eo: nec ducat in portum, sed in saxa festinet: non'ne iste quantò sibi uidetur in naui gubernanda agilior, & efficacior, tantò periculosiùs eam sic gubernat, ut ad naufragium properando perducat? talis est, & qui optimè currit præter uiam. non'ne ergo erat melius & tolerabilius, ut esset gubernator ille aliquanto inualidior, ut cum labore, & aliqua difficultate gubernacula regeret, & tamen rectum debitumque cursum teneret? rursumque ille pigriùs etiam & imbecilliùs, tamen uiam ambularet, quàm præter uiam fortiter curreret? optimus ergo ille, qui & uiam tenet, & bene ibi ambulat. sequentis autem spei, qui etsi aliquantulum claudicat, non omnino errat, aut remanet, sed progreditur, etsi paulatim. fortasse enim bene sperandum est eum, quò tendit, etiam tardiùs peruenturum. Ergo, fratres, ex fide iustificatus est Abraham: sed si fidem opera non præcesserunt, tamen secuta sunt. nunquid enim fides tua sterilis erit? si sterilis non es, sterilis non est ipsa. aliquid mali credidisti, & igne malitiæ tuæ radicem tuæ fidei concremasti. tene ergo fidem operaturus. Sed dicis, Non hoc ait apostolus Paulus: immo hoc ait Paulus apost. Fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. et alio loco, Plenitudo ergo legis caritas. & alio loco, Omnis enim lex in uno sermone impletur: eò quòd scriptum est, Diliges proximum tuum, tanquam te ipsum. uide, si non uult te operari, qui dicit, Non adulterabis, non homicidium facies, non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. dilectio proximi, malum non operatur; plenitudo autem legis, caritas. nunquid caritas permittit aliquid mali te facere ei, quem diligis? sed fortè tantummodo mali nihil facis, non etiam aliquid boni. ergo nec caritas permittit te non præstare ei quidquid potes, quem diligis. non'ne illa est caritas, quæ orat etiam pro inimicis? ergo deserit amicum, qui bene optat inimico? itaque si fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei, adde illi spem, & dilectionem; & noli cogitare, quid opereris. ipsa dilectio uacare non potest. quid enim de quoquam homine, etiam malè operatur, nisi amor? da mihi uacantem amorem & nihil operantem, Flagitia, adulteria, facinora, homicidia, luxurias omnes, non'ne operatur? purga ergo amorem tuum; aquam fluentem in cloacam conuerte ad hortum. quales impetus habebas ad mundum, tales habeas ad artificem mundi. Non uobis dicitur, Nihil ametis. absit. pigri, mortui, detestandi, miseri eritis, si nihil ametis. amate: sed quid ametis, uidete. amor Dei, amor proximi, caritas dicitur. amor mundi, amor huius sæculi, cupiditas dicitur. cupiditas refrenetur, caritas excitetur. ipsa enim caritas bene operantis dat ei spem bonæ conscientiæ: spem enim gerit bona conscientia. quomodo mala conscientia tota in desperatione est; sic bona conscientia tota in spe, Et erūt tria hæc, de quibus dixit apostolus, Fides, spes, caritas. et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit, Finis enim præcepti est, dixit. Quid est finis præcepti? quo perficiuntur præcepta,

non

Marginalia: *Iacob. 2.* — *2. sent. dist. 40. cap. 1. & 42. c. Alii uerò qui. Opera sine fide inania sunt pro uita æterna consequenda.* — *Roman. 4.* — *Galat. 5.* — *Roman. 13.* — *Matth. 22.* — *Exod. 20.* — *Galat. 5.* — *Otiosa esse fides potest, dilectio uerò non.* — *Spes non à Christi passione tantum concipitur, sed à bona conscientia.* — *1. Corint. 13.* — *1. Tim. 1.*

non quo cõsumuntur. aliter enim dicimus, finitus est cibus; aliter dicimus, finita est tunica, quæ texebatur. finitur, ut perfecta sit. et hic finis dicitur, & ibi. non ergo hic finẽ præcepti dixit, quo quasi pereant præcepta, sed quo perficiantur, & consummentur, nõ consumantur. finis ergo propter tria illa: Finis, inquit, præcepti est caritas de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta. Pro spe, conscientiã posuit. ille enim sperat, qui bonam conscientiã gerit. quem uerò pungit mala cõsciẽtia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & ut habeat bonam conscientiam, credat, & operetur. quia quod credit, fidei est; quod operatur, caritatis est. Ergo illo loco à fide cœpit apostolus, Fides, spes, caritas. alio loco, ab ipsa caritate cœpit, Caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. modò nos à medio cœpimus ab ipsa conscientia & spe. Qui uult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam. ut autem habeat bonam conscientiam, credat, & operetur. à medio imus ad initium, & finem: credat, & operetur. quod credit, fidei est; quod operatur, caritatis est. Quomodo ergo dicit apostolus, iustificari hominem sine operibus ex fide, cùm alio loco dicat, Fides, quæ per dilectionem operatur? non ergo Iacobum apostolum Paulo, sed ipsum Paulum ipsi Paulo opponamus: & dicamus ei, At, nos quodammodo permittis impunè peccare, cùm dicis, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus. sed adhuc dicis, Fides, quæ per dilectionem operatur. quomodo hac quasi securus fio, si operatus non fuero: hac autem nec spem, nec ipsam fidem uideor habere bonam, nisi operatus fuero per dilectionem? te ipsum audi ò apostole, certè fidem mihi hic sine operibus uis commendare; opus autem fideì dilectio est: quia dilectio uacare non potest, nisi & mali nihil operetur, & quidquid potest boni, operetur. quid enim facit dilectio? Declina à malo, & fac bonum. hanc ergo fidem sine operibus commendas, & alio loco dicis, Et si fidem habeam, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. ergo, si nihil mihi prodest fides sine caritate, caritas autem ubi fuerit, necesse est, ut operetur, fides ipsa per dilectionem operatur. quomodo ergo iustificabitur homo per fidem sine operibus? Respondet ipse apostolus, Propterea hoc tibi dixi ò homo, ne quasi de operibus tuis præsumere uidereris, & merito operum tuorum te accepisse fidei gratiã. noli ergo præsumere de operibus ante fidem. noueris, quia peccatorem te fides inuenit; & si te fides data fecit iustum, impium inuenit, quo faceret iustum. Credẽti, inquit, in eum, qui iustificat impiũ, deputatur fides eius ad iustitiã. si iustificatur impius, ex impio fit iustus: si ex impio iustus fit; quæ sunt opera impiorum? iactet etiam impius opera sua, & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, non uxorem alienam concupisco, non quenquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste repræsento. hæc omnia dicat, quæro, utrùm pius sit, an impius? Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? quomodo illi, de quibus dictum est, Et seruierunt creaturæ potiùs, quàm creatori, qui est benedictus in sæcula. ecce modò es impius. quid si de his omnibus bonis operibus aut illud speras, quod sperandum est, sed non ab illo, à quo sperandum est? aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo, à quo æterna uita speranda est? prò bonis operibus sperasti terrenam quandam felicitatem, impius es, non est ista merces fidei. cara res est fides, uili illam addixisti. impius ergo es, & nulla sunt ista opera tua: moueas licèt in bonis operibus lacertos, & uidearis nauim optimè gubernare, in saxa festinas. quid, si quod sperandum est, speras, id est, uitam æternam, sed non à domino Deo per Iesvm Christum, per quem solum datur uita æterna: sed putas te ad uitam æternam posse peruenire per militiam cæli, per Solem & Lunam, per potestates aeris, & maris, & terræ, & siderum: impius es. sed crede in eum, qui iustificat impium, ut possint & bona opera tua esse opera bona. nã nec bona illa appellauerim, quàm diu non de radice bona procedunt. Quid est hoc? aut uitã temporalem ab æterno Deo speras, aut uitam æternam à dæmonibus speras: in quãlibet partem impius es, corrige fidem, dirige fidẽ, dirige uiã, & si habes bonos pedes, ambula iam securus, curre, uiã tenes. quantò meliùs cucurreris, tantò faciliùs peruenies. sed fortè claudicas aliquantulũ, saltem à uia noli recedere; & si tardiùs peruenturus es, noli remanere, noli retrò conuerti, noli deuiare. Quid ergo? qui sunt beati? non in quibus nõ inuenerit Deus peccatũ: nã in omnibus inuenit. omnes

Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit.

Credere est opus fidei, operari caritatis.

Psal. 83.

Roman. 4.

Roman. 1.

Quantò meliùs cucurreris, tantò faciliùs peruenies.

enim peccauerunt, & egent gloria Dei. si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet, ut non sint beati, nisi quorum remissa sunt peccata. Hoc ergo apostolus sic commendauit, Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. & ei, qui operatur, id est, de operibus præsumit, & eorum merito sibi dicit datam esse gratiam fidei, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. quid est hoc, nisi quòd merces nostra gratia uocatur? si gratia est, gratis datur. Quid est gratis datur? gratis constat. nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. attenduntur opera tua, & inueniuntur omnia mala. si quod debetur illis operibus, Deus redderet, utique damnaret. stipendium enim peccati mors. malis operibus quid debetur, nisi damnatio? bonis quid debetur? regnum cælorum. tu autem in malis operibus inuentus es: si reddatur tibi quod debetur, puniendus es. Quid ergo fit? non tibi Deus reddit debitam pœnam, sed donat indebitam gratiam. debebat uindictam, dat indulgentiam. Incipis ergo esse in fide, per indulgentiam: iam fides illa assumpta spe, & dilectione incipit operari. sed nec nunc glorieris, & extollas te. memento, à quo in uia positus sis: memento, quia & sanis pedibus & uelocibus errabas: memento, quia etsi languebas, & in uia semiuiuus iacebas, leuatus es in iumentum, & perductus in stabulum. Ei autem, inquit, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si uis esse alienus à gratia, iacta merita tua. ille autem uidet quid sit in te, & nouit quid cui debeat. ei uerò, qui non operatur, quid? ecce pone aliquem impium peccatorem, non operatur: quid autem credit? credit autem in eum, qui iustificat impium. ex eo enim, quia non operatur bene, impius est. & si bona uideatur facere: tamen quia facit sine fide, nec bona uocanda sunt. credenti autem in eum, qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam, sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. iustitiam quam? fidei, quam bona opera non præcesserunt, quā bona opera consequuntur. Intendite ergo uos, alioquin malè intelligēdo proiicietis uos in illam uoraginem impunè peccandi. & ego liber sum, sicut ipse apostolus ab omnibus malè intelligentibus liber fuit. libenter enim malè intellexerunt, ne bona opera sequerentur. nemo iactet bona opera sua ante fidem, nemo sit piger in bonis operibus, accepta fide. Dat Deus ergo indulgentiam omnibus impiis, & eos iustificat ex fide.

Bonis operibus debetur regnum cælorum.

Vides, quòd Abraham filium suum immolandum Deo obtulit, magnum quidem opus fecisse, sed ex fide. uides, laudari superædificationem operis, sed in fidei fundamento. uides, prædicari fructum boni operis, sed in fidei radice. uides, quàm conueniat Paulo cum altero apostolo. uides, inania esse ad æternam uitam opera, quæ ex fide non fiunt. uides, posse uacare fidem, & otiosam esse, non ipsam dilectionem. uides, spem à bona conscientia sumi. uides, eum, qui bonam conscientiam habet, iure optimo sperare posse. uides, opus fidei esse, credere, operari uerò ad caritatem pertinere. uides, quòd quantò meliùs encurrerimus, tantò faciliùs perueniemus. uides, bonis operibus regnum cælorum deberi. Hæc quia uera esse credimus, quia hæc confitemur, quia hanc fidem catholicam esse dicimus, nos Rabinos, Pharisæos, Pelagianos, sophistas, nebulones, nullius frontis homines, bestias, rabulas appellas. Verùm ego ad finem propero.

Quantò feliciùs ab aduersariorum cauillis catholica ueritas sese uindicet, quàm illi à nostris rationibus se liberare queant. Cap. LXXI.

Omitto libenter eos locos, quibus suam iustitiam fideles examinandam Dei iudicio andacter offerunt. quales sunt, Iudica me domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam, quæ sunt in me. item, Exaudi Deus iustitiam meam. Probasti cor meum, & uisitasti nocte, & non est inuenta in me iniquitas. item, Retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet

Psal. 7.
Psal. 17.
Psal. 18.

tribuet mihi: quia custodiui uias domini, neque impiè gessi à Deo meo. & ero immaculatus, & obseruabo me ab iniquitate mea. In semita iustitiæ est iustitia, & non mors, dicit Salomon. qua ratione & Ezechiel perhibet, uitam uicturũ, qui iudicium & iustitiam fecerit. Hæc omnia quàm isti inficientur, & obscurent, nemo est, quin uideat: quoniam uanis interpretationibus ea corrumpunt. Sed nihil hic morabor: tantùm tria pertractanda esse censeo, quæ summa diligentia à nobis considerari isti postulant; ac totidem, quæ nos ab ipsis obseruari iuxta scripturas efflagitamus. experiemur discrimine aperto, qui suis considerationibus magis studeant. Petunt illi à nobis, ut meminerimus, regnum cælorum non seruorum stipendium esse, sed filiorum hæreditatem. petunt secundò ut obseruemus, iis bonis munerari Deum sanctorum opera, quæ eis iam antè æterna sua prædestinatione cogitata opera dederat, nihil dum caussæ habens, cur ipsis benefaceret, nisi suam misericordiam. tertiò demum petunt, ne nelimus beatitudinem partiri, ut partim ex Deo, partim sit ex nobis. His tribus unica responsione faciemus satis. Verum est, quòd beatitudo est filiorum hæreditas, sed quam non possis adire, nisi testatoris uoluntatem semel executus fueris. ea est, Si uis in uitam ingredi, serua mandata. uerum est, quòd æterna uita non est stipedium seruorum, immo multò magis omnia opera sanctorum quidam effectus sunt æternæ illius electionis, cùm Paulus dicat, Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in his ambulemus: sed quam nũquam iuxta diuinas leges assequamur, nisi operibus gratiæ. porrò, quàm hæc sint uera, Paulus nos docet, ad Romanos scribens. Ipse enim spiritus, inquit, testimoniũ reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. si autem filij, & hæredes: hæredes quidẽ Dei, cohæredes autem Christi: si tamen cõpatimur, ut & conglorificemur. existimo enim, quòd non sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Vides filiorum hæreditatem: uides sanctorum glorificationem: uides iustorum angustias; & compassionem: uides bonorum operum acceptationem, cùm natura sua nihil minus habeant, quàm quòd æterna illa & inuisibilia bona æquent. Rursus idem Paulus, Confidimus autem fratres, inquit, de uobis meliora & uiciniora saluti: tametsi ita loquimur: non enim iniustus Deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis. cupimus autem unumquenque uestrûm eandem ostentare solicitudinem, ad expletionem spei usque in finem, ut non segnes efficiamini, uerùm imitatores eorum, qui fide & patientia hæreditabunt promissiones. O diuinum apostoli uerbum. Ad expletionem, inquit, spei &c. Qui fide & patientia hæreditabunt promissiones. Non frustratur, aut ludit electos dominus, Caluine, cùm ait, gratis se ante opera in uitam destinasse, quod nunc dicit, se operibus rependere: quoniam qui suos ab æterno elegit, ut essent sancti, idem ipse statuit, operibus sanctitatis se ipsum præmium, coronam, stipendium, atque finem statuere. elegit sine merito ad uitam, quam nunquam dabit, (loquor de adultis) absq; meritis operum. Hæc una caussa est, quòd etsi ante natiuitatem Isaac promissum erat Abrahæ semen, in quo benedicerentur omnes terræ nationes: multis tamen post annis, ut erat oraculo iussus, Abraham ad filium immolandum se accingit: & ista obedientia defunctus, meruit accipere repromissionem. Per me metipsum iuraui, dicit dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo proprio unigenito. benedicam tibi, & multiplicabo semen tuũ, quia obedisti uoci meæ. Quid audimus? ergo obedientia sua effectum recipit Abraham eius gratiæ, cuius promissionem acceperat antè, quàm ederetur præceptum. his profectò citra ambages tenemus, non nisi similibus obedientiæ operibus, ea nos bona assequi, quæ electis suis, nihil dum caussæ habens, cur ipsis benefaceret, nisi suam misericordiam, ante mundi constitutionem præparauit. Quòd uerò redemptionis, aut beatitudinis nostræ mysterium nos non partiamur, neque diuidamus, optimè diuus Augustinus his uerbis explicat: Cui redderet iustus iudex coronam, si non donasset gratiam misericors pater? & quomodo esset iustitia, nisi præcessisset gratia, quæ iustificat impium? quomodo ista debita redderentur, nisi priùs illa indebita darentur? Vno igitur ore omnes fatemur, gratiam esse uitam æternam, quòd gratuitis Dei donis reddatur, dum operibus rependitur.

Marginalia: Prouerb. 10. — Ezech. 18. — Tria postulant à nobis noui euangelici. — Galat. 4. — Ephes. 2. — Roman. 8. — Heb. 6. — Gen. 15. 17. & 18. — Genes. 22. — 1. Corin. 1. — Aug. ad Valē. de grat. & lib. arbitrio.

O Vidimus

Tria ponderentur contra nos, quæ meritis rationem à bonis operibus seiungunt.

Vidimus tria illa, quæ à nobis isti petebant, & quo pacto nos ipsos ab eiusmodi laqueis expediamus: superest, ut respondeant nobis ad totidem tria, quæ illis ultra scripturas & sanctos obiicimus. Quòd homines ab studio bonorum operum abducantur; quòd bona opera uideantur abolere; quòd quasi inuitari existimentur ad peccandum homines, quò in ipsis Dei gratia magis perluceat. Certè quidquid ipsi comminiscantur, negare non possunt, nulla re nostros animos magis affici, quàm beatitudine. quàobrem, licet multos possis admouere stimulos, quibus ad bonum incitentur homines, nemo possit acriores adiicere, quàm à proposito operibus nostris aut præmio, aut supplicio. non parum, fateor, allicimur & excitamur ad rectè faciendum redemptionis ac uocationis nostræ fine, cum audimus, sanguine Christi mundari conscientias nostras ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti; &, ut sine timore seruiamus illi in sanctitate, & iustitia omnibus diebus uitæ nostræ: cùm item audimus, in hoc apparuisse gratiam domini, ut, abnegata omni impietate, sobriè & piè uiuamus: nos esse templum spiritus sancti, quod profanari sit nefas: nos lucem esse, non tenebras, ut oporteat nos, ut filios lucis, ambulare: nos non ad immunditiem uocatos, sed ad sanctitatem; quia hæc sit uoluntas Dei, sanctificatio nostra: cùm etiam audimus, uocationem nostram esse sanctam, eique non responderi, nisi uitæ puritate: in hoc nos esse liberatos à peccato, ut iustitiæ obediamus; ut mutuò nos diligamus, quemadmodum Deus diligit nos: cum audimus, nos, si Christo adhæremus, unius esse corporis membra, quæ inuicem adiuuari mutuis officiis conueniat: item cùm audimus, omnes, qui habent hanc spem, sanctificare se ipsos; quoniam Deus eorum sanctus est: cùm postremò Christum audimus, se nobis exemplar proponentem, ut sua uestigia sequamur. Verùm, si quod unusquisque fidelium apud se experitur, dicere nobis hic licet, nulla re magis acuitur, & in bonum prouocatur hominis mens, quàm cùm audit sanctos, suis operibus Dei dono firmatis & roboratis, cælorum regno uim intulisse, dæmonem uicisse, Deum sibi emeruisse, iustitiæ coronam penes iudicem repositam inuenisse, mercedem suorum laborum recepisse, nomen nouum acquisiuisse; quod nemo nouit, nisi qui accipit ab eo, qui est sanctorum merces & corona, fidei nostræ auctor & consummator, electorum suorum lux, ueritas, & æterna uita, Christus Iesus: cui sit honor in gloria sanctorum, amen.

Hebr. 9. Luce 1. Tit. 2. 1. Thessal. 5. 1. Corin. 3. Ephes. 2. & 5. 2. Corin. 6. 1. Thess. 4. 1. Ioan. 4. Roman 6. 1. Ioan. 3. Ioan. 15. Matth. 11. Hebr. 13. Matth. 25. Apocal. 2. Matth. 5. Hebr. 12. Ioan. 14.

Libri primi finis.

CATHOLICORVM

pro orthodoxa ac uetere fide retinenda,

DE SCRIPTVRAE SANCTAE MAIESTATE, & ecclesiæ ac conciliorum auctoritate,

LIBER II.

F. Francisco Horantio Hispano auctore.

ON uerebor affirmare, Christiane lector, si non omnes, aliquot tamen istorum hominum malitiosas interpretationes, quibus Dei uerbum quotidie tentant, me tibi superiori libro retexisse. en iam tibi alter, ubi ecclesiastica modestia cum hæretica improbitate, ueritas cum mendacio, sanctitas cum turpitudine, scientia cum errore pugnat. quare liber hic in eiusmodi Caluinianis conuiciis refellendis, quæ in sua epistola contra uniuersalem ecclesiam, atque concilia euomuit, totus consumetur. ut quam semper in ecclesia diuinæ legis scientiam collocatam audiuimus, auctoritatem suspeximus, multorum locorum legitimos sensus per ipsam accepimus; nunc etiam ea omnia, quasi in tutissimo præsidio, asseruari perpetuò, regnareq́ue felicissimè & uideamus, & experiamur. molitur, ut uideo, hæc cuncta summa cũ iniuria è nostris manibus extorquere Caluinus: uerùm solitos triumphos acturam ueritatem de mendacio non dubitamus. Habes & hîc lector multa, quæ tibi optimè declarabunt, Dei uerbum ex uniuersalis ecclesiæ & conciliorum sensu pendere; item & falsum esse, nihil nos credere debere, quod in arcanis litteris expressum non legamus; postremò etiam exitiosum illud esse, quod uulgò tactitant hæretici, diuinam scilicet scripturam inter omnes constare debere: ut uel sic in Christi ecclesiam, quæ admirabilem in his rebus modum

seruat,

seruat, malè sanos quorundam hominum animos, satisq́ue furentes irritent, & prouocent. At non intra hos fines tantùm nos hîc continebimus; sed plura addemus, in quæ nos reiicient aduersarij impetus, quibus efferuescens in primo & quarto institutionis suæ libro aduersus innocentem & indemnatam ecclesiam erumpit. nam ego nunquam hîc imaginum cultus meminissem, nisi hac de re concilia cum conciliis pugnare sine ratione iste fingeret.

Quàm iustè cùm nouitatis auctoribus expostulet ecclesia, & de Caluini responsione non satis modesta: atque tandem breuiter summa huius libri traditur. Caput primum.

EST hoc longè omnium certissimum, Caluine, ut qui aliorum mores corrigat, & peccata reprehendat, nullà in re unquam ab officij religione declinasse eum oporteat. nam qui ab altero rationem uitæ reposcit, necesse habet cogitare, indictam mox sibi legem esse innocentiæ, continentiæ, uirtutumque omnium; ut iam non modò communi uoluntate uirtutis, atque officij, sed etiam quadam magis necessaria ratione sibi rectè honesteque uiuendum sit. qui enim alterius uitæ mores in iudicium uocaturus est, hoc unum cum primis prouidere debet: ne quod in altero uitium reprehenderit, in eo ipso deprehendatur. quare summa cura studuerunt semper catholici impudentiæ hæreticorum aduersarium opponere, qui uitæ suæ integritate, fidei constantia, religionis ac pietatis cultu, maiorum suorum obseruantia longè inter omnes præstaret: quemadmodum nefandi turpissimique ipsorum mores omnium sæculorum scelera facilè uincunt & antecellunt. Ecquis (scio quæres) hic ille est? is est sanè, cuius sanctitatem non sustineas Caluine, ad cuius uel nomen paueas, lucis splendorem non feras, fortitudinem metuas, atque admirandam potentiam timeas. hæc proculdubio mater ecclesia est, ecclesiasticorum pastorum uniuersitas, sponsi sui, & ipsiusmet pulchritudine spectabilis, sanctorum innocentia clara, diuinarum scripturarum ditissima, martyrum sanguine roborata, multiplicis uictoriæ exuuiis ornata, & spoliis aucta. hæc ut cum huiusmodi scelerum auctoribus congrederetur, semper perfecerunt, quò ipse diabolus (de quo quàm gloriosos triumphos in antiquis hæreticis egerit, puto te non latere) in nouis nunc, qui quotidie ex illorum cineribus nati prodeunt, denuò uincatur. est hæc unigeniti sponsa (fateor) magis ad defensiones, quàm ad accusationes nata: sed hîc dum istos confringit & urget, non (opinor) ab instituto suo recedet, postquam pietatis ac religionis nunquam constabit caussa, quàm diu homines isti, omnis iustitiæ & æquitatis euersores inuicti, atque superstites remanserint. neque maiores ullas inimicitias iure esse existimo, quàm tam contrarias animorum sententias ac dissimilitudines studiorum, & uoluntatum. Amabo te Caluine, fidem sanctissimam in uita quæ esse oportere putat, potest'ne ei non esse infensa, qui pastorem ecclesiasticorum primũ honore, gradu, dignitate spoliare, relinquere, prodere, oppugnare sit ausus? pudorem, & pudicitiam quæ colit, potest animo æquo ista spiritalia adulteria, meretriciam disciplinam, castitatis uiolationem, uirginitatis Deo sacratæ corruptionem, domesticum demum lenocinium uidere? quæ religionem, sacrificiaque immortalis sacerdotis Christi Iesv retinere, & iuxta à domino sibi indictum præceptum, in memoriam suæ passionis frequẽtare uult, ei, qui fana omnia spoliarit, qui ecclesiasticum fundum præoccupari à sacrilegis inuasoribus crudelissimè suaserit, & qui Christi crucem comminuerit, sanctorum imagines fœdarit, martyrum reliquias eruerit, hostis non esse qui potest? quæ iure æquo esse omnes putat oportere, ea non infestissima sit hominibus istis, Caluine, cùm

Luca 22.

cogitet suarum legum uarietatem, libidinemq; suorum decretorum? quæ nostris iniuriis, prouinciarumque multarum incommodis doleat, ea non expilatione Galliæ, non uexatione Heluetiæ, non squalore & lacrymis Christiani orbis conciteтur? quæ suorum filiorum iura ac religionem sanctam apud omnes haberi uult, ea non istis plus etiam, quàm inimica esse debeat, cùm dira uerbera, cùm secures, cùm cruces ad sui partus supplicia per ipsos fixas, recordetur. Sed ut intelligerent omnes, quàm infelici genio, uel fatali quodam morbo semper ad nocendum satagas, cùm prope omnes sileant, tu unus pro omnibus ecclesiæ Christi uniuersæ, plusquam ferociter insultas, & quorum criminum reus ipse agendus eras, omnium eorum insimulas accusatorem tuum. callidè tu nimirum, dum aduersarios anteuertis: sed diligentiùs tibi cauisses, si ea omnia spicula, quæ in uniuersos Christi pastores detorques, tibi asseruasses, ne in innocentes & indemnatos emissa, æquissimo Dei nostri iudicio, in ipsum, qui iaculatus est, recidant. Quo loco uos precor ecclesiæ princeps, ut patienter, quæ crimina in uos omnes iræ impatiens iste regerit, nunc audiatis. in quibus dissoluendis totus noster hic liber insistet, quò liberior & expeditior sit nobis cursus ad ceteros locos diligenter percurrendos, quos sua ista epistola complexus est. *Intuere iam in aduersarios nostros, (de ordine sacrificiorum loquor, quorum nutu & arbitrio alij nobiscum inimicitias exercent) & mecum paulisper reputa, quo studio ferantur. Veram religionem, quæ scripturis tradita est, negligere, despicere permittunt: parumque referre putant, quid quisque de Deo & Christo teneat uel non teneat, modò implicita, ut aiunt, fide suam mentem ecclesiæ iudicio submittat. nec ualde afficiuntur, si Dei gloriam manifestis blasphemiis pollui contingat, modò ne quis aduersus sedis apostolicæ primatum, & sanctæ matris ecclesiæ auctoritatem tollat. Cur ergo tanta sæuitia & acerbitate pro missa, purgatorio, peregrinationibus, & id genus nugis belligerantur, ut sine eorum explicitißima, ut ita dicam, fide saluam fore pietatem negent, cùm tamen nihil eorum à uerbo Dei esse probent? cur? nisi quia illis Deus uenter est, culina religio: quibus sublatis, non modò non Christianos, sed ne homines quidem futuros se credunt? tametsi enim alij splendidè se ingurgitant, alij tenuibus crustulis uictitant; omnes tamen ex eadem uiuunt olla, quæ sine illis fomentis non frigeret modò, sed penitus conglaciaret. ideo ut quisque eorum pro uentre est maximè solicitus, ita pro sua fide deprehenditur bellator acerrimus. Denique huc ad unum omnes incumbunt, uel ut regnum incolume, uel ut uentrem refertum retineant: nemo uel minimam sinceri zeli dat significationem:* quid est, per Deum immortalem, intẽperanti bacchãtium more, & æstu præcipiti, effrenatoq; protũpere, si hoc non est? quæ istis turpiora maledicta ne in flagitiosissimis quidẽ lustris, & heluationibus à uilissimis etiam hystrionibus iactari solent? ô genus facetiarum crudele, tot aculeis contumeliarum plenum, & omni Christiana ciuilitate uacuum, leue ne tibi uidetur, omnes homines, qualescunque sint, contumeliis insequi? si non omnes, sed ex nostris non nullos modò notauisses; si non in omnes, sed in aliquot sæua ista tua censura animaduertisses; si aliquorum pastorum tantùm oscitantiam, diuinarum scripturarum ignorationem, in asseruandis ouibus, & pascendis minimam curam, in diuino cultu aliquantam negligentiam, in amplificando uerò censu, & in latifundiis collocatam nimiam diligentiam, indefessumque studium, insectatus hîc tu fuisses, moresque reprehendisses suo muneri & officio minimè conuenientes, & hæc omnia summa cum modestia, atq; mansuetudine Christiana fecisses: Christi zelo exagitatum fuisse te crederemus; Christi amore accẽsum & inflammatum fuisse te diceremus: habetesque inter orthodoxos auctores multos plurimi nominis, quos, uideri posses, imitari hac in parte te uoluisse. at, cùm omnes ecclesiæ pastores abs te malè audiant, omnes infinitis malis oneres, omnibus uehementissimè maledicas, omnes apud tuos maledictis uellices, uerbis laceres, contumeliis grauissimis uexes, sermone ferias, sisque tandem nulli non contumeliosus, omnibus iniuriosus, quis, obsecro, istam tuæ linguæ procacitatem, atque immensæ petulantiæ morbum non acerbè & iniquè patiatur? *Nemo, inquis, uel minimam sinceri zeli dat significationem:* ô uos miseri doctoris huius discipuli, si unquam fuistis amantes religionis Christianæ, si unquam uobis Christi IESV benignitas & tolerantia probata fuit, si apostolica modestia laudata, si antiquorum patrum summa cum prudentia coniuncta mansuetudo, à uobis commendata aliquando fuit, cauete, uos rogo, tam suspiciosam & maledictam scholam; fugite, precor, maleuolum istum conuiciatorem, cui nec ex omni parte Deus ipse placet &

Cal. in epist.

 probatur:

probatur: aliorum exemplo discite, quoniam nec nobis quidem ipsis ignoturus est, si quando in quem maledictum suum genuinum frangar, illi desit. Ego porrò in summis ecclesiasticis, & in summis pastoribus sic existimo, quartuor has res inesse oportere; scientiam diuinæ legis, uitæ integritatem, auctoritatem, multarum rerum experientiam. uidete nunc per Deum, uidete, cogitate omnes mecum reformatissimi theologi dictata, formulas & phrases. en in una minimè longa declamatione uniuersa hæc ab ecclesia aufert: adimit uerò religionis scientiam, dum scripturam diuinam facilè illam negligere frequéns calumniatur: aufert uirtutem, dum non ualde affici nos, si Dei gloriam manifestis blasphemiis pollui uideamus, acriter opponit: auctoritatem frangit his uerbis, *Quibus Deus uenter est, culina religio:* expertos cunctos esse negat, cùm pro meris nugis seriùs & grauiùs belligerantes nos facit. Non tu sanè quidem istam eloquentiam à Christo didicisti, qui se magis ad benedicendum, & ad defensionem, quàm ad maledicendum, & ad accusationem natum, iam iam moriturus pro inimicis orans egregiè expressit. non à Paulo sanctissimo, qui inter cetera uitæ suæ ornamenta illud in primis reponebat, quòd cùm malediceretur, benediceret; cum iniuriam pateretur, animo infracto sustineret. quòd si Hieronymus sæpe stertentes ecclesiæ præfectos uehementer excitabat, fortique oratione sua sacerdotum negligentiam bonorum uigiliis urgebat: tamen totam illam suam lectionem unius sacerdotis iudicio corrigendam, Damasi scilicet maximi pontificis, (urinam id tibi contigisset) seque totum formandum offerebat. non ab Aurelio Augustino accepisti, qui ex perpetua usque ad se sacerdotum serie à Christo domino, & à Petro, qui loco eius ad clauum sedit, ueram ecclesiam apud nos esse colligebat. tantū abest, ut Christi sacerdotibus uel minimum obseruantiæ abrogaret. Cogor dicere, Caluine, fuisse ab antiquis hæreticis ortam, à tuis patriarchis auctam, à te demum eam maledicendi effrenem libidinem multis accessionibus amplificatam: ut qui ex tua officina proditurі sint, idem ingenium, & quasi cum lacte imbibitum habeant. non nimius ero in cōmendandis patribus, res sanè dignissima, quæ & tractaretur à nobis fusiùs, & ab isto accuratiùs atque humaniùs expenderetur.

QVANTVS eorum labor nunc sit in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, consilium in prouidendo, feruor in desiderando, quanta pietas in Deum, quanta in sibi creditum gregem humanitas, quanta omnium ecclesiarum solicitudo, testis est Italia, tanta frequētia pastorum nobilitata; testis est Tridentinus locus, tanto exemplo recreatus, & in ea, quam semper coluit, religione unicè confirmatus; testis est locus ipse pro concionibus deputatus: ubi sacrificorum ueræ auditæ sunt apostolicæ uoces, lacrymæ sunt uisæ, multorum perceptæ uoces, quæ uniuersos apostolicæ disciplinæ admonerent. subsellia ipsa patrum testes sunt, quanto cum clamore ingeminatum sit à pluribus, Non tam uerbis & scripturis contra Lutherum, contra Brentium, & Caluinum, homines maledicos & nouatores, certandum nobis esse, quàm quòd uitæ integritate & lacrymis nobis esset magis placandus Deus: cuius ira per improborum hominum tabiem immoderatam sic in nos desæuit. testis est ipsa pauperum multitudo, qui sacrificorum mensas paternas delitias iam appellant. testis est Christianus orbis, qui nihil nunc præ suis pastoribus amat. quod certè non faceret, nisi iam suæ fidei exēpla minimè obscura ab eis accepisset. O' si tibi paululùm per istam tuam insolentiam licuisset aliquando, Ioannes, antiqui soli uestigia uellerepetere, antiquosque reuisere penates: Deum immortalem, quanto numero patres, uiros uerè apostolicos, Tridenti uideres Caluine, ex omnibus orbis Christiani partibus collectos: quorum interdum (qua humanitate sunt) consuetudine fruerere. ò quàm multos reperisses, quorum in diuinis litteris te terreret mirum in modum uersatus intellectus; morum integritatem suspiceres; maiestatem admirareris; humanitatem coleres. quid plura? talibus exēplis ueteris ecclesiæ non leuiter pressa, sed firmiter expressa uestigia intuerere, mireque præsentibus simulacris illectus magnorum illorum patrum Eusebij, Hieronymi, Augustini, Basilij memoriam refricasses: &, ut mea fert opinio, in his uidendis te impudentissimarum calumniarum, tuæq; maledicentiæ mox pigeret. Sed, ne quis me iudicet more Caluiniano, (qui intemperanter apud suam gentem se laudat, & ante mortē etiam suam celebrat, ueluti ἀποθέωσιν) uiuentium adhuc uirtutibus importunum uelle me laudatorem adiungere, dabunt mihi ueniam patres, quos nostra præ-

conia

conia incredibili uoluptate afficiunt, si ego hîc magis respiciam, quid ferat modestissimus pudor uester atque operis instituti ratio, quàm inchoati negotij amplitudo requirat. Primùm scripturam sanctam ab uniuersalis ecclesiæ sensu hîc non patitur Caluinus pendere: deinde eam ipsam uniuersam fidei nostræ religionem nulr continere: deniq; inter omnes debere eã constare affirmat, ut ex talibus principiis & ignorationis, ac negligêriæ nos insimulet, qui eã facilè nobis ipsis & aliis ignorare permittimus, paruiq; referre putamus, quid quisque de Deo & Christo teneat, uel non teneat, modò implicita, ut aimus, fide, suam mentem ecclesiæ iudicio submittat. Hæc igitur nunc nobis examinanda esse uidentur; mox singula, quæ sequuntur, dissentiemus. iccirco recurramus ad ea, quæ circa hæc à nobis proposita, in institutione sua docet, quemadmodũ & nos fecimus, & ut faceret, idem ipse Caluinus Franciscũ Christianiss. admonebat.

Nihil habet Christi ecclesia utilius diuina scriptura, neque firmius: & de illius antiquitate, atque summa ueritate. Cap. II.

XTENVARI per nos Dei uerbum, eius nos auctoritati detrahere, maiestatem diuinorum miraculorum obscurare si quis obiiciat; quantùm sua opinione fallatur, paucis hac nostra confessione ostendemus. Nihil habet Christi ecclesia utilius, nihil uerius, nihil firmius diuina scriptura. quamobrem probationes, quatenus fert humana ratio, satis firmas ad stabiliendam scripturæ fidem cum sanctis afferamus; mox uerò ad eam certitudinẽ confugiamus, quam à spiritu diuino habent quolibet humano iudicio & superiorem & maiorem, ut omnis eius scripturæ auctoritas, & firmitas à Deo sit. Principiò mirum, quantum confirmationis ex eo accedat, dum intentiore studio reputamus, quàm ordinata & disposita appareat diuinæ sapientiæ dispensatio, nil terrenum redolens doctrina, pulchra partium omnium inter se consensio, & præcipuè contemnendorum uerborum humilitas, sublimia regni cælestis mysteria loquens. quæ omnia secundaria sunt adminicula ad firmandam scripturæ fidem, & ad reconciliandam eiusmodi scriptis æternam maiestatem. tum sanè sine ulla dubitatione confirmantur corda nostra, dum cogitamus, rerum magis dignitate, quàm uerborum eminentia in eius nos admirationem rapi. nam & hoc fine eximia Dei prouidentia factum non est, ut sublimia regni cælestis mysteria sub contemnenda uerborum humilitate bona ex parte traderẽtur: ne, si splendidiori eloquentia illustrata forent, cauillarentur impii eam illius uiribus solummodo niti. nunc cùm inculta illa, & tantùm non rudis simplicitas maiorem sui reuerentiam exciret, quàm ulla rhetorum facundia; quid iudicari licet, nisi potentiorem & ueriorem sacræ scripturæ uim esse, quàm ut uerborum arte ullo pacto indigeat? non ergo absque ratione apostolus Dei uirtute, non humana sapientia fundatam esse fidem Corinthiorum, arguit, quòd sua inter eos prædicatio, non persuasoriis humanæ sapientiæ uerbis, sed ostensione spiritus & potentiæ commendabilis fuisset. si quidem ab omni dubitatione uindicatur ueritas, ubi non alienis suffulta præsidiis, sola ipsa sibi ad se sustinendam sufficit. Hæc autem uirtus, quàm propria scripturæ sit, inde liquet, quòd ex humanis scriptis, quamlibet artificiosè expositis, nullum omnino perinde ad nos afficiendos ualet. lege Demosthenem, Ciceronem, Platonem, Aristotelem, aut alios quosuis ex illa cohorte: mirum in modum (fateor) te allicient, oblectabunt, mouebunt, rapient. uerùm inde si ad sacram istam lectionem te conferas, ita uiuidè te afficiet, ita cor tuum penetrabit, ita medullis insidebit, ut præ istius sensus efficacia ius illa rhetorum ac philosophorum propè euanescat: ut promptum sit perspicere diuinum quidpiam spirare sacras scripturas, quæ omnes humanæ industriæ dotes, ac gratias longo interuallo superent. Fateor quidem, prophetis non nullis elegans & nitidum, immo etiam splendidum esse dicendi genus; ut profanis scriptoribus non cedat eorum facundia: at talibus exemplis uoluit ostendere spiritus sanctus non sibi defuisse eloquentiam, dum rudi & crasso stylo alibi est usus. ceterùm siue Danidem, Iesaiam, & similes legas, quibus suauis & iucunda fluit oratio; siue Amos hominem pecuarium, Ieremiam, & Zachariam,

1. Cori. 2.

& Zachariam, quorum ſtylus aſperior ruſticitatem aliquam ſapit: ubique tamen conſpicua erit illa, quam dixi, ſpiritus maieſtas. nec me latet, ut Satan in multis eſt Dei æmulus, quò ſe fallaci ſimilitudine meliùs inſinuet in animos ſimplicium; ita impios errores, quibus miſeros homines fallebat, aſturè ſparſiſſe inculto ſermone & fere barbaro, & ſæpe obſoletis loquendi formis uſum eſſe, ut ſub hac larua tegeret ſuas impoſturas. ſed quàm inanis & putida ſit affectatio, uident omnes mediocri ſenſu prædiri. Quantum uerò ad ſacram ſcripturam attinet, quamuis multa arrodere conentur proterui homines: conſtat tamen huiuſmodi ſententiis refertam eſſe, quæ humanitus concipi non potuerint. inſpiciantur ſinguli prophetæ: nemo reperietur, qui non longè excesſerit humanum modum; ut palato prorſus carere cenſendi ſint, quibus inſipida eorum doctrina uideatur. Tractarunt alij hoc argumentum copioſe: quò fit, ut pauca tantùm delibare in præſens ſufficiat, quæ ad ſummam totius cauſſæ maximè faciunt.

De ſacræ ſcripturæ antiquitate.

Præter ea, quæ iam attigi, non parum habet ponderis ipſa ſcripturæ antiquitas. nam utcunque Græci ſcriptores de Aegyptiaca theologia multa fabulentur: nullum tamen cuiuſquam religionis monumentum extat, quod non ſit Moſis ſæculo longè inferius. neque Moſes nouum Deum comminiſcitur; ſed quod de æterno Deo longa temporum ſerie à patribus, quaſi per manus traditum, acceperant Iſraelitæ, proponit. quid enim aliud agit, quàm ut ad fœdus ipſos reuocet cum Abrahamo initum? quod ſi rem inauditam attuliſſet, nullus erat acceſſus: ſed oportuit liberationem à ſeruitute, in qua detinebantur, rem omnibus notam ac tritam eſſe: ut audita eius mentio protinus omnium mentes erigeret. quinetiam de quadringentorum annorum numero probabile eſt fuiſſe edoctos. nunc reputandum eſt, ſi à tam alto exordio Moſes (qui tamen ipſe tanto interuallo temporum ſuperat alios omnes ſcriptores) repetit doctrinæ ſuæ traditionem, quantum uetuſtate ſcriptura ſacra inter alias omnes emineat: niſi fortè Aegyptiis credere libeat uetuſtatem ſuam extendentibus ad ſex annorum millia ante creatum mundum. Sed cùm profanis etiam quibuſque ſemper ludibrio fuerit eorum garrulitas, non eſt, cur in eius refutatione laborem. citat autem Ioſephus contra Appionem teſtimonia memoratu digna ex antiquiſſimis ſcriptoribus: unde colligere, licet gentium omnium conſenſu doctrinam in lege proditam ab ultimis ſæculis fuiſſe celebrem, quamuis neque lecta, neque

De ſcripturæ ſanctæ ueritate.

uerè cognita fuerit. iam ne qua hæreret apud malignos ſuſpicio, ne qua etiam improbis cauillandi eſſet anſa, utrique periculo optimis remediis Deus occurrit, dum refert Moſes, quid trecentis ferè antè annis cæleſti afflatu pronuntiaſſet Iacob de proximis ſuis. quomodo tribum ſuam nobilitat? immo eam notat æterna infamia in perſona Le-

Geneſ. 49.

ui. Simeon, inquit, & Leui naſa iniquitatis in conſilium eorum non ueniat anima mea: nec in arcanum eorum lingua mea. certè potuit dedecus illud ſilere, non tantùm ut patri ſuo parceret, ſed ne ſe ipſum cum tota familia aſpergeret eiuſdem ignominiæ parte. quomodo ſuſpectus eſſe poterit, qui primum familiæ, ex qua oriundus erat, auctorem ſpiritus ſancti oraculo deteſtabilem fuiſſe ultro prædicans, neque priuatim ſibi conſulit, neque recuſat ſubire inuidiam apud gentiles ſuos, quibus haud dubie hoc mole-

Num. 12.

ſtum erat? quinetiam impium Aaronis germani fratris, & Mariæ ſororis murmur commemorat. dicemusne ex carnis ſuæ ſenſu loqui, an parère ſpiritus ſancti imperio? Ad hæc cùm rei ſumma penes eum foret, cur ſaltem ius ſummi ſacerdotij non reliquit filiis ſuis, ſed in ultimum locum eos ablegauit? pauca tantùm ex multis delibo. ſed in ipſa lege paſsim occurrent multa argumenta, quæ uendicent plenam fidem, ut abſque controuerſia Moſes, quaſi Dei angelus, è cælo prodeat.

De miraculis diuinæ ſcripturæ, quibus ipſius maieſtas, atque ueritas ſe optimè prodit.
Exod. 24. 34. 19. & 40.
Num. 16. 20. & 12.

IAM uerò tot ac tam inſignia, quæ profert, miracula, totidem ſunt leges ab ipſo latæ, proditæque doctrinæ ſanctiones. nam quòd nube abreptus fuit in montem; quòd illic uſque ad quadrageſimum diem humano contubernio exemptus fuit; quòd in ipſa legis promulgatione facies eius, tanquam ſolaribus radiis circundata, fulgebat; quòd undique fulgebant fulgetra; tonitrua, ac fragores toto aere exaudiebantur; ruba etiam nullo humano ore inflata clangebat; quòd tabernaculi ingreſſus nube oppoſita excipiebatur à conſpectu populi; quòd horrendo Core, Dathan, & Abiron, totiuſque impiæ factionis exitio tam mirificè uindicata fuit eius auctoritas; quòd lapis uirga percuſſus flumen protinus eiecit; quòd man è cælo ad eius deprecationẽ depluit: non ne hinc Deus ipſum cælitus cõmendabat, tanquam certiſſimum prophetã? Si quis obiiciat me ſumere

pro

pro confessis, quæ controuersia non careant: huius cauilli facilis est solutio. nam, cùm hæc omnia pro concione publicauerit Moses, quis fingendi locus fuit apud ipsos rerum gestarum oculatos testes? scilicet prodiisset in medium; ac populum infidelitatis, contumaciæ, ingratitudinis, aliorumq; scelerum coarguens, suam doctrinam sub ipsorum conspectu iactasset sancitam fuisse iis miraculis, quæ ipsi nunquam uidissent? atqui certè hoc notatu dignum, quoties narrat de miraculis, simul odiosè coniungi, quæ totum populum stimulare ad reclamãdum poterant, si uel minima fuisset occasio. unde apparet non aliter, ut sibi subscriberent, fuisse adductos, nisi quia plus satis conuicti erãt sua experientia. Ceterùm, quoniam res erat illustrior, quàm ut profanis scriptoribus liberum esset negare edita fuisse à Mose miracula, calumniam eis subiecit pater mendacij, ea magicis artibus ascribens. sed qua coniectura magum fuisse insimulant, qui tantoperè ab hac superstitione abhorret, ut lapidibus obruere iubeat, qui tantùm consuluerit magos & ariolos? certè nemo impostor præstigiis ludit, qui non obstupefacere uulgi animos studeat captandæ famæ caussa. quid autem Moses? se & fratrem Aaronem nihil esse clamans, sed tantùm exequi, quæ Deus præscripsit, satis abstergit omnẽ sinistram notam & suspicionẽ. iam si res ipsæ considerentur, quæ'nam incantatio facere potuit, ut man è cælo quotidie pluens ad populũ alendũ sufficeret: & si quis plus iusta mensura repositũ haberet, ex ipsa putredine disceret incredulitatem suam diuinitus puniri? adde, quòd multis fetiis probationibus sic examinari passus est Deus seruum suum, ut nunc obstrependo nihil proficiant improbi. quoties enim superbè & petulanter nunc surrexit totus populus, nunc quidam inter se conspirando sanctum Dei seruum euertere conati sunt, eorum furorem præstigiis eludere, qui potuit? & euentus palàm docet, hoc modo sancitam in omnia sæcula fuisse eius doctrinam. ad hæc, quòd tribui Iuda in persona patriarchæ Iacob assignat principatum, quis spiritu prophetico factum esse negat, præsertim si rem ipsam, ut euentu comprobata fuit, cogitationi nostræ subiicimus. finge Mosen primum esse uaticinij auctorem, ex quo tamen scriptum hoc memoria tradidit, prætereunt anni quadringenti, quibus nulla est in tribu Iuda sceptri mentio. post Saulem inauguratum uidetur regia potestas in tribu Beniamin residere. cùm à Samuele ungitur Dauid, quæ'nam eius transferendæ ratio apparet? quis regem spectasset ex plebeia hominis pecuarij domo exiturũ? & cùm illic septem essent fratres, quis minimo natu honorem destinasset? qua deinde ratione ad spem regni peruenit? quis humana arte, uel industria, uel prudentia gubernatam fuisse unctionem dicat, ac non potiùs uaticinij cælestis complementum esse? similiter quæ de gentibus ad fœdus Dei aptandis, obscurè licèt, prædicit, cùm post duo ferè annorum millia euenerint, an non diuino afflatu ipsum locutum esse palàm faciunt? omitto alias prædictiones, quæ diuinum spiritum ita planè spirant, ut sanis hominibus constet Deum esse, qui loquitur. breuiter unum canticum illustre speculum est, in quo Deus euidenter apparet. in reliquis autem prophetis multò etiamnum clarius id cernitur. pauca tantùm exempla deligam: quia in omnibus colligendis nimius esset labor. Cùm Iesaiæ tempore pacatum esset regnum Iuda, immo cùm in Chaldæis aliquid præsidij sibi repositum putaret, de excidio urbis, populique exilio concionabatur Iesaias. ut demus non dum satis clarum specimen fuisse diuini instinctus, multò antè prædicere quæ tunc uidebantur fabulosa: tandem uera apparuerunt. quæ enim simul de redemptione uaticinia edit, unde nisi à Deo profecta dicemus? Cyrum nominat, per quem erant subigendi Chaldæi, & populus in libertatem asserendus. elapsi sunt anni plus centum, ex quo ita uaticinatus est propheta priùs, quàm nasceretur Cyrus. nam hic centesimo demum anno, aut circiter post illius mortem natus est. nemo diuinare tunc poterat fore aliquem Cyrum, cui cum Babyloniis bellum foret, & qui, tam potenti monarchia sub manum suam redacta, finem Israelitici populi exilio imponeret. Nuda hæc narratio, sine ullo uerborum ornatu, non'ne certissima esse Dei oracula, non hominis coniecturas, quæ Iesaias loquitur, planè demonstrat? Rursus, cùm Ieremias priùs aliquantò, quàm populus abduceretur, annis septuaginta finiret tempus captiuitatis, reditumq; & libertatem indiceret, non'ne à spiritu sancto eius linguam gubernari oportuit? cuius impudentiæ erit negare talibus documentis sancitam fuisse prophetarum auctoritatem, adeoque impletum esse, quod ipsi iactant ad uindicandam sermonibus suis fidem? Quæ prima fuerunt, ecce uenerunt: noua

Leuit 20. Exod. 16. Genes. 49. 1. Reg. 11. 1. Reg. 16. Deuter. 32. Ies. 45. Ierem. 25. Sextus q. 2. prologi in fent.

Isa. 41. noua quoque ego annuntio : antè, quàm oriantur, nota uobis faciam. omitto, quòd Ieremias & Ezechiel, cùm tam procul essent disiti, tamen eodem tempore prophetantes in dictis omnibus perinde consentiebant, ac si mutuò alter alteri dictasset. quid Daniel? an'non usque ad annum ferè sexcentesimum de rebus futuris prophetias ita contexit, ac si historiam de rebus gestis, & passim notis scriberet?

Diluuntur, quæ impij homines diuinæ scripturæ ueritati obiectare solent. Cap. III.

HAEC si probè meditata habeant pij homines, ad compescendos impiorum hominum latratus abundè instructi erunt. scio, quid in angulis obstrepant quidam scioli, ut in oppugnanda Dei ueritate acumen sui ingenij ostentent. quærunt enim, quis nos certiores fecerit, à Mose & prophetis hæc fuisse scripta, quæ sub eorum nominibus leguntur? quinetiam quæstionem mouere audent, fuerit ne unquam aliquis Moses? At si quis in dubium reuocet, fuerit unquam uel Plato aliquis, uel Aristoteles, uel Cicero: quis non colaphis, aut flagellis castigandam talem insaniam dicat? Fuit lex Mosis cælesti magis prouidentia, quàm hominum studio mirabiliter conseruata. & quanquàm negligentia sacerdotum ad breue tempus sepulta iacuit, ex quo priùs rex Iosias eas inuênit, per continuas ætatum successiones inter manus hominum est uersata. neque uerò quasi rem ignotam, aut nouam protulit Iosias, sed quæ semper uulgata fuerat, & cuius tunc celebris erat memoria. dicatum erat templo uolumen prototypon, dicatum regijs archiuis, descriptum inde exemplar. tantùm hoc exciderat, quod sacerdores legem ipsam ex solenni more publicare desierant, & populus etiam ipse usitatam lectionem neglexerat. quid quòd nullum ferè sæculum prærerijt, quo non confirmata renouataque fuerit eius sanctio? Verùm, ut de omnibus simul loquar, certo certius est, ipsorum scripta non aliter peruenisse ad posteros, quàm per manus perpetua annorum serie à patribus tradita, qui partim loquentes audierant, partim recenti memoria discebant ab auditoribus fuisse ita locutos. immo quod ex Machabæorum historia obijciunt ad eleuandam scripturæ fidem, tale est, ut nihil ad eam stabiliendam excogitari possit aptius. primùm tamen quem obtendunt colorem, diluamus: deinde in eos retorquebimus quam in nos machinam erigunt. Cùm Antiochus, inquiût, libros omnes iusserit concremari, unde prodierunt quæ nunc habemus exemplaria? ego autem uicissim interrogo, in qua officina tam citò fabricari potuerunt? constat enim post sedatam sæuitiam mox extitisse, & à pijs omnibus, qui in eorum doctrina educati familiariter eos nouerant, sine controuersia fuisse agnitos. quinetiam, cùm omnes impij, quasi facta coniuratione, Iudæis tam proteruè insultauerint, nemo unquam eis obijcere ausus est falsam librorum suppositionem. nam qualiscunque eorum opinione sit religio Iudaica, Mosen tamen ipsius esse auctorê fatentur. quid ergo aliud, quàm proteruitatem suam plusquã caninam produnt isti blaterones, dum suppositicios libros esse mentiuntur, quorum sacta uetustas histotiarum omnium consensu approbatur? Sed ne in refellendis tam putidis calumniis frustra plus operæ impendatur, potiùs hinc reputemus, quantam dominus uerbi sui conseruandi curam habuerit, quando ipsum ex atrocitate sæuissimi tyranni, quasi ex præsenti incendio, præter spem omnium eripuit. quòd pios sacerdotes, aliosque tanta constantia instruxerit, ut non dubitauerint thesaurum hunc uitæ suæ dispendio, si opus foret, redẽptum ad posteros transmittere; quòd acerrimam tot præsidum, & satellitum conquisitionê sit frustratus, quis insigne ac mirificum Dei opus non agnoscat? et quòd sacra ea monumenta, quæ prorsus interijsse sibi impij persuaserant, mox quasi postliminio redierunt, & quidem maiore cum dignatione? secuta est enim Græca interpretatio, quæ per totum orbem ea uulgaret. neque in eo tantùm apparuit miraculum, quod fœderis sui tabulas Deus à sanguinariis Antiochi edictis uindicauit, sed quòd inter tam multiplices gentis Iudaicæ clades, quibus subinde attritæ & uastatæ, mox propè ad internecionem redactæ fuerunt, saluæ tamen superstitesque

stitesque manserunt. lingua Hebræa incognita omnino, ne dum ignorabilis & inculta iacebat. atqui certè, nisi religioni consultum uoluisset Deus, in totum periisset. quantum enim, ex quo reuersi sunt ab exilio Iudæi, à linguæ patriæ genuino usu desciuerunt, ex eius sæculi prophetis apparet. quod ideo notatu utile est, quia ex hac comparatione clarius elicitur legis & prophetarum antiquitas, & per quos salutis doctrinam in lege & prophetis comprehensam nobis Deus seruauit, ut Christus suo tempore patefieret per infestissimos Christi ipsius hostes Iudæos. quos meritò ecclesiæ Christianæ librarios Augustinus ideo appellat, quia nobis subministrarunt lectionem, cuius ipsi usum non habent. Porrò si ad nouum testamentum uenitur, quàm solidis fulturis nititur eius ueritas? historiam humili abiectoque sermone tres euangelistæ recitant. fastidio est multis superbis ista simplicitas: nempe quoniam ad præcipua doctrinæ capita non attendunt, ex quibus colligere facile esset eos supra humanum captum de cælestibus mysteriis differere. certè quicunque ingenui pudoris gutta prædiri erunt, lecto primo capite Lucæ uerecundabuntur. Iam Christi conciones, quarum summa à tribus illis euangelistis perstringitur, omni contemptu eorum scripta facilè eximunt. Ioannes autem è sublimi tonans, quos non cogit in obsequium fidei, eorum peruicaciam quolibet fulmine ualidiùs prosternens? prodeant in medium omnes isti nasuti censores, quibus summa uoluptas est scripturæ reuerentiam ex suis & aliorum cordibus excutere: legant Ioannis euangelium: uelint nolint, ubi reperient mille sententiarum, quæ saltem eorum socordiam expergefaciant: immo quæ eorum conscientiis ad cohibendos ipsorum risus horribile inurant cauterium. eadem Pauli & Petri ratio est: in quorum scriptis quamuis maior pars cæcutiat, ipsa tamen cælestis maiestas deuinctos sibi omnes, & quasi constrictos tenet. unum uerò hoc eorum doctrinam satis superq; attollit, quòd Matthæus ad mensæ suæ quæstum antea affixus, Petrus & Ioannes in nauiculis suis uersati, omnes crassi idiotæ nihil didicerant in hominum schola, quod aliis traderent. Paulus uerò non tantùm ex professo hoste, sed etiam sæuo & sanguinario conuersus in nouum hominem, subita & insperata mutatione ostendit cælesti imperio se adductum doctrinam, quam oppugnauerat, asserere. Negent isti spiritum sanctum super apostolos delapsum esse, uel saltem historiæ fidem abrogent: res tamen palàm clamitat, à spiritu fuisse edoctos, qui antè in ipsa plebe contemnendi, repentè de cælestibus mysteriis tam magnificè disserere cœperunt. adde, quòd aliæ quoque sunt optimæ rationes, cur pondere suo non careat ecclesiæ consensus. neque enim pro minimo ducendum est, ex quo scriptura publicata fuit, tot sæculorum uoluntates constanter in eius obedientiam consensisse: & utcunque miris modis eam uel opprimere, uel euertere, uel prorsus ex hominum memoria obliterare Satan cum toto mundo conatus sit; semper tamen instar palmæ superiorem enasisse, & inexpugnabilem perstitisse. siquidem nemo ferè excellentiore ingenio uel sophista, uel rhetor olim fuit, qui uim suam aduersus ipsam non intenderet: nihil tamen profecerunt omnes. in eius excidium uniuersa terræ potentia se armauit; & in fumum abierunt omnes eius conatus. Quomodo tam ualidè undique impetita restitisset, non nisi humano freta præsidio? quin magis hoc ipso à Deo esse conuincitur, quòd, reluctantibus omnibus humanis studiis, sua tamen uirtute usque emerserit. adde etiam huc, quòd non una ciuitas, non gens una in eam recipiendam & amplexandam conspirauerit: sed quàm longè latèque patet terrarum orbis uariarum gentium, quibus alioqui nihil inter se commune erat, sancta conspiratione suam auctoritatem est adepta. porrò cùm plurimùm nos mouere debeat talis conuenientia tam diuersorum animorum, & rebus omnibus alioqui inter se dissidentium, quando non nisi cælesti numine conciliatam apparet: non parum tamen grauitatis & auctoritatis illi accrescit, dum intuemur in eorum pietatem, qui sic conueniunt, non omnium quidem, sed quibus, ceu luminibus, fulgere ecclesiam suam dominus uoluit. Iam quanta securitate nos ei doctrinæ nomen dare par est, quam tot sanctorum uirorum sanguine sancitam ac testificatam uidemus? illi pro semel suscepta non dubitarunt mortem animosè, & intrepidè, atque adeò magna alacritate oppetere: nos cum tali arrabone ad nos transmissam qui non certa & inconcussa persuasione susciperemus? non ergo est mediocris scripturæ approbatio, tot testium sanguine fuisse obsignatam, præsertim dum reputamus eos mortem ad reddendum fidei testimonium oppetiisse, non fanatica intemperie, qualiter in-

terdum erratici spiritus solent, sed firmo constantique sobrio tamen Dei zelo. aliæ sunt nec paucæ, nec inualidæ rationes, quibus sua scripturæ dignitas ac maiestas non modò asseratur piis pectoribus, sed aduersus calumniatorum technas egregiè uindicetur: sed quæ non satis per se ualeant ad firmam illi fidem comparandam, donec eius reuerentiam cælestis pater suo illic numine patefacto omni controuersia per suam ecclesiam eximit. quæ uerò ad eam confirmandam humana extant testimonia, sic inania non erunt, si præcipuum illud diuinum & summum, uelut secundaria nostræ imbecillitatis adminicula, subsequantur. Sed ineptè faciunt, qui probari uolunt infidelibus, scripturam esse uerbum Dei: quod nisi fide cognosci nequit: meritò itaque Augustinus: qui pietatem & pacem mentis debere præcedere admonet, ut de tantis rebus aliquid homo intelligat.

Aug. de utilit. credend.

Fide tenemus auctorem sacræ scripturæ Deum esse, cuius solius auctoritate Dei uerbum nititur. est tamen necessaria ecclesiæ auctoritas, quæ diuinam esse scripturam declaret, & ut ipsam legitimè interpretetur. Cap. IIII.

VIDES'NE diuinæ scripturæ auctoritatem nō apud te tantùm, sed apud nos etiam sanctissimam esse? intelliges'ne posthac nolle nos uel minimam ex eius laudibus exhaurire, qui ipsam scripturam sartam tectam manere sic curamus, & laboramus? quid nis ampliùs Caluine? sed audi nunc, quid ultrà summa ingenuitate ac Christiana necessitate hîc tibi concedamus. Non antè stabilitur scripturæ & doctrinæ fides, quàm nobis pro certo persuasum sit auctorem eius esse Deum, ut præter diuinam auctoritatem cetera argumenta secundaria sint adminicula ad stabiliendam eius scripturæ fidem. nunquam enim sancti apostoli, aut prophetæ acumen suum, ut fidem, quibuscum loquuntur, concilient, iactant, neque rationibus insistunt: sed sacrum Dei nomen proferunt, quò ad obsequium trahatur totus mundus. ita fit, ut summa scripturæ probatio passim à Dei loquentis persona sumatur. Non'ne adhuc res bene se habet Caluine? nō'ne rectà incedimus? uerùm expecta paulùlum, multò sanè maiora audies. Dei uerbū diuinis litteris expressum, non hominum auctoritate nititur, sed diuina solùm. Caro & sanguis non reuelabit tibi, sed pater meus, qui in cælis est, dicebat Christus Simoni Petro. Non ab homine accepi, sed ex reuelatione IESV Christi didici, Paulus aiebat. nunquam tanta fidei certitudine sanctis scripturis ego hærerem, ut pro earum ueritate tuenda mucroni tyrannico iugulum extendam, nisi Dei intus loquentis uocem crederem esse. est enim sancta scriptura, teste gentium apostolo, inspirata diuinitus. neque humana uoluntate allata est aliquando prophetia; sed spiritu sancto dictante locuti sunt sancti Dei homines. uis finiam? adeò firmiter habuit persuasum semper mater ecclesia, nihil ea scriptura neque uerius, neque certius esse, ut & quæ auribus audimus, & quæ oculis uidemus, siue quæ manibus contrectamus, non æquè certa esse iudicet, quàm ea, quæ scripturis sacris continentur. Hæc puto non improbabit Caluinus. inimo uerò non satis hîc mirari possum hominis, alioqui uersuti & callidi, tarditatem ingenij, qui, cùm tot annos nobiscum aliquando senserit, nunc addubitet, uel certè ignorare se fingat, hanc perpetuò ecclesiæ catholicæ fidem fuisse, quam semper auctores ecclesiastici omnis classis uel primis foliis affigunt, ut hæc ueritas ob nostros oculos uersetur; nempe quòd diuinum uerbum diuina non humana auctoritate præstare debeat.

Matth. 16.
ad Galat. 1.
2. ad Tim. 3.
2. Pet. 1.

CONVENIT igitur iam inter nos Caluine, nec dimoremur, omnem certitudinem, quam scriptura habet, à spiritu sancto esse. at, uelis nolis, uniuersa cachinnis repleas, rideas quantum libet; & mihi, & tibi duo scienda hîc restant. uidemus siquidem, quòd de Matthæi scriptura, immo Marci, qui Christum non uidit, iuxta fidem catholicam, quæ Deo nititur, perinde, ac de diuina uoce loquentis Dei, statuitur & iudicatur; contrà

Ecclesia sola est, quæ scripturam ecclesiast. auctoritate donat, & ipsam interpretatur.

tra Nicodemi, qui Christum & uidit, & sæpe allocutus est, hominis tantùm uox reputatur. item diuinæ scripturæ plusquam humanam fidem Carpocrates, Cerdon, Seuerus, Manichæus, denique Albanenses deferebant. at hi (ut auctor est Augustinus) uetus testamentum reiiciebant, non quòd loquenti Deo fidem non adhiberent; (esset enim hoc plusquam insanire) sed quòd Deum per eos auctores locutum minimè autumabant. Marcion Cerdonis discipulus (ut Irenæus testatur) ob eandem ipsam caussam Lucæ euangelium aliis tribus reiectis duntaxat recipiebat. sicut & Cirintus (si Philastro credimus) aut certè Ebion (ut Augustino placet, & Irenæo) ex omnibus quattuor euangeliis Matthæi tantùm recipiunt. Seuerus (ut Eusebius Cæsariensis refert) apostolorum actus diuinis scripturis non annumerat, quos tu Caluine non minùs, quàm Ioannis euangelium, aut Lucæ suspicis & colis. multis etiam Paulinis epistolis diuinam maiestatem abrogare nitebantur, quemadmodum & tu non ignoras. Verùm stultus ego, qui domesticis exemplis abundans per nationes exteras, & nimia uetustate antiquatas domos mendicus & inops erro. quid dices; quòd tuus patriarcha Lutherus, qui nihil & sic frequèns, quàm Dei uerbum uersat, iactat, & in ore habet, Machabæorum libros non fidei certitudine donat? quo consilio id faciatis, ipse atque uos uideritis: nos uerò contrà eorum auctoritatem, primi scilicet & secundi, sanctißimam habemus. memini, cùm primo libro pro libertate arbitrij nostri tecum contenderemus, & tibi obiiceremus illud ecclesiastici, Creauit Deus hominem rectum, &c. respondisse te, ecclesiasticum dubiæ auctoritatis scriptorem esse non ignorari, ac proinde licere uobis iure uestro ipsum è numero ecclesiasticorum scriptorum repudiare. quæ cùm sic se habeant Caluine, intelligis, non satis nobis esse, firmitate fidei, Dei uoci, per homines loquenti, adhærere, nisi etiam sciamus eadem fidei certitudine Dei uerbum esse, quod hîc loquitur? quare quod primùm considerandum proponebatur, hoc est: qua scilicet nota, & quo auctore diuinam scripturam à non diuina discriminabimus. alterum est, habemus ex Augustino, errores omnes, qui nomine Christiano palliati exoriuntur, non nisi de scripturis non intellectis nasci. quod uerbo Petri de epistolis Paulinis, quas & illius temporis hæretici corrumpere incipiebant, satis comprobatur. idem etiam Augustinus contra Manichæos dicebat; ideo diuinam prouidentiam multos ex diuino uerbo hæreticos permisisse, ut, cùm insultant nobis, & interrogant nos, quæ nescimus, saltem excutiamus pigritiam, & diuinas scripturas nosse cupiamus. Propterea, inquit, apostolus ait; Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant. hi enim Deo probati sunt, qui bene docere possunt: sed manifesti esse hominibus non possunt, nisi cùm docent: docere autem nolunt, nisi eos, qui quærunt. multi autem ad quærendum pigri sunt, nisi per molestias, & insultus hæreticorum quasi de somno excitentur. qui homines si bonæ sunt fidei, non credunt hæreticis; sed quid illis respondeant, diligenter inquirunt. nec eos deserit Deus, quin petentes accipiant, & quærentes inueniant, & pulsantibus aperiatur. Hæc Augustinus. Hieronymus etiam, non minùs eleganti oratione, quàm litteris præstans, Non putemus in uerbis scripturarum esse euangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Ergo, Caluine, non satis est Deo dicenti uelle nos credere; atque, Deum esse locutum, omni dubio procul integrâ fide confiteri; nisi etiam legitimus & natiuus sensus uerborum Dei nobis teneatur. Hinc secundo loco iure optimo quispiam à nobis duobus quæret, quis sit iudex, quis interpres, cui iudicanti atque interpretanti sermones Dei, non tanquam homini, sed tanquam ipsi eidem spiritui se ipsum exponenti, sit assentiendum? quare summa cum diligentia nobis id paulò expeditiùs est explicandum.

Lib. de hæresib. c. 21. 24.

Lib. 1. contra hæreses.

Lib. de hæresib. Cap 26.

Lib. 4. hist. ecc.

Lib. 33. q. 69.

2. Petri 3.

Lib. super Genesim ad lit.

1. Corin. 11.

Super epist. ad Gal. 1. & contra Luciferianos.

PORRO catholicæ fidei confessio paucissimis his uerbis constabit; mox tamen te audiemus, si quid est, quod tibi in ea non probetur. Ecclesia uniuersalis duplici ratione, & non sine scripturis à nobis consideratur, Caluine. priori quidem, ut quædam communitas est legibus optimis instituta, communi religionis signo collecta, suis principibus amplificata, & longa temporum successione nobilitata: qui sic loquuntur de ecclesia, necesse habent non illi maiorem auctoritatem tribuere, quàm humana sit, etsi ea multùm aliis rebusp. præstat. at est altera huius cælestis hierarchiæ multò diuinior consideratio, ut si eam contemplemur æternis simul & paternis donis exornatã, spiritus cælestis lumine illustratam, & sponsi sui perpetua præsentia honestatam. quæ uerè fun-

Christi ecclesia dupliciter est considerãda.

Matth. 10. & 28.

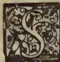
2. ad Tim. 3.

damentum & columna ueritatis est, quæ (ut Irenæus uocabat) ditissimum quoddam fidelissimum diuinumque depositoriũ est destinatum ab orbe condito, in quod, quidquid Deus per prophetas olim, nouissimè uerò per filium suum, & per filij sui discipulos magistros nostros apostolos nobis reuelauit, plenissimè contulit asseruandum: ut suo tempore hinc, quasi de thesauris suis diuinis, noua & uetera Deus ipse depromat; loquaturque cælestis spiritus ex hoc sublimi suggesto nobis non minùs, quàm in antiquis patribus locutus est. At quoniam diu est, quòd me tua confessio ad se uocat, uno uerbo ex hac nostra me expediam. dico tandem, quòd si rationem formalem, ad quam ultimam fidei meæ resolutionem referam, à me quæras: respondebo, sanè Deum ipsum esse, nel sub ratione suæ infinitæ deitatis, uel nunquam deficientis & necessariæ ueritatis, non magni refert. credo igitur huic uerbo, Ego & pater unum sumus. credo rursum, quòd sermonis huius instrumentum solùm fuerit, non auctor Ioannes euangelista, sed Deus ipse. nec minùs mihi Dei uerbum habetur, quàm illud primum: (quidquid Cerdo, Cirintus, & huius sortis homines garriant) non siquidem Ioannes eam auctoritatem uoci suæ præstare potuisset, nisi Deo, qui eius lingua utebatur, in eam rem plenus esset. quòd denique is sensus loci huius legitimus & genuinus sit, qui eam unitatem consubstantialitati filij Dei cum æterno suo patre accommodat, & ad ipsam sermonem applicat, non ad unitatem per gratiam modò, ut uolebat Arrius, pro uera fide & catholica reputo: non minùs, quàm dicenti, Deus uerus est, ego assentiri & credere deberem. idem mihi iudicium est de uerbo illo eiusdem euangelistæ, Pater maior me est. ut is mihi fidelis sensus habeatur, qui de assumpta fragili hominum natura, non de diuina, iuxta quam filius coæternus, consubstantialis & coæqualis patri suo est, dictum accipit. hos ergo sensus non minore fide prosequor, quàm credam Dei uerbum illud esse. Si uerò ad caussam proponentem hæc omnia referre uellem: fateor, quòd ad ecclesiam confugiam, qua Deus utitur ad proponendum nobis, quæ catholica sit scriptura, cuius ipsa sensum mirabiliter interpretatur. fit hinc, ut & de diuini uerbi maiestate nihil imminuatur omnino, & Christi ecclesiæ multum amplitudinis accrescat. fit etiã, ut scripturarum simul celsitudo mirum in modum cum ecclesiæ auctoritate conueniat. utraque enim ab uno spiritu profecta mutuas sibi operas uicissim ac pariter præstat. illa nos docet, quòd hæc non nisi Dei spiritu ducitur & regitur; quòd hæc ueritatis columna, & firmamentum est; quòd in hanc nil portæ inferi promoturæ sunt; quod qui hanc non audierit, tanquam ethnicus & publicanus nobis futurus est: contrà illa per hanc diuina declaratur; illa per hanc à non Dei uerbo dignoscitur, & ad cælestem spiritum, à quo semel profecta est, iterum redditur; illa demum summa ueritate per hanc dilucidata, diuinaque claritate inspersa quotidie magis ac magis splendescit atque enitescit.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

Diluuntur obiecta à Caluino contra præfatam ueritatem. Cap. V.

SED quid iam habet, quod aduersum hæc oblatret Caluinus? ait enim, *Inualuit autem apud plerosque perniciosissimus error, scripturæ tantum inesse momenti, quantum illi ecclesiæ suffragiis conceditur. ac si uerò æterna, inuiolabilisque Dei ueritas hominum arbitrio niteretur?* decreueram tecum pacificè agere Caluine, non nihilque tædiosi stomachi remittere: quod ut non faciam, en ipse me cogis. responde, te precor, Quis de scriptura sancta quidquam tale unquam suspicatus est, ut omne robur ex hominum opinione ipsi prouenire insaniat? duæ sunt ad fidem scripturarum nobis conciliandam certissimæ & nunquam deficientes regulæ: altera regula ipsa diuina formalis utique, ac penitissima fidei nostræ ratio: auctoritas ecclesiæ est altera, uelut ministra fidei, eam proponens atque etiam explicans diuini uerbi sensus. quare certitudo tota à Deo est siue per apostolos loquente, siue per ecclesiam suam proponente & exponente. unde quemadmodum angelis & hominibus, quibus Deus per se ipsum reuelauit & explicauit suæ fidei mysteria, hac regula opus non erat, quòd Deus ipse eorum esset simul & reuelator

Caluin. lib. 1. c. 7. sect. 1.

Duæ sunt certissimæ regulæ ad scripturarum fidem nobis conciliandam.

& qui proponeret, & qui explicaret: at nos Deo reuelante indigemus, angelis uerò, aut hominibus proponentibus, & explicantibus, secundum eum spiritum, quo inspirante, sancti Dei homines locuti sunt. Fit hinc, ut non cum magno ludibrio, ut nobis obiectas, sed summo potiùs cum consilio spiritus sancti quæramus, ecquis nobis fidem faciat hæc à Deo prodiisse? ecquis salua & intacta sicque intellecta ad nostram usq; ætatem peruenisse certiores nos faciat? ecquis persuadeat, librum hunc reuerenter excipiendum, alterum numero expungendum, nisi certam istorum omnium regulam ecclesia præscriberet? pendet igitur ab ecclesiæ determinatione, non quæ scripturæ reuerentia debeatur: absit: sed proponere, qui libri canonici censendi sint. pendet insuper ipsarum scripturarum sensus & intelligentia. pendet, dixi, non quasi à primo & natiuo suo principio, sed tanquam ab administratrice, ut sic loquamur, regula fidei. Effuti, effuti maledicta omnia tua, nil minus, quàm quòd nos offendant. non sub ecclesiæ prætextu effrenatam tyrannidem inuehere, sed magis diuinum præceptum exequi laboramus, cùm ait dominus, Interroga patres tuos, & ipsi annuntiabunt tibi. & rursùm; Legem meam de ore sacerdotis requirent: quia angelus domini est. Dicis, *Si ita est, quid miseris conscientiis fiet, solidam uitæ æternæ securitatem quærentibus, si quæcunq; extant de ea promißiones, solo hominum iudicio fultæ cōsistant?* Fidelis Deus, dicebat apostolus, qui potens est dare quod promisit. non hoc sibi usurpat sponsa illius, cuius bonitate, & ueritate, cuncta sibi promissa satis firmata stabilitaque consistunt. qui promittit, qui omni dubio procul præstabit, Deus est, sibi semper ubique constans. at huiusmodi promissio arcanis litteris contenta per ecclesiam mihi proponitur & explicatur, ne aut per ambages incertum aliquod bonum quæram, aut per inanem quandam & uanam spem elatus non sic sperem, sed quemadmodum ipsa diuina ueritas spetare me iubet. quòd si unius Caluini responso fluctuari & trepidare desinent homines, quantò magis tot hominum omnibus sæculis responsione quiescent rudes homines? quòd si in nullam apud omnes suspicionem fides nostra uocabitur; si spiritui Caluiniano credamus, neque impiorum sanis subiicietur credulitas nostra; si spiritum arcano testimonio nimiam persuasionem facientem Caluinianæ menti audierimus: quantò magis spiritui per tot uiros loquenti, tot mentibus fidem facienti credentes nos & impiorum hominum profligabimus sannas, & rudi plebi consulemus, & non hominum beneficio, sed Dei munere habere scripturæ auctoritatem testabimur? Verùm quæ aduersum nos iste ex eadem scriptura colligat, audiamus. *Sed huiusmodi rabulæ uel uno apostoli uerbo pulchrè refelluntur.* Nunquid colligunt ex spinis uuas? dicebat ueritatis magister Christus IESVS. ex corde siquidem sceleribus obruto, pietate destituto, pudore & uerecundia spoliato, naturæ demum lumine pænè priuato quid nisi blasphemiæ, impudentiæ, & id genus mala prodiisse poterat? rabula ne Hieronymus, qui ecclesiasticam auctoritatem, ut diuinā, suspiciebat? rabula Augustinus, qui loquens de Cypriano martyre dicebat; Non accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus scripsit: quia hoc ecclesia nō accepit, pro qua Cyprianus sanguinem suum fudit? rabula Tertullianus, qui ad ecclesiam, tanquam ad sacratissimam aram, Deum de diuinis consulturus passim confugiebat? rabulæ omnes, qui eodem spiritu Christi ecclesiam interpretari diuina eloquia, quo initio ipsa edita essent, firmissimè asseuerabant? maneant isti omnes cum sua superstitiosa ualde in ecclesiam obseruantia: uiuat unus reformatus doctor, nulli fidei addictus, nulli sensui appositus. Quòd si nimia ista maledicendi procacitas genij tui magis, quàm ingenij uitium est: (id quod & tu ipse apud Philippum tuum litteris caussabare) malè sit isti malo genio tuo Caluine, qui tantùm te torquet, qui sic te hominem aridum tam ualde inflat. ò bestiam ferocem: quam si in tuis bonis dominari semel permiseris Ioannes, meliora de te, heu me, quàm frustra semper sperabimus. uellem scire, quòd unum uerbum apostoli illud est, quo sic facilè rabulæ isti refellendi sunt: *Ecclesiam ille testatur prophetarum & apostolorum fundamento sustineri:* papæ, en quantulus mus natus nobis est, postquam montes omnes quasi parturirent tumidi, uteri, ceu dolore dilaniati, ingemiscebant. quid igitur inde tibi elicere moliris ò omniū dialecticissime? *Quoniam si fundamentum, inquit, est ecclesiæ, prophetica & apostolica doctrina, suam huic certitudinem antè constare oportet, quàm illa extare incipiat:* quid enthimemate isto astruere uelis, non satis mente assequi possum. si uelis dicere, iuxta uerbotum

Deuter. 32. Iob 7. Malach. 2.

Caluin. lib. 1. c. 7. sect. 2. Luca 6.

Hieron. contra Luciferian. Idē ad Gal. 7. Aug. citra Cresconium lib. 2. cap. 32. Tertull. lib. de præscrip. hær.

Cal. in epist. ad Philip. Melāch. Ephes. 2.

Locus Pauli, Fūdati estis super fundamentum, &c. dilucidatur.

borum sonum, scripturarum auctoritatem priorem esse ecclesiastica, apertissima est ignorantia & error. quis enim tam nullius lectionis homo, qui ignoret, multis antè
Matth. 18. sæculis, quàm hæc uerba scripta fuerunt, Dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. ipsam ecclesiam fuisse? quæ & ante Mosen, & ante prophetas à summis & primis patriarchis suam trahens originem, æterna est futura. fuit ergo ecclesia, quando neque apud patres antiquos chartis uinebatur, neq;
Ecclesia antiquior est scriptura. apud posterioris testamenti, euangelicæ legis scripturæ nullæ erant præter eas, quas Dei spiritus, scriba ueलociter scribens, in fidelium mentibus, tanquam mẽbranis usus, uiuis & nunquam perituris characteribus exarabat. Si uerò non id uelis dicere, sed quòd antè, quàm iudicium ecclesiæ accedat, ipse propheticus, & apostolicus sermo uerè sit Dei uox: fateor ingenuè. non enim nos in potestate esse ecclesiæ dicimus Dei uerbum ex non tali facere: absit: sed auctoritatem ipsius proponendi & interpretandi in ea diuinam agnoscimus, sicut & sancti omnes suspexerunt. ut nisi ecclesiæ iudicium accedat, sit quantumuis sancta scriptura, fulgeat quantauis sanctitate eius auctor, dubia semper maneat. *Antè, quàm ecclesia acciperet, illa authentica existebat:* fateor: sed mihi nunquam authentica haberetur, nisi talem nobis ecclesia proponeret. at iste eodem in luto uolutans uidetur quasi gaudere. inquit enim, *Si Christiana ecclesia prophetarum scriptis, & apostolorum prædicatione initio fundata fuit, ubicunque reperietur ea doctrina, ecclesiam certè præcessit eius approbatio, sine qua nunquam ecclesia ipsa extitisset:* ò quàm bellè pro me colligis. uide parumper, quo pacto ex eadem assumpta maiori, minoriq; subsumpta totam eam rationem hîc conficiam. nam si Christiana ecclesia prophetarum scriptis, & apostolorum prædicatione progenita creuit, adoleuit, & tandem uiribus roborata perseuerat: ergo oculatus testis est antiquæ & nouæ prædicationis: ergo,
Cant. 6. cùm una sit sponsi columba & amica, uni uiro una uirgo casta exhibita, dicere habes,
2. Corin. 11. quòd hæc primò, cùm nullæ essent scripturæ præter uiuam illam traditionem, quæ per fidelium mentes, quasi per manus, ad omnes uolitabat; hæc, inquam, prophetantes antiquos uates audiuit: hæc sponsum suum prædicantem aure arrecta satisque benigna excepit, morientem uidit, eius funera lacrymis prosecuta est, iubilo perfusa resurgenti congratulata, eundem cælos contendentem suis oculis attentissimè prospectabat, apostolos docentes audiuit, euangelistas scribentes uidit, utrisque & scribentibus & docentibus astitit. non ergo tam uanum est commentum, ut tu fingis, si dicamus, legitimi iudicij, & quod neque fallere possit, neque falli circa diuinam doctrinam, perfectam & absolutam rationem, penes Christi ecclesiam residere. esset nihilominus uanissimum commentum nostrum, si ex nutu nostro, liberaque hominum facultate, uerbi diuini certitudinem, aut ecclesiæ, aut alicuius suspenderemus. sed, cùm scripturæ iudicandæ potestatem esse penes ecclesiam uolumus, sic intelligimus: ut ipsa, quo præditа est lumine, iam à principio, quo condita est, pro discernendo & explicando Dei uerbo ipsum recipiens, ut uerè diuinum, suo suffragio obsignet, ueritatemque agnoscẽs Dei sui, pro pietatis officio nihil cunctando ueneretur, & pro suo munere nobis explicatum proponat.

Ex intima spiritus suggestione non certò semper erui scripturæ sensum. atque ea Augustini sententia expenditur, Euangelio non crederem, nisi ecclesiæ auctoritas me moueret. Cap. VI.

Caluin. lib. 1. c. 7. sect. 2.

ON hîc reticebo, quàm callidè inchoet iste, & quàm dolosè miseræ plebis auram captet, dum ait, *Quod autem rogant, unde persuadebimur à Deo fluxisse, nisi ad ecclesiæ decretum confugiamus, perinde est, ac si quis roget, unde discemus lucem discernere à tenebris, album à nigro, suaue ab amaro. non enim obscuriorem ueritatis suæ sensum ultrò scriptura præsefert, quàm coloris sui res albæ ac nigræ, saporis suaues & amaræ:* ò bellus homo, non hîc sanctorum te testimoniis

moniis obruam, quibus probatur obstrusissimos esse scripturæ sensus, & qui magis habeant in recessu, quàm in fronte promittant: ob eamque rem non nisi summo studio ab exercitatissimis quibusque, & maxima humilitate legendam esse diuinam scripturam orthodoxi patres, ipsius profunda sacramenta admirati, nos sæpe hortabantur. nolo tecum de ea re hic agere, quoniam oportunior multò hoc ipso libro locus nobis dabitur. tantùm uno uerbo te conueniam. memini, etsi non uerba hæc, ipsum tamen sensum apud Martinum Lutherum me excepisse. iam precor, ut paululùm sustineas. Non'ne hoc uerbum, Hoc est corpus meum, diuinum tibi uidetur Caluine? scio te responsurum, Est utiq; quàm maximè diuinum. ultrà, Idem'ne ipsum iudicium habuisse Martinum suspicaris? Crediderim. fidem meam ego uideo: quid porrò alij sentiant, suspicari & coniicere utcunque possum, affirmare uerò minimè. Bene sanè. est igitur uerbum hoc ex Dei ore profectum. quare ultro sensum suum præseferet non minùs, quàm res albæ ac nigræ sui coloris perspicuam habent differentiam. quo igitur pacto uel Lutherus hoc loco delirus tibi habetur, & ad tantam lucem cæcutiens, quòd uerbum illud, est, prout arcano testimonio suus spiritus ei suggerit, ueram & realem corporis Christi simul cum pane præsentiam significare pro certo habeat: uel contrà tu hæreticus illi existimaris, & diceris, quòd iuxta eiusdem spiritus suggestionem figuralem quandam, & typicam præsentiam Christi corporis tantùm agnoscas? ò rem incredibilem, uterque media luce alteri uidetur cæcutire: uterque Dei spiritum ostentat & iactat: uterque diuinum uerbum, quod propositum est, dicit. & cum hoc alter alteri & delirat, & pessimè errat: nobis uerò uterque. Sed ueniamus ad reliqua, ac de uerbis & intelligentia diui Augustini non nihil dicamus. uerùm iam te audio dicentem, *Scio equidem uulgò citari Augustini sententiam, ubi se euangelio crediturum negat, nisi ecclesiæ ipsum moueret auctoritas:* ita se res habet Caluine: quid tu ad hoc? *Sed quàm perperam & calumniosè citetur in eum sensum, ex contextu facile est deprehendere:* ex cuius cõtextu? tuo, an Augustini? *Augustini.* putabam tuo. agedum, *Negotium illi erat cum Manichæis, qui absque controuersia credi sibi uolebant: cùm ueritatem se habere pollicerentur, non ostenderent.* sic cõtigit hæreticis omnibus Caluine: ne mireris. *Quia uerò, ut Manichæo suo fidem astruerent, obtendebant euangelium, rogat Augustinus, quidnam facturi sint, si in hominem incidant, qui ne euangelio quidem credat, quo genere persuasionis eum sint in suam sententiam adducturi? Postea subiicit, Ego uerò non crederem euangelio, &c. significans, se, cùm alienus esset à fide, non aliter potuisse adduci, ut euangelium amplecteretur pro certa Dei ueritate, quàm ecclesiæ auctoritate uictum. Hæc certè sunt Augustini uerba: ex quibus cuiuis colligere promptum est, non hanc sancto uiro fuisse mentem, ut fidem, quam scripturis habemus, à nutu, arbitrio'ue ecclesiæ suspenderet: sed tantùm, ut indicaret, quòd nos quoque uerum fatemur, eos, qui non dum spiritu Dei illuminati sunt, ecclesiæ reuerentia ad docilitatem induci, ut Christi fidem ex euangelio discere sustineant: atque ita hoc modo ecclesiæ auctoritatem isagogen esse, qua ad fidem euangelij præparamur. & quidem mirum, si quis, non dum Christo cognito, hominum respectum habeat? nam ut uidemus, nostram certitudinem longè alio fundamento uult esse suffultam:* miror utique, Caluine, tam accommodatum calumniis tibi ingenium esse, ut non iam tecum sit mihi agendum, nisi productis testibus, explicatis locis, obsignatis foliis, lectisque testimoniis. num de his tantùm, qui non dum spiritu Dei illuminati sunt, uerba sua intelligi uolebat magnus Augustinus, & non magis regulam præscribere, quam perpetuò tenerent non catechumini solùm, sed qui ab scripturæ ueritate nunquam defecisse student? ecclesiæ magisterium, eximiaque sua auctoritas, num ad isagogen, id est, ad prima artis rudimenta solùm, & non magis ad totius Christianæ uitæ pro diuinis scripturis illibatè custodiendis continuatam disciplinam accommodabitur? Agedum diui Augustini caput uniuersum (uel quia breue est, uel quia certè nihil conuenientius excogitari posset contra Caluinum, quàm quod ibi habet, dum aduersum Manichæos fidei zelo ipse feruet) in medios hostes coniiciatur. disces, quàm expedisset tibi, huiusmodi res, in quibus, quasi in cardine, Christianum negotium totum uersatur, multùm & diu te cogitasse prius, quàm pro suggesto tuo miseris tuis discipulis tam densas tenebras obtenderes. quàobrem spero, omnibus etiam sapientioribus gratum fore, si quæ apud August. uerba ipsi creberrimè legerunt, nunc audiant; Christi uerò fidelibus quàm utilissimum, atq; adeò caussæ meæ maximè necessarium.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Corint. 11.

August. uerba referuntur.

Caluin lib. 1. c. 7. sect. 3.

Locus est contra epist. fundam. cap. 5.

Augustini uerba de auctoritate ecclesiæ pro diuinis scripturis proponendis ac dilucidandis.

August. contra epist. fundamẽ. cap. 5.

Turbam, nõ intelligendi uiuacitas, sed credendi simplicitas tutißimam facit.

Quattuor his libenter intra ecclesiæ gremium Augustinus tenebatur.

Hæretici cũ plurima polliceantur, perpauca præstant.

Quàm magnificos titulos sibi uendicent hæretici.

Hæreticorũ promissis fides non est habenda.

Ecclesiasticorum auctoritate infirmata, nec iuã gelio credere possumus.

IN catholica enim ecclesia, ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spiritales in hac uita perueniunt, ut eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: ceteram quippe turbam non intelligendi uiuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit: ut ergo hanc omittam sapientiam, quam in ecclesia esse catholica non creditis, multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè teneant. Tenet consensio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, uetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit, usque ad præsentem episcopatum successio sacerdotum: tenet postremò ipsum catholicæ nomen: quod non sine caussa inter tam multas hæreses sic ista ecclesia sola obtinuit, ut, cùm omnes hæretici se catholicos dici uelint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum uel basilicam suam, uel domũ audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis carissima uincula rectè hominem tenent credentem in catholica ecclesia, etiam si propter nostræ intelligentiæ tarditatem, uel uitæ meritum, ueritas non dum se apertissimè ostendat. apud uos autẽ, ubi nihil horum est, quod me inuitet ac teneat, sola personat ueritatis pollicitatio: quæ quidem si tam manifestè monstratur, ut in dubium uenire non possit, præponenda est omnibus illis rebus, quibus in catholica teneor. si autem tantummodo promittitur, & non exhibetur; nemo me mouebit ab ea fide, quæ animum meum tot & tantis nexibus Christianæ religioni astringit. Videamus igitur, quid me doceat Manichæus: & potissimùm illum consideremus librum, quem fundamenti epistolam dicitis: ubi totum penè, quod creditis, continetur. ipsa enim nobis illo tempore miseris, quando lecta est, inclinati dicebamus, Amen. certè sic incipit, Manichæus, apostolus IESV Christi, prouidentia Dei patris. Hæc sunt salubria uerba de perenni ac uiuo fonte. iam cum bona patientia, si placet, attendite, quid quæram. Non credo istum esse apostolum Christi. quæso, ne succenseatis, & maledicere incipiatis. nostis enim me statuisse, nihil à uobis prolatum temerè credere. quæro ergo, quis sit ille Manichæus? respondebitis, Apostolus Christi. Non credo. iam quid dicas, aut facias, non habebis: promittebas enim scientiam ueritatis; & nunc, quod nescio, cogis tu, ut credam. euangelium fortè mihi lecturus es, & inde Manichæi personam tentabis asserere. si ergo inuenires aliquẽ, qui euangelio non dum credit, quid faceres dicenti tibi, Non credo? EGO VERÒ EVANGELIO NON CREDEREM, NISI ME CATHOLICAE ECCLESIAE COMMOVERET AVCTORITAS. quibus ergo obtemperaui dicentibus, Credite euangelio: cur eis non obtemperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo? Elige quid uelis. si dixeris, Crede catholicis: ipsi me monent, ut nullam fidem accommodem uobis. quapropter non possum illis credere, nisi tibi non credens. si dixeris, Noli catholicis credere: non rectè facies per euangelium me cogere ad Manichæi fidem. quia ipsi euangelio catholicis prædicantibus credidi. si autem dixeris, Rectè credidisti catholicis laudantibus euangelium, sed non rectè illis credidisti uituperantibus Manichæum. *Audiamus hæc attentißimè Caluine: quoniam ex his, quæ sequentur, quis sit illorum uerborum sensus, Euangelio non crederem, &c. quæue magni Augustini mens, apertißimè constabit. ecce iam Augustinus respondet,* Usqueadeo me stultum putas, ut nulla reddita ratione quod uis, credam; & quod uis, non credam? multò quippe iustiùs, & cautiùs facio, si catholicis quoniam semel credidi, ad te non transeo, nisi me non credere iusseris, sed manifestissimè, ac apertissimè scire aliquid feceris. quocirca si mihi rationẽ redditurus es, dimitte euangelium. Quòd si fortè in euangelio aliquid apertissimum de Manichæi apostolatu inuenire potueris, infirmabis mihi catholicorum auctoritatem, qui iubent, ut tibi non credam. qua infirmata iam neque euangelio credere potero. *Ac si diceret explicatiùs,*

Ecclesia

Ecclesiæ auctoritate infirmata, nec nunc quidem, qui episcopus sum, Christiani orbis doctor, ecclesiæ mea pastor, iam euangelio credere potero: quia per eos illi credideram, ita nihil apud me ualebit, (nil beatißime pater? nil omnino euangelium Christi erit, si semel ab ecclesiæ auctoritate deflexerimus?) nihil omnino ualebit, quidquid inde protuleris. Quapropter si nihil manifestum de Manichæi apostolatu in euangelio reperitur, catholicis potiùs credam, quàm tibi. si autem inde aliquid manifestum pro Manichæo legeris, nec illis, nec tibi: illis, quia de te mihi mentiti sunt; tibi autem, quia eam scripturam mihi profers, cui per illos credideram, qui mihi mentiti sunt. sed absit, ut euangelio ego non credam: illi enim credens non inuenio, quomodo possim etiam tibi credere. apostolorum enim nomina, quæ ibi leguntur, non inter se continent nomen Manichæi: in locum autem traditoris Christi quis successerit, in apostolorum actibus legimus, cui libro necesse est me nunc credere, si credo euangelio. quoniam utranque scripturam similiter mihi catholica commendat auctoritas. Hactenus clarus ecclesiæ doctor Augustinus. *Act. 1.*

VT ergo uerè & ad mentem Augustini, ut ex ipsius uerbis colligere est in promptu, dicamus, caudato argumento, (ut uulgò dicitur) seu dilemmate aduersarium irretitum & illaqueatum tenet, quærens ab eo, utrùm eligat, placeatne euangelio credere, an magis credere diffiteri. quidquid dabit, suo uerbo capiendus foret. quòd si daret credendum esse euangelio: statim quæret, quid facturus, si hominem inuenisset, qui euangelio non crederet. certè quidem parum apud eum euangelica ueritate profecisset. inde sumit suum argumentum Augustinus, præmittens, Ego non crederem euangelio, nisi me catholicæ ecclesiæ commoueret auctoritas. quare tantùm apud me euangelium ualebit, quantùm uidero, ipsum catholica auctoritate præstare. sic hinc, ut si quidpiam ecclesia non probet, cuiusmodi erat Manichæi apostolatus, perinde mecum ex euangelio contendas, ac si hominem conuenires, qui euangelio non dum crediderit. At ego, inquit Augustinus, quia euangelio credo, & non nisi per ecclesiam, non possum probare, nisi quod eadem catholica auctoritas commendauerit. Piorum quidem certitudinem diuus Augustinus, Caluine, uult diuino fundamento esse suffultam: at ea, nisi ecclesiastica auctoritate firmetur, dum proponitur & explicatur, parum Augustino nostro probaretur. ut per eosdem integram diuini uerbi fidem perpetuò asserunt, per quos principiò accipere licuit. hinc natum uidemus, eum ipsum doctorem Manichæos non tam diuino uerbo, quàm catholicæ ecclesiæ sensu & consensu urgere, non modò pro approbanda scriptura, quam illi repudiabant, uerùm etiam pro enodanda, quam illi, tanquam diuinam, suspiciebant. quam etiam rem toto libello de utilitate credendi fusè Augustinus commendat. ubi proponendi & exponendi auctoritatem (quod oportunum ad fidem nostram & necessarium omnino, ut ipse loquitur, exordium est) penes ecclesiam semper recognoscit: ut tamen in hominum opinione nunquam acquiescere, sed certa & solida ueritate niti Christi fideles semper existimentur. *Aug. de utilit. credendi.*

Non nisi per ecclesiam firma & certa scripturæ ueritas nobis constare potest. Cap. VII.

LIBET nunc propiùs ad ea, quæ super hoc negotio ipse dicis & sentis, accedere. *Nunc uidendum, quomodo non opinione tantùm probabili, sed liquida ueritate pateat non temerè, nec fallaciter obtendi Dei nomen:* hæc & nos moliebamur Caluine. sed quando parum in ea re hactenus ecclesiæ doctores profecisse doles, dic tu, quid super hoc sentias: atque, si nosti, edissere nobis parabolam hanc, unde scilicet, huiusmodi liquida & certa ueritas scripturarum nobis patere possit, non temerè, nec fallaciter obtenta: postquam ea certitudo fidei (ut uis) ab uniuersali ecclesia minimè dimanat. *Iam si conscientiis optimè consultum uolumus, non argumentis agentes, ne instabili dubitatione perpetuò circumferantur, aut uacillent, ne etiam hæsitent ad minimos quosque scrupulos, altiùs, quàm ab humanis uel rationibus, uel indiciis, uel coniecturis non ab ecclesia petenda hæc persuasio est, nempe ab arcano testimonio spiritus. Immo si puros oculos, & integros sensus illuc afferimus, sta-*

tim occurret nobis, spiritu intus docente nos, Dei maiestas, quæ subacta reclamandi audacia, nos sibi parêre cogat. Atqui testimonium spiritus omni ratione præstantius esse respondeo: nam sicuti Deus solus de se idoneus testis est in suo sermone; ita etiam non antè fidem reperiat sermo in hominum cordibus, quàm interiore spiritus testimonio obsignetur. Idem ergo spiritus, qui per os prophetarum locutus est, in corda nostra penetret necesse est, ut persuadeat fideliter protulisse, quod diuinitus erat mandatum. Atque hæc connexio aptissimè à Iesaia ponitur in his uerbis, Ies. 51. *Spiritus meus, qui in te est, & uerba, quæ posui in ore tuo, & seminis tui, in perpetuum non deficient. Bonos quosdam malè habet, quòd dum impunè obmurmurant impij contra Dei uerbum, non ad manum suppetat clara probatio.. quasi uerò non ideo uocetur spiritus & sigillum & arrha ad confirmandam piorum fidem: quia donec mentes illuminet, semper inter multas hæsitationes fluctuant:* ò quàm mihi in mentem ueniunt quidam Augustini uerè magni aduersum Manichæos præclari sermones, quibus te hîc conuenire oportunè satis possum: Vi- Contra Faustū Manichæū.l.33 cap. 19. detis'ne id uos agere, ut omnis de medio scripturarum auctoritas auferatur, & suus cuique spiritus, non diuinus auctor sit, quid in unaquaque scriptura probet, quid improbet, hoc est, ut nón auctoritati uester animus subiiciatur, sed contrà scripturas uobis seruire iniqua tyrannide cogatis? non iam futurum est, aliquid uobis placeat, quòd ipsum in scripturis legatis, sed ideo rectè scriptum uobis uideatur, quia priùs placuit. quò te committis anima misera, infirma, carnis nebulis obuoluta, quò te committis? aufer, remoue catholicam auctoritatem, uideamus: tolle auctoritatem, redde nobis tui spiritus rationem. Hæc diuus Augustinus. Quòd si unius in te loquentis spiritus auctoritati & legi te addixisti Caluine, cur non potius catholicæ & euangelicæ auctoritati te subdis, tam fundatæ, tam stabilitæ, tanta gloria diuulgatæ, ab ipsis apostolorum temporibus usque ad hæc nostra per successiones certissimas commendatæ? mox uidetes, ea omnia, quæ te nunc tantopere offendunt ò infelix anima, ex uana & peruersa tui spiritus suggestione sola te offendere. quî fiet, ut ab arcano testimonio spiritus certam hanc persuasionem petamus? quem ut probemus, Christi apostolus nos grauissimè monet, dicens, Carissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex 1. Ioan. 4. Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. uides'ne hîc, Ioannis etiam temporibus, hæreticos fuisse, qui sua mendacia spiritus titulo munirent?

Hæretici cum Dei spiritū iactent omnes, ut hementer tamē se mutuò de errore accusant. Atqvi diuini spiritus testimonium omni ratione præstantius esse oportet. si diuinus quidem foret, ac non magis aliquando mali angeli, qui sæpe Dei personam agere studet. quod ut intelligas, à te ipso exemplum quærito, teque ipsum consulito. Caluinianum siquidem spiritum, procellarum turbinem, tempestatis flatum, non tenuissimæ illius Dei nostri auræ sibilum Lutherani existimant: contrà tu ipsorum spiritum, quamuis uentum & aerem, quibus plumis eum ornaris, quibusque coloribus depinxeris, uel unus libellus, qui titulum fecisti Vltima admonitio ad Ioachimū Vuestphalum, Caluini maledicentia in Lutheranos. testis esse uidetur. brutos eos homines appellas; ne guttam quidem ipsis ingenui pudoris relinquis; nimis largam eis copiam cauillationum profluere quereris, dum Lutheri sui hyperbolas proiiciunt, modò plebeculam, suosq; phraterculos fascinent; popularis theatri plausu contentos, nec Dei, nec angelorum iudicium magnopere curare. furiosum impetum & leuitatem nugatoriam, temulentiam cæcam, caninam improbitatem, superbiam diabolicam eis propriam esse dicis; quòd libido sensus sit loco pietatis; quòd eos incredibilis ferocitas humanitate omni spoliauerit; quòd obstinatus spiritus nihil moderaminis reliquum fecerit. eos uertiginosos homines uocas, cyclopes, superbos, factiosos, gigantes, latratores, fræneticos, bestias, proteruos, fastuosos, pertinaces: & si quæ sunt istis meliora nomina, in ipsos coniicis. parum dixi, ac ferè minimam partem refero eorum, quæ modestissimus iste homo in suos aduersarios euomit. Sic scilicet ludunt ultro citroque homines, quorum cordibus suæ fidei sacramenta diuinus spiritus arcano testimonio per se ipsum copiosissimè suggessit? ò cæcæ hominum mentes, ò homines miseri quousque mente errantes eritis? tu Caluine ad illius spiritus umbram securus quiescis, cui uel per momentum adhæsisse sacrilegium, & ingens piaculum Luthero haberetur: ille uerò eum spiritum sequitur, quem tu ex diabolo esse nihil cunctatus dicere soles: & interim spiritus certitudinem ambo iactatis, Hæreticorū diffidia optimi p. & in arcano testimonio exultandum ambo proclamatis. si puros oculos & integros sensus istuc afferretis uos duo, statim occurreret rei ueritas, & uos falli posse, & fal-

lere mutuo uestro iudicio quasi coacti fateremini. *At Deus solus de se idoneus testis est:* *bāt, eos à suo spiritu decipi posse.*
uerum quidem est, si certò per se eum nobis loqui nos sciremus, & nō magis insomnia,
quæ nos terrent, tanquam domini uocem, aliquando haberemus. Tu dicis, *Non antè
fidem reperiet sermo in hominum cordibus, quàm interiore spiritus testimonio obsignetur:*
ecquis istud tibi negat Caluine? quid cedò prodest audisse orbem uniuersum proponentem, nisi diuini spiritus lux corda nostra semel penetrarit, suadens & fideliter prolata
à se, & uerissimè per ecclesiam & proposita & explicata? Crediderunt, dicit scriptu- *Act. 13.*
ra, quotquot erant præordinati à Deo. egemus igitur & extrinseco doctore, & intrinseco magistro: uterque tamen Dei beneficio, & Christi morte nobis obuēnit. præ-
clarum uerò illud Iesaiæ uaticinium, quo uniuersos suos mira spe firmabat altissimus, *Ies. 51.*
nunquam defuturum in ecclesia Dei uerbum, neque qui ipsum interpretetur, tu ad singulos homines detorquebis? Maneat ergo fixum, quos spiritus sanctus intus docuit, & foris idem per ecclesiam suos sensus aperuit, eos solidè & certò in scripturis acquiescere, atque priuati hominis nullius sensui quantumuis sancti, & in litteris arcanis quamlibet exercitatissimi, eius scripturæ certitudinem subiici. etsi enim reuerentiam sua sibi ultro maiestate conciliat; tunc tamen nos mortales seriò incredibili certitudine afficit, cùm per ecclesiæ spiritum obsignata, expressaque nostris cordibus est;
illius ergo uirtute illuminati, iam non aut nostro, aut aliorum iudicio credimus à Deo *Dū ecclesiæ credimus, diuinæ afflatui credimus.*
esse scriptam, sed supra humanum iudicium per suam ecclesiam reuelatam, certo certius constituimus, non secus ac si ipsius Dei numen ibi intueremur, hominum ministerio ad nos alloquendos humanissimè utens, ut nunc demum per os eiusdem ecclesiæ suæ, quæ errare non potest, in quem finem ea dixerit, accipiamus. Non argumenta, non uerisimilitudines, non insomnia, non reuelationes quærimus, quibus iudicium nostrum incumbat: sed post ecclesiæ censuram à diuino spiritu proculdubio profectam ut rei extra æstimandæ aleam positæ, iudicium, sensum, spiritum, ingeniumque nostrum subiicimus. talis ergo est persuasio ecclesiæ, quæ rationes non requirat: talis notitia optima ratione constans: nempe in qua securius, constantiusque mens quiescit, quàm in ullis rationibus, & quàm in proprio sensu ac spiritu: talis denique certitudo, & talis sensus, qui nisi ex cælesti reuelatione nasci nequeat. non aliud loquor, quàm quod ab infinitis depróptis exemplis apud se experitur fidelium unusquisque, nisi quòd longè infra iustam rei explicationem uerba subsidunt. tantum nunc sciamus, ueram demum esse fidem, quam Dei spiritus per Christi ecclesiam cordibus nostris obsignat, non quam uertiginoso & fallaci sæpe spiritu nostro nobis comparamus. Quod uerò per Iesaiam promittit dominus, omnes renouatæ ecclesiæ filios fore Dei discipulos, non ad electos tantùm referre oportet, quamuis ij soli sint, quos cælestis doctrinæ fructus perpetuus ma-
net; sed sapiētia publicè uocē suam in plateis dat quotidie. estq; hoc uaticinium partim *Act. 1.*
in apostolis impletum, quo tempore spiritu sancto repleti cœperunt loqui uariis linguis: parrim ecclesiæ suæ ministerio, per quam nos quotidie docet. Deniq; in illa cælesti Ierusalem absolutè complebitur, ubi quasi mercedis loco promittitur nobis ipsius Dei fe-
licissima contemplatio. tunc enim fiet, quod Ieremias uaticinatus est fore, ut ultrà *Ierem. 31.*
non doceat uir fratrem suum, nec homo proximum suum, dicens, Cognosce dominum:
omnes enim me agnoscent à minimo usque ad maximum, ait dominus. quod & *1. Corint. 13.*
Paulus illustriùs explicuit, dum felicissimi illius status naturam paucis absoluit, & futuri in nobis splendoris maiestatem his uerbis comprehendit, Siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. nempe sicuti senes, uel lippi; & quicunque oculis caligant, si uel pulcherrimum uolumen eis obiicias, quamuis agnoscant aliquid ibi scriptum; uix tamen duas uoces contexere poterunt: specillis autem interpositis adiuti distinctè legere incipient, ænigmaticè adhuc, & quasi per transennam. si uisus uerò renouetur, oculorum uires reparentur & resarciantur, multò clarior & distinctior uisio ipsis habebitur. ita confusam alioqui Dei notitiā in mentibus nostris, per scripturam suam ipse Deus colligens, discussa magna ex parte caligine, certò nobis cælestia ostendit. At felicissima illa contemplatione (ad quam creatus intellectus, Dei beneficio, supra se mirè eleuabitur) auctorem rerum non per creaturas, non humano magisterio, non ecclesiæ uoce, sed æterna luce perspicuæ ueritatis, mente purgatissima contemplabitur. fietque mox, ut cùm uenerit quod perfectum est, & totum

hoc, quod ex parte est, euacuatum fuerit; tunc suis dilectoribus idem ipse, qui carne uelatus, carni apparuit, seipsum Deum & spiritum ostendat; tunc similes ei erimus; tunc eum uidebimus, sicuti est; tunc cognoscemus, sicut & cogniti sumus; tunc tunc non docebit unusquisq; ciuem suũ, aut fratrem suum, dicens, Cognosce dominum, quãdo omnes cognoscent eum à maximo eorum usque ad minimum, ut sit ipse omnia in
Deuter. 30. omnibus. Illud rursum, quod per Mosen populo dominus intulit, Ne dicas in corde tuo, Quis ascendet in cælum, aut quis descendet in abyssum? ecce sermo est in ore tuo. de facultate diuino auxilio adiuta ad Dei mandatum exequendum, iuxta lit-
Rom. 10. teram, sancti omnes interpretantur. quòd si ad euangelicam doctrinam Paulus aliquando eum locum retulit, id fecit (quod & sancti non reticuerunt) ἀλληγορικῶς de more suo. est siquidem ea loquendi phrasis sibi frequens & grata. sic obseruat Hieronymus, sic Augustinus, sic Athanasius, sic Oecumenius, sic Theodoritus, & quis non? per ecclesiam suam brachium Dei reuelatur hîc: in futura tamen beatitudine per filium huius ecclesiæ sponsum, æterni uerò patris candorem, lucis infinitæ speculum; ac bonitatis æternæ imaginem æterna nobis uidebitur maiestas. Pluribus nunc supersedeo: quoniam hac de re nihil hîc apud istum lego. quare ab instituto nostro minimè discedentes ad alteram Caluinianæ criminationis partem propiores esse festinamus.

Præter ea, quæ litteris expressa legimus, plura sunt nobis necessariò credenda, & quorsum auctoritas ecclesiæ sit data. Cap. VIII.

SEQVITVR nunc alter locus: ubi uniuersam nostram religionem scripturis sanctis contineri expressam, ut nullus sit aut nouis interpretationibus, aut nouis legibus locus, multis collectis argumentis persuadere nititur. igitur nos primo loco de potestate ecclesiæ in fidei dogmatibus tradendis agemus: deinde de conciliis, & de eorum auctoritate disseremus. in quibus omnibus uersandis, & explicandis non diutius immorabor, quàm mihi per Caluinum licuerit. non enim nouam confessionem edo; sed uenenatam & pestiferam istius institutionem delere studeo. Vniuersum istius laborem hac summa complectemur: Quidquid auctoritatis habet ecclesia, non hominibus, sed
Cal. lib. 4. cap. 8. Dei uerbo datur. sequitur inde, nunquam ecclesiæ licuisse, aliud docere, quàm quod à domino accepisset. Probat ex prophetis, apostolis, & Christo. & ipsum uerbum dicit iam satis scripturis expressum, ut addere, aut diminuere nefas fuerit. nos uerò singulatim uniuersa explicatiùs enodabimus exorsi à prima propositione. Nimiùm laborat iste in ostendẽdo, piisque lectoribus admonendis, ut meminerint, quòd quidquid de ecclesiæ potestate docentur, ad eum finem referre debent, ad quem teste Paulo
1. Corin. 10. data est, nempe ad ædificationem, & non ad destructionem: qua qui legitimè utuntur, nihil, inquit, plus se esse existimant, quàm ministros Christi, simulque ministros populi Christiani. Quid nos ultro currentes incitat? quid satis memores admonet? uerum hoc est, & ab ecclesiæ pastoribus sæpe auditum. quoniam ædificandæ ecclesiæ una hæc ratio est: si ministri ipsi cum primis suam Christo auctoritatem conseruare student, quæ optimè salua stare poterit Caluine, etiamsi pastores nostros & duces, magistros & præceptores appellemus: si id modò Christo IESV relinquatur, pastorum primo & principi, quod à patre accepit; nimirum ut sit unicus ecclesiæ magister, fons unus & primus, unde tot riuuli, (quot ego nunc oculis lætissimis intueor) in orbem Christianum profluunt & dimanant. quid dicis? *Non enim de alio quopiam, sed de ipso*
Matth. 17. *solo scriptum est, Ipsum audite:* ò magister in Israel tu hoc ignoras? Qui uos audit, me audit, ipse dominus dicebat, non minori fide dignus, quàm uox illa de cælo in nube delapsa fuerit, quæ diceret, Ipsum audite. agnosce sacramentum, intuere mysterium, incipe intelligere: non iam ecclesia & sponsus duo sunt, sed una caro. ut nihil hic un-
Caluin. lib. 4. cap. 8. sect. 1. quam loquatur, quod illa sibi non asseruet: & contrà nil illa efferat, quod sponsi uerbum non sit. Tu dicis, *Est ecclesiastica potestas non malignè quidem ornanda, sed tamen*

includenda certis finibus, ne pro hominum libidine huc atque illuc trahatur: uerba tua mihi placent: malignus uerò tuus animus, mensque usqueadeo maledica, cui proborum probari poterit? Iam secundò nos admonet, non aliunde huiusmodi potestatem certis & debitis finibus commodiùs contineri posse, quàm si obseruemus, qualiter à prophetis, & ab apostolis describatur. *Nam si simpliciter,* ait, *hominibus concedimus, quam sumere ipsis uisum fuerit potestatem, omnibus in prōptu est, quàm sit procliuis in tyrannidem lapsus, quæ procul à Christi ecclesia abesse debet:* eamus & nos tecum, & quò nos uocas, pergamus Caluine, ad prophetas scilicet & ad apostolos. ò quàm tu es nimius, ut ex scripturis probes, quidquid auctoritatis, ac dignitatis siue sacerdotibus, siue prophetis, siue apostolis, siue apostolorum successoribus spiritus deferr, id totum non tam propriè hominibus ipsis, quàm ministerio ipsi, cui præfecti sunt, dari. quid nos torques importune? elegantiùs sanè multò eam rem persecutus Paulus uniuersa ministeria in thesauros ecclesiæ, & in bonum sponsæ reiiciebat, dicens, Ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam prophetas, alios uerò euangelistas, alios autem pastores, & doctores: quibus tantum dignitatis impendit Deus, ut, uerbo illis commisso, tantoque ministerio communicato, uniuersa illa ad perfectionem sanctorum, & in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in uirum perfectum & in unitatem fidei, & agnitionem filij Dei, studiosè referant. ne, obsecro, nos ampliùs torqueas: ecclesiastici ministerij duo sunt fines, sibi (quæ Dei nostri infinita sapiētia est) inuicem mirabiliter ordinati. estque prior, ecclesiæ non destructio, sed ædificatio: Dei uerò nostri ueritatis, infinitæque suæ bonitatis gloria, & magnitudo, posterior & præcipuus finis est. Iam ultrà progredere: prosequere uniuersa ordine. *Fateor nulla eos docendi aut respondendi auctoritate præditos fuisse, nisi in nomine & uerbo domini:* at ipsum nomen illud est, quod mater ecclesia inuocat; ipsum etiam uerbum illud est, quod de ecclesiæ ore nunquam defuturum sponsæ suæ astipulatus est dominus. quare pro nobis est, quòd antiqui patres, ubi ad munus uocabantur, ex domini ore loqui, & non ex seipsis, quòd homines essent, iubebantur: nec eos antè producit ipse in medium, ut à populo audiātur, quàm suggesserit, quid nam loqui debeant, ne quid præter Dei uerbum loquantur. pro nobis etiam est Moses ipse, prophetarum omnium princeps, qui diuinis antè mandatis instruitur, ne quid omnino nuntiare queat, nisi à domino: ut iam populus ipse eius doctrinam amplexus non in Dei seruum Mosen tantùm, sed in Deum ipsum credidisse dicatur. haud secus Caluine os & sapientiam dedit Christus ecclesiæ suæ, ut qui eam audierit, aut aspernatus fuerit, domino credidisse, uel eum certè despexisse habeatur. non immutat, neque diminuit de uerbo Dei Moses; non luxat, non frangit Dei sermones ecclesia. sacerdotum quoque auctoritas ne contemptui foret, grauissimis pœnis sancita est, quas iustè tu dabis, si non hominibus Caluine, summo tamen sacerdoti Christo, qui de contempta ecclesia & aspernata sæuissimè tecum expostulabit. Tu inquis, *Ita est, quod de sacerdotibus dicunt. Verum simul ibidem ostendit dominus, qua lege audiendi essent, cùm dicit se percussisse fœdus suum cum Leui, ut lex ueritatis esset in ore eius: & cùm paulò pòst addit, Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est:* iam tu infers, *Si audiri uelit sacerdos, præstet se Dei nuntium, id est, mandata, quæ ab auctore suo accepit, fideliter referat: atque ubi de his audiendis agitur, nominatim hoc ponitur, ut secundum legem Dei respondeant:* ut coniicio Caluine, plurimum neruorum ac uirium remisisti, certè si non aliud, hoc tamen ex datis facile erit, non extorquere, sed sponte tua ingenuè concessum accipere, scilicet, pro explicanda Dei lege non nostrum spiritum consulere nos debere, sed id muneris ad sacerdotes pertinere, modò illi non de suo, sed iuxta Dei uerbum respondeant. quod postremū si ad legem expressam referas, ipse contextus scripturæ tibi aduersabitur. ait enim, Si caussa aliqua insolita & difficilior, quàm ut te ab ea explicare possis, in iudicio suborta fuerit, inter sanguinē & sanguinem, &c. ubi sacerdotum explicationi, atque examini multa relinquuntur, modò in his ipsis diuina mandata non prætergrediantur. Si uerò uelis dicere eis uerbis, quibus præcipitur sacerdotibus, ut secundum legem Dei respondeant, diuinum oraculum ipsos admonuisse, ne uana sua commenta diuinis immiscerent: tunc Caluine magis te auctoritas hæc premet, qui nescio cuius spiritus ductu ageris, quàm ecclesiæ Christi sacerdotes,

Marginal notes: *Sect. 2.* — *Ephes. 4.* — *Ecclesiastici ministerij duo sunt fines.* — *Ecclesia semper in nomine et uerbo domini loquitur.* — *Exod. 3.* — *Ecclesia nihil diminuit de Dei uerbo.* — *Malach. 2.* — *Colligitur ex Caluino ad sacerdotes solùm pertinere uerbi diuini interpretationem.* — *Deuter. 17.* — *Haeretici sua commenta cum diuinis oraculis permiscent.*

ce:dotes, qui eum spiritum habent à consilio, qui posit diuinam legem interpretari, quam idem ipse tulit. tibi magnum discrimen uidebitur inter leuiticos sacerdotes, & euangelicæ legis ministros, *Quòd* (quemadmodum in quodam loco dicis) *sacrificiis Christum leuitici illi figurabant, cuius personam cùm nostri non sustineant, multò sanè prioribus erunt inferiores:* at mihi ipsi tantò plutibus dotibus præ illis donatos hos esse à Deo persuadeo, quantò excellentius restamentum, ac multò nobiliora sacra administranda susceperunt. ut non iam nouissimæ, & euangelicæ domus pastores cum antiquatæ illius gentis sacerdotibus conferamus Caluine, sed magis ipsum prophetarum spiritum (quo quidem primi sacerdotes non ita in serendis religionis suæ iudiciis gaudebant, cùm sæpe defecerint) in uniuersam ecclesiam deriuatum ueneremur & suspiciamus. nihil, nisi uerbum Dei erat, quod illi uaticinabantur: nihil, nisi Christi uerbum, quod ab ecclesia; tanquã fidei dogma, pro certo habendum accipimus. Percurre omnia, diligenter inuestiga uniuersa prophetarum oracula, & quouis mendacissimorum hominum genere nequiores nos existima, nisi planè comperias, nihil illis conuenire, quod optimo iure ecclesiæ catholicæ accommodare non possis. si eleganter Ezechieli dictum legimus, Audies ex ore meo uerbum, & annuntiabis illis ex me. si per Ieremiam prophetam dominus inquit, Prophera, apud quem est somnium, narret somnium: & qui habet uerbum meum, loquatur uerbum meum. eandem quidem profectò sibi legem cum illis dictam aduertit mater ecclesia, ut non plus doceat quempiam, quàm iussa fuerit: eademque paleam uocet cum sponso suo, quidquid à Caluino, Luthero, Zuinglio, Osiandro, & non à domini spiritu est profectum. Quòd si tibi toties illa apud eos prophetas occurrunt Caluine, Verbum domini, Onus domini, Dominus ait, Os domini locutum est, & cetera generis eiusdem: & mihi etiam hæc obuia sunt, Visum est spirirui sancto & nobis; In medio eorum sum; Non uos estis, qui loquimini; Maneat uobiscum in æternum spiritus neriraris: exclamabat Iesaias polluta sibi esse labia: Ieremias se nescire loqui fatebatur: at utriusque sancta & pura labia fuerunt, cùm spiritus sancti cœperunt organa esse. Ad eum modum si ecclesiam uniuersam in suis membris consideres, donec hîc exulat à patriá calesti; si nihil, nisi fragilem nostram fallacemque naturam spectes; sordescenr tibi labia, impollutaque uidebuntur: at si simul cum cælesti spiritu, ad eam mundandam misso, ut par est, semper contempleris, non iam terrenum, non humanum, sed diuinum potiùs eius testimonium iudicabis, haud secus, quàm iuxta duplicem hanc considerationem de prophetis feceris. Iam si in apostolos respicias, etsi homines fuerint, multis tamen & insignibus elogiis commendantur: quòd lux sint mũdi, & sal terræ; quòd pro Christo audiendi; quòd quæcunque in terra ligauerint, aut soluerint, ligata erunt, aut soluta in cælo. uide ergo, quàm potens sit Dei spiritus, quàm cælestis artifex, quàm omnia prospiciens, quàm omnium uirtutem habens.

Caluin. lib. 4. c. 12. sect. 25.

Longè præstant nouæ legis sacerdotes prioribus illis antiquatæ legis.

Ezech. 3.
Ierem. 23.

Act. 15.
Matth. 18.
Ioan. 14.
Isa. 6.
Ierem. 1.

Matth. 5.
Luca 10.
Ioan. 20.

Quòd de ratione apostolatus non sit nuda facultas doctrinæ tradendæ tantùm, ex locis scripturæ sanctæ ostenditur. Cap. IX.

I'C tamen iustè tibi irascar Caluine, qui & nomini, & muneri apostolico callidè derogas. dicis enim sic, *Verùm suo nomine præscferunt,* (loquitur de sanctis apostolis) *quantum sibi in suo munere permissum sit, nempe si apostoli sunt, ne garriant quidquid collibitum fuerit, sed mandata eius, à quo missi sunt, bona fide perferant. & satis clara sunt Christi uerba, quibus eorum legationẽ terminauit, cùm mandauit illis, ut irent ac docerent omnes gentes, quæcunque præceperat:* ecce nos cogis præter morem nostrum tecum agere. num quisquam nostrûm sanctissimos duces & apostolos garrulos dixit aliquãdo? Seminiuerbius appellatus est Paulus ab Atheniensibus, non quòd multa garriret, sed quòd audientium opinione maiora loqueretur. quòd si spiritus sanctus eorum animos non occupasset, adhuc præceptoris sui secuti uestigia, omnis continentiæ, atque modestiæ nobis filiis suis specimen minimè obscurum reliquissent. Quòd porrò ais, apostolicam legationem sola facultate doctrinæ terminatam, uestrum antiquum commentum est, &

Caluin. lib. 4. c. 8. sect. 4.

Matth. 28.
Mar. ult.

Act. 17.

antiquæ

antiquæ uestræ cogitationes istæ sunt: eo iam uos finxit non natura, sed nescio quæ peruersitas ingenio, ut nihili faciatis apostolico ordini detraxisse, dummodo simul cum suis principibus uniuersam ecclesiam perdatis. Apostolus, bone uir, in scriptura sancta non tantùm ministerij, siue officij nomen est; sed præter id dignitatem & primatum complectitur. qua significatione usus est Paulus, cùm dixit, Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia primùm apostolos. idem alibi, Ipse dedit quosdam apostolos. quamuis latiùs aliquando patuit uocabulum iuxta eius etymologiam: at is usus Paulo beatissimo multò familiarior est. & quidem, cùm inter ministros, quos ad ædificationem corporis Christi in ecclesia spiritus sanctus instituit iuxta Pauli sententiam, primum & summum locum apostoli obtineant, facilè intelligere est, quæ'uam competat illis potestas, nimirum non tantùm uerbi proponendi ministerium, sed etiam auctoritas prohibendi, præcipiendi, legesque ferendi. Proinde futile est & puerile Caluini argumentum, è nomine apostoli hic sumptum: inualidum, inquam, est: quippe quia non totam uocis significationem ipsa etymologia comprehendit. quod sanè non in hac uoce solùm, sed in aliis quoque quamplurimis perspici potest: ut in nomine, Dictator, Consul, Episcopus. Vult enim me, ait Cic. Pompeius esse, quem tota hæc Campana & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quem delectus, & summa negotij referatur. hic episcopus, nomen dignitatis est, quæ tamen in eius etimologiam non includitur. non enim hoc habet huius nominis ratio, ut eum significet, penes quem rerum summa sit, sed speculatorē & custodē. Verùm demus, ut in nomen apostoli, nihil aliud includatur, quàm in ipsius etymologiā, quod uerum non est: minimè tamen inde licebit inferre, quod Caluinus colligit, uidelicet, penes ipsos non aliam potestatem fuisse, quàm enuntiandi quod in mandatis haberent. fuerunt siquidem duodecim illi à domino electi, quibus Paulus item, & Barnabas accesserunt, non apostoli solùm, sed præterea pastores & episcopi, adeoque omnia episcoporum & pastorum officia ipsis conueniebant: inter quæ sunt regere, præcipere, ordinare. Attendite, ait apostolus, uobis, & uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. in actis etiam apostolicis legimus, quòd Paulus, electo Sylla, profectus perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta apostolorum, & seniorum. & sequenti capite dicitur, Cùm autem pertransirent Paulus, & Timótheus ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab apostolis & senioribus, qui erant Ierosolymis. Hæc parum nostro proposito conducere quis suspicabitur. sed ea nunquam ego hîc attigissem, nisi iste, qua pollet calliditate, ubi minùs speratur, laqueos miseris hominibus intendere semper moliretur. Reuertamur ergo Caluine, & uno uerbo sic concludamus: ecclesiæ docentis uox Dei uox est, quemadmodum & Christus doctrinam suam, non suam, sed eius, qui se misit, patris esse affirmabat. quibus sanè uerbis is, qui unicus atque æternus patris consiliarius semper fuit, quique dominus ac magister omnium constitutus à patre est, docendi ministerio functus, nobis omnibus suo exemplo præscribit, quam in credendo regulam sequi debeamus, ut nisi Christi ecclesia uerbo domini, siue scripturis expresso, siue per traditionem uiuida fide fideliqúe memoria retento, siue nunc denuò ex scripturis reuelato, per spiritum sanctum subiecta esset, nunquam uos illi tam firma & constanti fide subiiceremur. Hactenus dedimus tibi Caluine, primùm quidem omnium potestatem ecclesiasticam non nisi in ædificationem datam esse: concessimus deinde non aliud nos sanctæ ecclesiæ credere, quàm quòd ex ore Dei ipsa per spiritum semper acceperit: denique libentiùs dedimus hanc ecclesiæ doctrinam non tam suam esse, quàm Dei, & cælestis spiritus per ipsam nobis loquentis. unum tamen non potuimus, salua fide nostra, tibi concessisse, quòd scilicet non eò se huiusmodi ecclesiastica auctoritas extendit, quò expressum Dei uerbum non accedit.

Quid uox hæc, Apostolus, significet.

Ephes. 4.

Apostoli leges ferebant, ne dum Dei uerbum proponebant.

Voces, in quibus significationes etymologiam superant.

Cicer. ad Attic. lib. 7. epist. 11.

Act. 20.

Act. 18.

Ioan. 7.

Quod uerò inducis, ut idipsum probes, parui, aut certè nulliùs uigoris argumentum est. dicis enim, *Si uerum est quod ait Christus, quòd nemo patrem uiderit, nisi filius; & cui uoluerit filius reuelare, oportuit certè ab æterna illa sapientia semper dirigi, qui ad Dei notitiam peruenire uellent:* super hoc nunquam contenderimus Caluine, quomodocúq; illam sapientiam sumas. infers mox, *Quomodo enim Dei mysteria aut animo comprehendissent, aut eloquuti essent, nisi docente eo, cui soli patent arcana patris? Deum igitur non aliter*

Non nulli scripturæ loci explicantur, ex quibus malè colligit Caluinus, nihil esse credendum, quod non in scripturis legatur.

Caluin. lib. 4. cap. 7. sect. 5.

Matth. 11.

cognouerunt olim sancti homines, quàm ipsum in filio, uelut in speculo, intuiti. hoc enim dico, intelligo Deum non alia ratione unquam manifestasse se hominibus, quàm per filium, hoc est, unicam suam sapientiam, lucem, ac ueritatem: omnia lubens do: nihil addialecticas leges hîc exigere uolo; nec criminabor, quòd uidearis pluribus terminis uti, quàm ratio syllogismi requirat; dum sapientiam ingenitam cum producta & genita immisces: ut cùm de una agas in præmissis, de altera concludas. nihil hic tale recum conferendum esse censeo: quoniam tota illa tua ratiocinatio unicè mihi fauet. ita est, quòd nisi per filium uideri, nec cognosci pater potest. Ex hoc fonte hauserunt Adam, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, & quotquot alij extiterunt, quidquid habuerunt cælestis doctrinæ: ex eodem prophetæ omnes collegerunt, quidquid cælestium oraculorum ediderunt: ex eodem tandem Caluine dimanat, quidquid religionis & fidei Christi sponsa in nos filios suos copiosissimè diffundit. enimuero hæc sapientia non uno modo semper se exeruit: apud patriarchas arcanis reuelationibus usus est; sed simul ad eas confirmandas eiusmodi signa adhibuit, ut minimè dubium eis esse posset Deum esse, qui loqueretur. patriarchæ quod acceperant, ad posteros per manus transmiserunt: ea enim lege apud ipsos deposuerat Deus, ut ita propagarent. filij uerò ac nepotes, Deo suam ecclesiam nunquam deserente, sciebant è cælo esse, non ex terra: id quod per ecclesiam propositum audiebant. ubi autem Deo uisum est illustriorem ecclesiæ formam exhibere, multò post uerbum suum scripto mandari ac consignari uoluit: non quòd per scripturam quidquam firmitatis accederet ad ecclesiæ fidem, (erat siquidem diuina, non humana fides, & ante scripturam) sed ut nobile quoddam antiquæ fidei testimonium, & ipsum similiter diuinum. ut inde etiam facili opera & sacerdotes peterent, quod populo traderent, & populus ipse, quid sequeretur & crederet, in scriptis haberet. nihil miscebant sui sensus leuitici sacerdotes, nec extraneum aut alienum quidquam ab eo doctrinæ genere, quod Deus in legem inclusisset, docebant. Verùm & hîc uides Caluine multum sacerdotum sensibus, & explicationibus esse tributum. cùm enim Moses, legem recepturus, iam montem conscenderet, ne si fortè aliquid interea ortum fuisset, remedio uacarent; Habetis, inquit, Aaron & Hur uobiscum: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos. quod etiam & post acceptam legem, ne uel minimùm illi genti defuisse uideretur, à domino factum legimus. quòd si iuxta legem datam docere sacerdotes iubebat dominus, ideo est, quia lex illa uniuersalia principia continebat eius religionis, quam rudi illi populo satis superque erat sciuisse. ad summam sequenda sibi lex data proponitur, non quòd siue ad religionem, siue ad iudiciorum normam non plurimùm ualeret sacerdotum explicatio; sed ut meminissent ipsi, quidquam addere, quod illi legi non esset conforme, nullatenus sibi licere, esseq; illis designata amussis, in quam semper collinearent sua iudicia.

Non nisi per filium pater potest uideri, uel agnosci.

Exod. 24.

SECVTI sunt deinde prophetæ, per quos noua quidem oracula publicauit Deus, quæ ad legem adderentur, usqueadeo noua Caluine, ut nec ex lege manarent, nec cum illa quidquam haberent commune: nisi uelis dicere, in ipsam ea omnia respexisse, quoniam de Christo erant, qui unus totius legis finis erat perfectus, completusque terminus. quod sanè quidem tibi prorsus concedam: immo uerò ex ipsis uaticiniis eam legem aliquando antiquandam per nouam & euangelicam (ut optimè Paulus in epistola ad Hebræos ratiocinatur) satis expressè colligimus. quantùm enim ad doctrinam, non legis duntaxat interpretes fuerunt, sed multa addidere præter uaticinia, quibus & iusti in iustitia perseuerarent, & malos nimiùm minis & terroribus concuterent, & ad pium & misericordem Deum aduocarent. quare dicere, uaticiniis exceptis nihil aliud prodidisse prophetas, quàm putam legis explicationem, certissimum argumentum est uelle te ultro insanire, nisi nomen explicationis latissimè patere uelis, ipsumque extendere ad ea omnia, quæ ad diuinæ maiestatis cultum & honorem, & ad fidelis populi religionem pertinent. in quo quidem sensu ecclesiæ dogmata, publicaque iudicia diuinam esse legem sanctè nos interpretabimur: ut nihil sit, quod Caluinus calumniari possit, nefas esse ecclesiæ, Dei legi quidquam addere. Hæc autem omnia, tamque præclara prophetarum uaticinia non ex annalium monumentis, atq; ecclesiasticis commentariis, (quippe quæ adhuc non uolutabantur) sed ex patrũ memoria conquirebat illius tẽporis ecclesia; donec ipse Deus ad æternam ipsorum memoriam, & ut commodiùs frequentiusque posteritas

Multa tradiderunt sancti Dei prophetæ, quæ in lege non continebantur.

Ecclesiæ dogmata, & apostolica traditiones partes sunt diuinæ legis.

& legeret, & audiret, scriptis mandari, &, ut uerbi sui partem haberi uoluit. his simul accesserunt historiæ, præter legem & prophetica, multa continentes. quò enim euangelicæ ueritati propiores erant, eò maiori semper luce perfundebantur.

Quo pacto intelligendum sit, Christum perfecti absolutiq; magistri, atque summi doctoris functum esse munere. ubi locus Matthæi, & Pauli explicatur. Cap. X.

ERV'M post multa tandem suum uirus exerit Caluinus. ait enim, *Vbi demum in carne manifestata est Dei sapientia, quidquid humana mente de patre cælesti comprehendi potest, & cogitari debet, pleno ore nobis edisseruit:* principiò in hoc sibi iste palàm contradicit: paulò siquidem mox, ut iam uideri poterit, multa per spiritum effusum sciuisse sanctos apostolos, quæ antea ignorassent, coactus Christi testimonio dicentis, Multa habeo uobis dicere, quæ non potestis portare modò. ingenuè fatetur. quorsum ergo attinet negare nunc; quidquam Christum reliquisse edisserendum ad tempus per spiritum sanctum apostolis, atque ecclesiæ communicandum? tu'ne scripturis ludes tam ioculariter? & litteris arcanis haud aliter, quàm Aesopi fabulis, uteris? deinde, ut demus, tibi ipsi te semper constare, & non uertiginosum esse magistrum, non'ne uides te diuinis cum scripturis pugnantia loqui? sed, quoniam de hoc inferiùs sum acturus, nunc prætereundum esse duco. demum, ut tibi omnia demus, nilque fuerit, quod humana mente de patre cælesti comprehendi possit, & cogitari debeat, quod pleno Christus ore nobis non edisseruit, unde probabis, quòd illa omnia litteris mandata sint? Multa & alia signa fecit IESVS, quæ non sunt scripta in libro hoc, dicebat Ioãnes: quæ si scriberentur, uniuersus orbis tot libros non caperet. similiter Lucas narrat, multa de scripturis cum illis duobus discipulis, Emaus castellum contendentibus, dominum disseruisse. atque uellem ego, ut proferret Caluinus ecclesiasticum librũ, qui ea uniuersa, prout à domino sunt gesta, contineret: inanis re uera piorum hominum fuisset labor in eam rem probabilibus coniecturis, multisque suis uigiliis sumptus. idem dixerim de uerbo illo eiusdem Lucæ, quo in multis argumẽtis per dies quadraginta de resurrectione sua, & de Dei regno in nobis futuro cum discipulis suis loquentem, & edisserentem facit. ô si librum exhiberet Caluinus, sic ecclesiastica auctoritate donatum, ut certam uerbi Dei partem cerneremus: ubi uniuersa illa argumenta, diuinaque colloquia excusa haberemus. quod cùm facere non possit, desinat à nobis quærere expressum Dei uerbum: neque dubitet plura esse diuina oracula, quàm codex ecclesiasticus contineat. O' quàm familiare est his, qui hominum simplicitati insidiantur, uera falsis immiscere, quò sic commodiùs specie recti alios fallant. ex quo nobis Sol iustitiæ Christus illuxit, perfectum nos diuinæ ueritatis fulgõrem habere; qualis in meridie claritas esse solet, cùm antea sub obscura lux fuerit; quis nostrûm negare uelit? Deum insuper, posteaquam suus filius caro factus nos homines inuisit, non ut antea per alios subinde atque alios de filij aduentu locuturum, neque prophetias in eam rem iam propheticis additurum, quæ nos ad huc sub promissionibus detineant; quis nostrũm nolit fateri? quod enim nec desiderare meruimus, non iam speramus, sed possidemus. æternum hoc est, & nouum Dei nostri testamentum, ultra quod stultè & frustra aliud futurum quæretur: hæc hora nouissima uocationis nostræ; hic sæculorum finis; hæc temporum plenitudo; hi dies nouissimi sunt. Christi igitur doctrina plus satis contenti, nullam ultra nouam, aut nobis fingimus ipsi, aut ab aliis confictam, quamuis angeli de cælo sint, unquam admittemus. cum hoc tamen idẽ Dei filius fidei nostræ auctor & cõsummator, semper per electos uiros usque in sæculi consummationẽ non aliud euangelium, quàm quod in mundum intulerat, captui nostro humanissimè sese attemperans, explicatiùs edisserere nũquam cessat. Si omnes reuelationes negauerit Caluinus post Christi prædicationem & mortẽ; si omnes prophetias, non quæ de priori Christi aduentu sunt, sed quæ de posteriori, quando integra gloria iudicaturus aduenict; prophetias etiam, quæ futurum ecclesiæ statum

Nõ obscura Caluini contradictio.

Ioan. ult.

Luca 24.

Act. 1.

Christi testamẽtum æternum.

Quæ prophetia luce euangelica cessauerint.

prænuntiant; si eas, inquam, omnes, quasi nouas, parumque necessarias post Christi euangelij diuulgationẽ esse dixerit, uideat, quid responsurus sit Paulo & Ioanni: quorũ
Galat. 1. alter per reuelationem Iesv Christi didicisse euangeliũ gloriatur, non ab homine mortali, sed postquam immortalitatis gloria fulgeret; alter uerò Apocalypsim suam multò post Christi mortem, & prædicationẽ prophetiæ adhuc nomine insignire non dubitat.

Caluin. sect. 7. Hebr. 1. Illvd porrò, quod ex Paulo tu profers, testimonium, Deum olim multifariam patribus locutum esse per prophetas, at extremis his diebus nobis per dilectum filium loqui cœpisse, non rectè detorques contra omniũ sanctorum uoces, quò probes sic omnes docendi partes in filio patrem compleuisse, ut hoc ultimum æternumque ab eo habendum testimonium sit. Communis sanctorum sensus super eo loco hic est, Multi prophetæ fuerunt, & prioribus alij succedebant; multisque modis uisitaturum Deum plebem suam significauit: interdum sub figura lapidis; interdum digiti apparent, quasi manus scribentis in pariete; interdum uidetur dominus sedens super solium excelsum; non nunquam olla succensa, & uirga uigilans propheticis oculis conspiciuntur, diuersis quidem temporibus, nunc mirabilibus figuris, nunc apertis uerbis, aliisque reuelationibus: at temporibus istis semel in uno filio prophetarum domino, & prophetiarum fine & termino locutus est & uno modo: idque, quod locutus est, ad finem usque sæculi prædicandum commendauit. Arguit etiam iste ex Matthæo, quòd non temerè filium singulari dono nobis doctorem pater ordinauerit, quasi uerò simulatque ecclesiam audimus, huius cælestis doctoris disciplinam non profiteamur. perinde enim fuit, ac si ab omnibus hominum doctrinis abductos his uerbis æternus pater huic uni magistro nos sisteret; ab hoc uno omnem salutis doctrinam petere iuberet, ab uno pendere, in uno hærere, denique huius unius uoci auscultare. qui superbenedictus doctor per ecclesiam suam docere non desistit, quam habet huius cælestis ethicæ officinam mirabilem; ut uetum sit, quod iam iam ad patrem reuersurus nobis dixit, Ego uobiscum sum usque ad consummationem sæculi. & sanè quid iam ex Caluino, aut ex Luthero expectari, aut experi queat, non uideo: postquã uerbum ipsum uitæ familiariter quotidie se nobis ac corãm per ecclesiam explicat. in eo cælestis pater omnes scientiæ, ac sapientiæ thesauros absconditos esse uoluit, non ut post se nihil aliis dicendũ relinqueret; (ut tu suspicaris Caluine) sed ut intelligamus magis ac magis hiulcam fore nostram sapientiam præter eam, quam ab infinitis his thesauris filij Dei mutuata fuerit ecclesia. A' Messia omnium reuelatio sperabatur, quam & præstat; dum per se, aut certè per eos, qui ipsius legatione hac in parte funguntur, proferre abscondita in lucem nunquam desinit. iam ex suis corruptis principiis hoc colligit Caluinus: sed præstat eum audire. *Hinc etiam colligimus non aliud permissum fuisse apostolis, quàm quod olim habuerant prophetæ, nempe ut ueterem scripturam exponerent, ac ostenderent in Christo completa esse, quæ illic traduntur. hac enim lege eorum legationem definiuit Christus, cùm iussit, ut irent ac docerent, non quæ temerè ipsi essent fabricati, sed quæcunque ipsis præceperat:* ut intelligo, non nobis modò, sed & summis apostolis est iste iniuriosus: estque nostra querela, & caussa cum multis iuncta. sed quia de apostolatu & suprà non nihil tetigi, & dicam inferiùs fusiùs de potestate, quæ est in ecclesia ad ferendas leges; nunc prætereo.

Locus Pauli, Nouissimè locutus est in filio, & locus Matthæi, Ipsum audite, explicatur.

Sect. 7. Matth. 17.

Magisterij Christi præstantia.

Matth. 28.

Ioann. 4.

Matth. 28.

Respondetur Caluino, obiicienti illud Christi, Nolite uocari magistri super terram, &c. & illud, Quæcunq; dixero uobis. locusq; Petri explicatur, Qui loquitur, loquatur tanquam sermones Dei. Cap. XI.

NON possum re ipsa, etsi in negotio nimiùm serio, risum comprimere, dum hunc uideo tam laboriosum, tam argutulum in congerendis scripturæ locis, etiam his, qui parum ad rem faciunt. sæpe enim mecum hîc exclamo, Hæccine est Caluiniana superbia, quæ in manifestissimis scripturæ locis aliàs conniuere soleat? audiamus nunc, quæ testimonia citet, ut omni nos magisterio spoliet. *Nihil apertius dici poterat, quàm quod alibi dicit,*
Cal. sect. 8.

Vos

Vos autem nolite uocari Rabbi: unus enim magister uester est: ò admirandam hominis prudentiam, non ne uides magisterium non his Christi uerbis damnari, &, quòd à sua ecclesia rario disciplinæ exularet, uoluisse Christum; sed magis hac sua oratione Rabbinorum quorundam superbiæ, insignibusque & pulchris sapientum huius sæculi titulis ultimum uale dixisse? uoluitque Christus eo sermone nobis ostendere ueram sapientiam ex patre cælesti petendam esse. cuius adhortationibus presiùs hærens mater ecclesia, dari sibi de cælis sapientiam astitricem, quæ secum sit, & secum laboret, impensissimè supplex efflagitat. Iubet etiam Caluinus (qua religione fertur ad sacras scripturas) summa cura & consideratione obseruari, quòd, cùm spiritus ueritatis apostolis promittebatur, à quo dirigerentur in ueram omnium intelligentiam, non sine magno consilio illa restrictio fuerit apposita, Suggeret uobis omnia, quæcunque dixero uobis. ac si diceret, Non alia ab his, quæ ego uos antea docuero. O' incredibilem hominis religionem, quæ mihi tantò maiori miraculo est, quantò minùs frequenter istius scripta legenti ostendit se & occurrit. solet siquidem aliâs camelum traiicere, & nunc uel unam litterulam non sustinet sine consideratione abiisse. quo iam pacto uniuersa ecclesia, aut apostoli isti homini iure succensere posint, ego non uideo: ubi & ipsum spiritũ sanctum in terminos cogit, cui & suas partes asignat, ut nec ei plusquàm nobis suggerere liceat, quod à filio non sit prædicatum. absolutè Caluine de spiritu sancto legimus, Quæcunque audiet, loquetur: & quæ uentura sunt, annuntiabit uobis. quasi diceret, Quoties rei fuerit occasio, reuelabit uobis, errorum tenebras depellens; &, si quas machinatur mundus euangelio molestias, uos præmonebit, ea omnia prædicens, quæ ego dedero illi, ut annuntiet uobis. non enim à semetipso loquetur: sed quæ è re uestra esse uiderit, suggeret, ac quoties reuelare expedierit. Quod uerò ibi Christus dicit, Quæcunque dixero uobis, non eò dictum accipiamus, ut ultra ea, quæ Christus prædicauit, singulari quadam suggestione idem spiritus ecclesiæ sanctæ plura non reuelet; sed ut magis discipulorum tarditatem tunc humanisimè leuaret, qui cùm ad sui magistri doctrinam sæpe caligarent, peterentque ab eo pasim, ut sua uerba explicatiùs euolueret, totque parabolas longè à suis sensibus positas edissereret; eos consolatus, spiritum explicatorem omnium, & mysteriorum interpretem pollicetur, non pro his tantùm, quorũ tunc fulgore perstringebantur apostoli, uerùm pro multis aliis, quæ, ut uidimus, ab initio nascentis ecclesiæ dubia suborta sunt. non ergo ibi restrictio ulla est, ut ex aliis locis colligimus, sed suæ pollicitationis oportuna quædam applicatio.

Ioan. 14.

2. Paral. 1.

Ioan. 4.

Caluini insulsa ac noua religio.

Ioan. 16.

Quo pacto intelligendum sit uerbum Christi, Quæcunque dixero uobis.

VENIAMVS, ut postulas, ad Petrum, optimè à magistro edoctum, affert hic pro se Caluinus Petri testimonium, quod sic habet, Qui loquitur, loquatur tanquam sermones Dei, *hoc est*, inquit iste, *non dubitanter, ut trepidare solent sibi malè conscij, sed alta confidentia, qua Dei seruum tertis mandatis instructum decet:* Si saperes & intelligeres, exertus hic à diuo Petro gladius te petit Caluine, tuum iugulum hic ensis nudatus reposcit, non Christi ecclesiam, quæ Dei spiritum habet. quid hoc aliud est miser homo, quàm omnes humanæ mentis inuentiones, à quocunque senili ac deliro capite profectæ illæ sint, à Christi ecclesia arcere, ut in ea uerus Dei sermo, non Philippicus, non Caluinianus addiscatur? omnium hominum, cuiuscunque sint ordinis, etiam archipresbyterorum placita, uel potiùs figmenta tollere, ut solius Dei decreta rata maneant, diuinaque sint omnia, quæ de religione & fide nos à Christi sposa matre, uereque nostra magistra docemur? Hæc sunt, amice, arma illa spiritalia, potentia Deo, ad demolitionem hæreticarum munitionum, quibus consilia demoliantur filij Dei, & ecclesiæ milites, & omnem celsitudinem Caluinianam, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei; & captiuam ducant omnem intelligentiam ad obediendum Christo. en tibi summum desiderium, quo ecclesiæ pastores affectos esse conuenit, nempe ut Christo per eos orbis totus subigatur: hic finis omnis ecclesiasticæ summæque potestatis: hoc Dei uerbo, quod in ore habet ecclesia, confidenter omnia audet, sponsi sui maiestati omnem mundi uirtutem, gloriam, sapientiam, altitudinem cedere atque obedire cogit: eius spiritus, quem à consilio habet, uirtute fulta, omnibus à summo regum usque ad nouisimum plebis infimæ imperat: eo aspirante flamine hactenus Christi domus ædificata est, Satanas subuersus, oues pastæ, lupi profligati, dociles instituti & exhortati, contumaces & peruicaces conuicti, increpati, subacti; ac demum cælesti spiritu auctore uerbum Dei in sola

Caluin. lib. 4. cap. 7. sect. 9.
1. Pet. 4.

Diuus Petrus humanas inuentiones ablegans illo uerbo, Qui loquitur, loquatur sermones Dei.

2. Corin. 10.

Christi ecclesia cum suo natiuo sensu potentissime regnat. Consideremus rem nouam, & Caluino nostro parum consuetam. dat hic ecclesiæ pastoribus potestatem ad inobedientes arguendum, imo ut eos ligent & soluant, ac denique, si res expostulare uisa fuerit, ut fulmina, & fulgura aduersum prauos homines contorqueant: sed omnia in Dei uerbo postulat ab ipsis fieri. quare ex sententia istius ob Christi uerbu, Hoc est corpus meum, iure in Caluinum, aut in Lutherum spiritalia spicula, ecclesiasticaque fulmina patres iaculabuntur: ut mea uerò fere non opinio, sed fides, in utrunque uestrûm simul sua tela conijcere poterunt.

Ecclesiæ uniuersalis uox, Dei oraculum est: quod certè nullam hominis sententia unquam conuenire potest.

Si apostoli fuerunt spiritus sancti amanuenses, ecclesia porrò ipsiusmet spiritus est discipula.

SED pergit istius sagacitas, nouas differentias rerũ inuestigans, inter apostolos, & eorũ successores (qui ecclesiastici patres & pastores sunt) hoc discriminis cõminisci: quòd illi fuerunt certi & authentici spiritus sancti amanuenses, & ideo eorum scripta pro Dei oraculis sunt habenda: alij autem non aliud habent officij, nisi ut doceant, quod sacris scripturis creditum est, & consignatum. & tandem, *Constituimus igitur,* inquit, *non esse iam fidelibus ministris relictum, ut nouum aliquod dogma excudant, sed simpliciter inhærendum esse doctrinæ, cui Deus omnes sine exceptione subiecit:* quæ hactenus Caluinus dixit, si ad singulos homines modò retulisset contentus esset, non ei nos irasceremur: at in eo, quod subiicit, prorsus non est ferendus. ait enim, *Hoc cùm dico, non tantùm ostendere uolo, quid singulis hominibus, pastoribus, atque ecclesiis, sed quid etiam uniuersæ ecclesiæ conueniat:* certè Paulus, Caluine, cùm fidei discipulorum suorum dominari se negat, & cùm nemini parcit, cuius auctoritatem euangelij sui imperio non subiiciat, atque cùm fidem ex auditu dicit esse, auditum autem ex uerbo Dei, non his locis ipse ecclesiasticam auctoritatem remouet: sed fidem nostram à Deo uult pendere, ut aduersus Satanam, & omnes inferorum artes, totumque mundum inuicta & intrepida ea consistat. hanc profectò fidei firmitudinem non nisi in uno Dei uerbo collocatam cum Paulo reperiemus. neque tantum firmitatis catholicæ ecclesiæ uereque apostolicæ offerre nos audere mus, nisi ex Dei uerbo edocti essemus, magistrum eam habere, qui neque fallere, neque falli possit, Christum scilicet IESVM, eiusque diuinum spiritum.

Paulus, dum fidem nostram à Deo uult pẽdere, ecclesiasticã auctoritatem non remouet, sed magis auget.

HVCVSQVE uerbo Dei expresso nobiscum congressus est Caluinus: ubi quantum nobis negotij facesserit, æquissimi lectores iudicabunt. ad extremum tamen deest Caluino uniuersalis quædam ratio, quam nobis hic circumspiciendã esse affirmat. hæc talis est, Deus idcirco adimit hominibus proferendi noui dogmatis facultatem, ut solus ipse nobis sit in spirituali doctrina magister, uti solus est uerax, qui nec mentiri, nec fallere potest. hæc ratio non minùs ad totam ecclesiam, quàm ad unumquenque fidelium pertinet. Quæ noua hæc ratio est Caluine? non ne cùm tu eam sæpe usurpasses, tibi respondimus, longè aliam rationem esse de unoquoque fidelium & de tota ecclesia? quòd illi non sic diuino magisterio fruantur: at hæc ueraci, & qui nec mentiri, nec fallere possit, doctore, Christo IESV scilicet, certa stipulatione usque in sæculi consummationem perfruatur. cuius oppositum nec per scripturas, nec per rationes tu in præsentia probare potuisti.

Longè alia ratio est, unuscuiusq; singularis personæ, & uniuersalis ecclesiæ.

Multa Dei spiritus ecclesiam docuit, quæ litteris mandata non sunt in numero, quamuis bene in genere. atque proponuntur Caluini uerba, satis longè à Christiana modestia posita: quæ locis scripturæ confutantur. Cap. XII.

ONSTAT complura Dei spiritum post Christi ascensionem ecclesiam docuisse, quorum etsi à Christo uniuersalem quandam, & in genere cognitionem habuissent fideles: non tamen in specie, aut certè in numero, & singulariter. unde uniuersa fidei nostræ mysteria, & quæ ad religionem spectarent, omnia litteris cõscripta esse, non sine ignoratione affirmare potest: cùm scripturarũ testimoniis non modò nõ subleuetur, neq; adiuuetur, sed omnino ab eis excludatur. Paulus ad traditionem diuinam sibi factam, non ad scri-

ptuitam sæpe recurrit, nec ut minùs custodiantur, iubet, quæ sermone dedisset, quàm quæ per epistolas fidelibus cōmendasset. idemq; Timótheo mandat, ut quæ abs se audiuisset per multos dies, fidelibus hominibus traderet: iste uerò satis perperam Dei uerbum cum scriptura confundit: apud quem Dei uerbum non est, quod scriptis non sit mandatum, & in libris expressum. atque uniuersa nostra esse uult edita, cùm longè antè fuerit euangelium de Christo, quàm ulla litterarum esset cognitio, ne dum scriptura sacra. inter primum siquidem hominem & Mosen, qui primus legem scripto mandauit, & à quo prima authentica scriptura est profecta, iuxta uetustatis exempla 2373 anni intercessisse creduntur. nec opinor uelle te asserere toto illo tēpore Dei uerbum ecclesiæ defuisse. Sunt etiam auctores graues, qui totis sexdecim annis negant scripturam fuisse ullam de eo, quòd Christus uenerat in hunc mundum, ut saluos faceret peccatores; deq; rebus ab illo gestis, quas per id tēporis uoce tantùm ab apostolis fideles accipiebant. Porrò multas esse in Christi ecclesia traditiones, diuinitus acceptas, atque nullis scriptis mandatas, quas satis firmè à primis principiis fideles mente conceptas atque fixas haberent, testes sunt hi omnes, quos tam ex Græcis, quàm ex nostris Latinis producam. ex Græcis quidem Dionysius libro de ecclesiastica hierarchia, Ignatius ad Heronem, Philo Iudæus, Clemens pontifex, Irenæus, Clemens Alexandrinus in stromatis, Origenes in Numeros, Athanasius in Arrianos, Gregorius Nazianzenus in oratione ad Gregorium Nicænum, Gregorius Nicænus in uita Gregorij Neocæsariensis, Basilius in libro de Spiritu sancto, Chrysostomus in Paulum, Epiphanius libro de hæresibus, Theodoretus in historia ecclesiastica, Socrates in historia ecclesiastica de Nestorio, Theophilactus in Paulum; Damascenus libro de orthodoxa fide: ex Latinis uerò, Tertullianus libro de corona militis, & de præscriptionibus hæreticorum; Cyprianus libro tertio epistola octaua ad Cornelium papam; Ambrosius in epistolis sæpius; Hieronymus contra Luciferianos, Vigilantium, Iouinianum, ad Eustochium, ad Lucinum; Augustinus ad Ianuarium; Beda uenerabilis, Bernardus, Leo Magnus, Rufinus, Innocentius primus, Callistus martyr, Zozimenus, Nicolaus primus. nec etiam concilia nobis desunt, quæ hanc ueritatem & uerbis, & exemplis summopere pro traditionibus obseruandis commendent, & firment; patres uidelicet Nicænæ synodi prioris & posterioris, patres Gangrensis synodi, patres Arelatensis concilij, synodus Constantinopolitana, concilium item Toletanum quartum. Cùm ergo tu quæsiueris, Vbi scriptum id est? respondebimus nos, Vbi scriptum in uisceribus fidelium id non est? ego quidem semper credidi duabus de caussis, Deum nobis tam illustres patres, tantaque eruditione præstantes dedisse: & quòd scripturam sanctam erant interpretaturi, & quòd traditiones diuinas per ipsos eramus nos accepturi. his siquidem partibus Christi doctrina constat. quamobrem magna fuit semper traditionis & uirtus, & auctoritas, à qua ecclesiastica consuetudo dimanat, ut auctor est Tertullianus. Vbi, rogo, conuenientiùs, quàm hîc, Christi uerbum usurpare licebit, Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit? item illud, Quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata in cælo? item, Non te spreuerunt, sed me, ne regnem super eos? item, Audiui murmur uestrum contra dominum: nos uerò quid sumus, quia musitatis contra nos? sic Paulus post multa, quæ de custodia uirginitatis tradiderat, addit, Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Hæc est potestas, cuius meminit idem Paulus ad Corinthios scribens, item ad Timótheum, & in actis apostolicis, atque in epistola ad Hebræos.

1. Thessal. 4. & 2. c. 2.
1. Tim. 6.
2. Tim. 2.
Epistol. 1. lib. 3. c 123.
Homil. 5 de filio, & spir. sancto.
Cap 27. 28.
2. Thess. 2.
Lib. 2. contra hæreses serm.
2. Thess. 2.
Lib. 4. de orthodoxa fide.
Tom. 1. fol. 147. & ad eandem fol. 181.
Ad Luc. f. 194.
Tom. 1.
Tertull. de corona milit. & de uirg.
Luc. 10.
Matth. 18.
1. Reg. 8.
Exod. 16.
1. Corin. 7.
1. Corin. 10.
1. Tim. 2.
Act. 15.
Hebr. 13.

I TU posthac, & ubicunque uerbum aut euangelium audieris, mox quasi scripturam intelligas, gloriosè triumpha. Sed quis non uideat, quàm longè hæc diuersa sint? & quis non intelligat ex tot testimoniis, multa uerbo esse tradita, quæ ecclesiæ solùm memoriæ, & nullis nimirum scriptis sint mandata? quare, cùm neque scripturis, neque ratione quidquam proficere quiueris, ad conuicia te conuertis. *Isthac uerò*, dicis, *quam diximus, ecclesiæ potestas, si cum ea conferatur, qua se aliquot iam sæculis in populo Dei uenditarunt spirituales tyranni, qui episcopos se, & religionis præsules falsò uocarunt, nihilo melior erit consensus, quàm Christo cum Belial:* omitto singula ista tua maledicta exquirere, ne uidear stulto iuxta stultitiam suam respondere: tu uerò, donec omnem maledicentiam exhaurias, (si finem habet ullum) nolito silere. sic scilicet euangelicus tu apo-

Caluin. lib. 4. c. 7. sect. 10.

stolorum

stolorum stylo ac modestia tantopere delectaris. *Neque hic mihi propositum est exponere, qualiter, & quàm indignis modis suam tyrannidem exercuerint: tantùm referam doctrinam, quam ex scriptis primùm, deinde ferro & igni hodie tuentur. quoniam pro confesso sumunt uniuersale concilium ueram esse ecclesiæ imaginem; hoc principio sumpto, simul absque dubio statuunt regi immediatè à spiritu sancto eiusmodi concilia, ideoque errare non posse. cùm uerò ipsi concilia regant, immo constituant, reuera sibi uendicant quidquid contendunt de ueris conciliis. Fidem igitur nostram suo arbitrio stare uolunt, & cadere, ut quidquid ipsi utrâque in partem constituerint, firmum animis uostris statumque sit: ut siue quid probauerint, ipsum nobis nulla dubitatione probari, siue quid damnauerint, id quoque pro damnato esse oporteat. Interim sua libidine, contemptoq; Dei uerbo, cudunt dogmata, quibus postea fidem hac ratione haberi postulāt: nec enim Christianum esse, nisi qui in omnia sua dogmata tā affirmatiua, quàm negatiua certò consentiat, si non explicita fide, tamen implicita: quia penes ecclesiam sit condere nouos fidei articulos.* non nunc primùm obstupescimus Caluine, nec maximam nobis admirationem mouent istæ tuæ in optimos quosq; maledictiones, atq; maleuolētissimæ obtrectationes. agnosco agnosco istam loquendi phrasim. multò (nobis crede) peiora idem ipse Satanicus spiritus, qui te modò malè habet & cruciat, in sponsum Christum per Pharisaicos illos Rabbinos maledicta congerebat; grandioraque ei conuicia faciebat, quàm sint ea, quibus ipse modò suam sponsam figere conaris. quòd nouos condat articulos fidei, catholica ecclesia non usurpat: quæ uerò dogmata intra scripturæ sanctæ inuolucra latebant, & delitescebant, lumine, quo prædita est, illustrari facit, ut non alius sit articulus ab eo, quo credimus, Vnam sanctam catholicam ecclesiam: quamuis explicatum dogma, & in singulari necessariò credendum propositum, nouum nobis esse uideatur. Verùm audiemus te libentissimè, Caluine, expendentem, quantùm nos, quæ de ecclesia proferimus, argumenta iuuare possint. incipe igitur, & quàm religiosè pro tuis confirmandis aduersum nos argumentatus es, obsecro, ut tam piè, dum in nostrorū confutatione uersaris, nobiscum agas. Sed quid ego currenti ultro in præcipitium calcaria addo? *Præclaras, inquiunt, promissiones habet ecclesia, quod nunquam à sponso suo Christo sit deserenda, quin eius spiritu ducatur in omnem ueritatem:* sic est: habesne quidpiā, aut tam bellè tibi in mentem aliquid uenire potest, ut eas promissiones interturbare queas? uidere, quid respondeat. non una, sed infinitæ illi suppetunt solutiones, immo dixerim uerius dissolutiones. principiò eas omnes promissiones singulis quoque Christianis uult esse communes. *Nam, tametsi duodecim apostolis loquebatur dominus, cùm dicebat, Ecce ego uobiscum sum usque ad consummationem sæculi, item, Ego rogabo patrem, &c. non tantùm numero duodenario id promittebat, sed illis quoque singulis, immo aliis similiter discipulis, uel quos iam assumpserat, uel qui postea accessuri erant. Cùm autem eiusmodi promissiones eximiæ consolationis plenas sic interpretantur, quasi nemini Christianorum datæ sint, sed uniuersæ simul ecclesiæ: quid aliud, quàm Christianis omnibus fiduciam tollunt, quæ inde ad ipsos animandos redire debuerat?* ecce iam hîc incipis indulgere plebi. Christi apostolos personam sustinuisse uniuersæ ecclesiæ apud Christum, cuius ipsi futuri essent & duces, & magistri, testis est eiusdem Christi oratio ad patrem omni dulcedine, incredibilique suauitate plena, Pater serua eos, quos dedisti mihi: non pro mundo rogo, &c. cuius orationis se participem fuisse, uehementissimè gloriabatur Augustinus. idque præcipuè uideri potest, ubi de ecclesiastica structura dominus cum discipulis agebat. quare singulis discipulis promissus est spiritus sanctus; fateor: singulis est datus; non nego: sed sic datus, ut in ipsis ecclesiæ concessus sit; sicque communicatus, ut maneat in æternum. donec sæculum consummetur, spiritu indigebit ecclesia: apostoli, qui eam docebant, mortui sunt: penes quem igitur promissum donum & concessum asseruatum fuisse opinaris? non me prætetit, te dicturum, à cunctis fidelibus eum possideri. at hi, etsi uita integra sint & sancta, sæpè falluntur. præstat ergo nobis dicere, Caluine, non dissoluentibus Iesum, quòd idem ipse spiritus, qui est scripturæ, idem sit interpretationis; & qui fuit apostolorum, nunc est ecclesiæ. neque usqueadeo tu impudens eris, ut uelis negare, quin tota fidelium societas, multiplici bonorum uarietate decorata, longè ampliori & uberiori cælestis sapientiæ thesauro sit prædita, quàm seorsum singuli, neque suspicor, te adeò desipere, delirare, dementem esse, ut diuinas

Caluin. sect. 11. cap. 7. lib. 4.

Nihil non mouet Caluinus, ut locos scripturarū, quibus sua auctoritas ecclesiæ stabilitur, corrumpat & euertat.

Matth. 28.
Ioan. 14.

Apostoli uniuersalis ecclesiæ locum apud Christum tenuerunt.
Ioan. 17.

Spiritus sanctus in apostolis Christi ecclesiæ promittebatur, qui nunquam eam desereret.

Idem spiritus ecclesiæ, atque scripturæ.

diuinas promissiones ita cum fidelibus communicatas esse, sentias, ut certitudinem, quam secum affert spiritus, in singulis residere credas. est siquidem hoc communi usui contrarium. quin tu uno uerbo responde, Spiritus sanctus, cùm ecclesiæ promittebatur, apostolisque dabatur, num ad certi temporis dies, & non magis perpetuò nobiscum mansurus prædicebatur? ipsis ergo apostolis uita defunctis, manet spiritus in ecclesia, quàm diu ipsa superstes fuerit. non manet in singulis eo pacto, quo in apostolis manebat, cùm sæpe ex ueritate decidant & qui summo in loco sunt collocati, atque ille non erroris, sed ueritatis sit spiritus. manet ergo in communi catholicæ ecclesiæ consensu, ut quod uideris ab uniuersis ecclesiis, unaque fidelium uoce asseuerari, quamuis eius rei scripturam legenti tibi certi loci non occurrant, tanquam diuinum oraculum, excipias quod uel per apostolos sola traditione, uel per spiritum ecclesiæ, qui spiritus Dei est, tibi proponitur. Quòd autem uniuersale concilium expressa sit & perfecta uniuersalis ecclesiæ imago, statim uidebimus. sed nunc ueniamus ad alteram Caluini responsionem: sic enim ait, *Verùm, hoc omisso, simpliciter fateor id, quod res habet; dominum perpetuò suis adesse, & eos spiritu suo regere:* bene sanè sit tibi Caluine, si ultima primis sic respondent. *Hunc spiritum, dico, non esse erroris, ignorantiæ, mendacij, aut tenebrarum; sed certæ reuelationis, sapientiæ, ueritatis, ac lucis, à quo non fallaciter discant, quæ sibi donata sint: hoc est, quæ sit spes uocationis suæ, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis Dei in sanctis:* quid hîc audio? estne iste Caluinus? quî cedò tam subitò Hieronymi, aut Augustini personam induisti? faxit Deus, ne eam aliquando exuere uelis. sed, heu me, quàm citò catholicæ ueritatis eum pertædet, atque ad se iam ipse rediisse omni festinatione properat. pergitque quod patribus ecclesiæ honoris impenderat, non sine conuiciis malè patiens creditor reposcere. *Verùm cùm primitias, & quendam duntaxat gustum eius spiritus percipiant in hac carne fideles, etiam qui excellentioribus gratiis præ aliis donati sunt, nihil illis potiùs restat, quàm imbecillitatis suæ conscios sese intra uerbi Dei fines solicitè continere, ne si proprio sensu longiùs euagentur à recta uia, protinus aberrent. Quatenus scilicet spiritui illo adhuc uacui sunt, quo solo docente, uerum à falso discernitur. omnes enim cum Paulo fatentur, se non dum ad metam pertigisse. itaque ad quotidianum profectum magis contendunt, quàm perfectione gloriantur:* & mihi, & tibi magnopere uerendum est Caluine, ne aut proprio sensu longiùs euagemur, aut ne à recta uia protinus aberremus, qui spiritu illo adhuc uacui esse possumus: at quæ errare non potest huiusmodi uano metu inanibusque terroribus, non habet quòd urgeatur. quidquid per partes sanctorum unicuique tribuit Deus, id totum penitus, & cumulatè in ipsam ecclesiam confert. Caluinus ad hoc, *Tametsi non nullam ueri speciem hoc habet, uerum tamen esse nego:* immo uerò id tu meliùs respondisses, Quia hoc ueri speciem habet, ego nego. nunquam inficiaturus si uerum non foret. an ignoratis, quoniam egomet mihi ipsi imperaui, ueritati bellum ubique gentium & locorum indixisse? quia ergo uerum est, ego nego. *Sic quidem singulis membris distribuit Deus dona spiritus sui ad mensuram, ut corpori uniuerso nihil desit necessarium, ubi dona ipsa in commune conferuntur:* istud quàm uerissimum est mi Ioannes, sed aduersatiuam metuo: uereor, ne mox, ut solet, adsit. en nobis, *Verùm tales sunt semper ecclesiæ diuitiæ, ut multum desit ad summam illam perfectionem, quam aduersarij nostri iactant:* de summa perfectione, quam hîc habere ecclesiam iactamus, nec minimum deest Caluine: de illa uerò, quam habitura est in patria, multum per omnem modũ. unde nulla in parte ecclesia destituitur, quin semper habeat, quantum satis sit, atque in primis diuinum spiritum, quo sine per ambages errans & incerta malè uagaretur. quod sanè quàm non deceat sponsam illius, (qui, ut eam mundaret lauacro aquæ in uerbo uitæ, suum sanguinem magnificè profudit) nemo est, quin uideat.

Math. 28.

Apostolica ac diuinæ traditiones quàm diligentissimè sunt obseruandæ.

Cal. sect. 11.

Omnibus studendum est, ne proprio sensu utamur.

Caluin. lib. 4. cap. 7. sect. 12.

Nihil perfectionis necessariæ deest ecclesiæ, quamuis longè maiorem sit habitura in patria.

Ephes. 5.

1. Tim. 3.

Verbum Pauli explicatur, Ecclesia columna & firmamentum est ueritatis. & status totius controuersiæ inter nos & aduersarios proponitur. Cap. XIII.

ED Caluino uerbum hoc Pauli pro hac ecclesiastica auctoritate nō multam fidem facit. *Quid autem, ait, aliud sibi uolunt hæc Pauli uerba, quàm in ecclesia conseruari Dei ueritatem prædicationis scilicet ministerio? quemadmodum alibi docet Christum dedisse apostolos pastores atque doctores, ne ampliùs circumferamur quolibet uento doctrinæ, aut ab hominibus deludamur; sed uera filij Dei cognitione illuminati omnes simul occurramus in fidei unitatem:* obsecro te per Deum immortalem, quæ hæc firma custodia est, quam, quasi in tutissima arce, sibi Dei uerbum in ecclesia collocauit? quæ arma ei sunt pro defensione? quæ copiæ auxiliares, nisi diuinus hic spiritus? qui ipsas, quas per prophetas & apostolos edidit, scripturas per ecclesiam suam diuino sensu in perpetuum firmat, & quos per eosdem sermones protulit, cùm nihil litterarum esset exaratum, eos omnes huc contulit asseruandos, ut qui sub ecclesiæ fuerint disciplina, nouerint, non in Platonis academia, non in Zenonis porticu, non in Aristotelis schola, sed in Dei domo, in ueritatis sede, ac domicilio, ubi columna & basis nostræ fidei est, se uersari. quòd ergo Dei gratia, non quolibet doctrinæ uento (ut miseris istis contigit) circumferamur, neque quòd ab hominibus deludamur, (sicut hæreticorum sectatoribus infeliciter euenit) quòd postremò in mundo ueritas non extinguatur, sed salua perstet: inde est, quòd Dei uerbum fidam habet custodem, ecclesiam scilicet, cuius non modò opera & ministerio, sed luce etiam uniuersa hæc structura perfunditur, eaque nixa uero & solido fundamento, & quæ nunquam deficiat columna, firmiter sustinetur. atqui hæc firma custodia non tam in ministerio prophetico, & apostolico sita est, (quo sanè Dei uerbum apud eandem ecclesiam fideliter conseruatur, suamque puritatem omnino retinet) quàm quòd firmamentum sit inexpugnabile ob certitudinem dogmatum, & ob inuiolabilem & præsidem eius spiritum sanctum, cuius numine illius omnia reguntur. si quid de Christi doctrina periclitabitur, & de re Christiana inter nos non nulla sit controuersia, ad hanc, tanquam ad sacram anchoram, recurremus, religiosissimæque aræ isti procumbemus. Prudenter proinde Oecumenius, grauis in ecclesia auctor, in eo loco Pauli obseruari uult, quòd ecclesia non Dei tantùm, sed Dei uiuentis nominatur. Ne, inquit, aduertas, quòd hominibus tantùm repleatur: quæ enim per Deum excellit, & ipsi extruitur, ipsum utique inhabitatorem habet. Theodoritus etiam super eo ipso loco sic pronuntiat, Nec diuini prophetæ, nec mirabiles apostoli omnia præsciuerunt, quæcunq; enim expediebant, ea illis significauit gratia spiritus, quæ particulare donum ecclesiæ est, supra quam fundati nos stabiles & immobiles permanemus, uera tenentes per eam fidei nostræ dogmata. addit etiam unum, quod ad nostrum propositum unicè ualet: inquit enim, Postquam hæc dixit de ecclesia, mox quasi necessaria connexione orationem dogmaticam induxit, Et manifestè magnum est pietatis sacramentum. quò doceret ea nobis excipienda dogmata, quæ suo consensu hæc ueritatis columna, & fidei stabilimentum, ecclesia scilicet, firmauerit. Verùm nos reuertamur ad nostra. Vt meliùs intelligant Caluiniani lectores, in quo potissimùm cardine hæc nostra quæstio uersetur, quid nos postulemus, & in quo ipse nobis resistat, paucis quidem, sed minùs uerè, sic exponit. *Quod illi, inquit, negant errare posse ecclesiam, huc spectat, atque ita interpretantur. quando spiritu Dei gubernatur, tutò incedere sine uerbo posse: quocunque pergat, non posse sentire, aut loqui, nisi uerum. proinde si quid extra, aut præter Dei uerbum statuerit, id habendum esse non alio loco, quàm certum Dei oraculum:* nunquam hoc tibi dabimus, ut ecclesiam absque Dei uerbo & speciali illo quidem incedere suus sponsus sinat: bene porrò sine testimonio litteris expresso. utrunque quidē ru inconsultò satis confundis, atque peruertis. ubi (quod uelim non grauiter feras) tragœdias Arrianorum, antiquasque uoces arctiori & grauiori somno iam complexas denuò nunc tu excitas,

Diuinus spiritus est, qui ecclesiam firmat ueritate sua.

1. Tim. 3.

Ab ecclesia habemus, post Deum, ne quolibet doctrinæ uento circumferamur.

In fidei controuersiis ad ecclesiam confugimus.

Oecum. super 1. Tim. 3.

Theodor. ibid.

Nec præclari apostoli omnia præsciuerūt, sed quæ scire & docere expediebat.

In quo potissimùm cardine hæc nostra quæstio uersetur.

Caluin. sect. 13. cap. 7. lib. 4.

Ecclesia non progreditur quoquam sine Dei uerbo.

Verbum

Verbum hoc nusquam in scriptura reperimus, nusquam legimus, nusquam Dei sermo sic habet. itaque non potest ecclesia quoquam accedere, quò non secum afferat scripturam Caluine, si non aliam, saltem illam, Columna est ueritatis. Explicantur autem multa in numero & per concilia, & per traditiones, quas diuinas esse (ut iam diximus) & apostolicas, auctore Tertull. communis omnium ecclesiarum & sæculorum consensus testis est grauissimus ac certissimus. rursum quidquid in sacris episcoporum conciliis constitutum esset, id omne ad diuinam cum sapientiam, tum uoluntatem referendum esse imperator Constantinus religiosissimè censebat. hinc ex traditionibus scilicet, & conciliis magna ex parte sacramentorum usus nobis habetur, de chrismate, de pædobaptismo, de trina mersione, de sancto die paschatis, de ὁμοούσιον, deque infinitis aliis. & ut demus ad hæc omnia expressum Dei uerbum duces nostros & antiquos patres habuisse: illud tamen unum (sudet quamuis uehementer) nunquam ostendet iste, ex quo uidelicet scripturæ loco ecclesia didicerit Nicodemi euangelium non ad parem Marci historiæ certitudinem assurgere, neque plura esse, quàm quattuor euangelia, nisi permanentem lucem pro his omnibus explicandis in ecclesia collocatam diuinitus agnoscamus. noli igitur Caluine mentem nostram interpretari, quasi uerò aut tantum sit tibi à re tua otij, aliena ut curare possis; aut sic nos consilio uacui tibi uideamur, ut auxiliaribus copiis Caluinianis nobis sit opus. Ergo, quando nos damus, errare non posse ecclesiam in rebus ad salutem necessariis, hic est noster sensus: ideo hoc est, quòd abdicata omni sua sapientia humana, à spiritu sancto docetur per Dei uerbum, uel quod scriptura constat, uel quod traditione accepit. Tu dicis, *Hoc est discrimen inter nos, quòd illi ecclesiæ auctoritatem extra Dei uerbum collocant; nos autem uolumus uerbo annexam, nec ab eo separari patimur:* minimè nimirū Caluine: fine: ucriùs ego, & breuiùs nostrum dissidium explicabo. Est igitur inter nos discrimen hoc, quòd nobis quidem satis esse uidetur, ecclesiæ auctoritatem in Dei uerbo collocauisse, quouis pacto uerbum illud constet, siue scriptura, siue traditione, aut certè noua spiritus suggestione: uos autem non Dei uerbo tā latè patenti, sed Dei solùm, quod litteris & monumentis consignatum est, eam addictam ac subiectam esse uultis, ut à scriptura contra ius fasq; separari minimè patiamini. Verba primi & apostolici concilij, Ierosolymis coacti, hæc sunt, Visum est spiritui sancto, & nobis. Vbi licèt prophetarum oracula super re proposita satis discussa apostolis sanctis tum fuisse intelligamus: tamen ultimæ sententiæ spiritus sanctus per os patrum loquens auctor fuisse perhibetur. neque de ea re tam grandis exorta fuisset quæstio, si tam patens locus scripturæ illis succurreret, quàm facilè patere, & peruiam esse omnibus, isti insaniunt. Quòd si tam uobis probatur scriptura expressa, ut nihil, quod ibidem non sit, auctoritate ulla uos dignum censeatis: ubi, obsecro, imputatiuam illam nouam uestrā iustitiam aliquādo legistis? ubi, rogo, inanis illa uestra salutis confidentia, qua sic turgetis, in scripturis sanctis suum habet destinatū domicilium? denique, si usquequaque expressum esse oportere Dei uerbum arbitramini, patens omnibus, uniuersis obuium, quo pacto, docete me, tam horrenda & prodigiosa monstra, inaniaque portenta, quæ magis magisque augentur, ex tam sanctis latibulis, atque ex ædibus Deo sacratis produsse potuerunt, cùm ea per tot sæcula tot hominum oculos inuisa latuerint.

Tertull. de præscrip. hæret.

Quidquid in conciliis constitutum est, ad diuinam uoluntatem est referendum.

Constantinus imp. in actis concilii Nicæni.

Quæ præcipuè traditione sola constent.

Quid discrimi- nis inter catholicos & pseudoeuangelicos.

Act. 15.

Respondetur Caluino, & Dei uerbo subiectam esse ecclesiam monstratur, uerbaq; Chrysostomi illuminantur. Cap. XIIII.

SVBIICI itaque Dei ecclesiam uerbo, etiam non scripto, ubicunque illud sit, nos uolumus Caluine. uide ergo, quantò meliorem nos ecclesiam mente cogitemus, quàm uos: uide, quantò sponsi sui præceptis eam addictiorem nos concipiamus, quàm uos. quid autem mirum, si sponsa ac discipula Christi suo sponso magistroque subiiciatur, ut ab eius ore assiduè ac sedulò pendeat? hæc est enim domus bene compositæ ratio, ut mariti imperio uxor obtemperet: hæc scholæ bene moratæ regula, ut magistri

ſolius doctrina ibi audiatur. quamobrem non ex ſe ſapit eccleſia Caluine, non ex ſe cogitat quidpiam; ſed ſapientiæ ſuæ terminum ſtatuit, ubi loquendi finem ille fecerit. in hunc modum & omnibus humanæ rationis inuentis (cuiuſmodi Caluiniana ſunt omnia) prudenter diffidit: in quibus autem, reuelato ſibi Dei uerbo, nititur, minimè diffidentia aliqua, aut hæſitatione uacillat, ſed magna certitudine, firmaque conſtantia conquieſcit. ſic etiam earum, quas habet, promiſſionum amplitudini confiſa habet, unde fidem ſuam præclare ſuſtineat; ut nihil addubitet ſpiritum ſanctum ſibi ſemper adeſſe optimum rectæ uiæ ducem. nihil ergo plus nobis ex ſe denuntiat expectandum, quàm quòd diuinus ſpiritus ſuum ſenſum illuminauerit. Oportunus quidem mihi aduenirer Democritus cum ſuo riſu, cui materiam ſatis ſuperque hîc ad ipſum exhauriendum tu ſuppeditaſſes. Inter eccleſiaſticos ſcriptores nemo eſt, quem ſic laceres, nemo qui peiùs abs te audiat, quàm diuus Chryſoſtomus: hunc nunquam non dilanias, eius fidei (quæ magna eſt in eccleſia) nunquam non derogas. hîc uerò, quoniam non nihil tibi arriſiſſe huius doctoris uerba uidentur, mirum,
Chryſoſt. de ſancto & adoran. ſpiritu. quàm in cælū efferas, unicè laudes, & uehementer cōmendes. *Proinde ſcitiſſimè Chryſoſtomus, Multi, inquit, ſpiritum ſanctum iactant: ſed qui propria loquuntur, falsò illum prætendunt. ut Chriſtus non à ſe ipſo loqui teſtabatur, quia ex lege loquebatur, & prophetis: ita ſi quid præter euangelium ſub titulo ſpiritus obtenditur, ne credamus. quia ſicut Chriſtus legis &*
Ioā. 12. & 14.
Roman. 10. *prophetarum impletio eſt: ita ſpiritus euangelij. Hæc ille. Iam colligere in promptu eſt, quàm perperam faciant noſtri aduerſarij, qui non alio fine iactant ſpiritum ſanctum, niſi ut peregrinas & extraneas à uerbo Dei doctrinas eius titulo commendent: cùm ipſe indiuiduo nexu cum uerbo Dei coniunctum eſſe uelit, idque de eo profiteatur, Chriſtus dum eccleſiæ ſuæ eum promittit. ſic eſt ſanè. Quam ſobrietatem ſemel eccleſiæ ſuæ præſcripſit dominus, eam perpetuò uult obſeruari. uetuit autem, ne quid uerbo ſuo adderet, ne quid ex eo detraheret. hoc inuiolabile eſt Dei ac ſpiritus ſancti decretum, quod abrogare conantur, dum eccleſiam ſine uerbo regi à ſpiritu fingunt:* ſi nos ſtuderemus probare Satanicum eſſe omnino, quod ſuperiori loco, dum ſcripturæ ſenſum ab eccleſiæ iudicio minimè pendêre uult Caluinus, ſed ab arcano teſtimonio ſpiritus noſtri petendum eſſe: quid, obſecro, ad eam phræneſim magis reuincendam, ac penitus exterminandam obiicere nos ex ſanctis poſſemus, quàm uerbum hoc Ioannis Chryſoſtomi, nempe, Multi ſpiritum ſanctū iactant: ſed qui propria
Chryſoſtomus pugnat cum Caluino eo ipſo loco, quem pro ſe citat. loquuntur, falsò illum prætendunt? ſanctum Dei ſpiritum te ſemper iactare omnes intuentur: quàm etiam uni tibi propria, communia uerò nulli loquaris, & tu non inficiabere, etſi maximè uelis, omnes uident: & quàm te ſpiritus titulo non ſolùm præter, ſed contra euangelium munias & armes, res ipſa loquitur. deinde ô immemor, cur legem nobis dicis, quam ipſe pati nolis? corrumpis paſſim ſanctorum ſcripta tuis illis ſcholiis, cur non per te nobis licebit ueris & legitimis illuſtrare? ergo, ut, unde digreſſus eſt ſermo, redeat, Chryſoſtomus, dum euangelium nominat, non ſcripturam tātùm intelligit. ueſtra iſta eſt, ô orbis Chriſtiani lumina noua, conſuetudo, non antiquorum eccleſiæ doctorum: quorum ſic uos eſt pertæſum, ut eorum tædio penè ſitis affecti. prædicationem euangelicam, hoc eſt, euangelium, cum ſcriptura conſultò per-
Ad Tit. hom. 1. miſcetis. idem etiam Chryſoſtomus alibi ait, Omnia enim euangelium continet, &
Quid per euangelium intelligat Chryſoſtomus. præſentia, & futura, honorem, pietatem, fidem.. uis ſcire, quid hic ſanctus euangelium appellet hoc loco Caluine? intuere ſubnexum epiphonema: omnia prædicationis uerbo concluſit. Peregrinas & extraneas à uerbo Dei doctrinas qui ſpiritus titulo commendent, uos eſtis. peregrinus Caluino Lutherus, extraneus eſt Caluinus Philippo, ab utroque alienus Brentius, ab omnibus tandem his Chriſti eccleſia & abhòrret, & diſcrepat: quod ſicubi ſpiritus indiniduo nexu cum Dei uerbo coniunctus unquàm fuit, hîc, id eſt, in ſponſa Chriſti eccleſia ſancta, & maximè, & ſemper. ô Caluine uenerunt ſponſæ omnia bona pariter cum genita ſapientia cariſſimo ſibi ſponſo, & incredibilis acceſſio per ſponſi manus, & honeſtatis, & ſapientiæ facta ſibi eſt. ſapientiæ dux eſt, & ſapientium emendator, qui nunquam perituro nexu ſibi eam copulauit: deſponſata eſt non homini modò, uerùm homini Deo, qui dare ſibi poſſet ſententioſè dicere, digneq; datis cogitare. quod ipſa nobis ad imitandum proponit, neq; cum euangelio pugnat, neque ipſum labefactat, ſed ipſum ſequitur ſemper, & explicat magis, & illuſtrat. quare deſine innocentem & indemnatam Chriſti eccleſiam iam tanti mali crimi-

nis

nis insimulare. litigator acerrime sic anteuertis accusatorem tuum? per te Caluine, per te cælestes & publicæ legis nostræ tabulæ corruptæ; per te diuina oracula interlita & deprauata omnia: tu Dei uerbo tuum hæreticum spiritũ adiunxisti. apponet tibi Deus plagas ibidem expressas: tu de uerbis libri prophetiæ huius diminuisti, columnæ & ueritatis fundamento detrahens, spiritum ab sponsa separans; auferet Deus partem tuam è libro uitæ, & à ciuitate sancta, & ex his, quæ scripta hîc sunt. Sed non immoremur. *Apocal. ult.*

Quid intelligamus per uerbum illud, Multa habeo uobis dicere, quæ non potestis portare modò. & Augustini non nulli loci explicantur. Cap. XV.

PERQVIRE, ut lubet, singula nostra Caluine. non nos locum Ioannis, Multa habeo uobis dicere, quæ non potestis portare modò. eò inducimus, quò probemus tarditate aliqua, aut turpi ignoratione tunc etiam teneri Christi apostolos, cùm doctrinam suam scriptis commendarẽt: ut uel sic postea uiua uoce supplere necesse habuerimus, quod in scriptis suis ignorantiæ uitio omiserant: (procul esto tam incredibilis impudentia à piorum animis: absit tam inaudita blasphemia aduersum eos, quibus secundum Christum omnia nostra accepta ferimus) sed eò tendimus Caluine, dum Christi uerbis hîc utimur, ut ostendamus, quòd longè omnium uerissimum est, non uniuersa in numero prædicatione sua dominum comprehendisse, quòd teneræ adhuc ecclesiæ ratio illi haberẽtur, cuius uestigia secuti apostoli sancti & plura docuerunt, quàm scripturæ mandauerant, & à multis abstinuerunt, prout his, quos docebant, consultum fore arbitrabantur: factumque est, ut ordinatissimè in hoc sacrato ludo tyrones procederent, & maiores dies noctesque progressus in religione facerent & haberent. à temporibus apostolorum nihil defuit in ecclesia euangelicæ cognitionis, quod saluti nostræ expediret nos scire. non mutilam & dimidiam facimus apostolorum doctrinam, quos numeros omnes sui magisterij compleuisse scimus. noli uidere te pro sanctis apostolis caussam hîc agere, quorum hæres ex asse est ecclesia: te uerò cum ethnicis & publicanis exhæredem esse uoluerunt. hæc non nouam fidem dat nobis, sed magis apostolicas scripturas, & traditiones honorat, secundum præcedentium seriem ecclesiarum prædicat, & denique usque ad animam suo sanguine confirmat. docet tamen aliquando quædam ad fidem & religionem Christianam attinentia, quæ ex scripturis sacris mõstrari minùs possunt. et nisi hanc ducem haberemus, nunquam uerum scripturarum sensum attigeremus. non illi deesse poterit ueritatis spiritus, qui sui gratia prophetas, & apostolos creauit, se ipsum & in eorum ora non mentes modò intimè insinuans; non contra scripturas illa unquam definiuit, neque id fore aliquando ueremur; non ipsa nouum fidei articulum condit, qui non antea fuerit de fidei nostræ ueritate; non pro suo arbitratu quidquam ipsa discernet unquam sæculorum; denique non euangeliorum numerum augebit, aut nouam scripturam cudet, sed quod pridie occultum erat ad fidei ueritatem spectans, semper interpretabitur, edisseret, atque ad explicandum nobis proponet: & id quidem uel ex scripturis sacris iam notis, uel etiam traditionibus apostolicis, ad nos perpetua serie deuolutis, uel aliàs diuinitus ipsi ecclesiæ reuelatis. de cuius maiestate tantum abest, ut antiqui patres aliquid detraherent, ut magis omnia illi subiicerent: & tam longè est, quòd aperto Marte cum ea pugnarent, ut, qui uel minimum ab ea declinasset, à domini castris desciuisse existimaretur. tu uerò temerè eius imperio reluctaris, iudicium aspernaris, &, quod ferre humanus animus non potest, semper cum acerrimo telo stare niteris, nequaquam adhuc satiatus, neque satis esse putans, quòd ferreo eam conuicio uerberare uoluisti. cui sanè sceleri, & furori tuo non mens aliqua, non tuus timor, sed firma sponsi sui promissio, quòd portæ inferi non essent in eam præualituræ, obstitisse potuit.

Caluin. lib. 4. c. 7. fol. 14.
Ioan. 16.
Apostoli à multis abstinuerunt publica utilitatis ergo.

AVGVSTINVM nobis obiicis dicentem, Cùm dominus tacuerit, quis nostrûm dicat, Illa, uel illa sunt? aut si dicere audeat, unde probabit? demiror equidem Caluine, *August. homil. in Ioan. 96.*

quòd etiam ibidem non legisti, quæ in te nos conijcere oportunè possumus: sed statim, ut ingenium uestrum considero, admiratio hæc recedit. non enim ueritati studetis, sed ut specie quadam miseros uestros auditores fascineris. inde oritur, ut quæ uestris fucis uideantur conuenire, extensis manibus excipiaris: quæ uerò uestros dolos utcunque retegere possent, silentio prætereatis. Eodem loco diuus Augustinus sic habet, Cauete fratres seductores, cauete impuros, cauete obscenæ turpitudinis sectas, de quibus, ait apostolus, Quæ autem occultè fiunt ab istis, turpe est dicere, ne cùm horrendas immunditias docere cœperint, per spiritum sanctum fieri asserant, ut possint illa immunda & nefanda portari. Quod uerò abs te paulò antè ex eodem Augustino usurpatum est, aliena interpretatione non indiget. subnectit enim ipse, Quis hoc nostrûm faciat, (uides singulares personas excludi, non uniuersalem ecclesiam) & non maximam culpam temeritatis incurrat, in quo nec prophetica, nec apostolica excellit auctoritas? cùm ergo Caluine in Christi ecclesia utraque perfulgeat auctoritas, uel eodem Augustino teste, pro nobis est quod ibi dicit.

Locus ille, Si ecclesiam non audierit &c. explicatur, atque Caluino respondetur. *Caluin. lib. 4. cap. 8. sect. 15.* *Matth. 18.*

IAM extra controuersiam à Christo domino positum uideri poterat quidquid docet, ac decernit ecclesia, cùm iubet haberi pro ethnico, & publicano qui contradicere audeat, nisi hic Caluiniano clamore in dicendo obstreperemur: ait enim, *Primùm illic non fit doctrinæ mentio, sed tantùm censuris asseritur sua auctoritas ad corrigenda uitia, ne se eius iudicio opponant, qui admoniti uel obiurgati fuerint:* desine moueri Caluine: quî cedo tam citò tibi memoria excidit, quod obseruatū iri à nobis tantopere paulò antè contēdebas? Quidquid, dicebas, auctoritatis ecclesia habet, id propriè non hominibus, sed uerbo (cuius ministerium illis commissum est) datur. si tibi constare uelis Caluine, illic doctrinæ mentio necessariò habenda est, ubi censuris sua auctoritas, & regnum stabilitur. nunquam siquidem tanta auctoritate polleret ecclesia, ut non obtemperasse culpa fuerit, nisi unde recta præciperet, haberet. quare, sibi etiam malè conscius iste, omissis uerbis, quibus, & non pugnis agebamus, ad conuicia & maledicta se confert. *At hoc omisso, ualde mirum est tam nihil esse frontis istis nebulonibus, ut ferocire inde non dubitent. quid enim tandem obtinebunt, nisi non spernendum ecclesiæ consensum, quæ nunquam nisi in ueritatem uerbi Dei consentit? Nec uideri debeo nimis contentiosus, quod adeò uehementer in hoc insisto, non licere ecclesiæ condere ullam nouam doctrinam, hoc est, plus docere, & pro oraculo tradere, quàm quòd dominus uerbo suo reuelauit:* accidit aduersario meo quod feris euenire usu experimur. hæ porrò quò arctiùs ferro & compedibus constringuntur, eò magis exagitatæ & excitatæ ferociunt: &, ut rationis sunt & orationis expertes, si semel senserint se in carceres contrudi, magis irritantur: neque ferociter & superbè sæuire cessant, donec è compedibus sese expediant. Caluinus ergo iam dudum custodia dignum se iudicans, quò magis detinetur uinctus, eò plus feruet, in hoc unum ualidè incumbens, si iuris, pudoris, & officij repagula omnia possit perfringere. Sed, ut apprimè cognoscamus, quāta sit ueritatis præstantia, quanta'ue fortitudo, quòd & sæpe suorum hostium ora occupet, audiamus istum, quo consilio adductus sit, ut ecclesiasticæ auctoritati tam importunè insidiaretur: quod ab antiquis hæreticis ne attentatum quidem est. loquatur ipse, ne me sibi imposuisse quidpiam, cuius ipse auctor non fuerit, criminari quouis pacto possit. *Vident enim sani homines, quantum sit periculum, si hominibus semel concessum fuerit tantum iuris. uident etiam, quanta fenestra aperiatur impiorum sannis & cauillis aduersum probos, si dicamus id pro oraculo habendum inter Christianos, quod homines censuerint:* uulgò dicitur Caluine, Qui iudicem fugit, sese custodia & carcere iam dignum iudicat. non uis, ut sint in mundo iudices: callidè tu quidem, intelligēs neminem esse, quē tu non metuas, & qui te non oderit. Sed hoc quid ad meam caussam? etsi tu sic loqui pergas, nos tamen ab instituto ne pilo quidem minus dimouebimur. Quæ, obsecro, ista tua contumacia est Caluine, ut uelis tua cēsura alios accusare, cùm interim ipse nec uniuersalis quidem ecclesiæ nolis iudicio stare? ad extremum Caluine, nisi iudiciorum omnium summa ad unam ecclesiam deuoluatur, non in singulis urbibus, ac pagis modò, uerùm familiis & domibus, in dogmatibus cudendis pessima libertas regnabit. heu quàm hoc uerum experimur.

Caluin. lib. 4. c. 8. sect. 15.

Sanctorum testimoniis, & exemplis pro-

QVEMADMODVM plures sunt scripturarū loci, unde catholica ueritas de ecclesiastica auctoritate constare liquidò posset, quàm qui à Caluino hîc numerati sunt (mirum

qu idem

quidem, quàm infideliter nostram caussam agat) sic in recensendis exemplis, quæ catholici indicunt, in quibus sola traditio, uel patrum consensus regnat, mirum, quàm est diminutus. duo refert tantùm, cùm innumera sint: at nos uel quia non nihil de ea re iam attigimus, uel quia nō tam est propositi nostri nostra cōstruere, quàm istius cauillis obuiare, duo illa, quæ Caluinus hîc refert, persequar, si modò uerbum hoc unum addidero. Sanè ad probandum patrem esse ingenitum, opera trinitatis ad extra (ut sancti loquuntur) esse indiuisa, nullum locum exhibebit iste expressum in scriptura: item spiritum sanctum à patre & filio procedere, & filium cōsubstantialem esse patri, Deumq; esse per essentiam, etsi scripturæ dicunt, quantum tamen splendoris & lucis parrum ac conciliorum interpretatione illis accessit? Sed quantùm nos illa duo exempla, de quibus Caluinus hic agit, iuuent, uideamus. *Non eos iuuat exemplum de pædobaptismo, quem non tam ex aperto scripturæ mandato, quàm ex ecclesiæ decreto manasse aiunt. at miserum asylum foret, si pro defensione pædobaptismi ad nudam ecclesiæ auctoritatem suffugere cogeremur: uerùm satis alibi patebit longè secus esse:* & alibi etiam patebit, quàm parum tu absis à Pelagiana hæresi circa originale peccatū, quod filij fideliū uerè contrahunt, & quod non nisi regenerationis lauacro deleri habet. sed pugnāt acriter catholici & orthodoxi doctores pro baptismo paruulorum contra Seruetum, cateruæ anabaptistarum magnū decus, optimeque probāt, quàm debilibus suppetiis fraterculos suos anabaptistas Seruetus adiuuerit: apud quos leguntur & plura & meliora atque multò ueriora in utranque hæresim profligandam anabaptistarum, scilicet & nouorum Pelagianorum, negantium ex fidelibus parentibus natos immunes esse ab originali culpa. qui postquam ex scripturis cum aduersariis satis contendissent, ne qua ad mendacium hæreticis pateret rima, post diuinas scripturas, ad probandam eius necessitatem, ecclesiasticæ consuetudinis antiquitatem, generalium conciliorum maiestatem, quæ Dei institutioni hoc tribuerent, optimè induxere. Quamobrem sicut mihi probatur catholica ueritas de baptismo paruulorum, quòd ea sit scripturæ nimiùm affinis & conformis, ex Dei uerbo à sanctis explicato optimè pendens, ex antiqua demum ecclesiastica traditione iam à multis retrò sæculis nōn obscurè collecta, atque uniuersalium conciliorum consensu firmata: sic probare non possum illam Caluini hæresim, quam isto loco habet. *Sacramentum, & eius usus nisi certo uerbi Dei expressi fundamento nitatur, de filo pendet:* opinaris'ne Christiane lector scripturæ sanctæ zelo hæc dici à Caluino? immo uerò hæretici, quotquot ecclesiam à suo ortu uexarunt, nihil magis, ut eam radicitus delerēt, quàm scripturas, obtendebant: & quæ contra à catholicis obiiciebantur, aut eas temerè, tanquam minus canonicas, reiiciebant, aut certè sic scholiis iniquis ab eis constuprabantur, ut uel ipsæmet, nobis tacentibus, se corruptas atque interlitas esse clamarent. non isti Dei uerbo suum regnum stabiliendum curant: non id per eos Satanas molitur. id scilicet curat ille? an'non magis, ut eā scripturam perdat, noctes transigit? in id rei incūbit? id cogitat? id assidua cogitatione totos dies uersat? maximè profectò quidē. id quia nunquam se assecuturū probè nouit, nisi priùs ecclesiastica auctoritas è medio sit sublata, in ipsam suas copias omnes parat. cui si uale ultimum (quod absit) dixerimus, sine dubio scripturis etiam caruissemus. Non ille pro scriptura pugnat, sed contra scripturas. & cùm planè nō ignoret ab ecclesia illas pendêre, uafer spiritus, ne scripturas habeamus, consultò earum nos magisterio spoliat. sicut enim mihi nimiùm errare uidentur qui Satanam per membra sua de sola pontificia, aut ecclesiastica iurisdictione & potentia abroganda solicitum esse putant, & non etiam de politica ac ciuili: ita profectò faciunt, cum contra ecclesiam scripturas commendant. quò enim magis illis in ore regia potestas est, quò magis laudatur, quò magis contra ecclesiasticam per istos acuitur, eò plus eam sublatam cupiunt. nihil aliud studiosissimè diligentissimeq; curant, quàm ut omnem ordinem perturbent, quàm ut omnem iudiciorum auctoritatem conuellant, & labefactent. Optas'ne Christiane lector scire, quorsum isti conatus spectent? porrò ut sit rerum status sine rege, sine lege, & absque Deo: sit rerum status is, ubi quod sibi cuique rectum uidebitur, hoc faciat. date illi miseri discipuli quod poscit, concedite quod efflagitat, nolite negare quod petit: & sine controuersia iam iam illa omnia, quæ diximus, aderunt. non cogitatis cum callidissimo & ueteratore diabolo, ad capiendum paratissimo, uobis nunc certamen esse? cauete ergo,

[margin: ...batur, quantū sit non scriptis traditionibus tribuendum.]

[margin: Cal. sect. 16. c.8. lib.4.]

[margin: Hæretici nihil magis curant quam scripturam sanctam perdere.]

[margin: Hæretici cùm aduersum ecclesiasticam potestatem, sæcularem irritant, iam huic futurum bellum indicunt.]

ergo, ne suo uos consilio opprimat, artificio peruertat, ingenio labefactet & infirmet. principiis obstandum, ne, cùm mortiferum in uenas uestras fixerit per uulnera uirus, & pedem quoquam referre uolueritis, sera pœnitentia uideatur, seroque uos sapuisse, (ut olim fecere Phryges) priuatus rideat suis iocis, pessimisq; fabulis uestram mentem (ut solet) illudat. *De filo, inquit, pendet:* filum'ne patrum traditionem esse iudicas? filum ecclesiasticas consuetudines censes? tot sæculorum consensum, tot ecclesiarum, atque animorum penè diuinam consensionem tu filum uocabis? Sed uenio ad alterum exemplum, quod est de consubstantialitate filij. ea enim quamuis optimè scripturis probetur, non tamen ita explicata in scripturis alicubi uidebitur, sicut nobis per patres credenda proponitur. & hoc poteris tu negare? *Non temerè patres Arrium damnarunt:* fateor. quasi nos bellum horrificum & nefarium, omni imbutum odio, cum sanctis scripturis geramus, sic iste illas attollit. audi, obsecro, Caluine: erant patribus scripturæ, erant & Arrianis, immo non aliæ & aliæ, sed utrisque eædem; non tamen in omnibus unus spiritus. quia illis inerat spiritus ueritatis, qui est ecclesiæ; istis uerò spiritus uertiginis, qui est Satanæ: uicerunt illi; isti abierunt in fumum: illi sapientiam habebant in ore; cui isti, quantumcunq; scripturis respondere ualerent, contradicere nō potuerunt. quid tu ad hæc? *Nihil faciunt patres Nicæni, cùm declarant esse unius essentiæ, nisi quòd natiuum scripturæ sanctæ sensum simpliciter enarrāt:* quasi uerò id à nobis negetur. obsecro Caluine per Deū immortalem, quid hoc est, *Simpliciter enarrant?* quid sibi uult uerbum *Simpliciter?* ut coniicio, dicere contendis, nihil hîc attulisse patres de suo. quàm opinione tua falleris. afferebant & scripturas Arriani, & fortè nō numero pauciores; & quas catholici inducebant, illi non reiiciebant: sed quia plus nostri, quàm Arriani de suo adduxerunt; ideo uicerunt. de suo dixi, hoc est, de spiritu sancto, qui per eos scripturam suo sensui reddebat. atqui sensus scripturæ Caluine anima ipsius est. qui ergo sensum affert, animam affert. I tu nunc cum tuo, *Simpliciter*, & quibus uoles uertiginosis hominibus, tua omnia narrato, ut lubet: nos à uero spiritus sancti magisterio non recedemus. synedrum habet ecclesia, qui nunquam eam errare patietur, sed labentem excipiet, corruere non sinet, fulciet, sustinebit, consilio, copiis, fide, ac fortitudine.

Filii Dei cōsubstantialitas explicatiùs creditur à nobis, quā in scripturis legatur.

Ecclesia scripturam suo sensui restituit per spiritum sanctum.

De uerbis Constantini ad Nicænam synodum, & quæ fuerit ueterum hæreticorum consuetudo. Cap. XVI.

VERBA Constantini ad patres, Nicææ cōgregatos, nobis obiectas: quid si nos etiam obiiciamus eundem imperatorem in eadem facta synodo etiam loquentem, & ad eos episcopos litteras dantem, qui in conuētum uenisse non potuerunt? Quidquid, potentissimus idemque religiosissimus imperator inquit, in sacris episcoporum conciliis decretum fuerit, id ad uoluntatem diuinam referendum est. quid ergo? non sibi constat Constantinus? absit Caluine. uerum est, quod ibi dicit Augustus, discordia posita, ex uerbis spiritus quæstionum explicationes esse sumendas. quod sanè perpetuò obseruauit ecclesia, ut ex euangelicis & apostolicis libris cum prophetarum oraculis plenè ipsa sensum numinis ostenderet. uerum etiam est, quod hîc idem affirmat, diuinum esse, quod per patres ad nos dimanat. noli, rogo, Christum dissoluere, noli scindere, & luxare: spiritus scripturæ accommodatur; scriptura ecclesiæ datur; ecclesia demum Christi regnum, & filij hæreditas, atque possessio est. Hinc uidere licet nec perperam egisse quidpiam Constantinum, neque ecclesiæ suam potestatem eripuisse, (qui usque ad sanguinem, & animam pro ea pugnabat) dum patres ad scripturas allegabat, quos sciebat plura inde collecturos, (secundum spiritum sibi in eam rem à Deo concessum) quàm quæ nos cogitare possemus. & quidem, uti tunc, eius rei nulla patrum citari poterat traditio; sed tunc primùm noua uoce Arriani offendebantur, optimè ad scripturas utraque pars & Arriani scilicet, ac catholicæ ecclesiæ patres recurrebant. hinc factum esse intelliges Caluine, quòd episcoporum nemo tum surrexit, ut eam

Cal. sect. 16. Euseb. lib. 1. & 5 hist. eccl.

Explicationes quæstionū quo pacto ex uerbis scripturæ sint sumenda.

eam

eam contrà uindicaret: caruitque silentium omni perfidia. neque sic proditores fuere iuris ecclesiastici, immo uerò libenter amplexi sunt, quod imperator dicebat: ut consultet semper consulendas scripturas diuinas: quoniam ipsæ aut singulariter, aut certè generatim semper offerunt orthodoxæ ecclesiæ, quod credat, & suis fidelibus tenendum exhibeat. O magnam scripturarum amplitudinem, ò diuinam spiritu cælesti dignam largitatem, ò incredibiles ecclesiæ diuitias utrunque donum amplexas.

QVOD igitur aliquando certandi finem faciamus, meminerint omnes, quæ fuerint antiquorum hæreticorum in hac parte uoces; contrà uerò, quæ constans & una catholicorum sententia: ac mox iudicent inter nos. In Nicæno concilio quæ in scripturis non legissent Arriani, Caluinianam hanc aduersum catholicos cantilenam canebant, Hoc nouum est, Humana traditio, Hominum, non Dei mandatum. aduerterunt hoc optimè Athanasius, Hilarius, Augustinus. idem uerbum & Macedonius in Constantinopolitano usurpat, negans spiritum sanctum Deum esse, quòd id scriptura non exprimeret. Nestorius, cùm semel & iterum IESV matrem uocari sanctissimam Mariam in euangelio pridem legisset, Dei uerò matrem nusquam, plus sibi de scripturis, quàm Ephesinæ synodi patribus tribui uolebat: cui optimè sic respondebat Cyrillus, Hanc nobis fidem diuini tradidere discipuli: & licèt nullam fecerint dictionis huius mentionem; ita tamen sentire à sanctis patribus edocti sumus. omitto hîc Nestorij pessimi arrogantiam, qui usqueadeo insaniebat, ut scripturarum interpretationem præ omnibus sanctæ synodi patribus se consecutum inaniter iactaret. Chalcedonensi concilio opponebat Eutyches à sanctis scripturis nihil se edoctum, quod ad duas Christi naturas pertinere uideretur: nimiumque paternæ traditioni & doctrinæ fastidiebat, ac frustra sibi quidquam obiici dicebat, ubi scriptura tacuisset. cui nihil præter hoc patres respondent, Quæ sunt patrum, teneantur. Ergo, ut scripturas perdatis, ad ipsas semper prouocatis: catholici contrà patres appellant, ut auctor est Vincentius Lirinensis ante mille annorum: item longè uetustiores Irenæus, Tertullianus, Hieronymus, Augustinus. quid plures referâ? hi omnes, ac quotquot catholici habebantur, ad legitimam sacerdotum & episcoporum successionem, quoties esset de dogmatibus ecclesiæ exorta disputatio, tanquam ad sacram anchoram, confugiebant: ad hanc regulam fidei nostræ uniuersum doctrinæ genus, uelut ad euangelicam amussim, examinabant. Sed loquatur Origenes, Quotiescunque aduersus ea, quæ uniuersa obseruat Christi ecclesia, canonicas alioqui scripturas hæretici proferunt, uidentur nobis dicere, Ecce in domibus est uerbum Dei: sed illis credere non debemus, neque à paterna doctrina, & ecclesiastica traditione exire. Hactenus Origenes: qui quidem hæreticum etiam eum hominem diffinit, qui cùm Christo & scripturis se credere profiteatur, aliud tamen de fidei ueritate tenet, quàm habeat diffinitio traditionis ecclesiasticæ. Hæc de uniuersalis ecclesiæ lumine.

Veterum hæreticorum uoces.

Cyr. epist. 1. 4. tom.

Vincent. Lirin.
lib. contra hær
Lib. 3. de hæresib. c. 2.
De præscript. hæret.

Super Math. hom. 19.

De uniuersalium conciliorum auctoritate. Cap. XVII.

ENIAMVS ad concilia, quorum maiestatem maledictis & contumeliis non minùs impiè, quàm iocosè Caluinus lacerat, & dilaniat. antè tamen, quàm hanc quæstionē expedire incipiat, postulat, ut liceat sibi ista duo præfari. primum est, quòd si hîc rigidior futurus sit, non ideo faciet, quòd uetusta concilia minoris ducat, quàm decet: ueneratur siquidem ea ex animo, (loquor suis uerbis) suoq; in honore apud omnes esse cupit. *Sed & hic aliquis, inquit, modus est, ut nihil scilicet Christo derogetur. cuius hoc ius est, ut consiliis omnibus præsideat, nec socium habeat hominem in ista dignitate. tunc autem præsidere Christum sentio, ubi totum consessum uerbo & spiritu suo moderatur.* hoc est unum, quod ab omnibus magnopere in hac caussa animaduerti Caluinus efflagitat: ueniamus ad alterum: quòd si minus conciliis tribuat, quàm sui aduersarij petunt; non ea se caussa facere inquit, quòd à conciliis metuat, quasi Caluinianæ caussæ contraria sint, nostræ uerò suffragentur. *Nam ad plenam doctrinæ nostræ approbationem, & totius papismi euersionem abundè uerbo domini instructi sumus, ut nihil præterea requirere magnopere opus sit. ita, si res efflagitat, magna ex parte quod satis sit ad utrunque, uetera concilia nobis subministrant:*

Caluin. lib. 4. c. 9. sect. 1.

nolo singula obseruare, hoc unum certò mihi persuadeo, ostensurum me, Deo propitio, candido lectori & Christiano, in his septem libris, quàm domini uerbo non instructus, sed abusus semper fueris; & quòd omni ex parte ueteribus & nouis conciliis, antiquis & omni sæculo natis patribus iniuriosus, contumeliosus, repugnans, contrariusque fueris. Neque miror, si de conciliorum auctoritate (ut scripturas, & patres nunc missos faciamus) tanto studio pro uirili parte detrahatis, & plusquam Vatiniano odio uniuersalem, seu catholicam ecclesiam prosequamini; quando concilium est expressa ecclesiæ imago, hinc nascitur, quòd ad synodos omnes, quæ ecclesiam referunt, malè affecti sitis. hoc pro certo habemus nos, nihil tam hominibus istis inuisum esse, quàm ecclesiæ nomen. cùm enim in scriptura non legant ipsi, Caluinus, & Lutherus hæretici sunt, semper se inter catholicos importunè annumerant, & immiscent. Deique uerbum ubique iactant, quod se colere fingunt: at, quia uident in Nicæno Arrium damnatum, in Constantinopolitano Sabellium pudore affectum, Nestorium in Ephesino anathemate percussum, &, ne infinita persequar, nouerunt probè astuti homines, de hæreticis gloriosissimos habitos triumphos in uniuersalibus conciliis à temporibus apostolicis ad hæc usque nostra, grauemq; hæresis notam antiquis hæreticis ab ecclesia sæpe inustam, sibi timent miseri, hostem metuunt, quem acriter oderunt, & quoad possunt, declinant, & fugiunt; dum multò se illis inferiores ac uiribus longè minores uident. hic unus fons, unde tot maledictorum, tot conuiciorum, & iniuriarum latissimus profluens dimanat.

Verbum illud, Vbi duo, aut tres &c. explicatur, cui explicationi sanctorum testimonium adiungitur.

Matth. 18.

IAM de re ipsa loquamur. *Si ex scripturis*, inquit, *quæ sit conciliorum auctoritas, queritur, nulla extat illustrior promissio, quàm in hac Christi sententia, Vbi duo, aut tres congregati in nomine meo fuerint, illic in medio illorum sum:* quæ nam istæc, per Deum immortalem, est impudentia? ualde mirum est, tam nihil esse frontis Caluino isti, ut cùm numerum omnem excedant scripturarum loci, ex quibus huiusmodi auctoritas sufficienter satis fidelibus constare queat, (quod & puto superiori parte à nobis non ineuidenter demonstratum, dum locos illos perpenderemus, Ego nobiscum sum. item, Alium paracletum dabo uobis, qui maneat uobiscum &c. item, Portæ inferi &c. item, Visum est spiritui sancto & nobis. item, Qui uos audit, me audit. item, Columna & firmamentum est ueritatis, & id genus propè infinita) ad unum locum nos reiiciat. uidete, quò nos iste amandet? Sed agedum sit hic illustrior locus ceteris: quid habes? *Verum id*, ait, *nihilominus in particularem quemuis cœtum competit, quàm in uniuersale concilium:* si ea certitudine teneremus in Christi nomine congregari particulares cœtus, qua de uniuersalibus patrum conciliis fide credere debemus, haud quidem alia esset istorum, atque illorum cœtuum ratio. at uide, quò iam impudentiæ processeris, callens optimè fidem omnem conciliis derogatum iri, si semel in dubium reuocetur, fuerint'ne in Christi nomine congregata. Hic omnes eloquentiæ tuæ uires effundis, immo, his minimè contentus, alienas mutuaris, quò id apud tuos satellites dubium, incertum, controuersum, lubricum, suspiciosum, uarium, dissensionisque plenum facias, multum quæstionis & deliberationis habens. neque hic maledicendi finem ullum facis. *Nego*, inquis, *in Christi nomine congregari eos, qui, abiecto Dei mandato, quò uetat, quidquam uerbo suo aut detrahi, aut addi, sua stabiliunt:* non aliud igitur apud te est, in nomine Christi congregari, quàm quod olim cum leuiticis sacerdotibus Deus pepigit, ut scilicet docerent ex ore suo. & quasi iam tua epinicia caneres, adeò exultas, *Hoc semper à prophetis requisiuit: hanc quoque legem uidemus apostolis fuisse impositam. qui hoc pactum uiolant, eos neque honore sacerdotij, neque ulla auctoritate dignatur Deus. Hunc nodum mihi soluant aduersarij, si uelint fidem meam hominum placitis citra Dei uerbum mancipare:* Caluine nodus iam solutus est. non enim fidem tuam hominum placitis citra Dei uerbum mancipari debere dicimus. noli eos, qui loquuntur, considerare; sed magis cogita eum, qui in ipsis loquitur, patris spiritum. diceret'ne quisquam, fidem tuam homini mancipasse te, quòd Ioanni loquenti credidisti? absit Caluine. non enim fides tua illius testimonio nixa est, etsi eius uoci & eredis, & fidis: sed Dei testimonio per hominem loquētis, quod maius est. *At credo spiritum Dei per Ioannis os locutum, per ecclesiam nunquam legi:* ô auctor mirabilis, & quis te id docuit, nisi ecclesia? redi ad mentem Caluine, etsi nihil aliud credis esse in Dei nomine congregari, quàm ex Christi uerbo loqui: agnosce uerbum

Malach. 2.

bum in ore apostolorum, & in ore seminis apostolorum, in his intelligo, qui pro patribus nati filij sunt, hoc est, in ecclesiæ pastoribus, per quos, quibus crederes, accepisti. Sed, ne sine testibus loquamur, diffiniamus primùm, quid sit, iuxta sanctorum patrum doctrinam, in Christi nomine congregari, ut inde colligamus, qui sint hi duo, aut tres, qui in ipsius nomine conuenientes eum sibi præstò sunt habituri. Hieronymus his uerbis Christi, ad concordiam nos prouocati, proposito tam magno præmio, euidenter interpretatur. Origenes similiter, in Christi nomine congregari dicit, quotquot animorum & fidei unitate sibi mutuò consentiunt. Chrysostomus addidit, parum esse congregari, nisi in Christi nomine, hoc est, ob Christi tum gloriam & honorem, tum amorem, conuentus celebretur. Hilarius item, nomen Christi, pacem & caritatem interpretatur. Scimus, inquit, quoniam ipse, qui pax atque caritas est, sedem & habitationem in bonis ac pacificis uoluntatibus collocauit. Augustinus uerò nomine Christi utrũq; intelligit; & quòd eo modo cognoscatur, quo, ut cognosceretur, iã diu explicauit: & quòd consensus noster in æternam felicitatem dirigatur, cuius ipse auctor est. non enim in scriptura minùs esse legitur ueritas, quàm uita. postremò Theophilactus, Congregat, inquit, nos hisce uerbis ad caritatem: quia enim prohibuit, ne mutuùm offenderemus, nunc & de mutua concordia dicit. concordes autem dicuntur, non qui in malum conueniunt, sed qui in bonum. uide enim, quid dicat, Si duo ex uobis, hoc est, credentibus, & conspirantibus. conspirauerunt autem & Annas, & Caiphas, sed malè. & propterea sæpe precantes non accipimus, eò quòd mutua concordia caremus. non dixit, Ero: non enim tardat, uel futurus est: sed, Sum, hoc est, iam illic inuenior. Hactenus Theophilactus. Habes igitur Christiane lector, nihil esse aliud in Christi nomine congregari, quàm una fide, uno redemptore, unoque consensu, quæ ad æternam uitam pertinent, mutuò conferre. iam hinc intelligere difficile non erit, quàm longè à uerbo hoc hæretici absint, de quibus Ieremias dixit, Verè mendacium operatus est stylus scribarum: confusi sunt sapientes, perterriti, & capti sunt. uerbum enim domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. Cuius certè rei, si cum Lutheranis mihi bellum fuerit, apertam fidem facient Zuingliani: si uerò cum istis Sacramentariis certamen iniero, Lutherum habeo, qui diabolum omnium dissensionum patentem, Zuinglianorum doctorem esse affirmat. neque uerebor credere hîc Luthero, quippe qui diaboli consuetudine, ut ipse est testis, multos dies est usus; ut uel sic optimè perspectam habeat diaboli phrasim. Colligitur secundò ex antè dictis, nulli mortalium conuenire sic posse Christi uerbũ; Vbi duo, aut tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum ero. quàm nostræ ecclesiæ. hæc siquidè concordiã amat; non nisi in fidei unitate consentientes amplectitur; non propter aliud, quàm ob Christi honorem, gloriam, atque amorem conuentus suos celebrat; pacem & caritatem diligit; pacificã, semel traditam fidem nunquam deseruit. quamobrem tam certum mihi est, (loquor de firmitudine fidei) sacrosanctas illas synodos, quæ tanti ponderantur in ecclesia, in Christi nomine congregatas fuisse, quàm non dubito spiritum sanctum in eis synedrum fuisse, consiliarium, atque præsidentem. Verùm malo diui Hilarij uerbis agere, quàm meis. Adest, inquit non procul à principio progressus, mihi Sabellius, totum me sub uerbi huius professione, tanquam desideratum cibum, morsu sæuissimo transuorans: assistit mihi Photinus, qui & Hebion, auctoritatem mendacij sui ex professione ueritatis sumpturus: impiè multos ad unius Dei professionem Galatia nutriuit: malè in totum penè orbem, quos negat deos suos, Alexandria protulit: pestiferè natum ex Maria, Pannonia defendit: ecclesia inter hæc periclitatur ueritatem non tenere per uera, dum ea ei ad irreligiositatem ingeruntur, quibus religio & firmatur, & perit. sed eam, ut spero, ecclesia doctrinæ suæ lucem, etiam impudentiæ sæculi inuehit: ut licèt fidei sacramentum non suscipiat; tamen aduersus hæreticos ueritatem sacramenti prædicari intelligat. magna enim uis est ueritatis, quæ cùm per se intelligi non possit, per ea tamen ipsa, quæ ei aduersantur, elucet: ut in natura sua immobilis manens firmitatem naturæ suæ quotidie, dum attentatur, acquirat. hoc enim ecclesiæ proprium est, ut tum uincat, cùm læditur; tum intelligatur, cùm arguitur; tum obtineat, cùm deseritur. omnes quidem secum ac intra se uellet manere, neque ex tranquillissimis finibus suis aliquos abiicere aut perdere, dum indigni fiunt tantæ matris habitaculo: sed discedenti-

Hieronym in Matth. 18. *Orig. super Matth.* *Chrysost. in Matth.* *Hil. in annot. in Matt.* *Aug. in Ioan.* *Theoph. super Matthæum.* *Hæretici in Christi nomine non congregantur.* *Ierem. 8.* *Hilar. lib. 7. de trinit.* *Hæreticorum rabies in catholicos.* *Sæpe auctoritas mendacii à ueritate sumitur.* *Magna uis ueritatis.* *Ecclesia desideranum.*

T ij bus

bus ex ea hæreticis uel abiectis, quantum amittit occasionis largiendæ ex se salutis, tantum assequitur ad fidem expetendæ de se beatitudinis. cognosci enim hoc ex ipsis hæreticorum studiis promptissimum est. nam, cùm à domino ecclesia instituta, & ab apostolis confirmata, una omnium sit, ex qua se diuersarum impietatum furens error absciderit, nec negari possit, ex uitio malæ intelligentiæ fidei extitisse dissidium, dum quod legitur, sensui potiùs coaptatur, quàm lectioni sensus obtemperat: tamen, dum sibi partes singulæ aduersantur, non solùm suis, sed etiam aduersantium est intelligenda doctrinis. ut dum aduersus eam unam omnes sunt, impiissimum omnium errorem per id, quòd sola est, atque una, confutet. Hæretici igitur omnes contra ecclesiam ueniunt, sed, dum se inuicem uincunt, nihil tamen sibi uincunt. uictoria enim eorum, ecclesiæ triumphus ex omnibus est, dum in eo hæresis contra alteram pugnat, quod in hæresi altera fides damnat. nihil enim est, quod sit hæreticis commune. & inter hæc, fidem nostram, dum sibi mutuò aduersantur, affirmant. itaque, dum unusquisque defendit, aut damnat ueritatem fidei nostræ, hæc ipsa, prout sunt, religiosè & defendentes & damnantes ostendunt. hæreticorum incerta sunt omnia, erratica, atque falsa, ac sibi pro nobis inuicem dissidentia. Hactenus Hilarius. Vides, hæreticos omnes auctoritatem mendacij sui ex professione ueritatis sumpsisse: uides, ecclesiam periclitari tenere ueritatem per uera, dum ea ei ad irreligiositatem ingeruntur, quibus religio & firmatur, & perit: uides ueritatis magnam esse uim, quæ tentationibus & incursionibus augeatur: uides, neminem uelle extra se abiicere ecclesiam, sed omnes intra sua uiscera retinere ipsam percupere: uides hæreticorum sectas, dilaceratas, dissectas, detruncatas, atque luxatas, cùm Christi una sit ecclesia: uides, omnes contra unam ecclesiam uenire, cùm tamen ipsa omnium triumphis cohonestetur, atque aliorum spoliis ditescat. noli igitur dubitare promissionem Christi ad hanc unam ecclesiam potissimùm referri. Damascenus etiam, uir uita & litteris maximè clarus, cùm Leo Isaurus Constantinopolitanus imperator aduersus imagines bellum iniisset, his uerbis contra eum usus est: Cùm iam inde ab initio plurimi sacerdotes & reges Christiani à Deo dati fuerint, qui & sapientia, & pietate, & non sermone magis, quàm uita excellerent; cùm plurimæ præterea fuerint patrum synodi: cur nemo tale facere aggressus est? non patiemur, ut nos aliquis nouam fidem edoceat. Ex Sion enim egredietur lex, ait per prophetam spiritus sanctus, & uerbum domini ex Ierusalem. non patiemur, ut aliàs aliter sentire, temporumque uicissitudine fidem narrare liceat, ut ea iis, qui sunt extra ecclesiam, ridicula appareat: non patiemur, ut regio subiaceat edicto, si fortè conatus is fuerit morem à maioribus nostris euertere. non est enim piorum regum sanctiones ecclesiasticas subuertere: non patrum hæc, sed latronum & prædonum sunt: quæ ui extorquentur, non libera persuasione fiunt. non regibus dixit dominus, Vbi congregati sunt duo, uel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. non regibus ligandi uel soluendi potestatem tradidit Christus: sed hæc omnia, quæ diximus, apostolis & eorum successoribus episcopis promissa & donata sunt.

Ecclesia una.

BELLUM hæreticorum pax est ecclesiæ.

Dam. serm. 2.

Prophetarum atque apostolorum testimonia, quæ Caluinus contra ecclesiæ sacerdotes profert, ea omnia in ipsum & hæreticos contorquentur. Cap. XVIII.

NIVERSAS scripturas usque ad extremos earum recessus diligenter percurrit: & quæ in malos pastores (qui nunquam in ecclesia defuerũt) coniecta uidet, in istum locum coaceruat, ut inde uniuersis Christi pastoribus non mediocrem fidem deroget. rem altiùs exorditur, à Iesaiæ temporibus inchoans, *Speculatores eius cæci omnes, nec quidquam nouerunt. Omnes canes nec ualent latrare: iacentes dormiunt, & amant dormitionem: & pastores ipsi nihil sciunt, neque intelligunt, & in uniuersum respiciunt ad uias suas.* In eundem modum Oseas, *Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupes, odium in domo Dei.*

Caluin. lib. 4. c. 9. sect. 6.

Isa. 56.

Osee 9.

Ieremiæ tẽporibus ecclesia & pastores erant: audiamus quid de illis dicat. A propheta usque ad Ierem. 6.
sacerdotes quisque sectatur mendacium. item, *Prophetæ mendaciũ prophetant in nomine meo,*
cùm ego non miserim eos, neque præceperim eis. altera parte nihilo mitiùs in eosdem inuehebatur Ezechiel, *Coniuratio prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens: & qui rapit prædam, sacerdotes eius uiolauerunt legem meam, & prophanauerunt sancta mea: nec discrimen fecerunt inter sanctum & prophanum.* Ierem. 2. 3. 40. Ezech. 22. & ne nos inter Iudæos id tantùm ualuisse causaremur, Petrum in medium affert Caluinus, ut ne hâc elabamur: *Quemadmodum, inquit Petrus, fuerunt in populo ueteri pseudoprophetæ: sic & inter nos erunt falsi doctores, sectas perditionis insinuantes.* 2. Pe. 2. *immo palàm ostendit Paulus non alibi sessurum Antichristum, quàm in templo Dei.* 2. Thessal. 2. *alibi etiam tanti mali exordia ecclesiæ à suis pastoribus imminere demonstrat, dum Ephesinos episcopos allocutus dicebat, Et ex uobis ipsis erunt, qui loquantur peruersa, ut abducant discipulos post se.* satis pugnauerat scripturis Caluinus: redit ad conuicia, ut scômatis Act. 20. agat: deposuerat scilicet ea iam pridem: *Papa cum toto episcoporum suorum grege non alia ratione, nisi quia pastores nominantur, excussa uerbi Dei obedientia, uoluunt omnia, uersantque pro libidine: interim persuadere contendunt sese luce ueritatis destitui non posse, spiritum Dei in se residere, ecclesiam in se subsistere, & secum emori. quasi uerò iam nulla sint domini iudicia, ut eodem pœnæ genere in mundum hodie animaduertat, quo populi ueteris ingratitudinem aliquando ultus est, nempe ut pastores percutiat cæcitate & stupore. nec intelligunt stolidissimi homines eandem se canere cantilenam, quam canebant olim illi, qui cum uerbo Dei belligerabantur. sic enim sese contra ueritatem instruebant hostes Ieremiæ, Venite, & cogitabimus contra Ieremiam cogitationes: quandoquidem non peribit lex à sacerdote, nec consilium à sapiente, nec uerbum à propheta.* Zach. 12. Ierem. 18. reuertitur iterum ad scripturas Caluinus: non dum enim eius pharetra exhausta est, neque maledicendi tam citò finem est facturus. considerat & quærit, *Si generale concilium tunc ex talibus sacerdotibus coactum fuisset, qualis, putas, ecclesiæ facies apparuisset? audimus quid Deus, non uni, aut alteri eorum, sed ordini uniuerso denuntiet: Obstupescent sacerdotes, & prophetæ terrebuntur. item, Lex peribit à sacerdotibus, & consilium à senioribus. item, Nox uobis pro uisione erit, et tenebræ pro diuinatione, & occumbet Sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies.* Ierem. 4. Ezech. 7. Michææ 3. *Age si coacti* (ait Caluinus) *in unum tunc fuissent omnes eiusmodi, quis spiritus in eodem cœtu præfuisset? in consilio Achab 400 prophetæ aderant: sed quia non alio animo conuenerant, nisi ut regi impio adularentur, mittitur à domino Satan, qui sit spiritus mendax in ore omnium. illic omnium suffragiis damnatur ueritas, Micha pro hæretico damnatur, percutitur, conicitur in carcerem. sic Ieremiæ factum est, sic aliis prophetis.* 1. Reg. 22. Sed quid diu moratur nos pius Caluinianus animus? Caluin. lib. 4. c. 9. sect. 7. quid lectores suos alienis exemplis onerat? unum nimirum habet præ aliis memorabile, quod pro omnibus sufficere possit. ecquod istud est? *Concilium sacerdotum, pontificum, & scribarum aduersum Christum Ierosolymis coactum iussu summi sacerdotis, ibiq; totus sacerdotalis ordo summo pontifici assidebat, ne quid desideraremus, quod ad uniuersalium conciliorum externam speciem attineret. Quale tantum igitur concilium fuit? Rogas? Christus in eo damnatus morti addictus est, & eius doctrina è medio profligatur. O suspiciendum patrum concilium, i tu nunc, & inclusam in uniuersali concilio ecclesiam iacta. sit tibi facinus istud documento pro conciliorum maiestate. & quis nunc, rogo, nobis fidem fecit, quod nihil tale eueniet, ubi uentura defectio speratur, quam prædixit dominus per os Pauli, quæ uenire non potest, quin primi pastores ipsi à Deo desciscant? quousque hic in exitium nostrum tam sponte cæcutiemus? quousque in re tanta uana securitate torpescemus? quare nullo modo* (ait) *concedendum est in pastorum cœtu ecclesiam consistere, quos dominus nusquam recepit bonos perpetuò fore, malos autem interdum futuros prænuntiauit.* Ioan. 11. 2. Thessal. 2. Hæc Caluinus. et scilicet postulat, ne uerba sua in eam partem accipiamus, quasi pastorum auctoritatem passim ac temerè, nulloque delectu labefactare uelit, sed ut inter ipsos delectum habendum esse magis moneat. si Deo placet, re'ne horum omnium iudicem habebimus? tu deliges, qui sancti, qui peccatores, quibus congregatis assentiendum, quibus non credendum? immo cùm tot congestos abs te malos in tuis libris simpliciores legant, cùm tantùm nefandorum sacerdorum tam continua serie sibi succedentium catalogum contextum per te iudicem & delectorem incorruptum intueantur; neminem tamen illic uideant, aut certè perpaucos, qui pro debito munus officij sui fuerint executi: an'non suspicabuntur pastorem suum ex improborum colluuie ac sentina prodiisse? O pudor, ô sæcula, & adhuc

uiuere libet? usque eò de omnibus malè existimabit iste? usque eò ô Caluine ecclesiastica iudicia perdita arbitrabere, ut te cẽsore opus illis sit, te delectore? usqueadeo profligata uniuersa nostra existimas, ut, nisi tuus accedat sensus, actum sit de patrum auctoritate? rogo te per Deum immortalem, si à nobis tam impensè postulas, ut non te prauè affectũ ad Christi sacerdotes existimemus: quid tibi occurrere potuit, (si non iste tuus malus animus & genius in caussa fuit) quòd non contrà proborum sacerdotum, quibus nunquam destituta ecclesia fuit, catalogum contexuisti, ut uel sic & te ea, qua laborabas, suspicione liberares, & nobis persuadere non timore aut odio, sed zelo & amore ad scribendum impulsum, atque simpliciores quoque in suorum pastorum obedientiam sanctè custodiendam, nimiùm animares? octoginta quinque illorum uirorum Ephod lineum ferentium sub Achi-mélech gloriosa morte confirmata in egenos & pauperes misericordia, multùm in sacerdotum amorem allicere populũ potuisset. plurimum splẽdoris sacerdotali auctoritati oratione illa Abiæ regis Iuda accederet Caluine, si eam semel retulisse tibi libuisset, eo etiam tempore, quo prophetæ sacerdotibus nimirum indignari uidebantur. quæ talis fuit, Recordare ô Ieroboam (erat porrò cum rege Israel illi tunc bellum) à uobis expulsos sacerdotes domini, filios scilicet Aaronis, & Leuitas, & fecistis uobis sacerdotes, quẽadmodum & gentes nationum: nos uerò sumus domini Dei nostri, & hunc non deseruimus. & sacerdotes, qui ministrant coram domino, filij sunt Aaronis & Leuitæ in opere, qui offerunt domino holocausta singulis diebus, mane & uespere: deinde incensum aromaticum adolent, ordinantque panes mensæ mundæ, & candelabrum aureum aptant cum lucernis eius, ut ardeant semper in uespera: quoniam nos obseruamus obseruationes domini Dei nostri, quas uos dereliquistis: & ecce nobiscum Deus caput, & sacerdotes, & tubæ, & classicum, ut insonent contra uos. O' filij Israel ne pugnetis contra dominum Deum patrum uestrorum. nam id non prosperè uobis cedet. Hactenus pius rex Abias. O' quantum animi rudi plebi ad pietatem addidisses, & maiorum obseruantiam auxisses, si sacerdotes in officio pulchrè stãtes orbi, quasi in imagine, ostendisses; cilicio suo ac lacrymis uitã uniuerso populo cõsecutos; dolore & gemitibus perfusos; gemẽtes, quòd nullus esset, qui ad solennitatem ueniret; luctu, planctu, gemitu, ululatuq; suo, sæuæ animaduersionis Dei nostri sæpe iram mitigantes; orationis suæ fumo diuini furoris flammam temperantes; offensum Deum mortis suæ oblatione placantes; districto gladio in Deum cæli passim blasphemias uindicãtes; semper sese pro populo suo tutissimum murum hostibus & cum sanguine opponentes; inter uiuentes ac mortuos, inter Deum ac populum, inter cælestes & mortales medio sese incredibili & ad Deum pietate ac religione, & ad suos officio & affectu quotidie abiicientes. Quòd si generale concilium tunc ex talibus sacerdotibus coactum fuisset Caluine, putas'ne, qualis apparuisset ecclesiæ facies? audi semel: errare singuli possunt: ut uerò legitimè congregati fuerint, quî errabunt, in quorum medio Christus est, spiritus à consilio, ecclesia tota & lacrymis, & præcibus ab auxilio?

1. Reg. 22. — *2. Paralip. 13.* — *2. Paral. 7. 1. Esdra 1. 3. Esdra 1. Iudith 4. Tren. 1. Ioel. 1.*

Iesaiæ locus, Omnes canes muti, in quos prolatus sit. & locus Ieremiæ similiter declaratur. Cap. XIX.

Iesaia 56.

T una sententia omnes simul, non singulos modò, complexus est suo uaticinio Iesaias, Omnes canes muti non ualentes latrare: pastores omnes nihil sciunt, neque intelligunt: & in uniuersum respiciunt ad uias suas. non intelligis Caluine, eo loco sanctissimam prophetæ animam, quod euenturũ illi genti erat, tempore, quo desideratus cunctis gentibus ueniret, quasi oculis spectaret, longè antè uaticinatam fuisse? accipe iam ergo natiuam prophetæ mentem. O' eunuchi & aduenæ proselyti non est, quòd desperatione absumamini, quibus & uiuendi præcepta, & futurorum præmia iam iam parata intueor. en locus ille, qui multò illustrior præ aliis in domo Dei & muro, (quæ est ecclesia apostolica) & eminentior ceteris uidetur, Eunuchis paratus est: proselytos autem

Omnia hæc sumpta sunt ex diuo Hieronymo super eo loco Iesaiæ.

tem mons idem sanctus & lætitia in domo orationis expectat. quòd uerò bestiæ salvæ ueniant, & deuorent congregatos, siue in locum Iudæorum gentium turbæ succedant, speculatores eorum in caussa sunt, scribæ uidelicet & pharisæi: quia omnes cæci, nô nouerunt dominū saluatorem, nec lucem uoluerunt uidere præsentem. Vis in summa scire, quos cæcos hîc intelligat propheta Caluine? illos nempe, de quibus dominus dicebat, Sinite eos, cæci sunt, & duces cæcorum. item, Stulti & cæci, quid est plus aurum, an altare, quod sanctificat aurum? de his, inquam, spiritus propheticus loquebatur, non de ecclesiæ euangelicæ speculatoribus: de quibus idem uates, uel magis euangelista præmiserat, Sed & populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse, qui loquebar, adsum. quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem? uox speculatorum tuorum, leuauerunt uocem, simul laudabunt, quia oculo ad oculum uidebunt, cùm conuerterit dominus Sion. in Hebræo habetur, (quemadmodum Hieronymus obseruat) Vox custodientium te, & pastorum tuorum, seu speculatorum exaltata est. Sed instas, etiam ad hæc nostra tempora aspiciebat ille, qui dixit, Et erit in die illa, dicit dominus, obstupescent sacerdotes, & prophetæ consternabuntur. ut autem manifestò intelligas Caluine, multum te falli opinione tua, lege quæ mox sequūtur. Et dixi, inquit propheta, Heu, heu, heu, domine Deus ergo ne decepisti populum istum & Ierusalem, dicens, Pax erit uobis? & ecce peruēnit gladius usque ad animam. super quibus uerbis eleganter sic habet Hieronymus, Turbari poterat propheta, putans in se Deum esse mētitum, quòd cùm suprà uaticinatus fuisset, In illo tempore uocabunt Ierusalem solium Dei, & congregabuntur ad eam omnes gentes in monte domini: & ego assumam uos, unum de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam uos in Sion, & dabo uobis pastores iuxta cor meum, & pascent uos scientia & doctrina. hîc uerò dicit, Obstupescent sacerdotes, &c. nec intelligit, (ait Hieronymus) illud multa post tempora esse repromissum, hoc autem uicino futurum tempore. iuxta quod & apostolus loquitur, Numquid repulit Deus plebem suam? absit. et certè uerba Ieremiæ, quæ capite illo tertio post ea, quæ nos induximus, sequuntur, uniuersam rem facilè expediunt. Cūq; multiplicati, inquit, fueritis, & creueritis in terra in diebus illis, ait dominus, non dicent ultrà, Arca pacti uel testamenti domini: neque ascendet super cor, nec recordabitur illius, nec uisitabitur, nec fiet ultrà. & continuò sequitur, In tempore illo uocabunt Ierusalem, &c. Audis ne dandos pastores nouos, uiros apostolicos, qui pascant credentium multitudinem, non in Iudaicis cæremoniis, quæ iam periere, sed in scientia Christi atque doctrina in toto orbe seminata? non in arca domini, quæ custos fuit legis Mosaicæ, fiduciam habebunt; sed ipsi erunt templum Dei: non ultrà abolitis & antiquatis illis sacrificiis inseruient; sed spiritualem cultum sectabuntur. quid ecclesiasticæ auctoritatis patribus hîc abrogatur? potest'ne fortius argumentum ullum sumi ad stabiliendam sacerdorum nouæ legis maiestatem, quàm quod ex his locis Ieremiæ à nobis productum est? Sed & illud eiusdem prophetæ uerbum, Venite, cogitemus aduersus Ieremiam cogitationes: non enim peribit lex à sacerdote, neque consilium à sapiente, nec sermo à propheta. pulchrè idem ecclesiæ doctor Hieronymus in hæreticos sic detorquet, Vt tunc Iudæorum contra Ieremiam, siue dominum saluatorem, ita hodie hæreticorum contra sernos eius, cogitatio est: ut sanctos uiros accusatione præueniant, nec cogitant, quid illi ueritatis loquantur, sed quid ipsi struant mendacij. iactāt enim in sacerdotibus non ecclesiæ, sed suis, & in sapientibus, & in pseudoprophetis suis legem & consilium Dei, & eloquium permanere, dicente scriptura, In peruersam animam non introibit sapientia. Hæc Hieronymus non minùs religiosè ad antiquos patres, ac uiros sanctos, quàm seuerè in Arrianos & antiquos, & nouos hæreticos.

Isa. 52. *Ierem. 4.* *Ierem. 18.*

IAM uerò argumentum, quod ex Pharisæorum concilio depromis, ad labefactandum patrum synodos tam inualidum est, quàm illud fuit & turpe & nefandum concilium. sed expecta parum, & quantas pro nobis uires habeat producta ratio, breui scies. Principiò, quòd iniustum illud iudicium fuerit, res ipsa clamat; iudices iniustissimi; testes, qui producebantur, falsi; crimina, quorum insimulabatur agnus innocēs, conficta. quid plura? senum coniurationem aduersum indemnatam Susannam, Architophelis prauum in Dauidem consilium, & si quod est in orbe uisum, uel auditum corruptum iudicium, si cum

Respōdetur Caluino producenti pharisæorū concilium.

si cum isto conferas, mox quod graue & durum uidebatur, non multam iniuriam continere iudicabitur. O diuinam sapientiam, quàm uictrix futura es, cũ ab impiis iudicabere? quid ita? rogas? neque ab hoc nefandissimo conuentu diuinus spiritus abfuit. mira narras. mira: sed mirabiliora audies. inter illegitima subsellia, inter impuros & sceleratos testes, per iudices iniustissimos cælestis spiritus locutus est. papæ quid hic ego audio? quod si sic est, ô quam maior erit gloria domus istius nouissimæ supra primam. sed amabò perge: quoniam ab ore narrantis, ut uides, pendeo. edissere, obsecro, quo pacto tam iniqua sentẽtia reus est mortis: à spiritu sancto proficisci potuerit: & si sic, cuius testimonio possit id probari. nam si patrũ testimonio id solùm firmatur, minùs fortasse ualebit apud istos, qui non multũ fidei, ut tu nosti, factis synodis tribuunt, dicentque, sui gratia, quò eorum auctoritas pluris æstimaretur, id eos aliquando imaginatos. nihil minùs: ex Dei expresso uerbo id habemus. ò rem incredibilem: sic est, ut audis: refert Ioannes. loquere, quoniam audio libenter. quòd post multorum sententias ultro citroque agitatas, (ut par est credere contigisse) Caiphas, qui illi concilio præerat, rem totam diffinitiuè absoluit his uerbis, Expedit, ut unus homo moriatur pro populo: & non tota gens pereat. at hoc iam ipse audieram: sed quod quæro, est: unde colligi possit tam iniquam sententiam ab spiritu ueritatis dimanasse. contine parum: nam propè est, ut audias. Hoc autem, ait spiritu sancto plenus Ioannes, à semetipso non dixit: sed, cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. O' altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, ò abyssus bonitatis immensa, ò diuitiæ gratiæ Dei nostri, si idòlo magis, quàm sacerdote usus est, quòd uel nomen illo anno haberet, quid credis ipsum facturum illi sedi, in qua Petrus mortuus, occisi pro gloria sui nominis pastores sine numero? quid dicis? dicam uno uerbo libenter. ad eam sedem, quam tu mihi nominasti, accessum nunquam habuit perfidia: in ea apostolicæ cathedræ principatus uiguit: patrum auctoritas hîc seruatur incorrupta: demum Romana fides catholica fides est. ualeant ergo infelicissimi, quotquot post cælum ipsum promissum, post templi uelum abscissum, post spiritum in apostolos diffusum, quem & nunquam ecclesiæ defuturum pollicitus est Christus, nos iterum ad uana & inania elementa antiquæ legis aduocare moliuntur. abeant illi in malam crucem, nos in bonam, per quam sub meliori testamento uiuimus, & melioribus repromissionibus nitimur. Mirum id profectò mihi uidetur, quòd cùm non audeas affirmare errasse, sacerdotes & scribas, dum ab eis sciscitatur rex Herodes, ubi Christus nasciturus foret, neque tam certè ueritati tyrannicam celsitudinem efficere potuisse, quin homines alioqui omnium generum flagitiorum rei uera regi responderent, etsi non omnino citra sui capitis periculum, quòd ea res ad Dei gloriam pertineret: nunc uerò animus tuus sit Caluine in dubio, tribuas'ne uel partem honoris huius euangelicis sacerdotibus & pastoribus? Reuertamur ergo, ut religiosè consideremus pulcherrimam concilij speciem, quod ex talibus sacerdotibus cogeretur. atque si è cauernis terræ, in quibus delitescebant, è solitudinibus, è speluncis, è carceribus denique in unum constitutum locum prodiissent, proh sancte Deus, quanto splendore Christi ecclesia horum patrum doctrina fulgeret? quanto putas miraculo & angelis fore, quod ipsi suis suffragiis confirmarent?

Psal. 50. — *Ioan. 11.* — *Locus Romanæ fidei.* — *Matth. 2.* — *Hebr. 11.*

AD hæc obseruat Hieronymus cùm his locis Iesaiæ, & Ieremiæ, tum alibi sæpe non tam sacerdotibus illis iratum fuisse Deum, quàm apostolicam ecclesiam, cuius illi umbra erant, grauiter admonuisse earum sectarum, quas uos prophetæ noui, nouique uates in ipsam inuehere moliturí eratis: nouorumque dogmatum libidines, quibus per uos innocens hæc columba terrenda ac uexanda erat, iam antè multò prænuntiabat. collige te parum Caluine, & mecum paululùm considera: quæro abs te, num aduersum nouorum dogmatum assertores, aduersum uenales omnes linguas, aduersum uerbi Dei corruptores sceleratissimos, efficaciora testimonia ex scripturis depromere tu potuisses, quàm quæ nuper abs te hîc recitata sunt? responde, si tibi aduersum Arrium, Manichæum, Iouinianum, Sabellium, Montanum, Nestorium agendum esset, (quamuis nunquam sacerdotes fuissent) quibus, te precor, scripturis conuenientiùs eorum impudentiam reprimere, mendaces uoces corrigere, dolos notare, in auribus nostris, in oculis omnium, sua mendacia, insidias, fraudes, procacitatem, uniuersa demum perditissimorum hominum flagitia defigere potuisses, quàm his, qui pro hæreticis omnibus

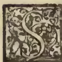
Iesaias & Ieremias hæreticorum mores illis uerbis notabãt. Hieronymus super Ies. & Ier. — *Caluini actio in antiquos hæreticos.*

(quorum

(quorum te hîc caussam egisse contra nos non dubito) numeratæ sunt? ô Arri, ô Sabelli, (iure ac meritò diceres) immò ô Luthere, uos mendacium prophetatis in Dei nomine, cùm ipse uos non miserit, neq; uobis quidquam præceperit. uos uos, ô Martion, ô Vigilanti, uos doctores mendaces, perditas sectas insinuantes orbi, uos, inquam, sanctissimi Petri uerba petebant, contra uos iam nos præmuniebant: de uobis uaticinatus est Paulus, cùm ecclesiæ pastores aduersum uos antè, quàm nasceremini, mirè excitat, & irritat. ô hostium ecclesiæ ferociam, ô infernales furias, non dum nati eratis, nihil molestiæ Christi ecclesiæ intuleratis, & iam uos timet, uos perhorrescit. uos uos prophetæ illi estis, quibus pro uisione nox est, & tenebræ pro diuinatione: uos uos estis, de quibus legimus, Occumbet Sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. ô prophetæ corruptissimi, concilium uestrum odiuit anima mea; conuentus uestros & comitia execratus sum; illic omniũ suffragiis damnata ueritas catholica est, antiqui patres pro hæreticis à uobis habiti, ecclesia sæpe percussa, & in carcerẽ innocens & indemnata coniecta est. Si his sermonibus antiquos hæreticos ipse adorsus fuisses Caluine, si eos sic compellasses, si sic conuenisses, quis, proh Deus, cum hostibus, ueris & legitimis scripturis congressum fuisse te non diceret? quis tuum laborem non probaret, fidem laudaret, pietatem tuam non coleret, & admiraretur? quid ergo sic stertis miser homo? non te uides? non te conspicis iisdem uerbis notatum? percurre singula prophetarum uaticinia, lege attentiùs integra illa duo Ieremiæ capita, ad quæ nos amandasti; & nisi truncus, aut fungus sis, & non homo, te ibi notari, te quasi digito ostendi, prophetico penicillo graphicè pingi, apprimè referri, ornari plumis, ac demum absolutam Caluini ideam intuebere. sunt enim quædam in te singularia, quæ in nullum alium conuenire possunt. Dimittamus iam olim mortuos, dimittamus antiquorum cineres, cum his, qui hoc sæculo omnium infelicissimo Christianæ reipublicæ statum perturbant, & uexant, cum his agamus. prodeat in concilium Lutherus archipresbyter & patriarcha uester; (absit tamen uerbo iniuria Caluine) fiat conuocatio solennis; conueniant Vuitembergæ, Saxoniæ, aut Geneuæ; (parum refert, modò sit hospes ab hospite tutus) præeat summus patriarcha; totus ordo reformatorũ theologorũ assideat; stent armati ministri; adsit à latere tenentis sceptrum & clauum Carolostadius, toties maritus; habeat suum locum Zuinglius; procedant sectæ iuxta initia natiuitatis suæ, Sacramentarij, Anabaptistæ, Caluiniani; (finite me uiri orthodoxi, ferre non possum, ne cogitare quidem expressam hanc nõ alicuius humani conuentus, sed ipsius inferni faciem) Iconomachi, Antinomi, Osiandrini, Dauidici, Mononitæ, ceteræq; obscuræ, & sine nomine factiones; non agatur hic Caluine de fidei dogmatibus; (quoniam in infinitum & in immensum tunc res abiret) sed sit, quod primò proponatur diffiniendum, Quis huius concionis primus, quis coryphæus, quis princeps: ô Deum immortalem, quàm mihi uidere uideor, non consilio, non rationibus, non grauitate, non modestia, non sanctorum testimoniis, non scripturis, non denique uerbis, sed armis, telis, gladiis, pugnis, calcibus, unguibus, morsu certare, rem totam à uobis decerni, unumquodque transigi, absolui, expediri, cunctosq; ad arma ad arma uocari. quò quisque autem erit potentior, eò profectò maiori iure ab expresso Dei uerbo, si diis placet, optimè collecto ad summum presbyteratum peruenisse uidebitur. Quod si ita est futurum Caluine; uicimus; nobis præda eripi non potest. non tibi æqualiter Lutherus, qui iam fur & latro à suis haberi incipit: tecum nec Philippus, nec Osiander, nec Brentius, nec Bucerus, nec Musculus, nemo tecum de summo pontificatu contendere audebit. satis superque secum actum putabunt omnes isti, si ad tuæ solicitudinis partem, ô archidux Christiani orbis, eos uocare pro tua immensa in bonos & optimè de Christo meritos liberalitate dignatus fueris. quòd si electioni reluctabitur Seruetus, anabaptistarum princeps, noli timere, uerberibus & flagris, immo atrocibus flammis cum eo agetur. deinde, ut id ui, & armis assequare Caluine, quod iam diu affectare te quamplurimi, quibus domi tuæ multos annos familiariter es usus, affirmant, qualem ex tali concilio putas Christianam confessionem nos habituros? quàm bellè conueniret inter uos, quàm citò res expediretur. Sed, ô me miserum, quàm diu hominum istorum mentio me detinebit.

2. Petri 2.
Act. 20.
Ezech. 7.
Mich. 7.
1. Reg. 22.
Ierem. 23. & 40.
Hæreticorũ concilium describitur quale foret.

Respondetur adhuc Caluino pro patribus: & ostenditur ob quorundam pastorum negligentiam, atque improbitatem ipsum non debuisse omnes maledictis figere. Cap. XX.

SATIS superque noui complures imbecilles inter pastores nostros esse; satis compertum habeo quamplurimos in ecclesia dormire: in quo maximopere dolendum est, & uerendum, ne cancer iste nester longius pastorum socordia ac desidia serpat: quos prophetæ feruenti sermone excitabant, ut uel sic tantam ignauiam à se ipsis aliquando excuterent. sed & nunc etiam multorum hominum pia uota in ecclesia de ea re audiuntur, ut ad munus apostolicum, cuia interest de religione nostra iudicium ferre, non nisi cuius uitæ perspecta sanctimonia fuisset, notaque diuinarum scripturarum cognitio, assumeretur. fortassis si sic res se habuisset, uel tanti motus in ecclesia non fuissent exorti, uel minori certè negotio sedari possent. uerùm nemo propterea putet Caluine, se iustam habere caussam ab ecclesia discedendi: quòd sicut populus, ita sit sacerdos, maximè in lege euangelica. ubi quamuis spiritum Christi multi non habeant, quo sancti sint; bene tamen quo alios sanctos reddant, siue cùm baptizant, siue cùm peccata remittunt, siue cùm Dei uerbum annunciant, deque scripturæ sententia iudicant. Sint, dicebat Nazianzenus duo anuli, unus aureus, ferreus alter; uterq; regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimantur: quid inter signum hoc & illud interierit? nihil. discerne materiam in cera, etiam si sapientissimus existas: dic quod'nam ferri, quod'nã sit auri signaculum? unum est utrunque: materia est diuersa, character unus est, forma una, absolutio eadem, uerbum idem. noli eum, qui te purgarurus est, expendere: noli eũ, qui te iudicarurus est, iudicare. Augustinus etiam præclarè, Qui fuerit, inquit, superbus uerbi Dei, & sacramentorum minister, cum diabolo & Iuda reputabitur: sed Christi donum nunquam contaminatur. quod per illum fluit, purum est: quod per illum transit, liquidum uenit ad fertilem terram. putas ne, quia ipse lapideus est, nullum fructum ferre poterit? per lapideum canalem aqua ad areolas transit, in ipso nihil generans: at hortis plurimum fructus affert. spiritualis siquidem uirtus ministerij lux quædam est, quæ & ab illuminandis pura excipitur: et si per immundos transeat, non inquinatur. Audiatur hìc à nobis etiam Chrysostomus, os uerè aureum, Caluine. Cùm uideris, ait, sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium: non enim oportet damnare res, sed qui re bona malè utitur. Iudas proditor fuit: uerùm non ob id accusatur apostolicus ordo, sed illius animus. nec crimen est sacerdotis, sed malum animi. non de doctrina & de rebus tibi loquor. alioqui quot medici facti sunt carnifices, ac uenena pro pharmacis dederunt? noli artem uituperare, sed malè utentem. quot nautæ malè rexerunt nauigia? uerùm non ars nauigandi mala est, sed illorum animus. si Christianus fuerit improbus, ne incuses professionem & sacerdotium, sed re bona utentem malè. Sed quid te diu detineo Caluine? en Christus adest, qui etsi pharisæorum mala opera & publicè arguebat, & semper execrabatur & detestabatur: eos tamen à nobis & audiri, & obseruari mitissimus dominus iubet. Super cathedram Moysi sederunt principes & pharisæi: quæcunq; dixerint uobis, facite; secundum uerò illorum mala opera minimè. quòd si nullum apud te Ioannes pondus habent Christi & orthodoxorum testimonia, proferam ego unum, cui non credere nõ poteris. tu ipse quidem de re proposita sic pronuntias, *Quæritur hìc, cùm impij præclarè & splendidè disserant, An habeant Dei spiritum? respondeo, eos procul dubio habere, quò ad effectum illum spectat; sed aliud est donum regenerationis, aliud donum nudæ intelligentiæ, qua Iudas quoque præditus fuit, cùm euangeliũ prædicaret:* grauiter & iniquo animo ferimus Caluine, quòd à propheta usque ad sacerdotem bona ex parte, à doctore usque ad pastorem uanitati & mendacio seruiamus: molestè sustinemus, quòd sic dormiant multi pastores, sic alucinentur doctores, sic legem nesciant præpositi, sic sancta profanent doctores. Non omnes doctores boni, non omnes pastores mali. nam bonos tot habet ecclesia, quot cælum sidera.

Neq; sacramenta, neq; ecclesiastica dignitas à ministrorũ improbitate læduntur.

Ies. 24.

Greg. Naziãz. in serm. de sancto lauacro.

Aug. tract. 5. in Ioan.

Chrysost. de uerbu Iesaia.

Math. 23.

1. Corin. 12.

sidera, ut hoc uitium sit personarum Caluine, non muneris; praui animi, non dignitatis, aut magisterij. nec propterea tua censura atque correctione in omnes desæuisse debueras, obeloque uniuersos denotasse. non singulorum pastorum hîc caussam nos agimus, sed eos omnes rurpiter te in ius uocasse contendimus. *Caluini sententia de conciliorum auctoritate confutatur.*

AT se ipso paulò mitior redditus iste aliquantulum sapere incipit: ait enim, *Quid ergo inquies, Nulla'ne erit in diffiniendo conciliorum auctoritas? Immo uerò: neque enim hic omnia concilia damnanda, aut omnium acta rescindenda, & quod dicitur, una litura esse inducenda puto. At cogis tamen, inquies, omnia in ordinem, ut cuilibet in medio positum sit recipere, uel repudiare quod statuerint concilia. Minimè uero: immo priscas illas synodos, ut Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, Chalcedonensem, ac similes, quæ confutandis erroribus habitæ sunt, libenter amplectimur, reueremurque, ut sacrosanctas, quantùm attinet ad fidei dogmata. nihil enim continent aliud, quàm puram, & natiuam scripturæ interpretationem, quam sancti patres spirituali prudentia ad frangendos religionis hostes, qui tunc emerserant, accommodant:* hactenus tibi nos consentimus Caluine: utinam sic semper saperes. *In posterioribus quoque non nullis uidemus elucere ueræ pietatis studium, notas ad hæc, ingenij, doctrinæ, prudentiæ non obscuras. Sed, quemadmodum solent res in deterius ferè prolabi,* (labascit iam iste) *ex recentioribus concilijs uidere est, quantùm subinde ecclesia à puritate illius aurei sæculi degenerauit:* quî sic magne Cato? *Dum enim numerantur, non appenduntur sententiæ, meliorem partem à maiori uinci sæpe necesse est.* at hæretici Caluine qui Ephesinæ synodo interfuere, nulla alia ratione contendebant, acta in Nicæno concilio rescindenda esse, quàm quòd, caussa non satis perspecta, sola multitudine uicissent catholici: quantum aût eiusmodi clamoribus importuuis profecerint, statim dicemus. proinde Caluine uereor, ne eorum mentem indueris omnino, quorum sic frequèns tam ex animo uoces usurpas. Sed ad rem ueniamus. quid ô cælestis Censor agendum, si concilium aliquod occurrat? *Quoties,* inquit, *concilij alicuius decretum profertur, expendi primùm diligenter uelim, quo tempore habitum sit, qua de caussa habitum, & quo consilio, quales homines interfuerint, deinde idem ipsum, de quo agitur, ad scripturæ amussim examinari: idque in eum modum, ut concilij difinitio pondus suum habeat, sitque instar præiudicij: neque tamen examen, quod dixi, impediat:* *Caluin. lib. 4. cap. 9. sect. 8.* non uides Caluine, quantum sit periculi, si hominibus semel concessum fuerit rantum iuris? nôn uides, quanta fenestra aperiatur impiorum hominum sannis & cauillis, si dicamus, concilia patrum instar præiudicij tantùm nobis esse debere, quòd nostrum examen adhuc expectet? non'ne uides eisdem te synodis contradicere, quas non nimiùm ante te libenter amplecti, &, ut sacrosanctas, reuereri affirmabas? currebas mediocriter, quis te fascinauit, ut non obedires ueritati? pugnent alij tecum patrum testimoniis; opponant illorum antiquorum conciliorum decreta, quæ sub anathemate iubent ne inquirere quidem de actis in generalibus patrum conuentibus; obiiciant & imperatorum in eam ipsam rem leges latas; certent nobilissimorum patrum sententiis, Hilarij, Gregorij, Athanasij, Cypriani, Tertulliani, Irenæi, Augustiui, & ceterorum, quibus omnibus sanctissimus habebatur uniuersalis synodi consensus in fidei dogmatibus; contendant igitur tecum alij, tam illustrium uirorum auctoritatibus instructi: mihi uerò sit satis Caluine uel hac ratione tecum congredi: cuius, obsecro te, hominis iudicio, quæ à patribus præfinita sunt, iterum subiacere uelis? ad quos homines nos reiicis, quibus sit ultimò standum? si uniuersis etiã de lapide emptis libera per te stabit cẽsendi de ea re facultas, bene sit tibi, qui pastores ouibus subiicis, atque uis discipulum esse supra magistrum. sic sanè tuam rẽpublicam decebat, ubi ordo nullus, sed perpetuus horror uersabitur. quòd si ne inter Arabes quidem hoc usu ueniat, dispeream. Sed desino obstupescere: qui enim ipsas sacras scripturas proletariorum hominum recondito spiritus clandestini testimonio committendas ducit, quid mirabile habet, si eorum, quæ cum illis æquari aut conferri minimè posse arbitratur, conciliorum scilicet, ipse quoscunque de plebe, ac de uulgi fæce iudices creare nunc uideatur? si uerò non omnibus id permittat, sed his, qui optimo ac præstãti iudicio in eiusmodi caussis pollere meritò æstimantur: ô inconsiderantiam incredibilem. ecquis non sibi Gnato? ecquis non sibi plus tribuerit, quàm ius ac ratio postulauerit? Sed demus in nouum nos aut Augustinum, aut Hieronymum incidisse; nũ is unus procul ab omnium aliorum cogitatione, & oculis remota inruebitur, atque spe- *Nullius hominis examini res fidei semel ab ecclesia definita subiacere debet.*

culando cuncta assequetur? unius'ne tu hominis sententiam ei præferes, quæ tot patrum omnium ecclesiarum, & uniuersi orbis suffragiis est comprobata, atque excepta communi fidelium consensione? Solet catholica ecclesia (fateor Caluine) persæpe, solent & sancti doctores creberrimè expendere diligenter uniuersa illa, quæ tu retulisti obseruanda; non ut de concilij auctoritate suum denuò iudicium ferant: (absit: sciunt enim per ea nos iudicari debere, non contrà ipsam à nobis) uerùm ut omnibus, quæ ibi traduntur, uerissimam & germanissimam interpretationem accommodent. ita & nos ipsi profectò solemus, quoties Augustini nobis sententia super re quapiam profertur, inuestigare curiosiùs, quo tempore id dixerit, qua de caussa protulerit, quo consilio, quales homines, cum quibus negotium ab eo gerebatur, Pelagiani, an Manichæi; Donatistæ, an Priscillianistæ, uel Sabelliani. Multò acutiorem (ut uerum fatear) esse Caluinum animo meo antè concipiebam: at satis nunc uideo, quàm liberalis disciplinæ expers, quàm mentis inops, quàm antiquitatis ignarus, quàm demum bene instituendi animi studio sit destitutus. Quid iam ampliùs elaborabis, atque eniteris? scripturas ad te aduocas, neque satis tibi esse uidetur, quòd sic interpretentur patres, sic habeat ecclesia, nisi tui spiritus arcanum & latens testimonium accedat, sit quamuis res omnium calculis iam ad exitum unum deducta. insuper concilia omnia, unde firmiter genuinus scripturarum sensus desiderari ac sperari poterat, ea tu rursum ad scripturæ amussim examinare cuiuis integrum ac liberum facis, immo necessarium arbitraris: neque credo te dicturum, quòd culpa uacaret socordia nostra, si ipsorum patrum examini confideremus. Quid ultrà moliris? num sub dio erunt omnia? num uniuersa è filo pendebunt? ut uideo, Caluine, cùm fidem semper iactes, fidei nimiùm detrahis. quod hac mea consecutione euidens fiet: Non ampliùs creditis uos, quàm quod Dei uerbo expresso quidem contineri uidetis. est'ne sic Ioannes? tunc ultrà, uerbum hoc ab occulto spiritus testimonio pendet, & quod diuinum tibi sit, & in tali sensu accipiendum. non dubito, quin negare nolit Caluinus. iam ego sic colligo, & quæro, quis tibi fidem facit ô Caluine, quòd spiritus, qui tibi hoc persuadet, ex Deo sit, & non solùm hoc, sed quòd spiritus, qui in Luthero est, ex diabolo sit? dicis tu, Idem ipse spiritus. ô pulchra reuera responsio: atque spiritus Lutheranorum eandem illis & de se ipsis, & de te fidem facit. uides, nullam iure uos certitudinem fidei iactare posse? Sed quid hîc ego crucior, quasi uerò aut tu ita loquaris, ut sentis; aut ita sentias, atque loqueris.

Quid, & quomodo uniuersalis ecclesiæ traditiones sunt expendendæ.

VERVM, qua ratione contra nos Augustinum in medium afferat, paucis expendamus. *Vtinam eum omnes modum seruarent, quem præscribit Augustinus:* utinam Caluine: quoniam eum modum seruare & patrum auctoritati, & ecclesiæ maiestati uehementiùs quidem expediuisset. *Nam, cùm Maximinum hæreticum de synodorum decretis litigantem breuiter compescere uult, Nec ego, ait, Nicænam synodum tibi, nec tu mihi Ariminensem debes, tanquam præiudicaturus, obiicere: nec ego huius auctoritate, nec tu illius detineris. scripturarum auctoritatibus, non quorumcunque proprijs, sed quæ utrisque communes sunt, res cum re, caussa cum caussa, ratio cum ratione certet. Quod si sic fieret, & conciliis sua esset, quæ esse debet maiestas, & interim superiori loco emineret scriptura, ne quid esset, quod non illius regulæ subiiceretur:* suspicaris'ne luxato testimonio & lacerato fallere nos posse? memineris, nos non centonibus, sed integris capitibus acturos tecum, quoties Augustinus, à te citatus, in aciem prodierit. quid fiet, si unde tibi suppetias futuras speras, ibi nos firma nostra præsidia collocemus? recitetur Augustinus, loquatur auctor ipse. sacrosancta habebatur Augustino Nicænæ synodi auctoritas: sed cum eo tunc contendebat, qui quod in scripturis non legisset, traditiones hominum dicebat. at, cùm interrogaretur ab Augustino, quam fidem teneret, respondebat eam sanè, quam patres Ariminensis concilij amplexi fuissent. Sed audiamus attentiùs: Cùm Augustinus & Maximinus Hipponeregio unum in locum conuenissent, præsentibus multis tam clericis, quàm laicis, Maximinus dixit, Ego non ob istam caussam in hanc ciuitatem aduêni, ut altercationem proponam cum religione tua. & post pauca, Si quod enim de diuinis scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est, ut audiamus. hæc uerò, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur. (nec à Caluino quidem Maximine, quem à uobis hac in parte habetis) & quare non? cùm ipse dominus moneat nos, & dicat,

Augustinus nihil unquam contra conciliorum maiestatem est locutus.
Aug aduersum Maxim. lib. 3.

Mens Augustini prænotatur.
Aug. lib. 1, c. 1.

Sine

Sine caussa colunt me, docentes tradiriones & mandata hominum. Quid audio? uox hæc quem sonat? Caluinum, an Maximinum? Ecce quo pacto Nicæna synodus non multùm probabatur Maximino, qui ad examen scripturarum iterum eam in ius uocabat. Sed quid ad hoc magnus Aurelius, antiquarum traditionum obseruantissimus episcopus? Si ad omnia ista respôdere uoluero, id etiam ego agere uidebor, ne ueniatur ad caussam. ac si clariùs loqueretur, Non conuenimus in principio, in quo Christianos omnes cōsentire oportebat, standum scilicet esse uniuersalis synodi decretis. Sed ne uidear aut rem à gemino (ut dici solet) ouo exordiri, aut scripturas ideo à suffragij iure repulisse, quòd hæ omnes nobis aduersariæ sint; tecū super re proposita scripturis, quæ nobis cōmunes sunt, negotium libet transigere. proinde, ut citò agamus quod instat, dic mihi fidem tuam de patre & filio & spiritu sancto. non credis traditionibus patrū, malè agis super semel definitis ulteriùs inquirendo. sed nihil horum modò tecum conferam, immo uerò uno uerbo dic mihi fidem tuam. Maximinus respondet, Si fidem meam postulas, ego illam teneo fidem, quæ Arimini à trecentis & triginta episcopis non solùm exposita, sed etiam subscriptionibus firmata est. O' bellum hominem istum Maximinum: concilij Nicæni fidem, hominum commenta, & humanas traditiones esse mentiebatur: at percunctatus ab Augustino de sua fide, ad patres recurrebat. Optimè proinde Aurelius non de concilio œcumenico sibi examen ullum usurpans, sed importunum cauillatorem modò ad scripturas recurrentem, modò patres appellantem, ut suam ipse confessionem edat, grauissimè in hunc modum adigit: Noli me mittere ad ea scripta, (allegarat porrò, ut diximus, Ariminensem synodum) quæ modò aut præ manu non sunt, aut eorum auctoritate non teneor. Hæc Augustinus cum Maximino. Si nos duo de reali præsentia corporis Christi sub speciebus illis contenderemus, & post innumeros patrum hac de re habitos œcumenicos conuentus recensitos, in Tridentinam synodum, à qua uoluntas tua longè abhorret, ego inciderem: tuque mihi eam legem præscriberes, ne uel ad concilia recurrerem, nec patres toto decursu congressus nostri nominarem tibi; sed solis scripturis ageremus: & ego abs te quærerem, quænam fides tua esset: tu uerò responderes uel eam, quæ expressa est Vuitembergæ, aut in Saxonia, aut similem appellasses conuentum: præterquam quòd stultam rem fecisses, non tibi ego tunc iure meo succenserem, & ad solas scripturas, ut tu principiò postulabas fieri, te reuocarem? ad hæc quàm ego iniuriam œcumenicis conciliis intulisse uiderer, si hæretico homini scripturas opposuerim, ut eisdem ego armis secum agam, quibus se de uniuersis triumphum acturum stultè & temerè confidebat? nullam prorsus. non ego tunc concilij sententiam meo examini posthabuissem; sed magis ipsius lumine mirè illustratus omni ex parte tenebricosas umbras feliciter superarem. Cum catholico etiam aliquando, post patrum sententiam in œcumenico conuentu editam, ac communibus suffragiis auctam, de scripturis non omnino absque merito certare poteris Caluine, modò non ut iudex sedeas eorum, quæ ibi semel per eos iam transacta sunt: sed ut discipulus, docendus; ut ouis, pascendus; ut filius, ducendus diligenter ipse legas, inquiras, & discas tuorum maiorum exemplo scripturam cum scriptura componere, atque ex his, quæ ibi semel perceperis, plura semper cogitare, modò ne transuersum unguem à tuorum patrum finibus discesseris. Sed dum, Caluinum monemus, aerem uerberamus, lateremque durissimum lauamus.

Maximinus dicebat, Quod extra scripturam est, non est recipiendum.

Quando liceat, relictis conciliis, ad scripturas recurrere contra hæreticos.

Inter uniuersalia concilia, ab ecclesia recepta, nulla est repugnantia in rebus, quæ ad fidem pertinent. Cap. XXI.

ECCE iam concilia cum conciliis pugnantia recenset, ut nullo pacto eorum regnum diu constare posse demonstret. *Nec est, quòd mihi quispiam obmurmuret ex his, quæ pugnant, alterum non esse legitimum. unde enim id æstimabimus?* non ex historiis? ut si ea omnia obseruata non sint, quæ, ut legitimus habeatur patrum conuentus, necessaria sunt? non ex ipsa ecclesiæ approbatione, quæ mira est in illud concilium, cùm in hoc iam ab

Caluin. lib. 4. c. 9. sect. 9.

eo tempore, quo coactum est, ecclesia Christi, in qua magisterium Romana obtinet, nunquam consensit? non hæc placent Caluino: qui, quoniam hac responsione nihil loci uidet suo iudicio relinqui, scripturas appellat. *Hæ enim, ait, certa regula sunt discretionis:* sed quæ sunt hæc concilia, in quibus sic rupto regni fœdere pila pilis minantur? conuersaque est patrum auctoritas in sua uiscera, & in cognatas acies? *Iam nongenti circiter anni sunt, cùm synodus Constantinopolitana, sub Leone imperatore congregata, subuertendas & confringendas imagines in templis collocatas censuit: paulò pòst concilium Nicænum, quod in eius inuidiam Irene cogit, restituendas decreuit. Vtrum ex duobus pro legitimo agnoscemus? Vulgò obtinuit hoc posterius, quod in templis locum imaginibus dedit. At Augustinus id fieri posse negat sine præsentissimo idololatriæ periculo. Epiphanius ætate superior, asperiùs multò loquitur: nefas enim, & abominationem esse tradit aspici in templo Christianorum imagines. Qui sic loquuntur, an approbarent concilium illud, si hodie essent superstites? quid quòd totam scripturam deprauando & lacerando ludibrio eã fuisse demonstrant? Quidquid ergo sit, non aliter inter contrarias & dissentientes synodos, quæ multæ sunt, iudicare poterimus, nisi omnis illa, quam dixi, omnium hominum & angelorum statera, id est, uerbo domini examinemus. Sic Chalcedonensem amplectimur repudiata Ephesina secunda, quòd in hac Eutychiana impietas confirmata fuit, quam illa altera damnauit. Eant nunc Romanenses, & affixũ alligatumque suis conciliis spiritum sanctum pro more iactent.* De adoratione imaginum non me locus iste, neque tempus quidem diu agere permittunt: at quia uno concilio & Epiphanij Cypri, atque Augustini uerbis se iactat armatum uenire ad eas uniuersas infringẽdas, & ut mihi uidetur, ad pariter omnẽ etiã concilij, quo nititur, maiestatẽ, & sanctorum scripturas simul uno ictu comminuendas; non grauabor (si modò, quæ tua est in Deum pietas, Christiane lector, mihi per te liceat) & de illis duobus conciliis, & de patribus, ac tandem de catholicæ & Romanæ ecclesiæ fide super hac ipsa re breui oratione non pauca percurrere, quò istius audacia simul, atque historiarum ignorantia, etsi omnibus adhuc satis perspecta fuerit, denuò nunc orbi uniuerso ante oculos statuatur.

Caluin. lib. 1. cap. 11. sect. 1. 2. 3. & usque ad 16.

Hæresis, quæ imaginum cultum damnat, quàm sit antiqua, & à Romana sede iam olim damnata. Cap. XXII.

Gregorius tertius.

CVM ad apostolicæ & catholicæ ecclesiæ clauum Gregorius tertius circiter annum 718 sederet, & Leo etiam tertius Constantinopolitanus imperator (ut nunquam sibi constans Græca leuitas, & mobilitas erat) pestem illam Iconomachorũ, à Feliciano circiter annum 374 inuectam, excitare moliretur, sanctissimo Gregorio nec consultò, nec expectatò quidem, immo ipsis episcopis Alexandrino Antiocheno, & urbis sanctæ contradicentibus, Constantinopoli multos ipse coëgit. cuius insanos conatus Romanæ sedis moderator maximus celebrato Romæ concilio ad 718 annos, in quo mille episcoporum legitur affuisse, diligentissimè repressit. ob eamq; rem ipsum põtificia sua auctoritate, & imperio, & fidelium communione Leonem Gregorius priuauit. hinc planè cõstat mentitum fuisse Caluinum, dum uoluit in Iconocastarum hæresim non ante Nicænam secundam synodum ecclesiastica censura animaduersum fuisse. apertè alucinatur. habita siquidem est hæc sub Hadriano huius nominis primo, qui hãc sacratissimam sedem moderatus est circiter 774 annos. à tempore uerò, quo sub Gregorio Romæ sancta synodus conuenit, usque ad secundæ Nicænæ synodi tempora fluxere anni propè septuaginta. Vt interim simulemus nos nescire Gregorij papæ huius nominis primi ante mille annorum, Phoca imperij gubernacula tenente, epistolam, per quam Serenum quẽdam episcopum Massiliensem redarguit, quòd inconsiderato zelo sanctorum imagines fregerit, timens ne à populo adorarentur. hos ante multos annos præcessit magnus fidei nostræ propugnator & murus, Alexandrinus Athanasius. floruit siquidem anno domini 370. cuius mira elegantia extat descriptus libellus, qui uniuersam narrationem imaginis cuiusdam hasta transfixæ in Syria continet. ubi hic sanctus in diuinioribus & reconditis

Actione 6. septimæ synodi generalis.

Athanas. libello de imagine Christi percussa.

reconditis litteris mirandum in modum exercitatissimus, & apostolicarum traditionum obseruantissimus, ingenti illo signo, nempe quòd cùm à perfidis Iudæis saluatoris nostri imago immanissimè cæderetur, continuò pars illa, quæ uetum IESV latus referebat, sanguine & aqua manasse uisa est, fideles omnes ad imaginum cultum religiosissimè adhortabatur. qui quidem libellus diui Athanasij cùm in septima synodo totus recitaretur, omnium patrum & suffragiis, & lacrymis est exceptus. locusq; alius eiusdem Athanasij ibidem lectus est, quo docemur, quòd omnis honor imaginibus exhibitus, mox ad prototypum refertur. Huius æqualis Basilius, cognomento Magnus, ad Iulianum apostatam sic scribit, Confiteor etiam incarnatam οἰκονομίαν, deinde sanctam Mariam, (ò nocem uerè piam) quæ secundum carnem illum peperit, deiparam. SVSCIPIO ETIAM SANCTOS APOSTOLOS, PROPHETAS, ET MARTYRES, QVI PRO ME APVD DEVM SVPPLICANT, QVÒ PER ILLORVM MEDIATIONEM PROPITIVS SIT MIHI DEVS NOSTER BENIGNISSIMVS, ET REMISSIONEM PECCATORVM MIHI GRATIS LARGIATVR. QVARVM CAVSSA ET HISTORIAS IMAGINVM ILLORVM HONORO, ET PALÀM ADORO. HOC ENIM NOBIS À SANCTIS APOSTOLIS NON EST PROHIBITVM, SED IN OMNIBVS ECCLESIIS NOSTRIS EORVM HISTORIAS ERIGIMVS. Hæc omnia antè illam synodum, quam indncit Caluinus, contigerunt. à primis sanè temporibus, & contra impios Iudæos super hac re, non contra impudentissimos hæreticos solùm, à maioribus nostris ante annos 1300 legitimè certatum est. Ne dicat igitur Caluinus sacratam synodum primam in odium Satanicæ illius Constantinopolitanæ sub Leone tertio perfido homine coactam aduersum euersores imaginum arma tulisse. multò siquidem antè contra Iudæos pugnauerant isti patres, quibus annumerandus est Leontius episcopus Neopoleos Cypri, cuius & dialogum legerunt patres illi nimia elegantia aspersum contra Iudæos, & quidem probauerunt. Quid referam canonem octuagesimum primum sextæ synodi longè ante septimam synodum editum: ubi uenerabiles imaginum picturæ à patribus uocantur? Hanc Felicianæ hæresis progeniem, hanc Iudæorum perfidiam, hisce deploratissimis temporibus, mundi huius & tenebrarum harum magnipotens dux diabolus scilicet è nasto pelagi gurgite per neotericos istos hæreticos (nam ad tantam impietatem ne Lutherus quidem accessit) in orbem emisit.

Lib. 4. contra Arrian.

Basilius.

Leontius contra Iconomachos.

QVIS non mente errans ignoret formulā fingendæ similitudinis Dei, aut sanctorum, non nisi quò eorum memoria animis nostris firmiùs insideret, præstitam nobis fuisse? serpens æneus rudi populo in signum longo post tempore seruatoris uenturi à domino erectus est. mirificè laudatur Salomon, quòd in templo Cherubim, & palmas, & malogranata, & in mari æneo boues duodecim, & in basibus laterū leones cum bobus fecerit. neq; absimile est, quod de construendo tabernaculo cum duobus aureis ac solidis Cherubim Deo famulo Moysi à domino denuntiatur. supra ostium & usque ad domum interiorem & foris, postremò in omnibus ubique parietibus, interiùs & exteriùs, mensuræ monstratæ sunt. ceterùm fabrefacti fuerunt Cherubim & palmæ, quæ singulæ inter duos Cherubim, duæq; facies ipsis Cherubim, &c. Hinc pessima calumnia Caluini se prodit asserentis, impio mendacio imaginum cultu corrumpi Dei gloriam; postquā præcepit Deus, ne filij Israel sculptile, aut simulacrū facerent. non uidet iste, quàm illam gentem huius præmonuisse Deum expedierit, tum quòd nimiùm in idololatriam propenderent, tum quòd eam terram ingressuri essent, quæ deorum cultui, insuper Lunæ, Solis, maris, stellarum, multorumque animantium turpissimis simulacris sacra sua peragebat. quod & dominus eo loco, per Mosen locutus, non tacuit adiiciens, quòd meminissent omnes, quo pacto Iehoua locutus eis fuisset in ualle Horeb, ubi uocem audierunt, corpus autem non uiderunt. Erras Caluine, erras, si parem esse caussam ecclesiæ & synagogæ illius arbitrare. non ignorat ea optimè per euangelium instructa, quoniam Deus spiritus est: & qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. nouit apprimè non plus numinis imagini illi adesse, quàm quòd imago illius sit, cui uni debetur adoratio Simulacra gentium, argentum & aurum, canit ecclesia, opera manuum hominum. os habent, & non loquuntur; oculos habent, & cetera, quæ dulci ibi modulatur auena. pereant qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in operibus manuum hominum. Deus autem noster in cælo, non ligno, non luto, non auro, non argento

Vtimur imaginibus in eorum memoriā, quos per ipsas ueneramur.

Exod. 25.

4 Reg. 18.

Exod. 25.

Ezech. 41.

Lib. 1. c. 11. sect. 1.

Exod. 20.

Deuter. 4.

Ioan. 4.

gento inclusus. prudens deridet hæc filij sponsa gentium stultitiam, credentium, quòd tam facili opera ex mortua qualibet materia dij immortales conflarentur. O' homines, inquit, infelices, quî pro Deo habere uultis metallum? mihi unus Deus est, & extra eum non est omnino alius, qui in altis habitat. Hæc omnia totos dies psallit sponsa dilecto suo. quæ quàm diu à dulci patria exulat, non potest eius, quem impensè amat, non suspicere imaginem. neque permagni refert, qualis sit figura, quæ materia, aurū, argentum, lutum, modò suam cogitationem in ipsius recordatione firmet, quem iam sitit, iam quærit, iam ardenter non in pictura possidere cupit. noli à sponsa potissimū genus consolationis auferre: nihil ibi periculi est Caluine: nō est quod uereare: noli te uano metu cruciare. unum Deum hæc adorat, num aliquando uitulum sibi erexit, quantumuis inimicorum pressuris omni ex parte uallaretur? num Belphegor initiata est aliquando? uetus illa synagoga, non hæc immaculata columba erat Caluine: quæ Astarten Sidoniorum deam holocaustis prosecuta est. hæc uerò nostra neque Baal unquam coluit, neque idolis lucos & templa aliquando construxit.

Longè alia est adoratio, & ueneratio imaginum in ecclesia à gentium idololatria, & cultu. Cap. XXIII.

T IGITVR intelligat Caluinus, quantum intersit inter nostram & gentium adorationem, rem totam exemplo satis accommodato aperiemus. Christum adoramus inclusum in hostia illa paruula: rursum Christi imaginem ueneramur. O' quàm diuersa est utriusque rei consideratio. prima siquidem adoratione sic toti in hostiam ferimur, non ut Deū, seu diuinum numen in figura inclusum adoremus: (absit absit: quæ enim ibidem uidentur, magis panis essentiam, quæ ibi iam non est, quàm Christi substantiam, quæ ibi sola manet, figurant, & ostendunt) sed Deum ipsum adoramus præsentem, eiusque infinitum numen, quod ibi adest, etsi non uideatur: ipsæ uerò species eo modo à me coluntur, quo & rubus uisus ardere à Mose. (si uerum est, quòd Deus ipse erat, qui loquebatur, & non magis angelus aliquis) at imaginem adoro quidem, non quòd numen latere aliquod ibi suspicer, non; sed quòd eam rem mihi refert, cuius recordari, sine reuerentia, neque possum, neque debeo. illam gentium adorationem execrabatur sæpe Iesaias. sed & Paulus de ea re dicebat, Genus cùm simus Dei, non debemus existimare, auro & argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis diuinum esse simile. Habes ergo Caluine breui, gentium stultitiam notatā, & cur Deus nullam sibi imaginem à populo illo erigi ne concesserit quidem. Non possum (ita mihi bene Deus sit propitius) non ridere, cùm tuam lego responsionem ad id, quod nostri obiiciunt, Deum scilicet ipsum certis exterioribus signis sæpe & in ueteri lege sese manifestasse, atque etiam apparente euangelica luce: ut in nube, in fumo, in flamma, in columna, de Cherubim, de Seraphim, de æneo serpente, deq; multis aliis. ueteranus tu theologus his omnibus unica solutione tibi domi plaudis, & quæ illa est? *Semper ibidem simul cum exteriori apparitione admonitos esse Christi fideles Deum inuisibilem esse, & spiritum. idq; potissimùm apparet, quòd cùm spiritus sanctus sub columbæ specie uisus est, protinus euanuit, ut unius momenti symbolo admonitos fideles suos redderet, inuisibilem esse credere oportere:* si tam subitò euanuit spiritus ille, ne uisibili signo adoratus corporeus crederetur, quid est, quòd sub igneis linguis apostolorum capitibus insedit, qui iam spiritus spiritalia corda occupauerat? etiam si millies depictum spiritum sanctum intueamur sub pictura columbæ, aut ignis, aut linguæ; nunquam intelligemus eum quidquam istorum esse: sed magis ad tantam maiestatem adorandam inde assurgemus, his externis signis quasi excitati & inflammati. Sed uidete quid dicat. *Præteriit sæculum illud puerile, (ut ita loquar) cui eiusmodi rudimenta destinata erant, ut per hæc, quæ oculis uidebant homines, animus non uisa cogitaret:* quid quòd etiam nunc prodesse imagines non rudioribus modò, sed & ipsis, qui antecellunt omnibus ingenij gloria, uisum est Basilio Magno, Gregorio Nisseno, Gregorio Theologo, Chrysostomo, Athanasio, Sophronio,

Marginal notes: Isa. 40. 45. 41. 46. Act. 17. — Vide Aug. de ciuit. lib. 6. c. 10. — Deuter. 4. Exod. 33. Ezech. 41. Matth. 6. — *Etiamnum tempore legis gratiæ necessariæ sunt imagines.* — *Basil. in diuersis opusc.*

phronio, Maximo, Cyrillo. *Ac sanè pudendum est, profanos scriptores magis dextros esse legis Dei interpretes, quàm papistas:* quid istuc est bone uir? *Iudæis per ludibrium exprobrat Iuuenalis, Quòd puras nubes, & cæli numen adorent:* adhuc ignoras Caluine, gentiliciis nationibus Hebræos nimiùm superstitiosos habitos, quòd sic obseruarent nienses & annos? qui ignorantes, quæ illis inuolucris mysteria tegerentur, uelut steriles uanasque iudæorum cæremonias, deridebant. hic abs te quæro, an iure id fecerit Iuuenalis? Sed quid urgeo? forsitan non plurimùm distat à Iuuenale.. quòd si times, ne id nobis accidat, quod ne Iudæis contingeret, tanta diligentia Deus curabat: unus quidem certè est tuus iste metus Caluine. communiter dicitur, Libros idiotarum imagines esse. est'ne uerum hoc? *Scio illud uulgò esse plusquam tritum:* quid quòd dixit hoc Gregorius, homo non uulgaris? *Concedo, sed longè aliter pronuntiat spiritus Dei, in cuius schola si edoctus fuisset hac in parte, nunquam ita locutus foret:* proh Dei fidem, quis hunc Catonem ferat? ecquæ ista Dei schola est? *Nam, cùm lignum esse doctrinam uanitatis pronuntiat, cùm Habacuc docet conflatile esse doctorem mendacij, certè hinc generalis colligenda est doctrina, futile esse adeoque mendax quidquid de Deo ex imaginibus homines didicerint:* non'ne uides, eos ibi à prophetis sanctis reprehendi, qui in morem gentium simulacris ad impiam superstitionem abutebantur? at dicis, *Deus & simulacra omnino contraria sunt, ac spiritualis Deus perperam ligneo simulacro colitur:* quòd uisibilibus utimur imaginibus, ut excitati ad inuisibilia, & ex his, quæ sensui patent, ad ea, quæ sola mente concipiuntur, adnocemur; & natura duce facimus, & diuina scriptura ad id frequèns nos prouocat. sicut ergo corporalis homo per corporalia Deum, qui spiritus est, agnoscit modo sibi conuenienti; nec ea simulacra, per quæ uidemus, Deo opponuntur: haud secus, (etsi Deus spiritus est, & solo spiritu adoratur) nihil pugnat eo uti medio, & quòd nobis sit maximè conueniens, & quòd alicuius in nos collati beneficij, aut diuini cuiusdam facti memoriã nobis suggerat. Tu obiicis, *Nisi ita res se haberet, fallacem esse & adulterinam, quæcunque ex simulacris petitur Dei cognitio, non ita generaliter damnarent eam prophetæ:* immo uerò prophetæ non ita generaliter eam damnant, sed in eo sensu, quem ibidem Ieremias expressit dicens, A cæli signis ne formidetis; nam gentes ab illis formidant: ne metuatis à simulacris gentium; quia non malefaciunt, quin nec benefacere illorum est. quis te non metuat ò rex gentium. tantum igitur damnant eam, quæ ad superstitionem impiam simulacris abutitur. fit inde consequens, ut bona sit ea, quæ in Dei gloriã & honorem dirigitur. *Saltem, inquis, hoc habeo, cùm uanitatem & mendacium esse docemus, quòd simulacris Deum effingere homines tentant, nihil aliud, quàm de uerbo ad uerbum nos referre quod prophetæ tradiderunt:* minimè omnium. prophetæ quidem uanitatem & mendacium esse docent falsos deos ficticiis cæremoniis & simulacris creare. Ascia, inquit Ieremias, fiunt; auro & argento ornantur; clauis ac malleis firmantur, ne uacillent: ipsi uerò neque loqui, neque se portare, neque incedere possunt. ecce de quibus simulacris loquantur prophetæ. tu uerò Caluine uerum Deum non permittis cognosci ne ab his quidem simulacris, quæ in eius diuinæ misericordiæ, magnificentiæ, iustitiæ cognitionem introducere nos possint. quod cùm facis, non modò de uerbo ad uerbum, quod prophetæ tradiderunt, non refers; sed de uerbo ad uerbum diuinis scripturis, quæ corpoream hanc machinam multorum librorum loco nobis esse nolunt, ut Dei dotes utcunque attingamus, planè contradicere nobis omnibus uideris.

Greg Nic. serm. in abraham.
Greg. Theol. in uersibus de uirtute.
Chrysost. in oratione funebri in Meletium episc. Antiochen. & in serm. Quòd noui et ueteris test. unus sit legislator.
Cyrill. epist. ad Acbat. et Athan.
Caluin lib. 1. c. 11. sect. 5.
Ierem. 10.
Habac. 2.
Quis imaginũ cultus à prophetis damnatur.
Ierem. 10.

De idololatriæ ortu, & origine. Cap. XXIIII.

PORRO de idolorum origine publico ferè consensu receptum uidemus, quod in libro sapientiæ sic legimus, Acerbo luctu præmaturè abrepti filij dolens pater imagine facta, iam antea mortuum hominem, nunc, ut Deum, cœpit colere, & sibi mancipatis sacra cæremoniasque tradidit. refert Diophantes, Lacedæmonum auctor, Syrophanem quendam Aegyptium familia, substantiaque locupletem, filium genuisse, quem incredibili amore prosequebatur: isque, cùm aduersis fortunæ incursibus caperetur, patri

Caluin. lib 1. c. 11. sect. 8.
Sapien. 14.
In 14. lib. antiquitatum.

suo crudele geminæ orbitatis elogium dereliqnit, ſcilicet ut poſteritati æternum ſuffragium denegaſſet, & ſubſtantiæ propagandæ ſubitum interitum obiiceret. quid igitur faceret, aut fecunda paternitas hac ſterilitate damnata, aut felix illa ſubſtantia ſucceſſore priuata? denique doloris anguſtia, quæ ſemper inquirit miſeriæ ſolatium, filij ſibi præmaturè erepti (ut dicebat ſapiens) ſimulacrum in ædibus inſtituit. ignorabat homo rudis, quòd miſeriarum obliuio ea ſit una medicina. fecit ergo potiùs, unde paternus dolor, in dies renouatus, magis reſurgeret, quàm in quo luctus ſolatium inueniret. pòſt ergo uniuerſa illa familia, quæ multa Syrophani erat, quò domino adularetur ſuo, aut coronas plectere, aut flores inferre, aut odoramenta idôlo illi ſuccendere conſueuerat: quibus uerò domini furorem excitaſſe ſcelere, aut flagitio contigiſſet, mox uenia dabatur, cùm ad ſimulacrum confugiſſent. factumque eſt non multò pòſt, ut quos affectus ipſe ad idôlum non trahebat, timor flores, atque tura certiſſimo ſuæ ſalutis collatori offerre cogeret. demum idôlum dictum eſt *εἰδοδύνη*, quod nos Latini ſpecies doloris dicimus. id etiam probat Mintanor muſicus in Chromatopion libro muſicæ artis. addit ad hæc ſapiens eo loco, Deinde lapſu temporis inualeſcens impia conſuetudo pro lege ſeruata eſt. ut ſi merita ſatis conſideratione uniuerſa illius capitis uerba obſeruemus, tota idôli ratio in eo ſita ſit, quòd quem nuper, ut hominem, honorarant, mox numen exiſtimabant; diuinumque & nomen, & numen cum nulla re communicádum lapidibus & lignis imponebant. Iam accedat Caluinianum iudicium, cenſoriaque notatio, ac magiſtra ratio. *Et ſanè fateor peruerſum hunc morem fuiſſe uetuſtiſsimum: nec facem fuiſſe nego, qua accenſus hominum ad idololatriã magis exarſit. non tamen concedo hanc fuiſſe primum mali fontem:* at ſcriptura eam primam facit. parum Caluinus eccleſiaſticos auctores morari ſolet, modò ad idôlum ſuum, quod erigere omnium teterrimum & peſſimum iam pridem parat, uiam aſtruat, ſed audiamus, quid eum coegerit, hominem ſcilicet antiquitatis obſeruantiſſimum, ab illa hîc recedere. *Iam idôla in uſu erant, quando iſta in conſecrandis mortuorum imaginibus ambitio inualuit:* quî ſcis? *Ex Moſe iſtud conſtat. nam cùm Rachelem narrat furatam eſſe idôla patris ſui, non ſecus ac de communi uitio loquitur. unde colligere licet hominis ingenium perpetuam (ut ita loquar) eſſe idolorum fabricam:* ò infelix homo, nunquam intermittis recentibus titulis tuam naturam polluere, ingeniumque noſtrum omni dedecore maculare. quòd Rachel non malo animo, ſed magis, ut cariſſimum progenitorem ab idololatria auocaret, quem inanium deorum cultu teneri uehementer dolebat, furata fuerit; (ſi id placet furtum, & non magis religionem & pietatem nominare) grauiſſimos auctores teſtes proferre poſſumus. nec pigebit hîc Caluino obiicere, (id quod non me fugit à multis obſeruatum fuiſſe) pro eo, quod translatio noſtra habet Idôla, Theraphin, in Hebræo legi: uoluntque imagines quaſdam hîc ſignificari, quæ peſſima arte dæmonibus etiam puerorum morte conſecrabantur, ut inde cultores ab ipſis reſponſa ferrent. Quidquid illud ſit, mihi ſatis fuerit oſtendiſſe, non plurimùm fuiſſe ſubleuatum his argutiis Caluinum.

Mintanor muſicus.

Cal. ſect. 8.

Geneſ. 31.

Quæ mens Racheli fuerit, dum paterna idola clàm ſuſtulit.

Iam uideamus, quorſum tam altè repetita hiſtoria tendat. *A diluuio, à nepotibus Abrahæ, ſuperſtite adhuc ſanctiſsimo patriarcha, & antè multò à Thare & Nachôr, & de poſteris Cham.* (nimirùm enim laborat pro idololatriæ antiquitate) *hanc porrò eſſe idololatriæ originem, & primam, quòd homines Deum ſibi adeſſe non credunt, niſi carnaliter exhibeat ſe præſentem, prodit Iſraelitarum exemplum. Neſcimus, dicebant, quid iſti Moyſi contigerit, fac nobis deos, qui nos præcedant.* *Deum* (inquit Caluinus) *eſſe nouerant, cuius experti uirtutem erant in tot miraculis; ſed propinquum ſibi eſſe non confidebant, niſi oculis cernerent corporeum eius ſymbolum, quod ſibi teſtimonium eſſet gubernantis Dei. ob idque ab illis grauiter peccatum eſt. Mens igitur idôlum gignit, manus parat:* toto erras cælo Caluine. porrò hæc prima & abſoluta idololatriæ origo eſt, quòd aliquot ſimulacris ſuos falſos deos colebant, diuinoſque honores præſtabant. accedit etiam, quòd credebant diuinum numen in eis eſſe ob reſpóſa, quæ inde à dæmonibus illi miſeri homines auferebant, alioſq; eiuſmodi effectus mirabiliores. quorum duorum criminum rei aguntur Iudæi, quòd & uitulum numen arbitrabantur, & deos in morem gentium, qui eos præcederent, incredibili clamore ab Aarone flagitabant. præterea particularis genti illi à domino indicta lex erat, quòd ſimulacrum nullum ab eis excogitatum attolleretur, ne ſcilicet homines illi,

De uituli aurei adoratione.
Ioſue 24.

Exod. 32.

S. Th. 3. p. q. 25. art. 3. ad 2.

illi, ex antiqua cum Aegyptiaca gente consuetudine, in idololatriam nimiùm propensi, à ueri unius cultu auocarentur. sciebat enim, quem nihil fugit, fore, ut, relicto tot portentorum ac mirabilium patratore, uni uitulo, neque uiuenti quidem, se ducendos committerent. nos uerò adoramus Christi nostri imaginem, qui uerus est Deus & dominus, non propter ipsam imaginem: (absit) sed in eum ferimur motu uno, cuius illa est imago. permagni igitur ô homo refert, Deum, aut creaturam ab imagine repræsentari, ubi ad diuinum cultum prosternimur: multumque interest, idôlum simpliciter colere, an Deum in imagine. illud certè quidem idololatria est: hoc uerò ad pietatem, & cultum spectat. illi non eripitur, sed magis impenditur quidquid confertur in idôla. Falleris igitur Caluine, dum dicis, miseros prætextus aucupare nos ad defensionem execrabilis idololatriæ, qua multis antehac sæculis uera religio subuersa, submersaque fuerit. nos neque pro diis imagines reputamus, neque fictis ac commenticiis diis imagines consecramus. noli Iudæorum caussam agere, noli hominibus ceruicis duræ patrocinium præstare. illi porrò & nouos deos sibi constituerunt, & datum sibi de non erigendo simulacro prætergresſi sunt mandatum. Audite mendacium, quod iste commentus est, ut Iudæis unicè faueat, nobis uerò se opponat. *Nec tam prorsus incogitantes erant Iudæi, ut Deum non meminissent fuisse, cuius manu educti essent ex Aegypto antè, quàm uitulum fabricarent:* non legis Caluine, Fac nobis deos, qui nos præcedant? & rursum eodem in loco, Isti sunt dij tui Israel, qui fecerunt, ut ascenderes à terra Aegypti? item, Dominus Moysi, Populus tuus, quem adduxisti, corrupit uiam suam, & defecerunt illico à uia, quam præceperam eis. en populus duræ ceruicis est, & præfractæ? dicitur[que] ab utriusque ueteris & noui testamenti doctoribus, quòd uitulus erectus fuerit in honorem Aegyptiaci bouis, qui apis dicebatur, & de quo apud Ciceronem legimus, Apim illum sanctum Aegyptiorum bouem. non ergo Deum liberatorem optimum & maximum colere noluerunt, sed gentium facta ascita, atque ab Aegypto accersita intra se retinere maluerunt. quidquid hoc sit, domini legem transgresſi, grauissimi sceleris crimine, maiestatis scilicet lesæ, à domino accersuntur, maximas[que] pœnas tãtæ temeritatis pendunt. At de gentibus Caluinus sic inquit, *Nec ita stupidi fuisse ethnici credendi sunt, ut non intelligerent Deum alium esse, quàm ligna & lapides:* nos Caluine antiquos patres sequimur, immo Paulum sanctissimum imitamur, qui hoc eis obiicit, quòd in similitudinibus quadrupedum, & serpentum falsos deos, quos sub idôlis latere autumabant, diuinis honoribus prosequerentur, commutantes gloriam Dei incorruptibilis in similitudinem creaturæ, cui seruierunt magis, sacraque detulerunt, quàm creatori, qui unus adorandus est. Siue igitur (ut eleganter ait Augustinus) crederent sub imaginibus abditos deos, siue eos in cælo habitare fingerent: (sicut faciebant, qui purgatioris religionis erant) pessimè tamen utrique errabant, etsi illi multò peiùs, quàm isti, cùm Deos ficticios uni infinito, uero que domino uniuersorum præponerent. At Caluinus subinde redit, idemque inculcat ipsum: *Hoc qui antehac factum, & nostra etiam memoria fieri negant, impudenter mentiuntur:* quid tibi uis ô religiosissime Numa? num dabimus tibi, nil distare inter nostram & gentium adorationem, dum ante ueri Dei imaginem prosternimur, quem scimus in altis habitare, & à quo exauditum iri nos, non ab imagine, in qua nihil habetur diuiniùs, quàm quòd Dei imago est, religiosissimè speramus?

Filii Israel idololatræ fuerũt.
Cal. sect. 8.
Exod. 32.
Quis ac qualis fuerit ille uitulus aureus.
Cicero de nat. deor. lib. 1.
Roman. 1.
In psal. 113.
Idololatria duplex.
Cal. sect. 10.

Quid caussæ sit, quòd maiori deuotione feramur in unam imaginem, quàm in aliam. Cap. XXV.

RGET iam nos Caluinus, quærens, Cur inter simulacra tantum discrimen, ut, altero præterito, aut uulgariter honorato, alterum omni solenni honore prosequamur? respõde tu mihi, Cur inter eiusdem Dei sermones tantum discrimen, ut, altero præterito, aut uulgariter lecto, alterum omni diligentia seruari, nos magnopere delectet? cur hic magis ad ea, quæ diuinam potentiam designant, frequentiùs euoluenda animum applicat, cùm ille alius erga Dei nostri misericordiam crebra lectione afficiatur? trahit & hic, ô

Caluine, fine ullo fcelere, fua quemque uoluptas. te Deum placatum pœnitentia aut legere, aut figno aliquo expreffum intueri fummè teereat, & ad meliorem mentem reuocat: me uerò magnopere in officio retinet, dum afsiduè mente cogito, quàm acerbè iam à condito orbe in fceleratos & flagitiofos homines diuini furoris impetus animaduerterit. infinitus Deus eft, quem colimus; infinitos proinde habet dulcedinis fuæ guftus: Suntque mille hominum fpecies, & rerum difcolor ufus. tu uno fcripturæ loco frueris, ego uerò meo: & utrique in domino. Idem efto de re propofita iudicium. hæc ipfa ratio incitat fæpe fideles, ut in uifendis fanctorum imaginibus, quorum fimiles (ut tu dicis) domi fuæ habent, uotiuifque peregrinationibus fe fatigent. qua quidem in re frequens proclamatur à fanctis, omnem inde abfuturam inanem fuperftitionem, omnemque cultum, qui ad idololatriam accedere uideatur. Solent, fateor, religionis prætextu fimpliciores decipi: quorum ruditati in hac parte fumma diligentia paftores confulere oportet. Aeneus ferpens, Mofi manu fabrefactus, & domini iuffu erectus erat. Ezechias rex, dum excelfa difsipat, ftatuas conterit, lucos præfcindit, ipfum quoque frangit. confiderabat nāque fapiens rex, quàm effet populus ille idololatriæ deditus. fed Caluinus non ceffat malè loqui, quæritque, Cur pro illis hodie, tanquam pro aris & focis, ufque ad cædes & ftrages digladiemur, ut faciliùs laturi fimus unicum Deum nobis eripi, quàm noftra idôla? profectò quidem hoc ultimum uerum non eft, quod affirmat Caluinus. nunquam fiquidem imagines in pretio apud nos forent, nifi Dei noftri, atque fanctorum memoriam continuò renouarent, ac refricarent. magis igitur diligere uidemur eos, quorum cauffa imagines amamus, quàm ipfas. Pro cultu porrò imaginum aduerfum uos non nos primi arma mouemus, cùm potiùs antiquitus iam fuerit hoc bellum inter catholicos & Iudæos, inter ueteres patres & Manichæos ac Felicianos initum. pugnarunt patres in concilio Nicæno fecundo, in concilio Francfordiæ, in concilio Romano fub Gregorio tertio: in quo propè mille epifcopi conuenerunt. pugnauerunt patres fuis libris, in hoc editis, Hadrianus papa huius nominis primus, Gregorius tertius, Ioannes monachus, tempore Gregorij tertij. fanctus quoque Damafcenus libro quarto de fide orthodoxa non nihil de hac re differit.

4. Reg. 18.

Damafc. lib. 4. de fide orthod. cap. 17

Caluin. lib. 1. cap. 11 fect. 11.

SED quæ pertractanda reftant, difcutiamus: non dum enim omnia percurrimus. *Quanquàm non ignoro, nec difsimulandum eft diftinctione ipfos elabi magis arguta. cultum enim, quem fimulacris fuis impendunt, εἰδωλοδουλείαν effe contendunt: εἰδωλολατρείαν effe negant. fic enim loquuntur, dum cultum, quem appellant duliā, fine Dei iniuria ftatuis, & picturis poffe communicari docent. Ergo innoxios fe arbitrantur, fi tantummodo ferui fint idolorum, non etiam cultores. quafi uerò non aliquantò leuius colere, quàm feruire. nam cùm λατρεύειν, nihil aliud fignificet, quàm colere, perindè ualet, quod dicunt, fi imagines fe fateantur colere, fed abfque cultu. quare, dum in Græca uoce latebras captant, fecum ipfi pugnant admodum pueriliter:* non'ne uides Caluine, ftulta & omnino à catholicis aliena te illis obiicere? communi confenfu, & omnium fcholafticorū fuffragiis hæc fententia recepta eft, eadē adoratione colere nos imagines, qua & res eifdem noftris mentibus repræfentatas. nec ea diftinctio, qua cultū in latriā & duliam partimur, ad hoc ualet, ut imago nobis adoretur dulia, res uerò latria: fed magis uno (ut mihi uidetur) eodemq; motu fimplicifsimo in Deum, aut fanctos per imaginem ferimur. non ferui, neque cultores fumus idolorum; neque unam & eandem rem duas effe probare nitimur. ea fanè differentia, latriæ fcilicet, & duliæ, in rebus, quas colimus, non in imaginibus pofita eft. foli uni creatori inuifibili latria conuenit, & eius imagini; creaturis uerò, quibufcum fuam bonitatem Deus communicat, dulia, eorumque imaginibus. Quas hîc nos tenebras, quæfo, fimplicium oculis offundere conamur? magis tū infcitiam tuā prodis, qui quod nefcis, loqueris. oftendimus plus fatis in re difcrimen, quò uel cæcis apparere potuiffet, nihil cum pefsimis idololatris nobis cōmune effe. quorfum igitur attinet illud de adultero & homicida, quòd reatū non fugiat, fi aliud afciticium fceleri fuo impofuerit? Nullas imagines adorandas effe dixerat ifte: pingere etiam eas, quæ Dei gloriam & maieftatem referre habent, nullo modo permittit: quòd hoc confiteri fine aliqua gloriæ Dei deformatione nequeat. hoc quidem fic fe haberet, fi populus Chriftianus perfuafus non effet Deum noftrum fpiritum effe, eumque infinitum. ea uerò pingi, aut fculpi, quorum oculi capaces fint, benè licet per Numam noftrum, ut ex his, quæ fequuntur, patet. *Item in eo genere partim funt hiftoriæ ac*

Dulia & latria diftinctio.

Multiplex imaginum genus.

res

res gestæ, partim imagines ac formæ corporum, sine ulla rerum gestarum notatione: illæ usum in docendo uel admonendo habent non mediocrem, hæ uerò nullum: en quàm sibi constet legislator noster, qui paulò antè ad ueterem legis pædagogiam pertinere dicebat, quidquid per simulacra elicere possemus: nunc ait, usum non mediocrem habere in docendo, uel admonendo. *Caluinus sibi ipsi cõtradicit.*

Licere satis imagines in templis habere depictas, siue quæ res gestas narrent, siue quæ nudam rem ostendant, contra Caluinum probatur. Cap. XXVI.

HACTENVS quid ecclesiastica disciplina obseruarit, circa tres has negantes assertiones, quartam uerò affirmantẽ explicuimus. prima, nulla imago adoranda est: altera, nulla imagine Deus effingendus est: tertia, nullæ imagines, aut formæ corporum tantùm depingendæ sunt: quarta, res uerò gestæ, atque historiæ, quæ oculis corporeis subiici possunt, nihil uetat, quò minùs pictura aliqua exprimantur. accedit nunc iste, ut expendat, an ullas omnino imagines, siue quæ res gestas, siue quæ hominum corpora figurent, habere in templis Christianis expediat. *Principiò si quid nos mouet ueteris ecclesiæ auctoritas, meminerimus quingentis circiter annis, quibus magis adhuc florebat religio, & sincerior doctrina uigebat, Christiana templa esse ab imaginibus uacua. quid? an passuros fuisse putamus sanctos illos patres ecclesiam tam diu ea re carere, quàm utilem & salutarem esse iudicarent? at certè quia uidebant in ea aut nihil, aut minimum utilitatis, plurimum autem subesse periculi, repudiarunt magis consilio & ratione, quàm ignoratione ac negligentia prætermiserunt:* nongentis circiter annis meminerimus, Caluine, Nicænum secundum concilium habitum fuisse. non ego de ea synodo, quid tu sentias, hîc anteuertere nolo: (scio enim, quale de ea iudicium tuleris) sed de hoc statim tantùm refero concilij uerba, ut perdiscas, ante multa sæcula eam consuetudinem, quæ nunc abs te, ut nouitia, reiecta & explosa est, in Christi ecclesia uiguisse. Actione prima sanctorum patrum traditio hæc nuncupatur à synodo: actione secunda patres dicunt, ea consuetudine à patribus imburos se esse: actione tertia apostolicam ecclesiæ traditionem uocant: quarta ex Hadriano papa huius nominis primo lectus est codex, cuius uerba postrema hæc sunt, Historias imaginum illorum honoro, & palàm adoro. hoc enim nobis à sanctis apostolis prohibitum non est, sed in omnibus ecclesiis nostris eorum historias erigimus. actione quinta tota synodus proclamauit, Diuiniloquorum patrum nos doctrinæ instruxere. ex illis haurientes fidem hanc & ueritatem potati sumus: illos sequentes mendacium persecuti sumus. nos uenerandas imagines in templis suscipimus. actione sexta probatur, quòd ab ipsis apostolicis sæculis in ecclesia imagines fuerint. inducitur canon octuagesimus secundus, sub Leone iuniore papa editus: ubi antiqua consuetudo depingendi in templis Christum omnino laudatur, modò non sub agno, sed sub humana forma figuretur. Sed quid ego minutissima colligo? audiamus sanctæ & uerè magnæ uniuersalis synodi definitionem. Fatemur, inquiunt patres, unà unanimiter nos ecclesiasticas traditiones siue scripto, siue consuetudine ualentes & decretas retinere uelle, quarum de numero est imaginum effiguratio, ut quæ historiæ euangelicæ promissionis concinat; ad credulitatem ueræ, & non phantasticæ incarnationis Dei, & ad utilitatem similitudinis, quam nobis exhibet, utiliter inuentam. His se sic habentibus, regiam uiam incedentes, & sanctorum nostrorum, & diuinorum patrum doctrinæ insistentes, & catholicæ ecclesiæ, in qua spiritus inhabitat, traditionem obseruantes, definimus cum omni diligentia & cura, uenerandas sanctas imagines & in templis collocandas, & in sacris uasis, & uestibus, in parietibus, in ædibus priuatis, in uiis publicis statuendas, maximè autem imaginem domini & Dei seruatoris nostri IESV Christi, deinde intemeratæ dominæ nostræ deiparæ, uenerandorum angelorum, & omnium deinde sanctorum uirorum. quò scilicet per hanc pictarum imaginum inspectionem omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem

Epitome concilii Nicæni secundi, circa imagines.

Verba Basilii Magni ab Hadriano relata.

 & deside-

& desiderium ueniant; illisque salutationem & honorariam adorationem exhibeant. imaginis enim honor in prototypum resultat: & qui adorat imaginem, in ea adorat descriptum quoque argumentum. sic enim sanctorum patrum obtinet disciplina, uel traditio catholicæ ecclesiæ, quæ à finibus usque ad fines euangelium suscepit. Eant nunc Caluiniani, & blasphemias pulchro prætextu, antiquitatis scilicet, inuoluant.

De quodam libello, qui falsò Carolo Magno ascriptus est cõtra septimã synodum.

Hæretici sæpe suos libros catholicis ascribũt, ut sic alios fallant.

Haec illa synodus est, quam despicit despicit, & nunquam non aspernatur Caluinus, expenditque scripturarum locos, qui ibi à non nullis pro ueteri ecclesiastico usu in congressu producti sunt. Refutatorium libellum profert sub Caroli Magni nomine, quē ex dictione colligit eodem tempore esse cōpositum. Vno'ne libello uniuersæ synodo fidē derogatum iri arbitrare? quasi & aduersum Nicænam synodū, multorum hæreticorum non fuerint excepti clamores, scripti libri sine numero. sed quid effecerint, tu uides. Quòd uerò libellū Christiani principis nomine gaudere dicis: non noua narras. mos est hæreticorum hominum his artibus pessimis multorū simplicitati insidiari. liber ille falsò Christianissimo Carolo principi magno scriptus est, qui magis conueniebat Leoni cuidam Isauro, aut cuidam Constantino Copronymo, non imperatori, pietate & fidei zelo pleno. legatur etiam de his Ionas, Aurelianensis episcopus, qui pro imaginibus contra Claudium Taurinensem, tres libros ad Carolum secundum, cognomento Balbum, filium Ludouici Pij, eiusdemq; Caroli Magni nepotem, scripsit. Num Caluine, quia Antidotum (nomen sanè, quod multos fallere possit) tu in Tridentinum conciliū scripsisti, mox uniuersa fides illi concilio deperit? multa sunt ex ueteribus magistris, & ecclesiasticis uiris sumpta, quæ libet ille reticuit. multa, quæ patres ex scripturis ibidē collegerunt, non ut probarent ex scriptura rem pendere, cùm ipsi ingenuè faterentur ecclesiasticam esse tantùm traditionē; sed non sic execrandas esse imagines, & à templis prorsus reiiciendas, quibus locum in suo templo fecisset Deus, & apud eosdem quidem, quos sciebat in idololatriam semper propendere. ad hæc loci illi non citantur à tota synodo definiente, sed disputante. inter quæ duo quantum sit discriminis, norunt optimè, qui sacrorum conciliorum morem, quem obseruant in differendo & in pronuntiando diffinitiuè, probè tenent, uel quia legerunt, uel quia uniuersali concilio interfuerunt. *Venio*, inquit, *nunc ad impietatum portenta, quæ euomere ausos esse patres illius concilij mirum est: non fuisse autem illis reclamatum cum summa omnium detestatione, bis mirum:* quod istud est tam ingens patrum portentum? *Atque hanc flagitiosam amentiam traduci expedit, ut saltem fucus antiquitatis, quem papistæ obtendunt, simulacrorum cultui detrahatur. Theodosius episcopus* (iam incipit) *anathema crepat aduersus omnes, qui imagines nolunt adorari: alius omnes Græciæ & Orientis calamitates huic sceleri imputat, quòd non fuerint adoratæ:* quid hoc ad antiquitatem Caluine? hoc'ne eam imminuit, an magis illustrat? *Maximè omnium:* cur ita? *Quibus ergo pœnis digni prophetæ, apostoli, martyres, quorum tempore nullæ extiterunt?* sic Deus omnia mea bene uertat Caluine, ut cogor magis ac magis semper prudentiam in te desiderare. omitto apostolos & martyres, (quorum tempore, ut suprà ostendimus ex sanctis, sumusque accuratiùs iam iam ostensuri, imagines non minoris, quàm à nobis, æstimabantur. nihil enim ampliùs hîc nos facimus, quàm quod ab eis gerendum accepimus) ac loquor solùm de prophetis. hîc porrò libet Caluinum interrogare, unde ualeat eiusmodi cōsecutio, Sancta synodus anathema crepat in omnes, qui per imagines nos idôla colere garriunt: ergo in prophetas? *In illorum tempore nullæ extiterunt:* ut concedam hoc, at illi nunquam prædixere non à nobis ea coli, & uenerari debere, sicuti nunc colimus, ac ueneramur. anathema Caluine in eos ferebatur, non qui non adorassent imagines, sed qui sententias sacræ scripturæ de idôlis contra imagines adduxissent; aut qui ipsas idôla appellassent; aut qui dixissent Christianos, ut deos, imagines suas adorare; & demum qui uel ecclesiam catholicam idôla aliquando suscepisse mentiti fuissent, uel ipsas picturas omni turpitudine fœdassent, neque deinceps eas adorare uoluissent. tales non fuere prophetæ, non apostoli, non sancti martyres; sed pessimi Iudæi, infelicissimi Feliciani, pietatis ac religionis inimicissimi Sacramentarij. rectè proinde habetur in sancta synodo, (quamuis irrideat illam Caluinus) quòd, si imagini imperiali suffitu & thymiamate obuiam proceditur, multò magis hunc honorem simulacris sanctorum debemus. multaque sanctè & uerè à patribus referuntur, quæ multò sibi præstitisset complecti cum obseruantia, quàm fastu subdolè deridere. non ille

Multa sunt à synodo non diffiniente, sed inquirente & disputante.

Qui illi sint, quos sacrata synodus anathematizat.

non ille sacratus senum conuentus profanum theatrum erat; non cani illi patres in scena uersabantur hystriones; non fabula narrabatur, ut tu iactares, non caruisse solenni suo, Plaudite fabulam: cùm patres dicerent, Gaudeant & exultent Christi fideles, qui per imagines Deum honorant. nisi dicere uelimus, euangelium tibi fabulam esse, & religionem ludum ac iocum. maximaque admiratio est, quo pacto unius prouincialis concilij Illibertini scilicet, episcoporum XIX solùm, canonem tot conciliorum generalium præhaberi uelis. Quid si tunc illi prouinciæ expediebat? quid si de imaginibus tantùm in parietibus depictis canonem loqui (ut uerissimum est) dicamus? quòd eas, cùm esset fugiendum ob Christianorum frequentes persecutiones, si relinquerent, ludibrio inimicorum fidei reliquissent, ceteris asportatis. similis argumenti est, quod in canone septuagesimo tertio sextæ synodi his uerbis dicitur, Cùm crux uiuifica illud salutare nobis ostenderit, nos omne studium adhibere oportet, ut ei, per quam ab antiquo lapsu saluati sumus, eum, qui par est, honorem habeamus, unde & mente, & sermone, & sensu adorationem tribuentes, crucis figuras, quæ à nonnullis in solo ac pauimento fiunt, omnino deleri iubemus, ne incedentium calcatione, uictoriæ nobis triumphus iniuria afficiatur. qui secus fecerit, excommunicari decernimus. huc etiam accedit, quòd ante annos 1150 Theodosius iunior imperator, Eudorio P. P. scribens, his uerbis statuit, Cùm sit nobis cura diligens per omnia superni numinis religionem tueri, signum saluatoris Christi, nemini licere uel in solo, uel in silice, uel in marmoribus humi positis insculpere, uel pingere; sed quodcunq; reperitur, tolli: grauissima pœna multando eo, qui contrarium statutis nostris tentauerit, specialiter imperamus.

Sess. 6. *Concil. Illib. can. 36.* *Synodi 6. can. 73.* *Theodos. iunior C. Nemini licere, &c. l. Cum sit.*

Quòd nec Eusebius, Lactantius, Epiphanius, aut Augustinus contra catholicam ueritatem, quæ de pingendis imaginibus est, quidquam senserint. Cap. XXVII.

OBIICIT nobis Eusebium, Lactantium, Epiphanium, & Augustinum. quare æquo animo adesto, precor te, lector Christiane, dum leuiori oratione singulos percurro. Narrat Eusebius noster Christum, Petrum, ac Paulum effigiatos fuisse à ueteribus Christianis, dicitque, Insignia ueterum reseruari ad posteriorum memoriam; illorum honoris, horum amoris iudicium est. Lactantius etiam post imaginis intuitum mentem nostram in Deũ dirigere nos monet. *At hi duo*, inquit Caluinus, *pro certo non dubitant assumere, mortales fuisse omnes, quorum simulacra uisuntur.* quantum memoria mea assequi possum, (quoniam certum locum iste non citat) in quibus omnibus locis meminit simulacrorum Eusebius, de gentilium simulacris eum fuisse locutum, ipsius uerba nobis, etiam audire nolentibus, liquidò insinuant. In uita Constantini Imperatoris, unde credo collegisse Caluinum uerba, quæ nobis opposuit, initio historicæ narrationis suæ sic habet, Etenim mortalium natura mortalis ac marcidi finis consolationem nacta imaginum anathematibus priorum se memoriam immortalibus honoribus afficere putauit. alij quidem adumbratis picturatæ tabulæ floribus; alij scripturis inanimatæ materiæ figuras uerisimiles arte sua fabricantes; alij tabulis & columnis litteras inscribentes, altiùs uirtutes eorũ, quos honorabant, sempiternæ se tradere memoriæ iudicarunt. erant autem omnia æquè mortalia, diuturnitate temporis absumenda, tanquam corporum simulacra, immortalis animæ formas haud exprimentia. uerùm ista sufficere illis potuerunt, qui nihil aliud post finem mortalis huius uitæ in spem bonorum collocabant. igitur communis ille omnium Deus ac seruator maiora pietatis amatoribus bona, quàm mortales sensus concipere queant, apud se reposuit: & interim primitias præmiorum in hac uita ex eo præmisso arrabone confirmat, quòd mortalibus oculis spes immortales omnino certas reddit. Hæc ille. Libebit alicui inde fortè colligere, quæ simulacris corporeis uidentur, ea omnia peritura, ac fluxa, corporeaque esse, quare quæ spiritualia sunt, aut æterna, cum nulla re minùs, quàm cum lutea, aut ærea, siue lignea pictura quadrare. At quàm longè sit Eusebij mens à Caluiniana hæresi aliena,

Euseb. lib. 7. c. 14. hist. Item lib. 11. cap. 29. *Lactantius.* *Euseb. de uita Const. imp.* *Constantini tẽpore usus imaginum frequens erat.*

quis

quis non uidet? etsi nos etiam nulla effigie Dei nostri infinitam illam maiestatem & æternum numen pingi posse faremur: cum hoc tamen nihil gloriæ ipsius derogatur, si aut quoquo pacto eius celsitudo, aut beneficium ab eo collatum, siue denium diuinum quoddam factum simulacro externo significauerimus, præsertim cùm ea forma depingitur Deus, qua aliquãdo apparere uisus est. Verùm de Deo homine, & de angelis, quos sæpe sub imagine humana apparuisse legimus, & de sanctis nemini certè res hæc dubia esse deberet. Sed quid ego oratione nimia lectorem detineo? legatur totus liber in ordine tertius Eusebij de uita Constantini imperatoris; dispeream, si quid aut diuinius, aut ornatius pro crucis Christi pictura, pro templorum mira pulchritudine, ex artificio nata, excogitari potest, quàm quod aut pius Constãtinus religiosè fecit, aut quod Christianus imperatoris Homerus fluida oratione Eusebius satis culta & ornata eo loco recenset. ibi ab imperatore potentissimo Christum Dei cum omni parœcia religiosissimè ac perquàm piè coli intuebere: ibi fortissimi Augusti animo conceptam spem de signo crucis mirabere, quando nunc uultum suum salutari signo communit, nunc uictricem crucem, sacrumque trophæum ostentat; quod & in picta tabula quadam sublimiori, ac præ imperialibus foribus suspensa omnium oculis adorandum sanctum signum exponebatur: ibi prophetarum uoces, gloriosaque de Christo præconia, & uaticinia, quòd sancti ligni hasta confodiendus esset Satanas, præclara quadam pictura incredibili uenustate referebat: ibi cunctis legentibus incensam pectore uerè Cæsareo flãmam erga diuinum cultum & religionem sentire licebit: ibi postremò sacrarũ ædium numerus penè infinitus occurret, quas columnis sublimibus, ornatuque eximio imperatoris magnificentia decorauit, omnis generis cultus amplitudine illustrauit, immensa sublimitate erexit, maxima longitudine ac latitudine uastas uariegatis marmoreisque incrustationibus obtectas, picturatas, ut quasi quibusdam lucis radiis uniuersæ resplenderent. Sed non uacat sermone explicare, quæ Augustus hic immortalitate dignus Christo principi, genitricique suæ, & martyribus monumenta illustria construxerit, quàm opulenta, quàm regia structura illustrata omnia & exòrnata. Eat nunc tertius iste lapsus de cælo Cato, & illi sæculo ac principi tanto indignetur, non nobis. quæratque ab eo quod à nobis nuper exigebat, *Dicite pontifices, in templo quid facit aurum?* percunctetúrque eum, non nos, quidnam sibi uelint pictæ tabellæ, quas pius rex non in obscuro, sed in bono lumine collocauit. Valeant ergo qui Eusebio nostro Feliciani sceleris pessimam notam inurunt, dabuntque Deo grauissimas pœnas suorum facinorum.

Euseb. lib. 3. de uita Const.

Ad Epiphanium uerò, etsi satis respõsum à nobis erat, quod de Cypriano dicimus, hac parte ecclesiam Christi, eius non tenere sententiam, pro qua ecclesia ipse martyr mortuus est: præter id tamen nihil cõmodius responderi potest, quàm quod multis retrò sæculis sanctam synodum respondisse scimus. Decet, inquit Nicæna synodus, omnem Christianum, cùm libros aliquot adulterinos audit, aut legit, respuere, nec omnino animum adhibere. nam inter epistolas diuini apostoli quædam fertur ad Laodicenses, quam patres nostri, tanquam alienam, reprobarunt. ad hæc Manichæi euangelium secundum Thomam inuexerunt, quod ecclesia catholica, ut impium, meritò detestatur, sic etiam id, quod nunc à B. patre nostro Epiphanio dictum refertur, cùm illius non sit: diuinus hic pater octoginta capitum librum edidit, in quo cùm Hebræorum, tum post Christum natum pessimorum hominũ hæreses omnes damnauit: ubi proculdubio hanc de imaginibus posuisset, si ab religione nostra hoc alienum iudicauisset. attendamus nunc, qui patres tẽporibus illis gloriosè floruere, ecclesiæ tutissima monumenta; profectò Basilius Magnus, Gregorius cognomento Theologus, Gregorius Nicænus, quem omnes patrem patrum appellant, Chrysostomus, Ambrosius, Cyrillus Ierosolymorum episcopus. quòd si his Epiphanij sententia minimè probata fuit, quomodo iuxta sanctorum patrum decreta se ibi pronuntiare iactat? apage cum ista impia & intolerabili allegatione commentarium reiicimus; ipsum uerò patrem ecclesiæ sanctæ doctorem agnoscimus. Hæc S. synodus, atque nos de P. Epiphanio.

Pro Epiphanio S. synod. Nicæna 2. respondet.

De epistola ad Laodicenses, & de S. Thoma euangelio.

Venio iam ad Augustinum. unde incipiam? unde primùm exordiar? nimirum quæ potissimùm testimonia, aliis prætermissis, hîc ego proferam, non mihi facile est excogitare. usqueadeo ueritas hæc ubique suorum scriptorum enitet. Credo, ait, quòd ethnici pluribus in locis Christum, Petrum, & Paulum simul pictos uiderunt, quia merita

August. catholicam ueritatem de imaginibus semper docuit. Aug. de consen. euãg. l. 1. c. 10.

rita Petri & Pauli etiam propter eundem passionis diem solenniter Roma commendat. rursus, Habent Christianorum arcana illius dominicæ crucis, quasi quoddam uenerabile monumentum, quod de crucis ipsius imagine crucem cognominant. quod & nos dignissimum ueneratione fatemur, & in recordationem crucifixi ueneramur. Vsqueadeo (dicebat alibi) de cruce non erubesco, ut non in occulto loco habeam effigiem crucis Christi, sed in fronte portare cupiam. Sed quid ego maris minutissimas arenas annumerare imprudens laboro? sint hæc satis, ut ueniam ad locos contrarios. *In primis* (inquit Caluinus) *memorabile est, quod ex Varrone Augustinus citat, suaque subscriptione confirmat. qui primi deorum simulacra induxerunt, eos & metum dempsisse, & errorem addidisse. Hoc si solus Varro diceret, parum fortasse haberet auctoritatis: pudorem tamen meritò incutere deberet, quòd homo ethnicus, quasi in tenebris palpans, ad hanc lucem peruenerit. ideo indignas esse Dei maiestate imagines, quia fructum eius imminuant hominibus, erroremque augeant. Sed Augustinus à Varrone mutuatus tanquam ex suo sensu profert:* ò Caluine, nunc ignoras, de quibus simulacris & Varro, & Augustinus loquantur? lege apud eundem Augustinum Senecæ querimoniam hac de re: & tunc, si optimè in nos quadret, expendito. Sacros, inquit, immortales, inuiolabilesque deos (at nos non nisi unum, sacrum, immortalem, inuiolabilem, spiritualem agnoscimus) in materia uilissima, atque ignobili dedicant, credentes simulacro illo suam diuinitatem circumsiniri, illisque hominum & ferarum habitus induunt. Hîc nos optimè singula examinemus. num illis habitibus unquam infinitam deitatem induere uel simplicissimus Christianus suspicatus est? quidam uerò mistos sexu, & diuersis corporibus, ac numina uocant, quæ si accepto spiritu occurrerent, monstra haberentur. hæc, hæc Caluine simulacra & de diuino metu multùm imminuunt, & errorem augent, scilicet simulacra gentium, non imagines: quarum usus est in ecclesia, & quas scimus ne ex minima quidem parte nobis referre inexplicabilem Dei nostri æternitatem, sed tantùm de certo diuino munere nos admonere. neque hactenus auditum est, quòd quispiam Deum esse corporeum iudicauerit, cùm corporea effigie ipsum figuratum in templis fuerit intuitus; neq; quòd de suæ celsitudinis reuerentia ne pilum quidem deciderit. illum adoramus in imagine, ubi non est nisi in figura. illum timemus scientes, quòd si ascenderimus in cælum, illic est: si contingat in infernum descẽdere, en ipse adest: neque terrarum margine detinetur, ut non sit timendus in extremo mari. omnia replet, omnia continet; cuius ego paruula imagine admoneor. quòd si ea anniteretur repræsentare mihi quodcunq; Deus est; fallax ac mẽdax ipsa foret; & nihil omnino ad prototypon accederet. Sed pergamus ad alterum Augustini locum. citatur à Caluino totum illud commentarium Aurelij Ang. super psal. 113. sed certè omnis res est iam in nado: Et si non Atridæ, sic est Agamemnoni uisum. *Legantur* (inquit Caluinus) *excusationes, quas ab idololatris sui sæculi fuisse prætextas hîc refert Augustinus, & in Romanenses retorqueantur; nec se inde ab idolorum cultu facilè eximent:* Mandrabuli more semper tuæ res tibi succedent Caluine. agedum accipe excusationem nostram, an hanc non admittet sanctus Augustinus? nos uerum Deum hominem factum, non in imagine absconditum, aut latentem, sed pictura tantùm figuratum adoramus: item nos unum Deum, quem scimus neque membris ullis, neque ulla mortali forma constare, inexhaustum, infinitum, in imagine adoramus corporea: & quamuis non ignoremus eam formam parum illi conuenire; nos tamen eò detinet, quò eius memoria pressius in nobis insideat, cùm illius aut sui operis recordari nos delectat. Num simile quidpiam in idolorum cultu apud Augustinum eo loco notatum legis? ecce duo capita idololatriæ, quæ non minùs, quàm pestes duas, declinare semper & diligenter attendimus: utpote qui uerum Deum in imagine adoramus, atque nullum diuinum numen, imagine impressum, suspicemur. *At Augustinus alibi, Cũ his sedibus locantur honorabili sublimitate, ut à precantibus atque immolantibus attendātur, ipsa similitudine animatorum membrorum, atque sensuum, quamuis sensu & anima careant, afficiunt infirmos animos, ut uiuere ac spirare uideantur:* audi iam, & considera Dei nostri prouidentiam, ne isto errore tenerentur fideles circa suas imagines, hac in re ipsos attentos reddere ecclesia tantopere laborat: nunc uerò potissimùm pessimis uestris clamoribus excitata, & ipsa in suas cælestes uoces prorumpit, ne aut filij sui (quod absit)

Aug. de uisit. infirm. l. 2. c. 3.

Psal. 141.

Lib. de ciuit. Dei cap. 9. lib. 31.

Lib. 6. de ciuit. Dei cap. 10.

Quæ simulacra de diuino metu imminuant.

Psal. 113.

Vera & catholica sententia de adoratione una guum.

Aug. epist. 49.

idololatriæ crimine notentur, aut in Felicianorum, aut Sacramentariorum sentina putiscant. Tria pater Augustinus super eo psal. 113. persequitur, quæ si mediocri studio animaduertisset, animos nostros isto labore iam leuasset. principiò diuus Augustinus hanc thesim copiosissimè prosequitur, nempe nihil melius habere gentium simulacra, quàm aurum & argentum, è quibus ea constant: altero loco, nullum in ipsis numen delitescere elegantissimè probat, ne hac parte erroris sui excusationem prætexerent: postremò, neque eos ueros esse deos, quos caussari possent adorare se in simulacris omni numine uacuis ostendit. quid inde, obsecro, colliges pro eis imaginibus euertendis, quæ nihil minus habent, quàm aurum & argentum? parum siquidem est, an ex tali materia fiant, uili, aut pretiosa, modò ratio imaginis salua perseueret. quid deinde habebis aduersum eas imagines, quæ oculos habent, non ut colentes se intueantur; aures, non ut audiant; & cetera corporis sui membra: sed ut solùm eos, qui eis aliquando sensibus polluere, nobis referant, & repræsentent? quid inde tibi cōsequens fuerit, ut sic exardescas in eas figuras, quæ aut Deo uero, aut sanctis martyribus Dei eriguntur? noli tuo uano metu Christi sponsam, exulem & extorrē à sponso & æterna patria priuare atq; spoliare hac incredibili cōsolatione. memineris Caluine sanctissimam illā animam, Paulæ scilicet, de qua scribit Hieron. quòd cuncta loca tāto ardore & studio ea Romana Paula circumibat, ut nisi ad reliqua festinaret, à primis non posset abduci. prostrataque ante crucem, quasi pendentem dominum inde uideret, supplex adorabat: ingressaq; sepulcrum resurrectionis, osculabatur lapidem; & ipsum corporis locū, in quo dominus iacuerat, quasi sitiens desideratas aquas, fideli ore lambebat. Hæc Hieronymus, eum cultum attollens, quem tu Sardonio quodam risu exibilas, atque explodis. Paucis nos expediemus, si duo dixerimus, quæ rei huic nimirum conducere existimauimus. unum quidem de his imaginibus, quibus Dei nostri maiestas figuratur, quòd mea quidem sententia modus certus depingendi adhibendus est, ne scilicet multiplicentur passim: præterea ut sic depingantur diuina omnia, siue sanctissima trinitas, siue historia creationis, siue quoduis aliud Dei nostri mysterium, quò sic ipsis imaginibus spiritualis illa celsitudo in memoriam nostram reuocetur, ut undique perfectæ & absolutæ atque honestæ appareant, obstruamusque ora impiorum hominū, quibus mos est sanctissima quæque corruptissimo naso suspendere. alterum spectat ad imagines eas, quæ Christo domino Deo & homini, ac sanctis omnibus eriguntur: quæ si formas tantùm corporum referant, aut historias sua effigie exprimant, meminerimus, completæ honestatis, ac religionis, non perditi luxus exemplaria esse. quare omni pudore & uerecundia aspersas esse magnopere conuenit. Quid commune uirgini sanctissimæ, pudicitiæ numeris omnibus perfectæ atque expletæ, cum ornatu illo, penè dixerim, meretricio? quid sanctis martyribus, Christiq; confessoribus cum plusquā profano apparatu? hoc quidquid est, communicatum oportuit cum patribus sanctissimis, eximiisq; pastoribus, citra tamen aut eius fidei, quam hîc professus sum, aut cuiusque præiudicium. Vide ac perpende, quantum profeceris, dum concilia cum conciliis pugnantia recenses. considera, & omne studiū tuum atque ingenium conferre uelis, quò ille tuus furor, qui diu tenebatur irretitus, proruperit. *Synodus*, inquis, *cum synodo pugnat:* quî sic bone Caluine? ecquæ ista synodus? & cui contradicit? *Synodus Nicæna arma mouet aduersum Constantinopolitanam sub Leone imperatore congregatam:* mirabile est, quòd Nicæno concilio non opposueris Ariminense quingentorum episcoporum; Mediolanense iussu Constantij imperatoris coactum; Antiochenum (ubi damnatus est, & in exilium actus Athanasius Alexandrinus) sub Arriano Constantino celebratum; Ephesinum denique secundum. quemadmodum igitur uerum uero consonat semper; ita profectò quæ legitima synodus est, in his, quæ ad fidei & religionis nostræ mysteria pertinent, non magis alteri repugnare synodo poterit, quàm quòd sibi Dei spiritus non consentiat. hoc sanè longè omnium stolidissimum foret uel quidem cogitare.

Aug. psal. 113.

Explicātur tria, quæ Aug. ibidē refert de simulacrorum adoratione.

Hieronymus de Paula.

Duo obseruāda in depingendis imaginibus.

De patribus

De patribus Nicæni concilij; & quousque in concilius regnare possint humana consilia; atque Leo primus, & Gregorius Nazianzenus producuntur. Cap. XXVIII.

T NOS properemus, ut quæ restant de conciliis, persoluamus. si semper Christianis ac piis auribus Caluinianus cantus Cyclobri uox habitus est; nunc omnes pudoris & uerecundiæ prætergressus leges, ab omni urbanitate longè recedens, satis importunum ac molestum nobis sese ostētat. timeo uerò, ne, cùm istius uerba commemorare pergo, in ipso narrationis meæ principio tuus pudor, lector, me detineat, dicentemque impediat. uereor magnopere, ne purgatissimæ tuæ aures istius blasphemiis offendantur, ut benignitas tua, quasi præter morem coacta, me ad silentium prouocet & compellat. quod si, ut metuo, euenerit; non erit, quòd aut mihi, aut tibi succensere Caluinus possit: sed malo suo genio potiùs irascatur, qui in ea uerba eum prorumpere coegit, quæ ne patientissimi quidem audire passuri uideantur. *Quanquàm, inquit, in illis quoque antiquis & purioribus conciliis est, quod iure desideres, uel quòd simpliciter, ut homines, falli imperitia poterant, uel quòd nimio affectu non nunquam præcipites ferebantur. Huius postremi (quod omnium durissimum uidetur) exemplum illustre extitit in Nicæna synodo, cuius dignitas omnium consensu summa ueneratione, ut merebatur, excepta est. nam, cùm primarium fidei nostræ caput illic periclitaretur, ipsi uerò patres intestinis dissidiis se proscindere cœperunt, stylum, qui in Arrium stringendus erat, in seipsos dirigebant:* quàm ornato & illustri sermone patrum tragœdias insequitur hîc Caluinus. fingit Hannibalem iam iam ad fores adesse; introducit Arrium furore suo uniuersa malè perdentem: contrà uniuersam Christi ecclesiam uel primo ipso die congressus iam iam perditum iri. quàm illi elegans oratio fluit, quàm aurea, aureiq; fluuij instar exuberans. abeat Cicero, qui nusquam sic Catilinam suis uerbis corripuit, ac tot clamoribus insectatus est, ciuitatemq; relinquere, & profugum coegit, atque iste pugnat, quò omnem obseruantiam, reuerentiamque conciliorum ab hoc ueteri instituto officiorum excludat; quò & diabolum suas habere partes in Synodis quamlibet sanctis, quamlibet legitimis persuadeat; quò non ibi omnes partes spiritum sanctum occupare, non ibi omni ex parte regnare Christum comprobet. Quid'ne tu sic mali dæmonis patrimonium amplificare, Christi contrà, & spiritus diuini imminuere studebis? quid'ne tu doles, quòd sic Christus ibi regnet, ut nullus sit locus Deo uacuus? ego uerò mihi & ecclesiæ gratulor subministratā esse nobis ansam, ut uulgò dicimus, ad ostendendum, quousque in conciliis humani quidquam dominari possit, etiam in sanctissimis; & ad explicandum, quando sanctus Dei spiritus, Christi ecclesiæ promissus, ita præsidere incipiat, ut omne in tenebris perambulans negotiū foras mittatur. quo certè loco duo nobis dicenda se offerunt: alterū quòd aut nostris peccatis, aut quia sic expedit, aut quidem quòd in diuina prouidentia tempus oportunius expectatur, sæpe quod certè stabiliendum esse à generali concilio, omnino operæpretiū arbitramur, in serum tempus reiicitur. ecclesiæ disciplinam amissam funditus omnes fideles ex animo sitiunt. ad hæc iustitiam natalibus suis antiquis restitui, & cum lacrymis ac precibus ad Deum fusis Christianus orbis efflagitat: postremò templi nostri pulchritudinem nobis resarciri, & cum fletibus & gemitibus nos omnes à Deo nostro uehementer petimus. at hæc nostra pia uota impediri uidemus, uel quòd multum effuderimus sanguinem, uel quòd futurus expectetur Salomon. quid dicam? quid nobis euenerit, uidemus: tanti uerò mali radices ne cogitare quidem posse uidemur. concedimus igitur, multa, quæ aliàs per sanctissimam synodum spiritus suggereret, ob nostra scelera impediri ne fiant. huc accedunt antiqui supplantatoris & homicidæ commenta: ibique fraudes uigent maximè, ubi Christi fidelibus multò uberiorem fructum prouenturum non absq; ratione speramus: dolos auget, ingenij sui aciem ille exacuit: omnia mouet, omnia uersat, uires uniuersas colligit, ne aliquando eò sponsa perueniat, quò accedere iam diu festinat. Alterum est, in quo sanè totus caussæ

Caluin. lib. 4. c. 9. sect. 10.

Quatenus dominari possit in conciliis humanum quidquam.

Multa diuinus spiritus nobis per ecclesiam reuelaret, nisi scelera nostra impedimenta.

nostræ status uersatur, sic utique his, quæ à concilio decernuntur, affixum, suæque infinitæ bonitatis funibus quasi alligatum, spiritum sanctum esse, ut omnis inde error procul abscedat. Nicænæ synodi patribus, Caluine, (quoniam homines erant, uisisque tangebantur) contigit antè, quàm circa fidei dogmata, quæ ab eis ecclesia petebat, ipsi responderent, humanè aliquantulum ferri: at postquam iudicaturi sederunt, sic eis assedit spiritus, ut non minus, quàm si uniuersorum prophetarum & apostolorum communibus suffragiis ea res transacta & profligata esset, à nobis sacrosancta patrum decisio haberi debeat. hanc auctoritatem nec maiorem deferri sibi à nobis iure optimo ecclesia postulat. uis scire? concilium non eos, qui ibi intersunt, ita confirmat, ut nihil iam nisi quod ipsi ecclesiæ ex usu sit futurum, desiderent, aut expetant. ò utinam sic esset Caluine: uerùm ut illud non habeat concilium, hoc tamen, quod est in ferendis sententiis super eis rebus, quæ religionis nostræ sunt, deficere non posse, non est, quòd iure à concilio remoueas. Impediri ergo potest fraudibus humanis, diabolicisq; artibus, ne spiritus diuinus nos ibi doceat: sed quòd minùs uera dicat, non magis potest, quàm quòd ad mendaciũ cogatur. cùm hoc dicimus, nec plus exigimus, quàm initiò sumpserimus; nec pessima tyrannide, ac crudeli seruitute suos filios, quos unicè amat, pia mater opprimit & coercet. is siquidem fuit ab eo sæculo, quo spiritus sanctus conciliis præesse declaratus est, omnium sanctorum constans ac perpetuus sensus, nempe ut fateamur omnes uniuersalem ecclesiam, quam uniuersale concilium perfectè repræsentat, à uero nobis necessario minimè declinare posse. præter hæc sunt multa, quæ uel temporum differentia, uel regionum & prouinciarum diuersus usus, absq; eo, quòd ne pilo minus de auctoritate conciliorum decidat, uarietate distinguunt & mutant. ut hîc etiam uerum sit, quod Comicus ait,

De patribus Nicæni concilii.

Hic dies aliam uitam affert, aliosq;mores postulat.

De Leone, & Gregorio Naz.

IAM hîc Caluine abs te quæro, quando Leo sanctissimus, idemque doctissimus uel synodo Chalcedonensi ambitionem & inconsultam temeritatem in definiendo obiecit, uel eam errare potuisse palàm (ut magis tu palàm iocaris) asseruit? exhibe scripturas, refer uerba, cedo locum. quid laboras diui Gregorij Nazianzeni doctrinam, mirum in modum commendatam, commenticio crimine polluere & uiolare? Leo profectò patrum conuentum, Chalcedone coactum, eleganti epistola non minùs cõmendat, quàm ab eis ipse uniuersalis ecclesiæ pastor acclamatus fuerat. quando, rogo, Leo beatissimus suspicatus est, potuisse sacratam illam synodum, legitimè congregatam, & in qua Romani pontificis personam sustinentes præsiderent Lucentius episcopus, & Basilius presbyter, in rebus ad fidei nostræ & religionis obseruantiam pertinentibus aut nos fallere, aut falli? putas'ne ignorare nos, quæ de ipsius concilij fide & ad Martianum Augustum, & Pulcheriam Augustam, eorum eximiæ pietati gratulatus, scribit, immortales gratias Deo agens, quòd per Chalcedonense concilium pax ecclesiæ catholicæ esset reddita? credis'ne nos fugere, quæ ad Theodoritum episcopum Cypri post Chalcedonense concilium, de fidei perseuerantia, in perpetuam eius synodi laudem, non minùs eleganter, quàm piè & religiosè scribit? concilium, sanctum uocat; Christi ecclesiam nominat; spiritus sancti organum fuisse dicit; atque tandem his uerbis scribendi fidem facit, in nullo ab illis, quas spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi concilio protulit, fidei regulis recedamus. opinaris'ne Caluine clam nos esse, quæ ibidem contigerunt? legimus, atque memoria retinemus synodi sacratæ litteras ad Leonem beatissimum: neque obliti sumus eas uidere, quas ad synodum ipse misit. in quibus duo sunt summa consideratione obseruanda. alterum, quòd etiam atq; etiam eos omnes patres hortatus est & singulos, ut, reiecta penitus impia hæresis audacia, contra fidem diuinitus inspiratam uana errantium infidelitas conquiesceret: nec liceret defendi, quod non liceret credi; sed magis secundum antiquas traditiones, secundum euangelicas auctoritates, secundum propheticas uoces, secundum apostolicam doctrinam sentiendum nobis esse. alterum est, quòd, cùm Chalcedonensis synodi decretum non probaret, quo ordinatum erat, ut post Romanam & apostolicam sedem locum teneret Constantinopolitana, tria dicit beatissimus Leo, quæ & synodi maiestatem augent, & Romanæ sedis amplitudinem egregiè commendant. primum est, patres eius concilij ob solam fidei caussam, ex præcepto Christianorum principum, & ex consensu apostolicæ

Epistola 42. ad Martian. Aug. & epist. 57.
Ad Pulcheriam epist. 43.
Epist. 61.
Actione 3. concilii Chalced.
Ad cõcil. Chalc. epist. 45.
Act. 3.
Epist. 59. ad Iuuen. & ceteros episc. qui fuerãt Maced. congregati.

apostolicæ sedis fuisse cōgregatos. secundum, (quod omni admiratione dignum dūco) ut etiam auctor est idem Leo ad Anatholium Constantinopolitanum episcopum, qui fuerant ab apostolica sede legati, in concilium directi, & qui uice pontificis omnium primi præsidebant, constanter eidem decreto, unanimiterque restiterunt. quam certe rem non obscurè idem Leo commendat, nec silentio tegi sustinet. tertiū est, quòd non antè unius Chalcedonensis concilij decretū de præfata præsidentia (re profectò, de qua agere nihil fidei expediebat) rescindere audet pius & religiosus pontifex, quàm alterius concilij, Nicæni scilicet, (in quo pro uniuersæ ecclesiæ pace ea res semel fuerat decisa) legibus & traditionibus se muniat, & armet. ait enim, Sancti illi & uenerabiles patres in urbe Nicæna, sacrilego Arrio cum sua impietate damnato, mansuras usque in finem leges ecclesiasticorum canonum condiderunt, & apud nos in toto orbe terrarum in suis constitutionibus uiuunt: & si quid usquam aliter, quàm illi statuerunt, præsumitur, sine cunctatione cassatur, ut quæ ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione uarientur, neque ad priuatum trahantur commodum, quæ ad bonum sunt commune præfixa. Porrò opus fore non arbitror referre hic, quas in commendationem Chalcedonensis concilij Martianus imperator leges tulerit, præcipiens, ne de re, semel per synodum iudicata, denuò quæstiones fiant. Cesset igitur, inquit, iam profana contentio: nam uerè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commenticium lumen inquirere. eheu quàm malè omnia hæc Caluini & exhortationibus, & decretis conueniunt. Sed ne longiùs eam, reuertor, ut de Gregorio Nazianzeno non nihil attingam. Nazianzenus etiam, (qui Constantinopolitani concilij pars maxima fuit, & quem auctorem eius symboli, quod canitur in ecclesia, multi faciunt) cum Macedonius hæreticus obiiceret, spiritum sanctum Deum non esse, quòd non sic eum appellarent scripturæ, magnus ille theologus hoc sermone eum compescuit, Rerum aliæ cùm non sint, esse tamen dicuntur; ut cum scriptura dicit, Deū dormire, euigilare, irasci: aliæ cùm sint, non dicuntur; ut quòd Deum patrem ingenitum uocamus, non quòd sic legamus in scripturis, sed sic iuxta patrum interpretationem ex ipsis colligimus: aliæ neque sunt, neque dicuntur; ut Deum esse malum, uel mali auctorem: aliæ tandem & sunt, & dicuntur; ut Deum esse, angelum esse, hominem esse. concludit igitur in hunc modum, Spiritum sanctum Deum esse in scripturis sanctis expresse non lego: non dicitur, sed est. Hæc Gregorius, non sine caussa à Græcis theologus appellatus: ipsumque nomen in Latina etiam ecclesia semper retinuit: quem tu contra patres in iudicium testem examinandum, & rogandum induxisti. omitto reliqua, quæ in eam rem tu hîc persequeris: quoniam nihil nisi conuicia continent. in propria enim uersans arena, natiuoq; gaudens solo, importuna maledicta in ecclesiam coniicere ualde te delectat.

Epist. 51.

Ibidem.

Epist. 51.

Verba Leonis de cōcilio Nicæno.

Act 3.

Nazianz. l. 5. theol.

Respondetur Caluino pro conciliorum auctoritate: lociq; non nulli explicantur, quos ipse producit. Cap. XXIX.

IAM EGO hîc unum, quò tanto fastidio mentes legentium utcunque leuem, ex Caluino referam. obiicit porrò iam iam finiturus, quòd si sanctorum doctrina semper accipienda esset, patrumque sensus perpetuò sequendus, quorsum attinebat toties, tamque solicitè domini uoce admoneri nos, ne pseudoprophetarum sermonibus auscultemus? Nolite, ait quodam in loco dominus, audire uerba prophetarum: uanitatem enim uos docent, & non ex ore domini. & rursum, Cauete uobis à falsis prophetis. ad hæc frustra Ioannes nos hortaretur, ut probemus spiritus, nunquid ex Deo sunt. quid tandem istud, Si cæcus cæcum ducet, ambo in foueam cadent? ò Caluine, quis crucem, aut furcam coram latrone, aut homine, qui mille suppliciis sit dignus uel nominare quidem non timeat? rogo per Deum immortalē, non ne, cùm ore hæc proferebas, ingenti risu commouebare, quòd sic nostra omnia arma, quibus prophetiam omnem

Caluin lib. 4. c. 9. sect. 12.

Ierem. 3.

Matth. 7.

1. Ioan. 4.

Matth. 15.

mendacem & uanam aggredi nos posse uidebamur, tu ueteranus miles, in eiusmodi bellis satis exercitatus, ea omnia nobis antea surripuisti, clepsisti non quidem sine dolo? ludis, ludis Caluine scripturas sanctas: ludis, dum usqueadeo omnibus eas exponis, ut non earum legitimo sensu certandum sit; sed is per scripturas triumphet, qui primus & tulerit, & occupauerit. Per me (optimè tu dices) sint omnia protinus alba. scripturas sanctas tollat qui uolet. nihil ne tuâ refert, si eodem scripturæ loco hæreticus simul cum catholico utatur? sitque anteuertisse, uicisse? ô minimè ferendam diuini uerbi corruptelam, adulterinm nefandum, flagitiosum stuprum, incesta denique Satanica. quare diligenti cura cauendum nobis est, qui cum calido homine decertamus, ne dira istius contagia serpant, nosque ipse suis palloribus pingat. *Probauimus*, inquit, *contra Romanenses non esse datam potestatem ecclesiæ pro noua doctrina erigenda:* quæ istæc noua doctrina, quam ex suo cerebro, & non magis ab spiritu sancto edocta ecclesia commenta esse abs te dicitur? Romanensium, eorumdemq; catholicorum hac in parte mentem perquàm breuiter perstringam, atque attingam. scriptura diuina, quæ, nisi ecclesiastica auctoritas accederet, nunquam à nobis diuina haberetur, continet aut in principiis, aut in conclusionibus; expressè, uel per consecutionem; in genere, siue in numero; explicatè, aut occultè omnia fidei nostræ dogmata, & Christianæ religionis obseruationes. hinc proficiscitur, ut mater ecclesia diuinas scripturas, tanquam oraculum diuinum, nos doctura, semper consulat, semper scrutetur, colligens inde multa, quæ noua, & ab scripturis longè aliena Caluino habentur. colligit in primis ex Dei uerbo, quantum obseruantiæ apostolicis traditionibus debeatur: quæ, orthodoxorum mẽtibus impressæ, in ecclesia à primis illis felicissimis sæculis in perpetuũ perseuerant. colligit deinde per scripturas edocta, commissam sibi eam clauẽ, qua ostium referet profundæ scripturarum abyssi, ut sibi sensus aperiantur, & intelligat scripturas. colligit postremò ex diuinioribus litteris, quo pacto oporteat nos in domo Dei uersari, quæ est ecclesia Dei uiuentis, columna & basis ueritatis. Hæc ergo spiritus sancti discipula, licèt multa non legat expressè: tamẽ quæ delitescebant, suis oculis intuetur; quod latebat, uidet; quod obscurum erat, interpretatur; rem cum re componit; locum cum loco cõcordat; uerbum cum uerbo confert; multa elicit, multa colligit, quæ nobis noua uideri possent, at spiritui sancto, qui eam regit, uerissima & antiquissima. non ea fidem nouam cudit, aut sacramentum instituit, aut articulum religionis nostræ unquam condidit. cum hoc tamen, unde ne sperabamus quidem, quid Deus multis in locis nobis significare uoluerit, & quomodo legitimus sacramentorum usus habeatur, quid postremò traditionibus apostolicis, auctore eodem spiritu, obseruatum semper fuerit, nobis offert, modò hoc, modò illud proponens, simplicitati suorum filiorum mirè sese aptans, & ualde consulens: ita ut semper proficiamus; ac satisfuisse dicamus, omni sæculo, & omni ætate ea credidisse, quæ Christi ecclesia obseruanda, ac credenda proposuisset. Non hic articulus nouus est, aut alius ab illo, Credo in unam sanctam catholicam ecclesiam: quem qui credit, non hoc solùm credit esse ecclesiam; (quod credit Caluinus quoque, & alij schismatici) sed simul credit extra illam, sicut olim extra arcam Noe, salutem non esse. qui hunc atticulum uerum esse credit, credit utique uera esse omnia, quæ in scripturis omnibus canonicis ab ea receptis scripta continentur. qui hunc credit, credit in spiritu sancto congregatam ecclesiam, per eundem conseruari & gubernari: quo duce cùm regatur, credit simul eam errare nõ posse. quamobrẽ sanctissimam hanc parentem suam ea, qua decet, pietate ueneratur; illi se permittit; illi credit; illam audit; illam suspicit & honorat. quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentienda; quæ de humanis præscribit, facienda; quæ prohibet, fugienda esse sine ulla dubitatione censet.

Caluin. lib. 4. cap. 9. sect. 13.

Quo pacto in scriptura fidei nostra mysteria omnia continantur.

Luca 24.

1. Tim. 3.

Explicatur articulus, Credo in unam sanctam ecclesiam.

NOLO tamen hîc silentio transire, quæ optimè de conciliis iste docuisset, si indecoro epiphonemate omnia non inquinasset. *Nos certè*, ait, *libenter concedimus, si quo de dogmate incidet disceptatio, nullum esse nec melius, nec certius remedium, quàm si uerorum episcoporum synodus conueniat, ubi controuersum dogma excutiatur. multò enim plus ponderis habebit eiusmodi diffinitio, in quam communiter ecclesiarum pastores, inuocato Christi spiritu, consenserint, quàm si quisque seorsum domi conceptam populo traderet, uel pauci omnes priuati eam conficerent:* hæc prima Caluini ratio. *Deinde ubi collecti in unum episcopi sunt, commodiùs in commune deliberant, quid sibi, & qua forma docendum sit, ne diuersitas offendiculum pariat.*

Caluin. lib. 4. cap. 9. sect. 13.

riat. Tertiò hanc rationem describit Paulus in diiudicandis doctrinis. nam, cùm singulis eccle-siis attribuat diiudicationem, ostendit, quis in grauioribus caussis sit agendi ordo, nempe ut ecclesiæ inter se communem cogitationem suscipiant. atque ita nos ipse pietatis sensus instituit, ut si quis turbet ecclesiam dogmate inusitato, atque eò res perueniat, ut periculum sit à grauiori dissidio, conueniant primi ecclesiæ, quæstionem propositam examinent. demum, iusta discussione habita, diffinitionem ex scriptura sumptam proferant, quæ dubitationem in plebe tollat, & os obstruat improbis & cupidis hominibus, ne pergere amplius audeant. Sic exorto Arrio coacta est Nicæna synodus, quæ auctoritate sua & sceleratos impij hominis conatus fregit, & pacem ecclesiis restituit, quas uexauerat, & æternam Christi diuinitatem contra sacrilegum eius dogma asseruit. cùm deinde nouas turbas mouerent Eunomius, & Macedonius; simili remedio eorum insaniæ per synodum Constantinopolitanam oportunè occursum est. Ephesino concilio Nestorij impietas profligata est. Hæc postremò ab initio ordinaria in ecclesia ratio fuit, unitatis conseruandæ, quoties Satan quidpiam machinari cœperat: ab his omnibus, cùm non multùm à pietate & ecclesiastica doctrina sint aliena, non abhorremus. atque utinam sic semper iste loqueretur: nō esset utique, quòd orationis nostræ, aut alicuius aliùs filum, uel ecclesiæ potiùs grauitatem pertimesceret. sed, proh dolor, en quàm subitò, etsi non insperatò quidem, uniuersa hæc ueneno illito tabescunt. *Sed meminerimus*, inquit, *non omnibus sæculis, uel locis Athanasios haberi, aut Basilios, Cyrillos, & similes ueræ doctrinæ uindices, quos tunc dominus excitauit:* bella res Caluine, scilicet hominibus ecclesia nititur, & non Deo, & spiritu sancto, qui deficere non possit? agnosco, agnosco fraudes: agnosco, agnosco Satanæ dolos. nihil'ne in conciliis diuinum arbitrare? nihil'ne, quod uestris machinis non subiacere possit? quid tu? *Cogitemus, quid in secunda Ephesina synodo acciderit: ubi Eutychiana hæresis obtinuit, sanctæ memoriæ uir Flauianus in exilium eiectus cum aliquot piis uiris: multa denique eiusmodi flagitia designata sunt:* & quæ, rogo te per immortalem Deum, tanti mali radix & origo fuit Caluine? *Quia illic Dioscorus homo factiosus, & animi pessimi, non autem spiritus domini præsidebat.* ò quàm Christianè id à te dictum acciperemus, modò uerbum unum ex eadem historia, quod rei huius caussas optimè aperit, non omisisses: & consultò nimirum probè callens, quàm tuo instituto parum faueat, nostro uero unicè. ecquod illud est? loquantur, quæso, paululùm concilij Chalcedonensis patres; nosque ambo ingenuè eis in cursu hoc nostro lampada tradamus, ipsisque auscultando, quid illi narrent, attendamus. Eiectus inde est Romanæ ecclesiæ moderator pontifex Leo: nullus illic suscepit Leonis papæ locum: nullus uniuersalis magistri, & primi pastoris personam ibidem sustinuit: nec eius epistolæ receptæ, nec permissæ sunt à Dioscoro legi. audis'ne Caluine, cuius rei gratia tot mala ab Ephesina synodo secunda designata fuerint? nępe quòd legitimum & Petri successorem, & Christi uicarium non adorauerit. uide, quàm tu etiam nolens huius Romanæ sedis primatum & fidem semper attollas; & quò magis supprimere, & extrudere eam demoliris, eò plus te inuito, & ualde dolente effertur. durum est Caluine niti contra torrentem: quem si semel arte quadam detinere quisquam laboret, ne ulterius percurrat; maiori impetu in eum, qui se detinet, ferociens euoluitur. nunquam certè aut Ephesinæ synodi secundæ, aut Chalcedonensis hîc nos meminissemus, nisi de eis cogitare, tua institutio nos impulisset.

1. Corint. 14.

Solenne est hæreticis, scriptura sancta, & sanctorum testimonia discerpere.

Actione prima.

Romana sedis auctoritas ubique commendatur.

Vervm certandi nobiscum finem non hîc statuere uidetur: ait enim, *Vnum tamen Romanenses rogabo.* ecquod illud est? *Si in ecclesiæ approbatione scripturæ auctoritas fundata est, cuius consilij de ea re decretum citabunt? nullum, opinor, habent.* quàm prò nobis colligis: Si nullum de ea re decretum ecclesiasticum alicuius concilij citare possumus, quò eam auctoritatem sibi ecclesia arroget: quo, cedò, pacto sic semper omnium sæculorum ætatibus non uni, aut item alteri, sed uniuersis hominibus hæc ueritas de auctoritate ecclesiastica insedit? quî potuit, toties ad eam recurrere, dum ipsum aliquot angustiæ premerent, Hieronymus sanctus? quî potuit Augustinus? quî Irenæus? ut hos taceam, illos prætereaṁ, alios non commemorem, quî igitur hi homines tam præclarè de ea auctoritate, qua polleret ecclesia, loqui potuerunt, si de ea re neque in expresso Dei uerbo legerent, neque à patribus quidquam tale definitum accepissent? quid crebriùs apud Augustinum à nobis legitur, quàm, Auctoritas ecclesiastica hoc commendat? & contrà, Illud ecclesiastica auctoritas condemnat? quid sibi uolunt hæ uoces tot

Caluin. lib 4. c. 9. sect. 14.

Ecclesiæ auctoritas omni ætate perspecta, & suscepta fuit.

patrum,

patrum, quas ſemper uſurpant, poſtquam nec ex ſcripturis, ut tu bellè arguis, nec ex aliquo decreto eccleſiaſticæ auctoritati auſcultandum nobis eſſe, aut Athanaſius, aut Tertullianus, ceterique huius eccleſiaſticæ auctoritatis obſeruantiſsimi oſtendere quandoq; potuerunt? quàm magnum tibi attulerit Caluine adiumentum, ſi ipſe mecum incredibilem Dei noſtri prouidentiam hac de re, ſuper qua certamus, cogitaueris. profectò uidebis ab ipſis primordiis naſcentis eccleſiæ abſque aliqua ſcriptura, nullo à prætore edicto lato, in ſanctarum ſcripturarum poſſeſsionem per Chriſtum eccleſiam miſſam fuiſſe, ut nullus tam audax reperiretur, qui eam è tã antiqua poſſeſsione deturbare moliretur. noli quærere titulos nouos Caluine: ſi tyrannis eſt, quam in nos exercet eccleſia; nimium antiqua tyrannis eſt. ſed nec coactio eſt, aut uis ulla; ſed magis nos cum antiquis patribus tot donis cumulatam eccleſiam ſuſpiciamus, & ueneremur.

Libenter ſancti patres ad eccleſiæ magiſteriũ confugiebant.

Ad hæc quàm tu garrires, ſi in conciliis generalibus, aut alio quouis in loco legiſſes, Decernit ſancta atque œcumenica ſynodus, ut ſolùm ea authentica & canonica ſcriptura habeatur, quæ noſtra approbatione recepta fuerit. quàm hîc multiplicaſſes tuas ſannas, cachinnos auxiſſes? mille quidem Democritis tibi opus fuiſſet. at nunc quid, obſecro, dices? quid obiicies? non præſcriptam tibi legem opponimus Caluine; non pro concilio ex concilio pugnamus; ſed in omnium cordibus impreſſam, in omnium animis & libris exaratam, ſermonibus cõmendatam producimus, ut ſimul quidem cum Chriſtiano lacte ueritatem hanc ſuxiſſe uideamur. eadem ipſa, per quam Chriſti fidem accepimus, ut Aug. uerbis utar, ſua auctoritate, apoſtolica ſcilicet, quæ catholicæ ſcripturæ ſint, obſignat: ut inde uniuerſa fidei noſtræ ſacramẽta nos petamus. quid neceſſe habet ſtatuere, quod mortui clamant, muri codices loquuntur, & tota poſtremò hominum memoria, inueterataq; poſſeſsio pro mille ſcripturis eſſe poſſunt? Tu dicis, *Cur igitur uinci ſe paſſus eſt Arrius teſtimoniis ex euangelio Ioannis productis?* ſcis quare? quia & ille intra eccleſiam ſe eſſe iactabat, probeque tenebat membrum non eſſe eccleſiæ, qui euãgelium Ioannis à Deo optimo, & ueritatis ſpiritu proceſsiſſe negaret. Inſtas adhuc, *Atque tunc liberum erat repudiare, poſtquam ſuper ea re uniuerſalis concilij cenſura non acceſſerat:* non magis Caluine, quam integrum erat tunc dicere, Chriſtum Deum non eſſe. *Nulla uniuerſalis ſynodi approbatio præceſſerat:* apage iſtas argutiolas: non'ne dixi tibi, quòd licèt ſcripto non approbaſſet eccleſia: uigebat tamen per multos annos in eam rem eccleſiaſticus conſenſus? immo uerò Caluine, quò planiùs intelligas eundẽ eſſe ſpiritum, qui loquebatur in Ioãne, & qui manebat in eccleſia; uix euangeliſta ſanctus ſcribere finierat, & iam liber manibus eccleſiæ ferebatur auctoritate ipſius donatus. Tu tibi ipſi repugnas: nos nobis ſemper conſtamus. tu nihil recipis, quod non ſit ſcriptis celebratũ: nos ſiue ſcriptis illuſtretur, ſiue omnium ſæculorum teſtimonio ea res uſque ad nos uiguerit, tanquam diuinum & apoſtolicum, ſicut & nos ſancti docuerunt, recipimus.

Eccleſia non indiget proprio teſtimonio ad ſua auctoritatis regnum ſtabiliendum.

Idẽ ſpiritus eſt, qui ſcripturas dictauit, et qui per eccleſiã eas interpretatur.

Quid, quod non eſt ſilentio prætereundum, quantos hæc pia mater ſuper iſta re labores ſubierit? ſemper enim ea curauit, poſtquam rabies Satanica nec Dei uerbo parcere cœpit, diſtinctas & diſcriminatas canonicas ſcripturas nobis proponere: ut uel inde liquidò conſtet, eam auctoritatem penes unam eccleſiam ſemper reſediſſe. Extat concilium Laodicenſe, etſi prouinciale, at in ſexta generali ſynodo confirmatum, anno 364 celebratum. ſubſecutum eſt Carthaginienſe tertium, prouinciale etiam ipſum, ſed eiuſdem ſextæ ſynodi communibus ſuffragiis ſuſceptum: (cui etiam magnum eccleſiæ lumen Aurelius Auguſtinus interfuit) in quo ſic legimus, recenſito eccleſiaſticorum librorum catalogo, Hoc fratri, & conſacerdoti noſtro Bonifacio, magnæ Romæ epiſcopo, uel aliis earum partium epiſcopis pro confirmando iſto canone innoteſcat, qui à patribus iſta accepimus legenda. En tibi Caluine decretum, cui & ſubſcripſit Auguſtinus, & œcumenica ſynodus aſſenſa eſt, quod à nobis tam importunè flagitabas. quòd ſi homini ingenuè nato, & probè educato hæc non ſufficiant, concilium Florentinum producemus. atqui, ne homini ſtrenuè liberali, nimiumque ueritati cedenti meo ſermone bene longo & rudi moleſtiam exhibeam, Tridentinum concilium, de Caluino optimè meritum, ſub Paulo III, & Carolo Cæſare huius nominis quinto coactum, in medium proponam, quòd ſciam ipſum nimiùm Caluino placere & probari. poſt igitur hæc omnia nouum decretum quærere ad eccleſiaſticam auctoritatem ſtabiliendam, & res eſt ſummæ dementiæ, & ſemper actum aget Caluinus. citamus, uerum eſt, ueterem

Sæpe eccleſia explicauit, qui libri ſint canonici.

Conc. Laodicẽſ.

Sexta ſynod.

Conc. Carthag.

Conc. Florent.

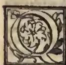
Conc. Trident.

terem & antiquum catalogum, qui à nobis canon ecclesiasticus uocatur, quem & tot patres contexuere: quid tu ad hæc? *Sed rogo iterum*, inquis, *quo in cõcilio canon ille editus fuit?* dixi tibi Caluine sæpe, num tu discipulus ecclesiæ esse uis? *Tu discipulus illius sis*, optimè scio dices. *Ego eius boni genij discipulus ero, qui sic me dies, noctesque malè cruciat, & torquet.* Quòd uerò ex Hieronymo citas de libro Machabæorum, & de Ecclesiastico, & de Tobia; (bona hoc tua uenia dixerim) apertissimum mendacium est, quo diuum Hieron. oneras. etenim eius uerba hæc sunt, Machabæorum libri licet non habeantur in canone Hebræorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum uoluminum historias annumerantur. Absoluimus eam partem, qua polliciti sumus ostensuros, non sic religionem nostram totam scripturis contineri; quin ex his, quæ ad Christianam professionem spectant, multa per ecclesiam explicata sint, multaque sola patrum memoria retenta; quæ quasi per manus, ipsa uoce, non scriptura, excepta, in ecclesia custodiantur.

De libro Machabæorũ fusius in quinto lib.

Diui Hier. uerba de libro Machabæorum.

Quòd ecclesiam uniuersalem concilia generalia, legitimè congregata, sufficienter exprimant & repræsentent. Cap. XXX.

QVOD autem generale cõcilium, ritè coactum, uniuersalis ecclesiæ imago sit expressa; (quod multùm ad rem, quam tractamus, opinor pertinere) si ipsius concilij in hac parte ualet testimonium, citò quod cupimus, assequemur. concilium nanque Constantiense disertis uerbis hoc affirmat. Sed quia non cum catholicis res nobis nunc est, aliter nostram assertionem firmemus. Primùm, usu cõmuni, & uniuersali omnium consensione receptum uidemus, ut quoties primates omnes alicuius reipublicæ, quibus est commissum ius decernendi à populo, in unum quemlibet locum conuenerint, dicamus totam eam rempub. esse congregatam, eò quòd ab ipsis omnes ceteri dependent. ad hunc modum, cùm in generali concilio episcopi omnes, quibus tantùm Christiani populi regendi officium est mandatum, conueniant, iure & merito congregatam esse dicemus Christianam rempublicam. Conuertit rex Salomon faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel. dicit scriptura sancta, cùm antè dixisset, Tunc congregati sunt maiores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum, ad regem. & tandem concludit, Omnis enim ecclesia Israel stabat. Vides, uoce geminata conuentum illum, in quo fuerant congregati maiores natu Israel, & principes tribuum, & duces familiarum, appellatum esse omnem ecclesiam. Cogitur Ierosolymis concilium, conueniunt apostoli & seniores. tũc placuit apostolis & senioribus cũ omni ecclesia eligere uiros ex eis, & mittere Antiochiam. uides, & hic cum cõuentum apostolorum & seniorum appellatum fuisse omnem ecclesiam. Beatus similiter Gregorius locutus de illis quatuor conciliis, Nicæno scilicet primo, Constantinopolitano primo, Ephesino & Chalcedonensi primis, sic ait, Cunctas uerò, quas præfata ueneranda concilia personas respuunt, respuo; quas uenerantur, amplector: quia, dum uniuersali sunt constituta consensu, se, & non illa destruit, quisquis præsumit absoluere, quos ligant. Secundò, si concilia generalia uniuersam ecclesiam non referant, omnia prorsus in ecclesia erunt ambigua; nec uia aliqua patebit, qua hæreses extirpari possint: immo inexhausta suggeretur fidei oppugnandæ materia, cuicunque libuerit nouas hæreses excitare, aut sepultas reuocare. Tertiò, nisi publica astitisset Nicæni concilij diffinitio aduersus Arriũ; Constantinopolitani, aduersus Eunomium, & Macedonium; Ephesini, aduersus Nestorium; Chalcedonensis, aduersus Eutychen; adhuc ipsorum hæreses uiuerent: nec, ut arbitror, deessent, qui sub earum auctoribus militarent, cùm quidquid eis ex scripturis obiiceretur, praua interpretatione in alienum sensum detorquerent. Quartò, non alia ab hac ratione factum esse existimo, ut tempore illo, quo ecclesia tyrannorum rabiem est perpessa, Christianismus fuerit in plurimarũ hæresum scissuras diuisus: quia scilicet episcopi catholici in unum conuenire non poterant, ut eis obstarent, usque ad Constantini magni dies: à quo sanè tempore generalibus conciliis frequenter usa est ecclesia; atque ita multis hæresibus obuiam itum est. Quintò, cùm alios docere per-

Conc. Constant.

Prima ratio. omnis ecclesia dicitur maiorum congregatio.

Act. 20. 3. Reg. 8.

Act. 18.

Greg. uerba de conciliis uniuersalibus.

2. ratio.

3. ratio.

4. ratio.

5. ratio.

1. Pet 5. Malach. 2. tineat ad episcopos, quorum interest pascere, qui in ipsis est, gregem, ac scientiam æquè custodire, ut de manu eorum Dei legem populus requirat; & cùm ij omnes in cōcilium uocentur: non erit meo quidem iudicio cuiquam obscurum intelligere, generali episcoporum conuentu uniuersalem ecclesiam repræsentari. Sed superest iam nihil, nisi scripturis agere: atque, ut spero, hanc ueritatem tam claris scripturæ testimoniis probabimus, ut nullus ampliùs rectè urgere nos scrupulus posse uideatur. Primum concilium ab apostolis Ierosolymis est coactum: conuenerunt q; simul discipuli omnes. ubi certè plebis atque credentium multitudinis promiscuæ iam ipse poteris uidere lector, nullam omnino considerationem habitam fuisse. efficaciùs autem nostrum propositum confirmat id, quod in eodem libro legimus: ubi etiam conciliorum forma omni ex parte exprimitur, & effingitur. sic enim ibi dicitur, Et quidam ascendentes de Iudæa, docebant fratres, quia nisi circumcidamini secundum legem Moysi, non potestis saluari. & post pauca, Conuenerunt apostoli & seniores, uidere de uerbo hoc. &, tandem inquisitione facta inter eos, lata est ab apostolis & senioribus ea sententia, quam ad hodiernum diem amplexata est catholica ecclesia, nempe de non obseruandis legalibus: additaque sunt illa uerba, quibus spiritus sancti assistentia significata est, Visum est spiritui sancto & nobis. Vides, minimè ibi conuocatam fuisse omnem Christiani populi multitudinem: uides, solos apostolos, & seniores conuenisse: uides, conciliorum generalium traditiones perinde, ac si ab uniuersali ecclesia dimanent, amplexandas esse, atq; retinendas: uides, diligentem scripturarum examinationem, & discussionem fieri solitam à concilio; quamuis expressus locus in diuino canone non posse inueniri uideatur. Hîc nouissimè ab eis percunctabor, qui uniuersalis ecclesiæ locum tenere concilia negant, num nos primi huius rei auctores fuerimus? quòd si asserere non dubitauerint; omnem eis antiquitatem obiiciemus, quæ à concilio decreta omnia ecclesiæ leges nominare consueuerit. atqui, cùm non sint huius aut illius particularis ecclesiæ sanctiones, colligitur certò ad uniuersalem ecclesiam ea pertinere. neque aliis pœnis animaduerti uoluit antiquitas in eos, qui conciliis generalibus non obtemperassent, quàm his, quibus contumaces, & qui uniuersali ecclesiæ non paruissent, plecti consueuerunt. non enim apud ueteres patres res duæ esse credebantur ecclesia & concilium, licèt nomina & uoces non omnino eædem uideantur. Sed esto iam finis, præsertim cùm in animo statutum atque deliberatum habeamus hoc in loco non agere, ad quem spectet concilium cogere: quoniam in libro sexto huius operis de ea re acturi explicatiùs & copiosiùs sumus.

6. ratio. Act. 6. Act. 15. Vlt. ratio.

Quòd non omnibus necesse sit, atque expediat uniuersa fidei nostræ arcana intelligere, eorumq; rationem penitus perscrutari: atque etiam ostenditur, quali & quanta scientia ecclesiæ maiores pollere debeant. Cap. XXXI.

TERTIO igitur loco omnes nos Caluinus accusat, quòd cùm tot calamitates impendere uideamus, sedemus & oscitamur; nobisque & aliis diuinas litteras ignorare, despicere, negligere permittimus. quo quidē in loco hunc ordinem tenebimus. primùm qualis & quanta maiorum in ecclesiastico senatu futura sit legis diuinæ peritia, breuiter persequemur: deinde ad minores sermonem conuertemus: postremò & malè præcepisse Caluinum circa hos, & non uerè locutum contra illos, simul ac semel planum faciemus. Semper fuit intellectum, Dei nostri interiora & recondita mysteria cælesti quodam ordine, ac penè diuino ab iis, qui superiores & primi haberentur, in inferiores certissimè ac tutissimè deriuari. quem sanè modum iam à sua creatione supremus ille angelorum senatus sine ulla offensione custodiuit, ut qui pleniorem de Deo notitiam habent, in alios diffundant. sic utique qui nobis uerbo & doctrina præsunt, præstantiorem,

Diuina mysteria à superioribus tradi solent inferioribus quasi per manus.

tiotem, quàm nos, sensum in arcanis litteris, exercitatioremque intellectum habere à sui muneris ratione constringuntur. permultùm ergo expedit meminisse eû, qui de officij amplitudine ac dignitate nimis gloriatur, primùm ter à Petro Christum petiisse, an ipse ab eo amaretur; neque de quouis amore, sed de summo ac singulari Christum quæsiuisse antè, quam gregem ipsi Petro committeret. id profectò hic significare uoluit, non esse idoneum sacerdotio, nisi qui, neglectis omnibus, nihil amet, nisi Christum, hoc est, ueritatem, innocentiam, pietatem. deinde ante oculos suos ponat, oportet, nihil sibi antiquius esse debere, quàm incolumitati gregis, in sua fide ac religione positi, totos dies & noctes studere. meminerit denique, quàm attentè, quibusque legibus Christus suas oues Petro commiserit: haud enim tradidit deuorandas, sed pascendas exemplo piæ uitæ; pascendas pabulo euangelicæ doctrinæ, siue lac desiderabunt, siue solidum cibû; pascendas opum subsidio, &, si res ita poposcerit, sanguine. Quare eximio iudicio ponderent, necesse est, pastores nostri, quòd sicut uitam agere omnium sanctissimam, honestissimam, atque laudatissimam debent, eamque constanter & semper cum uirtute colere; ita profectò reliquæ multitudini rerum maiorum scientia antecellere ipsos maximopere decet, atque oportet. dixi, maiorum rerum scientia ceteris gentibus pastores nostros præstare debere, nimirum ut sciant omnes fidei nostræ articulos explicare: nec id modò, uerùm etiam qualiter hæreticorum incursibus resistatur, atque eius, quæ in ipsis est, fidei ratio optima reddatur. neque ignorantia hic aliquid excusationis est habitura. nullibi porrò morosior sancta Pauli anima est, quàm cum episcopum suis dotibus componit, & ornat. super hoc uno negotio mitissimus alioqui apostoli animus flecti nequit, estque omnino inexorabilis. Oportet, inquit, irreprehensibilem esse episcopum, sobrium, pudicum, ornatum, hospitalem, prudentem doctorem, non uinolentum, non percussorem, sed modestum: non litigiosum, non cupidum; sed suæ domui bene præpositum. rursus idem, Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. & in sequenti capite, In omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam saluatoris nostri Dei in omnibus ornent. Explicuit, fateor, Leo pont. max. plura alia episcoporum munera, quæ huiusmodi sunt, Christianorum uidelicet populum sacramentis recreare, atque nutrire, & orare; oppressorum, pauperum, uiduarû, pupillorum, ceterarum tandem miserabilium personarum indefessam curam gerere; totique Dei populo iura dare, ut tranquillè uiuant: at nullum horum adeò episcopum astringit, atque uerbi diuini continua prædicatio; non illa solùm, uerùm explicatio facilis Christianæ fidei. Non, inquit Paulus, misit me dominus baptizare, sed prædicare. ut prædicarent euangelium, præceptum est apostolis, quorum personam nunc sustinent episcopi. apud Ioannem etiam dominus apostolicos uiros suæ electionis his uerbis admonebat, Ego elegi uos, & posui, ut eatis, & fructum afferatis: & fructus uester maneat. An sacramento carere iure quis suspicabitur, quòd gentium apostolus pastoralem curam intimè cum doctrina coniunxerit? Alios, ait, dedit pastores ac doctores. quod & eleganter diuus Hieronymus obseruat. quod etiam Augustinum ibidem non latuit. extat prophetæ uaticinium, quo pastoribus improperat Deus, quòd gregis sui pascendi, posthabita cura, magis se ipsos lacte, carnibusq; miserarum ouium pascerent. quo pacto, qui sibi non sapit, iuxta sancti Ezechielis obiurgationem acrem, aut infirmû solidabit, aut quod perierat, requiret? Vos habet, sanctissimi episcopi, grex pusillus pastores suos, quos, noctis uigilias seruantes, cælesti fusos splendore, pulchra allegoria tempore, quo princeps pastorum nascebatur, expressit. uos sexaginta illi uiri, ex fortissimis quibusque selecti, qui nostri Salomonis (est enim Christus pax nostra) in pulcherrimæ cuiusdam coronæ modum lectulum, quæ ecclesia est, circumcingitis, habetisque, ut qui ad bella doctissimi omnes esse debeatis, gladium exertum, id est, Dei uerbum, & Dei sermonem, qui omni gladio ancipiti penetrabilior usque ad ipsas compages, etiam & commissuras pertingat. quòd uerò ibi dicitur, Supra femur suum: sanctus Dei spiritus maiores ecclesiæ instruit, ipsorum prædicationem non solùm scientia inniti debere; sed carnis mortificatione & cruce. Ne, cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. dixit olim ex nostris supremus ille theologus. & id, Propter timores,

Ioan. 21.
Quid sit oues pascere.
Maiorum scientia.
1. Tim. 3.
Tit. 1. 2. 3.
c. Quamuis, dist. 88.
1. Corin. 1.
Marci ult.
Ioan. 15.
Ephes. 4.
Hieron. super eo loco.
August. ad Paulinum episc.
Trem. 4.
Ezech. 34.
Luca 2.
Cant. 3.
Heb. 4.
1. Corint. 9.

res, inquit scriptura, nocturnos. quantum coniectura ipse assequi possum, timores isti nocturni, errorum sunt caligines, atque hæreses; quas esse oportet, quàm diu per fidem ambulamus, donec optatus nobis dies aspiret, fugatis umbris. En uestrum munus sanctissimi episcopi, quo indignissimè fungemini, si illud omnino uicariis operis commiseritis. en Dei populus uestra hæreditas, totusque census est: cui, nisi uobis, ostiarius aperiet? uocem uestram oues excipiunt, & libentissimè quidem. facite, nocturna uersetis memoria; uersate patres diurna; atque semper personare aures uestras huiusmodi uocibus non est profectò inutile, quibus, dum suum uobis anulum porrigeret sponsa, uos allocuta est, VADE, PRAEDICA VERBUM POPULO DEI, CUIUS SIS APUD DEUM RATIONEM EXACTAM IN DIE HORRENDI TREMENDI'QUE IUDICII REDDITURUS. Quis igitur fluxæ fidei reum agi coram eo iudice, qui multò clariùs nostri animi recessus perscrutaturus est, quàm nos ipsi nouerimus, non uehemēter perrimescar, horreat, reformidet? nos uobis (fateor ingenuè) obedientiam & obseruantiam debemus; id enim Paulus præcipit, & ipsa etiam naturæ lux nos docere potest, modò tamen, quod neque Paulus ibidem omisit, uos pro nobis uigiletis. ut uideo, non nobis tantùm luditur patres, sed uobis ipsis: è quorum manibus miseræ ouis malè effusus sanguis requirendus est. primi illi patres nascentis ecclesiæ apostoli sancti eam nobis fidem diuulgarunt, quam uos postmodum explicatiùs doceretis; moresque nostros, qui ad immanissimas propè feras degenerauimus, ad euangelicam amussim redigeretis, & ad Christianæ legis gnomonem unicè componeretis. Hæc sunt pastorum officia, hæc sunt pontificum munia, magno Hieronymo teste, scilicet scripturas diuinas apprimè scire, meditari crebriùs, & eas, quas didicerint, populum docere.

Pastorum munus p uicarias operas malè exercebitur.

Hebr. 13.

Ezech. 34.

Super Leuit. & est in c. Si quis, dist. 36.

SANCTORUM igitur patrum obseruantes uestigia, asserimus episcopos omnes pollere debere etsi non exactissima scripturarum peritia, & sacræ theologiæ cognitione perfectissima, uerùm ea, quæ satis esse possit ad fidei nostræ sacramenta explicanda. nostra ergo & episcoporum æqua est Christiana professio, si naturam attendas: at uerò dissimilis multùm est condicio, si dignitatis ratio habeatur, ob quam plura, quàm minores, scire conuenit. Hæc non mea uox tantùm est Caluine, neque nobis, me scilicet, atque te, admonitoribus indigent patres: quos, si quemadmodum dixisse me antea iam memini, tibi Tridenti cōuenire libuisset; satis certò scio, quòd tuæ audaciæ qua ignoratæ, contemptæ, neglectæq; scripturæ eos insimulas, te pigeret, atque etiā puderet. ut enim multorum satis probatam fidem in præsentia ego missam faciam; ut multorum erga pauperes & egenos incredibilem largitatem me non uidisse dissimulem; ut multorum laborum, quos publicæ utilitatis, & reipub. Christianæ iuuandæ gratia libentissimè subierunt, me hìc obliuisci patiar; ut nouissimè eorū curam omnem in profectu ecclesiastico, religioneque resarcienda, uel restauranda, cunctoque ecclesiastico negotio recreando eos collocauisse leuiori cursu perstringam: certus sum, quòd nō mediocris te admiratio teneret, dum quantos fecerint & habuerint in diuinis progressus, non iam ex tuis mirmillionibus, qui tibi mendacium semper loquuntur, sed istis oculis uideres, manibus contrectares, usu & consuetudine experireris, intelligeresque, mox suo exemplo mirabiles nobis appositos igniculos, etsi non quidem perueniendi, quo illi felicissimè accesserunt, at saltem eorum & industriam, & diligentiam imitandi.

Nostra, atque episcoporum diuersa est ratio, quamuis omnibus æqua sit professio.

Minorum in ecclesia qualis ac quanta cognitio esse debeat; & quàm ipsis præstet non nulla ignorare. Cap. XXXII.

CIRCA uerò fidem explicitam, quam minores ecclesiæ habere oportet, (in quo theologi omnes sibi constant) docent omnes Caluine, quòd quāuis uelum templi in partes scissum fuerit, id est, ut exponit glossa, omni ex parte manifestata fidei sacramenta: non tamen ea scire, omnes iubemur: sed satis est, ut statuat homo in multis apud sese in fide & doctrina, Romanæ ecclesiæ in perpetuum mansurum. Et certè ignorare non nulla, melius est, inquit Tertullianus, ne quod non debeas, noris: quia quod debeas, nosti,

Tertull. de præscrip. hæret.

& eius

& eius æqualis Clemẽs, presbyter Alexandrinus, Fides, inquit, non sapientum secundũ mundum, sed eorum, qui secundum Deum sapientes sunt, possessio est. illa autem etiam absque litteris discitur: eius autem scriptum, quod ad rudes, ignarosque homines pertinet, & est diuinum, & caritas, uocatum est: quæ sola decretum spirituale est. & eos secutus Hilarius, Habet, inquit, non tam ueniam, quàm præmium, ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare, quæ nescias. ante quos etiã Irenæus, Melius est nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem uiuificat, nec ad aliud inquirere ad sciẽtiam, nisi IESVM Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus, quàm per quæstionum subtilitates, & multiloquium in impietatem cadere. & alio in loco, Qui relinquunt præconium ecclesiæ, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes, quantò pluris sit idiota religiosus à blasphemo & impudente sophista. ad hæc etiam spectare uidẽtur illa Philonis uerba, qui fuit omnibus his antiquior. Omnis motus, ait, absque diuino fauore damnosus est: & præstat hic manere oberrando inter mortales, sicut magna pars humani generis, quàm ad cælum à seipsis elatos subuerti per arrogãtiam: sicut plurimis sophistis contigit, ratis sapientiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certissimam. non ergo qui quamplurima memoriter è scripturis, plerunque etiam psittaci more non intellecta recitat; sed qui, quæ scripta sunt, opere complere studet, is est, de cuius salute sperandum est maximè: cùm pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur; sed magis quanta deuotione, quod creditur, diligatur. atque sic etiam ab Hugone scriptum legimus. quem secutus Ioannes Gerson, In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus; sed qualis fuerit affectus noster ad dominum Deum nostrũ, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, quàm humilis, & deuotus, quãq; spõtaneus & fidelis in Dei seruitio. Melior est fidelis ignorantia, dicit Aug. quàm temeraria scientia. scientia enim inflat, caritas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alibi, & rapiunt cælum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce ubi uolutamur, in carne scilicet, & sanguine. quapropter ei, qui est ex minoribus, hoc est, cuia non interest alios docere posteaquam ea crediderit, quæ de patre, quæ de filio, quæ de spiritu sancto nudis uerbis in symbolo sunt expressa, satis est, si de reliquis ea se credere profiteatur, quæ credit sancta ecclesia catholica, etiam si nullam de illis explicitam fidẽ habeat. atq; hic est articulus, quo præcipuè discernũtur à catholicis hæretici & schismatici: qui si crederent sanctam ecclesiam catholicam, nulla hæresis, nullum esset schisma. crediderunt omnia Nouatiani, quæ in symbolo, quæque in scripturis canonicis continentur; crediderunt Pelagiani, Donatistæ, & alij multi hæretici; neque cum illis aut de symbolo, aut de scripturis ulla fuit catholicis controuersia: sed quia sanctæ ecclesiæ catholicæ non crediderunt, inde tot hæreses, tot schismata, tot sectæ tam dissectæ, non prioribus modò sæculis, uerùm & hoc nostro conflatæ sunt. nam si crederetur sanctæ ecclesiæ catholicæ, non ab ea discederetur, neque sibi quisquam sumeret, ut suo potiùs priuato, quàm illius spiritu scripturas interpretari uellet. Hanc igitur mordicus teneamus, quodque ab ipsis apostolorum temporibus unanimiter ab omnibus obseruatum esse summo Christianorum omnium consensu constiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. neque nos ulla ratione de eo deduci patiamur, etiam si, quemadmodum ipse per se Christo quondam, ita per sua membra Satanas millies nobis dicat. scriptum est enim, Non illi se transfiguranti in angelum lucis, atq; ouium uestimentis induto, uerùm ecclesiæ credamus, quæ nunquam sancti spiritus magisterio destituitur: quem se missurum Christus promisit, ut ei suggerat, atque patefaciat omnem ueritatem in perpetuum. suus quemque priuatus spiritus fallere potest, cùm scriptum sit, Væ prophetis insipiẽtibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil uident: ecclesiæ spiritus nunquam fallere potest. illius itaq; definitionibus pareamus: illius, non priuato nostro spiritu scripturas esse nobis interpretandas existimemus. de quibus, nobis, qui per Dei gratiam catholici sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum nouatoribus huius temporis controuersia: de intelligentia hæresis est, non de scriptura. sensus, ut est apud Hilarium, non sermo fit crimen.

NE IGITVR pharisæorum superciliũ esse dicatis, populum diuina cælare sacramenta; audiantur

Clemens lib. 3. pedag. cap 11.
Hilarius lib. 8. de trin.
Iren. l. 2. c. 43.
Lib. 5.
Phil. lib. de migr. Abr.
Hug. l. 1. p. 10. c. 6. de sacramentis.
Gers. in. l. an monachus cõsid. 6.
Aug. de uerb. apost. serm. 20.
1. Corin. 8.
Idem l. 3. cõfess. cap. 8.
Matth. 4.
1. Corin. 12.
Matth. 7.
Ioan. 14. 16.
Ezech. 14.
Nõ est hoc pharisæorũ super-

cilium, sed antiquorum patrũ saluberrimũ cõsilium. audiantur etiam magni illi patres, Basilius, Gregorius Theologus, Hieronymus, Augustinus, Gregorius pont. Rom. in primis Basilius, Patres nostri in silentio, quod curiosos & otiosos submouet, quædam seruarunt: pulchrè quidé illi, nimirum docti, arcanorum uenerationem silentio conseruari. nam quæ nec intueri fas est non initiatis, *Basil. de spiritu sancto, c. 27.* qui conueniebat horum doctrinam publicitus circumferri scripto? aut quid tandem sibi uoluit magnus ille Moses, qui non omnia, quæ erãt in templo, passus sit omnibus esse peruia; sed profanos extra sacros cancellos statuit; & priora atria purioribus permittens Leuitas solos dignos cẽsuit numinis ministerio? mactationes autem, & holocaustomatum oblationes, reliquumque ministerium sacerdotibus asignauit, atque unum ex omnibus selectum in adyta recepit: ac ne quidem semper, sed uno tantùm die quotannis. rursus & huius diei certam horam, qua fas esset ingredi, præstiruit, quò propter nouitatem & insuetudinem cum stupore intueretur sancta sanctorum, probè sciens pro sua sapientia, res usu tritas & undecunque patentes, expositas esse cõtemptui: ceterùm ei, quod sepositum est, quodque rarum est, huic natura coniunctam esse summam admirationem ac studium. ad eundem profectò modum, & qui in primordiis ecclesiæ certos ritus præscripserunt apostoli & patres, in occulto silentioq; mysteriis suam seruarunt dignitatem. neque enim omnino mysterium est, quod ad populares ac uulgares aures effertur. Hæc Magnus Basilius. Gregorius uerò cognomento Theologus sic habet, *Greg. Theol. lib. de bono ordine disserendi.* Sicut apud priscos Hebræorum sapientes, quidam libri sacri discentibus uetabantur, tanquam incommodi infirmis & teneris; sic non omnibus, nec semper, sed certo tempore sermo de fide permittendus est, iis scilicet, qui sunt omnino negligentes, & remissi, atque ignaui, & inexplebiles, & ambitiosi & feruidiores, quàm oporteret, ad pietatem: qui uerò tales sunt, ad id studij genus mittendi sunt, in quo nec sibi, nec aliis noceant: iis uerò, qui in sermone modesti, temperatiq; sunt, libera potestas uerbi fiat. itaq; uulgi multitudo remouenda est ab hac uia & ratione, eaque, qua est, loquacitate & uirio traducẽda est ad aliud uitæ genus, & uirtutis minus periculosum, in quo ignauia & negligẽtia minùs noxia, & nimia cupiditas existat religiosior. etenim, si ut est unus dominus, una fides, unũ baptisma, unus Deus, & pater omnium, & per omnia, & in omnibus: sic una esset salutis uia, scilicet per uerbi tractationẽ, & studium: & qui hac uia non ingrederentur, adeò essent extrusi & eiecti, ut nihil profectò periculosius foret, uel huic consilio parere: sin autem, ut in humanis uiis, & rationibus multiplex est uitæ & studiorum genus, maiorum, minorum, nobiliorum, periculosiorum: sic in diuinis nõ est unum genus tantùm salutare, neque una uia uirtutis, sed plures: immo quòd sint multæ mansiones apud Deum, ut est uulgatum in euangelio, nõ est alia caussa, nisi quia sunt multæ uiæ, quæ ad illas ipsas mansiones ducunt; aliæ periculosiores & excellentiores, aliæ ignobiliores & tutiores: quorsum relictis tutioribus ad hanc unam cõuertimur, usqueadeo difficilem, & lubricam, & nescio quò ducentem? sicut enim in cibis non erit unus & idem omnibus salubris, sed alius aliis pro cuiusque ætate, & habitudine corporis; ita uita non eadem omnibus, & sermo idem conueniet. ego uerò neq; hoc dico, neque si quis dicat, assentiar. Si igitur mihi creditis, uobis dico adolescentes, senes, magistratus, monachi, plebei: fugite ambitionem, cupiditatemque honoris inutilem; & securiore genere uitæ, & sermonis ad Deum uos applicate. Hæc magnus Theo- *Aug. cõtra epist. fund. c. 5.* logus Gregorius. Diuus Augustinus, In catholica, inquit, ecclesia, ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spiritales in hac uita perueniunt: ceteram quippe turbam non intelligendi uiuacitas, sed credendi simplicitas tutissimã *Greg. ĩ Iob 26.* facit. Hæc Augustinus. Sanctus Gregorius etiam uersans illud sanctissimi Iob, Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum: sic ait; Aquas (ut legis) ligat Deus nubibus suis: quia prædicatorum scientia infirmorũ mentibus loquens, quãtum sentire ualet, dicere prohibetur. nam, si auditorum corda uerbi maiestate cor- *Exod. 21.* rumpantur, lingua docentium in discretionis pœna mulctatur. unde scriptũ est, Si quis aperuerit cisternam, & non operuerit eam, cecideritque bos, uel asinus; dominus cisternæ reddet pretium iumentorum. operienda itaque cisterna est: quia coram paruulis mentibus tegenda est scientia, ne unde cor docentium ad summa attollitur, inde *Hieron. ad Paulin. de sacra scr.* infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hæc Gregorius. Verùm iam libet referre iustas querelas sanctissimi senis Hieronymi.

Quod

-Quod medicorum est, inquit,
Promittunt medici, tractant fabrilia fabri.
sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes uendicant,
Scribimus indocti, doctique poemata passim,
hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista uerbosus, hanc uniuersi præsumunt, lacerant, docent antè, quàm discant: alij, diducto supercilio, grandia uerba trutinantes, inter mulierculas de sacris litteris philosophantur: alij discunt, proh dolor, à feminis, quod uiros doceant; &, ne parum hoc sit, quadam facilitate uerborum, immo audacia incredibili edisserunt aliis, quod ipsi non intelligunt. Hæc Hieron. Bone Deus, seni beatissimo Hieronymo mulierculæ, abiectiq; homines non idonei auditores sacrarum litterarum esse uidentur; Caluino tamen in præstantissimorum lectorū, &, si Deo placet, in doctorum numero ac loco lenones & pellices, sicarij & mirmilliones ducuntur, cùm ait, diuinam scripturam religionis nostræ mysteriis scaturientem omnibus constare debere. Videat ergo, uelim, non ab his patribus, qui nunc remp. Christianam moderantur, nuper excogitatum uerbum de implicita fide, & de mente nostra pro maioribus mysteriis ecclesiæ iudicio summittenda; sed ab antiquis ecclesiæ magistris consilium nobis omnibus tutissimum, remedium simplicitati nostræ oportunum, quasi per manus continuata successione fuisse traditum: quo nos admonerent eius notitiæ, quam de Christo domino simpliciores explicatam atque expressam habere deberemus; & rursum eius, qua carere, rusticis hominibus, ut semper prodest, sic nunquam obfuit. Neque commouentur patres intemperie illa tua, cæcoque impetu, quo in eos irruisti, obiiciens, nihil eos affici, si Dei gloriam manifestis blasphemiis pollui contingat, modò ne quis aduersus sedis apostolicæ primatum, & sanctæ matris ecclesiæ auctoritatem digitum tollat. quoniam ista omnia conuicia perinde, ac si patres non attingerent, facilè & despexerunt semper, despicientque perpetuò, propè callentes, quàm istiusmodi homines ad rabiem desperatio incitet, præcipitesque mala conscientia agitet. sed magis, ut uideo, ab eis Deus rogatur, ut diabolum, uosq; eius ministros compescat. suarumque partium est, ne uestris commentis, corruptis iudiciis, ac mendaciis ueritas contaminetur: sed magis tā effrenatæ isti licentiæ consiliis, opinionibus, atq; iniuriis pro uirili parte summo studio & robore occurratur, & audacter obsistatur. Concludis bello epiphonemate, te satis digno, *Vt quisque eorum pro uentre est maximè solicitus, ita pro sua fide deprehēditur bellator acerrimus. deniq; huc ad unum omnes incumbunt, uel ut regnum incolume, uel ut uentrem refertum retineant. nemo sinceri zeli dat significationem.* fruere, fruere Caluine Ismahelis gloria; sint manus omnium contra te, cuius manus cōtra omnes: nos uerò si quid in te iuris unquā uendicare nobis potuerimus, libenter remittemus. si contra ecclesiam ferociam tuam acuere pergis, si maledicere non cessas, ea quidem nunc patietur sanè: tu uerò easdem, quas olim maximi illi oppugnatores hæretici, scilicet antiqui, Arrins, Sabellius, Pelagius, Manichæus, Montanus, & alij, (quorum nomina scripta sunt in libro æternæ mortis, & nunquam finituræ miseriæ) sempiternas pœnas sustinebis. cessa, quæso, cessa nunc insidiis, nunc scriptis, nunc uoce, nunc aperto conatu in tam manifestam ecclesiæ perniciem grassari: sit iam suus modus belluinæ isti rabiei, perditæ & desperatæ isti menti. Ergo, ut hîc dicendi finem faciam, te obtestor, Caluine, & per omnia, quæ te mouere possunt, sacra obtestor, ut finem tu etiam aliquem maledicendi facias; & religionis, cuius omnem sensum delent nefaria ista conuicia, rationem habeas; nominisque Christiani, cui æternam maculam inurunt istæ contumeliosæ uoces, te misereat. sine modestiæ uerò sensu, quæ'nam esse potest, quamuis ea plurima foret, theologia? legisti'ne, cui'nam hæretico Theodoritus olim exprobrauerit, factam ab eo esse τεχνολογίαν? sed si tu eam mentiendi artem efficias, maledicendi, atque tumultuandi, quo eam, opinaris, nomine alij appellabunt? ex fructibus autem si de schola tua iudicetur, qualem existimas, philosophiam esse, multi dicent? non te pudebit, hominem Christianum, theologum, senem, in illorum philosophorū grege annumerari, de quibus, etsi ethnicus ac gentilis foret, Cicero dicere solebat, Quotus enim quisque philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac uita constitutus, ut ratio postulat; qui disciplinam suam, non ostentationem scientiæ, sed legem uitæ putet; qui obtemperet ipse sibi, & decretis suis pareat? uidere licet

Caluin. in epist.

Lib. 2. Tusc. disp.

licet alios tanta leuitate & iactatione, iis ut fuerit non didicisse melius; alios pecuniæ cupidos, gloriæ non nullos; multos libidinum seruos: ut cum eorum uita mirabiliter pugnet oratio. quod quidem mihi uidetur esse turpissimum. ut enim, si grammaticum se professus quispiam, barbarè loquatur; aut si absurdè canat is, qui se haberi uelit musicum, hoc turpior sit, quòd in eo ipso peccet, cuius profitetur scientiam: sic philosophus in ratione uitæ peccans, hoc turpior est, quòd in officio, cuius magister esse uult, labitur; artemque uitæ professus, delinquit in uita. Hoc si solus, Caluine, Cicero diceret, parum fortasse haberet auctoritatis: (licèt pudorem meritò tibi incutere deberet, quòd homo ethnicus, quasi in tenebris palpans, ad hanc lucem peruenerit; ideo multis non didicisse fuisse melius, quia disciplinam suam, non uitæ legem putant, sed
Ephes. 4. scientiæ insolentem ostentationem) sed etiã Paulus in præclara illa ad Ephesios concione hoc ipsum huiusmodi uerbis confirmat, Omnis sermo malus ex ore uestro non proce-
Coloss. 3. dat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. & nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cum omni malitia. estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit uobis.

Libri secundi finis.

CATHOLICORVM pro orthodoxa ac uetere fide retinenda,

DE VERA DEI COGNITIONE, Christi merito, atque euangelij præstantia,

LIBER III.

F. Francisco Horantio Hispano auctore.

RÆCLARVM atq; cum primis firmum argumentum pro uetere fide retinenda esse uidetur, Christiane lector, si quod ab aliis traditur, nouum quoddam est, non dico inusitatum; uerùm omnino inauditum. nemo profectò pius est, qui uocum nouitates non horreat, & caueat. postquam enim primus ille homicida diabolus, uirtutis hostis, inuidus, maleuolus, liuidus, nostris bonis cœpit mærere, & humanæ felicitati inuidere, atque insidiari; nefario quodam furore, & audacia instinctus fidei, pietati, ac religioni, quibus eam gloriam assequi nos uehementer dolet, qua sit ei in perpetuum carendum, bellum sacrilegum semper, impiumq; habet indictum. noctes atque dies in eam curam & cogitationem incumbit, ut nouis doctrinis uetus illud euangelium, quod cælum tot hominibus repleuit, antiquetur, abrogetur, & prorsus conuellatur, ac pereat. ò miseram temporum condicionem: antiquitas à nouitate corrigitur; sancti à profanis emendantur; uetus patrum nostrorum fides à nouitiis hominibus in ordinem redigitur. Hæc cùm dicimus, cùm deploramus, cùm querimur, Caluinus, quasi eum ceteri defensorem, propugnatorem, custodem, & demum tutorem, aut parentem habere uelint, ipsorum partes sustinuisse, atque caussam egisse uideri maximè cupit. nec dubitat dicere, ab eis euangelium suum nouum haberi, quibus Deus est nouus, Christus nouus, euan-

gelium nouum. ut uel hac parte, ecclesiam Deo, Christo, atque euangelio, ne dum antiquitate simul spoliet, ò tempora, ò mores, & adhuc uiuere libet? quis questus, quis mæror dignus inueniri in dolore tanto potest? quis est, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? Primùm, num uetus ille Deus, aut sceleris auctor, aut malorum caussa est unquam habitus? num creditum est aliquando, ipsius uoluntate, aut impulsu, & consilio nos peccare? num suam scientiam, ac prouidentiam, & sanctorum prædestinationem rerum contingentiæ obstare, à quoquam antiquorum scriptum legimus? num aliquis tam impiè de Deo sentire est ausus, ut diceret, quosdam creauisse, non alio fine, quàm ut peccarent? quàm ut eos ipse puniret? num apud aliquem eorum, qui uerum Deum coluerunt, reperies, quidquid, uel minimum quidem, honoris sanctis fuerit impensum, totum id de infinita Dei gloria, ac maiestate detrahi? apage apage istas nouitates: Deus iste, obscurus, ignotus, inauditus, & omnino nouus Christianis auribus iure & merito æstimari debet. talis est Deus Lutheranorum, Zuinglianorum, atque Caluinianorum. Deinde, num Christus suo magisterio omnem docendi rationem abstulit? suo sanguine nostrorum operum meritum obscurauit? suo sacerdotio ecclesiasticum (quod idem est) destruxit? num is est, qui non tam morte sua, quàm nescio quo timore (horreo dicere) sceleratorum hominum nos redemit? Nouissimè, an non multis nominibus nouum dicetur euangelium, quod idem sit in essentia cum antiqua lege, solùm accidentibus aliquot ab ea distinctum? Hæc igitur omnia tam difficilia, tamq; scitu digna, immo necessaria, eo ipso ordine, quo sunt à nobis proposita, hic prosequemur. ubi de Dei nostri prouidentia, scientia, sanctorum electione, ipsorumq; inuocatione; de Christi gloria, ac merito; de euangelij cum lege ueteri conuenientiis, ac differentiis multa, Deo approbante, ualde breuiter percurremus. quapropter, Deum oro, atque obsecro, ut qualem se iam antea mihi præbuit, talem se hoc tempore impertiat: teq; lector rogatum uehementer exopto, ut attentè, bonaq; cum uenia omnia nostra legas: fide enim, religione; humanitateq; tua fretus, plus oneris sustuli, quàm ferre me posse intelligo.

Quòd Caluinus

Quòd Caluinus à catholica ecclesia iustè in crimen uocetur, cùm nouum euangelium, ac fidem nouam afferat: atque Iesaiæ, & Pauli loci explicantur. Caput primum.

RINCIPIO constituimus non plura contra nouum istud euangelium pro illo antiquo nostro, apostolica prædicatione aucto, sanctorū uigiliis illustrato, martyrum sanguine roborato, tot sæculis confirmato, citari, comminisci, quàm ea, quorum ab omnibus reum citari, insimularique uel ipsemet Caluinus testis est: cuius uerba iuxta eum morem, quem hactenus secuti sumus, nunc nobis sunt recitanda. *Nec sic tamen* (quasi multùm superiori sua oratione apud Christianissimum regem profecisset) *desinunt doctrinam nostram incessere, & quibus possunt, nominibus criminari, & infamare, quò uel inuisam, uel suspectam reddant:* noli clamare Caluine, noli importunis uociferationibus cælum implere, noli uniuersa permiscere & confundere, non te suspectum & inuisum reddere ecclesia laborat, cùm tibi ipsi sis odiosus, inuidiosus, molestus: sed suam uicem dolet; te tam apertè in orbem tua noua dogmata, quorum nullū sine scelere prodi potest, inuehentem non sustinet; tot filios, quos utero gestauerat, sinu fouerat, lacte uerè euangelico & apostolico enutriuerat, legibus cælestibus instituerat subito ac motu repentino, ne sperato quidem, tuis artibus, dolis, fraudibus è tanta sublimitate in summam cæcitatem delapsos, in corruptissimos mores deuenisse, in ingratissimos postremò filios degenerasse, deplorat, dolet, atque uehementer queritur. hæc sunt, inquam, hæc, quæ malè ecclesiam sanctissimam habent: hæ sunt angustiæ, quibus undique circumuallata premitur. inflexisti uulnus, neque licebit ei per te exclamare? est ne ista euangelica illa pœnitentia, Caluine, malè actæ uitæ? an theologica esse dicetur resipiscentia hominis alicuius, qui, cùm imbellem & incautam mulierem expoliauerit, atque uulnerauerit, & posteaquam de suo flagitio admonitus est, redit; & quam sauciam, atque semiuiuam reliquerat, clamantem iugulat? an hoc maiestatis crimen esse arbitraris, quòd ausa sit ecclesia queri sibi à tuis calumniis iniuriam fieri? an, cùm contumeliosus & iniuriosus quis aliquem indignè pessundet, & proculcet, nefas esse tibi uidebitur eum dolere, aut ingemiscere? quis hoc fecit in Scythia tyrannus, ut eos, quibus luctus caussam afferret, lugere non fineret? cauillator ergo tibi habendus est omnis, qui abs te excarnificatus, atque dilaniatus suspirat, totumque hoc icciirco eos facere criminaberis, & cauillaberis, *Scilicet, per quod sibi facile sit apud credulam, imperitamque multitudinem desertæ caussæ insultare?* quàm oportunè loqueris, & nos dicis insultare, quos crucias, premis, & iniquè exerces: & caussam tuam desertam appellas, quam scimus multorum ficariorum præsidio stipatam, & nulla re magis, quàm ueritate, & iustitia carentem. ò te miserum & infelicem, quid de te futurum arbitrare, postquam tuus iste spiritus carne exutus in teterrimos illos carceres, qui te iam pridem expectant, detrudetur, uisurus eos, quos illuc præmisisti: quando nunc uiuus adhuc ne unum habes, qui tibi, tuæque caussæ bene cupiat? Sed ueniamus ad nostra. sint tibi quoque mutuæ dicendi uices: experiamur, si placet, an sic deferueat hæc nostra acrimonia, qua in te plenis buccis, ac tam licenter, quàm impunè despumare nos dicis. Ergo nouam, inusitatam, dubiam, & incertam eam appellamus: quid tu ad hæc? *Nouam, quòd appellant, Deo sunt uehementer iniurij, cuius sacrum uerbum nouitatis insimulari non merebatur. illis quidem nouam esse minimè dubito, quibus & Deus nouus est, & Christus nouus, & euangelium nouum: sed qui illam Pauli concionem ueterem esse nouerunt,* IESVM *Christum mortuum propter peccata nostra, resurrexisse propter iustificationem nostram, nihil apud nos deprehendent nouum. quòd diu incognita sepultaque latuit, humanæ impietatis crimen est: nunc cùm Dei benignitate nobis redditur, saltem postliminij iure suam antiquitatem recipere debebit. ex eodem ignorantiæ fonte procedit, quòd eam pro dubia, incertaque habent. Hoc profectò est, quod dominus per prophetam suum queritur, bouem cognouisse possessorem suū, & asinum præsepe dominorum suorum: se non agnosci à populo suo. Verùm ut ut in eius incer-*

Caluin. in epist.

Caluinus postquā cecidit ecclesiam, non sinit eam queri.

Roman 4.

Isa. 2.

 titudinem

titudinem ludant, si suæ illis proprio sanguine, uitæque dispendio obsignanda esset, liceret spectare, quanti ab illis fiat. Longè alia nostra fiducia est, quæ nec mortis terrores, nec adeò ipsum Dei tribunal formidet: iusta tuá caussa uidêri non poterat, nisi uniuersos nos cæcos,
Psal. 75. & talpas fingeres. tu'ne solus domini tui præsepe agnouisti? tibi'ne soli notus erit Deus,
non secus, atque illi, qui pridem apud uos librum De filio Dei hactenus incognito conscripsit? tot uerò sæculis nouus prorsus erit, & incognitus? tu'ne unus penetrasti in-
Roman. 4. teriora Pauli? tu'ne solus illis apostoli uerbis aures dedisti, Christus IESVS mortuus est
propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationes nostras? magno quidem
in errore uersaris, si tibi persuadeas, nos fugere, quid Iesaias suo uaticinio dicere uoluerit, & quorsum ea uerba de Christo Paulus protulerit. Vide ergo, & considera; in
perfidos Iudæos, non autem in fidelem Christi ecclesiam admirandum prophetam uer-
Ioan. 1. bo illo domini inuectum esse. estque illi argumento simile, quod Ioannes suo euange-
lio uersat, Mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit: in propria uenit, & sui eum non receperunt. ad Iudæos uenit, uineam dilectam, plebem sanctam,
Roman. 9. populum segregatum domino: ad eos, inquam, quibus promissus erat, quorum erat
adoptio, gloria, testamentum, legis constitutio, cultus, promissiones. uenit, id est,
incarnatus est, hominem induit, & in homine sese uisibilem præbuit. ecce præsepe,
ecce propria, ecce funiculum hæreditatis: ubi ab asino, & boue, á gentium populis
scilicet, agnitus est, atque ab exteris regibus adoratus, qui mysticis eum muneribus
Iesaia, & Ioannis combinatio. affecerunt. mox uerò & propheta Iesaias, & euangelista Ioannes uterque querelam admirationi coniunctam adiungit. ille siquidem ait, Israel autem non me cognouit:
hic uerò, Et sui eum non receperunt. deplorat enim uterque Iudæorum dementiam:
uterque etiam domini misericordiam admiratur. quid enim magis admiratione dignum, quàm Iudæos, tanto gratiarum aceruo ditatos, Christum promissum, nunc in
Matth. 2. fœno iacentem, nunc teneræ matris sugentem ubera, brachiaq; dulcia occupantem,
nunc demum in præsepio reclinatum, nec cognouisse iuxta uerbum Iesaiæ, nec recepisse, ut euangelista loquitur? ubi uoculæ illæ, utrobique expressæ, Israel, &, Sui,
emphasim continent: ac si dicerent ambo, Qui non cognouerunt eum, qui non receperunt, ex suis erant: populusque, hæreditas, & domini propria erant. hi Christum
Matth. 16. pro Elia; illi pro Ieremia, aut Ioanne Baptista, aut uno ex prophetis agnouerunt car-
Matth. 11. naliter, & non uerè Christum receperunt: ut omittamus eos, qui redemptorem & ser-
Luc. 7. & 10. 7. & 10. uatorem nostrum heluonem, uoracem, uini potorem, seductorem populi, á dæmone oppressum, denique neque cum Barraba conferendum & comparandum arbitrabantur.
Matth. 23. *Ioan. 18.* Ecce Caluine, qui illi sint, qui non cognouerunt, qui non receperunt: nos uerò, du-
Matth. 16. cem nostrum Petrum secuti, & cognoscimus, & recipimus dicentes, Tu es Christus,
Ioan. 20. filius Dei uiui. eum cum Thoma sic adoramus, Tu es dominus noster, & Deus noster.

AD HAEC uerbum illud Pauli de morte & resurrectione nobis nō nouum est, cùm tamen tua doctrina nobis perquàm noua & inaudita uideatur. Resurrexit ille, inquiunt
Explicatio loci illius, Resurrexerit propter iustificationem nostram. sancti, propter iustificationem nostram: quoniam idem ipse Christus, qui traditus est in mortē, partim ut merito passionis suæ delicta nostra aboleret, partim ut formam nobis præberet, & exemplar moriendi ueteri uitæ; idem, inquam, ipse resurrexit, ut resurrectionis suæ exemplum, efficeret in nobis iustitiam, siue rectitudinem uitæ; id est, ut exhiberet nobis formam resurgendi iuxta animam ad nouitatem uitæ, quemadmodum
Resurrectio Christi exemplar est nostræ resurrectionis. ipse iuxta carnem ad immortalis uitæ gloriā resurrexit. ita omnes ferè interpretes sicut priorem partem de morte Christi ad meritum passionis referunt; sic posteriorem de resurrectione, ut de caussa exēplari á Paulo dictam accipiunt. Quòd si plus tibi arrideat,
non modò iustificationem, sed etiam remissionem peccatorum ipsi resurrectioni, non tantùm ut caussæ exemplari, uerùm etiam efficienti, tribuere: tunc profectò sensus erit, abolitio peccati, & iustificatio utraque morti Christi, tanquam caussæ sufficienti, debetur, modò resurrectioni tribuatur consecutio remissionis peccatorum, & iustificationis: ut pote quæ ad finem nos perducit uirtute passionis, & mortis Christi nobis applicata; atque etiam ea ad iustitiam uehementer excitamur. qui certè sensus omnibus uiris ec-
Resurrectio Christi est iustitia nostra applicatio. clesiasticis iam diu probatur. Quòd si tertiò uelis breui periodo uniuersa claudere, sic dicito, Morte Christus percussus est, ut in persona peccatoris, peccati miseria defungeretur, & pretium pro peccatis esset. uoluit enim Deus aliquam uictimam pro nostris

fceleribus esse: nulla placuit, nisi hostia filij. resurrectione autem in uitæ regnum exaltatus est, ut iustitiam, ac uitã suis largiretur. Quartò tandẽ, quid impedit, ut dicamus eo uerbo multum uobis animi attulisse ad iustificationem nostram undique quærendam, iustitiamque sitiendam, postquam non uitam tantùm pro ea patri suo impendere uoluit, uerùm resurrectionem, quæ sibi uideri posset propria, nobis dicauit. Siue ergo resurrectio Christi nouitatis uitæ nostræ exemplar sit, siue fidei nostræ finis & perfectio, siue iustitiæ & uitæ largitio, siue incredibilis quædam in nostram iustificationem excitatio, & nouæ uitæ brauium, cum his omnibus unicè fides antiqua consentit: quæ tibi obiicere iure poterit, Paulum nouimus, scripturam nouimus, nihil noui narras, usitata sunt omnia, & inueterata: te uerò ignoramus, sensus tuos execramur, doctrinã demum tuam inusitatam, nouatam criminamur. Sed satis mihi dixisse uideor de his, quæ ad Iesaiæ & Pauli testimonia pertinent. Resurrectio Christi est iustitiæ largitio.

Quis sit Deus, quem colimus, & quàm semper notus fuerit: malorum an ille auctor & caussa sit: quomodo nos ad malum inclinari, nosq; indurari dicamur. Cap. II.

CVM ERGO Deum creatorem nobis nouum esse asseras, & Christum nouum, & euangelium nouum, ut omnia tua antiquitate dones, teque solum ueterem tenuisse disciplinam, à qua nos nimiùm degenerauerimus, apud credulam, imperitamq; istam tuam multitudinem uendites; en tibi quem ordinem hîc nos tenere intendamus. priori siquidem loco, quis sit hic noster creator, qualis & quantus, quis redemptor, quod'ue nos euangelium sequamur, ostendemus: postea non erit difficile cuiquam decernere nouum Deum ab antiquo, cui credidimus; inauditũ Christũ à ueteri, in quo spes omnes nostras collocauimus; inusitatum euangelium à uetustissimo illo, ad quod unum fidem nostram, & religionem nostram exigere, nosque totos componere laboramus. altero uerò loco, ubi hæc (quæ diximus à nobis teneri) ueterrima, & maiorum testimoniis, atque exemplis usitatissima esse ostenderimus, & à nouitate uindicauerimus, quàm sit iste tuus Deus nouus, quàm inauditus Christus, quàm nunquam hactenus receptum euangelium, apertissimè & planissimè intelligere te posse satis nobis uidetur. Est itaq; Deus noster (cuius notitia hominum mentibus naturaliter est indita, litteris uerò explicatiùs tradita; cuius etiam unica essentia in eisdem scripturis sic legitur una, ut tamen tres personas cõtineat,) certis notis per scripturam Deus uerus à fictiis discretus, sua uirtute mundum à se conditum fouens ac tuens, singulasque eius partes sua infinita prouidentia regens. est deinde Deus noster æternus & infinitus: quem præstantem esse, aliquam æternamque naturam, & eam suspiciendam, admirandamque hominum generi, pulchritudo mundi, ordoque rerum cælestium cogit confiteri. noster postremò Deus est, qui æterna sua electione sanctos, quos sit in æterna beatitudine secũ collocaturus, ab æterno præsciuit, & prædestinauit, suo uerò tempore uocauit, iustificauit, & magnificauit. talis igitur, ac tantus hic Deus notus semper fuit in cælo, & in Christi ecclesia: cuius nomen magnum habitum est semper. contrà uerò Deus ille, qui sic fingitur mũdum gubernare, & regere, quò & impiorum animos adeò ad sua iudicia exequenda flectat, ut eos ad malum adigat & cogat; & in malum nõ modò labi permittat, uerùm idem ipse sua efficientia obduret: insuper, qui sua prouidentia liberi arbitrij leges destruat, & tandem æterna sua electione & scientia sic quorundam mentes occupet, ut eos necessariò in malos firmatos teneat: iste profectò quidem Deus nobis inauditus est, iste neque ex creatione colligitur, neque oraculis prophetarum exprimitur, neque apostolica prædicatione cognoscitur, neque tandem uocibus sanctorum habetur: sed tantùm in Lutheranis & Caluinianis concionibus auditur, in libris legitur, & in conuentibus uersatur. Quæ duo dum explicatiùs edissero, omnes oro atq; obsecro, ut & meum Deum antiquum cum nouo istius attentissimè conferant. Roman. 8. Psal. 8. 47. & 82.

MEA CERTE fides sic habet. illa cum primis Fulgentij regula nobis semper ob ocu-

Deus non est auctor eius sceleris, quod punit. los uersatur, ne scilicet Deum auctorem eius habeamus, cuius ipse ultor est. ex quo colligimus, non aliter Deum impiorum corda obdurare, excæcare oculos, tenebras immittere, & id genus reliqua, quàm quòd lumen suæ gratiæ subtrahit, auxilium subducit: sine quo hominis cor in bonum emolliri non potest. hoc quippe ab eis, qui in infernum detrusi sunt, in hac uita distamus, quòd dum uiuimus, uiatores sumus: ratio autem uiæ hæc est, ut nemo sit ita firmatus in gratia, cui præter priuilegium non immineat periculum decidendi: neque ullus est à Deo tam longè abalienatus, cui non sit paratissimus suppetias ferre, nisi culpa sua gratiam respuerit: alioqui intelligi non potest, quomodo aut peccatum esset, aut noua pœna dignum. ut enim saluet Caluinus, mala, quæ ab obstinatis fiunt, peccata esse; nunquam tamen nouo supplicio digna esse, si semel homo mutandæ mentis possibilitatem non habeat, probabit. præterea si nihil *Nehem. 9.* iste facere potest, nisi malum, cuius caussa Deus sit: quomodo stare poterit, quod alibi *Iacob. 1.* legimus, Deum iusta præcipere, malorum non esse tentatorem, uelle nos iusta exequi, *1. Tim. 2.* & à propria concupiscentia nos tentari? item si non modò impiorum opera utitur Deus, sed etiã consilia & affectus gubernat: quomodo Deus peccati auctor non esset, &, quod audire aures expauescunt, omne peccatum à Deo non erit, si nihil inter permittere & *Aug. lib. 83. quæst.* facere distet? enimuero Augustinus ex uerbis Iacobi elicit irrefragabilem illam sententiam, cui scholæ omnes theologorum subscribunt, quòd, Deo auctore, aut uolente, nemo sit deterior. & clarè idem alibi, Ad peccandum, inquit, non adiuuamur à Deo, *Aug. de pecc. remiss.* sed ut iusta omni ex parte agamus. isti tamen dicunt, quòd non solùm, uolente & *Lib. de lib. arb. cap. 2.* iuuante Deo, sed cogente, deteriores efficimur. atqui alibi ait, quæstione hac, scilicet de caussa, quòd malè faciamus, se olim fuisse uehementer exercitum & fatigatum, atque adeò in Manichæos appulsum & coniectum, ut crederet, unum esse primum principium, quod nos ad malum compelleret, quoadusque lux illi cælitus effulsit, qua cognouit, uniuersa nostra peccata in nostras ipsorum proprias uoluntates esse prorsus referenda. hoc tamen discriminis uersatur inter Manichæos & Caluinum: illi enim tribuebant Deo falsò, quòd peccati caussa esset; iste ascribit uero. non ergo aliter mala opera Deus in nobis efficit, quàm quòd iuxta leges prouidentiæ suæ uoluntati humanæ ultro se in malum præcipitanti, Deus pro modo liberi arbitrij illi assistit, tanquã caussa, quasi naturalis; nõ quòd Deus cogatur: (absit: à nullo enim ipse cogi potest) sed quòd *Sapien. 8.* ea sit liberi arbitrij ratio, ut proprios motus agere permittatur. hinc dimanat, ut Deus te bonum agere uelit, & iubeat: & tibi malum eligenti non desit. præter hæc nostris sceleribus & peccatis offensus sinit nos nostras malas uias ingredi subtrahens auxilium: quod tamen non præbere, nunquam statuit. fides hæc, fides antiqua est, fides *Aug. aduersus Iulian. lib. 5.* patrum est. Augustinus siquidem, qui alibi dixerat ex testimonio Pauli, Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum, quantum ipse existimabat manifestari, operari Deum in cordibus hominum, ad inclinandas eorum uoluntates quocunque uoluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum, iudicio utique suo ali- *De gratia & libe. arb. c. 20. 21* quando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto: idem ipse optimus sui interpres, non aliter Deum actu suo nos ad malum inclinare, crebrò, explicatissimeq; agnouit, quàm quòd nos propriæ nostræ inclinationi permittit. etenim alio in loco sic *Epist. ad Xystũ quæ est 105.* ait, Non Deus obdurat impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam. unde apostolus misericordiam appellat gratiæ appositionem, indurationem uerò eiusdem *Roman. 9. Ad Simplic.* priuationem. alibi etiam, Non intelligendum est, inquit, quòd Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur: & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum misere- *Lib. de essentia diuin.* tur, non quia ui impellat, ut peccent. rursum alibi, Indurare, ait, quorundam malorum corda Deus dicitur, sicut de Pharaone scriptum est, non quòd Deus omnipotens per potentiam suam eorum corda induret; (quod sanè credere impium est) sed, exigentibus eorum culpis, cùm duritiam, quam ipsi sibi mala perpetrando nutriunt, non aufert: quasi demum eos induret non agendo, sed quia iusto iudicio indurare sinit. Quid apertius Caluine? quid magis extollere poterat diuinam prouidentiam, sese optimè accommodantem liberæ hominum facultati? plusquam triginta auctores ad illud Pauli ad Rom. 1. à me lectos fuisse recolo, atque omnes patres Augustino consentiunt, uidelicet, quòd non induret nisi deserendo, & quòd Deus nullos sic deserat,

ut resi-

ut resipiscere nequeant: atq; semper uerum est, quod Thomas dicit de Antiocho, non ipsum habuisse ueram pœnitentiam, qui non propter Deum, sed propter infirmitatem doleret. idemq; multò antè agnouit Hieronymus ad ea uerba Amos, Super tribus sceleribus Moab, & super quarto non exaudiam eum: nempe quòd sola impœnitentia in caussa esse soleat, cur Deus iniquis non parcat. Origenes etiā, cùm negarent illi, contra quos disputabat, libera electione nostra nos peccare citra diuinam coactionē, aut aliam ullam necessitatē, ducti propter eum locū, Induratū est cor Pharaonis, eos acerrimè urget, quòd si Deus ita indurasset cor illud miserum, auxiliúq; denegasset, ut non esset ipse paratus illud emollire, etiam si Pharao consensisset, certè Deus ipse caussa perditionis illius fuisset: nec meritò culparet Deum dicens, Tu autem, quoniam non uis dimittere populum, ecce percutiam omnia primitiua Aegypti. Quòd ergo Deus corda induret, nihil aliud est, quàm patienter nos tolerare iuxta illud Pauli, An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & lõganimitatis cõtemnis, ignorans, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiem tuam thesaurizas tibi irā. quapropter à benignitate, qua Deus nos intendit lenire, & ad se allicere, occasionem nanciscimur, ut obdurescere pertinaciùs pergamus. Porrò, ut cum Augustino ampliùs quærere quiescamus, audiamus omniū postremò eum. An, non inquit, si piè de Deo, sicut expedit, sentiamus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperiemus? maximè uerò. patientia enim Dei ualere ad salutem ei debuit. item conferens Pharaonem cum Nabuchodonosore, quòd quantùm ad naturam, ambo homines erant; quantùm ad dignitatem, ambo reges; quantùm ad caussam, ambo captiuum populum Dei possidentes; quátùm ad pœnam, ambo flagellis clemẽter admoniti, Quid ergo, ait, fines eorum diuersos esse fecit, nisi quòd unus Dei manum sentiens in propriæ iniquitatis recordatione ingemuit; alter libero contra Dei misericordissimam ueritatem arbitrio pugnauit? Abeat Caluinus, triumphet ex Augustino, iactet quantum uolet, quòd Deus homines ad malum inclinet: nos uerò post tot, post scripturarum testimonia, post tot probarissimorum patrum etiam Augustini monumẽta diuinæ bonitatis existimationē offendere cauebimus; neq; ipsum Deum nostrorum scelerum auctorem esse dicemus. desinat itaque humanū commentum contra Deum queri, quòd suo coactu, aut certè appulsu nostris cupiditatibus seruiamus; desinat oblatrare, quòd obstinata durities, cruditasque nostra à Deo, cuncta gubernante & moderante, proficiscatur: sed nostram ipsorum potiùs uoluntatem Dei patientia abutentium incusemus, quippe quæ sola pessimæ illius obdurationis est fons, atque origo. ut enim pluuia eadem in altera terra herbas, quæ maximè usui sint mortalibus, progignit; in altera uerò spinas, & tribulos; & sicut uno eodemq; Sole cæra liquescit, lutum uerò durescit & exiccatur; haud secus benignitas eadem & Dei patientia, quæ suapte natura uniuersos ad pœnitentiam inuitat, alios in eam perducit; aliis uerò obdurationis est occasio: queādmodum & Orig. pulchrè dicit, Dicitur Deus indurare nos tropo tali sermonis, quali herus, quò benignior in seruum est, & clementior; eò insolentior ipse & improbior efficitur. & dicere potest, Ergo te talē serue feci, ergo te perdidi patientia mea, insolentiæ tuæ caussa extitit. qua loquendi figura dicebant illi apud Iesaiam, Quare errare nos fecisti domine de uiis tuis? indurasti cor nostrum, ne timeremus te. ob idque etiam uelut imbribus terram, ita plagis leuioribus cor Pharaonis irrigabat, ut mitesceret, ac molle fieret ad pœnitentiam. Est igitur tota ratio diuinæ prouidentiæ in hoc, quòd & res cunctas suos motus agere sinit, & bonitatis suæ diuitias ostendit: atque demum nostra duritie, quam sua benignitas in nobis auxit, peculiarem semper rationem habet in diuina prouidentia.

S.Thom.3 par. q. 86.
Hieron. in Amos 5.
Lib.3. de principiis.
Exod.2.
Rom. 2.
Aug. de prædest. & gratia cap. 14.
Idem cap. 15.
Hebr. 6.
Orig. in Paul. ad Rom. 2.
Iesaia 63.

Referuntur Caluini uerba & argumẽta, quibus demonstrare nititur, mala ab hominibus, Dei uolũtate, cõsilio & impulsu patrari. Cap. III.

SATIS superque explicuisse, qualis ac quantus sit noster Deus antiquus, arbitramur: ostende iā tu nobis tuum: & uidebimus, uter magis nouitius meritò uideri possit. *Absurdum*, inquis, *uidetur Dei tantùm permissu, non etiam uoluntate excæcari hominem: siquidem, dum ipse palàm se facere pronuntiat, effugium illud repudiat*: id ut probes, multa moues, atque uersas.

Caluin. lib. 1. cap. 18. sect. 1.

ſas. arguis primò ex uniuerſali Dei prouidentia, qua probare niteris nihil efficere homines, niſi arcano Dei nutu; nec quidquam deliberando agitare, niſi quod ipſe Deus apud ſe decreuerit, & arcana ſua directione conſtituat. Sed quia in ſpecialibus exem-
Iob 1. plis plus lucis eſſe dicis, ad ea accedis: atque ex primo capite Iob producis Satanam ſe coram Deo ſiſter ad excipienda iuſſa non minùs, quàm angelos, qui ſponte obediunt: diuerſo quidem id modo, & fine; ſed tamen ne quid aggredi poſsit, niſi uolente Deo. deinde ſubiicis, præceptum fuiſſe diabolo, ut ſanctum uirum affligeret: quia, ut dicis,
Iob 1. ſemper uera eſt illa ſententia, Dominus dedit, dominus abſtulit: ſicut Deo placuit, ita factum eſt. colligis inde, iam eius probationis, cuius Satan, & ſcelesti latrones miniſtri fuerunt, Deum fuiſſe auctorē. perſtas adhuc in inſania tua, ponderans quo pacto molitur Satan ſanctum uirum adigere in furorem: Sabæi crudeliter, & impiè in aliena bona prædando inuolant: agnoſcit Iob, ſe diuinitus exutum eſſe omnibus fortunis, & ſe pauperem factum, quia ſic placuerit Deo. atque concludis, quòd quidquid homines agitent, uel Satan ipſe, Deus tamen clauum tenet, ut ad exequenda ſua iudicia eorum conatus conuertat. Poſtea uerò quàm crudelior tu in Iob, quàm flagitioſi illi latrones atque nefarij fuerint, patientiſsimi hominis anguſtiis ac miſeriis ualde recreatus & ſubleuatus, de diuina prouidentia triumphare tibi uiſus es, ad Regnorum libros
3. Reg. 22. iam tranſuolas, uictoriæ palmam undique cōquiſiturus. inducis perfidum regē Achab, quem uult Deus decipi: operam ſuam offert diabolus: mittitur cum certo mandato, ut ſit ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum. Si Dei (arguis) iudicium eſt excæcatio & amentia Achab, nudæ permiſsionis figmentum euaneſcit: quia ridiculum eſſet, iudicem tantùm permittere, non etiam decernere, quid fieri uelit, & mandare executionē miniſtris. omittis antiqua, ad noua reuerteris, & in memoriā nobis reuocas,
Actorum 4. quòd, cùm Iudæis propoſitum eſſet Christum extinguere, Pilatus, & milites rabioſæ illorum libidini morem gerunt: fatentur tamen in ſolenni precatione diſcipuli, nihil feciſſe omnes impios, niſi quòd manus, & conſilium Dei decreuerant; ſicuti iam concio-
Ibidem 2. natus fuerat Petrus definito conſilio & præſcietia Dei traditum fuiſſe, ut interficeretur.
Ibid. 3. ac ſi diceret, Deum (quem nihil ab initio latuit) ſcientem & uolentem ſtatuiſſe, quòd Iudæi executi ſunt; ſicuti alibi repetit, Deus, qui prænuntiauit per omnes ſuos prophetas, paſſurum eſſe Chriſtum, ita impleuit. Iterum uetera repetere te iuuat, referens,
2. Reg. 16. quòd Abſalom inceſto coitu patris torum polluens, deteſtabile ſcelus perpetrat: Deus
Ibid. 12. tamen hoc opus ſuū eſſe pronuntiat. uerba enim ſunt, Tu feciſti occultè, ego uerò palàm faciā, & coram Sole hoc. quòd quidquid ſæuitiæ exercent Chaldæi in Iudæa, opus Dei eſſe pronuntiat Ieremias: quòd hac ratione Nabuchodonoſor uocatur Dei ſeruus:
Ierem. 50. quòd clamet paſſim Deus, ſuo ſibilo, tubæ ſuæ clangore, imperio, & iuſſu excitari im-
Ieſ. 5. pios ad bellum: quòd Aſſyrium uocat uirgam furoris ſui, & ſecurim, quam manu ſua
Ieſ. 19.
2. Reg. 11. mouet: quòd cladem urbis ſanctæ & templi ruinam uocat opus ſuum: quòd poſtremò,
1. Reg. 2. Dauid non obſtrepens Deo, ſed iuſtum iudicem agnoſcens, ex illius tamen iuſſu prouenire maledicta Semei fatetur. Dominus, inquit, iuſſit eum maledicere. Sæpius in ſacra hiſtoria occurrere inquis, quidquid accidat, proficiſci à domino, ſicuti decem tribuum defectionem, interitum filiorum Heli, & eiuſdem generis permulta. eos etiam, qui mediocriter exercitati ſunt in ſcripturis, uidere dicis, te ex multis pauca tantùm proferre teſtimonia, ut breuitati conſulas: ex quibus tamen ſatis ſuperque liquere uis nugari nos & ineptire, qui in locum prouidentiæ Dei nudam permiſſionem ſubſtituimus, ac ſi in ſpecula ſedens expectaret fortuitos euentus; atq; ita eius iudicia penderent ab hominum arbitrio. Hæc tu, immo ulteriùs progreſſus, peſſimarum etiam cogitationum auctorem Deum eſſe uoluiſti: atque, ut affirmas, quantum ad arcanos motus ſpectat, quod de corde regis prædicat Salomon, flecti huc uel illuc, prout ei uiſum eſt, ad totum certè humanum genus extenditur, tantundemque ualet, ac ſi dixiſſet, Quid-
Prouerb. 21. quid animis concipimus, arcana Dei inſpiratione ad ſuum finem dirigi, ut niſi intus operaretur Deus in mentibus hominum, non rectè dictum fuiſſe tibi uideatur, auferre
Ezech. 7. labium à ueracibus, & à ſenibus prudentiā, auferre cor à principibus terræ, ut errent
Leuit. 26.
1. Reg. 26. per deuia. atq; huc pertinere uis, quod ſæpe legitur, homines eſſe pauidos, prout eius terrore eorum corda occupantur. ſic Dauid è caſtris Saulis, nemine ſciente, egreſſus eſt; quia ſopor Dei ſuper omnes irruerat. Horum Caluine ueluti pertæſus, ad id, quod ſuperiori

superiori argumento tetigeras, reuerteris, nihil clarius desiderari posse existimans, quàm ubi toties pronuntiat, se excæcare hominum mentes, ac uertigine percutere, soporis spiritu inebriare, amentiam incutere, obdurare corda. Quòd si hæc ad permissionem reiicere uolumus, mox tu obiicis, disertè spiritum exprimere, iusto Dei iudicio cæcitatem infligi, atque amentiam, ut quàm friuola illa nostra solutio de permissione sit, intelligatur. Inducitur præterea abs te Pharaonis induratio, cuius caussa non illius libera uoluntas, sed magis diuinum imperium in eam obstinationem miseri hominis cor flectens & cogens, abs te ponitur. Tenebo, inquit Deus, cor illius. sic & incolas terræ Chanaam Moses dicit, fuisse in pugnam progressos, quia eorum corda Deus roborasset. quod idem ab alio propheta repetitur, Vertit eorum cor, ut odio populum suum haberent. similiter apud Iesaiam contra gentem fallacem missurum se Assyrios pronuntiat, ac præcepta daturum, ut spolia auferant, & prædam diripiant. neque hoc ideirco esse uis, quòd impios & præfractos homines ad sponte parendum docere uelit: sed quia flexurus sit ad exequēda sua iudicia perinde, ac si iussa eius insculpta gestarent: unde apparet certa destinatione Dei, quam pro sua uoluntate retractare nequeunt, impulsos fuisse. & ne Deum tantùm mali consilij seminatorem esse diceres, diabolum etiā ei adiungis: immo ut uideo, in malo perpetrando, & exequendo primas partes Deo tribuis, qui eius rei primus auctor esse dicitur, quamuis Satan ipse, tanquam minister, suas partes ibi agat. *Turbat spiritus malus Saulem, excæcat Satan infidelium mētes. Sed unde hoc? nisi quòd à Deo ipso omnis erroris efficacia manat, ipseque in caussa est præ omnibus, ut mendaciis credatur, ueritati uerò parēre renuatur.* iam uerò, ut prius tuum argumentum, quod de opere exteriore erat, cum posteriori, quod, ut uidemus, ad latentes motus spectat, uno uerbo coniungas; sic hæc duo connectis, *Secundum priorē rationem dicitur, si propheta quispiam locutus fuerit mendaciter, Ego Deus illum decepi: secundum alteram uerò dicitur, dare homines in reprobum sensum, proiicere in fœdas cupiditates: quia iustæ suæ uindictæ præcipuus est auctor, Satan uerò minister tantùm.* postremò, ne crederemus mala hæc sine statuta & præfixa uoluntate diuina ipsum operari in reprobis, infinitis scripturarum testimoniis nos oneras, ut probes, hæc omnia flagitia à diuina mente & uoluntate proficisci. *Sicut Deo placuit, ita factum est: dicebat patientissimus Iob. Non obtemperarunt patri suo filij Heli: quia uoluit Deus occidere eos: dicit alibi scriptura. Deus, qui in cælo residet, quæcunq; uoluit, fecit: clamat Dauid. Lucem se creare & tenebras; Bonum formare & malum; Nihil mali accidere, quod ipse non fecerit, & uoluerit: per prophetas suos ubique clamat Deus. Atque sicuti docet Moses, eum, qui fortuitò securis lapsu occiditur, diuinitus traditum esse in manum percussoris: ita tota ecclesia dicit apud Lucam, Herodem & Pilatum conspirasse, ut facerent, quæ Dei manus & consilium decreuerat. Et sanè* (plenis buccis personas) *nisi Deo nolente crucifixus esset Christus, unde nobis redemptio?* & ne tibi difficiles & morosi essemus in hac parte opponentes, qui fieri possit, ut aduersum id, quod sua uoluntate & lege prohibuerat, ne fieret, nunc, mutata uoluntate, cogat & flectat ad faciendum; tu homo ingeniosus, in sacris litteris non sine maxima omnium admiratione feliciter uersatus, sic argumentum elidis, *Neq; tamen ideo uel secū pugnat, uel mutatur Dei uoluntas, uel quod uult, se nolle simulat:* atqui nobis ita uidetur Caluine, tibi uerò, qui oculatior es, perspicacioriqùe intuitu polles, quid, rogo, apparet? *Immo, cùm una & simplex in ipso sit uolūtas, nobis multiplex apparet: quia pro mentis nostræ imbecillitate, quomodo idē diuerso modo fieri nolit & uelit, non capimus:* statimq; imbecillitatē nostram nos admones, quam cupis semper nobis in memoriam uenire, ut & simul reputemus mysterium absconditum in sapientia & lucē; quam inhabitat, non frustra uocari inaccessam, quia caligine est obducta. & quasi multùm ad tuum propositum faceret præclara Augustini sententia, eam nunc tu usurpas. ergo huic Augustini sententiæ religiosi omnes & modesti facilè acquiescent. Interdum bona uoluntate hominem uelle aliquid, quod Deus non uult. uelut si bonus filius patrem uiuere uult, quem Deus uult mori: ita ineffabili modo nihil fit præter eius uoluntatem, illud etiam, quod contra eius uoluntatem fit. Ad hæc quia te nimiùm urgebat noster alter (ut ipse uocas) cauillus, quòd si non modò impiorum operâ utitur Deus, sed etiam consilia & affectus gubernat, cùm scelerum omnium auctor abs te habeatur, immeritò damnantur homines, si exequantur quod Deus decreuerit; inimò quòd sic inspirat, ut flectat & trahat, quò eius uolūtati obtēperetur: ad hoc respondes

Roman. 7.
Exod. 8.
Iosue 11.
Psal. 105.
Ies. 10.
Ezech. 14.
Roman. 1.
Iob 1.
1. Reg. 2.
Psal. 115.
Ies. 45.
Amos 3.
Deuter. 19.
Actor. 4.
Enchir. ad Laurent. cap. 101.

perperam à nobis misceri cum præcepto uoluntatem, quam lõgißimè ab illo differre in-
2. Reg. 12. numeris exemplis probas. *Voluit*, inquis, *Deus ab Absalone Dauidicum torum fœdari;*
Osee 8. *non ideo tamen scelerato filio incestum committere præcepit. Meritò proinde ea Deus facta punit,*
Osee 13. *quæ certo suo iudicio fieri uult:* probas ex electione regis Ieroboam, & ex historia, quæ
3. Reg. 11. refert, filios regis Achab iugulatos, totamque eius progeniem exterminatam. tandem
uerbis Augustini, etsi non sensu, uniuersa ista tua sic claudis, *Iam antè liquidò, ni fallor, explicui, quomodo in eodem opere tam se prodat hominis crimen, quàm refulgeat Dei iustitia: & modestis ingeniis semper hæc Augustini responsio sufficiet, Cùm pater tradiderit filium, & Christus corpus suum, & Iudas dominum, cur in hac traditione Deus iustus est, & homo reus, nisi quia in re una, quam fecerunt, caussa non una est, ob quam fecerunt?* Quòd si adhuc non sustinemus, nosq; magis impedit, quod nunc dicis, nullum esse Dei cum homine consensum, ubi hic iusto illius impulsu agit: quod si fiat, non licet: succurrat (tu uis) quod alibi idem Augustinus admonet, Quis non ad ista iudicia contremiscat, ubi agit Deus in cordibus malorum quidquid uult, reddens eis tamen secundum eorum merita? quibus hoc asperum uidetur, quàm intolerabilis sit sua morositas, expendis, suadẽs paulisper à nobis cogitari, quòd rem claris scripturæ testimoniis testatam, quia excedit nostrum captum, respuimus, ac ultio uertimus: quam certè Deus, nisi sciuisset, utilem esse cognitu, nunquã per prophetas suos & apostolos doceri iussisset. nec sapere nostrum quidquam aliud esse ducis, quàm mãsueta docilitate amplecti, & quidem sine exceptione quidquid in sacris scripturis traditum est. qui uerò secus autumãt, cùm tibi uideantur errare, atque contra Deum blaterare, longiori confutatione dignos esse non censes.

Caluini prænotata argumenta eliduntur; ac ueris catholicisq; rationibus demonstratur, sic Deum nobis præesse, ut prauas operationes nostras in ipsum refundere minimè possimus. Cap. IIII.

ISTA nimirum est hominis fides, ista doctrina, istiusmodi est Caluinianus Deus, prauorum scilicet affectuum educator, & altor; bellorum, & inimicitiarum sator; incesti flagitij, & stupri auctor; scelerum detestabilium patrator; sæuitiæ Chaldæorum, & nefandorum criminum unicũ seminarium; sceleris parens; suis iniuriosus; homines ad mala impellens & incendẽs; miseros excæcans; uoluntate sua, ac iussu malum decernens confieri, quod aliàs prohibuit, & ipsum executioni mandans; suo sibilo, & suæ tubæ clangore ad iniustum bellum impios, nihil tale cogitantes, excitans; tribus terræ, ac gentes à iusto, & recto deflectere cogens; his, quos semel creauit, & quotidie gubernat, amentiam infligens; corda indurans, mentes aggrauans, ne suæ uocis sonitu tangantur, quos perdere iam ab æterno decreuerit; uertens homines in malum; flectens in boni odium, ac reluctantes quidem; omni efficacia erroris scatens, & manans; in reprobum sensum homines tradens; in fœdas cupiditates proiiciens; ultionis, uindictæ, punitionis amantißimus: qui quò eius prouidentia in cunctis hominum consiliis, atque operibus eniteat, electos libertate priuat, necessitati eos addicens; reprobos uerò in obsequium cogens, & in malum flectens. O' pulchram Dei istius prouidentiam, quæ suũ possessorem plusquam sicarium, plusquam homicidam, plusquam paricidam reddit. Quid ita? Cur quæris? postquam filium sibi coæternum, & consubstantialem, suæ gloriæ splendorem, diuinæ substantiæ figuram, infinitæ bonitatis imaginem, sanctorum beatitudinem, angelorum delicias, nostram omnium spem ea prouidentia patrem coegit, tantum ac talem alioqui filium cum Iuda licere, ac uendere; cum iniquissimo ministro alapis cædere; cum Pilato iniustam sententiam dicere; cum Iudæis mortis reum facere; cum militibus postremò mortis fæuæ supplicio appendere. ut omittam interim odium, inuidiam, iram inueteratam, qua perditi illi homines Dei filium prosequebantur; ut etiam prætercam falsa illius gentis in fidei nostræ auctorem & consummatorem

matorem testimonia, dolos ac fraudes, quas ei intendebant, quorum omnium iste tuus Deus usque eò abs te auctor fuisse creditur, ut Satanæ etiam uicariis operis, auxiliaribusque copiis in eam rem usus fuerit, quasi minùs ipse in tam egregiam laudem sufficeret: talem'ne tu Dei filio patrem præbueris, qualem ne iudicem quidē tibi cupias? Quis tyrannus innocentem & iustum, qui se nuper aduersariorum calumniis exposuerat, neque quod illi opponerent, habuerunt; eum pro tribunali sedens non modò mori permittat, uerùm etiam moriturum decernat, & iniustam sententiam executioni mandet, quòd sui consilij excellenriorem se finem habere in sua prouidentia caussetur? non enim sunt facienda mala, ut inde ueniant bona, Paulus dicebat. talem Deum seruato tibi. Deus noster optimarum cogitationum sator & seminator est; pacis auctor; totius consolationis pater; sanctitatis parens; iustitiæ exemplar; religionis commendator; lucis fons, omnem hominem illuminans; quasque tenebras depellens; bonos amplectens; miseros animans; laborantes reficiens; ad bonum inuitans spe præmiorum; à malo auocans pœnæ timore; omnes iustis suis legibus in officio continens; nihil, nisi quod iustum est, faciens; nihil, nisi quod sanctum est, faciendum præcipiens, & commendans; subtrahens aliquando sui cælestis fauoris, & diuinæ lucis auxiliū pro meritis obstinatorum hominum, ac sceleribus; paratissimus tamen, & expeditissimus ad subueniendum; qui suæ gratiæ diuitias non modò hominibus malè commeritis non negat, sed in eos sæpe diffundit, habens quidem & pro exercēdis iustis, & pro suæ diuinæ maiestatis bonitate læsa iustè uindicanda ipsum Satanam, scelestissimosque latrones, & corruptissimos homines, iniquitatis uasa, apta in interitum, suæ iustitiæ ministros.

Roman. 3.

Qualis sit ecclesiæ Deus.

Tentat Deus iustos, hoc est, tentari permittit, morbis, bonorū proscriptione, corporis dolore, quò huiusmodi calamitatibus atq; ærumnis homines exploret, non ut sciat, qui omniscius est; sed ut piorum fides ac uirtus perspecta & cognita aliis habeatur. immittit afflictiones, non ut perdat; sed ut pro sua bonitate materiam, segetemque pietati suppeditet, id est, occasionem præbeat augendi & amplificandi præclaras illas uirtutes, fortitudinē scilicet, constantiam, patientiam, fidem, & spem, quæ præclaræ uirtutes in id genus tētationis & afflictionis sese maximè exercent. hæc prior tentatio à Deo nostro non ad malum fit, sed ad piorum probationem, & cognitionem. Quare in aduersis & pressuris ne frangamur, animos ne despondeamus, pusillanimes non efficiamur; sed memores simus, (ut ait Iudith) quòd tentati sunt antiqui patres, ut probarentur, si uerè colerent Deum suum. sic Abraham tentatus est: sic Isaac per multas tribulationes probatus est: sic Iacob angustiæ, & tribulationes amicissimum Deo reddidere: sic Moses ipse angustiis & pressuris creuit, & exaltatus est: sic omnes ij in occisione gladij, in angustiis, in carceribus (dicebat Paulus) angustiati sunt, afflicti sunt, tentati sunt: sic idem ipse Paulus propter Deum, & iustitiam, patienter afflictiones tolerabat, spe beatus uiuebat; &, cùm in terris malè à spiritu Satanæ exerceretur, & tractaretur, eius tamen conuersatio in cælis erat. signum enim, & arrhabonem beneuolentiæ, fauorisq; diuini ad beatitudinē à Deo habebat: quod neque reticuit apud eundem Paulum idem ipse, qui eum per Satanam tentabat, dicens, Sufficit tibi Paule gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Tentatio hæc, Caluine, sine afflictio Deum non abesse indicat; immo amorem Dei erga eum, qui tentatur, exprimit. Beatus homo, qui corripitur à domino, dicebat patientissimus Iob. Quem diligit dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit, Paulus inquit. Primus hic & nouissimus, qui fuit mortuus & uiuit, nouit optimè tribulationem nostram, & paupertatem nostrā; &, ne tribulationibus nostris cedamus, aduersum eas multò antè & fauore præmunit, & uerbo suo roborat, & spe ac præmio uictoriæ humanissimè consolatur, & firmat. Esto, inquit, fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. De hoc genere priore tentationis S. Iacobus apostolus in sua canonica nos hortatur dicēs, Beatus uir, qui suffert tentationem: quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam promisit Deus diligentibus se. mox uerò de altero genere tentationis mentionem faciens addit, Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. unusquisque uerò tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. ad quod sanè tentationis genus spectat, cùm Satanæ suggestionibus & carnis affectibus tentantur homines, tentationibusque non rarò

Quare Deus iustos tentari permittat.

Duplex genus tentationis.

Iudith 8.

Gen. 12. 22.

Ecclesiast. 44.

Genes. 27. & in sequentibus.

Exod. 1. 2.

Hebr. 11.

Rom. 5.

1. Corin. 4.

2. Corin. 1.

& alibi sæpe.

Philip. 3.

2. Corin. 12.

Iob 5.

Hebr. 12.

Apoc. 1. 3.

Apoc. 2.

Iacob. 1.

succumbunt.

Quotquot ij pec-cata prolabuntur, sua ipsorũ culpa cadunt.

succumbunt. ubi alij ad mortem æternam sic cadunt, ut nunquam resurgant: alij Dei beneficio post lapsum resipiscunt, & humiliores, cautioresque redduntur. ô Caluine, Deus meus hac tentatione nunquam hominẽ urget & exercet: ut dicere semper caueamus, ad peccatum ab ipso Deo concitatos nos fuisse: nec carnales nos Deum nostrum iniustitiæ arguamus; sed morbum proprium agnoscentes, salutaris medelæ remedia ab eo quæramus & postulemus, qui tentari nos permisit, non autẽ fecit. facessat hinc caro, facessat, & spirituales nos spiritalia amplexemur; nos peccatores agnoscamus, ac peccati auctores; dæmonem mala suggerentem, & ad malum incitantẽ timeamus; uitam nostrã turpiter actam, quæ in caussa fuit, ut in tentationem induceremur, utque Deus nos suis beneficiis priuaret, cum lacrymis detestemur, & execremur; Deum tandẽ ipsum, quem nouimus ad bonum nos semper fuisse cohortatũ, nobisque suis auxiliaribus copiis paratissimum, & nunquam ad malum nos excitantem experti sumus, adoremus, & à malo liberatorem fide uiua complexemur. A natura Dei sanctus Christi apostolus aduersus huiusmodi blasphemos, qui culpam suam in Deum quoquo pacto reiiciunt, argumentatur dicens, Deus intentator malorum est. quasi diceret, Quî fieri potest, ut, Deus suapte natura bonus, atque malorum expers, & qui malus esse nequit non minùs, quàm quòd Deus esse desinat, nos tentet, id est, ad malum prouocet, concitet, atque præcipitet? certissimum est, eam epistolam aduersus eos scriptam esse, qui fidem uerbis professi, eandem uita & factis (uti nunc facit Caluinus) negabant: qui, ut interim à malis, & peccatis suis se excusarent, totam suorum scelerum culpam Deo auctori ascribebant, dicentes, Deus sic uoluit, quis poterit ipsi resistere? at hi uehementer errant: nam etsi Deus omnia in omnibus operetur; non est tamen culpa peccati in eum reiicienda, sed in nos ipsos, & malos nostros affectus, malamque uoluntatem nostram, qua desideriis, & concupiscentiis adhæremus. Deus malum prohibet: quomodo ergo nos ad peccandũ incitaret? omne, quod iubet, iustum est: quomodo ergo stare poterit, quod à Caluino dicitur, Velimus, nolimus, animum nostrum, tametsi de malo sit sermo, à motione Dei & suggestione potiùs, quàm ab electionis nostræ libertate pendere? est, fateor, rerum omnium principium Deus; ipse quidem est caussa mali, sed caussa, (ut cum doctoribus loquar) sine qua non: permittit malum, non autem immittit peccatum: hoc est, non peccati auctor est, seu culpæ, & deformitatis, quæ priuatio quædam est, non habens (ut familiarioribus theologicæ scholæ uerbis utar) efficientem caussam; sed deficientem, uoluntatem scilicet creatam, ut defectiuã. quare optimè sequitur, Vnusquisque uerò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Cùm à Deo culpa non sit, cui imputabimus peccatum nostrum? aiunt carnales. at apostolus respondet, Vnusquisque, dum tentatur, (hoc est, ad malum & peccatum impellitur) utique allicitur à propria concupiscentia, ex seminario illo peccati, siue à procliuitate illa ad peccandum nobis insita & innata ex primorum parentum uitio. Obserua Caluine, quemadmodum peccatum nostrum est, quod diuina permissione & ex diabolica suggestione, & concupiscentia nostra natum est. reiice ergo culpam in te ipsum, qui suggestioni adhæres, qui tentatori ad malum inuitanti, non cogenti, ultro & liberè auscultas. non in consiliis tantùm, & in finibus diuersitas est: uerùm & in modo ipso, quo Deus, & Satan, & homo ipse in malam operationem concurrunt. Deus siquidem præterquam quòd cuncta & animata, & inanimata ad suas operationes iuxta à sua uoluntate leges præfixas ad proprias actiones permouet; præter id sanè, Deus fons est, & origo bonorum omnium, permittens aliquando malum fieri, qui ad opem ferendam præstò est; diabolus uerò inuitat, instigat, urget, nunquam tamen in malum cogit: homo denique ipse peccator & miser, suæ ipsius concupiscentiæ laqueis irretitus, uoluptatisque blandis illecebris delinitus, ultro tenetur. rursum Satanæ affligendum seruum suum dominus permittit, affligentes eum torquere finit; ut, cũ per tribulationis ignem eliquatus fuerit sanctus, expurgatus, & excoctus, solidior constantiorque in fide uiua euadat. hic est à diuina bonitate præfixus finis: Satanæ autem scopus est, ut tam eos, quorum operis utitur ad exercendum, quàm ipsum, quem exercet, perdat, & in præcipitium desperationemq; trahat: qui uerò malè suadenti consentiunt, aut uindictam, aut uoluptates, aut certè diuitias ultimum sibi finem statuunt: quem pro patrandis suis facinoribus, atque sceleribus ante oculos suos collocant, ut

Quæ sit scelerũ nostrorũ caussa.

Caluin. lib. 2. c. 4. sect. 7.

Deus caussa mali quomodo esse dicatur.

Iacob. 1.

Diuersus finis tentationis Dei ac dæmonis.

Quare Deus sinat hominem à diabolo tentari.

semper

semper uerum sit dicere, Deum nostrum salutis nostræ initium, non perditionis fontem esse; bonorum omnium originem, non alicuius mali auctorem, aut principium. Velis nolis Caluine, à Deo meo malum scaturire non potest. habet quidem sæpe sceleratos & flagitiosos homines, ipsum etiam Satanam suæ iustitiæ ministros. permittit mala aliquando uenire; ad ea tamen nos nunquam prouocat: ne fiant, prohibet; sed, ut facta æterno suo iudicio, infinitaque sapientia in meliorem finem exeant, perficit: ne calumniari posset, aut garrire stulta nostra cogitatio, sine ullo bono fine ea mala Deum permisisse. hic Deus sic mundum dilexit, ut filium suum unigenitum nobis daret, quem pro omnibus nobis tradidit. tradidit quidem, illi non parcens, permittens insontem, & innocentem cruci suffigi, cùm posset crucifixores suos uiuentes in inferni carcerem contrudere, & plusquam mille legiones angelorum in filij auxilium mittere, ne Iudæis traderetur. an non tibi tradidisse uidetur eum filium, quem, cùm unicè amaret, in luporum carnificinam mitissimum agnum coniecit? qui inter medios gladios aduersariorum inermem & imbellem filium, ut pacificaret omnia, obtulit? nisi ergo homicidas illos in sui filij mortem inflammet, eum mori uoluisse tibi non uidebitur? Verùm, ne nos ampliùs istæc detineant, non negamus quidem certè, quòd ille tuus Deus nobis nouus est: hic uerò noster, unde bona uniuersa nobis profluunt, & mali nihil, antiquus Deus est, & Deus patrum nostrorum: in quem quotquot fide uiua prospexerint, omnē suam culpam detestabuntur, seipsos peccati auctores cognoscent, Deum, ut misericordiæ parentem, obseruabunt, colent, & uenerabuntur; qui eos è cœno peccati, & morte in puritatē & uitam felicissimè & perhumaniter traduxit. huic soli Deo honor & gloria; hic benedictus in sæcula; hic domino nostro IESV Christo natura pater est, nobis uerò electione & gratia, seu adoptione; huic festiuè semper cum poeta canere licebit,

Nanque erit ille mihi semper Deus; illius aram
Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.

Mali homines sæpe ministri sunt diuinæ iustitiæ.

Quo pacto sit intelligendum, Deum filium suum tradidisse.

Qui sint fructus doctrinæ de prædestinatione: eius disquisitionem perplexam, & periculosam esse: quæ scire expedit, nobis esse detecta: prædestinationis arcana non omnibus sine delectu esse obiicienda, sed Dei mysteria cum sobrietate esse delibanda. Cap. V.

DIXIMVS, quòd sicut ad Deum nostrum infinita sapientia & prouidentia pertinet; ita ad eius inexhaustam bonitatem spectat æterna sanctorum electio: ostendimus copiosè satis, ut mea fert opinio, sic Deum cunctis præesse, ut prauam hominis operationem in ipsum reiicere ingens habeatur nobis piaculum; neque pars sit ulla suæ diuinæ prouidentiæ ad praua flagitia nos miseros irritare, sed rectè peccata permittere in ulteriorem finem ea præordinando: nunc uerò elaborandum nobis esse censemus, ut (quod iste non fecit) æternam sanctorum electionem, reproborumque hominum præscientiam cum iustorum meritis, & peccatorum demeritis optimè concordemus; & ipsam æternam prædestinationem à superba hæreticorum, inanique securitate uendicemus. hic etiam dare operam oportet, ut & simul breuitatis nobis ratio habeatur, & nihil etiam omittatur eorum, quæ instituto inseruire uidebuntur. Principiò de electione æterna, qua Deus alios ad salutem, alios ad interitum prædestinauit, quàm ea sit perplexa, nemo est, qui nesciat. addimus etiam, quòd si suus modus huic doctrinæ præ aliis adhibeatur, eius suauissimus fructus se nobis statim proferet, non quòd dicamus cum Caluino, ex hac diuina prædestinatione nobis emergere Christi ecclesiam; quæ alioqui inueniri, nec inter creaturas agnosci queat: (absit) firmiter siquidem credimus multos reprobos huius ecclesiæ membra esse, qui ipsius fidem habent. atque etiam quotquot nunc aut infideles, aut hæretici sunt, intra ecclesiam non contineri fatemur: quamuis eos, constituto à diuina prouidentia tempore, uocaturus, iustificaturus, magnificaturus tandem sit Deus. De ecclesia fuit aliquando Iudas, eiusque pars non omninò mi-

Reprobi sunt membra ecclesiæ.

Act. 1. nima, ut qui apostolica celsitudine excelleret, qui, effusis uisceribus, in locum pro sceleribus commeritum infelicissimus abiit. contrà Paulus, à Deo ante mundum constitutum in æternam beatitudinem destinatus, eius ecclesiæ membrum non erat, dum minas & cædes in domini discipulos spiraret, pro qua sæpe mori postea uehementissimè optauit. Sint ergo doctrinæ de prædestinatione huiusmodi fructus: primus omnium, ut nos inde deiiciamus, humilesque reddamur, dum semel cognouerimus non à nobis ipsis, sed à Deo pendere nos pro æterna felicitate consequenda. alter, ut ea doctrina plurimùm ualeat, ut quàm simus Deo obstricti, ex animo sentiamus. postremus, ut nô alibi nostræ fiduciæ fultura sit, quàm in Deo, eiusque mandatis asseruandis, qui nos inter tot discrimina, insidias, conflictusque nimium consolatur, metu liberat, inuictosque reddit. Hoc fit primum, quod hîc consideratum à nobis fuisse initiò uoluimus. Rursum mihi optimè arridet sanctorum patrum sæua obiurgatio in eos, qui in eiusmodi disputatione de prædestinatione ex se ualde impedita, ualde perplexa, atque adeò periculosa, uana sua curiositate, quæ nullis repagulis cohiberi potest, sic per inuectas ambages euagantur, & in sublime se proripiût, ut nihil sit arcani, quod nô scrutari atq; euoluere præsumant. Meminerint igitur isti in prædestinationem, dum sic curiosè inquirunt, se in diuinæ sapientiæ adyta penetrare: quòd si quis securè ac côfidenter prorumpat, nec quidquam, quò suam curiositatem exaturet, assequetur, & labyrinthum ingredietur, cuius nullum exitum reperiet. neque enim æquum est, ut quæ in seipso abscondita esse dominus uoluit, impunè homo excutiat, & sapientiæ sublimitatem (quam adorari, & non apprehendi uoluit, ut per ipsam quoque admirabilis nobis foret) ab ipsa æternitate euoluat. quæ nobis patefacienda censuit uoluntatis suæ arcana, ea uel uerbo suo prodidit, uel certè ecclesiæ explicanda concredidit. quæ etiam ea nobis reuelat, quæ scire nos, nobisque conducere præuidet. Peruenimus in uiam fidei, inquit Augustinus, eam teneamus. ipsa perducit ad cubiculum regis, in quo thesauri omnes scientiæ & sapientiæ absconditi sunt. non enim ipse dominus Christus suis magnis & selectissimis discipulis inuidebat, cùm diceret, Multa habeo uobis dicenda, quæ non potestis portare modò. ambulandum est, proficiêdum est, crescendum est, ut fiant corda nostra capacia earum rerum, quas modò capere non possumus. quòd si nos dies ultimus proficientes inuenerit, ibi discemus, quod hîc non potuimus. Hæc cogitatio, si (ut par est) apud nos ualeat, non solùm uerbum domini, (ut uult Caluinus) sed ecclesiæ sensus de uerbo domini unica nobis erit uia, quæ ad inuestigandum quidquid de Deo teneri fas est, nos deducet. hoc unicum erit lumê, quod ad perspiciendum, quidquid de ipso conspici oportet, prælucebit nobis: hoc unum facile nos ab omni temeritate compescet ac cohibebit. scimus enim, ubi primùm non uerbi fines, Caluine, sed ecclesiasticæ doctrinæ terminos excesserimus; nobis extra uiam, & tenebricosum esse cursum; in quo errare, labi, impingere identidem fit necesse. Esto igitur primùm nobis hoc præ oculis, aliam prædestinationis notitiam appetere, præter eam, quæ ex uerbo Dei ab ecclesia tenenda, & explicanda decernitur, non minoris esse insaniæ, quàm si quis uel per inuium incedere, & in tenebris cernere uelit. neque uerò, ut nos iam olim dicebamus, pudeat homines aliquid in ea re ignorare, ubi est aliqua docta ignorantia. quin potiùs ab eius scientiæ inquisitione abstineamus, cuius est cùm stulta, tum periculosa, atque adeò exitialis affectatio. quòd si nos nimiùm ingenij nostri lascinia urgeat, semper illud, quo retundatur, opponere expediet: sicut nimium mellis non bonum est, ita inuestigationem gloriæ non cedere curiosis, malum est. est enim, cur ab ea audacia absterreamur, quæ nos in ruinam præcipitare potest. neque probare possumus, quod hîc Caluinus, ut uulgarem auram captet, affirmat, canendum scilicet nobis, ne à tanto sacramento prædestinationis æternæ fideles, quoslibet uulgares ac plebeios arceamus. etenim semper in ea fui sententia, ut coram rudi populo, qui modum tenere nescit, sæpius illa uox à nobis inculcetur, Si bene egeris, recipies. & , Ibunt, qui bona egerunt, in resurrectionem uitæ: qui uerò mala, in resurrectionem iudicij. & , Si uis ad uitam ingredi, serua mandatâ. & , Si non es prædestinatus, fac prædestineris. & , Quæ seminauerit homo, hæc & metet. & , Recipiet homo, prout gesserit, siue bonum, siue malum in corpore suo. & , Reddet unicuique iuxta operâ sua. & , Gloria omni homini, operanti bonum. & , Esuriui,

Marginal notes:
Act. 9.
Fructus doctrinæ de prædestinatione.
Disquisitio de prædestinatione perplexa est & periculosa.
Quæ scire expedit, nobis reuelantur.
Coram rudi populo quæ sint tractanda.
Genes. 5.
Roman. 6.
Galat. 6.
Ioan. 9.
Iacob. 3.
Prouerb. 10.
Ecclesiast. 9.

&, Esurivi, & dedistis mihi manducare, &c. Non'ne si bene egeris, recipies? &, Eius *Ecclesiast. 10.*
servi facti estis, cui exhibuistis uos ad obediendum, siue peccati ad mortem, siue obe- *Ecclesiast. 36.*
ditionis ad iustitiam. &, Quodcunque faciris, ex animo operamini, sicut domino, *1. Thessal. 3.*
& non hominibus; scientes, quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis. do-
mino Christo seruite. Qui enim iniuriam facit, recipiet id, quod iniquè gessit: & non
est personatum acceptio apud Deum. &, Igitur non dormiamus, sicut & cereri: *2. Thessal. 5.*
sed uigilemus, & sobrij simus, ne repentinus nobis superueniat interitus, sicut dolor *Soph. 2.*
in utero habenti, & non effugiemus. &, Operamini, dum dies est, ne nox uos op- *Iesaia 65.*
primat. &, Fructus iustitiæ in pace seminatur, facientibus pacem. &, Pauor his, *Ierem. 31.* *Prouerb. 10.*
qui operantur malum. &, Incessanter operare, quia diem mortis ignoras. &, An- *2. Esdra 1.*
te mortem operare iustitiam. &, Iudicia mea custodi te, & operamini. &, Dum *Ecclesiast. 9.*
tempus habemus, operemur bonum. &, Quærite dominum omnes mansueti ter- *Apocalyp. 20.*
ræ. &, Remetiar opus eorum primum, in sinu eorum. &, Est merces operi tuo.
&, Opus iusti, ad uitam. &, Directa sunt opera tua in conspectu Dei. &, Ope-
ra iustorum in manu Dei. &, Iudicatum est de singulis, secundum eorum opera.
ceteraque propè infinita, quæ ad studiosos actus, diuinaque mandata obseruanda at-
que exequenda rudes animos, torpentes etiam maximè stimulare atq; excitare queunt:
præstarque simpliciores, his & similibus sermonibus à torpore, quo nimiùm laborant,
auocare, quàm altis longeque repetitis quæstionibus, unde quoque eorum desidia non
nihil occasionis nancisci possit & uenari, miseros onerare. Suggessit ea, fateor, di-
uinus spiritus, Caluine, ne tanta doctrina Christi ecclesia priuata uideretur: at sic cum
omnibus communicari, & perulgari non oportuit, ac proinde idem spiritus nun-
quam noluit. Tu dicis, Permittamus Christiano homini cunctis, qui ad eum diri-
guntur, Dei sermonibus mentem, auresque reserare: sit ita Caluine: fiat utì postu-
las; hac tamen adhibita temperatione, ut propriæ ipsius utilitatis ratio habeatur, in
cuius profectum uniuersa hæc ordinata fuisse misericordi Deo placuit. hic optimus
sobrietatis terminus erit, si non modò in discendo Deum præeuntem sequamur, sed
si discendi finem faciamus, ubi sapiendi terminum ipsa ratio præscribit. En tibi non
omnino à re proposita alienum exemplum. Quando te tuæ malæ ualetudines fero- *Exemplis osten-*
ciùs torquent, ac uexant; quando ditior febris tua ossa depascitur, Caluine: oro ob- *ditur nō omnia*
testorque, ut respondeas, si frigidam aquā te sitire contingat, num medicæ artis peritus, *rudi plebi esse*
qui tibi medetur, continuò, nulla adhibita maiori consideratione, sit'ne ea corpori tuo *indicanda.*
obfutura magis, quàm profutura, iubebit præstò tibi esse, ut bibas, & non potiùs secum
rem ad leges tuæ bonæ ualetudinis conferens, timebit iuxta uetus prouerbium, Frigidā
suffundere, inimicamque febrim acriùs inflammare, sola hac ratione permotus, quòd
non minùs tibi, quàm aliis, nec magis in alienos usus, quàm in tuos Deus aquam crea-
uerit? in hunc, te amantissimè obsecro, modum de nostra hac diuina scientia philo-
sophari uelis, quam tu cum Christo uiuidam aquam in æternam uitam salientem optimè *Ioann. 4.*
nominabis. in summa Dei uerbum rei huius solùm terminus esse nō debet, sed ecclesiæ
sensus simul cum eius, cui tradenda est doctrina, profectu. At non tanti est, inquis,
quòd nos timemus periculum, ut à Dei oraculis multorum animos auertere ideo debea-
mus. immo tanti, Caluine: quādoquidem eius rei magis, quàm uellemus, experientia
ipsa nos admonet. Celebre est Salomonis dictum, gloriam esse aliquando Dei uerbum
cælare, cùm præsertim de re agatur, ubi sobrietas oportuna est, inscitia non bruta, sed
docta: ipsa uerò scientia magis pietati nocere, quàm quòd religioni ex usu esse queat;
quod ex Deuteronomio obiicis, haudquaquam nobis aduersatur. Arcana, inquit
Moses, sua sunt Deo nostro: nobis autem & filiis nostris hæc manifestabit. nam ma-
nifestatio illa multùm commouebat Hebræorum animos, ne aut terroribus inimicorum
quaterentur, & pressuris absorberentur; aut certè à seruāda Dei lege minimè deficerent.
uidemus enim, ut studium doctrinæ legis populo commendet, tantùm à cælesti decreto,
quòd Deo placuit eam promulgare, eamque omnibus notam facere, ipsum inchoasse:
ut uel hac sola ratione, quia scilicet fas non est mortalibus sese in Dei arcana, ut sibi
libitum fuerit, ingerere, suum populum intra debitos cancellos contineat. Non'ne ui-
des Caluine accipere profanos homines in prædestinationis materia, non modò quòd

carpant, cauillentur, allatrent, uel subsannent; sed unde, uel inani de diuina præ-
destinatione concepta fiducia, nihil curent bonis operibus animum intēdere, uel bruta
quadam desperatione, parum sibi sua opera prodesse calumnientur? eritque difficile &
operosum cuique, huiusmodi considerationibus distractos animos, ac in angustias con-
iectos, in officio retinere. Quare longè alienum est & diuersum, quod de trinitate ad-
dis, & quod de filij & spiritus sancti diuinitate adiungis. nam, ut uerum sit, non pro-
pter hominum aliquorum procacitatem protinus cælatum iri præcipua fidei dogmata;
quorum ferè nullum à blasphemia inuiolatum aut ipsi, aut eorum similes relinquunt:
immo uerò uidemus pseudoapostolos non potuisse efficere, ueram Pauli doctrinam in-
famando, & uiolando, ut eum ipsius puderet. neque enim ideo uetitum est euāgelium,
quòd hinc prisci hæretici suorum errorum somnia hauserint: neque ideo prohibentur
apes à floribus, quòd ex eis aliquando aranea uenenum sugat. licèt hoc sit uerissimum:
longè tamē diuersa ratio est eius, quod uel lectionis uitio aliquando accidit ipsis etiam
doctis, ac mediocriter exercitatis, ab eo periculo, quod ut plurimùm imperitæ multi-
tudini usu uenire uidemus. etenim est ea disputatio simplicioribus mentibus cùm pe-
riculosa, tum exhortationibus aduersa, & uehementer fidem ipsam quatefaciens, quia
cor ignari hominis nesciens utrunque quadrare, maximè conturbat, atque decoquit.
Quòd, si Augustinus prædestinationē liberiùs prædicare se iactet, faciat ille bonis aui-
bus; repleat chartas admiranda sua doctrina; armet nos legitimis scripturarum testi-
moniis, ac sensibus; acriter urgeat Pelagianos, qui totum nostris operibus ascribe-
bant; sequantur doctiores tutò scripturam; scrutentur ecclesiastica mysteria, dummo-
do cum minoribus nolint ea citra delectum communicare. Inquis tu Caluine, *Qui
uerò tam acuti sunt, uel timidi, ut prædestinationem obrutam cupiant, ne debiles animas con-
turbent: quo'nam, obsecro, colore suam arrogantiam tegent, cùm obliquè Deum insimulent stul-
tæ incogitantiæ, quasi periculum, cui prudenter occurrere sibi uidentur, non præuiderit?* Au-
di, à te maximopere peto & quæso: nullius nos stultæ incogitantiæ incomprehensam
Dei nostri sapientiam insimulamus, qui omniscium eum ubique acclamamus; sed ma-
lè sana ista tua incogitantia, quæ te in miseros errores præcipitem egit, (ubi Dei ele-
ctionem nescio qua necessitate atque temeraria præsumptione obscuras, & intertur-
bas) nobis exemplo esse potest minimè obscuro, quàm in difficili scopulosoque loco
uersemur, quoties de prædestinatione occurrat sermo. quamobrem libebit sic excla-
mare, O Deum sanctum, miserè lapsus est hic homo ingenio acri, in diuinioribus
litteris suo quidem iudicio ualde uersatus, & exercitatus; in tam immensum errorum
pelagus immersus est homo, qui sibi stare uidebatur; sic perditè excæcatus est homo
in re adeò clara, uir præ aliis acerrimo florens ingenio: quid iure nos sperare poteri-
mus, quibus nec ea lectio succurrit, nec fauet sensus, nec prosunt transactæ uigiliæ,
quibus postremò lacte adhuc, non solido cibo, opus est? Denique nolumus prædesti-
nationis doctrinam inuidia lacerare & extinguere; sed magis eius caussæ studere ui-
demur, quò maiori cura & diligentia idoneum ei auditorem quærimus. eam potiùs
tu in inuidiam rapis, prorsus opprimis, totque nebulis inuoluis, quot huius ueritatis
de plebe, immo de lapide iudices creare studes. Insuper sicut istorum temeritatem,
uanamque curiositatem detestamur; sic quorundam tarditatem acerbè ferimus: qui,
dum huic malo mederi uolunt, tantùm non sepeliri iubent omnem prædestinationis
mentionem. isti uerò à qualibet eius quæstione, à qualibet eius disputatione, siue ea
publica sit, siue priuata, siue inter peritiores ea habeatur, siue ad rudem plebem pro-
clametur, non secus atque à scopulo refugere docent. laudo quippe eorum modera-
tionem, quòd sobrietate tanta Dei mysteria delibanda censent: quia tamen infra mo-
dum nimis descendunt, parum proficiunt apud humanum ingenium, quo se coerceri
non temerè patitur. Ergo, ut hac quoque in parte legitimum finem teneamus, ad ec-
clesiæ sensum de uerbo domini redeundum erit: in quo habemus certam & intelli-
gentiæ, & doctrinæ regulam. est enim ecclesia schola spiritus sancti, in qua ut nihil
prætermittit idem spiritus scitu & utile, & necessarium, quod non doceat; sic nihil do-
cet, nisi quod scire conducit.

[illegible] Cal[illegible] exemplo.

Si multùm & diu uersati in scripturis sanctis in errorem sæpe inciderunt, quantò magis rudioribus id usu uenturum timebimus.

Sicut non omnes ad prædestinationis inquisitionem sunt admittendi, ita non omnes ab ea remouendi.

Agitur de

Agitur de gradibus diuinæ electionis; &, quæ opera à prædestinatione exclusa sint, demonstratur: atque etiam de sanctorum electione, & quomodo nos omnes saluos esse uelit Deus, enarratur. Cap. VI.

SED IAM propositæ rei nostra oratio sese propiorem exhibeat. de nomine ergo prædestinationis, (de ipsa siquidem priori loco agendum est, posteriori uerò de reprobatione) & de eius essentia parum nobis, qui fidei caussam pertractamus, pluribus agere expedire uidetur, sit'ne ea pars quædam subiectiua, & species prouidentiæ, ut uolunt non nulli; an magis decretum quoddam sit æternum, quo apud se constitutum Deus habet, quid de unoquoq; iustorum fieri debeat. non multùm porrò ad catholicã confessionem conferre arbitramur curiosiùs inuestigare, cuius potentiæ ea actus sit, intellectus scilicet diuini, an uoluntatis; quando pars utraque rationes suas & auctores habet. nobis tamen, si in re dubia nostrum iudicium, qualecunque illud sit, pronuntiare liceat, multò plausibilior ea sententia habetur, & diuinis scripturis magis appropinquare pars ea uidetur, quæ prædestinationem ad uoluntatem refert.

Quid prædestinatio, et ad quã potentiam pertineat.

Nunc ergo tres legi diuinæ electionis gradus in sanctis scripturis, quibus Dei nostri bonitatis, magnificentiæ, liberalitatis, diuinæ demum gratiæ erga electos optimè admonemur, norunt egregiè hi, qui uel mediocres progressus in ipsis scripturis fecerunt. ubi multiplex sanè æternæ suæ clementiæ, nullo operum nostrorum habito respectu, specimen benignissimus & humanissimus dominus edidit: quos certè gradus percurrere hîc non pigebit, ne quoquo pacto pessimo ingratitudinis uitio merito ac iure quis nos notare queat; præsertim cùm ad eam gratuitam electionem, quam sancti omnes ex sacris litteris colligunt, astruendam, nimiùm expediat. nihil tamen nos nunc dicemus de reprobis, in quibus diuina magis præfulget iustitia, sicut in electis regnare dicitur clementia & misericordia: quãuis non duo, sed unus, & idem ipse clemens simul & iustus existat.

Triplex gradus diuinæ electionis.

Primo itaque gradu, ac loco diuina liberalitas & electio in tota Abrahæ posteritate satis exerta in sacris litteris conspicitur. permultas enim gentes huic uni populo ultro sua electione dominus postposuit. Cùm diuideret altissimus gentes, canebat Moses, & separaret filios Adam, pars eius fuit populus Israel, funiculus hæreditatis eius. *Deutr. 7.* Non quia reliquas gentes superastis numero, idem dux Israelitici exercitus dicebat, complacitum est sibi in uobis, ut uos eligeret; sed quia dilexit uos. *Deuter. 10.* En domini Dei tui, alibi aiebat, cælum est, terra, & quæcunque in ea sunt: & tantummodo complacuit sibi in patribus tuis, & amauit eos, elegitq́ue uos semen eorum. rursum, cœtum à se electum uocat dominus Israeliticum populum. psalmi hac uniuersali electione pleni sunt. Elegit nobis hæreditatem *Psal. 47.* nostram, gloriam Iacob, quem dilexit. item, Ipse fecit nos, & non ipsi nos: qui sumus *Psal. 105.* populus, & oues pascuæ eius, semen Abrahæ, serui eius, filij Iacob electi eius. item, Beata gens, cuius Iehoua Deus est, populus, quem elegit in hæreditatem sibi. *Psal. 33.* item, Dextera tua, & lumen uultus tui patribus nostris terram dedit: quia complacitum tibi *Psal. 65.* in illis est. item, Beatus, quem elegisti, habitabit in atriis tuis. Miserebitur, inquit Ie- *Ies. 41.* saias, Deus Iacob, & eliget adhuc de Israel. idem alibi, Elegi te, & non abieci te. *Ies. 41.* uerba sunt sanctissimi Samuelis hæc, quæ sequuntur: Non deseret uos Deus propter magnum nomen suum. quomodo placuit ei uos sibi seruare in populum. & apud Za- *Zach. 14.* chariam angelus dicebat, Eliget adhuc Deus Ierusalem. qui mediocriter exercitati sunt in scripturis sanctis, uident, me pauca ex multis tantùm proferre testimonia, ut breuitati consulam. ex quibus tamen satis superq́ue liquet in Dei nostri arbitrio primùm omnium positum fuisse, qualis futura esset omnium gentium condicio. attendendum uerò est, ubi terræ mentio fit, symbolum esse uisibile absconditæ illius segregationis, in qua continetur adoptio. Sit ergo diuinæ & æternæ electionis primus hic gradus.

Primus gradus diuinæ electionis.

Additus est alter proximè præcedenti multò restrictior, & in quo conspicua fuit Dei gratia magis specialis. quando scilicet ex eodem genere Abrahæ, aliquibus omisis,

Secũdus diuinæ electionis gradus, & magis particularis.

Gen. 16. & 21. *Gen. 48.*

omiſsis, certos fouit, oſtendens uelle ſe hac electione eos inter filios retinere. ſic, repudiato Iſmahele, in Iſaac ſemen uocatum eſt: durauitque ea uocatio in Iacob. poſtpoſito Eſau, electa eſt tribus Iuda: poſthabita tribu Ephráim, electa eſt tribus Manaſſe. Ceterùm hos duos gradus notandos eſſe non temerè diximus: quia iam in totius gentis electione ſatis Deus oſtenderat in liberalitate ſua communicanda nullis legibus ſe aſtrictum, ſed omnino liberum eſſe, ut minimè ab eo exigenda ſit gratiæ æqualis partitio, cuius inæqualitas ipſam uerè eſſe gratuitam egregiè demonſtrat. at ſi ad ſingulas perſonas ueniatur, (qui gradus in æterna & libera electione ultimus eſt) dilucidiùs res ea conſtabit.

Tertius diuinæ electionis gradus, & ſummè particularis.

Dico igitur, nullam in diuina præſcientia noſtra ex parte cauſſam inueniri, præter diuinam miſericordiam, & Dei noſtri gloriam, quæ maximè hîc perlucet, quare Deus in præfixo & certo numero ab æternitate ſua ſanctos ſibi elegerit. & ſicut non alia ratio quærenda eſt, cur homines nos Deus, & non boues creauerit, cùm in Dei manu eſſet canes nos fingere, quos ad imaginem ſuam formauit, non ob aliud, niſi quia ipſe uoluit; ſic in eadem uoluntate quieſcendum eſt, quoties de æterna prædeſtinatione ſermonem fieri contingat.

Exēplū de Chriſto ſumptum.

facilè id exemplo de Chriſto ſumpto illuſtrari poterit. Concipitur è ſemine Dauidis mortalis homo; in ipſo utero factus eſt angelorum caput unigenitus Dei filius, imago & gloria patris, lux, iuſtitia, & ſalus mundi: quam ſanè unionem ex ſola Dei beneficentia, & non ex ullis meritis ſanctiſsimæ illi animæ obueniſſe, res ipſa apertiſsimo documēto nobis declarat. quamobrē prudenter animaduertit Aug. in ipſo eccleſiæ capite, lucidiſsimū eſſe gratuitæ electionis ſpeculū, ne in mēbris nos conturbet: nec iuſtè uiuendo factū eſſe filium Dei, ſed gratis tāto honore fuiſſe donatū, ut alios poſtea ſuorum bonorum participes faceret. quid autem de unoquoq; ſanctorum

Epheſ. 1.

ſcriptura pronūtiet, operæpretium eſt breuiter attendere. Principiò Paulus, cùm docet nos in Chriſto electos fuiſſe ante mūdi conſtitutionem, omnem certè dignitatis noſtræ, quantùm ad eam electionem & prædeſtinationem, reſpectum tollit. quod & alibi

Coloſ. 1. *Epheſ. 1.*

quoque idem apoſtolus notat, cùm hortatur ad gratiarum actionem Coloſſenſes, ex eo quòd diuinitus redditi fuerint idonei ad participandam ſortem ſanctorum. atque in priori loco addit, Elegit nos dicens, antè, quàm iacerentur mundi fundamenta ſecundum beneplacitū uoluntatis ſuæ, ut eſſemus ſancti & immaculati & irreprehenſibiles in conſpectu ipſius. ubi ergo Dei placitū regnat, nulla opera præuiſa in conſideratio-

2. Tim. 1.

nem ueniunt. Vocauit nos, dicebat idem apoſtolus, uocatione ſancta non ſecundū opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis à Chriſto ante tēpora ſecularia, ut eſſemus ſancti & immaculati corā eo.

Quæ opera à prædeſtinatione excludantur.

Vides igitur à prædeſtinatione non ea opera tantùm excludi, quæ gratiā & iuſtificationem præcedunt, ac meriti rationem habere non poſſunt; ſed ea etiam ipſa, quæ gratiam & iuſtificationem ſequuntur. non enim dicit Paulus, electos nos fuiſſe à Deo, quòd bene uſuri eramus ſua uocatione & gratia; ſed magis, quò bene his uteremur: quamuis certiſsimè (quidquid garriat Caluinus) ipſa opera, quæ ex gratia profectura ſunt, iuxta diuinam legem ipſos electos in æternam poſſeſsionem mittanr. etenim ſicur quos uoluit Deus, ab æterno in ſuam felicitatem uocauit; Sic quos ad eam beatitudinē ordinauit, gratia & meritis cumulauit: ut eam felicitatem, ad quam ſolo beneficio prædeſtinationis ſuæ aſciti erāt, ipſam, inquam, iam, quaſi iuſtam mercedem ſuorum laborum pro meritis aſſequantur. quæ breui quidem oratione, ſumma tamen conſideratione digna, complexus eſt Auguſtinus, dicens, QVI PRAEDESTINAVIT TE SINE TE, NON SALVABIT TE SINE TE. atque idem, NOVIT DEVS MVTARE SENTENTIAM, SI TV NOVERIS MVTARE VITAM.

Auguſt. uerba. Sanctorum electio à diuinæ electionis arbitrio pēdet: ipſius uerò aſſecutio ab operum meritis. *Ioan. 15.* *Rom. 11.* *Roman. 9.*

quam quidem ſententiam, eò libentiùs uſurpo, quò magis uideo propoſito noſtro conuenire. Fulget hîc & diuina electio ſimul, & diuina iuſtitia, neque nel minimum quidem auctoritatis aut laboribus ſanctorum, aut libero ipſorum arbitrio detrahitur. Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos. noſtram ſiquidem electionem ſua ſola miſericordia anteuertit. Quis prior dedit illi, & retributionem accipiet? prudenter percunctabatur Paulus. iam uerò argumentum hoc in epiſtola ad Romanos Paulus & repetit altiùs, & fuſiùs proſequitur. & tādem ex eius uerbis habemus, à ſoliùs diuinæ electionis arbitrio ſanctorum electionem pendēre: habemus etiam nullum fauorem electorum prædeſtinationi ſuis operibus conciliari, ſed ex gratuita electione prouenire: habemus poſtremò ex Paulino decurſu eius rei propoſitam, quaſi ὑποτύπωσιν,

fratres

fratres erant Esau & Iacob iisdem geniti parentibus, eodem adhuc utero conclusi, non dum in lucem editi: in illis omnia paria sunt; de illis tamen Dei iudicium non idem, sed diuersum est. assumitur alter, reiecto altero. sola primogenitura erat, qua alter alterum præcedebat: atqui, illa quoque præterita, iuniori defertur, quod maiori negatur. immo in aliis quoque, destinato consilio, primogenituram semper contempsisse Deus uidetur, ut omnem gloriandi materiam hac in parte carni præcideret. repudiato Ismahele, animum ad Isaac adiicit: postposito Manasse, Ephráim magis honorat. maiores natu plures fratres Dauid habebat, quibus præteritis in omnium minimo electio diuina, diuinumque beneficium illustrius apparet. Quòd si quisquam interpellet, ab istis inferioribus, & minutis beneficiis non statuendum esse de summa futuræ uitæ; ut qui in primo genituræ honore euectus fuerit, ideo reputetur in cæli hæreditatê aptatus: (sunt enim plurimi, qui ne Paulo quidem parcant, quasi ad alienum sensum scripturam detorserit in his testimoniis citandis) respôdemus, sicut antehac, nec inconsiderantia lapsum fuisse apostolum, nec scripturæ testimoniis sponte fuisse abusum; sed bene perspexisse, quod ipsi considerare non sustinent, uoluisse Deum spiritalem Iacob electionê, quæ apud inaccessum eius tribunal alioqui latebat, symbolo terreno & uisibili declarare. nisi enim concessam illi primogenituram ad sæculum futurum referamus, inanis profectò fuerit & ridicula benedictionis species: ex qua nihil ei accesserit præter ærumnas multiplices, incommoda sine numero, triste exilium, multasque & tristitiæ, & curarum acerbitates. Cùm ergo Paulus sine ulla dubitatione Deum externa benedictione testificatum cerneret, quam in regno suo spiritualem & minimè caducâ seruo suo parauerat, non dubitauit ad hanc comprobandam ab illa argumentum petere. nihil igitur ambigi potest, Iacob præfata illa electione Christi corpori, angelorû choris, electorum numero ascriptum fuisse, ut eiusdê uitæ suo tempore socius foret. eligitur ergo Iacob præ Esau, & Dei sola prædestinatione discernitur, à quo tunc nullis meritis differebat. Quòd si rei huius rationem, atque caussam perquirere libeat, hanc reddit apostolus: quia Mosi dictum sit, Miserebor, cuius misereor; & miseratione dignabor, quemcunque miseratione dignabor. quid hoc, quæso, sibi uult? uêpe clarissimè dominus prænuntiat nullam eligendorum hominum rationem in ipsis se habere, sed eam totam à sola sua misericordia sumere: ideoque suum esse opus suorum prædestinationem. cùm tuam in se uno electionem (non enim hîc loquor de tuæ salutis assecuratione, de qua, ut sæpe diximus, & sæpius referemus, satis scio, quòd Qui prædestinauit te sine te, non saluabit te sine te) Deus statuat, cur ad te ipsum descendes? cùm unam tibi suam misericordiam assignet certissimam, & solam prædestinationis tuæ caussam, cur ad propria merita decurres, quæ sine gratia nulla sunt; & cùm ipsa prædestinationis effectus, non caussa, haberi debent? Minor populus præcognitus à Deo scribitur à Paulo, nô quemadmodum isti imaginantur præscire ex otiosa specula, quæ non eligit & facit, sed quo sensu sæpe legitur. sic & Petrus, electos iuxta præcognitionem Dei fuisse dicens fideles, ad quos scribit, propriè exprimit arcanam illam prædestinationem, qua Deus filios sibi, quos uoluit, signauit. Nunc uerò nihil superest, nisi ut de re tota supremus cognitor, ac magister ita pronûtiet: Quidquid dat mihi pater, ad me ueniet. hæc est enim uoluntas patris mei, ut quidquid dederit, non perdam ex eo quidquam. obserua à patris donatione initium fieri, ut in Christi fidem, ac clientelam tradamur: in hoc nimiùm laborat Christus, in hoc totos neruos intendit, ut etiam si defectiones ingentium turbarum mundum totum concutiant, creati arbitrij libertate illæsa omnino, firmum tamen cælisque ipsis stabilius Dei consilium permaneat, ne unquam electio labascat. Electi dicuntur antè fuisse patris, quàm eos donaret unigenito filio. Non pro mundo rogo, dicebat iam iam moriturus, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. et ne ab eiusmodi electione se omnino alienum faceret, sed sibi etiam ius eligendi communiter cum patre uendicaret, alibi inquit, Scio quos elegerim. ubi magnopere considerandum est, ex his, quos ad ipsum etiam apostolicum munus, & ad gratiam fecundum præsentem iustitiam (ut uerbis scholæ loquar, quibus qui fastidiunt, in miserandos errores prolabi sæpe uidemus, sicuti Caluino & hîc, & alibi sæpe contigit) filius uocauit, & assumpsit, excidisse multos: ex his autem, quos æterna suæ prædestinatione idem cum patre filius in supremam felicitatem destinauit, ne unum quidem periisse.

Genes. 25.
Gen. 16. 21.
Galat. 5.
Genes. 48.
1. Reg. 16.
Augustini uerba.
Roman. 9.
Ioan. 6.
Ioan. 17.
Ioan. 13.

Duplex Dei electio, aeterna, & secundum praesentem iustitiã. multos uocat, non nullos eligit, si præsentem iustitiam attendàs, qui certè ab electione, & uocatione, atque iustitia quandoque defecerunt; ipsorum, qui ea possidebant, uitio, atque scelere. ceterùm uocatio, iustificatio, aliique æternæ illius prædestinationis effectus certissima magnificentia & gloria Dei nostri, qua electos suos uocatos iam & iustificatos glorificat & coronat: hæc, inquam, Dei dona non magis excidere possunt, quàm quòd Dei uerbum pereat. inde habemus, ut præter eos, quibus eius rei specialis facta est diuina enunciatio, de sua prædestinatione nemo certus esse possit certitudine fidei, quæ omnem dubitationem excludere queat: sed magis uniuersa in futurum re-

Ecclesiast. 9, seruantur incerta. Inter electos dominus enumerat Iudam, cùm diabolus esset, hoc tantùm referendo ad munus apostolicum. neque dubito, quin, dum ad id muneris, quod illustre speculum diuini fauoris foret, assumeretur à Christo, in ipsius amicitiam

Ioan. 12. & gratiam tunc uocatus fuerit. ut si antè, quàm fur esset & latro, loculos habens; antè,

Ioan. 14. *Ioann. 6.* quàm miserum suum cor Satanas diabolica suggestione occupasset; postremò si antè,

Ephes. 1. quàm de eo uetè diceretur, Vnus uestrûm diabolus est, mori infelicissimo homini contigisset, apostolica mercede non caruisset: at quia ex electorum illorum numero non erat, qui ante mundi constitutionem in æternam iam salutem destinabantur, & ab officio, & à diuino beneficio miserè excidit. qui factus est nobis exemplum, ne de diuinis donis nimis superbiamus; sed de Dei gratia, & amore posse etiam cadere uereamur.

Nihil est unde inanem securitate hic surgere possimus. Cecidit is, qui sola Dei clementia, Christi consuetudine usus est; qui unà cum eo cibum sumeret; qui unà cum aliis prædicantem audiret; qui prodigiosa edentem miracula cum turbis admiraretur; qui ad magistri sui reformatissimos mores obstupesceret, & ab ipsius latere nunquam recederet: tantus ergo & talis cùm esset, ex apostolica

2. Thessal. 2. celsitudine, (quam cæleste donum in sua persona toties agnoscit Paulus) ex tanta gratia, ex frequenti usu cum Deo æterno, ex tam immensa familiaritate cum auctore uitæ, lucis, & ueritatis, in tantam ignominiam, in tã profundas tenebras, in miseriarum omnium sentinam, breui temporis spatio deturbatus est. eheu, quis non timebit? eheu, quis de diuinis beneficiis supra ius, & fas sibi blandietur? eheu, quis Deo, aut apostolico muneri, aut externæ uocationi, aut aliis communicatis donis obiicere pro æterna salute quidquam poterit? cui non nisi integra uita, & pura iustitia accepta est. Libentissimè prætermittenda censeo, quæ de Saule, Dauide, Salomone, multisque aliis scri-

Concil. Trident. ptura narrat, quorum factis docemur, neminem (ut nuper sancta ecclesia edidit) quàm diu in hac mortalitate uiuitur, de longè à nobis posito diuinæ prædestinationis mysterio usqueadeo debere præsumere, ut certò se omnino de numero prædestinatorum esse statuat: quasi uerum sit, quòd prædestinatus nunquàm peccare, aut semel iustificatus, non ampliùs à gratia excidere possit; aut si peccauerit, certam sibi resipiscentiam promittere queat. nam nisi ex diuina singulariq; illustratione sciri non potest, quos Deus sibi ea, de qua nunc agimus, æterna scilicet electione prælegerit, neque promissionum uniuersitas (uult siquidem Deus noster omnes saluos fieri) discretionem singularis gratiæ tollit. est quidem Augustinus, qui alicubi auctoritatem præfatam in hoc sensu legit,

1. Tim. 2. Omnes uos saluos fieri, Christus quomodo uelle dicatur. Vult fieri saluos quotquot salui fiunt, de quouis hominum genere & condicione. at mea quidem sententia apostoli uerbum uniuersè de omnibus mortalibus intelligendum est. qui sanè sensus præclarissimum ecclesiæ doctorem Augustinum non latuit, neque S. Chrysostomum, tum super illud Pauli, tum alibi sæpe. quare cùm in Deo nostro

Aug. interpretatio, & Chrysost. super uerbis Pauli. una eademque summè simplex uoluntatis ratio existat; est tamen cum hoc eius uoluntatis distinctio maiori cura consideranda, consequentis scilicet, & antecedentis. Hanc porrò differentiam cum antiquo Damasceno theologi meritò celebrant. Consequens

Damasc. explicatio de duplici Dei uoluntate, antecedente, & consequente. & absoluta uoluntas dicitur, qua cuncta Deus creauit, & condidit, & cui nemo resistere possit: ea uerò, quæ antecedens dicitur, est, qua Deus aliquid uult non in particulari simpliciter & absolutè, sed secundum aliquam generaliorem rationem boni, & (ut scholæ more loquar) secundum quid. solet exemplum supponi de iudicis iusti uoluntate, qui malefactorem reum hominem & amicum seruare uellet, quem tamen iustè suspendit. pariter enim Deus omnes homines uult saluos fieri, qua ratione suæ ipsius creaturæ imago, æternæque beatitudinis capaces sunt: uult tamen cum hoc, sicuti iustissimum iudicem decet, in iniquos sceleratosque homines, & flagitiosos sæuo ac perpetuo supplicij genere animaduertere. accipiturque distin-

ctio

ctio hæc non ex parte Dei, in quo nihil prius aut posterius est; sed à creato obiecto, in quo quidem ipsa ratio boni generalis præcognoscitur, & præintelligitur, consideratione specialis qualitatis. Hæc certè Damasceni consideratio uniuersæ scholæ plausibilior habita est, quàm illa diui Augustini De accommoda distributione interpretatio. *Damasc. dilucidatio maximè ad Pauli mentē accedere uidetur.* Quid quòd & diuus Paulus, dū discipulū eo loco persuadet, pro omnibus orare, egregiè indicat, omnium salutem Deum sitire? parum etiam repugnabimus, si quis huiusmodi Dei desiderium & uoluntatem aut condicionalem, aut magis absolutam, suoque modo perfectam appellet: modò eam sic omnes commodissimè exprimamus, Deus uult omnes homines, & eorum quemcunque, si suæ misericordiæ uiscera considerentur, saluos fieri, nisi obstinatorum hominum prauitas ac durities diuinum à se fauorem excutiat: quàm rursum diuina uoluntas specialis sit, & quàm efficax pro suis electis uocandis, iustificandis, & nouissimè magnificandis, diuinis litteris optimè intelligimus. Vt itaque lux hæc fulgôris infiniti omnes illuminet; ut benignitas hæc omnibus hominibus appareat; ut Dei nostri infinita largitas super omnes pluat; ut omnibus manus expansas ostentet: at certè qui minatur, si super unam ciuitatem pluerit, super alteram siccitatem fore, non obstringit se certa lege, ut æquè omnes uocet. Item qui Paulum uetans in Asia uerbum facere, & eundem à Bithynia auertens in Macedoniam trahit, sui iuris esse demonstrat, clementiæ suæ thesauros, quibus usum sibi fuerit, distribuere. hoc ipse per Iesaiam prophetam suum apertiùs multò edisserit. Colligatio, inquit, testimonij, obsignatio legis est in discipulis meis. Euangelicam lucem peruiam esse omnibus, iuxta prophetarum uaticinia, & simul Christi apostolorum oracula, omnes nos fatemur, Caluine: prodesse tamen omnibus efficienter, suo ipsorum hominum uitio, præter eos, quibus sua completa & perfecta uoluntate Deus profuturam destinauit, iure diffitemur cum catholicorum ecclesia. fides præterea Dei donum est, quæ licèt sæpe his, qui de massa perditionis sunt, concedatur; at longè efficaciore uirtute, ea in prædestinatis perlucet. sicut itaque electorum præcipua est prædestinatio, sic uocatio, sic iustificatio, sic denique omnia, quæ ad destinatum finem spectare uidentur. Quomodo igitur dices, Conueniet, Deum ad se uocare quos optimè nouit non uenturos? respondeat pro me Augustinus. Disputare uis, inquit, mecum? mirare mecum, & exclama, O altitudo. ambo consentiamus in pauore, ne in errore pereamus. de efficaci electorum uocatione Bernardus ait, Amici seorsum audiunt, quibus & seorsum loquitur. nolite timère pusille grex: quia uobis datum est nosse mysterium regni cælorum. Qui sunt hi? Vtique quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui. magnum secretumque consilium nouit dominus, qui sunt eius: sed quod notum erat Deo, manifestum est hominibus: neque alios dignatur tanti participatione mysterij, nisi eos ipsos, quos suos fore præsciuit, & prædestinauit. & post pauca, Misericordia Dei ab æterno usque in æternum super timentes eum: ab æterno ob prædestinationem; in æternum ob beatificationem: altera principium, altera finem nesciens. Sed quàm diu diuus Bernardus nos detinebit, quando ex magistri ore audiuimus, non alios sic speciatim atque efficienter Dei mysteria excipere, nisi, qui ex Deo sunt? absolutam hanc & potentem Dei nostri uoluntatem, Christi uerba in hunc modum alibi exprimunt, Hæc est uoluntas patris mei, ut non perdā quod mihi dedit. Hæc est etiam uoluntas patris mei, qui in cælis est, ut omnis, qui credit in filium, non pereat. Si omnes saluos eadem efficacia uellet, custodem utique illis omnibus filium præfecisset, qui in eius corpus sacro fidei & amoris uinculo insererentur. nunc constat dona omnia, quæ electionem sequuntur, singulare quoddam paterni amoris pignus esse filiis suis, quos dominus adoptauit, asseruatum: nec negare uolumus in ipsis etiam reprobis aliquando, qua benignitate Deus est, plura misericordiæ suæ signa & exempla edidisse: quò ostendat dominus sic in utrisque regnare, ut tamen de libero nostro arbitrio semper admoneamur. immo uerò, etsi in electos hæc præclara elogia consentiant, quòd oues sint, quòd pastorem sequantur, quòd eius uoci auscultent, quòd eius aures diuinitus perforentur, & his plura: nouimus tamen, non minoribus bonis interdum reprobos gaudere, ut notas faciat Deus gratiæ suæ diuitias. sicuti contrà non impedit rapaces lupos aliquando fuisse crudeles ac tyrannos,

Marginal notes: *Ioan. 1. Tit. 3. Matth. 5. Iesaia 65. Amos 4. Act. 16.* — *Clementiæ suæ thesauros Deus quibus uult, largitur. Ies. 8.* — *Euangelica lux in prædestinatis maximè perlucet.* — *Verba Aug. & Bernardi explicantur.* — *Roman. 8. 2. Tim. 2.* — *Ioann. 8. Ioann. 6.* — *Cū reprobis sua munera sæpe Deus cōmunicat. Ioann. 10. Ibidem. Psal. 39. Ephes. 1. & 3.*

Matth. 9. 1. Tim. 1. rannos, peccatores ac publicanos; qui nunc Dei beneficio agni pacatissimi, mansueti humiles, iusti, & spiritu pauperes sunt.

NEQVE est, quòd iure huiusmodi diuinam prædestinationem, quasi absurdam, infamare homines audeāt, colligêres, quòd si res sic se habeat, apud ipsum quoquo modo acceptionem personarum regnare uideatur: quod ubiq; scriptura negat. ergo uel scripturam esse sibi dissentaneam, uel in electione esse meritorum respectum, colligere uolunt. Primùm alio quidem sensu negat scriptura, Deum esse personarum acceptorem, quàm quo ipsi iudicant. siquidem personæ uocabulum non hominem significat, sed quæ in homine oculis conspicua uel fauorem, gratiam, dignitatem conciliare, uel odium, contemptum, dedecus conflare solent. qualia sunt imperia, diuitiæ, opes, potentia, nobilitas, magistratus, patria, formæ elegantia, & alia eiusdem generis: item paupertas, inopia, ignobilitas, sordes, contemptus, & si qua sunt similia. sic Petrus, & Paulus personarum acceptorem non esse dominum docent, dum dicunt, ipsum non discernere inter Iudæum & Græcum, quò solius gentis ratione alterum respuat, alterum amplectetur: sic Iacobus iisdem uerbis utitur, dum asserit, Deum in suo iudicio diuitias nihil morari: sic Paulus alio loco de Deo loquitur, quòd libertatis, aut seruitutis in iudicando nullam rationem habeat. proinde nihil repugnantiæ erit, si dicamus, Deum secundum beneplaciti sui arbitrium eligere in filios nullo merito, quos uisum fuerit, aliis reiectis & omissis. res tamen explicari sic potest, ut pleniùs satisfiat: quòd hominem unum Deus elegerit altero præterito, id non exoritur ex hominis respectu, sed è sola eius misericordia: cui liberum esse debet proferre se, & exerere, ubi & quoties placet. nam & alibi legimus, non multos ab initio uocatos fuisse nobiles, uel sapientes, uel splendidos, ut Deus carnis superbiam humiliaret: tantum abest, ut personis deuinctus eius fauor fuerit.

[Margin: Act. 10. — Personarum acceptor, quomodo Deus non sit. — Act. 10. 1. Corin. 12. Galat. 3. Iacob. 5. Ephes. 6. — Qua ratione eligat Deus hominem unum, altero præterito. 1. Corin. 1.]

Constituta prædestinatione, bene agendi studium minimè aboleri, cùm nulla ex prædestinatione, & præscientia necessitas, quæ libertati nostræ aduersetur, oriatur.

Cap. VII.

SOLENT non nulli hoc quoque ad prædestinationem euertendam excogitare, quòd, ipsa stante, omnis solicitudo, & bene agendi studium côcidet. quis enim audiat, inquiunt, æterno & immutabili Dei decreto sibi fixam esse aut uitam, aut mortem, quin protinus in mentem ueniat nihil interesse, quomodo se gerat, quando suo opere nihil aut impediri, aut promoueri Dei destinatio queat? ita omnes se proiicient, & deploratum in morem quocunque libido tulerit, præcipites ibunt. An non uox hæc multorum est? Cùm semel iam Deus de nobis agere statuerit, si salutem certè decreuerit, suo tempore ad eam nos adducet: si mortem destinauerit, frustra contendemus. Contra quam ineptissimam hominum insaniam multa mihi sese offerunt dicenda: sed una re contentus, cetera præteribo. Scriptura sanè diuina dum præcipit, summa reuerentia, & religione de tanto mysterio nobis esse cogitandum, cùm pios in longè diuersum sensum instituit, tum sceleftam quorūdam intemperiem probè redarguit: ut tamen ipsa bona opera certam efficere uocationem, & electionem nostram ante oculos semper statuat; per quæ Deus gloriam nos assequi, & ad prædestinatum finem nos perducere instituit. non enim prædestinationem eò commemorat, ut in audaciam erigamur, & inaccessa Dei secreta excutere nefaria temeritate tentemus; sed potiùs ut humiliati ac deiecti ad iudicium eius tremere, & misericordiam suspicere discamus. eò omnia dirigent fideles, quò propositum assequantur. ille autem fœdus porcorum grunnitus à Paulo ritè compescitur: securos se in uitiis pergere dicunt, quia si sint è numero electorum, nil obfutura sint uitia, quò minùs tandem ad uitam perducantur.

[Margin: Ephes. 4. 2. Petri 1.]

atqui

atqui in hunc finem electos nos esse Paulus admonet, ut incorruptam & integram uitam perducamus. qui enim nos misericors pater sola sua benignitate ad tam sublime beneficium asciuit, idem iustus dominus, & iustitias diligens, ad ea ipsa merita, quibus finem assequeremur, destinauit. quoniam, si electionis scopus est uitæ sanctimonia, qua scilicet æterna uita acquirenda sit, sanè magis ad eam alacriter emerendam expergefacere, & stimulare ipsa electio nos debet, quàm quòd ad enutriendam desidiam ualere uideatur. Facessant ergo huiusmodi sacrilegia, quæ totum electionis ordinem perperam inuertunt; atque meminerimus, oportet, diuina electione & prouidentia nullas nobis necessitatis leges præscribi. *Ephes. 4.* *Psal. 10.*

Hinc etiam non difficile erit colligere, quàm malitiosè & callidè hanc doctrinam de prædestinatione calúnientur, astruentes, ea sola omnes ad piè uiuendū exhortationes euerti. euerteret illa sanè, si cū necessitate nostri arbitrij curreret, ut hæretici uolunt, aduersum quos hoc eodem argumento nos primo libro egimus. at hîc tutò procedunt omnia: pauca tamen modò delibabo ex tam multis, quæ à patribus dicuntur: &, ut spero, probis & nō contentiosis satisfacient. Quàm apertus & uocalis præco electionis gratuitæ Paulus fuerit, uidere facilè omnes possunt: quàm etiā is monēdo & hortando uehemens & frequens sit, nemo est quem prætereat. atqui certè principium illud scrupulos omnes tollit, non esse nos uocatos ad immunditiā, sed ut quisque uas suum possideat in honore. deinde nos esse Dei figmentum creatos ad bona opera, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulantes eam felicitatem actu consequeremur, ad quā solo suo beneficio asciti sumus ab æterno. ut enim suprà meminimus, prædestinatio à diuina clemētia manat: consecutio uerò ut multum habeat de diuina misericordia, non nihil tamen habet de iustitia. in summa qui mediocriter exercitati sunt in Paulo, absque longa demonstratione intelligent, quàm aptè conciliet, quæ isti inter se pugnare fingunt. præcipit Christus, ut in se credatur, neque tamen uel falsa eius est diffinitio, uel præcepto contraria. ubi dicit, Nemo potest ad me uenire, nisi cui datum à patre meo fuerit. *Ephes. 43.* *Ephes. 4.* *Electio à diuina misericordia solùm efficiscitur, consecutio uerò beatitudinis nō nihil habet de iustitia.* *Ioan. 6.*

Cursum igitur suum prædicatio habeat, quæ liberè sine necessitate arbitrij homines ad fidem adducat, & continuo profectu in perseuerantia, quæ & Dei donum est, & à libero nostro arbitrio pendet, ut sancta synodus Tridentina dicebat, concrescat. neq; tamen impediatur prædestinationis cognitio, ut qui obediunt, nō tanquam de suo tantùm superbiant; sed ea dona ex cælesti prædestinatione dimanasse intelligentes, in domino glorientur. non ab re dicit Christus, Qui habet aures audiendi, audiat. ergo dum exhortamur & prædicamus, hi, quibus aures aptat dominus; hi, qui auribus diuinitus præditi sunt, libenter obediunt: qui uerò perforari eas à domino passi non sunt, in illis impletur, quod scriptum est, Vt audientes non audiant. Si quisquam fuerit, qui uelit de ea re fusiùs audire, perlegat diui Augustini librum De bono perseuerantiæ. illud tamen non silebo, plus scilicet iusto huic mysterio indulgere Caluinum, cùm passim, & semper quibuslibet inculcandum, diuulgandum, & prædicandum esse existimarit. Sed uideo, quorsum tam effrenis licentia euadat; uideo, quò tendat; scio quid dicere uelit. præterquam enim quod ad extinguendam libertatem, & inducendam necessitatem tam in iustis, quàm in reprobis uiā munit; inani etiam & stultæ satisque temeritatiæ cuidam confidentiæ & præsumptuosæ securitati lectum sternit, fundamenta iacit, ac primas (ut dicitur) lineas ducere uidetur. quàm autem frustra omnis labor sit ab eo susceptus, statim nos sumus ostensuri. *1. Cor. 1. & 4.* *2. Corin. 10.* *Luc. 8.* *Mar. 3.* *Aug. c 15.* *Notatur Caluini temeritas circa prædestinationis mysteriū.*

Neque ullæ nos confundant dubitationis tenebræ, nempe quòd cùm Dei nec scientia falli possit, nec uoluntas mutari, iamque Deus ab æterno non modò præsciuerit, uerùm certo proposito constituerit, quid nam cuique sit obuenturum, sine caussa subire uidebimur quoscunque conatus, ubi nulla nobis superesse libertas æstimatur. certè diffiteri non possumus, quin angustiæ ingenij nostri ægrè hoc capiant: haud tamen ideo omniscientiam Dei, suamque æternam uoluntatem abnegare debemus; uel, quam experimur, libertatem nostram, per totam sacram scripturam explicatam, cum istis inficiari sine iniuria & offensione diuini uerbi possumus. at si aliud in re difficili non præstabimus; hoc tamen erit facile ostendere, quòd utique eadem difficultas quoscunque premat, quomodocunque sentientes de prædestinatione. donemus enim gratis (absit execratio uerbo) Deum nihil de rebus prænouisse, aut præstituisse; tunc nihilominus

(ut à

Propositio de futuro contingenti uera, ab æterno fuit uera.

(ut à liberis contingentibus exemplum proferamus) altera istarum uera est, Catholicus rex uincet, Catholicus rex non uincet. siquidem propositio de futuro nũquam incipit esse uera, nec falsa. est nanq; communis hominum sensus, natura docente nos, quòd si modò rex catholicus de Mauris triumphauit, ab æterno uerum fuit, eum triumphaturum, contrariumque falsum. est igitur quodcunque futurum uerum, aut falsum, indeterminatè tamen. Ad rem reuertor, quamuis Deus utranque ignoraret, altera nihilominus contradictionis pars uera esset. sit ergo hæc affirmatiua, Catholicus rex uincet cras. utrùm propterea priuabitur rex libertate sua, ut necessariò uincat, aut operetur? minimè gentium. nihilo igitur plus libertatis Dei præscientia à nobis eripit. Cogitemus nos, & mente fingamus, sagittariũ dirigentem, flectentemque arcum in scopum, quamuis certò iudicarem missurum spiculum, nihil ei libertatis adimerem. igitur quòd Dei scientia certissima sit, nihil omnino mutat libertatis nostræ. Sed ais, non solùm Deus id præscinit, uerùm idipsum per suam uoluntatem constituit. profectò unum hoc omnium potissimum apud se in sua æternitate constituit, uidelicet concurrere cum unaquaque re iuxta suam ipsius naturam: necessariis quippe caussis necessitatem præfixit, contingentibus contingentiam, liberis libertatem. ob idque statuit alios præuia diuina gratia, per ipsorum libera opera ad gloriam perducere, aliosque propter sua itidem libera peccata nunquam desituro supplicio mancipare. adde, quòd etsi nullos ab æterno prædestinasset dominus, hac tamen catholica ueritate admissa, quòd nihil nisi præuio eius numine præstare possumus ei gratum, eandem uim uulgare istud argumentum haberet: delirare, inquam, tunc eadem phreuesi quis posset hoc pacto, Sine Dei auxilio nihil possum: eius auxilium factis meis mereri non ualeo: nullam ergo mei curam geram. quidquid enim fecero, si ipse me adiuturus est, ipse faciet: sin minùs, nil ego possum. huic autem responderet homo sapiens, idemque Christianus, quòd nisi qui libertatis cõpos est, sua sponte afflatui diuino consenserit, non iustificabitur, neque iustus factus proficiet. idem ergo dicendum est utique de hominibus statuisse ab æterno Deũ: ob idq; Petrus ait, Satagere nos debere, ut per bona opera nostra electionem & uocationẽcertam faciamus. Meritò potrò exibilandus esset à populo, qui sic loqueretur, Deus præsciuit futuram uictoriam: igitur, siue prœlium inietur, siue non, uictoriam reportabimus. hoc quidem prænouit Deus, quòd si armatus prœlium inieris, uinces: ubi si cum hoste nudus congrediate, telo sine dubio confixus cades. Sed ais ultimò, Non solùm prædestinationis finem cuicunque constituit Deus, uerùm & media, per quæ illuc perueniat. fateor equidem, neque negare nolo: sed tamen, ut ea media recipiamus, in arbitrio nostro posuit, sic quòd ea renuere pro libertate nostra possimus. Est denique ratio una, quæ præ omnibus nos maximè consolatur, de qua & Augustinus meminit: nempe quòd uulgi argumentum pari gressu de Deo, ac de nobis currit. nouit enim ipse, statuitque iam ab æterno, quidquid in hoc tempore facturus est: & tamen quis, cedo, dicere audeat, non liberè eum operari quidquid extra se operis efficit? liberè mundũ creat, liberè nos redemit, liberè uocat, liberè iustificat, liberè postremò beatos reddit, & magnificat. quæ sanè omnia ab æterno, tempore præfixo, se facturum statuit. ipsam ergo nobis libertatẽ sua præscientia, & prædestinatione Deus reliquit; quam & ipsi sua prouidentia, aut uoluntas adimere non potuit.

Certitudo diuinæ scientiæ nihil immutat de libertate nostra.

Perditissimorũ hominum insanum argumentum.

Vulgi argumentum de diuina scientia, etiam de ipso Deo formari potest, sicut de nobis.

At Origenes, Chrysostomus, Hieronymus, & Ambrosius censuerunt, suam Deum gratiam hominibus dispensare, prout ea quisque bene usurus ab ipso præuidebatur. ut ut de hac re sancti pronuntiauerint, illud tamen longè omniũ certissimum est, de operibus seqnẽtibus gratiam eos fuisse locutos. ipsa siquidem opera caussa finalis sunt prædestinationis. elargitur enim nobis Deus suam gratiam ob eius bonum usum, non quòd nos ea bene usuros prænouerit, sed ut ea bene uteremur. aut certè si bona opera, bonusque usus liberi arbitrij in caussa est, ut uolunt hi sancti, quò à Deo prædestinemur, accipi debet non pro caussa propriè sumpta, sed quòd sint dispositiones, quas Deus futuras præuidit in accepturis gratiam & iustificationem. loquimur quippe de adultis. Quòd uerò diuus Augustinus interdum in ea fuerit sententia, ut absolutè diceret, opera præuisa electionis diuinæ caussam esse, ex multis doctrinæ suæ locis colligere licebit. at, cùm melius in scripturæ cognitione profecisset, non retractauit modò, ut euidenter falsam, sed fortiter confutauit. quin & post retractationem, Pelagianos perstringens,

In quem sensum intelligendi sint sancti, qui dicunt, merita nostra caussã dedisse electioni diuinæ.

Augustini retractatio.

ſtringens, quòd in eo errore perſiſterent, Quis iſtum, inquit, acutiſsimum ſenſum apoſtolo defuiſſe non miretur? nam, cùm rem ſtupendam propoſuiſſet de illis non dum natis, & deinde ſibi quæſtionem obiiceret, Quid ergo? nunquid iniquitas apud Deũ? locus erat quidem, ut reſponderet, Deum utriuſque merita præuidiſſe: non tamen hoc dicit, ſed ad Dei iudicia & miſericordiam confugit. alibi etiam, cùm omnia ante electionem merita ſuſtuliſſet, ait, Hic certè uacat uana illorum ratiocinatio, qui præſcientiam Dei contra gratiam Dei defendunt: & ideo dicunt, nos electos ante mundi conſtitutionem, quia præſciuit Deus futuros nos bonos. non hoc dicit, qui dicit, Non uos me elegiſtis; ſed, ego elegi nos. nam, ſi propterea nos elegiſſet, quòd bonos futuros nos præſciuerat, ſimul etiam præſciuiſſet, quòd eramus illum electuri. Hæc ab Auguſtino ſæpe, & ſæpius habemus.

Qua de cauſſa multi à Deo reprobentur, æternisq; cruciatibus deſtinentur: refertur etiam Caluini falſa opinio, & eliditur: deq; reprobatione agitur. Cap. VIII.

OSTEAQVAM de electorũ prædeſtinatione, quæ ad noſtrã cauſſam pertinere maximè uidebantur, explicuimus: rei ordo poſtulat, ut de reprobis ſermonem faciamus. quo certè loco Caluinus tam crudelem Deum concipit, quàm eum ſuperiori articulo miſericordem prædicauerat. *Si ad opera, inquit, oculos conuertimus, iniuriam irrogamus apoſtolo, quaſi id ipſum, quod nobis perſpicuum eſt, non uiderit. ubi porrò obiectionem mouit, Num iniquus Deus eſt? illud, quod certiſsimum & apertiſsimum fuiſſet, iuſtitiæ eius patrocinium, non uſurpat, Deum reſpondiſſe, Eſau ſecundum ſuam malitiam: ſed diuerſa ſolutione contentus eſt, quòd in hunc finem reprobi excitentur, ut Dei gloria per illos illuſtretur.* Roman. 9. *Demum ſubnectit apoſtolus clauſulam, quæ uniuerſam hanc controuerſiam dirimit, Deum, cuius uult, miſereri; & quem uult, indurare. Vides, ut in ſolum Dei arbitrium utrunque apoſtolus conferat. Ergo ſi non poſſumus rationem aſſignare, cur ſuos miſericordia dignetur, niſi quoniam ita illi placet: neque etiam in aliis reprobandis habemus aliud, quàm eius uoluntatem:* ecce, quo pacto præter illam finalem cauſſam, quò ſcilicet Deus oſtendat iram ſuam ac potentiam in filios diffidentiæ, nullam aliam cauſſam ex parte reprobandorum Caluinus reperiat, ob quam æternis cruciatibus miſeri & infeliciſsimi homines ab æterno deſtinentur à Deo, præter unam ipſius bonitatem: ecce etiam, quomodo nõ minùs loquatur de reprobatione, qua ſuppliciis æternis miſeri deputantur, quàm de odio, quo ab æterno Deus eos proſecutus eſt: ut omittamus, non eos elegiſſe ſine meritis, atque permiſiſſe in culpam delabi. ſanè ſicut in electis omnia, quæ prædeſtinationem ſequuntur, & ipſam beatitudinem præcedunt, effectus eſſe affirmat æternæ illius prælectionis: ſic mala omnia miſeris his ex illa reprobatione prodire affirmat. ò mentem ſcilicet piam, ò animum religioſum talia de Deo cogitantem, ò humanum ingenium, tam atrocem ſuũ Deum fingens. uis audire, qualis Deus iſte ſit, quem mente fingit, & calamo pingit Caluinus? eſt utique uſqueadeò atrox & dirus, ut, nullis præuiſis ſceleribus, non ſolum multorum uſum, ac familiaritatem declinet, quod illi liberum eſſe poterat; ſed æternas etiam inimicitias cum his, qui nihil tale meruerunt, gerere & exercere uelit. eſt quidẽ ualde ferox, qui, ut ſuam potentiam coram omnibus exerat, pro nihilo ducit, innumeras animas beatitudinis capaces, & in quibus ſuam imaginem expreſſam quotidie intuetur, æternis acerbiſsimisq; tormentis deſtinare, quos adhuc in peccatis & ſceleribus nũquam deprehendit. et quò magis mireris, miſeros homines præcipites in geennã fert, eorum corda in malum flectit, immo in peccatum propellit, ne ſine cauſſa eos puniuiſſe exiſtimetur. Fatetur itaque iſte flagitioſos homines nunquam ſine malis operibus perpetratis à Deo puniri; at bene ſine ipſis præuiſis à Deo illi ſupplicio in æternitate deſtinatos eſſe, ſentit. neque præter uerbum illud Pauli de Eſau aliàs per nos inductum, quæ proferat fundamenta, pro hac re ei deſunt, quæ ſunt, *Hæc uerò, dum audit humanum ingenium, admiratur:* (ò quàm uerum eſt Caluine) *ſeque continere nequit eius proteruia,* Sententia Caluini rationibus confutatur.

Dd *quin*

quin uelut ad canticum classici, uariè & supra modum tumultuetur. ac multi quidem ac si inuidiam à Deo repellere uellent, electionem ita fatentur, ut negent quemquam reprobari: sed insitè nimis & pueriliter: quî sic? Quando ipsa electio nisi reprobationi opposita non stat. Quos ergo Deus præterit, reprobat: neque alia de caussa, nisi quòd ab hæreditate, quam filijs suis prædestinat, illos excludere uult. Quare induratio non minus in manu Dei est, quàm misericordia. Paulus etiam nefas esse admonet figmento, cum fictore suo rixari. Iam qui non admittunt, ullos à Deo reprobari, quomodo se expedient ab illa Christi sententia, Omnis arbor, quam non plantauit pater meus, eradicabitur? Apertè exitio addici & deuoueri audiunt, quoscunque pater cælestis dignatus non est, quasi sacras arbores, in agro suo plantare. Si hoc reprobationis signum esse negant, nihil est tam liquidum, quod eis probari queat. Obseruent præterea omnes, ut ansam susurris & obtrectatoribus præcidat Paulus, summum dari imperium iræ & potentiæ Dei: quia iniquum est calculo nostro subijci profunda illa iudicia, quæ sensus nostros absorbent. Audisti lector Christiane, quæ pluribus persecutus est Caluinus: spero & ego, te æquo etiam animo laturum, si quoad potero, facili & clara oratione sententiam meam paucis insetuero, quam non minùs tibi probatum iri confido, quàm diuinis scripturis, & sanctorum patrum dictis eam confirmari uideris. Hoc sit primum, Deum scilicet, omnes uoluntate illa antecedenti saluos fieri uelle; consequenti uerò, & absoluta non nisi quosdam incerto & indeterminato numero prælegisse: sic quòd non omnes efficaci uoluntate, cui resistere nemo potest, electi fuerint, sola ipsa diuina uoluntas in caussa est. ut si à me quæras, quare iste cum prædestinatis non annumeratus est: respondere tibi nesciã, nisi quòd diuinæ uoluntati sic placuerit. hoc sit maxime constitutum & certissimum. ubi duo notatione digna occurrunt: unum, quòd nullum Deus actum positiuum habet, quo statuat nunquam eos electurum. quî enim istud statueret, quem tantopere saluare homines delectat, & iuuat? consequitur hinc alterum, nempe longè distare hoc, quod est, Deum non eligere uoluntate hac absoluta & perfecta, quæ deficere non possit, ab eo, quod est quemquam reprobare, æterno odio deputare, ultricibus denique flammis destinare.

Roman. 9.

Matth. 15.

Quod nõ omnes eligantur, sola diuinæ uoluntatis libertas in caussa est.

2.Tim. 1.

VENIO ad secundum, quod non dubito pari certitudine tibi probatum iri, scilicet, quòd Deus sic miseros homines in culpam prolabi permittat, quòd & eos suis sceleribus subiacere sinat, non indurando actu suo eorum corda, sed subtrahendo præcipua illa filiorum auxilia sola, diuina uoluntas in caussa est. quos enim Deus non elegit, permittit iuxta sui arbitrij libertatem turpiter cadere, & tandem in peccato mori. qua ratione hæc ipsa permissio à nõ nullis sanctis reprobatio dicta est. Vbi duo etiam se offerunt accurata diligentia obseruanda: alterum, quòd nunquam Deus statuit huiusmodi hominibus non se ea largiturum auxilia, quibus à peccato resurgant: esset enim hoc ab infinita sua pietate perquàm alienum, qua semper paratissimus est cuicunque subuenire, ad ostium pulsare, excitare, pellicere, atque terrere. quod maximè contemplandum est in uerbo Oseæ, ubi dicitur, Perditio, tua Israel; tantùm ex me auxilium tuum. prætereo innumera alia scripturæ sanctæ testimonia, quibus obstinationem nostram simul, atque diuinum fauorem promptissimum nobis oppidò admonemur. alterum uerò, quod ab hoc principio dimanat, est latum quidem esse discrimen inter reprobationem sic sumptam, & electionem: quamuis utraque solam diuinam uoluntatem pro caussa habeat. gratia siquidem, & æterna illa prælectio caussa dicitur bonorum operum, omniumque effectuum usque ad sanctorum magnificam gloriam; atque adeò illis natura prior est: permissio uerò Dei non sic delictorum caussa est, neque obdurationis; sed ad eum modum, quem paucis uerbis sic expressit Augustinus, Non indurat Deus impartiendo malitiam, sed non impartiendo misericordiam. neque, cùm hoc ultimum audis, mentem tuam subeat ita peccatores perire ex defectu misericordiæ diuinæ, quemadmodum à patrono atque ductore destituta nauis, ad diros scopulos appulsa, naufragium pati solet: absit, ut Deum cuiquam defuisse, asserere uelimus. semper ergo quantum ex se est, misericordiam impartitur: dicitur tamen eam subtrahere, cùm effreni nostræ libidini habenas laxat, liberumque arbitrium hàc atque illac perfluere, huc atque illuc uagari sinit.

Permissio, reprobatio dicta.

Osea 13.

Inter reprobationem, atque electionem magnum est discrimen.

TERTIVM, quod nobis considerandum ducimus, & quod rẽ totam optimè explicat, id nimirum est, uidelicet asserere Deũ odio prosequi suas creaturas, nisi peccatum præcedat,

Deus propter sola peccata nostra nobis irascitur.

cedat, non modò contra scripturas est, uerùm etiam impium & inhumanum. rem hanc clariùs sic interpretabimur: Peccatum, scelus, atque flagitium, non diuina uolútas (quæ omnes amat, quæ omnibus bene cupit, quæ omnes fecit, quæ nihil odit eorū, quæ ipsa semel creauit) in caussa sunt tanti odij, tanti dissidij, iræ, indignationis, inimicitiæ inter Deū & nos. ut, si iam quæras quæ sit proxima & prima ratio diuisionis, qua Deus æterno odio iniquos prosequatur, quos prænouit in eo permansuros, nos nisi ad peccata, prauamque istorum uoluntatem recurrere minimè possimus. non elegit eos diuina uoluntas: concedo: non tamen eos, nisi merita, prauosque eorū animos uidisset, unquam odio habuisset. permisit cadere: sic est: sed non impulit in peccatū, nec coegit. non subleuat: nolo negare: uerùm si huius caussam nosse cupis, recurre non ad diuinā uoluntatem, quæ dies & noctes in plateis clamat, & ad se uocat peccatores omnes ad pœnitentiam; sed magis ad humanam duritiem; quæ cùm benignitate Dei ad pœnitentiam deduci debuisset, teste Paulo, thesaurizauit sibi iram secundum impœnitens cor in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. At dices, Si Deus efficacissimis illis fauoribus, quibus ornare solet dilectos, si iisdē, inquā, auxiliis & reprobos cumulasset, & excitasset; fortasse, ut ipsemet dominus ait, in cinere & cilicio pœnitentiam egissent. quid si hoc argumentum in te contorsero? non'ne uides, ibi erga reprobos etiā homines uoluntatis suæ & clementiæ exempla edidisse minimè obscura? non intelligis, nihil suis subsidiis apud miseros homines promouisse, parumq; profecisse? ergo, quò Deus omnibus paratissimus sit auxiliari & opitulari, diuinam suam iustitiam non minùs decet, quàm clementiam: ne quoquo pacto pessimi homines & nefandi sui obstinati animi duritiam ipsi Deo sanctissimo ascriberent, propriique sceleris in Deum caussas prætexerent. quòd uerò maioribus præsidiis suos muniat, ne cadant, & quòd certioribus hamis eos lapsos è peccati cœno prehensos trahat, electionis suæ penitus latens est sacramentum: cuius aliam caussam neque esse nos fingimus, neque inquirere uolumus præter suam ipsius uoluntatem. Dicimus igitur peccato originali, quod uerè peccatum est & mortale, nos omnes Dei inimicos constitutos, natura iræ filios redditos, execrabiles odiososq; coram Deo habitos. quo sanè peccato in æternitate præuiso inter Deum & corruptam massam inde inimicitiæ exortæ sunt. ut si à me quæras, quid sit caussæ, quòd paruulus quispiam, baptismatis unda non intinctus, mortuus, exul à regno cælorum perpetuò erret, inimicus Deo, & iræ filius: respondebo tibi, quia in primo omniū parente diuinam legem transgressus est. at uerò, si rursum instes, quare uel cum electis eum Deus non prædestinauerit, uel certè non dignatus sit baptismum suscipere, quo eius macula abstergeretur, cùm multi alij paruuli ad eum fontem felicissimè peruenerint, statim decessuri: fateor non aliam rationem à me unquam quæsitam esse, ne dum inuentam, quàm sic Deum uoluisse. peccatum ergo, quod originale dicimus, huius reprobationis caussa sufficiens esse potest.

Lucæ 12.

Deus cur maioribus præsidiis suos, quàm reliquos muniat ostendi non potest.

Adhuc agitur de reprobatione, qua in supplicium æternum reprobi sunt destinati: atque hominum scelera huius rei caussam esse demonstratur. Cap. IX.

VM à diuina sola uoluntate iam ostenderimus, reprobos homines à Deo non fuisse electos, atq; huic considerationi illud, quod de originali peccato erat, adiunxerimus; nunc quidem quæstionis nostræ præcipuum caput attingamus, oportet: quod totum in suppliciis, ac pœnis damnatorū consistit. quare, ne quid dicendum superesse uideatur, quartum & ultimum tribus illis superioribus addemus. Huius profectò ordinationis, qua statuit Deus non nullos æterno supplicio uexandos destinare, neque uoluntas diuina sola, neque originalis offensio tantùm, sed scelera, quæ eos commissuros Deus præuidet, in caussa sunt. Hæc nostra assertio diui Augustini perspicua sententia est: ait enim, Quærimus meritum induratiónis, & inuenimus: quærimus autem meritum misericor-

diæ, nec inuenimus. quia nullum est, ne gratia euacuetur, si non gratis donetur. Sed rem altiùs exordiendo, arbitramur, non ab re uasa iræ dici à Paulo apparata ad interitum, uasa autem misericordiæ Deum præparasse: quia hoc modo salutis laudem Deo totam ascribit, & uendicat Paulus: perditionis uerò culpam in eos reiicit, qui proprio arbitrio ipsam sibi accersunt. Verùm audiamus, quid hîc Caluinus comminiscatur, ut argumentum eludat. *Sed ut illis concedam diuersa loquendi forma Paulum asperitatem lenire prioris membri: minimè tamen consentaneum est, præparationem ad interitum aliò transferre, quàm ad arcanum consilium Dei. quod etiam paulò antè in contextu asseritur, quòd Deus excitauerit Pharaonem: deinde quos uult, induret:* dixi ducenties, quòd ex duobus hic sit prælectus, ille præteritus; quòd ex duobus, quos æquè primus parens infecit, hic per baptismum regeneretur, ille uerò alius eo priuetur; quòd tandem hunc Deus in peccato iacere patiatur, cùm alterum, semel lapsum, tot donis ac fauoribus cumulet, quò quidem subleuet: hoc, inquam, ex immensitate iudiciorum Dei nostri exoriri, & nasci. Hæc profunda est Dei abyssus; hæc altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei; hæc sunt tam magna iudicia, ut in ea humanus intuitus nihil possit; hæc postremò sunt arcana, quorum uias inuestigabiles dicit Paulus. Neque quidquam aliud in eo contextu asseritur, neque ulla consecutione probabis, Dei absconditum consilium obdurationis caussam esse, nisi permissiuam. quod ais, potentiori gratia reformare suos electos, ubi ex lupis Deus oues facit, ne dominetur eorum durities; ac proinde obstinatos ideo non conuertere, quia potentiorem illam gratiam non exerit: iam ipse uides, quàm parum contra nos faciat, qui ut liberè fatemur hæc omnia à diuina uoluntate proficisci; ita cõstanter negamus odium, aut æternam pœnam aliunde, quàm ex peccato profectam. ubi te mihi iam percunctari libet, quo iure diuinus animus, alioqui perbenignus, & in amorem mirum in modum propensus, sic irascatur, ut odium acerbissimum in eos iam diu conceptum contineat, æternisque suppliciis deputet, à quibus nulla antè offensione prouocatus fuerit? nam, ut ex tam multis non nullos in suum consortium accersere, diuinoque beneficio ad se ascissere, sit opus eximiæ clementiæ & pietatis: (nullo siquidem debito cuiquam astringitur Deus) ita odio & exitio deuouere, quos ipsi placuerit, tyrannicæ magis libidini, quàm optimi iudicis sententiæ legitimæ conuenit. neq; ualet, quod toties inculcas, una re satis nos contra huiusmodi cogitationes armari; si reputemus, quantæ sit improbitatis caussas diuinæ uoluntatis percunctari. Audi Caluine: diximus sæpe, esse non nulla in hoc prædestinationis negotio, quæ à Deo dũtaxat fiunt, cuiusmodi sunt, non elegisse cum aliis, permittere in peccatũ cadere, non singularem illã diuinam opem ferre, quam aliis sine ullis meritis præstitisse pro comperto habemus. in his omnibus mirifica improbitas erit, caussam diuinæ uoluntatis percunctari, cùm omnium istorum ipsa sola caussa sit, & meritò esse debeat. adeò enim summa est iustitiæ regula Dei uolunras, ut quidquid uult, eo ipso quod uult, iustum habendum sit. ubi ergo quæretur, cur ita dominus fecerit: respondebimus nos, quia uoluit. quòd si ultrà instes, cur uoluerit: maius aliquid quæris, & sublimius Dei uoluntate, quod inueniri non potest. neque dubito (quæ sua est potentia) posse sanctos omnes nunc æternis afficere suppliciis. quod si faceret, sola sua uoluntate iustum & rectum iudicaretur. Sed absit, ut tale quippiam futurum timeamus. longè secus nos sacra scriptura de ea re instruxit. ita sanè si omnes Deus absque ullis meritis in æternam mortem prædestinasset, in sola sua bonitate quiesceremus: uerùm quò misericordiam & iustitiam suam simul apud nos commendaret, noluit se ultorem haberi, & in eos animaduertere, quos nullius sceleris reos esse prænoscebat. Compescat igitur se humana temeritas, & quod non est, non quærat; ne fortè id, quod est, non inueniat. at uerò de reconditis Dei sui mysteriis cum reuerentia philosophari, quemadmodum nos facimus, nulli prohibitum est. Stipendium peccati mors; gratia autem uita æterna, dicebat Paulus. Quoties ergo Caluine uel de peccatorum odio, uel de damnatorum pœnis mihi recordari contingit, mox peccatum ipsorum mentem meam occupat: ubi uerò sanctorum gloria recordationem nostram subiit, illico sese omnium prima gratia Dei offert, potissima beatæ uitæ caussa, sicut & peccatum origo prima est miseriæ ac mortis impiorum. Respondet iste secundò rationi nostri propositi, *Ne sacrum nomen impunè ludibrio haberi patiamur, arma quoque aduersus eos idem ipse Deus ex uerbo suo suppeditat.* et quæ istæc arma Caluine?

Roman. 9.

Rom. 10.

Roman. 6.

Proinde,

Proinde, si quis nos huiusmodi uerbis aggrediatur, cur ab initio Deus ad mortem aliquos prædestinauit, qui cùm non dum essent, mereri iudicium mortis non dum potuerant: nos responsionis loco uicißim eos rogemus, quid Deum homini debere existiment, si eum natura sua æstimare uelit? si natura sua integra eum æstimare uelit Deus Caluine, ut nihil illi ex stricta iustitia debeat; æterni sic tamen nihil mali ei infliget: si uerò in primo parente uitiata & infecta, fateor nihil debere Deum ei præter odium, inimicitias, iram, atque etiam æternam pœnam; nisi quòd misericors Deus noster puniens semper citra (ut dicitur) condignum huiusmodi supplicium ob originalem offensionem nunquam exercet. Vides itaq; & ad peccatum recurrissere: non uerè tamen es arbitratus, in æternas flammas destinatum esse quempiam à Deo; quòd filius sit eius hominis, qui totam secum posteritatem corrupit. Tu dicis, qualiter peccato uitiati sumus, omnes non possumus non esse Deo odiosi; idque non tyrannica sæuitia, sed æquissima iustitiæ ratione. ò quàm pro me colligis, si uerum est Caluine, quod utique certissimum est, ex corruptissima massa sumptos iam omnes, cùm eos æternæ morti subiicere potuisset, qui tamen sine remedio hinc recesserunt, quibus nullum actuale peccatum admissum est, cuiusmodi sunt paruuli, amentes, ceteríque alij, qui cum peccato originis tantùm mortui sunt, non in æterna supplicia eos destinauisse, sed priuasse beata uisione contentus fuit: quantò magis suam misericordiam dedecet, primam originem damnatæ mortis, reprobationisque clementem eius uoluntatem constituere. notum præterea est Salomonis dictum, Magnus creator omnium mercedem reddidit stulto, & mercedem transgressoribus. Postremò etiam ubique scripturæ, quoties de pœnis damnatorum nobis quidquam tradunt, cum primis non ad diuinam, sed ad prauorum hominum uoluntatem confugere. quapropter qui non oportunè, sed passim clamat, O' altitudo diuitiarum, O' homo quis es tu, aut id genus aliis exclamationibus extra rem, & caussam sæpius utens, (quæ suo tempore oportunè satis habentur) uidetur proinde quasi deprehensus ad cuniculos respectare. mihi quidem, qui odij diuini & destinationis ad pœnam in ipsis reprobis immediatam & proximam caussam reperio, permissionis uerò, & non electionis solùm Deum constituo, mirè fauent scripturæ sanctæ; mihi suffragantur ex antiquis patribus, & ex scholasticis, quos tanto stomacho despectui habet Caluinus, non pauci; mihi nouissimè summè opitulatur ratio infinitæ bonitatis, clementiæ, humanitatis, & eius, quæ in Deo est, iustitiæ ratio. Caluinus uerò, omni destitutus præsidio, clamoribus plenus est, exclamationibus omnia illius scatent: & dum Deum iustum esse defensitare nescit, ad crudelitatem, & propè tyrannidem adigit.

Epitome omnium rationum, quibus probatur, reprobationis caussam esse hominum scelera.

QVOD uerò ex Paulo obiicit de Esau, certissimum, & apertissimum patrocinium hoc iustitiæ Dei non usurpare, sed magis dicere, Cùm nihil mali egissent, parũ illi fauer. nam, ut demus non de temporali primogenitura, sed de æterna hæreditate potissimùm ibidem locutũ Paulum, fatemur hominem, ex corrupta massa exortum sine ullis præuiis meritis à Deo postpositum esse, illo altero electo, & ad æternitatẽ destinato. habetur Esau odio ab ipso Deo; reiicitur è regno sine ulla sua actuali culpa; priuatur regno, nec omnino sine caussa; non quòd ipse quidquam fecisset boni aut mali; sed primus eius pater se, totamque posteritatem exhæredem fecit. at neque execrabilis esset Deo, nisi hæc culpa præcessisset: neque in æternam damnationem ipsum à Deo prædestinatum apud Paulum legimus. At electio, inquis, nisi reprobationi opposita, non stat: cui reprobationi Caluine? nonelectioni? uerum est. permissioni? etiam fateor. non quòd ex rei natura altera alteram inferat, quasi Deus certos eligere non possit, quin permittat simul reliquos peccatores mori; (quod patet euidenter de his paruulis, qui contra originalem maculam absque remedio decesserunt) sed quòd ita factum est, ut extra eos, quos in æternitatem suam assumendos certissimò statuit, reliquos in malum sui arbitrij libertate uti perpetuò sineret. Cui postremò reprobationi opponitur electio, num prædestinationi in mortem, & æternam pœnam? hoc Caluine sine ratione & auctoritate dicitur. quòd enim illi primi in Dei amicitiam asciti fuerint, amor diuinus effecit: (est quippe suæ naturæ sanè quàm cõueniens) quòd uerò isti alij inimici, & æterni supplicij rei à Deo habiti sunt, non potuit ex diuina mente primùm proficisci: sed quia ipsi priores inimicitias suas, & peccata Deo opposuerunt. cùm ergo non una & eadem prædestinationis & reprobationis caussa sit, sed ex alia & alia origine utraque nascatur, nil

Esau cur in Dei odium inciderit.

Vnde oriatur, quòd non nulli à Deo non eliguntur, et quòd sunt inimici, & quod sunt puniendi.

tut, nil coget non esse unam absque altera. Est itaque concludendum, electi dicunt, Non nos primi, sed ipse prior dilexit nos. reprobi contrà dicere habent, Non ipse prior odio nos habuit, non ipse prior in æternam damnationem nos relegauit: nos primi odio eum prosecuti sumus, nos suam iustitiam detestati, suum honorem aspernati sumus, sua demum sanctissima mandata contempsimus: ecce nunc digna actis nostris patimur. Neque est, quòd aut de eius clementia, aut de diuina misericordia iure queramur; sed in nos ipsos, qui talia cômeriti sumus, sermonis nostri obiurgationem distringamus. Roman. 9. *Monet Paulus nefas esse figmentum cum fictore suo rixari*: & ego, omnesque, qui piè diuinas scripturas edocti sunt, idipsum cũ Paulo monebimus Caluine. immo si, ut aliàs dixi, absque ulla alia caussa præter suam uoluntatem nos Deus perdere uellet, non auderemus tunc figulina uasa nos cum figulo nostro, uerоque plasmatore & creatore in iudicium appropinquare, ibique cum eo contendere: at quia nos non condidit, ut perdat, sed ut magnificet & saluet; non rixantes, sed suam iustitiam in diuinis litteris satis expressam agnoscentes, audemus asserere inimicitias, & pœnam ex peccato profluxisse; dona uerò, & fauores à gratia nobis prouenisse.

Diluitur argumentum, quo Deo reprobationem, non humanæ culpæ ascribendam esse, posse probari uidetur: & quomodo Paulus diuinæ iræ & potentiæ summum imperium tribuat. Cap. X.

VO'D autem ex euangelio ultimo loco proponis, non minori facilitate diluetur: ais enim, *Iam qui non admittunt ullos à Deo reprobari, quomodo se expedient ab illa Christi sententia, Omnis arbor, quam non plantauit pater meus, eradicabitur? Apertè exitio addici, & deuoueri audiunt, quoscunq; pater cælestis dignatus non est, quasi sacras arbores in suo agro plantare*: quasi Matth. 15. uerò difficilis sit exitus à tam inexplicabili labyrintho, & non magis ex euangelico contextu habeamus, quod tibi respondere possimus. Primùm Christus dominus de institutionibus ibi agebat, ac de humanis traditionibus, quas homines ad suum quæstum, & gloriam ex sese, non ad ueram pietatem commenti sunt: quæ sanè, quia à Deo non sunt, pereant & eradicentur, oportet. est ergo hæc Christi sententia eadem cum illa Gamalielis, Si ex hominibus est hoc consilium, hoc aut opus, dis- Actorum 5. soluetur: si uerò ex Deo est, non poteritis dissoluere, ne fortè & Deo repugnare uideamini. Deinde Caluine, si plantationem hanc ad homines ipsos referas, in quo sensu, Christi fideles, Dei ædificationẽ uocabat Paulus, non minùs facilis est eius nodi dissolutio. plantauerat porrò pater cælestis electam uineam: quam tamen conuersam in alienam ac prauam idem dominus queritur. ij, quos Deus non sic plantauit, ut nemo eradicare queat, sæpe quidem excidunt: at plantationẽ hanc nullus alius euellere potest, nisi ipsa assensum præbuerit. non est ex patre plantatio, de quibus dominus è uestigio adiungit, Sinite eos, cæci sunt, & duces cæcorũ. finite suo errore turbari eos, quos in malitia & prauitate fixas radices habere, humiq; serpẽtes uidetis. est itaq; eiusmodi obstinatio non cælestis patris plantatio: nam, ut dixi, omnis boni, lucis, ueritatis, sanctimoniæ, sator, plantator, & educator est Deus. Si triticum, quod Deus seminat, hominũ uitio aliquando euellitur, ut in uinea electa illa uidere est; quid mirum, si quid suggestione sua à diabolo superseminatum est zizaniæ, eradicetur, & in æternas flammas amandetur? Postremò damus ingenuè, neminem eorum, quos semel Deus prædestinatione sua angelicis choris non conseruit, posse sese inter ceteras arbores sacras plantare. uerùm quòd in æternam mortem excidatur, sola propria culpa efficiet.

QVO'D denique Paulus summum imperium dare uidetur iræ & potentiæ Dei, non infert ex sola Dei uoluntate, quò iram suam & omnipotentiam notam faceret in gentibus, ut absque culpa ulla in æternam crucem uasa, quæ ipse fingit, traiiciat; sed ut ipse ostendat, omnes nos sub omnipotenti Dei manu positos esse, ut quoquò uoluerit, uertere

tere nos possit. intelligamus præterea, opus esse suæ misericordiæ non nos perdere sine culpa nostra, nosque in æternam felicitatem sua prælectione sine ullis meritis nostris coaptare.

Ex diuina prædestinatione, ac reprobatione nullam nobis à Deo necessitatem imponi: Caluiniq; commenta referuntur, atque refelluntur. Cap. XI.

E INDVSTRIA post omnia, quæ uidebantur ad misericordiã Dei nostri simul, atque iustitiam pertinere, duo mihi asseruaui ex Caluini institutione deptompta, quæ nunc proferenda censeo, ut omni ex parte Caluiniana erga Deũ pietas omnibus se prodat. Versabat argumentum uulgare Caluinus, quòd uideretur quidem diuina prædestinatione, & reprobatione summam nobis necessitatem imponi. quid enim facerent homines? an cum diuinis decretis luctarentur? quòd si attentassent, non'ne id frustra facturi sint, cùm omnino non obtemperare nequeant? non ergo iure aut impij ob ea punirentur, quorum præcipua in Dei reprobatione caussa existeret; aut iusti ob sua opera præmiis afficerentur, quorum potissima in Dei prædestinatione caussa foret. Huic argumento respondimus nos iam satis cum sanctis omnibus, qui piè & religiosè tam diuinam prouidentiam & præscientiam, quàm absolutam & certam Dei uoluntatem, cũ libertate nostra, & contingentia optimè quadrare, & conuenire nolunt. Verùm iste, antiquitatis pertæsus, nihil neque sanctos, neque ecclesiam, addo etiam neque Deum, moratur. *Abstinebo hic, inquit, à defensione, ad quam ferè scriptores ecclesiastici recurrũt, non impedire Dei præscientiam, quò minùs homo peccator reputetur: quandoquidem illius mala, non sua præuideat Deus:* quare à regia uia deflectere uis Caluine? quare fastidis sanctorum omnium, qui te præcessere, semitas? credito mihi, quòd ab antiquis uiis declinasse, iam propè errare fuerit: præcedentium uestigiis non hæsisse, culpa non uacat: concordem omnium doctrinam ludere, nodum in scirpo quæsiuisse est. Sed iam re audiamus. *Non enim, inquis, hic subsisteret cauillatio, sed potiùs urgeret, Deum malis, quæ præuiderit, potuisse occurrere, si uoluisset; cùm non fecerit, destinato consilio creasse hominem in eum finem, ut se in terra ita gereret:* ò lugendam hominis cæcitatem, ita'ne peccata fouebis, ut à diuina uoluntate, & non quidem sine magno Dei consilio ea profecta esse sentias, atq; dicere audeas? creanit'ne quosdam Deus eo consilio, ut nequiter in terra se gererent? mirari satis non possum (ita Deus omnia mea bene uertat) in tantum aceruum cæcitatis, ignorationis, erroris, addo etiam inuitus, impietatis hominem quempiam deuenisse, ut id sibi persuadere de prouidentia diuina queat. porrò quæ intentio, quis finis, quis denique scopus in hominis creatione diuinæ uoluntati præfixus fuerit, ex litteris sanctis abundè colligimus: nunquam tamen ibidem docemur, certo consilio, quò diuina celsitudo illustrior appareret, in peccatum, aut flagitium destinasse hominem, quem suæ beatitudinis & imaginis capacem creauerat, donis cumulauerat, legibus, quæ ipsum in officio continerent, erudiuerat. At dices, potuisse utique Deum occurrere tot malis, si uoluisset: si immensam suam potentiam spectes Caluine, quis iure negabit, omnem nequitiam ipsum impedire potuisse? quis iure diffitebitur, potestatem eum habere, ut uel suo imperio cum Dathan & Abiron, seditiosis ac factiosis hominibus, erutis terræ uisceribus, omnes homines perditos ac flagitiosos, uiuentes adhuc, infernus absorbeat, & deglutiat? sed non facit, ne ipsorum libertati repugnare, ac obsistere uideatur: uerùm summo illo suo consilio, & prouidentia omnia mala, quæ nos liberè patramus, in optimum finem, non eis, sed uiris probis, atque ecclesiæ profuturum, perducit. O' quot iusti per malos homines exercentur Caluine: quot fideles, immortalem Deum, uestræ hæreses probatiores reddiderunt. quòd si uestro malo uerbo multi pereunt, uestra atque ipsorum culpa est: uestra quidem: qui, cùm toties per scripturas suas, quas luxare uos optimè sentitis, per apostolos suos, quibus

Neminem Deus destinato consilio creauit, ut peccaret.

Quare Deus hæreses permittat.

bus repugnare nos apprimè cognoſcitis, per antiquos patres & doctores, quos tam apertè ludere, deſpicere, negligere uos uidetis, nouiſſimè per eccleſiam, cui inſultatis, in quam peſſime iocamini, uos uocarit, ad uos clamarit, uos ſitierit; uos uerò Deum ipſum ſuam operam ludere paſſi eſtis. fortè multis ex electis, qui uocem eius audiunt, non tam ad aurem locutus eſt Deus, quàm tibi Caluine:& tu interim dormis, eodem in luto uolutaris, in eodemque cœno es. aliorum, qui te audiunt, ſcelus agnoſce non obſcurum. nam, cùm tuos mores optimè deprehenderint, cùm pectus iſtud infinitis calumniis, dolis, & artibus repletum non ſemel coram eis nudaueris, adhuc lethargum ſuum dormiunt, adhuc non reſipiſcunt, ſed ſponte ſua ferunt ſe captos & comprehenſos diabolicis laqueis teneri. Quòd ſi Dei prouidentia in hanc condicionem homo creatus eſt, ut peccet, & faciat quæcunque facit: non uideo eſſe ei crimini uertendum, quod neque fugere poſſit, ac Dei uoluntate ſuſcipiat. certè, Caluine, ſi huius ratiocinationis prior pars uera eſſet, poſterior meritò negari non poſſet. *Conſtare*, inquis, *inter omnes debet, quod ait Salomon, Deum omnia propter ſemetipſum condidiſſe, impium quoque ad diem malum. Ecce cùm rerum omnium diſpoſitio in manu Dei ſit, cùm penes ipſum reſideat ſalutis ac mortis arbitrium, conſilio, nutuque ſuo ita ordinat, ut inter homines naſcantur, ab utero peccato, certæque morti deuoti, qui ſuo exitio ipſius nomen glorificent:* cur ſic diuina diſcerpis? cur ſic luxas? cur ſic perdis? obiicis ex eis, quæ uel ad ſpeciem tuæ parti fauere uidentur, non ſecus atque diabolus ille detortis ſcripturis, nitæ ac ueritatis auctorem aggredi & oppetere ueritus non eſt: ea uerò, quæ tuam hæreſim optimè conuincere poſſunt, ſcripturarum teſtimonia callidè ſilentio prætermittis. impiorum exitio diuinum nomen glorificari, atque noſtris ſceleribus nimiùm illuſtrari diuinam prouidentiam, quæ ex eis, quaſi occaſione data, meliora ſciat colligere, omniaque in ſe ipſam ſuo modo referre, inter omnes nos conſtat: quòd uerò inter homines aliqui naſcantur, ab utero peccato, certæque morti deuoti, conſilio, nutuque diuino deſtinati, ut nomen Dei per eos glorificetur, nec ſapiens, nec ſcriptura, nec ſanæ mentis quiſquam aſſerere eſt auſus. unde poſtquam ſapiens multa de diuino timore, de diuina prouidentia & gubernatione, quæ non deficit, præfatus eſt, hoc adiecit, Deuolue ad dominum opera tua, & conſilia tua firmabuntur. ecce noſtri arbitrij libertatem: ſtatim ſubdit, Omnia operatur dominus propter ſe, impium quoque ad diem malum. et, ne falſa opinione deceptus ſuſpicaretur quiſquam ſapientem ſenſiſſe his uerbis malitiam operari Deũ, mox addit, Abominatur dominus quotquot ſuperbi ſunt corde; etiam manus manui iuncta non erit exors mali. Sed quid agimus? ueniamus iam ad reliqua, teq; præeũtem libenter ſequar. *Si quis, cauſſetur nullam rebus neceſſitatem inferri ex Dei prouidentia, ſed potiùs libera condicione ab ipſo eſſe creatos, quoniam futuram eorum prauitatem præuiderit: neque nihil dicit, neque totum:* utinam uel ex parte uerum intueri inciperes Caluine: ſed non ignoro, quàm nihil erit hoc tuum, *Neque nihil, neque totum.* age ergo. *Solent quidem interdum hac ſolutione uti ueteres:* Deo certè permagnas agimus gratias Caluine, quòd hæc noſtra doctrina non tibi noua uideatur, poſtquam negare non potuiſti, principes noſtros & magiſtros antiquos patres ea uſos fuiſſe. Tu uerò, quo cœpiſti, perge: *Vſi ſunt quidem illi, ſed quaſi dubitanter:* ò miram Caluinianam prophetiam: non potuiſti expreſſa uerba negare, quæ omnibus patebant, legentiumque oculis peruia, paſsim ſeſe uidenda offerebant, ad mentem eorum confugis. ſi diuinandum eſt Caluine, tibi caue, in re hac tam graui, ramque populo Dei neceſſaria, temerè id feceris. prophetiæ donum, quod utique à Deo proficiſcitur, ſuſpicimus, & ueneramur; te uerò adhuc neque inter prophetas Saulem prophetantem uidimus, neque tuo ore Dei ſpiritum inſediſſe, atque fecit olim, dum iniquiſſimi pontificis linguam mouit, euangeliſta quiſpiam certò nobis tradidit. Dicis, ſanctos antiquos quaſi dubitanter fuiſſe locutos, hac in parte concordantes & componentes diuinam prouidentiam cum noſtri arbitrij libertate: nos uerò ſumma aſſeueratione eam nos ueritatem docuiſſe, ubique prædicamus. quid ergo tu? *Scholaſtici uerò, in ea acquieſcunt, ac ſi nihil contrà opponi poſſet:* certè aut parum, aut nihil. *Equidem præſcientiam ſolam nullam inferre neceſſitatem creaturis, libenter conceſſero, tametſi non omnes aſſentiantur. Sunt enim, qui ipſam quoque cauſſam rerum eſſe nolunt:* ne dubita Caluine, catholicis omnibus communis eſt hæc ueritas, etiam his, qui diuinam prouidentiam rerum omnium cauſſam

Prouerb. 16.

Matth. 4.

Diuina prouidẽtia quo pacto in noſtris ſceleribus ſuo modo præfulgeat.

Ibidem.

Diuina ſcientia nullam neceſsitatem rebus inducat.

caussam esse uolunt. sed tu ulteriùs progredere, ut in quo litis nostræ status sit, omnes intelligant. *Verùm mihi acutiùs ac prudentiùs uidetur perspexisse Valla, homo alioqui in sacris non admodum exercitatus, qui superuacuam esse hanc contentionem ostendit: quoniam & uita & mors diuinæ magis uoluntatis, quàm præscientiæ actiones sunt. si hominum euenta prouideret Deus duntaxat, non etiam suo arbitrio disponeret, ac ordinaret; tum non abs re agitaretur quæstio, & quid ad eorum necessitatem ualeat ipsius prouidentia: sed cùm non alia ratione, quæ futura sunt, prouideat, nisi quia ita ut fierent, decreuit; frustra de præscientia lis mouetur: ubi constat ordinatione potiùs & nutu omnia euenire. Non dubitabo igitur cum Augustino fateri, uoluntatem Dei esse rerum necessitatem, atque necessariò futurum esse, quod ille uoluerit: quemadmodum ea uerè futura sunt, quæ prouiderit:* de Valla, Caluine, non est, quòd nunc agamus, nec de fide, & mente hominis hîc contendamus: hoc unum uerissimè affirmare non erubescemus, quod nimirum certum in eiusmodi hominibus ubique contemplari sumus, Ne, ut aiunt, sutor ultra crepidam; &, Quam quisque nouit, hanc exerceat artem. dolendum sanè est, ingenua alioqui ingenia, suos terminos prætergressa, in uerita non sine sui periculo prorupisse. hoc dixerim de Valla, non quò aut nomen, aut fidem uiri aliqua nota aspergam, aut gloriam traducam; sed ut magis ceteros moneam, ne tam repentè ex Quintiliani schola, & Vlpiani disciplina consumatissimos theologos prodiisse existimari uelint. considerent cum primis in re omni, in caussa uerò fidei potissimùm, oportere eos sensus suos, multùm & diu excogitatos, & cum antiquis patribus collatos, afferre. Sed ad rem ueniamus, & ad tuam istam doctrinam. Quid erit, si dicamus nos, id præstitisse Deum intellectuali creaturæ, ut liberè suas actiones exequi posset; neque magis ei defuturũ se, quàm caussis naturalibus, quibus determinata est operandi ratio? quid impediet, si dicamus, boni & mali electionem ipsi homini reliquisse; præstitisseque ad bonum innumera subsidia, ac permittere eum, suo nos auxilio abuti, dum uoluntatem nostram prauis affectibus fœdamus? an non optimè contingentia & libertas cum uoluntate Dei simul stabunt non minùs, quàm cum prouidentia? omnia uult Deus, quæ fiunt sub cælo, & in cælo: omnium est diuina uoluntas caussa. agnosce mysterium, intuere sacramentum, uult omnia, mirè sese accommodans his caussis, quas sibi in operationem copulauit. omnium est caussa, sed ea sic in lucem profert, quemadmodum natura sua habent, à suis caussis proficisci: est enim res, hæc sic uera, sic clara, omnique alioquin consona: producitur ignis à generante se igne, uult Deus ignem productum. ubi si Deum spectes primum producentem, effectus liber est: qui tamen simpliciter est necessarius, & naturalis necessitate quidem & naturalitate, à sua proxima & immediata ac particulari caussa contracta. rursum, amor boni, aut odium mali à recta uoluntate creata nascitur, non minùs liberè, quàm si Deus nihil ibi prorsus ageret. uult itaque amorem meum, quem mecum unà producit; sed ita uult, ut uelit etiam me producere; & ita producere, quemadmodum uoluntas mea nata est ad producendum, nempe libera ad utranque (ut philosophi loquuntur) contradictionis partem. Sed id ipsum clarius explicabitur, si dicamus, uoluntatem diuinam omnium esse principium, & omniũ caussam, quæ præbet etiam rebus ipsis uirtutem caussandi (ita dixerim) & principiandi, atque cum eis operatur. quo igitur pacto ea mens, quæ uoluntati creatæ dedit & esse, & operari, sua actione aut libertatem auferet, aut modum operandi inuertet? quare sicut diuina uoluntate non destruitur creata uoluntas, ita diuina libertas creatam libertatẽ stabilit, & confirmat. tantum abest, ut imminuat, aut destruat. apud omnes constare debet, diuinam hanc uoluntatem (quæ nihil temeritatis habet, sed magis omni consilio est plena, atque sapientia in diuinis litteris nominata legitur) disponere omnia suauiter. Si ergo effectus naturalis nobis habeatur, etiam is, qui à Deo est, non nisi, quòd à particulari caussa necessariò producatur: quare non etiam liber effectus erit is, qui à proxima libera radice proficiscitur, quantumuis una omnium caussa diuina uoluntas ab omnibus habeatur? Quòd uerò Augustinus dicat, uoluntatem Dei esse rerum necessitatem, neque ipse apud eum legisti unquam, nec quidquam tale uir sanctus aliquando est opinatus.

Quàm temerè quidam in Dei mysteria prorumpant.

Deus rerũ omnium caussa, quomodo sit.

Libertas diuina nostram nõ destruit, sed perficit.

Alter Caluini error refertur, atque refellitur; Pauli locus de promißione, à Caluino; productus, expenditur; & quis piorum de salute timor sit habendus, explicatur. Cap. XII.

NIHIL profectò iam superesse hîc uidetur, quod detinere nos queat, si alterum uerbum Caluinianum, quod utique aures piæ atque Christianæ ferre non possunt, retulerimus. *Lapsus est homo primus, quia dominus ita expedire censuerat. cur censuerit, nos latet. certum tamen est, non aliter censuisse, nisi quia uidebat nominis sui gloriam inde meritò illustrari:* quid tergi-
1 uersando operam ludis? meminetis, etiam atque etiam rogo, quòd,
Augus. cùm hanc quæstionem magnus Augustinus, ut omnes alias, scitè pertractaret & expediret, Saluberrimè, ait, confitemur, quòd rectißimè credimus, Deum, dominumque rerum omnium, qui creauit omnia bona ualde, & mala ex bonis exoritura præsciuit; & sciuit magis ad suam omnipotentißimam uoluntatem pertinere, etiam de malis bene facere, quàm mala esse non sinere: sic ordinasse angelorum & hominum uitam, ut in ea ptius ostenderet, quid posset liberum arbitrium, deinde quid posset gratiæ suæ beneficium, iustitiæque iudicium. ò magna uis ueritatis, quæ cõtra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, cunctaque fictas omnium insidias facilè se per se ipsa defendat. Pauca igitur sunt dicenda ex tam multis, quæ Caluinus hic effutit, dum ex eiusmodi æterna sanctorum electione, fidei certitudinem uenatur de perseuerantia usque ad uitæ finem, & de assecutione gloriæ. potiora illius capita perstringemus, reliquis uerò supersedebimus, quò commodius orationis nostræ filum in finem usque deducere possimus.

Vita hæc nostra, nihil nisi nauale quoddam bellum est.

Nota Satanæ fabula omnibus est, qui, cùm arte sua nosfem pet in arena exerceat, sitque tota uita nostra nihil aliud, prætet initum & inchoatum ab ipso iam primo ingressu in hanc lucem nauale bellum, tot periculis obnoxium, supra sæculi huius non admodum fidas undas, cum hoc persuadere nititur, in summa quiete, & tranquillitate nos uersari, rem saluam esse, ac nihil, quod uereri, iure possimus. fingit se mortuum, neque habere ultrà uires, post Christi mortem; quibus fideles iam lædere queat. totum hoc eò dirigit, quò securos adoriatur, torpentes opprimat, & nihil tale cogitantes uesana quadam, & satis temeraria securitate perpetuò perdat. Dum autem hæc Caluinus molitur, scripturis nõ parcit, nec sine sanctorum testimoniis, quò sub gratiori esca Satanicus hamus lateat, rem uult trãsigere: sed undique colligit copias, quas in has duas acies reducit, ut omnem nostram curam & solicitudinem perdat. In priori acie ordine suo eos locos scripturarum & sanctorum disponit, quibus secundum præsentem iustitiam fideles omnes Dei filios esse, neminemque aduersus huiusmodi sanctos stare, quos Deus iustificat, facilè se persuadere posse arbitratur. iubet in Christum identidem oculos conuerrere, in quo solo patris anima quiescit. longa sua oratione cunctos nos hortatur, si salutem, uitam, & regni cælestis immortalitatem quærimus, non aliò confugiendum esse, quàm ad Deum mortuum, qui unus & uitæ fons est, & salutis anchora, & regni cælorum hæres. In hunc, inquit, qui crediderit, non est, quòd suæ gratiæ dubitatione inquietetur. ò quanta diligentia, quanto studio Christi meritum per suos ministros Satan attollit, ut nos omnes, si posit, à ueritate auertat, laudãs quod odit, nitens nostra ducere ab eo, quod commendat. In posteriori uerò classe ea loca sunt, quæ uidentur per diuinam prædestinationem uocatione & fide firmatã, quasi certißimis testimoniis amoris sui, nos de felicitate nostra securos reddere. ubi in abditos diuinæ sapiẽtiæ recessus homuncionem perrumpere, & conari inexcogitabili dolo saragit diabolus. uidemusq; passim garrulas anus, mulierculas peccatis oneratas, abiectißimosque homines, iactantes, probè se intelligere quidquid de se Deus constituerit, ad supremã usq; æternitatem penetrantes. sic in profundum immensæ uoraginis absorbẽdos præcipitat; sic innumeris atq; inexplicabilibus laqueis eos induit; sic cæcæ caliginis abysso eos adobruit. ira enim æquum est horribili ruina ingenij humani stoliditatem puniri, quæ suopte Marte assurgere ad diuinæ sapientiæ altitudinẽ enitatur: eoq; exitialior temeritas ista est, quòd ad nullam

Satanæ fraudes, ac doli.

ad nullā aliam propensiores ferè omnes simus. Nihil dicam hîc de certitudine gratiæ secūdum præsentē iustitiam; (de qua primo libro plura me dixisse è memoria non excidit), sed tantum certitudinem perseuerantiæ usque ad uitæ finem persequar. Diuus August. inquit, Iusti de suæ perseuerantiæ præmio certi sunt: de ipsa tamen perseuerantia sua incerti reperiūtur. quod si interpreteris, de incertitudine & ignoratione, quæ scientiæ opponitur, quid mihi ampliùs disputandum est aduersum tam importunum, atque ineptum sanctorum interpretem? Te obsecro, obtestorque Caluine, quando in priori membro Augustinus dicebat, certos esse iustos de præmio suæ perseuerantiæ, ut nobis ostendas, de qua certitudine ipse loqueretur. num de certitudine scientiæ sermo illi erat? non iure posses hoc affirmare: quia de illo æterno præmio non scientiæ euidentiā, sed fidem nos habemus. ubi itaque negationem subiungit Augustinus, negans certitudinem nos habere de perseuerantia, de fide utique, & non de scientia loquitur. Sed quid te unius Augustini testimonio tantopere urgeo? neque uerbum unum prætériisse passus sum ex his, quæ de scripturis depromis, quod maiori consideratione nō expenderim. legi apud te multa de filiorum hæreditate; de æterni patris custodia; de filij cura, qua Christus, ne unus quidem ex electis pereat, nimiùm laborat; de spiritu adoptionis, sigillo, & arrhabone hæreditatis futuræ; de uocatione electorū; de libro uitæ; de fide; de pane uitæ; de fixo consilio filij Dei, qui æterna patris sapientia est, ueritas immutabilis, fixum consiliū: omnia legi, omnia tuā sedulò sum perscrutatus, quæ de uocatione nostra coniungis pro electionis firmitudine; de cordis fiducia, qua Christo electi adhærent, & qua nobis electionis certitudinem stabiliri dicis: quid, non legi? quid omisi? &, ut uerum fatear, uestram omnium mentem desiderare coactus sum: reputabamque mecum ipse, sæpiusque uoluebam, ubi'nam legunt isti prædestinationē nostram sic omnibus peruiam, ut ea singulis personis reuelata fuerit, cùm omnia, quæ isti coaceruant, aut generales sint promissiones, aut dona, quæ reprobis etiam Deus aliquando impertire non grauatur? Paulus etiam, ubi de illis uterinis fratribus, quorum alterum Deus dilexit, alterum odio habuit, ratiocinatur, adeò reputat inaccessum prædestinationis mysterium, ut inde altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei admirari impulsus fuerit: & tamen nostri homines uolunt, (si superis placet) quòd quicunque citra particularem reuelationem & illustrationem supra eam, quæ diuina scriptura satis expressa eis uidetur, esse possit, & debeat certā suā perseuerantia. quod si ità est, respondeant, quæso, isti, quot hactenus inter suos experti ipsi fuerint in tanta animi tranquillitate & securitate conscientiæ, ut si ea præclara Pauli uerba sibi assumār, uideantur ea suo iure quodammodo uendicare: Viuo ego, iam non ego. & rursum, Quis me separabit à caritate Christi? narrent isti aliis sui animi firmitudinem, non nobis, quos probè scimus omnia magis, quàm mortem pro Christo perpeti, se cupere. quæ pro sua securitate isti afferunt testimonia scripturæ, communia sanè sunt etiam aliis catholicis, qui alia ratione eandem certitudinem affirmant. quibus nos hîc minimè respondebimus, quando nullum cōtra catholicos bellum gerimus, sed tela omnia in hæreticos intorquere intendimus. est certè locus unus Caluino & Lutheranis proprius, uidelicet Pauli ad Rom. ubi sic ait, Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio. ita enim interpretatur hunc locum Caluinus, Propterea eredendum nobis est, fide sola iustificari homines, ut firmam quisque suæ propriæ salutis fidem habeat. Crimine ergo ab uno disce omnia lector. promissio quippe salutis, à Deo facta per Christum, non uno, sed duobus modis, quemadmodum doctissimi quique & sanctissimi obseruant, est consideranda. priori de earum promissionum genero, quibus Deus Abrahæ, deinde prophetis missurum se filium suum in salutem omni credenti Iudæo etiam & Græco pollicitus est: posteriori uerò modo de salute cuicunque per ipsum conferenda, in numero intelligitur. de priori sinistrè satis Christiani ex Iudaismo conuersi sentiebant, statuentes apud sese, ob meritum seruatæ legis redēptorem illis promissum. Horum tumorem egregiè diuus Paulus retundit, superbiam deiicit, & cæcitatem depellit, ostendens continuo euangelij sui cursu, in epistola tamen ad Romanos potissimùm, neque factam fuisse promissionem Abrahæ propter aliqua merita legis, neque nobis datum esse Christum, tanquam præmium aliquorum operum totius etiam mundi: sed ut gratis, & absque ulla condicione promissio facta fuit; ita ea sola caussa

Cum certitudine præmij manet & iustis perseuerātiæ incertitudo.

In scriptura sacra promissio et omnes generales sunt; ut sub conditione posita.

Roman. 9.

Galat. 6.

Roman. 9.

Roman. 5.

Duplex genus promissionum Dei.

Christum uenisse, quò promissionem sine ullo prorsus respectu operum humani generis
Ibidem. certam faceret. atque hoc quidem est, quod ibi apostolus tractat. Non enim, inquit, per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, ut hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. mox infert, Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini: non ei, qui ex lege est solùm; sed & ei, qui ex fide est Abrahæ. Cuius rei, Caluine, hîc Paulus meminit, quam ad certitudinem promissionis cuiusque accommodare quis possit, & non magis ad promissionem uenturi Christi, & remissionem peccatorum in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pendebat, ut Iudæi arbitrabantur?
Aliter considerari debet generalis promissio beneficii diuini, quàm ut ad singulos applicatur. aliter itaque considerari debet promissio hæc generalis, & ut ad singulos promissum beneficium applicatur: iuxta quam quidem considerationem promissionis obseruatio ex operibus cuiusque pendet. semper autem paruulos excipio, qui ante rationis usum iustificati moriuntur. Hoc porrò modo non cuiuis absolutè, sed sub condicione, Si pænitentiam egerimus, Si audierimus, Si didicerimus, Si neuerimus, Si mandata obseruauerimus, promissio nobis facta est. hæc promissio timorem quoque requirit, non quo consternati uacillemus, Caluine; sed qui ad suscipiendum Dei donum humiliter nos instituat, bonisque operibus ornet & præparet. condicio etiam ipsa nihil ex ea fiducia, quam nos de Deo habere, scripturæ sanctæ monent, diminuit; sed optimi cuiusdam timoris & modestiæ Christianæ fons est, & origo. uos estis, qui non simplicem securitatem Christianis suadetis, sed supinam ac solutam carnis quietem, quæ fastum, arrogantiam, aliorum contemptum secum trahat, humilitatem extinguat, diligentiam omnem perdat, ac reuerentiam Dei, acceptæque gratiæ, & diuinorum mandatorum obliuionem inducat. uos uos estis, qui superbè & inhumaniter catholicis insultatis, & miserabilium personarum uitam & animam luditis. inter uos uentosi multi,
Iudæ 1. quorum utilius fuisset inanem iactantiam retudisse, quàm temeraria ista præsumptione, solutaque carnis securitate in tumorem & in inanem fiduciam animos adiecisse. terreat
Matth. 20. nos Christi uox illa, Multi sunt uocati, pauci uerò electi. deponite insomnia uestra, quando nemo scire potest, sit'ne ipse ex magno uocatorum numero, ex quo pauci electi sunt, an potiùs ex ea uocatione, unde fidelibus æstimandam suam electionem esse doces. ut enim uniuersalis illa uocatio cum impiis etiam communis sit; hæc uerò electis propria, secum afferat spiritum regenerationis, qui est arrhabo & sigillum futuræ hæreditatis; ut hæc omnia tibi demus Caluine: quis de se certò affirmare poterit hac & non illa uocatione à Deo accersitum? ad hanc, non ad illam æstimare audeat suam electionem? pietatem iactare? se uerum cultorem, non hypocritam? ex Isaac promissio-
Matth. 22. ne esse, non Ismahelitam? commemineritis etiam illum ipsum, qui conuiuium solenne instituens, uocatores suos circumquaque mittit ad magnam turbam inuitandam, circumientem mensas, suos hospites comiter excipientem, minimè passurum esse, si quem repererit ueste nuptiali non ornatũ, ut conuiuij festiuitatem suis sordibus maculet: sed prout meretur hominis turpitudo, detracta larua, cum dedecore extrà proiectum. certissimè ac firmissimè nos æternam felicitatem speramus; semper ad futuræ uitæ desi-
Matth. 25. derium, ac meditationem animum grauiter erigimus; semper nobis sub oculis dies ille
Apoc 21. est, quo dominus in regni sui quietem fideles suos recipiet, absterget ab eorum oculis
Eccles. 15. 45. omnem lacrymam, stola gloriæ & lætitiæ ipsos induet, deliciarum suarum inenarrabili
Psal. 35. suauitate pascet, in sinæ altitudinis societatem eueheh, felicitatis denique suæ participa-
Apocalyp. 3.
2. Thessal. 1. tione dignabitur. Hæc est iustitia, teste Paulo, dare miseris & iniustè afflictis relaxationem; reddere uerò afflictionẽ improbis, qui pios affligũt, cùm reuelabitur dominus IESVS de cælo. hæc, hæc profectò unica est consolatio nostra, Caluine, certissimaque spes: quæ si auferatur, aut necesse erit despondere animum, aut uanis & fluxis mundi solatiis in exitium nostrum delinire. hac una spe laboribus, angustiis, pressuris omnibus, miseriis, solicitudinibus, ac calamitatibus, exilio denique suo, & morti sancti Dei homines blandiuntur. timent tamen cum hoc, non quò diuinæ promissioni, quasi de-
Psal. 23. sperantes, diffidant, sed Dauidicum psalmum quotidie in ore habentes; Innocens manibus & puro corde habitabit in tabernaculo tuo, domine: timent, inquã, ne inter impios, qui in terra floruerunt, in extremam ignominiam à facie domini (ut uerebatur
Psal. 50. rex Dauid) proiiciantur. timent etiam, ne terrenas delicias cruciatibus, risum & læti-
Mich. 2. tiam fletu stridoreque dentium Deus permutet, pacem diro conscientiæ tormento perturbet,

turbet, molliriē plectat igne inestinguibili. timēt demum, ne timor hic eos absorbeat, sed ad bonū erigat; atq; curant sancto domini timore in recto & iusto, in officio deniq; suo retineri. Quantò, opinaris, hæc diuinis litteris conformior doctrina est, quàm illa tua Caluine omni uanitate uanior? nos ita Christianam plebem compellamus, Fidelis est Deus, qui negare se ipsum non potest: nolite dubitare, reddet quod promisit; laborandum tamen & enitendum est, ne uobis ipsis defuisse uideamini. Deus siquidem uester non magis à diuinis pollicitationibus posthac deficiet, quàm hactenus fecit. tui uerò ministri, Caluine, quo pacto plebem compellent, audi: Si non creditis, ideò fit, quia iam diuino decreto exitio destinati estis. rursum, Qui audiunt, credituri non sunt, quia reprobati sunt. ò doctrinam bellam ex Caluiniana officina profectam: prior compellatio non modò ignauiam fouet, sed etiam malitiæ indulget: posterior uerò imprecatio est magis, quā doctrina. tales certè Augustinus non immeritò, tanquā doctores insulsos uel sinistros & ominosos prophetas, ab ecclesia facessere iubet. tenēdū quidem uerè alibi cōtendit, quòd tūc correctione homo proficit, cùm miseretur, atque adiuuat, qui facit, quos uoluerit sua correctione proficere. ergo sic de præmio atque diuino fauore certi simus, ut tamen Christiana solicitudine, curaq; in eam condicionem assequendam & præstandam incumbamus, sine qua in felicissimam possessionem Deus ipse nos nunquam mittet, nec introducet. Multa de his præclara in diuinis libris habemus: hæc tamen duo, quæ nunc proferam, in primis obseruabimus, ac constanti meditatione uersabimus. alterum est, quod apud Lucam de diuinis fauoribus, ac paterna erga nos beneuolentia in hunc modum legimus, Quis uestrùm habebit amicū, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi, Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus uēnit de uia ad me, & non habeo quod ponam ante illum: & ille deintus respondens, dicat; Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere, & dare tibi. Et si ille perseuerauerit pulsans: dico uobis, etsi non dabit illi surgens eò quòd amicus eius sit; propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico uobis, Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Quis autem ex uobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem? Si ergo uos, cū sitis mali, nostis bona data dare filiis uestris: quantò magis pater uester cælestis dabit spiritum bonum petentibus se? alterum est contra inanem quorundam securitatē à Paulo dictum, De temporibus autem & momentis fratres, non indigetis ut scribamus uobis. ipsi enim diligenter scitis, quia dies domini, sicut fur in nocte, ita ueniet. cùm enim dixerint, Pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in utero habentis: & nō effugient. Vos autē fratres, non estis in tenebris, ut uos dies illa, tanquam fur, comprehendat. omnes enim nos filij lucis estis, & filij diei: nō sumus noctis, neq; tenebrarū. igitur nō dormiamus sicut & ceteri: sed uigilemus, & sobrij simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & caritatis, & galeam spem salutis: quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per dominum nostrum IESVM Christum, qui mortuus est pro nobis: ut siue uigilemus, siue dormiamus, simul cū illo uiuamus. Vides, eundum esse media nocte ad amicum: uides, dari panes importunè pulsanti; quotquot fuerint necessarij: uides, quærēdum nobis esse, pulsandum esse, atque petendum: uides, petenti dari, à quærente inueniri, & pulsanti aperiri: uides, patrem nostrū cælestem magnificè largiturum nobis petētibus spiritum, non erroris, non spiritum malitiæ & nequitiæ, sed spiritum bonum. uides rursum, domini diem, sicut soleant fures, noctu uenturam: uides, credendum nobis minimè esse dicentibus, Pax, pax, atque securitas, ne repentino & insperato interitu tabescere incipiamus: uides, nos diei, & lucis filios esse, non noctis, aut tenebrarum, ut semper uigilemus: uides, nos positos in acquisitionem salutis: uides, corripiendos esse inquietos, consolandos pusillanimes, suscipiendos infirmos, atque ad omnes patientes esse oportere: uides, enitendum nobis esse, totisque animi uiribus elaborandum, ut integer spiritus noster, & anima, & corpus, sine querela, in aduentu domini nostri IESV

Apoc. 8. Matth. 8. Luca 13. Deuter. 7. 33. 1. Corin. 1. 10. 2. Corin. 1. 1. Thessal. 5. Hebr. 10. Luca 11. Matt. 7. 21. Marc. 11. Ioan. 14. 16. Iacob. 1. Matt. 7. 1. Thes. 5. Pet. 2. 3. Apoc. 3. 16. Isaie 59. Ephes. 6.

Christi conseruetur. Hæc sunt, quæ nos crebrò loquimur: hæc sunt, quibus fidelium populos exhortamur, iuxta apostolicum præceptum ibidem traditum: hæc sunt, quæ quotidie meditamur: quibus adiungimus eiusdem Pauli uerba ad Timotheum, Tu autem ô homo Dei, hæc fuge: sectare uerò iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem. certa bonum certamen fidei: apprehende uitam æternam, in quam uocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus. præcipio tibi coram Deo, qui uiuificat omnia, & Christo Iesv, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut serues mandatum, sine macula, irreprehensibile usque in aduentum domini nostri Iesv Christi: quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, rex regum, & dominus dominantium; qui solus habet immortalitatem; & lucem inhabitat inaccessibilem; quem nullus hominum uidit, sed nec uidere potest; cui honor & imperium sempiternum. Amen. Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublimè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant ueram uitam. O' Timothee, depositum custodi, deuitans profanas uocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

Tim. 6.

Sanctorum honore ac ueneratione nullam diuino cultui & honori decessionem fieri, sed potiùs Dei laudes hac ratione illustrari, ex scripturis & sanctis optimè ostenditur. Cap. XIII.

IAM nouis coloribus Deum tua pictura exprimis Caluine, tam longè diuerso penicillo ab antiquo illo patrum nostrorum creatorem ipsum pingis, ut mirari non debeas, si is nouus Deus recens, inauditus, omninoque inusitatus, immo ascripticius nobis esse uideatur. uniuersi, qui in diuinis litteris (unde diuina eius species, forma, & pulchritudo transfertur) mediocriter sunt uersati, ut summa maiestate, & infinita grauitate eum exprimunt; sic infinita bonitate, sanctitate, humanitate, & liberalitate ornatum eum sua pictura nobis referunt & repræsentant. fit inde, ut sicubi uel dicatur, uel legatur, nobis eum esse auctorem mali, tanquam is in peccatum propellat, mox exclamare cogamur, ementitam esse imaginis formam, non Deum nostrum referre, cui odio est iniquitas. rursum si quis toruis, & horribilibus oculis sua tabella eum nobis exhibeat, ut qui ad miserrimam mortem homines, nihil de eo malè meritos, ducere uelit, statim ora nostra oratio occupet; neminem scilicet ipsum (qua est humanitate & mansuetudine) malo pœnæ deputasse, quem non priùs sua scelera, atque flagitia præuisa, æternæ maledictionis reum fecerint. si quis etiam suo sceptro, atque imperio fingat rerum naturas perdere, & nescire, dominari, ac rerum potiri absque iniuria & offensione eorum omnium, quæ condidit, illico mentem nostram subibit nihil simulacro huic cum Deo nostro conuenire, cuius in moderandis rebus summa est suauitas, summa concordia, seruans perpetuò fœdus illud, quod initiò cum ipsis iniuit. quare cessa admirari Caluine, si ad picturæ tuæ intuitum, non statim ad uerum Deum contemplandum animi nostri uisi sunt assurgere: est siquidem nimiùm inmutatus ab illo antiquissimo Deo patrum nostrorum. quòd si inuidiosum eum, nigrum, maleuolum, liuidum, iniquum, alienis bonis mærentem, ieiuno animo & angusto eum formare pergas, ac tam pulchra & bella forma figures, nemo picturæ isti tribuet, quod cōmune est imaginibus omnibus, prototypum suum referre.

Devm usqueadeo suæ gloriæ cupidum & amantē esse, ut nihil honoris sanctis, quos ipse in gloriam suam magnificauerit, impendi posse arbitremur, quod de diuinis laudibus, æternaq; celsitudine imminutum mox non sit, cum omni ratione pugnat, ne dum infinitæ ipsius bonitati contradicit. super qua re, ac precibus, quas sanctis altero post Deum gradu adhibemus, simili compendio paululùm agemus, Caluini uestigia insecuti,

ti, parcëtes multis, quæ ab aliis copiosissimè de hoc negotio coaceruata & cõgesta sunt. te etiam, lector, per eos sanctos obtestor, ut benignè & patienter me audias: qui non nouus gloriæ sanctorum assertor haberi laboro; sed antiqui eorũ iuris, à quo Caluinus deturbare eos molitur, uendicatorem & defensorem me libentissimè præbeo. est enim articulus hic postremus in primo membro libri huius, ubi respondemus Caluino, quàm bonis temporibus Deus noster à nobis agnitus sit; suumque Deum nouitatis insimulamus. *Ordo dicendorũ describitur.* priore ergo loco ostendemus, nihil de diuinis laudibus deperire, cultu & ueneratione sanctorum, sed magis eas inde illustrari: mox uerò rogandos esse sanctos, assiduisque precibus promerendos prosequemur, citra ullam offensionem aut eius amoris & curæ, quam de nobis indefessam gerit Deus, aut eius muneris, quod apud patrem perpetuus ille noster aduocatus Christus IESVS, exhibens nobis suas operas paratissimas, nunquam non exequitur. Quoties scriptura unicum esse Deum asserit, certum est non pugnare de nudo nomine, sed hoc etiam præcipere, ne aliò transferatur quidquid in diuinitatem competit. unde etiam scimus, quid pura religio à superstitione differat. ualet enim εὐσέβεια tantundem, ac cultus rectus: quia semper cæci ipsi in tenebris palpando, certam regulam esse tenendam, ne Deus præposterè colatur, censuerunt. *Quid sit religio, & unde dicta.* ipsum itaque religionis nomen etsi uerè sciteque Cicero à relegendo deducit, coacta tamen est, & longè petita, quam assignat, ratio, quòd probi cultores sæpius relegerent, ac diligenter pertractarent, quid uerum cultum deceret. existimauerim potiùs uagæ licentiæ nomen hoc opponi, quod maior pars mundi, quidquid obuium est, temerè arripit; immo etiam huc, atque illuc transuolat: pietas autem, ut in firmo gradu consistat, sese intra fines suos releget: sicuti inde mihi dicta uidetur superstitio, quòd modo, & præscripta ratione non contenta, superuacuam rerum inanium congeriem accumulet. *Quid superstitio.* Ceterùm, ut uoces omittamus, ætatum omnium consensu receptum semper fuit, sicut optimo cultu diuinum honorem celebrari, coli, & adorari, ita falsis erroribus pietatẽ & religionem uitiari, fœdari, peruerti ac. quamuis in omnium ore hæc confessio personet: incredibilis ecclesiæ tamen IESV Christi optimè disposita se prodit religio. qua certè uni uero Deo suo ac soli sic adhæret, sic etiam Dei sanctis honorem defert, ut omnem delectum in huiusmodi cultibus adhibeat. scit bene mater prudentissima ac ualde pia, quàm Deus ipse clamet, se æmulum esse, ac seuerum fore ultorem, si cum ullo Deo commenticio misceatur, ut uel hac ratione ius suum sibi uendicet. hæc etiam mater ecclesia legitimum cultum, à Deo diffinitum, sic obseruat, ut Christianos omnes, eodem non alio, sub obsequio scilicet diuino contineat. frenum illis imponit, ne aut ad fictos deos transuolent, aut ad ueri Dei uitiosos cultus declinent. hæc spiritus sancti discipula apprimè cognouit, nisi in uno Deo quidquid proprium diuinitatis est, resideat, honore suo ipsum spoliari, turpiterque eius cultum uiolari. Iam proferat Caluinus, si quid habet, quod hîc (ubi summo illi latriæ cultui, & honori, Deo soli debito, sanctorum suorum adiuncta est ueneratio) suum animum offendat. *Neque enim dissimulandum est, quibus astutiis aliquot retrò sæculis in ecclesia luserit superstitio. sancti siquidem, qui hac uita excesserunt, & in Dei societatem euecti sunt, pro illo & coluntur, & inuocantur, & celebrantur. tali abominatione ne offuscari quidem putant Dei maiestatem, cùm magna ex parte supprimatur & extinguatur: nisi quòd frigidam de suprema eius potentia opinionem iam retinẽt, intereaque inuolucris suis decepti, in uanos deos ignorantes deducuntur:* *Sect. 1.* non'ne te pudet tam insolentis conuicij? non'ne cogitas redditurum te de tuis factis & dictis rationem, & eam exactam quidem iudici adeò constanti & integro, ut neque tuæ orationis fuco tantam eius maiestatem deludere, neque tuis copiis suam potentiam frangere, neque tua uersuria infinitam illius sapientiam contemnere possis? ô homo crudelissime, more Iudæorum non uis tu antè in crucem agere Christi sponsam ecclesiam, quàm mendacibus testimoniis apud iudicem immaniter traducas? utriusque sanè, sponsi scilicet, & sponsæ hac parte æqua condicio esse uidetur: uterque ad mortem poscitur: uterque coram iniquo iudice uitæ & capitis caussam dicit: ille coram Pilato, hæc uerò apud Caluinianos ministros: à quibus eam in mortem addici clamorosis uocibus, & satis importunis efflagitatur; haud secus, quàm olim Iudæorum maiores minoribus persuadebant, eos uehementer, quasi ignibus iniectis, instigantes, ut, postposito Christo, *Matth. 27.* uitæ & lucis auctore, Barrabam peterent, IESVM uerò perderent. postremò uterque *Marc. 15.*

suos

Luca 24. Ioan. 18. suos habet accusatores iniquos, habet & qui sua testimonia dicant, quibus reos eos mortis iure se probasse existimenr. clamabant illi in sponsum, Audistis blasphemiã? filium Dei se fecit. acclamabant alij, Maiestatis læsæ reus est. clamat contra sponsam Caluinus, Mulier hæc multis retrò sæculis in adulterio deprehensa est. quare conrendo iuxta Mosaicum præceptum saxis & lapidibus, donec animam exhalet, obrui eã oportere. Quid hæc mali fecit, Caluine? quicum crimen commisit? Rogas? se amaroribus mulris immiscuit, unius Dei gloriam & sponsi fidem grauiter læsit, uarios deos cum uero & uno permiscuit. Et qui sunt isti dij, rogo te per Deum immortalem? Sancti, qui hac uita excesserunt, qui in Dei societatem eueƈti sunt: eos, inquam, colit, eos inuocat, eos celebrans uenerarur. ò horrendum facinus, neque sine sanguine uindicandum. an non uobis uidetur ream esse mortis? Ergo Christi ecclesiam idololatriæ, unius omnium grauissimi criminis, insimulare tu ne ausus es propter eum, quem sanctis tribuendum esse docet, honorem? Sed expendatur res accuratiùs.

Triplex cultus Deo debetur. TRIPLICEM Deo cultum deberi, nos ecclesia docuit, imitationem, honorem, & inuocationem. quatenus igitur & hi ad sanctos rectè transferri queant, paucis edisserã. Ex his præcipuus & Deo gratissimus cultus imitatio est. uidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit, Vis Deo propitiari? bonus esto. satis deos coluit, quisquis imitatus est. Augustinus uerò noster, religionis nostræ summam esse dicit, imitari quem colimus. hunc adeò à nobis Deus exigit & requirit, ut filium suum unigenitum de cælo ad nos descendere, & in terris cum hominibus uersari uoluerit, quò in illo facto homine, quẽadmodum nos Deum imitari oporteret, disceremus. neque uerò propterea tantùm incarnari Christus uoluit, ut esset uita nostra, uerùm etiam uia, per quam peruenire ad uitam nobis licerer: quò sicut ipse ambulauit, & nos ambularemus, non satis esse existimantes, si credamus, quòd uita nostra ipse sit factus, quòd pro peccatis nostris satisfecerit, quòd nos à morte liberauerit; nisi etiam fateamur, nos à Deo accepisse ducem, quem sequamur; doctorem, quem audiamus; magistrum, quem imitemur: si quidem,

Ephes. 5. ueritate cognita, in uitam ingredi cupimus. ad hunc nos cultum inuitat Paulus, Estote imitatores Dei, sicut filij carissimi; & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit

1. Petri 2. nos. inuitat Petrus, Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut ue-

1. Ioan. 2. stigia eius sequamini. inuitat Ioannes, Qui in Deo manere uult, debet, sicut ipse ambulauit, & ille ambulare. inuitat demum idem ipse, uia nostra, ostium simul, &

Luc. 9. ostiarius noster, dominus IESVS Christus: sic enim clamat, Si quis uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam; & sequatur me. ac rursus alio in loco,

Ioan. 10. Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur. En tibi Caluine præcipuus cultus, quo Deus colitur, propter quem & ipse homo fieri uoluit, ad quem etiam identidem per se, ac per suos apostolos nos inuitare dignatus est. si quis gradum istum, & qui-

Cultus imitationis ad sanctos trãsferri potest. dem primum in diuino cultu ad homines etiam transferre uelit & sanctos, affirmans, altero post Christum gradu imitandos eos esse, num hæresis nota, aut idololatriæ scelere iure abs te criminandum esse censeres? quod, cedo, crimen est, si sanctos ita colamus? quid, quæso, de absolutissimo illo exemplari, Christo IESV, perfectaque eius uita detrahimus, si sanctorum exempla, qui se ad Christi uitam composuere, nobis imitanda sub oculis statuerimus? quòd si & hoc nefas esse arbitrare, nefarium profectò scelus Paulus commisit, qui dixit, Volo autem omnes uos esse, sicut me ipsum. ac rur-

1. Corin. 7. sus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. & alibi, Estote, sicut ego. Quid

1. Corin. 4. 1. Corin. 11. inquis ò Paule? Christus dicit; Ego sum uia; Ego sum ostium; Qui uult uenire post

Philip. 3. me, sequatur me, non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciscum: tu au-

Ioan. 14. tem, Estote, sicut ego; Volo omnes esse, sicut me. quem temetipsum facis? num-

Ioan. 10. quid tua in nobis imago, sicut Christi, restaurari debet? nunquid tu, uia nostra es, qua

Luc. 9. Coloss. 3. nobis incedendum, aut ostium nostrum, per quod nobis ad uitam sit ingrediendum? quid est per immortalem Deum, si hoc non est Dei tibi gloriam uendicare? soli Deo debitum cultum in se trãsferre uelle? qui præcipuus, Deoque multò gratissimus in imitatione consistit. Hîc facilè quiuis perspicit, si quis istiusmodi uerbo urgeat (quod hoc tempore uidemus fieri) à nefario scelere defendi Paulum non posse. sed cedant uanæ umbræ; procul abscedant Satanica commenta, postquam sic Deus nobis iussit se ipsum imitari, ut hominem etiam rectè imitemur. non itaque ad se Dei gloriam Paulus transtulit,

stulit, neque soli Deo debitum cultum sibi arrogauit; immo potiùs se ipsum ad Christũ retulit, cùm ait, Sicut & ego Christi. ac si diceret clariùs, Imitamini me, non ecclesiæ persecutorem, non blasphemum, non contumeliosum, sed misericordiam Dei consecutum: qui mihi iam non uiuo, sed in me Christus, cui mundus crucifixus est, & ego mundo. imitamini me, immo uerius dixerim, Christum in corpore & anima mea uiuentem. quicunque igitur honor ex sanctorum imitatione ipsis accrescit, eum totum ad solum illum, qui uia nostra, quam teneamus; qui imago pietatis, quam exprimamus; qui omnis uirtutis specimen, quod referamus; qui denique dux noster & antesignanus est, quem nos sequamur, referri debet. est quippe in illo uno perfectum pietatis exemplar editum, & à patre propositum: cuius exprimendi sanctis omnibus cura est tradita, qui ex cælesti simulacro pro uiribus multa transtulere, prout unusquisque à Deo dispensatam gratiam habuit. factumque est, ut, dum unus quidem partem unam huius prototypi ad se transfert, alius uerò aliam, tota iam ecclesia mysticum Christi corpus esse iure optimo dicatur. Verùm dices, Quid est homo, ut possit sequi regem factorem suum? quomodo præstare possum ego, puluis & cinis, ut uestigiis creatoris mei inhæream? ò Dei nostri inexplicabilem prouidentiam, ne fortè caussari possemus in nostra potestate non esse positum, quòd Deum, hominem factum propter nos, sequamur; ecce puri homines proponuntur, ut in ipsis uiuentem Christum & operantem imitemur; neque desperemus, ea nos præstare posse, quæ illi sancti eadem, qua nos, infirmitate uexati quandoque præstitisse commemorantur. sic à Basilio uerè Magno scriptum legimus, Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus: ubi uerò sanctos consideramus, docemur, studium hoc imitandi impossibile non esse, ut per illorum considerationem alacriores facti, sincerum & immaculatum domini mandatum omne, ad mortem usque seruemus. atque ita in uitam æternam ingrediamur, regnum cælorum, hæreditate possideamus; quemadmodum pollicitus est, qui mentiri nescit dominus, ac Deus noster Iesvs Christus, unigenitus Dei uiuentis filius. Nihil igitur, nihil profectò quidem detrahitur Caluine primo exemplari, quod est in Christo Iesv, si sanctos imitemur; sed magis augetur illius gloria, quàm quòd uel minimùm minuatur.

1. Corin. 11.
1. Corin. 15.
Act. 22.
1. Tit. 1.
Galat. 2. 6.
Ecclesiast. 2.
Basilius Mag.

Honorandos esse sanctos, corumq; reliquias uenerandas à nobis, & colendas probatur; atque ipsorum nomini dicata loca, citra diuini honoris offensionem, sanctè uisitare nos posse, ac debere significatur. Cap. XIIII.

ECVNDVM genus in honore cõsistit, ac ueneratione, quod nunc potissimùm in dicendi controuersiam, aut in disceptationẽ uocatur. dicebat Paulus, quod & frequenter ecclesia refert, Soli Deo honor & gloria. rursum idem alibi, Gloria & honor omni operanti bonum. Nũ apostolorum decus Paulus his uerbis sibi contrarius est? minimè gentium. qui, cùm non ignoraret summum illum cultum, & gloriam omnem soli Deo deberi, primamque uenerationem ad eum ipsum in primis referendam esse, docet sua etiam gloria, sibique satis debito honore prosequendos nobis esse sanctos: ob idque dicit Gloria & honor omni homini operanti bonũ. Quæ ista est temeritas, ut à sanctis Dei honorem auferre quidam excogitent? qui istud curant, nihil aliud agunt, quàm si quoquomodo eum cultũ, qui soli Deo debetur, sacrosancti scilicet corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant; ut omni nos sacrificio, atque sacerdotio spolient, Deoq; omnino priuent. id nimirum est, quod paulatim Satanas machinatur: primò ut amicos filiosque Dei, & nobilissima membra corporis Christi aspernemur; deinde, ut Deum ipsum contemnamus; atque posttemò, ut omnem beneficiorum Dei memoriam sempiterna quadam obliuione deleamus. neque alij sunt, qui cultum hunc sanctis deberi negant, quàm qui sacrificium ex ecclesia sublatum esse cupiunt. Quanta est admirabi-

1. Tim. 1.
Ephes. 3.
Roman. 2.

Roman. 2. litas istorum, qui, cùm uideant, ac sæpe & sæpius legant, per eos, qui impiè & iniquè se gerunt, quique nequiter uiuunt, semper perperam agentes, sacrosanctum Dei nostri nomen mirum in modũ & pollui, & blasphemari, usqueadeo torpent, ac cæcutiunt, ut credere non audeant, contrà sanctificari, egregieq; illustrari ipsum Dei nomen perpetua memoria, ac commemoratione sanctorum. porrò si illorum male acta, quorum Deus auctor non fuit, in diuinũ dedecus traiicere mortales solẽt; cur nõ etiam bene & sanctè actis, quorum Deus cum primis sator, altor, educator, fons & origo est, ipsius gloria illustrius decorabitur? ego sanè, quare id non liceat, non uideo. quid, cedo, aliud in sanctis honorari nos & uenerari putas Caluine, nisi Dei dona, nisi Christi uitã, nisi filij Dei mortem, demum nisi Christum ipsum uiuentem in suis sanctis, & operantem cum *Greg. Naziã. de laudibus Athanasii.* eis? Athanasium laudans, Gregorius Nazianzenus dicebat, uirtutem laudo: uirtutem autem laudans, Deum urique laudo. Dei nanque donum est uirtus hominis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat dominum, *Epiphan.* inquit Epiphanius, honorat etiam sanctum: qui uerò contemnit sanctũ, ignominia afficit etiam ipsum Deum. *Basilius.* ad eundem modum Basilius, Honos erga bonos conseruos nostros, & Christi martyres collatus, beneuolentiæ significationem apud communem *Ioan. Damasc.* dominum habet. quod totidem propè uerbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis *Nicæna secunda synodus* sanctæ synodi secundæ Nicænæ repetitum legimus. neque absimile est, quod diuus Augustinus hac de re pronũtiat. Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto templũ *Aug. lib. 21. de ciuit. Dei, c. 28.* Romuli, in quanto ego ostendo ibi memoriam Petri. in Petro quis honoratur? quis, nisi ille defunctus pro nobis, à quo non Petriani, sed Christiani dicti sumus? tolle à martyribus, & iustis hominibus, quòd imitatores Christi fuerint, non plus illis honoris impẽdam, quàm uel Aristidi iusto, uel Phocioni, uel Zenoni: quorum uitæ sanctimoniã ab his, qui Græcorum historias conscripserunt, plurimùm esse commendatam legimus. Quàm igitur malè tibi consentiunt patres antiqui Caluine. tu sanctorum cultu, martyrum ueneratione, Dei maiestatem offuscari prædicas, Dei gloriam supprimi dicis, & cultum extingui arbitraris: illi contrà sanctorum honore Dei gloria augeri docent; Dei nomen sanctificati sentiunt; in eis diuinum donum agnoscunt; Christum uiuentem suspiciunt, & uenerantur. sanctorum honore Deum coli dicunt; pietatem nostram, quã erga ipsum gerimus, apertè nos testari clamant; denique in memoriã reducit, inquiũt, cultus hic, ueneratioq; sanctorum, neque obliuisci sinit eius, qui pro nobis mortuus est *Quot fructus ex sanctorum ueneratione nascantur.* Iesv Christi domini nostri. Si mihi linguæ centum essent, & ferrea uox, uix explicarẽ, quot bona sanctis exhibitus cultus secũ afferat. affert primùm Dei honorem, & gloriã; affert deinde uenerationẽ diuinam; affert præterea beneuolentiæ significationẽ apud cõmunem Deum; affert nouissimè mortis Christi, qua nihil melius habemus, cõmemorationem continuam. Veneratio sanctorũ Deo plena est; Dei & Christi gloriæ seruit; caritatẽ ædificat; proximos excitat; sanctorum promeretur fauorẽ; omnia, quibus tam incredibili splendore cõmendantur beatæ illæ mẽtes, uni Deo concedit, annumerat, & appẽdit. Valeant ergo, qui inter diuinum cultũ, ac sanctorum honorem dissidia uolunt.

De uenerãdis reliquiis. Tanta fuit priscis illis sæculis sanctorum, atque suarum reliquiarum ueneratio, ut ad martyrum sepulcra non nisi cum tremore & pallore mortales homines accederent. ò *Chrysost.* beate Chrysostome, cuius, nisi tua aurea uerba hæc sunt? Qui ducebantur & circũferebantur, qui contempti erant & uincti, qui innumera patiebantur uiuentes, ubi defuncti sunt, regibus ipsis erant magis uenerabiles: etiam Romæ, quæ urbium est regalissima, relictis omnibus ad sepulcra piscatoris & pellionis, currunt & reges, & præsides, & milites. & Constantinopoli reges nostri magnam gratiam putant, non si prope apostolos, sed si uel extra eorum uestibula corpora sua sepeliantur, fiantq; piscatoris ostiarij reges. neque hinc in morte confunduntur, sed honestantur ipsi, & eorũ nepotes. Tuque etiã *Hieron. contra Vigilantium hæreticum.* beatissime Hieronyme iuua orationis nostræ cursum, & recrea festiuis illis, tibique præ aliis propriis uerborum ac sententiarum ornamentis, luminibus, & schematibus, quibus uel sepulcra illustrasti, uel cineres commendasti, uel ab hæreticis defensasti, uel certè erutas sanctorum reliquias à profanis hominibus oratione, quæ uel lapides raperet ac moueret non minùs illustrasti, quàm piè fleuisti, & ad lacrymas legentes nos simul *Aug. lib. 21. de ciuit. Dei, c. 28.* & audientes quotidie cogis. Te item, ò magne Augustine, cuius auctoritatem neque ipsi pessimi canes arrodere sunt ausi, te, inquam, iudicem omni exceptione maiorem

appello:

appello; te in iudicium testem uocatum rogo, atque abs te peto, ut quanta fidelitate ac certitudine soles cetera narrare, nunc quantos hominum concursus factos uideris & audiueris, ad reliquias sanctissimorum Stephani, Gelasij, & Prothasij martyrum, quot & quanta Deus ediderit miracula, referre non dedigneris. non solùm hoc præstat Augustinus, ecclesiæ Christi illustre lumen, uerùm moris fuisse etiam scribit, ut recitaretur in templo quid quisque beneficij accepisset. De Theodosio Ruffinus narrat, quòd is, contra Eugenium prœlium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. suo quoque tempore factum esse narrat, ut uotorum rei dona persoluerent, atque alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulacra suspenderent ex auro argento'ue confecta. Sed si recèns natus usus hic de colendis & uenerandis sanctorum reliquiis alicui uidebitur, nouitiosque deos nos introducere garriat, rem ad ipsa etiam apostolorum tempora traiiciamus, ut, cùm idipsum primis illis temporibus in usu fuisse cognouerit, quisquis ueritati tam apertæ contradicit, nihil nos noui excogitasse, sed maiorum uestigiis presiùs hærere fateri cogatur. Eusebius denique sua historia testatum reliquit, noluisse iudicem concedere Christianis beati Policarpi corpus, ne defunctum illum pro Deo colerent. Huius'ne tu crudelis tyranni, impiique iudicis personam post 1500 fermè annos sustinebis Caluine? auferes'ne sanctorum cineres? nos idololatriæ insimulabis? Sed audiamus iam te de uoculis disceptantem, tam aridum, tam testimoniis scripturarum ac sanctorum destitutum, ut penitus sit mirandum omnibus sæculis se opposuisse hominem, solis conuiciis, ac fabulis armatum. *Quinetiam in hunc finem inuenta est latriæ, & duliæ, quam appellant, distinctio, quò impunè uiderentur, angelis & mortuis transcribi honores. Quem ergo sanctis cultum deferunt papistæ, nihil re ipsa differre à Dei cultu palàm est. promiscuè enim & Deum, & illos adorant: nisi quòd, dum urgentur, exceptione hac euadunt, Deo se illibatum seruare, quod suum est, quia latriam illi relinquant. atque de re, non de uoce cùm sit quæstio, quis illis permittat tam securè in re omnium maxima ludere?* ante 1200 annos, quod tibi responderemus, nos docnit Augustinus: quo etiam responso Faustum Manichæum, maximum Madautensem ab eodem Christi doctore profligatos scimus. non utique grauabimur nos eadem respondere cum Augustino sæpius, quàm diu uos non grauabimini illorum hæreticorum insaniam imitari. igitur similia olim cùm obiectarentur Augustino, pluribus in locis idololatriæ notam, quam catholicis illi propter sanctorum cultum inurebāt, sic quidem delet, ut omnem infamiam prorsus abstergat. Verùm libet hìc proferre caput ultimum octaui libri de ciuitate Dei ad Marcellinum. scio enim, quàm sit gratum uniuersis Dei ac sanctorum cultoribus Augustinum semper, nunc uerò maximè pro ipsorum honore, atque ecclesiæ innocentia edissetentem audire.

Ruff. lib. 2. eccl. hist. c. 22.

Theod. lib. 8. de curat. græc. affe.

Caluin. c. 12. sect. 2.

Aug. cōt. Faustū lib. 21. c. 21. idē lib. 8. de ciuit. c. ult. Idē lib. 10. c. 1.

Augustini uerba de sanctorum honore, & cultu.

NOn certè nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. honoramus sanè memorias eorum, tanquam sanctorum hominum Dei: qui usque ad mortem suorum corporum pro ueritate certarunt, ut innotesceret uera religio falsis religionibus, fictisque conuictis. quod etiam si qui antea sentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audinit aliquando fidelium stantē sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris, ad Dei honorem, cultumque constrictum, dicere in precibus, Offero tibi sacrificium Petre, uel Paule, uel Cypriane? cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines, & martyres fecit, & sanctis suis angelis cælesti honore sociauit: ut ea celebritate & Deo uero de illorum uictoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atque palmarum, eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. quæcunque igitur adhibentur religiosorum obsequia in mar-

tyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra, uel sacrificia mortuorum, tanquam deorum. Quicunq; etiam epulas suas eò deferunt; quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum nulla talis est consuetudo: tamen quicunque id faciunt, quas cùm apposuerint, orant, & auferunt, ut uescantur; uel ex eis etiam indigentibus largiantur sanctificari ibi eas uolunt per merita martyrum in nomine domini martyrum. non autem ista esse sacrificia martyrum nouit, qui nouit unum, quod Deo illic offertur sacrificium Christianorum. Nos itaque martyres nostros nec diuinis honoribus, nec humanis criminibus colimus, sicut colunt illi deos suos, nec sacrificia illis offerimus, nec eorum probra in eorum sacra conuertimus. nam de Iside, uxore Osiris, Aegyptia dea, & de parentibus eius, qui omnes reges fuisse scribuntur, quibus parentibus suis illa cùm sacrificaret, inuênit hordei segetem, atque inde spicas marito regi, & eius consiliario Mercurio demonstrauit: unde eandem & Cererem uolunt: quæ, & quanta mala non à poetis, sed à mysticis eorum litteris memoriæ mandata sint; (sicut Leone sacerdote prodente ad Olympiadem matrem scribit Alexander) legant qui uolunt, uel possunt, & recolant qui legerunt, & uideant quibus hominibus mortuis, uel de quibus eorum factis, tanquam diis, sacra fuerint instituta. absit, ut eos, quamuis deos habeant, sanctis martyribus nostris, quos tamen deos non habemus, ulla ex parte audeant comparare. sic enim non constituimus sacerdotes, nec offerimus sacrificia martyribus nostris: (quia incongruum, indebitum, illicitum est, atque uni Deo tantummodo debitum) ut nec criminibus suis, nec ludis eos turpissimis oblectemus, ubi uel flagitia isti celebrant deorum suorum, si cùm homines essent, talia commiserunt, uel conficta delectamenta dæmonum noxiorum, si homines nõ fuerunt. ex isto genere dæmonum Socrates non haberet Deum, si haberet Deum; sed fortasse homini ab illa arte faciendi deos alieno & innocenti, illi importauerunt talem Deum, qui eadem arte excellere uoluerunt. quid ergo plura? non esse spiritus istos colendos propter uitam beatam, quæ post mortem futura est, nullus uel mediocriter prudens ambigit. Sed fortasse dicturi sunt, deos quidem omnes bonos, dæmones autem alios bonos, alios malos, & eos, per quos ad uitam in æternum beatam perueniamus, colendos esse censebunt, quos bonos opinantur. quod quale sit, iam in uolumine sequenti uidendum est.

Soli Deo sacrificia offerimus.

NAM, QUOD etiam hinc nobis calumniatur Faustus, quòd martyrum memorias honoramus, in hoc dicens nos idòla conuertisse, non tam me mouet, ut huic calumniæ respondeam, quàm ut ipsum Faustum ostendam studio calumniandi, etiam ab ipsius Manichæi uanitatibus exorbitare uoluisse; & in uulgarem atque poeticam Paganorum opinionem, à quibus se alienissimum cupit uideri, nescio quomodo incautum incidisse. cùm enim dixisset uertisse idòla in martyres, quos uotis, inquit, similibus coliris, defunctorum umbras uino placatis, & dapibus: sunt ergo umbræ defunctorum? nunquid hoc in uestris sermonibus audiuimus? nunquid in litteris legimus? immo contradicere soletis talibus opinionibus, afferentes animas mortuorum, magis minus'ue purgatas, aut in reuolutiones ire, aut in grauiores aliquas pœnas; bonas autẽ in naues imponi, & in cælo nauigantes transire hinc in illud phantasma terræ luminis, pro qua pugnando perierant: ita nullas animas circa suorum corporum sepulcra detineri. unde igitur umbræ defunctorum? quæ substantia earum? qui locus? Sed maledicendi cupiditate Faustus quid profiteretur, oblitus est, aut fortè dormitans, umbras dormiẽdo dictauit, nec, cùm uerba sua legeret, euigilauit. POPULUS AUTEM CHRISTIANUS MEMORIAS MARTYRUM RELIGIOSA SOLENNITATE CONCELEBRAT, ET AD EXCITANDAM IMITATIONEM, ET UT MERITIS EORUM CONSOCIETUR, ATQUE ORATIONIBUS ADIUUETUR: ITA TAMEN, UT NULLI MARTYRUM, SED IPSI DEO MARTYRUM QUAMUIS IN MEMORIAS MARTYRUM CONSTITUAMUS ALTARIA. quis enim antistitum, in locis sanctorum corporum assistens, altari aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo: qui martyres coronauit, in memorias eorum, quos coronauit, ut ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam caritatem, & in illos, quos imitari possumus, & in illum, quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac uita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talẽ pro euangelica ueritate passionem paratum esse sentimus: SED ILLOS TANTO DEUOTIUS, QUANTO

SECURIUS

SECVRIVS POST INCERTA OMNIA SVPERATA; QVANTO ETIAM FIDENTIORE LAVDE PRAEDICAMVS, IAM IN VITA FELICIORE VICTORES, QVAM IN ISTA ADHVC VSQVE PVGNANTES. at illo cultu, quæ Græcè latria dicitur, Latinè uno uerbo dici non poteſt, cùm ſit quædam propriè diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum Deum. cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus uel cuiquam martyri, uel cuiquam ſanctæ animæ, uel cuiquam angelo. & quiſquis in hunc errorem dilabitur, corripitur per ſanam doctrinam, ſiue ut corrigatur, ſiue ut caueatur. ipſi enim ſancti uel homines, uel angeli exhiberi ſibi nolunt, quod uni Deo deberi norunt. apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta ſunt, Lycaonij, tanquam diis, immolare uoluerunt: conſciſſis enim ueſtimentis ſuis confitentes & perſuadentes ſe deos non eſſe, iſta ſibi fieri uetuerunt. apparuit & in angelis, ſicut in Apocalypſi legimus, angelum ſe adorari prohibentem, ac dicentem adoratori ſuo, Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum. iſta ſibi planè ſuperbi ſpiritus exigunt, diabolus, & angeli eius, ſicut per omnia templa, & ſacra gentilium: quorum ſimilitudo in quibuſdam etiam ſuperbis hominibus expreſſa eſt, ſicut de Babyloniæ quibuſdam regibus memoriæ commendatum tenemus. unde S. Daniel accuſatores ac perſecutores pertulit, quòd regis edicto propoſito, ut nihil à quoquam Deo peteretur, niſi à rege ſolo, Deum ſuum, hoc eſt, unum & uerum Deum adorare, deprecariq́ue deprehenſus eſt. Qui autem ſe in memoriis martyrum inebriant, quomodo à nobis approbari poſſunt, cùm eos, etiam ſi in domibus ſuis id faciant, ſana doctrina condemnet? ſed aliud eſt, quod docemus; aliud, quod ſuſtinemus; aliud, quod præcipere iubemur; aliud, quod emendare præcipimur; & donec emendemus, tolerare compellimur: alia eſt diſciplina Chriſtianorum, alia luxuria uinolentorum, uel error infirmorum. ueruntamen & in hoc ipſo diſtant plurimùm culpæ uinolentorum, & ſacrilegorum: longè quippe minoris peccati eſt ebrium derideri à martyribus, quam uel ieiunum ſacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, nõ dixi ſacrificare Deo in memoriis martyrum: quod frequẽtiſsimè facimus, illo duntaxat ritu, quo ſibi ſacrificari noui teſtamenti manifeſtatione præcepit, quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & uni Deo debetur. Sed quid agam, & tantæ cæcitati iſtorum hæreticorum quando demonſtrabo, quam uim habeat, quod in pſalmis canitur, Sacrificium laudis glorificabit me: & illic uia eſt, ubi oſtendam illi ſalutare meum? HOC SACRIFICIVM CARNIS ET SANGVINIS ANTE ADVENTVM CHRISTI PER VICTIMAS SIMILITVDINVM PROMITTEBATVR: IN PASSIONE CHRISTI PER IPSAM VERITATEM REDDEBATVR: POST ASCENSVM CHRISTI PER SACRAMENTVM MEMORIAE CELEBRATVR. ac per hoc tantum intereſt inter ſacrificia Paganorum & Hebræorum, quantum inter imitationem errantem, & præfigurationem prænuntiantem. ſicut autem non ideo contemnenda, uel deteſtanda eſt uirginitas ſanctimonialium, quia & ueſtales uirgines fuerunt: ſic non ideo reprehendenda ſacrificia patrum, quia ſunt & ſacrificia gentium. quia ſicut inter illas uirginitates multum diſtat, quamuis nihil aliud diſtet, niſi quæ cui uoueatur, atque reddatur: ſic inter ſacrificia Paganorum & Hebræorum multum diſtat, eo ipſo, quòd hoc ſolùm diſtat, quæ cui ſint immolata & oblata: illa ſcilicet ſuperbæ impietati dæmoniorũ, idipſum ſibi ob hoc arrogantium, quò haberentur dij, quia diuinus honor eſt ſacrificium; illa uerò uni Deo, ut ei offerretur ſimilitudo promittens ueritatem ſacrificij, cui erat offerenda ipſa reddita ueritas in paſſione corporis & ſanguinis Chriſti.

Act. 14. *Apoc. 22.* *Dan. 6.* *Pſal. 49.*

SILENTIO præterire utroque loco commemoratam à diuo Auguſtino conſuetudinẽ deferendi ad ſepulcra ſanctorum epulas, uinum, panem, & carnes non poſſum. hic ſanè mos præcipuè inualuit in Africa, ſicut idem ipſe Auguſtinus teſtatur, matremq́ue ſuam refert ad memorias martyrum Mediolani attuliſſe pultes, panem, atque merum, dediſſeq; oſtiario. ſed hæc Ambroſius fieri uetuit, & Auguſtinus hic à melioribus Chriſtianis & ſapientioribus nõ factum dicit, & ſe tempus commodius pro eo uſu corrigẽdo expectare liquidò demonſtrat.

Respondetur rationibus & argumentis Caluini, contra honorem ac uenerationem sanctorum productis: atque adhuc ratio duliæ & latriæ explicatur. Cap. XV.

QVOVSQVE igitur perditæ frontis erunt isti? quousque furore isto inhumano, atque intolerando innocentem Christi ecclesiam persequentur? audacia offendent? calliditate urgebunt? mendaciis denique, ac lapidibus cædendam esse acclamabunt? quam quidem rem hæc Caluiniana uerba, quæ iterum referre non pigebit, satis indicare nobis possunt,
Cal. inst. 2. *Quinetiam in hunc finem inuenta est latriæ & duliæ, quam appellant, distinctio, quò impunè uiderentur angelis & mortuis transcribi diuini honores. quem enim sanctis cultum deferunt papistæ, nihil re ipsa differre à Dei cultu palàm est. promiscuè enim & Deum, & illos adorant: nisi quòd dum urgentur, exceptione latriæ & duliæ euadunt. uerùm (ut hoc quoq; omittamus) non aliud tandem consequentur sua distinctione, quàm cultum ab ipsis uni Deo præstari, aliis autem seruitium. λατρεία enim apud Græcos ualet, quantum apud Latinos cultus: δουλεία uerò propriè seruitutem sonat. & tamen in scripturis interdum confunditur hoc discrimen. Porrò, ut demus esse perpetuum, nempe inquirendum est, quid utrunquè ualeat. δουλεία quidem seruitus est, λατρεία cultus. iam quin maius quiddam sit seruire, quàm colere, nemo dubitat. nam ei seruire durum esset sæpenumero, quem colere non recusares: ita iniqua esset distributio sanctis aßignare, quod maius est; Deo, quod minus est, relinquere. At complures ex ueteribus hac distinctione usi sunt. quid tum, si omnes eam perspiciunt non modò impropriam esse, sed penitus friuolam?* λατρεύω, ut Suidæ probatur, id ipsum est, quod δουλεύω, quasi seruio: sed postea factnm est (uel eodem Suida teste) ut pro σέβομαι usurpetur. Valla etiam docet λατρείαν & δουλείαν idem esse, & utrunque significare seruitutem: quod & nos ex Suida ostendimus, qui ait, λατρείαν δουλείαν εἶναι ἐπὶ μισθῷ. id est, seruitutem esse mercenariam. nam apud Xenophontem in tertio Cyri pædiæ loquitur maritus, ἐγὼ μὲν ὦ κῦρε κἂν τῆς ψυχῆς πριαίμην, ὥστε μήποτε λατρεῦσαι ταύτην. hoc est, ego uerò Cyre uel animam redemerim, ne unquam hæc seruiret. Tum uxor, ἑαυτῆς ψυχῆς ἂν πρίαιτο, ὥς τε μὴ δουλεύειν. id est, sua ipsius anima emerit, ne seruiat. Quin & in sacris litteris λατρεύειν de seruitute dicitur, ut in Leuitico, Omne opus seruile non facietis λατρεύσιμον. & iterum, De semine tuo non dabis seruire principi λατρεύειν. & in Iob, mendica λατρὶς dicitur. Diuus tamen Augu-
Leuit, 16.
stinus, postquam tres aut quattuor uoces illas, quibus diuina seruitus & cultus exprimitur, recensuit, scilicet λατρείαν, θρησκείαν, εὐσέβειαν, seu θεοσέβειαν, sic ait, Hic est enim diuinitati, uel si expreßiùs dicendum, deitati debitus cultus, propter quem uno uerbo significandum. quoniam satis mihi idoneum non occurrit latinum, Græco, ubi necesse est, insinuo, quid uelim dicere. Latria uerò secũdum consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt aut semper, aut tam frequenter, ut penès semper ea dicta sit seruitus non quæcunque, sed quæ sola ad colendum Deum pertinet, cui annexa sunt sacrificia, oblationes, cæremoniæ, ceteriq́ue diuini ritus: quos si quis non uero Deo deferat, idololatria fit. dicimur enim etiam colere homines. sed ea quippe seruitus, quæ hominibus debetur: secundum quam præcipit apostolus seruos dominis suis subditos esse debere, duliæ nomine nuncupari solet, sicut & religio, & pietas: quamuis ad parentes, patriam, sanctos, legesq́ue paternas aliquando referantur. ipsæ uerò Græcæ uoces θρησκεία, & εὐσέβεια, sicut & λατρεία non solent nisi diuinæ seruituti, cultui, atque pietati Dei accommodari.
Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, c. 1.
Vides Caluine distinctionem nostram non heri à nobis excogitatam & fictam, sed ante 1200 annos ueterem & antiquam ab ipsis etiã diuinæ scripturæ auctoribus frequentissimè & propè semper maximo cum consilio obseruatam. quare nullum hîc apud te lego uerbum, quod à ueritate non sit alienum. Dicis primò hac nostra distinctione præstare nos Deo cultum tantummodo, hominibus uerò seruitutem. hæc aperta fallacia est, quando nos & Deo, & hominibus utrunque exhibemus, & seruitutem & cultum, in dispari tamen gradu per omnem modum. Deo siquidem seruimus, tanquam Deo uero, pietate, & religione, sacrificiisq́ue ipsum colentes,

lentes, ac uenerantes: sanctis uerò (ut septima synodus dicebat) seruimus, atque eos colimus ueneratione, qua decet creaturas colere, prosequentes, uitam eorum magni æstimamus; nunquam tamen eis aut oblationes offerimus, aut sacra facimus. Deinde, quòd asseris apud Græcos latriam perinde ualere, ac si Latinè cultum nominaremus; duliam uerò propriè seruitutem sonare: clarè indicat, aut te parum in eiusmodi uocibus exercitatum esse, aut certè data opera, quod probè noueras, dissimulasse. utraq; enim uox, quemadmodum ex Suida suprà referebamus, seruitutem sonat: usus tamen obtinuit, ut latria non nisi diuinam seruitutem significet. Non ergo durum & graue iugum seruitutis hominibus imponimus, dum duliæ cultu dicimus teneri eos pro ueneratione sanctorum. unde quàm uanum sit istius commentum, dum quasi incredibili correptus zelo pro Dei gloria sic de nobis pronuntiat, *Iubent nos isti Deum colere, & hominibus seruire, cùm contrà ei seruire durum sit sæpenumero, quem colere non recusares:* hoc, inquam, commentum quàm sit uanum, & quàm perperam ex his, quæ diximus, colligatur, optimè omnes uident. Illud idem postremò, quo quasi certa conclusione orationis suæ periodum absoluit, simulatio est non uulgaris. ita iniquã, inquir, esse distributionem, sanctis assignare quod maius est, Deo quod minus est, relinquere. Nolo pluribus de una hac re agere, cùm constet supremam nos seruitutem, supremumque cultum soli Deo deferendum asseruasse. quòd etiam uererum antiquitate huiusmodi distinctionem obseruantium nihil se tangi Caluinus dicit, profectò mirabilem istius hominis arrogantiam clarè commonstrat. *Omissis*, inquit, *argutiis, rem expendamus:* expendamus Caluine, quod sanè iam pridem licere nobis per te satis optauimus. *Paulus, cùm Galatbis reducit in memoriam, quales fuerint priùs, quàm essent illuminati in Dei notitia, dicit eos duliam exhibuisse his, qui natura non erant dij. Vtcunque latriam non nominet, an ideo excusabilis est eorum superstitio? ipse quidem nihilominus peruersam illam superstitionem damnat: cui nomen duliæ imponit, quàm si exprimeret latriæ nomen:* de qua seruitute Paulus ibidem loquatur, quemque cultum, tanquam superstitiosum, eo in loco condemnet, apostolicus textus euidenter ostendit: ut nihil quidquam inde contra sanctorum uenerationem, nisi omnino iste mente erret, colligere possit. ait enim, Sed tum quidem, cùm ignoraretis Deum, seruiebatis iis, qui natura non sunt dij. at nunc, posteaquam cognouistis Deum, quin potiùs cogniti estis à Deo, quomodo conuertimini denuò ad infirma & egena elementa, quibus iterum ab integro seruire uultis? ubi de deorum cultu, qui uanis & superstitiosis sacrificiis fiebat, apertè Paulus loquitur. quòd uerò ibidem Paulus ἐδουλεύσατε dixit, hoc est, Seruiebatis, parum ad rem facit. nam, cùm uerbum seruitutis præmisisset toties in eodem capite, placuit sibi eodem ibi uti: ubi ex his, quæ præcesserant, & quæ subsecuta sunt, facile intelligere est de idololatria, quam hîc nomine seruitutis idolorum intelligit, eum fuisse locutum. præmiserat nanq; Quàm diu hæres puer est, nihil differt à seruo. & rursum, Sub elementis mundi eramus in seruitutem adacti. & rursum, Itaque iam non est seruus, sed filius. ac mox tunc sequitur, Seruiebatis iis, &c. Accedit adhæc, quod (ut suprà nos retulimus) frequentissimum, nõ perpetuũ inter has uoces discrimen est, maximè ubi locus ipse manifestam secum expositionem affert. quo loco, sicut solet alibi, noluit Caluinus stare promissis, quibus pollicitus est, omissis argutiis, se rem expensurum. At hæ argutiæ quàm undiq; pateant, quæ subiungit, euidẽter demonstrant. *Cùm Christus*, inquis, *Satanæ insultum repellit hoc clypeo, scriptum esse dominum Deum tuum adorabis, non ueniebat nominatim in quæstionem latria. Satan enim non nisi προσκυνῆσαι exigebat:* nũ hoc, Caluine, est uelle omissis argutiis, rem expendere? sed uide, quàm contra te idem locus scripturæ faciat: postquam enim dixit, Dominum Deum tuum adorabis, subiunxit illico, Et illi soli seruies. ubi in Græco sic habetur, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. omitto, quòd in Hebræo uox ponitur תעבוד utriq; uerbo communis, scilicet λατρεύειν & δουλεύειν, quam Paulus uertit, Seruite: septuaginta uerò λατρεύειν transferunt. Hæc, inquam, missa facio: quoniam non ad ipsas origines, sed ad uerè Græcas tantùm uoces transmittere nos Caluino libuit. Verùm persequamur, quæ restant.

Cal. sect. 3.

Galat. 4.

Psal. ibid.

Matth. 4.

Similiter arguis, quòd, cùm reprehenderetur Ioannes ab angelo, quòd in genua coram eo procidisset, non debemus intelligere Ioannem tam fuisse amentem, ut debitum soli Deo honorem uellet ad angelum transferre. Sed quia, ais, fieri aliter nequit, quin

Cal. sect. 2.

Apoc. 19.

quin diuinum aliquid sapiat cultus, qui cum religione coniunctus est, προσκυνεῖν ille angelum non potuit, quin ex Dei gloria detraheret. legimus, dicis, quidem sæpe adoratos fuisse homines, sed ille ciuilis honor fuit, ut ita dicam: religio autem aliam habet rationem, quæ simul atque coniuncta est cum cultu diuini honoris, profanationem secum trahit. idem & in Cornelio uidere licet. neq; enim tam malè profecerat, inquis, in pietate quin summum cultum uni Deo tribueret. Quòd ergo se coram Petro prosternit, non facit certè hoc animo, ut Deum adoret loco Dei: seuerè tamen Petrus ne hoc faciat, prohibet. cur, nisi quia nunquam tam articulatè homines inter Dei & creaturarum cultum discernunt, quin promiscuè transferant ad creaturam, quod Dei proprium erat? proinde si uolumus, concludis, unum Deum habere, meminerimus, ne tantulum quidem ex eius gloria delibandum, quin retineat, quod sibi proprium est. itaque Zacharias ubi de ecclesiæ reparatione concionatur, disertè exprimit, non modò unum fore Deum, sed unum quoque fore eius nomen, ne quid scilicet cum aliis commune habeat. Sed quia non iudicas expedire, multa miscendo, onerare lectores, hoc tenere, dicis, sufficiar, quæcunque pietatis officia aliò transferuntur, quàm ad unicum Deum sacrilegio non carere. Vt demus tibi Caluine ciuilè cum honorem fuisse, nullaq; cum religione coniunctum, quò Iacob septies humi prostratus fratrem adorat; ut extraneus sit & alienus à pietate & religione cultus ille, quē prudentissima Iudith Holoferni, in Conopœo sedenti, detulit; & quem Nathan, quem Bersabee Dauidi regi exhibuerunt; ut, inquā, nihil habeat religionis, aut pietatis ueneratio hæc: at oratio illa, qua à Nabuchodonosore & à patriarcha Abrahamo, & à Iosue glorioso duce angeli adoranrur, multum sanè habet pietatis & religionis; multum certè diuini honoris sapit is cultus, qui totus in Deum recidit. rantum abest, ut aut ex Dei ipsius gloria quidquam hîc detrahatur, aut diuini honoris aliquam profanationem, uel minimam quidem secum trahat.

Act. 10.

Zach. 14.

Gen. 23.
Iudith 10.
3. Reg. 1.
Gen. 19.
Iosue 5.

Optimè nouerunt sancti, Caluine, articulatè etiam inter Dei & creaturarum cultum discernere, ut non tam promiscuè ad creaturas, quod Dei proprium erat, transferant. nullius rei cura magis eos semper torsit, quàm quòd ne tantillum quidem ex eius gloria delibatum per ipsos iure quis suspicati posit. in hac una re dies, noctesque laborant fideles, ut scilicet quoquo pacto infinita illa maiestas, quod sibi est proprium, illibatum retineat. non fuit amens Ioannes, neque parum in pietate profecerat, neque si Cornelius multum in ea profecisset, qui uixdum cathecumenus erat, non sic adorare potuisset. etenim si nolebat apostolus efferre Dei arcana sibi ostensa, aut de eis gloriari, Ne quis, inquit, me existimet supra id, quod uidet: quid mirum, si Ioannes, postquam uidisset, & audisset angelum, qui tanta illa, quæ uidit, ostendebat, existimaret eū supra id, quod uidisset, aut audisset ex eo. idē in Cornelio, qui Petrum super hominem existimauit. longè à pietate est remota Vigilantij opinio, qui omni honore & angelos, & sanctos priuabat: stulta Eunomij, qui, ne cogeretur adorare mortuos, templa martyrū non ingrediebarur. Venerandæ sunt igitur hæ beatissimæ mentes, non, sicut Deus, adorandæ: ut & sui honoris terminos hîc agnoscat creatura, quemadmodum aduersum Vigilantium perquàm piè & eleganter diuus Hieronymus edisserit. quòd si aliquando nimio affectu, neque satis omni ex parte moderato pius colentium animus in eum honorem feratur, infra ipsum etiam adorationis genus, quod sanctis deberi diximus, illico diuinitus corriguntur, ut dicebat Augustinus. præterea, cùm apostolica celsitudo, quæ in Ioanne perlucebat, nulla ex parte angelica præstantia inferior foret, mirari quis non debet, si hæc ab illa adorari permissa non est. cui nimirum rei sacer ipse contextus optimè consentit. ait enim, Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesv: Deum adora. ac si diceret, Noli me, tanquā multò superiorem, tanta adoratione & honore prosequi, cui mihi satis est, si ad parem quidem, ne dicam, superiorem, tecum ac cum fratribus tuis coapostolis dignitatem accedam. apostolicum siquidem fastigium Deum unum superiorem habet. uos portò estis, quos magis nobis liceat adorare, spiritus primitias habentes, per quos nobis in cælestibus etiam sacramentum hoc innotuit; ecclesiæ utriusque & principes, & duces, à Dei latere legati in orbem uniuersum missi. similiter nullus miraculo relinquitur locus, si ecclesiæ princeps Petrus humilitatis perlucidum specimen adorari se non permiserit, cùm uideret maiori affectu, quàm par esset, à Cornelio se coli. quare optimè idem ipse Petrus,

Cur angelus adorari se à Ioā. ne non siuerit, nec Petrus à Cēturione.

Hieron. contra Vigil.

Apostolica dignitatis celsitudo.

Petrus, cur id prohibuerit, uerbo illo explicat, Surge, quoniam & ego ipse homo sum. Hæc à nobis de ueneratione sanctorum, quæ secundum gradum tenet eius cultus, quem triplicem esse suprà diximus, dicta fuisse, sufficere aliquo modo poterunt.

Sanctos inuocandos esse, & orandos multis rationibus probatur; atque Christi gloriam, ac meritum, & aduocati munus, eiusmodi precibus illustrari declaratur. Cap. XVI.

ERTIO atque ultimo loco, quo pacto nobis sint sancti orandi, simili compendio, superest, ut explicemus. Hoc unum inter nos constitutissimum haberi cupio, quòd scilicet Christus IESVS, ipse solus, uia prima & una, accessusque unicus est, quo nobis ad Deum ingredi datur. qui ab hac uia deflectunt, & hunc accessum deserunt, iis uia nulla, neque accessus ad Deum superest; ij in eius throno nihil reliquum faciunt præter iram, iudicium, ac terrorem. nam simulac in mentem uenit horribilis Dei maiestas, fieri non potest, quin expauescamus, ac nos indignitatis propriæ agnitio procul abigat, donec medius occurrat Christus, qui solium formidabilis gloriæ in solium gratiæ commutet: sicuti etiam docet apostolus, ut cum omni fiducia apparere audeamus, misericordiam consecuturi, & gratiam inuenturi, in auxilio oportuno. cùm porrò nemo foret hominum dignus, qui ex se Deo nos repræsentaret, atque in eius conspectum prodire nos faceret, ipse cælestis pater, ut nos pudore simul & metu eximeret, qui nostros omnium animos deiicere debebant, filium nobis suum IESVM Christum dominum nostrum donauit, qui apud ipsum nobis aduocatus, & mediator sit; cuius ductu ad Deum patrem securè accedamus; tali intercessori confisi, nihil, quod eius nomine petierimus, nobis denegatum iri, ut illi à patre nihil denegari potest. atque huc referri omnino necesse est, quidquid de diuinis repromissionibus legimus. ut enim lex de inuocando Deo posita est, & promissio data, exauditum iri, qui inuocauerint, in Christi nomine inuocare peculiariter iubemur: & promissionem habemus propositam impetraturos, quòd in eius nomine petierimus. Hactenus, inquit, non petiistis quidquam in nomine meo: petite & accipietis. &, In illo die, in nomine meo petetis. &, Quidquid petieritis, faciam: ut glorificetur pater in filium. certum est, ab initio non fuisse exauditos, quicúque precati sunt, nisi mediatoris gratia. hac etiam ratione instituerat in lege Deus, ut solus sacerdos, & sanctuariũ ingrediens, gestaret in humeris nomina tribuum Israel, & totidem pretiosos lapides ante pectus: populus autem procul staret in atrio, atque inde uota sua coniungeret cum sacerdote. quinetiam huc ualebat sacrificium, ut ratæ essent ac firmæ preces. sanguinis siquidem aspersione impinguatas preces, testis est Dauid, dum inquit, Recordetur oblationis tuæ, & holocaustum tuum pingue reddat. hinc colligitur, Deum ab initio fuisse Christi deprecatione placatum, ut piorum uota susciperet. Quòd uerò nouam horam Christus assignat, qua in suo nomine orare inciperent discipuli, quantò hæc gratia hodie illustrior sit, quàm quæ plus commendationis apud nos mereatur, non obscurè indicat: atq; hoc eodem sensu paulò antè dixerat, Hactenus non petiistis quidquã in nomine meo: petite. non quòd de mediatoris officio nihil prorsus tenerẽt; (cũ his rudimentis imbuti essent omnes Iudæi). sed quia non liquidò cognouerant, Christum suo in cælum ascensu certiorem, quàm antè fore ecclesiæ patronum. ergo absentiæ suæ dolorem, ut aliquo non uulgari fructu consolaretur, munus aduocati sibi uendicat: & docet præcipuo hactenus beneficio eos caruisse, quo frui illis dabitur, dum eius patrocinio fulti liberiùs Deũ inuocabunt. sic & apostolus dicit, uiam eius recentem diuino suo sanguine dicatam esse: quò minùs excusabilis est nostra prauitas, nisi tam inæstimabile beneficium, quod nobis propriè destinatum est, utroque, ut aiunt, brachio amplectamur. hinc sine controuersia clarum esse fatemur, eos, qui in alio, quàm in Christi nomine, Deum inuocant, & illius iussa contumaciter præuaricari, pro nihilo uoluntarem diuinam reputantes; & nullam promissionem ibi haberi quidquam impetrandi. siquidem, ut Paulus ait, omnes Dei pro-

Heb. 4.

1. Tim. 2.
1. Ioan. 2.

Ioan. 14. 16.

Exod. 28.

Psal. 19.

Ioan. 14.

Hebr. 10.

2. Corin. 1. missiones in Christo sunt etiam amen. id est, confirmantur, & implentur. Hanc fidē, postquam semel edocta est Christi ecclesia, inuiolatam atque incorruptam semper retinuit: nihil dari sibi aut petit, aut uult, quod non sponsi sui sanguine sit oblitum, cælestibusque illius medicamentis delibutum: uniuersa sua beneficia non per Petrum, non per Paulum, aut per quenquam aliorum ex sanctis, sed per ipsum auctorem gratiæ, Christum IESVM, concedi sibi postulat: in nomine eius petens semper, & ubique orans, illius passionis & mortis meritum sub paternis oculis identidem statuit. cùm hunc denique unigenitum suum pater, ecclesiæ sanctorum pro capite ac duce assignauerit, & destinauerit, qui ab hoc nullo modo declinant, ut non ipsum præ oculis, quasi omnis exauditionis principium, ac fontem sibi statuant, & præfigant, sed obliquant ab eo; hi sanè conantur, quantum in ipsis est, notam à Deo impressam delere, & adulterare. ipse enim est, in cuius nomine orantes petimus; ipse unus est redemptionis nostræ mediator; ipse denique paratissimus est aduocatus. Si quis peccauerit, inquit Ioannes, aduocatum habemus apud patrem Christum IESVM. quem sedentem ad patris dexteram pro nobis intercedere Paulus affirmat. unde Augustinus dicebat, Qui pro omnibus interpellat, & pro quo nullus, hic est uerus mediator Christus IESVS. Sed id duxi maiore diligentia obseruandum, & maiore cura intelligendum, atque fideliore memoria retinendum, quòd quamuis summus hic patronus noster, promptissimusque aduocatus semper appareat coram facie Dei, ut mortis eius uirtus ad perpetuā pro nobis intercessionem ualeat: tamen hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit unquam, Ora pro nobis sancte Dei genite, ne cum Arrio creaturam esse Christum sentire, aut aliquid eius potestati detrahere uideamur: quasi non æquè ipse largitor sit, ut pater, aut spiritus sanctus. etenim quatenus homo est, pontifex est noster, pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis est patri, non tam preces fundit, quàm preces exaudit. cùm enim sit unus ex diuersa substantia, ipse est, inquit Claudianus, qui quodammodo petit: ipse est, qui se quodammodo pro nobis exaudit. unde ipsi non dicimus, Sancte unigenite ora pro nobis: sed, Fili redemptor mundi Deus miserere nobis, Parce nobis, Exaudi nos. quæ uerba sine blasphemia alij à Dei filio quanlibet ipsi Dei genitrici accommodari non poterunt. percuplo enim semel, ut discat Caluinus, quàm longè absimus à crimine, quo nos notat, scilicet diuinum & Christi honorem nos in sanctos transferre. at de re hac clariùs in sequentibus edisseremus. Habemus ergo hoc unum, in quo nobis omnibus conuenit, quòd scilicet omnis oratio ac petitio, quæ Christi nomen non inuoluit, diuinis auribus insipida & insulta omnino est. relinquuntur cum hoc suæ intercessiones sanctis, & ecclesiæ Christi, quibus alij aliorum salutem, uitam, & spiritualia dona Deo ipsi commendant: de quibus scriptura toties, & Paulus tam frequenter meminere. quæ sanè sanctorum intercessiones, Christi merito & nomine innixæ, ab unica illa aduocatione dependent, à qua sancti habent, quòd tanquam intercessores admittantur; & quòd sæpe exaudiantur, tantum abest, ut delibent, aut deminuant ex illa quidquam. eo siquidem dilectionis affectu multi in ecclesia tenentur, (nihil hîc distinguimus sanctos, qui iam cum Christo regnant, & qui nunc nobiscum uersantur: id enim pòst fiet) ut sanctum illum amorem, uniuersumque suum affectum, quo in Dei imaginem & facturam flagrant, ceu in unius corporis membra, in ipsum omnium nostrum caput admirabili consilio referant. ubi stultissimè porrò quis philosophabitur, his precibus nimium derogari Christi officio, & aduocationi; cùm contrà magis extollatur, & exaltetur. ut si quis gloriæ & potentiæ diuinæ detrahat, quòd caussis secundis pro sua liberalitate uti uelit. qui enim solus poterat, creaturas ab auxilio asciscit; ut & eius liberalitas undique pateat, & creaturæ ipsæ etiam non mediocrem apud nos honorem retineant. non ergo Christi nomen sanctorum precibus obscuratur, sed magis illustratur; cùm deprecantes creaturas pro creaturis admittit. neque hoc negare uult Caluinus, aut debet. quare, ut non obstat sua intercessione Christus, quò minùs in ecclesia precibus alter alteri patrocinetur, ita fixum maneat, omnes totius ecclesiæ intercessiones in illam unicam esse dirigendas: immo hoc maximè nomine exaltandus Christus est, eiusque extollendum meritum, quòd Deus indignitati nostræ consulens, non tantùm singulis pro se orare permittit, neq; solum Christum aduocatum nobis proponere contentus est; sed etiam alios pro aliis deprecatores

[Margin notes: 1. Ioan. 2. / Roman. 8. / Cōtra Parmen. lib. 2. c. 8. / Ephes. 4. / Claud. de stat. animæ lib. 1. c. 3. / Omnis oratio, aut nostra, aut sanctorum, Christo uniri debet. / Act. 12. / 1. Tim. 2. / Roman. 15. / 2. Corin. 1. / Coloss. 4. / 2. Thessal. 3. / 1. Tim. 2. / Ephes. 6. / 1. Corin. 12. / Cal. sect. 19.]

ptecatores admittit. quis, cedo, hac Dei nostri liberalitate abusus, Christi nomen obscurare uelit? præter igitur Christum alios deprecatores admittit Caluinus, qui nihil de suprema illa intercessione delibent, atque in hoc nobiscum consentit. dicit tamen, huiusmodi intercessores nullo modo mediatores appellandos. Audiamus Augustini uerba, quæ recitat iste pro se. Paulus, inquit Augustinus, apostolus, quanquàm sub capite præcipuum membrum, quia tamen membrum erat corporis Christi, & nouerat, non per figuram in interiora uelli ad sancta sanctorum, sed per expressam & firmam neritatem in interiora cæli ad sanctitatem, non imaginariam, sed æternam intrasse, maximum scilicet, & uerissimum sacerdotium ecclesiæ, se orationibus fidelium ipse quoque sæpe commendat. nec mediatorem se facit inter populum & Deum: sed rogat, ut omnia corporis Christi membra inuicem pro se orent: quoniam inuicem solicita sunt membra: & si patitur unum membrum, reliqua compatiuntur. ac sic membrorum omnium adhuc in terra laborantiũ, mutuæ, pro se inuicem, orationes ascendunt ad caput, quod præcessit in cælum: in quo est propitiatio pro peccatis nostris. nam si esset mediator Paulus, essent utique & reliqui apostoli: ac sic multi mediatores essent, nec constaret Pauli ratio, qua dixerat, Vnus enim Deus, unus mediator Dei & hominum, homo Christus IESVS, in quo & nos unum sumus, si seruamus unitatem fidei in uinculo pacis. item alibi, At uerò sacerdotem si requiras, super cælos est: ubi interpellat pro te, qui in terra mortuus est pro te. At ego intelligere profectò quidem non satis queo, cur tantopere timeat Caluinus, mediatores eos nominare, quos intercessores adhibere pro se ad Deum, non erubescit. sicut enim unus est mediator, sic unus est aduocatus noster. quòd si Christi intercessioni non obstant sanctorum preces, (non enim in eodem ponũtur gradu, sed hæ omnes illi subsunt) quare magis mediationes sanctorum suo modo unitatem illius nostri mediatoris destruent? atqui certè in quo sensu quisque intercessor accedit, in eodem cur non & mediator habeatur, ego non uideo. Sed audiamus Cyrillum, Leonem, immo ipsum Augustinum, & sanctos alios, qui optimè & explicant illa Pauli uerba, Vnus mediator, & satis nos instruũt, ad quem sensum ea sint à nobis accipienda. recitemus Cyrillum. Mediator, inquit, Dei & hominum IESVS Christus est, non solùm quia reconciliauit homines Deo, uerùm etiam quia naturaliter, & consubstantialiter Deus & homo in una substantia est. hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit. nam aliter quomodo unum mediatorem Christum Paulus dixisset? multi enim sanctorum mediationis ministerio usi sunt: & ipse Paulus clamat, Rogamus pro Christo, reconciliamini Deo. Moses quoque mediator fuit: ministrauit enim filiis Israel legem datam à Deo. mediator etiam fuit beatus Ieremias, præcipuè quando clamabat ad dominum, Recordare mei stantis coram te ad loquendum pro ipsis bona. quid multa? singuli prophetarum fuerunt mediatores; apostolorum quoque singuli. quomodo igitur mediator Dei & hominum unus Christus? nisi noua inauditaque in aliis mediatio sua sit? sed modum quoque perstringere non alienum est. quod igitur duo quædam, sicut medium, coniungit, ab utroque necessario tangitur. hoc modo diuersa per medium coniunguntur. est autem Christus mediator Dei, & hominum, quia in eo uno Deus & homo coniunguntur. Verùm & ipse Paulus, qualem unum mediatorem eum intelligi uellet, post ea uerba, Vnus est mediator Dei, & hominum unus Christus IESVS, declarat mox illa subiiciens, Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Talis ergo mediator Caluine, qui pretioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus dominus noster IESVS Christus. immo beatus Leo pereleganter ait, Quamuis in conspectu multorum sanctorum pretiosa sit mors: nullius tamen nisi Christi insontis occisio, propitiatio fuit mundi. acceperunt iusti, non dederunt coronas: & de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ. singulares quippe in singulis mortibus fuerunt; neq; alterius quisquam debitum suo munere soluit: cùm inter filios hominũ solus dominus noster IESVS Christus extiterit, quo mediatore, omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiã suscitati sunt. de quibus ipse dicebat, Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum. Cyrillus etiam sic, Vnum mori oportuit, sufficientem pro uita omnium redemptionem, ut, & mortuorum, & uiuorum imperium acciperet; ne quis illud ridiculum, uerum esse putaret, apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse. cum

Cal. sect. 20.
Aug. lib. contra Parm. 2. c. 8.
Roman. 15.
Ephes. 6.
Coloss. 4.
1. Corin. 2.
Aug. in psal. 43
Christus quo pacto sit dicendus unicus mediator.
Cyrill. lib. 12.
Ierem. 18.
Leo serm. 12. De passione domini.
Epist. 33. 34.
Cyrill lib. 11. in Ioan. c. 34.

liberatis enim ab interitu, etiam apostoli iure connumerantur; unius illos naturæ nobiscum fuisse constat: in quos mors imperium suum exercuit: sic æqualis illius Augustinus, Solus Christus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, ut nos per illum, sine bonis meritis, consequeremur gratiam. rursus, Etsi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remissionem, nullius martyris sanguis effunditur quod fecit ille pro nobis. sic & qui præcessit hos Hilarius, Domino, inquit, sæculi motus, tempestatesque calcanti non esse, quisquam passionis particeps poterat: solus enim passurus pro omnibus, omnium peccata soluebat; nec socium admittit: uniuersorum ipse redemptor est, à quo Petrus erat antè redimendus, quàm ipse in Christi martyrem reseruaretur. Ambrosius etiã, Nullius sanguis profuit, sicut Christi sanguis, neq; enim redimere nos potuit sanguis prophetarũ; neq; redemit nos Petrus, aut Paulus; Christi solius passione redempti sumus: solus ille nos redimere morte sua potuit, qui & Deus est & homo; qui si purus homo fuisset, præstare id nunquam ualuisset. Theologi etiam omnes, uno consensu, Christi passionem caussam esse pronuntiant salutis nostræ quod de nullius passione dicere auderemus: nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt, inquiunt omnes sacræ theologiæ candidati, quidem & prosunt nunc non modò iis, qui eas passi sunt, uerùm etiam aliis fidelibus fidelium passiones: at nostra redemptio non eis constat. Hoc enim, inquit Petrus Lombardus, passio illius sola potuit, qui Deus est & homo. Vides ergo Caluine, non alium redemptionis nostræ auctorem præter unum Christum IESVM nos prædicare, aut tenere, cuius solius liuore sanatis nos, esse nõ hominis alius cruore, semper & gloriamur, & ubiq; iactamus: huius primi ac summi mediatoris meritis cuncta nobis à patre suo concedi petimus, ac postulamus; quantumcunque ea merita proponamus æterno patri, quæ sancti, huius mediatoris sanguine & ipsi redempti, habuerunt. Nõ igitur grauemur mediatores suo modo eos sanctos appellasse, quos intercessores nobis assumimus & accersimus: ita tamẽ ut sicut nullius nisi Christi intercessione redempti sumus, sic nullius nisi filij Dei mediatione à morte liberemur. Sicut ergo iam redempti per suam mortem, alios pro aliis intercedere præcepto compellimur, cui hæret diuina promissio: sic aduocatos & mediatores assumere optimè possumus.

Aug. ad Bonif. lib. 4. c. 4. tract. 34. in Ioan.

Hilar. c. 14. in Matth.

Ambr. lib. 7. in Luc.

Theologorũ sententia de merito Christi.

Esaie 53.

Sanctos, qui de hac uita decesserunt, inuocare, tantò meliùs licere nobis, quantò ipsi de sua gratia certiores sunt facti, quàm fuerint, dum hîc nobiscum uersarentur, apertè ostenditur.

Cap. XVII.

DE HIS sanctis, qui in eadem nobiscũ nunc exercentur arena, non dubitat Caluinus, posse eos suis precibus multùm prodesse nobis: quare totã sui ingenij aciem eò solùm dirigit, quò probet, mortuis nihil eiusmodi posse conuenire. quare loquamur, necesse est, de eis, qui iam mortali corpore exuti regnant cum Christo, ab omni miseria alieni. ***Quantum ad sanctos attinet, qui carne mortui, in Christo uiuunt, si quam illis orationem attribuimus, ne iis quidem somniemus, aliam esse rogandi Dei uiam, quàm Christum, qui solus uia est; aut alio nomine Deo esse acceptas illorum preces:*** utinam tam facilè tu nobis, quæ petimus, dares, quàm id, quod in principio tu postulas, libenter nos concedemus: qui non aliam uiam somniamus, neque nisi in Christi nomine, eos petere uolumus. quasi turpe sit sanctis, non tam se suis meritis à Deo exaudiri, quàm quòd in filij Dei nomine, in quo cuncta agere se profitentur, petentes accipiant. nihil illis melius isto dulci nomine occurrere potest, in quo salui facti sunt credentes. humano more de sanctis aut cogitare, aut loqui, turpe est. per filium habent accessum in introitum; & quidquid petunt, Deo gratissimæ mentes in filij dilectionis paternæ nomine, quod identidem repetere gaudent, poscunt & accipiunt. postquam enim scriptura diuina, totaque sanctorum cohors ad Christum unum nos semper reuocat, postquam cælestis pater uoluit omnia in ipso recolligere: nimij stuporis fuerit, ne dicam insaniæ, nobis per sanctos accessum sic uelle

Sect. 21.

moliti,

moliri, ut ab illo abducamur, fine quo nullus eis aditus patet. quamobrem, quoties aut sancti se Deo offerunt pro nobis preces adhibituri, aut nos illorum operas apud Deum nobis asciscimus, semper ante diuinæ clemétiæ oculos obseruabitur filius ille æternus, cuius fratres isti sunt; qui & dedit eis potestatem filios Dei fieri, ac nominari: per quem etiam accessum habent ad Deum; atque non minùs nostras mentes idem Christus continuò occupabit. scimus enim nihil eos sic apud calestem patrem commendare, quàm quòd æterni filij imaginem gerant, innocentiam referant, sanctitatem exprimant, ipsum denique Christum suo modo repræsentent. itaque oratio sanctorum, & æterni patris exauditio, nostra demum inuocatio, qua eos nobis fautores & deprecatores accersimus, Christo est plena. tam longè à nobis abest, ut hìc à Christo ad homines reuocari cupiamus. Sed audi lector Christiane calumniam, accipe iniustam istius uexationem, fraudulentamque interpretationem. *Id autem aliquot sæculis factitatum quis neget? hodieque, ubi Papismus uiget, factitari? ad conciliandam Dei beneuolentiam eorum merita subinde obtruduntur, atque ut plurimùm Christo præterito, per eorum nomina Deus obsecratur. an non hoc, quæso, est munus unicæ illius intercessionis, quam Christo suprà asseruimus, ad illos traducere?* optimè tu Caluine erroris huius fontem ostendisti. non ergo miremur, si nullus est sanctorum patrum, qui à Christo in cælum translato ad hæc usque nostra tempora uixerunt, cuius calculo sanctorum cum Christo triumphantium intercessio approbata, & expetita non fuerit. illi sanè quia sub Papismo uigebant, Christi gloriam obscurantes ad sanctos totam traducebant. uiguit itaque sub Papismo Origenes, qui beatum Iob, sanctosque omnes precibus sibi conciliabat patronos, ac, ut cum lacrymis ac gemitibus pro se intercederent apud Deum, supplex deprecabatur. sub Papismo uiguit beatus ille ecclesiæ Edissenæ diaconus Ephrem, qui ante mille trecentos annos humiliter sanctorum martyrum apud Deum interpellationes postulabat pro miseris & afflictis hominibus; & Mariam θεοτόκον alloquens orabat, Esto nostra conciliatrix, & aduocata, in hora iudicij libera nos à futuro igne & tenebris: tu nanque es spes apud Deum Christianorum. sub Papismo igitur uiguit Gregorius quoque Nazianzenus, quem theologum Graci uocant, qui sanctum Basilium sic ad preces prouocat, Tu autem ô magne Basili, sacrum ac diuinum caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostrã à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre, ora. uiguit sub Papismo Hieronymus Gregorij discipulus, qui Paulam sic precabatur, Vale ô Paula, & tui cultoris senectutem orationibus iuua: fides & opera tua Christo te sociant, præsens faciliùs quod postulas, impetrabis. uiguit sub Papismo Synchronus huius Augustinus, ob id falsus dicebat, Orate dominum, orate piissimi, orate omnia agmina sanctorũ. uiguit sub Papismo Victor Augustini æqualis, qui ad patriarcharum, apostolorum, martyrũ, beatarumq́; omnium mentiũ pedes prostratus, ab eis, ut pro se orarent, petebat. uiguit sub Papismo ecclesiasticus poeta Prudentius, qui, sanctos oẽs sibi patronos poscebat. sub Papismo uiguit magnus ille Basilius, ob id deceptus dicebat, Qui aliqua premitur angustia, ad hos cõfugiat; qui rursus lætatur, hos oret; ille ut à malis liberetur, hic ut duret in rebus lætis. uiguit sub Papismo Gaudentius, qui imprudens hortabatur sanctorum martyrum tenere uestigia, ut ipsis intercedentibus, uniuersa, quæ poscimus, adipisci mereamur. uiguit sub Papismo Ioannes Chrysostomus, qui sic deceptus in laudibus ponebat pij imperatoris, quòd is purpura indutus ad martyrum sepulcta accederet, ipsos uelut uiuentes amplexurus; &, imperatorio fastu posthabito, staret supplex sanctis supplicaturus, ut pro se apud Deũ intercederent. Quid plura? scenarum fabrum & piscatorem etiam mortuos, ut patronos & protectores suos, orabat, qui diademate incedere solitus erat. sed & Chrysostomus nimiùm errabat, & imperator Christi gloriam obtrudebat, uterque sub Papismo. sed quid per singula infantia mea propè infinita prosequetur? uiguere hi omnes sub Papismo, fateor Caluine, quemadmodum aliquando ex nobis audies, & his multò plures, quos hìc referre operæpretium fore minimè arbitratus sum: qui omnes ad sanctorum intercessionem supplices confugerunt ipsi, & aliis, ut confugerent, auctores fuerunt. Mirum ô Caluine, quòd dum mutuò à proximis, qui nobiscum etiam in agone uersantur, iuuari nos orationibus petimus, non munus illius intercessionis unicæ, quã Christo suprà asseruimus, ad creaturas traducimus, nec timeamus uideri, Christum præterisse; arque

Origen. lib. 2. in Iob. Idem in Lamen.

Ephrem in serm. de laudibus sanctorum. Idem in Treno.

Nazianzen. in monodia Basilio.

Hieron. in epitaphio Paulæ.

Aug. in medit. c. 23. Victor. lib. 3. de persecutione Vãdalica. Paulinus, Prudentius in Panegyrico de obitu Celsi. Basil. serm. 40. martyrum. Gaudentius in serm. quem habuit in dedicatione Basilicæ cõcilio sanctorum. Chrysost. hom. 66. ad populum Antioch.

Manifesta repugnantia ostenditur in doctrina Caluini.

atque nostram diffidentiam prodere, dum subsidia nobis ita quæritamus: si uerò apostolos & martyres post coronas, uictorias & triumphos inuocemus, statim tibi uideamur, non aliunde sanctorum intercessione delectari nos, nisi quia anxietate laboramus, perinde ac si hîc Christus deficeret, aut nimiùm seuerus foret? Vinculis tenebatur apostolorum princeps, ecclesiæ pastor Petrus; fiebant orationes pro eo ab ecclesia; num id factitatum est, quòd Christi patrocinio diffiderent? commendat se Paulus fidelium precibus, num tantus animus apostolicaque celsitudo aliqua perplexitate Christum inhonorabat, aut solius mediatoris titulo spoliabat, qui ut illi in singularem prærogatiuã à patre datus est, ita neque aliò transferri debet? si mortales & peccatores, cùm pro regibus, pro regnis, pro magistratibus, pro singulis postremò personis orant, neque ipsi Christi munus iniquè usurpant, neque qui ab eis eiusmodi preces extorquent, uenia dignum committunt, sed magis laudantur: quare, te precor, nos, qui æternum æuum uiuentes, intercessores nobis asciscimus, eo ipso quidem gloriam natiuitatis Christi obscuramus, quia iustos aduocatos, & qui displicere nunquam Deo, & Christo poterũt, nobis assumimus? crucem'ne euacuamus, cuius fructus maximè in illis perlucet? num quidquid aut fecit, aut passus est, (quod omne propter ipsos electos fuisse eum operatum, scripturæ nihilo magis tradunt) sua laude exuimus ac defraudamus? *Siquidem huc tendunt omnia*, inquit Caluinus, *ut solus sit, & habeatur mediator*: huc tendũt diuina omnia Caluine, scilicet ut à Christo uno redẽptionis nostræ mediatore, & omnis boni perenni fonte ipsas etiam sanctorũ preces pendẽre ostendant. at tu aliorsum tẽdis, aliud longè diuersum moliris. nempe, primùm ut amicos, filiosq; Dei, & mẽbra Christi corporis obscures; deinde, ut Deum ipsum à nobis contemni facias; omnẽ demum beneficiorum memoriã sempiterna quadã obliuione obruas. huc huc simulata ista tua omnia, neq; aliorsum tẽdunt. Sed ad te redeo. si peccatorem similem mei patronũ mihi eligere uoluero, si meã caussam illius orationi cõmisero, laudabor utique abs te: si uerò sanctum, qui iam cum Christo regnat, eum sequitur quocunque ierit, semper uidet faciem patris cælestis, qui denique unigeniti oratione satis præclara apud patrem iam commendatus est; si, inquam, huic negotium meum tradidero, illico'ne clamabis, Dei me benignitatẽ abiicere, qui se mihi in patrem exhibebat, amotis intercessoribus? ô homo, nobis Deus pater est, Christus dominus & frater, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ, corona & antesignanus sanctorum: cuius dulce nomen nisi fronti appensum, mẽti impressum gestarent sancti, nunquam ad supremum iudicem sibi aditum parauissent. anathema sit cuicunque IESVM diuidenti: oratio sanctorum, quotum rex Christus est, & in quibus Christus uinit, oratio Christi est. neque illi quidquam nobis impetrassent, nisi priùs Christi meritum æterno illi patri eos gratos reddidisset. nox sanctorum, nox Christi est: dum sanctos interpello, Christum per eos loquentem intelligo. Fratrem ergo Christum nobis esse agnoscimus; fraterno esse erga nos affectu, (quo nihil mollius, aut tenerius esse potest) cogitamus. quare sicut eum unicè nobis scriptura offert, ad ipsum nos mittit, & in ipso sistere nos uult; ita eũ unicè in omnibus quærimus, in ipsum aspiramus, in eo uno quietem nostram totam collocamus. Ipse, inquit Ambrosius, os nostrum est, per quod patri loquimur; oculus noster, per quem patrem uidemus; dextera nostra, per quem patri nos offerimus; quo nisi intercedente, nec nobis, nec sanctis omnibus quidquam cum Deo esset. Quid ais? quid dicis? Christo'ne prætertito, per nostra ora Deus obsecratur? quis ferre poterit istud tuum ingenium, tam ferox, tam parum uerax? quo pacto obliuisci poterit sponsa uiri sui, quem præ se diligat? quem præ se amet? uirginem hanc castam, puram, ac uerecundam, quo pacto putas, delectaret, neque ore quidem suo attigisse sanctos, nisi in iis expressam illius effigiem cerneret, quem amat, carumque habet? quî præterisse poterit ecclesia eum, à quo non præterita ipsa sit, sed omnium sponsi bonorum ex asse hæres testamento filij Dei, sanguinis etiam & corporis est scripta? Christi nomen fidelibus semper memoriæ hæret, ut nusquam sanctos alloquamur, quin priùs suam misericordiam à Dei filio in publicis litaniis expostulemus; omnesque orationes nostras, quas collectas uocamus, ad patrem ferè dirigamus, per Christum dominum nostrum; per illius, inquam, solius passionis ac mortis meritum, qui nos redemit. istud'ne est, contempto Christo, eiusq; nomine præterito, per sanctos Deum solicitare? sed scio, quid adhuc calumniator obiiciat.

Act. 12.

Sanctorum inuocationem, Christi patrocinium & preces roborant.

Ambr.

In litaniis semp Christi nomẽ pponitur: atq; eo terminãtur orationes nostra omnes.

obiiciat. quoniam duo opponit: primum, *Non minùs profanatur Christi intercessio, dum mortuorum precibus & meritis miscetur quàm si ea penitus omissa soli mortui in ore essent:* quia igitur rectè intelligebas, falsò nos accusari, quòd Christum cuiquam sanctorum postponamus, coactus es, ut uideo, æquipollentiarum leges repetere, quas senio oblitum iam fuisse te, non nihil uereri poteramus. deinde sanctos in tuis æquipollentiis mortuos uocas, de qua re mox agemus. sunt siquidem omnia suo ordine persequenda, & suis in locis collocanda; non sicuti Caluinus in usu habet: qui, cùm probaturus esset, nullam nos mentionem in orationibus nostris Christi IESV facere, ut hoc ostendat, mortuos, sanctos esse dicit. certè tuum argumentum non quattuor terminis constat, sed multò pluribus. arguis enim sic, Isti prætereunt Christũ: probo: nulla eius mentio illis habetur: ergo prætereunt Christum. nego antecedens. quid negasti? miscent, & annumerant eum mortuis, ergo, ergo. O bone Deus quàm acutus, immo quàm importunus senex. Alterum, quod nobis à Caluino obiicitur, id est, *Deinde in suis omnibus litaniis, hymnis & prosis, ubi sanctis mortuis nihil non honoris defertur, nulla Christi mentio:* non te tui & piget & pudet? in litaniis non dicimus, Christi ora pro nobis; (fateor) sed bene, Fili redemptor mundi Deus miserere nobis. & hoc, quia Dei gratia, non sumus Arriani, sed catholici. deinde, sanctissimi hymni, qui in ecclesia decantantur, quid crebriùs quàm Christi nomine percrepant? dispeream, si uel unus legatur, qui dulcissima Christi nomenclatione non personet, Christe sanctorum, decus angelorum, rector olympi. &, Tibi Christe splendor patris, uita uirtus cordium, in conspectu angelorum, uoce, corde psallimus. &, Hi sunt, quos retinens mundus inhorruit, teque secuti sunt, rex Christe bone cælitus. &, Hi pro te furias, atq; ferocia calcarunt omnia, sæuaque uerbera, rex Christe bone cælitus. &, Rex gloriose martyrum corona confitentium. &, Tu uincis in martyribus, parcendo confessoribus, tu uince nostra crimina, donando indulgentiam. itaque omittamus plura in hanc rem adducere testimonia. de prosis etiàm quid attinet dicere, omnes nihil tã sapiunt, quàm Christum; nihil tam ibi frequenter auditur, quàm Christi & nomen, & gloria; atque inuicta dextera, quæ sese pro suis sanctis & electis mirabiliter & potentissimè exeruit.

Sanctos esse fidos custodes nostros, à quibus liceat bona etiam temporalia non nunquam postulare, innumeris antiquorum patrum locis palàm ostenditur. Cap. XVIII.

RIMA igitur oppositio, quòd scilicet sanctorum precationibus munus unicæ illius intercessionis, qua pro nobis Christus apud patrem precator accedit, iniquè traducatur, quantum nos debeat mouere, omnes uident Caluine. uenio ad alteram, quæ tota posita est in criminatione, quòd sua procuratio cuique sanctorum attributa sit; ut pro negotij diuersitate nunc hic, nunc ille aduocetur intercessor. *Asciuerunt*, inquit Caluinus, *singuli peculiares sibi diuos, in quorum non secus atque tutelarium Deorum, fidem se contulerunt: neque modò (quod olim Israeli exprobrabat propheta) secundum urbium numerum, dij sunt erecti, sed secundum capitum multitudinem. Atque cùm in unam Dei uoluntatem desideria omnia sua referant sancti, hanc intueantur, in ea acquiescant, stolidè & carnaliter, atque etiam contumeliosè, de iis cogitat, qui aliam ipsis orationem assignat, quàm qua Dei regnum aduenire expetant; à qua longissimè abest, quod illis affingunt, unumquẽq; priuato affectu in suos cultores esse propensiorem. tandẽ, neq; ab horrendo sacrilegio abstinuerunt plurimi, non ut suffragatores iam, uerũ ut salutis suæ præsides inuocando. En quò recedant miseri homines, dum à legitima statione, hoc est Dei uerbo, euagantur. Accedit ultimò, quòd. ut tam fœdi criminis inuidiã à se deriuent, hoc tamen nullo colore defendent, rogari Eligium, uel Medardum, ut seruos suos respiciant; & iuuent è cælo; sanctam etiam uirginem, ut filium facere iubeat, quod petunt.* 2. Calumnia. 3. Calumnia.

HIS tribus tuis calumniis, ò Caluine, non ego respondebo, sed supra centum patres utriusque ecclesiæ, Græcæ & Latinæ, ab ipsis apostolicis temporibus, tecum congredi ego ostẽderem, nisi quòd uereor, ne in infinitum hæc res abeat. sed circa ea, quæ primo Sancti, custodes sunt à Deo constituti, singularum locorum.

Basil. in uita S. 40. martyrum tom. 1. operum fol. 128.

loco de tutelaribus diis commentus es, & quomodo sanctorum fidei nos committamus, sine offensione diuinæ illius maiestatis Dei nostri (qui nisi ciuitatem nostram, nosque custodierit, parum utique orbis totius, etiam angelorum, sanctorumq; omnium tutela nobis proderit) audiatur magnus Basilius: O' SANCTVM chorum, (gloriosissimos utiq; quadraginta illos martyres alloquitur) ò sacrum ordinem, ò cuneum inexpugnabilem, ò communes humani generis custodes, optimi curarum socij, precum ac uotorum inuicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores ecclesiarum, uos uos non terra contexit, sed cælum excepit: apertæ sunt uobis paradisi portæ: dignû profectò exercitibus angelorum, patriarchis, prophetis, & iustis omnibus spectaculum: nobis autem peccatoribus facti estis apud Deum aduocati. Si communes humani generis (auctore magno Basilio) custodes sancti martyres sunt Caluine, si curarum socij, uotorum suffragatores, legati apud Deum potentissimi, quid impedit, quò minùs nos, qui per imbecillitatem nostram non satis nos ipsos defendere à Satana, eiusque membris impunè grassantibus possumus, sanctorum fidei committamus, qui, uelut, sub tutelari præsidio, fratres suos contineant? in istorum tutelam libenter uenimus, non minùs, quàm in angelorum, quibus mandatum est, ut nos custodiant: sicut non minùs potentes sunt, quàm illi, ad custodiendos nos. sub horum tutela, Caluine, magna regna, nationes potentissimæ, magistratus, immo ipsi Christiani reges semper fortunatissimi fuerunt. De magno Basilio, suæ gentis & ciuitatis patrono ac defensore, Gregorius Nazianzenus dicebat, ET NVNC archisacerdos noster in cælis degit, ubiq; pro nobis, pro ciuitate sua, pro populo sacrificia offert; ac pro nobis omnibus, quorum gerit curâ, orat. licèt enim nos reliquit, non tamen animo, & patrocinio reliquit. Lege, lege sanctorum inimice, Basilius degit in cælis, ibi pro suis sacrificia offert, pro populo orat, quem non animo reliquit. Idem etiam, in sanctissimi senis Hilarij uita, hac appendice orationem suam finit: CETERVM, ò amicum & sacrum caput, quod & sermonis & silentij mensuram inter reliqua tua bona excellenter honorasti, hîc nobis sermonem siste; qui si ueritate minor fuit, non tamen meis uiribus inferior. Tu autem ò magne Hilari è supernis propitius nos respice, & populum hunc sanctum dirige, trinitatis sanctæ adoratorem; (quæ in patre & filio & sancto adoratur spiritu, contemplationeque comprehenditur) & nos in pace quidem foue, & compesce; in certamine autem dirige & suscipe; & cum te ipso statue; & iis, qui tales sunt, ut tu; etiam si magna sit petitio, in ipso Christo domino nostro, cui omnis gloria, honor, potentia in sæcula sæculorum. amen. Credemus'ne Caluine, Gregorium uerè theologum blasphemasse hîc, aut iniuriam fecisse domino nostro IESV Christo, quòd in unius mortui Hilarij fidem se contulerit, non secus, atq; tutelaris Dei? credemus'ne, iniuriam fecisse domino nostro IESV Christo, inuocando pro populo suo Athanasium in auxilium; ac firmissimam tutelam? euolue sæcula omnia, maiorum lustra monumenta, res gestas percurre, pro comperto satis habeo, reperturum esse te, hanc unam in tota ecclesia Christi omni ætate fidem fuisse; quam ante quingentos annos Petrus Damianus testatus est, antiquissimam esse, & cum ipsis apostolis natam. Isti, inquit, sunt aduocati, & patroni, quos apud iudicem habemus: pro quo isti intercesserint, sententiam non timebit capitalem. confugiamus ergo ad probata suffragia, nec nos deterreat enormitas peccatorum, quia maior est eorum pietas, quàm impietas nostra. consiliarij sunt regis nostri, & ipsius iræ sæpe resistunt, nec quos custodiunt, deserunt in tempore malo: sciunt enim, ubi clientes suos reliquerint, quantis hostium insidiis pateant. suspiremus igitur ad illorum & memoriam, & fauorem, ut ecclesiam Christi, quod hactenus fecerunt, sub umbra alarum suarum protegant, donec transeat iniquitas, & eos, quorum gerunt indefessam curam, perducât ad ipsius ecclesiæ sponsum, qui Deus est benedictus in sæcula.

Greg. Nazianz. oratione 8.

Idem orat. 18.

Petr. Damianus serm. in festo omnium sanctorum.

IAM alteram istius calumniam, quòd scilicet à sanctis stolidè & carnaliter (sic loqui solet Caluinus) præter Dei regnum multa priuato affectu poscamus, testimoniis etiam sanctorum, breui diluamus. Narrat sacer Ambrosius de Constantia, Constantini filia, quæ prudentissima uirgo ita obsessa uulneribus erat, ut à capite usq; ad pedes nulla mēbrorū pars à dolore libera remāsisset, quòd sic accepto consilio, spe recuperandæ salutis in unam sanctissimam Agnetem propensior fuerit: cuius precibus sanam (inquit Ambrosius) Christus IESVS eam reddidit, ut neque signum in eius membris alicuius uulneris

A sanctis, aliquando bona temporalia licet postulare.

Ambr serm. 90. in ordine sermonum tom. 3. fol. 402.

neris remaneret. narrat diuus Augustinus, senem Florentium, Hypponēsem, religiosum hominem, atque pauperem, oratione fusa ad uiginti martyres, quorum memoria apud Hypponenses longè celeberrima habebatur, anulo, mirabiliter intra grandis cuiusdam piscis uiscera reperto, ingenti miraculo subleuatum fuisse. refert idem, quòd cùm ad martyris Stephani reliquias innumerabilis gentium concursus fierent, diuinis beneficiis cultores sancti Deus cumulauit. orat cæca mulier ad sancti uiri reliquias, adsunt innumeri, adest loci episcopus. ibi cùm flores sacris pignoribus superpositi infirmis oculis admouerentur; mox sancti intercessione (mirabile dictu) cæca uidet, stupentibus qui aderāt, præit exultās, uiam carpit, uiæ ducem ulteriùs non requirens. Illius etiā piæ sarcinæ reliquias Lucillus episcopus (narrat Augustinus) ubi attigit, fistula, cuius molestia iam diu laborauerat, repentè sanata est: nā deinceps eam in suo corpore nō inuēnit. Sed quid ego minutissima colligo? longæ orationis processu, quamuis dulcore plenæ, persequitur ibidem Augustinus, consecutos homines fuisse gratissima etiam in hac uita dona sanctorum martyrum intercessionibus, dum eos fideles inuocabant, se suaque omnia illis committebant. ubi quò istorum nostri temporis hæreticorum insaniam iam ante mille ducentos annos retunderet Augustinus, asserentium, sanctos non inuocandos esse, quòd mortui sint, quòd opem ferre non possint, ob idque neque reliquias uenerari, neque ad eorum memorias peregrinari, aut sepulcra inuisere licere, immo his omnibus Deo & Christo eius, non paruam irrogari iniuriam, ut, inquam, istorum mendacia conuinceret, imposturas & falsitates capite sequenti eiusdem operis ac libri uniuersa hæc miracula, quæ per mortuos martyres in Christi nomine fiunt, & gloriæ Dei & Christi fidei, qua in ipsum martyres crediderunt, testimonium ferre, elegantissimè affirmat. audiamus ergo ipsius Augustini perillustre testimonium. Siue enim Deus, inquit, ipse per se ipsum miro modo, quo res temporales operatur æternus, siue per suos ministros ita faciat, & eadem ipsa, quæ per ministros facit, siue quædam faciat etiā per ipsorum martyrum spiritus, siue per homines adhuc in corpore constitutos; siue omnia ista per angelos, quibus inuisibiliter, immutabiliter & incomparabiliter imperat, operetur; siue quæ per martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantùm, & impetrantibus fiant; siue alia fiant istis, alia fiant illis modis, qui nullo modo comprehendi à mortalibus possunt: ei profectò attestatur hæc fides, in qua carnis resurrectio, in æternum prædicatur. Hactenus Augustinus. sequenti etiam capite elegantissimè ostendit, quāto digniùs honorentur martyres, qui ideo multa à Deo obtinent, his, qui eos mundo affectu inuocant, ut Deus uerus colatur; quàm dæmones, qui ob hoc quædam faciunt, ut ipsi dij esse credantur. antiquum etiam fuisse morem Augustinus scribit (ut referre me iam memini) recitari in templis martyrum, quid quisque ab eis beneficij accepisset. refert, ut dixi, Theodoritus, qui claruit anno 390. iam ab antiquis temporibus receptum, ut uotorum rei dona persoluerent; atque alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulacra suspenderent ex auro, argento'ne confecta. tu uerò, Caluine, queritaris, si nostræ salutis patronos inuocemus sanctos; miraris, si ad imagines sanctorum procidamus, atque eorum aduoluamur pedibus, quos scimus regi suo, & domino nostro gratissimos fuisse. *Coram sanctis*, inquis, *obmurmurant*, *Pater noster*: quid habet sinceritas ista, ab antiquis nostris patribus contracta, erroris? quid habet furoris? quid habet uitij? domini oratio ad Deum dirigitur, qui unus pater est; cuius solius nomen diuino cultu sanctificamus; cuius solius uoluntati diuina seruitute tenemur astricti: omnes unum regnum expetimus, omnes unum panem præberi nobis, humiliter ei supplicamus. cùm hoc ita sit, cùm plebs eius rei satis sit admonita, quod piaculū magne censor, si eam ipsam orationem, aut angelicam salutationem in eius ego honorem toties repetam, quem scio, ea ipsa deprecatione, aut ad uirginem sanctissimam affectu, assecutum quidquid habet? deinde quid impedit, ut si mihi diffidam, utpote quem innumera scelera onerant, si eam orationem, quæ mihi à Christo tradita est, per me relatam beatissimæ illi menti offerendam tradam? non quòd paternæ misericordiæ diffidā; (absit absit) sed quòd nimio horrore corā diuina maiestate stare pertimescam. Cogita tu Caluine iratum tibi pro tuis sceleribus Christianissimum regem: sanè, si saperes, esto ille misericors esset, esto formulā, qua placandus esset, scripto tradidisset, nisi omnino impudēs esses, fideles patronos accersendos curasses, eos præsertim, de quo-

Aug. de ciu. Dei lib. 22. c. 6.

Ibidem.

Aug. de ciu. Dei lib. 22. c. 9.

Quot ac quibus modis Deus ad preces sanctorū in nobis operetur.

Mos peruetustus ecclesiæ circa uenerationē ac inuocationem sanctorum, & ipsorum reliquias.

Similitudo hominis offensi, quem intercessores placant.

Hh rum

rum gratia meritò dubitare non poſſes, per illosq́ue ſuæ pietatis admonuiſſes. neque crudelitatis notam aliquam humaniſsimo principi inuſsiſſe te, quiſquam ſana mente diceret; ſed contrà magis regiam celſitudinem, ſimul cum incomparabili ipſius benignitate, ſuſpexiſſe, ac coluiſſe te, omnes ſummo iure dicerent. Liceat ſic & nobis philoſophari Caluine, ut uel hac duplici conſideratione ab omni ſuperſtitione, & errore pius fidelium animus uendicetur. quòd ſi aliquando is uſus apud ſimpliciores craſsior ac rudior fuit, piè eos docuiſſe magis debuiſſes, quàm turpiter ab omni religione cogitationem tuam ad iſtam impietatem tuendam traducere. Sed non deerunt in eccleſia integerrimi paſtores, qui ſimplicioribus uerum ac legitimum ſanctorum & imaginum cultum tradant, eosq́ue in eam rem legitimè inſtruant. ſicubi patrum noſtrorum in re hac rudiores aliqui terminos tranſgreſsi ſunt, nō deſunt, neque deerunt, qui corrigant; qui, omni procul ſuperſtitione amota, eccleſiam purgent; ut ſicut animus purus eſt, ſic munda, caſta, inuiolata, integra, liquidaq́ue omnia ſint. O' Caluine, quid apponit eccleſia hîc, quod non purum ſit, ſi idipſum animo non impio inde haurire uelis? agnoſce agnoſce, cādida eſſe hîc omnia, modò tuus animus integer ac candidus ſit. uerùm hoc ſit ſatis pro ſecunda tua calumnia refellenda: uenio ad ultimam.

ROGAS, quo colore defendere poſsimus, rogari Eligium, uel Medardum, ut ſeruos ſuos reſpiciant, & iuuent è cælo; ſanctam uirginem, ut filium facere iubeat, quod petūt: idipſum profectò ego quæram ab antiquis patribus: & quod illi mihi reſponderint pro ſe, hoc ego tibi reſpondebo pro me. at non hoc æquum eſt? ſi hîc ab infinitis, eiſq́ue nō contemnendis, peccatum eſt, quid in nos ſæue iudex tam dirè animaduertis, cùm aliis ueniam des? ò ſanctiſsime Cypriane, martyrio ac doctrina ornatiſsime, ò inclite Athanaſi, ò magne Baſili, ò laudatiſsime Gregori theologe, ò Mediolanenſis Ambroſi, ò Chriſtianiſsime Hieronyme, ò eccleſiæ lumen Auguſtine, ò Chryſoſtome uerè aureum os habens, ò ſanctiſsime monache Ioannes Damaſcene, ò dulciſsime Bernarde, ò ſummæ ſanctitatis exemplar Gregori papa & pater clementiſsime, ò Ignati apoſtolice ſenex, ò eruditiſsime Dionyſi, ò uenerande presbyter Origenes, ceteriq́ue uos omnes, qui ſanctorum uitas, curſus, martyria, uigilias, orationes tam eleganti ſtylo perſecuti eſtis, uos appello, uos conuenio: quid, rogo, cauſſæ fuiſſe potuit, quòd omnibus ætatibus mortuos honoraſtis? iam defunctos mortali uita inuocaſtis? orationibus uobis conciliaſtis? quem non fefelliſſent uoces illæ ueſtræ, O' diuinum caput, nos ex alto reſpice; ò ſanctiſsima Maria, θεοτόκος, eſto nobis propitia; ò ſanctiſsimi martyres, nos in certamine ſuſcipite, fouete in pace, & cum nobis ipſis ſtatuite; iube ſanctiſsima mater, ad tuum filium nos uenire; ò Paula, eſto noſtri memor; ò amicum & ſacrum caput, iuua nos, foue nos, reſpice nos? quid nos tam craſſum impietatis monſtrum, quo & uos ſimul, atque nos angelis & hominibus redderetis execrabiles, docuiſtis? tu etiam Beda uenerabilis, Ruffine presbyter, clariſsime Euſebi, Maxime epiſcope Taurinenſis, Caſsiodore illuſtris ſenator, Theodorite Cyrenſis epiſcope, Victor Vitenſis antiſtes, Iuſtiniane, Pauline Nolane, Poſsidoni Calamenſi, Egeſippe, Petre Damiane, nos, inquā, appello, quo colore defendetis toties à uobis rogatos fuiſſe ſanctos? quo nomine ipſorum geſta referebatis, petentes ab eis, ut pro præſtito ac collato in eos à uobis obſequio, & pro labore impenſo uos ſeruos ſuos, nosq́ue filios ueſtros ex alto reſpicerent, & è cælo iuuarent? adeſt unus Caluinus tantæ impietatis exigens pœnas, tam fœdi criminis ſupplicia, & cum ſanguine poſcens. quem non mouiſſent, ò beatiſsime Ephrem, cultor eremi nobiliſsime, tantopere à Hieronymo commendate ſenex, quem non mouiſſent ad ſanctiſsimam uirginem inuocandam uerba illa abs te, ad eandem emiſſa, ante 1300. annos? O' CELEBERRIMA VIRGO, (ſic enim eam nominas benedicte homo) tu, peccantium & auxilio deſtitutorum adiutrix; tu, procella uexatorum portus; tu, carcere clauſorum liberatrix celeberrima; tu, ægrotantium exultatio, & omnium ſalus; tu, mundi lætitia. ecquid non? ò domina, princeps præſtantiſsima, regina, & perquàm benedicta; puella ueneranda, dominorum domina, puriſsima, ſub alis tuis cuſtodi me, & protege; miſerere mei, qui ſum luto inquinatus, qui ſceleribus quamplurimis creatorem meum, filium tuum, ac iudicem uiuorum ac mortuorum offendi. non mihi alia fiducia, ò uirgo ſincera, ex ulnis equidem maternis tibi domina mea deditus ſum; miſerabilis, & cliens tuus uocatus ſum, ne maleuolus Satanas

Omnibus ſeculis ſancti iam Chriſto fruentes in uiuentium auxilium accerſebantur precibus ac orationibus.

Ephrem. de laudib. beat. Mariæ uirg.

tanas, me ad inferni portas abducat. tu enim meus portus ò uirgo inuiolata, & præsens auxiliatrix; denique sub tutela, & protectione tua totus sum: crebris te lacrymis ò celeberrima mater, imploro; tibi, tuisque pedibus aduoluor, domina mea, suppliciter clamans, ne dulcis filius tuus, & uitæ omnium dator ob multa, quæ patraui scelera, tollat me de medio, & miseram animam, ceu leo, diripiat; uel, uelut sterilem ficũ, infelicissimè excidat: sed obsecro, pro me Christum adeas, ut subeam ego aulas illas beatorum: ubi non sunt lacrymæ, non uexatio, non molestia, non mors, non tormenta, non locorum angustiæ, sed lætitia, & inexhausta uoluptas iustorum, delitiæ, exultatio, gloria, ac splendor: imple os meum gratia dulcedinis tuæ ò Maria, illumina mentem ò gratia plena, moue linguam, ut te laudem. tandem sic omnia terminas, PRECIBVS DEI GENITRICIS, SEMPER VIRGINIS, & exercitus cælestium, & cœtus angelorum, cherubim, seraphim, prophetarum, martyrum, hierarcharum, sanctorum studiosorum intercessionibus, & omnium beatorum supplicationibus miserere tuæ creaturæ mi Deus clementissime. scripsisti etiam pari elegantia de laudibus martyrum orationem, in qua neque uerbum unum præterisse passus es, quo non te ipsis martyribus commendatissimum redderes. Pater sancte, quid nos sic fefellisti? diaconę fortunatissime, quale euangelium nobis filiis tuis decantasti? ad te uenio optime (cuius integram fidem, sanctam uitam, eruditionem diuinam dum sanctus Hieronymus laudat, uix sibi satis totus esse uidetur) quid, cedo, in caussa fuit, quòd hunc antiquum errorem non cohibuisti ac coercuisti; sed tuis scriptis fauisti, dum multorum martyrum pariter, ac pontificum, posteritati calamo tradens historias, eorum imagines adorandas, sepulcra uisenda, memorias recolendas, ac denique pro nobis miseris ipsos orandos esse, facilè unumquenque doces, qui tua legerit? De Epiphanio, nobilissimo antiquitatis teste, est, quod queramur, ac de Gregorio Nicæno episcopo, atque de Paladio Helenopolitano præsule, qui omnes sanctorum laudibus, sanctorum hymnis, sanctorum honoribus, sanctorum demum inuocationibus pleni sunt. legant qui uolent, de me affirmare possim, neque unum omisisse, quem non & legerim, & simul cum eo honorem sanctis martyribus non detulerim, meque custodiendum tota mente cum ipsis auctoribus non commiserim. Iam ego ex eis didici Caluine, quid huic tuo cauillo responderem. rogas, quo colore inuocetur sancta Maria Dei mater; respondebo cum Bernardo, quia mater est: rogas, quo colore inuocentur martyres; respondebo cum Augustino, quia pro Christi honore animas suas dederunt: rogas, quo colore inuocentur mortui; respondebo cum magno Basilio, quia uiuunt cùm Christo: rogas, quo colore ad statuam & picturam martyrum sanctorum prostratus iaceam; respondebo cum Cypriano, quia pretiosa sunt pignora, quæ terra nostra futuræ regenerationis retinet: rogas, quo colore dominicam orationem sancto recitemus; respondebo cum Petro Damiano, quia ipsi offerunt eam pro nobis; & cum sanctissimo Ephren, quia per ipsos post Dei filium accessum habemus ad iudicem, quem timemus: rogas, quo colore sanctorum sepulcra, & cum lacrymis uisitemus; respondeo cum sancto Hieronymo, quia nos iuuare possunt, & nostris precibus suas adiungunt, atq; optimè obsequium beneficio rependere solent. nulla in re magis conueniunt sancti doctores, quotquot scripserunt à Christo passo Caluine, omni sæculo, omni ætate, ac tempore, quàm in ea re, cuius tu quæsiuisti rationem. quòd si fortè ipse dicas, me non dum attulisse, quod sacrilegum istum tumorem compescere posit: ego uerò ne id posse effici quidem fateor, quin semper fremat impietas, atque obmurmuret: mihi tamen dixisse uideor, quod ad obloquendi, non rationem tantùm, sed prætextum quoque adimendum sufficeret. at uerò si pergas dicere, nondum tuum scrupulum solutum esse, eodemque cardine adhuc uersari nos: non aliud respondebo, quàm illud sapientis, Peruersi difficilè docentur, & corriguntur. Sed quia ad maiora festino, liberis multa prætermitto, atque in ulteriores Caluini obiectiones dissoluendas toto animo incumbam.

Verba Ephren beatissimi, quem tantopere laudat Hieronymus.

Idem de laudibus martyrum.

Quo colore inuocentur à nobis sancti.

Bern. de laud. uirginis.

Aug. in uita Stephani & Laurentii.

Basil. in uita Hilarii.

Cyprian. in uita 40. martyrum.

Petrus Damian. in serm. sanctorum omnium.

Ephren de laud. beat. uirg.

Hieron. de laudib. Paulæ.

Ecclesiast. 1.

Respondetur Caluino obiicienti nobis concilium Carthaginiense tertium; atque multa ex conciliis Carthaginiensibus pro orthodoxa fide producuntur. Cap. XIX.

CVM EA doctrina, quæ de inuocatione, ac precibus sanctorum est, in ore fuerit semper omni populo Christiano: non tamen cessat Caluinus, pro se antiquitatem obtendere: atque concilij Carthaginiensis testimonio nobiscum congredi uult. *Olim uetitum fuit in concilio Carthaginiensi, ne ad altare directa fieret precatio ad sanctos: ac probabile est, cùm sancti uiri impetum prauæ consuetudinis non possent in totum compescere, hanc saltem moderationem adhibuisse; ne hac forma uitiarentur publicæ orationes, Sancte Petre ora pro nobis. quantò autem longiùs euasit diabolica eorum importunitas, qui ad mortuos transferri non dubitant, quod Dei & Christi erat?* concilium Carthaginiense allegas, quotum autem in ordine ipsum legatur, præteris. mos est iste tuus, quò uel indoctos dolo malo teneas, uel peritiores multa lectione oneres, ut laborem fastidientes facilè tibi credant. sed non hîc, sicuti in aliis diuinis permissionibus, ratio optima cælesti consilio defuit. ecce enim eos, qui ueræ fidei zelo nihil omittunt, uniuersa cogis maiore cura legere; atque imprudens satis ad eam lectionem mittis, unde sanctorum patrum sentétiis aduersum hæreticam prauitatem armati atque muniti paratiores redeant. est unum Carthagi-
Conc. Carthag. sub Cypriano. niense sub Cypriano, quod etsi per Cornelium & Stephanum, summos orbis pontifices, correctum sciam: nimiùm tamen hæreticos detestari ibi iubemur, à quibus neq; ba-
Conc. Carth. 1. ptismum quidem accipiendum censebat martyr Cyprianus. hoc etiam certum est, nihil ibi actum contra uenerationem, & inuocationem sanctorum; præsertim cùm ibi Cyprianus præfuerit, qui eximius fuit sanctorum cultor. Venio ad primum celebratum tempore Siluestri primi. huius secundus canon de martyrum sepulcris, & honorificen-
Can. 2. concil. Carthag. 1. tia ita decernit, Martyrum dignitatem nemo profanus infamet: at si quis ad iniuriam martyrum, caritati eorum adiungat infamiam, placet eos, si laici sunt, ad pænitentiam redigi; si autem sunt clerici, post communionem, & post cognitionem honore priuari. Vides'ne te omni honore priuatum Caluine, uel eos patribus auctoribus, quorum testimonium in nos reiicere uolebas? præter hunc canonem nihil ampliùs lego. transeo ad
Conc. Carth. 2. Can. 2. secundum Carthaginiense, habitum anno 428. circa tempora Siricij papæ, cuius certè concilij secundo canone, cælibatus episcoporum & sacerdotem, iuxta quod apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, custodiri præceptus est. Ecce, quid fecerit Cal-
Can. 3. uinus, dum sine certo numero, & citatione Carthaginiense concilium producit. ibi de chrismate agitur, quod uos irrideris; ibi de sacrificio altaris, de celebratione mis-
Canone 1. 8. 9. sarum, de excommunicatione, & anathemate non pauca legimus: quæ omnia importunis sannis ista progenies uiperarum, ac dira genimina contemnunt. quòd uerò
Conc. Carth. 3. non dicatur publicè, Ora pro nobis sancte Petre, nihil tale lego. accedo ad tertium: fortè hîc reperiam, quod obiecit Caluinus. ubi profectò quidem canon secundus magnopere annotandus est contra nostri temporis hæreticos, qui uolunt, in concilium
Canone 2. uocandos esse, & admittendos laicos homines. canon porrò sic habet, Placuit, ut propter caussas ecclesiasticas & fidei, quæ ad perniciem plebis sæpe ueterascút, singulis quibusque annis concilium conuocetur: ad quod omnes prouinciæ, quæ primas sedes habent, de conciliis suis binos, aut quantos elegerint, episcopos mittant: ut & minùs inuidiosi, minusque hospitalibus sumptuosi existant: atque, congregato conuentu, ple-
Can. 19. na possit esse auctoritas: de Trypoli autem, propter inopiam episcoporum, unus episcopus ueniat: de laicis, οὐδεὶς λόγος. etiam in eodem concilio pro cælibatu statuitur, ut lectores, cùm ad annos pubertatis uenerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. Vide, quanta nos legere coegeris, tibi tam contraria, & cum tuo isto instituto ex diametro pugnantia, antè, quàm perueniendum nobis esset ad cano-
Can. 23. nem 23. ubi agitur de precibus & orationibus. quem canonem, cum ipsum esse, quem tu nobis obiicis, cogor assentire: quòd de sanctis martyribus, & de eorum preci-
bus

bus toto isto concilio mentio non fiat, nisi canone 23. & canone 47. at non tam stolidus & insanus eris, ut posteriorem horum canonem contra martyres militare oblatres, quem uides, eorum honori tam apertè fauere. Placuit, inquit canon, synodo, ut prater scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis, Exodus, Leuiticus, (audi patienter Caluine: multa enim hic referenrur, quæ auribus istis ingrata satis erunt. sed tibi, non nobis, succenseas, oportet, qui nos ad patres istos amandasti; eosque, sanctos uiros, & ueraces nominasti) Numeri, Deuteronomium, Iesus Naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quattuor, Paralipomenon libri duo, Iob unus, Psalterium Dauidicum, Salomonis libri quinque, libri duodecim prophetarum, Iesaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Ester, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. ò sanctum Deum, quis istos patres ferat Caluine? ecce, inter ecclesiasticos libros duo annumerantur Machabæorum. ualeant patres isti: quorsum eos in iudicio testes, & rogatos quidem induxisti? uniuersam, ut uideo, caussam tuam ipsi destruent. sed reuertamur ad reliqua. noui autem testamenti, uiginti septem, (neque hoc multùm Caluino meo fauet: sed quid faciendum? ipse uulnera patietur, suis facta telis) euangeliorum libri quattuor, actuum apostolorum liber unus, Pauli epistolæ tredecim, eiusdem ad Hebræos una, (neq; hoc adhuc certum est Caluino, sed meo iure facio, si testes ab eo productos examinari satis, atque satis uolo) Petri apostoli duæ, Ioannis apostoli tres, Iudæ apostoli una, Iacobi una, (bene sit iis patribus, quamuis malè Caluino, qui tam imprudenter eum, qui se interficeret, hostem, testem induxit) Apocalypsis Ioannis, liber unus: qui omnes sunt uiginti septem. sequitur in canone, Hoc etiam fratri & consacerdoti nostro Bonifacio, pro confirmando isto canone, innotescat; qui à patribus ista accepimus in ecclesia legēda. non'ne intelligis istos patres sub Papismo uiguisse Caluine? cur igitur eos contra sanctos in iudicium uocasti? liceat etiam (statuit concilium) legi passiones martyrum, cùm anniuersarij dies eorum celebrantur. O' homo, quid oblatras? quid obgannis? uides'ne, dies dicari sanctis martyribus? sed reuertamur ad canonem 23. qui sic habet, Nemo in precibus uel patrem pro filio, uel filium pro patre nominet: & cùm ad altaria sistitur, semper ad patrem dirigatur oratio: & quascunque preces sibi aliquis describit, non eis utatur, nisi priùs eas cum instructioribus fratribus contulerit. Hæc canon. qui sanè apertè tuā impietatem damnat Caluine: tantum abest, ut uel latū pilum ab antiqua consuetudine declinet. nā pari ratione, si bona tua consecutio esset, liceret nobis inferre, filium non esse orandum. quæ quàm sit importuna blasphemia, satis uides. approbat igitur canon publicas preces, quæ ad patrem, filium, & spiritum sanctum, immo quæ ad martyres fiunt; postquam modum sancta synodus ibi præscribit, ad quem eiusmodi preces & supplicationes nobis adhibendæ sunt. quod etiam in altera canonis parte simpliciorum preces per peritiores discuti, atque examinari præcipitur, manifesta est approbatio inuocationis sanctorum; modò debita lege, & antiquo more martyres inuocentur. qui enim modum, quo Deus honorandus sit, explicat, non diuinum cultum prohibet, sed magis stabilit.

Can. 47. de libris canonicis.

Anniuersarii dies martyrum iubentur fideles celebrare.

Canon. 23.

Verus ac legitimus sensus canonis 23. conc. Carthag. 3.

Sanctos, qui mortui sunt, caritatis præcepto orare pro nobis astringi; ipsos mortuos Deo non esse, nec uocandos esse umbras; ac quo pacto preces nostras intelligant, explicatur.

Cap. XX.

LTIMO iam tu Caluine instas contra sanctorum inuocationem, & preces, *Quì uel angelus, uel dæmon ulli hominum de eiusmodi, quam fingunt, intercessione, ipsorum syllabam unquam renuntiauit? in scriptura enim nihil tale extat. Quæ ergo eius comminiscendæ fuit ratio? nam, quod efficere student, ut scripturæ auctoritate uideatur subniti eiusmodi intercessio, frustra in eo laborant:* ecce rationem fortem, & multarum hæresum parentem. non legitur in scriptura, non legitur in scriptura, ergo cōmentum est, ac figmentum humanum.

Cal. sect. 21. & 22.

Cal. sect. 31.

Prima probatio ex script.

sed, ne clamites destitui etiam nos testimoniis diuinis, audi patiēter. primò, loca omnia, quibus præcepto mandatur fidelibus, ut pro se orent cum exauditionis diuinæ promissione, ego omnia congesta haberi hîc uolo: iam infero, quantò maiorem illi erga Deum caritatēm retinent, tantò propensiore amore in nos feruntur: insuper, quòd Deo coniunctiores sunt & gratiores, magis securos esse eos de exauditione conuenit. spiritus igitur ille diuinus, qui miserabilium personarum, & fidelis cœtus preces apostolicis etiam uiris multùm prodesse explicuit: idem ipse, pro nobis sanctos orantes meliùs à Deo exaudiri, diuina scriptura testatum reliquit. sic argumentatus est diuus Aug. inquiens, Si exauditus est sanctus Stephanus, ut eius orationibus deleretur peccatum, quod commiserat Saulus; commendemus ergo nos orationibus eius: multò enim magis nūc exauditur pro oratoribus suis à regnante domino nostro Iesv Christo. sic etiā argumentatus est gloriosus Hieronymus, qui libris duobus istum Vigilantij errorem, quo & nunc Caluinus Christi ecclesiam recens uexat, & premit, optimè confutauit. Si apostoli & martyres, ait, adhuc in corpore constituti possunt, & debent orare pro ceteris, cum promissione exauditum iri à Deo, quando pro se debent adhuc esse soliciti; quantò magis post coronas, uictorias, & triumphos? Si piè dicebatur à Paulo, inquit, in terris degenti, Ora pro me dominum; cur impius habeatur, qui totidem uerbis eum nunc appellet, in cælis degentem? sic argumentatus est Maximus episcopus Taurinēsis, qui claruit anno 420. Tenentes, inquit, itaque fratres tantæ huius promissionis fidem, de suppliciis patrum nostrorum, pro Christi cōfessione susceptis, fidelibus gaudiis exultemus: quoniam, qui de martyrum morte lætatur, martyres non dubitat cum Christo regnare post mortem. nos uerò ecclesiarum omnium reuerendissimos patres, Petrum dico, & Paulum, piissimis studiis honoremus; quibus Christi præstante gratia, & uera nos docente fide, factus est hodie de morte natalis; quibus finis uitæ, uiuendi initium dedit; quibus (ut idem Paulus dicebat) uiuere Christus erat, & mori lucrum. erat utique Christus eis uiuere, quibus uita non erat sine Christo; erat eis Christus uiuere, quia totum proficiebat Christi ecclesiis, quod uiuebant; erat eis mori lucrum, qui tali morte uitam sibi mercabantur æternam; erat eis mori lucrum, quorum corruptioni incorruptio succedebat; & damna præsentium temporum, lucra perpetua sequebantur. quòd si uiuentes, claues ambo Petrus & Paulus à domino acceperunt, scientiæ hic, ille potentiæ: ergo è cælis diuitias immortales ille dispensat; scientiæ uerò thesauros copiosiùs nunc iste largitur. sunt enim scientiæ thesauri, sapientiæ & scientiæ Dei, absconditi. sed quid ago? quò pergo? non est sanctus, Græcus, neque Latinus, non antiquus, non medio tempore, non nouissimè natus, qui uerè sanctus sit, qui non considerat sanctos, qui mortui sunt, absque macula iam & ruga, omni de se cura ac solicitudine uacuos, ea iam, ad quam nos sic anhelamus, cælesti patria potiri. quare, cùm fratres nostri fuerint, cùm eiusdem, cuius & nos membra sint, cùm nos non diligere non possint, cùm fides ac spes desituræ sint in patria; caritas autem perficietur, ne dum non intermittetur: profectò nulla ratione uacare poterunt, quin plurima cura pro nobis urgeantur. preces autem eorum tantò plus ponderis obtinere apud Deum dubium non est, quantò certiùs scimus eos apud illum gratia plurimùm ualere. quod de iis uix certò sciri potest, qui non dum sunt de corpore mortis huius liberati. Sicut igitur qui in terris degunt homines, uicissim alij aliorum precibus se commendare possunt; (hoc enim alendæ in ipsis caritati officium seruit, dum suas inter se necessitates uelnti partiuntur, & mutuò suscipiunt: atque id quidem faciunt ex domini præcepto; neque promissione destituuntur) ita sanè necessaria cōsecutione sequitur in sanctis: ubi maior uiget caritas, qua nos unicè amant, cupientes illuc omnes transferri, maiore uinculo ad intercedendum pro nobis astringi. deinde, quò gratia apud Deum maiore pollent, uidentque cariores Deo se esse; eò maiori certitudine, quam de promissione diuina habent, lætantur. igitur perfectior illa caritas, qua Deo & nobis proximis suis tenentur, eos constringit, ut pro nobis intercedant apud æternum Deum; gratia uerò, qua apud Deum pollent, se exauditum iri securos reddit. non'ne meritò tem stultam tu iudicares, si quis asserere auderet, quòd præceptum hoc de pascendo proximo, ac sustentando, & de inuicem subueniendo non obliget eum, qui iam diues effectus est; ut qui mutuas uices à proximo accipere non possit? utcunque igitur pauper inedia

Aug. 1. S. Stephani & in lib. de ciuitate Dei ubi suprà.

Hieronym. aduersus Vigilan.

Max. episc. Tau. in serm. 1. natalis Petri et Pau.

Idem serm. 5. natalis apostolorū.

Caritas in sanctis, loco præcepti ei est, gratia uerò promissionis.

inedia tabescat, & absumatur, diues hic erit liber à præcepto sola ea ratione, quòd scilicet extra eiusdem periculi aleam sit positus. si uerò ulteriùs addas, hoc ipso præcepto de subueniendo proximo nos quidem teneri, sed quàm diu incerti sumus, ope nostra, ac subsidio nos ei patrocinari debere; longeque secius se rem habituram, si diues hic certò sciat, se id facilè præstare posse: ò pulchram theologiam. dicis ergo, illo præcepto intercedendi eos tantùm teneri, qui adhuc in agone certant; non qui reposita corona fruuntur: dicis, illo præcepto obligari tantùm, qui, sicut & nos, egentes sunt; non qui diuites uiuunt; promissionem eos habere exauditum iri à Deo, quibus incertum est, an Deus gratus sit eis: eam autem conuenire negas, quibus gratus non esse non potest: postremò intercessione mortalis hominis, & qui à Deo deficere possit, asseris, unigeniti filij Dei Christi domini morti, cruci, & orationibus, ne minimum quidem derogari; at sancti immortalis, qui à Deo nunquam auocandus sit, huius, inquam, precibus uelle nos iuuari, omnem protinus diuinum honorem ad creaturas traduxisse criminaberis? Ecce igitur, Caluine, præceptum hoc de orando Deo pro proximis nostris, à caritate natum est: ubi caritas maiores radices immiserit, magis ibi præcepti uis, & obligatio uigeat, necesse est. præceptum etiam hoc in promissione terminatur. quò itaque gratia maior est, quæ ipsam promissionem firmat; eò regnum ipsi præcepto firmius stabilietur. noli Caluine tanto pietatis uoto sanctos exuere, qui nihil toto uitæ decursu magis, quàm pietatē, & misericordiam spirarunt: noli diffidere, sanctorum caritas in cōmunione corporis Christi continetur: noli uereri. quamuis enim pro nobis eos intercedere dicamus: non tamen ideo à sua quiete discedunt, ut opus sit distrahi ipsorum animos in terrenas curas. quare inuocabimus bene eos; sed nunquam ab eo, cui in æternitate hærent, auocabimus. oratione mutua, qua pro se, in terris degentes homines, uicissim orant, caritas & acuitur, & augetur: at, quæ sanctorum est pro nobis deprecatio, à caritate perfecta & consummata proficiscitur. illa caritatem auget; hæc uerò, non nisi ab aucta, atque perfecta profluit. igitur illa duo, quæ primas tenere in oratione semper Caluinus docet, scilicet, quòd ex præcepto fiat, & quòd promissione non destituatur, eadem etiam duo primas maximè obtinere in oratione sanctorum, palàm & euidenter ostendimus. quo loco ferre non possum, sed satis acerbè & molestè patior Caluinianam impietatem, importunamque in Deum cæli blasphemiam, & in sanctos inexcogitabilem impudentiam. ait enim, *Omnes eiusmodi rationes à mortuis absunt, quos à nostro contubernio, dum subduxit dominus, nullum nobis cum illis reliquit commercium, ac ne illis quidem nobiscum, quantum assequi licet coniecturis. quod si quis caussetur, fieri non posse, quin eandem erga nos caritatem retineant, ut sunt una nobiscum coniuncti: quis tamen eousque longas illis esse aures reuelauit, quæ ad uoces nostras porrigantur? oculos etiam tam perspicaces, qui necessitatibus nostris aduigilent?* uides'ne quanta fuerit uis argumenti, postquam te coegit, eos mortuos appellare, qui meliorem uitam uiuunt, quàm nos; quorum uita magis mors dicenda est, quàm uita. nos quotidie morimur; neque est hora ulla, qua non fiat aliqua uitæ nostræ diminutio. scilicet mortui sunt, à quibus dæmones pellūtur? morbi fugantur? qui mortui sunt, uitæ restituuntur? scilicet mortuorum Deus est, & non magis uiuentium? Obdormiuit, inquit scriptura de sancto Stephano, in pace. super quibus uerbis Augustinus sic ait, O' somnum pacis, quid isto somno tranquillius? quid isto somno quietius? qualis ibat ad amicos, qui sic diligebat inimicos? post hæc autem uerba, ait de sanctissima uirgine & martyre Potamiena Eusebius Cæsariensis, Constanter suscepit statuta supplicia picis calidæ paulatim per artus ac membra diffusæ: & hoc modo beatissima uirgo non tam mortua fuit, quàm è terris migrauit ad cælum. SANCTORUM mors, dicebat Magnus Basilius, olim planctu & lacrymis cohonestabatur: uehementer Ioseph mortuum Iacob fleuit; Mosis mortem Iudæi haud parum planxerunt; Samuelē quoque multis lacrymis ornarunt: nunc uerò, morientibus sanctis, exultamus. tristium nanque, post crucem domini, immutata est natura. iam non ampliùs sanctorum obitus lamentationibus prosequimur, sed tripudiis diuinis circum ipsorum sepulcra ueluti coreas ducimus. somnus autem iustis est mors; immo magis migratio ad uitam meliorem. hinc est, quòd sic martyres exultant, dum trucidantur: nam desiderium felicioris uitæ iugulationis dolorem extinguit, & emortuum reddit. pericula nō respicit martyr, coronas respicit, plagas non horret,

Si intercessionibus uiuorum nihil abrogatur Christi precibus, neque etiam orationibus sanctorum.

Sancti à beatitudine non possunt abstrahi.

Cal. sect. 24.

Matth. 22.

Act. 5.

Sancti non sunt dicendi mortui, sed uiui.

Euseb. lib. 6. hist. eccl. c. 4.

Basil. tom. 1. operum f. 125.

horret, quasi iam iam ad futura præmia enumerat. non uidet lictores, infernè flagellantes; sed angelos, supernè latis omnibus, acclamantes audit. non spectat quod leue & momentaneum est tribulationis suæ, sed ad præmiorum æternitatem, sed ad splendidum arrhabonem, sed ut diuinis acclamationibus ipsi applaudatur ab omnibus, & innumeros uinctos è sepulcris uiuus ipse conuertat & attrahat. Hæc Basilius. Trahebatur

Chrysost. hom. contra Gentiles de uita Babila episcopo et mar. tom.3 fol.614.

capsula, inquit diuus Chrysostomus de Babila, gloriosissimo martyre, & episcopo iam passo, per totam uiam, reuertebatur autem martyr, athletæ alicuius exemplo coronam alteram in suam urbem ferens, in qua priorem coronam reportarat. quamobrem si quis est fortè, qui mortuorum resurrectionem neget, cùm uideat, martyris nostri facta post obitum illustriora esse, in posterum erubescat. uiuit martyr, qui strenui alicuius bellatoris more, trophæis trophæa coniunxit, magnis maiora, & mirabilibus mirabiliora. tum certamen illi cum imperatore solum fuerat, nunc cum imperatore pariter & dæmone: tum imperatorem à sacro templi exitu exegit; nunc ex omnibus Daphnes locis pestilentissimum humani generis hostem, expulit, non manum admouens, quemadmodum & priùs fecerat, sed uirtuti inuisibili inuisibilem & incorpoream uitam uiuens, inuisibilem uirtutem debellans. illius quidem uiuentis liberam orationem non tulit homicida; mortui uerò neque dæmon, neque imperator uel cineres sustinere potuit.

Cal. sect. 27.

Hæc Chrysostomus de meliori uita martyrum. O' Caluine quis te, miser, impulit, ut in tam manifestam sanctorum iniuriam preceps rueres? omitto hîc referre Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, & alios: tantùm respondebo istius quæstioni, qua putat nimiùm nos urgeri, atque premi. quærit enim, ut sancti uiuant, quis tamen Deus reuelauerit nobis, tam longas eos aures, tamque perspicaces oculos habere, ut nos audire & uidere possint. huic quæstioni antè, quàm ego respondeam, dicat ipse quî

4. Reg. 6.

factum est, ut absens etiam, quæcunq; egit Giezi cum Nahaman Syro, Eliseus nouerit?

4. Reg. 5.

dicat etiam, quo pacto tam perspicaces habuerit oculos, tam extentas aures, ut uidere & audire potuerit omnia uerba, quæ locutus est in conclaui suo rex Syriæ? nec illud ignorauerit, missum scilicet esse ab rege Israel, qui caput suum præcideret? quis diuo

Act. 5.

Petro tribuit, ut tam certò sciuerit Ananiæ & Sapphiræ fraudem? quis concessit Iosepho, ut eius ossa conseruata, & post obitum uaticinarentur? quis dedit corpori magni

Ecclesiast. 48. Ecclesiast. 49.

Elisei, prophetam agere, etiam post mortem? non'ne hoc parum uidebitur, si ad reliqua diuina beneficia, quæ multò maiora sanctis suis Deus elargitur, oculos conuertamus? diuinæ huic illustrationi & inspirationi atque splendori, qui uerè diuis debetur, accedit secundò singularis quædam rerum scientia, qua pollent, atque uis magna subtilitatis, qua præditæ sunt animæ à corporibus abstractæ, non minùs, quàm dæmones,

August. lib. 9. de ciuit. Dei c. 20. & 22.
Cass. col. 7. c. 1.
Greg. lib. 4. dialog. c. 25.

quos non omnino latêre cordis nostri cogitationes auctor est Augustinus, & apud Cassianum Serenus. annotauit hoc etiam diuus Gregorius, & ante eum Augustinus. Erunt, inquit saluator, sicut angeli Dei. Dionysio prior uia magis placet, ut cognoscant per angelicas illustrationes, & diuinas: posterior uerò de celeritate percipiendi, cùm similes angelis sint redditi, plurimùm probatur Hieronymo. quòd si tertium adiungamus, Caluiniana quæstio profligata, atque ad exitum omnino deducta satis apparebit,

Aug. super Gen. ad lit. cap. 26, lib. 12.
Matth. 22.
Dion. c. 4. de cal. hierarc.
Hier. cont. Vig.
Greg. lib. 4. dial. c. 32. & lib. 12. moral. c 13.
Dion. lib. de cæl. hierar. cap. 11.

et quod illud est? facialis illa quippe Dei uisio. de qua diuus Gregorius dicit, Quid est, quod ibi sanctorum animæ nesciant, ubi scientem omnia sciũt? Quis ibi aliquid nesciat, dixit ante Gregorium Dionysius, ubi omnes, fontem scientiæ, Deum uident? certè qui intus omnipotentis Dei claritatem uident, nullo modo credendum est, aliquid foris erga eos geri, quod ipsi ignorent. placet & hic modus Athanasio doctissimo, & antiquo patri; placet & Prudentio festiuissimo, ac simul graui & Christiano poetæ, non est quisquam ferè sanctorum patrum, qui à Christo in cælum translato ad hæc usque nostra tempora uixerunt, cuius calculo hæc Caluiniana propositio, tanquam detestabilis, Deo ac sanctis iniuriosa non fuerit condemnata. *Nullum nobis*, inquit, *cum sanctis Deus nobis reliquit commercium, dum eos à nostro contubernio subduxit dominus, ac ne illis quidem nobiscum:* quid differs uniuersam sanctorum gloriam exhaurire? quid cunctaris? quid tergiuersaris? non'ne præstabit, uerbo uno uniuersam rem absoluere, quàm sic cunctando, tuorum animos appensos tenere? quid clanculum sanctos mordes? quid secretò arrodis? procede in medium Caluine, ac de sanctorum beatitudine iudicium ferre non

Cal. sect. 24.

graueris. *Nugantur quidem in suis umbris nescio quid de fulgore diuini uultus, ipsos irradiante*,

diante, in quo, ceu in speculo, res hominum ex alto despiciant: uerùm id affirmare, (qua præsertim confidentia illi audent) quid est, nisi per temulenta cerebri nostri somnia uelle in abdita Dei iudicia sine eius uerbo penetrare, ac perrumpere, ac scripturam conculcare? quæ toties carnis nostræ prudentiam, sapientiæ Dei inimicam esse pronuntiat; uanitatem sensus nostri in uniuersum damnat; prostrata omni ratione solùm Dei uoluntatem à nobis uult spectari. etenim ut curiosiùs excutere nolim, quid agant, aut quid meditetur: ita nequaquam est probabile, uariis & particularibus uotis huc illuc circumferri; sed potiùs stata atque immota uoluntate in Dei regnum aspirare. quod non minùs impiorum interitu, quàm fidelium salute constat: dici solet, lector Christiane, Quoniam nemo summus repentè, neque turpissimus repentè: at hîc uno momento, uides, hominem istum ad ipsos fines impietatis fuisse progressum. ò anima infelix, & misera, num sancti mortui, num umbræ, num Dei regnum adhuc non possident, sed in id aspirant? num Dei faciem non uident, sed fidei ænigmate adhuc deti-nentur? quòd, si in tantam insaniam olim Vigilantius patriarcha tuus prorupit, amens sim. insuper somnia temulenta nostri cerebri uocabis, quæ concordi satis, summoque consensu sancti tradiderunt? quid? somniauit'ne Hieronymus toties? toties Augustinus? toties Athanasius? somniauerunt'ne omnes, quorquot nos docuerunt, sanctos Deo frui; non in regnum aspirare, sed in illius esse pacifica, ac quieta possessione; non mortuos, sed cum Christo uiuentes; non umbras, sed clarissimas mentes; super quas Dei lumen splendeat per sese quotidie? somniauit igitur & Paulus, qui (ut optimè aduertit sanctus Hieronymus) cùm dixisset, Id, quod in præsenti momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis: statim post pauca, Scimus, inquit, quoniam, si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, sed æternam in cælis. quibus uerbis neque obscurè quidem indicat, quòd ut simul ex diuersorio corporis huius anima migrauerit, ad æternam illam ac cælestem domum transferatur: ut sit multò melior condicio animæ separatæ, quàm eius, quæ corpore adhuc est coniuncta. somnians dixit alibi, Audentes semper, & scientes, quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonã uoluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominum. super quæ Pauli uerba ita magnus Basilius, An'non extremi stuporis est, sanctos, fateri, cum Christo non esse: quandoquidem Paulus peregrinans à corpore, præsens est ad dominum: istos uerò non concedere spiritui sancto, quantùm in ipsis est, ut uel eodem modo, quo homines, cum Christo sit? scilicet per somnium idem Paulus dicebat, Nulla in re pudefiam, sed cũ omni libertate ut semper, ita & nunc manifestabitur Christus in corpore meo, siue per uitam, siue per mortem. nam mihi uita Christus est, & mori lucrum. quòd si uiuere in carne, ea res mihi fructus est operis, & quid eligam, ignoro. coarctor enim ex his duobus, desiderans dissolui, & esse cum Christo, multò longeque melius est: ceterùm manere in carne, magis necessarium propter uos. somniauit'ne etiam Christus ipse, dum latroni dicit, Hodie mecum eris in paradiso? super quibus uerbis diuus Hieronymus sic ait, Ante Christum Abraham apud inferos, post Christum latro in paradiso. Parco pluribus, ne longior fiam: satis sit indicasse iuxta patrum & scripturæ traditionem, post Christi mortem sanctos omnes, qui in domino moriũtur, cum IESV Christo esse. Hæc est gloria euangelicæ lucis, ut intra nos sit Dei regnum; hæc est præstantia nostræ condicionis, qui sub melioribus repromissionibus uiuimus; hæc fortitudo mortis Christi est, ut mox atque solutum fuit pretium, aditus redempris pateret ad cælum; hic principatus mediatoris & regis nostri est, post quem nullus Messias sit expectandus; qui defunctorum animas ex inferno cælum uersus ducat. duxit ille, qui è cælis ueniens supra omnes est; & qui id meruit, ut ubi ipse est, illic sit & suus minister. Deus uiuens est factus homo mortuus, & sepultus; ut homo mortuus ac sepultus, uiuus & felix fieret. gratias tibi, Christe saluator, nos tuæ creaturæ agimus, quòd tam potentem aduersarium nostrum, dum occidereris, occidisti. quid antè, quàm paterere ò domine rex cæli & terræ, miserius homine, qui æternæ mortis immani terrore prostratus, uiuendi sensum ad hoc tantùm acceperat, ut periret? postquam uerò animam pro ouibus dedisti in mortem, ò optime pastor, generosi regis fili, quid homine felicius, qui, cùm moritur, uiuit; cùm

Roman. 8.

Orig. in Leu. homil. 7.

Bern. lib. de diligendo Deo.

Cyril. lib. 2. de recta fide ad reginas.

Hieronym. ad Helyod. tom 1. epistol. fol 7 ubi multa leges præclara in hanc rem.

2. Corin. 4.

2. Corin. 5.

Basil. lib. de spiritu sancto.

Philip. 1.

Hier. ubi supra.

Iusti mortui dormiunt.

Marc. 5. Luc. 8. Ioan. 11. 1. Cor. 15. 1. Thes. 4. humi iacet, triumphat; cùm uidetur uictus, regnat? mors tua interitum meum destruxit: occisio tua uitam meam peperit: dolores tui sanitatem meam sunt operati. tu euangelizasti, Non est mortua puella, sed dormit. &, Lazarus, amicus noster, dormit. à te accepit apostolus, tuus unicè dilectus Paulus, quòd tuos fideles dormientes semper nominaret. ò felicem somnum, ò quietem desiderabilem, ò dormitionem dulcem. qui in te, Christe, requiescunt, & in tua pace dormiunt, etsi oculis insipientium Sapien. 3. ac impiorum uideantur mori, ipsi autem sunt in pace, nempe tecum, qui pax nostra Ephes. 1. es. tu etiam ò mors, quæ fratres diuidebas, & amore sociatos crudelis ac dira dissociabas, iam peregrinos facis domesticos & conciues; eos, qui se amant, copulas; & loco seiuncto pia ac mitis copulas & associas: hoc certè non nisi, quia adduxit urentem Osee 13. uentum dominus de deserto ascendentem, qui siccauit uenas tuas, & desolauit fontem Iona 2. tuum. deuorasti quidem Ionam, sed in utero tuo uiuus fuit; portasti quasi mortuum, ut tempestas mundi conquiesceret, & Niniue nostra illius præconio saluaretur. ille, ille te uicit, ille te iugulauit. fugitiuus propheta, qui reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam animam in manibus quærentium eum. hic ille Osee 13. est, qui tibi rigidus minabatur per Oseam quondam, Ero mors tua ò mors, ero morsus tuus inferne. illius morte tu mortua es, illius morte nos uiuimus: deuorasti, & deuorata es: dumque assumpti corporis solicitaris illecebra, & auidis precibus prædam putas, interiora tua adunco dente confossa sunt. scimus quidem dominum nostrum IESUM Christum uiuere, neque ampliùs in illius bonis te dominari posse. Quòd enim Roman. 6. mortuus est peccato, inquit Paulus, mortuus est semel: quòd autem uiuit, uiuit Deo. scimus, sanctos cum Christo esse, angelorum immistos choris: scimus, eos dicere, Sicut audiuimus, ita & uidimus, in ciuitate domini uirtutum, in ciuitate Dei nostri. Psal. 47. Si diutius immoratus sum lector, ueniam oro: nam sanctorum felicitati non gratulari minimè potui. Sed quia satis superque euagata est oratio, reprimenda hîc tandem uidetur. bene igitur proinde nos ex eisdem locis, quibus fideles pro se inuicem orare præcipiuntur, huiusmodi sanctorum, qui uiuunt Deo, qui Deo grati sunt, qui Deum uident, inuocationem cum promissione, quòd orantes pro nobis exaudiantur, firmatam ac testatam ostendimus; ut non sit ultra opus specialioribus locis scripturarum. sed quoniam ueritas ubique triumphat, etiam per suos hostes non rarò; persequar singulares locos, quos pro catholica ueritate hîc colligemus simul cum Caluini iniquis interpretationibus.

Loci scripturarum pro hac inuocatione sanctorum simul cum iniquis Caluini interpretationibus, quibus eas eludit, proponuntur.

Cap. XXI.

GE NUNC refer animum tuum; narra, obsecro, quid tibi uidetur de scripturis, quas antiqui patres summa dexteritate in eam ueritatem asserendam collegerunt. num eas nos denuò comminiscimur? num confingimus? dic, quæso, an satis probent id, ad quod stabiliendum intro- Cal. sect. 23. cap. 20. lib. 3. Psal. 33. 90. Zach. 1. Apocalyp. 6. ductæ sunt? *Quòd autem efficere student, ut scripturæ auctoritati uideatur subniti eiusmodi intercessio, frustra in eo laborant:* immo magis ipse Caluine, qui ostendere moliris, ut scripturæ auctoritate destituta uideatur eiusmodi intercessio, frustra laboras. *Angelorum, inquiunt, orationes leguntur sæpius, neque id modò, sed in Dei conspectum per eorum manus perferri dicuntur eorum preces:* sic est Caluine, sic inquimus, sic legimus. *Verùm si angelis sanctos præsenti uita defunctos conferre libet:* im- Matth. 28. Mar. 1. mo maximè libet, postquam sanctos suos angelicis spiritibus is, qui eos creauit, æquare dignatus est. *probandum fuerit esse administratorios spiritus, quibus delegatum sit mini-* Hebr. 1. Psal. 91. Psal. 34. *sterium curandæ nostræ salutis, quibus demandata sit prouincia custodiendi nos in omnibus uiis nostris, qui nos circumeant, qui moneant, & consolentur, qui pro nobis excubias agant. quæ omnia illis deferuntur, his autem minimè:* ut ita sit Caluine, non habere ex scripturis, unde probare possimus huiusmodi ministeria, & ad eos etiam sanctos, qui cum Christo

beati

beati uiuunt, esse translata: (quod sanè quàm falsissimum esse, iam iam sumus ostēsuri) an non tutò nos committemus eorum patrociniis, ac ministerio, quorum non nulli in scripturis angeli sunt uocati? quorum non nulli angelos docuerunt? quorum non nulli angelos iudicabunt? Nusquam, dicebat Paulus, angelos apprehēdit, sed semen Abrahæ. natura quidem maiores sunt angeli, Dei tamen misericordia homines, gratia & beatitudine utrique pares. ipsa igitur maxima ipsorum caritas, nostra summa necessitas, communis insuper naturæ condicio, sanctos, qui nihil sibi timent, & omnia possunt, administratorios spiritus nobis reddunt. caritas, qua flagrant, ad Deum & proximum, nostræ salutis curandæ ministerium ipsis delegat: sors uerò hæc nostra miserrima, atque miseranda prouinciam illis demandat custodiendi nos in omnibus uiis nostris, ne quid insidiosè, ne quid scelerate, ne quid fallaciter patiamur: communis postremò omnium nostrûm natura, nobilisque consanguinitas, atque illustris affinitas, quibuscū copulati sumus, eos pro nobis solicitos efficiunt, ut nos circumeant, nos moneant, nos consolentur, pro nobis excubias agant. sed tu ueterem cantilenam tuam crebrò nobis insusurras: quam totam ex hoc pendis, ut scilicet beatarum mentium gloriam perdas. *Quàm præposterè angelis sanctos mortuos inuoluant, satis superque ex tot diuersis muneribus patet, quibus alios ab aliis scriptura distinguit:* immo uerò contrà sic nos fabulam inuertemus, Quàm egregiè angelis sanctos, qui Deo suo uiuūt, inuoluamus, non sine gloria & honore ipsorum angelorum, satis superque patet ex tot diuersis muneribus, quibus illos cum istis scriptura coniungit: ut quòd sint cum Christo, quòd sint apud Deum, quòd Deum uideant, quòd astent illi throno expeditissimi ac paratissimi ministri, quòd sint tandem sicut angeli Dei, causidici partibus apud cælestem iudicem fungentes pro nobis. neque tanta licentia à cineribus his assumeretur, ut eos patronos Deo obtrudere auderemus, nisi ipsis munus hoc esse iniunctum certi essemus. uoluit itaque Deus, non angelos tantùm, sed & eos, qui nobis sanguine coniunctiores sunt, nihilo minùs angelis imminutos, curandæ nostræ saluti præficere. unde & sacros cœtus frequentant: & ecclesia, in qua olim tenerè uersati sunt, quæ eos fouit, quæ docuit, quæ cælestibus disciplinis, & diuinis legibus instruxit, illis theatrum est: in quo mirantur uariam & multiplicem Dei sapientiam, & pro collatis in nos beneficiis, Deo nostro ipsi gratias referunt, quod illis cum angelis cōmune est. ab eis, qui hæc auferūt, certè ordinem à Deo positum, qui inuiolabilis esse debebat, ingrati confundunt, ac peruertunt. sed properemus ad reliqua scripturæ sanctæ testimonia. *Eadem dexteritate pergunt in citandis aliis testimoniis. Ieremiæ dicebat Deus, Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. quomodo sic demortuis, inquiunt, locutus foret, nisi pro uiuis intercedere illos uouisset?* argumentum mea quidem sententia, Caluine, multùm extorquet; tu uerò quanti ipsum æstimas? *Ego uerò contrà sic colligo, cùm inde appareat, neque Mosem, neque Samuelem intercessisse pro populo Israelitico, tunc nullam fuisse prorsus mortuorum intercessionem. quis enim de salute populi laborare credendus sit, cessante Mose, qui alios omnes in hac parte longo interuallo, dum uiueret, superabat? Ergo, si minutulas istas argutias sectantur, mortui pro uiuentibus intercedere, quoniam dixit dominus, Si intercesserint, ego longè speciosiùs argumentabor in hunc modum: In extrema populi necessitate Mosei non intercedebat, de quo dicitur, Si intercesserit: ergo neminem alium intercedere uerisimile sit: cùm omnes à Mosis humanitate, bonitate, & paterna solicitudine procul absint. id scilicet cauillando consequentur, ut iis armis uulnerentur, quibus se pulchrè munitos putabant:* diligenter atque attentè istud longè speciosius tuum argumentum excepi, atque tacitus ipsum mecum crebrò meditatus, tuam duritiem, & contumaciam sum admiratus, utpote qui nulla ratione duci patiaris. tanta'ne hebetudine eris, ut quid tibi patrocinetur, neque quid tuæ caussæ noceat, satis intelligas? quale est istud argumentum Caluine? quàm speciosum? est'ne istud, Moses orans pro populo non est exauditus: ergo non effunduntur à mortuis preces pro uiuentibus? immo uerò Caluine eo ipso, populi scelus atrox declaratur, quod tam præstantis patroni preces non luant, & expient, neque lacrymæ abstergant, neque quidquam Deum moueant illius clamores, quem exaudire aliâs solitus sit dominus. finge te modò, semel atque iterum nobilissimi cuiuspiam existimationem offendisse, grauiterque læsisse; asciuisti tibi sæpe hominis illius filium intercessorem, ac mediatorem, qui uel sui recordatione abs te illatas in-

Psal. 138.
Marc. 1.
Ephes. 3.
1. Corin. 6.
Heb. 2.

Nō minorem curam de nobis sācti gerunt, quàm angeli.

3. locum.
Cal. sect. 23.
Ierem. 15.

iurias in paterno animo facilè obliterare potuit: tu uerò, quo es ingenio, ut non multa circumspicias, ne quid ultrà offendas, ne in malum ruas, nouam adiũxisti offensam, qua ceteræ, quæ consenuisse uidebãtur, illico recrudescere cœperunt. quò te cõferes? quò confugies? quem intercessorem pro offenso placando adhibebis? amicos? ij

Ob atrocitatem criminis aliquãdo non exaudiuntur iusti, ac sancti.

tibi infensi sunt. seruos illius? ij de te uindictam sumere, & abs te pro meritis exigere pœnas iam iam intentant. quid igitur facies? scio, inquis, quid agam: illius filium adibo, ad illius pedes prouoluar, eius ego miser implorabo opem. nihil ages, ne hàc quidem Caluine. quid ita? cur? stat sanè eiusdem sententia, quòd etiam si suus natus, dulcis alioqui, ac gratus, semperque exauditus roget; non remittet noxam, non ueniã dabit. rogo te Caluine, utrum ex hoc colliges, quòd nullæ unquam apud patrem sui filij preces ualuerint? an non magis hoc ipso ostenditur, quanta sit patrati criminis grauitas, atque atrocitas, quam oratio, alioqui grata, uincere non potuit? & ne ab scripturis sanctis recedamus, per Ezechielem Deus inquit, Si fuerint isti tres in ciuitate uiri,

Ezech. 14.

Noe, Daniel, & Iob, filios & filias nõ liberabunt in sua iustitia. itaq; diuinæ animaduersionis & indignationis augendæ gratia, ea phrasi loquendi utitur Deus. Lege Hieronymum super eo ipso loco Ieremiæ, & nostrã sententiam comperies magni æstimari; argumentationem uerò tuam, quam tu longè speciosiorem dixisti, omnino posthaberi uidebis. ergo exauditus non est Moses, non quòd mortuus esset, sed quòd ipsius suffragiũ (ut optimè sacer contextus indicat, populus ille non merebatur. Sed quia, ut uideo, usur-

2. solutio.

patæ dialecticæ te, Caluine, iã pænitet, audiamus quid secundò dicas. *At uerò simplicem sententiam sic contorqueri ualde ridiculum est: quia tantùm pronuntiat dominus, populi flagitiis se non parciturum, etiam si Moses aliquis patronus illis contingeret, aut Samuel, quorum precibus*

De Mose, Elia, et Samuele mortuis dominus loquebatur. Math. 6.

se tantopere indulgentem praestiterat: igitur, Caluine, non de mortuis Mose, & Samuele id intelligemus, sed de uiuentibus hominibus, qui pari cura, ac solicitudine ad suum populum afficiuntur. quasi uerò Vixerint, dixerit dominus, & non magis, Steterint coram me. in euangelio legimus, quòd stetit Moses coram domino, loquens de excessu, quem passurus erat. uiuus, uiuus ipse coram domino stetit; per se dominum alloquebatur, non in symbolo, nõn in tropo, sed facie ad faciem, ultro citroque uerba conferebant. loquebantur de excessu, & non poterant illi preces, suo colloquio adiungere pro populo, pro quo excessum dominus passurus erat. bella theologia est tua ista Caluine. audis ac legis sanctos uiros uiuere, loqui, disceptare de morte innocentis & indemnati; & criminaris, si ab ipsis auxilium exquiramus. superstitionẽ esse clamas, contẽpto Christo, ad laruas ac mortuos cõfugere. si patrum animos, in limbo degentes, in suum consilium senatores magni Dei filius asciscit, (neque enim dicendũ arbitror, sacrum illud concilium, in quo primas tenebat Christus, ex umbris, laruis, ac mortuis coactũ fuisse) quantò magis Moses ipse, ac Samuel gloriosi nunc coram domino stabunt pro Christi populo? *Eos* (inquit, hac appẽdice omnia finiens) *igitur omittamus, quos scriptura clarè demonstrat cursum suum consummasse:* quare non addidisti, post consummatum cursum

2. Tim. 4. Sancti cursum consummarunt, ac coronis fruuntur uiuentes.

repositis coronis ipsos frui? optimè intelligebas, non iure eorum nos obliuisci posse, quos scriptura tradit, eo iam fine peroptato potiri, in quẽ nos aspiramus; eoq; patre benignissimo perfrui, quem uenturum iudicem omnes nos horremus; ac deniq; quos eadem scriptura non tantùm patronos, sed iudices nostros fore crebrò cõmendat. expendisti'ne satis uerba illa sanctissimi Iacobi, Inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham, & Isaac? & illa Mosis, Quiescat ira tua; esto placabilis super malitia populi tui; recordare Abraham, Isaac, & Iacob, seruorum tuorum? item Danielis, quem uel in primo ætatis suæ flore constat incomparabile dedisse

Cap. 72. Gen. 48. Exod. 32. Dan. 3.

pietatis ac religionis specimen, Ne aufexas à nobis misericordiam tuam domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuũ, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum? quid igitur dices? num negabis, sub tutela adhuc mortuorum populum illum uiguisse, cùm hæc à uiris sanctissimis diceretur? negabis'ne, licuisse illis ad umbras mortuorum, ac laruas confugisse? audebis fortè, diffidentiæ hos patres insimulare, quòd diuinam benignitatem abiicientes, ad hominum & mortuorum quidem bene facta confugerint? quòd coram Deo mortuorum memoria se protexerint? quòd eorum merita, seruitutem, dilectionem, sanctitatem allegauerint? at, productis eorum nominibus, quod petebant, facilè impetrarunt. si sola quidem mortuorum (sic enim tu appellas) me-

moria

moria licet Deum obtestari, ut & illos respiciat, & nobis ignoscat; quare non magis suis precibus id à domino ipsi sancti assequentur? quòd si grata est sanctorum memoria ipsi creatori, & adhuc sancti ei uiuunt; quare Deo non grata erit oratio? quòd si sic, nimiùm exempla hæc nobis patrocinabuntur, qui ad sanctos ipsos sermonem habemus; quorũ oblinisci dominum non posse, hisce scripturæ locis pereleganter instruimur. quãobrem mirum est, quòd tam turpiter debacchatus fueris, & importunè conniciatus orthodoxis omnibus, qui ex his locis inuocationem sanctorum colligunt. nisi quòd tu aut non satis intellexisti, aut te non callere finxisti, quorsũ ea testimonia producerentur à catholicis. Scimus optimè, quid sit Iacob nomen inuocare: & cur inuocandum sit, rectè capimus. locutio siquidem ea nõ semel in scripturis occurrit. Iesaias autem uirorum nomen inuocari super mulieres dicit, dum eos habent maritorum loco, sub quorum fide & tutela degant. ergo inuocatio nominis Abraham, ut ex locis inductis patet, in hoc sita est: primùm, quòd sui generis originem ad eum referant; deinde, quòd eum pro auctore & parente suo memoria celebri colant; nouissimè, quòd adhuc sub illins fide ac tutela degant. non enim est fœderis successionem ad se transmittere solùm, (ut tu sentis) sed fidem, pietatem, obedientiam, diuinumq́ue amorem tanti patris suo tempore filiis prodesse. patrum memoriam dum illi eiusmodi precibus inducebant, non tam domino fœderis sui recordationem iniiciebant, quò clementissimus pater (ut tuis uerbis agam) illis se propitium, ac beneficum ostenderet, ut eos in Abrahæ, Isaac, & Iacob gratiam reciperet, quàm quòd horum patrum merita ob diuinos oculos frequenter statuerent, suorũq; scelerum ueniam impetraturos se sperarent. uigebat igitur apud Deũ sicut & fœdus, ita eorum sanctitas, pietas ac fides, quam filij fore sibi auxilio sperabant. id optimè declarat inter cetera Danielica illa oratio, Propter Abrahã dilectum tuũ, &c. cõmemoratur enim ibi nõ modò dilectio Dei, sed seruitus ac pietas hominum erga Deũ. Dices fortè, quòd quamuis suorum patrum isti memoriam, & diuini fœderis his precibus celebriter colerent, Deumq́ue his nominibus placare tentarent, immo sub meritorum umbra uellent delitescere securi, adhuc tamen non habeamus, quòd ad eorum intercesiones confugerint; qui sanè controuersiæ nostræ unicus est status. immo quòd satis parum in patrum merita sancti communiter reclinauerint, testari tibi uidebitur publicanorum ecclesia apud prophetam, Tu pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos; tu domine pater noster, & redemptor noster. ac dum sic quidem loquuntur, simul addunt, Conuertere domine propter seruos tuos. ubi cogitare posses, ad nullam intercesionem eos confugisse, sed ad fœderis beneficium animum applicuisse. Respondeo, in ecclesia illa antiqua, ubi populus propensus erat in idololatriam, ac patres erant in limbo, fateor, non eam consuetudinem fuisse patribus compellandi mortuos & inuocandi sanctos. noluit enim Deus, Mosis corpus ubi quiesceret, hominibus illis ostendere, ne, tanquam diuinum numen, adorarent: uoluitq; ab idololatria gentem, alioqui propensam, auocare. immo uerò tota filiorum Israel ecclesia, sic apud Baruch orat, Respice nos ex sede sancta tua, & attende aurem tuam: inclina domine, & audi; aperi oculos tuos, & uide. neque enim iustè factis patrum, aut regum nostrorum, preces nostras coram te domine Deus noster effundimus: sed quia indignationem & iram tuam immisisti nobis, quemadmodum per seruos tuos prophetas denuntiasti. ad hæc cùm Machabæus narrationem sui somni (de qua re statim non nihil attingemus) quòd Oniam ac Ieremiam orantes pro ecclesia uidisset, ut nimiùm quidem præfatæ uisiones eos animarunt, sic profectò res satis noua cunctis est uisa. sub euangelio etiam inuocatio sanctorum explicitè præcepta non est, ne gentiles conuersi crederent, se iterũ ad cultum terrigenarum trahi, ut pro ueteri more sanctos, non ut patronos, sed ut deos adorassent: sicut Lycaoniæ Paulo & Barnabæ sacrificare uolebant. satis porrò est, quòd ea sint in scripturis expressa, siue in uetere, siue in nouo testamento, unde liquidiùs colligere eiusmodi ueritatem posimus. cùm enim audimus, eorum nomina Deo esse gratisima, opera probatisima, uiuere cum Christo, & esse apud Deum, esse angelis similes, nos cognoscere, nos amare, nostri curam gerere; & rursum audimus plurimum ponderis apud Deum habere orationes, quas pro nobis ipsi mutuò adhibemus: statim concipimus, inuocandos eos esse, quibus perfecta caritas loco præcepti est; & gratia, qua apud Deum plurimùm possunt, certisimæ cuiusdã promissionis locum tenet.

Quid sit nomen alicuius sancti super nos inuocari.

Ies. 4.

Respondetur aliquot obiectionibus.

Ies. 63.

In uetere ecclesia non tam frequẽs sancti inuocabantur.

Baruch 2.

In euãgelio sanctorum inuocatio non est explicatè præcepta.

Act. 14.

HABEMVS in primis dominum IESVM, in cuius manu non percussum modò, sed confirmatum sit æternæ misericordiæ fœdus; cuius potissimum nomen in precibus nostris semper prætendere debeamus. at dedit & sanctis, ut sua oomina sine redemptoris iniuria prætendere possemus: quam rem satis mentibus omninm impressit, postquam

De intercessionibus Christi.

non est Græcus, non Latinus, non primæ illius ecclesiæ, non huius nostræ, qui ad sanctos non confugiat, narretque festiua oratione pro gratiis agendis, quæ per sanctos in nos beneficia omni tempore, & ubique locorum benignissimus rex contulerit. non ergo receos est, (ut uult Caluinus) & adulterinus mos hic, sed semper uerus in ecclesia; aliquando non ita expressè celebratus, ut in uetere synagoga; aliquando uerò obseruantissimè custoditus, ut in nostra Christiana. De uetere legimus illud, quod suprà retulimus, Propter Abraham &c. legimus & per Iesaiam dixisse Ezechiæ regi dominum, Protegam urbem istam propter me, & propter Dauidem seruum meum. Baruch etiam orabat, ut exaudiret dominus preces mortuorum Israelitarum.

Genes. 46.
4. Reg. 20.
Baruch 5.

FACIT, & pro hac sanctorũ inuocatione, quod in scripturis sæpe eiusmodi orationes leguntur exauditæ; non quòd præposterè ratiocinemur, non exauditum iri, nisi qui semel exauditi sunt: sed magis in hoc primùm nim piæ, puræque orationis docemur; deinde ad similiter orandum exhortamur; postremò singularem aliquam eius, qui sic exauditus est, prærogatiuam colligimus: ob quam ad sanctos licitum sit nobis confugere. Hæc omnia sanctorum oratio complectitur. In te, inquit propheta, sperauerũt, & salui facti sunt: clamauerunt, & non sunt confusi. exauditi ergo sunt; nempe quia orauerunt. est enim hæc orationis uirtus. Elias, inquit Iacobus, homo erat nobis similis: & precatione precatus est, ne plueret; & non pluit super terram annos tres, & menses sex. rursum orauit; & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. oremus ergo & nos eorum exemplo, ut exaudiamur. nam Dei promptitudinem non optimè interpretabimur, ac benignitatem in audiendis sanctis, nisi talibus experimentis confirmemur, modò oportunè deprecati fuerimus, exaudiendos nos esse. Omnis, inquit scriptura, qui inuocauerit nomen domini, saluus erit. Me expectant, dicebat Dauid, iusti, donec rependas mihi. item, Videbunt iusti, & gaudebunt, & sperabũt in domino. Ecce, pauper iste clamauit ad Deum, & respondit ei. multæ in psalmis sunt eiusmodi preces, quibus fidelis animus ad precandum, quod postulat, hac ratione Deum prouocat, ne pudefiant iusti, sed suo exemplo erigantur ad bene sperandum. Propterea orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno, dicebat uates hic cælestis. Ecce igitur secundus fructus, qui ex Dei clementia ac facilitate prouenit, ubi sanctus exauditur. non enim uulgare adminiculum est ad confirmandam promissionum diuinarum fidem ipsa experientia gratiæ, atque exauditionis tam erga nos, quàm erga alios. & hoc quantum ad secundum. Quòd si diuina beneficia nobis proponimus in fiduciæ materiam, quantò maiorem nos singularem hanc spem & fiduciam in eis oigere credemus, qui semel in se experti sunt, quanta sit orationis uirtus, ut sanctis sæpe exauditis contigit? Ad te clamauimus tota die, inquit scriptura, & non exaudisti: te deprecati sumus, & non intellexisti. Paulus etiam, Quid oremus, sicut oportet, nescimus. sic ei contigit dum audit, Sufficit tibi gratia mea. Augustinus in epistola ad Probam de orando Deo, quæ est numero 121. de hac re longo sermone agit. Si igitur non omnes norunt, quid oporteat petere, quid'ue expediat; an'non experientia gratiæ Dei singularem sancto prærogatiuam conciliabit? Minor sum, aiebat Iacob, cunctis miserationibus tuis & ueritate, quam præstitisti seruo tuo. in baculo meo transiui Iordanem istum, & nũc cum duabus turmis regredior. Vides, promissionem quidem commemorare, sed non solam: quin simul affectum coniũgit, quò animosiùs in futurum confidat, eundem erga se Deum fore. En tertio loco diximus de prærogatiua eorum, qui sæpe exauditi sunt, & qualiter nobis ad eos optimè liceat confugere. quamuis enim toties specimen ac probationẽ dederit bonitatis suæ & fidei Deus, ut timendum non sit, ne spes nostra pudefiat, uel nos frustretur: tamen nihil nocet, si cõfugiamus ad sanctos, uel quia Deo grati sunt, uel quia multò nobis meliùs nouerunt, & quid nobis expediat, & quo pacto sit petendum: sunt enim magis uersati in eo genere contentionis, quàm nos; quique & apud iudicem bonum locum obtinent, & inter caussarum patronos, custodes ac defensores non multo numero sedent à præside supremo. itaque qui sæpe exauditus

Tres fructus orationis semel exauditæ: uirtus ipsius, exhortatio ad orandum, excellentia orantis.
Psal. 22.
Iacob. 5.
Psal. 142.
Psal. 52.
Psal. 34.
Psal. 32.
Roman. 8.
August.
Gen. 32.

exauditus est, qui sæpe extitit aduocatus & patronus, assumendus nobis est, & inuocandus in auxilium.

Locus libri Machabæorum de orationibus Ieremiæ pro Dei populo ponderatur; atque de illius libri auctoritate non nulla, sub compendio tamen, proponuntur. Cap. XXII.

LTIMO expressa est scriptura de re hac in libris Machabæorum: ubi sic legimus, Machabæus hortabatur suos, ne reformidarent aduentum gentium, sed mente tenentes lata sibi priùs auxilia de cælo, nunc quoque dandam ab omnipotente uictoriam, & auxilium expectarent. prætetea eos consolabatur ex lege ac prophetis; prœliorum, quæ confecissent, commonitos alacriores effecit, & animis erectos incitauit; simul in medinm uocans nefariam impietatem gentium, ac iuramenta uiolata, ita singulos armauit, non tam clypeorum & hastarum munitione, quàm exhortatione eximiæ orationis; adiectaque demum digna fide narratione somnij, mirificè quidem lætos reddidit. erat autem illius tale uisum, Onianı olim summo pontificatu functum, uirum bonum & ornatissimum, aspectu uenerabilem, suauemque moribus, tum eleganri præditum facundia, atque à puero ad omnes uirtutis partes exercitatum, eum, inquam, manibus extenris orare pro toto cœtu Iudæorum: deinde similiter alium sibi uisum uirum, canicie & maiestate eximium, mirabili quadam & excellenti magnificentia undique adornatum, de quo rogatus Onias dixerit, Hic ille fratrum amator est, qui multa pro populo, sanctaque ciuitate precabatur, Ieremias ille Dei propheta. ibi tum Ieremiam, porrectum dextra gladium aureum, Iudæ tradidisse: atque inter porrigendum, hæc locutum, Accipe hunc sanctum Dei munere gladium, quo hostes conuulneres. His præclaris Iudæ sermonibus ad ciendam uirtutem, & ad animos iuuenum erigendos efficaciùs incitati decreuerunt, non castra facere, sed inuadere animosè, & cum summa fortitudine inuecti conserta manu decernere: quandoquidem & urbis, & sacrorum, & templi periculum augeretur. Hactenus diuina scriptura. Ad tam splendidam lucem Caluiniana mens obscuras cæcasque tenebras non modò non excussit, sed magis præcipitem cæcumque eum ferri obstupenda amentia, atque furore percitum Deus permisit. & quidem iure: qui enim malè suum cursum ab initio instituit per loca innumeris diuisa sepibus, quas omnes transiliens rumpere habet; si nunquam pedem referre apud sese statuit; nihil profectò tam clarum, tam apertum esse ueritatis exemplum potest, quod maiore cum dementia & despectu non rumpat, demoliatur, & perdat. mirabilis reuera quædam in homine isto iræ magnitudo exardescit, ecclesiæ odio incredibiliter inflammatur. *Negare non possum ea uerba ibidem legi; at quòd sit ecclesiastica scriptura, auctoritate donata diuina, fateri non possum:* cur ita homo difficilis? *Quoniam, ut alia omittam, quæ diuinam auctoritatem huic libro abrogare possunt, unum illud abundè nos eius rei admonet: auctor siquidem, quisquis ille fuerit, ultimis uerbis ueniã petit, si quid ibi legatur, quod minùs placeat:* hoc uerò quàm longè absit ab spiritus diuini præstantia, & ab ecclesiasticorum auctorum phrasi, norunt omnes, qui scripturam diuinam nouerunt. antiquiora concilia, prouincialia, atque generalia, ipsaque Petri sedes, doctores omnes, omnis ætatis & omnis gentis, qui diuinorum librorum catalogum contexuerunt, inter diuina uolumina duos illos libros collocauerũt. eius operis testimoniis usus est Origenes, ut sæpius Innocẽtius de eo refert; usus est Cyprianus non semel; usus est Chrysostomus; usus est, ut authẽtica scriptura, Tertullianus; usus est August. qui omnes patres ex his libris, tanquam canonicis & diuino spiritu editis, fidei nostræ sententias stabilire conati sunt. De hoc igitur libro est nobis sciendũ, quòd Machabæorum gesta ac facta, quæ ibi describuntur, olim, tanquam uerissima, apud ueteres Hebræos fuisse habitactiam ante Christum: quãuis non ab initio cum supputationibus temporum digesta fuerint, & ordinara, sicut postmodũ collectã sunt in hæc duo uolumina non ab eodem, sed à diuersis duobus auctoribus, nobis quidẽ incertis. huius quidem rei si indiciũ quæratur, hoc sanè apertissimum

2. Machab. 15.

Multa de libris Machabæorum. Inn. in epist. ad Exup. Carthag. 3. cui interfuit Aug. Conc. Laodic. Eusеb. eccl. hist. lib. 6. c. 11. Cypr. in epistola ad Rogat. & in lib. de exhor. martyrii. Nõ fuit idẽ auctor duorũ lib. Machab.

apertiſsimum eſt. primus (ſi Hieronymo credimus) Hebraicè, alter uerò Græcè ſcriptus eſt: item ſecundus epitome eſt cuiuſdã libri, à Iaſone Cyrenæo magno uolumine editi, ut ex eodem auctore ibidem patet. quis fuerit auctor, quibus item temporibus congeſ-
2. Machab. 2. ſerit, non facilè occurret. Hieronymus dicit, librum magnum elegantem, in quo Machabæorum ſuur digeſta martyria, à Ioſepho ſcriptum: quem idem auctor alibi Macha-
Hieronymus de uiris illuſt. Idem contra Pelag. lib. 2. bæorum hiſtoriæ ſcriptorem uocat. Ioſephus Annius ab iſto Ioſepho dicit apocryphos redditos, adiectis temporibus: ponit enim, ut lib. 2. cap. 2. uideri poteſt, Antiochum illuſtrem regnaſſe anno 137 regni Græcorum, qui tamen regnauit anno 153. quod ſatis
Ioſ. Annius. patet in annalibus Græcorum, per ſingulos Aſiæ & Syriæ procedendo, poſt Alexandrũ,
Soluitur obiectio. quos Euſebius de temporibus eruditè notauit. ſed eam difficultatem Euſebius diſſoluit,
Euſeb. lib. ſua Chronogr. tradens, quòd Hebræa Machabæorum hiſtoria non ab Alexãdro, ſed à Seleuco, qui cognominatus eſt Nicanor, Græcorum regnum ſupputat. Nicolaus etiam, ab Alexandro
Nicol. Lyran. 1. lib. Machab. c. 2. ſupputans, difficultatem eandẽ diſſoluere conatur. ſed mihi ſtandum uidetur ſententiis patrum, qui à Seleuco regnante in Syria, anno à morte Alexandri exacto undecimo, ſupputandum eſſe uolunt: cui numero ſi addantur quinque anni, quibus Alexander, tanquam monarcha, imperauit Græcis, conſurget numerus annorum 153. Sciſcitaberis iam, qua nam ratione magis à Seleuco, quàm ab Alexandro inchoet: deinde, qua etiã ratione Alexandrum Macedonem primum regnaſſe in Græcia dicat, cùm Græci longè antè habuerint reges, & Argiui, Lacedæmonij, Athenienſes. in Macedonia quoque, quæ pars Græciæ eſt, non primus, ſed 24 rex extitit Alexander. Hæc ſanè eſſe poterant, quæ obiiceret Caluinus ad illius libri fidem labefactandam, atque infringendam: neq; decebat uirum maiori ſæculo natum ſic pueriliter ludere. Finit ad hunc modum, uel
Soluuntur quæ cõtra libros Machabæorum ſunt dicta. ad illum. ridiculæ ſcilicet obiectiones. Sed nos reſpondeamus ad priorem, Machabæorum hiſtoriæ ſcriptor annos illius regni ſupputauit, quòd peruẽnit ad Antiochum illuſtrem: ſed illud regnum non ab Alexandro, qui fuit multorum regnorum imperator, ſed à Seleuco initium habuit. is enim poſt Alexandrum ſuper ſolam Græciam Iudææ uicinam, ſcilicet Syriam, primò regnauit, ac tandem iunxit Aſiam ſuo regno. Alexander nanque dum adhuc uiueret, monarchiam pueris ſuis diuiſit imperij: quo ſanè mortuo, ex una monarchia per uarias alterationes innumera regna proceſſerunt; è quibus regnum unum fuit Syriæ; quod anno duodecimo poſt eundem Alexandrum primus obtinuit Seleucus. in hoc regnum, reuolutis ab eius initio 137 annis, Antiochus Epiphanes ſucceſſit, id eſt, illuſtris: qui Ieroſolymam occupauit, ritum Moſaicæ legis deſtruxit, ſuillam carnem in templo mactari, & ſimulacra deorum uenerari iuſſit, omnemque ſacrum uaſorum apparatum ſuſtulit. Ad poſteriorem uerò reſpondemus, quòd regnauit Alexander primus in Græcia, tanquam imperator, ac Græciæ totius am-
Metaſthanes. pliſſimus dominator. unde fideliſſimus hiſtoriæ ſcriptor Metaſthanes tempore illo florens, Magnus, inquit, Alexander tranſtulit imperium in Græcos, Seleucus Nicanor ſucceſſit toti Aſiæ & Syriæ. Hæc ſunt, quæ reſpondebimus his, qui urgentiùs contendunt, Machabæorum libros inter apocryphos ſcripturas eſſe deputandos, & non nulla eſſe aſſerta ibi falſa de regum & temporum ſupputationibus. duxi etiam hîc aduertendum maiore conſideratione, (ne quid deſit ad fidem aſtruendam ſanctis illis libris Machabæorum) quòd ſecundi Machabæorum hiſtoria non cõſequenter ſe habet cum geſtis deſcriptis in primo libro; ſed quaſi à latere iungenda illi eſt. continet nimirum prioris libri geſta, ſed diffuſiùs, utpote uirtutes & bella Iudæ Machabæi contra gentium principes, conantes occupare terram ſanctam, deſtruere Dei leges, & diuinum Iudæorum cultum. uerſat alia multa præclara eiuſdem Machabæi, fratrumque eius opera, quæ ab auctore primi libri non erant ſcripta, quẽadmodum demonſtrari poteſt ex capite nono eiuſdem libri, ceteraque uerba bellorum ac uirtutum Iudæ, & quas magnitudines fecit: etenim deerant quamplurima. item quæ de zeloſiſſimo Mathathia, Machabæorum fratrum patre, prioris libri narrat hiſtoria, prætermiſit ſcriptor ſecundi libri: qui breuitati ſtudens, in quinto capite prætermiſſis per Mathathiam geſtis, & morte illius, ſeſe contulit ad Iacobum Machabæum, eius filium. deinde capite ſeptimo tranſit ad inclita geſta, diraque martyria, quæ Eleazarus, duæque mulieres, & ſeptem fratres Machabæi unà cum matre perpeſſi ſunt pro conſeruandis patriis legibus. ſubſequenter præclara acta Iudæ Machabæi uſque in libri finem commemorat, ſilentio prætetiens, quæ poſt

mortem

mortem Iudæ Machabæi contigerunt: quæ tamen à capite nono usque in finem prolixè satis persequitur prioris libri historia. Intellige iam Caluine, quòd quamuis Iudæi sapientiam Salomonis, Ecclesiasticum, Iudith, Tobiam, & Machabæorum libros inter apocrypha separent; ecclesia tamen Christi inter diuinos libros honorat, ac prædicat. [*Isid. lib. 6. etimol. c. 2.*] hanc assertionem, prout legeram apud Isidorum, sic eam mihi hîc usurpaui. & Augustinus de libris Machabæorum dicebat, Machabæorum libros non Iudæi, sed ecclesia Christi, pro canonicis habet. [*Aug. 18. de ciuit. Dei, c. 36.*] quare ex eisdem idem parer demonstrat, ecclesiam fidelis populi longè ante Christum pro defunctis orare consueuisse, quæ & suo sæculo, effluxis iam annis mille & fermè ducentis, per uniuersum orbem ad altare in cõmunione corporis & sanguinis pro defunctis memoriam faciebat. cuius & meminit libro illo De cura pro mortuis gerenda. rursum idem doctor, dum omnia diuina uolumina in quattuor ordines optimè distribuit, horum librorum meminit. [*Aug. lib. 2. de ciuit. Dei, c 9. Idem Aug. lib. de cura pro mortuis agenda.*] unde illud diui Cypriani uerbum, & similiter Hieronymi, sapientiam Salomonis, sapientiam filij Sirach, librũ Tobiæ, Iudith, & Machabæorum libros, patres in ecclesia legi uoluisse, non tamen proferri ad auctoritatem fidei ex eis confirmandam, ut non canonici, quamuis ecclesiastici ab antiquis patribus fuerint appellati: [*Aug. de doctr. Christ. c. 2.*] illud, inquam, sic intelligendum est, (ne sancti sanctis pugnent: utuntur siquidem eis pro fide confirmanda Tertullianus, Origenes, Eusebius, atque Augustinus) [*Cypr. in exp. symboli. Hieron. in epist. ad Crom. & Eliodor.*] huiusmodi libri tametsi non sint idonei ad cõfirmandam fidem contra Iudæos, qui eos extra canonem locant: uerùm in Christianorum ecclesiis, & contra hæreticos habentur canonici, ac diuino spiritu editi. [*Idem in prologo Galeato.*] iam tantum supeest, ut uno uerbo argumento Caluini respondeamus. cùm enim quæ ibidem continentur Machabæorum gesta, etiam Hebræorum omnium sententia uerissima semper credita fuerint, quid eorum certitudini collectoris humilitas, quæ ultimis illis uerbis habetur, nocere poterit? insuper ea ipsa uerba referamus, ut optimè lector uidere queas, an digna ea sint spiritu diuino, qui non nisi humiles erudit. Rebus itaque, inquit ibidem auctor ille, Nicanoris ita gestis, cùm urbs ex eo tempore fuerit in potestate Hebræorum, ego quoque finem faciam narrationis: [*2. Machab. ult.*] & si quidem rectè, & commentario congruenter; hoc & ipse uolebam; sin exiliter, ac tenuiter; hoc est, quod potui. alioqui enim ut uinum per se bibere, atque item rursum aquam, odiosum est; uinum autem aqua temperatum, suaue est, ac iucundam & gratam affert uoluptatem: ita contextus narrationis aures legentium delectat, ipsa concinnitate. ceterùm hîc finis esto. Ecce omnia, quæ offendebant Caluinianam maiestatem: nobis uerò nihil hîc legi uidetur, quod cælesti spiritu sit indignum, nisi etiam libeat dicere, Ioannis euangelium à Dei spiritu non fuisse dictatum, quòd illo libro non posse comprehendi dicat facta omnia, atque dicta saluatoris nostri Dei. [*Ioan. 22. August. de doct. Christ.*] sunt certè omnia hæc ut uera, sic summa uenustate referta, & elegantia, summaque pietate, atque humanitate plena. quasi diuina scriptura soleat ab his loquendi formulis abhorrere: immo puto cum Augustino, nullum esse sermonis ornati schema, quod in diuinis libris non possit reperiri.

Tota res de imitatione, ueneratione, atque inuocatione sanctorum absoluitur; non nullis Caluini obiectionibus respondetur; Augustinus, Athanasius, Hieronymus, & Cyprianus pro catholica ueritate adhuc producuntur. Cap. XXIII.

AVDIAMVS iam Caluini summam, ubi & nos nostram simul addemus. [*Cal. sect. 27.*] *Summa hæc est: cùm scriptura in Dei cultu, hoc nobis summum caput commendet, ut eum inuocemus; cùm hoc sanè pietatis officium à nobis exigit, non sine manifesto sacrilegio orationem ad alios dirigemus:* [*Prima assertio Caluini.*] assertionem primam tuæ summæ recipio ad eum quidem sensum, in quo dixisse prophetam leginius, Si expandimus manus nostras ad Deum alienum, non'ne Deus requiret ista? *Deinde* (est altera eiusdem summæ assertio) *cùm Deus, non nisi ex fide uel inuocari, & disertè, ad amussim uerbi sui, orationes formari iubeat: denique, cùm fides in uer-* [*2. assertio Cal.*]

 bo fundata

bo fundata sit, orationis mater; simul ac à uerbo deflectitur, orationem adulterari necesse est: & hæc secunda propositio tuæ summæ concedi poterat à nobis, non in tuo malo sensu, sed iuxta catholicam intelligentiam, intelligendo Dei uerbum non scripturis expressum solùm, ut superiore libro satis ostendisse me arbitror, sed quidquid per ecclesiam à Deo ad nos usque deuenerit, ipsum etiam, quod litteris non sit mandatum. quæ igitur ad diuini huius uerbi amussim orationes non formabuntur, neque ex ecclesiæ fide (qua Deus innocari uult) nascentur, adulterari omnes necesse est. atqui iam ostensum est, si diuina scriptura consulitur tota, ecclesiæq; perpetuò obseruata interpretatio tenetur, qualem Deo, qualem rursum suis sanctis honorem, cultum, atque inuocationem uen-

3. *assertio Cal.* dicandam esse oporteat. Addit Caluinus tertiam assertionem, sanè uerissimam, *Quod ad intercessionis munus pertinet, uidimus, Christo excellentißimo mediatori, aduocato, pontificique nostro peculiare esse; neque ullam Deo gratam esse petitionem, nisi quam mediator ille sanctificat:* hanc tibi libentissimè damus. ueniamus ad quartam, quæ & tibi nobiscum

4. *assertio Cal.* communis est. *ac tametsi fideles ultro citroque preces apud Deum pro fratribus offerunt; hoc nihil unicæ Christi intercessioni derogare palàm est: quia omnes simul ea subnixi, tam se, quàm alios, Deo cõmendant:* hæc assertio adeò nobis placet Caluine, ut precati te, & obtestari nõ desinamus, opponens, eius memineris, dum toties contra nos oblatras, inuocatione hominum Christi unicam illam prærogatiuam funditus euerti. sed properemus ad quin-

5. *assertio Cal.* tam. *Ad hæc quinto loco docuimus, inscitè hoc trahi ad mortuos, quibus nusquam legimus mãdatum esse, ut pro nobis orẽt. Sæpe nos scriptura hortatur ad mutuas huius officij uices; de mortuis; ne syllaba quidem. immo Iacobus, hæc duo coniungens, ut confiteamur peccata nostra inter* *Iacob. 5.* *nos, & uicißim alij pro aliis oremus, mortuos tacitè excludit. Cùm igitur exordium ritè orandi ex fide nascatur, sitque fides ex auditu uerbi Dei, ubi nulla mentio huius intercessionis habetur, superstitio est nobis asciscere patronos, qui diuinitus dati non sunt. atque ad hunc errorem damnandum sufficit una illa ratio, quòd scilicet sine scriptura faciunt. nam, cùm multis precandi formis referta sit scriptura, nullum reperitur exemplum huius aduocationis:* ista est Caluini

Assertio cathol. institutio, contra quam hæc sit una, uereq; catholica assertio, Sancti pro nobis orant, quos ad id caritas compellit; promissionem habent, nosque ipsos innocare necessitas cogit. quòd sancti pro nobis orent, ex Dei uerbo sic colligimus: idque probatur

Notentur quattuor hæc. ex historia Machabæorum. Hoc primum. Ex perfecta caritate, quam in patria manere scripturæ satis expressè uolunt, & quam sanctos beatos tenere dicunt, colligimus præceptum illud, de orando Deo pro proximis, ad beatos extendi, ac misericordes. dicis, *Non expreßit Iacobus de mortuis:* uerum est, quoniam hi uiuunt. *at neque de sanctis id explicuit:* non nego, quia non erat necesse nouum & speciale his indici præceptum, quos lex ipsa caritatis satis alligatos tenet. Hoc secundum. Sanctorum oratio promissionem habet. hæc non est expressa in scriptura; at planè & perspicuè ex expressis colligitur. habemus enim ex expresso Dei uerbo, quòd sunt apud Deum, quòd eo fruũtur. cùm ergo & nos Deus amet, quare ei ipsi gratos pro nobis orantes non audiet? an quia pro se omnimodo repelleret precãtes? ex gratia ergo, qua apud Deum iusti; quàm diu uiuunt, nimiùm ualent, colligitur, nihil eos petituros uitæ fidelium expediens, quod ipsis ab eo, qui illos magnificare apud omnes uult, denegetur. accedit uerissima & crebra rei huius experientia, quam negare impudentissimæ insaniæ exemplum foret. tot enim miracula ab Athanasio, Basilio, Dionysio, Irenæo, Ambrosio, Epiphanio, Augustino, Eusebio, Hieronymo, Cypriano, Gregorio Nicæno, Nazianzeno, episcopo Gregorio Romano, infinitisq; aliis ad inuocationem martyrum, ceterorumq; beatorum recensentur diuinitus facta, ut nihil iã crediturus sit, (ut apertiùs dicebat Chrysostomus) qui his non credit. ad hæc illi loci scripturarum, de orationibus angelorum exauditis, huic rei fidem faciunt. Hoc quantum ad tertium. Iam uerò sanctos in-

Iob 5. uocare, primùm saluberrimum consilium est, quod apud Iob legimus, Conuertere ad aliquem sanctorum. ubi neque uiuens sanctus, neque cum Christo degens explicatur; sed absolutè sanctus in genere nominatur. deinde sæpe ipsa nos præcepti urget necessitas, quo nobis ipsis tenemur, sanctos interpellandi, ac nobis conciliandi precibus; ut hi, quos ex domini mandato honoramus, pro nobis tot malis oppressis, atque undique circumplicatis, ad Deum nostrum intercedant. sicut enim intercedendi pro nobis ipsa caritas legem sanctis præscribit; sic nos inuocandi eos in nostrum subsidium ipsa neces-

sitas

ſitas cogit. Et hoc erat quartum in aſſertione noſtra uera, uereque catholica. atqui, ne uideo, ratio illa, quæ una ab iſto putabatur, contra ſanctorum inuocationem, quòd ſcilicet expreſſa non ſit in ſcriptura diuina, hac ueritate ea tota obſcurata eſt, atque euanuit.

VT VERO nihil deeſſet ad numeros omnes inconſideratiſsimæ, & dementiſsimæ temeritatis complendos, rem totam ſic terminat, atque abſolnit. *Superſtitionem iſtam, qua ſuos ſanctos inuocant, ex diffidentia natam eſſe conſtat: quia, uel Chriſto deprecatore contenti non ſunt, uel eum omnino ſpoliare nolunt hac laude. atque hoc poſterius ex eodem impudentia facilè coarguitur: quia non alio ualidiori argumento pugnant, opus nobis eſſe ſanctorum patrocinio, quàm dum obiiciunt, nos eſſe indignos familiari ad Deum acceſſu. quod nos ueriſsimum eſſe fatemur: ſed inde colligimus, nihil eos Chriſto reliquum facere, qui pro nihilo ducunt eius interceſsionem, niſi accedant Georgius, aut Hippolytus, aut ſimiles laruæ.* multa ſe mihi offerebant ex his, quæ apud diuum Auguſtinum maximè legi, ac apud Hieronymum, & alios ſanctos; uerùm præ ceteris diui Athanaſij uerba ſuccurrunt, quibus & tuum furorem utcunque compeſcam, & diſceptationem noſtram omni ex parte abſoluam. & quidem execrationes, ac maledicta, quæ nullis legibus frenare poſſumus, ſenis ſanctiſsimi oratione etſi nō reprimemus, nec domabimus omnimodo; at à noſtris ceruicibus repellemus: ut cuius animum pudor & religio non tardant, neque conſcientia frenat; candidus ſenex eius artes diluat, argumenta ſoluat, infidelitatem arguat, mendacium euincat, quò impudentiſsimus quiſque repulſus, conuictus, fractuſque diſcedat. uolo tamen primùm admonere, quòd neque poſſum, aut debeo cælare, Antonium abbatem glorioſiſsimum teſtamento ſuo cauiſſe, ut melotem & pallium tritum, cui ſuperiacebat, Athanaſio epiſcopo darent. quapropter idem ipſe Athanaſius, quaſi de alio, ſic de ſe narrat: Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur; &, tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter per ueſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. Volui hæc præmittere Caluine, tum ut non nihil etiam, quaſi aliud agens, de honore, quo ueſtes ſanctorum omni ſæculo uiri doctiſsimi proſecuti ſunt, attingerem; tum etiam ut paululùm conſideres, an meritò à ſuffragij iure ſit Athanaſius repellendus, quòd eius uitam deſcribat, à quo munera ſe accepiſſe, nullo cogente, liberè fatetur. uerùm ualeat Caluinus, uiuatque perpetuò Antonij gloria cum ſuo encomiaſte Athanaſio: quem, audire etiam atque etiam oro, ne tibi graue lector ducas. Hoc fratres, quòd per omnes prouincias amor eius, famaque uolitauit, quem nec librorum diſſeminatorum oratio luculenta, nec mundanæ ſapientiæ diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congeſtio commendauit; cui omnium eſt aſcribendum, niſi Chriſto; cuius hoc, ſicut & ceterorum beatorum donum, & eiuſdem gloria & honor, eſt? qui deuotos animos erga ſuam præuidens maieſtatem, hominem alio pænè orbe cælatum, & inter uaſtas poſitum ſolitudines, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipſi etiam, quæ caput eſt urbium, Romæ, ut in exordio promiſerat, demonſtrauit. creatoris eſt iſta benignitas, Chriſti hæc eſt iſta maieſtas; qui famulos ſuos, licèt nolentes, nobilitare conſueuit. ſciantque uniuerſi, quòd ſaluator noſter IESVS Chriſtus glorificantes ſe, non apud patrem modò, uerùm ubique magnificè glorificat; & ſeruientibus ſibimet non tantùm regna cælorum, ſed etiam hîc, etſi in montium ſecretis latitent, famæ eorum tribuit nobilitatem: VT ET IPSI FRVANTVR LAVDE MERITORVM, ET CETERI EORVM IVVENTVR SVFFRAGIIS, ET PROVOCENTVR EXEMPLIS. ſi neceſſarium fuerit, librum hunc & gentibus legite, ut uel ſic agnoſcant, quia dominus noſter IESVS Chriſtus non ſolùm eſt Deus, glorioſus Dei filius; ſed etiam his, qui eum ſolicitè colunt, & in eū fideliter credunt, poteſtatem dedit ſupra dæmones, quos illi deos arbitrantur; poteſtatē dedit ſupra morbos, quò ſic ab hominibus honorentur, ac inuocentur, non minùs, quàm eos apud patrem honorificaturum ſe, in euāgelio ſancto ſuo clamabat. Cyprianus etiam ad Cornelium papam, Memores, inquit, noſtri inuicem, concordes, atq; unanimes, utrobique pro nobis ſemper oremus; preſſuras & anguſtias mutua caritate releuemus. ſi quis hinc noſtrum, diuinæ dignationis celeritate præceſſerit, perſeueret apud Deum noſtra dilectio: PRO FRATRIBVS, ET SORORIBVS NOSTRIS APVD MISERICORDIAM PATRIS NON CESSET ORATIO. Si uerba horum doctorum, Caluine, ſingula appenderentur, &

Aug. de ciu. Dei & alibi.
Hieron. contra Vig. & alibi.
Athanaſ. in uita Ant. abb.

Cypr. ad Cornel. papam.

confeſſentur cum tuis, quàm longè alius inuenietur Deus Athanaſij, & Cypriani à Deo tuo? iſte tuus inuidus eſt, ſuæ laudis nimis æmulus, nullo gradu &, quos ipſe magnificauit, honorari, atque inuocari ſinens: ille uerò Athanaſij & Cypriani Deus, qui & noſter eſt, omnem honorem ſanctis ſuis exhibitum, ſibi ipſi delatum reputat: ſi ſancti inuocantur, ſe tunc maximè accerſiri, & uocari in auxilium ſentit, & ducit. Viuat igitur hic Deus, regnet ſuper nos in ſæcula, eſto dominus noſter, dominetur nobis, ſeruiamus ei, adoremus eum, pleniore ore ac ſine exceptione laudemus infinitam eius maieſtatem, commendationem omnem noſtram ei acceptam referamus, quam in dies horaſque in ſanctis hominibus magis lucere uidemus: congerant in eum beatæ mentes conſuetas laudes: (quãuis non ignorem, neminem ſatis eũ pro dignitate poſſe laudare) ſit ei gloria, ſit laus, ſit imperium, ſit ſplendor ac decus; qui tot quotidie ſuarum rerum geſtarum teſtes & laudatores excitat.

Chriſti diuinitas & humanitas, ſine confuſione, aut miſtione ſubſtantiarum, ex utroque teſtamento productis locis probatur; de communicatione idiomatum agitur; atque ueræ fidei confeſſio paucis traditur. *Cap.* XXIIII.

Pars ſecunda libri huius.

In epiſtola.

ON TIBI ſatis erat Caluine, nouitios nos in fide unius Dei appellaſſe, niſi etiam adiungeres, *quibus & Chriſtus nouus eſt.* num Chriſtus noſter heri, aut nudiuſtertius natus eſt, ut nobis nouus ſit, aut habeatur? eius ego ſubſtantiam, atque dotes breui, nec ſatis elaborato ſermone ſcio, quàm ſit difficile comprehendere: uerùm ipſius auxilio nixus cum tremore, atq; horrore rem tantam ſolùm attingere tentabo. Aeternus atque humaniſſimus Deus factus eſt in tempore homo, ut mediatoris officium præſtaret. magnopere enim noſtra interfuit, uerum eſſe Deum, & hominem, qui mediator noſter futurus eſſet. de neceſsitate ſi quæritur, non ſimplex quidem, (ut uulgò loquuntur) uel abſoluta fuit; ſed manauit ex cæleſti decreto, unde pendebat hominum ſalus. ceterùm, quod nobis optimum erat, ſtatuit clementiſsimus pater. cùm enim iniquitates noſtræ, quaſi interiecta inter nos & ipſum nube, nos à regno cælorum prorſus alienâſſent; nemo, niſi qui ad eum pertingeret, pacis reſtituendæ interpres eſſe poterat. quis autem pertigiſſet? quiſquam ne ex filiis Adã? atqui omnes cum parente ſuo ad conſpectum Dei horrebant. angelorum aliquis? ſed eis quoque opus erat capite, per cuius nexum ſolidè & intimè Deo ſuo cohærerent. quid igitur? deplorata certè res erat, niſi maieſtas ipſa Dei ad nos deſcenderet; quando aſcendere noſtrum non erat. ita filium Dei fieri nobis Emmanuel, oportuit, id eſt, nobiſcum Deus: & hac quidem lege, ut mutua coniunctione, eius diuinitas, & hominum natura inter ſe coaleſcerent; alioqui, nec ſatis propinqua uicinitas, nec affinitas ſatis firma, unde nobis ſpes fieret, Deum nobiſcum habitare. tantum erat inter ſordes noſtras, ac ſummam Dei munditiem diſsidium: ut quamuis ab omni labe integer ſtetiſſet homo; humilior tamen eius foret condicio, quàm ut ſine mediatore ad Deum penetraret. quid ergo facturus exitiali ruina in mortem & inferos demerſus, fœdatus tot maculis, corruptione ſua fœtidus, obrutus denique omni maledictione? iccirco non abs re Paulus, Chriſtum proponere mediatorem uolens, diſertè commemorat, eſſe hominem. Vnus, inquit, mediator Dei & hominum, Iesvs Chriſtus homo. poterat Deũ dicere, poterat ſaltem & nomen hominis, ſicut & Dei, omittere: ſed quia ſpiritus, per os eius loquens, infirmitatem noſtram nouerat, ut tempeſtiuè occurreret, aptiſsimo remedio uſus eſt, filium Dei, tanquam unum ex nobis, familiariter in medio ſtatuens; quandoquidem caro noſtra eſt. idem deſignat, quod alibi pluribus uerbis explicat, non eſſe nobis pontificem, qui non poſsit compati infirmitatibus noſtris; quando ſit more

1. Tim. 2.

noſtro,

noſtro, ſola peccati exceptione, per omnia tentatus. clarius etiam id fiet, ſi repetemus, quàm non uulgare fuerit, quod mediatori præſtandum erat, nẽpe in Dei gratiam nos reſtituere, ut faceret ex filiis hominum Dei filios; ex hæredibus geennæ, regni cæleſtis hæredes. quis hoc poterat, niſi Dei filius foret, idem filius hominis; & ſic noſtrum acciperet, ut transferret nos ad ſuum? Hac ergo arrha freti, nos eſſe filios Dei confidimus, ſi opera tanti patris filiis digna feceriмus: quia naturalis Dei filius ſibi corpus de corpore noſtro, carnem ex carne noſtra, oſſa ex oſsibus aptauit, ut idem nobiſcum eſſet. quod nobis proprium erat, ſuſcipere grauatus non eſt, ut uiciſsim ad nos pertineret, quod proprium ipſe habebat. atque ita in commune ipſe nobiſcum & filius Dei eſſet, & filius hominis. hinc ſancta illa fraternitas, quam ore ſuo commendat, ubi dicit, Aſcendo ad patrem meum, & patrem ueſtrum, Deum meum, & Deum ueſtrum. hac ratione nobis eſt certa regni cæleſtis hæreditas; ſi, uti dixi, patri noſtro obſequentes fuerimus: quia unicus Dei filius, cuius ſolius propria erant cæleſtia omnia, nos ſibi fratres adoptauit. quòd ſi fratres, ergo & hæreditatis conſortes. ad hæc apprimè utile fuit, hac etiam de cauſſa, uerum eſſe Deum & hominem, qui redemptor noſter futurus eſſet. eius ſiquidem erat, mortem abſorbere: quis hoc poterat, niſi ipſa uita? eius erat, peccatum uincere: quis poterat hoc, niſi ipſa iuſtitia? eius erat, mundi & aeris tempeſtates profligare: quis hoc poterat, niſi uirtus & mundo, & aere ſuperior? porrò penes quem uita eſt, aut iuſtitia, aut cæli imperium, & poteſtas, niſi penes ſolum Deum? ſeſe ergo clementiſsimus Deus, in perſona unigeniti, redemptorem noſtrum fecit, dum nos redemptos uoluit.

Heb. 4.

Cur Deus factus ſit homo, et de primo capite reconciliationis cum Deo.

Ioan. 20.

Deus homo.

Alterum hoc noſtræ cum Deo reconciliationis caput erat, ut homo, qui ſe ſua inobedientia perdiderat, remedij loco obedientiam opponeret, iudicio Dei ſatisfaceret, pœnas peccati perſolueret. prodiit ergo uerus homo dominus noſter; Adæ perſonam induit, nomen aſſumpſit, ut eius uices ſubiret; patri obediuit, ut carnem noſtram in ſatisfactionis pretium iuſto Dei iudicio ſiſteret, atque in eadem carne pœnam, quã meriti eramus, penderet. cùm denique mortem nec ſolus Deus ſentire, nec ſolus homo ſuperare poſſet, humanam naturam cum diuina ſociauit, ut alterius imbecillitatẽ morti obiiceret ad expianda peccata; alterius uirtute luctam cum morte ſuſcipiens, nobis uictoriam acquireret. qui ergo Chriſtum aut diuinitate, aut humanitate ſpoliant, eius quidem uel minuunt maieſtatem & gloriam, uel bonitatem obſcurant. Sed non minùs altera ex parte hominibus ſunt iniurij, quorum fidem ita labefactant, & euertunt, ut ea, niſi hoc fundamento nixa, ſtare non poſſet. adde, quòd ſperandus fuit redẽptor ille, Abrahæ Dauidis filius, quẽ in lege, & prophetis Deus promiſerat. unde alterum fructũ colligunt piæ mẽtes, quòd ipſa originis ſpecie, ad Dauidẽ & Abraham productæ, certiùs agnoſcunt, hunc eſſe Chriſtum, qui tot oraculis celebratus fuit. ſed illud, quod nuper expoſui, præcipuè tenendum eſt, cõmunem naturam pignus eſſe noſtræ cum filio Dei ſocietatis; carne noſtra ueſtitum, debellaſſe mortẽ; cum peccato, ut noſtra eſſet uictoria, & triumphus noſter, cõgreſſum; carnem, quam à nobis accepit, obtuliſſe in ſacrificium: ut, facta expiatione, reatum noſtrum deleret, & placaret iuſtam patris iram. cuius diuinitas, & humanæ quidem naturæ ueritas, olim tam ab Arrianis, quàm à Marcionitis, & Manichæis impugnata eſt. alij puram creaturam, alij ſpectrum pro Chriſti corpore ſibi fingebant, alij demum cæleſti carne præditum ſomniabant. ſed his utriuſque ſcripturæ teſtimonia repugnant. Porrò quod aſſerimus, æternũ uerbum, æterni Dei filium, carnem eſſe factum, non ſic intelligendum eſt, quaſi uel in carnem uerſum, uel carni confuſè permiſtum uerbum fuerit: ſed quia è uirginis utero templum ſibi delegit, in quo habitaret, & qui filius erat Dei, filius hominis factus eſt, non cõfuſione ſubſtantiæ, ſed unitate perſonæ. ſiquidem ita coniunctam, unitamque humanitati diuinitatẽ aſſerimus, ut ſua utrique naturæ ſolida proprietas maneat; & tamen ex duabus illis Chriſtus unus conſtituatur. ſi quid in rebus humanis tanto myſterio poteſt reperiri ſimile, hominis ſimilitudo ualde conſentanea uidetur, quem ex duabus ſubſtantiis cõſpicimus conſtare: quarum neutra tamen ſic alteri permiſta eſt, ut non retineat naturæ ſuæ proprietatem. neque enim aut anima, corpus; aut corpus, anima eſt. quare & ſeorſum de anima dicitur, quòd in corpus nullo modo cadere queat: & de corpore rurſus, quod nulla ratione animæ conueniat: de toto uerò homine, quod nec de anima ſeorſum, nec de corpore,

Homo Deus.

Neque maieſtas Chriſti imminuenda eſt, neque obſcuranda bonitas.

Antiqui hæretici Chriſti diuinitatem, & humanitatem oppugnarunt.

In Chriſto nulla miſtio.

nisi inepte accipi possit: animæ tandem propria trãsferuntur ad corpus, & propria corporis ad animam; qui tamen iis constat, unus homo est, non plures. huiusmodi autẽ loquendi formulæ unam esse in homine personam, ex duabus connexis cõpositam, significant; & duas subesse diuersas naturas, quæ hanc constituant. ita & de Christo scripturæ loquũtur: etenim attribuunt illi interdum, quæ ad humanitatẽ singulariter referri oporteat; interdum, quæ diuinati peculiariter competant; non nunquã, quæ utranq; naturã complectantur; neutri tamen seorsum satis conueniant. atque istam quidem duplicis naturæ coniunctionem, quæ in Christo subest, tanta religione exprimunt, ut eas quandoque inter se communicent. qui tropus, ueteribus ἰδιωμάτων κοινωνία dictus est. Hæc parum firma essent, nisi plurimæ, & passim obuiæ scripturæ phrases probarent, nihil eorũ humanitus fuisse excogitarũ. Quod de se ipso dicebat Christus, Antè, quàm Abraham

Communicatio idiomatum in Christo.

Ioan. 8. fieret, ego sum. longè ab humanitate alienum erat. nec me latet, quo cauillo locum hunc deprauent erronei spiritus, nempe fuisse superiorem omnibus sæculis, quia iã tunc præcognitus fuit redemptor, tam in patris consilio, quàm in mentibus piorũ. sed eùm apertè diem manifestationis ab æterna essentia distinguat, & consultò ab antiquitate imperium sibi conciliet, quo excellat Abraham, sibi haud dubiè uendicat quod diuinitatis est proprium. quòd eum primogenitum esse Paulus asserit uniuersæ creaturæ,

Coloss. 1. quòd ante omnia extiterit, quòd per ipsum omnia consistant, quòd etiã se prædicat glo-

Ioann. 17. riosum fuisse apud patrem, ante mundum conditum, seque una cum patre operari, ni-

Ioann. 5. Isa.42. & alibi. hilo magis homini cõpetit. hæc igitur & similia peculiariter diuinitati attribui certum

Luc. 2. est. Quòd autem seruus patris uocatur, quòd creuisse narratur ætate, & sapientia apud

Ioan. 8. Deum & homines, quòd gloriam suam non quærere, nescire diem ultimum, à se ipso

Mar. 13. Ioan. 14. non loqui, nõ facere uoluntatẽ, quòd uisus & palpatus fuisse dicitur; solius humanitatis hoc totum est. siquidem quatenus Deus est, nec augeri ulla re potest, & omnia propter se operatur; nec quidquam eum latet: agit omnia pro suæ uoluntatis arbitrio, & est in-

Luca 24. uisibilis & (ut sic loquar) impalpabilis, neq; tamẽ hæc humanæ sunt naturæ dotes, quas seorsum sibi ascribat, sed in se ipsum recipit, quasi mediatoris personæ conueniant.

Act. 10. communicatio autem idiomatum, siue proprietatum est, quod dicit Paulus, Deum suo

1. Corin. 6. 1. Ioan. 1. sanguine acquisiuisse sibi ecclesiam, & dominum gloriæ crucifixum. item, quod dicit Ioannes, attrectatum fuisse sermonem uitæ. Deus certè nec sanguinẽ habet, nec patitur, nec manibus tangi potest: sed quoniam is, qui uerus erat Deus, & homo Christus, sanguinem suum pro nobis crucifixus fudit: quæ in humana eius natura peracta sunt, ad diuinitatem impropriè, licèt non sine ratione, transferuntur. simile est exemplum, ubi

Ioan. 1. 3. Ioannes docet, Deum posuisse animã suam pro nobis. ergo ibi humanitatis proprietas cum altera natura communicatur: rursum, cùm diceret Christus, adhuc in terris agẽs,

Ioan. 3. neminem in cælum ascendisse, nisi filium hominis, qui in cælo erat; certè tunc secundũ hominem, & in carne, quam induerat, non erat in cælo: sed, quia ipse idem erat Deus & homo, propter duplicis naturæ unionem, alteri dabat, quod erat alterius. Verùm omnium clarissimè ueram Christi substantiã enarrant loci, qui utranque simul naturam comprehendunt; quales in euangelio Ioannis extant quamplurimi. siquidem nec deitatis singulare, nec humanitatis insigne fuit, sed utriusque simul, quod ibi legitur, po-

Ioan. 1. testatem accepisse à patre remittendi peccata, resuscitandi quos uelit, iustitiam, sanctitatem, salutem largiendi, perfectum esse iudicẽ uiuis & mortuis, ut honoretur, quẽadmodum pater: quòd denique lux mundi, pastor bonus, unicum ostium, uitis uera nuncupatur. his enim insignibus filius Dei, cùm in carne manifestatus est, præditus fuit: quas etsi unà cum patre ante mundum conditum obtinebat; non tamen eodẽ modo uel respectu. & quæ homini, qui nihil, quàm homo esset, dari non poterant, in eun-

1. Cor. 15. dem quoque sensum accipere conuenit, quod apud Paulum habetur, Christum, per-

Philip. 2. acto iudicio, redditurum esse regnum Deo patri. regnum sanè filij Dei nullum habuit initium, neque finem habiturum est. sed quomodo sub carnis humanitate delituit, & seipsum exinaniuit, accepta serui forma; depositaque maiestatis specie, patri se obedientem præstitit; ac eiusmodi subiectione defunctus, tandem gloria & ho-

Hebr. 2. nore coronatus est; atque euectus in summum imperium, ut coram ipso flectatur omne genu: ita tunc nomen ipsum & coronam gloriæ, & quidquid à patre accepit, patri subiiciet; ut sit Deus omnia in omnibus. quorsum enim ei data potestas, & imperium,

perinm, nisi ut per eius manum pater nos gubernet? quo etiam sensu dicitur ad patris dexteram sedere. *Philip. 2. Cor. 15.*

ATQVE hæc obseruatio ad soluendum quamplurimos nodos non paruo usui futura est, si eam scire accommodent lectores. mirum enim, quantùm rudes, immo etiam quosdam non prorsus indoctos torqueãr eiusmodi formulæ, qnas uident Christo attribui, nec diuinitati eius, neque humanitati satis aptas: qnia non considerant, eius personæ in qua Deus & homo manifestatus est, & mediatoris officio congruere. omnino uerò unicuique licet uidere, quàm pulchrè inter sese hæreant singula, si modò sobrium habeant interpretem, qui tanta mysteria, qua decet religione, examinet. uerùm nihil est, quod furiosi & phrenetici spiritus non perturbent: arripiunt attributa humanitatis ad tollendam diuinitatem; diuinitatis rursum ad tollendam humanitatem: quæ aùtem de utraque natura sic coniunctè dicta sunt, ut neutri conueniant, àd tollendam utranque. id uerò quid aliud est, quàm contendere Christum non esse hominem, quia Deus est? non esse Deum, qnia homo est? non hominem, non Deum esse, quia & homo simnl & Deus est? Christum ergo, ut Deus est & homo, unitis, non confusis naturis constans, dominum nostrum, uerumq; Dei filinm esse constituimus; atque etiam subsistentem in humanitate, etsi non ratione hnmanitatis. procnl enim à nobis abigendus est error Nestorij, qui, dum naturam abstrahere potiùs, quàm distingnere uult, duplicem Christum comminiscebatur: quando scripturam uidemus, clara uoce reclamare, ubi & filij Dei nomen tribuitur ei, qui de uirgine nascitur; & uirgo ipsa, mater domini appellatur. cauendum ab Eutychiana insania, ne, dum nolumus personæ unitatem demonstrare, utranque naturam destruamus. tot enim iam citauimus testimonia, ubi ab humanitate distinguitur diuinitas; & tot alia passim extant, ut uel contentiosissimis possint os obstruere. & paulò pòst non nulla subiiciam, quæ figmentum illud meliùs patefaciant. nobis in præsentia satis erit locus unus. neque enim templum Christus uocasset corpus suum, nisi distinctè in eo habitaret diuinitas. quamobrem ut meritò in Ephesina synodo damnatus fuerat Nestorius, ita postea in Constantinopolitana à Chalcedonensi Eutyches: quando non magis confundere duas in Christo naturas licet, quàm distrahere. & ut nihil commune habemus in rectæ fidei parænesi nostra cum Martione, Eutyche, ac Nestorio; ita longè absumus (ut patuit) à Seruetiana blasphemia. atque, ut noscas Caluine, qualis sit nostra sententia de Christo IESV, accipe pancis. In hoc solo uno Deo uero atque homine, neque in quopiam alio nobis quærenda redemptio est: hic unus propheta noster, rex noster, sacerdos noster: hic sua obtemperatione, uita, passione, cruce, morte nos Deo, patri suo, reconciliauit; factusque est nobis redemptio, atque salus: hunc omnem nobis promeritum Dei gratiam rectè ac propriè dicimus, & ingenuè confitemur. quid nos torques? quid ampliùs tibi uis? quid frustra extorquere à nobis moliris? hic Christus nec initium nonit, neque successioné, æternus Deus, in æternum & ultrà durans. quomodo igitur nobis nouus & recèns natus esse poterat, quando etiam secundum carnem ex Maria uirgine purissima natum ante 1560 annos credimus, & confitemur? uis dicam Caluine? Christus iuxta illustrem Iesaiæ sententiam, positus est testis populis, propheta magnus, dux ac magister gentibus datus est. sic enim idem propheta antè angelum uocauerat, aut quidem magni consilij interpreté. Paulus item denũ per eum locutum patrem affirmat. hic igitur Christus notus est in ecclesia. at qui suo prophetico dono omne magisterium ab ecclesia auferat, hic, inquam, Christus, ut superiore libro satis ostendimus, nouus est. præter id quidem Paulus dicebat, absconditos esse in eo thesauros omnes sapientiæ & scientiæ Dei; ut iam nihil scire pretiosum duceret præter IESVM & hunc crucifixum; deinde, quòd sit sacerdos, scripturæ nihil magis clamant: at uerò, quòd illius sacrificio, in cruce peracto, cõtradicat sacrificium altaris, hoc nouum & inauditum piis antiquorum patrum auribus est. nouus & inauditus certè est sacerdos, qui sanctissima liturgia offenditur. & multò magis Caluiniana calũnia nouitatis insimulari meretur, scilicet detestabile magis esse nostrum commentum, qui non contenti Christi sacerdotio, nos ipsos ad eũ mactandũ ingerere ausi simus. quod quotidie nos tẽtare in papatu iste asserit; ubi missa cẽsetur immolatio Christi. non ibi patitur Christus Caluine: ut enim uerum sit ibi Christi corpus, quod passum est, idẽ ipsum, quod crucifixum, quod mortuum, ideq; offeramus nos patri suo,

Aug. in Enchr. ad Laur. c. 36. *Nestorii impietas.* *Luce 1. 32.* *Eutychiana hæresis.* *Iesaia 55.* *Ies. 9.* *Hebr. 1.* *August. Vincen. Lirin. & antiqui patres.* *1. Corin. 2.* *Ibidem.* *Luc. 1.* *Hostia Christi duplex.*

quod ipse obtulit, nempe corpus suum; tamen nō ibi patitur, sed fit memoria passionis; non crucifigitur, sed facta semel crucifixio sæpe hac oblatione refricatur; non moritur, sed mortis eius memoria celebratur. etenim ut idem fit utrobiq; corpus, quod offertur; non tamen modo simili, ut dixerunt patres concilij Nicæni: quoniam hæc oblatio incruenta est; illa contrà, toto sanguine effuso. hæc oblatio est, & propitiatoria quidē illius mactationis, quæ in cruce peracta est recordatio; non hîc denuò hostia iugulatur, aut mactatur. uerùm de Missa dicemus alibi commodiùs: iccirco nunc præterimus.

Christus dominus morte sua sufficientissimè nos redemisse, & de terrore ipsius, ac pauore agitur: ubi insignis Caluini hæresis notatur, & confutatur. Cap. XXV.

Act. 4. Matth. 1. Luc. 1. HABET itaque Christus nomen, in quo damnati, mortui, & perditi uitā, iustitiam, salutem quæramus. hoc enim redemptoris scilicet munus ei iniunctum fuit, ut nobis esset saluator. iam ubi quæritur, quomodo, abolitis peccatis, dissidium Christus inter Deum & nos sustulerit, & iustitiam acquisierit: generaliter responderi potest, toto obediētiæ suæ cursu nobis hoc præstitisse. scriptura tamen, quò certiùs definiat modum salutis, hoc morti Christi, cruci, & passioni, quasi peculiare & proprium, ascribit. is igitur Christus, qui sua innocentissima uita & morte salutem nostram operatus est in terræ medio, is nobis nouus non est. uis audire Caluine, quis Christus sit nobis nouus, nouusque redemptor habeatur? ille sanè, quem in tua institutione nos legimus. Sed, proh Deus, quis dicere ferat horrendam istius blasphemiam in Christum seruatorem nostrum? certè horreo dicere. eum nimirum sua corporea morte, quam subactus in crucem oppetiit, nos non redemisse; sed animam eius sacratissimam (domine redemptor mundi, ne mihi, referenti tam impudentem blasphemiam, irascaris, oro) barathrum adiisse, atque ibi unà cum ipsis damnatis geennæ pœnas exoluisse. audite omnes, precor, audite, & mecum, precor, perpendite, utrùm magis mirari debeamus magistrum, qui hoc genus doctrinas iactat, an discipulos, qui eas sectantur. quis tam impius, quis tam insaniens, quis tam omnis rationis, ac scientiæ expers, atque ignarus, ut hominem amotæ mentis imitari uelit? Sed iam eum audiamus.

Caluin. lib 2. cap. 16. sect. 8, 9. 10.

Nec uerò descensum ad inferos omittere conuenit, in quo ad redemptionis effectum non parum est momenti, ut, ea præterita, multum ex mortis Christi fructu depereat. nihil actum erat, si corporea tātùm morte defunctus fuisset Christus: ò bone Deus, quæ hæc blasphemia in Christi mortem, cui redemptionem nostram receptam infiniti loci scripturæ utriusque testamenti referunt? sed perge. *Operæpretium erat, ut diuinæ ultionis seueritatem sentiret, quò et iræ ipsius intercederet, & satisfaceret iusto iudicio. unde etiam eum oportuit, cum inferorum copiis, æternæque mortis horrore, quasi consertis manibus, luctari. correctionem pacis nostræ illi impositam fuisse propheta docet, fuisse propter scelera nostra à patre percussum; quibus significat, in locum sceleratorum sponsorem, uadem, adeoque rei instar submissum ad dependendas, persoluendasque omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas, hoc uno duntaxat excepto, quòd doloribus mortis non poterat detineri. Ergo si ad inferos descendisse dicitur, nihil mirum est, cùm eam mortem pertulerit, quæ sceleratis ab irato Deo infligitur;* quis nostrûm, qui Christo nomen dedimus, queat hoc patienti animo legere? *Isti*, inquit, *sunt dolores, quos Petrus mortis dolores uocat. torqueri oportebat hac conscientiæ anxietate, ac si à Deo derelictus fuisset, immo ac si Deum haberet infensum. ubi enim illo articulo de morte Christi, cruce, & sepultura, quæ in hominum conspectu passus est Christus, exposita fuerunt, oportunè subiicitur inuisibile illud & incomprehensibile iudicium, quod coram Deo sustinuit: ut sciamus, non modò corpus Christi in redemptionem fuisse traditum, sed aliud maius & excellentius pretium fuisse; quod diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulit:* quasi uerò (ut nulla hîc sanctissimæ illi animæ iniuria irrogetur) sanguis Christi, pro redemptione cum illis animæ ac corporis doloribus, quos catholica fides in Christo fuisse, iugi memoria recolit, non suffecerint pro nobis redimendis, nisi dirus ille animæ cruciatus, tremorque diuini iudicij, ac cæle-

Sect. 10.

ac cælestis iræ adinngatur. *Isti sunt*, ait, *dolores, de quibus Petrus dicebat, Christum resurrexisse, solutis mortis doloribus, à quibus detineri, & superari impossibile erat. per dolores intelligens eos, non quos dira mors in illo efficiebat, sed quos parit maledictio, & ira Dei; quæ origo mortis est. Nec dubium est, quin idem docere uelit apostolus in epistola ad Hebræos, ubi scribit, Christum à suo metu fuisse exauditum. (reuerentiam alij uertunt, uel pietatem; sed quàm parum aptè, res ipsa euincit, & ipsa loquendi forma) Christus ergo, cum lacrymis & clamore ualido orans, à metu suo exauditur, non ut à morte sit immunis, sed ne absorbeatur, ut peccator: quia illic personam nostram gerebat. & certè nulla fingi potest magis formidabilis abyssus, quàm sentire, te à Deo derelictum & alienatum; et cùm inuocaueris, non exaudiri: perinde ac si in tuā pernitiem ipse conspirasset.* Dei filius, Caluine, etsi, ut homo clamarer, iam iam moriturus, Deus Deus meus, nt quid dereliquisti? nunquam aduersum se iratum patrem sensit, neque timuit à Deo relinquendum & alienandum; qui patris iudicium intrepidus hac parte adibat; neque uerebatur fore, ut peccatoris instar aliquando absorberetur, utcunque mortalis homo ad mortis angustias etiam in anima horreret, ac paueret. quòd uerò propter metum dicis, exauditum eum non ob reuerentiam ac pietatem: nescio unde possis colligere. percurre Græcos omnes & Latinos, uolue Hebræos codices, ac nostros perlege sanctos: etsi enim non nulli, Pro sua pietate, alij, Pro sua caritate, item quidam, Pro sua reuerentia, qua patrem prosecurus est, postremò alij, Pro sua reuerentia, qua dignus erat à patre exaudiri legant; nullus tamen (quod ego sciam) istius metus atque horroris, ne scilicet à patre absorberetur filius, meminit. quod etiam ex præclara Petri oratione sumit, Solutis doloribus mortis, quàm perperam sit ab eo intellectum, uel ipsa eadem apostolica oratio optimè conuincit. dicit enim sic diuus Petrus, Impossibile erat eum teneri, ab ea scilicet morte. Dauid enim dicit de Deo, Prouidebam dominnm in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commoueat, propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper caro mea requiescet in spe. unde Oecnmenius, Solntis, inquit, mortis doloribus, hoc est, ipsa quoque mors, eum detinens, doluit; & uelnt graue aliquid passa est. uetus nanque testamentum, ὠδῖνας appellauit, id est, calamitates. ut cùm dicitur, Dolores, seu calamitates inferni circūdederunt me. Quàm longè est sanctorum sensus à Caluiniana interpretatione. an non uidet homo iste atrocem fieri Christo domino iniuriam? an non considerat, quàm minimè consentaneum sit, eum de animæ salute timere, qui animam & creat, & sanctificat? quòd si (ut facit) obiiciat quidquam de metu ac pauore Christi, quem tam apertè prædicant euangelistæ, controuersiam à nobis improbè moueri: respondeo, quòd nos de illo metu, quem tam apertè euangelistæ prædicant, neque pauore illo ac mæstitia, qua, morte oblata, sanctissima illa anima corpori suo compatiēs, ac benignè condolens premebatur, nullam mouemus controuersiam: at uerò præter hūc metum in Christo domino damnatorum horrorem, ne scilicet sceleribus absorberetur, etiam si peccata nostra pertulit Christus, quærere, non mediocrem blasphemiam iudicamus. nam, quòd spiritu turbatus legitur antè, quàm tempus mortis instaret, quòd mærore affectus est, quòd in ipso congressu cœpit pauere, atque ipsum tædere, etsi simulatio non fuit, magis tamen se uerum hominem demonstrabat, qui ad præsentiam tam aduersa uitæ suæ, & ad futura, quæ longè antè præuidebat, expauescebat; quàm ut ad iudicium, quod cum Deo, tanquam peccator, sustineret, exhorresceret, timeretque non se exauditum iri more damnatorum. Christi tristitiam profiteri non nos pudet, qui uerum eum hominem, ac mortalem, & pro infinitis mundis patientem, peccataque nostra apud patrem redimentem prædicamus, credimus, ac confitemur. hanc tristitiam Christi uerè nos docuit Ambrosius; istam uerò tuam, nunquam. luctari cum hac tristitia, nihil utique inde cælesti gloriæ eius decidit: quoniam etsi ex infirmitate assumptæ naturæ tristabatur; ex potentia uerò diuinæ substantiæ resurgens lætabatur. quod enim mortuum est, mortuum est semel; quod autem uiuit, uiuit Deo. luctari autem si dicamus cum hoc metu, qualem non martyres patiuntur, qui pro Dei lege & honore mortem oppetunt, sed qualem scelerati, ne iusto iudicio in æternnm absumantur, sustinent; nimium de cælesti sua gloria, maiestate, innocentiæ, cognitione, omnibusq; Christi dotibus detrahitur. infirmitates nostras in se suscipere grauatus non est: at di-

Ll ros

[Margin notes: Act. 2. — Sect. 11. — Psal. 22. Matth. 27. — Act. 2. — Psal. 15. — Oecumenius. — Psal. 17. — Quis timor & horror in Christo fuerit. — De tristitia Christi. — Ambrosius. — Roman. 6.]

Isaia 40. 53. ros huiusmodi in anima cruciatus, quos parit non tormentorum corporis acerbitas, nõ multorum peccatorum ingratitudo, non ipsa coniunctio intima nobilissimæ animæ cum male oppresso corpore, sed quos parit maledictio, & ira Dei; innocens Christus, Deo carus, ac gratus, unde eos timeret, nõ habebat. expertum quidem esse eum nostras infirmitates, sitim, pauperiem, sudores, labores, crucem, mortem denique ipsam, diuus Paulus nos docet: at damnatorum, sceleratorumque hominum infirmitates in spiritu illo purissimo quærere, blasphemum est. Dei spiritus optimè hæc duo sibi conciliat: Christum tentatum fuisse per omnia, sicut & nos; hoc est, omni genere malorum, quibus uita nostra obnoxia est, & quæ molesta esse possunt carni infirmæ: atque quòd fuerit absque peccato. igitur, quòd sceleratorum mors obnoxia, infelicesque homines Dei iudicium horrent, id, inquam, Christo tribuere, sacrilegium ac blasphemum fuerit. Non nos terret infirmitas Christi Caluine, ea scilicet, cui ut se subiiceret, non uiolẽtia, sed amor, ac dilectio impulit: bene nos terret ea infirmitas, cui ut se subiiceret, non nisi propria scelera (à quibus ipse agnus immaculatus longè aberat) cogere potuerunt. scilicet diuini iudicij iram, terroremque pertimescet, ne uidelicet inde condemnatus exiret, qui omnium se à patre constitutum iudicem uiuorum ac mortuorum prædixerat. quidquid in anima & corpore sponte pro nobis passus est, nihil ex eius imminuit uirtute: quidquid tamen, ne absorberetur à Dei ira, ueretur, nimiũ ex illius felicitate, gratia, innocentia minuit. in nullo falluntur obtrectatores tui, ut uocas Caluine, sed quo pacto intra obedientiæ fines sese Christi infirmitas omni uitio, labeque pura, & uacua continuerit, optimè Dei gratia agnoscimus: quantùm se ille pro nobis abiecerit, probè Dei munere callemus: quàm fuerit doloribus undique circumplicatus, egregiè nos scriptura utraque docet. neque hac nostra ulna perperàm moderationem & tolerantiam passionum Christi metiri cum nostra uolumus Caluine: in ipso siquidem summa fuit: in naturæ uerò nostræ deprauatione ferè nulla conspici potest. ubi nisi peculiare Dei donum animum impleuerit, omnes affectus impetu turbido modum excedunt. Dei itaque filius cùm integer esset, in cunctis eius affectibus moderatio uiguit; quæ in dolore & mærore excessum cohiberet. deinde quamuis mortem Christus timuerit, uerus homo, nimiumque delicatus, idque moderatione ea, quæ in Christo summa erat; tamen maledictionem timuisse, & iram Dei, à qua se tutum esse uidebat, quo pacto meruere Christus potuit? sed quia callidissimus Satan multorum innocentiæ sermone populari hîc insidiatur, pretium operis me facturum arbitror, si quæ iste blasphemat de Christi metu, ad diuinum iudicium, & ad Dei iram, ac maledictionem sanctorum testimoniis confutauero. *Expendant pij lectores, quàm honorificum hoc sit Christo, molliorem ac magis meticulosum fuisse, quàm plerosque gregarios homines. contumaciter ad mortem properant latrones, aliique malefici; eam multi alto animo despiciunt; alij placidè eam obeunt: eius ergo horrore filium Dei fuisse perculsum, & propè attonitum, cuius fuisset constantiæ, uel magnitudinis? quod enim prodigiosum censeri uulgò posset, de eo refertur: præ uehementia cruciatus, guttas sanguinis ex eius facie fluxisse. neque uerò spectaculum hoc præbuit aliorum oculis: cùm enim in arcano recessu gemitus suos ad patrem dirigeret, dubitationem eximit, quòd angelum, qui insolita consolatione eum erigeret, è cælo descendere necesse fuit. quàm pudenda (ut dixi) fuisset hæc mollities, eousque torqueri ob communis mortis formidinem, ut sanguineo sudore difflueret, neque posset recreari nisi angelorum conspectu? Quid? illa precatio ter repetita, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. an non ex incredibili amaritudine animi profecta ostendit, asperius & magis arduum fuisse Christo certamen, quàm cum morte communi?* hinc iam colligit Caluinus, nos, quos nugatores & nebulones uocat, quibuscum nunc disputat, audacter garrire de rebus incognitis, quia nunquam seriò reputauimus, quid sit, aut ualeat nos redemptos esse à Dei iudicio. Principiò, mihi ex Caluino percunctari libet, qui sunt isti nebulones & nugatores, qui de morte, non de Dei iudicio; de passionibus, non de Dei ira; de mortis crudelissimæ acerbitate, non de diuina indignatione sic timentem faciunt, ut præ angustia sanguineo sudore manauerit, patrem orauerit, angelica tandem consolatione confortatus fuerit? qui sunt, per Deum immortalem rogo & oro te Caluine, qui sunt isti, qui nunquam seriò rem istam reputarunt? quo sæculo, qua ætate à Christo passo, unde tristitia IESV Christi horror, sudor sanguineus,

Margin notes: *Quæ infirmitates fuerunt in Christo.* — *Hebr. 4.* — *Ibidem.* — *Christi tolerantia quæ, ac quanta fuerit.* — *Cal. sect. 23.* — *Matth. 26.*

sanguineus, oratio, angelica consolatio profluxerint, ignoratum est? quis ab apostolis, donec ad nos ueniatur, metum scilicet, ne à Deo abiiceretur, timoremque de diuino iudicio, ne innocens absorberetur, tanti hortoris utique caussam fuisse, præter unum Caluinum foras misit?

Haec omnium catholicorum super hac re sententia, una uox, una fides, unum hoc iudiciũ: Corpus illud redemptoris nostri, ex sanguine purisimæ puellæ sumptum, ipsum quoque fuisse purisimum ac tenerrimum necesse erat. inde ortum crediderunt semper sancti, ut summus in eo doloris morsus foret, etiam longè acerbisimus, grauioribusque cruciatibus urgeretur, quàm crassa hæc nostra uulgaria corpora, peccato corrupta, ex densitate et spurcitie materiæ in torpidum stuporem uergentia, & in peiorem degenerantia naturam. hoc erat sacrificium patri multò gratisimum; dum uideret filium nihil quamlibet asperum recusare, ut illi obtemperaret. hoc & auget debitum nostrum erga Christum, & ipsius erga nos omnes caritatem ingentem patefacit. posuit animam suam dilectam sibi pro nobis: neque uerò ita, quemadmodum uesteni, sed cum incredibili cruciatu. hoc est amoris robur, ut aspera omnia, & dictu atrocia superet, uincat, prosternat; nec aliter in se absorbeat, quàm ualidus ignis aspersas aquæ guttulas. teneritati huic, & sensui ualde delicato accedebat intelligentia ac cognitio futurorum: uidebat præsentem ignominiã, nuditatẽ, subsannationes, flagra, uerbera, crucem amarisimam atque atrocisimam: ea scientia metum carnis teneræ ita confundebat, ut caro sese contraheret, & tam acerba gustatu refugeret, ac formidaret. mens quidem subinde conabatur erigere decidentem carnem ad obsequiũ paternæ uolũtatis: unde tanta est in carne orta consternatio, ut in discrimen imminens prorsus intenta in eũ sudorem sit resoluta: atq; ex toto corpore uelut sanguineæ guttæ in terram distillarunt. aderat angelus, qui consolaretur afflictã carnẽ, & qui præsentiæ diuinitatis admoneret. quippe & periculi magnitudo, quod prouidebat, corporis uniuersam firmitatis compagem diuellebat. si nosse cupis ò homo, quantã crudelitatem supplicij futuram speraret Christus; tunc expendes prudenter, si cogitando recordaueris, quòd uel ipsa cogitatio sola sudorem sanguineum in eo expresserit. Hæc hæc, non alia sanctisimi & admirandi illius sudoris caussa, hæc una origo, hic unus fons, & quidem patentisimus ad omnem angustiam, mærorem, anxietatem, & cruciatum. huic confesioni testimonium perhibent sancti omnes, ne uno quidem excepto. huc referri debent manifestisimi illi scripturarum loci de cruciatibus ac dolore Christi ob tam diram mortem in tenerrima carne, cui anima coniuncta blãdiebatur. Attritus est & percussus, dicebat Iesaias. isti sunt dolores mortis, de quibus Petrus non à metu iræ & iudicij, sed ab istis doloribus est liberatus: & dũ eos pro nobis patri suo offert, exaudiri meruit ob suã ipsius pietatem ac reuerentiam. ab istis doloribus profecta est uox illa iam iã morituri, Deus Deus meus respice in me. rursum illa, Pater, si posibile est, transeat à me calix iste. quis calix ò fili Dei? quis? hic, quem pater uult, ut bibam; qui me in sudorem sanguineum uel sui recordatione cogit: hic, ad quẽ martyres inuitabam, dicens, Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? atque domine calix hic mors erat, non metus, non anxietas, ne patri non probareris. ab hac hora, tot cruciatibus plena, eripi à patre, non à metu diuini iudicij postulabat filius dicens, Pater libera me ab hac hora. Expende igitur hic æquisime lector, & quicunque Christiane homo, quàm fuerit tetrum misetum, detestabile, quod Caluinus dixit, molliorem Christum fuisse, quàm plerosque gregarios homines, si tantùm eam mortẽ timuisset; facta egregia comparatione (ut Caluinum decebat) mortis Christi ad aliorum malefactorum hominum cruciatus. per huiuscemodi dolores ac pœnas sentire, quanti constiterit Dei filio salus nostra, catholica fides docet: at per confictum illum metum à detestabilibus hominibus humana & Satanica sapientia est.

Vera & catholica fides confesio de horrore Christi.

Feruor caritatis Christi.

Ierem. 12.

Quæ in Christo terrorẽ gignere poterant.

Iesaia 53. *Act. 2.* *Heb. 5.* *Psal. 22.* *Matth. 27.*

Calix Christi, quo, & quæ ipsius hora. *Matth. 20.* *Marc. 10.* *Ioan. 19.*

De Christi descensu ad inferos, deq; Caluini summa impietate, quæ sanctæ scripturæ locis, ac sanctorum testimoniis efficaciter conuincitur. Cap. XXVI.

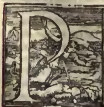
ED IAM, quò omni ex parte Caluinianus error manifestè deprehensus appareat, addamus & hîc, quàm de descensu Christi ad inferos contra ecclesiam, & scriptores sanctos loquatur. *Si nunc roget, ait, quispiã, an tunc descenderit Christus ad inferos, cùm mortem deprecatus est: respondeo, hoc fuisse exordium, cùm damnati ac perditi instar se ad tribunal Dei reum stare cognosceret nostri caussa. occultauit autem sese ad momentum uis diuina spiritus, ut locum infirmitati carnis cederet?* quòd si præter maledictum atque horrorem, quem ista uerba præseferunt, obiicias, ante sepulturam non in coactnm modò descensum ad inferos, sed pænè absolutum: respondet, nimis friuolã & perridiculam esse nostram hãc exceptionẽ. Cur ita? *Nã ubi quæ in hominum conspectu passus est Christus, exposita fuerunt, oportunè subiicitur inuisibile illud & incomprehensibile iudicium, quod coram Deo sustinuit.* si rursum obiicias, quòd Christus descenderit ad animas patrum, qui sub lege mortui fuerant; non, ut cum dæmonibus (hortet animus dicere) in inferno infimo pateretur, sed ut nuntium peractæ redemptionis perferret, atque erueret eas ex carcere, ubi inclusæ tenebantur: respondet Caluinus, *Quoniam fabulæ sunt (tametsi magnos auctores habeant) non quæcunque, sed aniles simul & pueriles.* quàm tibi longè melius & præstabilius fuisset Caluine, ueterum patrum tenuisse uestigia de Christi descensu, qnàm sic miserè in errorum abyssum prolabi, & tam indigna, intoleranda, atque iniqua tua dogmata, importunaque somnia Christi ecclesiæ legenda & credenda obtrudere. Diuus
Hieronymus Hieronymus de eo Christi descensu hæc scripsit, Terra mortuorũ diripitur, atque uasta-
Osea 13. tur, quando morte Christi apud inferos animæ liberantur. rursus in id Pauli, Quod
Ephes. 4. autem descendit, quid est, nisi quia descendit in inferiores partes terræ? In interiora terræ infernus accipitur, ad quæ dominus, nosterque saluator descendit, ut sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secũ ad cælos uictor adduceret. unde post resurrectionem plurima corpora sanctorum uisa sunt in sancta ciuitate. idem habet sæpe
Zach. 9. in aliis locis, ut cum illud Zachariæ interpretatur, Tu in sanguine testamẽti tui deduxisti
In Matth. 11. uinctos de carcere. & alibi sæpe. Ambrosius idem super hoc sensit. Christus, inquit,
In epist. ad per corporis mortem penetrauit infernũ, ut solueret alligatos. Diuus Augustinus haud
Ephes. 1. aliter de hoc iudicauit, qui sic ait, Mox nt spiritum reddidit Christus, unita suæ diui-
Ambr serm. 19. in psal 110. nitati anima, ad inferorum profunda descendit: & electos inde extraxit. Ero, inquit,
Vide eum ad mors tua ò mors; morsus tuus ero ò inferne. is electus erat, qui esset mors mortis; mor-
Rom. 5. & ad temque funditus occideret. & quia ex inferno partem abstulit, partem reliquit, non
Ephes. 4.
August tom. 10. occidit penitus, sed momordit infernum. Damascenus eã, quam fabulam puerilẽ esse
serm. 137. de tẽpore. hîc garrit Caluinus, ex multis scripturarum locis depromit, satisque dilucidè probat.
Damas. lib. 3. Leo ille primus huius nominis papa, uir insigni eruditione, ac pari uitæ, morumque
cap. ult. cãdore orbi Christiano cõmendatus, sic quoque ait, Propter quos ad inferna descendit,
Leo serm. 3. de natali. eos in cælestibus collocauit. id ipsumque est, quod Paulus dicit, Christum expoliasse
Coloss. 2. principatus ac potestates. Sanctus etiam Cyprianus disertis idem nerbis prodidit, in-
Cypr. de chrismatis unctione quiens, Christus, descendens ad inferos, captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit.
serm. 1. & omnino conuenit, ut eo tempore, quo Christus captiuos reduxit ab inferis, recon-
Ignat. epist. 2. ciliati peccatores ad ecclesiam reducantur. Beatus etiam Ignatius non aliud habuit persuasum de eo fidei articulo: quippe qui hæc scripsit, Descendit Christus in infernum solus, ascendit ncrò cum multitudine. Eat nunc Caluinus, & non solùm non locutus ex scripturis expresfsis, ut aliàs se facere iactirat, uerùm etiam contra expressum Dei uerbum, contra expressum sanctorum & ecclesiæ sensum neget, quòd portas areas
Psal. 10. & uectes ferreos confregerit dominus; quòd redemerit uinctos è puteo, in quo non
Zach. 9. erat aqua; quòd prædicauerit captiuis indulgentiam, & clausis apertionem; quòd ca-
Isa. 61. ptiuam duxerit captiuitatem, & cetera huiusmodi, è quibus uerum eius articuli de
Psal. 63.
descensu

descensu Christi ad inferos sensum sancti ab initio ecclesiæ eruerunt. Hilarius etiam, quē in sua scripta Caluinus torquet, expressè nobiscum sentit, cum alibi, tum maximè in libro tertio de trinitate. Filius, inquit, Dei in infernis est; sed homo refertur ad cælum. Sed quò feror? una semper hæc uox fuit in ecclesia, hoc unum & idem senserunt omnes. ualeat igitur quicunque blasphemus, qui inter Christum & damnatos nihil præter hoc differre uult, quàm illud in Christo temporarium fuisse, quod patiebatur in his perpetuum, obstruatur os hominis. inique loquentis, Christum scilicet IESVM, magis iudicium suæ caussæ timuisse, sicut ceteros damnatos, quàm mortem crudelem exhorruisse. pereat cor, quod tam incredibilem blasphemiam exhalare potuit, Christum uidelicet nihil egisse sua morte, pro nobis suscepta, ad placandam patris iram, nisi more damnatorum sentiret sibi Deum iratum, atque ab eo derelictum: & alia, quæ nec referre quidem pius animus, nec audire piæ aures sustinent. contrà tamen felicissimi uiuant, quibus Christus toto uitæ suæ cursu, sanguine uero, & morte sua uitam peperit, sepultura secum consepeliuit, descensu de carcere liberauit, resurrectione uiuificauit, gloria postremò beatificauit. à nobis etiam perpetuò Deus hic pariter & homo Christus IESVS ametur, colatur, atque adoretur. uerè mendacium non paruū operatus est hic stylus scribæ istius, confusus est sapiens iste, perterritusque, ac nimia cæcitate captus. uerbum domini etiam in damnationem proiecit, & sapientia in eo nulla est. liceatque mihi diui Polycarpi in hæreticorū blasphemias epiphonema usurpare, O' Deus bone, in quænam seruasti me tempora, ut istæc blasphema sustineam? si hæc apostolicus ille Polycarpus, aures suas continens, lector Christiane, ad Flotini cuiusdam à traditione apostolica uariantis dogmata exclamabat: quid eum hodie & facturum & dicturum, immo exclamaturum credamus, ubi non modò omnis apostolorum doctrina profanatur, euertitur, proculcatur; uerùm etiam in Dei filium importunè blasphematur? præcesserat blasphemus Arrius, ceterique Christi diuinitatis hostes, nemo iam deesse uidebatur præter eum, qui innocentiæ, scientiæ, spei, demum toti morti eius insidiaretur; & de eo, tanquam de scelerato quopiam ac damnato, sua sententia pronuntiaret. multò quidem (si rem expendas) sceleratior atq; iniquior erit iudice illo, qui flagitiosis hominibus Christum annumerauit; quisquis reputat eum cum nequam hominibus huius sæculi, & qui in damnatorum numero pro determinato quidem tempore Christum esse uult. sed properemus, ut quod ultimo loco dicit, nos euangelium nescire, explicatiùs euoluamus.

Ephes. 4.
Hilar. lib. 3. de trin. & lib.
Ierem. 8.
Ex Irenæo apud Eusèb. lib. 5. cap. 20.
Polycarpi querela contra hæreticos.

Pars tertia libri huius.

Quid sit euangelium, & quòd id non sola euangelij scriptura constet, ostenditur; atque Caluini sententia de differentiis noui ac ueteris testamenti proponitur. Cap. XXVII.

POST DEVM, ac Christum nihil præstātius habemus, quàm euangelium: quamobrem mirari minimè debemus, si tāto studio Satanas per suos ministros unum hoc molitur, quòd scilicet eo non minùs, quàm Deo & Christo spoliet. quod & Caluini uerba, quæ in epistola habet, satis profectò indicant. *His*, ait, *doctrina nostra noua uidebitur, quibus euangelium Christi nouum est*: certè doctrina ista nobis plusquam noua habetur. superest itaque, ut experiamur, an iuxta alteram tuæ copulariuæ partem sit nobis euangelium nouum. Res clarissima est Caluine, longè aliud esse euangelium, quàm scripturam euangelij: quamuis euāgelij nomine interdum sermo ipse euangelicus, siue euangelica scriptura exprimatur. sicut aliud est scriptura euangelij intus scripta in cordibus apostolorum, ac fidelium; aliud est scriptura ipsa corporeis characteribus exarata. erat quidem euangelium, cùm ad apostolos loqueretur Christus, Euntes in mundum uniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. rursum,

Caluin. in epist.
Aliud est euangeliū, aliud euāgelij scriptura.
Matth. ult.
Matth. 26.

sum,

sum, Vbicunque prædicatum fuerit euangelium hoc, in toto mundo dicetur. & Paulus fidem, quam docebat de Christo, de regno, deque aliis euangelio propriis, euangelium uocabat. quibus certè temporibus scripturæ non erant. quæ sanè consideratio si tam accuratè obseruata fuisset à Sacramentariis, quàm est nobis minimè noua: non sic nobis expressum Dei uerbum obiectarent hæretici. accurata igitur circumspectione considerandum est omnibus, euangelium esse, quidquid pro euangelio ab apostolis suscepit ecclesia; seruatque perpetua successione, memoriæ suæ in perpetuum impressum, quamuis non sit ullis scriptis celebratum. satis nos eius rei antiqui omnes Græci & Latini admonuerunt; & nos etiam proximè præcedenti libro diffusiùs de traditionibus egimus. itaque hæc prima ratio discriminis inter nos statuitur, quòd Caluino non est euangelium, nisi quod à Christo dictum, & ab apostolis legatione fungẽtibus pro Christo, explicatum in scriptura legit: nobis uerò præter scripturam euangelij, eius partes habentur ecclesiæ traditiones in his, quæ spectant ad necessitatem fidei salutaris: quæ etsi non demonstrentur ex scripturis manifestis; traditas tamen seruat ecclesia, iam à suis, ut dicitur, incunabulis, ab his patribus commendatas, quibus post Christum docendi nos cura tradita erat. hi sunt uiri, uerè apostolici, & euangelici. Hoc sit primũ, in quo malè nouis istis euangelistis nobiscum conuenit.

Quid sit euangelium. Est ergo euangelium bonæ rei nuntium, à Christo manifestatum, in scripturis legis & prophetarum uelatum, euangelium pacis, euangelium regni cælorum, euangelium salutis æternæ, euangelium gloriæ Dei, euangelium gratiæ & misericordiæ, euãgelium magni gaudij. non quòd (ut pessimè quidam mentiuntur) interim, dum uiuimus, sub spe uitæ æternæ non simus conclusi; sed quòd gratiæ auctorem & regnum è propinquo cum necessariis omnibus ad uitæ cælestis possessionem quasi digito mõstrat: quæ lex sub typis adumbrabat. atque non solùm euangeliũ læta nuntiatio est, sed fides credendorum; non nuda & absoluta promissio æternæ uitæ, sed lex, cui obtemperandum sit: sic uocat Iesaias, sic Ieremias, sic Paulus, sic Hieronymus, sic Tertullianus, Chrysostomus, Theophilactus, Haymo, Anselmus, ceterique alij. Hoc quantum ad secundum. Veniamus iam ad tertium, in quo quidem de noui testamenti, & euangelicæ legis perfectione multum diminuit Caluinus.

1. Tim. 4. 2. Tim. 1. 2. Corin. 2. Concil. Triden. sess. 6. can. 20. & 21. Iesaia. 42. Ierem. 31. Hebr. 8. Heb. 10. Roman. 8. Galat. 2. Caluin. lib. 2. cap. 10. sect. 2.

Novum testamentum, idem in essentia ipse facit cum primo: patrum antiquorum fœdus, in uetere lege pactum, adeò substantia & re ipsa nihil à nostræ legis promissionibus differre sentit, ut uuum prorsus, atque idem esse, solamque administrationem uariare ei uideatur. immo credit non carnalem opulentiã ac felicitatem, metam fuisse in lege propositam, ad quam demum aspirarent; sed in spem immortalitatis fuisse aptatos. atqui sentit huius adoptionis fidem illis fuisse tum oraculis, tum lege, tum prophetiis certò factam: omni asseueratione confirmat demonstrari clarissimè, ad futuram uitam præcipuè spectasse uetus testamentum, & quascunque sub eo euangelij promissiones. in summa dicit spirituale fuisse illud uetus testamentum, nõ carnale; sicut & euangelium, quod illo continebatur, ac promittebatur. infert ex hoc, Dei gratia eadem ac misericordia, qua euangelium, uetus testamentum constitisse; & Christi intercessione non minùs, quàm nouum, fuisse confirmatũ. is est Caluinus, qui non fœderis tantùm gratia pares nobis facit Israelitas, sed etiam sacramentorũ significatione. probat de baptismo, & de dominica cœna: certum clarumque conficere laborat, non easdem modò, quibus nos nunc dignatur dominus, uitæ æternæ ac cælestis promissiones uetere in lege cõmunicatas esse Iudæis, sed etiam sacramentis uerè spiritualibus obsignatas. neque dubitat pro se in mediũ afferre Augustinum aduersus Faustum Manichæum. ad hæc cùm legat, sacro uinculo Deũ olim sibi deuinxisse Iudæos, nõ dubitat dicere eos segregauisse in spẽ uitæ æternæ: & cũ huiusmodi diuini uerbi illuminatione adhæserint Deo Adam, Abel, Noe, Abraham, & reliquis patribus. minimè dubium esse affirmat, quin illis in regnum Dei immortale ingressus promissus fuerit. hæc enim solida Dei participatio extra uitæ æternæ bonũ esse non potest: rursum ex ipsius fœderis formula hoc ipsum colligit, Ero uobis in Deum, & uos eritis mihi in populum. accedit, (ut homini uidetur) quòd non modò se cum illis esse Deus testabatur, sed se quoque semper fore promittebat; quò spes, eorum præsentibus bonis non contenta, in æternitatem protenderetur. quod etiam & aliis uerbis eiusdem formulæ indicatum fuisse tradit, Ero Deus seminis uestri

sect. 3. sect. 4. sect. 5. sect. 7. sect. 8. Leui. 15. 25. sect. 9.

post

post uos, non uos deseram. cuius promissionis ueritatem tum obsignasse dominum iudicat, & quasi complementum protulisse, cùm Deum se Abraham, Isaac, & Iacob longè post eorum mortem appellaret. hoc illud esse clamat, uno scilicet isto argumento, Sadducæos à Christo constrictos fuisse euangelistæ referunt: ut ne inficiari quidem possent, resurrectionem mortuorum à Mosis lege testatam. postremò uerò ipsos quoque fideles sic fuisse institutos à domino, ut meliorem alibi uitam, & æternam sibi esse sentirent, ac, neglecta terrena, illam meditarentur, longo sanctorum recensito catalogo, quem ab Abrahamo usque ad Christum attexuit, prolixè probat. uocat insanam ac perniciosam opinionem, proculque amouendam, aut dominum lege sua uetere nihil aliud proposuisse Iudæis, aut illos nihil aliud quæsiuisse præter uentris saturitatem, carnis delicias, florentes opes externas, potentias, liberorum fecunditatē, & quidquid animalis homo in pretio habet. non enim putat, Christum dominum aliud cælorum regnum promittere suis, quàm ut recumbant cum Abraham, Isaac & Iacob. nec omittit ponderare, quòd Petrus etiam filios prophetarum uocet Iudæos, comprehensos illo fœdere, quod cum patribus dominus pepigit; quòd multos sanctorum resurrectionis suæ cōsortio dominus dignatus fuerit; quod deniq; certo arrhabone sic dato quidquid fecit, aut passus est, in æternæ salutis acquisitionem ad ueteris testamenti fideles non secus atq; ad nos pertineat. Hæc Caluinus de identitate, unaque utriusque testamenti, ueteris scilicet legis, & euangelij essentia, ac substantia, uno fœdere, una promissione, una sacramentorum significatione, una fide, uno utriusque legis domino, unoque spiritu: capite tamen sequenti, de uaria utriusque administratione, quæ est utrique legi uelut accidentaria, edisserit; ut hæ differentiæ ad administrationis modum magis, quàm ad substantiam pertineant. Prima, quòd populo illi sub beneficiis terrenis cælestem hæreditatem, ad quam ipsorum mentes collimare dominus modis omnibus uolebat, quodammodo degustandam exhibebat; in lege uerò euangelica rectà ad eius meditationē, omisso inferiore, mentes dirigit. hæc est prima. Altera in figuris consistit, quòd illud, absente ueritate, imaginem tantùm, & pro corpore umbram ostentabat; hoc præsentem ueritatem, & corpus solidum exhibet. hæc sit secunda. Tertia est ex Ieremia deprompta: illa lex est litteralis, in tabulis lapideis exarata; hæc in uisceribus hominum scripta, ac proinde spiritualis. Hinc emergit quartum discrimen adhuc quidem accidentale, quòd illud testamentum, lex seruitutis dicitur, nouum autem libertatis. addit etiam, quòd in istis tribus differentiis uetus testamentum sumitur tantùm pro uetere lege, & euangelium pro noua lege. nam illa est umbra, nostra ueritas; illa litteralis, nostra spiritualis; illa seruitutis, nostra libertatis: neque tunc uetus testamentum ad promissiones extenditur. prima uerò differentia latiùs extenditur: comprehendit enim sub se & quæ ante legem editæ sunt promissiones. Quintum, quod adiungere licet, discrimen in eo iacet, quod illud fuit unius gentis testamentum; in hoc uerò nulla iam habetur Græci, aut Iudæi circumcisionis, ac præputij ratio.

Sect. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. — Matth. 8. — Act. 3. — Act. 15. — Act. 15. — Differētia noui testamenti ab altero. — Cal. c. 11. Sect. 1. 2. 3. — Sect. 4. 5. 6. Sect. 7. 8. — Ierem. 31. — Sect. 9. 10. — Sect. 11. 12. 13. 14.

Duplex Caluini error aperitur; atque legem ueterem à fide patrum, & ab antiquißimo fœdere esse essentia distinctam, quamuis eam fidem sub umbra figuraret, apertißimis sanctorum testimoniis, & scripturarum locis probatur. Cap. XXVIII.

HAEC cùm dicat Caluinus, audet obiectare, non esse satis nobis cognitum euangelium, immo adhuc ecclesiæ nouum uideri. tale euangelium Caluine, quod gratiam non contineat, sed figuret tantùm; quod idem sit in essentia cum uetere lege; quod non ad perfectum adducat fideles, sicut & illud; quod sacramenta habeat tantùm titibus & cæremoniis, non efficacia & significationibus ab antiquæ legis sacramētis diuersa; quod idem habeat cum illo promissum, fateor ingenuè, istiusmodi euangelium non modò nobis, sed catholicæ ecclesiæ satis haberi nouum. dabimus igitur operam breui ostendere cuicunque non minùs hæc duo testamenta inter sese differre, quàm quæ essentia, ac substan-

tia maximè sunt distincta: ac præcipuè proprias eorum passiones connumerabimus, quæ sic uni propriæ sunt, ut propter uariam naturam, longeque diuersam alteri conuenire nullatenus posſint. fiet, confidimus, ut quod accidentarium & extraneum esse iste arbitrabatur; sic nos ostendamus rei ipsius naturam ingredi, ut essentiale æstimetur, aut certè ex essentia dimanans. Quò autē commodiùs, quod statuimus, assequamur, duo istius erroris fontes sunt priùs ostendendi, qui Caluino deceptionem iniicere, errorem incutere, ipsumque in fraudem deducere facilè potuerunt. prior est, quòd Mosaicam illam legislationem, & sterilem præceptorum obseruationem nescit ab antiquo fœdere præscindere; nescit cum diuo Paulo, ceterisque canonicis scriptoribus à Christo secernere, neque à promissionibus Abrahæ & suo semini factis, & à fide, per multa sæcula longè antè de Christo ipsis data, seiungere. alter error est, quòd euangelica lex (ut ipse credit) nihil aliud continet, quàm paterna Dei indulgentia peccatores iustificari præter suum meritum uirtute fidei, ut sic tota eius summa in Christo terminetur, nihil habens præter eam fidem, quod instar legis ueteris infirmum & egenum elementum non sit. hinc factum est, ut lex gratiæ, accidentariis aliquot notis solùm, à uetere lege discriminata Caluino uideatur. quasi uerò (ut de priore agam) Christus, in quem credentes iustificati sunt patres illi antiqui, & in quo tot promissiones illis factæ sunt, essentialiùs in Mosis lege, atque præceptis, tanquam illis proprius, inclusus fuerit. quòd si Mosis lex Christi fidem intrinsecè inuoluebat, sic ut unum ab altero seiungi commodè non posset; quid, quæso est, quod Paulus dicebat, ex legis operibus iustificatum esse neminem, nullumque eam legem ad perfectum adduxisse? Per legem enim, dicebat Paulus, cognitio peccati: nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege & prophetis: iustitia autem Dei per fidem Iesv Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eo. post multa quidem, quæ optimè nos docent distinguere legem ueterem à Christi fide, & promissionibus, eo loco apostolus subiungit, Vbi est ergo gloriatio tua? respondet, Exclusa est. quærit ulteriùs, Per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei. non'ne uides, legem fidei à lege factorum, hoc est, præceptorum, natura distingui, quòd cùm illa suos iustificauerit, hæc autem id præstare nunquam potuerit? tandem epiphonemate hoc quæstionem totam terminat, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. item idem apostolus concutiendo supercilium, & arrogantiam Iudæorum, qui putabant suæ legis operibus iustificatos se esse, dicit, Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesv Christi; & nos in Christo Iesv credidimus, ut iustificemur ex fide eius, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Hæc enarrans eo in loco S. Hieronymus, inquit, Aiunt quidam, si uerum hoc sit, quod Paulus hîc affirmat, patriarchas, & prophetas, sanctosque omnes, qui Christum præcesserunt, imperfectos fuisse; quos nos admonere debemus eos à Paulo dici iustitiam non consecutos, qui tantùm ex operibus, & ex lege iustificari se posse credunt: sanctos uerò antiquos ex fide Christi iustificatos. siquidem Abraham uidit diem Christi, & lætatus est; Moyses maiores diuitias æstimauit thesauro Aegyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem. Iesaias etiam uidit Christi gloriam. postremò Iudas apostolus, de omnibus generaliter locutus, Commonere, inquit, uos uolo, scientes semel omnia: quoniam Iesvs populum de terra Aegypti saluans, secundò eos, qui non crediderunt, perdidit. item idem Hieronymus enarrans illud Pauli, Legem post quadringentos & triginta annos factam esse, à qua hæreditas non pendebat, sed à promissione, immo propter transgressionem tantùm posita erat lex, donec ueniret semen, cui promissum erat. sic docet: Quia, manente repromissione, quæ facta fuerat ad Abraham, lex postea data per Moysen, frustra uidebatur illata; cur data sit, Paulus explicat. Propter transgressiones, inquit: post offensam enim in eremo populi, post adoratum uitulum, & murmur in dominum, lex transgressiones prohibitura successit, iusto quippe lex non est posita, sed iniquis, & non subiectis, impiis, & peccatoribus, &, ut altiùs repetam, post idololatriam, cui in Aegypto fuerant mancipati, ita ut Deum patrum suorum obliuiscerentur, & deinceps dicerent, Isti sunt dij tui Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti. ritus colendi Deum, & delinquentium pœna sancita est in manu mediatoris Christi Iesv: quia omnia per ipsum

Marginal notes: Duplex error notatur. — Longè alia est Mosaica legislatio à fœdere patrum. — Præstantia uirtutis legis gratiæ. — S.Th.12.q.98. artic.1. in corp. quæst. 1.Th.1.2.q.109 art.1. ad 2. — Roman. 3. — Galat. 2. — Hieronym. ad Galat. 2. — Ioan. 8. — Hieronym. ad Galat. 3. — Exod. 16. Exod. 32. 1.Tim. 1.

per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil; non solùm cælum, terra, mare, & uniuersa, quæ sub aspectum nostrum cadunt; sed etiam illa, quæ per Moysen duro populo, quasi iugum legis, imposita sunt. Chrysostomus etiam diuus ad eundem locum dicit, Quoniam Paulus extulerat fidem, declarans illam fuisse antiquiorem lege, ne quis existimaret legem esse superuacaneam, hanc quoque partem corrigit, demonstrans eam non frustra, sed admodum utiliter fuisse datam: Ob transgreßiones, inquit, addita fuit. hoc est, ne liceret Iudæis securè uiuere, atque in extremam prolabi malitiam; sed lex illis freni uice foret imposita, erudiens, componens, prohibensque transgredi, si minùs omnia, certè aliquot præcepta. idemque auctor diligenter pertractãs uerbum illud Pauli, Verè ex lege esset iustitia, eo ipso loco ait, Si in lege uitæ spiritum habuissemus, & hæc potestatem habuisset nostræ salutis, ut euangelium habet, fortasse ista rectè diceres: contrà si per fidem seruaris, etiam si lex reddat obsecrabiles, nihil detrimenti capiebat, posteaquam uenit fides, omnia dissoluens. nam, si per legẽ fieret repromißio, iure metueres, ne exclusus à lege, simul & à iustitia excludereris. at, si ideo lex data est, ut omnes concluderet, hoc est, coargueret, ostenderetque eis ipsorũ peccata, non solùm non obstat, quòd euangelica prædicatione euacuata sit lex, quò minùs consequatis repromißiones; uerùm etiam confert ad eas adipiscendas. Applaudit & huic nostræ ueritati sacer Ambrosius, dicens, Si naturalem legem, quam Deus creator infudit singulorum pectoribus, homines seruare potuissent, non fuerat opus ea lege, quæ in tabulis scripta lapideis implicauit, atque innodauit magis humanã generis infirmitatem, quàm illaqueauit, atque absoluit. Eam ueritatem postremò multis in locis S. Augustinus contra Caluini errorem docet. primùm cõtra Pelagianos sic ait, Per Moysen quippe uetus testamentum reuelatum est, per quem data est lex sancta, iusta & bona, per quam fieret peccati non abolitio, sicut per legem gratiæ, quæ per IESVM Christum facta est; sed cognitio, qua conuincerentur superbi, uolentes suã iustitiam constituere: quasi diuino adiutorio non egentes, rei facti litteræ confugerent ad gratiæ spiritum; non legis suæ iustitia iustificandi, sed Dei. nam sicut idẽ apostolus loquitur, Per legem cognitio peccati: nunc autem sine lege, iustitia Dei manifestata est, testificata per legẽ, & prophetas. lex quippe eo ipso, quo in ea nemo iustificatur, testimonium perhibet iustitiæ Dei. quòd in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quia iustus ex fide uiuit. sic ergo cùm lex non iustificat impium, de præuaricatione conuictum, mittat ad iustificantem Deũ, atque ita iustitiæ Dei perhibet testimonium. prophetæ uerò perhibent testimonium iustitiæ Dei, prænũtiando Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo, iustitia, sanctificatio, & redemptio: ut quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in domino glorietur. idem nobilis auctor, enarrando illum psalmographi locum, Propter legem tuam sustinui te domine, dicit, Quam legem? respondet, Quæ reos facit, non quæ Dei filios constituit, qualis est euangelica. data est enim lex sancta, iusta, bona Iudæis; sed reos eos, nõ saluos potuit facere. non data est lex, quæ posset uiuificare; non data mandata, quæ si quis seruasset, ad uitam ingrederetur; sed talis lex, quæ ostenderet peccata peccatori. peccator enim oblitus erat se, nec uidebat se. data est igitur illi lex, ut peccatorẽ se agnosceret. fecit reum lex, liberauit fides, condemnauit lex, absoluit lator legis. lator enim legis, imperator est. lex data est, quæ terreat, & constringat in reatum: & non soluit lex à peccatis, sed ostendit peccata. & fortè sub ipsa lege positus animaduertit iste in profundo, quanta fecerit contra legem. & sic exclamauit, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? est ergo lex misericordiæ Dei, lex gratiæ Dei, lex euangelij Dei, lex propitiationis Dei. illa timoris fuit, hæc caritatis. lex fidei ueniam dat peccatis, quæ lex timoris tantum ostendebat; delet præterita, à quibus illa non liberabat; admonet de futuris, aduersum quæ non illa suos præmuniebat; in uia hæc non deserit, comes fit ei, quem in uia ducit. Alibi rursum, colligendo ex illa Pauli raciocinatione, Si enim data esset lex, quæ posset uiuificare, omnino esset ex lege iustitia. inquit, Si ergò non est data lex, quæ uiuificare posset, quare data est? sequitur, & ostẽdit apostolus, quare data sit: quia etiam sic in adiutorium data est, ne te sanum putares. siquidem conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promißio ex fide IESV Christi credentibus daretur. quando audis promissorem, expecta factorem. Hactenus Augustinus. Adde,

Chrysost. ad Galat. 3.

Ibidem.

Ambr. lib. 9. epistolarũ ep. 71.

Aug. lib. 3. contra 2. epistolas Pelagianorũ ad Bonifac. c. 4.

Psal. 129.

Psal. 119.

Aug. serm. 13. de uerbis apostol.

Aug. lib. 1. expositionis epist. ad Galat. & lib. q. uet. & no. test. q. 102. & trac. 3. in euang. Ioan. ac tract. 17. & 25.

quòd idem locutus de lege, quam transgreſsio aduexit, ſic ait, Sequitur quæſtio ſatis neceſſaria: Si enim fides iuſtificat, & priores ſancti, qui apud Deum iuſtificati ſunt, per ipſam iuſtificati ſunt; quid opus erat legem dari? poſt multa, quæ præclarè, Paulum ſecutus, S. Auguſtinus eo in loco tradit, ſic uniuerſa concludit, Superbienti ergo populo lex poſita eſt, ut quando gratiam caritatis niſi humiliatus accipere non poſſet, & ſine hac gratia nullo modo præcepta legis impleret, transgreſsione humiliaretur: ut quæreret gratiam, nec ſe ſuis meritis ſaluum fieri opinaretur: ut eſſet non in ſuæ legis poteſtate, atque uiribus iuſtus; ſed in manu mediatoris, iuſtificantis impium. per angelos autem miniſtrata eſt omnis diſpenſatio ueteris teſtamenti, agente in eis ſpiritu ſancto, & ipſo uerbo ueritatis non dum incarnaro, ſed nunquam ab aliqua ueridica adminiſtratione recedente. per illam enim legē morbi oſtendebantur, non auferebantur; ut uel ſic præuaricationis crimine ſuperbia contereretur. diſpoſitum eſt per angelos, ſed in manu mediatoris; ut ipſe liberaret à peccatis, iam per transgreſsionem legis coactos confiteri, opus ſibi eſſe gratiæ & miſericordiæ domini, ut ſibi peccata dimitterētur, & in noua uita per eum, qui pro ipſis ſanguinem fuſurus eſſet, Deo reconciliarentur. item idem Auguſtinus de lege uetere, à promiſsionibus & fide diſtincta, ſic dicebat,

Auguſt. lib. de pnia medic c. 1.

Ad hoc uetus lex data eſt, ut diceremus in conualle plorationis, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati,

Roman. 7.

quæ eſt in membris meis: ut cum ipſo ploratu clamaremus, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? & ſuccurreret nobis, exaudiente Deo, qui erigit eliſos, & ſoluit compeditos, illuminat cæcos, gratia Dei per IESVM Chriſtū dominū

Pſal 144. 145. & tract. 25. in Ioan

Gloſſa ordin. ad Galat. 3.

Quadruplex cauſſa data legis.

noſtrum. Sed quò feror? num dubia eſt patrum ſententia, aut noua doctrina in eccleſia Chriſti, quæ quadruplicem cauſſam legis datæ, à promiſsionibus & fide diſtinctæ, breuiter explicat? Poſita eſt, inquiunt ſancti, lex non aut cum fide, aut cum Chriſto, ſed in medio inter promiſsionem & ſemen, cui facta eſt promiſsio. id eſt, inter Abraham & Chriſtum, ut populum erudiret ſub timore Dei, dignusq́ue fieret excipere promiſsionem, quæ Chriſtus eſt: uel propter transgreſsiones, id eſt, ut homo, ſuperbè ſuis uiribus confidens, præcepta acciperet, in quibus deficiens, & factus præuaricator liberatorem, ſaluatoremq́ue requireret. data eſt tertiò lex duris in flagellum; data eſt in futurorum ſignum, ut futura figuris atteſtaretur. quicunque ergo ex lege iuſtitiam eſſe aſſeruerit, aut benedictionem, aut hæreditatis conſecutionem, non per fidem, promiſsionesq́ue, quæ etiam fuerunt in patribus ante legem, ſciat ſe Paulo contradicere, qui de lege ueteri perinde loquebatur, ac de politica quadam & humana iuſtitia, ab ſpi-

Legis ueteris propria ratio & penitus formalis erat, ciuilis uitæ præcepta continere.

rituali & fidei iuſtitia omnino diuerſa. uerùm enimuero ex pio uſu credentiū in æternæ ſalutis per Chriſtum habendæ conſecutionem, fide iam olim accepta, ſui cultores dirigebantur. nos ſiquidem more ſcripturarum eam legem contemplamur ſub ſua propria ratione formali, quæ tantùm ciuilis uitæ præcepta continebat, non item diuinæ, ut lex noſtra euangelica. Malè igitur facit Caluinus, dum diſtinguere non uult inter promiſsiones, quæ ante legem editæ fuerunt, & teſtamentum uetus à uerbo gratiæ & miſericordiæ diſcretum; quando ſancti omnes, apoſtolum ſecuti, legem Moſis ad legem

Quid fecerit legislator ueteris teſtamenti.

euangelij, legem cum lege, id, quod legiſlator illius legis cum eo, quod legiſlator Chriſtus fecit, dando legem euangelij optimè ſic conferunt: Ille, inquiunt, nihil fecit, niſi foris exhibendo ſcripturam, & demonſtrando illis præcepta operum, quæ uel facere, uel uitare debeant. proinde ab apoſtolo uocatur non lex fidei, ſed factorum & ope-

Roman. 3.

rum: legiſlator autem Chriſtus, tradendo legem euangelij ſuis diſcipulis, teſtificatam à lege & prophetis, intus operatus eſt in cordibus credentium ſpiritum fidei, & caritatis, & libertatem à reatu & domino peccati, & ſpiritum adiuuantem infirmitates, atque imbecillitates noſtras. unde & ab apoſtolo lex fidei uocatur, lex iuſtitiæ Dei, lex ſpiritus uitæ in Chriſto IESV, ac miniſtratio iuſtitiæ. hanc denique differentiam antiquæ legis à lege fidei & gratiæ tradit idem Paulus, cùm ait, Epiſtola eſtis Chriſti IESV,

2. Corin. 3.

ſcripta non atramento, ſed Dei uiui ſpiritu; non in tabulis lapideis, ſed in tabulis carneis: qui fiduciam talem habemus per Chriſtum, non per legem, qui idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti, non littera, ſed ſpiritu. littera enim occîdit; ſpiritus autem uiuificat.

Essentialem esse distinctionem legis ueteris & nouae, ex ipsa diuersa ratione praemiorum planè conuincitur, quòd illius temporalis & carnalis esset promissio, huius uerò aeterna ac caelestis. Cap. XXIX.

OLLIGITVR hinc Christiane lector, essentialē distinctionē esse illius foederis antiqui & nostri, illius temporalis ueterisque, nostri uerò aeterni & noui testamenti. quoniam, si legalis foederis ratio solùm habeatur, illius testamenti cultoribus terrena tantùm praemia promissa esse reperiemus; contrà uerò euangelicae legis sectatoribus aeterna & infinita deberi. hanc certè ueritatem non nos ex nostro cerebro nunc confingimus; sed post Paulum eam nos inter alios sanctus senex Hieronymus docuit. is enim, enarrans eum locum Pauli, In Christo IESV neque circūcisio aliquid ualet, neque praeputium, sed fides, quae per caritatem operatur. sic ait, Ex eo tempore, quo euāgelium in toto orbe radiauit, superflua est circumcisionis iniuria: quae tunc, ut cetera quoque legis, ualuit, quando & benedictiones carnales, legem seruantibus spondebantur: quòd scilicet, si implessent eam, benedicti essent in ciuitate, benedicti in agro, plena haberent horrea, & multa alia, quae in repromissionibus continentur. nos autem in Christo IESV ualere uolumus & confortari, id est, in uera circūcisione, & non in circūcisione Iudaica, quibus non temporale, sed aeternum regnum promissum est. Fauet huic sententiae Aurelius Augustinus, dicens, Lex data per Moysen iustitiam habebat quidem, sed terrenam; ut seruantes legem iusti essent ad praesens, uti non rei fierent: iustus est enim ex lege, qui nulli nocet. unde apostolus, Lex, inquit, non est ex fide: sed qui fecerit ea, uiuet in eis, hoc est, legem faciens non morietur, sed uiuit ad praesens: iustitia autem, quae ex fide est, iustificat homines apud Deum, ut remunerentur in futuro saeculo. addiderunt enim temporalem iustitiam iustitiae fidei, iustum est enim nosse ex quo, & per quem sumus, ut patris & filij uera confessio nos ad caelestia regna perducat. idem etiam alibi dicit, Legem cum distributione temporum datam esse, quae priùs habebat promissa terrena, quibus tamen aeterna significarentur, quae uisibilibus sacramentis celebrarent multi, intelligerent pauci. denique idem ipse Augustinus alio in loco dicit, Educto populo in monte Sina, Moyses diuinitus acceptam legem tradidit, quod uetus testamentum dicitur, quia promissiones habet terrenas, & per IESVM Christum nouum futurum fuerat, quo regnum caelorum promittitur. possumus & hanc tueri assertionem ex ueteris atque noui testamenti scripturis. dicit enim dominus, Custodite leges meas, atque iudicia; quae faciens homo, uiuet in eis. & notissimum est, haec, ut priùs docuimus, esse intelligenda de uita temporali, & benedictionibus carnalibus: quibus tamen spirituales adūbrabantur. rursum, Possidete terram eorum, quam dabo uobis in haereditatem: terram fluentem lacte & melle. iterum, Si in praeceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea; dabo uobis pluuias temporibus suis: & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. ac reliqua multa, quae ibidem consequuntur. iterum etiam, Et nunc Israel audi praecepta, & iudicia, quae ego te doceo, ut faciens ea uiuas, & ingrediens possideas terram, quam dominus Deus patrum uestrorum daturus est uobis. ibidem, Custodi praecepta eius, atque mandata, quae ego praecipio tibi, ut bene sit tibi, & filiis tuis post te; & permaneas multo tempore super terram, quam dominus Deus tuus daturus est tibi. item in eodem libro dicitur, Si, postquam audiueris haec iudicia, custodieris ea, & feceris; custodiet & dominus Deus tuus pactum tibi, & misericordiam, quam iurauit patribus tuis; & diliget te, ac multiplicabit; benedicetque fructui uentris tui, & fructui terrae tuae, frumento tuo, atque uindemiae, oleo, & armentis, gregibus ouium tuarum super terram, pro qua iurauit patribus tuis, ut daret eam tibi: benedictusque eris inter omnes populos. praeterea idem dominus dicit, Si ergo obedieritis mandatis meis, quae ego hodie praecipio uobis, ut diligatis dominum Deum uestrum, & seruiatis ei in toto corde uestro, & in tota

Hieronym. ad Galat. 5.
Aug. in quaestionibus noui & ue. test. q. 5.
Galat. 3.
August. de ciuit. Dei lib. 10. c. 15.
Aug. lib. 18. de ciuit. Dei c. 11.
Aug. super Ioā. tractatu 45.
Aug. lib. 1. contra Donatistas de baptismo par uul. cap. 15.
Leuit. 18.
Leuit. 20.
Leuit. 26.
Deuter. 4.
Deuter. 7.
Deuter. 11.

anima uestra; dabit pluuiam terræ uestræ, temporaneam & serotinam, & ut ipsi comedaris, ac saturemini. Quid moror? quasi sanctissimi Pauli non ea fuerit mens, toto
Hebr. 7. 8. ferè cursu epistolæ ad Hebræos, capite præsertim septimo, & octauo. Reprobatio, inquit, fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem. nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio uerò melioris spei, per quam proximamus ad Deũ. & paulò mox, In tantum melioris testamenti sponsor factus est Iesus. quasi diceret apostolus, Tantùm hoc habuit lex, ut sub spe terrenorum suos ad spem meliorem introduceret. id est, ut Christi essent figura, per quem ad cæleste & diuinum regnum,
Ioan. 6. non ad terrenum accedimus. nam, cùm is sit uia, ueritas, & uita, nemo uadit ad patrem, nisi per Christum. erant enim cæremoniæ tantùm exhortatrices, ut nihil elementis confideremus perpetui & æterni, sed omnia futuri Messiæ fidei patres committerent.
Hebr. 8. idem in eadem epistola, Si ergo esset super terram, (hoc est, si terrenus sacerdos & ex terrenis rebus ageret) nec esset sacerdos: cùm essent, qui offerrent secundum legem
Exod. 25. munera, qui exemplari & umbræ deseruiunt cælestium. sicut responsum est Moysi,
Act. 7. cùm consummaret tabernaculum. Vide, inquit, omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte. nunc autem melius sortitus est ministerium, quantò melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. Christi siquidem sacerdotium, (inquiunt sancti omnes, Græci, & Latini, quot
Antithesis noui quot locum hunc Pauli optimè pertractant) longè dignius est uetere. uetus promittebat
et uet. testamen. terrena, dicens, Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, & huiusmodi: nouum, ait Paulus, cuius mediator est Christus, æterna promittit ac cælestia. uetus, quod habuerunt sacerdotes, non potuit seruari ab hominibus: tantum absuit, ut iustificaret. at nouum, inquit Paulus, quod Christus habet, dat spiritum iustificantem, qui manet nobiscum in æternum. illud in tabulis saxeis erat scriptum, & nihil nisi littera
Theodoritus. erat: hoc in cordibus scribitur, & spiritus est & uita. unde Theodoritus, interpretatus hunc Pauli locum, de melioribus repromissionibus noui testamenti dicit, Breuiter hîc Paulus euangelij excellentiam ostendit. uetus enim testamentum habebat corporales promissiones adiunctas, terram fluentem lacte & melle, & oliuetorum & uinetorum terram, & filiorum multitudinem, & quæ his similia; nouum autem uitam æternam, ac
Ierem. 31. regnum cælorum. Quæ omnia Paulus hoc loco ex Ieremia docet, Ecce dies uenient, dicit dominus: & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentũ nouum, non secundum testamentum, quod feci patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut adducerem illos de terra Aegypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit dominus. dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum dicens, Cognosce dominum. quoniam omnes scient me à minori usque ad maiorem eorum. quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam non memora-
Heb. 8. bor. Dicendo autem nouum (infert Paulus) ueterauit priùs. quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est. Vides Caluine, restamentum nouum sic appellari,
August. lib. 2. de propter nouitatem scilicet spiritus, (ut ait Augustinus) quæ nouum hominem sanat à
baptism. par. uitio uetustatis: uides, legem similiter euangelicam in credentium cordibus scriptam, hoc est, (ut idẽ est auctor) præsentia spiritus sancti, qui Dei digitus est, &, quo præsente, caritas diffunditur in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est & præcepti finis: uides etiam, posterius testamentum uocari à Paulo pactum & fœdus nouum, id est, gratuitã peccatorum remissionem, quæ toti generi humano contigit merito Christi, & non lege, aut uetere testamento. quare, cùm antiquum pactum ac fœdus, hoc est, uetus testamentum, & Mosaica lex carnalis fuerit, ad tempus data, terrena, ac litteralis; lex
S. Thom. 12. q. uerò nostra euangelica cælestis sit, æterna, incorruptibilis, spiritualis, lex gratiæ, ad
98. artic. 1. perfectum adducens; non per Mosen data, sed per Christum facta; non lex timoris, sed
S. Thom. 12. q. amoris & libertatis: quî stare poterit, ut non differant plusquam genere? quomodo
107. art. 1. idẽ conuenient corruptibile, & incorruptibile; temporale, & æternum; carnale, & spiri-
1.2. q. 109. art. tuale; fluxum, & cæleste; occidens, & uiuificans? memineris, obsecro, ac uelis recor-
1. ad secundum. dari, peruenustæ illius ethologiæ, quam in euangelio legimus, Lex per Mosen data
Ethologia euangelii & legis. est, gratia & ueritas per Iesvm Christum facta est. præmiserat sanè euangelista, at-
Ioan. 1.

tulisse

tulisse nobis euangelium Christi gratiam pro gratia: cuius rei quidem iam hîc rationem reddit, argumento ab infirmitate & imbecillitate legis petito. tantum abest, ne lex iustificaret, ut ne Moses quidem nostri iustificationem coram Deo parere potuerit. quare ipsa legis imbecillitas, testamentique natura, utpote carnalis & corruptibilis, caussam & occasionem præstabat, qua & abrogaretur, & antiquaretur: at euangelica lux, hæc est, gratia & ueritas, per IESVM Christum facta est. nostra lex, gratia est, nimirum quæ continet legislatoris nostri officia omnia. hîc enim peccata remittuntur; quod perierat, saluum fit; peccatores Deo reconciliantur, & iustificantur; mandatorum diuinorum cultores, & obseruatores in uiuentium terram ingrediuntur; latrones postremò beatificantur. gratia igitur essentia distinguitur à lege. rursum ueritatem euangelij typis & figuris legalibus dilectus opponit, ut intelligamus legem gratiæ, non magis cum uetere substantialiter & essentialiter conuenire, quàm quòd eandem unamque naturam umbra atque corpus participent. quod utique impossibile est. Lex ergo per Mosen data est, quæ declararet nos esse maledictos, condemnatos, filios iræ Dei: at gratia & ueritas, hoc est, euangelium, nos in gratiam Dei restituit, & præstitit, quod antea promissum erat. quando ad noui testamenti promissiones accedimus Caluine, non ad corporeum montem, incensum ignem, turbinem, caliginem, ac procellam accedimus, ubi nihil audiatur ac uideatur, nisi quod terrore mentes percellat; adeò ut ipse quoque Moses expauescat, ne dum audire omnes deprecentur: sed accedimus ad montem Sion, & ciuitatem Dei uiuentis Ierusalem cælestem, & ad innumerabilium angelorum cœtum, & ad ecclesiam primogenitorum, qui conscripti sunt in cælis, & iudicem omnium Deum, & spiritus iustorum perfectorum, & testamenti noui mediatorem IESVM, & sanguinis aspersionem meliùs loquẽtem, quàm Abel. & post pauca idem apostolus inquit, Quod autem adhuc, Semel, dixit, declarat mobilium translationem tanquam factorum, ut maneant ea, quæ sunt immobilia. itaque (infert) regnum immobile suscipientes, habemus gratiam, per quam seruiamus, placentes Deo cum metu & reuerentia. ac si diceret clariùs Paulus, lex, tabernaculum, & huiusmodi leuitica, quoniam manibus hominum ad tempus iacta erant, per Christi perpetuum sacerdotium, atque immobile, & cæleste regnum, longè utique diuersa, & per meliorem promissionem sublata sunt, ut ea, quæ sunt immobilia & cælestia, id est, bona futura. quæ enim sanctis futura sunt, maneant nec corruptionem admittent, neq; motum, cùm non sint translationem subitura: quemadmodum corruptioni obnoxia erant, quæcunque lex promitteret.

Gratia essentia distinguitur à lege.

Heb. 12.

Ibidem

Patrum promissiones, ac fidem, ipsis à Deo datam de Christo uenturo, & æterno regno, essentia etiam distingui à formali fœdere legis Mosaicæ, apertè docetur. Cap. XXX.

EX HIS perquàm facilè fore arbitramur cuicunque probè callenti terminos, distinctionem etiã essentialem colligere inter legale fœdus, quod uituli sanguine, & cinere asperso confirmatum & stabilitum est, atque antiquorum patrum promissiones, fidemque ipsis à Deo datã, Daturum se nobis. quas utique promissiones in nobis adimplebit filij sui incarnatione, natiuitate, lege, prædicatione, passione, morte, ac sepultura: in quorum omnium fide, spe longanimes ac fortes perstiterunt, atque tandem salui facti sunt. hæc sanè essentialis distinctio fuit legalis fœderis, atque fidei, quam fusiùs Paulus ad Galatas explanat, cùm ad allegoriam trahit duos Abrahæ filios in hunc modum, quòd Agar serua typus sit montis Sinai, ubi legem accepit populus Israel: Sara libera, figura sit cælestis Ierusalem, à qua fluxit euãgelium. quemadmodum enim semen Agar in seruitute nascitur, ad hæreditatem nunqnam peruenturũ, Saræ liberum, cui hæreditas debetur: ita per legem addicebantur Hebræi in seruitutem; per solam uerò euangelij fidem in libertatem fideles regeneramur. quòd si ex populo Israelitico sancti patres nobis obiiciantur, quos cùm eodem fidei spiritu nobiscum præditos fuisse constet, sequitur eiusdem & libertatis, & lætitiæ, immo cælestis regni, & æterni ac noui testamẽti factos

Exod. 24.

Galat. 4.

esse participes. respondemus, neutrum à lege fuisse, sed cùm se per legem, & seruili condicione premi, & conscientiæ inquietudine fatigari sentirent, ad euangelij subsidiū fide confugisse. fuitque peculiaris noui testamenti fructus hic, quòd scilicet præter & supra communem ueteris testamenti legem illis malis exempti fuerunt. quod optimè sensit Augustinus, dum dicit, addidisse patres antiquos temporali iustitiæ atq; fœderi, quod finiendum erat, fidei iustitiam & æternum euangelij fœdus. ac ne diu de re dilucida disceptemus, habemus insignem domini sententiam: Abrahamum exultauit, ut uideret diem meum: uidit & gauisus est. & quod de Abrahā testatur ibi Christus, ostēdit apostolus fidelibus omnibus ac iustis fuisse uniuersale, cùm dicit Christum manere heri, hodie, & in sæcula. quē locum nō de Christi diuinitate simpliciter, sed de eius uirtute, quæ perpetuò fidelibus profuit, intelligendū esse constat. quamobrē beata uirgo, & Zacharias in suis canticis reuelatam in Christo salutem, exhibitionem esse dicunt promissionum, quas Abraham & patriarchis olim fecerat dominus. Si igitur Christum suum exhibendo, iurisiurandi sui ueteris fidē dominus soluit, dici non potest, quin eius finis in Christo & uita æterna semper fuerit. ultrà etiam, si uetus lex neminem iustificabat, sed fides lege antiquior, dici non potest, quin legalis fœderis à fidei pacto longè alia ratio sit. & quamuis in latus utrunque se uerset Caluinus, nunquam probabit, neque ex ipso uinculo, quo Deus sibi Iudæos peculiariter deuinxit, neque ex formula legalis fœderis, aut alia quauis ratione (si explicata ac formalis, siue germana & genuina, ut ita dixerim, pacti illius ratio spectetur) æternam uitā ibi, salutem, & omnem humanam beatitudinem comprehensam fuisse. ut enim antiquioribus patribus in Christo factæ fuerint repromissiones ante legem quidem spirituales; eas tamē legale illud testamentū, hoc est, lex, quæ post quadringētos & triginta annos facta est, umbris aliquot ac figuris tantùm obuolutas tenebat, ut uisibilibus sacramentis, (quemadmodum ex Augustino suprà probauimus) eas multi celebrarent, intelligerent pauci. illud itaque fœdus erat, quod palàm iniuit Deus cum Iudæorum gente, quando, apprehensa eorum manu, eos de terra Aegypti eduxit, exterioris benedictionis, id est, corporalium rerum abundantiæ præstituto præmio: contrà eorundem bonorum pænuria pro maledictione inflicta, aut temporalis uitæ priuatione. de hoc fœdere sæpe in antiqua scriptura legimus, hoc, inquam, pactum est, quod toties ipsi irritum fecerunt, sicut per Ieremiam, Malachiam, Baruch, ceterosque prophetas dominus conqueritur. uerùm fidei fœdus cum Abrahamo pepigit, cum dixit, Benedicentur in te uniuersæ familiæ terræ, non Iudaica gens tantum. item, In semine tuo (quod Paulus exponit, id est, in Christo) benedicentur, non Iudæi modò, uerùm omnes gentes, quotquot in ipsum crediderint. Beatissima etiam uirgo Maria, & Zacharias in suis canticis canunt, Sicut locutus est Abraham & semini eius: atque Paulus, euangelij gratiam ante promissam per prophetas dicit de filio Dei, qui factus est illi ex semine Dauid secundum carnem. Sed quid ago? omni quidem labore probandi longiùs assertionem meam me penitus leuauit diuus Paulus in epistola ad Galatas, ubi in sententia æternam hæreditatem audacter dicit non haberi ex lege, sed ex promissione spirituali. loquitur enim de iustificatione, quæ fructus est non minimus cælestis illius benedictionis: immo ante legem docet Paulus confirmatum fuisse à Deo, obsignatum, reuelatum tamen in euangelio; legem uerò intrasse, non quòd ex ea hæreditas esset, sed propter transgressionem; donec ueniret semen, cui facta est promissio. idem similiter apostolus, ad Romanos scribens, dicebat, Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini eius, ut hæres esset mūdi; sed per iustitiam fidei. si enim, qui ex lege, hoc est, ad legem pertinent, hæredes sunt; exinanita est fides, abolita est promissio, inanis facta est ac irrita. lex enim iram operatur. ubi enim non est lex, nec præuaricatio. ideo ex fide, ut secūdum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solùm, sed & ei, qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrûm: sicut scriptum est, Quia patrem multarum gentium constitui te apud Deum, cui credidisti; qui uiuificat mortuos, & uocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt: qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium. secundum quod dictum est ei, Sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli, & arena maris. & non infirmatus est in fide, nec considerauit corpus suum emortuum, cùm iam ferè esset centum annorum, & emortuam uuluam Saræ. in repromissione etiam Dei non

hæsitauit

Marginal notes: Augustin in quæstionibus uet. et noui test. q. 5. — Ioan. 8. — Heb. 13. — Luc. 1. — Lex neminem iustificabat, fides iustos corā Deo efficiebat: quare fides non erat intrinseca legi. — Galat. 3. — Exod. 20. 23. 24. — Leuit. 26. — Deut. 28. — Ierem. 31. — Thren. 2. — Malach. 2. — Baruch 1. — Gen. 12. 18. 22. 23. 26. — Luc. 2. — Hebr. 1. — Galat. 3. — Roman. 1. — Galat. 3. — Rom. 4. — Genes. 17. — Gen. 15.

hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo; plenissimè sciens, quia quæcunque promisit, potens est & facere. ideo & reputatum est illi ad iustitiam. concludit Paulus, Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad iustitiam; sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitabit IESVM Christum dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Genes. 15.

Antiquos patres ob fidem in unum mediatorem, atque æternum regnum ante legem scriptam, & sub ea, ad nouum testamentum magis pertinere ratione fidei, quàm ad uetus, innumeris locis scripturarum, ac sanctorum probatur. Cap. XXXI.

ERTIO loco inferri posse perspicuè uidetur, antiquos patres, qui iustitiæ legali, seu factorum, fidei iustitiam, euangelij spem, æternæ uitæ desiderium adiunxerunt, aspicientes in auctorem fidei suæ atque nostræ, & consummatorem Christum IESVM, magis ad nouum pertinuisse testamentum, quàm ad carnale, temporale, litterale illud ac legale. Paulus siquidem promissiones Abrahæ factas nouum uocat testamentum: de lege uerò diuus Ioannes dicebat, ipsam per Mosem datam fuisse: quod & Paulus probat in epistola ad Hebræos ex Ieremia propheta. propter quod beatus Augustinus ostendens patres & prophetas re ipsa fuisse Christianos, & ad nouum pertinuisse testamentum, inquit, Vtrùm antiquos iustos ancillæ filios dicamus, an liberæ? absit autem, ut ancillæ: ergo filij liberæ ad nouum pertinent testamẽtum in spiritu sancto, quem uiuificantem litteræ occidenti apostolus opponit. nam quo pacto ad gratiam noui testamenti non pertinerent hi, de quorum dictis & libris istos eiusdẽ gratiæ ingratissimos inimicos refellendo conuincimus? sed dicet aliquis, Quomodo uetus appellatur, quod post quadringentos & triginta annos factum est per Moysen: & nouum dicitur, quod ante tot annos factum est ad Abraham? respondet Augustinus, Qui ex hoc non litigosè, sed studiosè mouetur, intelligat primùm, quia cùm ex anteriori tempore uetus dicitur, ex posteriori autem nouum, reuelationes eorum considerantur in his nominibus, non institutiones. per Moysen quippe reuelatum est testamentum uetus, per quem data est lex, per quam fieret non abolitio, sed cognitio peccati. erat autem occulta ista lex ab initio, cùm homines iniquos natura ipsa conuinceret, aliis facientes, quod sibi fieri noluissent. reuelatio autem noui testamenti in Christo facta est, cùm est manifestatus in carne, & apparuit iustitia Dei. sic enim ait apostolus, Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est. ecce qua caussa illud dicitur uetus testamentum, quia priori; hoc autem nouum, quia posteriori tempore reuelatum est. Deinde, quia testamentum uetus, in quo terrena promissa sunt, ad ueterem hominem pertinet; à quo necesse est hominem incipere: nouum autem, cælestibus promissionibus nobilitatum, ad nouum hominem, quò homo debet ex uetustate transire. quare qui immaculati & iusti coram Deo incedebant patres prioris testamenti, & qui euangelicis promissionibus, æternisque præmiis inhiabant, secundum fidem euangelij uiuentes; hi sanè & Christiani, & euangelici, & usqueadeo inter hæredes noui testamenti honoratissimum locum habent, ac possident.

Galat. 3. Hebr. 7. Ierem. 31. Aug. lib. 3. contra duas epist. Pelagianorum. Antiqui fideles partes fuerunt noui testamẽti. Nouũ testamentum ac uetus sic appellantur ratione manifestationis, non institutionis. Roman. 3. Vetus testamentũ dicitur, quòd ad ueterem hominẽ pertineat; nouum uerò ad nouum hominẽ.

QVOD si rem Augustinus non nos docuisset; eiusmodi tamen ueritatem multis in locis diuinæ scripturæ intueri liceret. & quidem certè omnem nobis dubitationem apostolus eximit, cùm scribit, Deum patrem euangelium, quod de filio suo secũdum tempus destinatum promulgauit, longè antè per prophetas in scripturis sanctis promisisse: item, fidei iustitiam, quæ per euangelium ipsum frequèns commendatur, testimonium habere à patribus & prophetis. euangelium siquidem hominum corda non in præsentis uitæ lætitia detinet, sed ad spem immortalitatis euehit; non terrenis deliciis affigit, sed spem in cælo repositam annũtians, illuc nos quodammodo transportat: sicuti Paulus in Roman. 1. Roman. 3. Fructus euangelii. Ephes. 1.

plerisque

Coloss. 1. 2. Thes. 2.

pletisque scripturæ suæ locis haud obscurè testatur. quòd si spiritalis est euangelij doctrina, (est enim salutis uerbum, Dei potentia ad saluandos fideles, cælorum regnum nuncupata) & ad uitæ incorruptibilis possessionem aditum aperit; putandum certe non est eos, quibus, diuina fide data, promissum ac denunriarum fuit euangeliū hoc, quin, præteritis terrenis uoluptatibus, neglecto spretoque mundo, in æternam felicitatem sibi reuelatam attentiore cura incubuisse, eoque præcipuè toto uitæ suæ cursu expectasse, quò fides certa ipsorum animos supra legem dirigebat. Iam si dispiciamus, quo pacto patriarchæ illi, ac prophetæ sanctissimi, ceterique iusti omnes, quotquot ante euangelium uixerunt, per fidem, nō per naturæ, aut legis uigorem instituti fuerint à domino; reperiemus meliorem alibi uitam, quàm lex, aut natura doceret sibi esse, eos sensisse: ut, neglecta legali ac terrena, spiritualem ac cælestem mente tota meditarentur. Primùm, quæ diuinitus iniuncta illis fuit uiuendi cōdicio, assiduum exercitium erat, quo admonerentur se omnium esse miserrimos, si in hac modò uita felices forent. quamobrem spe melioris præmij, spiritualiq; illustratione, ad quam nunquam assurgebat litteralis lex, aut natura, assiduè eos Deus consolabatur.

Antiquorum patrum diuinitus iniuncta fuit uiuendi condicio.

ADAM. *Sapien. 10.*

ADAM ipse; quem scimus electorum numero ascriptum, hac fide & spe in Christum, & futuri regni, laboribus anxiis solatium præstat, luctuiq; extremo blanditur, ac perditæ postremò felicitatis, cuius uel sola recordatione premebarur, recuperandæ spem concipit. hæc una fides dolorem, ex morte filij, fratris paricidio arrepti, susceptum, unicè extinxit.

Genes. 3. Genes. 4.

ABEL. ABEL, in ipso ætatis flore crudeliter pro pietate & religione trucidatus, exemplum est eius fortitudinis, qua euangelicæ mentes præditæ sunt.

NOE. NOE etiam, cùm bonam ætatis partem (dum totus orbis securè deliciarur) cum magna fatigatione in arca destruenda deterit, dumque mortem effugit, eius salutis fidei lumine recordabatur, quam electi in Christiana ecclesia, cuius ipse membrum nobilissimum etat, consequerentur.

ABRAHAM. *Gen. 6. 9. Genes. 12. Gen. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21.*

ABRAHAM etiam unus instar decem myriadum nobis esse debet, si spectatur eius fides, quæ nobis in optimam credendi regulam proponitur: in cuius etiam genere, ut filij Dei simus, cēseri nos oportet. quid uerò absurdius, quàm patrem omnium fidelium esse Abraham, & ne postremum quidem angulum inter Christianos tenere? iam quòd ad uitæ experimenta attinet, ubi primùm uocatur, Dei imperio à patria, parētibus, amicis, Deo solo plenus, euangelicus homo auellitur, in quibus potissimùm uitæ delectamētum esse existimare poterat, ac si illum destinato consilio omnibus terrenæ uitæ oblectamentis spoliare dominos uellet. simul itaq; ac terrā ingressus est, in qua Deus iubet eum habitare, fame inde exigirur; eò ad opem quærendam refugit, ubi quò incolumē se seruet, necesse habet, uxore se tueri; quod incertum, an multis mortibus fuerit acerbius. ubi in terram habitaculi sui reuersus est, inde rursum fame expellitur. apud Abimelech etiam ea ipsa uxore caput redemit. dum huc atque illuc multos annos apostolicus animus, uereque euangelicus, atq; Christianus, incertus uagatur, sola spe Christi munitus ac fretus, assiduis seruorum rixis compellitur nepotem (ut nihil iam haberet præter Christi fidem, quod eum consolari posset) à se dimittere, quem filij loco habebat; pauloq; pòst captiuum ab hostibus abripi audit. quocunque pergit, uicinos reperit immanis barbariei, qui neq; ex effossis quidem magno labore puteis aquam bibere sinant. neq; enim usum redimeret à rege Gerar, nisi antea fuisset prohibitus. Iam ubi ad effœtam senectutem uentum est, quod habet ea ætas insuauissimum, & acerbissimum, orbitate mulratum se uidet: donec præter spem Ismahelem gignit; cuius tamen natiuitatem magno redimit: dum Saræ probris fatigatur, perinde ac si ancillæ contumaciam fouendo, domesticæ perturbationis ipse caussa esset. nascitur demum Isaac, sed ea mercede, ut exturbetur primogenitus Ismahel, ac pro derelicto pænè hostiliter proiiciatur. ubi solus relictus est Isaac, in quo acquiescat defessa boni uiri senectus, paulò pòst ipsum mactari dominus iubet. Si fidem excludas; si spem incredibilem melioris regni, qua senex hic mirè sibi ipse blandiebatur, à nostra consideratione semoueas; si Christi melioris seminis ratio inter hasce pressuras nulla Abrahamo haberetur, aut melior repromissio illi non succurreret: quid calamitosius excogitet humana mens, quàm patrem fieri filij carnificem? si morbo assumptus foret, quis non putasset miserrimum esse senem, cui in ludibrium datus esset filius, ob quem orbitatis dolor ei geminaretur? si ab extraneo aliquo interfectus, indignitate multùm esset aucta calamitas: id uerò longè omnia miseriarum

Gen. 22. 23. 24. 25. 26.

ſeriarum exempla exuperat, longeque poſt ſe calamitates omnes relinquit, patris ſcilicet manu trucidati. Sic denique toto uitæ ſuæ curriculo iactatus ac uexatus fuit, ut ſi quis uelut in tabula exemplat Chriſtianæ uitæ, euangelicæque crucis, quam nos poſt ſe tollere iuſſit dominus, depingere uelit; nihil reperiat magis appoſitum, magis Chriſtianum, magis euangelicum, magis demum Chriſti lege, non Moſaica dignum. ISAAC fames fugat de terra Chanáan; uxor é ſinu ei eripitur; uicini eum ſubinde exagitant, ac modis omnibus premunt, ut de aqua etiam cogatur decertare; domi ſuæ à nuribus multum moleſtiarum ſuſtinet, filiorumque diſſidio angitur: nec mederi tanto malo poteſt, niſi per exilium eius, cui benedixerat. At uerò IACOB nihil, quàm extremæ Chriſtianitatis exemplar eſt: pueritiam domi inquietiſſimè tranſigit inter fratris primogeniti minas ac terrores, quibus demum cedere cogitur, profugus à parentibus, & natali ſolo, præterquam quòd acerbum eſt exulare, apud Laban auunculum nihilo mitius atque humanius accipitur. parum eſt duriſſimam atque auſteriſſimam ſeptem annis ſeruitutem ſeruire, niſi dolo malo in uxorem eludatur. alterius uxoris gratia in nouam illi ſeruitutem ingrediendum eſt, ubi totum diem Solis æſtu torreatur, noctu peruigil urgeatur, gelu ac frigore, queadmodum ipſe, conqueratur. tantam uitæ aſperitatem dum annos uiginti ſuſtinet, quotidie nouis ſoceri iniuriis affligitur. nec domi ſuæ quietus eſt, cùm uidet uxorem odiis, iurgiis, æmulationibus diſtractam, ac penè diſſipatam. ubi in patriam iubetur ſe recipere, abitum captare illi neceſſe eſt ignominioſæ fugæ ſimilē: neque tamen ſoceri iniquitatem ita poteſt effugere, quin eius probris ac contumeliis in medio itinere uexetur. excipit eum mox multò ſæuior difficultas: nam, dum ad fratrē accedit, tot mortes habet in conſpectu, quot ab homine crudeli & iniquo parari queāt. diris ergo terroribus mirabiliter diſcruciatur, ac diſcerpitur, quàm diu aduentum eius expectat: ubi in conſpectum eius prodit, tanquam ſemimortuus ad pedes procumbit, donec placatiorem ſentit, quàm ne ſperare quidem auſus fuerat. ad hæc Rachele unicè dilecta coniuge primo terræ ingreſſu priuatur. poſteaquam ab ea filium ſuſtulerat, eoque præ aliis amabat, à fera laceratum audit: ex cuius morte quantum mærorem ceperit, declarat ipſe, cùm poſt diuturnas lacrymas ſolatiis omnibus uiam obſtinatè claudit, nihil ſibi reliquum faciens, niſi ut deſcendat ad filium lugens in ſepulcrum. interim raptus & defloratio filiæ in iis uindicandis filiorum audacia, quæ illum non fœtere modò fecerat apud omnes regionis incolas, ſed præſentiſſimum inter nationis periculum illi creauerat, quantæ anxietatis, luctus, tædij cauſſa erant? ſecutum eſt horrendum illud primogeniti Ruben flagitium, quo nihil grauius innocentiſſimo ſeni accidere poterat. nam, cùm inter ſumma infortunia reponatur uxoris pollutio, quid dicendum ſit, ubi à proprio filio perpetratum eſt id ſcelus? aliquantò pòſt altero inceſtu contaminatur familia: ut niſi Chriſti ſanguine effundendo quidem cor illud ſenile roboratum ac uegetatum fuiſſet, conſtantiſſimum alioqui, & calamitatibus infractum, tot tamen dedecora labefactare potuiſſent. ſub extremum uitæ, dum ſuæ, ac ſuorum inediæ ſuccurrere quærit, noui infortunij nuntio percellitur; quo intelligit filium alterum in uinculis detineri, quem ut recipiat, Beniamin, unicum ſuum deſiderium, permittere aliis cogitur. Hæc hæc erant exordia, hæc initia Chriſtianæ eccleſiæ, cùm dominus adhuc fide ſibi eam deſpondiſſet, ac deſtinaſſet. ſi, cùm in ſpe eſſet futuri ſponſi, eam illi fidem ſeruabat ſponſa, ut omnia præ illo contemneret, deſiderium omne in redemptore ſuo collocaret, nec minimum quidem in rebus terrenis defixam ſpem geſtaret: quid accidiſſe arbitrabimur, poſtquam eadem in uirgineo eum utero recluſum uiuere ſenſit, in præſepio iacere uidit, uagientem inter puellæ brachia intuita eſt, prædicantem audiuit, egenum ac pauperem, nec habitantem quidem proprium locum, ubi uel ſacrum caput reclinaret, comitata eſt; poſtquam demum pro ſe ſpiritum exhalantem conſpexit, nudum & afflictum, uirgis uerberatum, ſpinis punctum, clauis perfoſſum? Proh ſancte Deus, quantus feruor, quantus ardor, quàm ingens ac uehemens ſpiritus multos arripuit. quot, ò bone IESV, fuerunt, qui nudi, anguſtiati, afflicti te deſiderium ſuum, ſpem unicam ipſorū, uiam, ac uitam cæleſtem ſecuti ſunt? Sed nos reuertamur ad antiquos patres, quibus effundendus ſanguis in cauſſa fuit, ut ditiſsimi alioqui ac potentiſsimi cùm eſſent, iuxta legalem benedictionem omnia nihili æſtimarent & facerent, concepta fide immortalitatis æternæ, quàm temporali hæreditate legis præfigurari diuinitus docebantur. uerum

Matth. 10. 16. Marc. 8. Luc. 14.
ISAAC. Gen. 26. 28.
IACOB. Geneſ. 28.
Gen. 29.
Geneſ. 31.
Geneſ. 32.
Gen. 33. 35. 37. 43. 43.
Geneſ. 35.
Gen. 38. 42.

IOSEPH. Heb. 11. audire nobis præstat apostolum: Fide IOSEPH moriens, de profectione filiorum Israel memoratus est: & de ossibus suis mandauit. fide MOSES natus, occultatus est mensibus
MOSES. Exod. 2. 1. 3. tribus à parentibus suis, eo quòd uidissent elegantem infantem, & non timuerunt regis edictum. fide Moses grandis factus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucũditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorũ, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem. fide reliquit Aegyptum, non ueritus animositatem regis: inuisibilem enim tanquã
Exod. 12. uidens sustinuit. fide celebrauit pascha, & sanguinis effusionem: ne qui uastabat pri-
Exod. 14. mitiua tangeret eos. fide transierunt mare rubrum, tanquam per aridam terram: quod
Iosue 5. 6. 2. experti Aegyptij deuorati sunt. fide muri Iericho corruerunt circuitu dierum septem. fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Et quid adhuc dicam? deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Sampson, Iephte, Dauid, Samuel, & prophetis, qui per fidẽ deuicerũt regna, operati sunt iustitiã, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, cõualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra uerterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem inuenirent resurrectionem: alij uerò ludibria & uerbera experti, insuper & uincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus; in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ. & hi omnes, testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut non sine nobis consummarentur. Ex quibus omnibus colligimus, in euangelicas promissiones æternam uitam, atque regnum spectasse eos, quoties hæreditate promissa uterentur. quare pedem in terra Chanáan non acquisiuerunt, nisi in sepulcrum. quo testabantur, se sperare fructum promissionis spiritualis, eumque non nisi per mortem percepturos. atque hæc caussa est, cur tanti æstimauerit Iacob illic sepeliri, ut iure-
Genes. 50. iurando adegerit filium Ioseph ad eam pollicitationem; cur etiam Ioseph post aliquot sæcula transferri ossa sua, iam pridem in cinerem collapsa, uoluerit. denique apertè constat, in omnibus uitæ suæ studiis, fide propositam futuræ uitæ beatitudinem habuisse. quorsum enim primogenituram tantopere affectasset, tantoque periculo ambisset Iacob, quæ exilium, & tantùm non abdicationem illi conflatura erat, boni uerò nihil prorsus allatura, nisi fide ad altiorem benedictionem eũ respicere iuberet? atque eum
Gen. 49. sibi sensum fuisse declarauit ea uoce, quam inter ultimos spiritus edidit, Salutare tuum expectabo domine. et quod salutare? nempe illud, de quo in euangelio legimus, Vi-
Luc. 2. Psal. 126. Num. 23. derunt oculi mei salutare tuum.. certè illud enumerat, quod pretiosam reddebat sanctorum mortem in conspectu domini, quam sibi percupiebat Balaam. Moriatur, inquit, anima mea morte iustorum.

Innumeris testimoniis prophetarum comprobatur, ultra legale fœdus fidem futuræ felicitatis antiquos patres habuisse: ut hinc etiam constet, ad euangelij legem ipsos pertinere.
Cap. XXXII.

ERVM si ad prophetas descendamus, illic plenissimo fulgore Christianismus & uita æterna ac regnum Christi se proferet. hac fide, nimia perspicuitate & certitudine, ad euangelij statum, quasi ad præstitutum scopum, omnia sua Dauid dirigit. audi, quanti æstimet, quæ mundi sunt, ut Christum fide & spe lucraretur. Aduena sum, ait, & peregrinus, quẽadmodum omnes patres mei. &, Vanitas, omnis homo uiuens. uelut
Psal. 39. umbra, quisque obambulat. Et nunc, quæ expectatio mea domine? ò quæstionẽ prudenti homine dignam. sed audi quæstionis dissolutionem. Spes, inquit, mea ad te domine est. idem alibi, postquam de breuitate, fluxaque & euanida imagine humanæ

uitæ

uitæ locutus est sapienter, subiicit Christiané, Misericordia autem domini usque in æternum super timentes eum. cui simile est quod in alio canitur, Initio domine fundasti terram, & opera manuum tuarum sunt cæli. ipsi peribunt, tu autem permanebis: & omnes, uelut uestis, ueterascent. Et, sicut indumentū, mutabis eos: tu autem idem ipse perstas, & anni tui non deficient. Filij seruorum tuorum habitabunt, & posteri eorum contra te stabilientur. Non ne intueris lector, Christiani hominis de salute iustorū cum æternitate coniuncta euangelicam sententiam, Ibunt iusti in uitam æternam? neque uerò aliter accipere liceat, quæ de fidelium prospero successu passim canit euangelicus hic uates, nisi ut in cælestis gloriæ manifestationem conferantur: qualia sunt, Custodiuit dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatorum liberabit eos. Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. Iustitia pij manet in sæculum sæculi; cornu eius exaltabitur in gloria; desiderium peccatoris peribit. Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo, habitabunt recti cum uultu tuo. item, In memoria æterna erit iustus: redimet dominus animas seruorum suorum. Quòd si in præsentem rerum statum oculos defigeremus, grauissima tentatione perculsum iri nos omnes minimè dubitandum est: ac si nulla esset post hanc uitam innocentiæ apud Deum gratia, neque merces. adeò impietas, ut plurimùm prosperatur ac floret, dum piorum natio ignominia, paupertate, contemptu, omni crucis genere premitur. Parum, inquit, abfuit, quin lapsus pes meus, quin effusi fuerint gressus mei; dum me urit fortuna stultorum; dum improborū prosperitatem uideo. tandem post narrationem concludit, Instituebam cogitationem, si possem hæc cognoscere: sed tormentum est spiritui meo, donec ingrediar in sanctuarium domini, & intelligam nouissimum eorum.

Psal. 101. Psal. 102. Matth. 25. Psal. 97. Psal. 112. Psal. 140. Psal. 112. Psal. 34. Psal. 73.

SVSTVLERVNT ergo animos suos uiri illi non minùs apostolici, quàm nos, qui euangelium gratiæ secuti sumus ad Dei sacrarium, in quo reconditum habebant, solaque fide asseruabant, quod in præsentis uitæ umbra non apparet; atque in legis suæ littera minimè legebatur. hoc erat ultimum Dei iudicium: quod, cùm carnali testamento nō cerneretur affixum, fide contenti erant intelligere. qua fiducia freti, quidquid eueniret in mundo, uenturum tamen aliquando tempus non dubitabant, quò Dei promissiones implerentur, qualiter istæ uoces testantur, Ego in iustitia tua contemplabar faciem tuā, satiabor specie tua. item, Ego sicut oliua uiridis in domo domini. item, Iustus, ut palma, florebit; sicut cedrus libani multiplicabitur. Plantati in domo domini, in atriis Dei nostri florebunt. Adhuc fructificabunt in senecta, pingues ac uirides erunt. In æternitatem conuertentes oculos, antiqui fideles, contempta præsentium calamitatum momentanea asperitate, non minùs Christiané, quàm securè in has uoces erumpebant, Non dabis in æternum, ut moriatur iustus; tu uerò præcipitabis sceleстos in puteum interitus. Vbi in hoc mundo puteus æterni exitij, qui sceleratos absorbeat, in quorum felicitate hoc alibi numeratur, quòd diem extremum in puncto fine multo labore claudunt? ubi species ista, & decor fidelium? ubi tanta sanctorum stabilitas, quos ipse Dauid non modò concuti, sed opprimi, & conteri prorsus ubique conqueritur? nempe fidei plenus ob oculos sibi statuebat, non quid ferat instabilis, & plusquam æstuaria mūdi uicissitudo; non quid promittat Moysis lex: sed quid facturus sit dominus, cùm ad æternam cæli & terræ constitutionem olim sedebit. et sanè in psalmo 49. eleganter describit tum stultorum irrisionem, quòd in lubricis & uolubilibus mundi bonis acquiescant, tum felicitatem ueram, quæ longè alia ab illa sapientibus quærenda est. sed illic etiam resurrectionis mysterium perspicuè referat, ubi, illis perditis & extinctis, piorū regnum erigit. Exorta, inquit, luce iusti dominabuntur illis. quem enim, quæso, dicemus esse illum lucis exortum, nisi cælestis uitæ reuelationem, quæ finem præsentis sequitur? uis clariùs uidere, ad nostrum testamentum spirituale & cæleste illos pertinuisse? conferamus Dauid uerbum cum Pauli sententia; & cognoscemus, quòd utrique una erat spes, eadem fides, eadem hæreditas, idem Deus atque regnum. dicit ille, Momentum in indignatione domini, uita in eius misericordia. quomodo, ò Dauid, sancti afflictiones à Deo immissas momento terminarunt, qui per totam ferè uitam affligebantur? sed non mihi respondeas: uideo, quid pro te dicat Paulus in eandem spem ipse diuinitus ascitus. Momentaneum, inquit, & leue tribulationis. ecce Momentum in indignatione, gloriæ pondus operatur in nobis; ecce Vitam & æternam quidem in

Psal. 17. Psal. 52. Psal. 92. Psal. 55. Iob 21. Psal. 30.

misericordia. quia igitur, etsi non uno sæculo nati essent, cælum intuebantur; agno-
1. Corin. 2. scebant punctum esse temporis, quo exercerentur per crucem sancti à domino: misera-
Prouerb. 10. tiones uerò per sæcula esse, quibus colligerentur: unde & illæ uoces, Memoria iusti in
benedictione erit, nomen autem impiorum putrescet. Pedes seruorum suorum serua-
1. Reg. 2. bit, & impij in tenebris conticescet. quæ significant illos probè cognouisse, utcunque
uariè circumferrentur sancti, ultimum eorum exitum, uitam, ac salutem; impio-
rum felicitatem amœnam esse uiam, qua in mortis uoraginem paulatim labuntur. ideo
eorum mortem uocabant exitium incircũcisorum, ut quibus ad meliorem & cælestem
Ezech. 28. 32. & alibi. uitam resurrectionis spes præcisa esset. quare nullam hac excogitare potuit Dauid gra-
uiorem imprecationem, Deleantur de libro uitæ, & cum iustis non scribantur.
Psal. 69.

Ne autem fides hæc, atque spes Iudæis credatur propria fuisse, prodeat in mediũ
Iob 19. insignis illa præ aliis sententia Iob, Scio, quia redemptor meus uiuit, & in nouissimo
die de terra surrecturus sum, & in carne mea uidebo Deum saluatorem meum: reposita
est hæc spes mea in sinu meo. ubi fateamur, necesse est, Christianissimum Iob oculos
in futuram immortalitatem sustulisse, qui sibi uel in sepulcro iacenti redemptorem
affore conspexerit. an non ad euangelicam legem pertinebat, cùm diceret, Etiam si me
Iob. 13. occiderit, in ipso nihilominus sperabo? cùm ergo audiamus publica spiritus sancti
oracula, quibus de spiritali uita & regno cælorum tam clarè, ac dilucidè, & ante
Iudeorum synagogã, & extra illius legis homines tractabatur, intolerabilis utique per-
tinaciæ fuerit, eorum legi temporali quidem ac carnali, & non magis euangelicæ ueri-
tati tunc occultè, nunc uerò manifestè tribuere. Cùm Israelitæ etiam, Babylonem
deportati; suam dissipationem morti simillimam esse cernerẽt; dimoueri ab ea opinio-
ne uix poterant, quin fabulosum putarent esse, quod de sua restitutione uaticinabatur
Ezech. 37. Ezechiel. quamobrem id perinde accipiebant, ac si denuntiasset suscitatum in uitam
iri putrida cadauera. tantæ molis erat, in populo rudi, in terrenas promissiones in-
cumbenti, legis etiam literæ tenacius fixo, euangelicam fidem, atque Christianam spẽ
uulgò iactare. dominus tamen, ut ostenderet, nec ea ipsa difficultate se impediri,
quò minùs beneficio suo supra legem faceret, prophetæ campum aridis ossibus plenum
ostendit: quibus sola uetbi sui uirtute spiritum, uigoremque uno momento reddidit.
seruiebat quidem ad tantam incredulitatem præsentem corrigendam uisio: sed interim
Iudæos commonefaciebat, quantùm ultra Mosis legem uirtus Christi protenderetur,
quæ arida & dispersa ossa resurrectione sua solo nutu perfacilè uegetaturus esset, quem-
admodum & ipse fecit. quare sententiam illam cum altera Iesaiæ rectè comparabimus,
Iesaia 26. Viuent mortui, (ò quæstionem magis euangelista, quàm propheta dignam) cadauer
meum, cadauer meum resurgent: expergiscimini, & exultate, qui habitatis in pul-
uere: quia ros uiridis campi, tos tuus & terram gigantum detrahes in ruinam. uade po-
pule mi, intra tabernacula tua, claude ostia tua super te, abscondere pauxillũm, donec
pertrãseat indignatio. ecce enim dominus egredietur de loco suo, ut uisitet iniquitatẽ
habitatoris terræ contra eum: & reuelabit terra sanguinem suum, nec operiet diutius
interfectos suos. Quid, rogo te, simile quidquam Mosis lex continebat Caluine?
an non sanctum prophetam, immo potiùs euangelistam hæc ipsa uerba idem spiritus
Ioan. 5. docuit, qui per filium æterni patris dicebat, Et mortui, qui in monumentis sunt, au-
dient uocem filij Dei? Sicut cæli noui, dicebat idem Iesaias, & terra noua, quæ
facio stare coram me; sic stabit semen uestrum. & erit mensis ex mense, sabbathum
Iesaia 66. ex sabbatho. & ne putarent de legali sabbatho fuisse locutum dominum, sed de sab-
batho euãgelio proprio, quod in beatitudine nunquam deficiet, subiũgit, Veniet om-
nis caro, (non Iudæus tantùm) ut adoret coram facie mea, dicit dominus. & egre-
dientur, & uidebunt cadauera uirorum, qui præuaricati sunt in me, quòd uermis eo-
Dan. 12. rum non morietur, & ignis non extinguetur. Applaudit huic uaticinio Danielis pro-
phetia. In tempore illo, inquit, consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis
populi sui, & ueniet tempus angustiæ, quale non fuit, ex quo gentes esse cœperunt. &
tunc saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro. non dicit,
Psal. 39. Caluine, in lege, quia illa neminem ad perfectum adduxit, sed, in libro. in quo libro?
sanè in eo, de quo per prophetam Christus dicebat, In capite libri scriptum est de me.
hic liber est liber non legis, sed æterni propositi, in quo scripti sunt, quotquot electi

sunt

sunt in Christo ante mundi cõstitutionem. addit etiam Daniel, Et ex his, qui dormiſit in terræ puluere, euigilabunt alij in uitam æternam, alij in opprobrium ſempiternum. Nolo hic Moſis uocem conſiderare Caluine, cùm hæc audio & lego; ſed magis Chriſti Iesv prædicationem, quam ſic terminat, Ibunt quidem iuſti in uitam æternam; impij uerò in reſurrectionẽ iudicij, atq; in ignem æternum. quamobrem ex his omnibus dilucidè puto demonſtratum, fideles, non qui ſub lege Moſaica uixerunt tantùm, ſed quotquot Chriſti aduentum præceſſere, ad euangelij gratiam pertinere; nempe cùm eodem fidei ſpiritu præditi nobiſcum fuerint. item etiam opinor, me abundè docuiſſe, quid Paulus, immo quid uniuerſi canonici ſcriptores per legem intelligant, quando legẽ ſic Chriſti fidei contraponunt, ut ex illa neminem iuſtificatum eſſe dicant, ſed ex Iesv Chriſti fide. uelit igitur nolit Caluinus, ſterilem illam Moſaicorum præceptorum præſtitutionem à Chriſto ſecernere, & præſcindere debemus; ut uerum ſit, quod de ea lege ſcriptum uidemus, neminem ſcilicet iuſtificaſſe, neminem ad perfectum adduxiſſe. immo ſicut in lege ac præceptis Moſis nec Chriſtus, nec eius fides ipſorum uirtute includebatur; ſic nec in legalibus punitionibus: ut pro delictis non uirtute legis, ſed ſola fide eſſent apud Deum ſatisfactoriæ. utcũque tamen, non ut legales, ſed quatenus patientia, & Chriſtiana tolerantia, quæ à Chriſti fide procederet, tolerarẽtur, ad menſuram fidei pro peccatis, & apud Deum ſatisfactoriæ fuerint. Moſis ergo lex pœnis illis tãrùm emendare delicta tribuebat, quibus Chriſti fides diuinæ iuſtitiæ ſatisfactionem adhibebat. Hæc eſt legis illius formalis & germana ratio, ſolùm ſcilicet uitæ ciuilis præcepta continere, non item diuinæ; ut lex euangelica. ſcio tamen huic natiuæ rationi aliam conſiderationem adiungi à ſanctis, ut quidem conſideremus eandem, in quantum ex pio uſu cultorum in æternæ ſaluris per Chriſtum habendæ conſecutionem dirigebatur. atqui altera conſideratione (licèt non de per ſe, ut uerbis ſcholæ agamus, ſed de per accidens) cum interiore iuſtitia, ac proinde cum æterna ſalute connexionem ſeruabat, æterniſque præmiis ratione fidei, quibus ex lege pro benefactis carnalia duntaxat præmia, pro malefactis uerò ad tempus ſtatuta pœna reſpondebat. his igitur omnibus ſic conſtitutis, liquet eas differentias, quas iſte inter utrunque teſtamentum accidentarias reputat, eſſentiales omnino eſſe. ad hæc colligitur, quàm parũ errori ſuo faueant, quæ nobis de coniunctione euangelij cum lege obiecit; & quæ de uinculo, ac fœderis formula, deque aliis, quæ ad uetus pactum pertinebant, nobis contraponit; ac poſtremò, quod de hæreſi Sadducæorũ, atque de uita, de preſſuris, de factis, dictiſque antiquorũ patrum oppoſuit. & hoc quantum ad priorem erroris fontem: unde diximus euidenter deceptum, ut neſciat diſtinguere inter utriuſque legis ſubſtantiam, atque eſſentiam.

Ephes. 1.

Matth. 25.

Legales punitiones quo pacto apud Deum eſſent ſatisfactoria.

Altera conſideratio legis per fidem credentium.

Inter euangeliũ & legem discrimen eſſentiale eſt.

Veniamvs ad fontem alterũ, unde error iſte paulò latiùs ad æſtimationem multorũ dimanauit. ut enim axiomati ſuo toties à Caluino præaſſumpto, Sola fide iuſtificari credentes omnes, regnum ſtabiliat, nihil non uerſat, omnia inuertit, omnia mouet. operibus ex fide etiam factis, ut primo libro diximus, inſolenter abrogat, de legis euangelicæ maieſtate multum deminuit, ſacramentorum uirtuti detrahit. docet itaq; nulla nos habere in lege noſtra ſacramẽta, quæ nos uerè ſanctificẽt: ut uel hac parte nihilo meliores ſimus his, qui ſub prioribus repromiſsionibus uiuebant: ſitque utriuſque teſtamenti ſicut promiſſorum ratio una; ita ſacramentorum eadem conſideratio. nec multùm apud iſtum ualet celebre illud à ſanctis omnibus, œcumeniciſque conciliis ex ſcripturis ſumptum diſcrimen, ut illa quidem ſanctitatẽ promiſerint, & ſignificauerint; hæc uerò digne ſuſcipientibus conferant iuſtitiam. neque magni æſtimat, quòd de lege gratiæ locutus Auguſtinus dicebat, Si diſcernimus duo teſtamenta, uetus, & nouum; non ſunt eadẽ ſacramenta, non ſunt eadem promiſſa; eadem tamen pleraque præcepta. & addit, Sacramenta non eadem: quia alia ſunt dantia ſalutem, alia promittentia ſaluatorem; noui teſtamenti ſacramenta dant ſalutem, ueteris uerò promiſerunt ſaluatorẽ. Cùm ergo tenes promiſſa, inquit, quid quæris promittentia, ſaluatorem iam habens? non multùm curat, quòd apoſtolus ſæpe illius ueteris legis ſacramenta egena, & infirma elementa uocat; & baptiſmum lauacrum regenerationis, & renouationis. atque ſacroſancta diuinæ miſericordiæ inſtrumenta, per quæ nobis Chriſti ſanguis, paſsioque tota dignè diſpoſitis, optimè applicatur, quæ communi uocabulo, nimiumque in eccleſia recepto, ſacramenta nominamus, doctrinæ tantùm appendices, & quaſi appenſa ſigilla

De efficacia ſacramentorũ nouæ legis.

S. Tho. 1. d. 2. q. 106. art. 1. & 2.

Sacramenta nouæ legis dant ſalutem.

Auguſt. in præf. pſal. 73.

Galat. 4.

Ephes. 5.

Tit. 3.

eſſe

esse contendit; per quæ euangelica salus in nobis confirmetur; non instituta esse credit ad sanctificandum, sed tantùmodo ad significandum. præter hæc homo sibi uisus sapere dogma hoc, quòd scilicet sacramenta Mosaicæ legis gratiam figurabant, quam nostra exhibent; dogma utique generalium conciliorū, & beati Augustini, ab scripturis sumptum, sophistarum decretum à garrulis aliquot excogitatum esse dicit; ipsumque probris omnibus, maledictisque uexare ingenti uerborum mole molitur. ridet satis, cùm quis dicit, sacramenta nostra legis euangelicæ remedia esse, atque alleuiamenta, non ostendentia solùm, sed etiam præbentia salutem, ac per ipsa & in ipsis Christum operari, cùm uetera sacramenta tantùm significauerint salutem, & saluatorem. infinitis cachinnis agit in eos, qui cum Augustino sacramenta esse diuersa dicunt in utraque lege, non solùm ritibus & cæremoniis, sed etiam efficacia & significationibus. immò non fœderis modò gratia pares nobis facit Israelitas, sed adhuc sacramentorum significatione, malè coniungens baptismum, & cœnam dominicam cum transitu maris & nube, qua protegebantur ab ardore Solis, atque cum manna cibo cælesti. talibus igitur, tamque infirmis argumentis probatum nobis uult, iisdem quoque symbolis æquè illustrem inter Iudæos gratiam suam dominum reddidisse, atque inter nos: ut non sit, cur ullam prærogatiuam (ut ipsius uerbis in re tam nefanda utar) ex euangelio nobis uendicemus, quæ nos à Dei uindicta eripiat, quam illi subierunt. demum postquam euangelicam legem cum uetere insigniter confudit, non alium usum sacramentorum agnoscit, quàm sit euangelij ad sanctificandum & iustificandum nos. uerùm, quoniam super his omnibus alio tempore & loco, oportuniore quidem, sermonem faciemus, quando scilicet de sacramentorum nouæ legis numero, auctore essentia, uirtute denique agetur, hîc à pluribus abstinebo, illuc uniuersa reiiciens edisserenda.

Caluin. lib. 2. c. 10. sect. 5. 6.

Respondetur uerbis Caluini, in epistola positis, quibus se martyrij palmam pro suo euangelio sitire iactitat; atque de martyrio multa ex Augustino contra Donatistas referuntur. Cap. XXXIII.

NVNQVAM satis pro dignitate mirari potero Christiane lector, quòd cùm tam malè sentiat de euangelio Caluinus, insigni tamen quadam animi fortitudine (ut ego coniicio, simulata magis, quàm uera) paratissimum se ad eius laudem tuendam, promptissimumque iactat: neque hoc solùm, sed audet de nobis polliceri, quòd si euangelij dignitas, & certitudo nobis proprio sanguine, uitæque dispendio obsignanda esset, (sic enim ipse loquitur) ut ut in eius incertitudinē ludamus, liceret spectare, quanti à nobis fiat. atqui longè aliam esse suam fiduciā clamat: quippe qui nec mortis terrores, nec ualde ipsum Dei tribunal formidat. Non multùm, neq; diutius lectorem demorabor, recensens innumeras nostrorum hominum uictorias, hoc nostro omnium infelicissimo sæculo pro uetere doctrina, uerè apostolica, atque Christiana post crudelia certamina, cum sanguine partas; non referam piorum confossos oculos; non extracta uiscera querar; non crucibus infixa esse fidelium corpora plangore (ut dicitur) forum complebo. quorsum enim attinet commemorare iniquas illas istorum artes, quibus dolo malo uitæ multorum ciuium, præclarissimorumque principum sunt hactenus insidiati? uiros nobilissimos à fidei nostræ desertoribus, patriæ & regni proditoribus, Christianæ legis oppugnatoribus fuisse interemptos, ac meliori uitæ redditos? quorsum tandem, aut cur hæc querar? Sed te quis furor præcipitauit Caluine, ut tantorum martyrum reus cùm sis, totque animas fraude perdideris, de martyrij palma tantopere glorieris? si insidiis, atque fraudibus laus ea deberetur, quæ sanctis pro fide Christi gloriosissimè certantibus tribui solet, (fateor) uicisti: (fateor) ad tui martyrij coronam nullus hactenus accessit. sed si nihil habet commune cum martyrio perfidia & impudentia; si malè conuenit hæresi, atque fidei; ueritati, & errori; paci, & bello; misericordiæ, & crudelitati;

Caluin. in epist. lib. 21.

delitati; inani iactationi, & Christianæ fortitudini; perditissimorum hominũ lenitati, & martyrum constantiæ: cur tibi tantam gloriam arrogaueris, profectò non uideo. nũ ostentatio, ac furore & scelere commotio inflammata, Satanica & diabolica agitatio, peruersitas atq; perfidia, martyrij spectabili nomine gauisura est? dicam, si non nimis ornatè, at quidẽ certè uerissimè, non est, quod magis concupiscas, quàm ut Christianũ sanguinẽ effundas, uiscera disrũpas: pòst autem postulas à nobis, ut credamus, nihil tibi magis esse in uotis, quàm istam animam pro Christo ponere? nullus tibi ludus esse iucundior uidetur, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio Christianorum: & interim ex una tua Geneua clamabis, tanti te euangelium æstimare, ut nec mortis terrores, nec ipsum Dei tribunal uehementer formides? ut ut in martyres Iudas, si tua tibi proprio sanguine, utræque dispendio fides obsignanda esset Caluine, ò quàm, certò scio, timore mortis perculsus, facilè id abiurasses euangelium: quod ut reciperes, antiquiore fide uiolata, inanis ac uana prorsus gloria, popularisque auræ captandæ cupiditas, in caussa fuerunt. quòd si talem quidem te nunc tuis exhiberes, qualem te nobis extra periculum & aleam magnificè iactas, & ostentas; (quod ego ut credam, nunquam adduci potero: noui siquidem magnificas istas spes, ingentesque pollicitationes; atque perspexi, quorsum recidant) non'ne tibi adhuc tui martyrij caussa expendenda foret? non legisti, quòd Christi martyrem non pœna, sed caussa coronat? Augustinus siquidem non uidebat posse quenquam martyrum habere mortem, qui Christianorum uitam non haberet. Martyrem, inquit, non facit pœna, sed caussa. Quid autem infelicius, aut peruersius, Caluine, quàm de coertione iniquitatis tuæ (sicut de Donatistis, qui persecutionem perpeti gloriabantur, idem Augustinus narrat) non solùm nescire confundi, sed etiam uelle laudari? ignoras'ne cæcitate ista mirabili, uel magis animositate damnabili, aut certè dissimulas, quòd martyres ueros non faciat pœna, sed caussa? erras, erras Caluine, si ex martyrum passione certam iustitiam esse cogitas; & non magis ex iustitia passionem esse gloriosam credis. memineris, quàm rideat idem pater Augustinus quorũdam pseudochristianorum impudentiam; qui martyres esse putant, quoscunque pro sua falsa religione (quam tamen ueram esse, & sinceram tenaciùs defendunt) Christianissimi imperatores, uereque pietatis cultores reges iustis suppliciis affecerunt. Si quis eorum, inquit, damnatus in tali crimine fuerit, martyr'ne continuò æstimandus est, quia pro superstitione, quam piam religionem putabat, pœnas legibus luit? nullus certè, ait, quoquo modo Christianus hoc dicere audebit. dominus etiam, ne quisquam in hac re nebulas offunderet imperitis, & in suorum damnatione meritorum, laudem martyrum quæreret, non generaliter ait, Beati, qui persecutionem patiuntur; sed addidit, Propter iustitiam. magnam sanè differentiam, qua uera à sacrilegio pietas secernatur. Num qui Christi ecclesiam diuisit; qui, simulata iustitia, iniquitatis eam insimulare ueritus non est; qui ecclesiæ principes, & patres falsis criminationibus insectatur quotidie, si quoquo pacto ecclesiæ nomen ad suos possit traducere; is, inquam, qui ab ecclesia, tanquam leuissima palea, uariis rumorum flatibus separatus, iam pridem est, nomen gloriosum obtinere optabit, & inter martyrum choros recẽseri, se percupere apud nos finget? sciat, sciat quiuis, (sicut & Donaristas ab ea gloria Augustinus arcebat) sciat, inquam, & intelligat, quòd Christi martyrem non facit pœna, sed caussa. Multi hîc patiuntur, inquit Augustinus, & pro peccatis, & pro sceleribus suis. ubi magna uigilantia discernenda caussa est, non pœna, sceleratus enim (sicut optimè edisserit Augustinus) potest habere martyris pœnam similem, semper tamen dissimilem caussam. tres erant in cruce, unus saluator, alter saluandus, tertius uerò damnandus: par omnium utique pœna, sed caussa impar. sic, dum ad Deum exclamaret regius propheta, non contentus fuit precari, ut intenderet Deus iudicio & supplicio, quod sustinebat; sed prudenter addidit, Et tu dominus meus intende in caussam meam. probè sciens, martyres non pœna, sed caussa creari. quòd si supplicium martyres faceret, (dicam ego tibi, Caluine, cum beato Augustino in enarratione præfati psalmi) omnia tunc metalla martyribus plena essent; omnes catenæ martyres traherent; omnes, qui gladio feriuntur, coronarentur. Propter te mortificamur tota die, (uox martyrum, ad dominum clamantium, audita est) propter te mortificamur tota die; deputati sumus, sicut oues occisionis. atque ita illi clamabant, quò & apud

In martyrio in primis est caussa appendenda.

Aug. in epistola ad Bucichium tribunum.

August. contra Faustum.

Aug. lib. 1, contra epist. Parmenian.

Matth. 5.

Aug. lib. 3. contra Creson, Grammaticum cap. 47.

Augustin. super psal. 34.

Psal. 43.

Roman. 8.

apud Deum ueram martyrij palmam promeritos se ostenderent, & nobis, (ut optimè ibidem Augustinus considerat) qualis sit futura proprij martyrij caussa, exprimant. Magnum est, Caluine, ingensque negotium martyrem esse; martyrij encomia non in pœnæ acerbitate, sed in caussæ bonitate consistere, ex Augustino didicimus. non persecutionem pati, non teneri, non flagellari, non includi, non proscribi, non occidi laus est; sed caussam bonam amplectendo & iustam, ea pati. hæc martyrij laus, hæc certaminis corona, hic uictoriæ triumphus est. Fauet huic assertioni diuus Chrysostomus, dicens, Prædonibus latera raduntur, & monumentorum perfossoribus, maleficiisque uerum idem pariuntur, & martyres. facta quidem eadem sunt; ceterùm animus, & caussa, cur hæc fiant, non est eadem; eoque plurimum est discriminis inter hos & illos. quemadmodum igitur in illis non tormentum tantùm expendimus, sed priùs animum & caussam, ob quam cruciatus inferuntur, consideramus; & ob id martyres amamus; non quòd cruciantur, sed quòd ob Christum cruciatus ferunt: contrà latrones detestamur, non quia puniuntur, sed quòd ob malefacta puniuntur. Hæc ille. Perspicis ne ex huius eruditissimi uiri sententia, non ex eo nocitandum martyrem, quòd mortem sufferat, & cruciatus toleret? hæc porrò sicariis, prædonibus, proditoribus, perfugis, & nocentissimis piratis contingere possunt, atque etiam infidelibus omnibus, ac Christianæ reipub. inimicis. is itaq; martyr censebitur, qui forti & inuicto animo pro Christi nomine, pro eius magnifica gloria & pace, pro patriis legibus, pro iustitia demum, ac ueritate sponte mortem patitur; quique pro euangelio, quod uerbo & opere in suppliciis confitetur, prædicat, & suscipit; nullis tormentis, etiam atrocissimis, ab eius fide, ecclesiasticaque disciplina dimouetur; eligitque omne tormentorum genus perpeti, quàm quòd Christum aut ecclesiam negauerit: is, inquam, is cum uictoribus & triumphatoribus nomen gloriosum possidebit, iuxta illud, Omnis, qui cõfitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis est. Vnicè etiam antiquus Tertullianus commendat uirtutem martyrum præclaram in sufferendis pro Christo suppliciis; eorumque animos mirè confirmat, & exhortatur, ut alacriores in Christianismo & Dei gratia perseuerent. Hi sunt, inquit, qui coguntur, cruciantur, & fatigantur; sed quantò plus in exercitationibus laborauerint, tantò plus de uictoria sperant. carcerem habent pro palæstra, ut ad studium tribunalis bene exercitati, incõmodis omnibus producantur. Longior ero, quàm instituti ratio postulat, si referre uoluero, quæ summa cum diligentia, & exquisito iudicio sanctus Cyprianus de præclara martyrum commendatione scripsit: accurata tamen consideratione hoc unum obseruemus, tota scilicet illa sua eleganti oratione non aliò respexisse, quam ut doceret nos, in martyrum certaminibus iustitiã, quæ certandi caussam dedit, fidemq́; pro qua occubuerunt, regnare omnino debere. Beatus quoq; Cyrillus summa laude, summisq́; honoribus sanctos martyres prosequendos dicit; plurimumq́; uenerationis illis esse deferendum, quòd pro ueritate strenuè certarunt, & fidei sinceritatem seruarunt: ita ut & suam animam contẽpserint, & mortis terrores nihili pendentes, præualuerint in summis periculis; tantaque fuerint fortitudine, ut quasi statuas sibi suæ uitæ excitarent. Quicunque ergo inter martyres connumerari desiderat, priùs apud sese caussam expendat, necesse est, ut talis ea sit, qualem martyrij celsitudo non modò requirit, sed efflagitat. quare ego, Caluine, uix me contineo, dum cogito, quòd, cùm tã longè absis à iustitia, à Deo, à Christo, ab euangelio, à fide, à tota denuum pietate, uniuersaque religione, martyrij honore uiuus adhuc decorari à tua plebe uelis. sine Caluine, sine, martyrij palmam ab his possideri, qui, ut iustitiam seruarent, non solùm propriis facultatibus non pepercerunt, sed uitam ipsam, qua nihil hominibus iucundius, neque carius esse potest, sibi eripi à tyranno, ne à iustitia recederent, tulerunt, atque passi sunt. uerùm tu, qui non solùm tua retines, sed aliena usurpas, qui à regibus, quæ illis debetur, obseruantiam extorques, qui Geneuam urbem occupasti, ducem sua sede, episcopum suo solio deturbasti, quo pacto, quæso, nec ipsum Dei tribunal (ut ipse dicis) formidabis? si apud Deum nostrum nihil, nisi iustitia & puritas, acceptum est, quomodo, te rogo, de iustitia coram eo gloriari poteris, qui legitimo ac uero domino possessiones suas eripuisti? qui pastores expulisti? an non crimen istud nefarium, indignum, immane, uiolentum etiam infideles homines iudicabunt? Christus, cùm in terris mortali figura ageret

Augustin. super psal. 18.
Chrysost. oratione 1. aduersus Iudæos.
Matth. 10.
Tertull. lib. 1. ad martyr.
Cyprian. lib. de corona martyrum.
Cyrill. lib. 6. contra Iulian.
Matth. 17.
Marc. 12.

ret Caluine, Cæsari tributum pependit; eius imagine nummum signatum agnouit; Cæsari, quæ Cæsaris essent, præstanda esse mandauit; usqueadeo nulli iniuriosos esse suos uoluit; quod & apostolus Paulus suo suffragio confirmauit: & tu, qui Geneuensi principi obsequium, stipendia, obseruantiam non modò denegas, sed eius summam auctoritatem (ut constanti & firma fama accepimus ab his, qui te nouerunt, immo qui domi tuæ multos annos compleuerunt) in præcipiendo, edicendo, pecunia cudenda, urbis administratione gerenda tibi uendicas, Dei iustissimi, & Christi iudicis tribunal, atque iram non formidabis? tu'ne quod iura gentium, quod leges, quod omnis barbarorum consuetudo uetat, tibi licere, tibi iustum esse, ac tuæ professioni cõsentaneum, defendes? si quis istius sceleris reus, principum huius sæculi iudicium subiret, expauesceret, horreretque totus, & sibi iure timeret, ac uitæ suæ: tu uerò, grauatus ære alieno, apud incorruptissimum iudicem, quem non precibus flectas, non dolo malo ludas, nec mortis terrores, nec etiam atque etiam ipsum Dei tribunal, ut tu inquis, formidabis? at, si non pro iustitia, (quam toties læsisse te, mirum, quòd non sentias) mori fortasse diceris pro tuenda Dei gloria: ad populum phaleras Caluine. fuit tempus, cùm specie nescio qua religionis ac pietatis, simplicitatisque simulatione impietas tua, & ambitio (ut domestici tui testantur) sese in hominum animos, quos miserè decepisti, ac beneuolentiam callidè insinuarunt, ac dederunt. fuit tempus, cùm uerborũ illecebris, quibus es insigniter instructus ad decipiendum, & dolo malo capiendum, tu uafer homo, satis te ad impugnandam ueterem pietatis ac religionis regulam comparasti; & ab ea Christianum populum modis omnibus alienare, & à matris suæ ecclesiæ scilicet gremio auellere conatus es; contrà tuam sanctimoniam & integritatem ostentare, doctrinam prædicare, humana denique somnia introducere, istaque tua commenta probabili & applausibili fuco exornare, & quàm longissimè in omnes Christiani orbis regiones scriptis tuis disseminare. fuit tempus, cùm anxiè quereretis, nullum esse locum caritati, aut pietati, exteros hospitio carere, inopes alimentis egere, afflictos solatio destitui. fuit igitur tempus, cùm simplicium quorũdam simulata ac pietatis specie animos decepisti: (fallimur siquidem sæpe specie recti) iam uerò satis nobis demonstrasti, quã scholam aperueris; satis superque ostendisti, quorsum ista tam pia tamque caritatis ac propensioris amoris plena oratio tenderet; quorsumque tam inopinabilis pietas & religiò in Deum spectaret. uidimus, uidimus Caluine, uidimus nihil minùs te curasse, quàm ut præstares, quod initiò pollicitus es; postquam nec honestum, nec pium, nec salutare quidem est quod doces, quod scribis, quod sentis, quod uersas, quod meditaris. Quod audiui, quod legi, quod à multis accepi, refero: si qua pecus scabiosa, & in cœnobiis, & in iudiciis, & in urbibus à grege secerni, nec sanari, sed in sua luce sordescere, cunctisque obseruantiæ, ac pietatis legibus solui uellet; continuò in Caluini academiam, uel potiùs in corruptissimos Epicuri hortos, ubi turpiter uolutaretur, & intemperanter uoluptuaretur, lubentissimè deficeret. quare quis iam est, nisi cæcus sit omnino, qui tam cæcum ducem sequi nelit? quis iam tam impius, qui homini isti contra Dei leges, Christi euangelium, ecclesiæ instituta, se obsequentem exhibere uelit? Scribunt multi, atque se ipsos eam rem expertos fuisse uehementissimè dolent, quòd cùm initio Caluinianæ prædicationis, quodam ueteris disciplinæ fastidio ac nouæ studio capti, multò meliora ac plura de Caluino sibi promitterent, illi adhæsisse; cumque iam fucus præteriisset, cumque fabula suis omnibus nota fieri inciperet, diuina benignitate unumquenque de sua salute curiosè quæsisse, sententiamque suam reuocasse, & conuocatis omnibus, quos eiusdem erroris conscios habuerant palàm, testificatos fuisse, pro sacrosanctæ ecclesiæ dignitate ac ueritate, contra confictam & excogitatam à Caluino impietatem. atqui id quidam fecerunt, cùm morbo præpedirentur, essentque de morte sua soliciti, ut simul & animã expirarent, & præteritæ defectionis à uera pietate pænitere se postrema uoce, quam inter ultimos spiritus ediderunt, satis declararent. alij uerò, quos nunc uiuere accipimus, egregiis aliquot uoluminibus post suã à Caluino auocationem satis Christianè editis, antiquam, quam olim tenuerunt, uiam, nouitia ista fastidita & repudiata, se uelle perpetuò tenere, maiorumque suorum uestigia seruaturos publicè professi sunt. Scilicet pro hac pietate martyr iste morietur? quid? an pro Christo morietur? pro quo Christo? Christus sanctos suos, ministrosque honorari uult?

Rom. 13.

Caluinus inhonorat: Christus inuocari uult, Caluinus sacrilegium id putat: Christus coli iubet, Caluinus contrà idololatriam esse clamat: Christus morte sua innocens sine macula, patrique suo carissimus suo sanguine & morte nos redemit, cruceque sua omnia nostra absoluit, & consummauit, eamque fidem de morte sua & merito Christiana obseruatione illæsam tenere nos iubet; at contrà Caluinus, pertæsus Christi huius, in suam synagogam nouum inuehit Christum, qui damnatorum etiam pœnas subeat, sceleratorumque cruciatus sustineat, patris iudicium perhorrescat, timeatque, ne inde condemnatus exeat. iure proinde ac merito miramur, quòd uelit Caluinus inter Christi martyres numerari. scilicet benemeritus est de euangelio? eius auctoritati derogat, maiestatem deprimit, de uirtute & efficacia nimium diminuit, legem uetetem cum nostra euangelica de paritate certare posse contendit; non melioribus repromissionibus nouum hoc filij Dei, & æternum testamentum esse confirmatum, supra illud legale, carnale, temporale, inueteratum iam & antiquatum, quodque in dies horasq; magis consenesceret, adduci potest, ut credat. sacramenta huius non minus, quàm illius, egena & uana, diuinæque gratiæ appendices & tesseras esse tantùm affirmat, non efficacissima nostræ salutis instrumenta, per quæ Christi uirtus præsentissimè in nobis operetur. i ergo, & quibus uoles narrato, huius euangelij cupidine usqueadeo flagrare te, ne nihil tibi iucundius futurum sit, quàm pro eo mille mortes tolerare. Finio, si Petiliani cuiusdam Donatistæ uerba, quæ huic loco, atque caussæ satis accommodata & opportuna apud diuum Augustinum leguntur, ego retulero. Conferes lector Caluinum Sacramentarium cum Petiliano Donatista, ut quod homini martyrio flagranti pro

Aug. contra literas Petiliani. Donatistæ lib. 2. cap. 98.

Donatistarum impietate, Augustinus pro catholica ecclesia responderit, idem ipsum nos hîc usurpemus in tam legitima ecclesiæ caussa aduersum Caluinum, tam insolenter suam fortitudinem iactantem, nostramque paruitatem exibilantem, atque exprobrantem. Petilianus dixit, Vos uos miseros appello, qui persecutionum metu perterriti, dum uestras diuitias, non animas quæritis, non tam fidem perfidam traditorum diligitis, quàm contrà ipsorum malitiam, quorum uobis patrocinia comparastis. ut enim uitam seruetis, ad artem malitiæ confugitis, innocentium damna, uel pœnas siue uestro damno spectaturi. Hæc sic Donatista hæreticus contra catholicos ante mille &

Verba Caluini Petiliani persimilia, immo omnino eadem.

ducentos annos clamabat: quid porrò nunc huic persimilis Zuinglianus hæreticus Caluinus contra nos oblatrat? *Si sua illis proprio sanguine, uitaque dispendio obsignanda esset, liceret spectare, quanti ab illis fiat:* non'ne ab illo antiquiore Donatista uidetur nouus iste Zuinglianus & uerba, & sensum mutuatus? sed quid respondet illi Augustinus? Vtilis esset ista exhortatio, (fateor) si ea quisquam in bona caussa uteretur. omnino bene deterruistis homines diuitias & uitam præponere animæ suæ; sed uos, qui hæc dixistis, & nos paululùm audite. hoc enim & nos dicimus, Si uobis minantur reges diuitias ac uitam auferre, quia Iudæi secundum carnem non estis, aut quia idola, uel dæmonia non colitis, aut quia in nullas hæreses transferimini, SED IN VNITATE CATHOLICA PERMANETIS: eligite potiùs perire omnia uestra, ne ipsi pereatis: sed nec aliud quidquam, nec ipsam temporalem uitam saluti æternæ, quæ in Christo est, præferatis. si autem reges uobis propterea damna, uel damnationem minantur, quia estis hæretici; terrent uos illi non crudeliter, sed misericorditer: uos autem non forti-

1. Petri 1.

ter, sed pertinaciter non timetis. audite ergo Petrum dicentem, Quæ autem gloria est, si peccantes pœnas patimini? ut neque hîc habeatis terrena solatia, nec in futuro sæculo æternam uitam; sed & hîc angustias infelicium, & ibi geennas hæreticorum. Petilianus dixit, Nos autem pauperes spiritu non diuitias amamus, sed diuitias formi-

Matth. 5. 2. Corin. 6.

damus. nos nihil habentes & omnia possidentes, sensum, animam credimus; nostrisq; pœnis & sanguine æternas diuitias cæli mereamur: sicut idem dominus dicit, Qui perdiderit substantiam suam, centuplùm recipiet eam. nos timore Dei, quo uiuimus, pœnas & mortes, quas gladio facitis, nô timemus: sed id solùm deniq; fugimus, quod

Matth. 10.

communione nequissima animas iugulatis, domino ipso dicente, Nolite timere eos, qui occidunt corpus; (animam enim occidere non possunt) sed timete potiùs eum, qui habet potestatem corpus & animam mittere in geennam ignis. Hæc Donati discipulus: quid uerò Zuinglianus? *Lõgè alia nostra fiducia est, qua nec mortis terrores, nec adeò ipsum Dei tribunal formidat:* cùm homines isti tam distinctis sæculis uixerint, quàm

istorum

istorum uoces sibi conueniant, quàm sibi applaudant, nemo est quin uideat & intelligat. unum tamen excipio, quòd iste sic metum omnem deposuit, ut non mortis terrores tantùm, (quemadmodum ille prior) sed nec ipsum Dei tribunal formidet. Sed quid istis pro ecclesia respondeat Augustinus, audiamus: Quod dicitis de gladio, uos facitis hæretici, mortes & pœnas simplicioribus fidelibus inferentes, non gladio uisibili tantùm, sed illo, de quo dictum est, Filij hominum dentes eorum, arma & sagittæ; & lingua eorum gladius acutus. *Psal. 56.* hoc enim gladio criminatore, & calumniatore imperitorum animas trucidatis. Vides ergo tu frater, inquit, quicum mihi nunc res est, priùs te debere ostendere, utrùm teneas ueritatem, & tunc exhortari homines, ut pro ea tenenda parati sint carere omnibus, quæ temporaliter tenent, atque ad mortis terrores animare. cumq; hoc non ostendas, quia non potes; non quia ingenium deest, sed quia mala caussa est: cur festinas exhortationibus tuis Satanica magis rabie & dolo, quàm catholicæ fidei zelo facere homines & mendaces, & imperitos, & egentes, & errantes, & pannosos, & contentiosos, & famelicos, & hæreticos, & in hoc sæculo temporalem uitam perdentes, & in Christi iudicio mala æterna inuenientes? *Verba Augustini penè diuina.* Caluine non intelligis, mutato nomine, de te fabulam narrari? non iam accepisti homo alio sæculo natus, quod uel pueris in ore est, quòd cautus filius, qui, timendo flagellum patris, recedit à cubili serpentis, nec uapulat, nec perit: qui autem doloris pro sua perniciosa uoluntate contemnit, (sicut & tibi contigit, dum nec mortis terrores, nec adeò ipsum Dei tribunal formidas) & uapulat, & perit? non intelligis, quòd qui pro pace Christi, & pro sibi carissima sponsa ecclesia omnibus terrenis, & uita etiam ipsa caruerit; Deum habebit; qui autem pro parte Zuinglij, Lutheri, Oecolampadij, Philippi, Serueti, non dicam uitam, sed uel paucos nummos perdiderit, (ut dicebat Augustinus) cor non habet, etsi mori contingat diabolo, sacratus martyr recedet? quòd si (quæ Dei nostri pietatis omni dulcitudine referta sunt uiscera, ac misericordia) rectè perpenderis, inuenies te non esse talem, qualem martyrum corona nobilitare possit, & omnes tecũ implicatos crimine schismatis & hæresis intuebere, & uniuersam Christi ecclesiam innocentem, & indemnatam alienis criminibus, & sceleribus oppressam tua sententia, atque iudicio absolutam declarabis; teque tunc fortasse ea corona dignabitur dominus, & decorabit, quam ne modò teneas, tua mala merita in caussa sine dubio fuisse, qui ignoret, arbitror esse neminem.

Tertij libri finis.

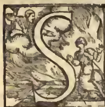
CATHOLICORVM

pro orthodoxa ac uetere fide retinenda,

DE DIVINIS MIRACVLIS, antiquam fidem confirmantibus, ac de notis, quibus ea à Satanicis præstigiis distingui habent,

LIBER IIII.

F. Francisco Horantio Hispano auctore.

Iquando uirtute tua, & constantia nobis opus fuit Christiane lector, nunc certè potissimùm, postquam nostræ caussæ fundamenta iecimus, quibus cetera satis freta & munita esse uideri meritò poterant; cœpitque res fortunatiùs, ac feliciùs ire, quàm aut sperare nos potuimus, aut optare unquam ausi sumus. nisi enim firmatum hoc piis omnibus, grauiterque stabilitum erga pietatem ac religionem consilium, æquitas, perseuerantia, perpetuaque multorum uitæ sanctissimæ ratio animum meum hactenus unicè erexissent, attulissentque spem non modò Christianæ reip. conseruandæ; sed etiam ecclesiasticæ dignitatis pristinæ recuperandæ; nimiùm me perturbasset istius hominis ad mille artes, & dolos composita oratio, perterruisset ingenium, timorem fecisset tam audax astutia, tamque callida audacia. sed simul atque nobis illuxit, quantum religionis, quantum humanitatis, quantumque uirtutis, ac constantiæ in tua pietate, lector, positum esse oporteat, nescio, quo pacto omni metu liberati sumus, ac formidine soluti, ingenti concepta spe uictoriæ futuræ. hoc unum quidem animosè agere, rem ab aliis nec attentatam certè, grauem, difficilem, scopulosam persequi, atque quorundam molestos, morosos, ac difficiles animos, ne dicam inuidiosos, constanter perferre facilè concessit. neque, ita me Deus bene amet, tam perterret aduersarij potentia,

quamuis

quamuis nimia ea sit, ac uix ferenda, quàm uehementer doleo transferri aliò consilium meum, & nescio quò deriuari, atque ego initiò semel totum hoc negotium instituerim. uerùm loquantur isti quidquid uolent, nos tamen longè putauimus esse alienum Christiani animi institutis, in mediis ecclesiæ laboribus nos obdormiscere, ac uelut conniuentes nefando somno consopiri. Sed, istis omissis, qui nihil probare solent nisi sua, & qui uicissim ipsi non omnibus placent, ad te reuerti libet, optime ac pie lector, atque præsentis libri totum argumentum, & partes singulas sub tuum aspectum ordinatè ponere experiar; & tentabo. cùm enim inter ceteras notas ipsa auctoritas, miraculis inchoata, quæ fidem astruat dogmatibus, non infima censeatur; sed (ut auctor est diuus Augustinus) præclara sit semper iudicata, & habita: non ineptè faciunt fideles, si ab istis nouis euangelicis contra antiquam fidem uel minimum unum miraculum postulant. at Caluinus, quò rem perfacilè, & nullo negotio absolueret, non tam nobis respondet, quàm uisus est conuicium, atque maledictum de tribio, ut est in prouerbio, arripere. etenim primùm asserit miraculis indigere eam doctrinam, quæ tot olim per Christum & apostolos prodigiis, tamq; illustribus portentis fuerit confirmata, ut mirabiliùs & magnificentiùs augeri eam posse, atque magis ornari nemo sit, qui sentiat. deinde uel nulla nunc in ecclesia miracula fieri, uel nullius esse momenti contra Dei ueritatem contendit. nouissimè prodigia sanctorum, dæmoniorum esse præstigias affirmare neque horruit, neque ueritus est. Quare primò necesse nobis fuit rem à suo principio exordiri, & ostendere ex scripturis sanctis, hunc fuisse diuinæ prouidentiæ morem, ut scilicet omni sæculo, atque ætate posteriora miracula subsecuta semper fuerint, quæ quasi consepultam & extinctam in hominum animis fidem retexerent, mirificeq; recrearent, ac renouarent: ut uerisimile non fuerit prorsus defutura miracula, quibus euangelium tot annos non solùm repressum, sed penitus deletum, ad antiquam gloriam, splendoremq; pro dignitate reuocaretur. ad hæc qualitatem miraculorum Christi, & apostolorum non minùs, quàm substantiam, modum, atque usum contemplari, & diligenter speculari necesse erit. ad has siquidem leges, tanquam ad Lydium lapidem, uniuersa prodigia, quò uera Dei miracula censeantur, erigẽda erunt. ubi quidem certè cuncta filij Dei miranda prodigia, re deducta ab ingressu suo in uirginalem uterum usque ad spiritus sancti in discipulos effusionem, luculenter conclusa & breuè comprehensa sunt. præterea usque ad hodiernum diem durare uera miracula, quæ religioni nostræ antiquæ & orthodoxæ fidem astruant, antiquissimis historiis, & illustrium patrum exemplis, atque testimoniis probabimus, productis earum rerum grauissimis auctoribus; qui omnibus sæculis, & ubique locorum gesta, & prodigia martyrum, ac sanctorum nobis tradiderunt. horum postremò portentorum usum in ecclesia multiplicem

producemus, ut uel hac ratione, quantùm differant sanctorum miracula, aut, quò uerius loquamur, diuina prodigia, quæ Deus in splendorem gloriæ iustorum mirabiliter operatur, à dæmoniorum præstigijs, nemo sit, quin uideat; nemo, quin comprehendat; nemo tandem, quin Caluini maledicta, in Deum cæli ac sanctos asperè & marked ferociter dicta, manifestò deprehendat. Quòd si id commune habet omnis historia, ut temporum testis, ueritatis lux, memoriæ uita, magistra uitæ, nuntia uetustatis, profectò, mea quidem sententia, in hac, de qua sumus acturi, sunt quædam singularia, quæ in nullam aliam conuenire possunt. quamobrem nos, Christiane lector, quò minùs ingenio poterimus, ut ornatè, prudenter, seuerè, ac grauiter, sicut historicum decet, narrationem nostram explicemus; eò libentiùs & frequentiùs humanitatem tuam, fidem, & pietatem nobis subsidio comparabimus: plurisq́, ut confidimus, hæc nostra rudis abs te historia, uera tamen, æstimabitur, quàm quorundam fallaces, fucosi, eruditiq́ artificio simulationis sermones.

Diuinæ prouidentiæ morem, atque perpetuum institutum fuisse, cùm nouam ueritatis promissionem prodigiis cælestibus stabilire, tum posterioribus miraculis quasi consepultam in hominum animis spem omni sæculo recreare, ac renouare, ex scripturis diuinis colligitur. *Caput primum.*

ON EST, quòd miraci meritò posis Caluine, si, cùm tam diu incognitū & sepultum latuerit euangelium istud tuum, nunc, quando ipsum sua benignitate per te Deus ecclesiæ, ut fingis, restituit, ac postliminij iure suam antiquitatem uera fides recipit, nos miracula postulamus, ne res omnino è uerbo, immo è filo pendere uideatur. atque, cùm hoc facimus, non ad prodigia, tanquam ad regulam primam ueritatis exigendæ, uolumus confugere, ad quam scimus, nisi necessitate & inopia argumentorum cogamur, non esse, teste diuo Augustino, recurrendum: sed hoc agimus, ut constare queat omnibus non minùs miraculorum facultate uos esse destitutos, quàm omni antiquitate & ueritate carere. Verùm, ne ab instituto recedamus, tua uerba libet iam referre. *Quòd miracula à nobis postulant, improbè faciunt. non enim recens aliquod euangelium cudimus, sed illud ipsum retinemus, cuius confirmandæ ueritati seruiunt omnia, quæ unquam Christus, & apostoli ediderunt:* non abs te postulamus Caluine, ut nostro euangelio credas tot miraculis persuasus, quibus catholica fides nostra (ut dicebat Augustinus) nimiùm quotidie illustratur, quamuis id iure optimo à quouis homine possemus exigere: non hac tecum agimus: sed quod opponimus, nunc hoc certè est. Fuit semper moris diuini, atque diuinæ prouidentiæ instituti perpetui, scilicet non modò nouam ueritatis promissionem prodigiis cælestibus, mirandisque portentis confirmare, uerùm omni sæculo atque ætate efficere quædam miracula, quæ quasi consepultam & extinctam in hominum animis spem retexerent, mireque recrearent, & renouarent. cur ergo credemus defutura miracula, quibus euangelium toties per nos iugulatum, (sicut queretis) reuiuiscat, atque in nouam uitam redeat, & denuò quasi renascatur? si tot annos eo loci euangelij, ac fidei caussa fuit, ut neque oculos erigere, neque uiuere crederetur, suffecto inde mortui loco longè dissimili euangelio: cur credemus, reuiuiscente denuò libertate oppressa diu, ea ipsa miracula defutura, quibus primùm antiquum illud unicè ac mirabiliter illustratum est? ubi diuina illa prouidentia? ubi antiquus Dei nostri mos, inuiolataque consuetudo?

Aug. super Gen.
Aegid. l'Exam.
Caluin. in epist.

ſuetudo? quaſi netò minori negotio mortuus reſurgat, quàm nouus homo creetur. ſine noſtra miracula Caluine; deſine examinare; deſine diſcutere, ac tentare; noli ponderare: non tibi tam noſtram obiectamus, quàm quòd eis uos carere exprobremus, ac uitio non iniuria demus. nos Caluine, qui antiquum euangelium poſsidemus, & qui nullo tempore ueram fidem potuiſſe extingui omni aſſeueratione affirmamus, parum prodigiis indigemus: at uos, noui apoſtoli, noua orbis lumina, quod ſignum proferetis aduentus ueſtri, ut credamus, uobiſcum reuixiſſe illud euangelium, quod neſciuit Irenæus, quod ignorauit Cyprianus, quod latuit Auguſtinum, Hieronymum, Athanaſium, atque alios patres? hactenus Caluine nunquam apoſtolicam celſitudinem æquaſti, ut nefas eſſe iudices, experimentum nos quærere eius, qui in re loquitur Chriſtus. hæc eſt noſtri argumenti uis, dum miraculis tecum agimus, hæc ſedes, hic locus. Sed iam ratio ipſa poſtulat, atque adeò efflagitat, ut probemus uerum & certum eſſe, quod de inſtituto diuinæ prouidentiæ diximus, atq; etiam ut rem totam manifeſtis ſcripturarum teſtimoniis firmemus.

Inierat nouum fœdus Deus cum ſancto Abrahamo modis omnibus ſibi caro; (nam nimis uetera ſi commemorem, longiùs, quàm ſat eſt, reuoluere uidebor) mox miracula facta ſunt cæleſtibus promiſsis unicè conuenientia: quòd ſcilicet in ſemine eius gentes omnes benedictionem habituræ erant. etenim quis non mirabitur eidem Abrahæ filium peperiſſe coniugem ſterilem, eo tempore ſenectutis, quo nec parere, nec fœcunda iam eſſe poſſet? quis etiam non expaueſcat ad permirabilem illam flammam cælitus factam, quæ inter diuiſas uictimas ſacrificij celerrimè cucurrit? nimium admirationis anget prædictum ab angelis eidem Abrahamo Sodomorum incendium; cui coniuncta eſt liberatio Loth filij fratris ſui, cùm uxor in uia retrò inſpiciens in ſalem conuerſa fuerit. deinde mirabilis eius fœderis diſpenſatio nobiles illos patriarchas Abrahamitici generis Iſaac, Iacob, Ioſeph ſecuta eſt, eoſque diuina magnificentia ſignis & prodigiis orbi uniuerſo illuſtres reddidit. atqui poſtremus horum, Ioſephus ſcilicet fratrum dux, populi firmamentum fuit, cuius oſſa conſeruata ſunt, & poſt obitum uaticinata.

(Aug. lib. 10. de ciui. Dei, c. 8. — Geneſ. 22. — Gen. 21. — Geneſ. 18.)

Creſcebant Iſrael filij, uermiumque more ſcaturiebant, aucti in immenſum, & maiorē in modum roborari, ut terra ipſis impleretur: interim exoritur rex nouus ſuper Aegyptum, qui Ioſephum non nouerat, neque promiſsionis diuinæ ſacramenta ſciebat. præfato igitur tyranno imperij gubernacula tenēte, cunctaq; pro libito moderante, cœperunt liberi in ſeruitutem ire, diuites ac locupletes non duris exactionibus modò premi, ſed bonis etiam ſimul omnibus ſpoliari, atque delicati, & laboris impatientes luto ac lateribus, omnique ſeruitio ruris mancipari. parum eſt quòd dixi: fert iniquus rex legem, non minùs crudelem & iniquam, quæ innocentium non dum etiam natorum uitæ ſatis inhumaniter inſidiabatur. obſtetricibus omnibus præceptum eſt, ut uita multarent eos, quos uix è matrum uiſceribus excepiſſent. ò nunquam hactenus attentatum, neque excogitatum quidem facinus, ut priùs miſer partus & infelix, lactis egens, ſinu materno fouendus, mortem, quàm lucem ſentiret. tam nefando caſui polliciratio, ac promiſsio non defuit: uincitur tyranni impietas; obſtetricum in Deum cæli timore & pietatę, ac pio ſatis commento ſæuities barbarica illuſa & fracta eſt. neque uerò pietati merces, & præmia defuerunt. uſque eò itaque Abrahæ progenies continuis afflictionibus proſternebatur, ut ſuſpicari poſſent oblitum fuiſſe Deum eius, quod cum patribus ſuis tot portentis atque ſignis pactum iniiſſet. haud multò pòſt aſpexit dominus filios ſuos, & cognouit: ſecutaque ſunt tot & tanta prodigia per Moſem, quæ & uetus fœdus refricarent, & fidem datam optimè confirmarent. ubi quod numeros omnes mirandi cuiuſdam prodigij cōplet, hoc eſt. Permittitur, ut magi regij miracula non pauca edant, quò à Moſe multò illuſtriùs, & lōgè glorioſiùs exuperarētur, foretq; uictoria & triūphus celebrior: deficiunt in tertia plaga magi, cùm decem plagæ per Dei famulum magna myſteriorum diſpoſitione completæ eſſent; quibus Pharaonis & Aegyptiorum corda dura ad Dei populum antiquæ libertati reſtituendum mollita oblimataque reliquerunt: & cùm præſtitæ gratiæ regem pœniteret, abſcedenteſque Hebræos inſequi moliretur, mari diuinitùs diuiſo, Dei hominibus per ſiccum trāſeuntibus, unda hinc inde in ſeſe redeunte, cum illis omnibus, qui cum Pharaone erant, impius rex coopertus atque oppreſſus uiolenta aquarum multitudine iacuit.

(Geneſ. 41. — Exod. 1. — Exod. 2. — Exod. 8.)

Cœpit

Exod. 14. Exod. 15. COEPIT Dei populus diu per desertum uagari, ubi etiam miracula admirabili diuinitate increbuerunt. aquæ, quæ bibi non poterant, misso, sicut Deus præceperat, ligno, amaritudinem, quam habebant, deposuerunt, sitientesque satiarunt. manna esurientibus è cælo uenit: & cùm esset colligentibus mensura constituta, quidquid amplius quisque collegisset, exortis uermibus computrescebat. ante diem uerò sabbathi duplum colligebatur, quia eo die colligere minimè licebat: & cùm duplum foret, nulla tamen putredine uiolabatur. Cælestis cibi pertæsi rudes & carnales homines carnibus inhiantes cùm essent, neque ullæ tanto populo saturando sufficere posse uiderentur, uolatilibus castra completa sunt: sicque cupiditatis incendium satietatis fastigio non sine ingenti miraculo extinctum est. Hostes obuij transitum cùm prohiberent, orante Dei famulo Mose, manibusque eius in crucis figuram extensis, nullo Hebræorum (mirabile auditu) cadente prostrati sunt. Seditiosi quidam, turbulenti, malique ciues ab ordinata & constituta diuinitus unitate superbè nimis recesserant, (ò horrendum diuinæ iustitiæ exemplum) uiui à dehiscente terra absorpti sunt. Virga cùm petra quædam feriretur, tanta inde aquarum multitudo profluxit, ut numerosæ illi multitudini saxum unum copiosissima fluenta præberet. Serpentum morsus, mortiferi illi sanè, pro iusto satisque commerito supplicio ingrato illi populo à Deo inflicti erant; mox tamen, ut æneus quidam serpens appensus ligno illis uisus est, (ò rem præclaram, & Christi mortis prænuntiã, non minus, quàm sit aurora Solis) afflicto populo subuenitur, morsque, morte conspecta, periit.

Exod. 8. 9. 10. 11. Num. 12. Exod. 17. Num. 16. Num. 20. Num. 21.

QVAE VERO sæcula ea tempora secuta sunt, non minùs miraculis claruerunt, quàm ducum, prophetarumque copiosa multitudine illustria fuerunt: ut semper Deus sui fœderis recordari, & fidem datam uelle suo tempore exoluere, atque liberare tot signis, memorisque animi argumentum foras producere uideretur. Fortis bello Iesus Naue filius, in Mosis locum suffectus, quoties manus suas extulit, uibrauitque gladium suum in ciuitates, non'ne gloriam omnibus sæculis prædicandam adeptus est? premebant eum quodam in loco undique hostes; at ipse, dominatorem altissimum inuocans, demissa cælitus uehementi uiolentaque grandine liberatus est. non'ne ad Iosue uocem stetit Sol, ac dies unus ad duos excreuit? quis nisi unus hic nobilis dux cum Caleb Iephonnenato è sexcentis millibus peditum seruatus, & in terræ, quæ lacte & melle flueret, possessionem est missus?

Iosue 1. 12. 8. 10. Num. 14. 26. Deuter. 1.

CVM etiam dominus Iacob respiceret, hoc est, initi pacti recordaretur, Samuelem, qui & post mortem uaticinatetur, prophetam unxit. Neque miraculo carebat, quòd Dauid rex eum leonibus haud secus, quàm si mãsuetissimi hœdi essent, puerulus adhuc ludens luctabatur, & cum ursis perinde, ac cum ouibus congredi solitus erat: ut pòst non magni æstimaret cum immani bestia, furibundoque Philisthæo in arenam, & sine armis quidem, pugnaturus descendere; quem lapide eminus ictum, humique gloriosè prostratum animosè perdidit. Elias item mirandam gloriam miraculis est cõsecutus, ut nouerunt ij, à quibus scripturæ sacræ uõ penitus ignorantur. is famem in terrã immisit; is ter ignem è cælo deduxit; is ignita procella, ac curru equorum ardentium sublatus est, repleto antè ipsius spiritu Eliseo. at Eliseum quæ res fregit unquã, aut superauit? huius quidem corpus prophetam egit etiam post mortem, hic miracula uiuens designauit, atq; eius defuncti miranda facta sunt. Iesaiæ tẽporibus non'ne Sol retrò cessit? non'ne suo nuntio regis uitam, cælesti satisque parum consueto prodigio in signum ostenso ampliauit? hic cùm spiritu, euangelistæ proprio, nouissima hæc nostra prouidisset, lugentem Zion copiosissimè consolatus est. Quis, nisi Ezechiel Dei gloriam in cherubin curru ostensam intuitus est? Quò feror? proximo, altero, tertio, reliquis denique cunctis sæculis donum aliquod diuina celsitudo quotidie pro fide data afferebat. Verùm nihil ad hæc omnia, nimisque mirifica facta iudaicus ille populus stupiditatem excussit, neque à peccatis destitit. immo si scripturam consulas, præter Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, qui non perfidiosè se gesserit, qui legem domini non fuerit prætergressus, qui denique à domino uniuersorum, & Deo uero non desciuerit, ex principibus reperies neminem. quamobrem omittamus antiqua, ueniamus ad noua; relinquamus umbras, amplexemur rerum substantiam, atque ipsam ueritatem; prætereamus legem, adhæreamus euangelio.

Ecclesiast. 46. 1. Reg. 28. 1. Reg. 17. 3. Reg. 38. 1. Reg. 17. 4. Reg. 1. 2. 5. 13. 18. 20. Iesaia 38.

Ablatum

Epitome miraculorum uitæ Christi proponitur; ipsorum numerus, qualitas, ac modus ponderantur; atque quòd ea satis commodè probare potuerint Christi diuinitatem, apertè ostenditur. Cap. II.

BLATVM pridem erat sceptrum de Iacob; defecerat iam dux de femore eius; iam Israelitici populi cornu traditum aliis fuerat, & tota gloria genti alienæ; sacerdotium summum, quod perpetuum, ac sola pontificis morte finiendum dominus creauerat, uenale, singulisq; annis pretio maiori exponebatur: ergo tunc, quando minùs licebat sperare, quãdo antiquorum patrum Abraham, Isaac, & Iacob memoriam petiisse, penitus existimari posset, suspicarenturque homines nolle Deum promissis stare, tunc tunc nomen suum soluit copiosissimè, & plus, quàm pollicitus fuerat, præstitit; quando uerbum suum carnem fieri & uoluit, & fecit. Vt igitur ab ipsius filij Dei & uirginis conceptione, ac natiuitate exordiamur: quod tam prodigiosum, admirandumque miraculum uidit unquam orbis, quàm ut ex uirgine natus matre, eius integritatem in nullo conceptus uiolaret? immo si uniuersa, quæ à condito orbe miracula edidit dominus, in memoriam simul redigas, atque si quæ futura sperantur, illis connumeres, & collectim omnia expendas: nihil facient, nihil erunt ad hoc primum, quod in uitæ suæ uelut limine statuit, & suo ingressu ad nos præfixit. facilè, mihi crede, tanto splendore rei huius uniuersa, quæ hactenus ingenij nostri præ incredibili claritate sua aciem perstringebant, obscurabuntur & obcæcabuntur. tanti miraculi mater sola initiò testis fuit: pòst uerò non communi cum Iudæis aspectu, sed discreto ab eis discipulatu, ad eius ueritatem apostoli sancti peruenerunt: postremò tota Christi ecclesia eius rei testis est, pro qua sanguinem suum exhaurire unicè ipsa exoptat. idem hoc candidus sacrarum litterarum interpres diuus Augustinus quodam loco asserit duo fuisse miracula à Christo edita, quæ nulli hominum unquam communicauerit, & quòd tam mirabiliter natus est, & quòd cum suo resuscitato à mortuis corpore in cælum abiit. digna quippe erat Dei mater, gratiæ primigenia & misericordiæ, apud quam suæ potentiæ, ac miraculorum primarios ederet fructus: ut ea & suo splendore, & tanta filij sui, ac Dei commendatione toti Christi ecclesiæ gratissima foret.

Aug. ad Volus.

Conceptio & natiuitas Christi mirificissima.

Ex eodem ubi supra.

Aug. de ciuitate Dei, lib. 8. c. 46.

TANTO igitur cùm esset initiatus prodigio Dei filius & hominis, uirginis unigenitus, quanta & qualia credemus fuisse, quibus prædicationem suam cum uita inspexerit? certè par erat, ac rei grauitas postulabat, ut qui in præsens Deum se esse, & Dei summi in eadem substantia filiũ assereret, & qui in futurum tam magna de sua ecclesia polliceretur, admirabilibus etiam factis nouitatem dictorum æquaret, quò firmum ecclesiæ suæ regnum astrueret, atque stabiliret. addita ergo sunt ea prodigia, quæ ab eo solo posse effici, qui Deus esset, auctor, & naturæ dominus, omnes uiderent: & id tantò meliùs ab omnibus intelligeretur, ac pro certissimo haberetur, quantò quæ narrantur prodigia, omnem admirationem magis uincerent, & antecellerent. In cæcitate & surditate natis uidendi & audiendi usum, non quem miserant, reddidit, sed omnino largitus est; super tumentes undas deambulabat, ut nos super solidam terram; imperabat uentis, mari, tempestati, & parebant dicto; dæmones ex humanis corporibus expellebat, lepram auferebat, roborabat membra, ac compages corporis humani dissolutas; sanabat omne morborum genus; lucem & uitam mortuis reddidit. Hæc de numero: sed ipsam qualitatem miraculorum paucis attingamus.

MVLTIMODIS miraculum superat potentiam naturæ: in ipsa actione, ut Solem sisti, uel retro agi ab occidente in oriens, lapidem uel hominis corpus tolli in cælum, graue in aqua non demergi: tum in subiecto actionis, ut cæco reddi lumen, mortuo uitam. lumen enim, & uitam natura tribuere potest, sed non his. in ordine quoque, ac ratione, qua fit, ut repentè sanari ægrum, sereno cælo dari pluuiam, subitò sterni uentum, & mare turbatum. quarto in agente miraculi uis perfulget, ut hominem inspicere hominum cogitatus. quinto demum in instrumento, ut luto sanari cæcitatem,

Qualitas miraculorum Christi ex quattuor cognoscitur.

omnis generis acta sunt à Christo prodigia, ut si cui unum illorum (ut sunt hominum mentes diuersissimæ) uel suspectum esset, uel non plenè satisfaceret, addita sunt tam multa & uaria, ut omnis iam dubitandi materia & occasio sublata sit. Atque hæc de qualitate. infinita enim paucis obloqui cogor. & quamuis mirabilia ac signa facere satis firma doctrinæ certitudo non sit, nec ea cōmodiùs probare suum auctorem iustum esse possint: (cùm ea facultas Dei donum sit minimè iustificans, sed iniquis etiam, & peccatoribus concessum) tamen hoc erat in illis singulare, ut si ea omnia in tanto numero acta, tam exquisita qualitate ornata, modoque diuino penitus elaborata, cum ipsius, qui ea efficiebat, doctrina tam constanti, conuenienti ac perpetua, & cum uita innocenter acta, quam nemo reprehendere iure, atq; exagitare poterat, & usqueadeo cum Dei nostri prouidentia coniungas, audeo dicere, incredibili quadam euidentia suis spectatoribus tum hominis pietatem, tum doctrinæ ueritatem, immo etiam Christi diuinitatem probauisse. ut nisi omnis de mente ratio per eos abiecta simul & deposita fuisset; nisi etiam interpretationibus fraudulentis atque iniquis se tradere, & iniustis criminationibus, calumniisque sacrare se semel decreuissent; nisi Deum tandem mundi huius prouidum rectorem & dispensatorem esse nunquam cogitare pertinaci impudentia iam pridem apud sese statuissent: nihil apud eos certius, nihil morali quadam euidentia clarius, perspicuitateque ista illustrius esse debuisset, quàm Deum uerum esse eum; qui, cùm de se ipso id asseueraret, homo innocens, indemnatus, iustus, Deo gratus, gentis suæ amātissimus, nulli iniuriosus, tot miraculis, quæ, nisi Deus, nullus ageret, tam mirandis infinitisque modis in eius rei attestationem claruerit. hinc illud eiusdem est, Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. neque pigebit hoc loco uerbis diui Augustini uti, quòd oratio mea, maiore auctoritate aucta, feliciùs eat. NVLLA quippe, inquit, in Christi operibus maiora esse uidentur, quàm mortuorum suscitatio. quod scimus utique & antiquos prophetas fecisse. fecit hoc etiam Elias, fecit & Eliseus, & cùm in hac carne uiueret, & cùm in suo monumento sepultus iaceret. nam portantes mortuum cùm irruentibus hostibus eò refugissent, eumque ibi posuissent, continuò resurrexit. fecit tamen aliqua Christus, quæ nemo alius fecit: quòd quinque millia hominum de quinque panibus, & quattuor millia de septem panibus pauit; quòd super aquas ambulauit, & Petro, ut hoc faceret, præstitit; quòd aquam mutauit in uinum; quòd aperuit oculos cæci nati, & alia multa, quæ enumerare longum est. Sed respondetur nobis, ait Aug. & alios fecisse, quæ ipse nō fecit, & quæ nemo alius fecit. quis, nisi Moyses, Aegyptios plagis tot tātisq; percussit? diuiso mari populum duxit? manna de cælo esurientibus impetrauit? aquam de petra sitientibus fudit? quis nisi Iesus Naue populo transituro Iordanis fluenta diuisit; & currentem Solem emissa ad Deum oratione frenauit, & fixit? quis præter Sampson suā sitim è molari dente maxillæ mortui asini undis profluētibus satiauit? quis præter Eliam curru igneo in alta subuectus est? quis præter Eliseum (quod paulò antè commemoraui) sepulto suo cadauere cadauer alterius uitæ reddidit? quis præter Danielem inter ora inclusorum secum leonum esurientium innocuus uixit? quis præter tres uiros Ananiam, Azariam, Misaelem in flammis ardentibus & non urentibus illæsus ambulauit? prætereo cetera, quoniam hæc satis esse arbitror; quibus demonstretur, & alios sanctos quædam opera miranda fecisse, quæ nemo alius fecit. sed qui tam multa uitia, & malas ualetudines, uexationesque mortalium tanta potestate sanaret, nullus omnino legitur antiquorum. ut enim alia taceamus, Marcus euangelista quodam loco ait, Vespere autem facto, cùm occidisset Sol, afferebant ad eum omnes infirmos, & dæmonia habentes, & erat omnis ciuitas ad ianuam congregata, & curauit multos, qui uexabantur à uariis languoribus, & dæmonia multa eiiciebat. id autem cùm commemorasset Matthæus, etiam testimonium propheticum addidit, dicens, Vt adimpleretur, quod dictum est per Iesaiam dicentem, Ipse infirmitates nostras accepit, & ægritudines portauit. item alio loco dicit Marcus, Et quocunque loco introibat in uicos, uel in uillas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut uel simbriam uestimenti sui tangi permitteret: & quotquot tangebant eum, (mirabile dictu) salui fiebant. Hæc quis, rogo uos, alius in eis, hoc est, ad suam ipsorum utilitatem fecit? deinde in eis fecerat, quamuis non coram eis, aut inter eos, illud, quod cetero-

rum

Christi miracula eius diuinitatem ostendebant.

Ioan. 15.
Augustin. super Ioan. 15.

Explicatur locus ille, Quæ nemo alius fecit.

Exod. 8. 9. 10. 11. 16. 17.

Iosue 10.

Iudic. 15.
4. Reg. 2.
Dan. 6.

Dan. 3.

Respon. 1. Aug. In eis, id est, ad ipsorum utilitatem.
Marc. 1.

Iesaia 53.
Marc. 6.

Responsio 2. In eis, non inter eos, aut coram eis.

rum miracula superat, neque ullus alius fecit, ut scilicet de uirgine natus, & à uirgine conceptus uirginem reliquit. postremò ut alij hæc fecerint, nullus tamen ea fecit, ut ostenderet se unam cum patre habere essentiam, & ab eo missum cum plenitudinis summa potestate ad dimittendum peccata. Hactenus Augustinus. Responsio 3.

Miracula Christum in crucem egisse, atq; per miris & illustribus prodigiis in passione, ac morte sua redemptorem nostrum enituisse, apertis scripturæ & sanctorum sententiis confirmatur. Cap. III.

AVDIEBANTVR quotidie tam insigniter prodigiosa opera, quibus apertè mortales conuincerentur penes Christum uitæ & mortis esse arbitrium, procedebatque sanctum euangelium felici progressu innumeris signis amplificatum & auctum: at humana impietas noctes ac dies magis inuidiæ stimulis, atque maleuolentiæ fulminibus concitabatur. neque quidquam aliud occurrebat, quod tam innocentem uirum, tamque indemnatum in crucem agere posset, præter mirabilia, quæ singulis diebus orbi ostendebar. O' prudentia mundi & carnis, ò Iudaica impietas, quid? in crucem'ne tolletis eū, qui uestros cruciatus in dies à uobis auferre dignatur? tolletis'ne de uita reuocantem uerbo mortuos ad uitam? Inierunt, inquit euangelista, concilium, in quo de nulla re, nisi de morte IESV ageretur. Quid, aiunt, facimus? hæc erat illius iniqui concilij thesis, hæc proposita quæstio, hæc finalis caussa coacti concilij aduersus potentiam Christi. Quid facimus? quasi dicerent, Quid cessamus? cur torpescimus? cur obdormiscimus? cur non in hanc curam incumbimus, ut scilicet istum uirum abiectum, & reipub. perturbatorem perdamus, dum nobis licuerit? quid? nostri torporis & negligentiæ pœnas luere non timebimus? O' Pharisæi adeste, rogo, quid uos offendit in eo homine? uita? at est innocentissima. crudelitas? at humanitatis singulare exemplar est. quid? tyrannus'ne? minimè gentium. quî fiet, ut tyrannus sit is, apud quem tantùm ualuit misericordia, & pauperum, atq; egenorum commendatio? quid igitur uos urget? quid uos premit? quæ accusationis capita maxima? ò rem mirandam, omniumque sæculorū memoria dignam. Non, inquiunt, eius uita mouemur, quia & si malus esset is, nos, qui tot sceleribus obnoxij sumus, utcunque eum uiuere pateremur: doctrina est, quam ferre non sustinemus. non quia falsa: nam & inter nos hæretici sunt, qui futuram resurrectionem negāt, Sadducæi quidam, de animarum immortalitate non catholicè sentientes; quibus tamen per nos licet superstitibus esse: non, inquam, nuda ipsius doctrina offendimur: sed quòd, ut eam astruat, ut probet, ut confirmet, multa signa facit. Galilæo isti, fabri filio, abiectæ, nimiumq; uili personæ occurramus, quando illi omnia feliciter succedunt: eius doctrina ubique recipitur, eius nomen potenter augetur, sui euangelij gloria fortunatissimè excrescit. si conniueamus, ac semel permiserimus, ut liberè prædicet, & operetur; turbam ingentem post se adducet, quæ tantorum signorum exhibitione illum sequi non desinet. Videor iam mihi uidere, quidam dixit, ut quemadmodum multi nunc de populo magnificè de illo sentiunt; ita omnes, neque mora, illum sint pro uero Messia habituri: sic neque illi, neque nobis satis consultum esse poterit. hoc scimus, quoniam priùs illi spiritus eripietur, quàm quòd claudis, leprosis, cæcis, ab spiritibus immundis uexatis, mutis, surdis, mortuis denique succurrere, ac subuenire desinat. tanta est humanitate & clementia cum uirtute admirabili coniuncta præditus. qui simul atque postremo supplicio addictus fuerit, nobis omnibus unius morte optimè erit prouisum. ergo moriatur iste, ne fit toti genti cum eo pereundum. mox uerò, ut occiderit, simul æternæ obliuioni tota illa sua prædicatio tradetur; & quod ipse euangelium appellat, nouumque & æternum testamentum nominat, radicitus extrahetur, & arescet. quis enim à mortuo miraculum postulabit? pereant igitur manus istæ, non quòd ad rapinas extensæ aliquādo fuerint; sed quòd in sabbatho lutum fecerint, quò cæcus à natiuitate lumen reciperet. pereat istud os, non quòd ex fraude &

Miracula Christum in crucem egerunt.

Concilium Iudæorum exponitur. Ioan. 11.

mendacio loqui consueuerit; sed quòd tot malè habentes ualere iusserit, & fecerit. pereant isti oculi, in perpetuumque claudantur, non quia superbi, non quia elati; sed ne ampliùs egenos spectent, miseros intueantur, afflictos unicè consolentur, tristes exhilaratos reddant. pereat istius uita, non quòd minus sit pretiosa; sed quòd tot mortes destruxerit. Liberè'ne tibi, optime lector, rem magis germaniùs à nobis tractari? perinde egisse uidentur isti mihi, ac si dixissent, Occidatur, quia iustus, quia misericors, quia mitis, quia miranda fortitudine, ac potentia est; occidatur iustitia, quæ sic nostras omnium uitas perpetua nota condemnat; occidatur misericordia, quæ nostram auaritiam damnat. quid moramur? quidquid humanitatis, quidquid iuris, quidquid pietatis, quidquid legum, quidquid pudoris & pudicitiæ est, hoc uno interfecto peribit. O' rabiem Satanicam, ò mirabilē sceleratorum hominum furorem, næ uos pudorem omnē cum pudicitia perdidistis. sic'ne pro tanto beneficio, pro tot miraculis, pro tam diuino homine, uestro populo cælitus donato, pro tam illustri diuinæ uirtutis declaratione, Deo patrum uestrorum (à quo omne datum optimum est) gratiæ referuntur? sic'ne Christum domini, tam expectatum, tam desideratum tractare decreuistis? Venient Romani, & tollent gentem nostram & regnum. ergo temporali ac fluxo quæstu, & commodo priuato accensi & inflammati, & quasi in rabiem, uelut canes pessimi, acti, aduersus Dei agnum, mansuetum, liberalem, omnibus beneficum, non uobis libuit à tanto maleficio temperasse, donec uestræ uoluntati traditus, in crucem ageretur, & hac una ratione, simul cum uita, nomen, & euangelij gloriam uos posse extinguere, ac perdere falsò arbitrabamini.

Ioann. 11.

Miracula, quæ in passione ac cruce egit ex Chrysost. homil. 52. ad populum Antioch.

CVM itaque pati, ac crucifigi inciperet, supinos suos hostes prostrauit, serui auriculam suo loco restituit, uniuersa illa sua mirifica mansuetudine finiuit, suspensus mirabiliora patrauit, Solis radios auertit, lapides fregit, pridem defunctos excitauit, scelerati uxorem iudicis per somnia terruit, infinita prædixit coram tribunali, &, quod omnia uincit, in ipsa cruce clamat, Pater ignosce illis hoc peccatum. qui crucifixerunt eum, pectus percutiebant, atq; reuersi peccata sua confitebantur, iustum in primis sanguinem effudisse dolentes. quid quæritis mirabilius? quid cruce gloriosius? bene proinde iam iam passurus patrem orabat supplex, Pater clarifica nomen tuum: uenit enim hora crucis meæ, ut patiar, ut mortem obeam, ut crucifigar; sed propter hoc, pater, ego ueni in hanc horam, & morior, ut cruce & morte mea efficiam, ut celebretur ubiq; gētium nomen tuum. da pater, ut mea mors, meaque resurrectio reddat nomen tuum apud omnes nationes illustre, sicut mea uita hactenus effecit clarum & gloriosum: ut te cognoscant & Deum, & patrem; cognoscentes glorificent, glorificantes uerò æternam salutem assequantur. clarifica, cura, conserua, defende doctrinam hanc tuam, & euangelium meum, quod nomen tuum in uniuersum mundum propagaturum est. nec mora, Venit uox de cælo dicens, Clarificaui, & iterum glorificabo. ac si diceret, Inclarui iam tot miraculis per te ô fili, & hac illustratione probatus es à Deo missus; & iterum clarificabo, augeboque nominis mei gloriam apud omnes orbis nationes per tuam crucem, per resurrectionem, per ascensum in cælum, per spiritus sancti missionem, per apostolorum prædicationem.

Locus Ioan. 17. Pater clarifica filium tuum, ponderatur.

Ibidem.

Agitur de admirabili filij Dei resurrectione, atque de prodigiosa ipsius in cælum ascensione, & de spiritus sancti in discipulos miro descensu. Cap. IIII.

ORTVVS cùm esset in cruce tantorum miraculorū patrator, tertiusq; iam luceret dies, non erat rationi congruens, ut corpus illud Christi sacrosanctum, tam obsequens animo & rationi, instrumentum diuinitatis iacēret in puluere & putrefactione. nam præterquam quòd nullo id prorsus modo expediebat nobis, ad uenerationem atq; amorem in Christum in ipsos etiam discipulorum animos nimia tarditas irrepserat, non nihilq; addubitabant, an scilicet se res ita esset habitura, sicut per Christum prænunciata fuerat.

Ex Aug. ubi sup. psal. 65. 71.

fuerat. ut ergo simul secum, suorum item discipulorum fidem excitaret, summum miraculorum, quò cetera consummaret, adiunxit, cùm die tertia in carne, in qua occisus fuerat, de sepulcro se uiuum reddidit. ostendit itaque Christus potentiam suam morti esse inimicam, auctorem salutis & uitæ, quæ non solùm aliis uitam largiretur, sed sibi ipsi. et quidem nullius ope atque procuratione adiutus reddidit sese uitæ, conuicium Iudæorum refellens. alios saluos fecit, se ipsum non potuit facere saluum. resurrectio enim uoluntaria mortem quoque uoluntariam ostendit. sepulcrum Christi, grande saxum, ostio obiectum, tum custodia militatis, argumenta sunt certæ resurrectionis & corporis ad immortalem beatitudinem commutati. nouum sepulcrum declarat non esse alium, qui inde ad uitam surrexerit: nastum saxum declarat nihil iam ipsius corpori, quò minùs penetret, quacunque libuerit, obstare: militaris custodia eū, si collibitum sit, perspici non posse. sed illud longè certissimum est uitæ eius argumentum, quòd ostendit se uiuentem discipulis, collocutus cum illis sæpe, uersatus, contrectatus. ideoque, qui illum post resurrectionem uiderunt, ceruices suas non dubitanter morti obtruserunt pro fide resurrectionis eius. quòd si non apertissimè conspexissent eum discipuli uiuentem, renuntiassent utique uitæ institutæ inuisæ mundo, fucum suspicati, & fraudem inesse. Quis, proh Deum, illorum adeò uecors fuisset, & insanus, ut mortem non dubitaret oppetere pro fide resurrectionis eius, qui spem esset eorum frustratus? quid enim expectaret ampliùs, à quo se delusum in tanto promisso recordaretur? quis potiùs non execraretur eum, qui hominibus sic in negotio pietatis imponeret? uide potentiam, intuere non hactenus intellectam uirtutem, cum summo tamen consilio coniunctam. undique gloria redundans Dei filius præordinatis à Deo testibus uisus est: at multitudinis oculis spectandum se exhibere, ut antea, neque uoluit, neque decebat. uulgus enim rude, & tantorum mysteriorum ignarum credidisset uel phantasma aliquod esse, uel magicis artibus, & præstigiatoriis deludi. nec discipulis id prædicantibus eam uulgus habuisset fidem, quem si ipsi soli cùm uidissent, & contrectassent eum, tormentis & morte ipsa confirmarent. etenim alioqui suspiciosus in deteriora populus, se quoque aspexisse diceret, sed non sibi illum esse uisum, aut fucum aspectui factum esse. & cùm expediret Christum ad patrem ascendere, nihil minùs conueniebat, quàm ullam relinquere suspicionem de sua resurrectione. icicco ut in aliis rebus, ita in hac quoque testimonium, in sequentes ætates propagandum, noluit esse promiscuæ multitudinis, (quod inconstans & temerarium est) ne leuitatem in eo posteri suspicari possent. Et quod hyperbolen dignam non habet, hoc est, noluit ulli apparere, qui postea esset dubitaturus, eamq; dubitationem extensurus, tanquam contagio, in uenturas ætates; nec illi, qui non esset postea paratus, sanguinem & uitam pro eiusce ueritatis testimonio profundere. Quid, quòd resurrectionis persuasio non modò conspectum requirebat, sed collocutionem, conuersationem, contactum, ut Ioannes dixit, ac Thomas fecit? at ea uulgò fieri non poterant. multoque erat aliud se natum hominem, uiuentemque omnibus ostendere, quàm à morte suscitatum. ad prius enim paucissimis opus est argumentis; ad hoc uerò alterum permultis. quapropter incredibili Dei nostri prouidentia illud turbæ datum est, hoc uerò paucis, atque iis selectis.

Resurrectio uoluntaria mortem uoluntariam ostendit. Matth. 27. Marc. 15. Luca 24. Matth. 28. Ioan. 20. Act. 1. Act. 1. *Christus nulli apparuit, qui post dubitaturus foret.* 1. Ioan. 1. Ioan. 20.

NON CONDVCEBAT nobis Christum hìc in terris post resurrectionem suam agere, & inter suos uersari: magis enim de illius præsentis magnitudine dubitassemus. nō facilè capit humana mens, ut quem hominem sibi similem conspicit, Deum esse credat, qui omnia condiderit, & sustineat. nec erat iam corpus illud beatissimum diuturnæ inter homines consuetudini idoneum. Expedit, dicebat dominus suis, uobis, ut ego uadā. quippe, si non abiero, paracletus non ueniet ad uos. nisi enim desiissent apostoli dominum uidere, apti & capaces spiritus sancti nūquam fuissent. semper nanque præsentis humanitatis iucundissimo aspectu capti tenerentur: nec unquam se satis commodè ad illius diuinitatis contemplationem sustulissent. ascendit itaque is in cælum comitantibus angelis, spectante ecclesia: eratque utrisque una lætitiæ ac tripudij caussa, communisque ratio. ascendit is in cælum, ut eò assuescamus mentem, desiderium, uota nostra omnia, ubi ipse est, mittere: & monstretur uia, qua nobis est eundū, & perueniendi eò fiducia. O diuinæ sapientiæ thesauri, ascensu hoc Christi nostri, cælum animabus sanctis reseratum est, fructus utique euangelij expectatissimus & amplissimus. æquum

Miraculosa ascēsio filii Dei. Ioan. 15. *Locus explicatur, Si non abiero, paracletus non ueniet ad uos.*

Christus quare primus hominũ in cælum ascenderit.

erat etiam, ut qui ad homines in cælum mittendos uenerat, primus ipse in tanto bonó dux reliquorum fieret, nec cuiquam alteri eam gloriam tribueret, quód primus hominum in cælum intrarit: ut qui princeps uiam aperuerat, instruxerat, muniuerat, primus ipse ingrederetur, primus ipse ostium aperiret; ne si quis alius prior ascẽdisset, illi uel uiæ factæ, uel referati ostij beneficium imputari posset. Primus ergo Christus in resurrectione, primus & caput ecclesiæ, primus in beatitudine, reliquis uerò dux ipse, auctor, & caussa. ceteri ut ab illo, ac per illum, ita post illum. hæc ipsius hæreditas, in qua à quoquam præcedi nefas. Sed non priùs ascendit, quàm euangelij sui euulgandi caussa, apostolicos uiros in orbem legasset, principes suæ ecclesiæ altero post se gradu constitueret, daretque in dæmonia, serpentes, uenena, pestes, cãtharides, morbos, in ipsam postremò mortem imperium summum, absolutamq; potestatem. non eis tantum, sed quotquot uiua & spirante fide ipsum inuocassent, ad suæ ecclesiæ stabiliendum regnum. nec contentus eo, abscedere uoluit antè, quàm suos Ierosolymis manere iuberet, donec cælesti à se missa uirtute spiritus sancti confirmarentur & corroborarentur. & cùm abiens eos benediceret, hæc ex ipsius ore uox audiebatur, Ego uobiscum sum usque ad sæculi consummationem omnibus diebus.

Act. 1.

Matth. 28.

Spiritus sancti in apostolos missio prodigiosa.
Matth. 28.

EXPECTABAT pusillus ille grex promissum diuinum, atq; cæleste donũ. certissimè ad sperãdum futura domini resurrectio animarat, quantuuis ille differret, quantuuis procrastinaret: unde magna erga magistrũ suũ fide, spe, reuerentia, & caritate tenebantur. ille uerò nihil magis, quàm se suaq; omnia dono tradere properãs, festinat. & qui antè totum sanguinem profunderet, in decimum diem nũquam sua promissa differret, nisi & hoc quoque suæ ecclesiæ expedisset, cuius gratia uniuersa gerebat. erat enim nõ parum congruens, ac rei, de qua agebatur, expediens, ut non eodem die, aut momento sanctũ donum mitteretur, ut assuescerent patienter expectare opem domini, & illi confidere, etiam si differenti & procrastinanti. tum etiam illis diebus decem, quibus dilatus est spiritus sanctus, agentes in eisdem ædibus trepidi, & extrema metuentes malorum, ceperunt fragilitatis suæ experimentum, quàm nihil essent omnino sine auxilio diuino, & condidiscerunt ipsum expetere uotis omnibus, atque explorare. Venit spiritus sanctus mirando sensibilique miraculo, ut & ipsi accipere se scirent, & reliqui deinceps accepturos se saltem spiritu non diffiderent, quòd alios sensibiliter accepisse uidissent, uel audissent. magnarum enim rerum fidem manifestiorem esse conuenit inter initia, ut inde in reliquum ad occultiora proficiat. Apparuerunt, inquit Lucas, super singulos igneæ linguæ. ignis ad inflãmandum & illustrandum facit; lingua uerò ad explicationem eorum, quæ mente conceperis. etenim ad opus euangelistæ erat Christi mens cum primis necessaria mysteria capiens; deinde animus, qui intrepidè admoneat; postremò lingua, quæ disertè. tres hos inter alios spiritus diuini effectus optimè secum cæleste donum traxit. nam primò cùm ante domini mortem tam indociles essent, repentè quidem eos quàm doctissimos, ac sapientissimos magistros orbis terrarum perfecit. quæ Christus eos docuerat, ea omnia ipsis copiosiùs, atq; explicatiùs suggessit, capacesque reddidit, & tantis mysteriis aptos. hunc, apostolorum doctorem, & tutorem, post magisterium suum, ac tutelam ecclesiæ suæ Christus esse uoluit. decreuitque idem dominus, ut quemadmodum in primitiis ecclesiæ ipsius synedrus, expositor, doctor, admonitor, conseruator hic cælestis aduocatus & consolator fuisset eorum, quæ Christus tradidisset; ita nos doceret in sequenti nostra ecclesia. unde natum esse intuemur, quòd nullo unquam tempore uel magistrum ecclesia mutauerit, uel doctrinam: sed eãdem ab exordio peregrinationis suæ usque ad terminum retinuerit, atque obseruarit. Quid magis ad consolationem nostram, ad institutionem, pietatemque conseruandam, ad salutem denique congruebat? quid aliud à tanto amico expectandum erat? à tam pio & indulgente patre? cumque etiã & antea miranda eius opera cernerent; trepidi tamen semper, & diffidentes in periculo eũ deseruerunt: immo qui uidebatur animosissimus, & constantissimus, iure iurando abnegauit. at post resurrectionem, missumque sanctũ Dei spiritum, ultro se pro illo offerebant, & gloriosissimum existimabant sanguinem pro eo profundere, uitam ponere huius spiritus suggestione prorsus in memoriam redactis ingentibus & diuinis Christi operibus, cùm pænè excidissent omnia. postquam igitur semel præsidio illi muniti sunt, quàm fortes, atque animosi, quàm firmi, ac cõstantes

Expedit ecclesiæ non statim mitti spiritum sanctum.
Act. 1.

Quid caussæ, quòd sensibili miraculo spiritus sanctus descenderit.
Act. 2.

Tres effectus diuini spiritus. Primus, illuminatio.

Secũdus fructus spiritus sancti, qui est constantia, et animi firmitas.

stantes euaserunt, & perstiterunt? at linguarum donum ad uarietatem nationum edocendam ipsis tributum est. Fides enim, inquit Paulus, per auditum. fiebat ergo Dei spiritus manifestus, & Christi nomen in gentes diuulgabatur ex linguarum pronuntiatione tam uaria, tam propria, tamque illi usui accommodata.

Tertius fructus spiritus calestis, qui in diserta locutione est positus, atque tam uaria pronuntiatione.

Rom. 10.

De apostolorum miraculis tractatur; omnium maximum fuisse, quòd ipsis orbis uniuersus crediderit, pro rei magnitudine ponderatur; quàm etiam apostolorum prodigia à Christi portentis distincta fuerint, ex scripturis sanctis palàm ostenditur. Cap. V.

CAELESTI illo spiritu duces nostri nimirum animati, & in arenam coniecti, cœperunt ire quoquo uersus, secutaque sunt eos signa ac prodigia, qualia hactenus nulla orbis uiderat. re etiam ipsa experiebantur uerbum illud seruatoris sui, quod ad eos iam iam moriturus dixerat, Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & his maiora. quò enim sancti apostoli, ceterique studiosiùs nitebantur, ut munus euangelicum fortiter ac diligenter obirent, eò mirabilioribus factis cum summa laude quotidie magis enitescebant. O' ingentem atque mirandam unigeniti potentiam, quæ etiam aliis dare queat, maiora patrare, quàm ipse fecerit. sed quid maius tuis miraculis, bone Deus, præstare ualebat homo purus? quid potentius excitatione Lazari? quid æquale exactæ illæ cognitioni internorum cogitatuum? ut taceã innumera alia, quæ tu optime IESV potentissimè egisti. nam in opere redẽptionis, in præseruatione & custodia maternæ uirginitatis & pudoris, in admirabili resurrectione tua, ascensione, ceterisque operibus tibi propriis, parem aut similem habuisti neminẽ. quid, cedo, hoc est, His maiora faciet? ut enim maiora numero, & efficaciora fortè martyres miracula egerint domine, natura uerò maiora nunquam fecerunt, aut facient. quid enim maius præstare potuissent, quàm uerbo mari ac uentis imperare? morbos & dæmones pellere? mortuos deniq; in uitam reuocare? ergo ampliora fecisse dicitur euangelici illi legati, quia in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum. plures quoque gentes uerbo apostolico ad euangelium & confessionem Christiani nominis adductæ sunt, quàm prædicãte domino in paruo orbis angulo, hoc est, in Iudæa. Inter cetera miracula non est illud in postremis habendum, quod dominus ipse tam paucissimos ad quamplurimos miserit; non uersatos in scholis gentium, ad peritissimos; infantes arte & natura, ad disertissimos atque eloquentissimos; misit simplices ad astutos, inermes ad armatos, imbelles ad bellicosos, inopes ad Romani populi imperium. gestumque totum hoc sic est, ne quis aut factum fucum, aut dolo, aut potentia captos homines suspicari posset. diuino quidem certè consilio hæc omnia acta sunt, ne quid suorum incrementorum euangelica pietas mundo deberet; ex Deo penderet tota, quæ sciret originem suam, auctus, progressus, exitus, omnia demum ex Deo solo habere se mundo uniuerso inuito ac repugnante. sic profectò uirtus eius atque excellentia dignoscenda erat, si per omnem contradictionem semel examinata fuisset. his accedit mirabilis sanguis effusus, quo sancita & firmiter stabilita est pietas nostra. non fortes ac robusti uiri militares solùm, non philosophi per cogitatus & exercitamenta animo ac corpore indurati, quibus quidem abundamus; sed feminæ, puellæ, pueri, senesque teneris nimiùm corpusculis tormenta immania, prunas, niues, crudelitatem, satisque pœnarum pertulerunt. & quod natura nullo modo sustinuisset, euangelij gratia mirificè perfecit. tulerit Caius Marius, uel Alexander Macedo, aut uir aliquis, bellis & laborum patientia obduratus, ictum unum atque alterum lethalem; at quid puella tenerrima? quid? passura ne cùm multos toties, tum acerbissimos dolores uelut morsibus repetitos? nec frustra cruor ille sacrosanctus fundebatur: nulla enim in terram gutta cadebat, ex qua non multi Christiani consurgerent. Christiana religio, quò acriùs & rabiosiùs oppugnata est, hòc è prœlio fortior ac ualentior excessit: ut expressa in ueritate fabella uideatur, de dentibus serpentis à Cadmo in Bœotia sparsis, unde armatæ acies nascerentur.

Marc ult.

Declaratur locus, Maiora faciet.

Ioan. 14.

Maximum omnium miraculum fuisse, quòd orbis totus apostolicis uiris crediderit.

Martyrum constãtia unde profluxerit.

Hoc

Christi miracula ab apostolorum mir. longè distincta. Hoc uerò discriminis est inter ea miracula, quæ Dei nostri Christi scilicet manus ac uoluntas operata est, & quæ apostolici uiri egerunt, quòd ille quidem per se solus, ac uirtute propria (ut qui Deus uerus esset, portans uniuersa uerbo uirtutis suæ) ea omnia *Hebr. 1.* in deitatis suæ attestationem operabatur; hi autem Dei uirtute adiuti, Christi nomine inuocato. in nullam certè rem sic incũbebant, quàm ut ipsum commendatissimum orbi uniuerso redderent. hoc sanè perpulchrè nos docet apostolorum princeps, & corona *Act. 3.* Petrus in actis apostolicis. Erat claudus unus, (quemadmodum ex eadem historia optimè intelligimus) ex utero matris sic natus, quem baiulabant quotidie iuxta templi portam, uulgò Speciosam nuncupatam, petiturus inde, ac rogaturus eleemosynam à transeuntibus illac. is porrò, cùm uidisset Petrum & Ioannem incipientes introire in tem- *Hæc ex August. sumpsimus pluribus in locis, in quibus agit, quomodo distet Christi miracula à sanctorum prodigiis.* plum, rogabat, ut eleemosynam acciperet. intuitus ergo eum Petrus cum Ioanne dixit, Respice in nos. at ille suspexit eos, ut qui aliquid eleemosynæ accepturum se ab eis speraret. Petrus uerò dixit, Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine IESV Christi Nazareni surge & ambula. &, apprehensa manu eius dextera, alleuauit eum: & protinus consolidatæ sunt bases eius & plantæ. & exiliens stetit, & ambulabat, & intrauit cum illis in templum exiliens, ac laudans Deum. uiditq; populus cunctus eum ambulantem, & laudantem dominum: (cognoscebatur enim, quòd ipse esset qui antè ad eleemosynam sedisset iuxta templi portam Speciosam) impletique sunt stupore & extasi in eo, quod claudo illi contigerat. Ergo incredibiles hominum concursus turbatim ad apostolos Christi confluebant in porticum, quæ appella- *Act. 3.* batur Salomonis, stupidi, atque admirati. cùm itaque lætis oculis Petrus intueretur, quantam præsatum prodigium in populo illo admirationem fecisset, uniuersos hac uoce aggreditur: Viri Israelitæ quid miramini in hoc, aut quid nos miratione ista intuemini, quasi nostra uirtute, aut potestate fecerimus hunc ambulare, rectosque gressus nostra potentia ei reddiderimus? Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum IESVM, quem uos quidem tradidistis, & ne- *Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 18.* gastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. uos autem sanctum & iustum negastis, & petistis uirum homicidam donari uobis; auctorẽ uitæ interfecistis, quem Deus suscitauit à mortuis, cuius nos testes sumus. & in fide nominis eius hunc, quem uos uidetis, & nostis, confirmauit nomen eius; & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem *Miracula prophetarum. Aug. in epistola ad Volusianum.* istam in conspectu omnium uestrûm. Hæc sanctissimus Petrus. Ne uerò mihi sanctos prophetas quispiam hîc obiectet, respondebo cum beato Augustino, Sed & ipse Moyses, & ceteri prophetæ ueracissimi, dum dominum Christum prophetant, eius nomini gloriam magnam dederunt: qui non tanquam parem sibi, sed in eadem potentia longe superiorem, immo planè dominum, Deum omnium & hominem propter nos factum, uenturum prænuntiauerunt; & qui ueraces probati sunt, prodigia, quæ legimus, egerunt. idem etiam ecclesiæ doctor alio in loco dicebat, In Christo maiora uiden- *Aug. in expositione psal. 130. Ioan. 11. Act. 5.* tur sancti fecisse, quàm ipse dominus. Sed unde fieri potest, ut ualeant plus sarmenta, quàm radix? quomodo, rogo, quasi maiora uidentur apostoli fecisse, quàm Christus? ad uocem domini mortui surrexerunt: at sola perculsus Petri umbra transeuntis, qui iacebat mortuus, assurrexit. maius hoc uidetur, quàm illud. sed Christus facere sine Pe- *Ioan. 15.* tro poterat, Petrus nisi in Christo non poterat. Quia sine me, ait, nihil potestis facere. Hactenus Augustinus. Non puto, fore difficile cuiquam ex tam multis colligere, quàm magnum hoc sit argumentum pro antiqua ueritate aduersum noua commenta, *Confirmatio ad uersum Caluinum.* quòd cùm (ut à capite deduximus) tam nouis portentis cælestes promissiones Deus, si quando hominum malitia oppressæ consepeliebantur, suscitare studuerit; & cùm per tres dies euangelium suum prosterni minimè tulerit: uerisimile non sit, tot sæculorum annos euangelicam lucem iam propè extinctam in hominum obliuione iacere, donec isti euangelistæ noui nascerentur, sustinuisse. deinde, si Dei benignitate euangelium Christi denuò orbi redditur, ac postliminij iure suam antiquitatem recipit, & uelut nouum cuditur; oportuisset sanè ea miracula repetere, quibus recèns natum adoleuit. quasi uerò minoris operis sit, homines in re tam graui dedocere, quàm docere. atqui dubii *Confirmatio altera.* non est, sanctos illos patres Christianæ ecclesiæ nascentis, crescentisque proceres apostolos, ac martyres rationibus fuisse poti simùm usos, intermistis non nunquam miraculis, uelut gemmis, quæ fides & feruor tum prædicantis, tum rei ipsius postulabat: ut

sicut

sicut rationes menti, sic prodigia oculis darentur. nam, cùm homo cognitionem habeat sensuum, quæ est ei cum multis animantibus communis, & cognitionem mentis, quæ est ipsi propria, cum primis decet illum rationibus mentis formari ad uirtutem & cultum diuinum, deinde prodigiis, quæ oculis, aliisque sensibus ostenduntur, in admirationem, stuporemque impelli. quæ ergo doctrina neque rationem habet, neque miracula; ea sanè quo pacto possit aut menti, aut sensibus satisfacere, ipse non uideo. *Miracula esse hominibus per necessaria.*

Respondetur duabus primis Caluini obiectionibus; atque in præsentem usque diem durare miracula, esseq́ modò in ecclesia, optimè demonstratur. Cap. VI.

ERVM libet Caluini obiectionibus satisfacere. *At improbè faciunt, quòd miracula à nobis postulant. non enim recens aliquòd euangelium cudimus, sed illud ipsum retinemus, cuius confirmandæ ueritati seruiunt omnia, quæ unquam & Christus, & apostoli miracula ediderunt:* hoc si sic esset Caluine, teneresque tu unum, & idem euangelium cum patribus; improbè sanè fecissemus, si abs te miracula exegissemus: sed cùm, uel te teste, nouum sit, & tale non immeritò censeri queat, non improbè, sed summè probè fecisse uidebimur, ne nos leuitatis iure quis insimulet. Augustinus asperiùs eos appellat, quos delectat miraculum facere; & ab eis, qui profecerunt in ecclesia, miraculum exigunt. sed & ipsi, qui profecisse sibi uidentur, talia prodigia agere nolunt. quodque si secus sibi eueniat, non satis putant placere se Deo. si enim in uno corpore cum Petro esses, satis tibi utique esset, quòd ea miracula Petrus egisset: essetque calumnia non ferenda, si tibi dicerem, Iustus non es, quia nullum affers miraculum: optimeque tu mihi responderes, Petrus ipse mihi fecit, quia eius ego corporis sum, in quo erat ille, cùm faceret. quare quòd minùs possum, Petrus ipse mihi compatitur: quòd uerò plus me potuit, nimiùm illi congaudeo. sicut eiusdem corporis membris usu uenire ex Paulo, & ex ipso experimento didicimus. nec minùs desinit, Augustino teste, de ecclesiæ corpore esse quisquam, quòd miracula nulla egerit, quàm pes, quòd aut non audiat, aut minùs uideat. satis enim est, quòd oculus & sibi, & pedi uidet, sicut pes ipse oculo, non sibi modò ambulat. Hæc igitur omnia quàm certissima sunt, tibique Caluine ualde fauerent Petri miracula, si constaret eiusdem te cum Petro corporis mẽbrum esse, sicut certè scimus acta esse ab eo miracula pro euangelio, quod recèns de manu Christi acceperat: at nunc, tota antiquitate reclamante, non te Petro in corporis unitatem coniungis, sed illum magis in id corpus, cuius tu caput haberi percupis, & apostolorum principem ad te nolentem trahis, quapropter, ut apostolorum prodigia tibi in parte ista suffragari possent, priùs eius corporis unitas (quæ fide constat) probanda esset; statimq́; iure tibi effecisses propria uniuersa illa Christi & sanctorum miracula. ad confirmationem utique apostolicæ fidei, quam ab ipsis apostolis traditam retinemus, prodigia etiamnum requirere, iudaicæ impietatis est, ac si dubij plus nimio & incerti in persuasione sanctæ ueritatis sine portentis maneremus. at uerò quò regnum stabiliatur illi fidei, quam antiquitas ab apostolis profectam nõ credat, miracula à uobis postulare uerè iustum atque æquum est: ne scilicet absque prodigiis post tot annos illud euangelium excitetur, quod dum nascitur & adolescit, portẽtis ac mirabilibus illustrari summopere necesse fuit. *Miracula, inquit, in præsentem usque diem durare non debent. id tamen præter nobis isti singulare habent; quòd assiduis in hunc usque diem miraculis fidem suam confirmare possunt:* hoc ipsum cùm dixisse aliquando Augustinus uideretur Caluine, se ipsum optimè correxit, atque interpretatus est. quodam certè in loco dixerat, Accepimus maiores nostros eo gradu, quo à temporalibus ad æterna conscendebatur uisibilia miracula, (non enim aliter poterant) secutos esse: per quos id actum est, ut necessaria iam posteris non essent. cùm enim ecclesia catholica per totum orbem diffusa, atque fundata

August. super psal. 130.

Non omnes iusti faciunt miracula.

1. Corin. 12.

Altera obiectio Caluini.

Aug. lib. de uera relig. uereo cap. 15.

Aug. lib. retrac. lib. 1. c. 13.

data

data sit, nec miracula illa in nostra usque tempora durare permissa sunt, ne animus semper uisibilia quæreret, ac eorum consuetudine humanum genus frigesceret, nec iam nobis dubium esse debet, iis esse credendum, qui cùm ea prædicarent, quæ pauci assequuntur, se tamen sequendos tot prodigiis populis persuadere potuerunt. at idem ecclesiæ doctor alibi se corrigens dixit, Verum hoc quidem est. non enim nunc usque cùm manus imponitur baptizatis, spiritus sanctus illis sic datur, ut linguis loquantur omnium gentium: nec nunc ad umbram transeuntium prædicatorum Christi infirmi sanantur, & si qua talia facta sunt, quæ postea cessasse manifestum est. Sed non sic accipiendum est, quod dixi, ut nunc in Christi nomine fieri miracula nulla credantur. nam ego ipse, quando istum librum scripsi ad Mediolanensium corpora martyrum, in eadem ciuitate cæcum illuminatum fuisse iam optimè noueram: & alia non nulla, qualia tam multa etiam istis temporibus fiunt, ut neque omnia cognoscere, neque cognita enumerare possimus. item idem, cùm certo in loco Caluino consensisse quodammodo existimari posset, se ipsum (qua modestia hic illustris doctor enituit ac polluit) emendauit: Cur, inquietis, ista miracula modò non fiunt? respondeo, quia non mouerent, nisi mira essent: si autem solita essent, mira non essent. sed audiamus eum, quo pacto id à se dictum accipi uelit: Hoc autem dixi, quia non tanta, neque omnia modò; non quia nulla fiunt: fiunt sanè multa ad corpora martyrum. quid moror? idem ipse pater tot uera miracula ad Christi, matris sanctissimæ Mariæ, sanctorum denique martyrum innocētium acta, suo tempore longissimè persequitur. Chrysostomus etiam dixit aliquando, utile fuisse, ut primo illo tempore miracula fierent, nunc uerò minimè expedire. at idem pertractans locum illum psalmi, Memoriam fecit mirabilium suorum. hac de re ita pronuntiat: Quid est, Memoriam fecit mirabilium suorum? nunquam, inquit, miracula facere intermisit. hoc enim est, Fecit memoriam, non cessauit, non destitit per omnem generationem miracula facere, ac per admirabiles res crassiores excitare. qui est enim animo excelso, & philosophiæ dedito, non opus habebit signis. beatiores certè sunt, qui non uiderunt & crediderunt. quoniam autem ipse non eorum tantummodo curam gerit, sed etiam crassiorum in omni ferè generatione non cessat facere miracula. satis quidem magnum est miraculum uniuersitas ipsa eorum, quæ uidentur à creatura. sed tamen multorum socordiam excitans in medio hoc theatro & priuatim, & publicè multa ostendit mirabilia, sicut inundationem, linguarum confusionem, Sodomorum conflagrationem, quæ Abrahæ, quæ Isaac, quæ Iacob euenerunt, quæ in Aegypto facta sunt, quæ in exitu Iudæorum, quæ in solitudine, quæ in Palæstina, quæ in Babylone, quæ post reditum, quæ tempore Machabæorum, quæ post Christi aduentum, quæ in ipso aduentu, quæ in diem hodiernum hucusque fiunt, ruina Ierosolymorum, ecclesiæ ædificatio, uerbum quoquo uersum peruadens, per fluctus erectum, per bella amplificatum, martyrum populi, aliaque infinita omnia. multa autem uideri possunt & priuatim, & in domo, & in ciuitatibus miracula fieri: sed quæ generalia, ac omnibus manifesta ac cognita, & quæ fiunt in unaquaque generatione, uideamus. Quot Iuliano imperante, qui omnes sua impietate superauit, dum ecclesia oppugnatur, facta sunt? quot Maximino? quot & ante istos imperatores? sed si uultis ea etiam, quæ nostra generatione euenerunt, nempe cruces in uestimento impressas, commemorabo. Apollinis templum fulmine deiectum, sancti martyris Babylæ in Daphne translationem, & apertam aduersum dæmones uictoriam, quæstoris mortem inopinatam atque admirabilem, imperatoris ipsius occisionem, ipsius, inquam, Iuliani, qui omnes impietate sua uicerat, auunculi illius interitum, uerminum fontes, famem, sterilitatem, siccitatem, aquarum penuriam, quæ unà cum eo ciuitates inuasit, & alia ubique sine numero prodigia. Hactenus Chrysostomus. Hæc omnia attentissimè ab omnibus expendi cupio: quoniam & inuocationi sanctorum unicè fauent, & diuinam potentiam à miraculis incredibiliter commendant. et certè hic sanctus omnes uires eloquentiæ suæ in miraculis edisserendis sancti Sinai pastoris Babylæ libentissimè collocat. Sed quoniam de ea re multa diximus, dum pro sanctorum inuocatione ageremus: nunc prætereundum nobis esse duximus.

Miracula et modò in ecclesia fiunt.

Aug. retrac. c. 1. 14.

Aug. de ciuit. Dei.

Chrysost hom. 6 in priorem epist. Pauli ad Cor.

Chrysost. in psal. 110.

Ioan. 20.

Sex illis

Sex illis primis sæculis ecclesiæ uera in ea fuisse miracula, plurimis sanctorum testimoniis, eisq; præclaris ac grauissimis probatur. *Cap. VII.*

ED LIBET paucis ostendere à Christi passione usque ad hæc tempora Christi ecclesiam etiam apud fideles signis ueris claruisse, non conficta mendacia iactando, ut solent hæretici, sed certa commemorando, pródúctis auctoribus, quibus qui non credat, flagris ac pugnis ex hominum consuetudine explodendus sit. Circa igitur tempora Christi, & apostolorum nihil à nobis dissentit Caluinus. ANNO 100 subsecutum est sæculum alterum, quod ex apostolorum schola natum, meritò à sanctis appellatum est martyrum seminarium: in quo Alexander Romanus, Xystus Romanus, uterq; martyr, Tertullianus, Iustinus philosophus & ipse martyr, eius discipulus Tatianus, Dionysius Corinthius, 200

Breuis téporum descriptio p miraculis, q́ ætate omni acta sunt.

Apollonius, Pollicrates, Irenæus, Serapion, Clemens Alexádrinus, Victor Romanus, Zephyrinus martyr, Rhodon floruerút. at huic ætati, in qua uix diuulgata erat euágelica prædicatio, non puto quéquá fore, qui dicat miracula defuisse, cùm præsertim eo tempore & ab iniquis imperatoribus, & à perfidis hæreticis Christi sponsa tenera adhuc nimiùm affligeretur. Quòd si tam stolidus & impudens quisquam fuerit, ut cum apostolis, aut non multò pòst miracula abiisse insaniat, audiatur historia Narcissi, Ierosolymorum episcopi, quam pro miraculis, pro iustorum inuocatione, pro peregrinationibus, & sanctorum locorum ueneratione non ex lapide empto homine, sed ex Eusebio Cæsariensi, cuius auctoritas non mediocris est in ecclesia, mihi sum mutuatus.

Altero sæculo fuerunt in ecclesia uera miracula.

Euseb. li. 5 hist. cap. 20.

Cùm decem & octo annis, inquit, Seuerus tenuisset imperium, Antoninus ei filius succedit. quo in tempore quamplurimi erant, qui in confessionibus gloriam quæsierant, Dei tamen prouidentia fuerant reseruati: in quibus Alexander confessionis titulo satis clarus, Ierosolymorum ecclesiæ subrogatur episcopus, cùm superesset adhuc Narcissus, qui priùs inibi functus est pontificatus officio. Verùm, quoniam Narcissi memoriam sermo progrediens attulit, congruũ mihi uidetur, aliquid de eius gestis insignibus memorare, de quo ab incolis quidem loci plura memoriæ traduntur. nos uerò unum opus eius memorabimus, ex quo ceteris, quæ de eo narrantur, meritò fides possit haberi. Accidit aliquando in die solenni uigiliarum paschæ oleum deesse luminaribus. cumq; id per ministros innotuisset, mæror plebi maximus fuit: sed Narcissus fide fidens ministris imperat haurire aquam, & infundi luminaribus præcepit. tum repentè miro & sæculis inaudito genere uirtutis, natura aquæ, in olei pinguedinem uersa, splendorem luminum etiam solito reddidit clariorem. Ad fidem autem rei à plurimis religiosorum fratrum ex eodem oleo, quod uersum de aqua fuerat, reseruatum est, ita ut ad nos usq; miraculi huius indicium perueniret. & in hoc quidem fidei eius, ac meriti habebatur exemplum: animi autem uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius gestis opere declarabitur. is nanque cùm inter cetera uirtutum suarum bona esset ualde constantis animi & iusti, rectique indeclinabiliter tenax, quidam homunculi nequam malè sibi conscij, metuentes, ne criminum suorum, si arguerentur, non possent effugere uindictam, præueniunt, & factionibus circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebantur. concinnant igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen; conueniunt auditores; testes ex semetipsis producunt, qui sub sacramento iuramenti, quæ obiiciebantur, confirmarent: quorum unus testis ita, si non, igni consumeretur, uera se dicere testabatur: alius ita, si non, regio morbo corrũperetur: tertius ita, si non, luminibus orbaretur. & quamuis eiusmodi quidem iuramentis nemo fidelium, & Deum timentium crederet, eo quòd uita Narcissi, & institutio, ac pudicitia ab omnibus nosceretur: ipse tamen eorum, quæ mota sunt, indignitatem ac molestiam non ferens, simul & secretam ac philosophicam uitá semper habere desiderans subterfugit ecclesiæ multitudinem, & in desertis locis atque agellis secretissimis delitescit plerisque annis. At nó ille magnus diuinæ prouidentiæ oculus quiescit in longum, sed in impios ultionem

Mirum iudiciũ diuinæ animaduersionis.

 per

per ea ipsa, quæ ſibi in periurio ſtatuerant, maledicta molitur. primus enim ille teſtis, parua ignis ſcintilla noctis tempore domo ſua ſuccenſa, cum omni genere ſuo, omniq; familia flammis ultricibus conflagrauit: alter repente ab imis pedibus uſque ad ſummũ capitis uerticem morbo regio, quo fuerat imprecatus, repletur, atque conſumitur: tertius autem priorum exitum uidens, & oculum diuinum non ſe latuiſſe perſpiciens prorumpit in medium, & audientibus cunctis ſera pœnitentia uniuerſum concinnati ſceleris ordinem pandit. tantis uerò lacrymis immanis cõmiſsi facinus deflet, & in tantũ die, noctuque perdurat in fletibus, uſquequo luminibus orbaretur. Hi igitur figmenti ſui huiuſcemodi pœnas dederunt. Narciſſus uerò cùm ita deſertum petiiſſet, ac locis ſemet occultioribus abdidiſſet, ut ubi nam degeret, nullus agnoſceret; neceſſarium uiſum eſt epiſcopis eccleſiarum uicinarum, ut alium pro ipſo ordinarent, qui appellabatur Diuus: cui, cùm paruo tẽpore præfuiſſet eccleſiæ, ecce ſubitò, uelut rediuiuus, cæloq; redditus, ex improuiſo apparuit Narciſſus, & rurſus à fratribus ad præſidendum rogatur eccleſiæ. multò enim uehementiùs erga eum amor omnium fuerat incitatus, uel pro eo quòd criminoſis innocens fuit, uel quòd ſecretam & philoſophicam uitam dilexit, & quòd in eo compleuit dominus, dicens, Mihi uindictam, & ego retribuam eis. Verùm cùm ipſe, iam ſenio feſſus, pontificatus miniſterio ſufficere non poſſet, Alexandrũ, (de quo ſuperiùs commemorauimus) qui iam erat epiſcopus alterius loci, diuina diſpenſatio in adiutorium Narciſsi ſenis euidẽtiſsimis reuelationibus euocauit. etenim is Alexander ex gente Cappadocum, ubi erat præclaræ urbis epiſcopus, Ieroſolymam adorandi, & ſanctorum locorum uidendi gratia properauerat: quẽ loci incolæ, mentes eorum inſtigante Deo, cum omni amore & officioſitate ſuſcipiunt, atque in caritatis & dilectionis nexibus uinctum redire domum non ſinunt. clarè nanque à domino oſtendebatur non ſolùm ipſi beato uiro Narciſſo, ſed & aliis plurimis per reuelationes in plebe, ut ipſum in loco ſancto epiſcopum detinerent. præterea, quod ſupra cetera omnia magis terrificum fuit, eo die, quo ingreſſurus urbem Alexander nuntiatus eſt, & multitudo fratrum plurima extra portas ei obuiàm uenit, uox cælitus omnibus audientibus manifeſtiſsimè facta eſt, dicens, Suſcipite epiſcopum, qui uobis à Deo deſtinatus eſt. cumque ex his omnibus euidenter apud cunctos fuiſſet Dei diſpenſatio declarata, epiſcopi urbium uicinarum compertis omnibus, quibus de eo res geri Dei iudicio docebatur, reſidere inibi eum neceſſariò coegerunt. Ipſe ergo Alexander in epiſtolis ſuis, ad Antinoitas ſcriptis, quæ uſque ad præſens ſeruatur apud nos, meminit Narciſsi tanquam ſocij & conſortis in epiſcopatu, his ipſis uerbis de eo ſcribens: Salutat uos Narciſſus, qui ante me epiſcopatum huius eccleſiæ regere cœpit, quique mecum poſitus, orationibus ueſtris centum iam & ſedecim annos uitæ ſuæ gerit, qui & ipſe uos mecum pariter deprecatur eſſe concordes.

Deuter. 32. Ezech. 9. Roman. 12.

Alex. epiſt. ad Antinoitas de B. Narciſſo.

Tertium ſeculũ, quod martyrũ meſſis appellatur.

. Tertium eccleſiæ Chriſtianæ ſæculum, quòd martyrum meſsis iure appellatur, & in quo Minucius Felix, Hippolytus epiſcopus, Origenes, Dionyſius, Gregorius Neocæſarienſis, Cyprianus, Cornelius, Stephanus, omnes martyres, & Arnobius floruerũt,
300 innumeris etiam portẽtis ac miraculis illuſtre fuit. & quoniam ſi omnia referre uellem, in infinitum opus abiret, ſatis ſit hîc eius orationis perpulchræ & elegantis, quam glorioſo Cypriano Carthaginienſi Gregorius Neocæſarien. dicauit, meminiſſe: uixerunt enim uno tempore, ac ſynchroni fuerunt. ea uerò ſic habet, Poſtquam uerò uitam finiuit, ſi ita loqui fas eſt, & nõ potiùs rem illam ad Deum profectionem, aut deſiderij impletionem, ſeu uinculorum diſſolutionem nominare oportet, miraculis etiam hic claruit, priori uita admodum dignis. Erat nomen Cypriani apud omnes celebre, & non ſolùm apud Chriſtianos, ſed illos etiam, qui aduerſæ partis erant. probitas enim apud cunctos pariter uenerabilis exiſtit. corpus uerò latebat, eratque theſaurus ille apud muliereulam quandam pietate feruidam, idque tempore longo: ſiue quia Deus deuotam illam honorare uoluerit, ac ideo illi martyrem conceſſerit: ſiue quia deſideriũ noſtrum exercere deſtinauerit, num ægrè laturi eſſemus, ſi martyrum priuaremur reliquiis. cùm uerò martyrum Deus nequaquam ferret, ut omnium bonum unius ſolùm priuatum eſſet, neque communi in illius gratiam damno afficere nos uellet, per reuelationem corpus publicauit: idque feminæ cuidam tali honore dignæ manifeſtauit, quo & mulieres ſanctificarentur. & quemadmodum Chriſtũ antea pepererunt, diſcipulisq; ex mortuis

Greg. Neocæſ. de Cypr. oratio, q̃ eſt 19. in operũ eius uolumine.

ex mortuis resurrectionem annuntiarunt; ita nunc quoque una Cyprianum ostendit, altera uerò ob communem utilitatem exhibuit. hoc ex illius bonis ultimum fuit. ita igitur ille in medium processit, admodum dignus ne ultrà lateret. quomodo autem corpus furto subtractum sit, nequaquam explicare refert. quoniam sermo noster longè corporis honoribus melior est, & sublimior. & hæc apud uos dicta sufficiant: haud enim scio, num plura restent dicenda. nam si longum etiam sermonem extenderemus, nequaquam tamen dignè illius uirtutes enumerare possemus, neque ea, quæ unusquisq; de uiro illo præsumit. Hæc igitur breuiter percurrimus, ut debitum illius honorem uel parumper delibaremus: reliqua uerò à nobis ipsis adiiciantur, quò & uos aliquid martyri offeratis, ueluti dæmonum purgationem, morborum dissolutionem, futurorum cognitionem: omnia potest Cyprianus, & puluis, cum fide; quemadmodum norunt ij, qui sunt experti, ac miraculum ad uos usque transmiserunt, temporique tradiderunt futuro. quin potiùs maiora his offeratis, & qualia eos decent, qui illum ritè uenerãtur, corporis nẽpe exinanitionem, animæ eleuationem, prauitatis declinationem, uirtutis incrementum, uirgines, carnis contemptum, mulieres, ornatum uirtutis magis, quàm corporis; iuuenes contrà animi passiones, uirilitatẽ, senes, consilia sana, magistratus, legum æquitatem; qui in exercitu sunt, mansuetudinem; eloquentes, quod rationi cõuenit: quin & ex nostris qui sunt, dicam, sacerdotes religionis cultum; qui ex populo sunt, obedientiam; qui in luctu, consolationem; qui prosperè agũt, timorem; diuites distributionem, pauperes gratiarum actionem. omnes contra malignum, & amarulentum persecutorem aciem instruunt, ne apparens feriat; ne delitescens sagittet; ne, sicut tenebræ, impugnet; ne, sicut angelus lucis, illudat, & ad perditionis suffuretur barathrum. graue est oculis capi, ac lingua uulnerari, necnon auditu inescari, iraque feruidum succendi, ac gustu seduci, & tactu emolliri, armisque salutis pro mortis uti armis. opus est, ut fidei muniamur scuto, & maligni insidiis resistamus, ut cum Christo uincamus, & unà cum martyribus decertemus, quò magnam illam uocem audiamus, Venite benedicti patris mei, hæredes estote regni uobis parati. ubi lætantium cunctorum est habitatio, necnon eorum, qui choream saltant indesinentem, ubi sonus est festiuitatem peragentium, uoxque exultationis ac deitatis illustratio perfectior & purior, quàm ea, qua nunc in ænigmatis, & umbris fruimur. His si Cyprianus ueneratus fuerit, magis gaudebit, quàm omnibus rebus aliis. hæc in uita adhuc præsens docebat, ac nunc absens omnibus nostra annuntiat uoce, quam nequaquam despicietis, si saltem tolerantia illius, necnon pro ueritate certamina, ac legatio hæc mea uobis curæ fuerint. PROINDE hæ tibi diuinum & sanctum caput, à me sint primitiæ, hic tibi sermonum & certaminum honor, non oleaster Olympicus, non laurus ludicrum Delphicum, non pinus Isthmica, non aper Nemeæus, quibus ephebi remunerabantur infelices; sed sermo, qui admodum peculiaris est cultoribus sermonis. quòd si certaminibus, ac sermonibus tuis est dignus, hoc mihi sermonis erit præmium. Tu uerò ab alto nos propitius respice, nostrumque sermonem, ac uitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce, aut unà rege, ac reliqua, quantum possibile est, ad meliora dispone, molestosq; lupos syllabarum, & uerborum uenatores illos abige, ac sanctæ trinitatis, cui nũc astas, splendorem nobis perfectiorem, & clariorem gratificare; quam adoramus, quam glorificamus, de cuius nos republica sumus, adorantes patrem in filio, filium uerò in spiritu sancto; cui & paulò pòst assistemus sinceriores, & illæsi in ipso Christo domino nostro, cui omnis gloria, honor, & imperium in sæcula. Amen. O' mirabilia sanctissimi uiri, pariterque doctissimi dicta, quæ omnem istorum nouorum euangelistarum dementiam facilè retundant, ac cuncta aduersariorum hominum molimina contra martyrum miracula, cineres, inuocationem destruant, integramque fidem nostram de ieiuniis, uigiliis, humicubationibus comprobent, & unicè corroborent, atque sanctè confirment.

Cypr. miracula ingentia.

Matth. 25.

Oratio diui Gregorii ad S. Cyprianum.

QVARTVM ecclesiæ Christianæ sæculum, quod florentis ecclesiæ hortum rectè dixeris, & in quo quamplurima ecclesiæ lumina Christi sponsam apprimè illustrarunt, non minùs miraculorum potentia, quàm multorum uirorum ingeniis ac sanctitate claruit. 400
floruit eo ætatis Alexandrinus Didymus, Cæsariensis Eusebius, Lactantius Firmianus, Antiochenus Eustathius, Iuuencus, Victorinus Pictauiensis, Apollinarius, Hilarius,

Quartum ecclesia sæculum.

Athanasius, Mysenus Eusebius, Alexandrinus Theophilus, Constantinus Nectarius, Chrysostomus, Basilius, Nazianzenus, Gregorius Nicænus, Prudentius, Ambrosius, Damasus, Ephren, Epiphanius, Hieronymus, Cassianus, Vigilius Tridentinus. atqui, ut miracula omittam referre, quorum meminisse me recolo, dum pro sanctorum inuocatione dicerem, tantum commemorabo hic optime lector, quid de patribus illius

Ruffin. eccl. hist. lib. 1. c. 4. & 5. sæculi in ecclesiastica historia legerim. Prope annum à Christo nato 324 sacrosanctum illud Nicænum concilium primum contra Arrianam impietatem pro filij Dei diuinitate

De Paphnutio. felicissimè coactum est. inter ceteros igitur Paphnutius, homo Dei, episcopus ex Aegypti partibus ueritatis confessor, tanto concilio interfuit. fuit sanè hic ex illis, quos Maximianus, dextris oculis effossis, & sinistro poplite succiso, per metalla damnauerat. inerat uiro Dei tanta uirtutum gratia, (quemadmodum fide nostra digna historia refert) ut signa per eum non minùs, quàm dudum pro apostolos fierent. nam & dæmones uerbo solo fugabat, ægros sola oratione curabat, immo cæcis etiam uisum dicitur reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporis reuocasse. hunc sanctissimum senem, fide illustrem, miraculorum gloria præclarum, sanctitate insignem, litteris demum cõmendatissimum Constantinus uere magnus tanta ueneratione & affectu prosecutus est, ut sæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & illum oculum, qui in confessione fidei euulsus fuerat ab impio tyranno, pius, idemque Christianissimus imperator auidioribus osculis demulceret. ex eorum etiam numero (& si quid dici potest eminentius) fuisse dicitur Spiridion Cyprius episcopus, uir unus ex ordine prophetarum, sicut idem ipse auctor, qui eius nobis historiam contexuit, eorum, qui eum uiderant, narratione comperit; quem innumera prodigia, per ipsum acta, Christiano orbi satis suspiciendum, ac uenerandum reddidere. omitto etiam hic patres Constantinopolitanæ synodi, quæ anno à Christi natiuitate 370 coacta est. ut enim breuitati studerem, pluribus parcere sum coactus: sic tamen, ut quod principiò statui, certissimè affirmem, illo scilicet sæculo ecclesiam ueris miraculis non caruisse, sed potiùs ualde enituisse.

Quintum ecclesiæ sæculum. QVINTVM Christianæ ecclesiæ sæculum, quod adultæ germen dicas, miraculis illu-

500 stratum fuisse, grauissimi auctores testes sunt. habuitque ea ætas uiros, non minùs pietate, quàm scientia egregios; quosque meritò ecclesiæ principes nominare possumus. Augustinus, Petrus diaconus, Maximus Taurienfis, Cælestinus Romanus, Innocentius primus, Claudius, Marius Victor, Prosper Aquitanus, Primasius, Iunilius Africanus, Vincentius Lirinensis, Leo magnus, Cyrillus, Theodoritus, Petrus Chrysologus, Alchimus, Fulgentius, Gelasius Romanus. Quòd si cuiquam legere libet, quot ac

August. de ciuit. Dei, lib. 10. c. ult. quantis portentis sæculum illud ornatum fuerit, legat inter alios diuum Augustinum in libro de ciuitate Dei; cuius loci & nos suprà mentionem fecimus. quod si fecerit, cumulatissimè sibi satisfaciet. nos uerò non ulteriores moras hic trahamus, sed tantùm admonebimus Caluinum, quòd cùm hæc per ecclesiam fierent, illud utique euangelium uigebat, ea, inquam, fides prædicabatur, quæ sanctorum uenerationem, imaginum cultum, purgatorij confessionem, ad loca sancta peregrinationes, perpetuam castitatem, ieiunia, uigilias, humicubationes, cuncta denique illa, ob quæ malè ab istis nunc audit ecclesia, fideles omnes disertè docebantur.

Sextum sæculũ. SEXTVM ecclesiæ catholicæ & Christianæ seculum fuit, quod non tam illustribus scriptoribus, quàm piis, Deoque opt. max. gratissimis uiris fecundum erat. id itaque doctrinam euangelicam satis superque confirmatam martyrum nepotibus per manus traditam ad hæc usque tempora inuiolatam, incorruptamque seruans, atque transmittens, diuina miracula ad magnum numerum aucta habuit. Floruit eo sæculo Antiochenus Anastasius, floruit & Boethius, Africanus Victor, Iustinianus imperator, Faustinus episcopus, Cassiodorus Romanus, Arator subdiaconus, Gildas Britannus, Liberatus archidiaconus Carthaginiensis. estque Constantinopolitanum concilium quintum, eo

Greg. Magnus. sæculo habitum. Quantum uerò ad miracula attinet, anno tertio eiusdem sæculi ma-

603 gnus Gregorius huius nominis primus floruit, cuius mirabile extat opus in quatuor libros digestum multa sanctorum prodigia complectens. atqui ab eodem fermè tempore

Pratum spirituale. spirituale pratum Græcè conscriptum habemus, tanta spiritalium flosculorum amœnitate refertum, & in capita 229 distributum sic est, ut in paradisi deliciis ortum esse uideatur. in eo siquidem antiquorum monachorum, & aliorum patrum Deo ex intimis

præcordiis

præcordiis seruientium uitæ splendor redolet, disciplinæ regularis obseruantia, pudicitiæ & continentiæ norma, uictus & uestitus parsimonia, prodigiorum copia ingens, contra hæreticos inuicta constantia, in ieiuniis, uigiliis, & orationibus assidua perseuerantia, & erga dominum IESVM Christum eximius, & inæstimabilis amor. quin etiã admirabilia quædam, & spiritu sancto plena responsa continet, quæ legentium mentes spiritali quadam dulcedine perfundunt. sanctarum denique mulierum fides inuicta ibi ponderatur, castitas incomparabilis, & felix earum in Deo consummatio. Quòd autem libro huic integra fides præstari debeat, atque ut ab apocryphis longè sit opus hoc distinctum, facit duorum Græcorum patrum testimoniũ: quorum alter est Phocius patriarcha Constantinopolitanus, alter Ioannes Damascenus, qui in fine primi libri, quem dro imaginibus scripsit, quoddam mirabile factum, quod in libro hoc describitur, hac nota præmissa narrat, Ex paruo prato sancti patris nostri Sophronij archiepiscopi Ierosolymorum. Ioannes item diaconus, postea pontifex Romanus, in quarto libro, quem de B. Gregorij uita scripsit, huius uoluminis mẽtionem fecit, dum mirabile illius sancti pontificis recenset factum, sic inquiens, Sed ne solis uerbis tanti præsulis humilitas inculcari credatur, superest, ut ex Græcorum relationibus à me nuper interpretatis, eadem patris humilitas, & cetera eius referantur, prout in prato hoc spirituali capite 151 habentur. Sed his omnibus maius est, quòd in synodo Nicæna secunda pro cultu uenerabilium imaginum contra Iconoclastas celebrata ita legimus, Eustachius, uenerabilis monachus, presbyter & præses mansionis maximæ, dixit, Et ego, patres, S. Sophronij patris librum affero continentem multorum sanctorum & uitas, & prodigiosa facta: si placet, adducatur. S. synodus dixit, Legatur. S. Stephanus itaque monachus acceptum librum legit: ibique totum caput 45 cælestis huius horti ad uerbum redditur, ut nihil iam sit, quod de fide libri huius ambigere possimus. Quo autem tempore hi uiri, qui librum conscripserunt, claruerint, pro certo non habetur: uerùm, cùm Magni Gregorij Romani pont. huius nominis primi factum narrent, & synchronorum Cæsarum, uidelicet Anastasij, Tiberij, Mauritij, & Senonis mentionem faciant, & in sexta synodo liber hic adducatur, coniectura assequi possumus, non multò post annum domini 600 illum fuisse conscriptum.

Phocius. *Io. Damasc.* *Cap. 63.* *Synodus 2. Nic. act. 4.*

Post illa sex felicia sæcula usque ad nostra tempora uera miracula in Christi ecclesia perdurasse, optimis similiter auctoribus probatur. Cap. VIII.

HAVD multò pòst claruit Gregorius episcopus Tur. qui scripsit de laude sanctorum martyrum librum unum, de uita item quorundam confessorum libros duos, ecclesiasticæ historiæ librum unum, de miraculis sancti Iuliani martyris librum pariter unum, de miraculis uerò sancti Martini libros quattuor. Beda etiam monachus ac presbyter sequenti sæculo in monasterio sanctorum Petri & Pauli, quod est in Anglia, ordinis sancti Benedicti degens, in orbe uniuerso clarissimus est habitus. is inter infinita pænè opera in utrunque testamentum felicissimè excusa, & post complures tractatus editos, Anglosaxonum historiam ecclesiasticam, in quinque libros distributam, composuit. idem librum unum de sanctorum historiis nobis dedit, atque de passione Felicis librũ alterum scripsit, qui etiam Alberti episcopi uitam, & Cutberti libris singulis insecurus est: tandem sui cœnobij chronica duobus est complexus. in quibus certè libris tam crebra diuina nobis legentibus prodigia occurrunt, ut primam illam nostrorum ducum apostolorum uidelicet ætatem in illud sæculum translatam dicas. atq; ea omnia in Dei cum primis gloriam, in sanctorum deinde honorem, & cõmendationem hic historiographus, omni ueneratione dignus, & fide, unoquoq; uerbo refert. Non multi abiere dies, postquam Paulus diaconus Aquileien. patria, genere uerò Longobardus, in eam rem operas suas ecclesiæ Christi locauit. is ergo rogatu Adelburgæ filij Desiderij regis libris duobus chronica Eutropij locupletauit, & gesta episcoporum Metensium

Greg. episc. Turonensis. 620 *Beda uenerab.* 730 *Paul. diaconus.* 790

libro uno absoluit. rursum ab eo uita Gregorij papæ libro uno conscripta est, ac sancti Arnulphi miracula libello simplici digessit. uitam item signis & miraculis claram sanctissimi Benedicti metricè insecutus est. is est Paulus ille, qui iussu Caroli historias & electiones per totum annum singulis festiuitatibus sanctorum cum hymnis diuinis distribuit, ornans omnia & illustrans multis portentis, cælestibusque miraculis, ut neque folium quidem sine diuino prodigio abs te legi possit.

NON sunt obscuri, neque mercede sua in ecclesia caruerunt probatissimi quidam auctores, qui circa id temporis in eam rem Christi & sanctorum miraculis uigilias suas & lucubrationes libentissimè nuncuparunt. atqui inter hos Fortunatus presbyter, & Ioannes diaconus uno & eodē sæculo nati plurimùm claruere. dum ille, pollens uersu, multa opera in honorem plurium sanctorum, miraculis diuinis plena, dulciter modulatus edidit, diui Martini uitam præcipuè & mirabilia, ac Leontij uenerabilis episcopi, & multorum aliorum; hic uerò, dum Gregorij S. pont. uitam, in quattuor libros distinctam, fusè lateque extendit, orbi quidem uniuerso testatum relinquit, quanta sit diuina prouidentia, quantusque Dei nostri aduersum sanctos suos amor, quos sic in dies horasque magis illustres & magnificos apud nos reddit. Petri etiam Damiani, qui ex monacho diui Benedicti Hostiensis episcopus creatus est, inter cetera opera unū habemus, cui nomen dedit Miraculorum sui temporis: ubi toto opere nihil magis probat & eruditè quidem, non minus scilicet suum sæculum miraculis claruisse, quàm quæ præcesserant. sed idem auctor, dum Floræ & Lucillæ, dumque sanctorum martyrum, Cassiani, Bonifacij, Anastasij historiam retexuit, totus mirabilis est, & in miraculis uersatur. Successit huic Alphanus quidam archiepiscopus Salernitanus, uir in diuinis scripturis nobiliter doctus, philosophus ac theologus celeberrimæ opinionis. is duodecim martyrum fratrum agones ac miracula metricè prosecutus est. Floruit per id temporis diuus Bernardus maximus, & ipse miraculorum obseruator: quod qui intelligere ex ipso uolet, legat Malachiæ uitam, uerè & Christianè à sancto collectam. Sed quid moror? an non tibi magnæ habendæ gratiæ sunt ô felicis beatæque memoriæ Metaphrastes sanctissime, qui multis tuis laboribus ac sudoribus beatorum martyrum certamina exornasti, ac Dei laudem, & sempiternam martyrum gloriam in enarrandis prodigiis, quæ per ipsos Deus egit, unicè ampliasti? Audi, te etiam atque etiam oro, lector, primùm, quis hic Simeon Metaphrastes fuerit, quantaque auctoritate in Christi ecclesia polluerit: deinde uerò quid de miraculis (quæ ecclesia ubique ostentat) sentiendum sit, perspicuè cognosces. Fuit igitur uir hic cum primis sanctus, & apud Græcos patres sanctorum catalogo ascriptus: ut uel hac parte plenissima fides eius scriptis à nobis adhibeatur. ad hæc apud Græcos nullus tam bene audit non tantum sanctitatis gratia, sed & scientiæ commendatione atque Metaphrastes noster. Psellus itaque ille uir egregiè eruditus, atque inter eloquētes Græcos honorabili in loco connumeratus, Metaphrastis uitam ornatè & compositè describit, sanctimonia & sciētia ornatissimam. Theodorus deinde Balsamon Antiochenus patriarcha, qui, ut testatur Gregorius patriarcha Constantinopolitanus in eo libro, quem pro confessione concilij Florentini edidit, quadringentis annis antea fuit, & Nomocanomen Græcum interpretatus est, exponens sexagesimum tertium canonem sextæ synodi Constantinopolitanæ, quæ dicitur in Trullo, & sub his uerbis habetur, Martyrologia, quæ falsò cōficta sunt ab his, qui sunt inimici ueritatis, ut Christi martyres dehonestarent, & eos, qui hæc audiunt, attraherent ad infidelitatem, iubemus non esse in ecclesia publicanda, sed igni tradenda; eos uerò, qui hæc admittunt, uel tanquam ueris fidem adhibēt, anathemate condemnamus. is, inquam, hunc ipsum canonem exponens, in laudem Metaphrastis sic loquitur, Magnæ igitur habendæ sunt gratiæ Metaphrasti ipsi felicis beatæque memoriæ, qui multis laboribus, ac sudoribus ueritatis beatorum martyrum certamina exornauit in Dei laudem, & sempiternam martyrum gloriam. Theodorus item alter prodromus dictus tempore Andronici imperatoris Constantinopolitani iunioris anno domini 1270 in breui illa auctorum sacrorum historia Metaphrastis nostri honorificam mentionem facit hisce uerbis, Qui ecclesiam sermonibus suis ornarunt, hi sunt, Magnus Dionysius Areopagita, magnus Athanasius, magnus Basilius, Gregorius, Chrysostomus, Nycænus, Cyrillus, Maximus, Ioannes Climax, Nilus, Ephren

Marginalia: *Fortunatus. Ioā. diaconus, postea Io. VIII. papa.* 870 — *Pet. Damianus,* 1050 — *Alphanus.* 1100 — *Bernardus.* 1140 — *Metaphrastes,* 1200 — *Can. 63. synodi 6.* — *Theodorus prodromus.* 1270

Ephren Syrus, Metaphrastes suauiloquens, Nicephorus etiam Callistus. Xanthopulus, scribens de Simeone Stilitæ, ita ait, Si quis admiranda sancti Stilitæ facta nosse uelit, eum ad historiam eius legendam mittimus, quam post magnum Theodotitum, optimè qui eodem nomine appellatus est, Simeon Metaphrastes conscripsit, nouum quoddam & admirandum in ea ex omnium generum cibariis conuiuium omnibus proponens. Ad hæc concilium Florentinum, sub Eugenio IIII. celebratum, memoriam honorabilem Metaphrastis nostri sub his uerbis agit, Non nullos uestros doctores in medium producemus, complures uerò alios ad aliud tempus reseruabimus, qui omnes professi fuerant spiritum sanctum etiam ex filio procedere. In primis igitur Simeon Metaphrastes uestris in ecclesiis celeberrimus accedat, qui in beati Dionysij uita inquit, Terminum corporeæ peregrinationis accipit, & quæ spiritus sunt, spiritualiaque exercet, ac in cælos Christus meus ascendit, ad paternamque sedem reuertitur, & spiritum, qui ex ipso procedit, discipulis suis dimittit, ut ipsi gentem infidam regant. Ex huius ergo sancti sententia apparet, spiritum sanctum à patre, filioque procedere. Genadius etiam scholarius patriarcha Constantinopolitanus in defensione concilij Florentini, & Corinthius rector Græcus sanctissimum hunc Metaphrastem ornatissimis uerbis nominant. Leonardus denique Iustinianus, patricius Venetus, ut nobilissimus, ita & doctissimus, in præfatione uitæ beati Nicolai, quam de Græco in Latinum uertit, de eodem Metaphraste loquens ita ait, Magni Nicolai uitam scribere orsus sum, neq; omnia in eum libellum congessi, sed ea tantùm, quæ apud Græcos idoneos, maximè apud Simeonē Metaphrastem de illo scripta, & ecclesiis probata inuenimus. Vides'ne, quāta pro hoc uiro testimonia adduxerimus? & quòd sanctus, quòd doctus, quòd idoneus, quòd eloquens, quòd in Græcis ecclesiis celeberrimus fuerit, quòd inter eos computatus, qui ecclesiam sermonibus suis ornarunt, quòd sanctorum uitas descripserit?

Niceph. lib. 14. hist. eccl. c. 51.

Cōcilium Floren. sess. 7. habita Ferrariæ.

Genadius.

Corinthius.

Leonardus Venetus.

Is itaque tam magnus, tantaq; auctoritate, & tam glorioso nomine gaudens Metaphrastes, dum innumeras sanctorum uitas fideli nobis refert relatione, ea miracula narrat per sanctos gesta, quæ & Dei gloriam ac potentiam latè commendare possint, atque ipsorum sanctorum memoriam in ecclesiæ Christi, mentibusq; fidelium impressam reddant, nec contentus est ecclesiasticarum rerum pronuntiator sincerus, explicator prudens hic, grauis uerusque historicus, mirabilia narrasse, quæ olim Deus, dum sancti à fidelibus inuocarentur, miraculosè egisset, nisi addetet etiam & suo tempore, immo omni ætate in Dei & sanctorum honorem conseruandum, & ueram fidem retinendam futura semper uera prodigia, & certissima miracula, atque admirabilia diuinæ potentiæ portenta, quæ omnem naturæ ordinem transcendant, ac ualde exuperent. Longum esset ipsius uerba omnia referre: sit, precor, satis mihi hîc lector amice, signasse auctorem, qui de miraculis sanctorum mirandum in modum perlongo tractatu loquitur. legant fideles, legant prudentiores, legant simpliciores, semper occurret sacramētorum integer usus ab ecclesiæ natalibus ad nos usque seruatus, quem isti sic subsannant. occurrent uera dogmata, quæ cum patribus retinemus: isti uerò penitus obliterata habent. occurret de gratia & libero arbitrio, de fide & operibus, de meriti ratione, de missa, de ecclesia catholica, de scriptura sacra, de traditionibus patrum, de cæremoniis, humicubationibus, canticis ecclesiasticis, genuflexionibus, prostrationibus, de dedicationibus ecclesiarum, altarium, ac cœmeteriorum benedictionibus, de luminaribus, de multisque aliis, quorum usum nos à primis patribus acceptum custodimus, seruamus, & retinemus: isti uerò derident, contemnunt, despiciunt, pro nihilo putant, non curant. occurret antiqua consuetudo, à primis sæculis nata, processionum præcedente signo, uenerandæ crucis, uisitationes ecclesiarum, stationes cum orationibus limitatis, & genuflexionibus, ne, cùm ea facimus, nos stultus ac uanus quisquam superstitiosos appellet, & nouorum rituum innentores. occurrent gratiæ uisibiles, quas sæpe Deus præstitit, dum fideles per episcopos, ac presbyteros benedicebantur. occurret uestitus simplicitas, & asperitas patrum antiquorum, sanctitatis ipsorum, atque excellentiæ indicium & insigne, ieiunia frequentissima, quadragesimalis sacrosancta obseruatio, quartæ & sextæ feriæ celebratum antiquitus ieiunium pro impetranda uenia, aliisque beneficiis consequendis: quæ cuncta quasi uana, nulliusque frugis, immo res esse inutiles, superstitione plenas, ad aliquid obtinendum à Deo hoc no-

Compendium historiarum Metaphrastis.

ſtro ſæculo à nouis quibuſdam euangelicis hominibus audimus, uniuerſaque nihili pendere uidemus. quantum ad dies feſtos attinet, occurrent in eadem hiſtoria paſſim non omnes dies æquales, ſed alium alio celebriorem & ſanctiorem: ut eſt ſabbathum ſanctum, dies dominicus, paſchæ ſolennitas antiquiſſima, natalis domini, penthecoſtes ſolennitas, epiphania, paſſio dominica, tota integra hebdomada celebris, dominica in ramis palmarum, feſtum conſecrationum eccleſiarum in ipſis, quæ conſecrantur, & in earum anniuerſariis, feſtum Laurentij martyris, Michaelis archãgeli, exaltationis ſanctæ crucis, præſentationis ſanctiſſimæ Mariæ; apoſtolorum Petri & Pauli, Clementis papæ & martyris, Theodori item martyris, Euthinij, multique alii ſolennes dies apud patres noſtros cuſtoditos, Chriſti ac matris eius, necnon aliorum ſanctorum; ne ampliùs calumnientur turpiſſimi iſti, cum noſtro ſæculo ob quæſtum, ac turpe lucrum (ut aiunt) omnia hæc conficta, immo nata fuiſſe. Verùm ſi tam inſigni ſanctorum amore lector teneris, oſtendit ſe, atque occurrit tibi apud hunc auctorem ſanctiſſima Dei genitrix, quæ poſt Deum ſalus ſit mundi totius, & humani generis refugium, quæ ſemper præſtò adſit eam deuotè ac cum fide inuocantibus, multis in eam rem oſtenſis argumentis: contrà uerò ipſam ſacrilego ore execrantibus, (ut faciunt inſani iſti) adeſſe ultionem probant ibidem portenta non pauca. occurret etiam tibi, (quod utique audire longè eſt gratiſſimum) ſanctos poſt mortem in cælum recipi, Deum uidere, orare pro nobis, & nobis multa beneficia exhibere. occurrent nihilominus miracula, quæ quotidie ad ſanctorum inuocationem fiunt, ut ueram fidem in nobis Deus confirmet, & per aperta documenta doceat, nobis adeſſe, ſeque, ac mentes hominum paterno ſtudio curare. O' Deum immortalem, quoties audies ex Metaphraſte noſtro ſanctos Dei uirtute miracula facere, & ſanitates conferre? quoties ex eo intelliges (ne modum, quo te audituri ſint, addubites) ſanctos, qui tam magnam poteſtatem habent poſt mortẽ, ut non mortui, ſed dormientes, & uſqueadeo uiuentes dici habeant, in Dei & Chriſti lumine ſcire, quæ circa nos aguntur? quod cùm audit, quàm ſuo naſo ſe ſuſpendat Caluinus, ſuperiore libro uidimus. Sanctorum uigiliæ, & cum ieiunio celebratæ; ſanctorum reliquiæ, collo à fidelibus antiquitus geſtari ſolitæ, atque honoratæ; ueſtes, resque exteræ, in ſummo pretio olim habitæ; & quæ multa beneficia fideli populo, & gratias à Deo impetrarint, & dæmones ipſos eiecerint, obniæ tibi paſſim erunt. ſi peregrinandum tibi ſit ad ſanctos, eorumque ſepulcra; putas'ne defutura tibi apud Metaphraſtem noſtrum antiquorum patrum exempla, quos ipſe imitari malis, quàm cum Zuinglianis eos deludere, contemnere, atq; irridere, qui hiſce peregrinationibus ſtudent? quàm fides tua erga martyres roborabitur, cùm ſic adiutos diuinitus, qui ad eorum memorias confugientes pernoctaſſent, toties hìc legas; cùm interceſſores, legatos, aduocatos, & mediatores ad Deum citra redemptoris noſtri contumeliam tot datis ſignis hìc intuebere; cùm ſanctos, qui honorant Deum, ipſum & IESVM Chriſtum honorare intelliges; cùm exauditos eos ſæpe pro nobis orantes patronos, propugnatores, ſeruatores, cuſtodeſque eſſe, multis pignoribus acceptis, ex ea hiſtoria didiceris. quantum conſolationis (probè ego noui) habebis, cùm morem non recèns natum, ſed antiquum fuiſſe cognoueris, in die paſſionis ſanctorum martyrum ſolennes conuentus apud illos haberi ſolitos, hymnos in ipſorum honorem decantatos, plurimùm gaudere ibidem ſolitam Chriſti plebem, necnon templa, atque altaria eorundem diuerſimodè exornata, & uiſitata, uariaque illic donaria, ac uota oblata eſſe: ut & dæmones ipſi ſanctorum uirtutem, ac potentiam etiam inuiti faterentur. Hi ſunt ſancti illi, quorum ſepulcra ciuitates ſanctificant; quorum ſanguis urbes illuſtrat; quorum potentia uniuerſa præſeruat; quorum memoria cunctos recreat, & orbem diuinis miraculis complet. hæc ſunt miracula, quæ, cùm apud ſanctorum memorias fiunt, ſplendorem uitæ ſuæ poſt eorum obitum firmiſſimè teſtantur: ut taceam eis probari ſatis antiquum ac licitum eſſe in eccleſia imaginum uſum, eaſque uenerandas eſſe, recurrendo ad prototypum, id eſt, imaginatum, ipſarumque contemptores grauiter fuiſſe punitos; ut præterea etiam multa, quæ ibidem ego legi, non de miraculis tantùm ſanctorum, ſed de eorum imaginibus, templorum cultibus, uotis monaſticis, cælibatu, de mortuorum ſepultura, deque multis aliis.

VERV'M, ne in immenſum ferar, tam diuque oratio noſtra erret, uenio ad duo illa

eccleſiæ

ecclesiæ lumina, uno eodemque tempore exorta, sidus utrunque clarum ac sanctum, S. Thomas. S. Bonauentura.
beatum scilicet Eustachium, qui & Bonauentura de balneo regio natus, ac diuum Tho- 1274
mam, illum quidem uulgò Seraphicum, hunc uerò Angelicū, meritò appellatos. scri-
psit ille quidem inter satis egregia opera sua libellum super sui patris beati nimirum
Francisci uita, tanta rerum maiestate, tanta sententiarum grauitate, & miraculorum
copia refertum, ut mundus totus in eo legendo instrui possit, & ad Dei amorem per B.
Francisci exemplum instaurari, atq; antiquorum miraculorum optimè recordari. ubi,
cùm innumera miracula ad inuocationem apostolici uiri Francisci diuinitus acta recen-
suisset, hoc epiphonemate finiuit, Gloriare iam igitur securè in crucis gloria Christi Oratio S. Bonauent. ad B. Franciscum.
signifer gloriose, quoniam à cruce incipiens, secundum crucis regulam processisti; &
tandem in cruce proficiens, per crucis testimonium, quantæ gloriæ sis in cælo, nec mi-
noris quidem, quàm uirgam olim Moysi, cunctis fidelibus innotescit. securè iam te
sequantur, qui exeunt ex Aegypto: quia per baculum crucis Christi, mari diuiso, de-
serta transibunt in repromissam uiuentium terram, Iordane mortalitatis transmisso,
per ipsius crucis mirandam potentiam, antiquis renouatis miraculis, ingressuri. quò
nos introducat uerus populi ductor, miraculorum singularis patrator, omnium salua-
tor Christus Iesus crucifixus per merita serui sui Francisci, ad laudem & gloriam unius
Dei, qui in Francisco quotidie gloriosior cernitur uiuens ac regnans in sæcula sæculo-
rum. Amen. Hæc ille. B. etiā Thomas multis in locis pro ueris miraculis certat. et S. Thom. in sententiis, & in psc. & in summa contra gentes.
certè utcunque in tam præclaros uiros ludant subsannatores isti, nemo, qui mente non
erret, sed iudicij compos fuerit, non pluris unum Thomam æstimabit, aut unum Bo-
nauenturam, quàm Lutheros decem, & mille Caluinos.

Nostro etiam sæculo extiterunt uiri illustres, apostolico feruore pleni, qui magno
studio, ac summa diligentia in sanctorum miraculis referendis, non ipsa è lacunis, sed
ex clarissimis fontibus eruendo euituerunt. sunt illi sanè quamplurimi: occurrunt tamē
nunc tres, quos nostra ætas & uidit, & suspexit. primus est Ioannes Eckius, Sueuus na- Ioan. Eckius.
tione, qui & floruit anno à Christo nato 1520. is præclarus auctor contra insurgentes 1520
suo sæculo pessimos hostes cominus multis concertationibus pugnauit: eminus etiam
libris editis congressus est cum Lutheranis. scripsit multa, quæ uulgò circumferuntur.
sed, quod ad rem attinet, homilias illius habemus de tempore, & de sanctis, omni pie-
tate, fide, ueritate, & miraculorum potentia refertas. Haud multò pòst claruit Georg. Vuicelius
Georgius Vuicelius Germanus; cuius opera excusa fidem nostram optimè confirmant, 1522
hostes pudore suffundunt, ueritatem demum catholicam uerissimis rationibus regnare
cogunt. omitto referre ea, non quòd nobis pergratum non sit, optime lector, nostro-
rum magistrorum ubique & dicta, & facta zelo fidei iactare, ubique inculcare, & osten
tare: sed quòd ea numero nullo comprehendantur, tantæ sunt ab eo uiro pro Christi
ecclesia susceptæ uigiliæ. is igitur auctor dedit nobis & Martyrologium, & flagialo-
gium cumulatissimum & recentissimum.

Omnium ultimus, & nescio, an uerè dixerim, omnium absolutissimè ac locuple- Aloysius Lipp.
tissimè, super hoc negotio scripsit Aloysius Lippomannus sanctorum patrum uitas, 1555
pietate & miraculorum uirtute plenas. is ergo clarus pontifex de religione nostra Chri-
stiana optimè meritus operæpretium se facturum arbitratus, si sanctorum uirorum fa-
ctis, atque exemplis, si quid adhuc nequissimi spiritus superesset, ac palpitare uidere-
tur, (superest, proh dolor, non parum) ipse penitus extingueret, & suffocaret, ac ue-
luti lethifera plantaria, ita radicitus de agro ecclesiæ extirparet, ut nullatenus repul-
lulare posse uideantur. decreuit itaque sanctorum patrum uitas, ab eruditis quidem &
approbatis uiris conscriptas, in octo uolumina redigere: in quibus istorum improborū
blasphemiæ omnes, & deliramenta adeò iugulata & confossa reperiuntur, ut nisi quis
ultro insanire uelit, & tenebras in meridie palpare, ac prudens (ut dicitur) & sciens in
inferni profundum sese præcipitare, his ulteriùs decipi, & implicari non possit. ne ue-
rò fortè quis cursim legens, quod ad perditionem impij dogmatis faceret, non tam fa-
cilè aduerteret, glossulas, id est, scholia quædam parua in ipsis paginarum marginibus Aloysii diligentia.
apponere cogitauit, ut lectorem & de his, quæ legeret, commonefaceret, & de pluri-
bus, quæ ipse per se absque admonitore adinuenire posset, cautum redderet. cui enim
dubium unquam esse poterit, quòd si ea uera Christi fides esset, quam nouelli isti præ-

cones post 1520 annos annuntiare inchoarunt; illa procul dubio, & non alia & à sanctis apostolis, qui primitias spiritus habuerunt, & ab his, qui primitiuæ illi ecclesiæ uirtutum omnium parenti successerunt, necnon à Deo dilectis martyribus, inclytisque eius confessoribus, qui successiuè ad hæc usque tempora uixisse reperiuntur, & prædicata, & omni studio fidelium auribus, & cordibus affixa fuisset? at uerò, cùm nostra hæc fides, &, quam hodie profitemur, doctrina in tota Dei ecclesia per uniuersum Christianum orbem ab omnibus sanctis, per omnes ætates, gradus, & ordines, tot miraculorum exhibitione, tanta sanguinis effusione exculta & concelebrata fuerit, necessariò consequitur, hos, tanquam antichristos, ac nouorum dogmatum assertores, expellendos prorsus & abiiciendos esse, atque illud nobis tenendum euangelium, & in eo moriendum, in quo martyres & sancti confessores tot signis claruerunt; in quo maiores nostri salui facti sunt; in quo parentes nostri baptizati, & in quo nos denique nati sumus.

Respondetur aliis duabus Caluini obiectionibus; atque etiam docetur miracula solennes quasdam ueritates cæremonias esse; deq; ipsorum miraculorum usu multiplici, ac legitimo multa diligenter traduntur. Cap. IX.

ON ergo dubitandum est Caluine, quin edantur quotidie innumera prodigia, quamuis non ea omnia sint scripta, neque omnia ad omnes perferantur. huic orbis angulo noti sunt sui sancti, nota prodigia, nota sua portenta: illi rursus prouinciæ dedit Deus aliquorũ sanctorum reliquias, ac memorias, ut seruarentur, data pro cælestis thesauri custodia nõ minima mercede. & sicut dedit olim Deus sua signa, sic & hodie, ac dabit quotidie, si opus fuerit: ut nulli probetur malitiæ excusatio, sed uitio quisque suo malus sit, bonus uerò Dei beneficio. Verùm adte, Caluine, redeo, atque aliæ tuæ obiectiones non minùs breuiter, quàm uerè dissoluentur. *At ut uerum sit, miracula tamen allegant, quæ animum alioqui bene compositum labefactare queant, adeò aut friuola sunt & ridicula, aut uana & mendacia:* negare nec uolumus, nec possumus Caluine, suspicione falsorum miraculorum non nullam aliquando ambiguitatem ueris aspergi. quorundam enim auaritia falsas miraculorum imposturas comminiscitur, ex quibus deprehensis ac manifestis, quæ uerissima sunt, nescio quo pacto incerta redduntur: quod est in religione pestiferum, & execrandi, qui ea confingunt; maioresq; pœnas merentur, quàm qui adulterant pecuniam, aut antidoto admiscent aconitum. ex quo factum est, ut semper creditum sit à maioribus nostris multò quidem ualidiorem esse rationem rectè reputanti, quàm miraculi admirationem subitam. Sed ut hoc ita sit, num omnia miracula, omni ætate edita, in uniuersum damnabimus, quòd à turpissimis non nullis hominibus turpis lucri caussa adulterina aliquot immista sunt? num uera prodigia, quæ sancti magna certitudine narrant, quorum tota communitas fidelium testis est, omnino ab ecclesia exulabunt, quòd fucata quædam & adumbrata miracula, specie uerorum, & sub eorum imagine multos deceperũt? si sic est Caluine; pereant scripturæ diuinæ necesse est, quòd eis pro catholicis peregrinas ac profanas non nulli admiscere tentarunt, & quòd hæretici ex ipsis fucum nobis faciunt. immo si ita est, ut ru sentis; nullus iam fuerit ueræ pecuniæ in orbe usus, quòd non semel nummos adulterinos pro ueris accipere contigerit. num uirtus damnanda, si interdum recti specie fallamur? Verùm, quoniam de notis, quibus Dei miracula à fictis, fucatis, & adumbratis optimè dignoscuntur, ac distinguuntur, paulò mox acturi sumus; hîc diù non immorabimur. satis erit id unum admonuisse hoc loco, adulterina nimirum miracula (qua Deus est bonitate & iustitia atque ueritate) nunquam diu in ecclesia regnare permitti, sed magis cum ingenti dedecore ac pudore eorum, qui illa commenti sunt, in fumum semper abiisse, datis condignis pœnis ab auctoribus: quemadmodum testes sunt ætates omnes, prouinciæ, ac gentes uniuersæ.

Tertia calumnia Caluini.

Falsa miracula sæpe uerorum fidem destruunt & abrogant.

Nec

NEC *tamen, etiam si ualde prodigiosa essent, contra Dei ueritatem ullius momenti esse oportebat: quando & nomen Dei sanctificari ubique & semper conuenit siue portentis, siue naturali rerum ordine:* de fine, usuque miraculorum legitimo satis nos scriptura admonet Caluine, multiplexque ex arcanis litteris uerorum prodigiorum usus colligitur. Principiò, ille longè omnium nobilissimus est, confirmatio uidelicet euangelicæ ueritatis, apostolicæque prædicationis per subsecuta signa, ut Marcus euangelista docet, & Lucas ita factum fuisse per apostolicos testificatur. estque huic simillimum illud apostoli, salutem annuntiato euangelio fuisse confirmatam, contestante domino, signis, & portentis, & uariis uirtutibus. unde, cùm diuus Ioannes proximè præcedenti capite suæ euangelicæ historiæ multis argumentis ostendisset Christum esse uerum Deum, unicum ipsius filium, ac Dei agnum, altero quidem capite eiusdem narrationis miraculum obiecit, quo quidem Christus uerus Deus declaratur, & filius, atque agnus: incipiebat enim noua & inaudita prædicare mundo. meritò ergo ea ingentibus miraculis confirmare studuit, ut homines crederent auditis, & in fide solidarentur. unus est hic, non postremus, sed primus miraculorum usus. Regulus item ille, cuius filius sine Christi descensu, sine ulteriore signo, sed uerbo tantùm diuinitus fuit curatus, cognito quòd ab ea hora filius suus bene se habuisset, in qua ei IESVS dixerat, Filius tuus uiuit, & credidit ipse, & domus eius tota. unde eo ipso uerbo, quo sanatus est filius, illud aliud uerbum, Ego sum lux mundi, et illud, Ego sum uita, et illud, Ego & pater unum sumus, cõfirmantur. quare uera miracula nouo uerbo non dant ueritatem, sed bene eam confirmant, ac ueluti obsignant. Illi ergo homines, dicebat S. Ioannes, cùm uidissent, quòd IESVS fecerat signum, dicebant, Quia hic est uerè propheta, qui uenturus est in mundum. sicut enim euangelista Ioannes doctrinam Christi, qua se patri coæqualem, & uitam habere in se ipso prædicabat, insigni quodam miraculo illustrauit, ac corroborauit, paralytici nimirum cuiusdam curatione: ita capite sexto priùs, quàm introducatur Christus, docens se uerum & uiuum panem esse, ut si quis ex ipso manducauerit, uiuat in æternum, miraculum illud grande, quo dominus de tam parua materia tot hominum millia cibauit, euangelista proponit: ne nudam doctrinam, sed tanto miraculo confirmatam, scripsisse uideretur. Videntur porrò mihi miracula fuisse ueluti solennes quasdam cæremoniæ, quibus solent homines rei magnæ & inauditæ applaudere, & eandem confirmare: stabiliunt siquidem, ac firmant mirum in modum prodigia hactenus non uisa doctrinam nunquam auditam, & illam ueluti in possessionem (ut ita loquar) ueritatis mittunt, & collocant. sic etiam multis sæculi huius rebus nimiùm arduis usu uenire intuemur, ut, cùm aliquid duraturum curamus & firmum, illud solennibus pompis confirmemus. inungitur exempli gratia rex; solennes fiunt pompæ, quibus regia illa auctoritas stabiliùs sanciatur; nouo marito solenniter sponsa datur, idque haud alia causa, quàm ut res aliquando duratura nobilitate incepti firmetur: sic & doctrina Dei, (humanum dico, qui sacra profanis confero) cùm cœpit promulgari, per solennia miracula auctoritatem accepit. Mosaicæ etiam doctrinæ (ne uana uideretur) prodigia sunt adiecta, nempe traiectio per mare rubrum, aqua de petra, manna de cælo, tonitrua & fulgura in aere, nubes interdiu, ignis columna noctu: ut ab his, diuina quadam dispensatione dispositis, legis dandæ auctoritas sacrosancta ostenderetur, atque intelligeret omnis, qui postea legem aut doceret, aut audiret, se certum docere, siue legem Dei audire. euangelij etiam tempore edita miracula, obsignationes & appendices sunt diuini uerbi, sanctæque doctrinæ perpetuò duraturæ. et quemadmodum inter res ciuiles plus auctoritatis antiqua sigilla litteris appensa afferunt, quàm noua, quæ ob nouitatem non nunquam suspecta habentur: ita & in diuinis rebus multum ponderis & auctoritatis pro confirmandis miraculis (quæ sunt sigilli loco) uetustas habet. Hæc de primo miraculorum usu.

Quarta obiectio Caluini.
Multiplex usus miraculorum.
Primus usus et finis est prædicationis confirmatio.
Marc. 16.
Act. 14.
Hebr. 4.
Ioan. 1. 2.
Euangelista magnis doctrinis magna miracula adiũgunt.
Ioann. 4.
Matth. 9.
Ioann. 6.
Miracula, solennes cæremoniæ.

ALTER usus, siue finis miraculorum est Dei & Christi sui gloria. huius finis bis meminit Ioannes in uno capite: narrat enim cælestis euangelista excitatione Lazari fuisse excitatas turbas ad diuulgandam Christi gloriam. Turba, inquit, multa, quæ uenerat ad diem festum, cùm uidissent, quia uenit IESVS Ierosolymam, acceperunt ramos. rursum, Propterea, ait, obuiàm ei turba uenit, quia audierant eum fecisse hoc signum, hoc enim tam prodigiosum miraculum, (ut post quattuor dies mortuus in uitam reuo-

Alter usus miraculorum, Dei gloria.
Ioann. 12.

 caretur)

caretur) quale ab orbe condito auditum non erat, & diuinam quandam uirtutem præseferebat, honorem Christo talem præbuit, qualem nulli unquam prophetarum datum legimus. Benedictus, acclamabant, qui uenit in domini nomine. hunc alterum finem, nempe gloriam Dei, cum superiore illo de confirmāda doctrina, uno in loco coniunxit idem hic euangelista Ioannes. Hoc, inquit, fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ: & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Tertio loco non pigebit addere accommodata fuisse miracula Christi ad probandam beneuolentiam, qua erga ipsum æternus pater affectus erat. etsi enim (ut suprà docuimus) sola miracula hominis sanctimoniam non satis probent: at tot signa confieri non poterāt tam euidentia, & tam frequentia, nisi Deus fuisset cum eo, ut Nicodemus dicebat: quomodo etiam homo peccator posset tam crebrò à Deo exaudiri, iuxta illuminati cæci sententiam, totque, ac tanta fecisse prodigia, si peccator fuisset? Quartus usus est humanæ scilicet incredulitatis, impietatis, atque obstinatæ mentis arguendæ finis. Iudæi duri & difficiles nullo pacto inducebantur, ut crederent, datam Christo domino à patre suo potestatem remittendorum scelerum. Dei igitur filius, in salutem omnibus positus, paralyticum illum surgere è lecto, & abire domum celerrimè iussit. Vt igitur sciatis, inquit, quia filius hominis potestatem habet peccata dimittendi, dixit paralytico, Surge, & ambula. Fiunt etiam quintò miracula, ut eis summam illam suam prouidentiam & curam erga humanas res, maximè uerò in sanctos ac sibi dilectos Deus optimè declaret. sic non sine miraculo Loth de incendio eripuit; sic tam prodigiosis plagis Pharaonem percussit; sic Danielem inter ora leonum secum inclusorum nimiùm esurientium innocuum custodiuit; sic tres uiros Ananiam, Azariam, Misaelem in flammis ardentibus, & non urentibus illæsos custodiuit. Omitto plura referre, cùm rei huius in scripturis sanctis infinita pænè exempla occurrant.

Ioan. 2.

3. usus miraculorum, commēdatio innocētia.

Ioan. 3.

Ioan. 9.

4. usus miraculorum, condēnatio obstinationis.

Matth. 9.

5. usus miraculorum; ostensio amoris & curæ erga suos.

Hi sunt fermè omnes usus & fines uerorum miraculorū. quòd si plures reperiātur, facili opera ad hos, tanquam ad primos & omnium summos, licebit referre. ergo quæ à Deo fiunt miracula, primo loco fidem confirmant. satis profectò quidem absurdum esse nobis uidetur, si quæ audimus euangelij esse signacula, ea ad diruendam fidem quis conuertat; & si, quæ ueritati tantùm obsignandæ destinata sunt, ea mendaciis confirmandis quis accommodet. unde Moyses præcipit, ne prophetæ miraculis quāuis claro, docenti tamen contra legem quoquo pacto credatur. deinde uana sunt ea prodigia, quæ non Dei, sed hominum gloriam spectaur; sicut & illa, quibus nec innocentia, aut iustitia, sed scelus commendatur; & quibus non damnatur obstinatio, sed crescit; aut quæ nullā prouidentiā custodiæ & amoris erga nos diuini nos docent, sed magis Satanicæ præstigiæ iure optimo quis reputare & æstimare possit. At Caluine miracula, de quibus mater ecclesia tantopere gloriatur, primo loco fidem nostram antiquissimam unicè firmant, ac stabiliunt. induxi sæpe in eam rem Augustinum, Chrysostomum, atque alios, nunc uerò diui Ambrosij uerba referam, quæ pro translatione corporum beatissimorum martyrum Geruasij & Porthasij habet. Detestabilior istorum (erat porrò sermo de illuminato cæco contactu tantùm reliquiarum, cui miraculo non nulli assentiri nolebant) quàm Iudæorum pertinacia est. illi cùm dubitarent, uel parentes interrogabant; isti occultè interrogant, palàm negaur, iam non operi increduli, sed auctori. Qui non credunt a' martyribus posse aliquem visitari, Christo non credunt. ipse enim dixit, Et maiora his faciet. Et qui sic non credunt, ostendunt alterius fidei fuisse martyres, qua'm ipsi credunt. neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam, quam isti non habent, iudicarent. fidem illam, maiorum traditione firmatam, sanctorum uirtute, etiam dæmones ipsi sæpe uicti negare non ualent, quam negant Arriani. (&, quam negant Zuingliani, nos possumus addere, Caluine) Hæc Ambrosij uerba quem animum non cōmouerent, atq; omni ratione flecterent? B. etiam Rampertus quadragesimus episcopus Brixiensis de B. Philastrio, eiusdem ecclesiæ sanctissimo pastore, locutus dicebat, Pauca ex tam plurimis miraculis, quæ Christus per sanctum suum pontificem, ut ueram fidem nobis confirmaret, misericorditer gessit, confluentibus cateruis ad feretrum beati confessoris, amatoris, & prædicatoris sui, ueraciter & compendiosè scribere optimum credimus. Deinde hisce miraculis nimiùm

Deuter. 13.

Miracula, per ecclesiam approbata, fidem cōfirmant.

Ambr. serm. 91.

Rāpertus in uita Philastrii.

Dei & Christi gloria illustratur, ut auctor est Aug. integris duobus capitibus libri 20 de ciuitate Dei: & qui eis detrahit, non tam illorum gloriæ contradicit, (quemadmodum suprà dicebat Ambrosius) quàm diuinæ maiestati, quæ se sic in sanctos diffundit, inuidet. Item hæc prodigia splendorem uitæ innocentiæ, iustitiæ fidei sanctorum aperte testantur. unde de quadraginta & octo martyribus locutus D. Gregorius Turonensis episcopus in libro, in gloriam plurimorum martyrum edito, aiebat, uirtutibus illis ac portentis, quæ ad memorias eorum martyrum quotidie fierent, opptimè declarari, quanti meriti fideique erga Deum fuerint. idem etiam auctor antiquus & uenerandus sancti Clementis papæ & martyris miracula sic finit, Immensæ gratiæ domino referuntur, qui & martyris uirtutem prodidit, & fidelis sui orationem implere dignatus est. Verùm missa hæc faciamus, cùm hoc ipsũ ab antiquis multis patribus sit obseruatum.

Miracula nostra in Christi gloria nauce cedunt. Augustinus. Miracula sanctorum optimè declarant ipsorum iustitiam. Cap. 43.

Cedit aliquando importuna hominum obstinatio sanctorum miraculis, diuinæque uirtuti: immo non nunquam Saranica contumacia ab ipsis conuincitur. annotauit hoc perpulchrè, nimiumque eleganter diuus Eusebius in enarratione passionis sanctæ Blandinæ martyris Lugdunensis. sed præstat ipsum audire. VBI SVNT, inquit, qui dicunt uenerationem sacris martyrum deferendam nõ esse corporibus? ecce cruentæ feritatis immanitas, quæ religionis non recipit sensum, defert uenerationis obsequium; & quæ discretionem rationis ignara non recipit, ad malorum tamen damnationem, quid honoris sanctis debeatur, agnoscit; ac sic supplicium miro modo meritorum efficitur testimonium; & dum pietati reuerentiam præstat, profert tacitam de impietate sententiam. Cùm ergo, carissimi, ecclesia nostra tantis fidei adornetur trophæis, id elaborabat uis iniquitatis, ut se ipsam scelerum nouitate superaret. sacra corpora funeris honore priuãtes, ignibus dant, & post hominum mortem contra ipsam pugnabant humanitatem. cumque iam caussa perisset furoris, finem non imponebant crudelirati; sed tamen uellent nollent, beatitudinis eorum testes erant, quibus etiam mortuis inuidebant. quàm semper malitia cum stultitia coniuncta est. ueneranda ossa in cineres redigebant, quasi uerò possent flammis merita consumi, & uirtutes cum cineribus concremari. quàm confusa dementia. quibus cælum acquirebant, his terram negabant. Nihil ergo fecisti inaudita sæuitia, incassum te extinguere: eorũ memoriam credidisti, quorum gloriam propagasti; dispergis sanctorum puluerem fluctis Rhodani, ne resurgat; sed aqnis resurrectio non consumitur, quæ per gratiam regenerationis etiã aquarum munere celebratur. adorandas reliquias Rhodano tradis: hoc facit uis fluminis in corporis resolutione, quod temporis. Quidquid itaque ex humana substantia auis rapuerit, bestia deuorauerit, unda sorbuerit, etiam si tumulo non clauditur, intra mundi gremium continetur. neque enim reparatio hominis in ratione terræ, sed in legis natura, & in reparatoris uirtute consistit: ipse enim ueridico ore testatus est, Ego sum resurrectio & uita, qui uiuit in sæcula sæculorum. Amen. Habemus etiam id genus innumera, à diuo Chrysostomo annotata in historia S. Babylæ episcopi & martyris contra Gentiles scripta, quam tomo tertio operum eiusdem beatissimi Ioãnis legimus.

Miracula facta sunt ad obstinationem diaboli infringendam. Euseb. in uolumine serm. suo fol. 33. Quibus patronis cælum acquirebant, terram negabant. Chrys. tom. 3.

Vltimò miraculis, quæ ad sanctorum inuocationẽ fiunt, dominus IESVS, quasi apertissimis documentis, docet, infinita sua potentia nobis adesse, resque, ac mentes hominũ paterno studio curare. id obseruauit non semel archiepiscopus ille, diuus uidelicet Gregorius Turonensis in libro, in gloriam confessorum edito. hoc etiam satis expendit Ioannes Cassianus collatione quinta decima de charismatibus diuinis. sanctus item Damianus id ipsum considerat non nullis in locis. hinc factũ uidemus, per diuina hæc prodigia non modò sanitates donari, aut ex sanctorum memoria, & ossium illorum tactu sanctificationem acquiri, ex eorumq; sepulcris ciuitates ac regna nobilitari, illustrari sanguine urbes, & agros præseruari; sed etiam (quod his est multò præstantius) peccatores ad pænitentiam nimiùm animatos esse comperimus, atq; melioris uitæ desiderio incensos, & quasi diuinis flammis mirabiliter conflagrantes, cùm intelligant, quanti Deus suos æstimet, sæpe, legimus, & uidimus. quamobrem optima hæc diuinorum miraculorum nota erit, si in ipsis præclarum hunc, ac pænè diuinum exitum intuebimur.

Miracula sanctorum ostẽdũt Deum gerere curam suorum. Cap. 13. et 100. Io. Cass. c. 3. de suscitato mortuo à S. Machario. Petrus Dam. serm. de S. Ruffino martyre, et serm. de S. Nicolao.

Respondetur

Respondetur quintæ obiectioni Caluini pro ueris sanctorum miraculis; atque certißimæ notæ traduntur, quibus dæmonum præstigiæ à diuinis miraculis distingui debeant; quas à rei substantia, qualitate, modo, usu denique, ac fine esse sumendas ostenditur. Cap. X.

EVM itaque nostrum in sanctis suis laudemus, per quos fides nostra nobis tam fortiter confirmatur, Christi gloria tam illuminatè in nobis splendet, sanctorum innocentia tam maximè inter nos constat, Satanica obstinatio tam longè à nobis excutitur, cura denique, quam de nobis gerit altißimus, tam mirificè commendatur; & per quos sæpe gradum reuocamus in meliorem uitam nos trãsferentes. Sed audiatur Caluinus.

5. obiectio Cal. de auctore borũ miraculorum. *Et meminisse nos decet, suæ esse Satanæ miracula: quæ tametsi præstigiæ sunt magis, quàm ueræ uirtutes; sunt tamen eiusmodi, quæ imprudentes & imperitos deludant. magi, & incantatores miraculis semper claruerunt; idololatriam stupenda miracula aluerunt: quæ tamen nec magorum, nec idololatrarum superstitionem nobis approbant:* miracula, quæ sunt à Deo, (ut auctor est Augustinus in plerisq; locis) multis notis distinguuntur à fictis miraculis dæmonum. nam dæmon, (sicut ab eodem August. docemur) qui Deum odit, & nos à Deo uellet auertere, omnia quæcunque potest diuina æmulatur, miracula præsertim: uidet enim eam rem maximè ad potentiam diuinitatis accedere, quæ est supra natutam. itaque ut est uiribus suis naturalibus præstantior, quàm homo, ac uirium & facultatis naturæ rerum consultior, facilè sensus nostros eludit ad nos fallendos, & abducendos à uero. quamobrem & edit opera stupenda, & se (quod est etiam diuinitatis) conscium fingit rerum abstrusarum, præsentium, præteritarum, & futurarum, uel ipsorum quoque cogitatuum: cùm tamen Deus solus dicatur scrutator cordium, ut homo in contemplanda diuina potentia titubet, & uacillet. est enim ueritati res damnosissima mendacium specie ueritatis tectum. sicque fidem uerorum miraculorum & diuinorum magnopere diminuunt falsa miracula, per dæmones & dæmonum ministros edita. quò execrabiliores sunt, (utì iam nos diximus) nempe Satanæ similes ij, qui in templis nostrorum diuorum miracula fingunt propter quæstum. etenim efficiunt, ut cùm eorum uanitas patefacta fuerit de miraculis ueris, homines dubitare incipiant. ergo miraculosa habent notas uidelicet rei ipsius ueritas & essentiæ, qualitas, modus actionis, caussa efficiens, caussa mouens, & finis. ad hos, tanquam ad lapides Lydios, examinanda miracula sunt, tum Christi & sanctorum, nempe diuina, tum ficta & diabolica: qualia primò sunt, quæ per semetipsum Satan facit, ut cùm non uisus loquitur: aut aliquid agit, ut cùm aliquem morbo affligit, & sanat; cùm eius iussu lapidis, uel sanguinis, uel carnis imber effluit; cùm in aere committit acies armatas; cùm assumpto aereo corpore, se exhibet hominibus conspiciendum, ut passim in nouo orbe, & antea in Canaria, & in insulis illis fortunatis: aut cùm loquitur in idolo, ut quondam Gentilibus; aut in arbore, ut quercus Dodonææ; aut in homine, ut in sacerdotibus templorum, uiris ac feminis. habet quoq; suos ministros magos, incantatores, lamias, ueneficas, & omnia genera diuinaculorum, augures, haruspices, interpretes somniorum & omnium, chiromanticos, geomanticos, hydromanticos, & alias dicendi de rebus occultis imposturas, quæ numerum non habent. ex quibus omnibus collecta sunt ab scriptoribus gentium miracula, quibus dæmon & à ueritate abducit animos, & in sua fallacia confirmat, ac detinet.

Distinctio miraculorum, quæ à Deo fiũt, ab his, quæ à dæmone.

Aug. tom. 1. fol. 109. to 3. f. 65. 69. tom. 4. f. 92. 138. 139. 142. tom 5. f. 84. 97. 100. 224. 225. 226. 139. to. 7. fol. 116.

Dæmonum doli, fraudes, ac fallaciæ.

Nota miraculorum uerorum.

Dæmonum miracula.

SED, IN his primùm est considerandum, quòd eorum multa essentiæ ueritatem non habent, sed præstigias & illusionem oculorum: ut non uerè ægrotare eum, qui uideatur; non uerè uiuere, qui aspirare credatur; sicut ferunt magos quosdam certis incantamentis fecisse, ut cadauera sine anima ambularent, loquerentur, & alia uiderentur obire uitæ munia. Alia non sunt miracula, propterea quòd ui naturæ fiunt, herba uidelicet

Desẽ dæmonibus essentia, & qualitas.

delicet adhibita, aut osse, aut lapide, quæ occultè potest dæmon admouere. & multa, quæ sunt peritis naturæ cognita, ab imperitis pro miraculis habentur: qualia sunt, quæ per eam magiam fiunt, quæ naturalis nominatur. Alia ineptissimis fiunt modis, & planè ridiculis, ut satis appareat, à quo fiunt. nam dæmon, ne quis ea naturæ potentia fieri suspicetur, iubet adhiberi uerba à re alienissima: ut, si est sanandus equus, dicatur, Mare est salsum, & in hyeme congelatum, aut aliquid absurdius. interdum lupus ille pellem agninam induit, uultque uerba addi ex sacris litteris, uult uersum aliquem psalterij, aut etiam (si Deo placet) sententiam quampiam ex sancto Christi euangelio, aut recitari missam, uel missas, aut sub sacro linteolo poni fabulas, aut cicera certo numero, aut funiculum tot nodis astringi, quoties recitatur nomen IESV in passione.

Nonnulla fiun. naturaliter. S. Thom. 2. part q. 110. art. 4. Dæsi modus. Præstigia Satanæ.

Gratia Deo, qui non finit nobis tam occulta ab hoste nostro retia tendi, quin ratione aliqua possint ab attendentibus deprehendi? nec finit tentari nos supra id, quod possumus. Alia etiam fiunt per eos, qui etsi uera exhiberent miracula, eorum tamen indignitas fidem illis detraheret, per flagitiosos scilicet, per consceleratos, maleficos, impuros homines, per magos, per lamias, per homines perditos, quos nemo dubitet imposturam facere. Alia fiunt nemine postulante; alia sine ullo fine condigno; aut solùm ob quæstum, ut à magis & ueneficis; aut ob ludicrum aliquod & risum; aut ob leuem admirationem ad delectandum; aut etiam ad terrorem, ut quæ fiunt in aere; aut ad ostentationem, ut quæ à Philostrato scribuntur de Apollonio Tyaneo, de Brachmantibus, & nudis sapientibus, cuiusmodi quotidie patrantur à magis, à lamiis, ab incantatoribus, qui inter nos uersantur: ut lac ex una uacca in aliam transire, segetem ab agro in agrum. quod antiquissimis temporibus solitum fieri & Virgilius significat, & apertè carmen duodecim tabularum indicat,

1. Cor. 7. Caussa efficiens dæsi. Mouens dæsi. Dæsi optimus finis.

Ne'ue alienas segetes auerteris incantando.

Prætereo alia malefica, quæ in infantes per lamias dæmonis crudelitas exercet. In prædictionibus ac patefactionibus rerum abstrusarum non minùs manifesta est Satanæ uanitas & fraus. res enim præteritas facilè quidem nosse potest, quibus ipse interfuit, & præsentes eadem ratione: cogitatus mentis nostræ solus Deus nouit. sed dæmon ex coniecturis exterioribus eos colligit, ex uultu, ex gestu, ex phantasia quoque, quæ illi peruia est: certi tamen nihil habet, quemadmodum in rebus futuris, quas ille in magnis coniecturis uenatur, astrorum peritia, qualitatibus elementorum: quod faciunt agricolæ & nautæ, cum admiratione eorum, qui ea ignorant. tum multas prædictiones rerum futurarum philosophi naturales tradunt, multa sua in arte medici. cursu etiam rerum & experimentis futura prædicit, ut ex prioribus sequentia colligat, ut faciunt inter nos uiri prudentes, de quibus est illud, Qui bene coniecerit, hunc tu uatem optimum perhibeto. aspectu etiam sanctorum angelorum, quibus similes sunt in natura, & comprehendendi intelligendique ratione. et ut sunt omnia coniecturis & notis collecta, ita sunt eis incerta, & reddunt responsa ambigua, ueluti hæc,

Satanæ fraudes circa abstrusas res. Vnde dæmones multa occulta scire possunt. Responsa dæmonum ambigua.

Aio te Aeacida Romanos uincere posse. &,
Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum uim. &,
Ibis redibis non morieris in bello. & cetera eiusdem generis.

Modus etiam, quo exequuntur diuinationes has, ineptus est, & meritò à maximis ingeniis inter tenebras derisus, ut per garritus, aut uolatus auium, per pastum pullorum, per exta animantium, per stridorem soricum, per uoces temerè iactatas.

Modus ineptus.

TALIA sunt Caluine dæmonum miracula, tales præstigiæ Satanicæ, hæ sunt notæ, quibus à ueris miraculis distingui & discriminari ualent: at prodigia, quæ nos tibi obiicimus, quæ ecclesia nostra celebrat, & quæ uniuersitas fidelium suspicit, & miratur, uera sunt, ac solidam habent admirabilis prodigij substãtiam. ipsorum qualitas supercælestis est; modũ retinent diuinum; eorũ proxima ac prima caussa efficiens Deus est, inquit Augustinus; instrumẽtalis & media simul cũ misericordia Dei, sancti sunt: ipsum uerò mouens multiplex est, intra tamen diuinæ disciplinæ legem. primùm mouet fides, mouet & Christi gloria, mouet manifesta ostensio innocentiæ sanctorũ, mouẽt deniq; multa multis & rationabilibus de caussis: at finis quàm sit Dei operibus dignus, quàm cõueniẽs, exitus ipse declarat. Deus benedicitur, sancti honorantur, peccatores corriguntur, iusti unicè

Miracula uera substantiã, qualitatem, modũ, caussam, ac finem debitum habent.

 animantur,

animantur, angeli exultant, tota demum ecclesia in officio & spe retinetur, dum uirtuti sua præmia & hic etiam non deesse uidet ac considerat. quapropter ut memineri- nius Caluine, sua esse Satanæ miracula, & talia, quæ imprudentes & imperitos deludāt; tamen eiusmodi sunt, quæ si ad leges, quas diximus, uerorum miraculorum examinentur, nullo labore occurrat mox meras esse Satanæ præstigias, & fraudes. magi & incantatores etsi miraculis semper claruerunt, & idololatriam stupenda miracula aluerunt: non tamen aut magorum, aut idololatrarum superstitionem nobis approbant. At sanctorum prodigia unicè fidem nostram confirmant. scis quare? quia nihil erat illis cōmune cum ueris miraculis; hæc uerò nostra apprimè cum Christi prodigiis conueniunt.

Respondetur sextæ Caluini obiectioni contra sanctorum miracula; diui Augustini, & Matthæi, atque Pauli apostolorum loci quidam enarrantur de omnipotentia, & signis regni Antichristi. Cap. XI.

ID MAXIME' miror Caluine, quòd, cùm uiuēdi finem sis iam iam ipse facturus, maledicere uerò nunquam cesses. immo quasi per numeros tua quotidie maledicentissima oratio crescit, & augescit: arguis enim in nos sextò ad hunc modum, *Atque hoc olim ariete uulgi simplicitatem concutiebant Donatistæ, quòd miraculis pollerent. idem ergo nunc nostris aduersariis respondemus, quòd tunc Donatistis Augustinus, dominum utique contra istos mirabiliarios cautos nos fecisse, cùm prædixit uenturos pseudoprophetas, qui signis mendacibus uariisq; prodigiis in errorem electos, si fieri posset, inducant. et Paulus admonuit, Antichristi regnum futurum cum omnipotentia, & signis, & prodigiis mendacibus:* atque hoc olim ariete, Caluine, miraculorum ueritatem concutiebant Porphyrius, Eunomius, Eustathius, quòd dæmonum præstigiæ essent, è quorum cineribus, benedictisque fauillis te natum habemus. is etiam error tibi cum Lutheranis communis est, à qnibus mirum, quàm aliâs discrepes & dissentias. sed qnid ego ad illos recèns natos, tanquam ad primos tuos patriarchas, te refero Calnine, cùm tui præceptores iidem ipsi fuerint, qui Christo obiectarunt, in Belzebu, principe dæmoniorum, eiicere dæmonia? non animaduertis alienis te uocibus diuinam potentiam execrari? quid? inimicorum etiam olim sepultorum rabie in nos utēre Caluine? Sed ad testimonium Augustini uenio. quousq; Christiana patientia abutēre Caluine? quousque in antiquos patres tam procaciter peccasse non te pudebit? quid eorum sentētias luxas? qnid corradis? quasi uerò diuus Augustinus ueris miraculis his uerbis uel minimum quidem detrahere uoluerit: immo magis ostendit uera nō esse ea miracula, quæ ad scindendam unitatem fidei non conseruandam inducuntur: quæ etsi uera essent, (inquit) contra caritatem nihil probarent. colligitur inde iuxta mentem Augustini, bene nobis, qui unitati antiquæ studemus, fauere miracula, qualia illa erant, quæ ipse ad sanctorum martyrum inuocationem facta frequenter narrat: nihil tamē omnino prodesse possunt Donatistis, Lutheranis, Zuinglianis, reliquisque Antichristi ministris. uerùm legatur locus magni Augustini, ut pudore suffundatur os istud Caluinianum. Ego, inquit ecclesia, si sponsa sum, si arrhas accepi, si pretio sanguinis illius redempta sum, audio uocem sponsi: & uocem amici spōsi tunc audio, si sponso meo dem gloriam non mihi. Dicat amicus, Qui habet spousam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gandet propter uocē sponsi. Ecce habes sacramenta, & ego concedo. habes formam, sed sarmentum est de uite præcisum. tu formam ostendis, ego radicem quæro. de forma fructus non exit, nisi ubi est radix. ubi autem radix nisi in caritate? audi formam sarmentorum. Paulus loquitur, Si sciam, inqnit, omnia sacramenta, & habeam omnem prophetiam, & omnem fidem; & quantam fidem? ita ut montes trāsferam; caritatem autem nō habeam: nihil sum. nemo ergo fabulas uendat, & Pontius fecit miraculum, & Donatus orauit, & respondit

Obiectio 6. Cal.
Aug. in Ioan. tract. 13.
Matth. 24.
2. Thess. 2.
In concilio Gāg.
Sententia Aug. explicatur.
Verba August.
1. Corin. 13.

& respondit ei Deus de cælo. primò aut falluntur, aut fallunt. postremò fac illum montes transferre, Caritatem, inquit, nō habeam: nihil sum. uideamus, utrùm habuerit caritatem. crederem, si non diuisisset unitatem. nam & contra istos, ut sic loquar, mirabiliarios cautum me fecit Deus meus, dicens, In nouissimis temporibus exurgent pseudoprophetæ, facientes signa & portenta, ut in errorem adducant, si fieri potest, etiam electos. ecce prædixi uobis. ergo cautos nos fecit sponsus, quia & miraculis decipi non debemus. aliquando enim & desertor terret prouincialem: sed utrùm in castris sit, & aliquid illi prosit character ille, in quo signatus est, hoc attendit qui terreri, & seduci non uult. Teneamus ergo unitatem, fratres mei, præter unitatem, & qui facit miracula, nihil est. in unitate enim erat populus Israel, & nō faciebat miracula. præter unitatem erant magi Pharaonis, & faciebant similia Moysi. populus Israel, ut dixi, non faciebat miracula. qui erant salui apud Deum, qui faciebant, an qui non faciebant? Petrus apostolus resuscitauit mortuum, Simon magus fecit multa, erant ibi multi Christiani, qui non poterant facere, nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. sed unde gaudebunt? quia nomina eorum scripta erant in cælo. nam & redeūtibus discipulis dominus noster Iesus Christus propter fidem gentium hoc ait. dixerunt enim gloriantes ipsi discipuli, Ecce, domine in nomine tuo etiam dæmonia subiecta sunt. bene quidem confessi sunt, detulerunt honorem nomini Christi: & tamē quid ait eis? Nolite in hoc gloriari, quia dæmonia uobis subiecta sunt: sed gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in cælo. Petrus dæmonia exclusit, nescio quæ anicula uidua, nescio quis homo, qualiscunque laicus, habens caritatem, tenens integritatem fidei, non facit hoc. Petrus in corpore oculus est, ille in corpore digitus: in eo tamen corpore est, in quo & Petrus. & si minùs ualet digitus, quàm oculus; nō est tamen præcisus à corpore: melius est esse digitum, & esse in corpore, quàm esse oculus, & euelli de corpore. Proinde, fratres mei, nemo uos fallat, nemo uos seducat: amate pacem Christi, qui pro uobis crucifixus est, cùm Deus esset. Paulus dicit, Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus. & quisquam nostrûm dicit, quia aliquid est? si dixerimus, quòd aliquid sumus, & nō illi gloriam dederimus, adulteri sumus, nos amari nolumus, sed sponsum. uos Christum diligite, & nos in illo, in quo & uos à nobis diligimini. inuicem se diligant membra, sed omnia sub capite uiuant. dolore quidem, fratres mei, multa dicere coactus sum, & pauca dixi. Hactenus ecclesiæ nobilissimum sidus, & sponsi amicus diuus Augustinus. Appendantur, oro & obtestor te, lector, uerba singula. Si sponso meo, inquit, det gloriam, non sibi. & illud, Sarmentum est de uite præcisum. rursum, Vbi radix, nisi in caritate? & aliud, Nemo ergo fabulas uendat. item, Aut falluntur, aut fallunt. præterea illud, Crederem, si non diuisisset unitatem. & quod sequitur, Præter unitatem, qui facit miraculum, nihil est. item, Melius est esse digitum, & esse in corpore, quàm esse oculum, & euelli de corpore. tandem illud, Nemo uos fallat, nemo uos seducat, amate pacem Christi. quæ utique eò omnia diriguntur, quò planum fiat, contra quos mirabiliarios (ut ipse loquitur) eum Deus suus cautum reddiderit, nempe aduersum eos, qui gloriam sibi magis, quàm sponso quærunt; qui præstigiis aut falluntur, aut fallunt; qui unitatem non retinent; qui in radice minimè manent. ad hæc optimè ostendit magis credendum esse his, qui in unitate cōtinentur, etiam si miracula nulla faciant; quàm illis, qui cùm extra unitatē diu agentur, prodigiis tamen pollere creduntur. quod sanè nos maximè probamus: sic tamen, ut liceat nobis inde colligere, multò minùs non esse credendum Caluino absque ullis miraculis, cui nec cum illis assentiri deberemus, quòd unitatem non seruet, stationem deserat, fœdus rumpat, fidem abiiciat, caritatem postremò nullam habeat. colligimus præterea, semper hærendum esse ecclesiæ Christi, tot miraculorum splendore præfulgenti; cui sine ullis portentis credere teneremur. hæc siquidem unitatem seruat, caritatem tenet, fidem custodit, nunquam sui sponsi præcidit uestem. Vides lector, quàm sit hoc ueritati germanum & proprium, ut quæ in eam excogitantur commenta, non modò non ipsam labefactent, aut quoquo pacto cōtundant, aut attingant; sed magis mirabiliter confirment, illustrent, & quasi nutrimentis perpetuaque auctoritate augeant, Sanciant, atque roborent.

Marc. 13. 1. q. 1. c. Tenemus. Act. 9. Act. 2. Luca 10. 1. Cor. 3.

Septima Caluini obiectio soluitur; de Ieremiæ sepulcro, et ipsius miraculis multa ex Epiphanio, Isidoro, atque Hieron. referūtur. Cap. XII.

PERICVLOSVM est, ut uulgò dicitur, canem intestina gustasse. itaque, cùm semel corium sanctorum edere didicerit Caluinus, nulla spes esse potest, eum aliquando desiturū. ad Ieremiam nos mittit, atque ad illius sepulcrum nos relegat. ipsius uerba sic habent, *Olim Aegyptij sepultum apud se Ieremiam sacrificiis, aliisq; diuinis honoribus prosecuti sunt. non'ne sancto Dei propheta ad idololatriam abutebantur? & tamen sepulcri ueneratione consequebantur, ut curationem à tactu serpentum putarent iustam illius mercedem esse. Quid dicemus? nisi fuisse hanc, semperque fore iustissimam Dei uindictam, iis, qui dilectionem ueritatis non receperunt, mittere efficaciam illusionis, ut credant mendacio:* obstinatorum hominum & pertinacium ea est pugnax impudentia lector, atque usque eò sui iuris sententiæque sunt, qui nimis perfractè aliquid aut defendunt, aut oppugnant, ut de suscepta semel per ipsos dementia, ac proposito errore nulla uis, nulla auctoritas, nullum argumentum depellere possit. immo uerò contradicētes lingua inspergunt, & quò alios suarum opinionum prauitate inficiant, uniuersa insolenter, immoderatè, arroganter, superbeque tractant. quod sanè Caluino cùm alibi sæpe, tum hîc maximè uenisse usu facilè uidere poteris. Ieremiæ prophetæ historiam, uitam, & mortem, atque post obitum miracula continentem, tres uiri maximi nominis in ecclesia nobis reliquerunt. diuus Epiphanius Constantiæ Cypri, diuus Isidorus episcopus Hispalensis, & diuus Hieronymus presbyter Stridonensis: qui omnes facti huius meminerunt, non ut iniquus iste interpres calumniatur, quò aut Aegyptios reprehendant, ut qui illius sepulcro abuterentur, aut nos à ueneratione uiri Dei dehortentur, aut ab inuocatione auocent, à cultu dissuadeant, & à miraculis illis, tanquam à Satanæ præstigiis, nos deterreant. uera utique fuerunt ea miracula, quæ dominus in sui sancti honorem & gloriam egit.

Vita Ieremiæ. *Epiph. in lib. de uitis prophetarū. Isidorus in lib. de uitis prophetarum. Hieron. in præfat. sup Ier.*

Qualem credimus fore uirū illum sanctiss. erga fideles, qui ab infidelibus inuocatus tot præstitit? si, cùm uix pro merito coleretur, tot bona eis hominibus impetrauit, quid futurum opinaris, si iuxta fidei nostræ & religionis leges cultus, & inuocatus fuerit? potuit fortasse rudis ille populus in ipso cultu deficere: (quod, nescio quo pacto, mirabilem sancti uirtutem, incredibilemque Dei erga ipsum amorem commendat, dum & sic quidem inuocatus suis cultoribus tam magnificè patrocinabatur) uerùm ad emortui sepulcrum debito cultu supplices processisse, non magis superstitiosum fuisset, quàm ad memorias martyrum, iuxta unam omnium patrum uocem, confugisse. Sed quia tecum non nisi productis testibus certandum esse initiò duxi, libet rē explicatiùs euoluere.

Epiphanius. DIVVS Epiphanius ita de Ieremia scripsit, Ieremias propheta Anathorhides apud Taphnas in Aegypto à plebe lapidibus obrutus occubuit. iacet uerò in eo loco sepultus, quo dudum rex Pharao habitauerat. Aegyptij postea eum magna religione colebant, ubi pluribus officiis ab illo adiuuari cognouerunt. aspides enim, & undarum belluæ, quasi hephot appellitant Aegyptij, Greci uerò τὰς κροκοδείλους, eos interimēres, postulatione Ieremiæ beneficio ex illis finibus profligati sunt. quique uel hodie adhuc fideles comperiuntur, eodem in loco supplicare consueuerunt, &, sumpto puluere, aspidum morsibus medentur. feræ quoque aquatiles hinc fugam dedere. Item propheta sacerdotibus Aegypri notam exhibuit dicens, oportere olim cuncta eorum simulacra concidere, simul undiq; manu facta præcipitari, ubi Aegyptum ascenderit cum suo infante uirgo enixa, Deo quidem perquàm amœna. id quod tandem illis usuuenit. Hæc S. Epiphanius. Quid hîc obgannis Caluine, qui sanctos emortuos uocas, & nihil post mortem posse nugaris? uides'ne hîc, quot beneficia Aegyptiis conferantur ad sancti prophetæ, apud eos sepulri, intercessionem?

Isidorus. ITEM Isidorus Hispalensis, Ieremias, inquit, ex tribu sacerdotali, ortus in uico Anathor, qui est tribus millibus procul ab Ierusalem; sacerdos in Iudæa positus; propheta in gentibus consecratus; antè, quàm plasmaretur, agnitus; antè, quàm de uentre matris procederet, sanctus, &, ut uirgo permaneret, admonitus. hic prædicare puer cœpit, arguens populum ob delicta, & sæpius cohortans ad pœnitentiā. sed plebis

perfidè

perfidè sæuientis crudelitate afficitur, atque sæpe ligatur, in carcerem & in lacum mittitur. ad ultimum autem apud Taphnas in Aegypto à populo lapidatur. Sepultus est in eo loco, ubi Pharao, rex Aegypti, habitauit. ueruntamen precibus suis serpentibus ab eo loco fugatis, Aegyptios obnoxios aspidum morsu eripuit. insigni autem ueneratione, amplissimoque honore eundem Aegyptij colunt. sepulcrumque eius hactenus insigni cultu fideles uenerantur. Hæc Isidorus. Vbi precor obseruari, quòd in sanctis ueteris testamenti propriam mercedem habuit uirginitas: deinde illud peto animaduerti, quòd sancti Ieremiæ precibus post ipsius mortem serpentes ab Aegyptiis fugati sunt. Quid ad hæc respondebunt nostri temporis nouatores isti?

TERTIVS est diuus Hieronymus, qui de sancto propheta Ieremia sic inquit: Ieremias propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebræos Iesaiæ, & Oseæ, & quibusdam aliis prophetis uidetur esse rusticior, sed sensibus par est: quippe qui eodẽ spiritu prophetauerit. porrò simplicitas eloquij à loco ei, in quo natus est, accidit: fuit enim Anathothites, qui est usq; hodie uiculus, tribus ab Ierosolymis distans millibus, sacerdos ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus, uirginitate sua euãgelicum uirum Christi ecclesiæ dedicans. hic lapidibus obrutus occubuit. iacet uerò in eo loco sepultus, quo dudum Pharao rex habitauerat. & quoniam postulatione sua defugaris ab eodem loco serpentibus Aegyptios à tactu aspidum facit esse securos, magna eum ibi religione Aegyptij uenerantur. Hæc Hieronymus. *Hieronymus.*

EX HIS grauissimis auctoribus sanè euidenter habemus, non ab idôlo, non à dæmone, non à pseudopropheta, sed à Deo, à uiro sanctissimo, à uerissimo propheta huiusmodi miracula acta fuisse. ut igitur hæc sit Satanæ ars Caluine, transfigurare nimirum se sæpe in angelum lucis, tamen in profligandis à commemorato loco serpentibus, non diabolica fraus, non satanicus dolus, sed diuina uirtus ad sancti preces regnauit. Tantum ne beneficium cacodæmoni magis contra tot sanctos, quàm ἀλαίμοσι tribues? *At sancto Dei propheta ad idololatriam abutebantur:* quòd honorem, atque reuerentiam illi sepulcro referre non Aegyptij solent, sed & fideles soliti fuerint; ego lego: quòd uerò latria, diuinoque cultu illum prosequerentur, tanquam uerum Deum; ego non lego. sed ut concesserim ita esse, num erat abnti sepulcro prophetæ ipsum colere, ipsum inuocare, ut cogamur contra uoces sanctorum Dei opera, & sancti miracula principi dæmoniorum ascribere? Si quis igitur abusus ibi fuit; (cuiusmodi ego hoc loco nullum reperi apud sanctos) non in conciliando ac promerendo propheta, aut in ipsis miraculis, sed fortè fuit, quia maior cultus ei sancto exhibebatur, quàm quo creaturam uenerari illos decebat. quare curatio illa à tactu serpentum, iusta merces credi potest fuisse & meriti prophetæ, & inuocationis populi, tanto amore ac fide in Dei uirum propensi. Quapropter si quod hîc adiunxit Caluinus, fuisse scilicet hanc, semperque fore iustissimam Dei uindictam, iis, qui dilectionem ueritatis nõ receperunt, mittere efficaciam illusionis, ut credant mendacio, si, inquam, hoc de miraculis Ieremiæ dictum uult; Epiphanio, Hieronymo, atq; Isidoro uiris illustribus contradicit: si uerò uniuersa miracula ecclesiæ sanctæ eo sermone comprehensa esse sentit, pessimè errat, ab omnibus discrepat, uni magistro Eustathio utique consentiens. demum si de filiis perditionis locutus id dixit, fatemur, non negamus, neque possumus, permittente Deo, huiusmodi reprobas mentes, quæ non statuerunt Deum habere in conscientia, à dæmonibus in errorem & illusionis efficaciam solitas esse mitti. *Obiectio. Responsio.*

Vltimæ obiectioni Caluini respondetur; de scripturis apocryphis agitur; & quàm piè sit sentiendum de canonizatione, ac miraculis sanctorũ, satis Christianè traditur. Cap. XIII.

IHIL iam superesse contra uera Christi & sanctorum miracula uidetur, præter hæc ultima Caluini uerba: *Miracula ergo minimè nobis desunt, eaque certa non apocrypha, neq; cauillis obnoxia. quæ autem illi pro se ostendunt, meræ sunt Satanæ illusiones, quando à uero Dei sui cultu ad uanitatem populum abducunt:* sentis ne Caluine præter ea miracula, quæ in arcanis & sacris lit-

 teris

teris leguntur, cetera omnia apocrypha, suspecta, inania, falsaque fuisse? quid? ea'ne es arrogantia, ut dicere præsumas, in eiusmodi prodigiis, quæ iam à primis & apostolicis temporibus ad martyrum memorias acta sunt, delusam ecclesiam, decepros patres, ut qui uerè ea miracula crediderint, & à Deo per sanctorum ministeriū, aut preces exhibita? cùm Satanæ fuerint magis præstigiæ, quibus à ueri Dei sui cultu ad uanitatem populus abduceretur, dum per sanctos se exauditum iri fideles decepti crederēt: sed omittenda sunt tua, & ad nostra ueniendum: precorque te optime & Christiane lector, ut paucula quædam, quæ hic edisserenda restant, benignè audias. postulat enim ultima Caluini obiectio, ut non nulla de historiis apocryphis, de scripturis, & annalibus uetustatis, de rebus gestis per sanctos, deq; ipsorum miraculorum fide paucis iuxta mentem antiquorum patrum absoluamus. spero, quòd non minùs fidem nostram hæc omnia confirmabunt, quàm quòd quorundam rabiem & satanicam superbiam retundent. id certè solùm huic libro deesse uidebatur. Primùm igitur disserendum est de scripturis apocryphis, deinde de auctoritate historiarum, quas ecclesiastici patres, aut referunt, aut ipsi ediderunt. sciendum est ergo, quòd liber omnis apocryphus extra canonem est; non tamen omnis, qui est extra canonem, apocryphus habetur. consueuerunt siquidem patres apocrypha ea appellare, quæ recondita sunt, occulta, & falsitatibus suspecta, non edita ab his, à quibus edita designantur. unde Origenes, Scripturæ, inquit, apocryphæ appellantur, eo quòd multa in eis corrupta sunt, & contra fidem inueniuntur tradita, & sine auctoritate pleraque dicta. Diuus etiam Hieronymus de eisdem scripturis sic ait, Caueat fidelis omnia apocrypha: & si quando ea non ad dogmatum ueritatem, sed ad signorum reuerentiam legere uoluerit; sciat non eorum esse, quorum titulus prænotatur, multaque his annexa uitiosa, & grandis esse prudentiæ aurum in luto quærere. S. item Augustinus, Etsi in apocryphis, inquit, aliqua ueritas inueniatur: tamen propter multa aut falsa, aut suspecta, nulla est canonica auctoritas. quæ iccirco apocrypha appellantur, quòd occulta eorum origo patribus non claruit, à quibus uariatum scripturarum auctoritas ad nos certissima & notissima successione peruenit.

Quid appelletur apocryphum. *Orig hom. 1. super cant.* *Hieron. epist. ad Letam.* *Aug. lib. 1. contra aduer. l. & pro ph. c. 20.*

Ex supradictis primùm liquet, quòd apocrypha cum ecclesiasticorum patrum scriptis & conueniunt, & ab eis differunt. conueniunt quidem, quòd neque in his, quemadmodum neque in illis auctoritas canonica est. non enim quia Hieronymus sic uel sic docet; non quia Augustinus, atque alius quiuis ex patribus asserit; iccirco uerum est & tenendum, ac si esset orthodoxæ fidei sententia, canonicaque doctrina: sed quia Hieronymus, Augustinus, ac ceterorum patrum quispiam demonstrauit uel ex scripturis canonicis sic esse, uel uniuersalem ecclesiam & apostolicā ab initio sic renuisse, atque credidisse; iccirco tenendum est, tanquam fidei, & de canonica Christianæ religionis sententia. conueniunt igitur utraq; in hoc: differunt tamen, quòd in patribus, (ut inquit Hieronymus) non sicut in apocryphis, repertū est, fidei pietatem uacillare. ideo non solùm sine periculo fidei, sed cum ipsius incredibili lucro recepta sunt, tanquam satis digna, quæ in ecclesia legantur, & piè satis credantur. in apocryphis uerò uel comperta falsitas est, uel fidei pietas nimium suspecta. quare meritò remota sunt non à canonicis tantùm, sed à patrum etiam scripturis: quippe quæ aut non sine periculo, aut non sine irrisione Christianæ fidei in ecclesiis legantur. nimiùm sanè hæreticorum & infidelium hominum irrisioni exponitur ecclesiæ fides, dum falsa quædam nos credimus, quæ ipsi occultè sub nomine alicuius apostolici uiri confinxerunt. Quamobrem ecclesia iam ab initio curauit, ne quid publicè legendum proponeretur, quod non certo auctore sub fidelium attestatione relatum sciret.

In quo conueniāt apocrypha cum patrum orthodoxorum scriptis, & in quo differant.

CETERVM & hoc sciendum, quòd etsi librorum apocryphorum auctoritas non sit tanta, quanta sanctorum patrum, qui nunquam se à sanctæ Romanæ ecclesiæ unione separauerunt: utiliter tamen libri apocryphi quidam ab antiquis conscripti in ecclesia leguntur secundum spiritum directionis à uiris studiosis, considerantibus ex eisdem antiquum ecclesiæ statum, ueteres ecclesiæ mores, ritus, & consuetudines, & bonas & rectas quasdam sanctarum scripturarum explanationes. Beatus Cyprianus Tertulliano magistro utitur, eiusque, tanquam ardentis & eruditi uiri, delectatur ingenio: sed tamen non sequitur in libris illis Montanum, Maxillamque hæreticos, auctores hæresis

Quatenus uti liceat apocryphis. *Maxilla. Montanus.*

Cataphry-

Cataphrygarum, damnantium secundas nuptias, & sese ab ecclesia Romana separantiũ.
Cataphrygæ.
Hieronymus, ceterique patres Origenem legerunt, eiusq; laudauerunt ingenium in di-
Origenes.
lucidandis scripturis; sed in libris eius neque probant, neque imitantur errores de spi-
ritu sancto, de carnis resurrectione, de animabus ab initio conditis, aut de liberatione
illarum ab inferno: quos scripsit in epistola ad Demetrianum, spiritus sãcti negans sub-
stantiam. uide super his omnibus Hieronymi censuram in epistola aduersus Vigilantiũ.
Hieronymus de Origene.
Origenes hæreticus quid, inquit, ad me, qui illum in plerisque hæreticum non nego?
errauit de resurrectione corporis, errauit de animarum statu, de diaboli pœnitentia, &,
quod his maius est, filium Dei, & spiritum sanctum in commẽtariis Iesaiæ seraphin esse
testatus est. et paucis interpositis, At idem scripturas in multis bene interpretatus est,
& prophetarum obscura disseruit, & tam noui, quàm ueteris testamenti reuelauit ma-
xima sacramenta. item Cassianus monachus, multa utilia scripsit de collationibus
Cassianus monachus.
patrũ, ac de gratia Christi: contra eum tamen beatus Prosper librum edidit ante Gelasij
Prosper contra Cassianum.
tempora. ueteres patres orthodoxi sumunt interdum sententias ex ethnicorum libris,
non quòd illos aut probent, aut auctoritatem habere uelint; sed quatenus nos doceant,
aut arguant super his, quæ etiam ethnici agenda, uel omittenda considerant: non ta-
Catholici patres ethnicorũ libris utũtur nõ rarò.
men leguntur assumpsisse ulla testimonia ex aliorum apostolorum euangeliis. sic aposto-
lus Paulus ex gentilium scriptis citat testimonia, sic Ambrosius ex capite septimo quarti
libri Esdræ citat testimonia, Reuelatur filius IESVS cum his, qui cum eo iucundabuntur.
Ambr. sup Luc. c. 1. in fine.
Etiam morietur filius meus Christus, & sæculum conuertetur. diuus tamen Hiero-
nymus tertium & quartum librum Esdræ appellat somnia, hortans, ne quis delectetur
eisdem. Sed in huiusmodi rebus, (ut iam diximus) considerandum est, quòd dicit
De tertio, ac quarto l. Esdræ.
Augustinus, in apocryphis reperiri aliquam ueritatem, sed non esse in eis aliquam ca-
nonicam auctoritatem. oportet enim aduertere, quòd aliud significamus dicentes, in
apocryphis non esse ullam canonicam auctoritatem; aliud autem dicentes, in apocry-
phis non esse ullam canonicam ueritatem. quamobrem non oportet mox aliquid falsum
esse, si fuerit aut in apocryphis libris scriptum, aut ex apocryphis desumptum.

VERVM hîc iam aperta est uia quædam rectè pieque sentiendi de canonizatione san-
Piè ac catholicè credendũ est de canonizatione et miraculis sanctorum.
ctorum, & de rebus gestis, ac de miraculis eorum. unde quædam legũtur per uniuersam
ecclesiam cælitus ex scripturis sacris edoctam, ueluti sunt gesta sanctorum in scripturis
sacris, quales sunt diui Stephani, & Iacobi apostoli historiæ. quædam uerò leguntur
quidem per uniuersam ecclesiam, non sic ex scripturis sacris, sed aliter edoctam, ueluti
sunt historiæ, quas de gestis, miraculis, & gloriosis triumphis sanctorum scripserunt
probatissimi patres, Athanasius, Basilius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, &
alij laudatissimi uiri, in quibus fidei ueritas non nacillauit. huius generis sunt sancti,
quorum memoriam agimus in canone sacrificij missæ, ut Xysti, Laurentij, Agnetis,
Cæciliæ, & aliorum post editum canonem missæ; quorum gloriosæ uitæ conuersatio, &
exitus sanctus innotuerunt toti mundo, sicuti B. Martini, Nicolai, Benedicti, Bernar-
di, & aliorum. quædam autem leguntur non sic generaliter per uniuersam ecclesiam,
sed per loca & prouincias, in quibus ipsi sancti miraculis, & sanctimonia uitæ claruerũt.
et ne per angelum Satanæ, qui sese non nunquam transfigurat in angelum lucis, populus
illuderetur, aut falsis testimoniis, aut confictis miraculis, ecclesiæ iudicium modera-
men canonizationis adhibuit. quanquàm uerò censura tales canonizandi non antiqua,
Quo pacto credendum sit sanctos in cælo uiuere.
sed noua sit obseruatio: cultus tamen & memoria sanctorum, ut suprà nos docuimus,
antiqua res est. antiquitus enim ob certissimam quorundam uitæ sanctimoniam, præ-
sertim attestantibus miraculis publicis, incepit populus colere, uenerari sanctos, ac ce-
lebrare diem gloriosi exitus eorum: quemadmodum patet ex diuersis Cypriani epistolis,
& aliorum antiquorum patrum scriptis. Quidam ergo sunt sancti in cælo, de quibus,
quòd sunt sancti, iam in cælo regnantes, oportet credere ex fide Christiana, reuelatione
desuper facta in scripturis sacris, Abel, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, ceterique multi
patriarchæ, & prophetæ, Ioannem Baptistam, Stephanum, duodecim apostolos,
latronem in cruce morientem, cui dixit Christus, Hodie mecum eris in paradiso, Pau-
lum, & alios multos iam sanctos in cælo uiuere, & regnare credimus, eadem fide, qua
credimus articulis ceteris in scriptura sacra expressis. Alij autem sancti sunt in cælo,
de quibus, quòd sancti sunt, oportet credere; sed non sic ex reuelatione desuper facta

in sacra

in sacra scriptura, quorum laudabilis uita & gloriosus exitus illustrauit iam olim totam ecclesiam in uniuerso mũdo. iccirco de eis, quòd sancti sunt, rationabiliter, immo sine incredibili temeritate atque impudentia aut negare, aut dubitare non possumus. Si stupidus & temerarius censeretur, quisquis negare præsumeret res profanas de regibus, ducibus, principibus, aut philosophis huius sæculi in toto mundo uulgatis; quantò magis temerarius erit, qui uniuersalis ecclesiæ iudicium, iam olim tot episcoporum, tot doctorum, tot hominum, secundum seriem successionis succedentium consensu firmatum, negare præsumpserit? Alij sunt sancti, qui in diuersis regnis & prouinciis claruerunt mirabili uitæ sanctimonia, quorum uita laudabilis, gloriosusq; exitus innotuit toti aut regno, aut prouinciæ, super quibus & ecclesia ex fidelium hominum testimoniis, aliisue indiciis censuram suæ canonizationis adhibuit. & hîc sunt gradus multi, secundum quos uitæ sanctitas sub miraculorum attestationibus in aliis plus, in aliis minùs emicuit. quamuis uerò non oporteat nos omnium horum sanctitatem tam firma tantaque immobili fide credere, quàm credimus sanctitatem eorum, qui in canonicis scripturis describũtur: (super his enim credere, aut dubitare ecclesiam fuisse delusam hæresis est) super illis tamen credere, aut dubitare ecclesiam potuisse deludi, & decipi, etsi non hæresis, est profectò quidem inhumana audacia, & insignis impudentia. neque possumus illæsa fide aut contemnere, aut nihili facere obseruationem ecclesiæ, quasi olim ipsa fuisset aut delusa, aut leuitate usa, instituens celebrandam huius uel illius sancti memoriam. uerùm quidem est, ecclesiam in his, quæ sunt, facti errare posse, & angelum Satanæ sese interdum transferre in angelum lucis aut simulatione sanctitatis, aut miraculis falsis, signisque mendacibus, qualia pronuntiat Christus per Antichristum futura: sed hæc omnia per satellites suos utpote hæreticos, aut hypocritas, iam olim & fecit Satanas, & nunc facit, & facturus est per Antichristum, ut populum nimirum fidelem fallat, deludat, à fide & à caritate Christi auertat: per sanctos uerò, quos suo iudicio ecclesia diuino lumine illustrata probat, minimè gentium. immo de eis certa est Christi ecclesia usque ad exitum permansisse in professione fidei & caritatis, in pace, & unione totius ecclesiæ. proinde nostri iudicij non est, humanas nostras phantasias contra piam fidem, quam habuit ecclesia de sanctimonia uitæ sanctorum canonizandorum, præsumere quidquam definite. Iam olim ecclesiastici patres & pontifices utiq; nouerunt scripturas, quibus dicitur, Qui citò credit, leuis est corde. Non omni uerbo credas. Innocens omni uerbo credit. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint. Angelus Satanæ sese trãsfigurat in angelum lucis. quare omnibus modis est præsumendum eosdem patres in celebrandis quorumlibet sanctorum memoriis nihil temerè aut instituisse, aut admiscuisse; sed, matura deliberatione præhabita, & diligenti examinatione satis commodè præmissa, confisos diuino adiutorio, quod uidebatur pro deuotione fidelis populi amplianda, statuisse. qui hunc in modum de prouidentia & circumspectione ecclesiæ, in qua & habitat diuinus spiritus, tam piè sentit, perniciosè non finitur errare. nam Deus ad fidem respicit orantis, secundum quam ipse colens & uenerans creaturam cælitus sanctificatam, & postulans illam apud Deum habere intercessorem, non in ullam creaturam, sed in Deum suam ponit fiduciam, quemadmodum glossa magistralis docet in supradicto uerbo apostoli, Angelus Satanæ trãsfigurat se. Angelus Satanæ, inquit, cùm se fingens bonum, ea uel facit, uel dicit, quæ congruunt bonis angelis, si credatur bonus, non error periculosus ac morbidus, nisi quis Satanæ adhæreat, dum ad sua mala & falsa incipit adducere. sicut & nihil est periculi, si quis unumquemque uiuorum ex coniecturis fructuum, siue operum externorum reputet bonum, Christianum, fidelem, iustum, castum, & qui forsan talis non est. Ex fructibus eorum, inquit saluator, cognoscetis eos. neque hoc est citò omni spiritui credere omnia, quæ audit bona & laudabilia dici de eo, quem diligit. unde spiritum caritatis habens credit omnia, quæ sunt secundum caritatis spiritum credenda, sicut & caritas sperat omnia, quæ sunt ex caritate speranda. spiritus autem caritatis non est suspiciosus, non cogitat malum de proximo, non temerè iudicat: qui uerax est in omnibus secundum caritatis spiritum, facilè æstimat & ceteros esse ueraces. quemadmodum autem quis interdum piè & sanctè credit id, quod falsum est, uerum esse; interdum autem quis impiè & temerariè credit uerum esse, quod uerum est: ita contingit interdum eos,

[Marginal notes: Ecclesiast. 19. / Ibidem. / Prouerb. 14. / 1. Ioann. 4. / 2. Corin. 11. / Glossa ordinaria, quo pacto angelus Satanæ se in lucis ministrum transfiguret. / Matth. 7. / Roman. 13.]

qui falsis sententiis assentiunt, ueros esse catholicos; eos autem, qui ueris temerè assentiunt, esse pertinaces. Hæc quamuis uideantur forsitan ad hanc rem minimè pertinere; diligenter tamen considerata, iuuabunt ad dissoluendum improborum quorundam argumenta.

Quatenus miraculis sanctorum teneamur fidem adhibere.

AMPLIVS nerò hîc sciendum est, quòd licèt oporteat nos credere sanctos regnare in cælo: non ob id tamen credere oportet, quæ de huiusmodi sanctis & apostolis, siue de domina nostra Maria, aliisque publicis in libris quibusdam leguntur conscripta, præsertim in his, quorum ignorantnr auctores; in qnibus neque ecclesia unqnam habuit testes idoneos. proinde nec illis fedes apostolica, nec sancti patres præbuerunt assensum, eo quòd uel ab hæreticis, uel infidelibus sub nomine apostolorum, uel sanctorum suspicantur esse composita. in quibus tametsi utilia non nulla inueniantur, & antiquus Christianæ ecclesiæ status dignoscatur: ecclesia tamen semper illa, ut suspecta, & à scripturis sanctorum patrum censuit aliena. Quòd autem in his omnibus maximè mirandum occurrit, hoc est: quouis sanè modo cōsideres antiquum ecclesiæ statum, neterea mores, ritus, atque consuetudines, apud omnes scriptores omnibus ætatibns id obseruatum reperias, ad sanctornm utique martyrum memorias hominum multitudinem conuenire solitam, quòd niderent, andirentque mirabili ac prodigiosa multa, qnæ fidelis plebs ad sanctorum inuocationem consequebatur. ut temerarius sit omnis is, immo dicam, hæreticus, qui post tot sæculorum approbationes, post tot scripturarum testimonia, post sanctisimorum patrum hac de re sententias, post nniuersalis demum ecclesiæ super ipso negotio latum iudicium aut sanctorum canonizationem irrideat, aut ipsorum res gestas, uelut apocryphas, sine discrimine habeat, aut martyrum miracula (quod audire est omnium molestissimum) illusiones dicat esse Satanæ, quibus fidelis populus à Dei sui cultu auocetur.

Liber totus absoluitur; atque omnium, quæ dicta sunt, epitome traditur. Cap. XIIII.

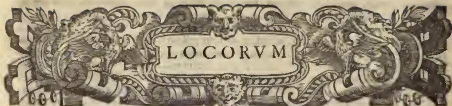
VAE cùm ita se habeant Christiane lector, grauiter tamen nobis irascitur Calninus, &, qua pollet maiestate, succenset nobis, quòd præter illa miracula, historia euangelica comprehensa, quæ omnino certa snnt, nullis obnoxia cauillis, ulteriora ab ipso flagitemus. Quid nobis indignaris maxime censor? nos huic euangelio, quod illa miracula unicè cōfirmant, sanctè credimus; tibi nerò nō credimus, neque, unde te habeamus, satis nonimus. esto tu ipse iudex, uide, quantùm iustæ caussæ nostræ confidamus: iudica ipse, modò istis importunis affectibus, qui te malè torqnent, & cruciant, uel ad horam quidem iusseris ualere: exne panlulùm rei personam, et si libet, qua sinihil ad te caussa pertineat, æqui indicis partes age. sit ita. nihil profit ecclesiæ Christi antiqua innocentia, tantorum sanctorum partus, tot magistrorū amplitndo, qnos uero simile non est aut matrem carissimam fefellisse, aut ipsosmet miserè fuisse falsos: nihil horum huic caussæ faueat. sit ut lubet. finge optime iudex caussam eam agi apud tuam celsitudinem, cuius hic sit status: Noui quidam inuasores & grassatores in imbellis humilisq; mulieris possessiones immoderata rabie inuaserunt; eos nunc ea apud te reos agit & accusat, quòd in antiqnam possessionem iusto titulo habitam, similibus eam nominibns ac nouis in dies acqnisitam, tanta injuria assiliendum non foret: illos autem neq; antiqunm ius habuisse, neque nouum quidquam afferre præter uim & iniuriam, quod coram tua amplitudine magne prætor producere posint: si tuam ergo fidem supplex imploret, si te iudicem appellet, si tuum auxilinm exposcat, officium obtestetur, teque inuocet prætorem suum, & defensorem, non'ne rem totam summa diligentia & pietate transigere curabis? atque si nouos titulos ad antiquos optimè quadrare intellexeris, si pacificè hactenus retinnisse compereris, non'ne omnem operam nauabis, quò ab iniquis prædonibus, quæ tam diu bona fide possedit, in integrum saluis omnibus restituatnr? an nō iure ac meritò abs te petet & efflagitabit, ne patiare alienis bonis illos ditescere, à

quibus coram te quærit, quid agant infelicissimi illi in suo horto, homines lõgè diuersi? quo iure suam syluã illi cædãt? qua licentia fontes suos interturbent? Si id plusquã iustũ & æquum in muliere illa iudicabis Caluine, finge animo tuo, audire te iã ecclesiæ Christi noces, quibus de nouis istis prædonibus queritur, & apud te his, aut similibus certè uerbis eam agere cogita: Diuina scriptura, & sanctum Christi euangelium mea utique est possessio; olim possideo; origines firmas habeo; Christi & apostolorũ ipsa ego hæres. sicut illi suo testamento cauerũt, sicut meæ fidei cõmiserunt, sicut adiurauerunt; ita teneo, ita obseruo, nouis semper mirabilibus aucta. istos perditionis, nõ suos, filios exhæredes nominatim scripserunt, abiecerunt, nihilq; illis præter anathema & uæ æternũ reliquerunt. cùm in eam hæreditatem dono ac beneficio testatoris ac spõsi mei asciscerer, prodigia acta esse memini non, quæ me terrerent, aut timorem ullum mihi incuterent, ut antiquiora illa ueteri synagogæ fecerunt; sed quæ mirum in modum confirmarent, in amore retinerent, & in sponsi desiderium allicerent. quanta ego hisce oculis prodigia uidi, dum ille mihi, cùm adhuc uiueret, euangelicam doctrinam dono traderet; quàm aperta eius rei, quam profitebatur, testimonia. profectò si eorum numerus, substantia, modus, tempus, locus, cuncta denique pro dignitate expẽdantur; tantiq; magistri uita, innocentia, mansuetudo perpendatur, exquiratur, atque examinetur: omni dubio procul uera esse quæ docebat, ij, quibus ea uidere contigit, intelligere potuerunt. Dedit etiam & in morte signa, quibus quam mihi reliquisset hæreditatem, mirè confirmaret: ipsa etiam & resurgens adauxit: abiens uerò in cælum non protinus cælestem uirtutem à me ablatam uoluit, aut asportandam secum curauit; sed magis mecum ipsam magnificentissimè communicauit, addens, quòd qui in ipsum credidisset, multò plura faceret illis, quæ ipse fecisset. ut quoniam una erat communisque doctrina, una etiam eademque foret illius attestatio, ac publica confirmatio. neque cum apostolis quidem potestas ad miracula cælos conscendit, sed mecum mansit, semperque manebit. Conferantur itaque martyrum & sanctorum prodigia, quæ acta fuisse facilè est summa ueritate ac certitudine probare ex Augustino meo, Epiphanio, Basilio, Hieronymo, infinitisque aliis cum Christi miraculis; mox occurret consideranti eadem in omnibus ratio, idem finis & usus, ut liceat hinc inferre unum esse omnium auctorem, nempe Christum dominum, sicut una est religio, quæ Christi miraculis astruebatur, & quam nostra stabiliunt. illa fidem hominum animis inserebant; hæc iam natam summè roborant: illis Dei, & Christi gloria magis spectabilis apparebat; his item multùm illustratur: illis obstinatorum impudentia cõfundebatur; his etiam non minùs conuincitur: illis testabatur Deus uostrarum rerum indefessam se curam gerere; hoc similiter martyrum miraculis egregiè probatur: si illa in attestationem innocentiæ Christi acta sunt; hæc in fidele & firmum testimonium uitæ eorum, qui, Christum secuti, euãgelicis uestigiis penitus hæserunt. quid dicã amplius? illis Deus benedicebatur, & laudabatur; his item in sanctis benedicitur, honoratur, potentissimusque prædicatur. & sicut longè alius est finis, quem sanctorum miracula prætendunt, ab eo, quem Satanicæ illusiones obseruant; ita longè alius est illorum & istorum auctor, aliæ notæ, aliosque longè diuersos Lydios habent lapides. nostri sunt diuini, euangelici; à quibus transuersum unguem miracula, quæ nos iactamus, minimè deflectunt, nec declinant: illorum regula plumbea est; quoquo uolueris ipsam inflectes; non habent modum, non seruant mouentem caussam, malos ut plurimùm habent exitus, neque perseuerare diutius possunt. quòd si, ut dixi, res ita se habet, si isti nihil tale de se affirmare possunt, iniuria est, qua me grauiter afficiunt, dum me, legitima hærede posthabita, & meos titulos obscurant, & sibi nouos falsos ac mendaces comminiscuntur.

Non puto Caluine, si pressiùs ac liberiùs ea tecum reputasses, si ueritati, ac iustitiæ paulisper inseruire tibi libuisset, & non magis prorsus omnem rationem abiecisses, humanitatemque penitus deposuisses, non, inquam, puro defuturum te tam iustis ecclesiæ querelis contra nouissimos quosque grassatores: qui præter effrenatam quandam cupiditatem, quæ & illos ad prædam rapinamque miserè excæcauit, quod tam antiquæ ueritati, tam firmæ, tam illustri obiicere possint, nihil habent. Confer, rogo te, atq; oro, antiquorũ patrum sententias super hac re cum Eustathij tui atque Lutheri placitis, statim re ipsa intelliges, quantum inter religionem & superstitionem, immo istam impietatem

pietatem interfit. recordare, obfecro, eas omnes hiftorias, quas omni fæculo, & loco de memoriis martyrum habemus. pone, quæfo, ante oculos tuos lætitiam Chriftianæ ecclefiæ, fidelisq; orbis in recenfendis diuinis prodigiis, (ut reftis eft Aug.) quæ fibi per fanctos contigiffent. refpice, te etiam atque etiam oro, interdum Chrifti fponfam, tuam uerò parentem carifsimā: quibus ortus fis, non quibufcum uiuas, confidera. Sed nimirum, ut quidam oculorum morbo aliquo, & fenfus ftupore lucem non fentiunt; fic uagi homines, & transfugæ ueræ difciplinæ guftum non habent. *Quæ autem,* inquit, *illi pro fe obtendunt, meræ funt Satanæ illufiones, quando à uero Dei fui cultu ad uanitatem populum abducunt*: iudicia, ut uideo, diuina non metuis: fi propter innocenriam, laudarem utique. fed quia ob elationem, & tui animi tumorem, mihi certum eft, ea te paruipendere, non poffum non mirari. at de te tu ipfe uideris, Chrifti fponfa de fe ipfa hoc unum, quod bonis temporibus facere inftituit, profitebitur. defendit fanctorum gloriam adolefcens, non deferet fenex: contempfit Porphyrij, Eunomij, Euftathij gladios, non pertimefcet tuos. execrere, quantum libuerit, alienis uocibus; utère, quantum uoles, inimicorum etiam olim fepulcorum cōtra nos rabie: nos uerò militum Chrifto feruientium trophæa, prodigiaque nunquam enarrare ceffabimus. ut quàm illuftris, quàm fplendida, quàm decora fit ecclefiæ noftræ facies, undique appareat: contrà tua fynagoga quàm deiecta, obfoleta, ac fuprapellis Salomonis, atque Mofis Aethiopiffam denigrata, omnes intelligant, & admirentur.

Quarti libri finis.

CATHOLICORVM

pro orthodoxa ac uetere fide retinenda,

DE ANTIQVORVM PATRVM singulari & summa in fide nostra consensione,

LIBER V.

F. Francisco Horantio Hispano auctore.

VM cælestis ille ac diuinus legislator noster, & ecclesiæ fundator inclytus, Christus IESVS, *optime & Christiane lector, suæ religionis propagandæ initium ordiretur, eam nobis credendi, atque uiuendi doctrinam tradidit, quæ uniuersam religionis nostræ summam, sacramentorum rationem, ac uitæ degendæ præcepta contineret. Dei siquidem cultus, in quem ille unum dies totos incumbebat, haud facilè amplificari, neque cum doctrina uera ipsa pietas coli à nobis potuisset, nisi principia de eiusmodi rebus non extenuata, sed uniuersa & absoluta quadam ratione, atque generatim primò darentur: ut pòst in certos ac proprios modos singula suis locis, & uerbis designarentur, generibus illustrarentur, partibus distribuerentur. uidemus enim in omni optimè constituta repub. eum morem, disciplinamq; seruari, ut certorum præceptorum descriptione definita sint singula, & rerum agendarũ munera, quò & ipsa intelligendi ratio mirabiliter ut in tabula sit collocata. sic porrò tam ij, qui aliis præsunt, quàm qui eorum potestati obediunt, intelligent, & uelut uno aspectu intuebuntur, quantum sibi impositum sit & muneris, & fidei; quo loco, quo tempore, qua ratione, ac modo unumquodque sit & agendum, & credendum. itaque eiusmodi rerum distributio primo gradu apostolis sanctis à Christo commissa est: qui apostolica maiestate clari, atque eximia auctoritate præditi diuinum cultum constituerunt;*

tuerunt; euangelicas leges declararunt; apostolicas sanxerunt; singulis ordinibus officia, & propriam uiuendi normam dederunt; sacra, cæremonias, preces, ieiunia, ritus, solennia omnia instituerunt; fidem, hoc est, credendi legem, pro ratione temporum explicauerunt. hi fuerunt communes omnium nostrûm parentes, hi nostri progenitores; apud quos patria & auita illa nostra philosophia, quam doceremur, deposita est à Christo, & academiæ illius moderatores sunt constituti, in qua dies, noctesq; nos uersari oporteret: hi nostri niduli, nostri foci, natalis sedes, denique non terra parens, sed cælum nos generans. hos primos Christi discipulos, ac Christianæ reipub. senatores summos secuti sunt ex eorum semine cælestes filij quamplurimi, martyrij ipsorum hæredes, fidei successores, auctoritatis eorum uicarij, omnes patricij, antiquissimiq; ciues, Clemens Romanus, Dionysius, Ignatius, Petrus Alexandrinus, Athanasius, Cyprianus, Irenæus, Basilius, Gregorij tres, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, atque innumeri alij, quorum nomina liber ille æternæ uitæ apud se perpetuò scripta continebit. Cùm igitur horum uita, prædicatione, libris, atque sententiis nostra ecclesia tantopere glorietur, lætentur pij omnes, hostes uerò nostri gemant; Caluinus ægrè ferens tanta gloriatione nos frui, atque de se ipso gloriosiùs locutus, iactare in sua epistola non est ueritus, quòd si patrum testimoniis res hæc transigenda esset, maior uictoriæ pars ad Zuinglianos, hoc est, Sacramentarios cõtra ecclesiam inclinaret. immo conuincere laborat, multis exemplis productis, in antiquos nostrorum patrum terminos nos sæpe impegisse: quippe qui impudenter ipsos prætergressi non semel fuerimus. Acacium profert, & Ambrosium contra nostrorum templorum, ac uasorum sacrorum apparatum, & splendorem; Speridionem senem sanctum & pium contra ecclesiastica ieiunia, ciborum delectum, atque quadragesimalem obseruationem; Augustinum contra nostri temporis monasticen; Epiphanium contra imagines; Ambrosium contra curam mortuorum, & suffragia, quibus nos eos iuuari firmiter credimus; Gelasium, ac Cyprianum contra communicationem, quæ fit à laicis hominibus sub unica duntaxat specie nempe panis; Chrysostomum, ac Callistum contra missas priuatas, ut isti uocant; Augustinum contra scholasticos doctores; Paphnutium tandem contra sacerdotum cælibatum. Quapropter operæpretium Christianæ reipub. nos facturos non omnino sine ratione arbitrati sumus, si cùm patres, ac maiores nostros, benedictosq; manes ab istorum hominum libidine, atque impetu pro nostra uirili parte uindicare studeremus, tum etiam ea omnia, quasi per manus tradita, ab ipsismet accepisse ostenderemus: quorum terminos quasi transgressi fuerimus, homo iste adeò perdita & deplorata impudentia est, ut nos castigare ausit. Multa itaque hîc congesta intuebere lector Christiane de templorum ornatu, ac sacrarum uestium & uasorum splen-

 dore;

dore; multa de origine, incremento, obseruatione, tempore, ac qualitate ieiuniorum; multa de antiqui & nostri sæculi monastice, uestitu, antiquitate, uotis, uita, exercitio, atque laboribus; multa de mortuorum suffragiis, pœnarum remissionibus, ac purgatorio; multa de missis priuatis, id est, de his missis, in quibus sacerdos solus Christi corpus assumit; multa de communione sub unica tantùm specie; multa de sacerdotum cælibatu, de ipsius ortu, ratione, progressu, atque perpetua obseruatione; multa demum de antiquis consuetudinibus patrum: quæ omnia, optimè scio, legisse neminem aliquando pigebit. sunt hæc præclara nimis, non omnibus peruia, & quæ nisi magno labore, ac summa cura colligi non potuerunt. Quamobrem tu lector his candidè fruere; & in tam suspiciosa & maledica quorundam inuidia, precor, ut locum sermoni obtrectatorum nullum relinquere uelis. quotus enim quisque maledicta hominum istorum maleuolorum, & maledicorum conuicia, probra, contumelias effugere poterit? sed ego in ea semper fui sententia, atque sic animum meum iam à puero induxi, ut ex defendendo, quàm ex accusando, cùm apud homines, tum apud Deum ipsum maiorem gloriam comparatum iri non dubitarem, sed firmiter semper crederem. neque possum non uitio & sceleri uertere, si quos uideo, liuidam in eos exercentes censuram, qui candidè, sincerè, purè, benignè, splendidissimoq; animo nobis & uigilant, & laborant. fruantur illi Ismahelis gloria, sint eorum manus contra omnes, aduersum quos iustè omnium manus se erigent: tu tamen benigne lector potiùs Christi nostri imitare ingenium, qui poculum aquæ frigidæ æterno atque infinito pretio numerare constituit. noli munuscula nostra repudiare, noli nos despicere, qui magnifica dare non possumus; sed pro tua erga nos humanitate in referenda gratia non commodum, sed nostrum animum uide etiam atque etiam, & considera. tale igitur de te iudicium non potest mihi non summè iucundum esse: quod cùm ita sit, esse gratum necesse est, atque ualde me magnificè, grauiter, animoseq; incensum, & inflammatum in omne discrimen reddere.

Antiquorum patrum concordibus sententiis optimè se tueri ecclesiam, sequendamq; esse antiquitatem, multiplicibus exemplis ostenditur; Caluini uerba, quibus ueteres patres Sacramētarios & Zuinglianos fuisse sentit, referuntur, atq; eis respondetur. Caput primum.

IHIL unquam longius hoc lætissimo die, in quo pro patribus dicendum esset, mihi uisum est Christiane lector. cū enim æquitas tripartita sit; unaque ad Deum, altera ad manes, tertia ad homines pertineat: mihi ad dicendum gratius illa altera, uel ad inueniendum copiosius, nihil occurrere potuisset. nulla res (liberè fateor) me magis non mouere modò, sed oblectare posset, quàm ut ostenderem orthodoxos illos patres nostros, nō auos tantùm & proauos, aut atauos, sed etiam, si ad Augustinum, Ambrosium, Hieronymum, Cyprianum ascen-

ascendendum sit, nūquam à catholicæ & Romanæ ecclesiæ (quam magistram non semel declararunt & nominarunt) tramite descivisse; nunquam à Christiana republica, à suo imperio, nomine, legibus desciuisse; illius semper dignitatem obseruauisse, fidem coluisse. qui si quid in fide & religione ambiguum cernerent, mox ad Petri sedē deferebāt; ad quam, tanquam ad immobile saxum, adhærescebant, omnemq́; ei suam auctoritatem sacrabāt. sed & labores, uigilias, ac sudores, adde uitam ipsam, ad hoc negotium, si necessitas postulasset, conficiendum referebant. quoniam copias, aut opes carissimæ parenti dicasse, parum esse angelicis illis mentibus, uereque apostolicis animis uidebatur. eorum uestigia illi seruabant, & gressibus pressiùs hærebant, quorum doctrinam & mores prudentissima hæc mater probauisset: contrà cum hæreticis ac perditissimis hominibus non communicare, à quorum non modò familiaritate, sed etiam congressione ecclesia patrio iure, & potestate suos filios prohibuisset, summa religione teneri se arbitrabantur. quid plura? Romana fides Lydius lapis erat, ad quem sua omnia conferentes inter ultimos uitæ suæ spiritus nihil magis acclamabant, quàm in ea fide uelle se senes mori, in qua pueri nati forent: tunc etiam non minùs, quàm nunc nouatores quidā noua dogmata, & nunquam eatenus audita Romanis auribus inculcabant. non potest itaque horum commemoratione Christi sponsa (noui eos siquidem ex numero omnes, & per nomina sæpe recenset) non recreari mirum in modum; & quos olim suo imperio obedientissimos & obsequentissimos habuit, nobis nunc imitandos patres non proponere & statuere. atque si de ecclesiæ sensibus disceptatio sit, quis eo benedicto partu suæ matris sinus penitus perscrutatus est? quibus, nisi his pia parens toties nudauit pectus? si de moribus, ritibus, cæremoniis, deque multis aliis quæstio inter nos oriatur, quis testis oculatior? quis fide dignior his, qui & uiderunt ipsi, & patres item suos ita referentes audierunt? rem quidem omnem, super qua controuersia oriri continget, ab apostolis primùm, per hos deinde, quasi per aquæductus, ad nos usque profluxisse, in re tā aperta uti probationibus, ac testibus minimè necessariis, & mihi laboriosum ac molestū fuerit, & lectori etiam non nimiùm gratum. satis sit hoc unum obseruasse nos hîc. orthodoxi siquidem illi patres omnino curauerunt, ut quam ab ecclesia fidem recepissent, eam nobis integram suis libris exprimerent, ut & acceptam gratiam matri referrent, & nos sibi pari beneficio, & officio deuincirent, atque obstringerent. Sunt igitur sanctissimi hi patres ex apostolico semine exorti, per quos & nos habemus, ut simus apostolico lacte nutriti, & educati. hi sunt ciuitatis nostræ muri, quos nos sanctos esse non abs re dicimus. ut si Hannibal ad portas uenerit iaculo nos traiecturus, de huiuscemodi muro ac propugnaculo eum impediamus, & omnes ipsius impetus infringamus, nihil clamantes magis, quàm, Patres nostri id annuntiauerunt nobis. cuius rei memoria dū nostris erit infixa mentibus, firmissimo nos muro septos esse arbitrabimur. at, quoniam huic Caluinianus aries non parcit, Christi ciuitati, tam impiè à sicariis obsessæ, non inutile fore duxi, si inde aduersarium repellam, feriam, ac propulsem. spero enim, & confido, istum experturum, longè uerissimum esse ac certissimum, quod Dauid rex ad Ioab per manus Vriæ transmisit, Cur pugnando tam propè ad urbem accessistis? an nō explorarum habuistis, iaculaturos eos è muro? quis feriuit Abi-mélech filium Ierobeseth? an non mulier deiecit fragmentum lapidis molaris è muro? cur igitur accessistis ad murum? 2. Reg. 11. Iud. 9. Te conuenio Caluine: tu ne usque eò audax eris, ut sic tam prope urbem nostram murum quassurus, uniuersamque antiquitatem uno ictu & impetu perditurus accedas? an non exploratum tibi erat, inde nos spicula iaculaturos & saxa, tot patrum sententiis munitos atque armatos? hoc unum saxum, antiquam scilicet patrum traditionem, quam perennem in ecclesia uigere intuemur, uelut è muro firmissimo iecit Irenæus in Valentinum, cùm prope urbem accedere non dubitaret hæreticus ille; eo uno è præsidio Tertullianus Martionem percussit; Origenes Celsum; Nycena synodus inde contra Arrium certissimo iaculata est. hoc item iaculo traiectus est à S. Basilio Eunomius, à Hieronymo uerò Iouinianus, Vigilantius, Luciferianus; Nestorius item à Cyrillo beatissimo. eo, inquam, saxo fortiter urbem propugnat Proclus Constantinopolitanus episcopus, ad Armenios scribens; Theodoritus item in Polymorpho contra sui temporis hæreticos. quid Augustinum commemorem, cui nihil magis in manu est, quàm ab apostolis satis conueniens sacerdotum & patrum successio, dum cum Pelagianis,

gianis, Donatiſtis, Iuliano cominus congreditur? Leo, Gelaſius, Ioannes, Romani pontifices, nulla tela frequentiùs in ſuos hoſtes contorquebant, quàm ſuſceptam antiquitus à patribus & cuſtoditam omni in loco de fide & religione doctrinam. his, non aliis armis, cõtra hoſtes in arenam proceſsit Maxentius in libello fidei, quem apoſtolicæ ſedi contra uarios hæreticos dicauit. ſexta ſynodus contra Monothletas, ſeptima uerò contra Iconomachos, patrum ſententiis, concordiq; patrocinio munitæ, arma & ſcutum apprehenderunt. de Beda uenerabili, de Petro Clumacenſi contra Henricanos & Petrobruſianos, de Bernardo illius æquali contra Petrum Habailardum, de Euthymio contra diuerſos multorum temporum hæreticos, deque multis aliis nihil referre hîc oportebit. Quòd ſi magno tãdem ſtudio, & ſumma attentione perquiras à quàmplurimis ſanctitate & doctrina præſtantibus uiris, quo'nam modo poſsis certa quadam, & quaſi generali ac regulari uia catholicæ fidei ueritatem ab hæretica prauitatis falſitate diſcernere, huiuſmodi ſemper reſponſum ab omnibus ferè referas: quòd ſiue tu ipſe, ſiue quiſpiam alius uelit exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueoſque uitare, & in fide ſana ſanus atque integer permanere; duplici modo munire fidem ſuam, domino fauente, debeat, cùm diuinæ legis auctoritate, tum deinde eccleſiæ catholicæ, atque eccleſiaſticorum patrum traditione. etſi porrò ſcripturarum canon perfectus eſt, ſibique ad omnia ſatis ſuperque ſufficere uidetur: opus nihilominus eſt, ut ei eccleſiaſticæ intelligentiæ auctoritas adiungatur, ut non iam pænè quot homines ſunt, tot illinc ſententiæ eruantur, tam uariæ, tamq; contrariæ; ſed potiùs propheticæ atque apoſtolicæ interpretationis linea iuxta eccleſiaſtici, uereque catholici ſenſus legem dirigatur. ut & in ipſa eccleſia (quod magnopere curandum eſt) id omnes teneamus, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. hoc eſt Chriſtiane ac pie lector, hoc eſt uerè proprieque catholicum, (quod ipſa uis nominis ac ratio declarat) omnia catholicè uniuerſaliterque cõprehendens. nihil habemus firmius, nihil proferre poſſumus ſanctius & ſtabilius, quàm ſi ſequamur uniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionem. uniuerſitatem porrò cuſtodiet quiſquis eam ueram fidem crediderit eſſe, quam per orbem terrarum longè lateque diffuſa Chriſti eccleſia in uniuerſum amplexata eſt. ſeruabit item antiquitatem quiſquis ab his ſenſibus nunquam deflexerit, quos maiores ſuos, uiros ſanè & ſanctiſsimos & eruditiſsimos celebrauiſſe intellexerit. concordiam & unitatem tuebitur quiſquis ſic in illius uigilia manſerit, ut omnium, uel reuera pænè omnium ſacerdotum, pariter & magiſtrorum diffinitiones, ſententiaſque ſectabitur.

Vinc. Lirin. lib. contra hæreſes.

Quamobrem nõ nobis iraſcatur Caluinus, quòd quinto loco nouo euãgelio antiquum, nouis doctoribus & magiſtris antiquos, probos, ſatiſq; probatos opponimus. At, dum ad hæc nobis ipſe reſpondet, tum in nos liberiùs debachatur, tum etiam (quod omnium moleſtiſsimum nobis uidetur) ſummam iniuriam benedictis illis manibus infert, cùm contra eccleſiaſticam diſciplinam, & contra catholicos patres pro hæreticis nouo euangelio ipſos pugnare fingit. gloriatur etiam, ſi ſuperis placet, quòd ſi patrum auctoritate certamen dirimendum eſſet, melior uictoriæ pars (ut tẽperatiſsimè loquatur homo modeſtiſsimus) ad ipſum inclinaret. Sed modo nobis uſitato Caluiniana uerba referamus, ut & noſtræ cauſſæ uires iuuemus, & illius ſimul arrogantiã, in ſanctos uerò iniuriam, in eccleſiam demum non uulgare mẽdacium oſtendamus. *Præterea calumnioſè nobis patres opponunt, (antiquos & melioris adhuc ſæculi ſcriptores intelligo) ac ſi eos haberent ſuæ impietatis ſuffragatores: quorũ auctoritate ſi dirimendum certamen eſſet, melior uictoriæ pars (ut modeſtiſsimè loquar) ad nos inclinaret. Verùm, cùm multa præclarè ac ſapienter ab illis patribus ſcripta ſint, in quibuſdam uerò iis acciderit, quod hominibus ſolet, iſti, pij ſcilicet filij, quæ ſunt & ingenij & iudicij & animi dexteritate, eorũ tantùm lapſus & errores adorant: quæ bene dicta ſunt, uel non obſeruant, uel diſsimulant, uel corrũpunt: ut dicas prorſus, illis curæ fuiſſe in auro legere ſtercora. tum improbis clamoribus obruunt, ceu patrum contemptores & aduerſarios. nos uerò adeò illos non contemnimus ut ſi id præſentis inſtituti eſſet, nullo negotio mihi liceat meliorẽ eorum partem, quæ hodie à nobis dicuntur, ipſorum ſuffragiis comprobare. ſic tamen in eorum ſcriptis uerſamur, ut ſemper meminerimus omnia noſtra eſſe, quæ nobis ſeruiant, non dominentur: nos autem unius Chriſti, cui per omnia ſine exceptione parendum ſit. hunc delectum qui non tenet, nihil in religione conſtitutum habebit: quando multa ignorarunt ſancti uiri illi. ſæpe inter ſe confligantur, interdum etiam ſecum ipſi pugnant. Non ſine cauſſa, inquiunt, à Salomone admonemur,*

Caluin. in epiſt.

1. Corin. 3.

monemur, ne transgrediamur antiquos terminos, quos posuerunt patres nostri. at non eadem est *regula in agrorum limitibus, & obedientia fidei; quam sic comparatam esse oportet, ut obliuiscatur populum suũ, & domum patris sui. Q uòd si tantopere* ἀλλοτρίων *gestiunt, cur non apostolos potiùs, quàm alios quosuis patres interpretantur, à quibus præscriptos terminos nefas sit reuellere? sic enim interpretatus est Hieronymus, cuius uerba in suos canones retulerunt:* hæc, quæso, nunc sufficiant uniuersaliter dicta, mox ad particularia quæque descendemus. dicit enim, & effutit multa sine ordine: quibus tamen modo, & numero, atque ordine suo mihi esse respondendum statui. accomodatissimus sanè hic in progrediendo cursus mihi uisus est, si primò ab his maledictis Christi ecclesiam uindicemus; altero uerò loco patres illos à mendacio, quo eos particulariter & ex numero notat Caluinus, liberabimus, apostolicisque mentibus suum nitorem restituamus. Quæ, rogo te atque etiam oro Caluine, ista calumnia est, quam adhibemus tibi, dum patres opponimus? Quæ ista tua audacia, qua impunè credis conuiciari te posse Christi sponsæ, ac si aliquando alicui impietati ipsa studuerit? quis istos tuos furentes impetus, crudelissimosq; conatus cohibebit? quis istum furorem, effrenatáq; dicendi libidinem cõtinere, domare, ac refrenare poterit? disce, disce semel, disce, te amantissimè obsecro, quandoq; animum uincere, cohibere iracundiam, liuorem ac maledicentiam frenare. Quicunque igitur tuo furori non cesserit, mox'ne tibi calumniator, ac malitiosus interpres habendus erit? si quis per tuam uim malè oppressus uel maiores suos, uel quosuis alios in auxilium uocet, (ò rem nouam, crudelemque, ne dicam, sceleratam, & impiam) mox'ne tibi culpandus est, ac si eos habere uellet impietatis alicuius suffragatores? percutis, feris, crucias, nec exclamare permittis? obiicis ecclesiæ ingentià crimina, non illi liceat per te fide dignorum hominum testimonio se purgare? quæris tu, cur sic sentiat de sanctis, de purgatorio, de indulgentiis, de sacramentis, deque multis aliis: an'non licebit antiquitate se defendere? Dum ergo tibi patres opponimus Caluine, non calumniosè agimus; sed nostrum ius persequimur. dum ad patres prouocamus, dum eos appellamus; non, crede mihi, impiæ fraudis iudices, aut patronos tunc eos creamus: sed suis sensibus tam concordibus, tam receptis, ut iam pridem in rem iudicatam negotium iuisse uideatur, uniuersa finiri, & transigi cupimus. *At*, inquis, *errores tantùm & lapsus adoratis, & in auro stercora legitis:* futilis, mea quidem sententia, nimiumque elumbis ea uidetur oratio Caluine, qua non minùs uti posit aduersarius contra te, atque tu ipse in illum coniecisti: si uerò magis ei faueat, contra quem agis, quàm tibi ipsi, qui dicis; non eneruata modò, atque exanguis, sed stulta omnino erit. Quis ita non antiquorum tantùm, sed omnium sæculorum lapsus & errores adorat, sicut uos? quis minùs, quàm uos bene dicta uel obseruat, uel dissimulat, uel sic corrũpit, ut dicamus, prorsus curæ uobis fuisse in auro legere stercora? Sed de hoc paulò mox longiùs pertractabimus: nũc tantummodo ostendere conabor Caluino, quanto studio, quantaq; diligentia Romana sedes (quæ uerè mater & ueritatis magistra semper extitit) uni huic labori incubuerit, ut orthodoxos patres tum ab hæreticorum scripturis atque apocryphis secerneret, tum etiam ut ipsos ab erroribus, si qui sunt, purgaret, bene dicta uerò reciperet, & ut ab spiritu sancto profecta oracula adoraret.

Proverb. 22.
Psal. 45.
Partitio cũ propositione.

Fructus, qui ex assidua lectione librorum patrum antiquorum percipiuntur, recensentur; studium Romanæ sedis, quò eiusmodi opera & ab hæreticorum libris, & ab apocryphis scripturis distincta forent, ponderatur. Cap. II.

POST ueteris & noui testamẽti scripturas, post concilia à sanctis patribus legitimè sub uno capite pontifice max. Romano coacta, post eiusdem apostolicæ sedis (quæ perfidiæ, aut hæresi nunquam patuit) responsa, nihil habet Christi ecclesia illustrius, nihil admirabilius ac firmius antiquorum orthodoxorum patrum scripturis, uigiliis, lucubrationibus, felicissimisque sudoribus. post prophetarum quidem uaticinia, post diuina oracula, post

Hieron. ad Letam.

Vu apostο-

apostolorum uoces, nihil sic delectat, quàm in manu eos habere frequenter, eorum frui amplexibus, & delectari ingeniis, quorum libros inoffenso pede decurrere posis, & in

Fructus qui percipiuntur ex libris patrum orthodoxorum.

quibus fidei pietas non uacillet. & ideo non uacillat in ecclesiasticis patribus, & eorum libris, quia zelatores fuerunt fidei, & in nullo à consortio sanctæ ecclesiæ deuiarunt, & usque ad postremos uitæ suæ spiritus in ea permanserunt. quæcunque affirmant, fidem ædificant; mores componunt; scripturas elucidant; Dei iustitiam, aut domini nostri IESV Christi bonitatem docent; ex scripturis, siue rationibus, siue coniecturis uerisimiliora demonstrant. quos cùm intueamur ecclesiæ unitatem semper retinuisse, meritò uiros dignos fide existimabimus, & tales, qui neque mentiri unquam, neque fallere uoluerint: quippe qui feruentes fidei spiritu hæreticis restiterunt, scripturarum ænigmata reserarunt, nodos apparentes, & contrarietates earundē optimè soluerunt,

Studium Rom. sedis separandi orthodoxos patres ab apocryphis, & ab hæreticis anno 480. Gelasius habetur 15 à sancta Rom. ecclesia.

obscura dilucidarunt, ambigua declararunt. Cumque orthodoxi patres cum apocryphis, & (quod magis dolendum uidebatur) cum hæreticis promiscui legerentur, Romanæ sedis, ac proinde Christiani orbis gubernator & rector Gelasius papa, uir sanè sanctus, atque plurimæ sapientiæ, consilio sagax, ueritatis cultor, antiquitatis amans, granum (ut dicitur) à paleis seiunxit, recensens magna diligentia sanctorum patrum opuscula, quæ post ueteris ac noui testamenti scripturas, & concilia à sanctis patribus celebrata, altero gradu ab ecclesia recipiuntur. Opuscula, inquit, B. Cypriani martyris Carthaginiensis episcopi, B. Basilij Cappadocensis, B. Ioannis Constantinopolitani, B. Hilarij Pictauiensis, opuscula B. Athanasij Alexandrini episcopi, B. Gregorij Nazianzeni episcopi, Augustini Hipponensis, Ambrosij Mediolanensis, beatissimi Hieronymi presbyteri, B. Prosperi uiri religiosissimi, epistolā B. Leonis ad Flauianum episcopum, opuscula insuper omnium patrum orrhodoxorum, qui in nullo à sanctæ Romanæ ecclesiæ consortio deuiarunt, nec ab eius fideli prædicatione seiuncti sunt, sed communionis ipsius gratia, usque ad ultimum uitæ suæ diem participes fuerunt, legenda decernimus.

Ante Cypr. multi patres in ecclesia uixerunt.

Vbi primum locum (ut uides lector) in catalogo ecclesiasticorum scriptorum diuus Cyprianus occupat; quem tamen multos patres orthodoxos præcessisse, qui longè antè suis scriptis ecclesiam fide & moribus illustrarunt, constabit illi, qui Dionysij Areopagitæ, Clemētis Romani, Ignatij Antiocheni, Irenæi Lugdunensis, Clementis Alexandrini, libros multò ante Gelasij tempora edita euoluerit. qui omnes uiri catholici, gloriosissimiq; martyres generali illo uerbo comprehensi sunt à sancto eodemq; docto summo pontifice, Insuper omnium orthodoxorum patrum, qui in nullo à Romanæ ecclesiæ consortio deuiarunt.

Cur horum Gelasius non meminerit.

quamuis ego non multùm repugno illis, qui sentiunt non esse expressè factam approbationem operum, quæ ij patres feruntur edidisse per Romanam sedem, quòd multa, quæ ipsorum esse dicebantur, aut comperta, aut certè suspecta erant, non esse ipsorum, uel esse ab hæreticis deprauata, aut quòd non dum planè intellectæ essent ab illis scripturæ prophetarum.

Lege Hieron in com. sup Ezech. c. 36. & super uerbo Papias de uiris illustr.

sic Hieronymus diuus testatur de libris quibusdam Tertulliani, Lactantij, Victorini, Seueri, Irenæi & Apollinarij, intelligentiūm ex scripturis futuram esse rerum omnium felicitatem in terrena Ierusalem. sic & ipse Gelasius testatur de octo libris Clementis Romani episcopi, in quibus, teste Hieronymo, Eunomij dogma asseritur, filium Dei creaturam blasphemans, quòd & interdum reperiri dicit in libris Clementis Alexandrinæ ecclesiæ episcopi.

Hieron lib. de uiris illustr.

sic de Tertulliano (qui ante Cyprianum scripsit) Hieronymus dicit, quòd post mediam ætatem ab ecclesia defecerit, & quòd contra ecclesiam ingenium acuens uolumina ediderit. sic de Origene idem affirmat, in multis enumerasse contra fidem catholicam, & hic Cypriano prior scripsit. sic de Eusebio idem dicit, eum fuisse quidem uirum doctissimum, sed non catholicum in sex libris, quos pro defensione Origenis scripsit.

Patres orthodoxi post Gelasij tempora.

Amplius autem post Gelasij tempora non defuerunt ecclesiæ eruditissimi sacræ theologiæ interpretes, Cassiodorus, Fulgentius, Boethius, Gregorius Magnus papa, Isidorus, Theodorus, Beda, Alcuinus, Remigius, Anselmus, Bernardus: qui sudoribus multis, & laboribus sacrosanctam theologiam illustrem reddiderunt.

Quattuor regulæ, quas omnino ſeruare oporteat, dum antiquorum patrum ſcripturas percurrimus, diligenter referuntur, ac copioſè confirmantur. Cap. III.

VAE uerò eccleſiaſtici hi patres ſcriptis illuſtrarunt, & celebrarunt, ab eccleſia recepta ſunt, non quòd omnia, quæ ipſi dixerunt, ſint ex fidei neceſsitate credenda, & de nullo poſsit controuerti & diſputari, ut de re non ſatis recepta; ſed quòd ſint aut declarationes ſcripturæ ſacræ, aut certè ſatis utilia pro Chriſtiana religione, & iccirco minimè contemnenda, ſed reuerenter tractanda, ut quæ omnia dicta ſint à uiris, qui ſpiritu ſancto adiuti, neque mentiendi uoluntatem habuerunt, neque homines fefellerunt, etſi ut homines aliquando decepti ſunt. neque oportet credamus, quòd ſancti patres omnia, quæ docuerunt, locuti ſint diuino ſpiritu ſemper ſuggerente: id enim apoſtolici muneris fuit, utpote qui ſpiritus haberent primitias, & qui primo loco à hierarcha noſtro cæleſti in ſua eccleſiaſtica hierarchiâ deſignati ſunt. immo & prophetæ ipſi, etſi nihil in ſanctis ſcripturis aſſeruerunt, quod à dictante ſpiritu ſancto non recepiſſent, ceterùm nô ſemper eam poteſtatem habuerunt quodlibet dicendi ex ſpiritu prophetico, cùm nec ſic ſemper ipſorum mentes diuiniore illo lumine prophetico tangerentur. Eliſeus dicebat; Dominus cælauit uerbum à me. & Nathan nô ſpiritu prophetico, ſed more magis hominum de côſtruendo dominico templo cum Dauide tractabat. Seruarunt igitur antiqui noſtri magiſtri, & patres illi, quoad potuerunt, fidei & caritatis ſpiritum, qui utique mendacij ſpiritus eſſe non poteſt, ſed ueritatis fidiſsimus teſtis. non tamen inde conſequens mox fit, quòd in omnibus ex eodem zelo docentes ſemper uerè attigerint profundiora ſcripturarum, aut ceterorum ſacramentorum myſteria, quamlibet in eis ſpiritus ſanctus eo modo, quo diximus, manſerit. Spiritum ſanctum cùm ſic haberet Aurelius Auguſtinus à conſilio, fidem tamen ſuis dictis haberi non uult, ac ſi prolata eſſent diuini ſpiritus illuſtratione & reuelatione. Nobis, dicebat Origenes, nô eſt abſq; periculo tale quid præſumendum, quibus non eſt tanta ſpiritus abundantia. item Auguſtinus ait, Sunt quædam, in quibus inter ſe etiam doctiſsimi, atque optimi fidei catholicæ defenſores, ſalua fidei compage, & caritatis ſpiritu, diſſonant: alius alio melius de re aliqua dicit, in quibus non immobili ſententia locuti ſunt. Quædam, inquit Hieronymus, ſunt, de quibus ſatius eſt piè dubitare, quàm temerè diffinire. quædam ſunt, quæ non tanquam conficta prorſus irridere, contemnere, reprobare, aut reiicere debemus; quibus etiam neque tam firmiter & immobiliter, quàm ſacris ſcripturis adhærere licet; neque item tam firmiter & pertinaciter, quàm oppoſitis fidei noſtræ diſſentire: ſed in quibus oportet uia media incedere piè ſentiendo de ueracitate ſanctorum uirorum, quibus ſic uiſum fuit. Nullus igitur ſanctorum eccleſiaſticorum patrum eam fidem adhiberi ſibi poſcit, quam præſtamus illi, qui dixit, An experimentum eius quæritis, qui in me loquitur Chriſtus? et rurſum, Nam & ego exiſtimo, quòd Dei ſpiritum habeam, non ſpiritum caritatis tantùm & fidei, ſed ſpiritum me ipſum erudientem ac docentem, ad cognoſcendû & docendum Chriſtianæ fidei ueritatem. Quare multa tradiderunt nobis patres, non tanquam fide firma ipſis probata, ſed ut quaſdam opiniones pias, aut probabiles ac ueriſimiles, non procaciter reiiciendas, quæ ad ſacras litteras adipiſcendas nimiùm conducunt. Cùm itaque id ſemper de eccleſiaſticis patribus ſenſerit iam ab initio Chriſtianus orbis, quaſi aut ſibi ſoli proprium fuiſſet, aut nos antiquorum patrum dicta diuina oracula crederemus; Caluinus, ſuo ſenſui gratulatus, & nos damnans, dicit, *Sic tamen in eorum ſcriptis uerſamur, ut ſemper meminerimus omnia noſtra eſſe, quæ nobis ſeruiant, non dominentur: nos autem unius Chriſti, cui per omnia ſine exceptione parendum eſt:* et quis non ſic uerſatur? quis illis patribus, & non ſoli Chriſto, aut his, qui ipſius ſpiritum, & perſonam induerunt, ſine exceptione parendum eſſe decernit? *Hunc delectum qui non tenet, nihil in religione conſtitutum habebit:* (ecquis eſt qui non teneat?) *quando multa ignorarunt ſancti illi uiri, ſæpe inter ſe conflictantur, interdum etiam*

4. Reg. 4. 2. Reg. 7.

Aug. in lib. retract. & alibi ſæpe, & de trin. 1. p.

Orig. lib. 1. ſuper cantic.

Aug. lib. 3. contra Donat. c. 17.

Hier. in ſerm. de aſſumpt. B. Mariæ.

2. Corin. 13. 1. Cor. 7.

secum ipsi pugnant: quàm inuidè studes modis omnibus antiquitati detrahere, & quàm moliris illius maiestatem comminuere, ac labefactare. Pro patrum ignoratione, mutuoque conflictu, ac repugnantia, quarum tam impudenter iste meminit modò lector, canonem hic alterũ ascribendũ censui, quò beatissimis illis manibus honor atq; fides debita semper exhibeatur, ac ne nobis ulteriùs obiecter Caluinus tritũ illud, Ne quid nimis.

Altera regula pro intelligendis antiquis patribus.

PATRES illi sancti non nulla suis in libris scripserunt, & crediderunt, secundum humanum sensum, innixi opinionibus hominum, præsertim in describendis historiis, rebusq; ab aliis gestis recensendis, siue egregiè factæ illæ fuerint, siue perperam. in quibus sanè colligendis, aliorum aut historiis, aut rumoribus, iuxta humanæ infirmitatis condicionem, multùm inseruierunt, mutuantes ab illis multa, quæ in scripturis aliorum legissent, & quorum illi auriti solùm testes fuerant, ac per hominum opiniones tantùm scripserunt. sic antiquissimus Irenæus per auditum duntaxat scripsit Christum post quadragesimum ætatis suæ annum passum: inductusque est aliquot argumentis, quæ minùs efficaciter id probant. ait enim, & euangelium, & seniores omnes, qui in Asia apud Ioannem conuenerant, id testari, & Ioannem idipsum sibi tradidisse. contrà uerò diuus Ignatius, discipulus etiam ipse sanctissimi apostoli Ioannis in Asia, de ætate domini non illam, sed communem ecclesiæ sententiam tenet. Triginta, inquit, annos baptizatus est; annis tribus euangelium prædicauit, faciens coram Iudæis signa atque prodigia; die parasceue hora tertia accepit sententiam à Pilato: sexta uerò hora crucifixus est; nona spiritum emisit; ante Solis occasum de cruce depositus est in monumento: mox sepultus, sabbatho mansit sub terram in sepulcro; descendit ad inferna solus; inde ad nos ascendit cum multitudine, maceriem dirumpens, quæ à sæculo fuerat: die uerò dominico à mortuis resurrexit. Hæc Ignatius. Sic etiam ecclesiastici historiographi in eiusmodi historiis multùm Græcis hærentes, à uero deflexerunt. scimus certè Græcos circa tempora, ac genealogias (sicut Iosephus atque Eusebius optimè obseruarunt) nihil certi affirmare; sed magis, ut cuique uisum est, diuersas proferre sentẽtias; quod & Iuuenalis uersus confirmat, Quidquid Græcia mendax audet in historia. qui ergo illis hæserunt, (ut Eusebius, & Orosius fecerunt, ille in supputandis temporibus, atque enumerandis regibus Persicis; hic uerò in recensendis Assyriorum gestis) nón usquequaq; à nostris recipiuntur. Sed hæc, quæ in eorum historiis habentur, aut ad fidẽ nostram omnino non pertinent, aut certè iuxta historiam scripturæ sacræ corriguntur.

Irenæus.

Ignat. in epist. ad Trallianos.

Iosephus contra Appionem Grãmaticum. Eusebius de temporib. in prima olympiade.

Canon 3. pro doctrina patrum.

IN OMNIBVS, quæ ad fidei & morum Christianæ religionis necessitatem spectant, pro generali regula in singulis sanctorum patrum libris obseruandum est studioso ac pio lectori, quòd eiusmodi patres, qui ad mortem usque permanserunt in ecclesiasticæ fidei unitate, in qua Petri cathedra per Christum regnat, non aliter intelligi se uolũt, quàm hactenus catholica ecclesia id ipsum, de quo agunt, intellexit. quamobrem, hæresibus non dum exortis, securiùs dixerunt multa, quæ postmodum hæreticis ad sensum alienum torquentibus, ciuili interpretatione indigent. accipienda uerò sunt tum ex his, quæ præmittuntur, uel sequuntur, tum ex aliis ipsorum scriptis. exempli caussa, sancti patres antè, quàm hæresis Pelagiana exorta esset, pro libero arbitrio contra Manichæos multa dixerunt, quæ Pelagianæ phrenesi fauere uidentur. sicut idem ipse Pelagius pòst, quasi suum errorem astrueret, producebat. ueluti illud Ioannis Chrysostomi, Infantes non habere peccata. & illud, Nostrum est credere, nostrum est incipere, pulsare, orare, & petere; Dei autem perficere, aperire, dare. Hæc, & id genus alia Pelagius in suam hæresim malè detorquebat. contra quem mox Augustinus ex scripturis suam doctrinam posuit pro gratia. sed & hæc posterioribus sæculis rursum ad sensum à mente Augustini longè alienum deprauari cœpta sunt. ut uideretur liberum arbitrium non modò extenuasse, sed penitus è medio sustulisse. cùm id non obseruant nostri temporis hæretici, dum probatissimos uiros calumniantur, impietatem suam ac malitiam indicant. suntque eiusdem generis multa apud ecclesiasticos auctores. Cùm igitur sanctos legimus, plurima erunt nobis etiam atque etiam consideranda. Primùm uerba, deinde sensum appendemus, quem nobis ex proximè præcedentibus, atque ex his, quæ è uestigio subsequuntur, facilè eruemus; pòst, quo tempore scripserit, contra quos, quæ hæreses eo temporis depopularentur ecclesiam, ponderabimus: auctorem ultimò ipsum secum componere, locumque unum ad alium quadrare mira accuratione studebimus,

Quàm sint utiles eccl. scholastici doctores,

Quare

Quare consilio spiritus diuini nouissimi doctores prodierunt, qui scholastici appellantur, quantumuis eos naso suspendat adunco Caluinus: ut Guillelmus Altisiod. Alexander de Hales, S. Thomas, S. Bonauentura, Henricus, Ricardus, Scotus, Thomas de Argentina, Durandus de S. Pontiano, Ocham, & alij; qui, seposito omni uerborum ornatu, per quæstiones & argumenta, per propositiones & (ut ipsi uocant) corollaria, per præcisas uerborum formas in rebus fidei procedentes, tutissimam nobis contra hæreticas theologiam reddiderunt. qui & auferentes occasionem hæreticis prauè interpretandi doctrinas patrum, licentiam quodlibet dicendi coercuerunt. hi, quantum attinet ad intellectus eruditionem, sunt (ait Gerson) compendiosiores, commodiores, & utiliores; tametsi ueteres ad inflammãdum affectus uehementiores sint. hi, hæreticis per captiosas quæstiones, uariaq; argumenta simplicem Christianorum fidem interturbantibus, absque sæculi huius eloquentiæ fuco, in eius fidei defensionem, atque in ecclesiæ confirmationem, & rationes soluunt, & ex scripturis multa dicunt: quæ etsi uidentur ad fidelium simplicitatem non pertinere; reuera multùm ad ueram fidem conducunt. cuiusmodi sunt sententiæ de futuris contingentibus, de diuinarum personarum processionibus, emanationibus, notionibus, distinctionibus, deq; multis aliis, quibus scripturam integram seruamus, patres rectè tenemus, & uehementer hæreticorum perplexitates ac nodos callemus, & dissoluimus. Nequaquam igitur doctores hi (ut isti oblatrant) sacratissimæ theologiæ candorem polluerunt suis sordibus, sed magis illustrarunt, dum in sacris litteris intelligendis, in patrum sententiis & scripturis explicãdis, ubi congruit, ubi opus est, eiusmodi scholasticis distinctionibus utuntur. neq; uerum est, quod isti obstrepant, candorem scilicet castissimæ theologiæ fuco ethnicorum philosophorum esse pollutum, dum multas senteutias ex Platone, Aristotele, ceterisq; sæculi sapientibus in suos codices asportarunt. quàm certè friuola sit eorum obiectio, satis iam olim ostendit diuus Hieronymus ad magnum oratorem Romanum, recensens uiros eruditissimos, patresque sanctos ante sua sæcula tam Græcè, quàm Latinè scribentes: quorum sanè libri leguntur referti sententiis philosophorum nimiùm accommodatis ad res ipsas religionis Christianæ. ex Græcis refert Quadratum, apostolorum discipulum, atque ecclesiæ Atheniensis pontificem; Aristidem, philosophum eloquentissimum; illius æqualem Iustinum, qui Antonio pio, ac filiis eius, totiq; senatui librum contra gentes tradidit, defendens crucis ignominiam, ac Christi resurrectionem tota prædicans libertate; item Melitonem Sardenensem episcopum, Dionysium Corinthiorum antistitem, Tacianum, Irenæum Photini martyris successorem; Pantheum Stoicæ sectæ philosophum, à Demetriano Alexandriæ episcopo in Indiam missum, ut Christum apud Brachmanos prædicaret; Clementem item Alexandriæ ecclesiæ presbyterum longè omnium eruditissimum, qui octo scripsit Stromatum libros, & totidem hypotyseon, & alium contra gentes; quem imitatus est Origenes, comparans inter sese Christianorum sententias, omnia etiam religionis nostræ dogmata, ex Platone, Aristotele, Numenio, Cornutoque confirmat. scripsit Miltiades contra gentes egregium uolumen, Hippolytus quoque Apollonius Romanæ urbis senatores, Iulius Africanus, Dionysius Alexandrinus, Anatolius, Pamphilus, Pierius, Lucianus, Malchio, Eusebius Cæsariensis, Eustachius Antiochenus, Athanasius Alexandrinus, Eusebius Emissenus, Triphillus Cyprus, Asterius Scytopolita, Seraphio confessor, Titus Bostrensis episcopus, Tertullianus, Basilius, Gregorius, Amphilochius Cappadoces omnes tres, qui in tantum (ait Hieronymus) philosophorum libris atque sententiis suos resarciuit libros, ut nescias quid in illis primùm debeas admirari, eruditionem sæculi, an scripturarum scientiam. Veniam, inquit Hieronymus, ad Latinos. Quid Tertulliano eruditius? quid acutius? septem libros aduersus gentes Arnobius edidit, totidemque discipulus eius Lactantius, qui De ira quoque, & opificio Dei duo edidit uolumina. quæ si legere uolueris, (ait Hieronymus) dialogorum in eis Ciceronis epitomen reperies. Victorino martyri in libris suis licèt eruditio desit, tamen non deest eruditionis uoluntas. Cyprianus quòd idôla dij non sint, qua breuitate, qua historiarum omnium scientia, quo uerborum & sensus splendore perstrinxit? Hilarius, meorum confessor temporum, & episcopus, duodecim Quintiliani libros & stylo imitatus est, & numero. Iuuencus presbyter sub Constantino historiam domini saluatoris uersibus explicuit, nec pertimuit euangelij maiesta-

Philosophia theologiæ non repugnat, neque ipsam polluit.

Hieronymus ad magnum oratorem Rom.

Catalogus uirorũ, qui scripserunt pro Christianæ fidei defensione ante Hieronymum.

tem sub metri leges mittere. Hactenus Hieronymus de uiris, qui ante ipsius tempora pro defensione Christianæ fidei libros ediderunt, mutuatique sunt à philosophis innumeras sententias. sunt enim omnes penè philosophorum libri, exceptis his, qui cum Epicuro litteras didicerunt, eruditionis doctrinæque plenissimi. neque porrò naturalis philosophia per rationis lumen adinuenta Christianæ religioni contraria est, sed magis pedissequa, & ancilla eius. tantùm abest, ut debeant propter ipsam malè audire doctissimi scholastici ab hæreticis.

Quarta regula pro doctrina prim. Nunquam patres concorditer errarunt. Etsi ut homines non nulli ex antiquis illis patribus optime lector, in rebus etiam, quæ ad fidei nostræ substantiam pertinerent, aliquando lapsi sunt: in re tamen religionis nostræ concorditer nunquam errarunt. quoniam hoc Christi pollicitationi & perpetuæ spiritus præsentiæ maximè repugnabat. uerba utique illa Christi, Qui maneat uobiscum in æternum. & rursum, Ille uos docebit omnia, quæcunque dixero uobis: *Ioann. 14.* non ad apostolos modò, nec propter ipsos tantùm, sed ad ecclesiam, & propter nos etiã dicta sunt, qui non minùs spiritu illustratore indigemus. Suggerit ergo & nobis spiritus diuinus, quæ nos filius docuit, dum per doctores sacros in scripturarum intelligentiam ac lucem nos asserere nunquam cessat. sicut & apostolus etiam manifestè ostẽdit dicens, Et ipse quosdam dedit apostolos, quosdam prophetas, quosdam uerò euangelistas, *Ephes. 4.* alios autem pastores, & doctores. prophetas autem B. Ambrosius declarat esse sacrarum litterarum interpretes. porrò de doctoribus negabit nemo, quin eos à Deo datos ecclesiæ dixerit. ad quid uerò dederit, declarat, subiiciens apostolus, Vt uidelicet iam non simus paruuli fluctuantes, & circũferamur omni uento, in nequitia hominum, in astutia, ad circumuentionem erroris. ueritatem autem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. Hæc Paulus. Qui ergo à Deo dati sunt, ne nos uentorum impetu quateremur, credibile non est, quòd in errorem omnes aliquando ceciderint. sed quò luculentiùs id perspiciat Christianus homo, rem non *De errore Cypriani.* minùs breuiter, quàm uerè sic probabo. In re maximè ardua errauit Cyprianus, at nõ multò pòst ab Hieronymo, Augustino, ceterisque patribus sanctus martyr correctus est, uicitque Stephani æqualis illius de non rebaptizandis hæreticis sententia. Hieronymus etiam in quibus alucinatus est, à posterioribus, immo à sui sæculi hominibus est notatus idem Augustino longè doctissimo contigit. Sed quò feror? cui non? ut facile sit inde cuiuis nostrûm colligere, quòd si (ut sæpe accidit) antiquissimi unius ex patribus sententiam Hieronymus confirmet, eidemque Ambrosius subscribat, Augustinus eandem amplectatur, adhæreant eidem Gregorij tres beatissimi ac doctissimi, sequantur Cassiodorus, Beda, Bernardus, ceterique boni nominis apud nos; aut certè si non expressè probent, taceant tamen: satis profectò quidem hinc probabitur apostolicam, ueram, Christianam, & uniuersalis ecclesiæ eam esse traditionem, atque doctrinam, ab spiritu ueritatis profectam, quam tanto consensu in re maximi momenti, tanta animorum concordia tot patres, sæculis, & longis terrarum spatiis quandoque separati, atque idiomate discreti, aliorum libris nunquam lectis, sed Dei spiritu suggerente, tam unicè confirmant, docent, prædicant, atque tenent.

Liceat hoc loco ex his, quæ præmisimus, duo colligere longè certissima. unum, quod etiam olim Petro Abailardo Bernardus obiectabat, & nos his miserabilibus tem- *Ezech. 33.* poribus Luthero, Zuinglioque opponere possumus: Sancti etsi homines fuerint, & errare potuerint; uerùm quia homo homini multùm præstat, & stulto non satis conuenit cum intelligente, atque inter profanum & sanctum futurus est ordo aliquis, plurimum sanè antiquitati deferendum est, ut maximæ audaciæ atque superbiæ signum sit, probati alicuius sancti pij & docti de nobis bene meriti sententiam pro libito ac temerè reiicere, contemnere, nihilipendere, & postponere. quoniam hoc stultissimum est. dicit enim *Ecclesiast. 37.* Ecclesiasticus, Anima uiri sancti enuntiat aliquando uera magis, quàm septem circumspectores, (quales essent Lutherus, Zuinglius, Caluinus) sedentes in excelso ad speculandum. Hoc sit primum. ad alterum est ueniendum. Arrogantissimus iure censebitur & temerarius, atque imprudentissimus, (quales hoc sæculo hæreticos habemus) qui *Scripturæ sensus à patribus maximè petendus est.* sibi tantum tribuat, ut, Christianis patribus posthabitis, tot doctoribus contemptis, tot sapientibus calcatis, quorum doctrina ecclesia in modum Solis præfulget, proprio malit in errore sordescere, mendacioque teneri. quare qui uerum è scripturis elicere

sensum

ſenſum conatur, ei cauendum in primis eſt, ne apud ſemetipſum uideri uelit prudens. quod & propheta Ieſaias, & Paulus fugiẽdum non ſemel monuerunt. quamobrem illud obſeruatum oportet, quod beatus Clemens, Petri ſucceſſor, admonet, ut ſcilicet cùm Dei lex legitur, ueram illius intelligentiam ab eo diſcamus, qui eam à maioribus ſibi traditam ſeruat. tanti refert illis antiquis ſacerdotibus & magiſtris aſſentiri. Sed id melius hîc ediſſerentem audiamus Irenæum. Vbi chariſmata, inquit, domini poſita ſunt, ibi diſcere oportet ueritatem, apud quos eſt ea, quæ ab apoſtolis eſt ſucceſſio, & id, quod eſt ſanum, & irreprobabile, ſermonis conſtat. hi enim & eã, quæ eſt in unum Deum, fidem noſtram cuſtodiunt, & ſcripturas ſine periculo nobis exponunt. hoc ipſum & dictum & ſemper obſeruatum legimus à Gregorio Nazianzeno, & Baſilio Magno, præcipuis Græcorũ theologis, de quibus in eccleſiaſtica hiſtoria ſcribit Ruffinus, quòd, cùm, omnibus Græcorum ſæculariũ libris remotis, in ſolis diuinæ ſcripturæ libris totam ſuam curam collocaſſent, eorum intelligentiam non ex propria præſumptione, ſed ab antiquioribus quiduis poſtulabãt, quos ipſos ex apoſtolica ſucceſſione eam intelligendi regulam, ſuſcepiſſe conſtabat. Vides ne Caluine, patrum doctrinam, ubi omni ſæculo & loco concordes diuina illuſtratione locuti ſunt in re quidem, quam ſcire magnopere noſtra intereſſet, apoſtolicam uocari? inteligis ne, quàm à nobis pugnet uerbum illud Salomonis, quo admonemur, ne terminos antiquos prætergrediamur, quos nobis patres noſtri præfixerunt? nec diſpar tantopere tibi ratio uideri debet Caluine de agrorum limitibus, & obedientia fidei: quaſi uerò de illis, & non de his potiùs terminis ac finibus, diuinus ſpiritus ſolicitus fuerit. Quòd autem iubemur obliuiſci populum noſtrum, & domum patris noſtri, habet hoc ualde diuerſam interpretationem. non utique Dei populum, quæ eccleſia eſt, aut ſpirituales illos patres noſtros, antiquoſq; magiſtros præcipimur obliuioni tradere, cùm dicat ſcriptura, Interroga patres tuos, & dicent tibi, ſeniores tuos, & anuntiabunt tibi. & iterum, Verbis ſapientium accommoda aurem tuam. et rurſus, Fili mi hos ſermones ne obliuiſcaris, mea autem uerba cor tuum cuſtodiat. Quid ergo, quæres, obliuiſci iubemur? de mundo ac de rebus breuibus, fugacibus & caducis, aut certè de gẽtium ſapientia (quæ euangelicæ prædicationi maximè, teſte Paulo, repugnabat) uerbum hoc intelligendum & interpretandũ eſſe omnes docent. ſed quia notior res eſt, quàm ut probari debeat, prætereo. Non hîc tantopere ἀλληγορίζειν geſtimus, quantopere tu fingis, cùm hæc, quæ paternis limitibus non tranſiliendis in fidei cauſſis diximus, non ad tropum, ſed ad rei ipſius ſubſtantiam magis pertineant. Quòd tandẽ perſuadere nobis niteris, ut apoſtolos potiùs, quàm alios quoſuis patres interpretemur, à quibus præſcriptos terminos nefas ſit reuellere, ſicut Hieronymus interpretatus eſt, cuius uerba in noſtros canones retuliſſe non negamus, nec piget, aut pigebit unquam, actum agis. dum enim uolumus, ne quis terminos per Clementem & Romanum, & Alexandrinum, Dionyſium, Irenæum, Polycarpum, Cyprianum, Auguſtinum, Baſilium, Athanaſium, ceteroſque omnes ſumma pace ac concordia præſcriptos reuelet; nihil aliud petimus, quàm quod apoſtolica dogmata, tanta ſucceſſione confirmata, per nouatores iſtos, iniquoſque agrorum diuiſores ſarta & tecta maneant. An non tibi apoſtolica traditio ea habebitur, cuius initiũ uſqueadeo in his patribus, quos præ te contemnis, non inuenies, ut ſi curioſiùs inueſtigare rerum & cauſſas & origines pergas, ad apoſtolos uſque, & ipſum Chriſtum tibi ſit aſcẽdendum? deſine apoſtolicis mentibus detrahere. quî, rogo te, ſic in rem unam homines & ætate, & locis diſtincti conuenirent omnes, ſi non idem ille ſpiritus, qui apoſtolos docuit, & his etiam patribus multa ſuggeſſiſſet? ut mihi quidem uidetur, hæreſis nota non minùs inurẽda illis eſt, qui dicunt eccleſiam in religione & fide à patribus antiquis deceptam fuiſſe, & ſic erraſſe ea ſequendo, quæ communi eorum omnium uoce aſſerta & prædicata legit; quàm qui ſuſpicaretur à ſanctis Chriſti apoſtolis, patribus, ac ducibus noſtris potuiſſe fideles falli, ſupplãtari, eludi. ſanctus igitur ille ſpiritus, qui iam ante Chriſti eccleſiam per apoſtolos inſtruxit, idem ipſe eccleſiaſticorum patrum occupans mẽtes & linguas, ſuggerit, & dictat, quæ credenda, & quæ agenda ſunt nobis. ut uerè dicatur, quòd ſacerdotum hic tam continuatus, tam cohærens, interruptus, iunctus, cõueniens, tamque perennis conſenſus, teſtis utique eſt haud reiiciendus apoſtolicæ

Roman. 11.12
Ieſaia. 5. 66.
Clemẽs lib. 10. recogn. epiſt. 5.
Iren. lib. 4. c. 45.
Ruffin. in eccl. hiſt. lib. 2. c. 9.
Prouerb. 22.
Pſal. 45.
Deuter. 31.
Prouerb. 22.
Prouerb. 3.
Qui ſint illi termini patrũ noſtrorũ, quos prætergredi non liceat.
Sancti omnes, nunquam ſimul errarunt, quòd hoc contra Chriſti promiſſionem fuiſſet.

stolicæ fidei, & disciplinæ, quæ tam diu in ecclesia uiguit, uigebitque, donec dominus, gentes iudicaturus, adueniat.

Plurimis exemplis, ex institutione Caluiniana sumptis, probatur, antiquorum patrum doctrinam scienter ipsum fastidisse; atque quàm fuerit à ueritate alienum, quod de patribus affirmat, quasi ij suæ doctrinæ fiueant, à nobis ostenditur. Cap. IIII.

RAVITER & molestè fero, quod tam impudenter iactat Caluinus. *Si, inquit, patrum auctoritate dirimendum certamen hoc esset, melior uictoria pars ad nos inclinaret:* improbi satis nostri clamores isti habentur, dum ueluti patrum contemptores & aduersarios Zuinglium, Vergerium, Caluinum accusamus. *Immo, inquit, illos non contemnimus, ut si id præsentis instituti esset, nullo negotio mihi liceat, meliorem eorum partem, quæ hodie à nobis dicuntur, ipsorum suffragiis comprobare:* promittis facilè Caluine: Promissis diues quilibet esse potest. rogo te per immortalem Deum, quo auctore defendes non licere sanctos uenerari, colere, inuocare? num aliquo ex ueteribus? at tu ipse obiiciens tibi, quòd distinctio latriæ & duliæ nimis sit antiqua, *Quid tum, inquis, si omnes perspiciunt non modò impropriam esse, sed penitus friuolam?* uide, quàm tua comprobes antiquorum suffragiis. si lis sit Caluine de arbitrij libertate, & infinitos pænè maiores obiecerimus, quid respondebis pro antiquitate? sed operire paululùm, nihil loquere, memini, quid respónderis aliquando. *Veteres hoc mihi uidentur consilio uires humanas sic extulisse, ne si impotentiam disertè essent confessi, philosophorum ipsorum cachinnos, quibuscum tunc certamen habebant, exciperent:* ecce quàm tibi plaudit antiquitas. ac paulò mox, productis Chrysostomo, Origene, Hieronymo, non nullisq; aliis antiquorum patrũ præcipuis, inquis, *Vides certè his sententiis plusquam par erat ad uirtutis studium antiquos illos esse largitos. Id autem quanta dexteritate ab illis factum sit, postea uidebimus.* concludis postremò antiquitatis obseruantissimus, ac cultor illustris, *Certè quas retulimus sententias esse falsissimas, paulò mox constabit:* audet iste, proh sancte Deus, dicere, quòd si patrum auctoritate dirimendum esset certamen, melior uictoriæ pars ad ipsum inclinaret? cupiebamus patrum auctoritate certamen illud dirimere: at, quas retulit Caluinus ex patribus sententias, esse falsissimas, idem ipse, antiquitati scilicet deditus, nobis ostēdit. rursum dicitur à ueteribus nullam rebus necessitatem inferri ex Dei prouidentia. *Solent,* ait Caluinus, *hac solutione uti ueteres, sed quasi dubitanter:* ò præclarum antiquitatis sectatorem. item de satisfactione, parte tertia pænitentiæ, concorditer scripserunt antiqui patres: at quid sentit de ea re Caluinus? *Parum autem me mouent, quæ in ueterum scriptis de satisfactione passim occurrunt. uideo quidem illorum non nullos, dicam simpliciter, omnes, quorum libri extant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis asperè ac dirè locutos:* siccine pro antiquitate pugnas Caluine? siccine, nulloque negotio meliorem eorum partem, quæ à te hodie dicuntur, ipsorum suffragiis comprobas? quid, si non hoc est omnes eos contemnere, ac deridere? Sed quid infinita ego persequor? innumeri sunt loci, quos aut iam antè produximus, aut oportuno tempore producturi sumus: in quibus sanè tam piè & tam religiosè, ut hîc uides benigne & optime lector, in patres nostros Caluinus ludit.

Sæpe Caluinus patres expressè reiicit.

Cal. lib. 2. inst. cap. 2.

Cal. lib. 2. inst. cap. 2.

Cal. lib. 3. c. 2. 3

Cal. lib. 3. inst. cap. 4.

De templis

De templis, atque eorum ornatu agitur; de sacrorum uasorum usu, materia, & apparatu disseritur; preces, in templis adhibitas, Deo esse gratiores ostenditur; ac de istorum omnium antiquitate latissimè disputatur. Cap. V.

ED tempus est iam expendere, quàm iusti istius clamores sint, quibus nos obruit, ceu patrum contemptores & aduersarios. *Quòd si eorum, quos intelligunt, fixos nolunt esse terminos; cur ipsi, quoties libet, adeò licenter transgrediuntur? ex patribus erant, quorum alter dixit, Deum nostrum non edere, neque bibere; itaque non habere opus calicibus, neque discis: alter, sacra aurum non quærere, neque auro placere, quæ auro non emuntur. Transgrediuntur ergo limitem, cùm in magnificis templis, & in sacris tantopere auro, argento, ebore, marmore, lapillis, sericis delectantur, nec rite Deum coli putant, nisi omnia exquisito splendore, uel potiùs insano luxu diffluant:* dum antiquos patres sic tu Caluine notas, duplici odio dignus mihi uidêris; uel eo, quòd hæresis uenenum fucata antiquitate, ac simulata auctoritate propinare aliis non erubescis; uel eo etiam, quòd sancti cuiusque uiri memoriam, tanquam sopitos iam cineres, profana manu uentilas, & quæ silentio sepeliri oportebat, si uerum esset, quod sic pater ille sensisset, (& non potiùs ipse falleris, aut in alienum sensum detorques) rediuiua opinione diffamas. quæ cùm facis Caluine, non uides auctoris tui Cham sequi omnino uestigia; qui uenerandi Noe nuditatem non modò operire neglexit, uerùm & ridenda ceteris quoque enuntiauit? unde tantam læsæ pietatis offensam adauxit, ut etiam posteri ipsius paterni peccati maledictis obligarentur. O beatissimos illos fratres, longeque dissimiles, qui nuditatem ipsam reuerendi genitoris neque suis temerare oculis, neq; alienis patêre passi sunt: sed auersi, ut scribitur, texerunt eum. quod est, erratum sancti uiri nec approbasse, nec prodidisse. atq; ideo beata in posteros benedictione donati sunt. Deinde Caluine, quid faciet unus, aut item alter ex antiquis patribus contra tantam nubem testium, quam impositam habemus? postremò quando contra doctrinam ecclesiasticam ex patribus agere statuisti, hi omnes sumptus tibi priùs computandi erant, num ita sentiret ille, cuius testimonio armatus pugnaturus uenis; num uerissimis uerbis ageret; semper'ne sibi ipsi illa in parte cōstitisset; num & ceteris patribus suis coæqualibus idem uisum fuerit. hæc omnia diu excogitata in iudicium afferre te oportuisset, ne illud abs te mutuari aduersum te possemus, ac meritò quidem: quòd, cùm multa præclarè ac sapienter ab illis patribus scripta sint, tu pius scilicet filius, qua es & ingenij, & iudicij, atque animi dexteritate, eorum tantùm lapsus & errores adoras: quæ bene dicta sunt, quæ omnium ordinum calculis approbata, quæ summo consensu recepta uel nō obseruas, uel dissimulas, uel corrumpis; ut dicere uerè possimus, tibi curæ fuisse prorsus in auro stercora legere, & in agro odoris pleno coloquintida. Quid, si patres illi nihil tale dicunt? quid, si longè alienam à tua interpretationem habent? quid, si quod affirmant, catholicæ ueritati, usuique ecclesiastico non repugnat? quid, si non antiquitus obseruatam consuetudinem damnant, sed magis quosdam abusus, qui omni ætate peregrino ornatu religionis scilicet irrepserunt; quos etiam ecclesia mater execrata semper est? quid, si non reprehendunt in aliquibus moderatam diligentiam, honestum usum; sed magis nimiam curiositatem uerbis castigant, ut patres; exagitant, ut sancti; ut magistri, redarguunt; ut maiores, insectantur, & asperiùs appellant; ut grauissimi censores, in crimen uocāt, damnant, condemnant, culpant? Sed ad propositum redeamus.

Obiectio 1. de templis, uasis sacris, ac uestibus.

Cal. in epist.

Acacius in l. 11. c. 16. trip. hist.

Ambr. lib 2. de off. c. 10.

Genes. 9.

Hebr. 12.

PATRES cum primis erant Caluine, immo patrum duces apostoli sancti, qui quocunque irent, quibus etiam in locis euangelium prædicare contingeret, nominatim autem in Asiæ, Syriæ, Aethiopiæ, & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipsos Antropophagos, ut Philippus, Bartholomæus, Thomas, Matthæus, & Andreas, templa & quidem maxima atque ornata construxerunt; quæ & consecrasse quoque dubium non est: ut in alios usus ea transferri fas non fuisset; utcunq; alij ad Hyginum Romanum pont. VIII. à bea-

De templorū antiquitate, atq; usu in ecclesia Christ.

Nicephor. lib. 2. cap. 39. 40. 41. eccl. hist. Gratian. de con secr. lib. 1. c. occs, & 1 non. cap. 2. decret. Euseb. lib. 2. cap. 17. Euseb. de uita Constãt. Magni lib. 3.

à beatissimo Petro iuxta Eusebianam computationem basilicarum consecutiones referant. quare apostolicum fuisse institutum hoc minimè ambigendum est. apostolorum æqualis erat, qui de apostolicis uiris scribit, quòd sacra domicilia habuerint, quæ semnia, siue monasteria uocabant, in quibus manentes, honestæ ac sanctæ uitæ mysteria celebrabant, nihil illò inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quidem eorum, quæ ad corporis sustentationem necessaria sunt; sed leges, & oracula prophetarum, & hymnos, ac reliqua eiusmodi, quibus scientia & pietas augescunt, & consummantur. Pater patriæ erat, fideique catholicæ acerrimus propugnator & defensor, & nunquam satis pro dignitate laudatus Christianissimus Constantinus imper. qui ante annos 1300 sacras ædes numero pænè infinito in honorem Christi, & sanctorum sublimibus columnis, & ornatu eximio, atque imperatoris magnificentia illustres erexit, & omnis generis cultus amplitudine decorauit, immensa sublimitate extulit, maxima longitudine & latitudine uastas, uariegatis marmoreisq; incrustationibus obtectas, picturatas, ut quasi quibusdam lucis radiis uniuersæ resplenderent. legat, legat, qui uolet, quæ Augustus hic immortalitate dignus Christo principi, genitricique suæ, ac martyribus sanctis monumenta construxit, quàm opulenta, quàm regia structura illustrata omnia & exornata. omitto pictas tabellas, pulchras, deauratas, quas religiosissimus rex non in obscuro, sed in bono lumine collocauit.

Preces in tẽplo Deo sunt gratiores. Ambr. lib. 5. in Lucam. Chrys. ad pop. Antioc. hom. 29 Basil. de bapt. serm. 2. c. 8.

Pater erat, qui dixit, Maiori cum fructu supplicatur in ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. & ille etiam qui ait, Et domi quidem orari potest; sic autem, ut in ecclesia, non potest. ubi tanta patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter emittitur. Pater erat, qui dixit, Nobis quoq; periculum esse malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus: maximè si sacerdotij mysteria in profanis, nec satis ornatis locis celebrauerimus. propterea quòd ea res indicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro uarietate affectionum multifaria, propter uariam multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatem.

Felix papa in epist. ad omnes episc. c. 1.

Pater erat, & ecclesiæ pontifex summus, qui ante mille annorum præcipiendo dixit, Quod sicut non alij quàm sacrati domino sacerdotes missas cantare debent, nec sacrificia super altare offerre; sic nec in aliis, quàm in sacratis locis missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. satius enim est missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis, ubi fieri non oportet, nisi id pro summa necessitate contingat.

Felix 1. in epi. sto. 2. Basil q. 310. in contractioribus regulis. Aug. l epist. 137 Hieron. in uita Hilarionis. Euseb. l. 1. c. 12. Socr. l. 7. c. 47. Sozom. l. 2. c. 14 & l. 4. c. 5. Theodorit. l. 4. de curandis affectibus Græcorũ. Chrysost. hom. 5 de B. Iob. & homil. 5. ad populum Antioch. Prudẽtius de Hi eutrio, & Cheli donio loquens. Hieron. ad Desid. de uiris illustr. de Alexan. episc. Capp. & 8 epist. ad Marcellum. Paulin. in epist. ad Machar. Aug. lib. de ciu. Dei. Sozom. l. 9. c. 9. eccl. hist.

Patet erat & nomine, & honore illius æqualis, qui dixit, Mandamus, ut super memorias martyrum missæ celebrentur, ne eorum memoria à perfidis extingui, aut ueneratio prohiberi possit. Patres erant, qui in conciliis Laodicensi, & Cabilonensi idipsum statuerunt. Pater erat, qui dixit, Quemadmodum ratio non permittit, ut commune uas in sancta loca inferatur, ita neque permittit, ut sacra in profanis ædibus celebrentur. Pater erat, qui dixit, multa loca præ aliis à Deo miraculis illustrata: ut sicut non omnes sancti dona curationum habent, nec omnes habent diiudicationem spirituum; ita nec in omnibus memoriis sanctorum miracula fieri uoluit, qui diuidit unicuique propria, prout uult. Pater erat, qui scripsit certamen fuisse inter Palæstinos & Cypros, dum hi corpus sanctissimi Hilarionis, illi uerò spiritum eius habere se iactarent: & tamen in utrisque locis, inquit, magna quotidie signa fiunt, sed magis in hortulo Cypri, fortitan quia plus illum locum dilexit. Patres erant, qui ob locorum sanctitatem, & ante 1300 annos in Ierosolymam, & ad martyrum sepulcra religionis ergò peregrinationes susceptas esse etiam ex uoto, & memoriæ prodiderunt, & approbauerunt: quique illorum locorum uisendorum summo desiderio tenebantur. Pater erat, qui adorare ubi steterunt pedes domini, partem fidei esse dixit, & quasi recentia natiuitatis & crucis ac passionis uestigia uidere. Pater erat & Hieronymi æqualis, qui dixit, Non aliter affectus homines Ierosolymam rapit, nisi ut loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, uideant, atque contingant, possintq; & de suo fructu dicere, Introiuimus in tabernacula eius, adorauimus in loco, ubi steterunt pedes eius. Patres erant, qui nobis testatum reliquerunt, ab immanibus etiam barbaris tantum honoris sacris locis exhibitum fuisse; ut quisquis eò confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Patres erant, apud quos templa martyrum, basilicas apostolorum, & martyrum nominatas, ecclesiam apostolorum, ecclesiam Theonæ, ecclesiam Dionysij, sacrum Euphemiæ, martyris templum, passim legere licet. non quòd sanctis ad Dei honorem,

(ut inquit

(ut inquit Innocentius III.) sed Deo potiùs ad honorem sanctorum, templa primùm sint dedicata, altaria erecta, & oblata sacrificia. deinde, etiam sanctorum nominantur basilicæ, & in ipsorum honorem construuntur, quòd ibidem martyrum, ceterorũq; beatorum memoriæ celebrentur; sintque eo loco recondita corpora, aut asseruatæ reliquiæ præcipuè sanctorum martyrum. quas sincerè honorandas, ac si Christi membra essent, pro quo illi passi sunt, & basilicas eorum nominibus appellatas, uelut loca sancta cultui diuino mancipata, pio affectu, & deuotione fidelissima adeundas esse admonuit Augustinus; cùm tamen templum illi uerè dicatum sit, cui soli sacrificia in illo offeruntur. atque in hunc sensum idem Augustinus dicebat, quòd si templum alicui sancto angelo excellentissimum de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à ueritate Christi, & ab ecclesia Dei; qui creaturæ eam exhiberemus seruitutem, quæ uni tãtùm Deo debetur. utique loquebatur sanctissimus pater Augustinus, si basilica cuiquam apostolorum construeretur, ut illi ibi sacrificiũ offerrent homines: (quod sanè idololatriæ flagitium est) non uerò si quisquam in sanctorum memoriam templum ædificet, in quo Deo uero solùm litandum sit. immo idem ipse ecclesiæ doctor martyris basilicam quodam in loco nominat. idem etiam alibi dixit, Videtis simulacrorum templa, partim sine reparatione collapsa, partim diruta, partim clausa, partim in usus alios commutata, ipsaque simulacra uel confringi, uel incendi, uel includi, uel destrui; atque ipsas huius sæculi potestates, quæ aliquando pro simulacris Christianum populum persequebantur, uictas & domitas non à repugnantibus, sed à morientibus Christianis; & contra eadem simulacra, pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesque uertisse, & imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad basilicam, ac sepulcrum piscatoris Petri submisso diademate supplicare.

Chrysost. hom. 28. ad pop. Ant. Hier. ad Ripar. & aduersus Vigilantium. Socr. l. 1. c. 16. & ult. & l. 2. cap. 11. Sozom. l. 4. c. 9. Euagr. l. 2. c. 3. Innoc. de myst. missa, c. 11. Aug. de ecc. dog. cap. 73. Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda. Idem ad Maduren. epist. 42.

TRANSGREDITVR ergo limitem Caluinus, cùm docet cauẽdum esse, ne aut (quemadmodum sæculis aliquot haberi cœperunt) propria esse Dei habitacula ducamus, unde propiùs nobis aurem admoueat, aut secretam nescio quam illis affingamus sanctitatẽ, quæ sacratiorem apud Deum orationem reddant. prætergreditur paternos limites, cùm affirmat, doctrinam hanc patrum Iudæorum & gentium crassitiem esse, nosque præceptum habere de inuocando domino citra loci discretionem in spiritu & ueritate. *Dedicatum*, inquit, *erat olim Dei iussu templum precibus ac uictimis offerendis. sed quo tempore ueritas sub talibus umbris figurata delitescebat, quæ nunc ad uiuum expressa nobis in nullo materiali templo nos hærere patitur. grauiter reprehensi sunt à Iesaia, & Stephano, qui Deum in templis manufactis habitare ullo modo putant:* quasi uerò antiqui illi patres, qui templorum sanctitatem præcipuam, nimiùm nobis pro effundendis ad Deum precibus, & diuinis sacrificiis peragendis, atque Dei uerbo pertractando, ac diuulgando commendatam reliquerunt, ignorarint, aut quòd cælum neque cæli cælorum Deum nostrum capere possunt, quantò magis domus una; aut id, quod de ueris adoratoribus, qui in spiritu adorant, ueritas in euangelio dixit. uera sunt Caluine ista duo, & quòd in manufactis templis Deus corporaliter, & ad mensuram non habitat, cùm immensus sit, spiritualis, incorporeus, & infinitus; & quòd spiritu & ueritate orandum est, hoc est, fide uera & caritate nõ ficta. cùm hoc audiuisti, antiquiore patres multis nominibus sacrarum ædium laudes celebrare, uel quòd dicatæ sint & consecratæ cultui Dei, & sacrificio sanctissimo, ut dicebant Basilius & Augustinus, atque uterque Felix huius nominis; uel quòd eas particularibus prodigiis Deus illustrauerit, ut audiuimus ex Hieronymo, Chrysostomo, Paulino, & Prudentio; uel quòd diuina opera prodigiosora in uno loco, quàm in alio ostensa fuerint, ut ex patribus & antiquis historiis nuper intelligebamus. quare meritò à multis sæculis in orbe Christiano receptum est, ut locus unus alio sit sanctior, ac proinde à piis hominibus non sine mercede magis frequentatus. est quidem ita Caluine, quòd in omni loco Deum adorare fas est. Iudæorum enim error erat iste, qui cõtenderent Deum nusquam adorãdum, nisi Ierosolymis, in templo, & ibi iustitiam quærendam. quasi Deus alibi nota precantium non audisset: aut certè Samaritanorum, qui similiter negabant Deum usquam adorandum, nisi in monte Garizim, idque patrum exemplo, qui Deum uerum Israel ibidem coluerunt. hos duos errores uno uerbo Christus profligauit dicens, Quia uenit hora, quando in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitis patrem: caussam porrò explicat nimirum tẽpus instare, immo horã adesse,

Cal. Inst. lib. 3. cap. 20. Ioann. 4. Iesaia 66. Act. 7. 3. Reg. 8. Cur basilicæ laudatur à sanctis patribus. Ioan. 4.

quando & Samaritanorum impius delebitur cultus, & Iudæorum carnalis religio transferetur, & illa antiquata, pius & uerus cultus, hoc est, spiritualis, fiet, & apparebit manifestus, in quo patrem adorabitis, non in hoc monte, quasi eo conclusus sit: est reuera non montis huius modò, uerùm orbis totius dominus, non Ierosolymis, quasi uerò ne alius quidem sit ad adorandum patrem locus idoneus, sed ubicunq; erit piorum congregatio, ibi futura est Ierosolyma, ibi spiritualis erit cultus, non nidore pecudum delinitus, sed sanctis precibus, sed piis uotis, sed diuinis sacrificiis, sed castis affectibus. non in typis, & umbris, ut hactenus fecit ritus ille Mosaicus, non in mendacio, quemadmodum gentium populus; sed in spiritu, sed in ueritate. sic Ieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in uentre ceti, sic latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Quis tibi hoc negare uelit Caluine? sed si illam mentem feruidam ad locum sanctum, & ad congregationem sanctam attuleris, certum est, neque iure negabis, quòd ex tali mente profectæ preces, multò cùm Deo gratiores, tum ad quiduis impetrandum fore efficaciores.

Ierem. 38. Dan. 7. Iob 2. Ionæ 2. Iesaia 38. Act. 16.

Eustathius hæreticus. *Gangreñ. synod.* *Claudius.*

HAERETICI erant, non patres, Caluine, duo illi Eustathius & Claudius, quorum unus ante mille ducentos & ampliùs annos loca sanctorum martyrum contemnebat, & omnes, qui illuc conuenirent, & sacramenta conficerent, reprehendebat. contra eum in Gangrensi synodo, quæ Nycenæ proxima fuit, pro templorum sanctitate pronunciatum est, & uniuersæ orationes & oblationes, quæ ibidem fiunt ob loci diuinitatem, plurimùm commendantur. alter uerò ante annos septingentos peregrè proficiscentes ad sanctorum martyrum sepulcra, (ut facit Caluinus) irridebat, quòd nihil sanctitatis ulli loco inesse crederet, ob sanctorum memorias, sepulcra, neque reliquias. hunc pessimum hominem in eorum, quos De cultu imaginum scripsit libro tertio, grauiter cõfutauit uir doctus Ionas episcopus Aurelianensis. Hæretici erant Vualdenses, sæpius ecclesiastica censura damnati, qui omni templo etiam Dei uiuentis detraxerunt, non diuorum solùm, dicentes, (uti antea ex Caluino retulimus) templum Dei latè parentis ipsum mundum esse, & coarctare maiestatem eius, qui ecclesias, monasteria, oratoriaq; construunt, quòd propitior in eis diuina maiestas inueniatur. Hæretici erant pseudoapostoli nominati, qui plus etiam furoris ac dementiæ adiecerunt, (semper enim quasi per momenta in peius impietas ruit) quòd sacrata ecclesia non plus ad orandum conduceret, quàm porcorum stabulum. stabularij quippe & heluones de Deo ac de diuinis perinde sentiunt, atque de tabernis, culinis, & stabulis. Hæretici erant Boemi quidam Thaboritæ appellati, quorum dux fuit & princeps Zischa quidam nobilis genere, erroribus Ioannis Hus infectus. is incredibili furore perditorum hominum turbam aggregans ecclesias inuasit, euertit templa, sacrarium spoliauit, monasteria destruxit, fugauit monachos, aliaque similia facinora perpetrans. quò autem securiùs degeret, locum munitum elegit: hunc mœnibus cinxit, & ut quisque ex militibus tentoria fixerat, ita ædificari sibi domos imperauit. Thabor illi loco nomen indidit, comitesq; suos Thaboritas appellauit, tanquam cum tribus apostolis saluatoris Christi transfigurationem in monte Thabor uidissent, indeque suas opiniones mutuati essent, quas fidei ueritates appellabant. Consideret igitur Caluinus, utris magis assentiendum, Eustathio & Claudio, an Basilio, Hieronymo, Augustino: expendat secum, utris firmiùs inhærendum, Vualdensibus, an patribus concilij Gangrensis: eligat, uelit'ne pseudoapostolorum & Thaboritarum sequi uexilla, an potiùs in sanctissimi eiusdemque gloriosissimi imperatoris exercitu uerè, piè, sincereque Christo domino militare: uideat nunc, utra signa militaria illi magis probentur. sunt enim longè contraria, nimiumque oppositi, & sibi repugnantes mores. illi ecclesias inuadunt; hi in ipsis genua flectunt, & supplices adorant: illi euertunt templa; hi construunt, & ædificant: illi prædantur sacrarium; hi adaugent, & omnium rerum affluentibus copiis dirant, atque locupletant: illi postremò, quæ sua non sunt, è templo auferunt; hi, quæ uerè sua erant, in Dei peculium & cẽsum transferũt, ac donant. Sed, heu me miserum, quàm ferum est consilium, quod damus Caluino. pridem se iam ab his profugus, in illorum miser deflexit castra, à quibus miserandum in modum nunc nunc ecclesias passim profanari uidemus, & audimus: neque in horrea modò pleraque templa commutata, uerùm & equorum ex eis stabula facta,

Vualdenses. *Pseudoapostoli.* *Thaboritæ.*

& in

& in quoſcunque tandem uſus Deo dicatas domos, à Lutheranis, à Zuinglianis, à Caluinianis conuerſas. quodque etiam dictu horrendum eſt, neque facilè creditura poſteritas uideatur, in eo ipſo loco, ubi tremendum ſacrificium, non ita pridem Deo oblatum fuit, furcam uidere aliquibus ex noſtris licuit erectam ab iis, qui euangelici, quàm Chriſtiani dici malunt. iſti ſunt fructus præclari iſtius euangelij. Verùm ad noſtra redeamus.

Patres item erant, & Chriſti apoſtoli, atque eccleſiæ principes, qui de uaſis aureis atque argenteis ita ſtatuerunt: Vas aureum, & argenteum ſanctificatum, aut uelamen linteum nemo ampliùs in ſuos uſus aſſumat. iniquum enim eſt. ceterùm ſi quis deprehenſus fuerit, excommunicatione mulctetur. Quo canone certè intelligimus altaris uaſa etiam apoſtolorum temporibus aurea fuiſſe, & argentea; quæ & ſanctificabantur, ut in profanos ac proprios uſus nequaquam tranſire poſſent. Patres erant, qui ſententia ſanè concordi ſanxerunt, ut calix domini cum patena, ſi non ex auro omnimodo, ex argento fiat. Nec, inquiunt, cauſſentur presbyteri, auaritia ſuadente, de paupertate uel impoſſibilitate, cùm quarta pars ex omnibus, quæ ad eccleſiam pertinẽt, in fabricis ipſius eccleſiæ ſit impendenda. admonendus, aiunt, eſt etiam populus, ut aliquid in donariis domini offerat, ſicut ille antiquus populus ſub Moyſe in tabernaculo domini feciſſe legitur. ſi quis autem tam pauper eſt, ſaltem uel ſtanneum calicem habeat. de ære autem, aut ex orichalco nõ fiat calix, quia ob uini uirtutem æruginem parit, quæ uomitum prouocat. Hactenus concilium. Patres erant, qui de eiuſmodi uaſis ſacrificij ſancti ita pronuntiant, Vaſa, quibus ſacroſancta conficiuntur myſteria, calices ſunt, & patenæ; de quibus Bonifacius martyr & epiſcopus interrogatus, ſi liceret in uaſculis ligneis ſacramenta conficere, reſpondit, Quoniam ſacerdotes aurei ligneis calicibus etiã utebantur, nunc contrà lignei ſacerdotes aureis calicibus utuntur; Zephyrinus decimus ſextus Rom. epiſcopus patenis uitreis miſſas celebrare conſtituit; deinde Vrbanus decimus octauus papa omnia miniſteria ſacra fecit argentea: nos itaque ſtatuimus, ut deinceps nullus ſacerdos ſacrum miniſterium corporis & ſanguinis domini noſtri Iesv Chriſti in ligneis uaſculis ullo modo præſumat conficere. Hæc prouincialis illa ſynodus. Pater erat, de quo legimus, quòd eccleſiam fecerit in prædio cuiuſdam presbyteri ſui, qui cognominabatur Equitius, ubi hæc dona contulerit, patenam argenteam penſantẽ libras uiginti ex dono Conſtantini Auguſti, ſcyphos argenteos duos, qui penſauerunt ſinguli libras duas, patenam argenteam criſmalem auro clauſam, penſantem libras quinque, pharos coronatos decem penſantes ſinguli libras octonas, pharos æreos uiginti, cantharos ceroſtrotos duodecim æreos penſantes ſinguli libras triginta, calicem aureum penſantem libras duas, calices miniſteriales quinque penſantes ſinguli libras binas, amas argẽteas duas penſantes ſingulæ libras duas. Pater erat, qui baſilicæ, quam propriis ſumptibus ipſe conſtruxerat, patenam argẽteam, amam argenteam, ſcyphum argenteum, calices miniſteriales argenteos, coronaſque pariter argenteas donauit. Pater erat, qui, enarrans illud pſalmi, Simulacra gentium argentum & aurum, inquit, Hoc enim uenerantur, quod ipſi ex auro, argentoque fecerunt. ſed enim & nos pleraque inſtrumenta & uaſa ex huiuſcemodi materia, uel metallo in uſum habemus celebrandorum ſacramentorum, quæ ipſi miniſterio ſacrata ſancta dicuntur in eius honore, cui pro ſalute noſtra inde inſeruitur. & ſunt profectò iſta inſtrumenta uel uaſa quid aliud, quàm opera manuum hominum? ueruntamen nunquid os habent, & non loquuntur? nunquid oculos habent, & non uidebunt? nunquid eis ſupplicamus, quia per ea ſupplicamus Deo? Hactenus diuus Auguſtinus. Pater erat, & inter patres præcipuus, qui Neopotianum commendabat à cura, quam gerebat, ut altaria ſplendore niterent, pauimenta tergerentur, uaſa ſacrificij ſancti perlucerent, eſſetque mirum in modum pia ſolicitudine occupatus. Pater erat, qui pro ſacratiſſimo Chriſti corpore mundè ac decenter in nobis excipiendo, optima inducta ſimilitudine ſic argumentabatur, Si in linteo aut minùs pretioſo uaſe & polluto Chriſti corpus mitti non poteſt, neque debet, quantò magis accipi non decet corde polluto ac indecenti, cùm hanc Deus immunditiam præ ceteris execretur? Pater erat, qui, uerſans illud Chriſti, Pauperes ſemper habebitis uobiſcum, dicebat, Confundantur hoc loco, qui pauperes Chriſto præficiunt. audiui enim ego aurifabros dicentes, quòd ſi

De uaſis & ſacratis ueſtibus.

Can. apoſt 72.

Concil. Remen.

Gratian. de conſecr. d. 1. c. 44.

Iuo. lib. 1. de ſacr. euchar. c. 38.

Burchar. lib. 3. cap. 96.

Concil. Triburr. cap. 18.

Bonif. epiſc.

Zephyr. epiſ. 8.

Vrbanus papa.

Silueſter in lib. põtificali Dam. papa.

Damaſus in libro pont.

Aug. pſal. 113.

Hier. ad Neop.

Primaſius Cor. 1. c. 12.

Theophilact. ad c. 14. Mar.

dissectum sacrum uas dem ego paupetibus, utique condemnet. audiant igitur quomodo se pauperibus Christus præferat: Christi autem corpus proprie, quod in disco aureo, & sanguis, qui in poculo. qui igitur discum pretiosum abstulerit, & fecerit, ut Christi corpus in uase uiliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit. Patres erant, qui tanto studio leges tulerunt de uestibus, quarum usus erat in ecclesia Christi. Pater erat, & à diuo Petro apostolorum principe ordinatus presbyter, qui ecclesiastica uestimenta, quibus domino ministratur, non uulgaria statuit, sed sacrata debere esse, honesta tamen, quibus in quotidiano usu, & nisi in ecclesia uti non liceat. Patres similiter erant, qui eiusmodi decreto subscripserunt, Stephanus, Siluester, Marcus, Gregorius. Christiani candoris zelo flagrabant, pietatis ac religionis unicum erat specimen illustrissimi imperatores, & reges, Constantinus, Carolus, Sigibertus, qui tot in ecclesiam dona contulerunt, ut uix ullus inueniri possit, qui calicum uestiumque pretiosissimarum, quas integerrimi ac nobilissimi principes hi erogarunt, innumerum certum comprehendat. Diuini cultus amantissimi patres erant, qui in Laodicens. & Aruernens. conciliis decreuerunt, summo studio uestes sacratas ac uasa sancta à fidelibus, summaque religione obseruanda esse, ut neque passim à quouis tangi, neque defunctorum corpora etiam presbyterorũ uelo, uel palliis obuolui licere quoquo pacto statuant. quòd & patres in conciliis Antisidiorensi & Bracharensi primo ac secundo multa pro diuini cultus religione adiungentes communibus suffragiis comprobauerunt. ut Clementem, Xystum, Stephanum, Origenem; Gregorium Nazianzenum, infinitosque alios omni ætate ecclesiæ ubique terrarum pro uestibus sacratis, pro uasis sanctis, proq; aliis ministeriis tremendo altaris sacrificio accommodatis nimiùm solicitos prætercam. timeo, ne me longiùs obeuntem, aut tempus, aut certè benignitas tua lector, qua uidebor abusus, deserat atque deficiat. quid enim pro dignitate dicemus de religiosissimis illis augustis, potentissimisque principibus, qui immensas largitiones, atque amplissimas donationes à suis maioribus iam pridem factas non solùm confirmauerunt, uerùm amplificauerunt, & auxerunt: atque etiam lege sanxerunt, ne sanctæ uestes, aut sacrata uasa, ceteraque diuina ullo pacto, redemptione captiuorum excepta, distrahantur, aut impignorentur.

De uestibus pretiosis pro S. sacrificio.
Conc. Carth. 4. c.41. & , Matisconẽ.1.c.6. &, Tolet 4 c. 27. &, Brac.3.c.3. &, Brach. 1 c. 27. &, Remẽ. cap 23.
Anaclet.epist.3.
Steph.epist.1.ad Hilarium.
Euseb. de uita Const. lib.3.
Hist.trip.lib.5. cap.37.
l.sancimus.C.sacros ecclesias.
l.iubemus.6.sciẽtes.C eod.tit.
4. Reg. 23.

NABVCHODONOSOR rex erat Caluine, non pater, qui dæmonis figuram gerens, cùm Ierosolymam inuadit, templum domini non modò spoliat, sed illius pretiosissima quæque aufert, ædem Deo sacratam turpissimè fœdat, conspurcat, & magna ex parte dissipat, ac destruit, sublatis inde pulchris omnibus uasis & capitellis. BALSASAR erat, non ecclesiæ, sed Nabuchodonosor successor, qui uino incalens, mente errans aduersum cæli dominatorem se attollens, afferri iubet profanus uasa aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor pater eius asportauerat de templo sancto, ut biberent in eis rex, & optimates eius, & uxores eius, atque concubinæ. uerùm omnipotenti Deo nostro uisum est, ne labia sanctis calicibus semel admota, iterum profanis adiungerentur. nam ea ipsa nocte (horrendum dictu) & regno simul, & uita priuatur, cùm & antè tremenda uisione sui sceleris fuisset admonitus. quo etiam exemplo in eos, qui diuiniora nostra polluunt, & profanant, patres in Aurelianensi consilio usi sunt. ANTIOCHVS, non pater erat, non fidelis quispiam principum, qui manu uiolenta, barbarica rabie, Deo posthabito, sanctum locum aggressus, aureum altare, luminis candelabrum, pretiosas uestes, aurea uasa, propositionis mensam, libatoria, phialas, mortariola aurea, uelũ, coronas, ornamentum aureum, quod erat in facie templi, uniuersa denium, quæ Dei domui splendorem conferebant, quæ illustrabant, quibus & sacra peragebantur, quibus diuinus cultus celebrabatur, sacrilegus tyrannus, impius prædo ad unum sustulit, diripuit, atque expilauit: &, ut numeros omnes impietatis impleret profanus ille, non iam ampliùs sacrificiis, & oblationibus ibidem Deo litandum censuit. IVLIANVS erat, non catholicus, longeque Constantino illi dissimilis, qui, cùm sacra uasa pretiosissimaque ecclesiæ magnæ, quam magnus Constantinus construxerat, in imperatoris fiscũ inferri mandasset, difficili atque incognito morbo mox correptus est, & ad dies xl. distentus iacens, neque loquebatur, neque sentiebat quidquam. caussa morbi porrò erat, quòd sacris uasis, quæ terræ illiserat, pro sedili usus fuerat. FELIX autem, imperialiũ thesaurorum curator, uasis utique tanti pretij conspectis, arridens, & urbanè iocans,

Dan. 5.
Cap nono. 1. Machab.1.
Iulianus Iuliani auunculus.
Niceph. lib. 10. cap.29.
Theodore. l. 3. cap.12.
Caßiod. lib. 6. c.32. trip.hist.

Ecce

Ecce, inquit, qualibus uasis Mariæ filius diuina re peragenda colitur. eamque nec ob aliam caussam ex interioribus eius uenis una, quæ maxima esset rupta, tanquam per fistulam sanguinem per os eius emisit. sic & ipse horrendum cernentibus omnibus spectaculum factus, non totum perdurauit diem; sed circa crepusculum unà cum sanguine iam deficiente, simul etiam animam euomuit. DONATISTAE, non patres erant Caluine, qui antiquitatis pertæsi, & (ut dicitur) rectè factis fastidientes, Christianorum ecclesias comburebant, (quemadmodum Augustinus ad Bonifacium comitem refert) atque ecclesiastica omnia profanabant. FAVSTVS hæreticus, non catholicus Augustinus erat, qui sensibilia templa, altaria, incensa, uasa, illuminaria, uestes, simulacra, sacrificia demum ipsa negabat. PARMENIANVS Donatista, non Hieronymus sanctissimus erat, & Romanæ ecclesiæ inimicissimus, ad quē hæc catholicus Optatus dicebat, Hoc immane facinus (de fractione altarium loquebatur) geminatum est, dum fregistis calices Christi sanguinis portatores, quorum species reuocastis in massas, mercedem nefariis nundinis prouocantes. Si hos Caluine patres intelligis, quorum suffragiis certamen sit dirimendum, fateor, te uicisse: maior uictoriæ pars, immo totus integerque triumphus ad te iam diu est quòd inclinat. Donatistas imitaris, Manichæos sequeris, Sagarellos excipis, à Massilianis nihil deflectis, Vuicleuistas sectaris, Hussitas probas, Picardos suspicis, Lutheranos denique uel hac parte foues, & si quid est his deterius, quod ego nihil esse suspicor. Istorum patrum limites quis fidelis non prætergrediatur? quis terminos non teuellat?

Aug. cōt. Faust. lib. 20.

Optatus lib. 6. contra Parmen.

Respondetur Caluino obiicienti Ambrosium, & Acacium; quorum sententiæ, productis ipsorum uerbis, perspicuè explicantur. Cap. VI.

VERVM est Caluine, non istos terminos à nobis seruari, dum Dei templa, pretiosa uasa, sancta ac munda, uestes sacratas omni ueneratione prosequimur, atque omnem circa ea profanationem piè & religiosè execramur. Sed quia duos ex antiquis patribus nobis obiicis, quorum non teneamus gressus, Acacium & Ambrosium: paucis respondebo, si hoc unum præfatus fuero. Quoties antiqui patres in eiusmodi rebus mediocritatem seruandam censuerunt, eò spectabant, aut quòd in maxima egenorum necessitate miserabilibus personis ex eis subueniendum omnimodo esset; aut certè nos admonere curabant, quòd interior nostra pulchritudo, atque humani cordis splendor pluris à Deo æstimari soleat, quàm sensibilis templi ac uasorum amplitudo hæc, & quàm speciosissimarum uestium affluentia, quantumcunque aliàs Deo grata hæc omnia sint, dummodo exquisitiùs absit splendor, luxusque insanus, qui longè abesse debet à Dei dono. Iuxta priorem considerationem principes illi in præallegatis legibus captiuorum redemptionem excipiebant. hac exceptione se tuebatur S. Ambrosius, cùm illum accusarent Arriani, quòd in redemptionem captiuorum sacra uasa confregisset, adiiciens, quòd qui sine auro apostolos misit, ecclesias sine auro congregauit: Aurum, inquit, habet ecclesia, non ut seruet, sed ut eroget, & subueniat in necessitatibus. Quid opus est, ait, custodire, quod nihil adiuuat? an ignoramus, quantum auri atque argenti de templo Assyrij sustulerint? non'ne melius conflat sacerdos propter alimoniam pauperū, si alia subsidia desint, quàm sacrilegus asportat hostis? non'ne dicturus est dominus, Cur passus es tot inopes fame emori? & certè habebas aurum, unde ministrasses alimoniam. cur tot captiui abducti sunt, nec redempti? cur tot ab hoste occisi sunt? melius fuerat, ut uasa uiuentium seruares, quàm metallorum. His non poteris respōsum dare. quid enim diceres? Timui, ne templo Dei ornatus deesset. respondebit, Aurum sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. ornatus sacramentorum, redemptio captiuorum est. Hactenus Ambrosius. Non hîc in uniuersum aurum sacramentis reiicit diuus hic pater, utcunque administrari ea possint sine auro & argento: sed quod optimè habetur citra necessitatem, id turpiter in ecclesia retinetur, quando in

Duplex consideratio circa ornamenta sacra.

l. sancimus, & l. iubemus.

Ambr. lib. 2. offic. c. 28.

do in episcoporum oculos uehementi necessitate oppressa turba miserabilium respicit. hoc, inquam, est, quod toto orationis decursu suadere cōtendit Ambrosius. et nisi necessitas captiuorum sanctum episcopum pressisset, non (mihi crede) auro, quod habebat, spoliata esset per ipsum ecclesia. uirtus enim sacramentorum neque ab auro est, neque per aurum perficitur, ut absque eo placeant Deo. quis hoc negabit Ambrosio?

Tripar. hist. l. 5. Lib. 11. c. 16. Hac item exceptione Cyrillus usus est, qui, cùm fames Ierosolymorum prouinciam occupasset, nec posset aliter tantæ inopiæ subueniri, uasa & uestes distraxit; atque in pauperum alimoniam, insumpsit. hac tandem utitur Acacius Amidæ episcopus; qui, cùm magna Persarum multitudo fame propemodum periret, conuocatis clericis, & habita præclara illa oratione, (quam pessime & in prauum sensum detorquet Caluinus) Deus noster neque discis aureis, neque calicibus opus habet: quia neque comedit, neque bibit. uasa conflauit, unde miseris & cibum, & redemptionis pretium conficeret. non ille reprehendebat abusum Caluine, neque uasorum ex pretiosa materia confectorum usum his uerbis corrigebat: sed magis oratione hac tam præclara, multò Deo gratius fore moliebatur ostendere, si quodcunque pretiosum uas in tam pios usus distraheretur, quàm si Deo asseruarentur, qui neque comedit, neque bibit, neglectis his, qui cibo, & potu indigent.

Hier. ad Nepotianum 8. Eandem porrò considerationem obseruat Hieronymus, cùm Exuperiū Tolosæ episcopum sui temporis summopere laudat, quòd corpus domini in canistro uimineo portaret, & sanguinem in uitro potiùs, quàm ullum pauperem fame perire pateretur.

Bonifacius. In posteriorem considerationem respiciebat nobilis martyr Bonifacius episcopus, cùm diceret, QVONDAM SACERDOTES AVREI LIGNEIS CALICIBVS VTEBANTVR, NVNC VERO CONTRA LIGNEI SACERDOTES AVREIS VTVNTVR CALICIBVS.

Hier. Ierem. 7. Eò etiam respexit Hieronymus noster, cùm post sanctum prophetam Ieremiam admoneret, non esse confidendum in uerbis mendacibus, nec importuniùs acclamandum, Templum domini, templum domini, templum domini est. quoniam (ut ait propheta) si bene dixerimus, si iudicium fecerimus, si nullam iniuriam intulerimus, tunc sanè, nec aliter, dominus habitabit nobiscum. præcepit, ait, tunc populo Iudæorum Deus, & hodie nobis, qui uidemur in ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore, aureisq; laquearibus, & uestitis parietibus, marmorum crustis, & dicamus, Templum domini, templum domini, templum domini est. illud enim templum domini, in quo habitat uera fides, sancta conuersatio, omniumque uirtutum chorus. Hæc Hieronymus, non sensibilia templa optimè elaborata reiiciens, sed docens, ad materialem illam pulchritudinem, spiritualem quoque nostræ mentis, qui Dei templum, structura, & ædificatio sumus, accedere debere, neque illam sine hac posse nos uel minimùm iuuare coram Deo. hoc uerò quàm sit omnium certissimum, nouerunt catholici omnes, non tantùm unus Caluinus.

VERVM, ne hîc simus longiores, iterum in breuem summam colligamus, quàm conueniant sacra uasa, templorum cultus, & ornatus cum modo ab antiquioribus patribus præscripto. quid? non tale hodie in templis conspicitur Caluine? quid est, quod ad honestam mediocritatem, & priscam frugalitatem compositum non sit? quàm apertum commentum est, nihil omnino sanctis episcopis placere, nisi quod luxum, & temporum corruptelam sapiat? cùm sint & nunc multi, qui uinorum templorum habent curam, ut potiùs multa uasorum millia, aut calicum confringant ad inopiam pauperum subleuandam, quàm minimum quidem fame perire passuri sint. immo noui ego multos

Quorundā antistitū humanitas, ac liberalitas in pauperes. ex patribus ac sanctissimis episcopis, quos, si nunc Exuperius ille Tolosæ episcopus, quem retulimus, si Acacius, si Ambrosius, aut similis quispiam à mortuis excitarentur, laudarent utique, ac sibi ipsis gratularentur, quòd pari erga Christi pauperes animo affectos reperissent. certè nunquam catholici antistites probabunt in summa pauperum necessitate non licere eiusmodi opes aliò trāsferri. uidi etiam, & agnoui multos, qui non expilando templa, nō comminuendo imagines, non distrahendo sacrata uasa, non pretiosas uestes uēdendo, sed his omnibus saluis, ultra quàm dici posset, sibi etiam subtrahendo necessarium cibum, in Christi pauperes erogabant. uidi, uidi ego Caluine ecclesiasticum pastorem famis tempore integris sacris, studiosissimè multitudini consulentem; à quò cùm quærerem, quid esset facturus, si (quod Deus auerteret) grauiter suam plebem fames exederet, absumptis iam propemodum non ecclesiasticis tantùm,

uerùm

uerùm & paternis etiam bonis, non minùs eleganter, quàm piè atque Chriſtianè reſpondit: Si fames inualuerit, ſacrata uaſa illi obiiciam, quibus tantum incendium extinguam. ſignificans ſanè, utcunque aureis uaſis diuina celſitudo honoretur, at magis tunc Deo gratum fore, ſi ea maſſa auri, aut argenti in miſera pectora traiiceretur. quod ſi ſecus quiſquã aliquando fecerit, uel facit Caluine, aut ab aliis reprehẽditur, aut certè apud nos malè audit: ut libera eſſe debeat ſancta mater eccleſia ab omni tua calumnia.

Ieiunium multùm fuiſſe à patribus commendatum; meritorium eſſe apud Deum, atq; à primis temporibus dicata eſſe quædam tempora ieiunio; de quadrageſimali obſeruatione, de ieiunio quattuor temporum, ac de uigiliis martyrum diffusè agitur. Cap. VII.

ED iam ulteriùs progrediamur, uideamusque, an feliciùs ſuccedat Caluino in his, quæ ex patribus iam rurſum producit. quem rogo, ut tantorum patrum maieſtatem reuereri uelit, ne tam immanem iniuriam ſanctis inferat, dum ipſorum ſententias, quas tanto elaboratas ſtudio nobis reliquerunt, ipſe temerè atq; impiè præſcindat, luxet, reſecet, & arrodat, ſed neſcio, an id à ſe ipſo aliquando impetrabit. *Pater erat, qui dixit, ideo ſe liberè carnes edere, quo die ceteri abſtinebant, quia Chriſtianus eſſet. itaque fines tranſiliunt, cùm diris animam deuouent, quæ per quadrageſimam carnes guſtauerit:* patres erant, & Orientis lumina duo præclara quidem, qui omnibus præconiis extulerunt ieiunium, & à cibis abſtinendum commendauerunt, Ioannes Chryſoſtomus, & Baſilius Magnus. quorum ille ieiunium uocat animæ purificationem; hic uerò continentiam à cibis peccati condonationem eſſe dicit, carnalium affectuum abalienationẽ, corporis atque ipſorum etiam naturalium affectuum & deſideriorum mortificationem, ſpiritualis uitæ initium, æternorumque bonorum conciliationem. Pater erat, qui dixit, ut ex paradiſo ob eſcam & inobedientiam perturbatus Adam eſt; ita rurſum per ieiunium & obedientiam qui uolet, eò redibit. Sed quorſum attinet ueterum ſententias omnium proferre, quorum pleroſque, editis etiam ea de re ſermonibus, maximis laudibus ieiunium in cælum tuliſſe legimus? immo Caluinus ipſe negare non potuit, eius obſeruationẽ & utilem eſſe, & ueteri eccleſiæ ab ipſis apoſtolis ſemper in uſu fuiſſe: atque ueritate compulſus, coactus eſt fateri, ne ipſos quidem apoſtolos primos fuiſſe auctores, ſed exemplum ſumpſiſſe ex lege ac prophetis. Verùm ulteriùs progrediamur. Pater erat, qui dixit, Ieiunium, culpæ mors eſt, delictorum excidium, animæ purificatio, ſalutis remedium, ſacrificium reconciliationis, quo faciliori & celeriori gradu ad Deum peruenitur. idem, Qui ſunt, inquit, qui ieiunij meritum excludunt? non'ne gentilium uox eſt ita dicẽtium, Manducemus & bibamus: cras enim moriemur? num placet, ut Chriſtum exuentes pecudem induamus? & expoliantes Chriſtum, ſuperueſtiamur diaboli amictus? O' ſtultum Eliſeum, qui ſylueſtribus ramis & amaris paſcebat prophetas; ò immemorem ſcripturarum Eſdram, qui memoria ſcripturas reddidit; ò Paulum inſipientem, qui tantopere ieiuniis gloriabatur, ſi nihil profuit ad uitam ieiunia. Hactenus Ambroſius. Pater erat, qui de ieiunij meritò dicebat, Nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia ieiunet. & alio in loco, Quantò plures dies ieiunij ſunt, tantò maior eſt remedij cauſſa; quantò prolixior abſtinẽtia, tantò redemptio ſalutis copioſior. idemque alibi ieiunium & orationem, cùm plena fide exercentur, pietatem uocat. Pater erat qui dixit, Nos pro peccatis propriis inedia & uigiliis debere Deum ad clementiam flectere. idem contra Iouinianum ſcribens dixit, Diuinam iram & Sodoma placaſſet & Gomorrha, ſi uoluiſſent agere pænitẽtiam, & lacrymas pænitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Pater erat his longè antiquior, qui dixit, Quot quot uiros uirtutum uidimus, ſine ieiunio non legimus aſcendiſſe: neque aliquid magni moliri ſunt, niſi priùs abſtinentia præceſſiſſet. quoties aliquid obtinere à Deo conati ſunt, ieiunio incubuere & lacrymis, nec defuit prouentus. Pater erat, qui dixit, Omnium erga uictus macerationem hæc eſt ratio, qua rurſus interdicto

Obiectio 2. de ieiunio, ac ciborum delectu.

Ieiunium à patribus commendatum.

Chryſoſt. hom. 31. in Ioan.

Baſil. de pænitẽ. homil. 1.

Athan. de uirg.

Cal. inſtit. l. 4. c. 12. ſect. 14.

Ieiunium eſſe meritorium.

Ambr. de eccl. et ſermone c. 3. 8. 9.

Idem epiſt. 22. ad Vercell. eccleſiam.

4. *Reg.* 4.

Num. 8.

2. *Corin.* 11.

Aug. ſerm. 60. 69. 230.

Hier. ad Demet.

Cypr. de ieiunio & tentatione.

Tertull. lib. de ieiunio cõtra Pſychicos.

dicto cibo, & obseruato præcepto primordiale iam delictum expiaretur; ut homo per eandem materiam caussæ Deo satisfaciat, per quam offenderat. & iterum, Non modò naturæ mutationem, aut periculorum auersionem, aut delictorum obliterationem, uerùm etiam sacramentorum agnitionem ieiunia de Deo uerebuntur. & rursus, Sicut primum usus cibi perdidit, ita ieiunium Deo satisfaciat, atq; salutem æmulo modo reaccendat inedia. Pater erat, qui dixit, Curandis læsionibus, trium maximè remediorum medicina adhibenda est; in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynæ largitate. quæ cùm pariter exercentur, creator colitur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Pater erat, qui dixit, Quid est condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redemi sempiterna? geennam enim meruimus, ubi nullus unquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: ubi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. bonum ergo & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. non solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio uitiorum; non solùm obtinet ueniam, sed & promeretur gratiam; non solùm delet peccata præterita, quæ commisimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Paterna igitur traditio est, non superstitio, ut uult Caluinus, quà persuasum nobis sit, quòd ritus hi, cultus quidam Dei sunt, id est, opera, quibus Deus iudicet se honore affici, & ob quæ peccata condonet. immo Faustus ille Manichæus (quemadmodum apud Augustinum legimus) olim catholicæ ecclesiæ obiectabat, quòd non solùm abstinerent, sed etiam gloriam inde captarent; & eò acceptiores se crederent Christo, quò essent à cibis abstinentiores. Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinent, omnis ecclesia, & summa ueneratione suscipiens, solùm non deos existimat. Pater erat, qui à diuo Ambrosio doctus, & diem dominicum dicit non ieiunandum ob detestationem Manichæorum, & in sabbatho standum omnino consuetudini illius ecclesiæ, cui contingat applicari nos, si uolumus aut scandalum non pati, aut facere. Pater erat, qui de sanctorum martyrum uigiliis dicebat, Sanctorum festa præcipua antiqua patrum sanxit auctoritas, uotiuis præuenienda ieiuniis. Pater erat, qui tam uetustum institutum hoc quarta & sexta feria ieiunandi tradit, ut apostolicum esse non dubitet. unde & Augustini tempore antiquissima habebatur consuetudo abstinendi à carnibus quarta & sexta feria. Patres erant, qui ieiunandum præscribunt quartis feriis, quòd concilium ea feria conuenit, quomodo per dolum comprehensus Christus occidi posset, pridie anteaquam pateretur, ut illa dies passionis Christi initium rectè dici possit. Pater erat, & ante 1300 annos ecclesiam moderabatur, qui, cum ieiunium ter in anno multò antè celebratum uideret, conuenientius fore iudicauit, si per quattuor tempora ieiunium hoc obseruaretur, iuxta temporum numerum, per quæ annus uoluitur. Pater erat, qui complures de ieiunio quatuor temporum sermones conscripsit. Pater erat, qui ante 1100 annos tradidit quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed cælesti maiestate præceptum. Pater erat, qui de quadragesimali ieiunio dixit, Non tam sacerdotum hæc præcepta, quàm Dei sunt: atque ideo, qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Pater erat, qui quadragesimæ ieiunium traditionem apostolorum esse uult. qui & alibi quadragenarium numerum afflictionis, pœnæ, luctus, ieiuniique uocat. cuius sanè oratio non minùs sanctatum scripturarum locis in eam rem comprobandam diues est, quàm uerborum elegantia pollens. Pater erat, qui obseruatores quadragesimalis ieiunij participes futuros resurrectionis dominicæ dicebat, acitoto in ieiuniis dominicæ passionis tempore demorantes, quadam domino compassionis societate coniungi. Pater erat, qui dixit, Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, IESV opus agnoscens, utpote cum crucifixo crucifixa comparitur domino, ut cum domino glorificetur. & infinita alia in adhortationem obseruationis huius quadragesimalis ieiunij. Pater erat, qui antiquissimam dicit consuetudinem fuisse ecclesiæ ad passionem domini & resurrectionem per humilitatem carnis uenire, ut spiritualis saginæ corporis ieiunio præparemur. Pater erat, qui dixit, Habemus quadragesimam ab apostolis institutam, & ordinatam. Pater erat, qui dixit, Dies festos nolite inhonorare, quadragesimam uerò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei imitationis: hebdomadam etiam passionis nolite despicere,

Pater

Leo mag. ser. 4. de ieiunio.

Bern. de oratione, & ieiunio serm. 4.

Aug. cont. Faustum l. 20. c. 3.

Aug. epist. 80. de die dominico & sabbatho.

Bernar. serm in uigilia S. Andr.

Epiph. in compendiaria doctrina cath. fidei de 4. & 6. feria.

Aug. epist 68.

Ignatius epist. 4

Orig. hom. 10. in Leuit.

Theophil. in 14. Matth.

Callist. epist. 1. ad Benedictum.

Leo. serm. de ieiunio 7. mensis. de ieiunio 4. temporum.

Maximus Tauren. serm priore in die cinerum.

Ambr. serm. 39.

Hier. cont. Mont. errores, & ad Lætam. tom. 2. epist idem in Ezech. et Amos,

Hilar. c. 15. in Matth.

Chrysost. serm. de ieiunio.

Hier. in Matt. 9.

Theoph. Alex.

Ignat. epist. 4.

Pater erat, qui de quadragesima tam eleganter pronuntiabat, Non insula, non terra, non ciuitas, non gens, non denique locus ullus tam desertus est, ubi prædicatio de quadragesima audita non fuerit; sed & exercitus, & iter facientes terra marique, mercatores quoque omnes similiter audiunt, libenterque suscipiunt. Pater erat, qui dixit, Habemus quadragesimæ dies ieiuniis consecratos. Ex quibus certè testimoniis etsi fortè non satis constet eam fuisse à Christo institutam sub præcepto: constat tamen ad Christi exemplum fuisse ab apostolis obseruatam, & sub præcepto fuisse Christianis iniunctam. audiatur in fine apostolorum canon sexagesimus octauus, Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram quadragesimam paschæ, aut quartam feriam, aut parasceuen non ieiunauerit, deponitor, præterquam si imbecillitate impediatur corporis: sin laicus sit, communione priuetur. Patres item erant, qui in Agathensi concilio statuerunt, ut omnes ecclesiæ filij, exceptis diebus dominicis, in quadragesima ieiunent. Vt iam ex tam multis colligamus, pleraque ex his, quæ nūc certis anni temporibus ieiunia sancta ecclesia seruat, non recèns inuenta, sed ab apostolis, atque eorum successoribus instituta, & quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm longè patuit Christianum nomen, tanto semper studio ab omnibus obseruata sunt, hoc præcipuè quadragesimale nullibi non receptum, nullibi non admissum. Patres se sequi optimè sciebant illi omnes, qui, cùm Byzantij ante mille annorum fames increbuisset, Iustinianusque imperator secunda statim ieiunij hebdomada carnes in foro proponendas promulgaret, illi quidem, cùm semel patrum pietatem consectandam statuissent, neque eas emebant, neque edebant, mortem sibi potiùs adeundam esse censentes, quàm ut quidquam (inquit Nicephorus) de patriis moribus, & traditionibus mutarent. neque assentior illis, qui quamuis bene concedant ab apostolis institutum quadragesimale ieiunium: credunt tamen à Telesphoro, qui septimus à Petro Romanam sedem moderatus est, circiter annum 141 tum primùm promulgatum decretum de abstinentia carnium, quasi tale ante ieiunium celebraretur per solam ciborum parsimoniam. hoc, inquam, mihi studiose lector probari nullo modo potest, tum quòd apud patres, Telesphorus hic gloriosus martyr ac pontifex, non talis ieiunij institutor legitur fuisse, sed exactor; (quod & illius uerba, si curiosiùs expendantur, præseferre uidentur, cùm antiquam consuetudinem referat, iuxta quam septem hebdomadas plenas ante sanctum pascha omnes clerici à carne ieiunabant) tum etiam quòd apostolico tempore in usu erat eiusmodi abstinentia à carnibus. neque uero simillimum puto, eam alio tempore, quàm in ieiuniis obseruatam. addo etiam, quòd ubicunque ieiunium receptum est, ibi semper & patres abstinentiæ huius meminerunt, cuius semper fideles admonuerunt. testis est diuus Chrysostomus ante 1200 annos; testis est Theophilus Alexandrinus. quorum ille, Adueniente, inquit, ieiunio, etiam si millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant uinum delibare, & cibum ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum: hic uerò grauiter eos insectatur, qui clàm clausisque parietibus carnibus diebus quadragesimæ uescebantur. sic unus idemque usus erat Antiochiæ, & Alexandriæ: neque minùs utrisque patria, lex & antiqua traditio illis ea habebatur, quàm nobis, qui post tot sæcula subsecuti sumus. siue itaque consuetudo ea fuerit ab apostolis dimanans, siue lex expressa super hac re ab ipsis lata; (parum enim refert) uitio tamen ac culpæ semper uertebatur, scilicet sine ratione, aut necessitate pias patrum leges, (ut dicitur in conciliis Bracharensi primo, Gangrensi, & Toletano 8.) penitusque sancta claustra arrogantia superba, & propria scientia reuellere.

Basil. serm. post. de ieiunio.

Orig. hom. 10. in Leuit.

Clemens lib. 5. const. c. 13.

Byzantinorū religio ex Niceph. lib 13. eccl. hist. cap. 32.

Quadragesima ab apost. percepta sub abstinentia à carnibus.

Telesph. l. 3. Paschalis.

Eusеb. lib. 2. eccl. hist.

Chrysost. hom. 6 ad pop. Antioch.

Theophil. Alex. l. 3. Paschalis.

IOVINIANVS hæreticus, non pater erat ecclesiæ, Caluine, qui nullius meriti, nulliusque uirtutis actum, neque partem esse eius cultus, quem Deus elegisset sibi, ieiunium esse dixit, quòd corporalis esset exercitatio, parum ualitura. contrà patres erant Theophilactus & Ambrosius; qui uterque aut spiritualem exercitationem esse affirmant, aut certè, si corporale exercitium intelligatur, modò sit cum pietate coniunctum, plurimùm ualeat: secus uerò, si pietas illi non addatur. neque id ieiunio proprium est, sed ipsum habet commune cum omnibus exterioribus & corporeis factis, seu sensibilibus signis, quibus ueram animi pietatem, qua Deus maximè colitur, foras producimus: cuiusmodi sunt genuflexiones, manuum extensiones, orationes, ieiunia, atque id genus

Quos sequatur Caluinus.

Theophil. 1. ad Tim. 4.

Ambros. 1. ad Tim. 4.

alia. qui enim propriè Dei cultus dicitur, non constat nisi mente & spiritu, sicut & Deus ipse spiritus est, & spiritu coli uult, ac proinde amando (teste Augustino) propriissimè colitur: cùm hoc tamen, ieiunium, quod religio præstat, & caritas imperat, Deum placat, & patrem habet in abscondito sibi reddentem; cui demum non minùs, quàm aliis, iustitiæ nomen Christus ipse impertitur, & ratio diuini cultus conuenit.

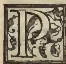
Aug. epist. 29.

AERIUS hæreticus erat, non pater, Caluine, qui ante 1300 annos ueteres cantilenas, quas tu modò in nos canis, personabat, ut testes sunt Epiphanius, Philaster, Augustinus. Quid est pascha, dicebat ille hæreticus, quod apud uos perficitur? Iudaicis'ne fabulis rursus addicti estis? non enim oportet pascha peragere. pascha enim nostrum immolatus est Christus. sed neque ieiunium erit ordinatum. hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. iusto enim lex non est posita, sed paricidis, ac matricidis, & his similibus. si enim omnino uolo ieiunare, qualemcunque eligam diem à me ipso, & ieiunabo propter libertatem. Contrà patres erant Hieronymus, Augustinus, Leo, Chrysostomus, Theodoritus, Cyrillus Ierosolymitanus, qui sanè quàm diuersam fuisse caussam docuerũt, quare abstinerent Iudæi ab ea, qua abstinent catholici; sicut & hæc longè alia ab illa est, qua abstinent hæretici Manichæi, Tatiani, & quicunque alij. Iudæi significandi gratia, hæretici Manichæi quòd ipsam creaturam bonam negant, catholici domãdi corpus caussa, & humiliandi se coram Deo: cui cor contritum & humiliatum placationis sacrificiũm est longè gratissimum. Attoniti & phanatici Gnostici erant, de quibus Epiphanius affirmat, ieiunia non recepisse, quòd crederent à mundi huius principe, non à Deo in orbem inuecta. Psychicorum, id est, animalium iste fuit contra ieiunium error: quos Tertullianus damnat, atque efficacissimis rationibus conuincit in tractatu, quem edidit contra eos, satis ecclesiastico & erudito. Igitur sicut hi patres fuerunt nostri, qui eam doctrinam, quam tenemus, nobis tradiderunt: ita illi tui manes fuerunt Caluine, inferioresq́; dij, à quibus ista omnia mutuò accepisti.

Epiph. hær. 75. Hieron cõt. Iouin. lib. 2. Hier. ad Gal. 4. Aug. lib. 20. contra Faustum. Leo serm. 4. de ieiunio. Aug. lib. 30. contra Faust. c. 5. Chrys. hom. 12. ĩ priorẽ ad Tim. Theodor. in epito. diuin. decr. c. de abstinẽtia. Cyrill. Ieros. Cathacesi 4.

Non tantùm ieiunandum esse, cùm noua occurrit necessitas; sed præfixa ab ecclesia, determinatis anni temporibus, ieiunia, ac præcepta modis omnibus esse seruanda: ieiunium partem esse diuini cultus: tres demum ieiunij fructus, qui inde percipiuntur, facilè colliguntur.

C. VIII.

RIUS, quàm respondeamus ad illud, quod ex Piridone Caluinus detorquet, docebimus ex institutione sua hoc loco, aut Iouiniani errore eum laborare, aut omnino eum Ariannm esse, aut tandem Manichæum Faustum è mortuis reuocare, qui obsoletis iam pridem conuiciis, probris omnibus, maledictisque nunc denuò ecclesiam uexare non erubescat. Principiò uult Caluinus, quòd pro temporum necessitate exhortentur pastores plebem uel ad ieiunia, uel ad solennes supplicationes, uel ad alia humilitatis pænitentiæ, ac fidei exercitia; quorum nec tempus, nec modus, nec forma præscripta est Dei uerbo, sed in ecclesiæ iudicio relinquitur. hoc certè, si planè intelligatur, uerum est: & id ueteri ecclesiæ ab ipsis apostolis semper in usu fuit. quanquàm ne ipsi quidem apostoli primi auctores fuerunt; sed exemplum ex lege, & prophetis, atque Christo sumpserunt. uidemus enim illic, quoties graue aliquod incidebat negotium, conuocatam fuisse plebem, supplicationes indictas, indictum ieiunium. id ergo secuti sunt apostoli, quod & Dei populo nouum non erat, & peratile, magniq́; meriti apud Deum fore prouidebant. similisque ratio est de aliis exercitiis, quibus plebs uel ad officium excitari, uel in officio atque obedientia contineri potest. Exempla passim extant in litteris sacris, ac sanctis historiis, quæ sanè colligere minimè est opus. quis enim negare poterit, quoties de religione incidit controuersia, quam uel synodo, uel

Cal. lib. 4. c. 12.

Antiqui patres in summa necessitate ad ieiunium & supplicationes recurrebãt.

ecclesiastico

ecclesiastico iudicio finire oportet; quoties de eligendo pontifice agitur; quoties denique tractarur res aliqua perdifficilis, & magni momenti? rursum, cùm appareant iudicia iræ domini, ut sunt pestilentia, bellum, & fames, hoc sanctum esse, & sæculis omnibus salutare institutum, ut publicum ieiunium, atque extraordinariæ preces plebi indicantur. si quis testimonia, quæ ex ueteri testamento adduci possunt, non recipiat, quasi Christianæ ecclesiæ ac libertati (ut serui isti peccati garriunt) minùs conueniant, constat apostolos, & Christum ipsum sic fecisse. Sanctissimum igitur semper inter fideles habitum est, dum aut pressuræ & angustiæ, aut necessitas nos urget, in cinere & cilicio, in fletu & ieiunio diuinum expolcere fauorem. ob eamque rem addidi, si uerba sua superficie tenus audiantur. quòd si diligentiùs istius doctrinæ sinus ac recessus perscrutemur, duo Caluini errores statim se prodent, uterque quidem Aerianus. unus est, quòd extra eam hypothesin aliàs statutum & præfixum ieiunium, qualia ecclesiastica sunt, quattuor temporum, sextæ feriæ, quadragesimæ in martyrum uigiliis damnat. alter est, quòd neque in ipsis etiam casibus, in quibus tempus sit ad ieiunandum satis oportunum, ultra potestatem exhortandi quidquam aliud pastoribus ac ministris tribuit, quasi nulla sit in ecclesia facultas id præcipiendi, sic ut pessimè ante 1300 annos Aerius Christi ecclesiam molestabat. ut oportunè satis ueibis concilij Gangrensis in Caluinum agere possimus non minùs, quàm olim in Aerium iactata fuerunt. Si quis, ait sancta synodus, communia ieiunia totius ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia uindicans rationem, anathema sit. De præcepto autem dicebat Augustinus, uidere se præceptum quidem esse ieiunium in euangelicis & apostolicis litteris: quibus uerò diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, & teneamur præcepto domini, & apostolorum, non sic expressè, inquit, definitum uideo, sed ecclesiæ relictum statuendum. Verùm ueniendum est ad reliqua Caluini. *Sanctum ac legitimum ieiunium tres fines habet. eo enim utimur uel ad macerandam ac subigendam carnem, ne lasciuiat; uel ut ad preces ac sanctas meditationes meliùs simus comparati; uel ut testimonium sit nostræ coram Deo humiliationis, dum uolumus reatum nostrum coram illo confiteri. Primus finis non ita sæpe locum habet in publico ieiunio; quòd non una est in omnibus corporis constitutio, non una ualetudo. priuato itaque ieiunio magis conuenit. Secundus utriusque communis est. tam enim uniuersa ecclesia eiusmodi præparatione ad preces opus habet, quàm priuatim fidelium unusquisque. Tertius quoque similiter:* hæc uniuersa concedimus Caluino lector, modò uicissim ipse nobis nolit negare, gratissimam nos Deo exhibere hostiam, si ieiunio & lacrymis coram eo contendamus. ut uel hac ratione discat iste, non minùs ad diuinum cultum & Deum placandum, & cælestem fauorem promerendum, atque offensam in Deum illatam condonandam ieiunium facere, ac ualere, quàm externa cetera opera ex uera pietate & caritate dimanantia, plurimumque ieiuniis humiliata mente Deum delectari. sicut enim continentia, ubi nullum sit prædicandum euãgelium, ob diuinum honorem custodita Dei cultus est; sic & ieiunium, quo corpus mirè frangitur, suauitatis aspirat odorem diuino aspectui quàm gratissimum. quare iocatur Caluinus, nec uerum est quod hîc profert, in hoc scilicet ieiunij genere non aliud spectasse sanctos, nisi ut redderentur alacriores, & magis expediti ad precandum. immo uerò id spectarunt, & peccatorum etiam ueniam impetraturos se ieiuniis arbitrati sunt, atque facilè inedia Dei irã placaturos se semper intellexerunt. Gregorius uerè magnus dicit, Qui corporali ieiunio uitia comprimis, mentem eleuas, uirtutem largiris, & præmia. Ecce tres fructus ieiunij. Præterea si eò tantum patres spectarunt, ut scilicet expeditiores redderentur ieiuniis, & non ut etiam eiusmodi pænitentia Deum sibi propitium redderent; non iam tres fines, (ut paulò antè dicebat iste) sed unum tantùm sanctum ieiuniũ habebit, nempe faciliorẽ expeditionẽ ad diuiniora. unde nec minùs hoc loco dolendum est, quàm torto, ut dicitur, collo scripturas in suam hæresim trahat. ait enim, *Sic intelligendum est quod refert Lucas de Anna, eam seruiuisse domino ieiuniis, & obsecrationibus. neque enim Dei cultum reponit in ieiunio, sed significat, sanctam mulierem se hoc modo exercuisse ad precandi assiduitatem:* quis sic intellexit Caluine? quis sic interpretandum illum locum scripturæ ante uos ne somniauit quidem? non Ambrosius, qui ieiunium mortis excidiũ uocat, uirtutum normam, animæ purificationem, reconciliationis sacrificium: non Augustinus, qui pro indulgentia impetranda dicebat ieiunandũ esse: non Hieronymus,

Duplex Caluini error, atq; uterque Aeria.

Aug. epist. 8.

Cal. sect. 15. Tres fines sancti ieiunij.

Ieiuniũ non expeditos nos ad orandum modò reddit, sed etiam Deo gratos, à quo peccatorum ueniã impetrat.

Cal. sibi contradicit, ac malè scripturam interpretatur.

Lucæ 2.

qui sic de Sodomis ac Gomorthis affirmat, ieiunio potuisse Deũ placasse: non infiniti pænè alij, qui etsi ptecationi adminiculi uice ieiunium sæpe coniungunt; (hoc siquidem experimur, uentre pleno mentem non ita in Deum erigi, ut ex serio ardentique affectu ferri in precationem, & in ea perseuerate possit) tamen ieiunio propter se suscepro placari Deum, ac ieiunio redimi æterna supplicia, non semel antiquissimi patres Orientis & Occidentis ecclesiæ in laudem abstinentiæ docuetunt. Est ergo ieiuniũ ipsum uirtus, pluribusque uirtutibus auxiliatur: sicut & gula uitium est per se ab aliis distinctum, & multorum aliorum parens. uiam aperit ieiunium castitati non minùs, quàm gula luxuriam fouet, sicut de Sodoma Ezechiel affirmat. orationem uiuificat ieiunium, & illius est comes, ut Nehemias dicebat, Sedi, & fleui, & mæstus aliquot diebus ieiunaui, & oraui. sicut contrà, cùm plus iusto populus manducasset, & bibisset, surrexit non Deum cæli adoraturus, sed aureum uitulum. hinc profluit, quòd toties scriptura sanctum ieiunium cum oratione coniungit. sunt utique, (quemadmodum uideo obseruasse sanctos) ieiunium & eleemosynæ aliæ duæ, quarum adiutorio se in altum oratio tollit. sunt præter id suæ laudes ieiunio; sunt huic uirtuti sua præmia, si in Deum, eiusque honorem referatur. *Paulus dixit, rectè facere fideles, si ad tempus abstineant à toro coniugali, ut liberiùs uacent orationi & ieiunio. ubi ieiuniũ precationi uice adminiculi coniungens, nullius per se momenti esse admonet, nisi quatenus in hunc finem nempe orationis refertur:* est'ne hoc scripturas interpretari Caluine? est'ne hoc prophetam in ecclesia agere Caluine? num, quia ieiunium adiunctũ est precationi, iccirco nullius per se momenti, etiã si in Deum referatur, esse nos admonuit Paulus? egregium sanè quidem interpretem. ergo Caluine, si apostolus adiunxisset, dicens, Vt uacetis ieiunio, orationi, atq; aliis sanctis operibus, pari modo licuisset tunc nobis ex Paulo argumẽtari, omnia illa precationi uice adminiculorum ab apostolo adiecta fuisse, ac proinde nullius per se esse meriti, quantumuis in Deum relata essent, si à precatione separẽtur. ò bellam theologiam. adiungitur precationi ab apostolo, ergo mens Pauli est nullius prorsus per se momenti, nec meriti esse, immo nec uirtutem appellandam, nisi quatenus refertur in hunc finem. quis locus arguendi Caluine? an'non licebit nobis potiùs ex eodem Paulo inferre, magni momenti ac meriti ieiunium esse, tum quòd pro ieiunio abstinendum monuit Paulus, ab his actibus, qui citra peccatum fieri optimè, immo cum merito possent; tum etiam quòd precationi, quæ sine dubio latriæ actus est, tam intimè adiũgitur? Qualiter igitur prolixa barba, impexo capillo, pulla ueste, suppliciter se demittere solebant ad conciliãdam iudicis misericordiam, pertinebatque ea deiectio non parum ad iustitiæ satisfactionem, & satis commeritam iram placandam, & ad iudicis honori consulendũ: ita nos, qui sæpe rei agimur coram Dei tribunali, eius seueritatem mirabili habitu deprecari, suo honori satisfacere, tum eius gloriæ interest, quæ optimè sic colitur, tum nobis quoque ipsis utile est ac salutare. atque id quidem in usu fuisse in populo Israelitico ex uerbis Ioelis colligere promptum est. nam, cùm iubet cani tuba, conuocari cœtum, indici ieiunium, & ea, quæ sequuntur, loquitur quidem, ut de rebus communiter receptis. paulò enim antè dixerat, de flagitiis populi constitutam esse quæstionem, ac iam imminere iudicij diem nuntiauerat, reosque citauerat ad dicendam caussam: postea uociferatur, ut properent ad saccum & cinerem, ad fletum & ieiunium. hoc est, ut externis quoque testificationibus, quas sæpe Deus probauit, quibusque coli, ac placari non semel testatus est, se coram domino prosternant. cinis quidem & saccus fortè illis temporibus magis conueniebant; sed conuocatio, fletus, ieiunium, & quæ his similia sunt, non dubium, quin ad nostram etiam ætatem similiter pertineant, postquam semper rerum nostrarum ita condicio postulat. Ergo externa hæc est cæremonia, qua sæpe Deum placauit uetus illa ecclesia; qua etiam diuini furoris ignem & Niniuitæ, qui nihil doctrinæ præter unam Ionæ prædicationem habuerant, facilè represserunt, atque extinxerunt; qua demum, uelut firmissimo adminiculo, nobis utendum est, quàm diu à domino uero ecclesiæ sponso peregrinamur. hoc sanè tempus & luctui, & ieiuniis idem ipse dominus destinauit.

Marginalia: Ieiuniũ est uirtus temperantiæ pars, & alias uirtutes plures adiuuat. — Ezech. 16. Nehem. 1. Exod. 32. — 3. Reg. 17. 1. Reg. 19. Luc. 2. Matth. 17. Marc. 9. Matth. 6. 1. Cor. 7. — Ieiuniũ Dei cultus, ac meritorium. — Ioel. 2. — 1. Reg. 7. 4. Reg. 1. Ionæ 3. Matth. 9. Luc. 5.

Quid

Quid sit ieiunium, atque in quibus consistat; ieiunium, sicut & cetera omnia opera, nisi in caritate fiat, & ab interiore in Deum affectu procedat, dignum non esse apud Deum æterna mercede; in ieiunio demum rationem meriti, ac cultus diuini reperiri adhuc ex patribus contra Caluinum docetur, cuius rationes etiam soluuntur.

Cap. IX.

EQVE simpliciter continentiam ac parsimoniam in uictu, ieiunij nomine, intelligemus, sed quiddam aliud. piorum quidem uita frugalitate & sobrietate temperata esse debet, ut quandam ieiunij speciem, quoad fieri potest, toto suo decursu præseferret. sed est præterea ieiunium aliud temporale, cùm aliquid ex consuetá uiuendi ratione retrahimus, uel ad diem unum, uel ad certum tempus, iuxta quod aut nobis ipsi præscribimus, aut maiorum nostrorum præscriptum custodimus, & nobis continentia indicitur in uictu, ordinaria illa arctior ac seuerior. hoc in tribus situm est, in tempore, ut consuetudini semper stetur; in ciborum qualitate, non in abstinentia carnium tantùm, sed etiam ut omnes omnino lautitiæ absint, ac plebeis, uilioribusque cibis contenti, palatum delicatis non irritemus; parsimonia denique, ut parciùs ac leuiùs solito uescamur, tantummodo ad necessitatem, non etiã ad uoluptatem. Sed perstringamus cetera. *At uerò in primis cauendum hic est, ne quid obrepat superstitionis, quemadmodum ante hac magno ecclesiæ malo accidit:* quid hoc est optime lector? quod hoc malũ, quod ante hac accidit ecclesiæ? quid illud, antehac, est? quæ hæc ecclesia, cui accidit? *Ante hac, inquit, accidit:* num à temporibus apostolorum Caluine? quod si sic, inueteratum multùm est, penè iam consenuisse uidebitur. num à temporibus Tertulliani, Cypriani, Basilij, Athanasij, & horum æqualium? at & hoc nimiùm antiquum malum est, cui mederi non facilè tu unus poteris. Sed uideamus reliqua: inde spero nos collecturos, quod malum sit hoc, & cui acciderit, ac per quos. *Multò enim satius fuerit nullum prorsus esse ieiuniorum usum, quàm diligenter obseruari, & interim corruptum esse falsis perniciosisque opinionibus; ad quas mundus subinde delabitur, nisi summa fide ac prudentia obuiàm eant pastores:* proh immortalem Deum, & quò nunc se proripit iste uir magni consilij? quod tã infinitum malum, in quod pastores omnes munit, & ad arma uocat, & uelut classicum canit? noli morari nos, noli nos diutius detinere: persequere, ac rem omnem à principio edissere: neque uereare uulnus à radice detegere: non est quod uereare læsores ipsos notasse, etiam si apostoli fuerint, ne dum parcatur Augustino, Hieronymo, Basilio, Origeni, ceterisque infimæ classis, & tecèns natis hominibus. *Primum est, ut semper urgeat, quod dicit Ioel, scindenda esse corda, non uestimenta. hoc est, admoneant plebem non magno per se æstimari à Deo ieiunium, nisi adsit interior cordis affectus, uera peccati & sui ipsius displicentia, uera humiliatio, uerusque dolor ex timore Dei:* ecquis est non ex antiquioribus patribus modò Caluine, sed ex recẽtioribus, qui hoc non urgeat? quis huius rei nos non admonuerit? iam pridem scit Christi ecclesia, neque orationem, neque eleemosynam ualere sine caritate, sine interiore affectu, sine timore, sine amore, in quo omnium potissimè ratio diuini cultus est collocatus. quia non puro & uero corde, sed detestabili hypocrisi ieiunabant aliquando Iudæi, & mille sceleribus contaminabant; nihil illis profuit ad salutem. quia non diuino amore tactus, nec Dei timore exagitatus flebat & orabat Antiochus; ueniam scelestus non est consecutus. quia non in Deum unum suum ieiunium collocauerat pharisæus, licèt bis in hebdomada ieiunaret; eius neque abstinentia, neque oratio magno pretio æstimata est. Quid minutissimos arenæ pulueres in iustum numerum redigere frustra pergo? nihil frequentius uel apud ecclesiasticos scriptores legimus, uel ab antiquis patribus docemur, quàm eatenus ea omnia Deo grata

Ieiunium consistit in tribus.

Iesaia 58.
2. Machab. 2.
Luc. 10.

Ieiunium, sicut cetera opera, sine caritate & interiore affectu Deo placere non potest.

grata fore, quatenus ex interiore affectu in Deum ipsum ordinentur. quid, quòd scholastici auctores, utcunque peccatores ad ieiunium, & ad cetera pœnalia opera modis omnibus exhortentur, & eadem ipsa opera, quæ in peccato finnt, tum pro præcepri satisfactioue, tum pro temporalibus beneficiis assequendis, ac pro diuino auxilio feliciter imperrando, mulrùm posse dicant: omnes ramen ad unum, nisi priùs scissa sint corda; nisi adsir inrerior cordis affectus; nisi uera sir peccari & sui ipsius displicenria, nera hnmiliario, nerusque dolor, ex timore Dei & amore procedens; nisi hæc omnia adsint, nihil ad ærernam salutem promerendam facere ieiunium, sicut neque lacrymas, neque sacrificium, neq; fidem ipsam, ut dixi, cõmuni, farisq; constanti sentẽria rradunr, arq; docent? quo etiam in loco non pigebir Saranæ dolos, arres, & nequitiam, quam per istos suos ministros nunc exercet, explicatiùs deregere. cùm enim modis omnibus Christi fideles ab operibus bonis rerrahere studeat, nulla uia commodiore se id, quod molirur, assecuturum arbitrarur, quàm si semel miseris hominibus persuaserir, per magistros suos, quos habet in omne malum pararissimos, omnia, quæ à nobis dominus exigit, si secus præstemus, atque ab ipso nobis præcepto suo exposcit, nempe eo fine, eo affectu, ea caritate, nou modò nihil nobis ad uitam, quæ finem nescit, prodesse, sed maximopere per ea offendi, non secus arque per hypocrisim, & execrandam quandam deteſtationem. ut uel sic rudis homo, qui uel proprij sceleris conscientiam habet, uel certè non sibi saris conscius, an sit in amore, quasi hypocriticum ieiunium execratus, ieiunare omittat. Hæ sunt Saranæ machinæ, hi doli. Hoc de primo malo: ad alterum est iam ueniendum. *Alterum malum summopere cauendum est, ne pro opere meritorio, aut specie diuini cultus censeatur:* quid faciendum est hîc lector? Ignarius, Telesphorus, Tertullianus, Cyprianus, Basilius, Origenes, Hieronymus, ecquis non? inrer meriroria opera, & in bono loco sanè ieiunium constirnunt. heu me infelicem, quid sic nos fefellisti magne Ambrosi, qui ad Dei cultum maximè pertinere carnis mortificationem, Paulum securus, mulrarum scripturarum præsidio munitus, ecclesiastico sensu instructus, non obiter, aut aliud agens cursim, sed data opera, prolixa oratione, coram plebe tibi credita roties docuisti? Sed quid ego in sanctos inuehor, & nõ in unum potiùs Caluinum, qui uno digitulo cornicum oculos uult configere? quæ cùm facit, nihil agit magis, quàm bene consopitos ignes ab ecclesia, denuò excitare, arque inflammare. Verùm ad rem est redeundum. Quid te mouit ò homo, ut neges ieiuninm aut meritorium esse, aut ad diuinum cultum, sicut multa alia exrerna, perrinere?

Caluinus non uult ieiunium opus meritoriũ haberi, aut ad diuinum cultũ pertinere contra patres.

1. ratio Cal. *Nam, cùm sit res media per se, nec quidquam habeat momenti, nisi propter eos fines, in quos respicere debet; perniciosissima superstitio est, confundere cum operibus à Deo mandatis, & per se necessariis, non alio respectu:* ieiunium, Caluine, à Deo præceptum est, ur ex Augustino retulimus; quamuis tempus ipsum ex domini ptæcepto, nõ in scripturis expressum legamus, pro hac ergo parte nihil deperit ieiunio, quò minùs ad Dei cultum pertinere dicas. qui enim ieiunare iussit, & qui per suum apostolum hostiam uocat sibi placentem, & obsequium rationabile, apertum testimonium exhibet, eam rem multùm sibi placere, atq; ea, modò recto fine peragarur, impensè delectari. colitur igitur Deus ieiunio: idque ex Dei uerbo, cui non possit repugnare Caluinus, colligimus. Quòd uerò adiicit, externum esse opus, & rem per se mediam, tantùm probat, ieiunio non sic

2. ratio Cal. Deum coli, atque carirate, & interno affectu: non tamen conuincit, non aliquo modo nos eo Denm uenerari, maximè si ab religione ac pierate diuinoque amore proficiscatur. quamuis itaque non tale ieiunium sit, qualis dilectio arque interior pietas est, bonumque & malum finem sortiri queat: tamen ea natura ieiunium est, ut si à bono affectu proficiscatur, & Deum placare, & ipsius impetrare clemenriam, sicut & cetera pietatis externa opera, egregiè possit. 'sola dilectio uia est rectissima Caluine, non ieiuniũ, non eleemosyna, non orario, nõ genuflexio ipsa. notiora hæc sunt, magisq; antiquis & recenrioribus scriprorobus frequentia, quàm aut pluribus probanda sinr, aut copiosiùs

3. ratio Cal. pertractanda. *Tale fuit olim delirium Manichæorum: quos dum refellit Augustinus, satis clarè docet ieiunium non nisi ab iis, quos dixi, finibus æstimandum; nec Deo aliter probari, nisi eò referatur:* non re pudet contra catholicos Augustinum aduersus Manichæos differenrem referre? sed quia tui non piget te, Augustini uerba libens proferam, ut si fieri posset, nunc intelligete inciperent isti tui ministri, quanto errore per te excæcati teneantur. sic

porrò

porrò Faustum loquentem inducit Augustinus, De uobis uerò quid dicam? id est, de Christianioribus apud uos, quorum non nulli quidem porcina, plerique uerò quadrupede omni, alij etiam cuncto animali penitus abstinent, fertque ob hoc in oculis eos omnis ecclesia, & summa cum ueneratione suscipiens, solùm non deos existimat. nec uidetis indociles, quia si hoc uerum, & ab apostolo dictum testimonium est, dæmoniorum & ipsi sunt ludificati doctrinis. Quid uerò & de illo dicemus, quod sanè frustrari quis audeat, aut negare, cùm constet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omni cum studio celebretur in conuentu catholico? dico autem quadragesimam, quam qui inter uos ritè obseruandam putauerit, abstineat necesse est omnibus his, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum insuper doctrinam uocat abstinentiam prædictorum. Quid ergo & uos carissimi, ritu ne tunc dæmoniorum uiuitis, cùm hæc à nobis passionis Christi celebrantur mysteria, & seductorij spiritus fraude decipimini, & in hypocrisi loquimini mendacium, & cauteriatam habetis conscientiam uestram? nos igitur ò catholici, qua excusatione nitimini, Paulo clamante, nihil esse non mundum, & doctrinas dæmoniorum appellante ciborum abstinentiam, & mente pollutos uocante, qui aliquid putauerunt inquinatum, non solùm abstinetis, (ut diximus) sed etiam gloriam exinde captatis; & eò acceptiores uos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis: id est, secundum hanc sententiam, quò mentibus inquinati magis & magis conscientia polluti. Hæc erat stolidissimi Goliath furiosa ac uesana argumentatio Christiane lector, qua insipiens homo tueri se moliebatur, eodem scelere notans, & aspergés catholicos pro quadragesimali obseruatione, quo miser ipse teneretur, cùm nos non naturam aliqua maledictione polluamus, dum à cibis abstinemus; sed Christi exemplo, & apostolorum consensu, atque ecclesiastico, eoque antiquissimo præcepto certis diebus atque temporibus à non nullis cibis nos temperemus. Sed iam audiatur Augustini responsio, qua & Manichæorum phrenesis damnata manebit, & apostolica obseruatio quadragesimalis plurimam gratiam, si rectè fiat, apud Deum promereri demonstrabitur. Audi ergo, inquit Augustinus, quòd confiteris te non uidere, qua mente & consilio hoc aduersum uos Pauli capitulum proferamus, non quòd à carnibus abstineatis. nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis: & Christiani non hæretici, sed catholici, edomandi corporis caussa, propter animam ampliùs ab irrationalibus motibus ampliùs humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, uerùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, uel semper sicut pauci, uel certis diebus, atque temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes: uos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Hæc diuus Augustinus. Quid hîc legis Caluine, quod non iuuet ad extollendam quadragesimalem obseruationem, nimiumque commendandam? obseruemus usque eò probatam ac receptam in uniuerso Christiano orbe quadragesimam temporibus Augustini & Manichæorum, ut tunc quidem omnibus fuerit religio carnibus uesci; immo quòd à quibusdam terræ fructibus abstinerent per quadragesimam ferè omnes. antiquis temporibus ante 1400 annos, ante Augustini dies, ante Tertulliani ætatem in sancta quadragesima neque omnibus terræ fructibus uescebantur uiri uerè euangelici: at uos noui euangelistæ, omnis temperantiæ fastidiosi, & carnes comeditis reformatissimi scilicet Christiani. Quòd uerò ibi Augustinus dicit suscipi ieiunium edomandi & humiliandi corporis gratia, mirum, quàm abstinentiæ meritum & laudem foueat. an'non edomatio ipsa, gratissima Deo hostia est? an'non humiliatum cor & contritum, sacrificium est Deo suauissimum? recedant, recedant incredibiles istæ delirationes, insaniæ, stultitiæ, errores: satis deliratum uobis est. Sed nos instemus cœptis. sumus iã in tertio malo, cui ne ieiunio accidat, Caluinus, publicæ utilitatis amans, magnopere percupit prouideri. *Tertius, inquit, error non adeò quidem impius, periculosus tamen, tanquam unum ex præcipuis officiis morosius, ac rigidius exigere, ac immodicis encomiis extollere, ut homines se aliquid fecisse existiment, eximium cùm ieiunauerint:* sic tuorum aurã captas? sic tuorũ hominum, ac totpentis carnis libidini blandiris? minimi'ne æstimabis tot patrum chorũ, qui tam cócinnè, tam pulchrè, tam numerosè, tam eleganter, tam aptè ieiunij & abstinentiæ, uirtutis & meriti, laudum & encomiorum persequuntur

Verba Fausti Manichæi.

1. Tim. 4.

Obseruatio quadr. à tota eccl. celebrabatur ante Manichæos.

Faust. l. 31. c. 2.

Tit. 1.
1. Tim. 4.

Aug. l. 30. c. 5. cont. Faust.

Iudæorum abstinentia à certis cibis erat significãdi gratia; catholicorum, domandi corporis; Manichæorũ uerò, dãnãdi creaturam.

Cal. de tertio errore.

Cypr. in serm. de ieiunio & tentatione. Tertull. l. de baptis. & cõt. Psychicos, et in Apologetico contra gentes. Hier. lib. 2. cõt. Iouin. adẽ epist. 14. de regula ieiun. Chrys. in serm. de ieiunio & homil. 8. & 10. in Gen. Aug. epist. 108. & de salut. docum. cap. 48. & epist. 111. ad Bonif. Athan. de Dan. & trium puerorum ieiunio.

tue tantum? non ne uides, quos isto errore macules? Cyprianus mira dicit, dum Christiani ieiunij utilitates enarrat; Tertullianus tribus libris nihil, nisi ieiuniũ laudat; Hieronymus in altero libro aduersus Iouinianum pænè infinitas uirtutum laudes texit; Ambrosius elegantem librum fecit, quem de Elia & ieiunio scripsit, in quo mirandum in modum ieiunij meritum extollit; Chrysostomus integro uolumine nihil aliud curat, quàm plebem suam ieiuniorum amantem reddere. extant & sermones antiqui Leonis, quos infinitis pænè laudibus ieiunij locupletauit. Basilius dum de abstinentia & ieiunio loquitur, uix potest se à laude ipsius temperare. Augustinus, & Athanasius ueritatem hanc, quam tu errorem censes, silentio minimè prætereunt. Verùm quid ago? cur, cedo, non laudarent ieiunium, quod scirent & uirtutem esse, & ad plures uirtutes uiam sternere, & quàm gratissimum esse Deo sacrificium, pro illius placanda ira, & dimittenda offensa, atque gratia promerenda? sed uideor mihi, cùm hæc refero, iam audire desiderare lectorem meum, quid his tam manifestis sanctorum testimoniis, & integris codicibus antiquorum patrum respondeat Caluinus, homo adeò antiquitatis amator & obseruator, ut dicere audeat, quòd si in his omnibus patrum auctoritate negotium dirimendum esset, melior pars uictoriæ pro ipso staret. *Qua in parte non in totum excusare audeo ueteres, quin & superstitionis quædam semina iecerint, & occasionem præbuerint tyranni di, quæ postea exorta est. occurrunt quidem interdum sanæ ac prudentes de ieiunio sententiæ, sed postea occurrunt subinde immodicæ ieiunij laudes, quæ ipsum inter præcipuas uirtutes extollunt:* hoc Caluine non est contemnere patres antiquos, ac melioris adhuc sæculi scriptores? non est eos omnes posthabere? sic scilicet nullo negotio ipsorum suffragiis tua omnia cõprobas? ò inexcogitabilem arrogantiam. quis hominum, quis mortalium, non Christianorum tantùm, sed etiam eorum, qui legem ignorant, in ius antiquos illos patres uocare auderet præter te, ut aliena excusatione tegendi, adumbrandique sint? quis erroris notam illis omnibus inurere præsumit, ut culpa eximendi, & liberandi, purgandique tibi sint? quis ipsorum te tutorem suum, & excusatorem appellauit? non postulant abs te Caluine sanctissimi illi manes, non abs te contendunt, ut ab eis culpam remoueas, doctrinam excuses, delictumque suum in alium conferas, uel transferas: nihil, nihil peccatum est illis, omnia in tuto collocata sunt, uniuersa, quæ dicunt, quæ docét, quæ tradunt, uera, catholica, sancta sunt. si tyrannis est Caluine, quam ecclesia in suos filios, nunc hac in re exercet, si crudelissimus tibi dominatus uidetur hic, non, mihi crede, antiqui patres semina illius iecerunt tantùm; sed ipsam superstitionem (si superstitio tibi uocanda uidetur) ipsi penitus ab apostolis inuectam laudarunt, & in primos illos uiros nascentis ecclesiæ reiecerunt. si tyrannis est, non occasionem præbuerunt illi solùm, sed uniuersam omnino fouerunt iam adultam. non nostris temporibus recens nata ista tyrannis est Caluine, sed cùm euangelio orta obseruatio, cum apostolis adolescens, cum priscis patribus uegetata, quæ & leuissimum iugùm nobis filiis suis esse profectò uidetur. Hæc uniuersa uera esse, ac certissima, liquidò probant, quæ superiore loco pro antiqua ieiuniorum & sub præcepto quidem obseruatione ex patribus retulimus, potissimùm uerò infrà posita Basilij oratio, quam utinam Caluinus prælegisset.

Basilij Magni de Ieiunij laudibus oratio.

IMperatores quidem, cùm exercitum in aciem educunt, adhortatione ante conflictũ utuntur: tanta enim uis est exhortationis, ut sæpe multos etiam in ipsam contemptionem mortis adducat. magistri etiam palæstræ, & hi, qui pueros instituunt, cùm suos athletas ad ea certamina, quæ in stadiis feruntur, educunt, multa in eam sententiam disserunt, quòd coronarum gratia strenuè laborandum sit: & profectò ita eos persuadendo afficiunt, ut multi non dubitent sanguinem suum ob uictoriæ studium profundere. proinde & mihi, qui Christi milites ad bellum contra eos hostes, qui aciem oculorum fugiunt, instruere, & athletas pietatis ad iustitiæ coronas per abstinentiam præparare cogito, necesse est exhortatoriam orationem instituere. Non nulli ex angelis ad eam

ad eam rem ordinati sunt, ut eos per singulas ecclesias, qui inedia corpus suum affligūt, describant. quapropter da operam, ne propter exiguam eduliorum uoluptatem, damnum tam ingens accipias, ut ab angelo in numerum eorū, qui à nimio cibo abstinent, non referaris; & teipsum apud imperatorem, qui exercitum lustrat, desertæ aciei reum statuas. minus enim equidem is periculum adit, qui in acie, abiecto scuto, in fugam se coniicit, quàm ille, qui magnum scutum, ieiunium scilicet, abiicit. Diues es? ne tamen afficias contumelia ieiunium, à conuictu tuo illud arcens; ne'ue à domo tua, uelut ignominiosum, à uoluptate superatum, ableges; ne aliquando te illud eam ob causam apud ieiunij auctorem reum faciat, multiplicemque tibi ex condemnatione indigētiam ac egestatem inducat, nimirum aut ex corporis infirmitate, aut ex aliqua alia tristi calamitate. Pauper'ne dicta dicat in ieiunium, utpote qui iam illud multo à tempore familiare ac contubernale habet. Mulieribus autem cibo pauco uti, ita proprium, & secundum naturam est, ut spiritum ducere. Pueri etiam, quasi plantæ uirides, ieiunij aqua irrigantur. Senibus familiaritas ac consuetudo, quæ illis cum ipso multo à tēpore est, leuem laborem facit. labores enim, qui ex longa consuetudine exantlantur, minore molestia, qui eos subeunt, afficiunt. Viatoribus uerò succinctum & expeditum comitem se præbet ieiunium: uti enim deliciæ onus ipsos ferre cogunt, fruitiones uoluptatum ipsis circumferendo; sic illos leues & expeditos inedia efficit. ac mundi quidem militibus, pro laborum proportione, frumenti, & cibi copia augetur. uerùm inter milites spirituales aliter se res habet: nam ei, qui minus alimenti habet, maior dignitas tribuitur. stultum sanè est, ob animæ sanitatem lætitiis nō exultare, sed mærore potiùs ob ciborum mutationem confici. est præterea hominis nullius consilij, magis studere uelle uoluptati uentris, quàm animæ curationi. expletio enim, apud uentrē gratiam consequitur; at inedia magnum fructum animæ affert. Noli imitari, quæso, Euæ contumaciam; noli rursum consilio serpentis uti, qui escam suauem carni suggerit; noli, cùm non ieiunas, debilitatem corporis prætendere: non enim mihi excusationes affers, sed ei, quem nihil clam esse potest. Ieiunare te non posse inquis? at explere te cibo, & corpus onere esculentorum conterere potes. atqui medici iis, qui aliquo morbo laborant, non eduliorum uarietatem, uerùm inediam ac famem præcipiunt. quomodo igitur is, qui hæc potest, illa se non posse prætendit? longè facilius est, medius fidius, uentri tenui uictu grauato noctem perferre, quàm redundantia ciborum aggrauarum iacēre. nisi fortassis dixeris, gubernatoribus facilius esse nauem oneribus grauatam seruare, quam leuem ac nullo onere pressam: illā enim, quæ multis oneribus onusta est, modicæ undæ impetus demergit; at illa, quæ mediocri rerum pondere grauata est, facilè fluctus superat. Nec mihi profectò ea contentione, ac tanto studio opus esse puto, ut homines ad ieiunij obseruantiam cohorter, quanto, ne hodie quispiam in ebrietatis mala incurrat. plerique enim ieiunium cùm ob consuetudinem, tum ob mutuam quandam reuerentiam amplectuntur: at ebrietatem extimesco, quam homines, uino dediti, ueluti paternam quandam hæreditatem, tuentur. nam perinde ac hi, qui ad longas peregrinationes proficiscuntur; sic stolidi quidam hodie ad quinque ieiuniorum dies sese uino explent. Hem quid facis ô homo? nemo, qui uxorem castam in matrimonium ductus est, pellices ac meretrices præassumit, secumque habitare facit: nam mulier honesta ferre non poterit, ut scorta unà secum habitent. noli igitur & tu, cùm inedia corpus tuum macerare uis, ebrietatem prius introducere, ebrietatem, inquam, quæ nihil aliud est, quàm publicum scortum, quàm mater impudentiæ, quàm Mænas quædā, ad omne genus turpitudinis prompta ac parata. IEIVNANTEM INTER SACRA SEPTA DOMINVS SVSCEPIT; AT EVM, QVI CRAPVLAE INDVLGET SVAE, TANQVAM PROFANVM AC IMPVRVM, ABIGIT. Si cras ueneris, uinum adhuc olens, idque putrefactum, quomodo, quæso, crapulam tuam ieiunium æstimare poterro? non id cogites, quòd in præsentia non infundas merum; sed quòd à uino non omninò sis purus. equidem nescio, in quorum te numerum referam, in temulentorum'ne, an in eorum, qui inedia corpus macerant suum? præterita enim ebrietas te ad se trahit, præsens uerò fames ieiunium testimonio tribuit. contendit de te ebrietas, quasi de mancipio quodam, nec te liberum facere uult. & meritò quidem: nam euidentes seruitutis notas exhibet, odorem, inquam, uini, ueluti in uase permanentem. Cuius,

Meritum ieiunii.

obſecro, præceptoris præſentia puerorum tumultum adeò bellè ſedat, ſicuti ieiunij cõſpectus ciuitatis turbas comprimit? quis unquam procus in ieiunio apparuit? quod tripudium laſciuum à ieiunio profectum eſt? cantilenæ meretriciæ, me hercule, ſaltationesque furibundæ repentè ex urbe diſcedunt, à ieiunio, tanquam à iudice quodam auſtero, fugatæ ac pulſæ. Quòd ſi illud omnes in rebus agendis in conſilium adhiberent, nulla res profectò prohibere poſſet, quò minùs optimam pacem per omnem terrarum orbem traheremus: & neque gentes, ita me Deus amet, contra ſe arma mouerent; neque exercitus manus conſererent, ſignaque cõferrent; neque loca deſerta homines, qui ſcelere & maleficio paſcuntur, alerent; neque ciuitates calumniatores; neque mare piratas; denique nec uita noſtra tot ærumnis eſſet referta, ſi ieiunium uitam noſtram regeret, atque gubernaret. Quis eſt, qui non intelligit, quòd nos non ſolùm ciborum abſtinentiam edoceret, ſed etiam auaritiæ, omnisque uitii contemptum? hoc magnum illum Sampſonem, ueluti nutrix quædam, educauit. quando is inedia corpus macerabat ſuum, millenos ſternebat hoſtes, portas ciuitatum effriugebat, leones denique ipſi robur manuum ipſius ferre non poterant: at, cùm ſe ebrietati, amorique meretricio dedidiſſet, robur omne penitus amiſerat, oculisque captus ludibrio erat pueris. Elias ieiunando tribus annis & menſibus ſex, ne plueret, effecit. cùm enim uideret ingentem iniuriam ex ſatietate naſci, inuitum ipſis ex fame ieiunium adduxit, quo peccatum eorum, quod iam extra fines modeſtiæ proceſſerat, compeſcuit. per ieiunium, inquam, ueluti per cauterij cuiuſdam uſtionem, aut ſectionem quandam, malum ne longiùs ſerperet, effecit. ut enim indomitum cor hominum duræ ceruicis molliret, etiam ipſe non dubitauit, eandem cum aliis afflictionem ſubire. unde inquit, Propter hoc uiuit dominus, non erit in terra aqua niſi per os meum. ſic etiam reſtituit uiduæ filium, cùm ieiunio fultus, contra mortem fortiter ſe geſſiſſet. Sed, quemadmodum nulla utilitas ex illa beneficentia proficiſcitur, quæ oſtentandi cauſſa fit; ita etiam nullus fructus capitur ex eo ieiunio, quod fit omnibus coram. nam ea, quæ oſtentandi gratia fiunt, non quærunt fructum in futuro ſæculo, ſed laudem hominum in hoc uenantur. Eliſeus autem qualem, obſecro, duxit uitam? quomodo à muliere Sunamitide hoſpitio acceptus eſt? quomodo ipſe uates alios accipiebat? non ne oleta ſylueſtria, & modica farina omnem hoſpitalitatem explebãt? illi uerò uiri, qui colocynthidem attigerant, uitæ periculum adiiſſent, ni precibus ipſius uenenum diſſipatum fuiſſet. atque omnino uidere licet, ieiunium omnes ſanctos ad diuinam politiam, manu ueluti quadam, adduxiſſe. Eſt quædam corporis natura, quam amiantou nominant, ex eo quòd igne conſumi nequeat; quæ quidem in flammam iniecta, uidetur in prunas redigi: at cùm ex igne exempta fuerit, ac ſi aqua eſſet illuſtrata, lucidior multò euadit. talia erant illorum trium puerorum corpora, quæ ieiunio naturam amianti induerant. in magna enim fornacis flamma uidebantur ueluti aurei eſſe: ſic omnem ignis noxam ſuperabãt, immo auro ipſo ualidiores apparebant. non enim conſumpſit ipſos ignis, ſed integros ſeruauit. ac ſanè nihil aliud ingentem illam flammam ſuſtinebat, quàm naphtha, & pix, ac ſarmenta; quæ ita eam alebant, ut ad quadraginta cubitos diffunderetur, & circumcirca omnia depaſcendo, multos etiam ex ipſis Chaldæis conſumeret. illam uehementem flammam facilè pueri inedia deleuerunt, tenuem inſtar roris aerem in tam ardenti igne ſpirantes. ignis enim ne pilos quidem eorum contingere auſus fuit, eò quòd ipſi ieiunio corpus maceraſſent ſuum. Daniel autem uir ille deſideriorum, cùm tres hebdomadas panem non comediſſet, nec aquam bibiſſet, etiam leones ipſos, in puteum immiſſus, ieiunare docuit. nam quaſi ex lapide, aut ære, aut aliqua re ſolidiore conflatus fuiſſet, leones ei dentes infigere non poterant: ita ieiunium corpus illius ueluti tinctura quadam ferri firmarat, ac leonibus inuictum reddiderat. Neque ſanè Moſes, uertice fumante, montem accedere, neque in caliginem ingredi auſus fuiſſet, ſi corpus ſuum priùs ieiunio non armaſſet. per ieiunium etiam præcepta digito Dei opt. max. in tabellis ſcripta, ſuſcepit: & ſuperiùs quidem ieiunium legum ferẽdarum cauſſa extitit, inferiùs uerò ingluuies idolorum cultui ſtudebat. quadraginta dierum, proh dolor, continuam ieiunantis ac orantis ſerui perſeuerantiam unica ebrietas inutilem reddidit. nam quas tabulas digito Dei ſcriptas per ieiuniũ Moſes acceperat, eas ebrietas contriuit, cùm indignum iudicaret uates, populo temulento leges à Deo condi.

Quid,

Quid, quæso, ipsum Esaum fœdum, quid seruum fratris fecit? non'ne unicus esus, ob quem, miser, primogeniti prærogatiua excidit? quadraginta dies Elias, cùm animam inedia afflixisset suam, in specu, qui erat in Choreb, uidit Deum: ac sanè ita uidit, quatenus homini dominum uidere fas est. quorum artus, cedo, ceciderunt in solitudine? non'ne eorum, qui carnes flagitabant? quibus quàm diu satis erat manna, & illa aqua, quæ ex petra manabat, Aegyptios fundebant, per mare iter faciebant, neq; ullus eorum in castris aliqua inualetudine conflictabatur: cùm uerò in mentem illis uenisset carnium, ac uoluptatum Aegyptiacarum desiderium eos cepisset, terram, quæ illis promissa erat, non conspexerunt. Verùm neque sapiens ille Daniel uisiones uidisset, si ieiunio perspicaciorem animam suam non reddidisset. ex crasso enim alimento exhalationes quædam fuliginosæ, nubis densæ instar exhalant, quæ eas illustrationes, quibus spiritus sanctus mentem illuminat nostram, incidunt. Somni etiam leues, & è quibus facilè te excitare possis, tenuem uictum consequi solent. ac sanè sua sponte tales somni dirimuntur, cùm cogitationes magnis de rebus habentur. nam qui tam graui sopore detentus est, ut, dissolutis ipsius membris, locus sit absurdis imaginationibus; hunc somnus in quotidiano mortis periculo uersari facit. Moses secundas tabulas, in quibus leges erant scriptæ, accipere cùm uellet, secundario ieiunio corpus macerauit suum. & nisi cum Niniuitis etiam animantia rationis expertia simul ieiunassent, profectò minas euersionis non effugissent. magnas, me hercule, utilitates ieiunium humano generi affert. hoc enim decretum illud diuinum de excindenda Niniue reuocauit. tribus totis diebus in illa ciuitate prædicatum fuit, fore, ut funditus deleretur: uicit tamen euersionem, ad Deum immortalem conuersio. nam illæ euersionis minæ, ubi ad Deum sese conuerterunt, conquieuere: & quamuis Ionas animo candido & uero interitum ac ruinam ciuitatis prædicasset; ieiunio tamen illi minas sisterunt, medicamentoque confessionis, atque supplicationis salutem sibi pepererunt. Quis, obsecro, facultates suas ieiunando imminuit? numerando percensere hodie ea omnia, quæ intus sunt, & paulò pòst idem si feceris, cognosces profectò rerum tuarum inedia nullam diminutionem factam esse. neque enim ullum animal mortem deflebit suam, neque sententia atrox aduersus animantia ab implacabili uentre ulla feretur. quiescet præterea coquorum gladius; mensa etiam iis, quæ sua sponte terra producit, contenta erit. Ad illud autem graue, ac uetustum problema Encratitarum, qui quærunt, Cur non omnia comedam? illud respondeatur, Quoniam etiam excrementa nostra execramur. nam ex dignitate sui, olera herbarum nobis sunt loco carnis. quemadmodum enim in oleribus pestiferum à salutari secernimus: sic etiam in carnibus ab utili noxium separamus. siquidem ut cicuta est olus; ita uultur caro. sed tamen nemo unquam sanæ mentis carnem canis attinget, nisi ingenti aliqua necessitate astrictus: siquidem fieri non potest, ut eam comedendo legem non transgrediatur. Quietum aliquando redde, quæso, coquum tuum; concede otium mensæ structori; siste manum eius, qui tibi est à poculis; quiescat etiam is, qui uarias placentas ac bellaria parat; conquiescat denique aliquando domus ab infinitis tumultibus, & à fumo, ac nidore, tum etiam ab iis, qui sursum ac deorsum cursitant, & uentri, ueluti implacabili cuidam domino, ministrant. det uenter uacationem ori; tribuat nobis quinque dierum inducias ille, qui semper expetit, nec unquam cessat: hodie accipit, cras eius in obliuionem uenit. cùm repletus est, de abstinentia disputat: at ubi alimentum ex ipso efflauit, dogmata ex animo effluunt suo. Sed iam dicendi finem faciam, si me priùs apud regem illum, qui nobis res incurabiles imperat, excusauero. Amabò, mi tranquille, parce nobis cùm tantas res possideamus, quantæ hodie nobis, si comedere eas uellemus, non sufficerent. sufficit enim nobis, ut par est, ars coquorum; at gladius eorum nullum habet cum sanguine commercium. præstantissima apud nos edulia habentur, herbarum cohors, cum modico pane, & uino flaccescente, ita ut neque ob ingluuiem sensus nostri stupescant, neque præ deliciis munia sua negligant. quemadmodum enim in indumentis usum ac utilitatem eorum spectamus; sic in alimento panis necessitatem famis explebit, & aqua sitim hominis sani restinguet: ex leguminibus uerò obsonia robur corporis ad necessarios usus conseruare poterunt. in comedendo autem rabiosa ingluuies non est detegenda, sed omni in loco constantia, ac mansuetudo, & à uoluptatibus continentia

conferuetur. Sed quid ago? cùm enim magnitudinem eorum, quæ dicta sunt, considero, me longiùs prouehi animaduerto: cùm autem rursus sapientiæ, quæ in operibus elucet, uarietatem contemplor, initium narrandi uix fecisse me existimo; simulque illud etiam mihi persuadeo, non esse inutile hîc nos diutius commorari: qua enim in re id, quod reliquum est ad uesperum temporis, meliùs conteretis? non uos urgēr ij, qui ad cœnam uocant, non conuiuia expectant. proinde si placet, ieiunio corporis ad animorum lætitiam utamur. sæpe corpori ministrasti ad uoluptatem, hodie animo indulge, ac oblecta te in domino, qui tibi id, cuius desiderio animus tuus tenetur, concedet. quis enim fructus est corpus inedia affligere, si animum infinitis uitiis refercias? qui autem malum non patrar, ar in otio est, qua, obsecro, non utitur futili & uana oratione? quæ tandem aliena & absurda non audit? otium nanque sine Dei metu, improbitatis magister est his, qui rationem nullam habent temporis. Atque ex iis quidem, quæ à me commemorantur, aliquid fructus fortasse percipietis; sin minùs, at certè ex hoc nostro sermone uobis à peccando licet desistere. Itaque diutius uos hîc remorari, aliud est nihil, nisi uos diutius à malis abducere, & ad cæleste illud regnum, quasi manu ducere, cuius utinam omnes participes simus benignitate & gratia IESV Christi, cui soli gloria, & cultus in sempiterna sæcula. Amen.

Quadragesimalem obseruationem à Christo in exemplum, & ab apostolis præceptam fuisse ostenditur; quattuor Caluini rationibus grauiter respondetur; de numero dierum, de tempore, de modo, de ciborum discrimine plurima traduntur. Cap. X.

Cal. sect. 20. de obseruatione quadragesimali.

ERVM quò se explicatiùs hominis istius procacitas exerat, quæ de quadragesimali ieiunio dicit, producamus. *Et tunc passim inualuerat superstitiosa quadragesimæ obseruatio, quia & uulgus eximium aliquod obsequium Deo se in ea præstare existimabat, & pastores eam commendabant pro sancta Christi imitatione:* apud quos Caluine passim inualuerat superstitiosa quadragesimæ obseruatio? lector nimirum apud apostolos, Clementem, Irenæum, Callistum, Ignatium, Telesphorum, Tertullianum, Cyprianum, Basilium, Augustinum, Hieronymum, Chrysostomum, Hilarium, Origenem, Leonem, Bernardum, omnes denique ueteres orthodoxos obseruare sanctum illud ieiunium, non uulgatis religio ac pietas habebatur. at quibus uidetur superstitio? quibus? Psychicis, Iouiniano, Vigilantio, Aerio, Luthero, Zuinglio, atq; Caluino. ò præclaram cohortem, ò euangelica lumina, cum quibus non sint primi illi conferendi. Sed pergamus. quæ igitur rationes mouere Caluinum potuere, ut obseruationem sanctam, superstitionem uocet? quæ? multæ sanè. *Principiò planum quidem est, non ideo ieiunasse Christum, ut aliis exemplum præscriberet; sed ut euangelij prædicationem sic auspicando, non humanam doctrinam esse, sed è cælo profectam reipsa comprobaret:* cui, cedo, id planum est Caluine? tibi'ne? bene quidem. at non Augustino, ceterisque patribus, qui suo ieiunio Christum tempus illud totum abstinentiæ dicasse, infinitis in locis scripserunt. uerùm hoc parum mouebit te: tamen, ut uideo, mouet. *Mirum est tam crassam alucinationem hominibus acuti iudicij obrepere potuisse, quæ tot ac tam claris rationibus refellitur:* quæ istæ rationes sunt, quibus sanctorum patrum constans aliàs doctrina corruit? *Non enim sæpius ieiunat Christus, sed semel tantùm, cùm ad euangelij promulgationem accingit:* ut uideo lector, quærendus nobis alter Oedipus est, qui tam inexplicabilem nodum sua interpretatione dissoluat. ita decebat, Caluine, ut non nisi tam præclaro euidentique argumento à patrum uestigiis deflecteres. rectè proinde tu, Amici apostoli; amicus Ambrosius; amicus Augustinus, sed magis amica ueritas, quæ in tam euidenti ratione perfulget; ualeat igitur Augustinus, & quibus uolet, narret Christi exemplo sanctam quadragesimam nos singulis annis obseruare teneri; ualeat illius magister Ambrosius; ualeat Hieronymus; ualeant quiuis alij: hac una ratione Caluiniana prostrati, atque consternati;

Ratio prima Cal.

Ratio secunda Cal.

Aug. in serm. de ieiunio sæpe. Ambr. & alii.

quando

quando non sæpius, sed semel quadraginta dies ieiunauit. sed dic sodes, quoties legimus suorum discipulorum pedes lauisse Christum? ego, quoniam labili sum memoria, semel id humilitatis exemplum præstitisse recordor: tu uerò, quia meliore es, fortè sæpius fecisse recordabere. at tunc, quod semel ueritatis magister fecit, in æternum ac perpetuum humilitatis exemplum relinqui nobis præcepto suo sanxit. Exemplum, inquit, meum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, & uos faciatis. Quare, Caluine, non uidetur oportuisse, ut sæpius ieiunaret Christus, si anniuersarij ieiunij legem tradere uellet. quantò magis quòd hoc ieiunium non à Christo præceptum esse contendimus, licèt non pauci id senserint; sed hos dies ieiunio per ipsum fuisse dicatos, & ab apostolis ieiunari præceptos, tota Christi ecclesia asseuerat. Iacobus etiam simplici ratione exemplum nos accipere uult à prophetis, qui locuti sunt in nomine domini, parum solicitus semel, an magis sæpius idipsum prophetæ præstiterint. semel etiam Christus passus est, at recordationis illius anniuersarius dies unus, iam à principio & ortu ecclesiæ constitutus nobis est. apage istas seniles argutiolas, & noli tam futili occasione ab antiquitate ad Psychicos & Iouinianos, atque Aëtianos desciscere. Sed iustas tertio ipse, *Nec ieiunat humano more, ut par erat, si homines ad imitationem prouocare uellet, sed magis exemplum designat, quo in sui potiùs admirationem omnes rapiat, quàm ad æmulandi studium excitet:* isti tuo cauillo Caluine sic respondet magnus Augustinus, Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodie initium celebramus, frequenter edidimus; & cur tantorum dierum numero ieiunemus, sæpe docuimus. IESVS Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & continuatis diebus noctibusque, non capiens cibum unum ieiunij corpus effecit. hoc est, licèt diei ordo noctis interrumperetur aduentu; non tamen interruptus est ordo ieiunij. unde erant apud eum plura quidem temporum curricula, sed abstinentiæ dies una, ostendens nobis, ita nos numerum integrum debere ieiunare, ut qui totam quadragesimam complecti non possumus, sopito uno ieiunio uel solido, quotidianis eandem ieiuniis sine intermissione celebremus, ut si quisquam unum diem abstinendo prætermiserit, totam quadragesimam uiolauerit, & propter modici temporis cibum, magni laboris fructum amiserit. Hactenus Augustinus. Vnde hæc tria colligimus: In ieiunio Christi est, quod admiremur, non imitemur. quod enim tot dies noctesque sine cibo persistit, non homines ad imitationem prouocat; sed magis exemplum designat, quo in sui potiùs admirationem omnes rapiat, quam in eo facto ad æmulandi studium nos homines excitet. altero loco considerandum est, quòd in ieiunio Christi est, quod obserues, quod sectèris, teste Augustino tibi quidem non omnino difficile. hoc est, ut qui tot dies ieiunio per Christum dicatos ieiuni transigere nequimus, quotidianis tamen ieiuniis celebremus. deducitur tertiò ex Augustini producta sententia, nullo modo sanctam hanc obseruationem uiolandam esse, ne tanti laboris ac meriti fructum modici temporis cibus absumat. Pergit tamen iste cauillari, *Denique non alia est istius ieiunij ratio, quàm eius, quo defunctus erat Moses, cùm legem è manu domini acciperet. nam, cùm illud in Mose editum esset miraculum ad stabiliendam legis auctoritatem, non debuit in Christo prætermitti: ne legi euangelium cedere uideretur. atque ab eo tempore nemini unquam uenit in mentē, prætextu imitationis Mosis talem ieiunij formam in populo Israelitico erigere: nec ullus ex sanctis prophetis ac patribus id secutus est, cùm tamen ad omnes pias exercitationes satis animi ac zeli haberent. nam quod de Elia habetur, sine cibo & potu quadraginta dies transegisse, non aliò pertinebat, quàm ut populus agnosceret, eum excitatum esse legis uindicem, à qua uulgò propè totus Israel desciuerat:* quàm ipse trahis, ut uideo, cathenam, qua sis constringendus, & quàm laboras gladium in maternum iugulum resoluendum exerere, quo sis ipse nescius & stultus mox confodiendus. iam contra te huiuscemodi rationes producemus: nullus ex sanctis prophetis ac patribus, quamlibet ad omnes pias exercitationes satis animi & zeli haberent, Mosaicam quadragesimam proprio ieiunio secutus est; (quod sanè scio certissimum & uerissimum esse, uti tu affirmas) de Christi uerò quadraginta dierum ieiunio, non Europa, non Asia, non Africa, non insula, (ut dicebat magnus Basilius) non terra, non ciuitas, non gens, non ætas, non denique locus ullus tam desertus est, ubi quadragesimæ prædicatio, non fuerit audita, excepta, & summa obseruatione custodita. Quid hoc sibi uult Caluine? quod tam magnum sacramentum? ieiunat qua-

Ioann. 13.

Iacob. 5.

Ratio tertia Cal.

August. serm. de ieiunio.

In Christi ieiunio tria consideranda.

Ratio quarta Cal.

Exod. 24. 34.

Basil. serm. post. de ieiunio.

draginta dies Moses in monte Sina, & in populo non habet, qui se imitetur, neque unum quidem; ieiunat Christus, & totus mundus, ecce illius sequi uestigia festinat, & laborat. quæ caussa tam uarij successus, si non est alia huius ieiunij ratio, quàm illius,
Hebr. 3. quo defunctus erat Moses, cùm legem è manu domini acciperet? Sed quid miramur?
Genes. 49. non'ne præ Mose ampliore gloria dignus est Christus? num expectatio gentium fuit
Isaia 43. Moses? num in lucem populorum à Deo datus fuit? ille quam à Deo legem accepe-
Legis & euangelij dissidium. rat, populo reddidit, præceptis plenam, obseruatu difficilem, importunam, grauem, atque morosam, ut fuerit eis satis præcepta data adimpleuisse absque eo, quòd amplius quidquam iure ab illis exigeretur: contrà Christus, mirabilis in legislatoribus, leges tulit suaues, gratas, amoris & dulcitudinis plenas; qui & potestatem habebat iurium ac legum. quando usurpauit fidelis famulus Moses in Dei domo, ut diceret se esse lucem, uiam, atque uitam? hæc porrò omnia Dei primogenito seruabantur propria, ut iam non leges illius custodisse sancti patres curauerint: uerùm quia uita est, ipsius facta imitari; quia lux, splendoribus illius illustrari; quia uia, ipsius uestigia obseruare ac tenere, & ad Christi sui uitam, mores, facta se totos componere, uniuersaque sua erigere, & quasi in corpore suo ipsum circumferre, atque illius mortificationem iugiter portare, omni studio, atque diligentia curarent. Ieiunauit igitur Christus non tam ad stabiliendam legis suæ auctoritatem, qui Deus erat, quàm ut ad similem uirtutem,
Caluini corollarium. & simile factum stirpem suam excitaret. *Fuit igitur mera κακοζηλία, & superstitionis plena, quòd titulo ac colore imitationis Christi ieiunium ornabant:* næ tu oculatior es Caluine, qui in tanta patrum turba solus istam κακοζηλίαν uidere potuisti, cùm & apostoli ipsi eadem lippitudine, ut ostendimus, miserè laborarint. ut itaque constet ἀζηλίαν, & non κακοζηλίαν, religionem, non superstitionem fuisse, obseruandum est, quòd tribus ex caus-
Tribus ex caussis quadragesimale ieiunium celebratur. sis ieiunium hoc celebratur in ecclesia: & propter trinum exemplum, Mosis ante legem, in lege Eliæ, post legem Christi; cùm nos, qui ab illo nomen ducimus, Christianique uocamur, tanquam auctorem & institutorem huius ieiunij sequimur: & propter præce-
Exod. 24. 3. Reg. 19. Matth. 21. ptum, ut ex omnibus decimas pendamus: & propter numeri mysterium. quadragenarius siquidem numerus (ut Hieronymus obseruat in libro nono in Ezech. & Amos) afflictioni, pœnæ, dolori, fletui, ac ieiunio in scripturis sanctis sæpe destinatus fuit. sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt; sic in deserto populus Israel, annis quadraginta commoratus, acerba multa tulit; sic nuntij Mosis quadra-
Genes. 7. Exod. 16. Num. 13. Ionæ 3. Ezech. 29. Ezech. 4. ginta diebus explorasse promissam terram leguntur; sic quadraginta dierum spatio, qui fuerunt Niniuitis ad pænitētiam præscripti, submersam iri Niniuem prædicauit; sic post quadraginta annos congregatos iri, qui dispersi fuerant, Aegyptios Ezechiel prædixit; sic ille totidem dierum somnium in dextrū latus pro tribu Iuda obdormiuit; sic quadringentis, hoc est, decies quadraginta annis populus in Aegypto seruiisse nunciatur, ut uel ex iis antiquarum rerum exemplis & monumētis appareat, hunc præcipuè numerum comprimendi corporis carnisq; luxuriæ diuino consilio in primis, quasi consecratū fuisse, quò iure is in ieiunium quadragesimale relatus esse uideatur. Hoc de numero.

CIRCA tempus uerò occurret mox ordinatissima etiā obseruata ab ecclesia & apostolicis uiris ratio, tum, quòd eo tēpore propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur; quare abstinentiæ freno coercenda erat eiusmodi petulantia: tum etiam, quòd sicut eo tempore per esum illiciti cibi Adam in mortem creditur descendisse; ita
Hilar. in Matt. 5. Chrysost. serm. de ieiunio. Hier. in Matt. 9. Basil. serm. post. de ieiun. Aug. epist. 119. per abstinentiam liciti cibi Christianus ad uitam ascendat, cùm patienti Christo priùs ipse compassus fuerit, sicut & Hilarius, atque Chrysostomus de quadragesima differentes obseruauerunt; quibus adiungendi sunt Hieronymus, Augustinus, ac Basilius. Vide ergo candide lector, quam κακοζηλίαν meram & superstitionis plenam Caluinus uocet. Væ tibi, qui bonum dicis malum. Ecce iā, his omissis, nihil aliud magis laborat Caluinus, quàm ut spargat, & diuidat. Audiamus eum adhuc dissidia inter patres spargentem. *Quanquàm in modo ieiunij mira tunc erat diuersitas, ut refert Cassiodorus ex*
Dissidiū in tempore ieiunii. *Socrate historiæ suæ libro nono. Romani enim tres habebant septimanas, sed illis continuum erat ieiunium ex præcepto, die dominico & sabbatho exceptis; Illyrici, & Græci sex; alij septem; sed ieiunium per interualla. nec minùs in ciborum discrimine dissidebant. alij non nisi pa-*
Dissidium in cibo. *ne & aqua uescebantur, alij edebant olera, à piscibus alij & uolatilibus non abhorrebant, alij nullum habebant in cibis discrimen. Huius etiam differentiæ meminit Augustinus posteriore epistola*

ad Ianuarium;

ad Ianuarium: quod de Socrate Casiodorus refert, & noui isti euāgelici iactant, breui nūc absoluemus. Demus Socratē non errasse circa alia multa in ecclesiastica historia, quæ alij ante nos notarunt, neque fuisse illum quidem Nouarianum: dissimulemus nos scire ista, aut assentiamur non esse necessariò consequens, ut qui in uno, aut etiam pluribus nō dicit uerum, idem quoque in ceteris mentiatur. sit ita. nihil de eius auctoritate diminuat, quod in ipso eodem loco de festo paschatis asseuerat, humanum esse inuentum, propter remissionem laborum & memoriam passionis Christi, non diuinum, neque apostolicum, immo neque uniuersale. appellatque Victorem Romanum pontificem immodicè uehementem, quòd is excommunicationem quattuordecim annis in Asia decreuisset. nihil etiam de fide illius depereat, neque nostris animis mox suspicio subeat, Aërij & aliorum partes fouisse, cùm apud historicum nostrum sic legimus, Hac de re (nempe de sancta quadragesima) quoniam nemo scriptum aliquod mandatum ostendere potest, liquet, quòd & illi in apostolici cuiusque sententia ac uoluntate liberam reliquerint, ne metu quisquam uel ex necessitate, quod bonum est, operetur. Hæc igitur omnia, quoniam non contra Socratem agimus nunc, sed in unum Caluinum intendimus, libenter prætereamus. iam uerò (ut cetera nihil hîc nos iuuent) quomodo illud excusari, aut dissimulari potest, quod de tempore, quo seruandum esset hoc ieiunium, tam euidenter aut fallit, aut certè nos fallere laborat, uidelicet suo tempore Romanos pro sancta quadragesima tres tantùm ante pascha septimanas ieiunare? fatemur nos lector decretum illud Telesphori, æqualis fermè apostolorum, quo clericis septem septimanæ ante pascha in ieiunio transigendæ præscribuntur, esse desuetudine obliteratum & antiquatum, ut in cœnobiis tantùm piè & religiosè institutis istius canonis uestigia cernas: at quòd Romani tribus hebdomadibus tantùm quadragesimam compleuerint, ut nomen quadragesimæ solùm maneret, ieiunium uerò non nisi tam immaniter truncatum; neque à patribus, qui eo tempore uixerunt, seu pòst, neque in historiis obseruatum reperio: sed omnia, quæ legimus, huic dicto omnino contraria sunt, atque repugnantia. de ipso uerò delectu diximus, & ab apostolis eum custoditum, & pòst per Telesphorum expressum. atque fieri potuit, ut initiò consuetudo tantùm fuerit, ieiuniorum temporibus abstinere à carnibus, quæ, cùm nihil de ea re generali concilio constitutum esset, non eadem ab omnibus obseruabatur. sed posteaquam in deterius prolapsi sunt mores hominum, factum est iuxta uerus uerbum, ut bonæ leges ex malis moribus procrearentur. adiectæque sunt Telesphori decreto sacrorum conciliorum uniuersalium ac prouincialium sanctissimæ leges. huius etiam differentiæ, quæ in ciborum delectu, atq; in non nullis aliis ieiunij temporibus circa quadragesimam consistit, meminit Augustinus posteriore epistola ad Ianuarium. atqui certè Christiane lector notissimum est, quoniã principes nostri sancti apostoli de delectu ciborum non semel mentionem fecerũt, quem Deo esse rem pergratam, si non creatura damnetur, sed ut caro per eam spiritui subdatur, sæpe tradiderunt. legantur hîc canones 50 & 52, quos duos in unum collegit Eleutherius papa, & Ancyrana synodus can. 24. est imitata. Sed percurramus, si quid habet ultrà Caluinus, quo uniuersam oneret ecclesiam. *Secuta sunt*, inquit, *deinde deteriora tempora, & ad præposterum studium uulgi accessit episcoporum tum inscitia & ruditas, tum libido dominandi, & tyrannicus rigor: latæ sunt impiæ leges, quæ conscientias exitialibus uinculis stringunt, interdictus carnium usus, quasi hominem contaminaret: additæ sacrilegæ opiniones, aliæ super alias, donec in profundum omnium errorum uentum est*: dominus dixit, beatius multò esse dare, quàm accipere. ut hoc in beneficiis conferendis longè sit uerissimum; at in perferendis iniuriis, beatius esse accipere, & iniuriam perpeti, ac sustinere, quàm inferre, omni asseueratione affirmare non uerebor. Quòd post illa aurea sæcula, uerèq; apostolica, post martyrum messem, post tot clarissimorum doctorum ætatem secura sint deinde deteriora tempora, eheu quàm uerum est Caluine. at tanti mali origo, ac fons patentissimus, sicuti in aliis, sic & in suscepto de ieiunij obseruatione negotio, is est, quòd additæ sunt à quibusdam hominibus crucis Christi inimicis sacrilegæ, Epicureæque opiniones, aliæ super alias. Psychicis & Gnosticis addidit Iouinianus, huic Aërius, Aërio Hussitæ, Hussitis Lutherus, Luthero Zuinglius, Zuinglio Caluinus, ut merito ac iure iam dicere quis possit, in profundum omnium errorum uentum esse. Leges uerò, quæ latæ sunt de ieiunio, de abstinentia, de delectu ciborum, atque de certis an-

A Socrate nõ nulla perperam sunt asserta.

Decretum Telesphori tantùm uigere in cœnobiis piè institutis.

Eleuth. in epist. ad episcopos eis.

Act. 20.

ni temporibus, hæ, inquam, leges non ex episcoporum inscitia, atque ista tua ruditate, non ex libidine dominandi, & tyrannica origine profectas fuisse planè ac facillimè cognoscet, qui apostolicos canones, quos produximus, conciliorum decreta, quæ citauimus, patrum testimonia, quæ retulimus, sincero & uerè pio affectu relegerit, ac reuoluerit. prorsus intelliget ex his omnibus, primùm apostolicas aut certè prope ipsorum apostolorum sæculum latas fuisse. intelliget deinde, ex summa religione ipsas processisse, nihilque præcepisse, quod Manichæorum delirium uel per somnium fouere uideretur. ubi quidem certè mentem & uerba antiquorum hæreticorum mutuatur Caluinus, dum inquit, fuisse interdictum carnium esum, quasi hominem contaminaret. intelliget postremò, antiquissimum, non recèns natum esse præceptum in ecclesia ieiunij in certis anni temporibus; quando apostolorum constitutiones, conciliorum canones, pontificum antiquissimorum sanctiones, atque sacrorum uetustissimorum doctorum uerba nihil magis sonant, quàm obligationem, quàm præceptum, quàm necessitatem, modò facultas adsit. lex enim Christi, ac proinde sanctiones omnes ecclesiasticæ, suaues sunt, obseruatu faciles, ac neminem à spe ad desperationem reuocant. quamobrem si huiusmodi leges, impiæ sunt, certè impietas hæc magnos habet auctores, & parentes. sed quia illi summa pietate uiri fuerunt, profectò quas nobis tulerunt leges, sanctissimæ ac religiosissimæ extiterūt: utpote quæ nos in pietate & in Christiano officio retinere debeāt & possint. Verùm, cùm hæc omnia auctoribus illis legendis, quos enumerauimus, certissima & notissima erunt, libenter plura prætermittimus.

Verba Caluini cum Iouiniano & Aerio communia.

De abstinentiæ ac ieiunij laudibus multa referuntur; penitus extinctam hanc maiorum nostrorum obseruationem esse hæreticorum artibus, carnaliumque hominum ingluuie oportunè satis ponderatur; atque Spiridionis dictum & factum, Apollonijque historia ultimò enarratur. Cap. XI.

IDERI poterat iste, lector, scripturis, atque historiis utcunque hactenus contra nos egisse; at nunc, uel quia bellicis illis instrumentis & machinis non multum (ut par erat) tribuebat, uel quia iste est hominis malus genius, ut conuicia profugij loco sibi habeantur, ad consuetam maledictionem, quasi ad sacrum asylum, miser deuoluitur. obiicit ineptissimo abstinentiæ prætextu cum Deo nos ludere, in exquisitissimis quibusq; deliciis ieiunij laudem quærere, nullas tunc nobis lauticias sufficere, nunquam maiorem esse ciborum copiā, uel uarietatem, uel suauitatem, quàm cùm ieiunia nostra celebramus, ac peragimus. atque id genus pænè infinita refert mirabilis iste ecclesiasticus historiographus. Fiunt, fateor, Caluine plura, quàm conueniret: sed hic non quærimus, quid nostri faciant, aut uestri; sed quid legislatrix nostra, & parens ecclesia faciendum iusserit. nam quòd nostri homines legi non obtemperant, culpa est eorum, non legis: quòd uerò uos facitis, despicientia legis sanctæ facitis. ut culpa iam duplex sit, & quòd tam sanctam legem transgredimini, (quod sanè cum multis ex nobis habetis commune) & quod non pudet uos, catholicos patres superstitionis, tyrannidis, ignorationis, impietatis denique insimulare. quod porrò uobis proprium est. Me certè loqui suppudet de hac uirtute sacrosancta ieiunij, quæ nomine tenus hodie in ecclesia obseruatur. nam neque apud istos solùm, qui ieiuniorū præscriptiones damnant, neq; apud nos, qui meritò eas defendimus, in usu sunt sancta ieiunia: nisi tantummodo secundum quandam externam cæremoniam. putamus enim nos ieiunare, si semel in die usque ad ingluuiem prandimus, probè poti, ac meliùs pasti, non pro naturæ sustentatione, aut unius duntaxat diei, sed in tanta quantitate, ut uel Miloni olim pro tribus diebus sufficere potuisset. taceo qualitatem & quantitatem cibariorum, & condimentorum, quando iam neque mare, neque terra, neque aer, neque salsamentarij gulæ nostræ sufficiunt. essetque hoc utcunque tolerabile, si hæc ingluuiei contagio solos laicos comprehenderet, & non potiùs sacerdotes multos, atque religiosos, & ecclesiæ prælatos peruaderet; quos uideas

De abstinentia, ac ieiunio.

deas uni huic rei tantùm inuigilare, ut potiùs ad uentris uoracitatem natos esse dixeris, quàm ad imitandum apostolicam modestiam, in fraudem pauperum, & destructionem castiraris, quæ cum sanctis ieiuniis terras uidetur reliquisse. neque ullo pacto probare possum, quas non nulli fingunt satis carnales epicheias, quibus sinistrè sanctissimas leges quotidie interpretantur. alij dispensationibus (nescio, an meliùs & ueriùs, dissipationibus, dixissem) quibusdam se excusant, & protegunt contra tam pium ac Christianum rigorem: alij mille artibus student iugum hoc suaue & saluberrimum à suis ceruicibus excutere. adeò ut uel duo, uel nemo sit, qui se ad ieiunia obligatum esse putet. ò rem lugendam, alius ætatem caussatur, alius aduersam ualetudinem, alius naturæ difficultatem, alius laborem, alius aliud comminiscitur. Quod uerò maximè hic considerandũ iudicio, hoc est: cùm nulla obseruatio sit in ecclesia magis laudata, nulla ab apostolis sanctis sic cõmendata; contrà nulla est minùs obseruata. tanta est carnis nostræ licentia, & morũ dissolutio. eheu condicionem huius tẽporis. Narrat Hieron. iam suo sæculo quosdam extitisse, qui pro ieiunio cibos delicatissimos undique sibi aduehi curabant. nostro uerò, ab eo tempore maximè, quo noui isti & reformatissimi scilicet euangelici benedicto suo euangelio libidinis & intemperantiæ ignem malè consopitum, libertate sua, quam uocant Christianam, inflammarunt, apud paucos hæc præclara uirtus, plurimique meriti hospitatur. uerùm quamuis hanc sacram obseruationem operibus nostris uideamur quasi damnare: doctrinæ tamen puritas & sinceritas conseruari plurimùm debet. ut cùm semel intellexerimus, quid ratio, quid scriptura, quid apostoli, quid sancta traditio hac in re nobis præscripserit, altera ex parte cùm curiosè obseruauerimus, quàm ab illis antiquis legibus deflexerimus; non eas damnemus, ut faciunt impudentissimi hæretici, sed in nos ipsos ferrum acuamus, nimiumque agnoscamus nos ab his patribus, per quos Christi euangelium recepimus, degenerasse. Sed de hoc sit satis hæc dixisse.

Hier. ad Nepot.

VENIAMUS iam postremo loco ad factum & dictum Spiridionis, quod sic nobis obiectat Caluinus. *Pater erat, qui dixit, ideo se liberè carnes edere, quo die ceteri abstinebant, quòd Christianus esset:* solenne est calumniatoribus istis nunquam integram scripturam, aut historiam referre, sed dilaceratam, truncatam, atque luxatam. Sozomenum ipsum, quæso, audiamus historiam scribentem: eritque pòst tuum iudicare lector, utrùm magis Spiridio fauerit hæreticis, an catholicis, Zuinglianis, an uerè Christianis. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam, instante iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certoque die cibum gustare, ac intermediis diebus ieiunus persistere solebat. cùm autem peregrinum delassatum cerneret, Age, inquit ad filiam, laua uiro pedes, & appone, quod edat. respondente uirgine, nec panem superesse, nec alphita, quòd talia propter ieiunium parari non solerent; præmissa oratione, petitaque condonatione, iussit filiæ carnes porcinas, quas domi sale condiras habebat, coquere. coctis illis, peregrinum unà secum ad mensam sedere fecit, appositisque carnibus uesci cœpit, uirumque hortatus est, ut suo exemplo ederet. & ipse recusanti, ac se Christianum esse dicenti, Hoc minùs, inquit, recusare debes. mundis enim omnia munda esse diuinus sermo pronũtiauit. Hactenus Sozomenus de Spiridione. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potiùs ab apostolis ipsis nobis traditæ quadragesimalis obseruationis pertineat, quàm ut hinc contemnendam esse doceri queat? nam, quòd ieiunium cum domesticis in quadragesima cõtinuare, quòd certo die cibum gustare, quòd intermediis diebus ieiunus persistere solebat, quòd nec panis, nec alphita supererant, cùm propter ieiuniũ talia non pararentur, nunquid hæc omnia clarè non indicant, Spiridionem episcopum sanctè obseruasse quadragesimale ieiunium? cum Christianismo eam quadragesimalem obseruationem simul ortam esse? quòd uerò coctas carnes peregrino de uia fesso iusserit apponi, id eum necessitate fecisse, quoniam aliud præ manibus nõ habebat, ex historia manifestè comprehendetur. neque solùm necessitate, uerùm etiam Christiana quadam caritate, cui leges cedũt, motus est, cùm indignum putaret, si itineris labore fatigatum hospitem, qui ad se uenisset, cibo, quem tum habebat, non reficeret. sed hæc etiam in re illustris eius pietas perlucet, qui non nisi præmissa oratione, petitaque condonatione carnes hospiti apponendas esse putauit. Quod Spiridioni licuit, licuisse semper, licereque & nunc

Obiectio Calu. Sozom. lib. 1. c. 11. ecc. hist.

 & in

& in posterum in ecclesia, si quis ardens erga proximum caritate peregrè uenientem, longiq; itineris labore fessum, alium cibum, quo reficere possit esurientem, in manibus non habeat, nec secus à quoquam in casu fieri debere, testes sunt Aquitanicus Prosper, Innocentius tertius, Thomas Aquinas, Gerson, & alij sine numero. Non igitur indigemus Spiridionis exemplo, ut credamus licere nunc, semperq; licuisse indictum ab ecclesia ieiunium soluere, non solùm si qua necessitas urgeat, uerùm etiam si postulet id fraterna caritas: ex qua quidquid proficiscitur sanctum ac Deo pergratum est, nihil iniquitatis, iustæque reprehensionis habens; sed quod inter ea etiam, quæ in primis rectè facta sunt, connumerari iure ac merito debeat. neque hi sunt Caluine, quos patres ecclesiastici diris deuouent, si per quadragesimã carnes gustauerint; sed quos optimè sacra synodus Gangrensis can. 19. circiter 1200 annos sic notauit: Si quis præter necessitatem superbiat, & ieiunia totius ecclesiæ communia putauerit esse contemnenda, perfectam in sua scientia uindicans rationem, anathema sit. Illud uerò, quod paulò inferiùs contra ecclesiastica ieiunia producis, de Apollonio, scriptore antiquissimo ecclesiastico, ita mihi Deus bene sit propitius, uix ea modestia, quam Christianum hominum habere decet, aut audire, aut legere possum. expendamus, obsecro, priore loco tuam obiectionem, ex ecclesiastica historia sumptam; deinde ipsum Eusebium producemus; statimque manifestissimam calumniam se prodere uidebimus. *Pater erat, qui Montano inter alias hæresi exprobrauit, quòd primus ieiuniorum leges imposuisset. hunc quoque terminum longè excesserunt, cùm ieiunia strictißimis legibus sanxerunt:* nihil hîc dicam, sed loquatur ipse Eusebius. Apollonius, ecclesiasticus scriptor, eo quòd illo adhuc tempore uigeret in Phrygia Cataphrygarum hæresis, elenchum composuit, & propriũ contra illam uolumen edidit, & prophetias illorum, quæ circumferuntur, tanquam mendaces, ad uerbum refutauit; ac uitam eorum, qui in ea hæresi duces fuerunt, qualis fuerit, declarauit. De Montano uerò ista dicentem audi. Verùm, quis sit nouus ille doctor, & opera & uita illius ostendunt. hic est, qui se, tanquam paracletum, habendum uulgo iactabat, mulieres uerò illius Priscillam & Maximillam suas prophetissas nominabat. hic est, qui coniugia dissoluere docuit, qui ieiuniorum leges præscripsit, qui Iuzam ac Tymium Ierusalem uocauit, (sunt autem illæ modicæ ciuitatis Phrygiæ) ut cunctos undique ad illas congregaret. hic est, qui pecuniarum exactores constituit; qui sub prætextu & nomine obligationum, munerum captationem artificiosè commentus est; qui salaria doctrinæ suæ prædicatoribus subministrauit, ut per uentris studium doctrina ipsius inualesceret. Omitto cetera, quæ refert ibidem Eusebius ex eodem Apollonio contra prophetissas illas, quæ aurum, argentum, uestesque pretiosas pro mercede prophetiæ accipiebant. Principiò nihil hîc habetur, neque apud Apollonium, neque apud Eusebium, unde colligere possit Caluinus, id Montano Apollonium exprobrauisse, quòd primus ieiuniorum leges imposuisset: bene quòd pro suo arbitratu priuatus homo, & impius, ut per uentris studium doctrina ipsius inualesceret, nouas leges ieiunij, ecclesiasticis reiectis, præscriberet. & ne criminetur, id à nobis sine ratione commentum esse, audiat, quid de Montano idem Eusebius referat: Vicus quidam in Mysia esse fertur, nomine Ardabau, in quo primùm Montanum quendam, qui nuper ad fidem uenerat, sub grato proconsule Asiæ immodica primatus cupiditate captum, aditum ad se aduersario præbuisse, lymphatumque factum, ac subitò in mentis obsessione & abalienatione constitutum insaniuisse, ac insolita contra traditionem leges, & consuetudinem antiquæ successionis, sub specie prophetiæ loqui, atque tradere cœpisse ferunt. & paulò pòst ex eodem auctore, erant autem ex Phrygibus pauci quidam seducti, cùm tamen omnem, quæ sub cælo est, ecclesiam audax ille spiritus blasphemare doceret, eo quòd nec honorem illi exhiberet, nec accedere ad eam pseudopropheticus spiritus permitteretur. Hæc ibi de legislatore Montano. Iam uerò, unde bonam esse eiusmodi argumentationis consecutionẽ colligere potuit Caluinus, Exprobratur Montano, quòd sua auctoritate ieiuniorum leges præscripserit, priuatus homo, Satanico agitatus spiritu, immodica primatus cupiditate captus: ergo meritò ecclesiæ Dei, Christi sponsæ, diuino spiritu ductæ, quiuis obiectare ualebit, quòd sacratissima quædam tempora sancto ieiunio Christum & apostolos secuta, lege sua præscripserit? ubi sedes argumenti? quis locus? non licuit Montano, ergo nec toti ecclesiæ fidelium? non

licuit

Prosper de uita contempl. lib. 2. cap. ult.
Innoc. lib. 3. decretal. constitut. 140.
S. Thom quodlib. 10. art. 10.
Gerson tom. 4. in serm. dom. 1. quadrag.
Euseb. lib. 5. c. 18. eccl. hist. de Apollonio aduersum Montanũ.
Cap. 16.

ticult uni hæretico, igitur nec uniuersali omnium nostrûm pastori? Mitte, oro per immortalem Deum istas tuas commenticias futilesque sententias, quæ tuæ maiestati plurimum adimunt. ante Montanum fuerunt apostoli, ante Montanum fuit Clemens, ante Mõtanum fuit Ignatius, ante Montanũ fuerunt multi ex sanctissimis patribus, per quos in Asia, in Phrygia, in uniuerso demum orbe sanctissimæ quadragesimæ obseruatio, & sub præcepto quidem, aliorumque temporum præscripta erant ieiunia. Montanus primus fortasse fuit, qui priuata auctoritate ieiuniorum leges præscripserit: (quamuis ne hoc quidem lego) qui uerò Christi auctoritate atque imperio ieiuniorum leges præscribere primi cœperunt, sancti nimirum Dei apostoli fuerunt.

Monachatum rem esse antiquam; formam noui monachatus ad uetecrem monasticen optimè quadrare; multumque olim in uetere monastice fuisse tributum uestibus, ac ceteris cæremoniis, pluribus sanctorum locis confirmatur. Cap. XII.

BSOLVTO de ieiunio sermone, sequamur Caluinianæ orationis filum, qui, ut uideo, monachatui insidiari incipit. *Patres,* inquit, *erãt, quorum unus dixit, monachorum, qui manibus suis non laboret, uiolento, aut, si mauis, latroni iudicari æqualem: alter, non licere monachis ex alieno uiuere; etiam si assidui sint in contemplationibus, in orationibus, in studiis. & hunc limitem transgressi sunt, cùm otiosos ac doliares monachorum uentres in lustris ac fornicibus collocarunt, qui aliena substantia saginarentur.* Sæpe & multùm hoc mecum cogitaui Christiane lector, tacerem'ne hîc, an magis responderem isti secundum stultitiã suam, ne tantopere sibi sapiens uideretur. nam, cùm ipse monachus sim ex instituto Franciscano, uidebor alicui fortasse hoc loco meam egisse caussam, non communem ecclesiæ; atque non tam quæ Christi sunt quæsiuisse, quàm quæ mea. huc etiam accedebat, quòd multi uiri, nobilissimi quidem illi, inter milites Christiani exercitus, cùm ipsi monasticam professionem non concepissent, ueritatis solùm, ac pietatis amore inflammati, de Luthero, Carolostadio, nonnullisque aliis apostatis pro monachis felicissimè triumpharunt. ac proinde uidebatur mihi, si his diutius insistere uellem, tum actum agere, atq; in uictos iam hostes sine necessitate irasci, & quasi nostrorum triumphis inuidere; tum etiam, quòd si rem penitus nobis animaduertere placeat, facilè cõperturi simus, quòd nullus unquam monachatui detraxit, nisi Epicurus uoluptuarius, aut damnosus ganeo: cui post tot conuicia, in monachos iactata, post tam impudentem & immensam actionem sola hac responsione fieri satis possit, Lutherus accusat, Frãciscus negat, utri iudices potiùs credetis? accusat Carolostadius apostata, caussam dicit Dominicus; quæ æquitas ista, & quæ iudiciorum forma? accusat Zuinglius, Benedictus patet se defendit: quæ conuentio? ut antiquissimos illos sanctosque monachos Alexandrinos, Aegyptios, ac Thebanos omittamus. At parte altera ægrè & molestè ferebam, quòd in tam copioso argumento, in quo & complures monachi non sine laude & merito pro ecclesiæ gloria fortunatissimè uersari sunt, ego solus tacerem, quẽ & hostis, ut uides lector, non mediocriter irritat. nec tantopere hæc ratio, quòd scilicet monachus sim, me ad silentium hortatur, quin mox etiam occurrat licere Christiano pro Christi lege, quam uidet pollui omni scelere nefario, contra Iudæos, Saracenos, Turcas, atque hæreticos ingenium acuere, & in arenam descendere: ubi nihil impedit, quòd Christiani simus. Quare igitur, dicebam, non licebit mihi monacho, pro antiquis iuribus, pro patriis legibus, pro matris meæ honore in quodcunque discrimẽ uenire, præsertim ubi incredibilis spes futuræ uictoriæ de hoste nos tantopere consolatur, ac propè in arenam conicit? profectò quidem in hac re nimiùm dubius, satis incertus, & anceps hærebam; uidebaturq; mihi in locum controuersum, lubricum, suspiciosum, uariumque incidisse; neque quam sententiam sequerer, habere facilè poteram. quid facerem? tacerem'ne etiam irritatus? non poteram sanè, quid facto opus

Obiectio 5. Caluini principalis ex patribus.

Tripar. histor. lib.8. cap.1.

August. de opere monachorum cap.17.

foret, satis cogitando diuinare. tandem quod mihi tutissimum consilium sequendum fuit nisum, hoc est: ut aduersarium nostrum insequerer, & ut non plura dicerem, quàm dixisse me in iustissima caussa Caluinus coegisset. in neminem siquidem nunc agere intendemus; sed solùm nos defendere totis uiribus elaborabimus, ac curabimus. sic fier, spero, ut & nos ipsos ab omni suspicione liberemus, & ut aliâs sæpe, sic etiam nunc ex defendendo, quàm ex accusando maior nobis gloria, atque meritum comparetur. Itaque religiose lector uniuersa, quæ iste in institutione sua contra nostri sæculi monachatum, quem omnes pij tanto fauore ac gratia prosequuntur, fouent & defendunt, euomit, breui summa nos hîc complectemur, & eò quidem libentiùs, quò magis magisque consilium hoc nostrum tibi, piisque omnibus probari intellexerimus.

Cal. lib. 4. inst. c. 13. à sect. 8. usque ad 21. VT VIDEO, duo sunt præcipua capita Caluinianæ accusationis, quibus nostri sæculi monachatum apud simplicium hominum cœtus molitur traducere, ut niam uirtutis, quam ipse capessere non uult, eam petere cupientes latratibus ac morsibus impediat. Duplex caput accusationis. Vnum est, quòd monachatus noster multùm à uetere illo in substantia, & extrinsecis aliis degenerauerit: ut nihil sit iam, quod antiquitate tueri nos possimus. alterum est, quòd & in prisca illa forma monacharus multa erant, quæ censori nostro parum placere iure possent. hunc itaque secuti ordinem à priore capite (pios omnes amantissimè obsecro, ut animis adsint, & antiqua beneuolentia me prosequantur) libet exordiri. Negare nô poterat Caluinus antiquissimam rem esse monachatum, cùm ex patribus nostris Monachatus antiquiss. Euseb. lib. 1. ecc. hist. c. 17. non nulli ipsum ad Eliam referant, alij ad Ioannem Baptistam, alij ad felicissima sæcula apostolorum, alij ad tempora Nicæni concilij: sitque uerisimile, iuxta ecclesiasticas patrum historias, & sanctorum libros, in Christiana ecclesia nunquam defuisse à temporibus sanctorum apostolorum, qui arctiorem, quàm reliqua Christianorum multitudo, uitam iuxta uiam ad perfectionem in euangelio ostensam sectarentur, atque profiterentur. cùm uerò tam euidentem ueritatem negare nullo pacto queat iste, nouum quid commentus est. dicit enim monachatum antiquum, non nisi præparationem quandam fuisse, qua pij homines sese ad ecclesiæ gubernationem monastica disciplina soliti erant præparare, quò aptiores, ac meliùs formati tantũ munus subirent. insuper monasteria ipsa, quædam collegia fuisse affirmat, & ueluti seminaria ordinis ecclesiastici, ubi patres illi talibus rudimentis se ad maiora munera præparabant. Nos ingenuè ac liberè fatemur, plures ex antiquioribus episcopis, in monasteriis educatos, illinc ad episcopale munus uocatos fuisse; puta Basilium Magnum, Chrysostomum, Gregorium Nazianzenum, & alios eorum ætate magnos, ac præstantes uiros. at, quòd ea sola ratione, & animo eò concederent, & non magis ut per totam uitam ad summam austeritatem & patientiam se ipsos exercerent, humi dormientes, aqua & pane, herbis ac radiculis contenti, maiorum imperio obedientes, euangelicam paupertatem amplexati, cælibes, nudi, pauperes, ex tribus liquidò non modò conijcere, uerùm facillimè cognoscere possumus; nempe ex historia, ex ipsorum usu ac consuetudine, demum ex monialibus ipsis, quæ ad eam perfectionem similiter currebant. dixi, perfacilè cognosci id posse ex historia, quoniam quotquot monachorum uitam immortalitati scriptis suis tradiderunt, Euseb. lib. 1. ecc. hist. c. 17. nunquam eius finis, quem præscribit Caluinus, meminerunt. non Philo Iudæus, qui apud Eusebium de monachis Alexandrinis mira refert, de continentia, de paupertate, de obedientia, de ieiunio; de solitudine, de uigiliis, de oratione, de hymnis, deque Socrat. lib. 4. cap. 23. rebus aliis monachatui propriis, de præsidentia item inter eos. non Euagrius, qui de Sozomen. lib. 3. cap. 14. non nullis sanctis monachis catalogum texuit; cuius & Socrates meminit. non Sozomenus, qui Aegyptiorum monachorum conuersationem, instituraque latè prosecutus est. non Hieronymus, qui de uita eremitica & monachali toties scripsit, cælestem, an- Hier. tom. 1. ep. fol. 81. in uita Pauli primi eremitæ, & alibi. gelicam, & propè diuinam nominans. non Athanasius in uita S. Antonij monachi: ubi, cùm in sanctissimo Antonio monasticæ professionis uiuos colores expressisset, peruiam euangelici sermonis ad perfectionem eum perrexisse optimè commemorat. eo tamen fine cælestem eũ uirum monachum factum, ut scilicet inde episcopus, aut plebanus crearetur, nunquam Athanasius commemorat, etsi Alexandrinus ipse Athanasius foret episcopus. nón Augustinus in his præcipuè locis, ubi ueteris monastices formam nobis Augu. in lib. de moribus ecclesiæ cathol. depingit. non Damascenus, dum monachorum laudes, agones, martyria sub Arceniro rege Indiæ recenset. Sed quò progredior? longè alia semper ratio habita est monachatus, &

tus, & episcopatus. neque ideo monachi instituebantur, ut inde episcopos haberet ecclesia, quamuis multos ex eis habuit doctrina mirabiles, uita cælestes, ipsa uerò in gubernando peritia summè cōmendatos. Ergo, Caluine, instituta sunt antiquitus monasteria, & in numerum ingentem aucta: quò qui se recipiebant, præter Christum, & hunc patri obedientem, uestibus nudatum, uirginitatis splendidissimum specimen, nihil desiderabant, non aliò spectabant. is uitæ finis præscriptus erat, scilicet, Christi tenere uestigia. Accedit altero loco usus ipse ac consuetudo. certè si monasteria ecclesiastici ordinis erant tantùm seminaria, eo fine instituta, ut non nisi talibus rudimentis instructi, quotquot eò iuissent, se ad maiora præpararent, & non magis ut perpetuò ibi totam uitam degerent; quid in caussa fuit, rectè Caluinum percunctabor, quòd tam ægrè tulerint antiqui illi patres ad ecclesiasticū munus ab illa summa animi quiete auocari? quid, quòd multi electioni non cōsenserunt, alij, ne inuenirentur, in latibulis absconsi, alij errantes in solitudine? demū, quid quòd omnes non nisi inuiti trahebātur? responde, si poteris ab his te expedire: si seminaria tantùm erant, si ludi ecclesiastici solùm æstimabantur, ad illum modum, quem tu fingis, cur sic, cùm iam ex primis rudimentis excessissent, cùm satis commodè se exercuissent, tantopere illud munus subire detrectabant, ad quod se uocatos ex ipsa instituti & loci ratione iam pridem prorsus intelligere possent? qui itaque tā uehementer ecclesiastica officia obire recusabant, apertè testabantur nō loci ratione, in quo tam diu uiguissent, non monasticæ professionis caussa, sed Christiana tantùm caritate, qua ad Deum & ecclesiam semper flagrabant, publicis officiis in ecclesia inseruiuisse, quoties ad illa exequenda rogati, repugnantesq; trahebantur. *At, inquis, Augustinus illud suo quoque tempore fuisse usitatum ostendit, ut ecclesiæ clericos, cœnobia ministrent:* quid si ego ex diui Augustini uerbis probauero, id, quod tu commemoras, factum quidem fuisse, sed non iuxta loci, aut monastices primam institutionis originem, sed quòd uniuersa sint ecclesiæ matris necessitatibus posthabenda? lege Augustinum ad monachos Capraria insulæ scribentem, ubi hæc ipse uidebis: Vos autem fratres exhortamur in domino, ut propositum uestrum custodiatis, & in finem perseueretis. at si quando operam uestram mater ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis; sed miti corde obtemperetis Deo: nec uestrum otium necessitatibus ecclesiæ præponatis; cui parturienti, si nulli boni ministrare uellent, quomodo nasceremini, non inueniretis. Vides'ne solam parturientis matris nostræ pressuram in caussa esse, quòd monachi ad publica officia ab Augustino uocarentur? & tunc quidem, ut idem Augustinus alio in loco auctor est, non desertores monasteriorum (ut Lutherus, Carolostadius, & alij multi) ad militiam clericatus eligebantur; sed si ex iis, qui in monasterio permanebant, electionem fieri contingeret, non nisi probatiores, ac meliores ad publica officia assumebantur. Ad hæc tertiò non illum fuisse primum finem instituendorum monasteriorum, quem potissimum, immo unum uult Caluinus, manifestò deprehenditur, quòd & pro feminis etiā seorsum constructa ea loca fuisse historiographi scribunt. Sed quia de monialibus sermo iterum nobis repetendus est, nunc prætereo. Habemus itaque, quid Caluinus de fine monachatus sentiat, ac rursus quid habeat catholica ueritas. uult nanque Caluinus, quòd totus finis monastices sit ecclesiasticus ordo, cuius monasteria seminaria tātùm sint: nos contrà. etsi enim ex monachis, quando ecclesiastica necessitas postulabat, plurimi uiri ecclesiastici in toto orbe clari prodierint; tamen longè alium finem spectasse contendimus, nēpe, qui mundanis curis, ac sæcularibus desideriis uacui, mundo mortui, eam uiam tenuerunt, quæ rectà in euangelicam perfectionem, ad quam toto pectore aspirabant, tendit. atque, si hic est monachatus illius ueteris finis, profectò non uideo, quare monachatus noster, qui continua obedientia, rerum huius sæculi, & cuiusuis proprietatis abdicatione, atque adeò perpetua continentia constat, non possit longi temporis præscriptione à nobis contra Caluinum defendi, opponentes eius sanctimoniam, sicut & contra Manichæorum calumnias, iam olim fecisse Augustinum legimus. id uerò faciliùs assequemur, si, ut etiam Caluinus fieri postulat, non monachos cum monachis hîc conferamus; sed præsentem tantùm monachismum cum ea professione, quæ tunc monastica erat, comparemus. Hæc de fine, qui proculdubio unus est utriusque monastices. *At forma noui monachismi cum antiqua monasteria non conuenit:*

Ratio secunda.

Obiectio Cal.

Aug. epist. 76. 81.

Aug. epist. 76. ad Aurelium.

Ratio tertia.

Cal. sect. 9. de forma antiquo monachismi.

cur ita optime censor? *Cur? Augustinus duobus præcipuè locis ueteris monastices formam nobis depingit. libro de moribus ecclesiæ catholicæ, ubi aduersus monachorum calumnias eius professionis sanctimoniam opponit: & altero, cui titulum fecit, De opere monachorum; ubi in degeneres quosdam monachos, qui institutum illud corrumpere cœperant, inuehitur:* sic'ne tecum Caluine pepigisti, postquam à recto desciuisti, ut nulla tibi linea sine mendacio finienda sit? porrò utrunque illo libro De opere monachorum Augustinus facit: siquidem in otiosos monachos inuehitur, & ipsis euangelistis, & altaris Christi ministris, atq; sacramentorum dispensatoribus, naturali ac diuino iure, corporis sustentationem contendit deberi. certè diuus Augustinus non tam ibi degeneres arguit, quàm hæreticos monachos, negantes non licere sibi laborare, sed uni orationi uacare semper egregiè confutat. at uerò de iis, qui altari & studio inseruiunt, multa eo loco dicit, quæ postmodum omnia diuus Thomas, Augustini sanctissimi obseruans uestigia, locupletissimè simul ac disertissimè contra religionum hostes dilucidauit. Sed de hoc paulò pòst edisseremus. *Explicat eo loco doctor Augustinus ueteris monastices disciplinam, obedientia plenam, castißimam, sanctißimam, orationibus, lectionibus, disputationibus ornatam, paupertate præcipuam, continentia praexcellentem; & à qua omnis procul aberat superbia, & tumor: nulla ibi peruicacia, nulla inuidentia. sic manibus operabantur, ut mens à consueta meditatione cum Deo minimè impediretur. maioribus summa inerat in iubendo auctoritas, magna item aliorum in obtemperando uoluntas, incredibilis erat omnium abstinentia, ciborum admirabilis delectus:* (perge, perge: ista omnia uerissima sunt, atque ex Augustino fidelissimè sumpta: perge eam uitam describere) *Si quid illis cibi ac potus supererat, egentibus magna cum hilaritate distribuebatur. summa in eis humanitas perlucebat, apud quos nimirum sic regnabat caritas, quæ una perfectionis uinculum est. hæc una ab illis custodiebatur, huic uictus, huic sermo, huic habitus, huic uultus aptabatur, in hac coitur, in hanc conspiratur, hanc uiolare non minùs, quàm Deum nefas ducebatur. huic si quis resistebat, eiiciebatur foras, & euitabatur. postremò, hanc si quis offendebat, uno die durare non sinebatur:* est hoc uerissimum Caluine, talis fuit olim monastice, qualem repræsentasse uir hic sanctus tibi uisus est, & uelut in tabula præfixisse. immo non nulla dissimulas, quæ diuus Augustinus illi beatissimæ monasticæ tribuit, quorum & nos suo loco meminerimus. ad has profectò leges altero post euangelium gradu sacrati illi institutores, qui ea tempora sunt secuti,

Initatio Aug. in lib. De opere monachorum.

S. Thom. opusc. 19. c. 5.

Forma noui monachismi ad ueterem monasticen optimè quadrat.

Augustinus, Benedictus, Dominicus, Franciscus, ceteriq; instituta sua & ordines exigerunt: qui omni studio in unam hanc rem incumbebant, si quo pacto spiritum patrum in nos filios suos transferrent. lege, qui à diuo monacho Benedicto, qui à sancto Dominico, qui à beato Francisco ritus uiuendi instituti sunt, nihil porrò in horum scriptis reperies, quod Christianam caritatem, euangelicam uitam, apostolicamque celsitudinem non redoleat, ut per illos uel ob hanc caussam uideri possit patrum spiritus spirare etiam in filiis. Verùm hæc magis constabunt, cùm tua omnia dissoluero.

Cal. sect. 10. Dissidium noui monachismi à uetere monastice ex Cal. Obiectio. 1.

Augustinus dum sanctum ac legitimum monachismum nobis deformat, omnem rigidam exactionem uult abesse earum rerum, quæ nobis uerbo domini liberæ relinquuntur. atque nihil est, quod hodie seuerius exigatur. scelus enim inexpiabile esse ducunt, si quis in colore, aut specie uestis, si quis in genere cibi, si quis in aliis friuolis ac frigidis cæremoniis uel minimum à præscripto deflexerit: quòd ea fuerit Augustini mens, ut quod semel quis Deo uouit, etsi id uerbo domini liberum relinquatur, non sit rigidè exigendum, non dum probasti. immo uerò ex eodem patre paulò mox sum ostensurus, multa, quæ aliâs in libera nostra potestate erant, sola promissione nobis effici necessaria. uerùm de hac re statim agemus. de cibis autem cùm multa suprà diximus, tantùm uidetur superesse hîc dicendum de monachali habitu, ac ueste, ut non minorem obseruationem ueteres illos monachos in hac una re adhibuisse, quàm nos omnes intelligant. De beato cum primis Antonio refert magnus Athanasius super eius uitam, sibi atque Serapioni episcopo duas monachales uestes testamento uerè apostolico legasse, cilicium uerò suis monachis. De sancto Hilarione, illius discipulo, gloriosus doctor Hieronymus super eius uitam refert, quòd cùm ad Antonium uenisset, & ueterem habitum exuit, & nouum induit. & rursum de illo habitu inquit, Igitur sacco tantùm membra coopertus, & pelliceum habens pendyten, id est, superindumentum, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumque rusticum, inter mare & paludé uasta solitudine fruebatur. & post multa, Igitur octogesimo

De ueste monachali.

gesimo ætatis suæ anno, cùm absens esset Hesychius, quasi testamenti uice breuem manu propria scripsit epistolam, omnes diuitias suas illi relinquens, euangelium scilicet & tunicam sacceam, cucullam & palliolum. Monachalis item habitus S. Damascenus meminit in uita beatorum Barlaam & Iosaphat confessorum, necnon in sanctorum monachorum agones, & martyria sub Auenniro rege. Hos ergo, inquit, mirabiles & sanctos uiròs & nos despicabiles & indigni imitari satagimus, non quòd pertingere ualeamus ad altitudinem cælestis conuersationis eorum, sed secundum posse infirmæ naturæ, & miseræ uirtutis uitam eorum figuramus, & habitu eorum operiri sumus, quamuis operibus non impleamus. Hæc diuus Damascenus, & his plura, quæ eo loco legisse poterat Caluinus priùs, quàm nouis monachis uestium præscriptionem exprobraret. Meminit Theodoritus in Philotheo Cyrenensis episcopus in uitâ Mæsimæ monachi, tunicæ & cucullæ monachalis. meminit diuus Gregorius in uitam sanctissimi patris Benedicti. in summa quotquot ueterem monasticen scripto prodiderunt, omnes monachalem uestem ac cucullam expresserunt: ut alio habitu cooperiri nefas haberetur. ut tamen semper apud eos ualuerit beatissimi Antonij sententia, quam apud diuum Hieronymum in ipsius uitam, in hunc modum legimus, Monachi cum primis ueram monasticen in Dei cultura, & legum eius obseruatione collocent; sitque monachorum propositum modis omnibus, se ipsos mundo crucifigere, ac uitiorum concupiscentias radicitus à se euellere: quod si non adsit, neque cilicium quidquam ualet, neque cuculla proderit. multum tribuebant antiqui patres monachali indumento, illudque nunquam à se reiiciebant, quò semper sui instituti memores essent. sic & tui sæculi monachi, Caluine, nefas arbitrantur esse, si semel susceptum habitum sacrilegus apostata exuat, immemor datæ fidei, initique cum Deo fœderis. si colores sunt distincti, unus est in omnibus præscriptus finis, nempe caritas. sæpe porrò dixi, frequensq; referam. licèt enim inter nos sint Caluine, qui monasticè abutimur: non ob id tamen monachismus ipse contemnendus, aut penitus è medio tollendus est. *At cæremoniis utimini:* nec minùs ueteres illi utebantur, non quòd omnem nostram spem in eis collocemus; (scimus enim spiritu & corde in primis Deum nostrum coli) sed quò interior ille cultus exteriore signo obfirmetur: ut nihil iam sit in iis, qui in dominicam sortem uenerunt, quod pietatem & religionem nô aspiret. Cæremonias, quæ ex uera Dei religione proficiscuntur in omnibus ac singulis hominibus Augustinus desiderabat. tantum abest, ut damnet, & reprehendat in monachis, quibus apostolicum illud in ore esse debet, Semper mortificationem domini IESV circumferentes, ut & uita IESV in corpore nostro manifestetur. semper enim nos, qui uiuimus, in mortem tradimur propter IESVM, ut & uita IESV manifestetur immortali carne nostra.

Greg. lib. 2. dial. c. 1. cum sequentibus.

Plurimum tribuebant antiqui monachis uestibus, cæterisq; cæremoniis.

2. Cor. 4.

De opere monachorum latissimè agitur; uniuersa diui Augustini in libro De opere monachorum capita perstringuntur; catholica ueritas ab iniquitate & hæretica maledicentia eiusdem libri testimonijs uendicatur; ac tandem de uita contemplatiua non nihil attingitur. Cap. XIII.

RAESENTIS rei, atque instituti ratio postulare sanè quidem uidetur, ut ad opus & exercitia monachorum calamum conuertamus. *Augustinus fortiter contendit, non licere monachis de alieno otiosis uiuere. tale exemplum suo tempore extitisse negat bene constituti monasterij. nostri præcipuam sanctimoniæ suæ partem in otio collocant. nam, si otium illis tollas, ubi erit illa contemplatiua uita, qua se alios omnes excellere, & ad angelos propiùs accedere gloriantur?* fuerunt olim in Syria monachi Psalliani ab Augustino appellati, quos Cassiodorus Massalianos nominat, qui nullum manuum laborem monachis licere, ut qui orationi semper insistere deberent, pertinaciter asseuerabant. hunc ipsum errorem tutati sunt Africani aliquot monachi apud Carthaginem, quemadmodum in ipso libro De opere monachorum idem pater Augustinus recenset. constat enim librum illû caussa

Obiectio 2. Cal.

August. de opere monachorum.

Aug. lib. de hær. cap. 57.

Trip. hist. lib. 7. cap. 11.

Aurelij tunc Carthaginienſis epiſcopi ab eodem doctore præclatiſsimo editum pro errore præfato expugnando, qui tunc ad innouandum cum eccleſia bellum reuireſcere uidebatur. Audiuiſti lector, quid occaſionem libro componendo dederit; iam accipe breui uniuerſa, quæ ibidem ſumma grauitate ac ueritate tradita habemus. ut non minùs Vuilhelmus de ſancto amore, quidam hæreticus, Ioannes Vuiclef, Lutherus, Zuinglius, Caluinus eiſdem armis feriantur, cùm monachos omnes ad laborem manuum ſine diſcrimine obligant, quàm primi illi hæretici dicentes, nullum eiuſmodi laborem monachis conuenientem eſſe. nos enim, debere monachos laborare, ne otio & ceſſatione feriatis torpere contingat, cum patribus omnibus contra illos conſtanter prædicamus. ſic enim Baſilius, Benedictus, Auguſtinus, Franciſcus præceperunt, ac monuerunt. cum hoc etiam eam legem non ſe neceſſariò extendere ad eos, quos diuinus cultus, uerbi Dei prædicatio, ſtudium, ſacramentorum adminiſtratio, & ſi qua ſunt his ſimilia, occupatos tenent, contra nouos iſtos hæreticos ex eodem Auguſtino colligemus.

Quibus de alio uiuere liceat. agedum & ſententiæ, & uerba, immo & ſyllabæ diui Auguſtini expendantur. Principiò de euangeliſtis, & altari ſeruientibus, necnon ſacramētorum diſpenſatoribus ſic legimus in Auguſtino, Iſti autem fratres noſtri (loquebatur, ut puto te non ignorare, de Maſſilianis monachis) temerè ſibi arrogant, quantùm exiſtimo, quòd eiuſmodi habeant in uniuerſum poteſtatem. ſi enim euangeliſtæ ſunt, fateor, habent. ſi miniſtri altaris, diſpenſatores ſacramentorum, bene. ſibi iſtam non arrogant, ſed planè uendicant poteſtatem de ſumptibus fidelium uiuendi. *Aug. c. 21.* Hinc colligere licet, ab illius legis obligatione exemptos eſſe religioſos omnes, quotquot monaſticè uiuentes, ſpiritalium miniſteriorū functione reip. Chriſtianæ inſeruiunt, ut non minori iure communibus ſtipendiis populi ſuſtentari debeant, quàm milites & equites, atque adeò iudices, qui ad bella gerenda, aut ad iuſtitiam tuendam, aut denique ad tempub. adminiſtrandam deſtinati ſunt. *Matth. 10. Luca 10. Rom. 14 Deuter. 25. 1. Corin. 9.* hi ſunt operarij illi Caluine, uerè digni cibo ſuo, atque mercede ſua: hi ſunt, per quos ſpiritalium donorum particeps factus populus, miniſtrare corpori ipſorum neceſſaria debet: hi ſunt, quibus triturantibus alligare os diuino præcepto non liceat: hi ſunt, qui neque ſuis ſtipendiis militare cogendi ſunt, nec à fructu uineæ, quam plantauerunt, aut à lacte gregis, quem paſcunt, prohibendi ſunt: hi ſunt, qui cū dies noctesq; altari inſeruiant, cùm altari poſſint participare: hi ſunt, qui, cùm in ſacrario operētur, quæ de ſacrario ſunt, edere habent: (ſic enim ordinauit dominus his, qui euangeliū annuntiant, de euangelio uiuere) hi ſunt demum, de quibus Hieronymus in prologo ſuper Iob *In prologo ſuper Iob.* locutus illos obiurgat, qui malunt monachos fiſcellam iunco texere, aut palmarum folia complicare, ut in ſudore uultus panem edant, quàm quòd iuxta ſententiam ſaluatoris diuinum operentur cibum, qui non perit, ſanctis contemplationibus & orationibus uacantes; & qui ita à mundo ſurſum euecti ſunt, ut nihil in terris agētes, aut laborantes, ſola contemplatione in cælo degunt: Sed nos reuertamur ad Auguſtinum, igitur Auguſtini intentio, quam toto illo uolumine explicat, hæc eſt. *Auguſt. de opere monach. c. 1. Cap. 6. 2. Theſſ. 3.* primo enim capite locum illum Matthæi. Ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ, &c. producit: quo ſanè Chriſti uerbo monachi illi ſuum neceſſarium otium defendebant, interpretati illud Pauli, Qui non uult operari, non manducet. de ſpiritus, non manuum labore. ubi ſic caput abſoluit, Ita ſe iſti arbitrantur apoſtolicæ obtēperare ſententiæ, cùm & euangelium credunt non curanda corporali & temporali uitæ huius indigentia præcepiſſe; & apoſtolū de cibo & opere ſpirituali dixiſſe, Qui non uult operari, non manducet. nec enim, inquiunt illi, potuit Paulus euangelio eſſe contrarius, ubi, ne ſimus ſoliciti, præcipimur. Hæc in primo illo capite. Iam uides Caluine, hoc parum ad tui ſæculi monachos pertinere, qui optimè ſciunt Chriſti uerbum eum apoſtolico præcepto, ac cum labore etiam corporali quadrare. Verùm ueniamus ad ſecundum caput. neque hic reperies, quod contra noſtrum inſtitutum ex Auguſtino obiectare poſſis: quoniam totus hoc loco Auguſtinus eſt, ut probet iuxta eundem ſenſum anxiam ſolicitudinem corporalis cibi, quæ à Dei regno nimiùm diſtrahat, tollendam eſſe, & id Chriſtum in euangelio præcepiſſe. Iam tertium caput pro nobis eſt. *2. Theſſ. 3.* poſtquam enim ex Paulo retulit, neque panem quidem ipſum apoſtolum gratis ab aliquo collatum manducaſſe, ſed in labore & fatigatione die ac nocte fuiſſe operatum, ne quem fidelium ſumptibus oneraret, ex eodē Paulo ſubiungit Auguſt. Non quia non habuerimus poteſtatem, ſed ut nos formam daremus uobis, qua

nos

nos imitatemini. Audiant ergo, inquit diuus August. quibus hoc præceperit, id est, qui non habent hanc potestatem, quam illi habebant, ut tantummodo spiritualiter operantes manducent panem à corporali labore gratuitum, sicut dicit, Præcipimus, & obsecramus in Christo, ut cum silentio operantes panem suum manducent, non disputent contra manifesta uerba apostoli, quia & hoc pertinet ad silentium, cum quo debent operantes manducare panem suum. Quartum porrò caput nostrum institutum maximè confirmat: egregiè enim post Paulum ostendit licere uiris apostolicis, qui Dei uerbum propagare student, in morem sanctissimorum apostolorum ex euangelio uiuere, quantumuis Paulus singulari consilio ea potestate usus nō fuerit. An'non sum liber? an'non sum apostolus? dicebat Paulus. nunquid non habemus licentiam manducandi, & uiuendi? nunquid non habemus licentiam sororem, mulierem circūducendi, sicut & ceteri apostoli, & fratres domini, & cephas? quòd etiam apostolis licuerit ex aliorum substantia uiuere extensiùs probat Augustinus capite mox sequenti quinto, producto Christi exemplo, qui sibi ministrantes religiosas feminas esse uoluit, ut se ad præparāda, ministrandaq; necessaria sequerentur: Ostendens, ait Augustinus, quod euangelistis & ministris Dei, tanquam militibus, à plebibus Dei, tanquā prouincialibus, debetur. cōcludit demum, Hoc exēplum domini imitabantur apostoli ad accipiendum sibi debitum cibum; de quo idem dominus apertissimè sæpe in suo euangelio loquitur dicens, Dignus est operarius cibo suo, & mercede sua. ad hoc enim, inquit August. dixit illa omnia ne portarent, ut ubi opus esset, ab eis acciperent, quibus annuntiabāt regnum Dei. Sexto uerò capite tantum abest, ut nobis, institutoq; nostro cōtradicat, ut eam potestatem, quām primo in duodecim dominus cōtulit, deinde in alios septuaginta duos, eam ipsam, inquam, ad quoscunq; euangelij ministros & operarios, euangelij iure extendat. sic tamen, ut obseruet, contra monachos illos, quos toto opere coarguere moliebatur, potestatem esse non præceptum, concessionem ac licentiam, non iussionem: ne præcepti illius transgressione tantùm apostolum notasse uideretur, qui suis manibus uictum sibi quærebat. quod factum summopere probamus. Idem est septimi capitis argumentum. ex epistola enim Pauli priore ad Corinthios colligit apostolicam licentiam, & potestatem non operandi corporaliter, cum ceteris apostolis, quamuis ea usus non fuerit, habuisse Paulum. unde intelligere poterant tardissimi illi monachi, quippe laborare corpore apostolicam celsitudinem minimè dedecere. hæc enim illius caussæ, quam ibi tractat Augustinus, thesis erat, & hic unus illius actionis status. Ad hæc octaui capitis oratio eò spectat, ut ex uerbis Pauli inferat Augustinus, quòd quoties de ea potestate, qua dicit apostolus se non fuisse usum, sermo apud eundem incidit, de potestate non laborandi manibus intellexit: ut ex hoc ipso colligat externum corporis laborem aliis, non euangelij ministris, esse illo apostolico uerbo præceptum, Qui non laborat, non manducet. Quòd uerò de corporali exercitio Paulus loqueretur, non de spirituali solùm, ut peruersè illi interpretabantur, cap. 9. S. Aug. apertè ostendit. Clamat, inquit, homo Dei, Dominus ordinauit iis, qui euangeliū annuntiant, de euāgelio uiuere; iis, qui sacrario seruiunt, de sacrario uiuere; iis, qui uineam plantant, de illius fructu uiuere; iis, qui gregē pascunt, de illius lacte bibere. ego autē nullius horum usus sum: & conatur caro & sanguis tecta deprauare, aperta claudere, serena obnubilare. Spirituale, inquiunt, opus faciebat, & inde uiuebat. Certè optime lector stolidissima illorum hominum, quos ibi detortæ scripturæ insimulat Augustinus, loci apostolici explicatio erat. Rursum cap. 10. redit etiam atque etiam, ut ostendat quid S. Paulo iure dominico licuerit, & tamen ipse non fecerit: at 11 & 12 cap. quare mercedem euangelij iure sibi debitam fugerit, explicat. in decimo quidem, ut infirmis gentilibus sese accōmodaret, ne quoquo pacto euangelium mercimoniorū, ut Augustinus ait, nundinas suspicarentur. capite uerò 12. id fecisse apostolum Paulum refert Augustinus, ne suspicionem haberent, aut in sermonis adulatione, aut in occasione cupiditatis apostolum apud eos fuisse. ad Corinthios, & ad Thessalonicenses etiā dixerat idem ipse apostolus in quosdam, Neque enim isti Deo seruiunt, sed uentri. quibus hanc præscindere occasionem hîc erga se uult. & quidem à Macedonia cùm apud Corinthios egeret, ne illis graue esset stipendium accepisse, ex eodem apostolo nunc commemorat Augustinus. unde Paulus alio in loco dicebat, Omnia ostēdi nobis, quoniam

1. Cor. 9. Matth. 4. Ioann. 12. Luc. 8. Matth. 10. Luc. 10. 1. Corin. 9. 1. Cor. 9. 2. Thessal. 2. Roman. 16. 2. Cor. 11. Act. 20.

niam sic laborantes oportet iuuare infirmos, memores etiam esse uerborum domini IESV: quia ipse dixit, Beatius est dare, quàm accipere. Iam capite 13. respondet Augustinus importunæ satis quæstioni: Quod igitur, inquiunt, istud opus erat, quod operabatur Paulus, & quomodo ei uacabat & operari, & euangelium prædicare? cui cauillo non minùs festiuè & eleganter, quàm doctè atq; eruditè respondet. Quid, ait, à me quæritis, quale opus faciebat, uel quando faciebat? ego nescio: unum tamen scio, quia nec furabatur, nec fractor, aut latro erat, nec auriga, aut uenator, aut histrio. Eò igitur semper spectabat diuus Augustinus, ut apertissimè explicaret, Paulum manibus laborauisse, non spiritu tantùm. ostenso iam igitur licere euangelicis prædicatoribus fidelium sumptibus sustentari, cum Paulus eo iure usus non fuerit, quærit diuus Augustinus, & quidem oportunè satis capite 14. quales illi monachi sint, qui tantopere manibus laborare refugiunt, & aspernantur. & quidem reperit eos, nulla re minùs, quàm euangelij prædicandi cura solicitos esse. quare meritò eos capite 15. exhortatur

2. Thess. 3. uerbis Pauli, ut cum silentio operantes, non pigri, & sine fructu panem suum manducent. quod utique caput his uerbis absoluit, Labora, inquit ad Timótheum Paulus, sicut bonus miles Christi IESV. nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probauit. nam qui in agone contendit, non coronatur, nisi legitimè certauerit. hîc, ne ille pateretur angustias, dicens, Fodere non possum, mendicare confundor. adiunxit, Laborantem agricolam primùm oportet de fructibus percipere secundum illud, quod ad Corinthios dixerat, Quis militat suis stipendiis unquam? quis plantat uineam, & de fructu eius non edit? quis pascit gregem, & de lacte eius non percipit? Fecit itaque securum castum euangelistam non ad hoc euangelizantem, ut uenderet euangelium, sed tamen huic uitæ necessaria suis sibi exhibere manibus non ualentem, ut intelligeret, quòd necessarium sibi sumebat ab eis, quibus, tanquã prouincialibus, militabat, & quos, tanquam uineã, cultura exercebat, uel, tanquam gregem, pascebat, non esse mendicitatem, sed potestatem. quam sanè potestatem cap. 16. ad omnes eas personas, quæ ecclesiasticis occupationibus tenentur, extendit. Audi, te precor lector, qua soles attentione, ego etiam, qua soleo breuitate, omnia percurram. est enim locus satis huic rei, quam tractamus, accommodatus. loquatur autem diuus Augustinus: Propter has igitur uel occupationes seruorum Dei, uel infirmitates corporales, quæ omnino deesse non possunt, non solùm permittit apostolus, sanctorum indulgentias suppleri à bonis fidelibus, sed etiam saluberrimè hortatur. excepta enim illa potestate, qua se dicit ipse nõ usum, cui tamen seruiendum esse à fidelibus præcipit,

Galat. 6. dicens, Communicet, qui catechizatur uerbo ei, qui se catechizat, in omnibus bonis. Excepta ergo hac potestate, quam uerbi Dei prædicatores habere in eos, quibus prædicant, sæpe testatur; etiam sanctis, qui omnia sua uendita distribuebant, & Ierosoly-

Act. 2.4. lymis habitabant, orationi, ieiunio, ceterisque ecclesiasticis occupationibus uacantes, in sancta communione uitæ non dicentes aliquid proprium, quibus erant communia omnia, & cor unum in Deum ab ecclesiis gentium necessaria conferri præci-

Roman. 15. pit, & hortatur. unde illud ad Romanos, Pergam Ierusalem ministrare sanctis. placuit enim Macedoniæ & Achaiæ communionem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt Ierusalem. placuit enim illis, & debitores illorum sunt. si enim spiritualibus eorum communicauerunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis. Hoc

1. Cor. 8. 9. simile est illi, quod ait ad Corinthios, Si nos uobis spiritualia seminauimus, magnum est, si carnalia uestra metamus? item ad eosdem in posteriore epistola multa dicit de eiusmodi communione ministrationis, quæ fiebat in sanctos. post quæ apostoli uerba S. Augustinus pro merito ponderat non solùm curam sanctarum plebium sic sanctis ministrantium; uerùm etiam Pauli ipsius solicitudinem, qua urgebatur, ne sanctis quidquam deesset, modò id ad supplendam corporis necessitatem fieret, non ad pascendam quorundam pigritiam. quam certè rem nos etiam duces nostri, Basilius, Augustinus, Benedictus, Dominicus, Franciscus, frequèns admonuerunt. immo unoquoque die, qui nobis præsunt, ante oculos nobis considerandum statuunt, ut qui secus fecerit, sciat suum ipsius non bene institutæ monasticæ disciplinæ uitium esse. Tandem Augustinus, quò simul & caput illud, & totam nostram controuersiam absoluat, & dirimat, ait, Sicut ergo non cessauit apostolus, uel uerius spiritus Dei possidens & implens

 & agens

& agens cor eius, exhortari fideles, qui haberent huiusmodi substantiam, ut nihil deesset necessitatibus seruorum Dei, qui celsiorem sanctitatis gradum in ecclesia tenere uoluerunt, ut spei sæcularis uincula cuncta præciderent: sic debent & ipsi præceptis eius obedire, ut compatiantur infirmis, & amore priuatæ rei non fastidiant manibus suis in communi labore, præpositis sine murmure obtemperare, ut hoc suppleatur ex oblationibus bonorum fidelium, quod laborantibus, & aliquid, unde uictum transigant, operantibus, propter infirmitates tamen aliquorum, & propter ecclesiasticas occupationes, uel eruditionem doctrinæ salutaris deesse potuerit. Hactenus Augustinus. Sed quia caussari poterant monachi illi, quos sic laboris tædebat, uacare se orationibus, psalmis, lectionibus, & eiusdem generis occupationibus, sanctus pater prouidè capite 17. respôdet, non sic ea continua esse, quin honestis etiam laboribus & tempus, & locus supersit. capite uerò decimo octauo ait, quòd, cùm non omnes in monasterio uel diuinas lectiones exponere, uel de arduis quæstionibus disputare ualeant, non omnes eadem facultate gaudere debent. & tandem, inquit, ipsa erit optima gubernatio, si omnia suis temporibus distributa, ex ordine gerantur, ne animum humanum turbulentis implicationibus inuoluta perturbent. Capite 19. studium prædicationis Paulinæ cum apostolico labore sanctissimè ac uerissimè coniungit: atque capite uicesimo apostolos alios, qui ex euangelio uiuebant, in eo non peccasse, sed id iure à fidelibus exegisse iterum probat. uicesimo uerò primo capite ea uerba habentur, quæ nos suprà produximus pro euangelistis, pro altaris ministris, pro dispensatoribus sacramentorum, pro his, qui cultui diuino destinati sunt: quibus otium à manuum laboribus diuina & naturæ lege concedi Augustinus affirmat. quare meritò idem pater capite 22. in eos inuehitur pulchra actione & seuera, qui sola hac una spe monachatum amplexi sunt, quò scilicet otiosiùs uiuant, cum corpore ualeant, & communibus occupationibus implicati nô sint. differtq; hunc sermonem usque in uicesimum quintum caput, in quo post multa præclarè dicta, quibus pius labor monachorum satis redditur commendabilis, hæc duo ibidem legimus, quæ huic negotio uidentur maximè accommodata. unum tale est: Illi, inquit, qui, relicta, uel distributa siue ampla, siue qualicunq; opulenta facultate, inter pauperes Christi pia & salubri humilitate numerari uoluerunt; si corpore ita ualent, & ab ecclesiasticis occupationibus uacant, quanquàm eis tam magnum animi sui documentum afferentibus, & eiusdem societatis indigentiæ, de his rebus, quas habebant, uel plurimùm, uel non parum conferentibus, uicem sustentandæ uitæ eorum res ipsa communis, & fraterna caritas debeat: tamen si & ipsi aliquid manibus operentur, ut pigris ex uita humiliore, & ob hoc exercitatiore uenientibus auferant excusationem, multò misericordiùs agunt, quàm cùm omnia sua indigentibus diuiserunt. quod quidem si nolunt, quis audeat cogere? Hactenus Augustinus. Ex quo loco colligimus inter monachos à corporali & manuum labore exemptos esse cum primis infirmos & ualetudinarios, quibus tamen inuenienda sunt (ait idem pater Augustinus) alia opera à corporis functione liberiora: sic tamen, ut & ipsi quoquo pacto panem suum cum aliquo labore manducent. altero loco excipiuntur hi monachi, qui cùm monasterium intrauerunt, substantiam huius mundi habebant, quam pauperibus distribuerunt. & addit diuus Augustinus, non attendendum esse, in quibus monasteriis, uel in quo loco indigentibus fratribus quisque id, quod habebat, impenderit: omnium enim, inquit, Christianorum una respub. est. Ad hoc etiam pertinet, quod ex eodem Augustino retulimus de sanctis, qui unà Ierosolymis uiuebant, distractis in pauperum usus propriis facultatibus. Tertio loco ad hunc manuum laborem non tenentur iuxta beati Augustini sententiam, quam ex litteris diuinis manifestò colligit, quotquot in monasterio prædicatores sunt uerbi Dei, doctoresque omnes, qui aut uerbo, aut scripto diuinam legem docent, & qui ad altare, aut ad sacramenta dispensanda incûbunt. Quid ergo isti hæretici acerbè, contumeliosè, & prauiter in monachos inuehuntur? cur tam generali sententia omnibus non laborantibus manibus panem interdicunt, quem dominus sua benignitate indulsit euangelistis, & altari seruientibus? hoc sit unum, quod ex Augustino elicuimus. Alterum est: Illi autem, qui præter istam sanctam societatem uitam labore corporis transigebât, ex quorum numero plures ad monasteria ueniunt, quia in ipso humano genere plures sunt, si nolunt operari, non manducent. nec enim in militia Christiana pro-

Notentur uerba Aug. cap. 16.

Qui pro dignitate artes fabriles exercere non debeant.

Qui diuino & apost. præcepto ad laborem obligentur.

 pterea

pterea ad pietatem diuites humilientur, ut pauperes ad superbiam extollantur. nullo modo enim decet, ut in ea uita, ubi fiunt senatores laboriosi, ibi fint opifices otiosi: & quò ueniunt, relictis deliciis suis, qui fuerant prædiorum domini, ibi sint rustici delicati. Hæc Augustinus. Rectè proinde pater ille dicebat Caluine, de his locutus, (cuius nomen in historia non legi, sed parum refert) Monachus, qui manibus suis non laborat, uiolento, aut si mauis, latroni iudicabitur æqualis. hi sunt, ut uidisti, de quibus Augustinus fortiter contendit, non licere talibus de alieno otiosis uiuere. tale etiam exemplum negat idem Augustinus suo tempore extitisse bene constituti monasterij; nosque etiam nostro sæculo esse negamus. non enim, uel te id maximè uolente, tam de monachis, quàm de ipso monachismo locuti sumus nos duo Caluine. *At, Augustinus ipse dixit, non licere monachis ex alieno uiuere, etiam si asidui fint in contemplationibus, in orationibus, in studiis:* ubi hoc sanctus ille dixit Caluine? num capite decimo septimo præfati uoluminis De opere monachorum? iuxta igitur uerbum Augustini Caluine non licet theologiæ studentibus sine manuū labore uitam transigere. quasi uerò non sit motus unus, atque idem in medium, qui & in terminum. Si ergo Dei legem explicaturis studium necessarium est, hoc præsertim tempore, in quo sanè plures sunt corruptores uerbi diuini, quàm candidi explicatores; profectò Caluine ratio ipsa postulat, ut eadem debeant facultate gaudere, qui sacris studiis uacant, atque doctores ipsi. neque, mihi crede, diuus Augustinus quidquam laboriosius à monachis illis Masilianis, neq; à suis Africanis exegisset, si eos semel intellexisset uir sanctus, uehementissimè inuigilare, quatenus per eos catholica fides integrè conseruaretur, & ne miserè laceraretur à crudelibus canibus, animosè defendere. hic labor, Caluine, omnium laudatissimus ac commendatissimus est. est enim non cuiusuis, sed euangelistæ opus. scilicet expedisset magis ecclesiæ Christi cētum habere ex Athanasio monacho fiscellas iunco textas, aut ex Hieronymo, aliisque illustribus uiris totidem palmarum folia complicata, quàm tot uolumina ecclesiam ipsam plurimùm illustrantia? absit, absit Caluine, non ea Augustini fuit mens: sed tantùm legem statuisse, quam omnia bene constituta cœnobia de labore manuum habendo obseruarent. uel quia nō omnes excellentioribus exercitiis in monasterio tenentur, uel quia non omni tempore orationi uacandum est, nec continuò studetur, neque perpetuò contemplationi indulgetur: quòd si studia forent eius generis, ut totū hominem ad se uocarent; cuiusmodi sunt studia nostra, ut multos etiā malè tractauerint, immo uita ipsa quamuis laudabiliter quidem priuauerint, non puto (qua humanitate S. Augustinus erat) corporis laborem huic labori spiritus, tam utili & necessario ecclesiæ Christi, eū adiungere uoluisse. quod sanè aliquor sæculis post Nicolaus tertius non minùs doctè, quàm piè & Christianè interpretatus est: cuius uerba referre hîc minimè grauabor, postquam te, lector, solita benignitate me audientem intueor. Continetur, inquit, in regula sanctiss. Francisci cōfessoris, quòd fratres, quibus gratiam dedit dominus laborandi, laborent fideliter ac deuotè; ita quòd, excluso otio animæ inimico, sanctæ orationis & deuotionis spiritum non extinguant, cui debent cetera temporalia deseruire. (uides'ne Caluine, quàm semper cordi fuerit ducibus nostris, otium detestari, & quoad fieri potest, ipsum à monachorum castris in exilium agere. sed reuertamur ad summum pastorem nostrum.) Quia uerò ex uerbo isto, ait, fratres istos de otiositate uitæ, & de regulæ transgressione improbè notare aliqui sunt conati, nos, morsus eiusmodi nefarios reprimentes, declaramus, non eam fuisse instituentis intentionem, quòd uacantes studio, uel diuinis officiis, & ministeriis exequendis, manuali labori, seu operationi subiiceret, uel ad hoc illos arctaret. cùm exēplo Christi & multorum sanctorum patrum labor iste spiritualis tantò illi præponderet, quantò quæ sunt animæ, corporalibus præferuntur. ad alios uerò, qui se in prædictis spiritualibus exemplis non exercent, nisi tales aliorum fratrum licitis seruitiis occupentur, ne otiosè uiuant, uerba prædicta declaramus extendi: nisi tales tam excellentis & notabilis contemplationis, & orationis existerent; quòd meritò propter hoc non essent à tanto bono pro huiusmodi exercitio subtrahendi. fratres enim quicunque studio, uel diuinis ministeriis non uacantes, sed aliorum fratrum studio, uel aliis diuinis officiis, & ministeriis uacantium seruitiis inhærentes sustentari merētur: quod astruitur æqua illa lege, qua strenuus pugnator ille Dauid iustè decreuit, uidelicet,

In c. exiit de uerbo sign.

S. Franc. c. 7. sua reg. & in tit.

quòd

quòd descendentium ad prœlium, & remanentium ad sarcinas, æqua seruaretur portio. Hactenus pontifex & doctus & sanctus. Natus non eras Caluine, & iam antea digito inter hæreticos à sanctissimo Christi sacerdote demonstrabaris. sed hoc unum est, in quo alios crudelitate, & impietate excellis, quòd illi peruersi canes, ut nuper audisti, nos suis morsibus oppetebant, quòd paterni præcepti contemptores effecti, regulam & legem nostram iustam illam & sanctam prætergrederemur: tu uerò regulam ipsam dilaceras, institutum ipsum mordes, impietatis & iniquitatis cuncta insimulans. at nos destinato operi nunquam (approbante Deo, diuisque bene propitiis) uale dicemus, sed Scyllæos canes obturata aure transibimus. Dum uerò in cõtemplatiuam uitam tam iocosè ludis, quam post Christum omnes pænè sancti, præsertim Augustinus, quem tuũ toties nominas, amauerunt, & in quocunque esset, uenerati sunt, manifestò probas, quod uulgò iactari solet, Nihil graculo cum fidibus, nihil cum amaracino sui. Quid cani, & balneo Ioannes? quid cæco cum speculo? quid istis anibus molestæ, ineptæque garrulitatis cum cælesti cithara silentium postulante, & aures attentas exigente? sic natura est comparatum nobis lector, ut stolidis uel optima puteant, ac displiceant. Caue tude animal ad cælestem illam lyram, angelicamque tibiam semel applicueris, quòd ei nullius penitus musices sensus insit. porrò qui eam uitam, quæ in contemplatione posita est, ardentissimè & uerè amant Caluine, nulla se arrogantia, ac prædicatione efferunt, neque, ut eos tua malitia uexas, contemplatina uita se alios excellere, & ad angelos propiùs accedere gloriantur. sed contrà, quò sublimiùs in Dei contemplationem eriguntur, collataque nobis diuinitus beneficia mente sua noluunt, magis magisque diuino illo fulgôre perstringuntur, & confunduntur. immo certè hominem in puram sui notitiam nunquam peruenire constat, nisi priùs Dei faciem sit contemplatus, atque ex illius intuitu ad se ipsum inspiciendum descendat. nam, quæ nobis omnibus ingenita superbia est, iusti semper nobis uidemur, integri, sapientes, & sancti, nisi cælestis illius iustitiæ, ac puritatis fulgôre, nostræ iniustitiæ, fœditatis, stultitiæ & impuritatis conuincamur. non autem conuincimur, si in nos duntaxat ipsos respicimus, & non in dominum quoque; qui unica regula esse debet, ad quam iudicium hoc exigatur. etenim, cùm ad nostri amorem natura propensi simus omnes, uel minima quædam iustitiæ species pro ipsa integra iustitia nobis abundè satisfacit. & quia nihil inter nos, uel circum apparet, quod non sit quadam obscenitate inquinatum, quod paulò minùs fœdum est, pro purissimo arridet, quàm diu mentem nostram intra humanæ naturæ fines continemus. non secus atque oculus, cui nihil aliàs obseruatur nisi nigri coloris, candidissimum esse iudicat, quod tamen subobscura est albedine, uel aliqua etiam fuscedine aspersum. quin ex corporeo sensu propiùs idipsum adhuc discernere licet. nam si uel terram respicimus medio die, uel intuemur, quæ aspectui nostro circumcirca patent, ualidissima perspicacissimaque acie uidebimur nobis præditi: at ubi in Solem suspicimus, atque intentis oculis contemplamur, uis illa, quæ egregiè in terra ualebat, tanto fulgôre protinus perstringitur, & confunditur, ut fateri cogamur, illud nostrum in considerandis terrenis acumen, ubi ad Solem uentum est, prope meram hebetudinẽ esse. ita & in reputandis spiritualibus nostris bonis contigit Caluine. quantisper enim extra terram non respicimus, propria iustitia, sapientia, uirtute pulchrè contenti nobis suauissimè blandimur, & tantùm non semidei uidemur: at si semel cœperimus cogitationem in Deum erigere, atque expendere, qualis sit, & quàm exacta iustitiæ, sapientiæ, uirtutis eius perfectio, ad cuius amussim exigenda sint, quod antea in nobis iustitiæ prætextu tantopere arridebat, mox sordescet; quod mirificæ imponebat sapientiæ titulo, pro extrema stultitia fœtebit; quod uirtutis faciem præseferebat, miserrima impotentia esse arguetur. adeò diuinæ puritati malè respondet, quod uidetur in nobis uel absolutissimum. hinc, id est, ex huiusmodi contemplatione, non inanis gloria, non tumor, non elatio, aut superbia, sed horror ille, & stupor processit, quo passim scriptura recitat perculsos, atque afflictos fuisse sanctos, quoties Dei præsentiam sentiebant, & ad ipsum contemplandum assurgebant. Moriemur, dicebatur uulgò, quia dominus apparuit nobis, immo uideas prophetas ad Dei gloriam sic quatefieri, & consternari, ut mortis horrore concidant, ac penitus absorbeantur, & pænè nulli sint. inde colligemus, hominem humilitatis suæ agnitione nunquam satis tangi, & affici, donec

Contemplatiuæ uitæ celsitudo, & ipsorum, qui eam uerè amãt, deiectio, atq; humilitas.

Fructus uitæ contẽplatiuæ.

Quò propiùs quis ad Deum accedit, eò se profundiùs demittit.

Iud. 13. Iesaia 6. Ezech. 2. nec se ad Dei maiestatem contemplandam comparuerit. ideo & historia Iob ad prosternendos propriæ miseriæ conscientia homines, potissimum semper argumẽtum à diuinæ sapientiæ, uirtutis, puritatis descriptione ducit. Abraham enim, ex quo
Genes. 18. propiùs ad conspiciendam Dei gloriam accessit, meliùs se terram & puluerem agnouit.
3. Reg. 19. Elias recta facie eius accessum expectare non sustinet. tantum est in aspectu formidinis. & quid faciat homo cælesti illa contemplatione supra se raptus? gloriabitur'ne? num alios præ se contemnet? immo uerò putredinem & uermem se penitus agnoscet, cùm ipsos quoque Cherubin uelare, ipso pauore faciem suam coram tanta maiestate uide-
Iesaia 24. 2. rit. hoc scilicet est, quod propheta Iesaias dicebat, Erubescet Sol, & confundetur Luna, cùm dominus exercituum regnauerit. hoc est, ubi claritatem suam extulerit, ac propiùs hominum mentibus ipsam contemplantibus admouerit, lucidissimũ quodq; præ illa tenebris obscurabitur. ad illam pulchritudinem aspirant fideles mentes Caluine contemplatione sua, non ut assequantur, (non est id sanè in nostra potestate) sed ut suspiciant, admirentur, & quoad possunt, imitentur. mox illis in ipsa sua consideratione occurrit, omnis boni fontem illum esse iugem, & perennem, cuius contemplatione fruuntur. mox uident illius beneficio solius in tam immensa bona se esse ascitos, ut nihil iam se habere de quo glorientur, quasi non acceperint, intelligant; sed omnia referant accepta illi, cuius sanguine potati sunt, atq; redempti, & cuius maiestate in æternum fruentur, atque pulchritudinem reuelata facie perpetuò contemplantes in eandem speciem transformabuntur. hi ergo, qui uerè contemplatiui sunt, & te, & me abiectos homines & carnales sibi præferri non ægrè ferunt, modò nos eius, quem ipsi tantopere amant, dilectione flagremus. gloriantur quidem illi, sed in domino. non quòd alios excellant, aut ad angelos propiùs accedant, sed quòd sic esurientes bonis repleuerit, fastidiosis diuitibus foras missis. Verùm de hoc satis superq; mihi dixisse uideor.

Quo pacto status religionis ad perfectionem Christianam pertineat, ex euangelio, atque ex sanctis planißimè explicatur; caritatẽ uinculum esse perfectionis, ex Paulo indicatur; ipsam item perfectionem in illis duobus præceptis, Diliges Deum, &, Diliges proximum tuum, consistere ostenditur; obseruationem tandem consiliorum esse clypeum pro custodia diuinorum præceptorum declaratur. Cap. XIIII.

Cal. in inst. & in epist.

VOD autem de tui sæculi monachis ioco iactas, præcipuam suæ sanctimoniæ partem in otio constituere, quodque otiosos ac doliares monachorum uentres in lustris ac fornicibus collocatos dicis, qui aliena substantia saginentur, conuicium est Caluine haud mediocre. sed tu memineris, rogo, ne illorum tolerantia peruersè abusus, ex triuio maledictũ arripuisse, aut ex scurrarum aliquo probro uidearis. nos uerò hominis furiosi grauissimis contumeliis respondere nihil iam eoget. satis iam satis in optimos quosque clamore maledictioneque debacchatus es; satis superque exercitationes tuas, cùm intolerabili petulantia, tum diuturnâ impunitate muniuisti. Verùm si tacere non potes, perge, ac profer nunc, si quid habes, ulteriùs, quod à ueteri illa monastice nostram degenerem probet. *Augustinus denique monachismum requirit, qui nihil aliud sit, quàm exercitium adiumentumque ad pietatis officia, quæ Christianis omnibus commendantur:*
August. de opere monach. c. 15. O Caluine, non te tui & pudet, & piget? quid pro tam manifesta hæresi Augustinum producis? is in eo libro, quem sæpius in medium posuisti, in quodam loco sic habet, Dicet aliquis, Quid prodest seruo Dei, quòd prioribus actibus, quos in sæculo habebat, relictis, ad hanc spiritualem uitam, militiamque conuertitur? quasi uerò, respõdet Augustinus, facilè possit uerbis explicari, quantum profit, quod dominus diuiti ultra communia præcepta, quæ omnibus data sunt, consilium capiendæ uitæ æternæ

requirenti ait, quid faceret, si uellet perfectus esse, ut uenditis, quæ habebat, & indigētiæ pauperum distributis, eum sequeretur. Longè alia ratio est communium præceptorum Caluine, quæ Christianis omnibus commendantur, ab ea, cui nos monastica professio astringit, ut iam monachismus non exercitium, atque adiumentum sit tātùm, sed noua obligatio eius rei, qua teneri omnes Christianos Deus noluit. ut uel hac ratione status huius perfectio omnibus pateat. quam quidem rem cum antiquis patribus communem habemus. Verùm de hoc paulò pòst cumulatiùs disseremus. *At monachismi regula ex Augustino caritas est cum ecclesiastica unitate, & pietate:* fatemur ingenuè, non negamus: quid tum postea? quid? *hac regula in ueteri monasticè seruabatur:* est, ut dicis; at etiam in nostra perlucet. *minimè gentium:* cur ita Caluine? cur? *quia uos ordinem uestrum perfectionis titulo dignamini, & eundem omnibus Dei uocationibus in Christi religione adimitis. aut igitur caritatem pro regula non habetis, quæ Christianis omnibus ex æquo præcepta est: aut, quod in idem redit, ab uniuerso ecclesiæ corpore isto perfectionis titulo uos ipsos separatis. ueteres uerò monachi contrà ea pietate, & religione contenti, cuius summo studio suos esse perpetuò intentos Christus iubet: non nouam, ut uos, nescio quam imaginabantur, cuius meditatione forent aliis omnibus perfectiores. Christiana religio, Christiana caritas cunctis fidelibus competunt.* Ad hæc breuiter respondebimus, & priori quidem loco de caritate, altero uerò de unitate. nihil enim sic, quàm hæc duo amamus: sic tamen procedemus, ut ex utroque capite religionis uotum ad statum perfectionis, quod negant hæretici, plurimùm facere ostendamus.

Obiicit Caluin. sect. 10. quòd uotum religionis ad statum perfectionis non pertineat.

Ex b. Thom. 22. q. 84.

CHRISTIANAE uitæ perfectio, ad cuius fidem suscipiendam, adorandam, & colendam orbis uniuersus obligatus tenetur, in solo caritatis culmine secundum suam essentiam, ut theologi loquuntur, & substantiam posita est. hæc nostra assertio est non minùs, quàm antiquorum monachorum, immo ipsiusmet Pauli. Super omnia, inquit, caritatem habete, quæ est perfectionis uinculū. uinculum dixit, quo certè fini nostro supernaturali intimè unimur, & in quo tota ratio perfectionis nostræ collocata est. ut igitur ex aliarum etiam uirtutum famulatu eadem perfectio pendeat, quippe quæ multarum adminiculo, eodem Paulo teste, nutritur & protegitur: Accipite, inquit, armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & perfecti in omnibus stare. tamen secūdum essentiā & substantiam suam in sola caritate collocata est ipsa Christiana perfectio. addo etiā (ut intelligat iste ueritatis zelo magis, quàm libidine duci nos) eandem perfectionem Christianam in præceptis illis duobus magnis dilectionis Dei & proximi sitam esse. caritas siquidem, quæ perfectio nostra procul dubio est, actibus horum præceptorum conseruatur, fouetur, atque augetur. accedit etiam tertiò, quòd præcepta hæc caritatis nullum nobis præfigunt diligendi modum. finis porrò per se bonus, qualis Deus est, absque modo & termino diligitur. unde Augustinus lib. de perfect. iust. Cur ergo, inquit, non præciperetur nobis ista perfectio, quamuis in hac uita non habeatur, scilicet in gradu perfectissimo, quæ nec ueníalem offensionem admittit? Cōsiderandum rursum reliqua omnia præcepta, tam quæ in decalogo præcepta sunt, quàm uniuersa, quæ ad ipsorum rationes reducuntur; atque adeò cūcta consilia ad perfectionem caritatis assequendam rectā tendere. quare in ipsis, tanquam in instrumentis, nostram perfectionem optimè collocabimus: differenti tamen modo. præcepta enim sic caritati inseruiunt, ut impedimenta tollant, quæ uel contraria sunt: ut, Non furtum facies, Non mœchaberis, & cetera, quæ nos sub mortali reatu obligant: uel quæ eandem remittunt, quales ueniales culpæ sunt. Cōsilia uerò illa rescindunt, quæ etsi licita sint, nec caritati prorsus inimica: tamen non nullo sunt ad culmen & fastigium aspirantibus impedimento: ut rerum possessiones, matrimonia, quæ mortalibus innumera negotia impeditionesque facessunt. ut iam ea uia expeditior sit ad perfectionem capessendam, quæ caritati, in qua una totius perfectionis summa consistit, non præceptorum tantùm, sed & consiliorum obseruationem adiunxerit. hoc est dicere, Expeditiùs itur in caritatem, si non quæ contraria sunt, aut quoquo pacto inimica illi remoueamus solùm, uerùm quæ nos morari possent, ne celeriùs, aut pleniùs, quò tendimus, perueniamus. quapropter qui sic philosophantur Caluine, nec consilia præceptis anteferunt, utpote qui non consilia perinde, atque præcepta necessaria esse credunt; neque in consiliorum obseruatione suam perfectionem collocant, sed hàc in ipsam eundum fore,

Assertio 1. quòd caritas sit omnis perfectionis uinculum.

Coloss. 3.

Ephes. 4.

2. Perfectio in duobus illis præceptis collocata est, Diliges &c.

3. His præceptis nullus particularis modus Dei diligendi præscribitur.

4. De aliis præceptis & consiliis.

quò perfectiùs ea habeatur. hoc cum Christo, cum Paulo, cum ecclesia, cum antiquis patribus prædicant, docēt, & tenent. est enim & præceptorum, & consiliorum, ut optimè dicit diuus Augustinus in Chirid. perfectio & finis, caritas atque dilectio. adde etiam quinto loco, quòd non modò consiliorum obseruatio uiam sternit ad perfectionē, ut uel hac ratione plurima commendatione digna ea sint; uerùm etiam clypeus est pro custodia præceptorum. qui enim paupertatem ex animo delegit, longè abest à perpetrando furto; & qui uoto castitatis se obstrinxit, abstractior etiam & ille ab adulteriis esse debet; & qui pompas sæculi dereliquit, à cædibus, aliisque inferendis iniuriis erit tutior. Postremò libet hìc finem afferre, at non nisi his diui Augustini uerbis, Caritati uirtus, caritati sermo, caritati habitus, caritati uultus aptatur. Ergo ex his omnibus liceat colligere, uotum religionis, quod in castitate, obedientia, atque paupertate consistit, ut ex euangelio docere facile erit, & quod perpetua obligatione firmatur, in caussa esse, quòd in religiosorum instituto perfectio reperiatur. dicuntur enim monachi in statu perfectionis esse, qui eam statuerunt se perpetuò sequi uiam; quæ expeditissimè in unam illam perfectionem ducit. non hoc quidem propter progressum actualem, sed propter uotum. quamuis pudore deberent monachi omnes suffundi, qui non ad eum connituntur scopum, quem uoto, habitu, & cæremoniis profitentur. Iam in promptu est istius cauillis respondere. ut enim omnibus præcepta sit caritas, quæ una perfectionis arcem occupat, teneanturq; omnes impeditiones auferre de medio ei contrarias, aut quoquo pacto inimicas; at non omnes diuino statuto (ut optimè explicuit nobis Paulus) astringuntur, etiam à minimis obstaculis se expedire: quia non omnes Dei iussu constringuntur uniuersa sua indigentibus erogare, non sic permanere, sicuti beatissimus Paulus, non unius hominis arbitrio se totos trahendos dedicare. quare ut caritas sit communis, ut religio Christiana communis nihilominus habeatur, immo ipsa præcepta communia sint; at consilia huic, qui se particulari lege, quam sibi ipse liberè tulit, & dedit, propria sunt: & quò magis ad caritatem quisque festinat, eò intimiùs unitatem ecclesiasticam seruat. Mirabilis homo reuera est Caluinus iste, lector: conspirationem, religiosorum institutum, & separationem uocat à toto corpore; quo significet eo nomine non qualemcunque conspirationem intellexisse, sed sceleratam quandam coniurationem, qua pauci homines, ut dicit, inter se deuincti ab uniuerso ecclesiæ corpore separantur. ò insipientiam singularem, num ab unitate ecclesiæ se præscindunt, qui modis omnibus, nudi, cælibes, humiles Christi uestigiis hærent? quam unitatem in ecclesia scindunt, qui consilia euangelica cum præceptis religiosissimè uniunt? quo pacto ab ecclesiæ corpore separare se habendi sunt, qui principis ecclesiæ pedibus subiacent? qui maiores ecclesiæ suspiciunt? qui sibi præpositos honorant? qui demum sic profitentur eam se uitam colere cum uirtute, ut illis iure exprobrare, & uitio uertere quiuis posset, quòd minùs perfectè uiuant? certè Caluine si cōspiratio ea est, & ad scindendam ecclesiasticam unitatem turpis coniuratio: conspirauerunt profectò ad eam unitatem perdendam sancti Dei apostoli, (ut nimis antiqua missa faciamus) cùm, relictis nauibus & patribus suis, Christum secuti sunt. nec ad uestram unitatem isto modo, qui domos & agros habetis, qui uxores duxistis, qui præceptores non sustinetis, pertinebūt uiri illi, uerè apostolici, Athanasius, Basilius, infinitique alij, egeni & pauperes, subiecti & humiles, uirgines atque cælibes. uereor etiam, ne sensim & Christo domino scelus hoc impingere uelitis, quòd adolescentem illum de æterna uita solicitum, sic insperatò à communi unione rescindere studuerit, consulens ei, ut, si uniuersam substantiam suam in pauperes distraheret, ac statim Christum sequeretur, foret eo cursu perfectus. Sed bene tu conspirationem nominasti: & quidem conspiratio hæc non mediocris est, & concordia omnium ordinum ad defendendam Christianam ueritatem. hæc conspiratio hominum atque consensus re ipsa & cælos ornauit, & ecclesiæ, quæ nunc tot pressuras per uos perfert, magnas utilitates confert. hæc, hæc illa conspiratio est, quam horrent principes, quam timent hæretici; catholici uerò honorant. tanta est conspiratio bonorum, tantusque consensus uirtutum. ne dubita: cōspirauimus omnes ad ecclesiasticam auctoritatem, principatumque illius, qui Romæ sedet, defendendum. ne hæreas: mirabiliter omnium generum atque ordinum consensus ad liberandam Christianam remp. conspirauit. utinam conspiraretis nobiscum, consentiretisque cum bonis. quotquot igitur

5. Obseruatio consiliorum clypeus est pro custodia diuinorū præceptorum.

Aug. de morib. ecclesiæ.

1. Corin. 15.

Monachi nullā unitatem in ecclesiam scindūt sui instituti ratione.

Status monachorū, uerè conspiratio est, sed cælestis, diuina, ac summa laude digna.

igitur in ea conspiratione sunt, ad perfectionem (noli ambigere) sectandam conspirat. Verùm tu insta, quantùm uoles; argumentare, ut lubet. *At neque me latet illa sophistica solutio; non sic uocari monachismum, quia perfectionem in se contineat; sed quia ad acquirendam perfectionem sit omnium optimus:* si non ignoras Caluine, quid nos cædis? non ea solutio recens è nostra schola prodiit, uetustior est multò tuo nouo euangelio, ex uetere illo deprompta, & à patribus sanctissimis usurpata. Sed tu uno uerbo dic, quid est, quod te coegit eam, ceu sophisticam, infamare. audiamus argumentum, quo uana ista distinctio breui corruet. audiamus, sed ignosce lector, non est argumentum, sed conuicium; non distinctionis illius accusatio, sed contumelia. scilicet res satis noua est, ex istius ore maledicta & contumelias pro solidis stabilibusque rationibus accipere. *Cùm se*, ait, *apud plebem uenditare, cùm rudibus atque ignaris adolescentibus laqueum iniicere, cùm priuilegia sua asserere, cùm in aliorum contumeliam suam dignitatem extollere uolunt, iactant se esse in statu perfectionis. cùm propiùs urgentur, quàm ut inanem hanc arrogantiam tueri queant, ad istum cuniculum suffugiunt, se non dum perfectionem esse consecutos; in eo tamen statu esse, quo ad ipsam præ aliis aspirant. interim manet illa in plebe admiratio, quasi sola uita monastica sit angelica, perfecta, ab omni uitio repurgata. Hanc esse intolerandam ludificationem, quis non uidet?* ò præclarum argumentatorem, qui possit pro libito Aristotelis leges immutare, uariare, immo & perdere. magnum ille uitium in arguendo arbitratus est, si termini plures tribus argumentationē construerent: at nouus sophista non minùs, quàm theologus, mille terminorum syllogismum intrare pariter. est utique uir insigni caritate: quotquot libuerit, licebit augere. Quæ sedes istius argumenti Caluine? bone Deus, quæ sedes? quis locus? respondebis, Est locus à plebe, à rudibus, ab ignaris, ab adolescentibus, à priuilegiis, à contumeliis, à iactantia, ab inani arrogantia, à cuniculis etiam. audebis'ne posthac locum quærere? Fabulæ sunt istæ fabulæ, non est apud nos, est, & non est, sed semper est. siue enim legendo, siue disputando, siue docendo, siue respondendo, nulla premimur angustia, sola ueritate conuincimur. fatemur ergo in una sola caritate (uti diximus) omnem rationem perfectionis esse collocatam, cetera uerò omnia illius esse instrumenta, atque media: quæ quò propinquiora suo fini sunt, eò ipsius nomine iustiùs gaudent. dicuntur à Christo domino beatitudines illæ octo, quas, perspicuum est, constatq; inter omnes, immenso spatio procul à beatitudine, supremaque felicitate ipsas abesse sola hac ratione, quòd certissimæ uiæ sint in supremam felicitatem tendentes. uocatur etiam fides, siue cognitio per fidem uita æterna, quæ sine ulla dubitatione in patria euacuabitur. Hæc est uita æterna, ait saluator, ut cognoscant te, & quem misisti IESVM Christum. dicitur à Paulo crux & tribulatio fidelium, gloria, non ob aliud, quàm quòd gloriæ pondus (ut idem apostolus loquitur) in nobis operetur: & uerebimur nunc eum statum, qui nos totos uni caritati unit, expeditosque in finem nostrum, qui Christus est, mirè reddit, perfectionis titulo honestare?

Cal. sect. 11.

Quæ ratione sic dictæ fuerint à Christo beatitudines illæ octo; item fides, uita æterna, atq; tribulatio, gloria. Matth. 5.

Ioann. 17.

Multa esse consilia in diuina & euangelica lege, quæ non sint omnibus præcepta; in quorum obseruatione maior sit perfectio collocata, quàm si quis præcepta tantùm decalogi obseruet, apertissimè explicatur. Cap. XV.

ERVM iam ad primum & summum caput huius disputationis Caluinus accedit. *Sed perinde*, ait, *cum ipsis agamus, ac si nihil plus tribuerent suæ professioni, quàm uocando statum adipiscendæ perfectionis:* iam dixi tibi perfectionem non teneri, nisi quando caritas tenetur: & sic quidem possidetur, ut procul absint illa, quæ ab huiusmodi possessione aut impedirent, aut retardarent. sic pro ipsa perfectione uel acquirenda, uel retinenda religiosorum status omnium est optimus. *Sanè hoc illi nomen deferendo, tanquam speciali nota, ab aliis uitæ generibus distinguunt:* falleris, falleris: non nos hunc demùm distinguimus; sed idem olim euangelium distinxit, sancti distinxerunt, ecclesia distinxit,

totusque orbis distinxit. *Et quis ferat, ut tantus honor transferatur ad institutum, nusquam uel una syllaba approbatum, & indignè censeantur omnes Dei uocationes, sacro eius ore non modò præceptæ, sed insignibus elogiis ornatæ?* ausculta parum. quòd tantus honor transferatur ad institutum, nusquam uel una syllaba approbatum, quòd indignæ censeantur omnes Dei uocationes; hæc nullus fidelium ferre debet: at quòd tantus honor ad nostrum institutum transferatur, fert euangelium, fert auctor ipse euangelij, fert apostolus Paulus, fert ceterorum apostolorum uita & doctrina, fert tota ecclesia, ecquis non feret? post

Matth. 19. illud Christi, Si uis perfectus esse, uade, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & ueni, sequere me. si iniuria fit Deo, uel te iudice, cùm omnes ipsius uocationes, sacro suo ore non modò præceptæ, sed insignibus elogiis ornatæ, indignè tractantur, non'ne maior illi fiet iniuria, si non modò uocationes hæ, quæ ipsius ore & præceptæ, & elogiis auctæ sunt; sed diuiniores illæ uocationes, quas nobis ob suam ipsarum celsitudinem liberas esse uoluit, contemptui ac despicatui habeantur? atqui talis est monachorum status, ex præceptis communibus, & ex euangelicis consiliis huic uitæ propriis coagmentatus. cedo Caluine, quæ sunt ista uitæ genera à Deo ordinata, atque eius testimonio laudata, quibus nos humanum nescio quod anteferimus? num uita coniugalis diuinitus est præcepta, humanum uerò commentum uita cælebs? num illud uitæ genus omnibus diuino ore præceptum est? num cælibatus commenticium nescio quod est? nolles, opinor, nos tam procul tua omnia olfecisse. Sed uenio ad tertium illud, quod pertractari uideo te percupere: nam in eo huius negotij tota summa consistit, atque rei istius cardo uertitur; scilicet de consiliis, & præceptis.

Obiectio 3. Cal. sect. 12. cum catholica responsione. agat tamen priùs ipse suis uerbis, nos postea nostris agemus. *Agè, calumniam esse dicant, quòd antea tradidi, non esse contentos præscripta, & præcepta omnibus à Deo regula: atque etiam, si taceam, ipsi plus satis se accusant. apertè enim docent, se plus oneris suscipere, quàm suis omnibus Christus imposuerit. quoniam scilicet euangelica consilia de diligendis inimicis, de non appetenda uindicta, de non iurando se seruaturos promittant, quibus non sunt communiter astricti Christiani:* uidetur mihi lector optimè illud in nos duos quadrare, Aliud noctua sonat, aliud cornix. ego loquor de uita cælibi, de qua præceptum nullum dedit dominus, sed bene consilium Paulus; loquor de paupertate euangelica, atque apostolica, de qua seruanda nullum præceptum habet Caluinus, bene consilium; loquor de strictissima obedientia, ad quam nulla extat obligatio, quæ communis sit; (quãuis optimè uiro illi apostolico dictum legamus, Nunc alius præcinget te, & traher, quò aliàs nũquam esses uenturus) loquor, inquã, de his cõsiliis, quæ uoti monastici essentiam complent, utcũq; cetera magnopere monachismo quadrent: iste uerò è uia ostensa deflectens, ad nescio quæ non consilia, sed præcepta diuertit, cùm de nulla re minùs apud nos, quàm de eis disceptaretur. Hic professò libenter docerer à Caluino, qui sint isti monachi, qui inimicos diligere, non appetere iniuriam, non iurare profiteantur. nam ego penitus eos ignoro. neque credo apud aliquos hæc consilia æstimari, aut haberi. sunt enim diuina præcepta, (quòd ego sciam) nulli monasticæ propria: neque in usu habent monachi, se hæc seruaturos promittere, cùm euangelica lege ad ipsorum obseruationem teneantur omnes, Sed quid miror? solenne tibi est, non unum tantùm diuerticulum fraudis & insidiarum uno eodemque uestigio reperisse. iam age, ecce nos hac speciali nota monachismum ab aliis uitæ generibus distinguimus, quòd qui monasticẽ profitentur, tria illa, ut cetera taceam, se seruaturos promittant, quibus non sint communiter astricti Christiani: quid tu habes, quod huic ueritati possis honestè obiicere? *In eo quam nobis antiquitatem obtendent? nulli unquam ueterum hoc uenit in mentem; omnes una uoce clamant; nullam penitus uoculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum. & hæc ipsa nominatim, quæ isti boni interpretes Christum consuluisse duntaxat nugantur, nulla dubitatione ubique docent. Sitque satis breuiter notasse ea opinione fundatum esse monachismum, qui nunc est, quam meritò pij omnes execrari debent: ut scilicet fingatur aliqua esse perfectior uiuendi regula, quàm ista communis uniuersæ ecclesiæ Christi à Deo & sub præcepto quidem tradita. huic fundamento quidquid superstruitur, non nisi abominabile esse potest:* in eo si plurimam antiquitatem uobis obtendero Caluine, quid erit pretij? si non uni, aut alteri modo, sed plurimis ex patribus, immo Christo ipsi, & apostolis, hoc, quod tu uocas abominabile & execrabile figmentum, & nouum commenticium, in mentem

uenisse ostendam, quid mercedis mihi dabis? si doceam, quo pacto una uoce omnes clamãt, multas uoculas à Christo emissas, quas liberas omnibus reliquerit; quibus uerò his, qui uoto se illis semel astrinxerunt, necessariò obtemperandum sit, quid præmij, quid fructus abs te accipiam? si hæc ipsa nominatim, quæ nos mali interpretes Christum consuluisse duntaxat nugati sumus, non ab eo iussa esse probauero, quam mihi pensionem solues? sed ego hac una mercede contentus ero, si, ut spero, Christianus orbis intellexerit, ea non opinione, sed certissima & catholica ueritate fundatum esse monachismum, qui nunc est, quam meritò pij omnes amplexari debeant, ut scilicet credatur, (ut iam olim creditum in ecclesia est) aliquam esse perfectiorem uiuendi regulam à Christo & ab apostolis nimiùm probatam, ac plurimùm commẽdatam, quàm sit ista communis uniuersis à Deo tradita. huic fundamento quidquid superstruitur, non nisi cæleste Christianum, apostolicumque esse potest.

AGE' IAM ostendamus longè maiorem perfectionem consistere in obseruatione consiliorum, (quæ sine ceterorum præceptorum Dei obtemperatione stare nequit) quàm si quis ea seruet solùm, quæ decalogus præcipit. exordiamur ab Augustino, tum quòd is testis Caluino multùm probetur, tum quòd præ aliis hanc nostram ueritatem non obiter, aut aliud agens, sed in unam hanc rem intentus, ex sacris litteris pluribus in locis quàm uerissimam ostenderit. Augustinus igitur in serm. 61. de temp. sic habet, Aliud est præceptum, aliud consilium. consilium datur, ut uirginitas conseruetur, ut à uino & carnibus abstineatur, ut uendantur omnia, & erogentur pauperibus. qui consilium libenter audierit & fecerit, maiorem gloriam habebit. recitabo etiam uerbum eiusdem, quod in lib. primo cap. 14. de adulterinis coniugiis habet. Multa sunt, inquit, facienda, non iubente lege, sed libera caritate; & ea sunt in nostris officiis gratiora; quæ cùm liceret nobis etiam non impendere, tamen caussa dilectionis impendimus. unde dominus tributum soluit; Paulus gratis euangelium prædicauit; uirgines, quod licebat, noluerunt, ut plus placerent ei, cui se deuouerunt. Sed dum id recito, ecce alius locus apud eundem memoriam meã subiit. In æterna, inquit, uita est quædam gloria egregia, non omnibus in æternum uicturis, sed quibusdam ibi tribuenda. cui consequendæ parum est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid liberatori uoueatur, quod non sit criminis non uouisse; sed uouisse, ac reddidisse sit laudis. &, si Deo placet, audebit dicere, adeò est iste pudore præditus, in conspectu Solis huius, omnibus etiam audientibus, certo certius se scire, nulli unquam ueterum hoc in mẽtem uenisse, ò hominem, & uel ipsa cæcitate cæciorem. quem non deberet pudere tam friuola istius hominis somnia amplecti, & tam uanas umbras uagum & errantem sequi? Verùm quid agimus? en se mihi offert eiusdem Augustini uerbum unum, quod, te obsecro lector, ut attentissimè audias. Non te uouisse pœniteat, immo gaude iam tibi non sic licere, quod cum detrimento tuo licuisset. quæcunque mandat Deus, ex quibus unum est, Non mœchaberis, & quæcunque non iubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus unum est, Bonum est mulierem non tangere; tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum. precor te, ut me dicentem perpetuo pudore obruas æquissime lector, si pro nouo nostro monachismo quidquam aliud coram te cõmentus sum, quàm quod ex istius sanctissimi episcopi, & monachorum multorum patris, & institutoris, ante ducentos propè annos supra mille scriptis ego nuper recitari feci. sed ne commentum esse, & Augustinianum, & nostrum suspicetur Caluinus hoc, quod de operibus supererogationis ex euangelio proferimus, accedat testis alter, diuus uidelicet Hieronymus, qui, dum aduersum hæreticum Iouinianum ageret, sic ait, Quod præcipitur, imperatur; quod imperatur, necesse est fieri; quod necesse est fieri, nisi fiat, pœnam habet: (frustra enim iuberetur, quod in arbitrio eius ponitur, cui iussum est) at uerò ubi consilium datur, offerentis arbitrium est; ubi præceptum, necessitas est seruientis. idem uersans illud Iesaiæ, Ne dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum, sic habet, Iste est custos sabbathorum, ut nunquam faciat opera nuptiarum. iste elegit, quæ dominus uoluit, ut plus offerat, quàm præceptum est. idem super illis Pauli uerbis, De uirginibus præceptum domini non habeo, Profectò, ait, quia præmiserat dominus, Non omnes capiunt uerbum hoc; sed quibus datum est: & qui potest capere, capiat. proponit Agonothetes præmium, inuitat ad cursum,

De consiliis.

Matth. 17.
1. Cor. 9.

De S. uirginitate c. 14.

Aug. inchirid. cap. 121.

Hieron. lib. 1.

Ies. 56.

1. Corin. 7.

cursum, tenet in manu uirginitatis brauium, ostendit purissimum fontem, & clamitat; Qui sitit, ueniat, & bibat: qui uoluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille uincet, & satiabitur. & ideo eos plus amat Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerit imperatum; maiorisque gratiæ est offerre, quod non debeas, quàm reddere, quod exigeris. idem rursus, Voluntaria oris mei beneplaceant tibi domine. Philemon potest dicere, plus faciens, quàm præceptum est. uicit eos, qui tantummodo imperata fecerunt, & iubentur dicere, Serui inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus. uirginitas quoque propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum domini non habet, & ultra imperata tendit. Hæc ille. Quid? tacebo'ne uoces nobilissimi martyris Cypriani? clamet, clamet ille, Ecce iam floret ecclesia, tot uirginibus coronata, & castitas, & pudicitia tenorem amplioris gloriæ suæ seruat. idem, Cùm adhuc rudis mundus esset inanis, copia fecunditatis generante propagamur, & crescimus ad humani generis augmentum: cùm iam refertus est orbis, & mundus impletus, qui capere continentiam possunt, spadonum more uiuentes, castrantur ad regnum. nec hoc iubet dominus, sed hortatur; nec iugum necessitatis imponit, quando manet uoluntatis arbitrium liberum. sed, cùm habitationes multas apud patrē esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat. habitacula ista meliora uos petitis, carnis desideria castrantes maioris gratiæ præmia in cælestibus obtinebitis. Clamat & Ambrosius, multis uerbis confirmans uniuersam hanc nostram ueritatem, de operibus, nullo diuino mandato præceptis, super eisdem Pauli uerbis, Consilium autem do. Clamat & Eusebius in hunc modum, In ecclesia Dei etiam uiuendi modi instituti sunt: alter quidem naturam nostram, & communem hominum uitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens. tota autem prorsus à communi & consueta cunctorum hominum uita abhorrens, & soli diuino cultui, ex immenso rerum cælestium amore addictus: et talis existit quidem in Christianismo perfectus uitæ modus. alter remissior atque humanior. hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit. Sed quid torpemus? an'non audimus sanctissimi Ignatij, beatissimi utique Ioannis nobilis discipuli, dulcisonos planosq; in hoc ipsum clamores? Eas, inquit, quæ in uirginitate sunt, honorate, sicut sacras Christi; uiduas pudicas, ut sacrariū Dei, uenereminì. uirgines agnoscant, cui se, nullo iubente, consecrarunt. Clamat non minùs Basilius ille uerè magnus non pro Caluino, sed pro ueritate contra impudicos omnes. Ceterùm horum, inquit, unusquisque, qui monasticen sunt professi, si posteaquam intra reliquorum fratrum societatem is ascriptus fuerit, factam à se iam professionē rescinderit, is perinde aspici debet, ut qui in Deum peccarit, quem uidelicet professionis suæ testem adhibuerit, cuique se uoto solenni obligarit. etenim qui se ipsum Deo semel deuouit, hic si ad aliud deinde uitæ genus transierit, sacrilegij scelere se obstrinxit: quippe qui se ipsum Deo, cui se consecrauerat, ueluti subterfuratus est. rursus idem de nonnis, seu monialibus, & uoto uirginitatis obstrictis ait, Cùm uirginitatem domino professæ sint, carnali postmodum uoluptate male blāda delinitæ ac deuinctæ stuprum honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. quod etiam argumentum optimè insecurus est S. Ambrosius, uirginem lapsam à sua professione uehementer increpans, & adhortans, ut sese colligat, ac nitatur illò reuerti, unde miserè desciuit. quàm sunt hæc illustria, quàm efficacia aduersum sectarum ineptias? Martialis unus ex 72 discipulis, etiam ipse sic clamat, Ad uirginitatem dominus nos inuitauit, non compulit, dicens, Non omnes capiunt hoc uerbum: sed qui potest capere, capiat. Gregorius item Nazianzenus inquit, Cùm uerò audis, Sed quibus datum, adde, Datum quidem his, qui uolunt, & assentiuntur. Ex his igitur omnibus clamoribus sanctorum habemus, cùm uirginitatem à Deo nobis mandatam non esse, tum omnium rerum uenditionem, atq; adeò plura alia, ad quæ diuina celsitudo, cum admiranda & incredibili benignitate coniuncta, astringere nos noluit, gratissima futura illi, si sponte quis ea superimpenderit: ut quamuis uoluntaria eorum susceptio, ipsa tamen probatio ex Deo sit, qui tam diuini penitus consilij auctor est, ac munificentissimus æstimator, & pensor. ut iam euangelico suo uerbo non hominum aut doctrinis, aut traditionibus Deum colere uideamur. & audes tu dicere, ueteres illos nulla dubitatione cōtrarium docuisse? qui sunt isti ueteres?

In epist. ad Philemon.

Cypr. l. 4. epist. 2. & tract. 2. de hab. uirg.

Lege etiā Cypr. lib. 1. epist. 11.

Ambr. 1. Cor. 7. Euseb. l. 1. demō strationis euāg. cap. 8.

Ignat. epist. 3. & 8.

Basil. tom. 2. ad interrogationem 14. & 15.

Lib. de uirgin. Vide etiā in epist. ad uirginem lapsam, & 63.

Mart. in epist. ad Tolosanos cap. 9.

Greg. orat. 30.

num omnes? non occurrit uel unus qnidem ex tam infinitis, qui, ut oblatras, clamant, profer uel tres, profer uel duos, profer uel unum. *Omnes*, inqnis, *una uoce, & penitus* ò rem supra omnium opinionem, clamant omnes, & una uoce: at ne unus quidem à nobis auditur. dic, quæso, clamat'ne Augustinus, nullam penitus esse uoculam emissam à Christo, cui non sit necessariò obtemperandum? si minimè, igitur non omnes clamant: si maximè, agè, quo loco clamat? iubeto obsignari testimonia, cedo scripturam, exhibe, profer, da. fortè Hieronymus est, qui clamat: at uox nulla talis Hieronymum sonat. *Omnes*, inquis, *clamant*: uerum est Caluine, clamare omnes, sed in tua nefanda dogmata. uociferantur quidem profectò omnes, & communi consensu ad auctoritatem, maiestatemque S. R. E. defendendam conspirauerunt; clamant contra uos è cælo, è sepulcris, è libris, & uoluminibus suis.

Locus ille Matthæi 19. Si uis perfectus esse, &c. iuxta patrum nostrorum antiquam interpretationem apertiùs explanatur, reiecta à Caluino conficta super eo loco interpretatione. Cap. XVI.

VLLVM lapidem relinquit immotum Caluinus, quò perfectionis uiam omni candore, antiqua pulchritudine, & splendore priuet, atque ut cuncta sine ordine maneant in ecclesia. ad euangelij ergo satis præclarum locum de perfectione uitæ iam festinus accedit. *Verùm alind suæ perfectionis argumentum afferunt, quod sibi firmißimum esse putant. dixit enim dominus adolescenti, de perfectione salutis interroganti, Si uis perfectus esse, uende omnia, quæ habes, & da pauperibus. perfectos igitur se factos iactant, omnia sua relinquendo:* perfectos non nos iactamus Caluine, sed ex hoc loco colligimus, bonorum abdicationem maximè ad perfectionem accedere, ut, qui perfectus esse uelit, & in primo stare fastigio perfectionis, facturus sit, quod apostoli fecerunt: quò scilicet uenditis, & in pauperes erogatis, quæ in uia impedire nos solent, Christo principi firmiùs caritate hæreamus. testor Deum Christiane lector, in conspectu cuius sto, quòd ad sexaginta sanctorum testimonia, ex ipsis fontibus collecta, habeo, qui ex præfato Matthæi loco euangelicæ & apostolicæ perfectionis argumentum colligunt, quod sanè nobis firmissimum reliquerunt, omnesque una uoce clamant, dominum adolescenti de perfectione iustitiæ interroganti, similiter de eadem respondisse, Si uis perfectus esse, uende omnia quæ habes, & da pauperibus. non ea nunc memoriter referam, tum quòd res ea esset immensi laboris, tum etiam quòd nimiùm oratio nostra cresceret, abiretque in infinitum sermo. auctores, libros, locos tantùm citabo; uerba uerò piis animis consideranda relinquam. Cyprianus sermone de eleemosynis, idem in oratione dominica; Irenæus lib. quarto, capite uigesimosexto; Basilius libro de uirginitate; Hieronymus ad Hedibiam qnæstione prima, idem contra Iouinianum altero libro, idem aduersus Vigilantium, idem ad Heliodorum monachum, idem ad Pammachium & Iulianū de obitu Paulinæ; Augustinus libro solutionum ad quæstiones Hilarij quæstione tertia, idem epistola 89. idem libro de fide & operibus cap. 16. idem de bono coniugali cap. 36. idem libro 17. de ciuitate Dei cap. 4. idem lib. 1. de adulterinis coniugiis cap. 13 & 14. idem lib. 1. de sermone domini in monte, idem libro illo toties à Caluino commemorato de opere monachorum cap. 25. idem de bono coniugali cap. 8. idem tractatu 121. in Ioannem: ubi post locum illum Christi, Si uis perfectus esse, & post illum Pauli, Consilium autem do, diuersum sentire non Christianos, sed Iouinianos pronuntiat. Prosper libro 2. de uita contēplatrice cap. 9. Ambrosius libro de uiduis, idem in 1. Cor. cap. 7. Chrysostomus pænè innumeris locis, hom. 64. super. Matth. cap. 19. idem hom. 19. in 1. Corinth. cap. 7. idem hom. 22. in 1. Cor. 9. Athanasius sæpe in uita sanctissimi Antonij, Ioannes Damascenus in uita, & martyrio Barlaam, ceterorumque monachorum. sed quid hæc colligere laboro? nullus est ex antiquis, qui ex eo euangelij loco perfectionem

Cal. sect. 13.

Referuntur auctores, qui ex præfato Matth. loco perfectionē euāgelicam colligunt.

nem iustitiæ Christianæ iuxta eum modum, quem post sanctos superiore loco nos explicuimus, non colligat, non sub uno aspectu ponat. quod itaque (malum) istud nouum Caluinianum inuentum est? quid hoc est, quod sic eruditionem obscurat, efficitque, ut superiores nihil scisse, nihil uidisse uideantur? quæ antiquitas magno consensu approbauit, temere damnabis? quæ tanto consilio sanxit, tam inconsulte rescindes? quæ immenso pondere firmauit, tu leuissime tam inconsiderate conuelles? quæ (malum) tam effrenis ista tua superbiendi libido ô homo, ut nouo nescio quo inuento ueterem eruditionem obscures, & penitus perdas? Verùm audiamus te, ne, ut soles, crimineris, nullas tibi ad dicendum pro te in caussa perquàm graui uices per nos concessas fuisse. dic tu liberè, si quid est, quod in communi illa interpretatione de perfectione iustitiæ te offendat. *Si in hoc sita est perfectionis summa, quid sibi uult, quod Paulus docet, eum, qui omnia sua distribuerit pauperibus, nisi caritatem habeat, nihil esse?* quia id à nobis amicè postulas, uno uerbo tibi respondebo. caritas status est, abdicatio uerò rerum omnium certissima, & expeditissima in caritatem uia est. ut ergo fine caritate, omnis uiæ termino, consummatissimo quidem, cetera omnia nihili meritò faciemus; sic ea est & caritatis & rerum terrenarum condicio, ut tunc optimè ad illam se Christianus homo expediuisse censeatur, cùm hæc, quæ nos natura sua morari solent, transcenderimus. tu dicis, Qualis est ista perfectio, quæ si abest caritas, in nihilum cum homine redigitur? ego respondeo, Magna quidem, quæ sic caritati studet, ut non modò uniuersa côntraria & inimica è medio tollat, uerùm omnia, quæ maximè amica, & illi expedientia sunt, offerat. magna est huius perfectionis uirtus, quæ natura sua nos totos uni caritatè dedicet. quantò tu plures caritatis commendationes congesseris Caluine, tantò ego maiorem & excellentiorem hanc perfectionem prædicabo, quæ dies noctesque uni caritati militat. ad perfectionem tendentium summum hoc uitæ genus; perfectio uerò ipsa, caritas est. *Verùm hic quoque, ait, Paulus reclamat, qui non dubitat caritatem sine eiusmodi renuntiatione facere uinculum perfectionis:* caritas, ut dixi, absolutè & simpliciter perfectionis fastigium obtinet. neque ea res apud patres unquam controuersa fuit: utcunque tamen alius alio maiore sit caritate præditus, atque exinde alius alio sit perfectior. hærere Deo, fierique unum spiritum cum eo, hæc nimirum nostra perfectio est, nostra quies, nostra beatitudo. in hunc finem nisi euangelica illa consilia redigantur, non magis laude digna erunt, quàm aut uirginitas gentium, aut philosophorum contemptus, quem circa hæc fluxa se habere iactabant. hæc una perfectio cum aliis & uirtutis, & perfectionis nomen magnificentissimè communicat; & eò quidem liberaliùs, quò propiùs ad ipsam accedunt; ipsam quærunt, in ipsam oculos iniectos habent. inter quæ consilia, super quibus controuertimur, primum gradum obtinent, & nomen à fine mutuata, perfectionis statum constituunt. fit sanè Caluine, ut sæpe contingat, maiorè caritate apud Deum pollere, qui ad hæc obseruanda non tenentur, quàm nos, qui solenni uoto ad ipsa nos constrinximus. immo multos ex nobis (horrendum dictu) sub mortali iacère culpa, cùm plurimi sint ex communi uita fidelium à Deo dilecti, & in excellentiorem ordinem suo tempore præ nobis referendi. at quod in præsentia dicimus, hoc est: Nullus est status, sic ad caritatem aspirans, sic Christum (qui finis noster est) respectans, sic perfectionem sitiens, quàm qui à Christo domino eo loco traditus est; Si uis perfectus esse, uende uniuersa, & ueniens sequere me. qualis etiam nunc est, & semper fuit monachorum status. noli comparationem facere caritatis & abdicationis propriarum facultatum. quàm certissimum enim est, hanc ab illa immenso spatio procul abesse. sed si cupis sincerè nosse, in quo gradu hæc consilia Christus collocauerit; confer, obsecro, ea ad uniuersa alia uitæ nostræ genera, & mox status hic aliis uidebitur tibi perfectior, quantò magis cum destinato fine & caritate congruit. Iam ueniamus ad interpretationem, *Adolescens interrogat, quibus operibus ingredietur in uitam æternam:* ita est profectò. *Christus quia de operibus rogabatur, eum remittit ad legem; & meritò. est enim uia æterna uita, si in se consideretur, nec aliunde inualida est ad salutem nobis afferendam, quàm ex nostra prauitate:* perge, perge: ut uideo ueterem cantilenam canis, & antiquam illam tuam de corrupta natura incudem tundis. *Hoc responso declarauit Christus, se non aliam uitæ formandæ rationem tradere, quàm quæ in lege domini tradita olim fuerat:* uerum est Caluine, ad quam homines communiter tenerentur, additis euãgelicis præceptis,

Obiectio Cal. ex Paulo, 1. Corin. 13.

Abdicatio proprietatis plurimùm caritati inseruit.

Multi sæculares sũt Deo gratiores, quàm nõnulli ex religiosis. quare non debent personæ cum personis, sed status cum statu conferri.

Interpretatio Cal. illius loci Si uis perfectus esse.

ceptis, ad antiquam illam naturalem legem optimè quadrantibus. præter hanc tamen tradidit alteram illa multò excellentiorem, quam ipse renuit, apostoli, atque uiri uerè apostolici tenuere, nosque demum ingressi sumus, ut teneamus. sed nolo te detinere: non dubitatur inter nos de priore illa parte responsionis Christi, Serua mandata. scimus illam instituendæ uitæ rationem omnibus necessariam, omnibusque sufficere, qui plura Deo stipulati non sunt: sed an illa sit tota ratio, & præter illam nulla sit alia, aut melior, aut perfectior, malè conuenit tibi cum antiquis patribus. id autem propiùs explicabis. *Ita & testimonium, inquis, legi diuinæ reddebat, quod esset perfectæ iustitiæ doctrina; & simul calumniis occurrebat, ne uideretur noua aliqua uiuendi regula ad legis perfectionem populum incitare:* ut uideo, magis tu incipis iam calumniari: sancti siquidem respondent, Christum testimonium legi diuinæ his uerbis reddidisse, quòd esset perfectæ, id est, sufficientis iustitiæ doctrina. potissimùm enim priori parte orationis suæ docet, sufficere saluti diuinorum præceptorum obseruationem, non tamen perfectioni, ad quam posteriori parte euangelicos animos feliciter animauit. neque opus illi magis fuit calumniis occurrere tunc, ne uideretur noua aliqua uiuendi regula ad legis perfectionem suos incitasse, quàm cùm, relictis omnibus, iussit discipulos suos se sequi, quàm etiam cùm eunuchos laudat, qui se castrauerunt propter regnum Dei: utcunque tunc opus habeat exclamare, Qui potest capere, capiat. unum nanque erat, quod omnibus iubebat; aliud uerò quòd consulebatur. *Iuuenis, inquis, non mali quidem animi, sed uana confidentia tumidus, se omnia legis præcepta à puero seruasse respondet. certo certius est immenso spatio procul ab eo abfuisse, quò se peruenisse iactabat. & si uera fuisset gloriatio, nihil illi defuisset ad summam perfectionem. suprà enim demonstratum est, quòd in se contineat lex perfectionis iustitiam. & hoc ipsum inde patet, quòd uia æternæ salutis uocatur eius obseruatio:* de adolescente illo, an uera responderit, scio non satis patribus inter se conuenire, asserentibus quibusdam, non tam opere præstitisse, quod interrogatus iactauit, quàm quadam elati animi responsione interroganti respondisse. sic Irenæus, sic Hieronymus, sic Origenes, sic Augustinus scripserunt: aliis tamen uera respondisse eum, ex euangelio Marci utcunque colligunt. dicitur enim, quòd Christus intuitus eum dilexerit. ut igitur uterq; modus & ratione, & auctore defendi possit: omnes uerò una uoce clamant, quòd quamuis uera fuisset gloriatio, multùm illi ad summam perfectionem defuisset. Dices, Ecquod illud est? cum Christo sanè tibi patres respondebunt, Vnum tibi superest, uende uniuersa, quæ habes, nihil tibi seruans, & sequere me. in illo enim adolescente suos Christus milites gloriosissimè in certamen conicit. Quod uerò patentissimum uocas, luculenterque demonstratum, legem scilicet in suis præceptis iustitiam perfectam continere, hoc porrò ut magis à nobis dilucidè demonstratum est, nulli unquam ueterum in mentem uenit. illud etiam, unde id clariùs colligi & patere credis, quod nimirum uia æternæ salutis uocetur eius obseruatio, apparentiam certè haberet, nisi, ut optimè in hac parte obseruatum à sanctis legimus Cypriano, Hieronymo, Chrysostomo, ex euangelio cognouissemus in æterni patris domo mansiones esse mira uarietate, diuersoque splendore, & amplitudine fabrefactas. Iouinianus erat, (ut te non ignorare arbitror) quem huius criminis antiqua sæcula reum faciunt, quòd omnes in gloria diceret futuros æquales. non ergo summam nostram perfectionem, quæ ulteriùs progressa ad non iussa, sed sponte & libere oblata se extendit, in solis præceptis collocabimus. iam propior fit Caluinus iste, ut Christi uerbum dilucidet, & incorruptè (ut scilicet solitus est cetera) interpretetur. *Vt edoceretur, quantum in ea iustitia profecisset, quam se impleuisse nimis audacter responderat, operæpretium illi fuit familiare eius uitium excutere. diuitiis cùm abundaret, cor illis affixum habebat. ergo quia nullus hoc secretum non sentiebat, à Christo lancinatur:* proh sancte Deus, quid est hoc, lancinatur? *Vade, inquit, uende omnia, quæ habes. si tam bonus fuisset custos legis, quàm putabat, non discederet mæstus, hoc uerbo audito. nam qui Deum diligit ex toto corde, quidquid cum eius dilectione pugnat, non tantùm habet pro stercore, sed tanquam exitiale abominatur. ergo quòd diuitem auarum iubet Christus dimittere omnia, quæ habet, perinde est, ac si ambitiosum omnibus honoribus, uoluptuosum omnibus deliciis, impudicum omnibus libidinis instrumentis iuberet renuntiare. sic ad particularem mali sui sensum reuocandæ sunt conscientiæ, quæ nullo generalis admonitionis sensu tanguntur. frustra igitur hypothesin istam ad generalem interpretationem tra-*

An adolescens ille uera responderit, non est ita certum inter antiquos patres.

Diuinorum præceptorum obseruatio, uia est salutis æternæ. cùm hoc tamen in domo Dei mansiones multæ sunt.

bunt, ac si Christus hominis perfectionem in renuntiatione bonorum statueret; cùm nihil aliud uoluerit hoc dicto, quàm iuuenem sibi ultra modum placentem ad sentiendum ulcus suum adigere: ut intelligeret se longo adhuc interuallo abesse à perfecta legis obedientia, quam sibi aliàs falsò arrogabat: at quid respondebis antiquitati, cui omnino nouum uidebitur commentum istud? quid? *Fateor hunc*, ait, *locum fuisse à quibusdam ex patribus malè intellectum, atque hinc natam esse uoluntariæ paupertatis ostentationem, qua illi demum beati putabantur, qui, abdicatis omnibus rebus terrenis, nudi se Christo deuouerent:* cuius, obsecro, cerebri est ista explicatio illustris & perpolita? quo auctore? te'ne omnium primo ipsam defendemus? cuius hominis, aut angeli maiestatem ingenti illi torrenti sanctorum uidelicet obiiciemus? tuæ'ne celsitudini id dabis? cui confidis? *Sed confido bonis omnibus: & non contentiosis, satisfactum iri hac mea explanatione, ut de mente Christi nihil ambigant:* confidimus & nos bonis omnibus, & non seductis hominibus satisfactum magis iri antiquiori illa omnium calculis communibusque suffragiis recepta explanatione, ut de mente Christi nihil ambigant, immo ut neq; de tua dubitent, quàm errans ea sit. ego uerò efficiam, ut omnes de ista tua explanatione iam ambigere incipiant, immo non ambigere, sed uero uerius esse cognoscant, multò te longiori adhuc interuallo abesse à perfecta loci illius, & mentis Christi explicatione, quàm iuuenis ille à legis perfecta obediẽtia absuerit, quamuis eam sibi falsò arrogasset. principiò quantùm putas istam tuam explanationem, tanta arte & dolo à te compositam, tamque elaboratam esse ualituram, si dixerimus, (quod nouum non est apud patres, & subindicasse uidetur diuus Marcus) iuuenem illa omnia obseruauisse? quãtùm tibi proderint tot noctium malè transactæ uigiliæ? quid habebis ultrà, si (ut faciunt plerique) uerbum illud Christi, Amẽ dico uobis, diues difficilè intrabit in regnum cælorũ. per exaggerationem dicta fuisse ob pericula ingentia, quæ diuitiarum possessoribus imminent: uel certè de apostolici muneris perfectione, quod in Christi regno hoc fastigium tenet, dicamus Christum dominum locutum? sed ne suspicère, ui & acrimonia ingenij tui exagitatos nos ad istum cuniculum suffugisse, libenter concedimus, longo adhuc interuallo (ut loqueris) à legis obseruatione adolescentẽ absuisse. sit ita, cor diuitiis fixum habebat. liceat Caluino in dubiis, quod peius est, & præsumere, & sequi: ex suo enim ingenio, quid mirum, si alios metiatur? damus ergo tibi. sed interim quantum credis ualere ad hoc probandum illud tuum argumentum, quòd si tam bonus fuisset custos legis, quàm putabat, non discederet mæstus, hoc uerbo audito? quasi stare simul non possint & diuina mandata seruasse, & propriis possessionibus citra Dei offensionem nolle carere, & nolle spoliari bonis, quæ retinere cum diuina dilectione optimè posset? *Si enim*, inquis, *Deum ex toto corde ille diligeret, non tantùm pro stercore, sed uelut exitiale quoddam execraturus erat:* quid si negem, sic repugnasse in illo bonorum possessionem cum Dei amore, ut præceptum iam adolescenti illi esset, non consilium, propriis fortunis carere? num ex euangelio me conuinces? *At instrumenta*, ais, *erant, quæ dilectionem maximè impedirent non minus, quàm libidines ad impudicitiam, ad auaritiam ambitio, ad elationem honores, ad carnes illecebras, uoluptates prouocant, & solicitant:* iubet ergo Christus hîc Caluine, mala instrumẽta relinquere? Bene tu: sed responde, sunt'ne natura sua ad malum instrumenta amplæ possessiones atque diuitiæ, sicut illæ, quas hîc connumerasti, libidines & uoluptates; quòd si probaueris, Manichæi ignes bene hactenus consopitos excitabis: si uerò, ut spero, responderis; non latifundia mala esse, sed prauum erga ea hominis affectum, qui Dei uerbo damnetur hoc loco, optimè tu quidem; facisque, ut te decet; sed tunc sic te conuenio: si isto uerbo nihil Christus cũ adolescente tractabat, quod diuino mãdato præstare ille non teneretur, cur, rogo te, ipsum sua omnia distrahere Deus præcipit, qui cælesti iussioni facere satis potuit, si tã effrenatũ amorem, quo in sua bona, Deo contempto, flagrabat, ab se proiecisset? ambitiosus ne sis, utique diuino mandato constringeris; honores ne habeas, nihil tale cæleste præceptum continet. diuitias Deo postponere, immo uitam nostrãm suo honori posthabere, & naturæ lege, & Dei uoce obligamur, nihil uerò possidere lex Dei nunquam præcepit. libidinibus item renunciare, eodem sanè, quo, non mœchari, præcepto constringimur; quòd ea sint natura instrumenta ista, ut ipsis bene uti homo, sicut neque ambitione nullo in casu ualeat: honores tamen & diuitiæ id genus sunt, ut sæpe ipsis Deus colatur,

Quàm sit repugnans Caluini na explanatio euangelio.

Marc. 10.
Matth. 19.

Altera obiectio in explicationẽ Caluini.

honoretur

honoretur & placetur. rursus, quis Deus reuelauit Caluino, eò ambitionis atque auaritiæ processisse commemoratum adolescentem, (si præceptum est, & non consilium de eroganda uniuersa substantia, quod à Christo eo loco traditur) ut mitissimus aliàs chirurgus necesse habuerit ad uiuum resecare, iubens non minùs res ipsas, quàm affectum deponere? adeo'ne cancer iste in iuuenis illius mentem irrepserat, occulteque serpendo ad nuda iam ossa depascenda accesserat, ut nisi cum uita, aut cum tam molesta rerum suarum proscriptione ulcus reuelli non poterit? non'ne satis illum lancinasset, si de præcepti obligatione & uirtute ibi agebatur tantùm? non'ne satis ad sentiendum ulcus suum adegisset, si effrenatam illam appetentiam, furiosamque cupiditatem, Dei legi inimicam, præcepto suo compesceret, nec attentaret cum tanto dolore, quod aliàs bene sanum erat, amputare? non dubito Caluine, si sic tecum cælestis medicus agere uoluisset, si sic lancinareris, atq; si sic ad sentiendum tuum ulcus te dominus adigeret, cælestis chirurgiæ iam te diu tæduisset. non credo, neque me ad credendum unquam induces, in tam incredibiles angustias adolescentem à sua plurima possessione redactũ, ut aut Deo, aut certè fortunis omnibus necessariò carendum sibi foret. Quòd si secuturo Christum pretiosius non erat, nihil possidere, meo iudicio, nihil caussæ erat, cur ille mæstus recederet, cùm in eodem apostolicæ celsitudinis gradu atque fastigio etiam diues manere potuisset, modò illum immoderatum amorem exuisset: quod non minùs illi liberum & integrum erat, quàm uniuersa sua distrahere. item, quod tam pium lancinare, quod tam humanum adigere ad sentiendum ulcus suum illud esset, scilicet ne nummum quidem etiam ad uitæ sustentationem sibi reposuisse, & asseruasse? præterea ut diuinum præceptum fuerit sua distrahere? at quòd pauperibus daretur, quod præceptum esse poterat? non licebat illi aut consanguineis relinquere, aut amicis conferre, aut certè quibusuis dono dare? quare quòd Dei lege teneretur iste pauperibus donare, utcunque ad iniquitatem instrumenta illi forent diuitiæ, nec ego uideo, nec Caluinus scire potest. Sed esto, præcepto, quo obligabatur omnia uendere, puta dilectionis diuinæ, eodem, nec alio astringebatur, in pauperum usus conferre: esto ut iubet, nihil iam morabor: habeat hoc & apud cordatos uiros apparentiam: uerùm postquam iam ex asse in uniuersas fortunas egeni successerunt; quo præcepto iussus est non apud se manere, non in domo paterna, aut consanguinei alicuius, qui amore fortè erga eum tactus penes se hospitari humanitet coegisset, non uagari permissus est, non demum diu errare; sed, absoluto negotio, uniuersaque re composita, audit ueniendum sibi mox esse ad Christum, à cuius latere nunquam esset discessurus? num & præceptum dilectionis ad apostolatum etiam eum constringebat? uehementer itaque confido fidelibus omnibus (apud quos patrum fides, & catholica ueritas magis ualet, quàm Caluiniana delitia) satisfactum iri antiqua illa explanatione, ut de mente Christi apostolicam perfectionem ibidem astruentis, nihil iam ambigant.

Obiectio 3. Obiectio 4. Obiectio 5. Obiectio ult.

Vnum, non plures, esse Christianismum, quamuis non unus, sed plures ad perfectionem in eo gradus contineantur; monasticen longo interuallo à baptismo distare, atque in quo sensu accipiendum sit, quod dici solet, monastices scilicet professionem baptismali sanctificationi esse persimilem; monachos non priuatam sacramentorum administrationẽ sibi asciuisse, sed communem ecclesiæ apud se retinere, certissimis rationibus declaratur. Cap. XVII.

CETERVM contra hanc nouam, ut ipse uocat, formam monachismi aliud nouum commenticium affert, quo probet à uetere monastice plurimùm nos dissidere. ecquod illud est? **Quanquàm nihil minus cogitarunt patres, quàm stabilire eiusmodi perfectionem, quæ postea à cucullatis sophistis fabrefacta fuit, ut duplicem Christianismum sic erigerent:** quòd patres nihil minus cogitarint, quàm duplicem Christianismum erigere, immo summo Cal. sect. 14.

ſtudio curauerint, unam fidem, unum baptiſmum, unnm Deum, unum omnium redemptorem, & uniuerſorum dominatorem, unam tandem in toto orbe terrarum eccleſiam confiteri, credere, prædicare, ubique locorum & gentium docere; eſt ſanè quàm uerißimum: quòd uerò monaſticam perfectionem & euangelicam, à Chriſto traditam, ipſi & uerbo, & facto, quoad potuerunt, non ſtabilierint, & quòd à cucullatis ſophiſtis illa perfectio pòſt fabrefacta fuerit, duplicemque ab ipſis Chriſtianiſmum eſſe erectum, mendacium tam perſpicuum eſt, quòd ſi nos refellere negligamus, plus ſatis ipſum ſe accuſet. apertè enim ſancti patres (ut uidiſti lector) ueteres illi & priſci docent, adiungere conſilia præceptis non nouum eſſe Chriſtianiſmum erigere; ſed ueterem illum, quem à Chriſto ſemel acceptum Dei gratia ſemper retinebit eccleſia, unum & indiuiſum, omnibus ſuis gradibus, ſatiſque pulchra uarietate decoratum ſua perfectione cumulare, & ornare. Sed auſcultemus: non dum enim maledicentiæ pharetra exhauſta eſt à Caluino. *Non dum enim, inquit, natum erat ſacrilegum illud dogma, quod profeſſionem monaſtices baptiſmo comparat. immo palàm aſſerit formam eſſe ſecundi baptiſmi. ab hac blaſphemia quis dubitet patres toto animo abhorruiſſe?* nullus certè Caluine: immo ab hac blaſphemia & execratione quis dubitet cucullatos iſtos, ut tu uocas, ſophiſtas, ad unum uſque abhorruiſſe, ut monaſticen uni baptiſmo compararent, præter te unum, qui ſemper apertè ludificari & calumniari ſciens uidêris? ſed quia non te puduit in iſta tam frigida, tamque ieiuna calumnia delitеſcere, paucis oſtendam, quid circa rem hanc non denuò commenti fuerint ſophiſtæ cucullati, ſed fideliſſimè ab antiquis patribus mutuati ſint. Elogia baptiſmo propria, quæ multa ſunt, qui ad monaſtices profeſſionem trahat, nullus ſanè eſt. quòd profeſſio monaſtices ſacramentum ſit, quòd in eo ſit uerbũ uitæ, quòd lauacrum regenerationis & renouationis, quòd ianua ad ceteros gradus eccleſiaſticos, & id genus multa, nullus eſt, qui ſic deſipiat aut ex ueteribus, aut ex recentioribus, ut affirmare uelit, neque per ſomnium quidem; cùm nec martyrio quiſquam id laudis tribuere fuerit unquam auſus. ſemper enim ſarta ac tecta illi ſacramento ſua uirtus, præſtantia, auctoritaſque manſit. memineritque iſte in ius uocaſſe, quaſi baptiſmi cauſſam malè tractent, non quoſuis, ſed qui aliquando feliciſſimè cum Caluino pro uirtute & efficacia baptiſmi decertarint. quantò meliùs de tanto ſacramento ſunt meriti, quos nũc iſte in baptiſmum blaſphemare criminatur? nemo ergo ſacramentalem uirtutem, quam in hoc diuino & primo ſacramento ſuſpicit & honorat catholica eccleſia, profeſſioni monaſtices, neque adeò ipſi martyrio, ut dixi, quandoque detulit. quis unquam dixit, quòd neque fletum, neque lamenta monaſtices profeſſio requirit, ut de baptiſmo ſcripſit Ambroſius? quis ne ioco quidem ſuſpicatus eſt aliquando, peccata, quæ ipſam profeſſionem antecedunt, ſine oris ſacramentali confeſſione monaſticen ingreſſuro prodeſſe ad ſalutem? propria ſunt iſta Ioannes, illi primo ſacramento, per quod Chriſto conſepelimur in morte. immo hic ſolennis eſt, ubicunque Chriſtianiſmus cum monachiſmo colitur, non antè fideles monaſticen profiteri, quàm illa omnia præceſſerint, & ſanctiſſimi corporis, pretioſi uidelicet pignoris, participes fiant. Quòd uerò nos nunc, non denuò comminiſcimur, ſed iam pridem à noſtris maioribus traditum cuſtodimus; ſcriptum obſeruamus, nobis commendatum noſtra memoria retinemus, hoc eſt: ſatis concors una uox ac communis, & adeò ueterum prouerbium fuit profeſſione monaſtices nos Deo totos, integroſq; ſacrari. non hoc reticuit magnus Athanaſius, non Auguſtinus, non Baſilius, non Nazianzenus, non Cyprianus, non Euſebius, non Caſſiodorus, non Damaſcenus, non Chryſoſtomus, non Ambroſius. de Hieronymo nihil dico, apud quem dubitare poſſis, an ſit uerbum ullum, quod frequentiùs hic præclariſsimus eccleſiæ doctor, quàm hoc uſurpet. uerba eorum & loca non referenda cenſui, quoniam initio cauſſæ huius copioſè me id feciſſe confido: unum uerò nunc occurrit apud magnum Athanaſium, quod ſilentio præterire non poſſum. Hora, inquit, (de beatiſsimo Antonio locutus) circiter nona, cùm ante cibum orare cœpiſſet, raptum ſe ſenſit in ſpiritu, & ab angelis in ſublime deferri: prohibentibus tranſitum aeris dæmonibus, cœperunt angeli contradicentes requirere, quæ eſſet cauſſa retinendi, nullis exiſtentibus in Antonio criminibus. illis uerò ab exordio natiuitatis replicare peccata nitentibus, crimінoſa ora angeli clauſerunt, dicentes, non debere eos à natiuitate eius delicta narrare, quæ iam eſſent Chriſti bonitate ſopita:

Monachatus nõ eſt noua pietas, ſed intra eãdem religionem proximè accedit ad perfectionem.

Per profeſſionẽ monaſtices Deo ſacramur.

Athan. in uitã magni Antonii.

sopita: si qua autem scirent ex eo tempore, quo factus esset monachus, & Deo se consecrasset, liceret proferre. Vbi uides pie lector, & consecrationis, quæ in professione monastices fit, mentionem haberi, & simul sanctos illos angelos recordatos fuisse de diuina largitate, quam piè credimus exercere in eos, qui sese diuinis officiis totos consecrãt. Diuus etiam Cyprianus (ne dicat iste nescio cuius dogmatis nos primùm fuisse auctores) professionem, iteratam natiuitatem uocat, per quam anima Deo sanctificatur, conferens illam quodammodo baptismo. quæ sanè comparatio quãtùm ad peculiarẽ sanctitatem, quæ ex noua abdicatione carnis desideriorum accedit, ut iam est à nobis expositum, intelligi debet. audiantur uerò uerba sanctissimi uiri, eiusdemque gloriosissimi martyris Christi, atque ecclesiæ suæ præclarissimi luminis. Omnes, inquit, qui ad diuinum munus & patrimonium baptismi sanctificati perueniunt, hominem illic ueterem gratia lauacri salutaris exponunt, & innouati spiritu sancto à sudoribus contagionis antiquæ iterata natiuitate purgantur: sed natiuitatis iteratæ uobis maior sanctitas & ueritas comperit, quibus desideria carnis & corporis nulla sunt, sola in uobis uirginibus Deo sacris, quæ sunt uirtutis & spiritus, ad gloriam remanserunt. Hæc Cyprianus. *Cypr. in tract. de habitu uirginum.* Quare addo alterum, quod in hac parte illi magistri nos docuerunt. piè credimus, quæ Dei nostri misericordia & magnificẽtia est, leuiores culpas, quas ueniales uulgò schola nostra uocat, deinde pœnas etiam temporales, quibus soluendis tenebamur, his, qui, ut par est, peccatorum pertæsi, suorum delictorum accusatores coram sacerdotis tribunali (ut euangelica lege præcipimur) extiterunt, pro diuina beneficentia, atque liberali uoluntate largè con donari. accedit ultimò piæ matris ecclesiæ cum lætissima gratulatione coniuncta misericordiæ satis plena indulgentia, haud secus, quàm soleant carnales nostri progenitores, cùm rem attentamus, quæ illis pergrata sit, & simul nobis gratulati, & quò feliciùs pergamus, cœptisque animosiùs instemus, quæcunque in se malè à nobis commissa sunt, satisque debita, condonare, indulgere, & remittere. *In professione monastices leuiores culpæ, ac temporales pœnæ remittuntur, adiũcta Romani pontificis indulgentia.* Iam uides, quàm longè absimus à blasphemia, qua nos maculabas, quamque longè recedamus à scelere, & pessima nota, quam nobis inurebas. dici etiam solet, (citra tamen iniuriam & offensionem tanti sacramenti) quòd sicut unum est uotum fidelium omnium commune, non expressum quidem, sed quod cum baptismo ipso natura sua coniunctum est, quo Satanæ renuntiantes in diuinam nos seruitutem addicimus, ut sanctis eius mandatis obediamus, non autem obsequamur carnis nostræ desideriis; ita & professione monastices & his etiam rebus renuntiamus, quibus bene uti lege nostra nõ prohibebamur, quò sacratiores Deo simus & expeditiores: ut consiliis suis, non mandatis tantùm obedientes, & carnis desideriis obuiam eatur, & omnino mulier iuxta Pauli consilium nobis nõ tangatur. Intellige iam lector, quàm iste nouam perfectionẽ à cucullatis sophistis fabrefactam uocet: attende, quanta iniuria nobis opponat, quòd duplicem Christianismũ erigamus: expẽde, oro, an quod de professione monastices à nobis obseruari diximus, sit hoc ipsam monastices professionem baptismo aut æquare, aut comparare, aut palàm asserere formam esse secundi baptismi. non minori mihi pœna dignus iste uidetur, qui alios in Christi sacramenta execrationis ac blasphemiæ malitiosè insimulat, quàm esset æquum, quòd subiremus nos, si nouum sacramentum septenario illi adderemus. sed quia uix mille Caluini sufficerent pro pœnis plus satis commeritis dandis, si uniuersa, quæ debet, ab eo exigerentur; prætereo libenter, quò etiam propior sim alij calumniæ, quam extremam esse dicit, & utinam media sit in suo ordine & catalogo conuiciorum. sed parum refert. quis enim sic mente aliquando errauit, ut aut de spinis uuas, aut de tribulis ficus collecturum se speraret? *Matth. 7.*

Omnes, *qui in cœnobia concedunt, discessionem ab ecclesia faciunt, à legitima fidelium societate se separant:* stulta non minùs, quàm importuna calumnia. quid, cedo, uocas discessionem ab ecclesia facere? num cũ cauponibus, cum tabernariis, cum histrionibus, cum nebulonibus non cauponari, non potare, non quotidie in publico & de publico cõuiuari? si hoc est: (fateor) obtinuisti, uicisti. eam enim uitæ rationem ingressi sumus, quæ nihil habet cum istis commune, sed à quibus monachis discedendum sit & cauendum. ego non puto heluonum, & ganeonum, atque gurgitum turbam & cohortem solùm ecclesiam esse: à fidelium uerò ecclesia nulla separatione nos præscindimus, quam altero post Deum gradu, ut carissimam parentem unam, sanctam, catholicam, apo- *Monachi non se ab ecclesia unitate præscindũt, quamuis à mundi frequentia remoti uiuant.*

 stolicam,

ftolicam, addo etiam Romanam, suspicimus, sequimur, & pro uirili parte defensamus. Sed obiicis, quòd peculiare ministerium, & priuatam sacramentorum administrationem nobis asciscamur. res ipsa loquitur Caluine, teque satis de calumnia accusat. idem uerbum est, & quod à nobis prædicatur, & quod in tota uniuersali ecclesia auditur. non alia sunt sacramenta, quorum usus apud nos est, ab illis, quibus reliqua ecclesia utitur, nisi quòd, cùm messis sit multa, mittimur & nos, qualescunque operarij in dominicam messem, & ab eo, qui toti huic cælesti hierarchiæ post Christum præest, pontifice uidelicet maximo in partem solicitudinis ipsius aduocamur. Obstruatur igitur os loquentis iniqua & peruersi. non est priuata sacramentorum administratio, sed communis, ab ea sede dimanans, quæ ex munere habet totum gregem uerbo pascere, sacramentis nutrire, uita & exemplo in officio cunctos retinere. & audet iste, penè dixerim nullius frontis homo, quærere, quid sit ecclesiæ communionem dissipare, si hoc non est? at quia hoc non est ecclesiæ communionem scindere, sed conseruare: (omnes enim in eum incredibili consensu conspirauimus, & beatissimos censemus eos semper fuisse, qui, ut illam tuerentur, uitam profuderunt) ostendam Caluino libenter & facilè, quid sit ecclesiæ communionem dissipare. Ecclesiæ communionem scinde est non id tenere circa diuinas scripturas, quod ecclesia tenet, & docet; non id sentire de ecclesiasticis sacramentis, quod ipsa tanto studio filiis suis sequendum & tenendum proposuit; non antiquorum patrum traditionibus stare: sed, ut lubet, & scripturas & fidem temerè corrumpere; nolle conciliorum generalium decretis obtemperare; nolle unius summi principis, qui Petri locum, & Christi uices gerit, imperio parère; uelle demum uniuersa perpetua confusione obuoluere; maximè curare, ne ulla ueteris illius hierarchiæ, quam Christus tradidit modis omnibus obseruandam, uel leuiter pressa uestigia supersint. hoc, inquam, est ecclesiæ communionem dissipare, hoc est ab unitate fidelium, & à capite se superbè præscindere. sic ab ecclesiæ unione se miserè præsciderunt illi, de quibus dilectus dicebat, A nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quia permansissent utique nobiscum. sic se separauerunt ab ecclesiastica unione iam olim Manichæus, Montanus, Arrius, Cerdo, Aërius, Sabellius, Photinus, infinitique alij. sic & sæculo nostro Lutherani, Anabaptistæ, Sacramentarij, Zuingliani, ceteræque pestes. hoc hoc est ecclesiam scindere, illius unitatem præcipitare, prosternere, obterere, atque omnino affligere, & perdere. Omittam conuicia tua refellere, quibus & monasticen ipsam, & monachos hic lacessis, maledictisque tuis impudentissimè prouocas, ne tui similis à populo indicer. tuam enim illam maledictorum copiam non mirari non possum, qui cùm totam istam affluentiam in maledicendo unoquoque uerbo effudisse, ac penitus exhausisse, & euacuasse uideri meritò possis, semper tamen nouus uenias. omittam flagitia, quibus uniuersos ordines maledicentia ista tua & procaci lingua sine caussa commaculas. cuncta ista igitur prætereo, & libenter quidē certè, ut malum in bono uincam. Sed de hoc satis, atq; de priori parte, in qua nostræ monastices formam multùm à uetere degenerasse tu rigidus exactor antiquitatis ostendere moliebaris.

Cyprian. lib. 1. epist. 3.

Quid sit ab ecclesiastica unitate præscindere.

1. Ioann. 2.

Monachorum uota Deo esse pergrata, non temeraria, non imprudentia; multum habere laudis ac meriti apud Deum, quòd sint perpetua; gratiam ad seruandam continentiam nemini petenti negaturum Deum, demonstratur. Cap. XVIII.

IAM, ut manifestius fiat, quo animo in nos hactenus fueris debacchatus, nunc ingenium & calamum acuis Caluine contra sanctissimos cineres antiquorum patrum, beatissimosque manes, qui omni liuore carent, & diuino cibo in æternum pascuntur. ego quidem Christiane lector, ut de me fatear, Dei dono, facilè patiar maledictis cuiusuis prouocari. scio enim, quàm paruo pretio istorum hominum uenalis impudentia apud prudentes uiros numeretur. se ipsum læsit, non indemnatum, atque innocentem petulans

Altera pars Caluiniana contra ueterem etiam monasticen.

tulans orator. at nescio quo bono fato, antiquorum patrum memoria afficior, ut non priùs antiquitatis uindicandæ propositum sua petulantia & uaniloquentia adimat, quàm suorum gladiatorum & mirmillionum uiolentia, atque impetu uitam. Hæc præfatus sum, ut si quando modestiæ meæ fines prætergressus uidebor, nulla animo tuo subeat admiratio. sibi irascatur Caluinus, qui uniuersam antiquitatem in ius uocare non horruit, non pertimuit; non mihi, qui pro antiquitate cùm dicam, minùs semper uidebor dixisse, quàm rei magnitudo, & caussæ status postulant. sed age iam, quid est, quòd tibi minus placet ueteris monastices? *Interim non dissimulo, uel in illa, quam Augustinus commendat, prisca forma, esse non nihil: quod mihi parum placet:* quid tu dissimulabis, quid est, quod tibi uel parum placeat, in quem illud seriò iactabimus, At hos cælat & obscura latera Lemniæ bouis? ecquod illud est ô Ethna grauior? *Pulchrum fuit, abdicatis facultatibus, omni terrena solicitudine carere, at pluris à Deo fit familiæ piè regendæ cura. ubi sanctus paterfamilias, omni auaritia, ambitione, aliisque carnis cupiditatibus solutus & liber, hoc habet sibi propositum, ut incerta uocatione Deo seruiat. pulchrum est in secessu, procul hominum consuetudine: philosophari, at Christianæ mansuetudinis non est, quasi odio humani generis in desertum & solitudinem fugere, & simul ea officia deserere, quæ dominus in primis mandauit. etiam si demus nihil aliud fuisse mali in ea professione, hoc certè non mediocre malum fuit, quòd exemplum inutile, & periculosum in ecclesiam induxit:* tibi patrum antiquorum institutum pulchrum uidetur, multò tamen pulchrius uidetur familiæ piè regendæ studium: illis contrà hoc pulchrum, illud uerò longè pulchrius habebatur. utrùm magis credendum esse nobis existimas, tot nimirum patribus, tam antiquis, & probatis uiris, an tibi uni, & aliquot nouis theologis, qui ex sicariorum sentina repentè in illud uestrum amplissimum musæum euangelici magistri & diuini uerbi sequestres, atque arbitri prodierunt? esto tu iudex: finge nũc denuò ecclesiasticis mysteriis initiari te. ecce pars utraq; de maiori pulchritudine, te spectatore atque iudice, certat. illi parti tota antiquitas sese accommodat; huic præter factiosos aliquot & nouos homines; quos nescias, aut qui sint, aut unde uenerint, nemo penitus? iam abs te quæro, num malis iuxta istorum formam sacris imbui, an magis ad ueterum sententiam, quam tota ecclesia sequitur, te totum componere ego puto, quòd si non omnino mente erras, id libentiùs amplexaberis. ita & nos fecimus Caluine: noli nobis succensere, quòd tibi tantam nubem testium præposuerimus. tu in illis uitio uertis, quòd tam inutile & periculosum exemplum in ecclesiam inuexerint: illi contrà nihil magis laborarũt, quàm ut singulare istud à Christo, & ab apostolis exemplum sumptum in ecclesiam expeditioribus mentibus sequendum inducerent, atque proponerent. ne irascare, precor te, bone magister, si, te posthabito, illorum sequamur exemplum, qui & numero plures sunt, & doctrina illustriores, & uita sanctiores. percurre, quæso, cetera, & quàm possis breuissimè: quoniam, ut uideo, & tu conuiciando, & ego refellendo ambo defessi sumus. Sed uide tu lector, quàm amet iste tenebras, quàm in obscuro, & non bona luce sine ordine sua collocet. inceperat in ueterem monasticen maledicta conücere; iam, ut si eum ibi requiras, unde tibi locutus uidebatur, nõ inuenias: ecce pernicitate incredibili inde elapsus, iterum ad eam monasticen se conuertit, ut si quid superest de nobilitate eius, comedat, cui hodie monachi initiantur, uerùm quidquid sit, nos illud totum strictim attingamus. exquirit enim censor noster, & curiosiùs peruestigat naturam uoti monastici. fit ita, fiatque bonis auibus.

Cal. sect. 16.

Licèt pulchrum sit familiæ piè regendæ studiũ, pulchrius tamẽ est, diuinis solum uacare.

PRIMVM, inquit, *abominatio est apud Deum quidquid uouent:* cur ita bone homo? *quia cultum nouum & ficticium promerendi Dei caussa instituere, illis animus est:* at nos arbitramur antiquum, & euangelicum promerendi Dei caussa cultum non instituere de integro, sed à Christo institutum sequi. quomodo igitur tu id probabis Caluine? audite probationem. *Ex superioribus*, inquit, *concludo:* ò bellam argumentationem, quam possum & ego similiter uno uerbo sic retundere: hoc esse falsum, hæreticum, & stultum ex superioribus concludo. *Deinde*, ait, *non tantùm, quod nouent, abominationi est Deo, sed temerarium, & illicitus ausus:* bona uerba quæso. & hoc quomodo probabis? *Probo, quòd temerarium: quia nullo uocationis Dei intuitu, nullaque eius approbatione, uiuendi genus quale libet sibi ipsi comminiscuntur. Probo, quòd sit ausus illicitus: quia nihil habet ipso-*

Cal. sect. 17. de uoto monastico.

rum conſcientia, quo ſe apud Deum ſuſtineat. & quidquid non eſt; ex fide peccatum eſt: ò quàm eſt infirma oratio, quo nullo labore, non multis mutatis uti poſſit & aduerſarius: quòd prudens ſit eius uotum, probo: quia excellentiſſimo illo uocationis Dei intuitu, quo nos ad ſe ſequendum accerſit, ſatisq; ipſius uerbo expreſſa approbatione uiuendi genus ſequimur, quod nobis unà cum apoſtolo ſuo ſummopere commendauit. ex quo etiam fit, ut multum habeamus & ſpei, & fiduciæ, quòd apud Deum ſe conſcientia noſtra ſuſtineat, & quòd promiſſa dabit, uireſque unicè, atque animos augebit, ut non illicitus, ſed omnino laudatus auſus noſter ab ipſo iudicetur. *Præterea monachi non Deo, ſed dæmonio ſe conſecrant:* quæ multo liuore & odio in ſtomacho pridem coxeras, nunc malitioſè egeris. ut enim phariſæi olim innocentiſſimum dominum; ſic nos hodie illius ſeruos ac domeſticos dæmoniis conſecratos calumniaris. maius illud erat, & longè importunius conuicium, quantò maior ac melior erat ille, quem probri ſacrilega ora inſimulabant: at maleuolentiſſimæ obtrectationis cauſſa non omnino uidebitur ab-
Ioan. 8. ſimilis rem diligentiùs conſideranti. illi dicebant, O' uilis homo nullius æſtimationis & dignitatis, quouſque legis & cæremoniarum Dei tranſgreſſor eris? quouſque abutêris noſtra patientia ò Nazarene? quid ex te audimus? obtrudis nobis nouam uitæ tuæ ſanctitatem, nouam doctrinæ tuæ ueritatem, cùm utraque ueris criminationibus ſit obuia. uita es Samaritanus, quouis apoſtata nequior, tua item doctrina ex diabolo eſt, cui te totũ Deus donauit. nos ſcimus ex lege & prophetis, quòd ſumus populus ſanctus, gens ſancta, ſacerdotale genus; nos ex prophetis & patriarchis ſumus, habentes teſtamentum & promiſsiones: tu uerò contra Dei expreſſum uerbum prædicas, nos nec ex patre Abrahamo, nec ex Deo eſſe. huiuſmodi erant illæ uoces, illæ probationes, quibus phariſæi probare uitebantur, Dei filium demoniis eſſe conſecratum, ac Dæmonium habere. iã audi lector, qualiter idem ipſe Satanas, qui pro regno ſuo ſtabiliendo nimiùm eſt ſolicitus, Phariſæorum mouit ora, quæ dæmoni ſacratum eſſe dicerent dominum uniuerſorum, nunc & Caluini lingua in eandem cantilenam in illius domeſticos utatur. *Dæmoniis,* inquit, *non Deo ſe ſacrant:* cur ita? *ad nouos ſimul & peruerſos, & uſqueadeo impios cultus ſeipſos aſtringunt, & Dei cultum profanis cæremoniis corrumpunt, atque una cum cuculla mille impiarum ſuperſtitionum laqueum ſubinducunt:* liceat non alia reſponſione ab illa, qua Chriſtus uſus eſt, breuiter cenſorij ſtyli mucronem retundere. Ego, ait, dæmo-
Ioan. 18. nium non habeo, ſed honorifico patrem meum: uos autem inhonoraſtis me. nos etiam Caluine, utcunquè Samaritani ſimus, utcunque peccatores, corruptiſque moribus; at hoc unum ſcimus, eos, qui uiuendi regulam nobis tradiderunt, Benedictum, Baſilium, Auguſtinum, Dominicum, Franciſcum, ceteroſque dæmonium non habuiſſe, ut ut nos filij ſui uiuamus. illi certè illius ſolius gloriam quæſiuerunt, qui nos genuit per cru-
Matth. 19. cem & euangelium, à quo uniuerſa illi in ſuos codices tranſtulerunt. Chriſtus dixit, Sunt, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum. ſicut ipſe docuit & commiſit; ita & iſti ſeruandum tradiderunt. ille dixit, Si uis perfectus eſſe, uende uniuerſa, & ſequere me: & habebis theſauros in cælis. hanc gloriam ecce quærebant hi, dum nihil
Ibidem. habere nos filios ſuos uoluerunt. ille dixit, Si quis uult uenire poſt me, abneget ſemet-
Luc. 8. ipſum, & ſequatur me. huius cæleſtis progenitoris gloriam quæſierunt quotquot ſanctis inſtitutis, ſcilicet ieiunio, orationi, abſtinentiæ, humilitati, taciturnitati, mortificationi perpetuò eos, qui ſe ſequi uellent, obligarunt. his porrò terminis uniuerſus monachiſmus continetur. ſit ille Franciſcanus, ſit Benedictinus, ſit Auguſtinienſis, ſit quicunque: (non enim apud nos diuiſus eſt Chriſtus, neque pro nobis aut Franciſcus crucifixus, aut Benedictus interfectus, aut Dominicus occiſus) impius'ne tibi cultus uirginitas eſſe uidetur? ſuperſtitio'ne abs te iudicatur eſſe euangelica paupertas? num dæmonio conſecratum dices tu, qui præfecto ſuo iuſta ac ſancta præcipienti obtemperet? num
Monaſtica omnia exercitia pietate ac uirtute plena. uniuerſas illas ſanctaſque uirtutes, quas ſuprà retulimus, abſtinentiam ſcilicet, ieiunium, ciborum delectum, orationem, humilitatem, abiectionem ſui, continentiam carnis, & concupiſcentiarum crucem, has, inquam, ſacratas uirtutes nimiumque Deo caras, quas incredibili amore anteſignani noſtri proſecuti ſunt, & uerbo unoquoque nobis, quaſi nobiliſsimum & paternum depoſitum ſuo tempore reſtituendum, ſummo ſtudio commendauerunt, abs te tam malè tractari patiemur, ut ceu profanas cæ-

remonias,

remonias, impias superstitiones, peruersum cultum, & si quod apud te his peius habetur, nomines, infames, & contamines? perge autem: confido enim, quód quasi per temporis puncta ista tua impietas, quam habes sic recoctam, sese magis ac magis exeret.

IAM QVAE uotorum species? *uirginitatem Deo perpetuam promittunt, quasi cum Deo antè pepigerint, ut se à coniugij necessitate liberaret*: quasi uerò Caluine magis illi cum Deo antè pepigerint, de quibus in euangelio dicitur, se castrasse propter regnum cælorum: & quibus consulebat Paulus, mulierem non tangere, & quibus optabat cælibatum. nũ hi, cum Deo antè pepigerunt, ut se à coniugij necessitate liberarent? *At non est, quòd caussentur, se non nisi gratia Dei fretos uotum hoc nuncupare*: quare non? mirum enim est, quòd cùm, uel te docente, unum sit uotum fidelium etiam infantium, quod in baptismo nuncupamus, cuius uoti formula, uel certè summa sit, Satanæ abrenuntiare, Deo nos in seruitutem addicere, non obsequi prauis carnis nostræ desideriis: ubi non obstat, quòd perfectam legis obedientiam, quam Deus à nobis exigit, nemo à se in hac uita præstare possit, quòd hæc stipulatio (ut tu respondes, & bene) in fœdere gratiæ sit inclusa, sub quo & remissio peccatorum, & spiritus sanctificationis continetur: in uoto tamen perpetuæ continentiæ dicere non liceat, nos non nisi Dei gratia fretos uotum hoc facere. Video, quid pro discrimine afferas, cùm ipse, inquis, non omnibus dari pronuntiet, fiduciam specialis doni concipere non nostrum est. at Caluine, quid respondebis Basilio, dum ait, Donum hoc non supra te est, nec procul positum, sed iuxta te, si uelis apud te manere, & cum Dei fauore tibi paratissimo per uitam sabbathum agere? quid Chrysostomo dicenti, Sufficit bonorum spes, ut etiam pericula contemptim aggrediamur, quantò magis ut tantæ uirtutis labores (loquebatur de perpetua uirginitate) cum Dei gratia fortiter feramus? quid renuntiabis Augustino, qui consecutionẽ huius doni labori nostro & liberi arbitrij operibus & gratiæ tribuit? is enim, uersans illud, Non omnes capiunt uerbum istud. Non, inquit, omnes capiunt uerbum istud, sed quibus datum est, sic uolunt, ut impleant quod uolunt. itaque hoc uerbum, quod ab aliquibus non capitur, & quod aliqui capiunt, & donum Dei est, & liberi arbitrij. quid rescribes Isidoro, auctori plurimi nominis inter ecclesiasticos, asserenti, A' Deo datur continentia, sed petite, & accipietis? quid sancto patri Cyrillo prohibenti, ne de carnis nostræ infirmitate conqueramur, nec uelimus dicere, quia uolumus continenter uiuere, sed non possumus? Nullus, inquit, continenter uiuere uoluit, qui non posset. at uerò si tu, ait, das stimulos carni tuæ, tu eã aduersum spiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus satias, uino nimio inũdas, omni mollitie palpas, & ad illecebras nutris; quereris que pòst, Dei de te donum non habere. Vereor, ne me uita deficiat, si ex patribus pro patribus hîc argumentari uellem. satis nunc sit ostendisse, utcunque pulchrum illud continentiæ donum, (quod sine sudoribus acquiritur, non tamen, ut credo, sine sudoribus conseruatur) non omnibus datum sit: attamen si continentiæ, per quam ferè omnes sancti cælibes perfecerunt, & de carne triumpharunt, radicem & initium expendas; eam gratuitam esse reperies, quando omne donum perfectum de cælis uenit. quòd si ipsius complementum & perfectionem spectes, procul dubio cognosces, non nisi sudoribus & exercitiis & Dei speciali auxilio illam perfici. nunquam sic à carne nostra nos inquietari sentimus, & in tam inexplicabiles angustias redigi, quòd, nisi ad coniugij opem, quò confugiamus, non simus habituri, quasi uirtute sola coniugij possimus difficilẽ tyrannidi resistere. igitur ipsa Dei gratia hanc coniugij necessitatem nobis radicitus succindit, funditusque euacuat, modò sancta adsint exercitia, quæ continentiam nutriant, foueant, & unicè conseruent. porrò fiduciam tam præclari doni non concipere, animi quidem exigui, nimiumque diffisi est. *At certa, inquis, Dei uocatione citantur ad coniugium, quibus continendi facultas denegatur. si igitur non proficiunt, ne remedium, quod ipsis offertur, contemnant*: primùm, quando, & ubi, quæso mihi respondeas, in euangelica lege Dei præcepto quisquam ad coniugium citatus est? deinde, qui sunt isti, qui ad coniugium citantur? deinde, de quibus dictum putas, melius esse nubere, quam uti? quid si à principio nascentis ecclesiæ, semper à sanctis hoc intellectum probauero, ut,

De perpetuitate uoti monastici.

Matth. 19. quòd donum castitatis sit Dei donum.

Donum gratuitum semper in uoto cõcluditur, nõ minùs, quàm in baptismo.

Basil. lib. de uirgin.

Chrysost. hom. 36. in Gen.

Aug. de lib. arb. cap. 4.

Isid. de sum. bon. c. 40.

Cyr. lib. 9. super Leuit.

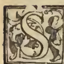
1. Cor. 7.

Tertull. in lib. de monogamia. Hieronymus aduersus Iouinia. lib. 1. Aug. serm. 60. ad fratres in eremo. Epiphan. impugnans Angelicorum sectam. Ign. in epist. ad Antioch. Clemēs in epist. 5. ad fratres Hierosolymit. Cyprian tracta tu de habitu uirgin.

quoties de coniugio Paulo sermo foret, eo potissimùm loco ad Corinthios septimo iuxta indulgentiam non præceptum fuisse locutum? quid si uerbum illud, Nubat in domino, ostendero testimoniis patrum, qui propè æquales fuerunt sanctorum apostolorum, minimè ad uirgines, aliasque Deo perpetuo continentiæ uoto sacratas mulieres pertinere? deinde, quid dicet iste, si docuero eum, per uerbum illud, uri, intellexisse semper ecclesiam, non libidinis incendium, molestiamq; pati solùm, (nam & in eremo eiusmodi incendia in corpore suo experiebatur uir ille nunquam pro dignitate laudatus Hieronymus) sed importunis illis libidinibus uinci? non referam omnium uerba, ne longiùs errem, præsertim cùm omnes in hoc unum conspirent, quòd hi, qui uoto se constrinxerunt asseruādæ perpetuæ continentiæ, non ad coniugium iam, sed ad ieiunia, orationes, lacrymarum profusionem, atque cetera exercitia pietatis, & religionis ab apostolo citantur. in alios uerò nullam apostolus legem fert, sed tantùm quasi indulgens, ut quod malum est, euitet, nempe uri, ad matrimonium, quod utiq; bonum est, ille confugit. ita interpretatus est Tertullianus, ita interpretati sunt Epiphanius, Syrus Ephren, Clemens Romanus, Ignatius, Athanasius, Hieronymus, Augustinus, Cyprianus, Chrysostomus, Oecumenius, Theodoritus, innumerique alij. quare mirari nunquam desino istam tuam non certè humanam cōtumaciam & superbiam: quia sic omnes præ te uno contēnis, & quasi pro nihilo ducis. At dices lector, Fortè hæc non legit Caluinus, fortè hæc nunquam audiuit. nihil profectò quidem minus: singularis quædam est hominis insolentia, non ignorantia, quæ istum, ut uides, in omnem errorem præcipitat. quod ut diligenter, penitusque cognoscas, faciam, ut & hoc ex ipsius ore audias. *Fateor*, inquit, *ab ultima memoria hoc fuisse obseruatum, ut se alligarent continentiæ uoto, qui totos se domino dicare uellent: fateor certè antiquitus receptißimum fuisse hunc morem:* quid igitur antiquitati respondet? ostendi, nulla re minùs, quàm ignoratione rerum hîc istum laborare; iam ostendo nulla in re magis insolenter & superbè se gessisse, quàm in hac. *Sed eam ætatem sic ab omni uitio liberam fuisse non concedo, ut pro regula habendum sit, quidquid tunc factum est. & paulatim irrepsit inexorabilis illa seueritas, ut post conceptum uotum nullus pœnitentiæ locus fieret:* non paulatim irrepsit, (ut ab hoc posteriore exordiar) sed magis ab ipsis apostolorum temporibus, semper uitio & peccato uertebatur, post eiusmodi uotum cōceptum, inde animum retrahere, &, tanquam pilam, ut dicitur, retorquere. hæc una omnium sententia erat, quam ab euangelio se fuisse mutuatos sancti ubique clamabant. Sed de hoc nihil addam. uenio ad illud quod sine stomacho audire non possum. *Non concedo*, ait Caluinus, *eam ætatem ab omni uitio liberam fuisse, ut pro regula habendum sit, quidquid tunc factum est;* non hîc exaggero incredibili animorum consensu diuinaque penitus concordia in eam regulam, quam iste sequendam esse non concedit, omnes ætates consensisse: nihil sit hoc.: nihil etiam ualeat, quòd illi patres eam regulam in apostolos reiecerint, cuius fuisse auctores, & sectatores plerique illorum scripserūt: nihil, inquam, horum quidquam ualeat, do: sed heus tu, num fungos, & truncos, stipites, atque saxa omnes mortales esse arbitrare, ut tuæ unius sententiæ tot labores, tot bene acta, & scripta committere uelint? num id tantùm, quod ex tam multis tuus censorius stylus probauerit, quasi Apollinis oraculum nobis habendum est? non quòd patres id dixerint, sed quòd idem censendum tuo calculo decreueris? nū etiam illud neminem probaturum existimas, quod tu semel non concesseris, quamuis id tota posteritas ab ultima memoria & probarit, & concesserit? ò stultam & importunam hominis arrogantiam, attollentis se, & quasi in digitos se erigentis supra se. sed, cùm maiores illi hæc, quæ nunc ipse non concedis, scriberent, censorem iam te fore uerebantur: iccirco eam regulam de perpetua continentia seruanda post uotum conceptum, & uitæ suæ exemplo uehementer in nostris sensibus affixam reddere curauerunt, & aduersum quoslibet nouos magistros firmiùs apostolicis sententiis munierunt.

Caluinus fatetur ueterem fuisse in ecclesia usū uouendi Deo perpetuam continentiam.

Cypriani sententia de uirginibus Deo dicatis planissimè explicatur; Basilij, Hieronymi, Cyrilli, & Augustini uerba super ea ipsa re referuntur; monialium monasteria esse antiquissima, historiis ostenditur; Pauli locus 1. ad Tim. 5. iuxta sanctos dilucidatur. Cap. XIX.

SED unius sanctissimi Cypriani uerba pro se Caluinus nobis obiicit. quid faceret, arbitraris, si multos aut Cyprianos, aut Augustinos haberet, quos contra antiquam regulam posset producere, postquam tanti martyris gloriæ inuidens, non minùs adimit de uerbis illius, quàm de sanctitate & maiestate detrahit? opponit itaq; Cypriani uerba in hunc modum, *Si ex fide dicauerunt se uirgines pudicè & castè, & sine ulla fabula perseuerent; ita fortes & stabiles præmium uirginitatis expectent: si autem perseuerare nolunt, uel non possunt, melius est, ut nubant, quàm ut in ignem suis deliciis cadant. Quibus probris non lacerarent nunc eum, qui continentiæ uotum tali æquitate temperare uellet? longè ergo ab illo uetusto more discesserunt, qui non modò nullam admittunt moderationem, aut ueniam, si quis præstando uoto impar deprehendatur; sed grauiùs peccare nullo pudore pronuntiant, si accepta uxore carnis intemperantiæ medetur, quàm si scortando corpus & animam contaminet:* antè, quàm illa uerba, quæ ex Cypriano decerpsit Caluinus, expendam, referam eiusdem gloriosi martyris alia, quæ ad sancti mentem assequendam hac in parte conducere mihi uisa sunt. ait enim libro de habitu uirginali post multa, quæ mirum in modum totam de sacro cælibatu doctrinam confirmant, Dum ornari cultiùs, dum liberiùs euagari Deo dicatæ uirgines uolunt, esse uirgines desinunt, furtiuo dedecore corruptæ, uiduæ antè, quàm nuptæ, non mariti, sed Christi adulteræ, quàm fuerant præmiis ingentibus uirgines destinatæ, tam magna supplicia pro amissa uirginitate sensuræ. hîc Christi adulteras uocat, quotquot Deo dicatæ uirgines uirginitatem amittūt. prope uerò finem, uirginitatis professionem iteratam natiuitatem uocat, per quam anima rursus sanctificatur. iam totus sum in appendenda Cypriani sententia, quæ illa epistola undecima continetur. Cypriani igitur uerba quidam de secta Lutheranica multùm facere ad suæ caussæ statum putant, super relaxatione uoti propter incontinentiam in uirgine Deo dicata: cùm tamen uir sanctus, si epistolæ argumentum appendatur, & simul uerba numerentur, non de uirgine loquatur iam Deo dicata, & Christo sponso suo uelata, & quæ iam in illius transiuerit potestatem, sed de ea, quæ proposito duntaxat, & probatione Christo debet quodammodo esse dedicata, prout sunt illæ, quas moniales appellare solent nouitias, propterea quòd sunt in eo anno, qui datus est illis ad probationem, ut in illo experiri uires suas queât, & uidere, an sentiant se idoneas ad uotum castitatis seruandum. de his ergo dicit diuus Cyprianus, quòd si perseuerare nolunt, uel non possunt, melius est, ut nubant, quàm ut in ignem deliciis suis cadant. istæ enim sunt illæ uirgines, de quibus Paulus ait, Si nupserit uirgo, non peccauit. quò uerò palàm indicaret, non se de uelatis uirginibus id statuisse, sed de his, quas diximus; apertissimè de eis uirginibus, quæ uirginitatem suā Deo iam uouerant, circa eiusdem epistolæ calcem in hunc modum affirmat, Si superueniens maritus sponsam suam iacentem cum altero uideat, non'ne indignatur, & fremit, & per zeli dolorem fortasse & gladium in manu sumet? Christus ergo dominus & iudex noster, cùm uirginem suam sibi dicatam & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernat, quàm indignabitur & irascetur? quas pœnas incestis huiusmodi coniunctionibus comminatur? & paulò pòst, Si autem ex eis aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pænitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est. Hæc Cyprianus. Ne ergo illum secum pugnare dicamus, necessariò fateri oportet priora illius uerba de uirginibus, quæ uirginitatem non dum uouerant, intelligenda esse; posteriora uerò de aliis, quæ se uoto Deo astrinxerunt. accedit etiā, quòd prope sæculum Cypriani fuit celebratum concilium Elibertinum, cuius & Caluinus aliàs honorificè meminit, circiter tempora concilij magni Nicæni coactum, Siluestro

Obiect. Cal. ex Cypr. epist. 11.

Cypr. uirgines Deo dicatas, si uirginitatē quo quo pacto amittant, Christi adulteras uocat.

Cyprian. lib. 1. epist. 11. ad Pōponium.

1. Cor. 7.

papa ad Romanæ ſedis clauum ſedente: hoc, inquam, concilium de uirginibus Deo conſecratis canonem hunc ſtatuit, Virgines, quæ ſe Deo dedicauerunt, ſi pactum perdiderint uirginitatis, atque eidem libidini ſeruierint, non intelligentes quid amiſerint, placuit nec in finem dandam eis eſſe communionem. hæc canon ille decimus tertius, ac mox ſequitur decimus quartus de uirginibus ſæcularibus. Hæc autem pro Cypriano dixiſſe ſufficiat. Quia uerò longè in hac parte à uetuſto more nos diſceſsiſſe criminaris, explicabo breui, quàm ſit hîc pro nobis antiqua eccleſiæ conſuetudo. ſanctus ſiquidem Silueſter in concilio, quod Romæ habuit ducentorum octoginta trium patrum tam ex Oriente, quàm ex Occidente, tempore Conſtantini Magni, in duobus ſtatutis perpetuæ continentiæ uotum expreſsè confirmat. quorum priore, nempe decimo, ſtatuit, ut nullus epiſcoporum ſacratam uirginem benedicat, niſi eam probauerit per uiginti ſeptem annos: quia tunc probatur pudicitia uera, cùm per tot annos uerè fuerit cuſtodita: ut ſic uncta uertice ad Chriſti nuptias introduci meritò ualeat. iubetur nihilominus ibi, ne monachorum ſchemata, hoc eſt, uota ante uigeſimum quintum annum fiant, ut uel ſic euitentur ſcandala. qui ſanè canon unicè, quæ ex Cypriano beatiſſimo retulimus, confirmat. alterum uerò ſtatutum Silueſtri ad clericorum cælibatum pertinet. diuus Baſilius in ſerm. 4. exercitament. & ſerm. de renuntiatione uitæ, deſertores huius uoti reos æternæ damnationis declarat, libro uerò de uirginitate, adulteros eos uocat, qui nuptiarum prætextu Deo dicatas uirgines ſibi copulant. meminit & iuramenti, quo uotum continentiæ firmari ſolet, Hieronymus non uno, ſed pluribus locis. egregium quoque de uotis monaſticis legere poteris teſtimonium, & apud Cyrillum, & apud Auguſtinum antiquitatis facilè principes. Sed quid tam diu inter eos homines demoramur, qui etſi ſancti, homines tamen erant, atque errare proinde poterant? non ſatis tibi ſufficere poterit in rem hanc Caluine, quod de nonnabus illis ſanctus Chriſti apoſtolus, electionis uas præclarum, dicebat, primam fidem irritam feciſſe? non uides, ſub apoſtolis uſitatum fuiſſe tale uotum? uerùm audiamus, quo pacto locum illum interpreteris, immo magis corrumpas. Primùm omnium de ſolis illis uiduis Paulum loquutum eſſe dicis, quæ ſemel in publicum miniſterium receptæ nuberēt. deinde eiuſmodi uiduas, quæ ſeſe ſuaſque eccleſiæ operas addicerent, & ſimul perpetui cælibatus legem ſuſciperent, ullam religionem ſe in eo ſtatuiſſe negas; ſed quoniam niſi ſui iuris & iugo marirali ſolutæ functionem illam ſuſtinere nō poſſent. & ſic negas alia ratione illas profeſſas eſſe cælibatum, niſi quia coniugium cum ea, quam ſubibant, functione minimè conueniret; nec ſe ad cælibatum aſtricturas, niſi quantum uocationis ſuæ neceſſitas tuliſſet. præterea non ita obligatas fuiſſe ſentis, quin & illis tunc quoque ſatius eſſet nubere, quàm uel carnis aculeis (ſic enim interpretaris uerbum, uri) incitari, in aliquam prolabi neceſsitatem. quarto rurſum loco, quòd ſi data fide eccleſiæ ad nouas nuptias confugiſſent, ubi nulla eas neceſſitas urſiſſet, nihil aliud hoc fuiſſe, quàm Dei uocationem excutere concedis. ut uel hac ratione talibus deſideriis laſciuire eas in Chriſtum Paulus dixerit. & uſqueadeo, inquis, fidem datam non ſeruabant, ut & primā fidem irritam fecerint. Quòd ſi abs te quæramus, quæ ſit prima hæc fides: ultimò reſpondes, quam eccleſiæ præſtiterunt, immo etiam, quam in baptiſmo Deo promiſerunt. hanc illæ uiolabant, & irritam reddebant, tum quòd in illa fide præſtita & hoc includatur, quòd quiſque uocationi ſuæ reſpondeat; tum etiam quòd in baptiſmo ſatanæ renuntiemus, ac Deo nos in ſeruitutem addicamus, ut nunquam obſequamur carnis noſtræ deſideriis. illæ ergo & hanc fidem uiolabant, quòd ueluti amiſſo pudore omnem deinde honeſtatis curam abiicerent, ad omnem laſciuiam & petulātiam ſe proſtituerent, licentioſa diſſolutaq; ulta, ac nihil minùs, quàm Chriſtianas mulieres præſeferrent. ita non ſolùm peccaſſe, eccleſiæ fidem datam fallēdo; ſed à communi piarum mulierum lege deſciuiſſe, Paulus ibi conſtanter affirmat. Vniuerſa hæc tu comminiſceris ſine auctore & cauſſa, non alia ratione, niſi quia ferre non potes, quòd uotum cælibatus pro cultu æſtimetur. ſed, ut ſuperiora illa omittamus, tantùm refert hîc obſeruaſſe, quomodo ueteres locum hunc Pauli interpretati ſint. Chryſoſtomus, Oecumenius, Theophilactus, Fidem interpretantur διαθήκην, id eſt, pactum; Epiphanius ἐπαγγελίαν, id eſt, promiſſionem; Ambroſius profeſſionem; Auguſtinus uotum. lege Epiphanium in libro ſecundo contra hæreſes cap. 48. uide, te obſecro lector, Auguſtinum de ſancta

Silueſter in cōc. Rom. can. 10. & 19.

Can. 19.

Hier. de regul. monendi c. 2. & in epiſt. ad Ruſtic. & in epiſt. ad Suſannam. Cyr. ſuper illo Leuit. 19. Sancti eſtote. Aug. & epiſt. 45. ad Armētariū, & Paulinam eius uxorem. et ſuper illo pſal. Vouete & reddite.

1. Tim. 5.

sancta uirginitate cap. 33. eundem de adulterinis coniugiis libro primo cap. 14. de uiduitate cap. 8. in psal. 75. reliquos etiam interpretes in commentariis loci huius: reuolue omnes, quotquot illi sunt, Latini & Græci. antiquiores enim, ac recentiores, per fidem datam, nō fidem, qua euangelio creditur, intellexerunt, non ad fidem in baptismo præstitam, non ad ecclesiæ ministerium, cui se addixissent, retulerunt; non lasciuiam, non petulantiam, ad quam istæ præ ceteris se prostituerunt, interpretati sunt; non licentiosam dissolutamque uitam, cui super alias se ipsas exposuisse uiderentur, explicuerunt: sed fidem, pactum, fœdus, promissionem, professionem, uotumque continentiæ perpetuæ id esse apertiùs explanarunt. religiosè etiam obseruarunt, non tam uiduas eo loco notauisse, quæ ab ecclesiæ ministerio sic defecissent, de quibus paulò antè statuerat, ne minus 60 annorum uidua deligeretur in operibus bonis, testimoniū habens, quàm in adolescentiores omnes desæuisse, quæ in morem equi bene pasti, ceterorumq; iumentorum cum pabulo ferocientes, uoti sui (in quo non minimam partem diuini cultus ueteres illi collocabant) habenis abruptis, suopte arbitrio ferebantur.

Paulus de his uirginibus loquebatur, quæ Deo uirginitatē suam uouerant.

QVAERIS à nobis, quî trahere nobis licuerit locum suprà memoratum Pauli ad moniales? si pacificè de hoc tu nos percunctaris, respondebimus summa cum facilitate, ideo id nobis licuisse, & quòd antiquioribus illis ad uirgines & ceteras feminas, quæ se semel Christo sacrassent, locum illum trahere licuit; & quòd apostolus Paulus grauiter eo loco atque acerbè eas uiduas urgebat, quæ Christo datam fidem fefellissent, atque turpiter uiolassent. immo uerò antiqui patres super hoc ipso Pauli uerbo id, quod retulimus, non modò protulerunt, sed etiam quasi unus esset omnium & stylus, & sensus, una mente in rem hanc consenserunt, scilicet quòd, cùm in omnibus negotiis fidem fregisse homini perfidiosum & nefarium æstimetur, & iurè quidem, hîc uerò, ubi cum Deo negotium agitur, impium & sacrilegum. trahunt Caluine, & non ex torto (ut dicitur) collo, sed aptissimè uniuersi ecclesiastici scriptores eum Pauli locum ad Deo dicatas uirgines: licuitque illis per omnem ætatem, & nobis, quòd istud sæculum omnium infelicissimum uobiscum teneamus, nitio uertetur, & sceleri dabitur, si ad moniales traxerimus? *At tunc creabantur, inquis, diaconissæ, non ut cantationibus, aut murmure non intellecto Deum demulcerent, reliquum temporis uiuerent otiosæ; sed ut publico ecclesiæ ministerio erga pauperes defungerentur, ut omni studio, sedulitate, diligentia in officio caritatis incumberent: quæ non uouebant, cælibatum, ut cultum inde aliquem Deo exhiberent, quòd à nuptiis abstinerent; sed tantùm quòd essent ad exequendum suum munus expeditiores. denique non uouebant, uel ineunte adolescentia, uel medio adbuc ætatis flore, ut serò postea experimento discerent, quantùm se in præcipitium dedissent: sed cùm omne periculum superasse uiderentur, non minùs tutum post annos sexaginta, quàm sanctum uotum Deo nuncupabant:* iam tunc ab ipsis primis apostolorum temporibus creari solitas non modò diaconissas, uerùm etiam uirgines, quæ se Deo totas sacrarent, aut in perpetua continentia uiduas, psalmodiæ deditas, hymnis & canticis noctu diuque uacantes, obedientiam sectantes, perpetuum cælibatum, gratissimum Deo de corpore suo sacrificium libantes, abstinentiam cum ciborum delectu obseruantes, longa ieiunia & humicubationes, uarias insuper afflictiones in corpore suo perferentes, in orationibus frequentes, uigiliis instantes, ab hominum frequentia & consuetudine longè distantes, satis litterarum ecclesiasticarnm monumentis traditum nobis esse, si legere libuerit, intuebimur. quid? nult'ne Caluinus, ut quæ ex Philone Iudæo longè doctissimo de Marco sanctissimo euangelista, & Alexandriæ ecclesiis Eusebius in sua ecclesiastica narratione refert, nos legisse dissimulemus? ubi certè, cùm sæpe contingeret in eum sermonem incidisse, qui de mulierum illarum continentia erat, nec diaconissa ab ipsis nominatur, nec ab eo uiuendi genere (tenebantur siquidem illæ perpetuæ continentiæ legibus, iuniores ante sexagesimum annnm, ut uult Caluinus) arcebantur; nec mediocrem cultū se in eo Deo exhibere arbitrabantur, si, hoc uno præstito, non ad publica ecclesiæ munia exequenda, sed ad castissimi sponsi amplexus subeundos expeditiores sese reddidissent. ut uel in eis hoc fuerit commendatissimum, quòd ætatis & pudicitiæ suæ florem filio uirginis, & uirginum flori non minùs tutò, quàm sanctè nuncupatint. uult etiam, ut nescire nos simulemus illud, quòd Abdias, Babyloniæ episcopus, ab apostolis ordinatus, de Matthæo sanctissimo narrat, qui Ephigeniam uirginem adolescentulam, non sexage-

Obiectio Cal. sect. 18.

Obiectio Cal.

Monasteriā monialium antiquissima.

Euseb. lib. 1. c. 16. 17. 18.

Abdias lib. 7. apost. hist.

nariam diaconissam, Christo cælesti sponso cælibem dicauit. quam ob caussam cùm Deo sacratam atque uelatam adolescentem regni successor Hirtacus deperiret, postularetq; sibi coniugem designari, nec à glorioso Christi euangelista id impetrare posset, Dei apostolus ne illa concepti uoti, & pòst fracti, apud Deum reus haberetur, maluit è uita ad Christum cum triumpho proficisci, quàm quòd ipsa à suo instituto transuersum unguem discederet. Porrò legimus, iam complurium etiam uirginum præclarum exercitum cum Ephigenia agnum se secuturas instituisse, quocunque ille duceret. Olim ante longissima quidem tempora, Socrates inquit, uirorum ac mulierum monasteria initium in Aegypto sumpserant, amplificata uerò & aucta sunt per uirum Deo dilectum nomine Ammum. hic cùm multa ad sponsam iuuenem & uirginem de continentia perpetua ex Paulo disseruisset, persuadet ei, ut antè, quàm congrederentur, mundanæ uitæ renuntiarent. & positis his pactis, non diaconissa sexagenaria creata, & publicis officiis destinata, sed iuuenis uirgineo flore perfulgens cum uirginitatis suæ & pudicitiæ fideli custode Ammo sanctißimo ad montana Nitræ sese confert. atque post pauca, pudicitiæ amans coniux neophyta, & impollura ad hunc modum Ammũ alloquitur, dicens, Non est decorum, ò adolescentiæ & pudoris specimen uerè pulchrum, ut cùm castitatem profitearis carè & sanctè coniux, mulierem in tanto tugurio uideas. quapropter si placet, separatim monasticam uterque uitam ducemus. placent hæc pacta utrique, & separati à se inuicem reliquam uitam sic ducunt, ut utrinsque uiuendi institutum admodum multi imitarentur, ac Nitreæ montana, & Scythiæ, paulatim monachorum & sacrarum uirginum separatim uitam angelorum degentium multitudine referta foret. Hactenus ex Socrate locuti sumus. Sed quid ego parua percurro, & non illa ingentia potiùs exequor? cur immoror his, & nõ festino ad maiora? Alexandriæ, uictore Athanasio, post crebra certamina, quibus numerus palmarum responderent, laboribus soluto, & inquietam ac liberam uitam digresso successit Petrus Alexandrinus. Sed ipse admirationis dignus Petrus hæc de uirginibus in monasterio suo tempore cõclusis quadam in epistola sua narrat, Nam in ecclesiam, quæ Theone uocatur, introgressæ copiæ (loquitur porrò de Palladio prætore Valentis, qui Arrianis impensè fauebat) pro uerbis grauibus, simulacrorum laudes personabant; pro lectione sacræ scripturæ, turpes plausus manuum, & fractas fœdè uoces edebant. contumelias uerò eas erga Christi uirgines usurpabant, quas memorare lingua non sustinet, ob turpitudinem. Sed isti, qui essent iræ uasa comparata ad interitum, curuato naso obscenos per nares sonos, quasi, ut ita dicam, de aquæ fistulis eiaculantes, discerpebant uestes sanctarum Christi uirginum, quarum religiosa exercitatio angelicam quandam imaginem repræsentaret. atq; ita, sicut natura tulerat, nudas per urbem totam Deo sacratas illas, quasi triumphantes agebant, illudebantque cum obscœnitate pro arbitrio suo; erantque omnino crudelia & barbara omnia. quòd si quis misericordia motus dehortatione sua obsistere auderet, uulneratus discedebat. uerùm, ò rem calamitosam, mulris illarum uis uitiumque oblatum; quarum nec sepulturæ corpora mãdare concedebatur. mulra itaq; etiamnum queritantibus parentibus corpora non comparent. Hæc & his plura apud Theodoritum Cyrensem S. Alexandrinus Petrus: quam certè historiam recitandam hîc diligenter curaui, non ut probarem tantùm, quàm sit uetus mos uirginibus consecrandi se Deo, qua una in re negotij huius summa tota consistere uidebatur; uerùm etiam, ut ostenderem eadem nostro hoc sæculo rabie furere Satanam in uirginalem ipsam pudicitiam, atque olim atrocissimè ferocierit. Si ipse ex tam multis istorum sceleribus uel parua percurrere ueraci & si minus eleganti oratione uellem, certò scio, quòd admiratione perciti manebunt lectores, diu nobiscum exanimati, ac stupentes cogitatione mansuetudinis domini, longanimitatem atque patientiam Dei admirati, qui non funditus istam hominum sentinam euerterit, penitusque perdiderit. enimuero (ut nos aliquando proferemus) nec facta, nec audita sunt in diebus patrum nostrorum, quæ in uirginum monasteriis, immo super altari ipso isti impij perpetrarunt. Verùm quid hîc ego ago? fracta naue de mercibus disputo. hæc patimur, & non intelligimus Antichristum appropinquare? quem dominus IESVS Christus interficiet spiritu oris sui. Sed quoniam non historiam texere hîc statui, pro qua meritò explicanda & Thucydides & Sallustius muti sint, unde semel sum digressus, libens eò reuertar.

Socrat. in hist. lib. 4. c. 22.

Theodor. lib. 4. c. 20. 21. 22. ex Pet. Alex.

Vis tempore Valentis Alexandriæ monialibus illata.

Postquam

POSTQVAM infelicem satis Iuliani imperium finem habuit, communi sententia (inquit Sozomenus lib. 6. cap. 3. histor.) exercitus principatum Iouinianus accepit. hic pius & Christianus Imperator, ut qui re ipsa cognosceret, res imperij diuina ultione cōtra illum alium exerta, qui ante ipsum imperauerat, miserè affligi, absque ulla cunctatione præsidibus scripsit, ut congregatis in ecclesiis fidelibus, Deum accuratè colerent, & quòd sola Christiana fides apud subditos in honore seruanda esset. restituit etiam ecclesiis, clericis, uiduis, & sanctis Deo sacratis uirginibus quæcunque antea ad commodum & honorem religionis à Constantino ac filiis eius dono data, uel sancita, & postea sub Iuliano adempta fuerant. promulgauit nihilo secius edictum generale ad eum, qui potestatem præsidis prouinciarum administrabat, quo præcipiebat, ut capite plecteretur, qui sacram uirginem ad nuptias solicitare tentasset, uel impudicè tantùm aspexisset, ne dum rapere conatus esset. tulerat autem eam legem propterea, quòd flagitiosi quidam eiusmodi uirginum nuptias sub imperio Iuliani usurpauerant, quos uel ui, uel persuasione corruperant. sicuti turpis concupiscentia talia præsumere non ueretur, dum religio malè constituta impunitatis securitatem pollicetur. Hactenus Sozomenus de Iouiniano Cæsare. ubi Caluine non legis, qui sexagenariam diaconissam, sed qui sacrā uirginem ad nuptias solicitare tentasset. deinde, quid poterat accommodatius dici in nouum istud uestrum euangelium, in quo tu Lutherum, Carolostadium, ceterosque apostatas ex animo defendis, quòd cùm monachi ipsi fuissent, moniales sibi in uxores duxerunt; quàm illud, Religio malè instituta impunitatis securitatem pollicetur?

PORRÒ antiquissima habita fuisse & frequentissima uirginum Deo dedicatarum monasteria, è quibus ad sæculum non iam ampliùs reuertendi sine dedecore & scelere ulla potestas foret, mirùm quàm passim ex ueris historiis occurrat. ex Auxento, qui fuit tempore concilij Chalcedonensis, cuius historia per Simeonem Theophrastem congesta est; ex Basilij Magni scriptis; ex enarratione, quam Gregorius Nissenus de Macrina utriusque & Basilij, & Nisseni carissima sorore contexuit; ex innumeris Hieronymi locis in uitam Leæ abbatissæ ad Marcellam, in opere de uitando suspecto contubernio, in epistola ad Susannam, & alibi sæpe; ex Augustini uita, instituto, & doctrina; ex diuo Gregorio in dialogorum libris. & audet nunc iste dicere, uniuersam ætatem corrigens & emendans, solis diaconissis, sexagenariis quidem illis, eiusmodi uotum de perpetua continentia seruanda licitum fuisse? & hoc quidem, non ut cultum inde aliquem exhiberent Deo, quòd à nuptiis abstinerent; sed tantùm, quòd essent ad exequendum suū munus expeditiores? tibi rectè quidem obiectabit antiquitas Caluine Theocritum illud, Dic age, si quid dicis, & hospes, ut unde profectus, uiuus eò redeat, permittito. sic & nos hodie tibi commodè & oportunè satis dicemus, ferocienti in ecclesiasticum morem, quem cum apostolico lacte suximus, Eia sine homines uiuere.

Ante tempora Basilii, Gregorii Nisseni, Athanasii, Hier. Aug. aliorumq́; monialium monasteria habebantur.

Theocr. in Hodeporis.

AT VERÒ quod de diaconissis obiicis, aut nihil, aut parum certè tuam caussam iuuat. est porrò locus ille Pauli totus, quemadmodum & Græci, & Latini interpretantur, de uiduis, quas omni auxilio destitutas suscipiebat ecclesia alendas, & quibus prouidebant diaconi de bonis ab ecclesia in pauperes collatis, intelligendus. in hoc uno uniuersus contextus Pauli consentit: ait enim, Viduas honora, quæ uerè uiduæ sunt. hoc est, quæ omnium suorum auxilio destitutæ, quæ manibus laborare non possunt, quas paupertas debilitat, ætas conficit, sine spe futuri uiri, quibus Deus solus spes est, & omne opus oratio. ex quo intelligitur, Hieronymo obseruatore, nihil sibi posse annorum puellarium teneritudine uiduam blandiri, quod nō minùs sexagenariam eligi præcipit. nec enim innuptas, aut iuuenculas cogit, ut nubant, qui de nuptiis quoque loquitur, Tempus breue est, superest, ut qui habent uxores, sic sint, quasi non habeant. sed de his uiduis disputat, quæ ecclesiasticis nutriri debent alimentis. nam his, quæ suorum substantia nutriuntur, & quæ filiorum, aut nepotum ceruicibus imponuntur, imperat, ut discant domum suam colere, & remunerari parentes, satis commodè eis tribuere, ut non grauetur ecclesia, sed possit his uiduis, quas descripsimus, ministrari. Ergo adolescentulas uiduas, non ad nuptias secundas, uel tertias Paulus hîc amandat; sed, exceptis his, quas excusat infirmitas, uel suo labori, uel liberorum ac propinquorum ministerio ceteras delegat. honor autem in præsentia aut pro eleemosyna, aut pro munere

De diaconissis.

Vera expositio Pauli 1. ad Timot. 5.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Math. 5. munere accipitur: ut est illud, Presbyteri duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in uerbo & doctrina. & iu euangelio dominus differit mandatum legis; in quo dicitur, Honora patrem tuum & marrem tuam. non in uerborum sono, qui inopiam parentum cassa poteſt adulatione fruſtrari, ſed in uictus neceſſariis debere intelligi. apoſtolus igitur pauperes uiduas ſexagenarias in perpetua continentia manentes, pudicas, non niſi unius uiri uxores, in operibus bonis teſtimonium habentes, quæ filios educauerint, quæ peregrinos hoſpitio receperint, quæ ſanctorum pedes lauerint, quæ tribulationem patiētibus ſubminiſtrauerint, quæ omne opus bonum ſubſecutæ fuerint, has, inquam, ru ô Timóthee catalogo uiduarum aſcribes ab eccleſia alendas, ceteras uerò iuniores, quæ nulla debilitate franguntur, fac laborent ſuis manibus, ne grauetur eccleſia, & poſſit anus uiduas ſuſtentare. Hæ dicebantur eccleſiaſticæ uiduæ, hæ caſtæ uocabantur, & nonnæ, (ut auctor eſt Hieronymus ad Euſtachium de cuſtodia uirg.) hæ ab eccleſia ſuſtentabantur, hæ iu eccleſiaſticam incumbebant diſciplinam. certo enim & peculiari modo ſuo uoto aſtrictæ uiuebant. ſpectata igitur erat iu his uiduis paupertas, deſolatio, & ætas. unde Paulus conuenientiſſimè eo loco adiecit, Adoleſcentiores uiduas deuita. interpretatur Chryſoſtomus, reiice, ne ſuſcipias alēdas: idem Hieronymus: Theodoritus etiam Cyrenſis epiſcopus obſeruari ſumma diligētia præcipit cauſſam, ob quam in uiduarum eccleſiaſticarum numerum referri adoleſcentiores uiduas, uetuerit Paulus. Quoniam, inquit poſt apoſtolum Theodoritus, ſaginatæ eccleſiaſtico ſumptu, otioſæ, & nequirer errant, & in fidei Chriſto ſemel datæ contumeliam laſciuiunt, atque uiros appetunt, cùm interim pauperes anus inedia abſumantur. accedebat etiam eò, ut non adoleſcentiores uiduæ diaconiſſæ crearentur, quòd horum miniſterium, ut ſcribit Epiphanius, propter honeſtatem in lauandis corporibus uerſabatur. adde etiam in docendis nuptis adoleſcentioribus, ut ex epiſtola ad Titum intelligi poteſt, quas eccleſia ſui temporis ex uirginibus, ut idem Epiphanius teſtatur, aut continentibus, aut uiduis eligebar. erat præterea aliud miniſterium harum diaconiſſarum iuxta id, quod Romanus Clemens tradit, ut nulla mulier ad epiſcopum accederet, niſi prius diaconiſſa diaconum adiret, & diaconus epiſcopo nuntiaret. Si tibi per tuas occupationes licuerit lector, lege diuum Chryſoſtomum libro 3. ſacerdotalis dignitatis: ubi de his uiduis eccleſiaſticis egregiè multa ediſſerit.

Chryſoſt. ſuper eo loco, Hier. & Theod. ibidem.

Pauli locus adhuc explicatur, Volo autem iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs eſſe, nullam occaſionem aduerſario dare maledicti gratia.

Cap. XX.

ET QVIA nobis de portu egredientibus, quaſi quidam ſcopulus opponitur, ne poſſimus ad pelagi tuta decurrere, & apoſtoli Pauli ſcribentis ad Timótheum à Caluino profertur auctoritas, in qua de uiduis diſputans ait, Volo autem iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs eſſe, uullam occaſionē aduerſario dare maledicti gratia. iam enim quædam abierunt retrò poſt Satanam. iccirco & hîc paululùm nobis adhuc remorandum ſupereſt. oportet Caluine primùm ſenſum rractare Pauli, & omnem loci huius conrinentiam diſcutere, atque ita apoſtolicis ueſtigiis inſiſtentes nos ne tranſuerſum quidem, ut dici ſolet, unguem in partem alteram declinare. ſuprà ſcripſerat, qualis uidua eſſe deberet, unius uiri uxor, quæ liberos educauit, quæ in bonis operibus teſtimonium habuit, quæ tribulatis de ſua ſubſtantia ſubminiſtrauit, cuius ſpes Deus eſt, & quæ permanet in obſecratione & orationibus nocte ac die. poſt quæ iungit contraria, Quæ autem in deliciis eſt, uiuens mortua eſt. ſtatimque infert, ut diſcipulum muniat omni arte doctrinæ, Adoleſcentiores autem uiduas deuita, quæ, cùm laſciuerint in Chriſto, nubere uolunt; habentes dānationem, quòd primam fidem irritam

1. Tim. 5.

Senſus Pauli ex circumſtantiis eruitur.

irritam fecerunt. propter has igitur, quæ fornicatæ sunt in iniuriam Christi uiri sui, uult apostolus alterum matrimonium, præferens digamiam fornicationi, secundum indulgentiam duntaxat, non secundum imperium: simulque singula testimonij uerba tractanda sunt. Volo, inquit, adolescentulas nubere. cur quæso? quia nolo adolescentulas fornicari. Procreare filios. quam ob caussam? ne metu partus ex adulterio filios necare cogantur. Matresfamiliâs esse. quare obsecro? quia multò tolerabilius est bigamiam esse, quàm scortum; & secundum habere uirum, quàm plures adulteros. in altero enim, miseriarum consolatio; in altero, pœna peccati est. sequitur, Nullam occasionem dare diabolo maledicti gratia. in quo breui accinctoque præcepto multa simul continentur; atque, ut omnes nubendi caussas breui sermone concluderet, cur hoc præcepisset, ostendit, dicens, Iam enim quædam abierunt retrò post Satanam. ideo ergo secunda etsi necesse est, tertia incontinentibus matrimonia aperit, ut uel sic à Satana abstrahat, ut magis mulierem qualicunque uiro coniunctam esse apostolicus animus (qui aliâs cupit omnes esse sicut ipsummet) patiatur, quàm diabolo. sic etiam diuus Hieronymus ad Gerontiam de monogamia, hæc ipsa Pauli uerba tractans, dicebat, Cupis scire, de quibus Paulus dixerit, Volo autem iuniores nubere? nempe de quibus alibi dixerat, Si non continent, nubant. cur apostole? quia peius est uri: alioqui absolutum bonum est, & sine comparatione peioris, quia peius est uri: alioqui absolutum bonum est, esse, quod apostolus est, id est, solutum, non ligatum, non seruum, sed liberum, cogitantem ea, quæ Dei sunt, nō ea, quæ uxoris. & in hoc idem sensus est: quia idem spiritus, diuersæ epistolæ, sed unus auctor epistolarum. Chrysostomus etiam in commētariis huius loci uerè insignis est, inquiens, Istud dicit, non quòd adolescentulas uiduas esse uolit, qui sic omnibus perpetuam continentiam percupit; sed quòd adulteras esse uetet, nolens otiosas esse, & loqui, quæ non decet. ea tamen sublata caussa non prohibet iuniores uiduas. Ad eundem modum interpretantur Græca scholia, & addunt, Volo iuniores nubere, scilicet ante uotum conceptum, si seipsas Christo non despondeant, & ita nubant: hoc enim peccato uacat, illud autem impium & scelestum.

Chrysostom. 1. Tim. 5.

Ex hoc Pauli loco, ac sanctorum interpretationibus hæc quattuor licet colligere. primùm, Votum perpetuæ continentiæ Deo longè gratissimum non à sexagenariis modò, sed à iunioribus etiam cum prudentia & libertate conceptum. ex hoc primo alterum dimanat, Impium & sacrilegum, ne dicam scelestum, apud Deum haberi, datā Christo semel fidem infideliter fallere. atque ex his duobus, quasi primis principiis, colligitur tertium, His, quæ ab instituto sunt discessuræ, longè melius fore nubere, quàm post uotum emissum turpiter scortari: quòd illud licuerit ante cōceptam promissionem; hoc uerò omni tempore & loco lege Dei cautum & prohibitum sit, ac proinde laudari nullo modo potest. quarto loco, Politica Pauli prohibet, ne uiduæ, quæ de ecclesiastica substantia uictura, & quæ publico ecclesiæ muneri inseruituræ erant, à quibus continenter uiuere postulabatur, minores sexagesimo anno deligerentur: quòd probè intelligeret prudens dispensator, tum otio ac cibo incredibiliter Venerem ali, quæ cetoroqui sine Cerere & Baccho friguisset; tum etiam quòd soleant, uel minima quidem subministrata occasione, malè consepulti ignes insperatò inflammari, & ad uoracissimas flammas assurgere. si uerò annorum puellarium uidua contemplata, quàm sit breue tempus hoc nostrum, & quàm dilabantur anni nostri instar currentis aquæ, non otiosa, non errans, uni Deo hærens semper, sic permanserit, beata in facto suo erit; coronam, quam cælestis sponsus floribus illi cōtexet, accipiet, apostoli Pauli persimilem, postquam talis permanere illa uoluit, qualis uir hic angelicus semper fuit. non ego hîc probo Caluine, neque ecclesiasticus quisquam auctor probauit unquam, quòd misera puella (ut tu luges) antè, quàm per ætatem se nosse potuerit, atque ullum sui experimentum capere fraude inducatur, ui ac minis ad uotum concipiendum impellatur. hæc uitia sunt personarum, non instituti, aut ecclesiæ, quibus certè malis sua prudentia ecclesiastici patres, auctoritate, & imperio, ne posthac fiant, ut firmiter speramus, se opponent ad tollendam occasionem diabolo maledicti gratia.

Quattuor ex antè dictis colliguntur.

Eorum caussam impiè suscepisse agendam Caluinū, qui post perpetuæ continentiæ semel conceptum uotum, iam in extrema uitæ suæ parte, Deo consecratas feminas, uxores sibi assumpserunt, ostenditur: ubi & non nulli loci Pauli explicantur, & ipsiusmet Caluini quædam uerba contra apostatas recitantur, atque ponderantur. Cap. XXI.

Cal. sect. 21.

VO' denique Caluine numeros omnes pietatis compleuisse te, & religionis manifestò comprobares, nihil iam sanè tibi deerat, quàm ut eorum caussam susciperes, qui, monachatu reiecto, quamlibet senes, ne præcepti illius, Crescite & multiplicamini, per ipsos uiolari pœnas Deo darent, in coniugales amplexus edentuli iuerunt, illosque pro tua in bonos omnes beneuolentia foueres, in tuam clientelam, & patrocinium susciperes, atque aduersus improborum calumnias defenderes. ò quàm certum illud est, quod uulgus iactare solet, nemini deesse, quò confugiat, si ceteri pergāt præter modum esse molesti. ò quàm uera illa est antiquorū parœmia, Abdera pulchra Teiorum colonia. certè posthac dicemus, Caluiniana domus pulchra apostatarum colonia. Sed quia istorū tu caussam defensurus, non scripturis, sed uerbis munitus aduenis; uerbis etiā ego paucis instabo. *Fractæ fidei, & periurij grauiter accusantur, quòd uinculum (ut uulgò creditur) insolubile, quo erant Deo & ecclesiæ obligati, obruperint:* non hîc tam de offensione, quā per istos quotidie ecclesia sustinet, eos accusamus, quàm de iniuria uiolati fœderis, atque pacti, quod cum Deo, nemine eos propellente, inierunt. in summa ergo hoc nostræ accusationis in illos caput unum esto, quòd scilicet primam fidem irritam fecerunt, quam seruatam, Paulo monente, modis omnibus oportuit. quid igitur habet, quo se, suosq; clientes tueatur, stipēdiarius patronus? num malè læsa fides tacet? num malè perpetrata scelera uel minimum quemque latent? num obscuræ sunt leges, quas isti prætergrediuntur? non manifesta facta? quid habes, quò confugias? ius uiolatum, mores corrupti, fœdus rescissum cùm sit per eos, audebis aduocatum te illis adiungere? prudens ac sciens illorum pessimam notam tibi inuri patieris? Sed quid respondes? *At ego nullum fuisse uinculum dico, ubi quod homo confirmat, Deus abrogat:* quis tu, qui sic audacter profers, *Ego nullum fuisse uinculum dico?* dicit non nullum uinculum esse Paulus, dicit ecclesia, & tu nullum esse dices? tibi'ne credendum? *Deus abrogat:* quis Deus Caluine? Deus noster? minimè, qui tam grauiter pet apostolum suum de uiolata fide nobiscum expostulat. immo neque diis gentium id probabis quoquo pacto conuenire, qni tanto rigore, quæ sibi essent nuncupata uota, à cultoribus exrorquebant. uernm tamen est, quòd & uenter, qui Deus aliquorum esse dicitur à Paulo, & Venus, & Cupido, ceterique dij eiusmodi uinculum abrogant: Deus uerò cæli nequaquam, sed donec promissa reddamus, debitores suos semper pro debito tali solicitat. Sed quando hàc non bene cessit, cuniculus alius tibi qnærendus est: quare ais, *Vt demus fuisse obligatos, cùm ignoratione Dei, & errore impliciti tenerentur: nunc, postquam ueritatis notitia illuminati sunt, simul Christi gratia liberos esse dico:* quæ Dei, te obtestor, atque obsecro, ignoratio istæc erat? quis error iste, quo impliciti tenebantur? num Deum esse hactenus nesciernnt? num nouum istud euangelium abhinc quadraginta annos pet uos repertum, tot sæculis antea occultatum? quod si ita esset, ut garris, adhuc malè philosophareris, sentiens uinculnm natura aliàs firmatnm (das enim fuisse obligatos) noua illustratione languescere & dissolui. Paulus enim mulierem fidelem à uiro infideli nolente à cōiuge discedere citta creatoris contumeliam recedere non nult. ubi etiam, postqnam quis ueritatis notitia illuminatus est, ab ea ignotatione & errore, quo implicitus tenebatur, simul Christi gratia (quæ naturam non destruit, sed perficit) ab antiquo naturali uinculo, quo homini ligatus tenebatur, liber non erit: nisi uelis asserere, longè efficaciùs teneri nos homini, quàm Deo. Sed quid mirum? sic philosophatur Caluinus, qui quoscunque, uxoribus

Defensio Caluiniana pro apostatis.

& patria

& patria relictis, ad se confugerent à matrimoniali uinculo solutos esse uult. ut uel hac ratione constet, quantò sit præstantius euangelium, quod Caluinus prædicat, illi, quod per Paulum à Christo ante annos mille quingentos & ampliùs ecclesia accepit. utcunq; fuerit, ait Paulus, Vnusquisque ut sibi partitus est Deus, unusquisque ut illum uocauit dominus, ita ambulet: & sic in ecclesiis omnibus ordino. ergo condicionem hominis euangelium non mutat, non eximit seruum, non matrimonium soluit, modò citra Christi contumeliam, & in pace fiat: quemadmodum apostolus in omnibus ecclesiis ordinabat, & instituebat. Hîc certè appendix pie lector, Sicut in omnibus ecclesiis doceo. ostendit, quantùm consuetudo, ac doctrina ab ecclesia recepta ualeat ad conuincendos istos ueritatis & sacræ doctrinæ osores. uerùm expendamus Caluini rationem, qua cunctis persuasum ipse cupit ab omni prorsus uinculo noua luce illustratos expediri. *Nam si tantam efficaciam crux Christi habeat, ut à legis diuinæ maledictione, qua uincti detinebamur, nos absoluat, quantò magis ab extraneis uinculis nos eruet?* quis locus arguendi Caluine? liberauit nos Christus à maledicto legis, hoc est, ab ea maledictione, cuius reos nos lex arguebat; ab eo reatu, quo pro transgressione multiplicabamur; ab offensione Dei, cui tenebamur; ergo ab eo uinculo, quo nos Deo piè ac religiosè in seruitutem addiximus, totos nos sua luce exemit, &, uelut è carcere, exegit? ò præclaram argumenti uim, ò singularem dialecticen. uide, quàm contra Pauli mentem, eo in loco expressam, colligas. ibi certè Paulus, cùm omnes ab eo uinculo, quo impediti tenebamur, ne propiùs accederemus ad diuinam gratiam, per Christum solutos diceret, ne Zuinglianus quispiam, Caluinus, inde ad apparentiam colligeret, apostolicæ mentis fuisse, quascunque obligationes protinus esse abruptas, adiungit, Non est Iudæus, neque Græcus; non est seruus, neque liber; non est masculus, neque femina; non uir, non uxor. ut enim, quod ex peccato est, aboleatur totum Christi gratia; manet tamen, quod ex natura, & sine peccato esse potest: qualia sunt seruitus & matrimonialis nexus. quantò ergo magis perfectum atq; in suo pristino robore mansurum putas, quod ad Deum maximè accedit, sicq; nos Christo alligat, ut à ceteris solicitudinibus sæculi absoluat, qualis est cælibum uita? Hæc omnia diximus, ac si tibi dedissemus, quotquot tecum in nouum euangelium istud non consenserunt, Dei ignoratione teneri, & erroribus complicari: quotquot uerò in uestra uerba iurarunt ueritatis notitia illuminatos fuisse. quid erit, si istam, quam uos ueritatis notitiam recens illucescentem iactatis, nos contrà densissimas tenebras, obstinatam cæcitatem, errorum turbinem, mentis caliginem, fictas demum chimæras appellemus? ò nimiùm cæcam speculationem, qua sic conniuent, quibus à plebe negotium datum esse uidetur, ubi nihil uident, quibus speculatorum partes delegatæ sunt. non lux noua est Caluine, sed magis cæcorum (ut uulgò dicitur) quorundam præscriptio, absurda iussio, atque insigniter caligantium exhortatio. ut ergo, in summa dicam, uerum Christi euangelium neque contractus honestos antè initos, nec matrimonia præscindit, in quibus nulla altissimo Deo iniuria irrogatur, nec sanctè cum Deo pacta fœdera & creatori nuncupata uota, quæ euangelicam legem non impedire, sed iuuare possunt, rescindit. tantum abest, ut hæc omnia per ementitum euangelium, per hæresim quorundam improborum furore inuectam, per fabulam ab stultissimis nebulonibus, insulsisque poetis confictam infirmentur, dissoluantur, labefactentur. at illa uota nihil aliud esse inquis, quàm captiosa Satanæ retia, ut iam quibuscunque Christus euangelij sui luce affulserit, dubium non sit, quin ab omnibus eos laqueis expediat, quibus se per superstitionem induerant. ò quàm malè seruas inter nos pacta, & conuenta Ioannes, quàm tibi malè constas. non'ne iam inter nos conuenerat, & perinde agebamus, ac si lubês tu dedisses illos Deo obligatos fuisse? quæ te res inde retraxit? si das Deo fuisse illos obligatos, quid captiosa Satanæ retia ab ipsis concepta uota uocas? si Deo tenebantur, utique pia & religiosa pacta cum eo inierant, ut quantumuis eos ab omnibus laqueis expedisset Christus, quibus se per superstitionem induissent: adhuc tamen hisce sacrosanctis cancellis, ceu diuinis legibus, septi tenerentur. num tibi, solicitos esse nos quomodo placeamus Deo, superstitio habebitur? num sine uxore uiuere superstitionem uocabis? num antiquos proceres, & apostolos, immo ipsam Christi matrem imitari uelle, superstitio tibi uidebitur? uana ergo & superstitionis plena erunt, quæ de eunuchis apud Christum legimus, quæ apud

1. Cor. 7.

Ecclesiastica ordinatio uerè est apostolica.

Galat. 3.

Qualia sint religiosorũ uota.

Caluinus minimè perspiciat, essi promissis citrarius.

Matth. 19.

Paulum de cælibatu, quæ apud sanctos omnes de monastica, pia, sancta, ac religiosa uita. non certè ego satis cogitatione assequi possum, quo pacto ab omnibus his laqueis, scilicet à perpetua continentia seruanda, à tota substantia in pauperum usus eroganda, atque à continua obedientia præpositis impendenda, Christus IESVS quibuscunque euangelij sui luce affulserit, eos expediuisse, qui omnium primus eunuchis honorem restituit; & in locum olim promissum, introductum se eos ex euangelio pollicetur; qui uniuersa uendere, & se sequi in euangelio consuluit; qui abnegare, quod sumus, tantopere de euangelio clamat. *Quanquàm nec illis deest altera defensio:* uidêtis mihi hoc in loco Terentianum illud proferre, Hàc atque illac circumcursa, tandem inueniendus est cuniculus, quò isti inuitis omnibus se recipiant. sed quæ est ista altera defensio? *Si ad cælibatum non fuerunt idonei:* hui quàm pulchra defensio. quàm facilè uotum continentiæ seruare possint & ij, qui singulari dono præditi non sunt, antea docuimus, & experientia, me tacente, loquitur: neq; enim est ignotum, quot laboribus, uigiliis, atque crucibus carnem suam afflixerint, non ex uiris tantùm, sed ex feminis, tenerisq; puellis multæ, ut quam fidem semel Deo dedissent, puram, illæsamque coram illo seruarent, reportantes uictrices palmas, illamque lauream coronam. *At neque nobis ignotum est,* ais, *quanta obscenitate scateant omnia ferè monasteria:* uides'ne, quò spectarit uniuersa illa tua defensio? iam pridem diuinabam, quorsum istæc omnia euasura essent. circumspice cum tua mente lector, quorsum omnes istius rationes fluxerint; contemplare, & considera, quàm sibi hac in parte constet Caluinus; à maledictione rem istam, si meministi, exortus est; propositi nihil habuit, si animaduertisti, præter contumeliã; nunc itē nisi contumeliosè concludat, pertexere planè ignorat. nõ debueras sic maledictũ ex triuio arripere: ferreo igitur in omnia monasteria iactato cõnicio, os tuũ magis, quàm uiros Deo dicatos, & de Christiana pietate optimè meritos uulnerasti. nũ licebat tibi ex aliquot, qui ibidē corruptis moribus sunt, omniũ ingenia & animos metiri? cur sic ob non nullos degeneres sancta loca, religiosas domos, monasteria cuncta traducis? cur apud te non pluris æstimabuntur boni, ut uel sui gratia aliis parcas, quàm mali, ut cum iniustis tot innocentes, & indemnatos perdas? sunt degeneres apud nos, non nego Caluine: at simul'ne sanctum cum peccatoribus, & iustum cum impiis condemnabis? Non uastabo ob decem iustos Sodomam, dixit olim iudex uniuersæ terræ, Abrahamo sanctissimo: & tu ob decem iniustos, sceleratos, & peccatores tantam sanctorũ multitudinem delebis? Non portabit pater iniquitatem filij, nec filij parentum, ut lege sua iuramento sancta stabiliuit dominus: & tu aliquorum scelere omnes accusabis? Anima, quæ peccauerit, altissimi decretum insonat, ipsa morietur: & unius, aut alterius peccato ad ignominiosæ mortis damnationem, te iudice, omnes nos ibimus? Pater ille familiâs bonum semen in agro suo seminauerat: dormientibus autem hominibus, uenit illius inimicus, & seminauit zizania inter triticũ, abiitque: cùm autem germinasset herba, & fructum attulisset, tunc apparuerunt & zizania. accedentes autem serui patrisfamiliâs dixerunt illi, Vis igitur abeamus, & colligamus ea? at ille dixit, Non, ne fortè colligẽtes zizania, eradicetis unà cum illis & triticum. sinite pariter crescere utraque usque ad messem, & tempore messis dicam messoribus, Colligite primùm zizania in fasciculis, ut comburantur: triticum uerò congregate in horreum meum. hæc prudens ille paterfamiliâs: & tu simul cum zizaniis triticum extirpabis ac funditus tolles? nisi uererer uideri, conuicium conuicio propulsasse, dicerem apertè te non nisi ut triticum eradices, incumbere toto animo, & studio omni, ut qui inimicus ille homo sis, & zizania seminaueris. duodecim elegit Christus, & unus illorum diabolus erat: at is, à te maximopere peto, & quæso, sanctissimo illi apostolorum collegio, quam notam inussit? nulla nimirum. cur igitur bene instituta monasteria (cuiusmodi innumera Christi ecclesia habet) unius ob culpam & flagitium proteres, & conculcabis?

Altera Caluini defensio pro apostatis.

Genes. 18.

SED ESTO Caluine illi periuri non sint, esto primam fidem irritam non fecerint; (liceat, obsecro, mihi tecum familiariter & amicè loqui) sensus ille uerborum Pauli, Primam fidem irritam fecerunt, qui tibi perplacebat, non uides, quàm ex omni parte istos tuos benedictos clientulos feriat? sed age tuis uerbis libet nunc uti. *Quòd ueluti amisso pudore, omnem deinde honestatis curam abiicerent, ad omnem lasciuiam & petulantiam se prostituerent, licentiosa dissolutaque uita, nihil minus, quàm Christianas mulieres præseferunt.*

Obiectio cathol. contra apostatas.

quæ

quæ ergo sibi perpetui cælibatus condicionem imposuissent, si postea nuberent, facilè intelligimus accidisse, quod dicit Paulus, ut, proiecto pudore, insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. ita non solùm peccasse, fidem ecclesiæ datam fallendo; sed à communi piarum mulierum lege desciuisse: hæc tu de illis nonnabus, de quibus ibi Paulus edisserebat. & utinã non tam apertè id uerissimum in uestris monialibus monachorum apostatarum, si diis placet, uxoribus, intelligeremus. an'non omnem honestatis curam, (ut non aliis, quàm tuis telis illas feriam) bona ex parte abiecerunt? an ad omnem lasciuiam & petulantiam se non prostituerunt? quiduis potiùs, quàm Christianos utrique præseferre uidebuntur. neque hoc dixi Caluine, quòd mercedi, quam speras pro oblato patrocinio & ope præstita talibus reis, inuideam; (absit) neque est, quòd indignentur, si ipsos prodideris, dum uitam, atque mores paulò antè graphicè indicasti; nam facilè caussabimur, aut re (qua facilitate es & leuitate) paulo momento huc atque illuc ferri, & impelli; aut certè non re ea constantia solitum esse scripturas interpretari, quin etiam consueueris in gratiam fratrum, ex mediocri interprete, in sceleratorum patronum, & uenalem defensorem, atque aduocatum subitò immutari. sit hoc, sit illud, nihil me premit: sibi non tibi succensere debent, insignes illi fidei desertores. quoniam si eorũ turpitudinem denudasti, cùm eorum tu patronus accessisses, illi in caussa sunt. sic enim uiuunt, ut nihil possit uiræ eorum & morum ne promptissimus quidem, & ad defendendum paratissimus defensor attingere, quod ulcus non sit. Christi ecclesia est, quæ merito ac iure tecum expostulet, quòd nescio qua fatali fortuna id factum uideat, ut nullus sibi inimicus sit, qui uel ea ratione tibi beneuolentissimus atque amicissimus non habeatur. hunc tu benignè excipis, hunc sinu foues, denudans tuum pectus, intra uiscera abscondis, uenetaris, suspicis, amas, defendis, & tantùm non adoras. heri, quòd contra te sentiret, tibi apostata, uinolentus, libidinosus, & si quid est his pestilentius uidebatur; hodie cõtrà, quia tecum aduersus unam ecclesiam pessimè conspirauit, (quam malleis assiduis tundis) & ingenium placet, & uita placet, multiiuga doctrina placet, nihil denique non placet, nihil non tibi probatur. ex defendendo, quàm ex accusando, fateor, maiorem gloriam comparari solitam; at uerò si tibi multi innocentes accusandi sunt, ut nocens quispiam abs re defendatur, quantam putas gloriam ex eiusmodi defensione ipse consequeris? existimas, apud prudentissimos quosque accusationem istam tuam magis, quàm defensionem non iudicandam esse? bellissima sanè propugnatio, ubi marer accusatur, & ignotus defenditur; propugnatur latro, & oppetitur iustus. Nos uerò, benigne lector, uota semel concepta opere complenda esse, & non licere pro cuiusque arbitrio illa tollere, cõtra apostatas defendimus. Non faciat irritum, inquit dominus, uerbum suum homo, qui promisit; sed omne, quod promisit, implebit. & alibi, Cùm uotum uoueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. ne etiam moremur adimplere, Ecclesiastes sapiens nos monet. Dij gentium non noster dominus est; quibus si quis uotum uouerit, & non reddiderit, nec hoc requirunt. Redde altissimo uota tua, Reddam tibi uota mea, Vouete & reddite, decantabat dulciter rex sanctus Dauid. neque perpetua uoti obseruatio aut Christianam imminuit libertatem, quæ magis tali uoto firmatur, aut stultum, aut, quod fieri non possit, quidpiam inuoluit. sed quàm sint eiusmodi promissiones Deo acceptæ satis imprimis probat Annæ matris sanctissimi Samuelis exaudita oratio, Dabo eum domino omnibus diebus uitæ eius. Probat Deiferæ & genitricis uirginis Mariæ conceptum uotum de perpetua uirginitate seruanda. sic enim illustres theologi super eiusdem Deimatris uerbis, Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? annotauerunt, Augustinus, Bernardus, Beda, atque alij. probat & apostolorum conceptum de seruanda in perpetuum paupertate uotum, sicut idem Augustinus optimè deducit quodam in loco, atqui certè de perpetua cõtinentia expressè de apostolis domini, ducibus nostris, affirmat Hieronymus, affirmat Epiphanius, affirmat profectò cõplures. probat & illarum uiduarum consuetudo, de quibus apostolus in priore epistola ad Timotheum locutus est, & nos plura diximus. illum quippe locum ad sanctimoniales sui sæculi traxit Augustinus, dum uerba illa psalmi interpretatur, Vouete & reddite. idem in libro de sancta uirginitate; quem sequitur Primasius ipsius discipulus super eisdem Pauli uerbis; cum quibus Isidorus consentit. trahit & illum locum ad eas feminas, quæ semet Dei

Assertio 1. contra apostatas. Num. 30. Deut. 23. Ecclesiast. 5. Baruch 6. Psal. 49. 55. 25. 1. Reg. 3. Luc. 1. *Aug. de sancta uirg. cap. 4. Bern. sup Missus est.* Beda Luc. 1. *Aug. lib. 7. de ciuit. Dei c. 4. Epiph. lib. 1. cõt. hæreses.*

cultui perpetuó dedicauerunt, antiquior suprà memoratis Hieronymus libro priori in Iouinianum, ad Demetriadem, & in commentariis super quadragesimum quartum caput Ezechielis. neque ab his digitum discedit Ambrosius, cùm in interpretationem producti loci Pauli incumbit. dum de uirginibus, quæ se Deo dicarunt, loquitur Basilius, non nisi illis apostoli sermonibus fidem datam fallentes urget, & arguit: ubi magnus ille Basilius uirginem Deo sacratam impollutam sacerdotē appellauit; quia, cùm Deo uirginitatem suam nuncupauit, sui utique corporis sacrificium Deo gratissimum obtulit. trahūt & illum locum Pauli ad sanctimoniales nostræ ætatis patres concilij Carthaginiensis quarti capite ultimo suorum decretorum. trahunt & patres Toleti congregati in concilio quarto, & capite quinquagesimo primo. omitto referre concilium Valentinum capite secundo suorum decretorum, concilium Auraicense cap. 27. concilium Elibertinum cap. 13. Toletanum quartum cap. 48. & 51. quibus in locis cum Deo pactam continentiam iubentur adolescentiores puellæ omnino custodire, ne fractæ fidei & periurij apud Deum grauiter accusentur. ubi etiam eiusmodi uota inter primas diuini cultus partes numerantur. Eat nunc Caluinus, & pro tam numerosa patrum multitudine uel unum nobis proferat, qui aut illum locum apostoli aliter, atque nos, interpretatus fuerit; aut dixerit nullum exhiberi in cælibatu monastico Deo cultum: quem cū non habeat, obmutescat nouorum dogmatum assertor, patrum irrisor, antiquitatis illusor, iuris & æqui profanator. quid ais? num credis tuo sæculo hoc natum esse, quod scilicet iuramento suum uotum monachi confirmant, non ad tempus, sed perpetuó? lege, lege S. Dionysium, Pauli discipulum; lege Augustinum, & tunc desines mirari; lege Gregorium, huius nominis primum, & omnem admirationem depones; lege Chrysostomum, & disces, quid super hoc omnis ætas post Christum senserit; lege, quæ Vrbanus primus, papa & martyr, in epistola de communi uita & oblatione fidelium de hac re tradiderit, & scies, antiquissimo illo sæculo (floruit siquidem circiter annum 226. sub Marco Aurelio imperatore) fuisse iam homines, qui, paupertatem uouentes, in cōmunitate uiuerent, prour nunc monachi faciunt: percipies nihilominus ex his patribus, tum grauiùs eos punitos, qui conceptum semel uotum fefellissent, quàm qui sine uoto uitam malè finierunt; tum etiam multò uberiùs & magnificentiùs à iustissimo dispensatore Christo præ ceteris præmiatos, qui quod uerbo stipulati sunt, opere ipso præstiterunt. Quamobrem, postquam nimiùm diuagata est oratio nostra, iamque tempus postulat, ut ipsius comprimamus bella, libet non aliis uerbis, quàm Hieronymi nostram apologiam pro monachatu contra Caluinum absoluere, quibus nos monachos uir ille integerrimus nostri instituti satis pro dignitate admonet, multoque urbaniùs, atque Christianiùs, quàm Caluinus, qui doliares & si uis, sesquipedales monachorum uentres appellat. ea enim est hominis urbanitas, ea Christiana modestia. Vestra, ô Christi milites, perfectio est, exutam mentem habere à cunctis terrenis negotiis & tumultu sæculi, iuxta illud apostoli, Nemo, militans Deo, implicat se sæcularibus negotiis. eaque, quantùm humana imbecillitas sinit, unire cum Christo festinat. at rara est & paucissimis Dei dono hæc perfectio concessa: (fateor) uerùm quā facilè adipiscamini, si ipsam imitari contendatis. uos enim uerè, & non ex parte tantùm perfecti eritis, qui & in eremo squalorem solitudinis, & in cœnobio fratrum infirmitates æquali magnanimitate sustentaueritis. ut enim in utraque professione per omnia consummationem inuenire difficile sit, quia nec anachorita contemptum, ac priuationem materialium rerum, nec cœnobita theoricam ad integrū puritatem assequatur: tamen quantùm uestræ tranquillæ uitæ serenitas sæcularis conuersationis turbulentiam superexcellat, nouit is, qui utranque expertus est. nunc uerò, postquam sæculum reliquistis, & secundo post baptismum gradu pactum cum aduersario uestro iniuistis, dicentes ei, Renuntiamus tibi diabole & sæculo tuo, & pompæ tuæ, & opibus tuis; seruate igitur fœdus, quod pepigistis, estote consentientes, pactumque cum aduersario custodientes, ne fortè tradat uos iudici, & de suo aliquid usurpasse conuincat, tradaminique ministro, qui ipse est inimicus & uindex, & mittamini in carcerem, & in exteriores tenebras, quæ quantò à Christo uero lumine separantur, tantò nos maiori horrore circumdant; & non inde exeatis, nisi soluatis nouissimum quadrantem, id est, minimum quodque delictum. quia & pro otioso uerbo reddituri sumus rationem Deo in die iudicij.

Basil. de uirgin. c. 55.

Dion. de eccl. hierarc. c. 6.
Aug. epist. ad Armentarium.
Greg. hom. 20. super Ezech.
Chrysost. hom. 11. super epist. ad Hebreos.

Hier. super illud Thren. 3. Bonū est uiro, si portauerit iugū ab adolescētia sua.
Idem de uirgin. ad Demetriadē.

Matth. 12.

dicij. Hæc dicta sint, cariſſimi fratres & obſeruandiſſimi patres, non infauſto contrà uos uaricinio, ſed pauidi, cautiq; monitoris officio: ea etiam in uobis, quæ tuta ſunt, formidamus. finem principio iungimus, nec ſemel monuiſſe contenti ſumus: ſcripturas ſanctas amate, & amabit uos eccleſia; diligite uirtutem, & uos ſeruabunt eccleſiæ patres; honorate euangelium, & orbis totus uos amplexabitur. uitæ ueſtræ integritate Scyllæos canes obturata aure tranſibitis. Hactenus de monachatu.

De imaginum cultu. Cap. XXII.

ATER erat, qui dixit, horrendam eſſe abominationem uidere depictam uel Chriſti, uel ſancti ullius imaginem in Chriſtianorum templis. neque id hominis unius uoce pronuntiatum eſt, ſed ab eccleſiaſtico etiam concilio decretū, ne quod colitur, in parietibus depingatur. plurimum abeſt, quin ſe intra hos fines contineant, quando non relinquunt angulum imaginibus uacuum: patres fuiſſe, & apoſtolos ipſos, à quorum ætate imaginum uſus in eccleſiaſticam conſuetudinem uenerit; contrà uerò hæreticos, qui huic eccleſiaſtico pio ſatis uſui reſtiterint, antiquorum patrum teſtimoniis, omni luce clarioribus, (ni fallor) in libro ſecundo huiuſce noſtri operis aperriſsimè & planiſsimè explicauimus: quo etiam pacto Epiphanium ſanctum, atque Elibertinum illud concilium interpretata fuerit eccleſia, ſatis commodè (ut coniicio) demonſtrauimus. ne igitur ſæpius idem à me uſurparetur, cui tot dicenda ſuperſunt, libuit lectores deprecari, ut in memoriam reuocare uelint, quid nos eo loco, & ſuper hoc negotio ex patribus, & pro patribus magno labore, ac diligentia in unum congeſſerimus. licebit igitur longiùs inoffenſo pede percurrere, & in ſequentem obiectionem nos totos conferre. Obiectio 4. principalis Caluini de imaginibus.

De mortuorum ſuffragiis agitur; & quòd, remiſſa culpa, ſæpe maneant temporales pœnæ hîc, aut in futuro ſæculo exoluendæ & purgandæ, ex antiquiſsimis patribus ad nos profluxiſſe, apertis ipſorum teſtimoniis conuincitur. Cap. XXIII.

ATER erat, qui conſuluit, ut, officio humanitatis erga mortuos in ſepultura defuncti, eos fineremus quieſcere: hos limites perrumpunt, cùm perpetuam mortuorum ſolicitudinem incutiunt: pater erat, ut à rei huius prima origine ego exordiar Caluine Irenæus ille, & martyr illuſtris, ac, reſte Tertulliano, doctrinarum omnium curioſiſsimus explanator, qui poſt dimiſsā culpam, neceſſariam eſſe ſatisfactionem peccatoribus, ut iam ſicut nec culpa, ſic nec reatus aliquis ſuperſit, diſertis uerbis declarat, ducens argumentum à primo noſtro omnium parente, quem dicit in ſe ipſo tertiam hanc pænitentiæ partem conſecraſſe, dum ſuæ inobedientiæ pænitudine ductus, ſuccinctorium ſibi fecit ex foliis ficulneis, eaque re tale aliquid cunctis ſignificare uoluit: Quoniam eam, quam habui à ſpiritu ſanctitatis, ſtolam amiſi, per inobedientiam, nunc cognoſco, quòd ego dignus ſim tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præſtat, mordet autē, & pungit corpus. atque ut uideas, quàm uerè, & ex animo pænitentiam facere inceperit, ſubdit, Et hoc indumentum habuiſſet ſemper, niſi dominus, qui miſericors eſt, tunicas pelliceas pro foliis ficulneis eos induiſſet. Hactenus Irenæus. Pater erat, qui de eiuſmodi ſatisfactione poſt culpæ remiſsionem, dixit, Cùm prouoluit hominem, magis releuat; cùm ſqualidum facit, magis mundatum reddit; cùm accuſat, excuſat; cùm cōdemnat, penitus abſoluit. Hæc Tertullianus. Pater erat, qui multis & grauibus uerbis oſtendit lapſis opus eſſe, quò plenè pro peccatis Deo per ipſos ſatisfiat, grandi ac prolixa pænitentia. Sed uideo, quid reſpondeat Caluinus; uideo, quid hîc dicat: multam hanc, ſemel Chriſti munere culpa condonata, fatetur ipſe aliquando & ab

Obiectio 5. princ. Cal. de ſuffragiis defunctorum.

Ambr. lib. 1. de Abrahamo c. 8.

Iren. 3. con. her. cap. 5.

Tertul. de pæn.

Cypr. ſerm. 5. de lapſis.

ſcriptura

ſcriptura & à ſanctis exigi, non ad pœnæ alicuius ſolutionem, non ad delictorum punitionem, ſeu peccatorum purgationem, & ſupplicium, quod ſit aut hîc, aut in altero ſæculo luendum; ſed ad peccantium ſcilicet correctionem magis, & ad prauitatem, quam peccando contraxerunt, compeſcendam, & ad ſcandali poſtremò reparationem, ut alij exēplo & grauitate ſupplicij à ſcelere deterreantur. uerùm uideat Caluinus, quæ ſanctus ille pater in fine adiunxit, Datur opera, dum his ſatisfactionibus reſiſtitur, ne fletibus & lamentis delicta redimantur, ne uulnera lacrymis abluantur; pax uera falſæ pacis mendacio tollitur. Pater erat, qui Chriſtiana ac uera non minùs, quàm eleganti oratione dixit, Quia etiam ſi quis mundetur à peccato, & non ſit iam (ut illius ego uerbis utar) in opere peccati; ipſa tamen ueſtigia ſceleris commiſsi lacrymarum & fletuum purificatione indigent: ut mihi uideatur eſſe quaſdam & in ipſa purificatione differentias, & (ut ita dixerim) profectus quoſdam purgationum. Hæc Origenes. Quid clarius dici poterat? non ille de correctione agebat, non de ſcandali reparatione, non de exemplis ab alio ſumendo, ſed de maiori, & adeò perfecta purificatione, ſermo illi erat. Cyrillus atque Iſichius, non modò hanc ſententiam, uerùm & uerba ab Origene mutuari ſolent. Pater erat, qui ad quandam Corruptam ſcribens, ueræ pænitentiæ colores uiuos exprimens, ac fructus percenſens, dixit poſt multa digna uirili ipſius animo, quem Deo ſemper conſecratum geſsit, Grandi plagæ alta ac prolixa opus eſt medicina; grande ſcelus grandem habet neceſſariam ſatisfactionem. Hæc Ambroſius. Atqui Ioannes de ſcelere occulto, non de publico, & ſimul de diuina placatione, non de filiali correctione, dum ſic exclamaret, recordabatur ſacer Ambroſius. Pater erat, qui minimè exiſtimabat ad ſalutem pleniùs aſſequendam ſufficere, ſi tantummodo ſpicula de corpore euellamus, (hoc eſt, ſi ſimus à culpa liberi) niſi etiam quiſque inflicto uulneri, ieiunio, oratione, & eleemoſynis mederi attentè ſtudeat. ſed ne mihi aut ſuſpectum eſſe librum reſpōdeas, aut correctionis & doctrinæ nomine, non caſtigationis, aut uindictæ ſumendæ Chryſoſtomum hæc fuiſſe locutum (ut ſoles) corruptè interpreteris; en adeſt tibi idem Chryſoſtomus, qui utrunque ſcrupulum è tuo animo exigat, nam liber indubitatus eſt, & de iudicio agit, homilia ſcilicet quadrageſima prima de pænitentia. ubi poſt multa, quibus probauit pænitentem iraſci non oportere, neque ſæuire, ſed conteri, tanquam condemnatum, tanquam fiduciam non habentem, ait, Pænitentem nunquam oportet obliuioni peccatum ſuum tradere, ſed Deum ſemper rogare, ne eius meminerit, ipſum autem nunquam ipſius obliuiſci. ſi nos eius non recordemur, Deus ipſius nō obliuiſcetur. à nobis ipſis ultionem ſumamus, nos ipſos accuſemus: ita placabimus iudicem. Hæc Chryſoſtomus: & copioſiſsimè idem proſequitur in libro tertio de dignitate ſacerdotali, capite quinto. Pater erat, qui præcepit tantùm nitæ autoritate Deo ſatisfaciendum, quātùm noſtris ſceleribus ipſius celſitudinem offendimus. Pater erat, qui docebat, pænitentes magna cum promptitudine paratos eſſe debere ad acceptādam iniunctam ſibi à ſacerdotibus pænitentiam. Omitto quamplurimos eccleſiæ patres, Gregorium ſcilicet, Anſelmum, Iſichium, eam ueritatem ubique docentes. fortè tibi patres non habebuntur illi, qui Lateranenſi concilio ſub Innocentio uiro & ſanctiſsimo & doctiſsimo interfuerunt; fortè nolles, ut patres, eos uenerari, qui ſub Paulo III. & Iulio item III. Tridenti conuenerunt: at mihi Caluine patres ſunt; & illos altero poſt apoſtolos gradu ueneror, ac ſuſpicio; qui explicatè (ut uides) rem hanc nos ſumma diligentia docuerunt.

Cypr. l. 1. ep. 2. — *Orig. ſuper Leuit. hom. 8.* — *Ambr. in epiſt. ad Corruptam.* — *Chryſoſt. hom. 10. in Matth.* — *Aug. de uera & falſa pænit.*

Addo etiam eiuſmodi pœnas temporarias, quæ in hoc, aut in futuro ſæculo perſoluendæ relinquuntur remiſſa culpa, certis temporum ſpatiis ab eccleſia primitiua circumſcriptas fuiſſe, & quibuſdam publicis ad imponendam pænitentiam regulis concluſas. harum cum primis magnum numerum ex Pænitentiali Romano, & Theodori, atque aliorum Brucardus coaceruat, non quaſi à pontificibus Rom. inuentas, ſed aut ab apoſtolis, aut ab eorum ſucceſſoribus traditas & obſeruatas. nam & canones apoſtolorum dum de triennali pænitentia locuti ſunt, & Clemens illarum aut exemplum, aut præſcriptum ex hiſtoria Mariæ, ſororis Moſis, apoſtolos petiuiſſe oſtendit, quæ à Deo in peccati pœnam aliquot diebus à caſtris iuſſa eſt exulare. earundem ſanè ac propemodum omnium, quæ in pænitentiali leguntur, iā olim meminerunt Ancyrana, Nicæna, Neocæſarienſis, Elibertina, atque aliæ ſynodi. eaſdem uero latè explicant Petrus martyr Alexandrinus

Pœnæ eiuſmodi primitiua eccleſia certis temporum ſpatiis circumſcripſit. — *Lib. 9.*

Alexandrinus ante Athanasium episcopum, Magnus Basilius, Gregorius Nissenus; quorum habentur plenæ his canonibus epistolæ; & de ipsis, tanquam de regulis accepris à maioribus & apostolicis uiris, perquàm sanctè & religiosè uerba faciunt. sed neq; ante hos Cyprianus alios canones de pœnitentiis uidetur significare, cùm stata tempora pænitentiæ toties flagitat, & cùm repetit solenne illud in agendis pænitentiis triennium.

Porrò animaduerto huiusmodi pænitentias in tria temporis spatia magna ex parte diuidi: aut enim quadragenis diebus, uel paucioribus, aut aliquot annis describebantur, aut ad extremum uitæ producebantur. antiquum illum Petrum Alexandrinum uideo aliquam subindicare rationem, cur quadragendialis pænitentia præ aliis constituta sit, & celebrata, nimirum quòd ex Christi ieiunio consecrata, exemplum haberet per ieiunium, atque alias corporis afflictiones depellendi à se dæmonem, ac satisfaciendi pro peccato. horum certè quadraginta dierum in canonibus, sextæ synodo attributis, fit mentio honorifica, & celebris ad agendum pænitentiam semper habita est quadragesima.. in pœnisque infligendis plerunque ab ea petebatur initium, atque in ea durioris uictus imperabatur ratio. Si fecisti homicidium, ex pænitentiali citat Brucardus, quadraginta dies continuos, quod uulgus carniam uocat, ita ut consuetudo est, in pane & aqua debes ieiunare. ibi legitur carniam Teutonicè pro quadragesima nuncupari. interdum plurium quadragesimarum eodem anno pænitentia iniungebatur, quemadmodum non semel apud eundem Brucardum reperitur. In quattuor annis, inquit, qui ex septem de pænitentia remanent, tres quadragesimas per legitimas ferias debes ieiunare. primam ante pascha, cum ceteris Christianis; alteram, anre festiuitatem S. Ioãnis Baptistæ, & si quid remanet, pòst adimpleas; tertiam ante natiuitatem domini. alio loco apud eundem ad septem quadragesimas prorogatur pænitentia, non, ut opinor, eodem anno exoluendas. Si furatus es, ait, de thesauro ecclesiastico intra ecclesiam, siue aurum, siue argentum, siue gemmas, siue pallia, si fecisti, redde, quod tulisti; & tres carenas cum septem sequentibus annis pænitens ieiunare debes.. Secernebatur autem quadragesima, sic ut apparet, à reliquo pænitentiæ tempore, ut in eo seuerior disciplina & uirrus asperior obseruaretur. anni tres sæpe ad expiationem designabantur, frequentiùs septem, aliquando decem. triginta non legi excessisse, aut nominatim exprimi: sed si quid amplius imponebatur, referebatur ad totum uitæ cursum. non omittẽdum tamen, ob iterata eadem peccata, aut eiusdem grauitate conduplicata, solitum quoque pœnas conduplicari, & pænitentiæ tempus produci. præclarè Nissenus ea de re sic scribit, Quoniam eorum, qui in fornicatione polluti sunt, iniuria aliqua cum hoc peccato commista est; propterea duplum conuersionis tempus his præscriptum est, qui se contaminarunt adulterio, animalium initu, & rabie in masculos: in his enim peccatum duplicatur. unum quidem, in illicita & nefaria uoluptate; alterum autem, quod consistit in iniuria, quæ fit alteri.. Brucardus quoque ita patres censuisse narrat, Si mœchatus es tu uxoratus cum alterius uxore, quia habuisti, quomodo impleres tuam libidinem, duas carenas cum quattuordecim annis sequentibus pænitere debes. unam, quia super uxorem tuam alteram habuisti; ecce unum adulterium: habuisti etiam alterius uxorem; ecce aliud adulterium; & nunquam debes esse sine pænitentia. Animaduertendum insuper est, ex natura & magnitudine culparum pœnas illas statui & sanciri, atque in his decernendis, diligenter inuestigari omnes circunstantias: idque non pro ratione scandali, sed pro uaria adiunctarum qualitatum, quibus offenderetur Deus, modò grauiùs, modò mitiùs plecti. totus in hoc est Petrus Alexandrinus, totus in suis canonibus Nissenus, frequẽns in eisdem uersatur Basilius. ita ut secundum mensuram delicti statueretur plagarum modus. Cyprianus etiam in leuissimis ecclesiæ offendiculis id exigit. etenim ait, Cùm in minoribus delictis, quæ non in Deum committuntur, pænitentia agatur iusto tempore, & exomologesis fiat inspecta uita eius, qui agit pænitentiam, nec ad communicationem uenire quis possit, nisi priùs illi ab episcopo, & clero manus fuerit imposita; quantò magis in his grauissimis & extremis delictis cautè omnia & moderatè secundum disciplinam domini obseruari oportet? hoc argumentum copiosè dilatat in epistola ad Antonianum; & sermone de lapsis concludit, Quàm magnè deliquimus, tam grauiter defleamus: pænitentia crimine minor non sit.

Can. 1. ep.

Can. 4. epist. ad episc. Mityl.

Eod. lib. 19.

In metanoeas.

Lib. 3. ep. 16.

AD HAEC memoriæ mandandum est, non de solis peccatis publicis sumptum fuisse in ecclesia

Lib. 4. epist. 2.

Pænitentiæ stiā pro peccatis occultis imponebantur. in ecclesia supplicium, sed de latebris conscientiarum, & his actionibus, quas homines solent maximè remotis arbitris perpetrare. nam apud Brucardum ex illis Pænitētialibus antiquis irrogantur acerbissimæ pænitentiæ, etiam ob stultas & uanas, quibus per omnia genera magicarum & paganarum superstitionem decurritur, atque in omnibus dicitur, Si credidisti istud ualere, aut id posse, aut id uerum esse &c. puniuntur *Bruc. lib. 19.* etiam indecori concubitus cum uxore, nefarij prodigiosique congressus cum iumentis, ad quos nemo dixerit testes aduocari. concluditur demum à Pænitentiali, In istis omnibus debent sacerdotes magnam discretionem habere, ut discernant inter illum, qui publicè peccauit, & publicè pænituit; & inter illum, qui absconsè peccauit, & sua *Can. 34. Amphilech. Can. 62, 63.* sponte confessus est. Quod insecutus Basilius, declarat non oportere ignotas & clandestinas adulteras publica pænitentia traducere; sed imponendum tale onus, ex quo neque uiris ueniant in suspicionem, neque in cognitionem. idem statuit, maiore dignos misericordia fures, præstigiatores, & ueneficos, qui se apud sacerdotem ultro prodiderint, & accusauerint, quàm qui deprehensi fuerint, aut cōuicti. Nissenus assentitur Basilio, & delectum faciendum asserit inter eos, qui uoluptate lapsi sunt. Nam qui ex se ipso, ait, ad sua proferenda peccata impulsus est, eo quòd sua sponte occultorum accusator esse uoluerit, ut qui iam affectioni medicinam adhibere cœperit, & signum mutationis in id, quod est melius, ostenderit, in mitioribus pœnis uersatur. Ante eos Cyprianus ipsas etiam cogitationes prodendas docet in pænitentiæ foro. Quantò, inquit, ex fide maiore, & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc uel cogitarunt, hoc ipsum apud Dei sacerdotes dolenter & simpliciter confitentur? hi certè exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licèt & modicis uulneribus exquirunt, scientes scriptum esse, Deus non irridetur, derideri & circumueniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi. plus immo delinquit, qui secundum hominem, Deum cogitans euadere, se pœnam criminis credit, si non palàm crimen admisit. & si sit minor culpa, non est tamen innocens cōscientia. faciliùs uerò potest ad ueniam criminis peruenire, qui medicinam paruis etiam uulneribus à sacerdotibus quærit, qui non cessat in agenda pænitentia, atque in domini misericordia deprecanda, ne, quod minus esse in qualitate delicti uidetur, in neglecta satisfactione cumuletur. Neque uerò quod ex Cypriano hîc audiuimus, prætereundum arbitror, leuissima quæque expendi *Egregij canones, qui utinam nostro sæculo obseruarentur.* solita in ecclesia, & iustis suppliciis affici. uam minutissima Pænitentiale Romanum sic persequitur, Si quis peccatum imputando fratri imponat, priùs, quàm seorsim arguat eum, satisfaciens tres dies pæniteat. Quicunque hospites non recipit in domo sua, sicut dominus præcipit, & propter hoc regna cælorum promisit; quanto tempore hospitibus humanitatem denegauerat, & mandata euangelica iuxta possibilitatem suam non adimpleuerat, neque pedes lauerat, neque eleemosynam fecerat; tanto tempore plenitet in pane & aqua, si non emendet, pæniteat. Si quis permiserit hæretico missam suā celebrare in ecclesia catholica, & nescit, quadraginta dies pæniteat. Qui neglexerit uisitare infirmos, & non uenit ad eos, qui in carcere erant, & non subministrauit eis, decem dies in pane & aqua pæniteat. Operatus aliquid in die dominico, tres dies in pane & aqua pæniteat.

Eiusmodi pænitentiis etiam coram Deo expiari peccata. Vnvm restat maximi momenti, quod adiiciendum puto. Pænitentiæ eiusmodi iniungebantur ad expianda peccata, non tantùm coram hominibus, sed coram Deo; neque solùm ut satisfieret scandalo publico, sed iustitiæ diuinæ, reposcenti de nobis temporaneam ultionem de remissa culpa, quæ merebatur æternam damnationem. Primùm credo multam illam quattuor de caussis à canonibus indictam fuisse, ad peccantium scilicet correctionem, & prauitatis, quam pecando contraxerunt, emendationem. Quid enim, scribit Tertullianus in libro de pudic. ex pænitentia maturescit, quàm emendationis affectus? deinde ad scandali reparationem, ut alij deterreantur à scelere exemplo, & grauitate supplicij. præterea illata est hæc punitio ad peccatorum purgationem, & tormentorum persolutionem, quæ iustum, & misericors Dei iudicium statuit, hîc, aut in futuro sæculo luenda fore, & perferenda. postremò uerò ita prouisum est ecclesiæ, ne ira Dei in ipsam sæuiat, si peruersos patienter tulerit. Basilius can. 84. & 85. illas caussas breuissimè expedit. Hæc scribimus, inquit, ut pænitentium fructus

probetur.

probetur. quòd si à propriis moribus non facilè auellunrur, & carnis uoluptatibus potiùs, quàm Deo seruire uoluerint, uitamque ex euangelio institutam non admittant, nulla esse debet cum illis nobis communis ratio. ne itaque cum eis perire in animum inducamus, sed graue iudicium formidantes, & terribilem Dei retributionis diem præ oculis habenres, ne uelimus unà cum alienis peccatis perire. si enim nos non docuerunt terribilia Dei, nec tot plagæ nos in sensum deduxerunt, quòd propter nostram iniquitatem nos dereliquit dominus, & tradidit in manus barbarorum, & populus ad hostes captiuus adductus est, & desperationi traditus, eo quòd ea audebant, qui Dei nomen circumferebant; si non nouerunt, neque intellexerunt, quòd propter hoc uenit ira Dei in nos, quæ est communis nobis cum his ratio? sed & noctu & interdiu, & publicè & priuatim ipsis testificari debemus, quòd cum eorum improbitatibus abire nolimus, eos quidem lucrifacere optantes, & à mali laqueo eripere: sin autem hoc possumus, studeamus nostras animas ab æterna damnatione eripere. Diuus Cyprianus sæpius profeс̄tò imputat, publicas persecutiones pænitentiarum remissionibus temerè in ecclesia factis. Nissenus can. 4. pænitentiam uniuersale remedium uocat, ut à concitata in huiusmodi uoluptates rabie homo purus efficiatur. Cyprianus uerò in lib. 4. epist. 2. ut hæresim, insectatur eorum opinionem, qui pænitentias illas ab ecclesia impositas, & in eadem peractas negarent quidquam prodesse apud Deum, aut diuinæ iustitiæ non satisfacere, si quid restaret pro peccatis soluendum. O' frustrandæ, ait, fraternitatis irrisio, ò miserorum lamentantium deceptio, ò hæreticæ institutionis inefficax & uaria traditio, hortari ad satisfactionis pænitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam; dicere fratribus nostris, Plange, & lacrymas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro abluendo & purgando delicto tuo largiter & frequenter operare, sed extra ecclesiam post ista omnia moriendum. quæcunque ad pacem pertinent, facis; sed nullam pacem, quam quæris, accipies. quis non statim pereat? quis non ipsa desperatione deficiat? quis non animum suum à proposito lamentationis auertat? operari tu putas rusticum posse, si dixeris, Agrum peritia omni rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste; sed nullam messem metes, nullam uindemiam premes, nullos olíueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes? præcludere est, atque abscindere iter doloris ad pænitendi uiam; ut cum scripturis dominus Deus reuertentibus ad se, & pænitentibus blandiatur, nostra duritia & crudelitate, dum fructus pænitentiæ intercipitur, pænitentia ipsa tollatur. quòd si inuenimus à pænitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exhorantibus domini misericordiam, secundum quod ille misericors & pius est, per sacerdotes eius pacem posse concedi, admittendus est plangentium gemitus, & pænitentiæ fructus dolentibus non negandus. & quia apud inferos confessio non est, nec exomologesis illic fieri potest, qui ex toto corde pænituerint, & rogauerint in ecclesiam debent interiùs suscipi, & in ea ipsa domino reseruari, qui ad ecclesiam suam uenturus, de illis utique, quos in ea intus inuenerit, iudicabit. Relictis aliis locis ex Cypriano, unum addam duntaxat, qui sermoni de lapsis inseritur. Confiteantur, inquit, singuli, quæso uos fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit in sæculo est, dum admitti eius confessio potest, dum satisfactio & intermissio facta per sacerdotem apud dominum grata est. conuertamur ad dominum mente tota, & pænitentiam criminis ueris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur. illi se anima prosternat, illi mæstitia satisfaciat, illi spes omnis incumbat. rogare qualiter debeamus, dicit ipse: Reuertimini ad me ex toto corde uestro, simulque & ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda & non uestimenta uestra. ad dominum toto corde redeamus; iram & offensam eius ieiuniis, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse, placemus. Rationem hanc optimam sermone de passione explicat. Qui sui iudex, ac tortor est, per pænitentiam non iudicatur à Deo, qui nō iudicat bis in idipsum. quare pænitentes, quia à seipsis iudicatos, absoluit. Rationem aliam adiungam è schola nostra & antiquis canonibus acceptam. etenim si pænitentia nos non conciliat Deo, neque cum illo per eius erga nos caritatem & pactionem, quasi quoddam habet commercium; licebit eam ecclesiæ per animi simulationem & malitiam etiam in peccato exoluere. nam theologorum est communis sententia modum, & interiorem animi motum non cadere sub præceptum ecclesiæ, quin sine illo debitè præstetur & perficiatur,

De lapsis, & in lib. 3. epist.

Cypr. serm. de lapsis.

Ratio theologica ad probandum his pænitentiis etiam apud Deū satisfieri.

tur, quod illa iusserit. Non est autem ita, inquit uetus canon, ut multi sacerdotes multos seducunt, dicentes, quòd in ipso peccato pœnitentia esse possit. Deinde ex concilio Nicæno perspectum est Nouarianorum hæresim in hoc consistere, quòd assererent Deum quidem lacrymis & pœnitentia placandum; non tamen per ecclesiæ potestatem, aut pœnitentias ab ipsa iniunctas in Dei gratiam redire posse. hoc est, quod Nouatianis improbat Cyprianus; hoc est, quod ex Aëtio audiuit Constantinus: qui cùm illum interrogasset, an in fidem Nicænæ synodi, & Paschalis definitionem consentiret, Vtique, respondit. sed interroganti imperatori, quare se à cõmunione separasset, dixit, Quoniam hi, qui peccassent ad mortem, bene quidem admonendi essent ad pœnitentiam, spem uerò remissionis non à sacerdotibus, sed ab ipso Deo expectare; qui & possit, & potestatem habeat remittere peccata. Postremò pœnitentiam ad solam politiam redigere, Caluinianismum est sectari, aut amplecti; qui transgressoribus suarum constitutionum, temporarias illas pœnitentias irrogat, ut umbram æquiraris uideatur imperitis ipsum æmulari, cùm interim uirtutem omnem ecclesiæ, cælestemque eius potestatem abneget & eneruet.

Brux. lib. 19.

Socrat. l. 1. c. 10.

Purgatorium locum esse, ubi eiusmodi temporariæ pœnæ perpurgentur, omni mortali inimicitia & culpa penitus remissa, omnium sæculorum communi ac concordissima sanctorum sententia confirmatur; atque uiuorum suffragiis defunctorum animas uehementer adiuuari optimè ostenditur. Cap. XXIIII.

PATER erat, (ut noster sermo ad caussam nostram de suffragiis defunctorum propius accedat) qui uerbo illo Iesaiæ cap. 4. Abluet dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Ierusalem lauabit de medio eius in spiritu iudicij, & in spiritu ardoris. & item illo Malachiæ cap. 3. Sedebit conflans, & purgabit filios Leui. sibi satis persuadebat conuinci ex his locis, multorum pœnas post hanc uitam in sæculo illo purgari. Patres erant, & quidem inter primos facilè principes, qui post illa Pauli uerba, Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, quasi per ignem. purgatorium esse pro eiusmodi pœnis ad tempus dandis dilucidè interpretati sunt, Origenes scilicet in hom. 25. & 6. super Exod. Augustinus Enchr. ad Laur. cap. 68 & 110. idem serm. 4. de commem. animarum cõt. Manich. lib. 21. Hieronymus in fine 18. lib. comment. super Iesaiam; Theodoritus, Ambrosius, Basilius super Iesaiam, Oecumenius, Gregorius lib. 4. dial. cap. 30. Alcuinus in lib. 1. cap. 3. Patres erant, qui ex illo item Christi uerbo, quod apud Matthæum cap. 12. legimus, Non remittetur in hoc sæculo, neque in futuro. purgatorium esse efficacirer (ut illis uidebatur) colligebant, Augustinus uidelicet in lib. 21. de ciuit. Dei cap. 14. Gregorius in lib. 4. dial. cap. 39. Bernardus super cant. serm. 66. Pater erat, qui locum illum Lucæ cap. 12. In carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddideris nouissimum quadrantem. de carcere, qui purgatorius dicitur, intellexit, Ambrosius scilicet in serm. 10. & in psal. 118. Patres erant, uelit nolit Caluinus, qui in generali synodo Florentina sub Eugenio IIII. pontifice maximo ita statuerunt, ipsis etiam Græcis consentientibus, Diffinimus, si uerè pœnitentes in caritate decesserint, antè, quàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatoriis purgari. Patres erant, quorum unus iam suo sæculo receptissimũ dicebat, ut piis uiuorum operibus fideles defuncti, immo ipso etiam salutari sacrificio iuuarentur, antiquissimus uidelicet Tertullianus in lib. de exhor. cast. alius per omnes Africanas ecclesias cœnæ dominicæ sacrificiũ pro mortuis offerri in usum uenisse integræ prouinciæ synodo confirmat, illustris scilicet ille Carthaginiensis Cyprianus in lib. 2. epist. 9. alius de Antiochiæ ecclesia, & Cõstantinopolitana idem ipsum testatur, diuus uidelicet Chrysostomus in hom. ad pop. 69. & in primum cap. ad Philip. & in liturgia. alius de Armenia,

Aug. lib. 20 de ciuit. Dei c. 25.

1. Cor. 3.

Theodor. Paul. 1. Cor. 3. allegat Ambr. psal. 118

Animæ, q purgantur, uiuorũ suffragiis, à pœnis liberantur.

Armenia, & Cappadocia, nimirum Basilius uerè magnus in liturgia. alius de tota Graecanica integra tota oratione, quippe Damascenus orat. in defunct. alius de Mediolanensi, nobilissimus utique Christi sacerdos Ambrosius orat. funeb. in fun. satyr. alius de Italica ecclesia, diuus sanè Augustinus in lib. 10. confess. c. 12. de Hostiensi siquidem id disertè ait, ubi eius marer morrua est, non de sua Hypponensi, sicut comminiscuntur haeretici. Parres irem eranr Caluine, qui morem hunc iuuandi mortuos oratione & sacrificiis, ab ipsis apostolis obseruatum fuisse, & praeceptum in posterum custodiri à nobis, libris suis, quos prope rempus ipsum apostolicum ediderunt, posteritari fideliter tradiderunt, Dionysius Pauli discipulus, Gregorius Nissenus, ac pòst Damascenus. Pater erat, qui praeclarè edisserit, cur pro defunctis iam ab ecclesia nascente primus, septimus, rricesimus, reliquiq; dies agantur, nimirum Ambrosius de obitu Theodosij. Pater erat, qui dixit, In Machabaeorum libris legimus, oblatum pro mortuis sacrificium; sed etsi nusquam in scripturis ueteribus omnino legeretur, non parua est uniuersae ecclesiae, quae in hac consuetudine claret, auctoritas, ubi in precibus sacerdotis, quae domino Deo ad eius altare fundunrur, locum suum habet commendatio mortuorum. quam utique senrentiam apertis uerbis innumerabilibus in locis idem ipse perspicuè confirmat. Pater erat Gregorius, qui dixit in lib. 4. dial. c. 55. mortuorum animas uiuorum suffragiis adiuuari, ita ut hanc non nunquam ipsae defunctorum animae expetere uideantur. Pater erat Theophilactus, qui interpretatus illud Lucae, Timete eum, qui potest corpus & animam mirtere in geennam. sic ait, Vide enim, quòd non dixit, Metuatis eum, qui, postquam occiderir, mittit in geennam, sed habentem potestatem mittendi. hoc autem propter oblationes, & distributiones, quae fiunt pro defunctis, quae non parum conducunt etiam his, qui in grauibus peccaris mortui sunt. non omnino igitur, postquam occiderit, mittit in geennam; sed potestatem habet mittendi. Ne ergo, inquit, cessemus per eleemosynas & intercessiones propitium reddere eum, qui potestarem habet mittendi, non semper potestate hac utentem, sed & ualentem remirrere quidquam. Haec uir ille religiosissimus in cap. 12. Lucae. Pater erat, & celeberrimus ille Athanasius, Caluine, à quo cùm quaereretur, num sentirent aliqua beneficia etiam peccatorum animae, cùm semper illis conuentus & per actiones bonorum operum & oblationum fiant: respondet, Si non aliquo beneficio participarent ex illo, non utique in cura & exequiis fieret commemoratio: at sicut uitis, inquit, extrà in agro florescit, & odorem eius sentit in uase uinum reclusum, sicque conflorescit etiam ipsum; ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficia ab exangui immolatione, & gratificatione ab ipsis facta; sicut solus ordinat & praecipit, qui uiuorum & mortuorum potestatem gerit, Deus noster. Haec Athanasius, nec eleganter minùs, & pulchrè, quam sanctè, piè, & religiosè. Pater erat, atque ecclesiae Christi lumen praeclarum, Hieronymus, qui, dum uerbum illud Sapientis interpretatur, Mortuo homine impio, nulla erit ultrà spes. dixit, Notandum est, quòd etsi impiis post mortem, ueniae spes non sit; sunt tamen, qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem absolui possunt, uel poenis uidelicet castigari, uel suorum precibus, uel eleemosynis, missarumque celebrationibus. sed haec quibuscunque fiunt, & ante iudicium & de leuioribus fiunt erratis: qui uerò longo post iudicium tempore liberandos putant, falluntur. Pater erat, immo apostolorum synchronos, Romanus Clemens, qui dixit, Conuenite sine superstitiosa obseruatione in coemeteriis ad legendum libros sacros, & psallendum pro mortuis martyribus, immo pro omnibus à saeculo sanctis, & fratribus nostris, qui in domino mortui sunt: & mysterium eucharistiae regalis corporis Christi offerte in ecclesiis uestris, atque in coemeteriis: &, cùm effertur funus, prosequimini cantu psalmorum, si sunt fideles in domino. in octauo etiam libro eiusdem operis sic idem auctor ait, Fiant exequiae mortuorum tertio die in psalmis & precibus propter eum, qui tertio die resurrexit; fiant etiam die nono ad memoriam uiuentium & mortuorum; item die quadragesimo secundum ueterem typum; (Moysen enim luxit populus quadraginta diebus) fiant deuique quotannis exacto anno in memoriam defuncti; tribuaturq; ex bonis eius eleemosyna pauperibus in memoriam eiusdem. Haec, inquit, dicimus de piis: pro impiis enim, & si quid mundus habet, nihil tamen eos iuueris. cui enim superstiti inimicus Deus fuit, perspicuum est, futurum esse

Dion. de eccles. hierar. 7.
Dam. orat. in defunct.
Aug. lib de cura pro mort. agẽda c. 1. & 4. et de uerb. apost. serm. 32. & cõfess. lib. 10. c. 12 et Enchr. c. 110. et ad Dulc. q. 4.
Athanas. lib. de narijs quaest. ad Antioch. princ. q. 34. & lib. de mortuis.
Super prou. 9.
Clemens R. de doctrina apost. lib. 6.

defuncto quoque. non enim est apud eum iniustitia. iustus dominus & iustitias dilexit: & ecce homo, & opus eius. uocati ad memorias defunctorum agite conuiuium honestè & decorè, ac cum timore Dei, ut possitis pro mortuis precari. debetis enim presbyteri & diaconi Christi esse omni tempore sobrij & apud uos, & apud alios, ut possitis monere eos, qui extra ordinem ambulant. Hæc Petri sanctissimi sanctus & ipse successor Clemens. cùm uerò pro sanctis martyribus psallendum atque orandum Clemens iubet, de illis utique sanctis mortuis loquitur, quos non dum ecclesia implorat: cuiusmodi sunt sancti illi, de quibus Paulus ad Romanos dixerat, Et memoriis sanctorum communicantes. quod cum eo cohæret, quod proximè dixerat, Orationi instantes. alioqui iniuria est, inquit Augustinus, in ecclesia orare pro martyre, cuius orationibus magis nos commendatos reddere oportet. Memoriis, & non necessitatibus, sanctorum legit Hilarius contra Constantiũ, Augustinus contra Faustum libro 2. cap. 21. Epiphanius contra Aërium. sic Petrus Chrysologus serm. 120. sic Optatus Afer contra Parmenianum lib. 2. sic Ambrosius, & cuncta Mediolanensis ecclesia, sic tandem legit Eustathius Constantinus in lib. de oper. animæ post mortem: qui omnes locum hunc non ad communionem sanctorum, quam in symbolo profitemur, sed ad memorias sanctorum mortuorum, id est, piè & sanctè defunctorum, pro quibus preces adhibendæ sint, ac Clementem Romanum, & doctrinam apostolorum, quam ille scriptis mandauit, uno omnium consensu trahunt.

Psychicum, Catharum, atque Aërianum esse Caluinum breui ostenditur; quo etiam pacto gratis à Deo culpam remitti scriptura & sancti dicant, declaratur; atque magister sententiarum ab iniquis Caluini criminationibus uindicatur, & simul integer Christo domino suus honor seruatur, & inanis quædam fiducia retunditur. Cap. XXV.

I PRIMVM, quos audisti Caluine, utique patres erant; contrà uerò, qui satisfactionem negabant post culpæ remissionem nobis omnibus necessariam esse, carnales & animales & Psychici, ut uocabat Tertullianus in libro de pudicitia, non patres erant. deinde, qui pro temporariis pœnis post hanc uitam exoluendam, & leuioribus criminibus expiandis purgatorium esse negabant, Armeni quidam & Cathari, non patres erant. nouissimè qui dixerunt, non esse pro mortuis aut orandum, aut sacrificandum, quòd talibus suppetiis nec egeant, neque iuuentur; non patres erant, sed Aëriani, notissimi

Epip. hær. 57. ecclesiæ hostes, quemadmodum istos Augustinus in lib. de hæresibus, & Epiphanius ante mille trecentos annos nominauerunt. Christi ecclesia eos, qui eiusmodi oblationes fieri pro defunctis negant, non, ut patres, suspicit, suspexit'ue aliquando; sed contrà

Conc. Carth. 4. can. 95. anno 456. ante annos circiter mille ducentos in Carthaginiensi quarto concilio, tanquam scelestissimos hæreticos, & egentium necatores à fidelium communione arcendos esse eadem ecclesia iussit. immo si qui morosi erant in oblationibus pro defunctis exequendis, in ecclesiis, ut infideles, puniebantur, quòd fidem morituris datam fefellissent; & impij ac crudeles habebantur, quòd pauperes & egenos satis necessaria sustentatione priuassent; & latrones in amicos, in ecclesiam porrò sacrilegos eiusmodi homines existere iudicabantur. tantũ abest, ut patres sint, qui dixerint, quòd officio humanitatis erga mortuos in sepultura defuncti, sineremus eos quiescere, nullas pro ipsis preces ad Deum effundētes. Tu ergo Caluine ter hæreticus es: negas satisfactionem necessariam; igitur Psychicus es: negas purgari quidquam post hanc uitam; igitur Armenus, & Catharus es: negas uiuorum precibus, & sacrificiis defunctorum fidelium animas iuuari; quare Aërianus tu es. Verùm, ne, ut soles, cælum clamoribus uanis contundas, nobisq; inanium uerborum tumultu obloquendo obstrepas, summa fide uniuersa, quæ super his

Conc. Vasen. c. 2. suorum decretorum sub Leone huius nominis primo, anno 453.

tribus

tribus articulis in institutione tua persequeris, breui oratione percurram. tu uerò Christiane lector, benigno fauore me precor dicentem prosequare. adhibebis in rem hanc solitam attentionem: nos autem ueritatem, quam semper pollicemur, ac breuitatem, fidemque nostram planè exoluemus. agedum agamus primo loco de satisfactione. *Dicunt isti non sufficere pœnitenti à præteritis malis abstinere, & mores in melius commutare, nisi de iis, quæ facta sunt, satisfaciat Deo: esse autem multa adminicula, quibus redimamus, lacrymas, ieiunia, oblationes, caritatis officia: iis dominū propitiandum, iis debita iustitiæ Dei persoluenda, iis recompensanda delicta, iis ueniam emerendam. quamuis enim largitate misericordiæ, culpam remiserit, pœnam tamen retinere disciplina iustitiæ. hanc esse pœnam, quæ satisfactionibus redimenda sit. in hanc tamen summam recidunt omnia: nos quidem à Dei clementia delictorum ueniam impetrare, sed intercedente merito operum, quibus peccatorum noxa compensetur, quò debita iustitiæ Dei integra satisfactio persoluatur:* Cal. lib. 3. inst. c. 4. sect. 26. non nos solùm ista dicimus Caluine, sed ante nos docuerunt prophetæ, Christus ipse, apostoli, & apostolici uiri; qui dixerunt, non semper simul cum culpa totam remitti pœnam, ut non sæpe ieiunio, eleemosynis, atque orationi suæ partes ad plenam satisfactionem relinquantur. sed quid tu contra hæc? *Talibus mendaciis oppono gratuitam peccatorum remißionem, qua nihil in scriptura clarius prædicatur. primùm, quid est remißio, nisi meræ liberalitatis donum? non enim remittere dicitur creditor, qui antapocha testatur sibi numeratam pecuniam; sed qui nulla solutione, ultro sua beneficentia nomen expungit. cur deinde gratis additur nisi ad tollendam omnem satisfactionis opinionem?* Ies. 52. Rom. 5. Coloss. 2. Tit. 3. bona uerba Caluine, non mendacia sunt ista, quibus tu gratuitam remissionem peccatorum opponis; sed catholicæ ueritatis, cum illa gratuita remissione, cum illo meræ liberalitatis dono, cum illa incredibili beneficentia, qua debitoris nomen à creditore munificentissimè expungitur, & cum uerbo tandem illo prophetico, apostolico, euangelico, Gratis, unicè conuenientia. sed uerbo uno, eoque clarissimo respondemus, omnino gratis culpam remitti, simulque æterni supplicij reatum condonari nobis, non quòd fides & pœnitentia necessaria non sint omnino; sed quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera ipsam iustificationis gratiam promeretur. nam quid est remissio, nisi meræ liberalitatis donum? opera igitur quæcunque nostra remissionem culpæ antecedunt, disponunt illa quidem, præparant, uiam ad gratiam sternunt, non autem ualent eam remissionem emereri. at uerò si hæc ex gratia iam semel procedant, quis iure negabit plurimùm ualere, ut quæ ab amico proficiscuntur, non ad alteram illam satisfactionem pro temporaria pœna, quæ, remissa culpa, superfuit, exoluenda tantùm, sed pro felicibus iustificationis progressibus, quales faciunt in dies horasque maiores, qui semel in Dei gratiam redierunt, facti amici, & domestici. sic tamen, ut semper, atque ubique diuina gratia, liberalisque Dei nostri beneficentia regnet. illam gratuitam peccatorum remissionem, quò ad culpam, atque ad eum modum, quem perpetuus ecclesiæ catholicæ consensus tenuit, & expressit, opponi his, qui dicerent, operibus nostris remissam culpam esse & emeritam gratiam, fateor; absit; procul, absit à catholicis mentibus eiusmodi Pelagianum insomnium. at uerò opponi his, qui uel præparari nos ad Dei amicitiam & disponi, uel qui ad temporariam illam pœnam, hîc nostris bonis actibus absumendam penitus multùm ualere dicunt ieiunia, eleemosynas, & si qua sunt his similia, constanter nego. nec hîc magis Iesaias & Paulus cum scripturis & patribus, & cum perpetuo ecclesiæ consensu pugnant, quàm hactenus fecerunt. Iam quærit importunus iste à nobis, lector, qua confidentia nostras satisfactiones adhuc erigamus, quæ tam ualido fulmine, ut sibi uidetur, prosternuntur? ò hominem mirabilem. unde fiduciam pro erigendis his collegerimus, percunctaris? non nos nunc denuò ipsas erigimus, sed à Deo, à Christo, ab apostolis erectas, ecclesia, sancti, atque adeò nos, ad eum modum, quo Dei uerbum erexit, custodimus, obseruamus, ac diligenter, ne quis Philisthæus prosternat, peruertat, ad casumq; det, summa cura inuigilamus. uide, ne nos terreas, ne pergas nobis esse molestus, cùm dominus per Iesaiam clamat, Ego sum, Iesaia 43. ego sum, qui doleo iniquitates tuas, propter me; & peccatorum tuorum non ero memor. apertè denuntiat, caussam & fundamentum ueniæ emerendæ à sola sua bonitate Act. 10. se petere. rursum, cùm scriptura uniuersa testimonium Christo deferat, quòd per nomen eius sit accipienda remissio, non ne alia omnia nomina sic excludit, ut neque fidei

tuæ

tuæ merito, aut gemitus tui, sed Christi dolore gratis iustificeris, gratis in Dei gratiā redeas, gratis à uinculo æterni supplicij, cui tenebaris, expediaris? excludit sanè, hæc Christi gloria est, hoc illi cum nullo est commune. plus etiam dabo Caluine, quid dixi, dabo? fatebor, fatebor, non modò à Christi nomine habere nos, quòd simus, amici, quòd inimici esse desinamus; uerùm quod neq; credere, neque pænitere, (quæ duo maximè necessaria sunt ad Christi hanc satisfactionem mihi applicandam) nūquam nos haberemus, nisi IESV Christi meritum hæc nobis peperisset. quis enim negare uelit, Dei illa dona, quibus, nos aliud agentes, ad se cum clementia & misericordia singulari uocat, & mirè ad iustitiam quærendam excitat, ea, inquam, omnia Christi beneficio nobis contigisse; sed tu etiam nolis, quæso, negare, non nisi contritis fidelibus, & uerè ex fide stimulatis hominibus, sanctum Dei spiritum, quem Christi sanguis nobis acquisiuit, communicari. addo etiam tertiò, nunquam Christi ecclesiam ab ea etiam satisfactione, quam à nobis Deus remissa culpa exoluendam requirit, sui sponsi neque sanguinem, neque nomen excepisse, sed illi contrà primas semper dedisse. quare ad culpam condonandam, si nomen quæras, præter Christi IESV non aliud est, neque alia satisfactio. uerum tamen est, quòd ipsa nisi ad Christi leges dispositis, nunquam applicabitur. hoc sit certissimum & catholicum. Ad hæc si de ulteriori absolutione, quæ à pœna illa est, quam à nobis iustè exigit Deus, de qua nunc sermo institutus est, quæras, in cuius uirtute ea fiat, an per Christi nomen, an per nostram satisfactionem: respondebo in primis, per Christi nomen, deinde uerò ob opera illa, quæ & præclara sunt in eam rem subsidia, & Christianæ pænitentiæ fructus communi uoce nominantur, ieiunia scilicet, orationes, & cætera cum his conuenientia. ita enim gloriæ Dei, iustitiæ suæ, commodæ administrationi orbis, saluti, profectui, atque exaltationi iustorum expediebat. At, inquies, quod scriptura ait, per nomen Christi, intelligit nihil nos afferre, nihil nostrûm prætendere, sed sola Christi commendatione niti: dixi semel, id uerum esse nihil nos afferre, quod nos merito suo redimere ualeat, nihil nos prætendere, quod uirtute sua Dei offensam explere æquareque possit; sed Christi beneficio in diuinam gratiam gratis asciscì nos: at uerò nihil nos afferre omnino, quod uel præparet, uel disponat, contra euangelium est, contra Paulum est, contra expressum Dei uerbum est. Memor esto, unde excideris, dicitur angelo Ephesi, age pænitentiam, & prima opera fac. & iterum, Quæ secundum Deum tristitia est, pænitentiam in salutem stabilem operatur. & rursus, Pænitentiam agite, & facite dignos fructus pænitentiæ. hunc & non alium sensum habent uerba illa Pauli, quæ tu perturbas, Deus erat mundum in Christo reconcilians, non imputans propter ipsum hominibus delicta, quia pro nobis factus est peccatum, qui peccati expers erat. serua catholicam distinctionem de culpa & temporaria pœna, & in ipsius etiam pœnæ ad tempus debitæ satisfactione, facito, ut regnet Christi sanguis, & ecce omnia secura, & in tuto erunt. Sed iam scholasticis omnibus præter meritum Caluinus succenset.

Bonis operibus præparamur, ac disponimur, ad gratiam, nō tamē ipsam meremur.

Apoc. 2.

2. Cor. 5.

VERVM, qua sunt peruersitate, & peccatorum remissionem, & reconciliationem fieri semel dicunt, cùm in gratiam Dei per Christum in baptismo recipimur; post baptismum, resurgendum esse per satisfactiones. sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per claues ecclesiæ dispensatur. Nec de re dubia loquor, cùm suam impuritatem clarißimis scriptis prodiderint. nec unus, aut alter, sed uniuersi scholastici. nam ipsorum magister, postquam Christum in ligno pœnam peccatorum soluisse iuxta Petri doctrinam confessus est; subiuncta illico exceptione sententiam corrigit, quòd in baptismo omnes peccatorum pœnæ temporales relaxantur: sed postquam baptismum pænitentia beneficio minorantur, ut ita simul cooperetur crux Christi, & nostra pænitentia. sed longè aliter Ioannes. Si quis peccauerit, ait, habemus aduocatum apud patrem IESVM Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. in quo annuntiamus uobis filioli, quia remittuntur nobis peccata propter nomen eius. certè fidelibus loquitur, quibus dum Christum proponit, peccatorum propitiationem non aliam esse satisfactionem ostendit, qua offensus Deus propitiari, placarique poßit. non dicit, Semel nobis per Christum reconciliatus est Deus, nunc nobis alias rationes quærite: sed perpetuum facit aduocatum, qui sua interceßione in patris gratiam nos semper restituat; perpetuam propitiationem, qua peccata expientur: desine, desine calumniari, desine mortuos traducere, desine simplicitati multorum insidiari. quis tibi negabit (ut ab hoc inchoemus) illud perpetuò uerum, quod Baptista ille dicebat,

Cal. sect. 26. Lib. 3. sent. dist. 19.

1. Petri 2.

2. Tim. 1.

1. Ioann. 2.

Christus semper redemptor, semper est satisfactor noster.

bat, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi? semper & perpetuò (ut libentissimè nos omnes fatemur) solus ipse, nec alius sic oblatio fuit pro peccatis, solus expiatio, solus hoc modo satisfactio; solus, qui inimicitias atque æternam pœnam nobis debitam in se transtulerit, qui æternæ mortis reatum coram Dei iudicio extinxerit, & funditus deleuerit, modò tu illi tanto aduocato, qui perpetuò & ante baptismum, & post illum ad patrem pro te clamat, defuisse nolis. perpetua propitiatio est, qua peccata expientur; perpetua satisfactio, qua offensus Deus mitigari & placari potest. non in hoc discrimen consistit Caluine, ac si scholastici doctores fingant, aut duos esse propitiatores, unum quidem ante baptismum, alterum post lauacrum; duos aduocatos, & satisfactores. ut certè uelint dicere, aliter clamare pro baptizandis, & longè aliter pro baptizatis iam factis fidelibus. noli antiquitatis tam iniquus esse iudex, & rigidus calumniator; noli esse tam molestus benedictis manibus illis, qui tibi tanto amore, tam candido animo & inuigilarunt, & laborarunt. quis nostrûm à culpa resurgendum esse merito nostro, & satisfactione nostra liberari à reatu æternæ mortis, ne tirunculus quidem theologus, unquam asseuerauit? quòd si ea opera, quæ à nobis ante Dei gratiam habitam, per scripturam efflagitat dominus, satisfactionem aliquis dixit; (quod sanè legisse non memini, loquor, ut ea opera tempore, aut natura gratiam præcedunt, & ut ab ipsa uel consideratione præscindunrur) planum habebit sensum, nempe, quòd per ea & disponamur, & præparemur ad satisfactionem, quæ Dei dono per Christum iam iam applicanda est nobis. satisfacimus certè, dum illa præstamus, non tam offensæ Dei, quæ Christi morte sola expiari habet, quàm diuinæ uoluntati, ordinatissimæque suæ dispositioni, qua sic statuit hominibus illam communicandam esse. Quid iocaris, & malè ludis in magistrum ingrate discipule? quod magister dixit, nec Petri sententiam, quam ille catholicam omni ex parte credebat, subiuncta illico exceptione correxit, ut tu in illum iactas, neque Ioannem euangelistam, aut Baptistam, neque Paulum offendit: sed te solùm, tuique similes, qui tam malè auditis & ab omnibus, & apud omnes. Quod ergo satis catholicè & uerè magister eo in loco dixit, hoc est: docet in primis iuxta Ambrosium, Augustinum, aliosque patres, Christiani hominis pænitentiam post lapsum, longè aliam esse à baptismali, eaque continere non modò cessationem à peccatis, aut cor contritum & humiliatum, (hoc siquidem & in baptismali illa esse debet, iuxta illud uulgatum ab Augustino, ac sæpe usurpatum, Nemo potest uitam inchoare nouam, quem ueteris non pænitet) uerùm etiam eorundem peccatorum sacramentalem confessionem in uoto saltem & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per eleemosynas, ieiunia, orationes, & alia pia spiritalis uitæ exercitia. non quidem pro æterna pœna, quæ uel sacramento, uel sacramenti uoto unà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ, ut sacræ litteræ docent, non tota semper (uelut in baptismo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati spiritum sanctum contristauerunt, & Dei templum uiolare non sunt ueriti. uides'ne, quàm sinistrè magistrum sententiarum interpreteris? quasi ipse dixerit non per Christi satisfactionem, sed per nostras resurgendum nobis esse. postquam enim dixit, in baptismo totam culpam & pœnam extingui, (est enim lauacrum regenerationis & renouationis in uerbo uitæ) in pænitentia uerò minorari, addit, non enim sufficeret illa pœna, qua pænitentes ligat ecclesia, nisi pœna Christi cooperaretur, qui pro nobis soluit. proposuerat paulò antè & ab æterna, & à temporali pœna Christi meritò expediri nos. Nec minùs difficilis calumniator tu es in eo, quod notas nos dicere, sanguinem nimirum Christi nihil prodesse, nisi quatenus per ecclesiæ claues dispensatur: quasi uerò uelimus nos negare sacramentalem absolutionem à Christi sanguine uim totam habere, & non contrà: ut tamen uerum semper sit, quod uniuersalis ecclesia docuit pro his, qui post baptismum in peccata labuntur, Christum Iesum sacramentum instituisse pænitentiæ, ut eam sacramentalem confessionem, saltem in uoto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem nostra pænitentia semper spectet. ut enim primus euripus, atque tubus, per quem diuinus ille sanguis ad nos diducitur, baptismus est; sic altero post ipsum loco sacramentalis absolutio, in quam cordis pænitentia tota incumbit, saltem in uoto, altera est post naufragium tabula, qua mare hoc traiiciendum nobis sit. quis enim diffitebitur per sancta

Sententia magistri sent.

Differentia baptismi, ac sacramentalis absolutionis.

Christi sacramenta, quasi per quosdam aquæductus, certissimasque fistulas, suum sanguinem ad nos deriuari? Sed hæc de prima obiectione, atque cauillo contra satisfactionem: ueniamus ad secundam.

Obiectio 2. Cal. Dvo hic perpendenda esse summa diligentia & cōsideratione Caluinus ducit. *Vnum est, ut integer, & illibatus suus honor Christo seruetur:* at hoc ualde curandum omnibus est. sed audi parum, & conspice, quàm id nobis cordi & curæ sit. uaticinium certè illud Iesaiæ, quod habet, patrem posuisse in filium nostras omnium iniquitates, ut liuore eius sanaremur: quod aliis uerbis repetit Petrus, Christum scilicet pertulisse peccata nostra super lignum: rursum illud, quod Paulus scribit, damnatum esse peccatum in eius carne, cùm pro nobis peccatum factus est, hoc est, in hostiam est Christus datus: hæc, inquam, omnia, tanquam diuina oracula (quemadmodum & uerè sunt) nos suscipimus, ueneramur & colimus. quid ergo? incorruptus atque integer seruari hic honor Christo cum doctrina de satisfactione non poterit? *Gratiam Dei in prima peccatorum remißione solam operari dicunt: si postea ceciderimus, ad secundam ueniam impetrandam, opera attributa sunt:* uideo te hactenus catholicorum mentem assecutum non esse. neq; enim scis, quid neges, uel affirmes; ignoras, quos tuo ense petas; hostem fingis, qui non est; occasionem quæris, ut à uero semper alienus sis. hæc duo, tibi persuadeas uelim, apud catholicos omnes longè omnium certissima, ac bene constituta esse. Vnum est, quòd si de remissione culpæ, & reatus æterni supplicij agatur, & de emerenda gratia, non modò in prima ante baptismum remissione, sed si postea ceciderimus à baptismali gratia ad secundam ueniam culpæ (ut tu uocas) impetrandam, utrobiq; Dei gratiam solam, & Christi meritum operari. cùm enim Paulus dixit, gratis nos iustificari, meritum nostrum certè ab omni nostra iustificatione, qua à statu filiorum iræ, in filios Dei transimus, exclusit. gratia ergo Dei permittitur per nos utrobique regnare. immo prima sedet ad satisfaciendum etiam pro pœnis temporariis, & ad Dei gratiam magis augendam, etsi ad hæc duo, nostra opera ipsi Dei gratiæ cooperantur. Alterum est, quòd si de præparatione, quæ in nobis præcedere debet, sermo fiat, nulla habita ratione meriti, quod certè in peccatoribus haud esse potest, utrobique & ante baptismum, & post eum nostra opera, si non pro emerēda Dei placatione & gratia, at bene ad nos sibi præparandos, & disponendos operari. Pœnitentiam agite, & baptizetur, dicebat Petrus, unusquisque uestrûm in remissionem peccatorum. Accedentem ad Deum, ait magnus apostolus, oportet credere, quia est. deniq;, Præparate corda uestra domino. iam'ne uidere incipis, quantùm hæc duo conueniant, iniquitates nostras positas esse in Christo, ut in illo sine merito nostro expientur; & nostris operibus, quæ Dei dono operantur, ad illam expiationem iuxta diuinas leges disponi ac præparari? Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, & Deum operibus, non gratis, propitiandum, utique sibi malè hærent Caluine. nam dicam, & inferam cum apostolo, quòd si ex operibus, iam non est gratia. at uerò Christum esse propitiationem nostram, & nos nostris operibus illi propitiationi cooperari non efficiendo, sed præparando, & disponendo, optimè quadrant. Verùm ueniamus ad alterum, quod tu hîc ab omnibus ponderandum esse adhortaris. *Vt conscientiæ, de peccati uenia securæ, pacem apud Deum habeant. at quæ istæc erit pacificatio, si audiat peccata redimi satisfactionibus? quando tandem ille satisfactionis modus constare poterit? ergo semper dubitabit, an Deum habeat propitium; semper æstuabit, semper horrescet:* Christi ecclesia filios suos semper docuit, non oportere eos, qui uerè iustificati sunt, sine ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse instificatos. immo uana ista, & ab omni pietate remota fiducia illi semper habita & uisa est. *Vos, qui leuibus,* inquis, *satisfactionibus acquiescitis, nimis contemptim Dei iudicium æstimatis, & parum reputatis, quanta sit peccati grauitas:* quantò uos contemptiùs Dei iudicium æstimatis, quàm nos Caluine. nos enim, quàm sumus certi de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum efficacia; tam sumus dubij, omnia ea nos præstitisse, quæ ipse suo iure à nobis efflagitat. sicque fit, ut dum nos ipsos, nostramque infirmitatem, ac dispositionem expendimus, non de sua gratia formidemus; sed de dimisso peccato non simus securi; ut sic ieiuniis, eleemosynis, orationibus, & aliis piis spiritalis uitæ exercitiis semper uacemus. *Sed ut eis concedamus, ais, peccata aliqua iusta satisfactione redimere; quid tamen facient, ubi tot peccatis obruuntur,* quorum

Iesaia 53.
1. Petri 2.

Christi gratia & ante baptismum, & post regnare debet.

quorum satisfactionibus nec centum uitæ, uel si totæ in hoc sint, sufficere queant? quia perhumaniter id à nobis uisus est iste quærere lector, perbenignè item nos ac sincerè respódebimus. profectò Caluine si de pænitentia, qua ad iustificationem Deo præparamur, in quæstione proposita loquaris: respondeo, una quidem detestatione ex Dei amore profecta, fide, ac spe ueniæ per Christi meritum habendæ aucta, multis sceleribus in Deum commissis factum iri satis, quæ ipsius est benignitas, cum iustitia coniuncta. neque multùm immorabor circa nimiam continuationem, aut intensionem doloris illius, qui de offensione est suscipiendus: non enim necessarium esse arbitror ad culpæ remissionem, & æterni supplicij reatus condonationem, quòd aut numerus, aut intensio ipsa doloris, peccatorum grauitatem exæquet. Si uerò de satisfactione pro temporali pœna, quæ, remissa culpa, ut plurimùm superest, quæras: respondeo, ubi tot peccatis obruimur, primùm apud æternum patrem dominicam illam orationem, quam nos suus filius docuit, frequenter usurpabimus, Dimitte nobis debita nostra. deinde ea peccata eleemosynis curabimus extinguere. ad hæc diuinorum sacramentorum frequenti usu, quoad potuerimus, debitum recompensabimus. item spiritualis uitæ exercitiis studentes, & sacerdotis præcepto obtemperantes multum de suo rigore duræ illæ quamuis temporariæ pœnæ remittent. postremò adest communio sanctorum, adsunt continua sacrificia, fratrum deprecationes pro nobis, quibus mirum in modum pœnarum ille tantus aceruus minuitur, atque extenuatur. quòd si uel parum his remediis in uita hac mortali indulsimus, uel ea omnia, quæ hîc adhibuimus, ad pœnas exhauriendas satis esse non potuerunt, nec labores, nec mors ipsa: est certè purgatorius ignis, qui, tempore à diuina iustitia simul, & ab incredibili sua misericordia præscripto, quidquid de eis peccatis redemptum non fuerit, in nobis purgabit. ubi etiam maximum adiumentum ecclesiæ & amicorum preces, atq; diuinum sacrificium pro defunctis oblatum importabit.

Uno actu licebit multa scelera detestari.

Quot ac quanta sint nobis remedia ad satisfaciendum etiam in hac uita pro pœna etiam temporali.

De uario mortalis uenialisq; peccati usu agitur, ac ueniale peccatum duplex esse monstratur; hæreticorum referuntur sententiæ circa distinctionem uenialium & mortalium peccatorum ualde contrariæ, ne dum diuersæ; Caluini doctrina apertissimis rationibus confutatur, atque catholica ueritas confirmatur. Cap. XXVI.

ESPONSVM est à nobis simplici oratione quæstionibus tuis Caluine, hoc unum restare iam uidetur, ne scilicet tu peruersè interpreteris: sed ecce, quod uerebamur, *Hic in asylum confugiunt ineptæ distinctionis, peccata quædam uenialia esse, quædam mortalia; pro mortalibus grauem satisfactionem deberi; uenialia facilioribus remediis purgari, oratione dominica, aquæ benedictæ aspersione, absolutione missæ. sic cum Deo ludunt, & ineptiunt. cùm tamen assiduè peccatum ueniale & mortale in ore habeant, non dum alterum ab altero discernere potuerunt: nisi quòd impietatem, & immunditiem cordis peccatum ueniale faciunt. Nos autem, quod scriptura, iusti & iniusti regula docet, peccati stipendium pronuntiamus esse mortem; & animam, quæ peccauerit, morte dignam. ceterùm fidelium peccata omnia uenialia esse, non quia non mortem mereantur, sed quia Dei misericordia nulla est condemnatio iis, qui sunt in Christo IESV: quia non imputantur, quia uenia delentur. Scio, quàm unicè doctrinam hanc nostram calumnientur. dicunt enim paradoxum esse Stoicorum de peccatorum æqualitate: sed suo ipsorum ore nullo negotio conuincentur. quæro enim, an non inter ea ipsa peccata, quæ mortalia fatentur, aliud alio minus agnoscunt? non igitur protinus sequitur, paria esse peccata, quæ simul mortalia sunt. cùm scriptura definiat, stipendium peccati mortem esse, legis obedientiam esse uitæ uiã, transgreßionem mortem. hanc sententiam euadere non possunt. quem ergo satisfaciendi exitum reperient in tanto peccatorum cumulo? si unius anni est satisfactio peccati unius, dum illam meditantur, pluribus se inuoluent; quando diem nullum præterit iustissimus quisque, quo non aliquoties labatur, ad eorum uerò satisfactiones dum se accingunt, numerosa uel potiùs innumera*

cumulabunt . iam præcisa est satisfaciendi fiducia . quomodo adhuc de satisfaciendo cogitare au-dent ?

De uario peccati uenialis et mortalis usu.

Ne ignoratio legitimi usus peccati uenialis & mortalis confusionem alicui pariat, commodum erit in primis statuere, & firmare, quo potissimùm significatu his nominibus ecclesiastici auctores usi sint. Mortale peccatum à mortale sic appellatur; ueniale à uenia. ueniale item aliquando ab euentu dicitur, quodcunque etiam graue peccatum, siquidem ueniam habeat, quam nos tandem obtineamus; sicut mortale hoc modo ab euentu illud erit, cuius nunquam sit habenda remissio. sic Ambrosius dixit, mortalia omnia uenialia fieri per pænitentiam; sic Augustinus, & Cyprianus aliquando uenialem iniquitatē nocant, quæ sit remissibilis; sic & magister dixit, putasse Adam esum ligni scientiæ boni & mali ueniale fuisse, cùm re uera peremptorium esset. Dicitur secundò ueniale ex caussa, quòd sic ab ea aliquid habeat, unde diuinam misericordiam condeceat ei ueniam impartiri. contrà uerò mortale ex sua caussa illud est, quod ex malitia, atq; industria committitur. quomodo peccata Pauli ante baptismum, tametsi grauissima, uenialia peccata dici queunt. Misericordiam, ait, consecutus sum, quia ignorans feci. uerùm hæ duæ acceptiones alienæ sunt ab instituto & proposito nostro. Appellatur tertiò ueniale ex natura sua, & ex propria ratione, quod suapte natura leue, exiguum, minutum, rationi rectæ & caritati parum dissonum, mortem non inferens, neque gratiam oppugnans, neque contra caritatem bellum mouet. quæ omnia habiturum est peccatum, quod à natura, & à propria condicione mortale est appellandum. præterea hoc ueniale ex natura sua duplex est. unum ex genere suo, uerbum iocosum, risus leuis, mendacium officiosum, & similia: alterum est ex imperfectione operis. illius materia leuis est, & parum dissona rectæ rationi; huius uerò grauis, atque imperfectus. posterius hoc duplex etiam est. nam imperfectio aut est in materia, ut quia parua, aut in defectu deliberationis. prioris generis, furtum leue, detractio parua: posterioris motus subiti contra præcepta, quos facili negotio cohibere possis. Hæc inter catholicos cōtrouersa, aut ambigua minimè sunt. quare patet iniquè & immeritò obiicere nobis Caluinum, quòd impietatem, & immundiciem cordis nos peccatum ueniale faciamus; quòd omne genus concupiscentias leuia peccata ducamus; quod libidines, quæ nos ad quæuis mala inuitant, atque allectant, tentationes item, quæ nos usque ad Dei blasphemiam impellunt, uenialia tantùm reputemus. Est sanè hoc plusquam humanum commentum, ne dicam mendacium. nam si ea uoluntaria sunt, & deliberata, peccata nobis sunt lethalia; si uerò ineuitabilia, nullam malitiam habent: si autem uoluntaria non sunt, sed uitari quidem, aut certè præueniri sine magna difficultate potuerunt, tunc ea tantùm uenialia esse censemus. uos estis, uos Caluine, non nos, qui uehementer hac in parte alucinamini, qui in multis labimini, dum nescitis uenialia peccata à mortalibus distinguere. neque uultis, quod ignoratis ex primis ipsis fontibus colligere, sed maiorum uestrorum, immo ecclesiæ catholicæ grauamini sententiæ acquiescere ob incredibilem uestri animi elationem. contigit certè quidem hic uobis, sicut & sæpe alibi, quod prouerbio dici solet,

Aug. 21. de ciuit. Dei c. ult.

Ardea culpat aquas, cùm nesciat ipsa natare.

Vuiclephus, ut auctor est Thomas Vualdensis, peccata prædestinatorū uenialia uocat, reproborum uerò lethalia: quòd licèt omnia peccata æternæ mortis sint inductiua; sola tamen reproborum mortem inducant. atque sic, peccata omnia Danidis, Magdalenæ, Petri, latronis, qui cum Christo crucifixus est, non erant mortalia: immo nullus sanctorum, qui iam Deo fruuntur, mortaliter isto modo Deum offendit. in damnandis uerò uel minimum otiosum mortale erit. Philippus, ut cetera omittamus, quamuis omnes uitiosos affectus, & omnes prauas actiones, ac denique omnia peccata, & ipsum peccatum originale in non renatis lethalia putet; quia peccatum mortale diffinit esse, inclinationem uel actionem contra legem Dei non remissam: tamen in peccatis aliqua uenialia credit, nempe ignorantias, uel omissiones mādatorum Dei non affectatas. ô pulchram hominis reformatissimi scilicet theologiam, fateri eiusmodi ignorationem in nobis uenialem esse, & ipsam eandem in infideli, qui minore illustratus est lumine, & paucioribus Dei beneficiis & auxiliis gaudet, exitialem dicere. Sed hæc prætereunda censemus. uenio ad te Caluine. Tu, quod nunquam, ut ego recordari possum, aliquis tentauit, ipsam distinctionem uenialis & mortalis negas, ac palàm

dicis,

dicis, peccatum quoduis, quoniam Dei lege damnatum est, mortale esse. stipendium inquis peccati cuiuscunque mortem esse. atque illud perperam usurpas, quod à domino dicitur, Qui unum ex mandatis istis minimis contempserit, minimus uocabitur in regno cælorum. quis, rogo te, tam malè docuit? quis tam malè sensit de diuina bonitate & largitate, ut quancunque sui offensionem, quancunque ignorantiam, occasionem, fragilitatem, etiam ioco & sine deliberatione commissam, ad mortem sua sententia mox imputet? nullus homo tam difficilis, tam inhumanus, tam crudelis, ut sua lege, paruis de caussis & difficillimè euitabilibus, statuat se offensum iri, quæ iam, natura sua, tam leuis esset, tam lubrica, tamque parum firma, aut sibi constans amicitia, quàm quæ inter nos & Deum intercedeter? hæccine libertas est euangelica, quam prædicaris? hæccine conscientiarum pax? hoccine Christi iugum leue? dicis, ut uideo, mortalia esse, sed nō omnia in mortem imputari in renatis. iam ego, si gratia facit, ne imputetur; cur non ut peccatum esse desinat? si tollis imputationem, tolle prohibitionem, ex qua illam sequi necessarium est. indigent uenia Caluine? ergo imputabatur. Sequitur iam alterum, quòd, qui iustus est, pro scelere indulgentiam, pro pœna remissionem semper largietur. ultrà lex prohibet ad mortem, diuina tamen indulgētia ei impedimento est, nulla omnino mutatione facta, neque uita ipsius, qui eam legem est transgressus, in meliorem frugem commutata. recedant istæ animales sententiæ, quæ quàm longè absint à prudentissimo omnium legislatore, uident uel talpæ. fideli'ne ipsum officiosè mentiri, fortè ob bonum aliquod ualde expediens, peccatum ad mortem erit? desine aut tam leuiter philosophari de æterno illo supplicio, aut tam impurè theologizari de diuina iustitia. quæ enim lege diuina mortalia sunt, omnibus utique sunt; quæ uerò mortem non inferunt, semper ex natura sua talia esse iudicantur; atque eo modo ipsa Deus imputat, quo lege sua prohibuit; semper tamen cum ea obseruatione, ut dicamus ipsum citra commeritum nos punire, & maiora, quàm emeruerimus, præmia nobis tribuere. Verùm omittamus istos, quibus sola infidelitas lethalis est.

Dicamus igitur oportet, ea peccata uenialia esse, quæ neque tollunt, neque impediunt gratiam diuinam, & quæ caritatem non oppugnant, quantumuis ipsam morentur, & quodammodo ut tepescat, efficiunt: mortalia uerò, quæ gratiam expungunt, quæ caritatem oppugnant aperto Marte. Concupiscentia, ait Iacobus, cùm conceperit, parit peccatum; peccatum uerò, cùm consummatum fuerit, generat mortem. en tibi mortale peccatum, nempe consummatum. quod uerò non consummatum est, non generabit utique mortem, sit quamuis peccatum. praui ergo affectus carnis nostræ, lethales sunt, non semper, sed quando ratio aduertit, aut certè aduertere tenebatur, & reprimere negligit. Sed meminisse me est necesse, lector, cum eo me nunc agere, qui omnes concupiscentias, seu carnis commotiones, quocunque modo insurgant, & antè etiam, quàm ratio in illis dominari possit, immo ipsam potentiam concupiscentem peccatum appellat, & nos ipsos, uiresque nostras nihil, nisi peccatum esse, & abominationem (ut loquitur) coram Deo sæpe dicit: cùm contrà diuus Augustinus in libro 5. contra Iulianum cap. 3. quoties concupiscentiam uocat peccatum, seipsum optimè interpretetur, & non de habituali, aut potentiali concupiscentia, sed de ea se loqui testetur, cui resistit bonus spiritus, & cui inest inobedientia. quòd si illa aliquando peccatum ab Augustino nuncupata est, tantùm eo uerbo testificari uoluit, quòd scilicet ex peccato orta fuerit, & in ipsum nos prouocet & irritet. Apostolus item de mortalibus clara uoce pronuntiat, nos ea à Dei regno extrudere, morte dignos efficere, neq; eos, qui talia agunt, Dei regnum assecuturos. de stultiloquio autem, & scurrilitate, & generatim de cunctis uenialibus, quæ ligna, fœnum, & stipulam alio in loco appellat, non ita rigidam sententiam profert; sed saluandos censet, qui illa fecerint, sic tamen, quasi per ignem. Ita intellexerunt hunc locum Origenes, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Anselmus, Bernardus, Cyprianus, Athanasius, & alij. ad hæc, Omnis, inquit Christus, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui dixerit, Racha, reus erit concilio: qui dixerit, Fatue, reus geēnæ ignis. quem locum uersans in mortalibus diuus Gregorius sentit primo quidem iram sine uoce à Christo reprehensam etiam minutissimam; altero loco cum uoce, non tamen plenè expressam; ultimo deniq; ubi iam expressum auditur conuicium, hunc geennam opponit, ut per culpæ gradus cre-

Sententia cath. scripe. diuina probatur.

Iacobi 2.

Rom. 1.
1. Cor. 6.
Galat. 5.
Ephes. 5.

1. Corin. 3.
Hier. in Iouin.
Aug. in lib 21. de ciuit. c 26 in psal. 80. et ser. 4. de commem. animarum.
Ansel. 1. Cor. 3.
Matth. 5.

ſcat ſententiæ ordo, qui in geenna terminatur. Habemus itaque ex Christo & apoſtolis quædam peccata eſſe grauia, & alia leuia, & illa coinquinare homines, mortem inducere, ad geennam trahere, atque à regno cælorum excludere: cùm de aliis nihil tale legamus. neque prætermittendum ſilentio arbitror, quòd hanc ipſam peccatorum diſtinctionem non pauci, aut infimæ claſſis doctores, in quibus magnum Gregorium exiſtere, teſtis eſt magiſter ſententiarũ, ex illo Christi uerbo colligunt, Nec dimittetur illi peccatum in hoc ſæculo, nec in futuro. Sed iam ueniendũ eſt ad eccleſiaſticos auctores.

C. qualis d. 25. magiſt. in 4. d. 21.

NEQVE ignota fuit eccleſiæ Christi ante ſcholaſticos huiuſmodi diſtinctio inter uenialia & mortalia peccata. de aqua benedicta ſcribit ſanctus Alexander, qui quintus à B. Petro clauum eccleſiaſticum tenuit, circiter annum centeſimum à Christi morte hiſce uerbis, Aquam ſale conſperſam populis benedicimus, ut ea cuncti aſperſi à maculis ſanctificentur, ac purificentur: quod & omnibus ſacerdotibus faciendum mandamus. huius aquæ benedictæ non uulgarem eſſe uim leget, qui uoluerit, & apud Euſebium, & Epiphanium, atque Gregorium in libro tertio dialogorum capite trigeſimo ſeptimo. refert ſecundò Gratianus ex ſexta ſynodo, benedictionem presbyteri eſſe ſanctificationis traditionem. quare dubium non eſt, quin & antiquum ſit, quod communiter fideles credimus, per benedictionẽ epiſcoporum remitti ueniales culpas. Deinde confeſſionem etiam generalem magiſter in 4. diſt. 21. tanquam rem minimè dubiam, dicit fieri quotidie in eccleſia pro uenialibus. & certè debere præmitti miſſæ ſtatuit Pôtianus decimus ſeptimus à B. Petro, epiſcopus Romanus: quamuis alij hoc ad Damaſum papam referant. De auriculari etiam & ſacramentali confeſſione ſemper obtinuit eccleſiaſticus uſus, neminem pro uenialibus ſolùm ad ipſam teneri. uſque eò à tempore naſcentis eccleſiæ ſolennis hæc & plurimùm obſeruata diſtinctio eſt habita. Origenes etiam in hom. 35. in euang. ſic habet, Vnuſquiſque per ſingula peccata damnum ſuſtinet, & iuxta qualitatem, rationemque delicti damni magnitudo reputatur: & pro qualitate, quantitateque peccati diuerſam multæ ſententiam expendit. ſi parum eſt, quod peccas, ferieris damno minuti, ut Lucas præſcripſit; ut uerò Matthæus, quadrantis. uerùm tamen neceſſum eſt, hoc ipſum, quod extitiſti debitor, ſoluere. non enim inde exies, niſi & minima quæque perſolueris. Vides'ne etiam Origenis tempore aliqua fuiſſe ab eccleſia exiſtimata uenialia, & quæ certo tempore poſt hanc uitam expurgari poſſent? Hieronymus nihilo ſecius contra Pelagianos in libro ſecundo ex multis locis ſcripturæ doctiſſimè confirmat, aliqua eſſe peccata, quæ non tollant à iuſtis iuſtitiam, ſed cum ea ſimul ſtent. Quoniam uerò peculiariter aliqui de Auguſtino hæſitauit, an huiuſmodi diſtinctionem perinde, atque nos, crediderit, & docuerit; præcipuos eius doctrinæ in hanc rem locos hîc ipſe colligam. Auguſtinus de minimis peccatis iuſtorum diſſerit libro de natura & gratia cap. 36. & lib. 21. de ciuitate Dei cap. 26. curas ſæculares, ædificia, uenialia uocat. item minuta peccata, & nõ lethalia, igne purgatorij dicit expianda in ſermone 4. de ſanctis, & libro de ſpiritu, & littera cap. 28. Non impediunt, inquit, à uita æterna iuſtum quædam uenialia peccata, ſine quibus hæc uita non ducitur. & multa alia, quæ de hoc in eo libro cap. 36. continentur. lege eundem lib. de fide & operibus cap. 17. & 26. 68. 69. Enchiridij, & apertiùs cap. 68. rurſum lib. 3. contra duas epiſt. Pelagij cap. 3. lib. demum primo de ſymbolo cap. 6. Cathecumenis hanc doctrinam diſertiſſimis uerbis explicat, inquiens, Non nobis dico, quia ſine peccato uiuetis; ſed ſunt uenialia, ſine quibus uita iſta non eſt. propter omnia peccata baptiſmus inuentus eſt; propter leuia, ſine quibus eſſe non poſſumus, oratio inuenta eſt. legatur etiam idem auctor in libro de uerbis apoſtoli ſermone 29. atque ſermone 4. de commemoratione animarum. Agnouit & hanc diſtinctionem ſub nomine leuium & grauium peccatorum diuus Chryſoſtomus hom. in Matth. & leuia palàm eſſe aſſerit in ipſis etiam iuſtis, & non inducere reatum carendi regno cælorum. ſuſceperunt & hoc diſcrimen, atque magno conſenſu approbarunt Gregorius, Anſelmus, Bernardus, Richardus, Hugo, magiſter ſentẽtiarum, poſt quem theologi ſcholaſtici doctores omnes. ubi omni conſideratione obſeruandum eſſe duco, ex duplici capite colligi apertiſſimè poſſe, antiquos illos patres in hac ipſa ſignificatione accepiſſe uerbum, ueniale, in qua & nos; & quòd illud dicunt eſſe in iuſtis, ac ſimul ſtare cum Dei gratia, & quòd poſt hoc ſæculum temporaria pœna purgandum affirmant.

Sententia cath. teſtimonio patrum probatur.

De aqua benedicta.

Alex. 1. in ecc. ſes l. 1. hiſt. c. 7. Epiph cont. hære ſim. 2.

Benedictio epiſcopi diſt. 28. c. presbyteri.

Confeſſio generalis.

Veniale nullus cogitur confiteri, mortalia uerò omnia.

Auguſtini loci pro diſtinctione uenialiũ à mortalibus.

Greg. 21. mor. cap. 9. Anſel. 1. Cor. 3. Bern. de pr. & diſpen. Rich. de diſcr. morum & uen. Mag. in 2. ſent. diſt. 42. & in 4. d. 21.

Iam igitur Caluine uel cæcis omnibus constare poterunt tua in ecclesiam importuna conuicia. si nos dicimus uenialia purgari oratione dominica, id iam ab Augustino audisse poteras: si aquæ benedictæ aspersione, ab Alexandro primo, & suo etiam tempore id iam esse creditum à tota ecclesia, cognoscere potuisses: si absolutione missæ, ex decretis Pontiani & Damasi, ante annos 1300. communiter receptam consuetudinem ecclesiasticam intellexisses, nec tam impiè dicere debuisses, sic cum Deo ludere ecclesiã & ineptire. si in ore habemus peccatum ueniale & mortale, in ore si non uocem, sensum tamen habuerunt apostoli, in ore Christus, in ore primitiua ecclesia, in ore Origenes, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, & quis non? alterum ab altero post euangelium, post doctrinam apostolorum, post sanctorum scripta discernere facilè potuimus, ut diceremus, ueniale natura sua caritati & gratiæ non repugnare, neq; æterna pœna, sed tẽporaria hîc, aut in futuro sæculo expurgari: mortale uerò illud esse, quod contra Dei & proximi caritatem est, gratiam expũgens, & æternæ pœnæ reos nos constituens. impietatem, & immunditiem cordis non ueniale peccatum facimus Caluine, modò deliberatio accedat, modò rationi præcipienti & consideranti non obtemperetur. hoc est dicere, quòd immunditics concepta generat mortem. antè uerò, quàm concipiatur, genita tamen, non nulla nostra culpa, uenialis illa est. nos etiam quandoque legimus, legeruntque sancti apud Paulum, Stipendium peccati mors. & apud prophetam, Anima, quæ peccauerit, morte morietur. non tamen inde collegerunt omnia peccata mox lethalia esse, sed illa, de quibus & apostolus, & propheta loquebãtur, nempe quibus Dei inobedientia consummata, concepta, & perfecta inest. hæc morte digna sunt, horum stipendium mors est. certè non minùs tuum istud paradoxum, quo statuis minutissima & leuissima quæque peccata esse mortalia, à Dei nostri bonitate alienum est, quàm à Dei iustitia illud Stoicorum de peccatorum æqualitate erat. erras igitur tu, qui omnibus etiam leuibus culpis æternam pœnam infligendam non minùs arbitraris, quàm illi, quibus parum referebat, quantum in iniquitate fuisses progressus, modò semel lineam iusti transilisses. si illi dum pares in intensione & grauitate pœnarum peccatores omnes esse censerent, grauiter errabant; non erras profectò ipse minùs, qui in æternitate omnes æquas, & in exclusione à regno atque à Dei amicitia. mille, qua benignitate Deus noster est, & plusquam mille exitus reperiemus in tanto uenialium peccatorum cumulo. noli esse tam solicitus de nostra satisfactione. neque iusti, mihi crede, cùm unam satisfactionem meditantur, pluribus se inuoluunt; sed dum Deo, quod debent, persoluunt, quotidie magis ditescunt, magis in caritate & gratia proficiunt: ut timendum illis non sit, quod tu tam uanè metuis, ut cùm nos ad nostras satisfactiones accingimus, numerosa, uel potiùs innumera accumulaturi simus. non nobis per te extorquere poterit diabolus satisfaciendi fiduciam. immorêris quantum uoles, immo nunc nunc à Satanæ laqueis per te iactis Dei dono & gratia gloriosissimè expediti, adhuc de satisfaciendo cogitare diuino fauore excitati audebimus.

Pœnam non totam remitti condonata culpa, ponderatur; locus Ieremiæ, Ezechielis, Iesaiæ, atq; Oseæ illustratur; quo pacto antiquarum iustitiarum, ac nostrorum peccatorũ Deus dicatur non recordari paucis explicatur; Caluini tandem rationes aliquot contra, eiusmodi distinctionem, de pœna & culpa, soluuntur.

Cap. XXVII.

SED agedum quid tibi uidetur de distinctione altera, qua dicere nos solemus, remissa culpa manere pœnã? audi, te maximopere quæso lector, audi paululum, si tibi libet iterum experiri, quanta sit obseruantia in maiores suos Caluinus, atque in scripturas sanctas religione. *Conantur quidem se expedire, sed aqua, ut dicitur, illis hæret. fingunt sibi distinctionem pœnæ & culpæ. culpam remitti fatentur Dei misericordia; sed culpa remissa, pœnam restare, quam persolui* Cal. sect. 29.

persolui Dei iustitia postulat. ad pœna igitur temporariæ remissionem propriè spectare satisfactiones: hæc aqua (ut uidisti lector) maioribus etiam nostris, immo ipsis apostolis, & ipsi Christo uidetur hæsisse. quid ergo tu? *Quæ ista, bone Deus, desolutoria leuitas? uerùm adhuc cum ista distinctione ex diametro pugnat, quidquid de peccatorum remissione in scriptura nobis traditur:* tibi fortè sic uidetur Caluine, nobis uerò non ex diametro cum scriptura pugnare; sed contrà ex scripturis sanctis nata uidetur. quàm uarium est hominum iudicium. hoc certò scio, quòd tuæ istius ex diametro repugnantiæ testem præter Lutherum, Oecolampadium, Zuinglium proferes neminem: nos uerò pro hac concordia, quæ inter distinctionem, & scripturas est, testes mille protulimus, omni exceptione maiores. Sed age percurre tua. audite probationem discordiarum. *Hoc est testamentum nouum, quod Deus in Christo suo nobiscum pepigit, quod iniquitatum nostrarum non recordabitur:* ita est, ut non sit ampliùs nobis infensus, ut non à nobis sit auersus, non simus illi iam æterni supplicij debitores. quid tum postea? *Quid his significauerit, discimus ex altero propheta: ubi dominus, Si iustus, inquit, à iustitia sua deflexerit, omnium iustitiarum eius non recordabor. si impius ab impietate sua recesserit, omnium iniquitatum eius non recordabor:* iam arguit, iam infarcit suam argumentationem sophista noster. *Quòd se iustitiarum recordaturum negat, utique hoc est, nullam se earum habiturum rationem, ut remuneretur: ergo & peccatorum non recordari, est, ea non postulare ad pœnam:* scilicet hoc est illud testimonium, quo turgidus personabas, constringendos esse nos angues nimirum tortuosos; ut ne summam quidem caudam complicare posthac queamus? atque si argumento tuo statur, ut standum censeo, uicimus. tantum abest; ut nos eo constrinxeris. considero in primis pristina merita, non sic, interueniente mortali delicto, mortua esse; quin si pòst contingat per pœnitentiam hominem reparari, uniuersa ea merita iterum cum iustificato reflorescant. credo siquidem peccatorem pœnitentem ad maiorem semper amicitiam cum Deo assurgere. de semel tamen remisso delicto dicere nemo audebit, fit rediturum quoquo pacto, nisi qua ratione sequentia peccata antiquæ remissionis uelut ingratitudine augeri dicuntur. hoc prætereo, licèt caussæ meæ unicè faueat. quid enim mirum, si dimissa culpa, gratis postulat sibi, suæque iustitiæ satisfieri pro pœna, quando assurgitur, qui tam misericorditer recordatur misericordiarum antiquarum? deinde, sit ita: stemus in uerbo utrobique usurpato à Deo, Non recordabor, non'ne uides tuo te ense facilè confodiendum? abs te quæro, quomodo Deus dicatur non recordari antiquarum iustitiarum? num dicere uult, nihil omnino, neque ad gloriam, neque ad aliud quidpiam bonum temporale homini ualuisse, quod Christianè hactenus se gesserit? absit, absit tam stulta consideratio. percurre, percurre, quæso, obtestorque, sacrum codicē, lustra sanctorum pias & doctas lucubrationes, facilè intelliges, animaduertes, senties multa beneficia diuinitus collata in homines etiam peccatores, non nisi quòd aliquando iusti fuerunt, quòd amici, quòd sancti apud Deum aliquando existimabantur. &, ut infinita silentio transeam, unum illud testimonium pro infinitis esse debet, quod in Apocalypsi ad angelum Ephesinæ ecclesiæ dicitur: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum, Noui opera tua, & laborem tuum, & patientiam tuam, quodque non posis sustinere malos, & tentasti eos, qui se dicunt esse apostolos, & non sunt, & inuenisti eos mendaces, & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, nec defecisti. sed habeo aduersum te pauca, quòd caritatem primam reliqueris. memor itaque esto, unde excideris, & age pœnitentiam, ac prima opera fac: sin minùs, ueniam tibi citò, & mouebo candelabrum tuū de loco suo, nisi resipueris. ò Caluine, quàm aptum in rem nostram testimonium hoc est. caritatem primam iam reliquerat, etiam exciderat, atque, ut resipiscat, & prima opera faciat, postulatur. iustitiæ antiquæ perierant, nec procul aberat, ut ueniret, qui tenet stellas in manu sua, quò moueret candelabrum de loco suo. at, rogo te, ira'ne extinctas putas illius iustitias, ut penitus Deo in obliuionem abiissent? si sic, cur dicitur, Noui opera tua, noui laborem tuum, noui constantiam, noui patientiam tuam? quare Ioannes, ut eorum omnium Deus nō recordaretur, ut iam uellet ipsa cælesti præmio donare, non sic tamen apud suam bonitatem extincta omnino erant, quin cælestis illius exhortationis caussa non extiterint. haud secus, uel te auctore, ex negotij pari-

Ierem. 31.

Ezech. 18.

Peccator semper resurgit ad maiorem gratiam.

Apocalyp. 3.

tate philosophabimur, extincta quidem esse peccatorum scelera, ubi aduenit Dei gratia, ut non iam amplius in æternam geennam, in æternum supplicium, in Dei offensam, & inimicitiam imputentur nobis. non sic tamen translata à nobis sunt, quin & supersit iustitiæ Dei, quod in nobis ad tempus uindicet. inuenit illius bonitas in peccatoribus, quod remuneret; inuenit etiam illius iustitia, quod puniat: utrobique tamen uel ad inimicitias, uel ad æterna supplicia, ad gloriam, ad æterna præmia, ad nouam cum Deo ineundam amicitiam, iustitiarum, aut iniustitiarum dominus non recordatur. his accedit, quòd eodem ferè uerbo, quo apud prophetam Ezechielem usus est Deus, eodem consolatur Dauidem Nathan propheta. Transtulit, inquit, dominus peccatum tuum abs te. quid obsecro? hoc est, Transtulit, nisi non recordabitur? non imputabit? tectum erit? at quis ignorat multarum pœnarum reum sanctissimum regem, & post illa uerba mansisse? in hunc sensum alibi legimus, proiicere Deum post tergum peccata nostra, delere instar nubis, demergere in profundum maris, non imputare, tectumq; habere. Vt igitur recordari non dicitur Deus antiquarum iustitiarum, quàm diu ad gloriam æternam non ordinat, quæ absoluta & uera est Dei recordatio; sic nec delictorum præcedentium, quàm diu in æterna condemnatione non punit. certè si sic Deus puniret, imputaret; si sic uindicaret, recordaretur; si ad tale iudicium uocaret, tecta non haberet; si examinaret, post tergum non proiecisset; si sic inspiceret, non obliterasset instar nebulæ; si uentilasset, non proiecisset in profundum maris. atque hoc est, quod Augustinus dixit in psalm. 52. Si texit peccata Deus, noluit aduertere; si noluit aduertere, noluit animaduertere; si noluit animaduertere, noluit punire: noluit agnoscere, maluit ignoscere. *At propheta dicit, Si fuerint peccata uestra, ut coccinum, quasi nix albescent; & si rubuerint, ut uermiculus, erunt quasi lana:* quare integrum scripturæ locum non producis? quare concidis? quare luxas? ut enim loquatur propheta de plenissima satisfactione illo in loco ad culpam & ad pœnam, non'ne de operibus præmiserat, quæ nos hic esse necessaria ad satisfactionem contendimus? referamus nunc, quæ ea uerba præcesserant, & tunc locus, candidè productus, catholicæ ueritati plurimùm fauebit. Lauate, inquit Deus, mundos uos facite, auferte malitiam studiorum uestrorum à conspectu oculorum meorum, cessate affligere, discite beneficiis prosequi, scitamini iudicium, dirigite oppressum, ius dicite pupillo, caussam uiduæ suscipite. adeste, quæso, & disputemus dicit dominus. atque mox sequitur, Si peccata uestra, &c. an non digni fructus pœnitentiæ ij tibi uidentur, quibus satisfactum iri diuinæ iustitiæ iure spectare possemus? quid igitur mirum, si albescant, sintque, quasi lana, ea peccata, quæ post internum animi dolorem in egenos beneficiis, in oppressos ope ac fauore, in pupillos iustitia, in uiduas adminiculo redempta sunt? si rediumuntur eleemosynis, multò magis his, quæ audisti. *Quid quòd apud Ieremiam sic legitur? In illa die requiretur iniquitas Iacob, & non inuenietur; peccatum, & non erit; quia propitiabor reliquiis, quas seruauero:* uerum est, sic legimus: sed te etiam atque etiam oramus, ut clariùs nobis ostendas, de qua propitiatione, ad litteram interpretando locum illum, loquebatur propheta. non dubito, quin testificeris, de regressu in terram Iuda. dixerat enim, Reducam Israelem ad septa sua; & depascet Carmelum, & Basan, & in monte Ephraim, atque in Galaad saturabitur desiderium eius. statimque additur, Quæretur iniquitas &c. estque is planus sensus scripturæ, Caussam filiorum Israel contra Babylonem bona fide ego suscipiam, & disceptabo, ut requiem dem terræ. uenit enim dies, & tempus, quo illos uisitem. Cùm autem quis domino posit obiicere eum populum ob iniquitates suas in captiuitatem coniectum fuisse: respondet eorum uindex, atque aduocatus Deus, tum quòd propitius sit illis futurus, ut ea iniquitas non ampliùs Dei populum in tam horrendum carcerem inclusum retineret; tum etiam quòd plurimum & uis, & afflictionis fuissent perpessi filij Israel, ac filij Iuda. Vim, inquit ibi propheta, passi sunt filij Israel, & filij Iuda: pariter omnes, qui ceperunt eos, tenent eos, ac renuunt dimittere eos. & de Babylone dicit, Reddite ei iuxta opus suum; & secundum omnia, quæ fecit, facite ei: quia contra dominum superba fuit, contra sanctos Israelis. Subleuatur igitur Dei populus cælesti fauore & dono, ac culpæ remissione, atque quòd tot labores offensionesque à superbo inimico infracto animo tulerit. nihil igitur uerbo Ieremiæ, sicut Iesaiæ de satisfactione detrahitur, sed ea magis ibi commendatur. *Vis tu breuiter tenere*, inquit Caluinus,

Margin notes: Iesa. 38. 44. Michea 7. Psal. 31. — Cal. obiectio ex Iesa. 1. — Cal. obiectio ex Ierem. 50.

Cal. obiectio ex Iob 14. Osea 13 Ierem. 17. uinus, *quis sit uerborum Ezechielis, & Ieremiæ, & Iesaiæ, & omnium ecclesiasticorum auctorum sensus? expende, quid sibi uelint locutiones illæ contrariæ, dominum in sacculo iniquitates colligare, in fasciculum recondere, stylo ferreo exarare in lapide adamantino. nempe si uindictam repensum iri (quod extra dubium est) significant. neque etiam dubitandum est, quin contrariis sententiis omnem uindictæ repensionem dominus se remittere affirmet:* hîc mihi obtestandus es Caluine, non ut glossis tuis auscultare nos cogas; sed tantùm, ut rectæ & sinceræ intelligentiæ uerbi Dei parêre sinas. certè Iob de pœna inferni, & æterno supplicio loquitur: dicit enim, Vtq; terra torrida, & calor absumūt aquas niuales; ita infernus eos, qui peccauerunt, obliuiscitur eiusmodi hominis ad misericordiā. estq; dulcis cibus uermiū, nec ulla memoria ipsius relinquitur, ac, uelut arbor, iniquitas cōfringitur. in cōtraria sententia, fateor, eiusmodi uindictæ repensionē Deū remittere, non de qua agimus. item ille secundus locus Oseæ, à te productus, de æterna similiter damnatione loquebatur: ait enim, Colligata est iniquitas Ephráim, & reseruatū peccatum eius. dolores parturiētis uenient ei: ipse enim est filius non sapiens; alioqui non diu stetisset in partu filiorum. de manu inferorū redemissem eos, à morte uindicassem eos. nos Caluine, quãdo negauimus, infusa gratia, solutam esse iniquitatem, dimissum peccatum, de manu inferorum factam redemptionem, & ab æterna morte erutos peccatores? Venio ad tertium Ieremiæ locum: an difficile est coniicere, de qua exaratione loquatur ibi propheta contra idololatras illos? an'non legimus ibidem, Ignem enim incendistis in furore meo, qui ardebit perpetuò? dum igitur Dei dono nobis culpa remittitur, non iam peccata nostra ampliùs in sacculo colligit dominus, ut æterno calore absumendi iam simus; neque in fasciculum reconduntur, ut de manu inferi iam non simus redempti & liberi; neque stylo iam ferreo exarata leguntur, ut ignis, qui in furore domini incensus fuerat, in perpetuum sit arsurus. his sanè modis nos omnibus in locis prædicamus, non Deum recordari nostrorum scelerum, si semel gratia nobis concessa fuerit. sed hæc quid ad satisfactionem eius pœnæ, ad quam & iusti, & Deo cari teneri illæsa diuina amicitia, quam cum Deo inierunt, optimè possunt? desine maledicere, malefacta ne agnoscas

Cal. obiectio ex sufficientia satisfactionis Christi. tua. *Quid, quæso, nobis Christus præstitisset, si adhuc pro peccatis pœna exigeretur?* plurimùm sanè quidem Caluine. &, ut breui satisfaciam petitioni tuæ, dico ab utroque absolui nos per Christi gratiam. at quia misericordia Dei nunquam est sine iustitia, quamuis in cruce & omnium gratiam, & pœnarum condonationem meritus fuerit, ac satis superq; fecerit pro omnibus peccatis totius mundi: efficaciter tamen noluit ad singulos applicari aut meritum suum, aut suam satisfactionem, nisi quatenus unusquisq; liberè assentiret, & cooperaretur adiutorio ipsius. qua de caussa, ut nō omnes ad eundē gradum amicitiæ recipit, dum conuertimur; sic suam iustitiam decebat, ut remissa culpa, & æterna pœna, unicuique remitteretur de temporali, non nisi iuxta conatus proportionem, quo se quisque Christi redemptioni præparat, atq; se in Deum conuertit. Quæ tanta ista uestra cæcitas est, obiicere scilicet, derogari per nos meritis & satisfactioni Christi, quòd nostras satisfactiones suæ plenissimæ adiūgimus? nō'ne sicut copiosè satisfecit pro peccatis nostris, ita & abundè redemit nos ab illis, perfectè nos patri suo reconciliauit, omnia peccata nostra in corpore suo pertulit, perferendo abstulit, & cunctis dignè æternam uitam promeruit? sicut igitur, his minimè obstantibus, rectè habet fides catholica, paruulos nasci in ira Dei, & in eadem mori, nisi baptizentur; & adultis uos ipsi necessariam esse fidem non dubitatis; atque similiter baptismum, & iustificatis etiā, fatemini obseruanda esse decalogi præcepta, & semper pænitentiam interiorem necessariā fore: ita profectò nihil deminuet de plenissimo Christi merito, absolutissimaque per illum facta satisfactione. neque eidem aduersabitur, præter pœnam interiorem requirere exteriorem, ut plurimùm, quando communiter non est tanta pænitentia interior, ut omnem reatum ad pœnam, quæ ex peccato consequitur, delere queat. iterum dicam: in hoc rei huius summa consistit, in hoc huius negotij status &

Hæc omnia attendenda. cardo uertitur, Christus uirtutem suæ passionis (quamuis omnibus, quæ uellet, ipsa maximè conducet) applicari ad nihil uoluit, neque ad gratiam, neque ad gloriam, neque ad absolutionem alicuius reatus peccati, nisi mediante aliquo sacramento, aut proprio aliquo merito, aut opere nostro, & iuxta propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. sic certè gloriæ Dei, commodæ administrationi orbis, saluti, profectui,

ac iu-

ac iustorum exaltationi plurimùm conneniebat. satisque est, ut reconciliasse omnes 1. Petri 2.
dicatur, ut pertulisse omnia peccata nostra super lignum, ut castigationem pacis no- Esaia 53.
stræ fuisse super eum, ut pœnas sustinuisse, ut nos ab illis eximeret; factum esse pro Rom. 3.
nobis sanctificationem, propitiationem, pretium, redemptionem, adde satisfactionem 1. Cor. 1.
nostram, quam Paulus uocare solet ἀντιλύτρωσιν; satis, inquam est, ut reconciliasse om- Ephes. 1.
nes dicatur, & cumulatissimè satisfecisse pro omnibus, & obtulisse patri sacrificium, Iob 1. 1. Tim. 2.
sic Deo acceptum, ut omnes, qui uoluerint illius beneficētia uti, & legibus suauissimis parēre, ab ipso præscriptis, possint statim iustificari & absolui, uel ex toto, uel ex parte ab omni suorum scelerum reatu. nec opus est, immo diuinæ iustitiæ non expediebat, ut sic pœna & uindicta, quæ pro peccatis nostris debebatur Christus, fuisset defunctus, quin nostro aliquo opere illius uirtutem ad nos efficacissimè applicaremus. castigationem nostram ipse tulit antè, quàm reconciliari possemus, nec quidquam agere nisi uices nostras ipse subiisset. quoniam hinc effectum est, ut castigatio etiam nostra, quæ Christi liuore nititur, multùm ualeat: non sic tamen, ut ab omni pœna prorsus nos eximeret. *Qualem*, inquis, *satisfactionem à nobis requirat dominus, paucis uerbis eleganter Oseas expreßit. Omnem, ait, tolles iniquitatem ò Deus. en peccatorum remißio. Et uitulos labiorum persoluemus. en satisfactio:* Cal. obiectio. Osea 14. scilicet hoc non est scripturam sacram detorquere? hoc non est Dei uerbum corrūpere? immo Oseas catholicam sententiam ibi paucis uerbis eleganter satis expressit. Reuertere, inquit, Israel usque ad dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate. en liberum arbitrium, en præparatio ad Dei amicitiam emerendam, & Deum placādum. Tollite uobiscum uerba, & conuertimini ad dominum: & dicite ad eum, Aufer omnem iniquitatem. en omnis boni & redemptionis fontem, nempe Deum, & Dei filium, qui aufert mundi peccata. Et accipe domine bonum. en satisfactio, en fructus pænitentiæ digni, en diuinorum mandatorum obseruatio. Et persoluemus iuuencos labiorum nostrorum. en gratiarum actio. Clamat, & uocat dominus; conuertitur peccator ad ipsum, qui se uocauit, & pænitentia reuertitur; iniquitatem Deus aufert conuerso. gratiam enim & gloriam, dominus est, qui dat. dat Deo homo cælesti fauore adiutus bonum, quod debet: ex quibus omnibus speciosa laus, & dulcis gratiarum actio, pinguesque iuuenci expectantur. demum Caluine hoc compertum habeto, quòd quoties Dauid, aut alij prophetæ peccatorum ueniam petunt, æternam pœnam simul cum Dei iniuria cum primis deprecantur. huc & non aliò diuini iudicij horrendus sensus impellit. rursum, cùm à domino misericordiā promittunt, non nisi consultò de æternis pœnis, iniuriarumq; remissione concionantur.

Loci scripturarum pro catholica ueritate producūtur, qui ab iniquis Caluini interpretationibus summa ueritate liberantur; atque de duplici genere correctionis latißimè ex scripturis agitur. *Cap. XXVIII.*

VM hæc catholica ueritas duplici ratione probetur ab ecclesia, & quòd ea in diuinis litteris legatur expressa, & quòd antiquitas ad ipsos etiam apostolos nostros ascendendo summo consensu communibus suffragiis susceptam obseruauerit; iam Caluinus, nimirum candidus scripturarum interpres, simulatque uetustatis obseruantissimus, utrique rationi pluribus respondet: ad scripturam sic, *Verùm quando & ipsi scripturæ testimoniis se armant, uideamus, qualia sint, quæ ipsi obtendunt argumenta. Dauid, aiunt, de adulterio & homicidio à propheta Nathan obiurgatus, ueniam peccati accipit: & tamen morte filij, quem ex adulterio sustulerat, postea plectitur. hortabatur item Daniel Nabuchodonosor, ut eleemosynis peccata redimeret. & Salomon scribit propter æquitatem & pietatem remitti iniquitates. alibi etiam, caritate operi multitudinem peccatorum. quam sententiam confirmat & Petrus. item apud Lucam dominus de muliere peccatrice ait, Remissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multùm:* Cal. sect. 31. 2. Reg. 12. Dan. 4. Prouerb. 16. & 10. hæc de scripturis pro catholicis profert Caluinus: semper enim parum liberalis est in nostris confirmandis, cùm pro impietate sit munificentissimus. 1. Pet. 4. Luc. 7.

Num. 14. Num. 20.

adde tu etiam lector, quòd, cùm ad Mosis preces populi scelus Deus dimisisset, mox addidit, Sed non uidebunt terram, pro qua iuraui patribus eorum. ipsi etiam Moses & Aaron, absoluti à peccato incredulitatis, manserunt rei non ingrediendi terram promissionis. Maria, eorum soror, iubente domino, septem diebus leprosa mansit extra castra: etsi ad Mosis preces detractionis culpam iam illi Deus remiserat. neque Achab,

Ioel. 2. Ecclesiast. 5. Matth. 3.

neque Manasses, neque Niniuitæ, donec ad saccum, ieiunia, & planctum irent, quieuerunt. immo nec tunc fore securos de dimisso peccato admonet Sapiens. amicus spōsi nihil sic crebrò usurpabat, quàm, Agite fructus dignos pænitentiæ. & mox, Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. quid moror? Paulus ad Rom. 6. ad Corinth. in priori cap. 11. in posteriori cap. 7. iuxta glossam omnium sanctorum, huius satisfactionis pro peccato meminit. Sed quid ad hæc respōdeat Caluinus, te in maximo esse desiderio audiendi lector, mihi uidere iam uideor.

Caluini responsio ad omnes scripturæ locos pro satisfactione.

Peruersè & præposterè Dei facta semper æstimant: qui Caluine? antiqui'ne patres? tota'ne Christi ecclesia? papæ, nulli'ne occurrit aliquando sanctè & piè atque oportunè Dei facta æstimare? eheu miseram nostram condicionem. sed agedum, ecce tibi adsumus, exploraturi hac in parte diligenter Dei & facta, & dicta: quid igitur respondes?

Duplex genus iudicii.

Duo sunt iudicij genera, unum uindictæ, alterum castigationis. illud ultionis, iræ, confusionis, dissipationis, supplicij, in nihilum redactionis, indignationis, punitionis: hoc correctionis; quo non ita sæuit, ut irascatur; nec uindicat, ut perdat, uel fulminet ad interitum; non supplicium, aut uindicta; sed correctio & admonitio. alterum iudicis, alterum patris. illo in delictum animaduertitur, & in facinore ipso pœna à iudice expetitur. in hoc pater cùm filium seueriùs corrigit, non hoc agit, ut uindicet, aut multet; sed magis, ut doceat, & cautiorem in posterum reddat. Verberatur, inquit Chrysostomus, filius; uerberatur & famulus: sed hic, ut seruus, quia peccauit, punitur; ille uerò, ut liber, & filius, disciplina indigens, castigatur. huic correptio in probationem, & emendationem cedit; illi in flagella, & pœnas: ista omnia lubenter sunt amplectenda & recipienda Caluine, modò hoc unū addas in distinctione tua, solere uidelicet interdum in filios & amicos animaduerti paternè, & amicè, tū ob correctionem & emendationem, atq; exemplum; tum etiā ut honori paterno læso per filium ex iustitia satisfiat. non ex iræ, aut uindictæ zelo procedit hoc iudicium, sed ex iustitia cum paterna caritate unicè coniuncta. si tibi uidebitur iudicij genus cū hoc altero annumerare, modò satisfactionis paternæ, piæ, & humanissimæ quidem, ratio abs te habeatur, non recuso, non repugno. longè enim abest iudicium hoc, de quo nos nunc, ab illo primo tuo æternæ uindictæ, ultionis, iræ, & indignationis. punit hîc Deus, sed fine ira; punit, sed filium, sed amicum, sed hæredem sui regni. Vt breuiter tamen atq; expeditè rem totam teneamus, hæc ex duabus statuatur prior distinctio: Vbicunque pœna ad ultionem inimici est, ibi maledictio & ira Dei se exerit, quam semper à filiis prohibet: castigatio contrà, & hæc, de qua loquimur, satisfactio, & Dei benedictio est, & amoris plena animaduersio. quidquid enim afflictionum in præsenti uita sustinent impij, æternam suam damnationem eminus iam conspiciunt. tantumque abest, ut inde emendentur, & fructum aliquem percipiant, ut potiùs talibus præludiis ad dirissimam, quæ tamen eos manet, geennam apparentur. castigans autem castigat seruos suos dominus, & à filiis, & quidem unicè dilectis antiquæ offensæ pœnas quàm humaniter ad tempus exposcit; sed morti non tradit eos. quare eius ferula uerberati, & pœnas illi dantes, bonum id sibi esse fatentur, & ad ueram eruditionem, & ad plenam cum Deo reconciliationē; in cuius amore & gratia patienter sustinendo, progressus suos in amore maiores quotidie faciunt. & sicut sanctos ubique legimus tales pœnas placido animo suscepisse; ita superioris generis flagella, quibus in inimicos Dei ac sceleratos homines animaduertitur, semper uehementer deprecati sunt. Castiga me, precabatur Deum Ieremias, domine, sed in iudicio, non in ira tua, ne fortè imminuas me: effunde furorē tuum in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerūt. Dauid dicebat, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. non tamen ab æterno patre postulat non flagellari, neque à pio iudice pœna aliqua pro dimissa iam culpa non corrigi, & puniri. porrò quantam suæ paternæ lenitatis habeat rationem in filiis suis castigandis, & in debito ab eis extorquendo, ostendit ipse apud prophetam. In igne, inquit, repurgaui te, sed non uelut argentum: nam & ipse totus

Iudicium hoc satisfactionis multùm accedit ad correctionem filiorum, licèt per ipsum paterno honori satisfiat. Distinctiones duæ. Iob 3. Prouerb. 3. Hebr. 12. Psal. 118. 119. Ierem. 10. Isa. 48.

absumptus

absumptus esses. idque omnino necesse est: quia ut quisque Deum magis reueretur, & ad colendam pietatem se addicit; sic tenerior est ad ferendam eius iram. reprobi uerò quamuis sub flagellis gemant, quia tamen non expendunt caussam, quin potiùs tam Dei iudicio, quàm suis peccatis tergum obuertunt, ex socordia illa duritiem contrahunt. & quia fremunt, & calcitrant, ualdeque tumultuantur contra suum iudicem, furiosus ille impetus amentia & furore eos obstupescere facit. filij autem & amici, patris & Dei sui ferulis, & pœna admoniti, statim descendant ad reputanda peccata; & metu horroreque perculsi ad deprecationem, ceterosque pœnitentiæ fructus, quos sciunt Deo quàm gratissimos esse, supplices confugiunt. Hæc sit prior distinctio illius iudicij, quod in uindictam non dimissæ culpæ fit; & huius, quod post condonatam culpam, aut ad correctionem, aut ad pœnæ satisfactionem cum filiis etiam & amicis Deus summa misericordia exercet. Sit deinde hæc altera distinctio, Quòd dum flagellis Dei reprobi feriuntur, iam pœnas æterni iudicij pendere incipiunt. in ferulis autem filiorum & in satisfactione iustorum, ad posterum maior est correctio, & amicitiæ diuinæ incrementum, atque de præteritis purgatiùs & limpidiùs ab omni, quod eos remorari hîc posset, labore, ieiunio, ceterisque benefactis purgantur, & magis ac magis apud Deum albescunt & uibrant. optimè ad hæc quadrat, quòd pœnæ omnes, quas patiuntur iusti in hac uita, à Chrysostomo & Augustino sæpe uocantur non supplicia, non damnatio, non pœna, sed correctio, sed medicina, sed flagellum; non sententia pœnalis, sed dolor medicinalis. non ita loquuntur hi sancti, quòd negent multas pœnas in satisfactionem dimissæ iam culpæ sæpe & à iustis Deum extorquere: sed quòd nouerint quàm humaniter, quàm amicè id Deus facere consueuerit; quodque uniuersa hæc in profectum ipsorum, qui patiūtur, non minus, quàm medicinalis potio in salutem eius, qui bibit, semper solita sint euadere. Ergo cùm Saulem à regno reiecit, incipiebat punire ad uindictã, quòd sine fine erat puniturus: cùm Dauidem paruulo filio orbauit, ad satisfactionem & emendationem corripiebat, ne superesset, quod postea puniret. in hanc sententiam accipiendum est, quod ait Paulus, Cùm iudicamur à domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. castigātur itaque filij, ac puniuntur, ne cōfundantur. quod optimè obseruauit diuus Augustinus in libro de peccatorum meritis ac remissione, & alibi sæpe, ut ex nobis lector aliàs audisti. atqui certè, quantumuis calumnietur Caluinus, uerum semper erit, quod Iesaias propheta ait, Malitia Ierusalem expleta est, & iniquitas dimissa. cur hoc propheta? dupla enim accepit de manu domini pro omnibus peccatis suis. à pœnæ igitur solutione, quæ Dei acceptatione æstimabatur, Iesaias arguit delictorum ueniam pendere.

Altera huius & illius iudicij distinctio.

Aug. in serm. de pœn. & confess.

1. Reg. 15.
2. Reg. 12.
1. Corin. 11.

Lib. 2. c. 33. & 34.

In quo uerò malè alucinatur Caluinus, hoc est: credit enim omnem uindictam & omnem punitionem Dei ipsius iram & furorem inuoluere; quod, ut uerum sit de uindicta & punitione æterna, de furore & ira in reprobos, & qui resipiscere nolunt: at paterna illa punitio iusta, & perhumana exactio non iram secum complicat, non furorem inuoluit, non à regno, nec ab amicitia exigit; sed contrà amoris & dulcoris simul ac gratiæ plena est. punit nanque stato ac præscripto tempore, ut perpetuis præmiis suos ornet. nec magis satisfactione hac de iustorum statu quidquam detrahitur, quàm correctione, emendatione, probatione. Christus satisfecit pro nobis in his omnibus, in quibus pares non eramus ad satisfaciendum. eramus natura filij iræ, eramus sub regno tenebrarum, eramus sub peccati iugo; Iesus Christus potestatem nobis dedit Dei filios fieri; Iesu Christi merito transtulit nos cælestis pater in regnum filij dilectionis suæ; Iesus Christus (quod nos non poteramus) per sanguinem crucis suæ, & inimicitias dissoluit, & chirographum nobis contrarium sustulit è medio. quid dicam? nunquam uel minimam eorum partem, quæ Christo soli accepta nos referre oportet, hîc recensere possem. cum hoc tamen, cur negabimus, cur non afferemus, si non totum, (esset utique id supra hominum uires) at certè quod possumus, quod ualemus? satisfieri Deo patri à nobis nimiùm offenso nos non poteramus; satisfecit filius: bene sanè, æterni reatus obligationem, cui tenebamur, oblitterare ac delere non poteramus. ille nostrum expungit nomen, exegit inde omnes Christus: sit illi gloria & gratiarum actio. agnoscamus donum, suspiciamus auctorem. ut igitur hæc, quæ nos non potuimus præstitisse Christo, integra & propria semper maneant, cur, obsecro, præparare nos ad tā-

In quo status cõtrouersiæ consist.

tum munus excipiendum, quod re ipsa possumus, & suo item præcepto ac lege ad id astringimur, negligemus? en cordis contritio optimè ad Christi glotiam sibi proptiam quadrat. cur item aliqua pœna nostra, remissa iam culpa, cōdonata propter Christum, pœna æterni reatus, non testabimur, quàm ægrè feramus nostris sceleribus fuisse offensam aliquando per nos diuinam maiestatem, læsumque honorem Dei? ergo sarta & tecta cùm maneat Christi gloria, cùm etiam iustorum statui nihil repugnet catholica ueritas de satisfactione; Christianis omnibus tenendum est Dauidem, ceterosq; sanctos, qui quandoque lapsi sunt, postquam in Dei gratiam rediisse illis contigit, afflictos non nunquam fuisse, longè alia ratione ab illa, qua non pænitentes, difficiles, & duri peccatores etiam hîc à Deo puniuntur, tum ob correctionem, & emendationem, & publicum omnium sæculorum exemplum; tum etiam ad peccati iam remissi, quantum ad culpam & æternam pœnam, temporariam satisfactionem. porrò quòd illa duo gratis remittantur nobis, diuina misericordia in caussa est: quòd uerò hi fructus ad satisfaciendum Deo pro offensa adhiberi debeant, diuina iustitia. utrobique tamen Christi meritum regnat. *At legitur publicanus descendisse è templo iustificatus:* ita & à nobis legitur Caluine, quid tum postea? *Pœna nulla sequitur:* ô bellam consecutionem. legis'ne, quòd sic iustificatus descenderit, ut nullius pœnæ debitor manserit? non certè. cur igitur, magis tibi licet, quia non legis pœnam inferri, omni ex parte peccato suo iam satisfecisse publicanum illum, quàm mihi colligere tantùm iustificatum descēdisse, non ab omni prorsus temporaria pœna absolutum: quòd id non legam, sed illud solùm? at obiicis, *Ambrosius inquit, Lacrymas lego, satisfactionem non lego:* non cogitasti te aliquando deprehendēdum? si cogitasti, quare contempsisti? Non inuenio, inquit Ambrosius, quid Petrus fleuerit, quid responderit, quid fuerit caussatus, lego lacrymas; satisfactionem, apologiam, excusationem non lego, defensionem non lego; lego lacrymas. deinde subiungit Ambrosius, Lauent lacrymæ delictum, quod uoce confiteri pudor est. quæ uerba ipse explicat, Quod defendi uoce non potest, ablui potest lacrymis utique. & infrà, Lacrymæ ueniam non postulant, sed impetrant ac merentur. uide etiam Ioannes, ut id obiter annotemus, lacrymis peccata lauari, cùm sciamus etiam sanguine suo Christum ea lauisse. primus igitur fons è Christi latere profluxit, quo lauentur omnia mundi scelera. huic uerò, si lacrymarum nostrarum profluuius ei adiungatur, efficacissimè cuncta erunt munda. sed reuertamur ad Ambrosium. Petrus, inquit, fleuit, ut lacrymis delictum suum lauare posset: & tu, si ueniam uelis promereri, tuam culpam lacrymis dilue, & ecce eodem momento, eodemque tempore respiciet te Christus. denique in extrema eius loci parte sic habet, Flebat ergo Petrus, pioque affectu lacrymas fundebat, ut dum reus suo iudicio damnatur, & spontaneo iudicio suum facinus expiat, pietas domini, (qui se ipse ulcisci nollet) & diuinitas probaretur, qui conscientiam mentis inuisibili potestate interrogaret. quid hoc aliud est, quàm quòd apud diuum Paulum legimus, A' domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur? mihi quidem explicari posse dilucidiùs ac clariùs ullo pacto non uidetur. Verùm hæc Caluinus, & alia infinita in magnis & uetustis auctoribus dissimulat, & nihil curat. ex facto publicani, Petri, & paralytici, cui dicitur, Surge & ambula, regulam colligit, omnes absolutiones, quæ in scriptura commemorantur, omnino gratuitas esse. *Ex hac, inquit, exemplorum frequentia regula potiùs peti debuerat, quàm unico illo Dauidis, quod nescio quid singulare continet:* ut uideo Caluine, diu est, quòd conaris ab illo exēplo te expedire: sed aqua, ut dicitur, tibi hæret. semper sic colligentes perstabimus. si dicitur paralytico, Dimittuntur tibi peccata; utique etiam Dauidi dictum legimus, Transtulit dominus peccatum tuum abs te. si publicanus descendit iustificatus, nemo similiter de sancto rege id ipsum negare audebit, ut nihil hîc legas, quod in Dauidis facto contemplari non possis, hoc excepto, quòd temporaria afflictio in satisfactionem iniūcta, quam spiritus sanctus hîc in publicano, & paralytico reticuit, illic expressa est. ut iam liceat, immo cogamur, hos locos per illum interpretari. per illum dixi, & per innumeros alios admodum similes. Sed ueniamus ad Danielem & Salomonem, quos non de redemptione, quæ apud Deum est, neque de opertione, quæ coram Deo fit, fuisse locutos, Caluinus interpretatur, cùm unus dixerit, redimenda peccata eleemosynis; alter uerò caritate multitudinem peccatorum tegi. quare illud redimere ad homines

Obiectio Cal. Luc. 18. Matth. 9.

Ambr. in 22. Luc.

De uerbo illo Danielis, Peccata tua eleemosynis redime.

mines refert, hoc etiam tegi, inter homines ipsos, satis cõtortè interpretatur. an non perspicuus est scripturæ diuinæ canon apud Danielem Caluine? Et nunc, inquit Daniel regi, consilium meum ô rex probetur tibi. redime tua peccata eleemosynis, & iniquitates beneficentia in pauperes, fortasse ignoscet dominus, & felicitas tua protogabitur. quid his uerbis clarius pro catholica ueritate? quid ad refellenda tua commenta ualidius? atqui certè locum illum Salomonis, Caritas operit multitudinem peccatorum, diuus Petrus multò certior interpres, quàm sit Caluinus, apud Deum, nõ apud homines modò ualere testatur. Omnium autem finis appropinquabit, hoc est, sumus in futuri iudicij uigilia, Ante omnia autem, mutuam in uobismet ipsis caritatem continuam habentes, quia caritas operit multitudinem peccatorum, hospitales inuicem sine murmuratione, & cetera. ô quàm Petri locus urget, si sapis. dixerat priùs, Deum ultorem uenturum ad iudicium: Nolite, subiungit, his uerbis terreri: exercete feruẽtem caritatem, quæ ita operiet peccata, ut nullibi apparitura sint, etiam cùm standum erit coram illo iudice magno, qui iudicaturus est uiuos & mortuos. Hæc Petrus. neq; te turbet Caluine, quod apud Salomonem sic habeat integer ille uersus, Odium excitat contentiones, caritas uerò cunctas iniquitates operit. nam idipsum efficere ualet caritas apud homines, ut Salomon hic sentit, & apud Deum, uelut satis doctè explicat Petrus. ut enim homines, qui inter se oderunt, uicissim mordent, carpunt, exprobrãt, lacerant, omnia uitio uertunt; qui uerò se diligunt, multa inter se mutuò dissimulant, in multis conniuent, multa uicissim condonant: sic etiam diuina indignatio, & ira, quos sibi infensos habet, in furore arguet, in ira corripiet; quos uerò caritate in ipsum & proximos intentos esse repererit, horum teget peccata, in multis conniuebit, multa magnificè illis condonabit. num corripuit diuus Petrus scripturam, quòd magis disertè, quàm explicuerit Salomon, nim & genium caritatis expressit? Reliqua prætermitto, ac uenio ad locum Lucæ, Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. quid ad tam manifestum scripturæ testimonium oblatrabis? intellige lector Christiane, quæ super hac re iste dicat. asserit ibi Christum argumentatum fuisse à posteriori, & à signis sequentibus, in hanc formam: Putas'ne ô pharisæe, hanc mulierem peccatricem esse? atqui talem non esse agnoscere debueras, quando ei remissa sunt peccata. remissionis autem peccatorum tibi fidem facere debuerat eius dilectio, quam ob beneficium gratiã refert. quòd si quæras à Caluino, qua certè ratione remissionẽ peccatorum illa obtinuerit, palàm dominũ, inquit, respondere, Fides tua te saluam fecit. unde colligit, nos fide iustificari. dicitque id probari ex inducta à Christo parabola duorum debitorum: ubi cùm utrique remissum esset inæquale debitum, & quæreret Christus, uter maiorem gratiam haberet, seu deberet: pharisæus respondit, Is utique, cui plus donatum est. cui & dominus non dixit, remissa esse multa, quia dilexit; sed magis contrà, quia multa illi remissa fuerant, magis teneri ad dilectionem, Christus intulit: ex qua tursum gratiarum actione mulieris illius peccatricis, inquit iste, intulisse Christum dilectionem signum solùm esse iustitiæ. Porrò non tantùm signum, sed dispositionem etiam esse dilectionem ad iustitiam, & illam antecedere, uniuersa Christi ecclesia post uerba hæc, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. semper credidit, semperq; obseruauit: & disertè testata est, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum. & paulò pòst, Si quis diligit me, sermonem meũ seruabit, & pater meus diliget eum. ubi, ut uides lector, dilectionem nostram dispositionem & caussam esse dicit dominus, quòd nobis remittãtur peccata, quòd à patre diligamur, quòd ad nos diuinitas per gratiam ueniat, apud nos maneat, & se nobis manifestet. Paulus dicebat, apud Deum neq; circumcisionem, neq; præputium ualere aliquid, sed fidem solam; non omnem, sed illam, quæ per caritatem operatur. igitur, auctore Paulo, tunc uiuificabit fides, tunc saluos nos faciet, cùm illi adiuncta dilectio fuerit: ut iam incipias intelligere candide lector, quàm contra Dei uerbum & expressum sanè illud Caluinus locutus fuerit, dum dilectionem dispositiuam caussam nostræ iustitiæ esse negat, sed fidem solam, ut quid, rogo te, caritas adiũgitur fidei, quò apud Deum ualeat, si se sola iustificat, ac peccata remittit? sed malo hîc Augustinum audite, quàm te. Fides nihil operaretur, nisi ipsa dilectio Dei esset in cordibus nostris diffusa per spiritum sanctum. & ne uel minima rimula calumniatori relin-

Margin notes: Dan. 4. | Prouerb. 10. | 1. Pet. 4. | Resp. Cal. ad illum locum, Luce 7. | Dilectio Dei dispositio ad iustitiam, non signũ tantùm est illius. | Ioan. 14. | Galat. 5. | Aug. epist. 106. & de ciuit. Dei, c. 21. 26.

relinqueretur, in alio loco dicit, Tunc uicta uitia deputanda sunt, cùm Dei amore uincuntur. hinc Augustini uoces illæ, Sine amore nullus unquam ueniam consecutus est, & oportet iudicem non timere modò, sed diligere. est igitur dilectio Dei remissionis caussa, nos ad illam disponens, & præparans, non qua ob beneficiū gratiam referimus solùm, & domini beneficētiam testamur. Chrysostomus, hunc ipsum Lucæ locum uersans, dicit, Sicut ubi uehemens imber prorumpit, fit serenitas; sic dilectione multa lacrymisque effusis mentis tranquillitas oritur, ac reatum caligo perit. Gregorius, de ea peccatrice locutus, dicebat, Tantò magis peccatum consumitur, quantò feruentiùs peccatoris cor caritatis igne concrematur. item Bernardus in cantica apertè dicit, fidem rectam non facere hominem rectum, nisi ex dilectione operetur. Sed quid hîc ago? uerba hæc, Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. sic semper intellecta sunt à sanctis, ut illud, Quoniam, non signum, non tesseram, sed caussam disponentem & præcedentem, non innuāt tantùm, sed disertè exprimant. proferat Caluinus uel unum pro suis glossis, & tunc fortè apparētiam habebit ullam, quod nobis persuadere molitur. At dices, id ex inducta parabola à saluatore nostro facilè intelligi. quasi uerò ante Caluinum nullus antiquorum ueram illius loci intelligentiam assecutus fuerit. ut enim apud homines eos nos multùm diligamus, qui multa nobis remiserunt; at apud Deum contrà, quia multùm ipsum diligimus, multa remittuntur. & cui minus remittitur, ex eo est, quòd minùs dilexit. Hoc obseruarunt in hoc loco fermè omnes catholici explicatores. Verùm tempus nos uocat, ut, his omissis, ad antiquos patres descendamus, ac uideamus, quid illis respondeat iste. certè lector tota Caluiniana scena tribus absoluitur, impudentia, conuicio, ac in antiquos cineres duplici mendacio. sed iam hominis paruicaciam cum primis expendito.

Chrys. in Luc. 7. — *Greg. in Luc. 7.*

PARVM *autem me mouent*, inquit, *quæ in ueterum scriptis de satisfactione passim occurrunt. uideo quidem eorum non nullos, dicam simpliciter, omnes ferè, quorum libri extant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis asperè & durè locutos:* quis, oro, atque obsecro, ex ipsis uerbis non agnoscat Antichristi discipulum? quis non uideat blasphemum istud os extollere se supra se? *Me parum mouent:* ò rem miram, quòd homo nouus, qui aliàs trochi, ut dicitur, in morem uertitur inconstans, lubricæ fidei, multarum partiū, tot sanctissimorū doctorum testimoniis, nihil moueri se omnino iactet. uespertilio tenebricosus, qui cū omnibus colludit, qui uel umbras metuere solet, en nouos proferens animos, nihil ex præclaro illo exercitu euenturum sibi metuit, quod ab instituto pedem cogat referre. Cedo ueterane miles, unde istæc noua constantia? gratulor nobis, quòd, ut ipse fateris, in ueterum scriptis passim multa de satisfactione occurrunt. *Lapsi sunt illi nimis asperè & durè locuti sunt:* quid est, si hoc non est, quod de quibusdam hæreticis Iudas apostolus scripsit, Confusionem suam despumare? *At non eo sensu ea scripserunt, quo à satisfactionariis istis leguntur:* ecce mendacium Caluine, atque quòd, ut specie ueri induat, non parcit Augustino, neque Chrysostomo: quorum uerba, utcunque torqueantur, cum dogmatibus scholasticis conciliari nunquam posse inrat. deinceps dicit, antiquos uocasse satisfactionem, non compensationem, quæ Deo redderetur, sed publicam testificationem, qua, qui excommunicatione multati fuerant, cùm in communionem recipi uellent, ecclesiam reddebant de sua pœnitentia certiorem. Verùm quæ fuerit hac in parte ueterum patrum, Augustini, Chrysostomi, Hieronymi, ceterorumq; mēs, atq; quo sensū de satisfactione scripserint, puto satis me explicuisse. quare hic plura de ea re non addam; sed ad alteram assertionē, quæ de purgatorio est, libentissimè descendā.

Cal. sect. 38. de antiquis patribus. — *Iudæ c. unico.*

Respondetur Caluini rationibus, quas ipse contra catholicam ueritatem producit. Cap. XXIX.

De purgatorio. Cal. lib. 3. inst. c. 5. sect. 6.

VM ex multis blasphemiis constructum sit purgatorium, & nouis quotidie fulciatur, cùm multas & graues offensiones suscitet, profectò conniuendum non est: tot ipse, ut uideo, blasphemiis constructus es, & tam nouis quotidie fulciris, ac nescio quibus dolis Satanæ constas, tot ac tam graues offensiones suscitas, ut non sit profectò nobis cōniuendum. igitur quid te hîc offendit? *Quòd sine Dei uerbo curiosa, audaciq; temeritate excogitatum est:* dixi semper, frequensq;

quensq; repetam, eiusmodi consecutionem hæreticorum, ex una assertione profectam fuisse, multarum quippe hæresum parente; nempe nihil nobis fidei certitudine credendū esse, quod non in sacro canone legamus; nec quoquo pacto sufficere debere ecclesiæ antiquissimam fidem, neq; ab annis primis inueteratā consuetudinem, quamuis his, ut purgatorium esse crederent, non omnino scripturæ defuerūt. sed transeo: egimus enim de hac re satis, & pluribus adhuc mox agemus. *Demus, ait, illa omnia tolerari aliquanti-* Obiectio 1.Cal.
sper potuisse, ut res non magni momenti: at ubi peccatorum expiatio alibi, quàm in Christi sanguine quæritur, ubi satisfactio aliò transfertur, periculosissimum silentium est. clamandum ergo non modò uocis, sed gutturis ac laterum contentione, Purgatorium, exitiale Satanæ commentum esse, quòd Christi crucem euacuat, quòd contumeliam Dei misericordiæ non ferendam irrogat, quòd fidem nostram labefacit & euertit: clamabis tu sola uocis, ac gutturis, & laterum contentione, non fidei zelo, non ueritatis amore: cōtrà clamat uniuersa sanctorum ecclesia, clamauit semper, & perpetuò clamabit, intelligens non nos alibi, quàm in Christi sanguine expiationis meritum quærere, nec satisfactionem aliò transferri; clamauit, inquam, purgatorium pro leuioribus culpis expiandis, & iam dimissi lethalis criminis pœna exoluenda, Dei iustitiæ post hanc uitam forum esse, & quidem iustissimum, simul & clementissimum, quòd non minùs cùm Iesu Christi crucem exaltet, & diuinā misericordiam attollat, quàm Dei nostri iustitiam commendet. Dixisse me confido satis abundè, unde hæc constare possint omnibus: & quia hîc lectorem suum Caluinus ad ea transmittit, quæ in superioribus contra satisfactionis necessitatem effutiuit; liceat, obsecro, & mihi lectorem meum in iam pro satisfactione retinēda annotata mittere. quòd si proxima disputatione plusquam perspicuum est, Christi sanguinem non nostram satisfactionē, expiationem, purgationem horrere, sed eam admittere, fouere, uiuificareq;, quid superest, nisi purgatorium ponēdum esse, ipsumq; auferre meram esse, eamq; horribilem in Dei iustitiā, & Christi prouidissimam redēptionem, blasphemiam? *At innumera sunt sacrilegia, quibus quotidie defenditur, & offendicula, quæ in religione parit,* Obiectio 3.Cal.
aliaque infinita penè, quæ hoc exitiali impietatis fonte prodiisse conspicimus: non tam modestus est Caluinus, neque tam compositis moribus, ut genius suus pateretur se præterisse, si quæ essent sacrilegia, quibus quotidie defenditur, ea similiter, si quæ per purgatoriū offendicula suborta fuissent, in religione nostra. uerùm, ut demus ita esse, quid facit ad rem? uitium est non artis, sed eorum, qui arte utuntur. abutuntur multi, immo omni sæculo fuere, qui ad quæstum pietate abusi sunt. num ob id pietatem traduces? num 1.Tim. 6.
impietatis fontem dices fuisse? prophetia Elisei domini sui in lucrum conuertere Geasi 4.Reg.2.
famulus procurabat: nemo tamen sanctum munus ausus est propter hæc infamare. Dei Act.7.
spiritum Simon auro & argento atque pecuniis parari existimabat; uerùm pecunia illa cum Simone ipso in perditionem missa, à diuino dono ne minimum quidem sanctitatis detractum est. notandi sunt distorti mores, non dogmata sancta catholica & uera, ob hominum uitia, damnanda sunt. In summa non rationibus contra nos agit Caluinus, sed, ut solet, conuiciis; quæ tanta facilitate Christianus homo posset refellere, quanto mendacio, & Satanico ausu in ueterem ecclesiam, in sanctos illos magistros nostros malè satures isti euomuerunt. Sed de scripturis catholicorum quid sentit?

Qvos *tamen scripturæ locos arripere falsò & perperam solent, illis ex manibus excutere operæpretium est. Cùm dominus, inquiunt, peccatum in spiritum sanctum, neque in futuro sæculo remittendum asseuerat, ex eo simul innuit, quorundam esse in futuro sæculo peccatorum remissionem:* Respondet Cal. quæ pro catholica assertione producta sunt.
ita uidetur sanè nobis, immo ita uisum fuit (quemadmodum iam à nobis commemoratum est) sanctissimo Augustino, diuo Gregorio, diuo Bernardo, atq; aliis: tibi uerò quid uidetur? *Quis non uideat dominum illic de peccati culpa loqui? quod si ita est, quid ad eorum purgatorium? utpote quorum illic pœna ex eorum opinione luitur, culpam in præsenti uita remissam esse non inficiantur?* multùm profectò ad purgatorium facit, ubi & leues culpæ, quæ uenialia peccata uulgò dicuntur, purgantur, & delictorum præcedentium plena fit pœnæ satisfactio, ut uel sic plenè remissa peccata, & quantum ad pœnam, & quantum ad culpam, iam sint. Sed pergit ultrà iste maledicere. *Ne tamen adhuc nobis obstrepant, planiorem habebunt solutionem. perinde hoc est, quod hic legimus, ac si diceret; Nunquàm remittetur. sic enim spem omnem ueniæ tam flagitiosæ nequitiæ radicitus præscidit: nam qui oblatam spiritus lucem destinatò extinguere conatus fuerit, neque in hac uita, quæ pec-* Purgatorium pro uenialibus culpis & pro temporaria pœna mortalium iam remissorum. Locus 1.pro catholicis.

catoribus ad conuersionem data est, ueniam consequetur, neque ultimo die, quo per Dei angelos agni ab hœdis segregabuntur, & regnum cœleste omnibus scandalis repurgabitur: ut hoc uerum sit Caluine, non'ne uides cauillum adhuc te urgere? nam si nullius peccati etiam leuissimi, post hanc uitam, in die iudicij (sit antè, sit utcunque, parum refert) remissio futura est, quid præstitit Christo de illo peccato in spiritum sanctum particulatim dicere non remittendum in futuro? quæro abs te, num quando exibunt angeli separaturi hœdos ab agnis, futuram credas alicuius peccati remissionem? quod si sic, nihil magis prætendebamus; si non, frustra igitur, quod commune est peccatis, & culpis omnibus, etiam minimis, Christus ad peccarum illud omnium maximum trahere uoluit.

Locus 2. p cath. Matth. 5. IAM totus est, ut alterum scripturæ locum è nostris manibus (ut loquitur) excutiat. is est ex Matthæo de concordia cum aduersario habenda. *Si index,* ait, *hoc loco Deum significat, litigator diabolum, lictor angelum, carcer purgatorium; libenter dabo manus:* atq; ita significare asseuerauit non unus de plebe, sed magnus Ambrosius: quare fidem seruari postulo. sed frustra solicitor. quamuis enim numerosa patrum ego testimonia proferrem, nunquam anguis iste tortuosus mihi constringetur, caudam semper complicabit, & subtiliùs elabetur. *Verùm si nulli,* ait, *non constat, uoluisse illic Christum ostendere, quot periculis ac malis se obijciant, qui summum ius obstinatè pertentare malunt, quàm ex æquo & bono agere, quò uehementiùs ad æquam concordiam suos exhortaretur: ubi, quæso, reperietur purgatorium?* ut uideo, non tam iste arma è manibus extorquere nobis nititur, quàm elabi, quàm fugere. negamus'ne nos Caluine, & alium sensum simul cum hoc nostro locum illum complicare? minimè quidem. quasi dixerimus aliquando, non secius interpretandum eum esse, quàm de purgatorio. nihil tale uel suspicati sumus. tantùm inter catholicos sensus summorum uirorum auctoritate, & suffragio comprobatur. non enim hinc expressè probari purgatorium asseuerabimus nos unquam, sed esse tantùm in ecclesiasticorum auctorum ordine supremo & nimis uetere quosdam, qui piè satis eam fidem, quam antiquam esse intelligebant, illo Christi uerbo roborarent.

Locus 3. p cath. 2. Machab. 12. QVOD ex *Machabæorum historia proferunt, responsione non dignabor, ne opus illud uidear in sacrorum catalogum referre:* memini de hac re pluribus in libro tertio disseruisse, ob eamque caussam, si tibi uidetur, alium quærito cuniculum, quò confugias. nam iste,

Vide Aug. cont. secundam Gaudentii epist. c. 23. ut uideo, non nimiùm proderit. authenticus, & gnomicus siquidem liber præfatus est; ut ex patrum sententiis satis commodè probaui. neque ex Hieronymo, neque ex libello illo uetusto, qui sub nomine Cypriani de expositione symboli inscribitur, quidquam aliud constat, quam minimè ualere ad instruenda dogmata nostra contra Iudæos. & hoc est, quod Cyprianus dicit, nullum locum in ueteri ecclesia scilicet Iudæorum habuisse. in Christiana uerò longè se res à principio habuit. Sed en altera dissolutio, *Non,* inquit, *ad pretium redemptionis trahit scriptor historiæ, quod ille egit: sed ut consortes æternæ uitæ essent cum reliquis fidelibus, qui pro patria & religione occubuerant:* ò dignam interpretationem Caluiniano cerebro. quid præstabat, quæso, oblatio illa pro mortuis, si non satisfactionem? *Vtcunque se res habeat,* ait, *superstitione quidem & præpostero*

Tobiæ 4. *zelo non caruit hoc factum:* tibi certè quidem sic uidetur, sanctissimo uerò Tobiæ seni longè aliter uisum est, quando obnixè hortabatur, uinum & panem supra iusti sepulturam constitui; longè item aliter iudicatum, id est à principe illo fortissimo Iuda Machabæo, quem non dubium suotum maiorum hac in parte & fidem expressisse, & uestigia tenuisse; longè postremò secius matri prudentissimæ nostræ ecclesiæ catholicæ à primis annis id uisum est. si sit æquum, his postpositis, tibi uni nos hærere, esto tu iudex. Sed audi lector tertiam solutionem, *Plusquam fatui sunt, qui sacrificium legale ad nos usque trahunt; quando aduentu Christi scimus cessare, quæ in usu tunc fuerunt:* næ tu homo difficilis es. illam oblationem numeratæ pecuniæ pro mortuis legale sacrificium uocas? quare non magis pietatis opus est & in mortuos eleemosyna? non uolumus Caluine, ut maneant umbræ, (absit) sed pietas. si pro illis oblata sunt sacrificia fluxa, pro nostris offeretur sacrificium illud uerè diuinum. multa Christus suo aduentu nobis contulit, contulit ipsam ueritatem, contulit gratiam maiorem, contulit meliora & diuiniora sacramenta, sacrificium unum, quod pro infinitis satis esse possit: at uerò necessitas satisfaciendi in utroque testamento uiget, neq; cum illis cæremoniis cessauit. Hæc notissima esse debuerant magistro isti, postquam & tirones nostri id apptimè nouerunt.

VERVM, addit callidissimus argumentator iste, *inuictum cuneum in Paulo habent, Si quis superædificat, & cetera. atque alium esse ignem illum ab igne purgatorij senserunt ueterum plerique, Chrysostomus, Augustinus, & alij, nempe tribulationem et crucem, per quam dominus suos examinat, ne in carnis sordibus acquiescant:* sic tu nos doces, ac si ignoremus locum illum & de purgatorio, & de angustiis uitæ huius, atque adeò de finali iudicio patres intellexisse. sit utcunque, dummodo nemo eat inficias commodissimè à maxima ecclesiasticorum auctorum parte de igne purgatorij explicatum fuisse. quod productis locis, qui apud sanctos sunt, clarissimum ac certissimum reddidimus. sed perspice, & animo tuo considera lector, hominis istius, si homo est, impudentiam, arrogantiam, & insolentiam. *Quanquàm nec illis patribus assentior, quia mihi uideor certiorem multò, & lucidiorem eius loci intelligentiam assecutus.* ò admirabilem fastum hominis, uniuersam antiquitatem præ se contemnentis. *Non illis patribus assentior:* neque te filium illi patres agnoscunt. *Videor mihi certiorem multò intelligentiam assecutus:* uideris tu mihi tam procax & uanus, ut uel hac una ratione uniuersos tuos tui pudere & pigere deberet. à quo sanctissimorum patrum, precor te, eam loquendi phrasim mutuò accepisti? num à mitissimo Augustino? num ab Hieronymo sanctissimo? nunquam, mihi crede, illi uiri Christianissimi, simul atque modestissimi, & moderatissimi, tam grauiter fidei hostes tractauerunt, atque tu ecclesiæ doctores & patres, (quos puto per contemptum tuos uocas) iniquè & importunè uexas. Sed persequar cetera. *Antè, quàm tamen,* inquit, *eam profero, uelim mihi respondeant, putent'ne apostolis, ac sanctis omnibus per hunc ignem purgatorium transeundum fuisse? negabunt, scio: nimis enim absonum foret, eos purgari oportuisse, quorum merita ultra mensuram ad uniuersa ecclesiæ membra redundare somniant. uerùm apostolus hoc affirmat. neque enim dicit, quorundam opus probatum iri, sed omnium:* ingens nimirum argumentum, quod uel mille Hieronymos, & Nazianzenos torquere uehementer possit. si libeat Caluine, inoffenso pede currere poteris. dixerat enim apostolus, Vniuscuiusque opus manifestum erit. si tempus quæras, respondet, Dies domini declarabit. hoc est, aut generalis, aut particularis iudicij dies. dein, si percunderis, quo pacto sint cuncta examinanda, respondet, quòd ignis probabit. cedo, uult'ne dicere apostolus, omnes per tormentum istud transituros? absit: sunt enim multi, cum quibus nec stricto iudicio dominus contendet. sed audi iam, quo pacto uniuscuiusque opus igne probandum sit. Si cuius opus manserit, adde illæsum, diuino indicio purum & integrum, atque omni ex parte perfectum, & commendatum, mercedem utique mox accipiet, qui illud superædificauit. Si cuius opus arserit, hoc est, si cuius opus comburetur, seu ab illo igni, atque diuino iudicio reprehensione non nulla dignum iudicabitur, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, quia leuia illa erāt, atque minuta, quæ debebat; sic tamen quasi per ignem, inquit apostolus, id est, per pœnam aliquam purgatoriam. igitur ut dominus omnes probet, omnes examinet, non tamen omnes per purgatoriam illam pœnam transire coget. quòd si placet priore loco ignem pro diuino iudicio & examine accipere, posteriore uerò pro purgatorij supplicio; res tota perspicua & salua erit: si uerò libeat utrobique ignem purgatorium interpretari, dicemus, eo igne uniuscuiusque probari opus, quòd nullum sit nisi omnino purū, quod is ignis non quoquo pacto igniat: sicuti & congruè castitas ipsa, oblata illecebra, atque uoluptate, probari dicetur, non quòd libido ad castitatem pertineat, sed quòd satis hæc perfecta sit, si eam turpis illa uoluptas importuna, & immoderata attingere ne minimum potuit. Sed audiamus, quæ restant. *Neque hoc,* inquit, *meum est argumentum, sed Augustini, qui sic interpretationem illam oppugnat:* non magis uerisimile est Caluine, ut uera hîc tu nobis narres, quàm credibile esse potest, quòd se ipsum oppugnet Augustinus. certè, si rectè memini, legere me recolo apud diuum Augustinum, locum hunc de purgatorio igne pro expiandis leuioribus culpis fore commodissimè intelligendum. sed quia locos suprà ego in rem hanc produxi, tantùm hîc uerba Augustini expendam in Enchiridio ad Laurentium cap. 66. 67. 68. ex quibus iste suum commentum tanto artificio fabricatus est. neque mirari satis possum, qua fronte ausus sit homo iste librum illum & caput in medium afferre. Vbi expresiùs, obsecro, agit sanctus Augustinus debere fidem nostram operari per dilectionem, ut peccata nostra remittātur nobis, quàm in eo loco, in quo eleemosynæ illustriùs laudantur pro redimendis sceleribus? quàm ibi,

Locus 4. pcath. 1. Cor. 3.

Castitas probatur illecebra.

ubi grauiorum ſcelerum, hoc eſt, lethalium, & minutiſsimorum (quæ uenialia & leuia uocamus) diſcrimen & diſtinctio tam nudè ac dilucidè, non in obſcuro, ſed in tam bono lumine collocata legitur? ubi pro leuibus culpis etiam poſt hanc uitam purgandis locus purgatorius firmiùs ſtabilitur, quàm ibi? ubi dominica oratione leuia peccata nobis condonari euidentiùs inſtruimur, quàm eo in loco? quid igitur, dices, eſt, quod ibi negat Auguſtinus ex illo loco Pauli, colligi non poſſe purgatorium eſſe? nihil tale aſſerit tribus, aut quattuor illis capitibus ſequentibus: ſed quod molitur docere, hoc eſt. primùm capite 66. docet, fidei titulum non eſſe profuturum poſt hanc uitam ſceleratis hominibus, qui peccata ſua nec diluerunt pænitendo, nec eleemoſynis redemerunt. quibus uerbum illud apoſtoli, Hic uerò ſaluus erit quaſi per ignem, parum proderit. ecce peccata grauia & lethalia Caluine. deinde capite ſequenti, quid ſit per ignem tranſire, explicat, & dicit & tentari utique eſſe, & probari. atque hoc modo omnes per ignem tranſeunt in hac uita. capite uerò 68. hæc uniuerſa copioſiùs ad aliam uitam transfert, dicitque omnes probari & examinari, purgari uerò ab illo igne non niſi leuia ac minuta. Iam accingitur nouitius iſte interpres, ut nouam ſuam intelligentiam nobis inculcet. principiò ſtatuit, per lignum, fœnum, ſtipulam doctrinas hominum, ex ipſorum cerebro natas, uocari à Paulo: altero loco conſiderat, ignem examen ſpiritus ſancti appellauiſſe; poſtremò, domini dies iuxta iſtam chimæram eſſe dicitur, quoties ſuam præſentiam dominus manifeſtat. atque ſecundum hanc rationem illius loci intelligentiam accommodat. Sed piget me tam malè conſumptæ operæ, amiſſique temporis. quis non uidet humano capiti à pictore iſto equinam ceruicem iunctã? &, quod maximè dolendum eſt, non nobis licet riſum ſoluere? immo magis ſæculo noſtro iraſcendum, quando iam ſtultis allegoriis, talibusque ineptiis cum ſcriptura ludere & ineptire cuiuis ſit liberum, atque impunè quiuis ferat. Vt tua figmenta uera ſint Caluine, quomodo cum his quadrabit, quod dicitur, Hic uerò ſaluus erit quaſi per ignem? nunquid peruerſorum magiſtrorum peruerſa dogmata placitura ſunt aliquando Deo? non ne illa omnia æterno ſunt ſupplicio abſumenda? ſcio, quid uelis dicere, eos architectos illo uerbo notauiſſe Paulum, qui, retento legitimo fundamento, diſparé materiam ſuperſtruunt: hoc eſt, qui non deflectentes à præcipuis & neceſſariis fidei capitibus, in minoribus, neque ita periculoſis alucinantur, commenta ſua Dei uerbo admiſcentes. additurus eras, quorum primus ego ſum, qui hæc commenta & inſomnia non minoribus fidei noſtræ capitibus admiſceo, ſed primis ipſis ac præcipuis. id tu ſi dixiſſes, nihil nos habituri eramus, quod iure poſſemus tibi reſpondere. ceterùm ſi tantopere geſtis ἀλληγορίζειν, alios quæres auſcultatores, non nos, qui grauiter & moleſtè ferimus excogitata mendacia, quæ homo unus ignotus, dum illi popina exhalatur, uelut ſomnians architectatur, receptiſsimæ & approbatiſsimæ patrũ intelligentiæ præferri.

Aug. in lib. ad Laurentium pro cathol. fide pugnat.

Probabuntur omnes, ſed igne purgatorii purgabuntur.

Reſpondetur Caluino pro ſuffragiis mortuorum, atque eam curam multiplicìter nobis fuiſſe mandatam declaratur; Auguſtini locus enarratur; Caluini inconſtantia, & apparens contradictio ponderatur; ac demum Ambroſii loci pro ueritate catholica producuntur, & contrarij explicantur.

Cap. XXX.

ERVM de purgatorio ſatis iam ſatis dictũ uideri poteſt: quare ſermonem nunc conuertemus, ut de ſuffragiis mortuorum poſt iſtum agamus. *Cùm ergo mihi obiiciunt aduerſarij, ante mille & trecentos annos uſu receptum fuiſſe, ut precationes fierent pro defunctis; eos uiciſsim interrogo, quo Dei uerbo, qua reuelatione, quo exemplo factum ſit. neque enim hic ſcripturæ teſtimonia deſunt tantùm; ſed quæcunque illic leguntur ſanctorum exempla, nihil tale oſtendunt. de luctu & officio ſepulturæ habentur illic multa, & interdum longæ narrationes: de precibus nec minimum quidem apicem uideas. atque ipſi etiam ueteres, qui preces fundebant*

De ſuffragiis mortuorum. Cal. lib. 3. c. 5. ſect. 10.

pro

pro mortuis, & mandato Dei, & legitimo exemplo hic se destitui uidebant: uirgis ad necem, ut aiunt, uenerandam & sanctissimam senectutem caedis. mirum est, quòd omnis aetatis homines, & ubique in eam ignorationem ierint, ut sine Dei uerbo, sine reuelatione, sine exemplo precationes uterentur pro defunctis. uehementer igitur errabat Augustinus, & alij, cùm ex Dei uerbo id ipsum se collegisse nobis uideri nolebant: fefellerunt nos, quotquot eum morem in apostolos traiecerunt: audaces illi, quotquot rem tanti momenti sine exemplo tam necessario praecepto posteris suis continuata successione reliquerunt. *Cur ergo audebant?* respondet iste homo scilicet pius, *In eo dico aliquid humani passos esse:* & ego dico tibi in hoc multum Satanici furoris te pati. *Quare ad imitationem trahendum non esse censeo, quod fecerunt:* contendis tu, sic est, & eniteris; sed nihil proficies apud optimos quosque, qui te facilè pietate sua superabunt. insipientia enim tua, cum admiranda impietate coniuncta, omnibus hominibus (ut de quibusdam Paulus dicebat) nota est. sed aliunde, quàm ab ipsa ueritate iam eos excusat Caluinus. *Solatium,* inquit, *quaerebant, quo subleuabant suum maerorem:* non putas legisse eos illud Pauli, Vt non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent? & illud, Noluit consolari, quia non sunt? rursum illud, Non suscipientes liberationem, ut meliorem inuenirent resurrectionem? & infinita alia, *Fuit etiam,* ait, *instar facis recepta consuetudo, quae ardorem multorum animis iniiceret. scimus apud cunctas gentes, & saeculis omnibus iusta fuisse soluta mortuis, & lustratas quotannis fuisse illorum animas: iam ne deteriores fuissent profanis hominibus Christiani, puduit eos nullum mortuis officium praestare. hinc malè consulta sedulitas: quia si pigri essent in curandis funeribus, in epulis, & oblationibus, putabant se magno probro expositum iri, si antiquitatem non sectarentur:* est'ne hoc crimen remouere, à peccato eximere, & à culpa liberare antiquitatem, an magis gentium erroribus, & superstitionibus, stultis ineptiis, uanisque & inutilibus prorsus curis eos fuisse deceptos probare? sic igitur illorum caussam defendis, ut magis perdas, magis confundas, & perturbes, atque, ut uideo, illos traducas. uide, quàm mox uniuersos corrigas. *Verùm aliud,* inquis, *solatium longè melius ac solidius nobis suppeditat scriptura, cùm beatos mortuos testatur, qui in domino moriuntur, ut requiescant à laboribus:* solatium hoc uerè magnum credis patres illos latuisse tu? ô superbiam diabolicam. sed ponderemus istius in sanctos blasphemiam. *Amori nostro non debemus eousque indulgere, ut peruersum orandi morem in ecclesiam erigamus. certè quisquis mediocri prudentia pollet, facilè agnoscit, quidquid de hac re legitur, apud ueteres publico mori, & uulgi imperitiae fuisse datum. abrepti etiam ipsi, fateor, in errorem fuerunt. nempe ut inconsiderata credulitas priuare iudicio solet hominum mentes.* totum hoc nulla responsione ego dignabor: tantùm omnes exhortabor, ut saepe loci huius meminerimus, quotiès auctoritatem ecclesiasticam inhumaniter ab isto tractari intuebimur. qui enim tam uehementer in mortuos insultat, qui tam insolenter super sacratos cineres uolitat, qui tam impiè ac furiosè in benedictos illos manes inuehitur, eum'ne putas modum esse aliquem habiturum, dum uiuos arrodit, dum ecclesiam exedit, dum demum ueneno suo cunctos inspergit? sed ut omnes Caluine miserabili ista ignoratione tenerentur, num Augustinus etiam, qui non nihil apud te ualere solet, eodem morbo laborabat, quo ceteri? furis, furis, dum nemini parcis, nihil condonas, tuo Augustino etiam, nulli indulges. intelligentia & ratione, quaeso, comprehende lector, quid de sanctissimo eoque doctissimo Augustino dicat. *Monicam matrem suam in libris confessionum Augustinus narrat, uehementer rogasse, ut sui memoria in peragendis mysteriis fieret ad altare. anile scilicet uotum. quod filius non exegit ad normam scripturae; sed pro naturae affectu probari aliis uoluit:* bene errauit hîc Augustinus, sed ueniam meretur: naturae siquidem affectu in eum errorem abreptus fuit: sed quid respondebis, quòd in libro de cura pro mortuis agenda toties suffragia fieri pro defunctis exigit? *Liber autem,* respondet, *de cura pro mortuis agenda, ab Augustino compositus, tot haesitationes continet, ut suo frigore meritò debeat stulti zeli calorem extinguere, si quis mortuorum patronus appetat esse:* non miramur: solenne siquidem tibi est, sic in optimum quemque ludere: quamuis suspicabar ego humaniùs tractandum abs te Augustinum, quòd uideam te ipsum ceteris facilè anteferre. sed, ut dixi, disruptis totius pudoris & modestiae repagulis, in omnes iratus inueheris. & cur hoc Caluine? *Frigidis, ais, certè uerisimilitudinibus securos reddet, qui priùs soliciti erant. hac enim una est fulcitura,*

1. Thess. 4. Matth. 2. Hebr. 11.

Apoc. 14.

Cal debacchatur in antiquitatem.

tura, quia ualuit consuetudo, ut preces adhibeantur pro mortuis, non esse spernendum hoc officium: quàm in sinistrum uniuersa detorques, quàm omnia corrumpis, quàm ultro omnia in tuam sententiam trahis; quasi uerò Augustinus toto illo uolumine tantùm egerit, ut probaret non esse officium pro mortuis spernendum e x ecclesiastica consuetudine, quæ semper fuerit in ecclesia orandi pro mortuis; & non magis ex eadem ecclesiastica consuetudine, quæ illi instar expressæ scripturæ futura esset, si locus omnino defuisset, id fore necessarium astruit; esserque uiro Dei omnino hæreticus, penitusque ab ecclesiasticâ communione præscindendus, quisquis ea officia non oportere fidelibus defunctis impendere affirmaret. uerùm iam considerare libet admirabilem Dei nostri prouidentiam. non potuit iste catholicam ueritatem oppugnare, nisi manifesto errore. ait enim, *Ceterùm, ut concedam uetustis ecclesiæ scriptoribus pium esse uisum suffragari mortuis, regula, quæ fallere nequit, semper tenenda est: fas non esse in precibus nostris quidquam afferre proprium, sed uota nostra Dei uerbo subiicienda esse: quia penes eius arbitrium est præscribere, quid peti uelit. nunc, cùm tota lex, & euangelium, ne una quidem syllaba, libertatem suggerant orandi pro mortuis, profanatio inuocationis Dei est tentare plusquã nobis præcipiat:* de regula illa satis fallaci & plumbea, quam isti in quamuis partem inflectunt, dixi suprà, cùm de uotis monasticis agerem: unum tantummodo addendum censeo, curam scilicet mortuorum non nobis sub consilio tantùm esse, quemadmodum uota illa monastica; sed lege caritatis & Christiano præcepto satis nobis & in scripturis, & in patribus, immo in ipsa ab apostolis habita consuetudine, esse commendaram. at uerò Caluine memineris, quantùm hîc ueteribus patribus tribueris, quos de errore, superstitione, stulto zelo, atque profanatione inuocationis Dei insolenter accusas; ne posthac glorieris nullo negotio licere tibi meliorem eorum partem, quæ hodie abs te dicuntur, ipsorum suffragiis comprobare. is certè status erat caussæ nostræ, in quo quantùm profeceris, uident æquissimi nostri iudices. neque ferre possum, ut falsis glossulis textus sanctorum corrumpas. quando enim D. Augustinus dixit resurrectionem carnis & æternam gloriam expectari quidem ab omnibus, requiem uerò, quæ post mortem sequitur, tunc unumquenque accipere, si dignus est, cum moritur; quando, inquam, hoc ab Augustino audis, non sic accipiendum est, ac si pij omnes non minùs, quàm prophetæ, apostoli, & martyres statim beata quiete fruantur. non hoc sensit, qui alibi confessus est restare non nulla purgatorij flãmis expianda, ac lustranda; sed expectandum non esse iudicij diem pro his, quos nec minima offensa à Dei uisione moratur. à quo certè errore Lutherani non longè absunt. immo uerò quidquid alibi affirmare uisus sis in institutione tamen tua, quàm dubitanter fueris locutus de sanctorum beatitudine, quos impudenter mortuos, non absque contemptu toties appellas, iam aliàs explicauimus. ubi considerandum summa obseruatione iudico, quòd, cùm de exorandis sanctis tractaretur, hæc uerba ex te audiebamus, *Nugantur isti in suis umbris nescio quid de fulgore diuini uultus ipsos irradiante. ego uerò curiosiùs excutere nolim, quid illi agant, aut quid meditentur:* hæc ex te audiebamus, dum nos ab inuocandis sanctis dehortaris, uocans eos mortuos, umbras, & si quid indignius nosti: hîc uerò, ne, quasi egenos, leuemus, ne mortuos iuuemus, beatos omnes esse dicis, beata uita frui clamas, Deo assistere, nullius suffragio egere. sicque in utrosque ludis, in sanctos scilicet, ac ceteros pios defunctos, si Deo fruuntur, sine eos pro nobis deprecari; si adhuc detinentur in pœnis, sine eis nos magno adiumento esse. Sed hæc hactenus..

Cura mortuorũ multiplici uia nobis est à Deo commendata.

August. hom. in Ioan 49. sententia explicatur.

Apparens Caluini contradictio, et inconstantia.

Tantum superest mihi respondere beato Ambrosio, qui, ut Caluinus de eo testatur, nullam curam uult geri à nobis pro mortuis; sed consuluit, ut officio humanitatis erga mortuos in sepultura defuncti, sineremus eos quiescere. principiò quàm id sententiæ & doctrinæ beatissimi Ambrosij repugnet, nouerunt hi, qui in eius scriptis uersati sunt. ego quidem, paulùm abfuit, quin totam illam orationem funebrem in morte Satyri fratris sui habitam, sanè piam, atque huic rei ualde fauentem, hîc ponerem; ut uel sic pudore suffunderetur iste de tam aperto mendacio in sanctium ecclesiæ doctorem conuictus: quando ibi præclarè disertisque uerbis defunctorum culpas uiuorum lacrymis ac precibus condonari ipsis affirmat. sed quia tempus est, ut orationis nostræ cursum teneamus, legat qui uolet; ego tantùm respondebo obiectioni productæ ex libro primo de Abrahamo cap. 9. uerba sic habẽt, Locus, qui sequitur, habet mortem uxoris,

Amb. lib. 1. de Abrahamo c. 9.

tem uxoris, fletum mariti, sepulturæ officium; quibus maritalis affectus probatur. Surrexit, inquit scriptura, Abraham à mortuo. docemur, ut non diutius inhæreamus mortuis; sed quantum est officij, deferamus. Hæc diuus Ambrosius. Quis non uideat, de fletu, planctu, non autem de precibus eum fuisse locutum? sanè diuus Ambrosius prohibet mortuis hærere, sicut & Paulus dixit, ne contristaremur, quemadmodū hi, qui spem resurrectionis non habent: neuter tamen à precibus pro defunctis effundendis nos dehortatur. Vides lector, quanto dolo Caluinus, quod Christianè dictum est à diuo Ambrosio, ad iniquum sensum pertrahat. sed, ut ut in scripturas ac sanctos pessimè ipse ludat, nobis, auctore Deo, fucum nullum faciet; impietas siquidem eius satis nobis est nota. Verùm de mortuorum suffragijs hæc, quæ diximus, sufficiant.

De transubstantiatione paucis agitur; nomen, quamuis non rem, non sic in usu fuisse antiquis patribus, qui summo consensu eam ueritatem nos docuerunt, monstratur; multiq; loci antiquorum patrum, præsertim Gelasii, ac Theodoriti, proponuntur. Cap. XXXI.

EX patribus erat, qui substantiam panis & uini testatur in eucharistia ita permanere, & non desinere, sicut manet in Christo domino substantia, & natura hominis iuncta diuinæ. Igitur modum prætereunt, qui fingunt desinere substantiam panis, & uini uerbis domini recitatis; ut in corpus & sanguinem transubstantientur. Pater erat Caluine, & gloriosus Christianæ fidei testis Cyprianus, qui dixit ante annos mille & trecentos, in serm. de cœna, Panis iste non effigie, sed natura mutatus, factus est caro. Pater erat Eusebius qui dixit ante annos ferè 1300. terrena commutari & transire; rursus conuerti in substantiam corporis Christi creaturas. Pater erat & Chrysostomus ille, qui dixit in libro de encæniis panem absumi. & rursum in liturgia, Sacerdos, inquit, facta illa benedicens manu, atque consecrans ait μεταβάλλων, transmutans ea domine, spiritu tuo sancto. Pater erat magnus ille Ambrosius, qui dixit in loco de his, qui, &c. cap. 9. maiorem esse benedictionis uim, quàm naturæ, quia benedictione natura ipsa mutatur. Pater erat magnus item Augustinus, qui dixit in serm. 28. de uerbis domini, Iam non est panis, sed corpus Christi. Pater erat sanctus Damascenus, qui dixit in lib. 14. cap. 4. panem & uinum transmutari supernaturaliter in carnem & sanguinem domini. Pater erat antiquus ille, & satis ab ecclesia cōmendatus Hisichius, qui dixit in lib. 6. in Leuit. c. 22. fieri translationem & commutationem. Pater erat Theophilactus, qui dixit in Marc. cap. 14. transformari panem in carnem domini. Contrà uerò hæreticus ecclesiastico percussus anathematismo, qui ante quingentos annos dixit, eucharistiam habere uerum domini corpus cum pane, Verengarius scilicet. Sed quia longior mihi sermo de ecclesiasticis sacramentis futurus est, pluribus hoc loco supersedebo: tantùm in animo mihi est respondere calumniæ, à Caluino ex sanctissimo Gelasio nobis obiectæ. lector Christiane priùs, quàm ad alia digrediar, cælari nolim, quòd aduersarij nostri, Lutherani tamen, impensiùs, quàm Oecolampadici incredibiliter se fatigant, ut prædictum papam Gelasium, & Theodóritum Cyri episcopum, qui eodem Chalcedonensis concilij tempore uixerunt, aduersus catholicam ecclesiā inducere ad transubstantiationis, hoc est, substantiæ panis & uini, in substantiam corporis, & sanguinis Christi immutationem, ac subuersionem; cùm tamen hi duo in scriptis suis, quibus execrabilem Eutychen ipsi uehementer proscindunt, magis spectarint, quid contra aduersarios sibi opitularetur, (queēadmodum in dialectica diatriua fieri consueuit) quàm ut hæc uerba, scilicet naturam ac substantiam, propriissimè (ut plerunque iam ab ecclesiasticis intelliguntur) usurparent. potissimùm etiam, cùm articulus hic de transsubstantiatione non dum ecclesiæ iudicio adeò luculenter inclaruerit, utranque Lutheri & Oecolampadij hæresim apertissimè, ut sequitur, damnant. Ex Gelasio aduersus Eutychen Lu-

Gelas. Pp. in conc. Rom.

Eusch. Emiss. in hom. 4. in pasch.

Nomen transsubstantiationis nō ita fuit usurpatum ab antiquis patribus, sicut res ipsa uerè fuit credita.

Obiectio aduersariorū ex Gela.

therani in ecclesiasticæ professionis odium, hoc plerunque in medium ponunt, qui scribunt, quòd præter ueram corporis Christi in sacramento præsentiam, substantia, siue natura panis & uini salua maneat, quodque Eutychen hæresiarcham conuincere intendat, dicens, quòd in Christo, humanitate accepta, utriusque naturæ perpetua necessitudo habetur, quemadmodum in hoc sacramento naturæ panis, & corporis Christi. uerba autem Gelasij hæc sunt, Non desinit substantia, uel natura panis & uini. & certè imago, & similitudo corporis & sanguinis Christi in actione mysteriorum celebratur. satis ergo nobis euidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo domino sentiendum, quod in eius imagine profitemur, celebramus, & sumimus, &c. uerùm alia in eodem loco uerba, ex quibus sententia colligitur, hostes Lutherani, simulque Zuingliani, cùm errorem suum penitus subuertant, more suo uirulenter transeunt. quantùm Zuinglianos concernit, attestatur quidem Gelasius ueram corporis Christi in sacramento præsentiam, idque liquidò ad modum. Sapientia, inquit, ædificauit sibi domum, septiformis spiritus soliditate sibi subnixam, quæ incarnationis Christi (per quam efficimur diuinæ consortes naturæ) ministraret alimoniam. certè sacramenta, quæ sumimus, corporis & sanguinis Christi diuina res est: propter quod & per eadem diuinæ efficimur consortes naturæ. ceterùm contra Lutheranos, qui panis immutationem diffitentur, & corporis ueritatem tantùm in accipientis usum reiiciunt, & non eandem facta statim consecratione agnoscunt, ita scribit: Satis ergo nobis euidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo domino sentiendum, quod in eius imagine profitemur, celebramus, & sumimus, ut sicut in hanc, scilicet in diuinam, transeant, sancto spiritu perficiente, substantiam; permanentes tamen in suæ proprietate naturæ, sic illud ipsum mysterium principale, cuius nobis efficaciam uirtutemque ueraciter repræsentant, ex quibus constat propriè permanentibus, unum Christum, quia integrum, uerumque, permanere demonstrant. Astruit in unica, tota, & uera Christi persona, utranque naturæ diuinæ & humanæ necessitudinem haberi, quæ in mysterio humanitatis suæ uniebantur, nec à uera sua proprietate commutentur, aut submoueantur, adeoque citra ullam mistionis confusionem permaneant. ecce sacramenta in diuinam transire substantiam, idq; duobus uocabulis tantùm, atq; unico hoc uerbo, transsubstantiantur, significatur. Deinde uides immutationem ad diuinæ rei essentiam, nón nostra susceptione inniti, sed per sanctum spiritum expediri, & absolui, quemadmodum & Augustinus suprà meminit, quem Gelasius maiorem in modum complexus est, nimirũ Afer Afrum. uerùm, quòd adiiciat, ut dictum est, non coniunctim, ut aduersarij citant, sed disiunctim, Non desinit substantia uel natura panis, & uini, hoc est, substantia, siue natura panis & uini non cessat. id necessariò, ne sibi sit contrarius Gelasius, non de uera substantiali internaque rei essentia accipi debet; sed tantùm de naturali prioris substantiæ, aut naturæ proprietate intelligetur. quemadmodum sunt magnitudo, gustus, color, atque id genus qualitates, ipsæque naturales panis & uini proprietates. similiter Innocentius tertius, sub quo in generali concilio decretum hoc de transsubstantiatione est editum, inquit, Post consecrationem non accidentales modò, uerùm etiam naturales proprietates remanere uidentur, ut quæ famem expellit, paneitas; & quæ sitim expellit, uineitas. eiusmodi enim uocabulis ille ntitur, quòd latiniora ad sententiam commodiùs exprimendam non succurrerent. nec est opus, ut huius sacramenti comparatio ad Christi humanitatem, cuius hîc Gelasius meminit, ita restrictè accipiatur, ut sicut in Christo utraque natura, & substantia in personæ unitate uerè & solidè sunt, ac manent; ita etiam substantia, & natura panis in sacramento per omnia subsistat: sed sat erit, quò Gelasij collatio saluetur, quòd quemadmodum in sacramento, præter uerum Christi corpus, naturales proprietates panis admirabili Dei miraculo adhuc relucent; ita & in Christo utraque natura in personæ unitate sine commistione subsistat. alioqui si ex Gelasij uerbis Lutherani illam similitudinem urgere pergunt, necessariò & illud fateri eos cogemus, quod nimirum ex Gelasij sententia, quam se sequi iactant, Christi corpus cum pane in personæ unitatem coiret non minùs, quàm diuinitas cum humanitate unita in unicam personam coalescit. quod tantùm non Gelasius sentit, ut etiam Christianorum auribus horrendum sit. Sufficit itaque ad rectè intelligendum Gelasium, nosse uocabulum substantiæ non uno modo semper accipi, neque ubique in-

Prouerb. 9. 2. Pet. 1.

Substantia pro naturali proprietate, ac pro substantiali rei existentia Gelasius hic usurpat.

ternam

ternam & latentem rerum essentiam, sed interdum quancunque subsistentiā significare; itidem naturæ nomen, non semper essentialem illam rerum essentiam dicere, sed sæpe etiam naturalem tantùm proprietatem, idque eleganter: quomodo hic Gelasius uerbum, substantiæ, per uocabulum naturæ ipsi disiunctim appositum interpretatur, ut idē substantia fuerit, quod subsistentia accidentium panis & uini; natura uerò, naturæ proprietas; quæ sanè in sacramento post consecrationem esse desinit: desinente tamen essentiali illa & interna panis substantia, quam, ut Chrysostomus inquit, absumpsit ius diuini corporis.

De Missis, quas priuatas hæretici uocant, quòd in eis populus non communicetur sacramentaliter, sed solus sacerdos, ac de tempore communicationis secundum antiquos canones, multis locis ex patribus productis, agitur; atq; omnem missam publicam esse ostenditur, etiam si nullus de populo Christiano in ea communicetur. C. XXXII.

ATRES erant, qui uti uniuersæ ecclesiæ unam duntaxat eucharistiam exhibebant; atque ut inde arcebant flagitiosos & sceleratos, ita grauissimè damnabant omnes eos, qui præsentes ea non communicarent. Hos fines quàm procul submouerunt, cùm non templa tantùm, sed etiam priuatas domos missis suis replent, ad eas spectandas quosuis admittunt, & eò libentiùs, quò largiùs quisque numerat, quantumuis impuri sint & scelesti. ad fidem in Christum, & fidelem sacramentorum communionem neminem inuitant: quin potiùs suum opus pro gratia & merito Christi uenditant: porrò, quòd ad eucharistiæ sacramentum attinet, nullis id fuit, aut est unquam temporum circulis circumscriptum: neque est ullus dies anni, quo non sit fas cuiuis uolenti sacramentum eucharistiæ percipere. hi siquidem, qui fuerunt æquales apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie fecisse leguntur. nam, cùm quotidie mortem suis ceruicibus impendentem expectarent, quò paratiores forent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, singulis diebus mortis eius memoriam recolentes, ad sacram synaxim accedebant. fuerunt postea, qui solis id diebus dominicis facerent. refrigescente uerò paulatim pietate, cùm rariùs homines accederent, ante 1100 annos, Agathensis concilij decretum intercessit, quo cautum est, ut sæculares, qui in natali domini, pascha, & penthecoste non communicassent, catholici non crederentur, nec pro catholicis haberentur. quod tamen ante ducentos annos itidem à Fabiano pontifice sancitum Burchardus episcopus Vuormatiensis, Iuo episcopus Carnotensis, & Gratianus in suos decretorum libros retulerunt. qui uerò sub iisdem temporibus, quibus habitum est Agathense concilium, uixerunt, Ioannes Chrysostomus, & Aurelius Augustinus non obscurè in suis scripturis indicant, quòd suo quoque sæculo sic refrigeratus erat feruor ille Christianorum, ut uix, quò semel in anno, uel etiam biennio communicarent, adducerentur: idq; casu magis & consuetudine, siue lege, quàm ex animo. quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Communionis tempus, inquit Chrysostomus in oratione de B. Philologo, non est festum, neque celebritas, sed conscientia pura, uitaque à peccatis repurgata. quemadmodum enim, qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec pænitet eum, nec in festis quidem accedere tutum est. neque enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus: quin hoc ipsum potiùs auget damnationem, quòd cùm semel tantùm accedamus, ne tum quidem purè accedimus. ad eundem modū August. quoq; in hom. 28. de uerb. domini secundū Lucā inquit, Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumas, quemadmodum Græci in Oriēte facere cōsueuerunt? accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic uiue, ut quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, nō meretur post annum accipere. quæ sententia eisdem fermè uerbis reperitur apud Ambrosium in lib. 5. de sacram. cap. 4. Sic sancti patres, cùm uiderent elanguisse pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum eucharistiæ sacramentum, non quòd reprehenderent, si quis id semel in

Chrys. c. 1. ad Ephes. Callist. de consec. d. 2.

Communionis ratio.

Cap 18.

Burch l. 5. c. 17. Iuo lib. 1. Grat. de consecr. d. 1. & 51.

Tom. 3.

anno fecisset; sed quòd, ut crebriùs fieret, satius esse ducerent. quod illa quoque Chrysostomi uerba serm. 3. in epist. ad Ephes. non obscurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico non uno & annuo uos prohibens accessu, sed uos semper ad sancta accedere uolês. ac paulò superiùs, Quos magis acceptabimus, inquit, eosne, qui semel, an qui sæpius, an qui rarò accipiunt? neque illos, qui semel, neque qui sæpius, neque qui rarò; sed eos, qui munda conscientia, qui cum mundo corde, cum uita irreprehensibili, isti semper accedant: qui uerò tales non sunt, neque semel. Porrò dissimilia non sunt, quæ scribit hac eadem de re ad Ianuarium Augustinus: Optandum quidem foret, ut quoties tremendum illud sacrificium peragit sacerdos, toties nõ deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quoque manducarẽt; sed si desunt sæpe, (sicut hoc sæculo deesse uerè uidemus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramentaliter quoq; percepturi. satis est, si manducent corde, etiam si non premant dente. Chrysostomi quoque sæculo sæpe quotidiana fiebat hæc oblatio, quãuis nemo communicaret. quod his etiam uerbis ipse testatur, non sine quadam querimonia: Frustra habetur quotidiana oblatio; frustra stamus ad altare; nemo est, qui simul participet. Planum etiam id fieri potest ex eo, quòd in Agathensi cõcilio, quod Chrysostomi sæculo celebratum fuisse uidetur, sicut paulò antè meminimus, ter in anno, ut communicarent sæculares, sancitum est: cùm tamen iisdem ibi præceptum sit, ut die dominica missas audirent. si certè ad sumendam eucharistiam, ter tantùm in anno, ad audiendam missam singulis diebus dominicis fuerunt obligati: non profectò quoties audiebant missam, sacramentaliter eucharistiam percipiebant. quamobrem hortari sunt quidem sancti patres ad crebram communionem populum; sed neque cogendum quenquam, neque propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset. Omnem missam publicam esse dubium non est, cùm unicuique uolenti, modò sit de cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacerdote celebrante Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat: sed si priuata missa dicenda est, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & ampliùs annis in ecclesiastica historia reperire licet. mille propè anni intercesserunt, cùm Leontius episcopus Decapolis, insulæ Cypri, septimæ synodi Nycænæ secundæ testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Græcè uitam Ioannis Alexandrini patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua usus est in pauperes, uocatus est misericors, siue eleemosynarius. narrat de hoc, quòd, cùm sacra perageret, uideretque populum, lecto euangelio, è templo exiuisse, atque otiosis in cæmeterio fabulis uacare, exiuerit ipse quoque, & cum turba consederit: cumque stupore affecti essent omnes, his uerbis eos fuerit affatus, Filioli ubi oues, illic & pastor: aut intrate intrò, & ingrediemur; aut manete hîc, & ego quoque manebo. ego propter uos descendo in sanctam ecclesiam: nam poteram facere mihi missas in episcopio. Hæc sanctus Ioannes. Sed & Gregorius Nazianzenus, qui ducentis eum annis præcessit, in quodam paruo oratorio sacra celebrasse, in tripartita historia lib. 9. cap. 8. refertur. Gregorium uerò ducentis aliis annis præcessit Soter pontifex Romanus: eiusq; decretũ refertur à Gratiano, uidelicet, Nullus presbyterorum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus. non dicit communicantibus, sed præsentibus tantùm. quòd si priuata missa est, quæ duobus solùm præsentibus celebratur; ipsis etiam apostolorum temporibus priuatæ missæ in usu fuisse uidentur. Sed moueri se isti fingunt uerbis Anacleti, dicentis, Perfecta autem consecratione omnes communicent, qui nolunt ecclesiasticis carere liminibus. sic enim & apostoli statuerũt, & sancta Rom. tenet ecclesia. Vtinam ualeret apud istos Anacleti auctoritas: missam utique esse sacrificium non negarent. etenim sic loquitur Anacletus, Episcopus, Deo sacrificans, testes secum habeat, & plures, quàm alius sacerdos. in solennioribus quippe diebus aut septem, aut quinque, aut tres diaconos, qui eius oculi dicuntur, & subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat; qui, sacris induti uestimentis, in fronte, & à tergo, & presbyteri è regione dextra læuaque, corde cõtrito, & humiliato spiritu, ac prono stent, uultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum ei præbeant in sacrificio. ac deinde sequuntur illa uerba, Peracta cõsecratione &c. Mira est istorum hominum cæcitas, quod

Missa sine communicantibus an celebrari debeat.

Aug. uerba contra nostri temporis hæreticos expressa.

Missa omnis publica.

Missa priuata.

Leontius de Ioanne eleemosynario.

De consec. d. hoc quoque.

Verba Anacleti exponuntur.

apertè scriptum est ab Anacleto, non uident; quòd scilicet nos missam uocamus, id ab illo dicitur sacrificium: uident tamen id, quod nunquam nec scripsit, nec sensit Anacletus. neque enim fuit unquam hæc Anacleti sententia, ut omnes præsentes communicarent, sed ij tantùm omnes, qui ministrant episcopo; atque ij non nisi in solennioribus festis: quod ita certè fieri æquum est. sed longè diuersum est Satanæ ministrorum studium à sanctorum patrum pia solicitudine. nam hi, cùm iuge sacrificium nullo unquam die censerent intermittendum, ut Christi corpus & sanguinem frequentiùs communicarent, oratione sua fideles inflammabant: illi contrà, cùm uideant refrixisse pietatem, nec eos adduci facilè posse, ut crebrò communicent, non hoc agunt, ut refrigeratam in illis pietatem accendant; uerùm illud potiùs contendunt & laborant, si quo pacto abolere possint omne sacerdotium & sacrificium. quod facilè fore sperant, si quod iuge debet esse sacrificium, id rarum efficiant, ac paulatim in desuetudinem quandam abire cogant. sicut enim non uno loco scriptum à nobis est antea, nihil est, quod minùs ferre possit Satanas, quàm tremendum hoc sacrificium, in quo Christi beneficia simul uniuersa, grata quadam recordatione recoluntur, & sub eorum oculos, qui præsentes adsunt, subijciuntur: quæ ipse modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria prorsus cupit esse sublata. quamobrem nulla necessitate adiungitur, ut quoties sacris operatur sacerdos, hi, qui præsentes adsunt, semper sacramentaliter communicent, etiam si crebriùs ab eis id fieri expediret. uerùm illud necessarium iudicatum est in concilio Lateranensi, (in quo cùm alij complures episcopi ex uariis totius orbis Christiani prouinciis, tum Ierosolymitanus, & Constantinopolitanus patriarcha affuerunt) ut omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenisset, omnia sua peccata fideliter confiteretur, saltem semel in anno, proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam pro uiribus studeret adimplere, suscipiens saltem in pascha eucharistiæ sacramentum; nisi fortè de consilio proprij sacerdotis ob aliquam rationabilem caussam ad tempus ab eius perceptione duceret abstinendum: ceteroquin uiuens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. non prohibetur ea constitutione, quò minùs etiam quotidie, si quis uelit, peccata sua confiteatur, eucharistiæque sacramentum percipiat: sed quoniam reperire plerosque licebat, qui uix semel in uita, ac ne semel quidem id facerent; pia quadam solicitudine prouidendum esse sancta synodus in domino congregata putauit, ut si crebriùs non possent, aut nollent, semel tamen in anno fideles & peccata sua confiterentur, atque eucharistiæ sacramentum perciperent.

Satanæ studium contra hoc diuinum sacrificium.

Decretum conc. Lateran. c. 21.

Consuetudinem communionis, quæ à Christiano populo fit tantùm sub specie panis, antiquam esse ostenditur; atque Gelasius, & Cyprianus explanantur. Cap. XXXIII.

PATRES erant, quorum unus ab usu sacra Christi cœnæ submouendos decreuit, qui alterius speciei participatione contenti ab altera abstinebant: alter fortiter pugnat, non denegandum populo Christiano domini sui sanguinem, pro cuius confessione suum effundere iubetur. Hos quoque terminos sustulerunt, cùm inuiolabili lege id ipsum iusserunt, quod ille excommunicatione puniebat, hic ualida ratione improbat. Patet erat celeberrimusque Ambrosius Caluine, qui, de Satyri fratris sui pietate disserens, ait, quòd is in naufragio constitutus cum ea, qua ueheretur, naui, scopuloso illisa uado, & urgentibus hinc atque inde fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed ne uacuus mysterij exiret è uita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum, (sanctissimam intelligit eucharistiam) non ut curiosos oculos insereret arcanis, sed ut fidei suæ consequeretur auxilium, poposcit. etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage solutam tabulam, cui semper natans inniteretur, quoniam fidei solius arma quæsierat. neque deseruit spes, neque fefellit opinio. Qui uerò, inquit magnus Ambrosius, tantum mysterij cælestis inuolutū

De cōmunione sub utraq; specie.

Gelas. can. comperimus de consec. d. 2.

Cypr. epistol. 2. lib. 1. de lapsis.

Amb. de satyro in oratione funebri.

orario præsidium expertus fuisset, quantum arbitrabatur, si ore sumeret, & toto pectoris arcano hauriret. Hæc D. Ambrosius. Patres erant, qui antiquissimam eam fuisse consuetudinem in ecclesia, ut laici communionem acciperent sub specie tantùm panis, nobis narrant. Hæretici contrà fuerunt, qui etiam sub una specie non totum & integrum Christum contineri sentiebant, Nestoriani atque Boemi, ut in Constantiensi concilio dicitur. Sed quia de dominica cœna iterum redibit sermo suo loco, solùm hîc Gelasio ac Cypriano respondeamus. Mirum est, quòd siue scripturarum, siue doctorum sententias proferant isti, qui se nostro hoc sæculo ab ecclesia Dei præsciderunt, non ferè conueniunt cum his, qui ante centum annos solius calicis caussa segregauerunt semetipsos: qui si sciuissent hæc Gelasij uerba pro se facere, citra dubitationem ullam, eius auctoritate libenter usi fuissent. ceterùm probè intelligentes ad solos sacerdotes ea Gelasij uerba pertinere, nunquam eis uerbis contra nos egerunt. quòd si Gelasij epistolam, unde uerba hæc Gratianus produxit, integram nobis legere liceret, sanè manifestò deprehenderemus, contra quos ipsis uerbis sit Gelasius usus. quare ex aliquot canonibus, qui præcesserint in ea distinctione, facilè quiuis perspexerit, quòd non de aliis, quàm de sacrificantibus intelligenda esse uideantur: ut sit sensus, Ab integris arceantur, hoc est, ut aut ambo accipiant, aut abstineant à celebratione missæ, ut neutrum conficiatur. nec multū à uero discrepat, si suspicemur, sanctissimum Rom. ecclesiæ pastorem, & totius orbis Christiani principem prauæ alicui consuetudini his uerbis obuiàm iuisse. & utinam apud istos aliquid ualeret sanctissimi Gelasij auctoritas, nulla profectò de sacramenti speciebus alteratio esset. is siquidem, cùm ad episcopos Dardaniæ scriberet, quidquid ab ecclesiasticis conciliis profectum semel esset, apostolica auctoritatem pollere sentiens, non ampliùs in priuatorum hominum litem, & controuersiam reuocandum statuit. De Cypriano uerò suo loco ostendemus, sic sanguinem Christi concedendum esse martyribus decreuisse, ut tamen nullā ad hoc euangelij legem, aut præceptum diuinum aliquod produceret. uerùm de his suo loco, quemadmodum statuimus, explicatiùs differemus.

Conc. Constans.

Gelasius de sacerdotibus ipsis, qui sacris operabantur, est intelligendus.

Caluini oppositio de spiritu, quo ecclesia pollet in obscuris scripturæ locis interpretandis, breui absoluitur. Cap. XXXIIII.

Aug. lib. 2. de peccat. mercede c. ult.

Vinc. Lirin. aduersus hæreses.

ATER erat, qui uanitatem esse asseruit, de re obscura in utramuis partem diffinire sine claris atque euidentibus scripturæ testimoniis. Hunc terminum obliti sunt, cùm tot constitutiones, tot canones, tot magistrales determinationes, sine ullo Dei uerbo statuerunt. Pater erat Caluine, qui dixit, Quia uidelicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine, non uno eodemque sensu uniuersi accipiunt; sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius interpretatur: ut pænè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse uideantur. aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit; aliter Arrius, Eunomius, Macedonius; aliter Apollinaris, Priscillianus; aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius; aliter postremò Nestorius: atque iccirco multùm necesse est propter tantos tam uarij erroris anfractus, ut propheticæ & apostolicæ interpretationis linea secundum ecclesiastici & catholici sensus normam dirigatur. Hæc Vincentius ille Lirinensis, qui etiam addit unum, unde facilè sit cuiuis colligere uerborum Augustini sensum. In ipsa, inquit, catholica ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Vt igitur priuato homini temerarium fuerit, de re obscura in utramuis partem definire sine claris & euidentibus scripturæ, aut ecclesiæ testimoniis, siue patrum traditionibus: ipsi tamen ecclesiæ, quæ Dei spiritum habet cum euangelistis communem, nunquam Augustinus temerarium fore dixit, obscura interpretari, & quæ euidentia sic non erant, certa constituere, atque firmissimè definire. neque qui nobis præcepit, cælestis scilicet pater, filiū, ut unicum doctorem, audiremus, prohibuit, ne cuiquam alij, qui eodem spiritu sancto loqueretur, auscultaremus. Qui ecclesiā audit, Christum audit; qui ecclesiæ magiste-

rio subiacet, in Christi sacratissimo ludo, & cælesti academia sine dubio uersatur. ut iam hæc sibi optimè cohæreant, & ecclesiam audire, & non nisi Christo auscultandum esse. unde & certissimum est, quod Christus dicit, Qui uos audit, me audit: & quod Cyprianus docuit omnino respiciendum, quid Christus & fecerit, & faciendum nobis præceperit. nunquam se ecclesia Christo præposuit, Caluine, nunquam: nouit enim, quòd quanta quanta ipsa sit, tota ex Christo profluxit, tota è Christo pendet, & Christum spectat. Quare quòd cordis nostri recessus optimè agnoscat Christus, id ecclesiæ bi proprium relinquit, nouitque in his rebus iudicandis ecclesiasticos iudices, qui homines sunt, & occultiora non uident, aliquando falli: cùm tamen sponsus suus, ut qui Deus sit, ueraciter semper iudicet. cùm uerò de rebus fidei nostræ, aut de his, quæ ad mores nostros euangelica regula componendos ac dirigendos pertinent, agitur; eum sponsæ suæ à consiliis reliquit spiritum, quem ipse, dum loqueretur nobis in uia, & interpretaretur nobis scripturas, habuit. ut ueraciter quidam dixerit, Euangelio non crederem, nisi ecclesiastica auctoritas me cogeret, & moneret. *Cypr. epistol. 2. lib. 2.*

Legem cælibatus sacerdotum antiquam, sanctam, libertatis plenam, apostolicam, ac nulli diuinarum scripturarum loco contrariam esse significatur, & declaratur: ubi innumeri sanctarum scripturarum loci, Pauli præsertim, & antiquorum patrum, illustrantur. Cap. XXXV.

ATER erat, qui negauit ecclesiæ ministris interdicendum coniugium, castitatem pronuntiauit cum propria uxore concubitum. & patres erant, qui eius auctoritati assenserunt. His finibus egressi sunt, cùm suis sacrificiis cælibatum seuerè indixerunt. Pater erat, qui dixit, Mihi quidem uidetur illius solius esse offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se uouerit castitati. Pater erat, qui dixit, Si plebeiis hominibus orationis caussa ad tempus abstinere iubetur, quātò magis sacerdotibus & leuitis, quos die & nocte pro plebe commissa sibi orare oportet? Pater erat, qui sæpe dixit, Si sacerdotibus semper orandum est, semper utique illis matrimonium cauendum est. Pater erat, qui dixit, Sacerdotes nostri, quibus non per uices, sed semper altari seruiendum est, perpetuæ castitati addicti esse debent. Contrà uerò nō pater, sed totius pudicitiæ osor, atq; ecclesiæ hostis IOVINIANVS fuit, qui sacerdotes ad castitatem perpetuam obligari ferre non poterat, quāquàm ipse non quidem ob meritum, sed multarum molestiarum pertæsus à nuptiis abstinuit. Hæreticus, non pater erat pessimus VIGILANTIVS, qui eò est iniquitatis progressus, ut sacerdotes ad nuptias cogeret. de illo priore dicebat Augustinus, quòd illius hæresis citò extincta fuerit per damnationem publicam, hoc est, apostolicæ sedis, nec usq; ad sacerdotum successionē peruenit: de hoc uerò Hieronymus affirmat, eius hæresis primum fuisse auctorem. alij uerò ad Nicolaum unum ex septem diaconibus eam hæresim referunt. Niceta deinde Græcus quidam Græcis eum morem malè obtrudit, secuti sunt Vuiclephus, Lutherus, Zuinglius, ceteræque nostræ reipub. Christianæ pestes, atque pernicies. Sed uniuersa, ut confido, clarius explicabuntur, si iuxta morem nostrum, quæ in institutione contra cælibatum sacerdotum iste comminiscitur, ad apostolicam & Christianam amussim examinemus.

De cælibatu. Paphn. in trip. hist. lib. 2. c. 14. Orig. hom. 23. super Num. Ambros. in cap. Tim. 2. Hier. con. Iouin. lib. 1. Siricius papa. Hier. lib. 1. con. Iouin. Aug. lib. de hæres. c. 82. Epiph. tom. 2. lib. 2. in hæresi Catharorum. Hier. ad Ripariam ep. 2. adu. uers. Vigilantiū.

VNA *in re*, inquit, *plusquàm rigidi sunt, & inexorabiles, ne coniugium sacerdotibus permittant. quanta apud eos scortandi grassetur impunitas, dicere nihil attinet:* cogita lector, quod initium dederit adueniens. hæc sunt istius certissima arma, hi fortissimi arietes, hæc bellica instrumēta, conuicia nimirum, maledicta, & contumeliæ satis importunæ; quibus uerbo uno satis superque facere possis, si dixeris nihil auctoritatis abrogari cælibatui, ob horrendam quorundam scelerum colluuiem. iniquam legem Caluinus cælibatus appellat. *Certè*, ait, *quòd sacerdotibus interdictum fuit coniugium, id factum est impia tyrannide, non modò contra uerbum Dei, sed etiam contra omnem æquitatem:* atq; id ex te audire cupio Caluine: nos siquidem & apostolicam & propè diuinam eam legem esse existima- *Cal. lib. 4. c. 12. sect. 23.*

mus, nimiumque ad uirgineam illam Christi nostri sacerdotum omnium facilè principis puritatem, & tanti officij dignitatem pertinere, & ad ueterem legem, & nouam, satis exactam fuisse omni asseueratione affirmamus. *Primùm uetare, quod dominus liberum reliquisset, nulla ratione hominibus licuit:* neque licet modò Caluine, immo cuique liberum & integrum est ordine sacro initiari non minùs, quàm cælibem uitam degere, aut matrimonij legibus se constringere. nec magis hîc euangelicæ illi & naturali libertati contradicitur, quàm si clerici uenatione, aut negotiatione, aliâs libera, interdicantur. ut igitur integrum & liberum sit sacrari sacerdotio; at nouerunt cuncti initiandi sanctissimis legibus uiuendum esse Christi sacerdotibus. quærendus igitur tibi est aries alter, quo cæleste istud ædificium pessundes. hæc porrò, & non alia, illa libertas est, quam

1. Tim. 3. dominus suo præcepto cauit, ne infringeretur. *Omitto, ais, quòd Paulus pluribus locis*

Tit. 1. *uult esse unius uxoris uirum:* & quàm meritò id omittendum iudicas. norunt omnes, quotquot ubique fuerunt, illum uidelicet locum de digamia esse explicandum. non refero auctores, quoniam opus minimè est in re sic recepta testibus non necessariis uti: solùm hoc dico, neque apud Græcos, neque apud Latinos ex eo tempore, quo Paulus hæc ipsa uerba protulit, unum esse inter ecclesiasticos auctores, qui ea in sensum Caluinianū traxerit. loquor de orthodoxis patribus. *Quid,* inquit, *potuit dici uehementius, quàm*

1. Tim. 4. *ubi ex spiritu sancto denuntiat apostolus, fore temporibus nouissimis homines improbos, qui coniugium prohibeant? eósque non modò impostores nuncupat, sed dæmones? Hoc igitur uaticinium, hoc sacrum oraculum est spiritus sancti, quo ecclesiam ab initio præmunire aduersus pericula uoluit, doctrinam dæmoniorum esse coniugij prohibitionem:* quid, si tibi respondeamus Caluine, non nos uaticinium illud apostolicum petiisse, sed Montanum, Tatianos, Encratitas, aliosque ueteres hæreticos? num dubium est illos matrimonium damnauisse? nos

De apostolorum cælibatu. uerò, immo apostoli sancti, honorabile esse côiugium cum Paulo asserimus, ac tantùm ecclesiasticum ordinem ab eo arcemus, cui & apostoli ipsi putauerunt non satis conue-

Hier. lib. 1. con. Iouin. & in ep. ad Iul. consol. nire. Inter apostolos, dicebat Hieronymus, de solo Petro legimus uxorem habuisse; de aliis uerò nihil tale constat. quòd si concedamus omnes habuisse, ambigi non de-

Matth. 19. bet, ipsis annuentibus, castitatis uotum concepisse, iuxta illud Petri, Ecce nos reliquimus omnia. Idem ipsum ex Christi sermone, Sunt, qui se castrauerunt ob regnum

Can. apost. 27. cælorum, collegit sanctus Epiphanius in lib. 1. contra hæreses. atqui certè apostolorum canonem in hanc formam compactum legimus, In nuptiis autem, qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus, ut si uoluerint, uxores accipiant, sed lectores cantorésque tantummodo. Num hoc nuptias damnare erat? hos nobilissimos principes secuti sunt totius orbis Christiani patres in conciliis suis, in Neocæsariensi sub Siluestro papa canone primo, in concilio Romano sub eodem pontifice canone 8. & 19. de presbytero, in concilio Toletano octauo canone 7. in concilio Arelatensi. ut ex his tam apertis testimoniis facilè eruamus, & ante concilium Ephesinum, & sub illius tempus legem cælibatus in usu fuisse. omitto antiquissimos pontifices, eósque & sanctissimos ac doctissimos, Callistum uidelicet primum, Siricium, Innocentium secundū, sequentesq́; qui nuptias licitas esse omnino prædicantes, sacerdotibus tamen uxores ducere nullo

Epiph. tom. 1. lib. 2. hær. Catharorum. pacto licere testati fuerunt. Epiphanius, antiquissimus ecclesiæ auctor, atque Hieronymi & Augustini encomiis illustris, dicere solitus erat, Re uera nón suscipit sancta Dei prædicatio, post Christi aduentum, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem, uirum etiam unius uxoris liberos ex ea gignentem. Quamobrem ex hoc ipso habebimus ecclesiasticam consuetudinem, quæ uniuersas Christiani orbis partes tenebat, circa cælibatum sacerdotum apostolicam fuisse, præsertim ne sacris semel initiati nouis uxoribus copularentur. ergo hos omnes credendū non est, dum certas personas à coniugio arcent, contra apostolicum præceptum fecisse. Sed hæc quàm parum Caluino probentur, audiamus. *Quasi etiam si in illis superioribus completum sit primo loco uaticinium, non in istos etiam competat: aut quasi auditu digna sit argutiola ista, quòd prohibere se negant, quia non omnibus prohibent. perinde enim est, ac si tyrannus iniquam non esse legem contendat, cuius iniquitate pars duntaxat prematur.* ante Montanum, Tatianos, Encratitas, atque alios hæreticos lex, quæ sacerdotes à coniugiis contrahendis coercebat, lata fuit. quare si id tu nuptias damnasse iudicas, non est, quòd primo loco concedas uaticinium Paulinum in hæreticos illos completum. uerùm stultus tu, nec mi-

nius est stulta tua cauillio. si lex iniqua est, parum refert, ut contendat tyrannus iniustam non esse, quòd ea non nisi pars minima ciuitatis prematur. at uerò quis dicere audeat iniquam esse legem, quæ partem iustissima de caussa ab uniuerso eximat, maximè si quasi in radice sua libertas ibidem regnet? esto hoc instar millium exemplorum: negotiari, mercaturam exercere, & facere, naturali lege, hoc est, communi gentium iure, nulli prohibitum est, modò id cum præscripta à ratione lege conueniat, ausim etiam dicere totam communitatem à iustis negotiationibus & mercaturis colligendis cohiberi non posse. ubi semper excipiendum uidetur, si ob reipub. maiorem profectū, qui foresperatur, aut ob damnum iminens, quod timetur uēturum, id prohibeatur. Iam hîc ipse abs te quæro, tu ne iniquam eam legem esse putabis, quæ episcopum negotiosum esse uetat? tu'ne, quòd ecclesiis ministris suis iubet, aut à sanguine effundendo abstinere, aut à uenatione, mox dices iustitiæ exercitium uenationemq́ue prohibuisse? recogita, quid tu dixeris, cùm de ministris ecclesiasticis ageres, & perquàm manifestè comperies à multis eos abstinere debere propter munus, quod exercent, à quibus qui reliquos omnes Christianos coercere uellet, iniustus & iniquus tyrannus, atque publicus reip. hostis habendus esset. sile, quæso etiam atque etiam, noli nodum in scirpo quærere: nulla est tyrannis, nulla est iniquitas, nulla hîc est cum hæreticis nobiscum consensio.

Sine tyrannide iure ab uniuersitate pars certa eximi potest, maximè si libertas in radice manent.

Caluinus non sibi constat.

Cum uerò nos iustè Psychicis istis, pro sancta cælibatus lege, illud obiiceremus, quòd aliqua nota differre oporteret à plebe sacerdotem; iste, ut multum habet ingenij ad fingendum, sic respondet, *Quasi non prouiderit hoc quoque dominus, quibus ornamentis excedere debeant sacerdotes:* prouidit & hoc quoque dominus Caluine, dum & inter ceteras sacerdotum dores plurimùm sibi placere continentiam, ex uirgine natus, uirgo uiuens, uirgines præ cæteris amat, uirginibus excellentiora præmia dispensat, atque corporis puritatem per apostolos suos suæ ecclesiæ sacerdotibus præscribit seruandam, ut nihil minus cogitemus, quàm apostolos perturbati ordinis, confusiq́ue decoris ecclesiastici insimulare. sed quid ipse? *Apostolus Paulus, cùm absoluti boni episcopi ideam exprimeret, inter reliquas dotes, quas in eo requirebat, ausus est coniugium ponere;* quòd si sic se res habet, absolutam certè istam sacerdotis ideam in se ipse non satis expressit, qui dicere solitus erat, Cupio uos omnes esse, sicut memet ipsum. non illam expressit Ioannes sanctissimus, Deoq́ue carissimus. quid immoror? neque Christus ipse hoc pacto omnes sacerdotis dotes in se ipse complebit, utpote qui uxoratus non fuit. non diuini furoris eam uocem aliquando horrebis, Seruire me fecistis in sceleribus, & in mendaciis uestris? dixi de Pauli mente id solùm esse non eligendum, qui secundam uxorem habuerit. noli, rogo te, premere nos cauillo magis importuno & impudenti, quàm difficili uel subtili. sed semper in contrarium niteris. *Hanc*, inquis, *interpretationem non esse nouam, concedo: sed falsam esse ex ipso contextu palàm est:* gratulor nobis omnibus Ioannes, quòd non nouis glossulis, nuper per nos editis, sed antiqua patrum fide, non recentibus scripturæ deformationibus, sed gloriosa canicie, sed antiqua ætate fideliter acta tecum nos contendere, tu ipse ceteroqui fallacissimus confiteri non dubitasti. sed, quæso, quis est ille contextus, ex quo falsam esse interpretationē palàm est? *Quia statim præscribit, quales episcoporum & diaconorum uxores esse oporteat:* ò turpem, exacta dementiáque ætate caniciem. hoccine tuum illud palàm est? ò uim argumenti excelsam, quæ nulla ratione uinci queat, & qua Caluiniana structura contra tot hominum uirtutem inuicta perstare nullo labore possit. *Statim*, inquit, *præscribit, quales sunt futuræ uxores episcoporum & diaconorum:* heus Caluine, cōuenit'ne inter uos, ut omnium caussam tu ageres? num uitam suam, opes, honorem, suaque omnia in spe patrocinij tui collocarunt? ò homines infelices, qui eum sibi patronum pararint, cui defensore opus sit. non uides ex sacro illo contextu nihil minus, quàm quod tu suspicaris, erui posse? ad eum sanè modum, ad quem ad Titum scribens, & Timotheū Paulus adiecit illud de filiis, in eadem epistola (sicut prudenter à diuo Hieronymo obseruatum reperio) de uidua illa sexagenaria dicit, Quæ fuerit unius uiri uxor, & filios educauerit. Vtrobique, inquit Hieronymus, habet, & educauit; neutro tamē loco filios facientem, seu generantem debere esse aut episcopum, seu diaconum, aut sexagenariam illam legimus. disce semel Caluine, ne importuniùs pergas periculum

Cal. sect. 24.

De essentia sacerdotalis dignitatis non esse coniugium.

1. Cor. 7.

1. Tim. 2. Tit. 1.

innocenti matri facessere. apostolorum tempore, ut auctor est Hieronymus in libro primo contra Iouinianum, non tot cælibes erant, quot sacerdotes erant necessarij. hinc factum est, ut multi coniugati sacerdotio initiarentur. &, ut intelligeres, quanta sit sacerdotij dignitas, non sacerdotes ipsos, quales sint futuri modò, norat Paulus ibi: sed quales habuerint, habeantque filios, quàm liberaliter & Christianè educatos, quàm bonos, pudicos, & temperatos considerari iubet. si eos non habuerit, bene quidem: si uerò ex iam mortua filios susceperit, aut ex ea, quam nunc uiuam habet, tales, quales diximus, esse conuenit. Quid hic habes pro usu coniugij Ioannes? oro, atque obsecro, ut conticeat interdum, & obmutescat istud os loquacissimum. *Paulus inter episcopi uirtutes enumerat coniugium: isti intolerabile uitium in ordine ecclesiastico esse docent, &, si Deo placet, hac generali uituperatione non contenti, immunditiem & pollutionem carnis in suis canonibus uocant. Cogitet quisque apud se, ex qua officina hæc prodierint. Christus eo honore dignatur coniugium, ut imaginem esse uelit sacræ suæ cum ecclesia coniunctionis. quid splendidius esse poterat ad commendandam coniugij dignitatem? qua igitur fronte immundum uocabitur, in quo similitudo spiritualis Christi gratiæ elucet?* primùm Caluine, nunquam Paulus inter episcopi uirtutes coniugium enumerat. hoc pro certo habeto. deinde nos etiam post Christum cælestem magistrum eo honore dignamur coniugium, ut imaginem esse fateamur sacræ coniunctionis Christi cum ecclesia carissima sibi sponsa. immo quando à nobis exquiris, quid splendidius ista commendatione dignitatis coniugij exprimi potuisset: respondebo esse aliam lōgè ista splendidiorem, nempe quam nos agnoscimus, dum matrimonium non imaginem tantùm sacræ illius coniunctionis esse fatemur, sed sacramentum unum ex septem illis à Christo domino institutum, gratiam uirtute sua conferens ex opere, ut nostri loquuntur, operato. non'ne hoc est splendidius coniugium prædicare? non'ne hoc est ampliùs torum inuiolatum cōmendare? non'ne hoc est coniugij caussam honorificentiùs tractare, quàm tesseram solùm & symbolū illius gratiæ esse prædicare? *Quare igitur à Siricio immunditiæ ac pollutio carnis uocatur?* mirum lector est, quòd cùm eadem, & fortè grauiora apud Augustinum & Magnum Basilium de hac re legantur, sitque cum hoc sanctissimi pontificis & mens & sententia euidentior, quàm quòd in læuum latus impudentissimus quisque detorquere posset; iste benemeritus de Romana sede, & de orbis magistris, atque pastoribus, dat cunctis ueniam, ut de uno Siricio pœnas sumat. igitur dum patres isti sic de coniugio loquuntur, procul dubio nihil minus cogitant, quàm uel minimum honoris sancto huic sacramento, & coniugio honorando, atque immaculato toro per ipsos abrogatum iri: nihilque magis curabant, quàm ut ipsius dignitas sarta ac tecta maneret per eos. dum itaque pollutionem & immunditiem nominarunt, in ea oculos iniecerunt, quæ in matrimoniali usu contingere sæpe solent. ut si cum ea puritate, quam habere decet sacerdotem, coniugatorum puritas, candor, nitorque conferatur, immundities sit, ac pollutio. haud secus, quàm (libet enim exemplo diui Basilij hoc loco ab importuno hoste me expedire) tenebras optimè lucem corporalem dixeris, cùm ipsam ad spiritualem æternamque composueris, cuius nihilo secius illa imago & speculum est. sic quod honestum quidem est, si cum re pulchriori & honesta magis comparetur, iam quod erat, esse desinit. Sed reliqua persequamur.

Siricius ad episcopos Hispan.

Matrimoniū est sacramentum.

Basil. Aug. & Chrys. de uirg.

In quo sensu à sanctis matrimonium immūdities appellatur.

IAM uerò cùm ita clarè cum uerbo Dei eorum prohibitio pugnet, *inueniunt tamen in scripturis, quo eam defendant. sacerdotes leuiticos, quoties ad eos ministrandi uices redibant, oportuit ab uxoribus secubare, quò puri & immaculati sacrata tractarent. nostra ergo sacra cùm & multò nobiliora sint, & quotidiana, à coniugatis tractari ualde fuerit indecorum:* nobis Caluine sic quidem uidetur, tibi uerò quid? *Quasi eadem sit euangelici ministerij persona, quæ fuit sacerdotij leuitici.* absit, longè alia, non eadem est persona. leuiticus porrò sacerdos in umbris aliquot delitescebat, sanguine hircorum & uitulorum delinitus & tinctus: euangelicus uerò incruentum & immaculatum offert sacrificium, eumq; agnum Deo patri offert, qui pridie, quàm pateretur, seipsum Deo immolauit, lata lege, qua ecclesiam obligaret, ut faceret & ipsa, quæ iam antea sponsus fecisset in sui dulcem memoriam satisque iucundam. Sed tu perge, uolo tuam fabulam anteire. *Illi enim, tanquam ἀντίτυποι, Christum repræsentabant, qui mediator Dei & hominum absolutissima puritate reconciliaturus patrem nobis erat. cùm uerò omni ex parte exhibere peccatores typum sanctitatis eiusmodi*

Aliud argumentum, quo respondet dictis catholicorum Caluinus fol. 25.

Discrimē leuitici atq; euāgelico sacerdotis.

tis eiusmodi non possent, quibusdam tamen lineamentis, ut adumbrarent, iussi sunt ultra humanum morem se purificare, dum ad sanctuarium accederent: quia tum scilicet propriè Christum figurabant, quòd, ueluti pacificatores, ad reconciliandum Deo populum apparebant ad tabernaculum, cælestis tribunalis simulacrum. hanc personam quia hodie non sustinent ecclesiastici pastores, frustra cum illis comparantur: auferes'ne igitur ab ecclesiasticis sacerdotibus euangelicis cælestis sacrificij ministerium tam diuinum, tam in ecclesia antiquum, ac frequens, tam diuinis litteris expressum, ut des illis uxores? expolias eos diuina potestate, ut des corruptionem? ad unum uelim respódeas, si à nobis catholica fides habetur, multò scilicet præstantiùs, multoque diuinius euangelicos sacerdotes leuiticis illis, Christi summi pontificis nostri personam sustinere; quantò nempe diuinius, & uerius est, quod in tremendo altaris sacrificio Deo patri immolatur & offertur, antiquis illis umbris, cæremoniis, atque inuolucris: non patiere ô rigide censor, maiori & astrictiori puritati euangelicos sacerdotes præ antiquis teneri? sed quia homo es sine lege, sine Deo, & absque sacrificio, non tecum super hoc pluribus hîc contendam, quando de sacrificio missæ à sacratissimo patrum senatu Tridenti apertissima pro catholica ueritate sententia prolata est, nosque eam rem, cùm de sacratissima eucharistia sermo redierit, longiore oratione tractabimus. *Apostolus*, inquis, *citra exceptionem securè pronuntiat, honorabile esse inter omnes coniugium, scortatores autem & adulteros manere Dei iudicium:* ἐν πᾶσι, dixit Paulus Caluine, hoc est, in omnibus ætatibus, aut in omni tempore, denique inter omnes. quandoquidem & apud ethnicos matrimonij honos habitus est ob fauorem duplici commodi. & credo subaudiendum esse uerbum, esto, ut illa non tam in laudem matrimonij prædicentur, quàm præcipiantur. uidetur siquidem uile habere matrimonium, qui id adulteriis contaminat. quod & sequentia pulchrè exprimunt. nam quod hîc uertitur, & torus immaculatus, Græcè est κοίτη. eam uocem in epistola ad Rom. uertit concubitum, agens de Isaac & Rebecca: tametsi non tam significet propriè concubitum, quàm cubile. est igitur habita semper matrimonij ratio, modò id fiat inter personas, quas contrahere lex iusta non prohibuerit. Quòd si tanto rigore uerbum illud, Inter omnes, accipiendum Caluinus censet, ut nulla personarum adhibenda sit distinctio: cur, rogo enim, ea matrimonia, quæ inconsultis parentibus, atque temeritis arbitriis fiunt, inter filiosfamiliâs rata non esse contendit, & ea rescindendi potestatem esse penes parentes credit, ac tenet? iniquus porrò iudex in nos est, qui non patitur ea lege se uiuere, quam nobis summa seueritate si non tradit, at interpretatur. dicamus itaque, ubi lex diuina, aut naturalis, aut humana, iustissima sanè illa, quosdam à coniugio non arcet, inter eos, sint illi quiuis, uixerint quauis ætate, honorabile erit coniugium, & immaculatus torus. utcunque Paulus præcipiendo id magis dixerit, quòd studere deberent omnes honorare coniugium, nullis adulteriis ipsum inquinando.

Hebr. 13.

Explicatio loci Pauli, Honorabile coniugium.

Euidēs repugnātia apud Zuinglianos.

1. Corin. 9.

Et ipsi, inquit, *apostoli suo exemplo comprobarunt nullius, quamlibet excellentis, functionis sanctitate indignum esse coniugium. nam eos non tantùm uxores retinuisse, sed secum etiam circumduxisse, testis est Paulus:* de sanctis apostolis præter Petrum non legi, neq; sciri ex euangelio potest coniugatos fuisse: abstinuisse tamen omnino, siqui habuerunt, atq; adeò cælibes uixisse, testes sunt Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius. Quòd uerò dicis Paulum testificari, uxores circumductas fuisse ab apostolis, huius certè rei tu ipse, non Paulus, testis es. textus Græcus habet ἀδελφὴν γυναῖκα, id est, sororem mulierem: non quòd uxor esset, ut tu pessimè interpretaris; sed sororem addidit, ut intelligas Christianam, & hac gratia apostolos sequi. Ambrosius certè legit mulieres pro sorore mulierem. sic legit Hieronymus aduersus Iouinianum cap. 2. idem ad Demetridem libro de uirginitate, idem ad Eustochium de custodia uirginitatis, idem ad Gerontiam libro de monogamia. mulierem & religiosam feminam, quæ de suis facultatibus apostolis sanctis ministrabat, non uxorem legit Augustinus, & interpretatur libro de opere monachorum cap. 7. de fidelibus item feminis, quæ in morem illarum, quæ Christo leguntur ministrasse de facultatibus propriis, apostolos sanctos sequebantur, & suis sumptibus eos consolabantur, illum locum intelligit Theodoritus. de diuitibus mulieribus, & religiosis feminis interpretatus est Anselmus. ita denique exponit Haymo, reiecto Caluini mendacio, de uxoribus apostolorum.

Alia obiect. Calui. sect. 25.

Expenditur locus Pauli, 1. Corin. 9. Sororem mulierem circumducendi.

Paphnutij historia diligenter expenditur, atque contra catholicam ueritatem nullum in re ualidum sumi posse argumentum ostenditur. Cap. XXXVI.

ED postquam constitit nobis, ex apostolorum uerbis & factis legem cælibatus ad euangelici sacerdotis dignitatem nimiùm facere, & cum illa unicè conuenire uerbo uno, dicto Paphnutij, in quo inuictum cuneum iste habet, qui non ita facilè suo uideri percelli queat, ego respondebo. iam certè nos multa tetigimus, quæ fidem illius historiæ imminuere poterant, quòd Socrates Nouatianus fuerit, Sozomenus uerò Theodori Mopsuestiæ summus laudator. quod ei beatus Gregorius pontifex exprobrauit, qui historiam eius ab ecclesia explosam esse testatus est. Sed hæc minùs propria caussæ nostræ fortè quibusdam uidebuntur, nimiumque generalia esse. quare legitimis rationibus eam historiam è manibus hostium extorquebo. Principiò, magnopere à te peto Caluine, quo excusari, aut dissimulari illud potest, si quod uterq; scribit de Nicæna synodo, scilicet reliquisse integrum cuiq; ordini sacro, quod facere liberet, abstinere se ab uxore, aut non abstinere, id tertio canoni eiusdem synodi repugnat? uerùm canonē recitemus. Prohibuit, inquit, in uniuersum magna synodus, ut neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli prorsus clerico liceret habere συνείσακτον mulierem, nisi fortè matrem, aut sororem, aut marerteram, siue amitam, aut eas solùm personas, quæ ab omni suspicione alienæ essent. non dixit τὴν συνείσακτον cum articulo, ne singularem quampiam acciperemus, sed quancunque siue uxorem, siue non uxorē. συνεισάκτους enim uocant Antiochenses mulieres quascunque, ut Eusebius in lib. 5. histor eccl. notauit, inde dictas συνεισάκτους, quòd in eodem conclaui, aut cella cū uiris uersentur. quas synodus Ancyrana συνερχομένας uocat, has Nicæna synodus iis, qui sacri ordinis sunt, interdicit. excepit autem matrem, sororem, materteram, siue amitàm, & eas solùm personas, scilicet συνεισάκτους, id est, quascunque mulieres, siue uxores, siue non uxores, quæ omni suspicione uacarent. Ergo synodus ut exceptionem dedit matri, & sorori, & materteræ, siue amitæ, quòd hæ ab omni suspicione liberæ essent: sic etiam his uxoribus dedit, quæ futuræ quoque essent ita liberæ à suspicione, ut mater, soror, aut matertera. quare uxores habere permisit, tanquam sorores tantùm. quod ex synodo Turon. 2. cap. 12. clariùs intelligi potest. sic enim ait, Cùm presbyteri, atque diaconi sublimi dignitatis apice prærogentur, actibusque omnibus sæculi renuntient, & ad sacrum ministerium electi repudient, quisquis est presbyter, atque diaconus diuino munere benedictione percepra, uxoris suæ pius frater illic efficiarur. item synodus Arelat. 2. can. 2. uelut interpres canonis Nicæni, Si quis, inquit, de clericis à gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, marrem, sororem, filiam, neptem, uel conuersam suam uxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur. etenim si synodus inter personas ab omni suspicione liberas noluit uxores sacrorum ordinum nnmerari, ut eas, si modò tales essent, liceret apud se habere, secus uerò non liceret: cur eas in extremo loco non excipit nominatim, ut quamuis non carerent suspicione, habere tamen eas liceret, ut uxores? Quod uerò hoc eodem canone prohibet synodus reliquis etiam clericis, ut lectoribus & cantoribus, habere mulieres de concubitu suspectas, ne quis erret, aut obiiciendum mihi putet, intelligendum erit de aliis mulieribus præter uxores. de ipsorum enim uxoribus iam erat editus canon apost. 16. ut cùm in clero essent, & ducere liceret, & ductis deinceps uti. itaque synodus Nycæna canonem apostolorum circa hos integrum reliquit, & saluum, cùm hoc nostrum decretum fecit. præterea sic esse hūc canonem concilij Nicænæ intelligendum, potest perspici ex epistola Magni Basilij ad Gregoriū presbyterū, cui iussit huius canonis auctoritate excludere uxorem propter scandalum suspicionis de incontinentia. describam autem hîc epistolam eius, è Græco recens conuersam; quæ, tanquam canonica, ad canones eiusdem patris adiuncta est, Legi, inquit, litteras tuas tolerantissimè, illudque miratus,

Ratio 1. contra hist. Paph.

Can. 2. concili Nicæni.

tus sum, quòd, cũ posses te mihi breui facilè re ipsa excusare, malis in crimine perseuerare, & lõga oratione uuluus periculosum curare tentes. nos uerò, Georgi, neq; ptimi, neq; extremi legem tulimus, ne mulieres cũ uitis Deo dedicatis habitarent. lege canonẽ editum in conc. Nic. qui planè uetuit habete has domi mulieres. Cælibum uerò hæc est gloria, & splendor, mulietum conuictu catere, ut iam qui castimoniam nomine profiteatur, te uerò ipsa ea faciat, quæ facete solent, qui cum mulieribus habitant, perspicuum sit hunc decus, & dignitatem ipsam uirginitatis, aut castimoniæ appellatione tantùm consectari, ab ipsa uero inhonesta uoluptate non se temperare. eo uerò magis oportuit te nostris precibus facilè acquiescere, quòd te ais liberatũ esse omni libidine, & corporis lasciuia. nam neque te annos natum 70. libidinosè & incontinẽter uiuete cum uxore, credo; neque, quasi aliquid tutpe feceris, decretum fecimus: sed quoniam nos apost. docuit, ne offensioni, aut scandalo essemus fratri. scimus autem, quòd à quibusdam integrè fit aliis peccãdi occasionem ptæbere solere. hac de caussa ptæscripta sanctorum patrũ secuti, iussimus, ut uxorculam excluderes. Quid igitur chorepiscopum criminaris, & ueterum simultatum memor es? quid de nobis queteris? quasi facilè calumniis aliorum excipiendis aures patefaciamus, ac non potiùs te ipse accusas, qui non passus fueris te ab ista uxotia consuetudine auelli? eiice etgo eam domo, & include in monastetium, esto illa inter uitgines, & tibi minisltent uiri, ne nomen Dei per uos blasphemetur. quàm diù uerò petstiteris in hac labe, uihil te iuuabunt ista tam multa, quæ ad me sctibis, quin potiùs usque ad extremum uitæ à sacrorum administratione uacabis. referesque Deo tationem uacationis tuæ. quòd si ausus fueris, antè, quàm uitam cotrexetis, culpamq; emendatis, sacerdotio fungi, anathema etis uniuerso populo, ut qui te receperint, omni ecclesiastica ista cõmunione ptiuentur. Hæc Basilius. *Probatur multis rationibus, fuisse locutum Basilium de uxore sacerdotis.* Sed quia non deerunt fortasse, qui existiment non uxorẽ fuisse eam, quam γύναιον uocat, sed ancillam; rogabo istos paulisper, si non erat uxot, cur iubet excludere, & in monastetium tecludete? cur in uitam monasticam dicate? neque enim iussit hoc ἀντὶ εἱρκτῆς, καὶ κολάσεως, ut ipsi etiam interpretes Gtæci fatentur, id est, loco custodiæ, & supplicij. quid enim illa commisit, quæ bona fide cum presbytero habitabat, cui neque cohabitationem exprobrat Basilius? ptæterea si nubere uolebat, cur pater Basilius prohibet? cur saltem tacendo non permittit libetam potestatem, aut coniugij, aut cælibatus? aut si fortasse uirgo etat, scilicet ex earum numero, quas presbyteti à tenera ætate alere domi solebant, ad collocandum eas postea, aduetsus quos pulcherrimum librum scripsit Chrysostomus: cur nunquam appellat uitginem? sicut Chrysostomus in eo libro appellat, sed semper γύναιον, id est, mulietculam, aut, quod hîc magis proprium est, licèt minùs Latinum, uxotculam. sic enim mihi appellasse uidetut, ut presbyterum ætate confectum pudore afficeret, quòd uxorem adolescentèm, ut opinor, secum haberet. solent enim aliquando senes accipere puellas in matrimonium, quod is Georgius fecisse uidetur; qui quidem ptesbyter postea uxote assentiente factus, in ipso fottasse flore ætatis eam domi apud se retinebat contra canonem de uitando conuictu mulierum suspecto. Quòd autem iussit Basilius collocare eã in monasterio, simile est, quod in sexta synodo can. 48. sancitum est, ut uxor episcopi, post otdinationem eius, in monasterium secedat, & ab ipso procutetur. Scimus apostolum in epistola ad Timótheũ, & ad Titum, non seiunxisse castitatem episcopi à presbyteri continentia & pudicitia: utrunque enim uno nomine comprehendit, episcopi scilicet, quem castum debere esse dicit. sic quoque canonem Nicæni concilij intellexisse uidetur Zonaras, canonum Græcorum interptes. Vult, inquit, hic canon, eos, qui sacri ordinis sunt, sine crimine esse; ita ut nulli pateat aditus ne ad suspicandum quidem de eis διὸ ἀπηγόρευσε τοῖς ἱερωμένοις συνοικεῖν γυναιξίν. exceptis his personis, quas canon dicit, id est, iccirco uetuit, sacri ordinis hominibus habitare unà cum mulieribus, sic interpretatus est συνεισάκτους melius, quàm post eum secutus Theodorus Balsamo, qui temerè interpretatus est συνεισάκτους esse, quæ habitarent μετὰ τῶν ἀζύγων ἱερωμένων, id est, cum clericis sacri ordinis matrimonio liberis, quasi de sacris coniugibus nihil hîc à Nicænis patribus cautum esset, & quasi interesset, utrùm casti essent, aut quasi nulla in eis impudicitiæ suspicio subesse posset, quia uxores haberent. quasi uetò non reperiantur, qui, non contenti suis uxoribus, alias interdum habeãt domi suspectas, & fortasse aliquid turpius. uerùm Theo- *Theodor. Balsamo.*

dorus sua futili interpretatione prauam consuetudinem Græcorum sacerdotum, à scriptura sancta, & traditione apostolica alienam, uoluit defendere. Denique sic esse hunc canonem Nicæni concilij intelligendum, ut ad cælibatum sacri ordinis pertineat, fuit aliquãdo ingens multitudo testium in Thessalia, & in cuncto Oriente. narrat enim Socrates libro quinto (hactenus quidem ueriùs, quàm de Paphnutio) fuisse morem in Thessalia, ut qui uxorem duxisset antè, quàm clericus fieret, idem factus clericus non ampliùs consuetudinem cum ea haberet, aut eiiceretur ex ecclesia: eundem quoq; morem per Orientem optimos quosque clericos & episcopos tenuisse. illud uerò de suo addidit hic auctor non satis (ut Photius Constantinopolitanus ait) in doctrina Christiana eruditus, tantam illos castitatem non necessitate legis, sed uoluntate seruasse. Accedit ad hæc, quòd, cùm de Paphnutio tam multam, tamque honorificam mentionem faciat Ruffinus in lib. 1. cap. 4. ecclesiast. hist. nihil tale meminit. quòd si hæc omnia contemnenda cuique uidebuntur; adhuc respondebimus, semper longè aliam habitam fuisse rationem de coniugatorum sacerdotio, atque de sacerdotum coniugio. hoc quidem nunquam alicui licuit aliquando: (neq; hoc sanctus ille episcopus Paphnutius, si uerum est, quod de illo narrant Socrates & Sozomenus, negabat) illud uerò non sic certum est, an usus matrimonialis sacerdotibus omnibus ab ipsis summis apostolis interdictus fuerit. esse potuit, ut tempore Nycænæ synodi iam id in desuetudinem ea res abiisset, fuerintq; aliqui ibi, quibus antiquum morem renouandum, acpenitus sacerdotali functioni, atque honori restituendum curarint. quamuis nihil minus credere possum, quàm quod de Paphnutio, ut dixi, recitari audio. Faxit itaque Deus sua bonitate, ut exorbitationes istæ omnes, seu erroris desidetia, & spurcæ istæ libidines, quibus homo corrumpitur, ex ecclesia sua maturiùs depellantur ab eis, qui auctoritatem habent, & prouinciã extirpandi sentes atq; uepres ex agro dominico, & adamussim custodiantur ea, quæ circa uitam & mores clericorum rectissimè sunt instituta.

Alia semp fuit habita ratio circa coniugium sacerdotum, & circa coniugatorũ sacerdotium.

Nihil firmius, constantius, ac certius esse antiqua consuetudine explicatur; in quam nouitas cùm semper pugnauerit, nihil tamen hactenus effecit: inducitur etiam diuus Ambrosius pro uetustate; atque non nulla, à Caluino obiecta, eliduntur. Cap. XXXVII.

NTIQVA & satis inueterata Satanæ ista astutia est, quam percallidè iam à mundi exordio contra ueritatem per uos exercuit, alieno scilicet nomine semper hæreses concinnare. quod ut cõmodiùs assequamini, captatis cuiuspiam ueteris uiri scripta paulò inuolutiùs edita, quæ pro ipsa sui obscuritate dogmati uestro quasi congruant: ut uel sic neque primi, neque soli sentire uideamini. uerùm hæc nostra fides est, hæc firmitas, ut semper corrupto membro, si quod illud fortè est, uniuersi corporis sanitatem anteponamus. quòd si nouitia aliqua contagio nõ iam portiunculam tantùm, sed totam ecclesiam conetur inficere: & tunc pariter antiquitati inhærebimus, quam scimus nullius hominis, etiam Caluini, fraude seduci posse. immo uerò tanto amore antiquitatis flagramus, ut si in ipsa uetustate duorum, aut trium hominum, aut certè ciuitatis unius, aut etiam integræ alicuius prouinciæ errorem deprehendamus, ei uniuersalis ecclesiæ fidem antiquam magna consideratione præponamus. nihil sic curauit Christi ecclesia, nulli negotio unquam sic attendere solita est, quàm ut nos moneret maiorum nostrorum sententias semper consulere, semperque interrogare, atque eorum, quos uariis quamuis temporibus, ac locis ualde disiunctis in unius catholicæ ecclesiæ communione, & fide permansisse, magistros probatos extitisse intelligeremus, sentẽtias sequi, & fidẽ tenere. Quidquid ergo nõ unus, aut duo tantùm, sed omnes pariter, immo eodemq; consensu, apertè, frequenter, constanter tenuisse, scripsisseque cognouerimus, id nobis intelligamus sine ulla dubitatione credendum. Zuinglius unus, à quo uos, scilicet sancta

cta proles, nomen trahitis, in suas furias cùm nos omnes præcipitare moliatur, noli admirari Caluine, si toto animo curamus, ut omnimodo ad ueterem fidem deuoluamur, & quatenus antiquis illis patribus associati intra sacraria catholicæ fidei salui esse possimus. hanc egregiam profectò fidei formam prisci illi nobis suis posteris reliquerunt, monueruntque, ut unius, aut certè paucorum audaciæ uniuersorum fidem opponeremus. hoc illi suo facto splendidissimnm nobis exemplum reliquerunt, quod in tanta rerum confusione nobis sit sequendum, ac tenendum. niderunt profectò illi plurimam Africæ partem Donati ueneno infectam; uiderunt totum penè orbem Arriano furori subiectnm; uiderunt non paruas res modò, sed omnium maximas labefactari, prosterni, ac deuastari; conspexerunt domus ante suos oculos subuerti, urbes, populos, prouincias perditū iri, coniuges temeratas, uiduas depopulatas, profanatas uirgines, demolita monasteria, disturbatos clericos, uerberatos leuitas, actos in exilium sacerdotes, oppleta sanctis ergastula, carceres, metalla, mista uniuersa & uexata, priuata & publica, sancta & profana; & quid illi sanctissimi animi suis temporibus non uiderunt? semper sæculorum profana ista hæreticorum nouitas, uelut quædam Bellona, aut furia, nouis suis legibus ecclesiam subiicere molita est. diu est, quòd pia mater nostra Christi sponsa extorres interdictis nrbibus, protrusos in deserta loca, speluncas, fera saxa, nnditate, fame, siti afflictos, attritos, & labefactos suos filios dulcissimè cōsolari solita est. Num uestri furores ò Zuingliani sunt, quos tenera mater erga uiscera sua omnium primos experitur? num uos primi estis, qui de mendacio, atque errore falsò ipsam accusatis? atque hæc omnia nullam aliam ob caussam, nisi utique, dum pro cælesti dogmate humanæ superstitiones introducuntur, dum bene fundata antiquitas scelesta nouitate subruitur, dum superiorum instituta uiolantur, dum patrum scita rescinduntur, dum maiorum definita connelluntur, dum sese intra sacratæ atque incorruptæ uetustatis castissimos limites profanæ ac nouellæ curiositatis libido non continet. Sed audi, precor, qnid nobis Calninus respondeat, dum ipsi antiquam consuetudinem ecclesiasticam obiectamus. *Iam uerò quòd nos ad antiquam consuetudinem uocant, nihil efficiunt:* cur sic Caluine? *Iniustißimè enim nobiscum ageretur, si consuetudini cedendum esset:* si tecum iniustissimè ageretur, cum diuo tamen Ambrosio, & cum catholicis omnibus sanè quàm instissimè. Seruemus igitur, inquit ille, maiorum præcepta, & antiquorum usu comprobatas leges; nec hæreditaria signacula ulla temeritate uiolemus. librum signatum illum propheticum, non seniores, non potestates, non angeli, non archangeli aperire ausi sunt: soli Christo explanandi eius prærogatiua est seruata. librum sacerdotalem, quis nostrûm resignare audeat, signatum à cōfessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? quem qui resignare coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarunt. qui uiolare non ausi sunt, confessores, & martyres extiterunt. quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum uictoriam prædicamus? Prædicamus, inquā, ò sanctissime Ambrosi, prædicamus planè, landantesque miramur. nam quis ille tam demens sit, quamuis Caluinianus, qui eos etsi assequi non possit, non exoptet sequi, quos à defensione fidei maiorum nulla uis depulit? non minæ, non blandimenta, non uita, non mors, nou palatium, non satellites, non imperator, non imperium, non homines, non dæmones; quos, inquam, pro religiosæ uetustatis tenacitate tanto munere dominus dignos iudicauit, ut per eos prostratas repararet ecclesias, extinctos spiritales populos uiuificaret, deiectas sacerdotum coronas reponeret, nefarias illas nouellæ impietatis non litteras, sed lituras effuso cælitus episcopis fidelium lacrymarnm fonte deleret. uniuersum denique iam penè mundum, sæua repentinæ hæresis tempestate perculsum, ad antiquam fidem à nouella perfidia, ad antiquam sanitatem à nouitatis uesania, ad antiqnam lucem à nouitatis tenebris, & cæcitate reuocaret. & audet (si Deo placet) dicere nouatus iste hæreticus, iniustissimè secum actnm iri, si iubeatur antiquitati, & ueteri consuetudini cedere. Sed sat bene dixisti, indignus porrò es antiquorum fide, & quòd ipsorum legibus uiuas. Verùm perge dicere. quid tu habes contra inueteratam consuetudinem ecclesiasticam? *Equidem si recta essent hominum iudicia, consuetudo à bonis petenda erat: uerùm longè aliter sæpiuscule agi contingit. quod enim à multis fieri conspectum erat, consuetudinis ius mox obtinet. atque uix unquam tam bene habuerunt humanæ res, ut pluribus placerent meliora. ergo ex priuatis multorum uitiis publicus error*

Cal. in epist. contra antiquas ecclesiæ consuetudines.

Ambr. lib. 3. ad Gratianū imp.

plerunque factus est, uel potiùs communis uitiorum consensus, quem nunc boni isti uiri pro lege esse uolunt: si non partis alicuius, sed uniuersitatis à nobis suscepta nunc defensio est, quàm fueris extra rem locutus, & quàm uanè ac stultè, uident omnes, ni fortè, quæ tua peruicacia est, decipi potuisse ecclesiam dicas. non enim unius, aut duorum hominum errabundas, sibique ipsis contrarias opiniones tam magno molimine assereremus, aut certè pro alicuius prouinciolæ temeraria quadam conspiratione sic certaremus; sed omnium sanctæ ecclesiæ sacerdotum apostolicæ & catholicæ sedis decreta definita sectantes, maluimus nosmetipsos, quàm uetustæ uniuersitatis fidem prodere. fuerunt ò Caluine, eruntque perpetuò uniuersitatis ecclesiasticæ recta iudicia, ut sit nobis ab antiquis nostris patribus petita consuetudo in magno pretio habenda. neque diuinus ille spiritus passus est fieri aliquando, ut (quemadmodum tu blasphemas) publicus error, ex priuatis multorum uitiis ortus, omnibus sæculis & locis pro summo pietatis cultu in ecclesia haberetur. atque multò minùs cum Christi promissione conueniebat, ut communis uitiorum consensus, pro ecclesiastica lege, à toto orbe, & ab omnibus ætatibus reciperetur. *Vident, qui oculos habent, non unum mare malorum inundasse, multas sonticas pestes inuasisse orbem, omnia in præceps ruere, ut aut prorsus res humanæ deplorandæ sint, aut tantis malis iniicienda manus, uel potiùs uis afferenda:* habemus magnum antiquorum beatorum exemplum, planeque diuinum, & ueris quibuslibet catholicis indefessa meditatione recolendum, si nobis libeat tantis malis mederi Caluine. clarissimam siquidem hanc unam posteris formam antiqui Christiani nobis contra mare illud malorum, contra sonticas pestes errorum reliquerunt, ut scilicet suo deinceps exemplo per singula quæque errorum uaniloquia, sacratæ uetustatis auctoritate, profanæ nouitatis audaciã nos contereremus. pararissimum hoc utique remedium, neque sanè nouum: siquidem mos iste semper in ecclesia uiguit, ut quò quisque foret religiosior, eò promptiùs nouellis admonitionibus (quæ solæ in caussæ sunt, quòd ruant omnia in præceps) contrairet. uident omnes Caluine, luce clarius beatorum apostolorum beata successio quanta ui semper, quanto studio, quanta contentione defenderit susceptæ semel religionis integritatem. Stephanus, Romanæ sedis rector, dum Agrippini Carthaginiẽsis episcopi sententiam de rebaptizatione correxit, nihil tam frequens usurpabat, quàm nihil esse nouandum; sed traditæ semel & receptæ consuetudini ecclesiasticæ omnino stare oportere firmissimè asseuerabat. quid ago? non'ne hic semper usitatus Christiani negotij exitus erat, ut scilicet antiquitas retineretur, nouitas profligaretur? quando ergo consuetudinem ecclesiasticam tibi obiicimus, (noli in uocabulo pueriliter ludere) non corruptos & sceleratos mores, quibus multi, proh dolor, iam pridem assueuerũt, in medium uocamus, sed eos, quos imitandos uiri illi ueteres (qui in modum septemplicis candelabri septena sancti spiritus luce radiabant) & uita expresserunt, & scripto magnificè cõmendarunt. immo uerò non alio spiculo certiori detortos nostros mores ferire possumus, quàm si antiquas consuetudines, maiorumque facta (unde hæ sanctissimæ leges, quas nunc habemus, prodierunt) penitus consideremus. audi Caluine, & nos peccatores sumus; sed uos uel hac parte multò nequiores nobis estis, quòd cùm contra patrum decreta, & antiquissimas consuetudines uiuatis, quò ab omni uos iusta animaduersione liberetis, illas non omnino uitio uacasse, caussamini. ut sic contra illas uos egisse, non uitio, sed pietati, non culpæ, sed euangelicæ libertati, & gratiæ uertatur. nos uerò optimè nouimus, & fatemur, leges sanctorum sanctas, ecclesiasticas consuetudines pias, iudicia esse uera; eos contrà, qui ipsa prætergrediuntur, peccatores, sceleratos, flagitiosos, iniustosque esse. *Sed locum sanè habeat in hominum societate publicus error: in regno tamen Dei sola eius æterna ueritas audienda & spectanda est, cui nulla annorum serie, nulla consuetudine, nulla coniuratione præscribi potest:* quasi uerò ò homo in sanctorum communione, in regno Dei & Christi, hoc est, in ecclesia sancta, publicus error communibus suffragiis susceptus esse possit. si omnes mente errant, quis, obsecro, errorem notabit? si omnes lippitudine laborant, quis tam superbus, ut se uidere iactet, quod omnium oculos latet? ista est antiqua illa hæreticorum superbia, ista illa est miserorum hominum cæcitas, ut cùm ipsi nihil uideant, alios tamen in uiam mittant. quando, per Deum immortalem, contra ueritatem æternam uniuersi illi antiqui patres conspirarunt? quæ unquam fuit ecclesiastica consuetudo ab uniuersa Christi ecclesia, tanquam

[Margin: Steph. in epist. ad episcopos Africanos.]

[Margin: Obiectio Cal. in epist.]

pia, iusta, & sancta, probata, quæ Dei æternæ ueritati uel minimùm contradiceret? ò quàm iustiùs nos sic diceremus. ut iniustum suum locum habeat in hominum societate sicariorum coniuratio: in regno tamen Dei multò acerbior, & molestior illa haberi debet, atque omnis leuitas. magno sanè metu nobis mutatæ fidei, ac temeratæ religionis piaculum pertimescendum est, à quo nos non solùm constitutionis ecclesiasticæ disciplina, sed & apostolicæ auctoritatis censura deterret. hinc uoces illæ sanctissimæ prodierunt, O insensati Galatæ, Conuertuntur ad fabulas, Habentes damnationem desertæ ueteris fidei, Per dulces sermones, Vaniloqui seducunt innocentium corda, Otiosi discunt circumire domos, Verbosi, Curiosi, Loquentes, quæ non oportet, Qui bonam conscientiam repellentes, circa fidem naufragauerunt. Galat. 1. 1. Tim. 4. Rom. 16. 2. Tim. 3. Tit. 1.

Iesaiæ locus de populi conspiratione contra dominum uera enarratione illustratur; Cypriani sententia refertur; Tertullianus, & Augustinus pro antiquis consuetudinibus producuntur; Pauli tandem uerbis ad Galatas totus sermo, immo liber hic absoluitur. Cap. XXXVIII.

INEM iam dicendi facerem, si Caluinus scripturam diuinam iniquè interpretari cessaret. obiicit enim nobis Iesaiam, dicens, *Sed electos Dei docebat Iesaias, ne dicerent, Conspiratio, ad omnia, in quibus populus dicebat conspiratio. hoc est, ne in sceleratum populi consensum unà ipsi conspirarent; ne'ue timorem eius timerent, aut formidarent; sed potiùs, ut dominum exercituum sanctificarent, & ipse esset timor eorum, & pauor. nunc itaque, ut uolent, & præterita sæcula, & præsentia exempla nobis obiectent. si dominum exercituum sanctificauerimus, non ualde terrebimur. siue enim in similem impietatem multa sæcula consenserint, fortis est, qui ultionem in tertiam & quartam generationem faciat: siue totus simul orbis in eandem nequitiam conspiret, experimento docuit, quis sit eorum exitus. qui cum multitudine delinquunt, cùm uniuersum hominum genus diluuio perdidit, seruato Noe cum modica familia, qui per suam unius fidem totum orbem condemnaret. denique praua consuetudo non secus ac publica quædam est pestis, in qua non minùs pereunt, qui in turba cadunt. ad hæc expendere decebat, quod alicubi dicit Cyprianus, Eos, qui ignoratione peccant, & si non possint omnino se culpa eximere, uideri tamen posse quoquo modo excusabiles. oblatam autem Dei beneficio ueritatem, qui pertinaciter respuunt, nihil habere quod obtendant:* si antiquæ ecclesiæ consuetudines, non nisi sceleratus quidam consensus populi sint, si nefandæ impietates, si nequitiæ, si praui usus, si publica pestis, bene habet, quòd Caluinus eas non timet, in eas non conspirat, ad eas non pauet. sit illi satis dominum exercituũ sanctificasse: parum refert, ut obiectet ei quiuis præterita sæcula, atq; præsentia exẽpla: magis est profectò timendus ille, qui ultionem in tertiam & quartam generationem facit, qui uniuersum hominum genus diluuio perdidit. si uerò (ut uult Tertullianus in lib. de præscrip. hæretic. quem sancti omnes sequuntur) apostolicas traditiones diuinas esse idoneus testis est omnium ecclesiarum uniuersalis, & antiqua consuetudo; sic etiam uetum est, quod diuus Augustinus dicit, in iis rebus, de quibus nihil certè diuina scriptura statuit, morem populi Dei, & maiorum instituta pro lege tenenda esse, & sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendos esse: profectò quidem solidus & insipiens est, qui ad antiquorum patrum sæcula, nec ad præsentia exempla pauet, nec terretur: profectò uanus est, & insipiens, qui dominum exercituum sanctificare se posse sperat, contemptis patribus, posthabito Dei populo, neglectis sanctissimis ecclesiæ consuetudinibus: profectò ignarus est, & omnium rerum nescius, qui in tertiam & quartam generationem conspirationem in tam sanctum & Deo gratum consensum ulturum Deũ sentit. ò rem admirabilem, seruatur Noe cum modica familia, uniuerso hominum genere diluuij aquis suffocato, quòd in communem consensum non conspirasset ipse; seruantur contrà, qui cum multitudine Moysi & Aaron adhæserunt, Iesa. 8. Gen. 7. Heb. 11. Epist. 3. lib. 2.

cùm

cùm nescio quos alios infernus uiuos deglutisset. tantùm refert, qualis sit illa res, in quam totus populus consentiat. Non tuus animus horret Caluine, uel cogitare, ne dum quidem affirmare iam ab apostolicis initiis, omnibus ætatibus, apud nationes omnes, in impietatem, in scelus, in superstitionem aliquam Christianos animos conspirasse? si patres tibi non omnibus horis sapiunt, si ecclesiastica consuetudo, quæ solet aliàs leges interpretari, communis uitiorum tibi habetur consensus, unde iam, quæso, ueram intelligentiam scripturarum eruemus? quò confugiemus? quis res obscuras in lucem nobis proferet? Tu dicis, quòd quondam electos Dei docebat Iesaias, ne dicerent, Conspiratio: scimus, scimus, quorsum dixerit, & in quam rem populus ille ingratus conspirasset: quoniam in rem non bonam. & ego etiam in præsentia producam, quid Paulus sanctissimus de antiqua fide, de ueteri doctrina semel tradita, de ecclesiasticis consuetudinibus electos Dei doceat: tu uerò patienter audi, quando dicentem te anteuettit nemo, aut sermonem interrupit.

Galat. 1. SCITUM cunctis est Caluine, quàm grauiter, quàm seuerè, quàm uehementer inuehatur in quosdam beatus apostolus Paulus, qui mira leuitate nimis citò translati fuerant ab eo, qui eos uocauerat in gratiam Christi, in aliud euangelium, quod non est aliud. cùm ergo tales quidam circumeuntes prouincias & ciuitates, atque errores uenalicios circumferendo, etiam ad Galatas deuenissent; cumque, his auditis, Galatæ, nausea quadam ueritatis affecti, apostolicæ & catholicæ doctrinæ māna reuomentes, hæreticæ nouitatis sordibus oblectarentur; ita sese apostolicæ potestatis auctoritas exeruit, ut summa cum ueritate decerneret. Sed licèt aut nos, inquit, aut angelus de cælo, euangelizet uobis, præterquam quod euangelizauimus, anathema sit. quid est Ioannes, quod ait, Sed licèt nos? cur non potiùs, Sed licèt ego? hoc est, etiam si Petrus, etiam si Andreas, etiam si Ioannes, etiam si denique omnis apostolorum chorus euangelizet uobis, præterquam quod euangelizauimus, anathema sit. horrendum facinus, propter asserendam primæ fidei tenacitatem, nec sibi, nec ceteris coapostolis pepercisse, parū est. Etiam si angelus, inquit, de cælo euangelizet uobis, præterquam quod euangelizauimus, anathema sit. uides non suffecisse ad custodiam traditæ fidei semel humanæ condicionis naturam commemorasse, nisi angelicam quoque excellentiam comprehendisset. Licèt nos, inquit, aut angelus de cælo. non quia sancti, cælestesque angeli peccare iam possint, sed hoc est, quod dicit; etiam si fiat, quod fieri non potest. quisquis ille sit, qui traditam semel fidem tradere tentauerit, anathema sit. Sed hæc (dices fortasse) humano potiùs impetu apostolum effudisse, quàm diuina ratione decreuisse. absit, absit: sequitur, Sed anathema sit. id est, separatus, segregatus, exclusus, ne unius ouis contagium dirum innoxium gregem Christi uenenata permistione contaminet. quare annuntiare aliquid Christianis catholicis præter id, quod acceperunt, nunquam licuit, nunquam licebit; semper retinuisse antiquam fidem nunquam non oportuit, nunquam non oportebit. quæ cùm ita sint, est'ne aliquis uel tantæ audaciæ, qui præter id, quod semel à patribus recepimus, annuntiet? clamet, & repetendo clamet, & omnibus, & semper, & ubique per litteras suas clamet ille, ille uas electionis, ille magister gentium, ille cælorum paranymphus, ille terrarum præco, ille diuinorū conscius, ut si quis nouum dogma annuntiauerit, anathismo saucietur. & contrà reclament quantum uolent ranæ quædam, & cyniphes, & muscæ morituræ, quales olim fuerunt Pelagiani, Arriani, Luciferiani, nunc etiā Lutherani, pessimiq; Sacramentarij, reclament, & dicant, Nobis auctoribus, nobis principibus, nobis magistris, damnate, quæ tenebatis; tenete, quæ damnabatis; reiicite fidem antiquam, paterna instituta maiorum deposita, & recipite. qua'nam illa tandem? horreo dicere: sunt enim tā superba, ut mihi non modò affirmari, sed ne refelli quidem sine aliquo piaculo posse uideantur. recipite nouam fidem, noua instituta, noua deposita. quid, cedo, tam diu sanctorum uenerationi & cultui inseruietis? quid sacris uasis, ædibusque Deo dicatis tam diu delectabimini? quid tam sancta obseruatione ieiunia uestra custodiris? quid in ciborum delectu tam morosi iam pridem estis? quid solitariam uitam cælibem, & castam in cælum usq; effertis? quousque sanctorum imaginibus in recordationem eorū, quos suspicitis, & ueneramini, utemini? mortuorum suffragia nolite frequentare; ecclesiasticis traditionibus nolite obedire; consuetudinibus, etiam ab apostolis receptis,

quas

quas Dei uerbo expressas non uideatis, nolite credere. præter unum Christum neminem audieritis; non patres, non magistros, non demum uniuersam ecclesiam: tantùm dominum exercituum sanctificate. nolite pauere, nolite horrere; hæc noua lux, hæc euangelica libertas, & licentia; quam Dei beneficio oblatam qui pertinaciter respuerit, nihil iam habebit quod obtendat. O' Caluine, multò te & admirabilior, & potétior fuit olim Nestorius, nunquam ad Photini dotes assurges, tua præstantia nihil ad illam Apollinaris, multorumque aliorum: qui, quòd suorum patrum uestigia non seruarunt, quòd intra ipsorum fines non se continuerunt, quòd depositum non custodierunt, quòd antiquos terminos transilierunt, quòd super iudicantes ipsi iudicauerunt, quòd suorum maiorum sanctas consuetudines prætererierunt, quòd denique ecclesiastica cuncta nihili penderunt, miserè & infelicissimè uitæ suæ cursum finierunt. quod ne & uobis omnibus, cum primis tibi Caluine, contingat, est quod uereare, quod paueas, atque horreas. Quæ cùm ita sint, ille uerus est germanus catholicus, qui ueritatem Dei sitit, qui ecclesiam Dei honorat, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni hæret, qui catholicæ fidei nihil præponit; non hominis cuiuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam. sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, ac stabilis permanens, quidquid uniuersaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumq; decernit: quidquid uerò ab aliquo deinceps uno, præter omnes, uel contra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit; id non ad religionem, sed ad uehementem tentationem potiùs intelligat pertinere: ut uel sic, quàm quisq; antiquæ ueritatis tenax sit, quàm fidelis, quàm fixus, quàm demum patrum suorum fidei amans, apud omnes testatum, manifestum, notumque relinquat, faciat, atque proferat. ut cum diuo Hieronymo semper, & ubique fuerit, iactet, Senex ego iam eam tenebo fidem, in qua natus sum puer.

Quinti libri finis.

CATHOLICORVM

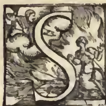
pro orthodoxa ac uetere fide retinenda,

DE VERAE ECCLESIAE CERTIS NOTIS,

atque Petri & Romani pontificis primatu,

LIBER VI.

F. Francisco Horantio Hispano auctore.

I SVA quenque fraus, & suus terror maxime uexat lector optime; si suum quenque scelus agitat, amentiaq́ afficit; si suæ assiduæ ac crudeles furiæ impios terrent, quæ dies & noctes à sceleratis hominib. flagitiorum pœnas repetant, ut nōmodò sine cura quiescere, sed ne spirare quidem sine metu eos sinant, aut usquam consistere patiantur: ipse in primis paternus maternusq́ sanguis, omnium sapientium sententia, magnam uim, magnam necessitatem, magnam denique religionem possidere uidetur, & quidem tantam, ut si qua macula inde concepta foret, non solùm elui non posse iam olim homines apud sese statuerent; uerùm usque eò ipsam permanere ad animum dicerent, ut eos, qui simile quidquam impiè ac sceleratè attentassent, tedis furiarum ardentibus agitari & perterreri crederent. eximia profectò est humanitatis uis, multùm quidem ipsa communio sanguinis ualet, reclamat sanè istiusmodi sceleribus ipsa natura; portentum atque monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie ac figura, qui non tantùm insitum à natura amorem ex animo eiiciat; sed etiam adeò bestias immanitate uincat, ut propter quos lucem hanc suauissimam aspexerit, eos indignissimè eadem luce priuauerit. Quis enim est naturæ mysteriorum tam expers & ignarus, qui nesciat, quàm feras ipsas inter sese partus, atque educatio, & natura ipsa conciliet? grauis igitur maleficij crimen esse atque insigni supplicio fore uendicandū,

quod

quod in optimæ parentis, bene de nobis omnibus meritæ, sacrosanctæ nimirum Christi ecclesiæ, sanguinem fuerit commissum, qui ignoret arbitror esse neminem. non alius profectò in uitam, non mortalem, sed æternam, non corporalem, sed cælestem ingressus esse nobis potest, nisi ipsa nos in suo utero concipiat, nisi pariat, nisi suis alat uberibus, nisi demum sub custodia & gubernatione sua nos tueatur, donec exuti carne mortali nihilo angelis minores efficiat. porrò infirmitas nostra, & sua benignitas non patitur, à materno gremio, à cælesti magisterio & schola nos dimitti, donec toto uitæ nostræ cursu discipuli fuerimus. quem certè ratio ipsa & natura in tanto officio retinere nequiuerit, hunc pœnæ magnitudine meritò maleficio summouendum, quis non sentit? quis non uidet? dignus quidem est, qui eam necare attentauerit, unde ipse in cælestem uitam natus est, iis omnibus rebus carere, ex quibus omnia nata esse dicuntur; atque ex rerum natura tolli, & cui repentè cælum, Sol, aqua, terraque adimantur. Callidè proinde omni ætate huius piæ matris ingratissimi filij hoc in negotio se gessisse uidentur, qui cùm nihil magis, quàm maternum sitirent sanguinem, omnem potiùs turpem notam uitæ suæ imprimi & inuri se dicerent passuros esse, quàm quòd summa crudelitatis istius insignia, & tam inhumana ignominia ac sempiterna macula quisquam eos oneret. Verùm, quoniam sanguis iustus non clamare de terra ad Deum non potest, dum tam crudelis flagitij turpe nomen de sua fama & uita excutere uolunt, alio non minùs crudeli ac turpi scelere se maculant, ueram ipsorum parentem, suam esse matrem negant, quò simplicibus persuadeant, homines re ipsa sibi malè conscij, aduersum legitimam Christi sponsam, piam fidelium matrem, atque diuinarum disciplinarum magistram & officinam, nullam sibi pugnam indici, nullam litem moueri, bellum tandem nullum inferri: sed contrà eam colere se atque amare publicè dicunt. Quis, quæso, nisi de grege Donatistarum unus erat, qui, ut diuus Augustinus testatur, diceret, TOTVS MVNDVS APOSTATAVIT, NOS TANTVM REMANSIMVS INTRA DEI ECCLESIAM? non'ne Arrianorum, Valentini, Manichæi sectis ista eadem inerat arrogantia? quamobrem cùm ecclesiæ catholicæ nomine istorum quilibet suam factionem ac suas partes, aliis contemptis, decorat, ueram ecclesiam de adulterio publicè accusat; atque certissima & exploratissima ipsorum parens, quæ genuit, quæ fouit, quæ aluit, quæ bonis artibus & legibus initiò imbuit, à domesticis insidiis impeditur, natiuis malis cruciatur, à filiis mater cæditur, à discipulis magistra corripitur, ab impiis & sceleratis innocens & indemnata emendatur. Si fortè istos urgeas, ut fateri adigas, uel ecclesiam fuisse aliquandiu intermortuam, uel certè cum ea nunc litem eos habere: respondebit cum primis Caluinus, legitimam quidem ecclesiam perpetuam esse, immo nullis inimicorum percussionibus posse patêre, utpote quæ inuisibilis est, atque ex electis hominibus,

ac iustis tantùm constat, ut eius membra à solo Deo uideri poßint; non ea, quæ speciosa hac sacerdotum & episcoporum successione propagata creditur; non quæ Romanæ sedis primatu post Christum nititur; non demum quæ conciliorum apparatu fulgere uidetur. Si uerò externa symbola ab isto quæras, quibus suam nobis ecclesiam dominus designauerit: repentè sinceram uerbi diuini prædicationem, atque legitimam tantummodo sacramentorum administrationem, notas certißimas, profert, unde nascatur & emergat conspicua oculis nostris ecclesiæ facies. hanc autem nostram sexcentis nominibus appellat, totidem ornat insignibus & titulis, conuiciisq; ac maledictis figit. O intestinum, ò domesticum, occultum & natiuum malum. genitricem suam lacerãt, & obsequentißimi filij haberi à nobis postulabunt? parentem in iudiciũ adducunt, & eius caussam se unicè agere tam diu gloriabuntur? feriunt matrẽ, ueteres inimicitias cum ea renouant, & ulciscũtur; ac suis oculis ipsam non patere caussabuntur? innocentẽ persequuntur, & cum ea pacem se seruare iactabũt? uerum sanè quidem est, non diffitemur, non est uisibilis, non eam isti uident, ut obtẽperent, ut uereantur, ut timeant, atq; imitentur: sed eheu quàm ipsam uidẽt; ut lanient, in crucẽ agant, et tandẽ perdant. Nos itaq; pie ac benigne lector, si Deo opt. max. gratũ fuerit suum nobis fauorẽ impertiri, toto animo, & studio omni in eã rationem ultro incumbemus, ut ueram & legitimam esse ecclesiã, quã isti lite ac iudicio persequuntur, non modò ostendamus, sed etiam satis probatum tibi offeramus. Multa hîc de ecclesiæ forma, mẽbris, certis et ueris ipsius notis in mediũ afferemus; multa de unitate ipsius, perpetuitate, constãtiaq; dicentur; multa de sacerdotũ in ea successione attingemus; multa deniq; de Petri ac Rom. pont. primatu, auctoritate, atq; magisterio referẽda curabimus. Neq; quẽquam, amantißimè obsecro, moueant quorũdam hominũ rumores, quos exire, atq; in uulgus iam, proh sancte Deus, emanasse uidemus, alienis nimirũ plumis totam nostram gloriam constare: ut si Augustino, Hieronymo, Cypriano, & Tertulliano, atq; aliis sua in integrum restituantur, uix, sicut isti loquuntur, septem illi magni libri ne ad unius libelli mediocris quidem iustam magnitudinem creuissent. istis itaq; tã iniquis in mortuos atq; in nos sermonibus, omnes oramus atq; obtestamur, ut ipsi se opponere uelint, ne latiùs exeant; aut certè ita corrigant, ne nobis noceant. nos sanè semper perlibenter eorum sermones ac uoces usurpabimus, quorum doctrinam, uitam, fidem, atque constantiam in pace & bello semper est experta Christi ecclesia. Si dignum quidquam bonorum suffragiis hîc nos præbuerimus, diuina laus, ecclesiæ gloria, illorum sanctorum honor ex aliqua parte fuerit: sin quid offenderimus, nobis totum, Deo uerò, aut suæ ecclesiæ, aut sanctis, aut ueritati ipsi nihil offenderimus.

Catholicorum dilemma de ecclesia contra hæreticos proponitur; Caluini responsio refertur; quid sit ecclesia, & de multiplici nominis acceptione agitur; atque mistos in ea manere bonos & malos usque ad ultimum iudicij diem ex scripturis ostenditur.
Caput primum.

NON PVTO, ex his, quæ superiori libro diximus, cuiquam fore dubium, ueræ fidei doctrinam integram & illibatam perseuerasse semper in ecclesia. quamobrem iure ac merito dilemmate satis uehementi nostri auctores istiusmodi nouos euangelicos urgere solent, ut scilicet fateri cogant, uel ipsam ecclesiam bonis temporibus fuisse intermortuam; uel nunc cum ea ipsis litem esse, contra quam tam importunum bellum moueant. etenim, cùm tot sæcula, quot sunt à nobis producta, tot gentes, tot regna, nationes, atque orbis uniuersus hanc, quam retulimus, fidem sit professus, certè si uera, & euangelica est doctrina, quam tenet, ac tam diu seruauit, negare non poterunt, contra Christi ecclesiam arma eos mouisse: si tamen commenta fuerunt hominum, quæ, tanquam Christi euangelium, mundus totus tam multos annos recepit; non absque ratione omnino quæsiuisse uidebimur, si percunctati fuerimus, quò uera ecclesia cum legitimo euangelio per id temporis concesserit, ubi latuerit. immo cùm nullus locus nostro euangelio uacuus fuerit, necesse isti habent dicere, penitus fuisse ueram ecclesiam extinctam, periisse, intermortuamq; fuisse, donec cum uno Caluino renasceretur. nam, cùm in multis Lutheranorũ ecclesia ab eo accusetur, non, ut arbitror, dicet, cum Luthero illam reuixisse. Verùm, ne uideamur in absentia triumphasse de hostibus, quid ad hoc Caluinus respondeat, iam explicemus. *Dilemmate suo non adeò uehementer nos premunt, ut fateri adigant, uel ecclesiam fuisse aliquandiu intermortuam, uel nunc cum ecclesia nobis litem esse:* quid, quòd nobis euidenter ita sequi, & ex antè dictis expressè colligi uidetur? *Vixit sanè Christi ecclesia, & uiuet, quàm diu Christus regnabit ad dexteram patris; cuius manu sustinetur, cuius præsidio armatur, cuius uirtute roboratur. præstabit enim ille, quod semel promisit, se affuturum suis usque ad consummationem sæculi. aduersus eam nulla nobis nunc pugna est. siquidem Deum unum, & Christum dominum uno consensu cum omnium fidelium populo colimus, & adoramus: qualiter semper ab omnibus piis adoratus est. Sed non parum à uero ipsi aberrant, dum ecclesiam non agnoscunt, nisi quam præsenti oculo cernant, atque eam iis finibus circumscribere conantur, quibus minimè inclusa est. In his cardinibus nostra controuersia uertitur, primùm quòd ecclesiæ formam semper apparere, & spectabilem esse contendunt: deinde quòd formam ipsam in sede Romanæ ecclesiæ, & præsulum suorum ordine constituunt. nos contrà asserimus, & ecclesiam, nulla apparente forma, constare posse, nec formã ipsam externo illo splendore, quem stultè admirantur, sed longè alia nota contineri, nempe pura uerbi Dei prædicatione, & legitima sacramentorum administratione:* in his cardinibus, ut uideo, tota nostra controuersia uertitur Caluine. uos siquidem bene fatemini ecclesiã persequi, sed negatis eam Christi esse. id ex duobus probatis, tum quòd uera Christi ecclesia inuisibilis sit; quippe quæ, nulla apparẽte forma, constet, cũ ista nostra uisibilis & apparens sub uno principe Christi uicario perstet; tum quòd si qua uisibilis forma ueræ ecclesiæ esse possit, eius notæ istæ duæ sint solùm, uidelicet, uerbi Dei pura prædicatio, ac sacramentorum administratio legitima, non præsulum illa à diuo Petro ad nos usque continuata successio. Super his, uti dixi, & quemadmodum ipse fateris, rei totius cardo uertitur, ac negotij præsentis summa consistit. quare primò de multiplicitate nominis, & de quidditate rei agam, secundò de partibus ipsius, tertiò quòd ea uisibili forma constet: quartò illa signa & notas ueræ ecclesiæ, in symbolo Constantinopolitano expressas, Vnam, Sanctam, Catholicam, Apostolicam ecclesiam, iuxta germanam patrum intelligentiam persequar: quintò eas omnes notas apprimè conuenire cũ ea ecclesia, quæ sub uno Romano pastore Christo ac Deo militat, efficacissimis rationibus

Dilemma cõtra istos euangelicos.

Caluin. in epist.

Matth. 28.

Status controuersiæ.

Ordo dicendorum.

nibus construam: sextò ab his insignibus catholicæ ecclesiæ perquàm longè abesse Lutheranorum ecclesias haud obscurè probabo: septimò ostendam ueræ ecclesiæ notas, non tam consistere in uerbi diuini prædicatione, ac sacramentorum administratione, quàm in unius pontificis maximi præsidentia, qui pascat, qui doceat, qui ministret, & qui in partem suæ solicitudinis alios uocet: nouissimè non posse istos, neque uerbum diuinum candidè prædicare, neque ecclesiastica sacramenta legitimè administrare, ex summa ipsorum confusione, atque perturbatione conuincam; quatenus ex his omnibus luculenter constare queat falsum esse, quod hîc Caluinus asserit, nullam scilicet sibi esse cum Dei ecclesia litem, se unum Deum & Christum dominum uno consensu adorare, & colere cum omnium fidelium populo, qualiter semper ab omnibus piis adoratus est. In quibus omnibus tradendis istius institutionem, ut hactenus feci, tanquam regulam meorum finium, sequar. sicut enim sæpius me dicere memini, non noua confessio nunc à me editur, (extant siquidem nobilissimorum auctorum super hoc ipso negotio scripta illustria & præclara multa) sed iniquam istam institutionem, omnia magis, quàm Christianam, funditus perdere, cum Dei fauore ualde percupio, & laboro.

Ecclesia multipliciter sumitur.

NE ERGO impingamus in ipso limine, (quod fieret, si de re incognita disputationem ingrederemur) nomen ipsum, Ecclesia, quod multiplex est, & ipsa rei essentia nobis est peruestiganda, quò liberius pòst, ac securiùs diuagari possimus, ipsius notas, qualitates, ac signa inuenientes. principiò longè est à præsenti consideratione aliena acceptio illa huius nominis, Ecclesia, pro templo ac loco, quo conuenire solent fideles, quamuis ea significatione interdum usa fuerit scriptura diuina. considerandum est etiam sæpè in eisdem libris sacris sumi ecclesiam non pro quacunque fidelium congregatione, sed pro iustorum solùm, electorum, ac prædestinatorũ; qui ab omni labe, etiam leuissima, alieni, Deo non fide tantùm, aut religione, sed caritate & amore coniuncti & copulati sunt. qualis certè ecclesia, ut dicunt sancti, in hoc mundo non reperitur, sed futura speratur. hæc est illa triumphans ecclesia sine macula & ruga, gloria coronata, sponsi sui amplexibus castis iam fruens felicissimè. de hac consideratione, siue de speciali ecclesia iustorum, antiqui patres locum illum Pauli ad Ephesios quinto, Vt exhiberet sibi ecclesiam sine macula & ruga. concordissimè interpretati sunt, Hieronymus, Augustinus, sanctus Patianus episcopus Barchinonensis in libro contra Donaristas, diuus Methodius in symposio decem uirginum, Chrysostomus in Paulum, Theophilactus, Theodoritus, Oecumenius, & plures alij. quamuis optimè sciam placuisse etiam non ñullis, ad militantem etiam ecclesiã eiusmodi elogium iustorũ gratia trahere. non quòd soli iusti electi, aut prædestinati membra sint tantùm ecclesiæ; sed quòd uniuersaliter ei dicamus conuenire, quod non nisi in membris uiuis, & perfectis habet. quidquid porrò sit, instituto nostro parum refert, si uel alteram interpretationum, uel certè utrãque complectamur, aut cum Rufino in expositione symboli hoc totum non in uitæ iustitiam, sed in doctrinæ ac dogmatum splendorem conferamus, modò omnes confiteamur uniuersam fidelium congregationem, qui fide uera Deo uniti sunt, & Christo capiti accommodati in unam legem, religionis cultum, sacramenta, spem demum beatitudinis, ecclesiam uerè esse, ac dici: ubi iusti numero & merito cõtinentur, peccatores uerò numero tantùm, non merito. Quapropter à nemine in dubiũ reuocari iure poterit, peccatores omnes, qui fidem integram custodiunt, nequàm tamen uiuunt, membra esse huius militantis ecclesiæ, immo præscitos, & quos in æternam mortem præuidit Deus ituros. fuit enim iam olim quorundam error (cuius auctorem quendam Donatum fuisse, cui hæsit Rogatus, sanctus Augustinus in libro de hæresibus cap. 48. refert) asserentium reprobos & peccatores ad ecclesiam non pertiuere. in medium proponunt Christi ecclesiam sanctam esse. uerùm, ut simul intelligant ex bonis & malis esse permistam, illam ex Christi ore parabolam audiant, in qua reti comparatur, quo uniuersum pisciũ genus colliguntur, nec seliguntur, donec in litore sint expositi. audiant agri esse similem, qui bona fruge consitus, zizaniis inimici fraude inficitur; quibus non expurgatur, donec in aream aduecta fuerit messis: audiant denique aream esse, in qua sic collectum est triticum, ut sub palea delitescat, donec uanno & cribro repurgatum in horreum tandem reconditur. quòd si hoc malo ad diem usque iudicij laboraturam ecclesiam

Marginalia: *Vide Aug. lib. de nupt. & concup. 1. c. 34. & l. 5. de tract. c. 19. et in ep. ad Dard. & ad Bonifac. et 1. lib retract. cap. 7.* — *Ecclesia specialis iustorum.* — *Fideles peccatores ad ecclesiam pertinere.* — *Matth. 13. Ibidem. Matth. 3.*

clesiam dominus pronuntiat, ut improborum permistione oneretur; frustra nullo næuo inspersam quærunt.

VERUM rem intolerabilem esse non nulli istorum clamant, quòd uitiorum pestis ita passim grassatur. quid si apostoli sententia hic quoque occurrit? inter Corinthios non pauci errauerant, sed totum propè corpus labes occuparat; non una erat peccati species, sed plurimæ; neque leuia erant errata, sed horrenda quædam flagitia. quid hic sanctus apostolus? hoc est, cælestis spiritus organum, cuius testimonio stat & cadit ecclesia? an diuisionem ab illis quærit? an eos à Christi regno abdicat? an ultimo anathematis fulmine ferit? non modò nihil horum agit; sed ecclesiam Christi, sanctorumque societatem & agnoscit, & prædicat. si Corinthij illi manent in ecclesia, ubi feruent contentiones, sectæ, æmulationes; ubi lites uigent & iurgia, cum habendi cupiditate; ubi palàm approbatur scelus, quod gentibus ipsis foret execrabile; ubi petulanter proscinditur Pauli nomen, quem, ceu patrem, colere debuerant; ubi Dei gratiæ ambitioni, non caritati seruiunt; ubi permulta indecenter & inordinatè geruntur: quis audeat ecclesiæ titulum eripere ob quorundam scelera? qui tanta morositate sæuiunt in præsentem ecclesiam, quid, quæso, Galatis fecissent tantùm non euangelij desertoribus; quos tamen idem apostolus de ecclesia esse dicebat, fidelesque nominabat? Obiiciunt etiam, quòd Paulus grauiter Corinthios obiurgat, quia flagitiosum hominem in suo contubernio ferant: deinde generalem sententiam ponit, qua nefas esse pronuntiat cum homine probrosæ uitæ uel panem comedere. Hìc exclamant, si uulgarem panem comedere non licet, panem domini comedere quî liceat? fateor certè magnum probrum esse, si inter filios Dei locum habeant porci & canes: multò etiam maiùs si illis prostituatur sacrosanctum Christi corpus. non equidem nego, quin pij hominis sit ab omni priuata improborum consuetudine se subducere, nulla se uoluntaria cum ipsis necessitudine implicare: sed aliud est malorum fugere contubernium; aliud, ipsorum odio, ecclesiæ communionem renuntiare. Quòd autem sacrilegium esse putant participare cum illis panem domini, in eo rigidiores multò sunt, quàm Paulus. nam, cùm ad sanctam & puram participationem nos hortatur, non exigit, ut unus alium examinet, aut unusquisque totam ecclesiam: sed ut singuli se probet. Si cum indigno communicare nefas esset, iuberet certè Paulus nos circũspicere, an non aliquis in multitudine esset, cuius immunditia pollueremur. nunc, cùm probationem suiipsorum solùm à singulis requirit, ostendit minimè nobis obesse, si qui indigni se nobiscum ingerant. nec aliò spectat, quod postea subiicit, Qui indignè manducat, iudicium sibi manducat & bibit. non dicit aliis, sed sibi. & merito: neque enim in singulorum arbitrio situm esse debet, qui recipiendi & qui repellendi sint. totius ecclesiæ hæc cognitio est, quæ exerceri sine legitimo ordine non potest. Iniquum ergo erit priuatum aliquem alterius indignitate pollui, quem arcere ab accessu nec potest, nec debet.

Vltrà etiam progreditur eorum morositas & fastus: quia ecclesiam non agnoscunt, nisi minimis quibusque næuis puram, immo probis doctoribus succensent: quia fideles ad profectum hortando, tota uita sub uitiorum onere gemere doceant, & ad ueniam confugere. hoc enim modo iactant à perfectione abduci. Fateor quidem in urgenda perfectione non lentè uel frigidè laborandum, ac multò minùs cessandum esse: sed eius fiducia, dum adhuc in cursu sumus, imbuere animos, diabolicum esse commentum dico. itaque in symbolo ecclesiæ peccatorum remissio appositè subnectitur. hanc enim non consequuntur nisi soli fideles ecclesiæ domestici, quemadmodum legitur apud prophetam. Præcedere ergo debet ædificatio cælestis Ierusalem, in qua deinde indulgentia hæc Dei locum habeat, ut quicunque ad eam concesserint, eorum deleatur iniquitas. dico autem ædificari primùm oportere, non quòd ecclesia sine peccatorum remissione ulla esse queat: sed quia misericordiam suam dominus non promisit, nisi in sanctorum communione. Est ergo primus nobis in ecclesiam ac regnum Dei ingressus, peccatorum remissio: sine qua nihil est nobis cum Deo fœderis, aut coniunctionis. sic enim per prophetam loquitur, In illa die percutiam uobis fœdus cum bestia agri, cum uolucre cæli, & reptili terræ. Arcum, gladium & bellum conteram de terra, & dormire faciam homines absque terrore. Desponsabo uos mihi in sempiternum. Desponsabo, inquam, in iustitia, in iudicio, in misericordia, & miserationibus. Videmus, qualiter per suam

Ecclesia nomen ob scelera quorundam non eripitur.

1. Cor. 1. 3. 5. 6. 9. 15.

In principio ep.

1. Corin. 5.

1. Cor. 11.

Ibidem.

Iesa. 33.

Osee 2.

suam misericordiam nos sibi dominus reconciliet. sic & alibi, dum prædicit recolligendum populum, quem in ira dissipauerat, Mundabo, inquit, eos ab omni iniquitate, qua peccarunt mihi. quare in ecclesiæ societatem ablutionis signo initiamur, quo doceamur non patêre nobis in Dei gloriam aditum, nisi primùm eius bonitate sordes nostræ abstergantur. Neque uerò per peccatorum remissionem nos in suã gratiam modò semel recipit, & coaptat dominus; sed per eandem nos in ipsa conseruat, ac tuetur. quorsum enim attineret, ueniam nobis fieri, quæ nulli usui futura esset? irritam autem & delusoriam fore domini misericordiam, si semel duntaxat obtingeret, unusquisque piorum sibi testis est: quia nemo non sibi conscius est per totam uitam multarum infirmitatũ, quæ Dei misericordia indigent. & sanè non frustra suis domesticis peculiariter hanc gratiam Deus promittit, nec frustra quotidie eundem reconciliationis nũtium illis deferri iubet. itaque ut per totam uitam peccati reliquias circumferimus, nisi assidua in remittendis delictis domini gratia sustentemur, momentum unum in iustitia uix persistemus. Ad hoc bonum nobis impartiendum claues ecclesiæ datæ sunt. non enim, cùm apostolis mandatum dedit Christus, & potestatem contulit remittendi peccata, hoc tantùm uoluit, ut eos soluerent à peccatis, qui ab impietate ad Christi fidem conuerterẽtur: sed magis, ut hoc officio fungerentur perpetuò inter fideles. Tria igitur hîc nobis obseruanda sunt. primùm, quantalibet sanctitate polleat ecclesia, hac tamen condicione semper esse, quàm diu in mortali corpore habitant sui filij, ut peccatorũ remissione semper indigeant fideles coram Deo. deinde, hoc beneficiũ sic esse ecclesiæ proprium, ut non aliter eo fruamur, quàm si permanemus in illius communione. tertiò, per ecclesiæ ministros, sacerdotes scilicet & episcopos, nobis dispensari, atque hac in parte maximè eminere clauium potestatem, quam dominus pro fideliũ utilitate contulit. proinde unusquisque nostrûm hoc officij sui esse cogitet, non alibi quærere remissionem peccatorum, quàm ubi dominus eam posuit.

Ierem. 33.

Fructus pœnitentiæ remissionis peccatorum.

Matth. 16. 18.
Ioan. 20.

QVONIAM autem phrenetici illi, quos dixi, spiritus hanc unicam salutis anchoram eripere ecclesiæ conantur; aduersus tam pestilentem opinionem fortiùs roborandæ sunt conscientiæ. Nouatiani olim isto dogmate ecclesias exagitarunt: sed Nouatianis non multùm dissimiles nostrum quoque sæculum habet quosdam ex Lutheranis & Anabaptistis, qui ad eadem deliramenta relabuntur. fingunt enim regenerari Dei populum in baptismo in puram & angelicam uitam, quæ nullis carnis sordibus nitietur. quòd si post baptisma quis delinquat, nihil præter inexorabile Dei iudicium illi relinquunt. Breuiter, peccatori post acceptam gratiam lapso spem ueniæ nullam faciunt: quia non aliam agnoscunt peccatorum remissionem, nisi qua primùm regeneramur. etsi autem mendacium nullum à scriptura clariùs refutatur: quia tamen reperiunt isti, quibus imponant, (quemadmodum & Nouatus olim plurimos habuit sectatores) breuiter ostendamus, quantopere in suam aliorumque perniciem insaniant. Principiò, cùm domini iussu quotidie sancti repetant hanc precem, Remitte nobis debita nostra, se nimirum debitores confitentur. neque frustra petunt: quia dominus non aliud ubique petendum præscripsit, quàm quod ipse daturus esset. immo cùm totam orationem exauditum iri à patre sit testatus; hanc tamen absolutionem peculiari etiamnum promissione obsignauit. Quid ultrà uolumus? peccatorum confessionem à sanctis, & eam quidem assiduam, tota uita requirit dominus, & ueniam pollicetur. quæ audacia est à peccato illos eximere; aut, si impegerint, à gratia prorsus excludere? iam quibus uult nos condonare septuagesies septies? an non fratribus? quorsum præcepit, nisi ut suam clementiam imitemur? condonat igitur non semel aut bis; sed quoties delictorum agnitione consternari, ad eum suspirant. Atque (ut ab ipsis penè incunabulis ecclesiæ ordiamur) patriarchæ circũcisi erant, in fœderis participationem allecti, edocti haud dubiè patris diligentia iustitiam & integritatem, cùm in fratricidium conspirarunt. scelus erat uel perditissimis latronibus execrandum. tandem mansuefacti Iudæ monitionibus, uendiderunt. hæc etiam intolerabilis fuit immanitas. Simeon & Leui, nefaria ultione, & patris quoque iudicio damnata, in Sichimitas sæuierunt. Ruben cubile paternum spurcissima libidine contaminauit. Iudas, dum scortationi uult indulgere præter naturæ legem, ad nurum ingreditur. atqui tantum abest, quin expungantur è populo electo, ut potiùs in capita erigantur. Quid porrò Dauid? cùm præses esset iustitiæ, quanto cũ flagitio,

Matth. 6.

Matth. 18.

Gen. 37.

Ibidem.
Ibidem 34.
Ibidem 35.
Ibidem 38.

2. Sam. 11. & cap. 15.

flagitio, per innocentis sanguinis effusionem, uiam cæcæ libidini patefecit? iam regeneratus erat, ac inter regeneratos insignibus elogiis domini ornatus, quod tamen uel inter gentes horribile est flagitium, perpetrauit: ac ueniam tandem est consecutus. Et Ibidem 12.
(ne singularibus exemplis immoremur) quot in lege & prophetis erga Israelitas extant diuinæ misericordiæ promissiones, toties comprobatur dominus se placabilem exhibere populi sui offensis. quid enim Moses promittit fore, ubi populus, in apostasiam prolapsus, redierit ad dominum? Reducet te Deus è captiuitate, & miserebitur tui, & Deuter. 30.
congregabit te ex populis, ad quos fueris dispersus. si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde ego te recolligam. Sed nolo enumerationem inchoare, quæ nunquam finienda esset. pleni enim sunt prophetæ eiusmodi promissionibus, quæ populo, infinitis sceleribus coopertо, misericordiam tamen offerant. quod grauius est flagitium rebellione? diuortium enim inter Deum & ecclesiam uocatur. at hoc Dei bonitate superatur. Quis est uir, inquit per Ieremiã, cuius si uxor corpus suum adulteris prostituerit, cum Ierem. 3.
ea redire in gratiam sustineat? tuis autem scortationibus omnes uiæ pollutæ sunt Iuda, repleta fuit terra fœdis amoribus tuis. reuertere tamen ad me, & ego te suscipiam. reuertere auersatrix, non auertam à te faciem meam: quia sanctus sum, & non irascor in perpetuum. Et sanè non alius esse affectus eius potest, qui affirmat se nolle mortem Ezech. 18.
peccatoris, sed magis ut cõuertatur, & uiuat. ideo cùm templum Salomon dedicaret, in hunc quoque usum destinabat, ut orationes pro impetranda peccatorum uenia factæ inde exaudirentur. Si peccauerint, dicebat, tibi filij tui, (non est enim homo, qui non 1. Reg. 8.
peccet) & iratus tradideris eos inimicis suis, & egerint pœnitentiam in corde suo, & cõuersi deprecati te fuerint in captiuitate sua, dicentes, Peccauimus, iniquè egimus: & Num. 28.
orauerint uersus terram, quam dedisti patribus eorum, & uersus templum hoc sanctum: exaudies in cælo preces eorum, & propitiaberis populo tuo, qui peccauit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum, quibus præuaricati sunt in te. Nec frustra in lege, quotidiana pro peccatis sacrificia dominus ordinauit. nisi enim assiduis peccarorum morbis populum suum laborare dominus præuidisset, nunquam illi constituisset hæc remedia. An aduentu Christi, quo plenitudo gratiæ exerta fuit, hoc ademptum est fidelibus beneficium, ne pro delictorum uenia audeant supplicare? ne, si dominum offenderint, ullam misericordiam consequantur? quid hoc erit aliud, quàm Christum dicere in suorum perniciem uenisse, non salutem, si quæ in ueteri testamento assiduè sanctis patata erat Dei indulgentia in peccatis condonandis, nunc è medio sublata dicitur? Quòd si scripturis fidem habemus disertè clamantibus, in Christo demum gratiam & humanitatem domini ad plenum apparuisse, effusam misericordiæ opulẽtiam, reconciliationem Dei & hominum adimpletam: ne dubitemus, quin multò benignior nobis clementia cælestis patris exuberet potiùs, quàm abscissa, aut decurtata fuerit. Neque uerò desunt illius documenta. Petrus, qui audierat abnegatum iri coram angelis Dei, qui apud homines nomen Christi non esset confessus, ter una nocte, nec sine execratione, abnegauit: non tamen à uenia depellitur. qui inordinatè uiuebant apud Thessalonicenses, sic castigantur, ut inuitentur ad pœnitentiam. ne ipsi quidem Simoni mago desperatio iniicitur, quin potiùs iubetur bene sperare, cùm ad preces confugere suadet illi Petrus. Quid, quòd totas interdum ecclesias grauissima peccata occuparunt, à quibus Galat. 2. 3. 4.
tamen eas Paulus clementer potiùs extricauit, quàm earum capita deuoueret? Galatarum defectio non mediocre erat delictum; Corinthij eò minùs illis erant excusabiles, quòd pluribus, neque leuioribus flagitiis abundabant: neutri tamen à misericordia domini excluduntur, immo illi ipsi, qui præ aliis immunditia, fornicatione & impudicitia deliquerant, nominatim inuitantur ad pœnitentiam. manet enim, æternumque 1. Cor. 12.
manebit inuiolabile pactum domini, quod solenniter cum Christo uero Salomone, eiusque membris sanciuit his uerbis, Si dereliquerint filij eius legem meam, & in Psal. 89.
iudiciis meis non ambulauerint; si iustitias meas profanarint, mandata mea non custodierint: uisitabo in uirga iniquitates eorum, in uerberibus peccata eorum; misericordiam autem meam non aufeτam ab eo. Denique ipsa symboli dispositione admonemur perpetuam residere in ecclesia Christi delictorum gratiam: quòd ecclesia, uelut constituta remissio peccatorum, adhuc subiungitur. Quidam aliquantò prudentiores, ubi uident tanta scripturæ perspicuitate Nouati dogma refutari, non quodlibet

Margin notes: Tit. 1. & 3. — 2. Tim. 1. — Matth. 10. — Matth. 6. 26. — 2. Thess. 3. — Act. 8.

libet delictum irremissibile faciunt, sed uoluntariam legis transgressionem, in quam sciens quis ac uolens impegerit. porrò sic loquentes peccatum nullum uenia dignantur, nisi sicubi aberratum ignorātia fuerit. uerùm, cùm dominus in lege, alia pro expiandis
Leuit. 4. fidelium uoluntariis peccatis, alia pro ignorantiis redimendis mandarit offerri sacrificia; quantæ est improbitatis, uoluntario peccato nullum concedere piaculum? dico nihil esse apertius, quàm Christi meritum ualere ad remittenda fidelium uoluntaria peccata; quando dominus carnalibus hostiis, ueluti signaculis, id testatum fecit. deinde quis ab ignorantia Dauidem excuset, quem tantopere constat fuisse in lege eruditum? an nesciebat Dauid, quantum foret adulterij & homicidij crimen, qui quotidie ipsum in aliis puniebat? an fratricidium res legitima patriarchis uidebatur? an ita malè profecerant Corinthij, ut lasciuiam, impuritatem, scortationem, odia, contentiones placere Deo putarent? an Petrus, tam diligenter admonitus, ignorabat, quanti esset magistrum eiurare? Ergo Dei misericordiæ, tam benignè se exerenti, uitam nostra malignitate ne præcludamus.

Improbos non tantùm bonis esse hîc permistos in ecclesia, quàm diu uiuunt, seu ecclesiam ob quorundam scelera non perire; uerùm etiam ipsos peccatores, modò fidem ueram profiteantur, actu & numero, quamuis non merito, membra esse huius ecclesiæ, contra Caluinum probatur. Cap. II.

HAEC omnia, quæ de ecclesia diximus, facilè ac liberè contra Donatistas, Nouatianos, Anabaptistas, & multos Lutheranos nobis concedit Caluinus. nōdum enim attigimus peculiarem huius nostræ caussæ inter nos & ipsum statum. fatetur enim iste primùm omnia hæc liberè & simul, uidelicet exiguū numerum & contemptibilem, latere sub ingenti turba, & grana tritici pauca tegi paleæ congerie: deinde quòd hîc non iubemur reprobos ab electis discernere: (est enim id Dei solius, non nostrū) deinde ambitiosos
Dissidium inter Caluin. & nos. plurimos, auaros, inuidos, maledicos, impurioris uitæ homines in hac esse permistos docet: deinde sanctam esse, ut multis uitiis laboret, nec tamen desinere esse ecclesiam scripturæ testimoniis multis contra Anabaptistas, & sæculorum omnium experientia ostendit; immo sanctitatem ecclesiæ non dum esse perfectam perspicuis uerbis & multis prosequitur: postremò etiam ubicunque illa sua duo signa, nempe prædicationem sinceram uerbi, & puram sacramentorum administrationem, reperiri contingat; ibi ueram esse ecclesiam non dubitat affirmare; á qua societate nullam decessionem fimus facturi; etsi uitæ imperfectio, & morum corruptela obrepserit. ista ergo omnia non diffitetur Caluinus, sed magis uehementer irascitur his, qui, quoniam ecclesiam esse non putant, ubi non est solida uitæ puritas & integritas, scelerum simulato odio á legitima ecclesia discedunt, dum á factione improborum declinare se fingunt. Quid igitur, dices lector, illud est, quod contra catholicam ecclesiam homo iste docet, postquam hactenus non omnino perperam uideri posset locutus? apertè & ingenuè confitebor: errat Caluinus, & maximè errat, neque omnino á Donati, Rogati, Catharorum, Circumcillionum, Montensiumque tramite deflexit. non enim satis est dicere, in ecclesia bonis adiungi reprobos, (quod facit Caluinus) nisi etiam addamus peccatores omnes, qui integram fidem habent, non intra ecclesiam tantùm contineri, atque existere permitti, sed membra illius esse, non merito, sed fide; non caritate, sed numero; non in ecclesia esse solùm, sed de ecclesia. quod Caluinus negat, fidem sine caritate esse non posse fingens, & fundamentum membrorum ecclesiæ arcanam electionem, diuinamque prædestinationem simul cum spirituali iustitia esse existimans. quamobrem probandum nobis est, id non minùs scripturis ac sanctis contradicere, quàm illud, quod tot argumentis idem ipse Caluinus erroris ac falsitatis paulò antè conuicerat. Sicut itaque nomen ecclesiæ quorundam scelera non adimunt, sic profectò neminem ab ea præscindunt, quem

hæresis, aut apostasia ab unitate fidei non separent. An id eisdem uiis difficile probatu fore lector arbitraris? an non Augustinus contra Vincentium & Fulgentium Donatistas, & contra Petiliani epistolam hanc rem, quòd scilicet peccatores fideles in ecclesia perseuerent, atque ipsius sint membra, optimè probat? Parabolæ sagenæ, Decem uirginum, Areæ, Agri bono semine consiti, diui Pauli tota epistola ad Corinthios prior, Augustini uerba, quæ contra Parmenidem dicta nos suprà retulimus, Cypriani similiter testimonium, Iesaiæ, Oseæ, Ieremiæ, Matthæi, Ioannis, Actorumque loci illi omnes, insuper uniuersa illa iam à nobis enumerata de filiorum Iacob in fratricidium conspiratione, de Simeone & Leui, de Ruben, de Dauid, de multis denique fidelibus peccatoribus, istam hæresim non minùs, quàm priorem illam conuellunt, atque euertunt. pisces siquidem mali intra rete ac de ipso erant, uirgines item stultè de numero illo fuisse referuntur, sicut palea de area, zizania de agro, fideles omnes Christi corporis membra à Paulo indiscriminatè appellantur, peccatores ecclesiasticis beneficiis gaudent, dum corriguntur, ad pænitentiam excitantur; eundemque fidei spiritum, quamuis non caritatis quàm diu peccatores sunt, cum iustis retinent. quibus nisi fidelibus & ecclesiæ ueris membris peccata remittuntur? quid plura? esse de ecclesia, & manere intra ecclesiam antiquis patribus idem prorsus erat. nullum porrò dissidium inter hæc duo agnouit Augustinus, nullum Chrysostomus, Bernardus, Gregorius papa, Clemens Romanus; quorum sententias summo uerborum ac ueritatis diuinæ splendore fulgentes multi præclari auctores in suos codices contra nostri sæculi nouos prophetas magna cum diligentia transtulerunt: ut mihi opus fore non uideatur, pluribus sanctorum testimoniis hanc nostram ueritatem catholicam quidem certè astruere. unum tamen auctorem antiquitate, litterarum diuinarum cognitione, fidei integritate, uitæ sanctimonia clarissimum obliuisci non possum, diuum uidelicet Irenæum Lugdunensem episcopum, libro primo aduersus Valentini, & similium hæreses, secundo, tertio, ac quarto capite. is nàque auctor de uniuersali hac ecclesia, quæ bonis & malis, iustis ac reprobis constat; atque de separatione, quæ in ultimi iudicij die futura est, multa & ea præclara dicit. Verùm ipsius uerba referre non grauabor, postquam instituto nostro, atque his temporibus ea omnia maximè accommodari posse, qui neget, arbitror fore neminem. capite igitur secundo sic habet,

Peccatores membra sunt ecclesiæ. *Matth. 13.* *Matt. 25.* *Matth. 3.*

Irenæi uerba de ecclesia.

ECCLESIA per uniuersum orbem usque ad fines terræ seminata, & ab apostolis, & à discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum, patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt; & in unum IESVM Christũ, filium Dei, incarnatum pro nostra salute; & in spiritum sanctum, qui per prophetas prædicauit dispositiones Dei, & aduentum, & eam, quæ est ex uirgine, generationem, & passionem, & resurrectionem à mortuis; & in carnem, in cælos ascẽsionem dilecti IESV Christi domini nostri, & de cælis in gloria patris aduentum eius, ad recapitulanda uniuersa & resuscitandam omnem carnem humani generis: ut Christo IESV domino nostro, & Deo, & saluatori, & regi, secundum placitum patris inuisibilis omne genu curuetur, cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur ei, & iudicium iustum in omnibus faciat. spiritalia quidem nequitiæ, & angelos transgressos, atque apostatas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternum ignem mittat. iustis autem, & æquis, & præcepta eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pænitentia, uitam donans, in corruptelam loco muneris conferat, & claritatem æternam circumdet. Tertio uerò capite sic,

HANC prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, quemadmodum prædiximus, ecclesia, & quidem in uniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans, & similiter credit iis, uidelicet quasi unam animam habẽs & unum cor, & consonanter hæc prædicat & docet, & tradit, quasi unum possidens os. nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen uirtus traditionis una & eadem est; et neque hæ, quæ in Germania sunt fundatæ, ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ, quæ in Iberis sunt; neque hæ, quæ in Celtis; neque hæ, quæ in Oriẽte; neque hæ, quæ in Aegypto; neque hæ, quæ in Libya; neque hæ, quæ in medio mũdi sunt constitutæ: sed sicut Sol creaturæ Dei in uniuerso mũdo unus & idem est; sic & lumen, prædi-

catio ueritatis, ubique lucet, & illuminat omnes homines, qui nolunt ad cognitionem ueritatis uenire. et neque qui ualde praualet in sermone, ex iis, qui præsunt ecclesiis, alia, quàm hæc sunt, dicet. nemo enim super magistrum est; neque infimus in dicendo deminorauit traditionem. cùm enim una & eadem fides sit, neque is, qui multum de ea potest dicere amplius, neque is, qui minus deminorat. Tandem quarto sic,

PLUS autem, aut minùs secundum prudentiam nosse quosdam intelligentiam, non in eo, quod argumentum mutetur, efficitur, & alius Deus excogitetur, præter fabricatorem & factorem, & nutritorem huius uniuersitatis, quasi non ipse sufficiat nobis, aut alius Christus, aut alius monogenes, sed in eo, quod omnia, quæ id parabolis dicta sunt, exquirere, & adiungere ueritatis argumento, & in eo, ut instrumentum & dispositionem Dei in genere humano factam enarret. Et quoniam magnanimus extitit Deus, & in transgressorum angelorum apostasia, & in obedientia hominum, edisserere; & quare alia quidem temporalia, alia uerò æterna, & quædam cælestia, quædam terrena unus & idem fecit annuntiare; & quare cum inuisibilis apparuit prophetis Dei, non in una forma, sed aliis aliter adesse; & quare testamenta multa tradita humano generi, annuntiare, & quis sit unusquisque testamentorum character, docere; & quare conclusit omnia, in incredulitatem Deus, ut uniuersis misereatur, exquirere; & quare uerbum Dei caro factum est, & passus est, gratias agere; & quare in nouissimis temporibus aduentus filij Dei, hoc est, in fine apparuerit, & non in initio, annuntiare, & de fine & de futuris, quæcunque posita sunt in scripturis reuoluere; & quare desperatas gentes cohæredes & corporatas & participes sanctorum fecit Deus, non tacere quemadmodum mortalis hæc caro induet immortalitatem, & corruptibile incorruptelam, annuntiare; & quemadmodum factus est, qui non erat populus, populus, & non dilecta, dilecta; & quemadmodum plures filij eius, quæ deserta est, magis, quàm eius, quæ habet uirum præconiare: iu talibus enim, & similibus exclamauit apostolus, O altitudo diuitiarum sapientiæ & agnitionis Dei, quàm inscrutabilia iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Sed non in eo, ut supra creatorem & fabricatorem, & illorum enthymesin æonis errantis adinuenires, & ad tantam peruenire blasphemiam, neque in eo, quod est super hanc sursus pleroma, aliquando quidem 30. aliquando uerò innumerabiles multitudines æonum mentiri. quemadmodum dicunt hi, qui uerè sunt deserti à diuina sententia magistri, cùm ea, quæ est ecclesia uniuersa, unam & eãdem fidem habeant in uniuerso mundo, quemadmodum prædiximus. Hactenus Irenæus. Vides ecclesiam per uniuersum orbem ad fines terræ seminatam, cuius membra fidei unitate simul cohæreant: uides, iniquos & impios membra esse eius communitatis, quæ fide constat, donec in ignem mittantur: uides ueram creatoris & redemptoris fidem acceptam qui retinent, filios esse eius ecclesiæ, quæ per uniuersum mundum disseminata, eam fidem perpetuò retinet, quam per Christum & apostolos semel accepit: uides omnium fidelium, qui eandem fidem profitentur, unicum esse os, unicum sermonem, unicam linguam: ecce unitatem, ecce coagmentationem, ecce ecclesiam: uides in Germania, in Iberis, in Celtis, in Oriente, in Occidente, demum ubique unam, non plures nominari ecclesiam nostram, quòd non aliter omnes credant, nec aliter tradant: uides unam esse omnium ecclesiam, cuius una & eadem sit fides: uides denique tot membra ipsam habere in uniuerso mundo, quot suam ipsius fidem unam & eandem fideles fuerint amplexati, fide uniti, caritate uiuificati, spe radicati. Verùm hæc adhuc latiùs in sequentibus euoluentur. uanum siquidem commentum est, fateri peccatores in ecclesia esse, & intra ipsam usque ad iudicij diem manere, negare tamen eius ecclesiæ membra esse, cum ipsius legibus uiuere teneantur, ipsius sacramenta participent, fidem profiteantur, atque eadem peccatorum remissione omnes gaudeant. lege studiose lector, quæ diuus Augustinus epistola 162. habet, certò comperies hoc ipso errore laborasse Donatistas, quo & nunc Caluinus tenetur. considera scripturæ testimonia, quæ ab Augustino ibidem citantur; expende eiusdem auctoris singula uerba, & satis agnosces Caluinum Donati partes suscepisse, qui & eisdem scripturis expugnari à nobis potest.

Ecclesiam uisibilem esse, ipsius etiam membra esse uisibilia, atque apparente forma constare; neque minora inconuenientia sequi ex Caluini sententia, quàm ex nuper recensita hæresi, apertißimè demonstratur. Cap. III.

NIMVERO de ecclesia uisibili, & quæ sub cognitionem nostram cadit, quale iudicium faciat Caluinus, ex superioribus iam liquere existimamus. dictum enim fuit bifariam de ecclesia ipsum loqui. interdum cùm ecclesiam nominat, eam intelligit, quæ coram Deo est, in quam nulli, ut inquit, recipiuntur, nisi qui & adoptionis gratia filij Dei sunt, & spiritus sanctificatione, uera, ut ipse loquitur, Christi membra. de priori ecclesia, quæ sola apud Deum ecclesiæ nomen, iuxta Caluini assertum, retinet, idem ipse dicebat, exiguum certè numerum & contemptibilem latêre sub ingenti turba, & grana tritici pauca tegi paleæ congerie. istius ecclesiæ cognitionem, cuius fundamentum sit arcana & æterna electio, soli Deo permittendam esse arbitratur. nec uerò satis esse censet electorum turbam cogitatione, animoque complecti, nisi talem ecclesiæ unitatem cogitemus, in quam nos esse insitos uerè simus persuasi. quia istius ecclesiæ mēbra omnia sic esse connexa in Christo, ut quemadmodum ab uno capite pendent, ita in unum uelut corpus coalescant, ea inter se compage cohærentia, qua eiusdem corporis membra: ubi uerè unum fideles fiunt, qui una fide, spe, caritate, eodem Dei spiritu simul uiuunt, non in eandem modò uitæ æternæ hæreditatem, sed in unius Dei ac Christi participationem etiam uocati. hac enim lege dicit nos credere ecclesiam coram Deo esse, ut certò persuasi simus nos esse eius membra. hanc structuram Dei electione, atq; æterna ipsius prouidentia primò niti docet. deinde, quodammodo coniunctam cum firmitudine Christi, qui non magis patiatur à se diuelli suos fideles, quàm membra sua discerpi ac dilaniari. postremò de priori ecclesia, quæ sola coram Deo eiusmodi nomē obtinet, arbitratur ad amplexandam eo modo ecclesiæ unitatem, nihil opus esse, ecclesiam ipsam oculis cernere, uel manibus palpare, sed sola fide, ac mentis cogitatione comprehendendam. ubi satis esse putat, si statuamus in animis nostris, omnes eos, qui Dei patris clementia per spiritus sancti efficaciam in Christi participationem uenerunt, in Dei peculium ad propriam possessionem segregatos, tantæ utiq; gratiæ consortes esse. Hæc de priori ecclesia, soli Deo patente, aliis inuisibili; cuius membra nobis similiter non patent, neque ipsa hîc uideri à nobis potest. Addit præterea, sæpe ecclesiæ nomine uniuersam hominum multitudinem in orbe diffusam designari, quæ unū se Deum & Christum colere profitetur; baptismo initiatur in eius fidem; cœnæ, ut loquitur, participatione unitatem in uera doctrina & caritate testatur; confessionem habet in uerbo domini, atq; ad eius prædicationem ministeriū seruat à Christo institutum. in ea uisibili & apparente ecclesiæ forma plurimos esse permistos hypocritas non negat, plurimos ambitiosos, auaros, inuidos, maledicos, impurioris q; uitæ homines, qui ad tempus tolerantur: uel quia legitimo iudicio conuinci nequeunt, uel quia non semper uiget ea disciplinæ seueritas, quæ debebat. prior illa ecclesia solius Dei oculis erat conspicua, hæc nobis patens, illisq; duabus notis, uerbi scilicet prædicatione, & sacramentorum administratione, cuiuis peruia est: illa coram Deo astat, hæc respectu hominum ecclesia dicitur: illa fide sola tenetur, ac concipitur, hæc conspicuam habet oculis nostris faciem: illa omnis est sceleris pura, sancta, immaculata in se, & in membris suis, nihil impietatis intra se retinens; hæc uerò multos habet peccatores permistos. conueniunt tamen, quòd utriusque communionem colere iubemur, utriusq; membra non nisi iusta & sancta secundum istum esse debent. neque enim huius ecclesiæ, quæ inter homines est, partes sunt peccatores, quamuis intra ipsam retineantur. item utraque in spiritali iustitia fundatur, non in sola tantùm diuina electione. ad hæc, utraque ex cuiuscunque gentis multitudine collecta, interuallis locorum dissita & dispersa, in unam diuinæ doctrinæ ueritatem consentit, atque eiusdem religionis uinculo colligata est. utraque de-

Cal. inst. lib. 4. cap. 1.

Ecclesia inuisibilis.

Ecclesia uisibilis.

Vtriusque ecclesiæ differentia ac conuenientia.

Caluinus in quibus discrepet ab aliis heret. et in quibus concordet cum illis.

mum nomen & auctoritatem ecclesiæ iure possidet: ut non minùs huius, quàm illius prioris unitatem scindere non liceat. Hæc porrò assertio quantùm differat ab eo modo loquendi, quem superiori capite tetigimus, & retudimus, & quantum conuenientiæ esse possit inter istos auctores iam facile erit colligere. primi enim illi præter inuisibilem illam ecclesiam, nullam aliam relinquunt; Caluinus uerò sic illam docet, ut huius humanæ societatis meminerit: illi inuisibilem ecclesiam in æterna prædestinatione dicunt fundari; at Caluinus spiritalem sanctificationem adiungit: illi extra omnem ecclesiam homines peccatores collocant, & ecclesiæ nomen omnino perire, ubi scelus fuerit & peccatum, contendunt; Caluinus minimè, sed sub ea hominum societate comprehendit singulas ecclesias, quæ oppidatim & uicatim pro necessitatis humanæ ratione dispositæ sunt, ut unaquæque nomen & auctoritatem ecclesiæ iure obtineat. comprehendit etiam singulos homines, qui pietatis professione inter ecclesias eiusmodi censentur, etiam si ab ecclesia propter sua scelera sint reuera extranei, ad ipsamque pertinent quodammodo, donec publico iudicio exterminati fuerint. illis non distincta habetur consideratio, aut diuersa in priuatis hominibus, atque in ecclesiis æstimandis ratio; Caluino longè alia. usu uenire sæpe dicit, ut quos non omnino putabimus dignos esse piorum consortio, tractare tamen instar fratrum & fidelium loco habere debeamus, propter communem ecclesiæ consensum, quo feruntur, & tolerantur in Christi corpore. quos licèt suo suffragio non probet esse ecclesiæ membra, quem tamen in populo Dei locum tenent, eis relinquit, donec legitimo iure ipsis fuerit ademptus. de ipsa uerò multitudine aliter sentiendum existimat: quippe quæ si ministerium habet uerbi, & honorat, si sacramentorum administrationem, ecclesia proculdubio habenda est, ac censenda, quia sine fructu non esse certum est: quamobrem ecclesiæ uniuersali, quæ inter homines est, suam unitatem se nolle seruare, quam dissecare semper uoluerunt diabolici spiritus; nec cupere sese legitimos conuentus, qui pro locorum oportunitate sunt distributi sua auctoritate fraudare, multis uerbis atque scripturis iactat. illi docent, esse inuisibilem ecclesiam, quæ nullo commercio peccatorum fœdatur; eam, inquiunt, spiritus sancti magisterium concessum sibi retinere, aduersus illam portas inferorum non præualituras, reliquam uerò tam fidei defectioni, quàm peccatis expositam: Caluinus contrà, ubi reuerenter auditur euangelij prædicatio, neque sacramenta negliguntur, illic pro eo tempore, neque fallacem, neque ambiguam ecclesiæ faciem apparere apertè contendit. cuius uel auctoritatem spernere, uel monita respuere, uel consiliis refragari, uel castigationes ludere, nemini impunè licere sentit; multò minùs ab ea deficere, ac eius abrumpere unitatem. tanti enim ecclesiæ suæ cõmunionem dominum facere dicit, ut pro transfuga & desertore religionis habeat, quicunque se à qualibet Christiana societate, quæ modò uerum uerbi ac sacramentorum ministerium colat, contumaciter alienarit. sic eius auctoritatem Deum commendare Caluinus affirmat, ut, dum illa uiolatur, suam ipsius imminutam censeat. atq; non ineptè eò referri contendit, quòd ecclesia fuerit à Paulo dicta columna, ac ueritatis firmamentum, Deique domus. quibus utique uerbis Paulus significat, ne intercidat ueritas in mundo, ecclesiam ipsam post Deum in caussa fore: quia eius ministerio & opera uoluit Deus puram uerbi sui prædicationem conseruari, & se nobis ostendi patremfamiliâs, dum nos spiritalibus alimentis pascit, & quæcunque ad salutem nostram faciunt, procurat. quare non dubitat affirmare, discessionem ab ecclesia, Dei & Christi abnegationem esse, quo magis à tam scelerato dissidio cauendum esse doceat: quia dum deitatis ruinam, quantum in nobis est, molimur, digni sumus, ad quos conterendos toto iræ suæ impetu fulminet. nec ullum atrocius crimen fingi posse sentit, quàm sacrilega perfidia uiolare coniugium, quod nobiscum unigenitus Dei filius contrahere dignatus est. Hæc igitur omnia ab illis primis distincta Caluinus habet.

1.Tim. 3.

Vervm ostendamus iam, si libet lector paululùm attendere, multa esse, quæ hac in re communia habet Caluinus, uelit nolit, neget aut affirmet quidquid uolet, cum Donatistis, Rogatianis, Montensibus, iam pridem à catholica ecclesia dãnatis, cum Uuiclefo, Ioãne Hus, Anabaptistis, (quos plusquam Vatiniano odio prosequitur) cum Lutheranis demum multis. principiò, quòd peccatores partes non sint huius militantis ecclesiæ bene conuenit Caluino cum eis contra patres. immo credo magis sibi illos constare,

Quot errores iã pridem damnatos Caluinus excit.

stare,

stare, quàm loquatur consequenter. Caluinus, qui cùm ecclesiam conspicuam nobis eo modo faciat, nullum tamen membrum nobis patere dicit: illi uerò, quia humano capiti ceruicem equinam iungere uelle sibi uidebatur, quicunque sic loqueretur, utrunque abstulerunt, atque ecclesiæ conspicuam faciunt, & membrorum apparentem formam. das nobis igitur Caluine totum quoddam, quod nostris oculis sese offerat spectandum, nullam tamen partem uidere possimus. si corpus est Ioannes, ubi caput? ubi oculi? ubi brachia? ubi manus? ubi pedes? respondebis, Paulus uniuersa hæc membra breui sermone comprehendit, dicês, quosdam dedisse Deum apostolos, quosdam autem prophetas, alios autem euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorũ, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, id est, ecclesiæ. bene sanè Caluine. sunt igitur hi de corpore ecclesiæ. quid si peccatores sint, & occulti præsertim? Quid? quàm diu tolerãtur ab ecclesia, eorum auctoritatem non licet aspernari. Non istud quæro Caluine, sed an maneant ueri, apostoli ueri prophetæ, ueri euangelistæ, ueri pastores & doctores. hoc est, de quo te percunctabar. in summa quod uelim enarres, id est, postquam per peccatum quamlibet occultum ist i ab inuisibilis illius ecclesiæ unitate se præsciderunt, num ita se separauerint ab ea, quæ in conspectu hominum est? quod si ita est: nulla certè politia miserior esset immo neque sic dubia, atque hæc nostra. omnes enim nouerunt ueros esse magistratus, quos habent à se electos; ueros prætores à se creatos, quibus obtẽperant; ueros ac legitimos iudices à se constitutos, quorum sententiis sit parendum: nos contrà, ut præcipua nostræ communitatis capita, ueneramur, quos esse de communitate nostra sine miraculo scire non possumus; tanquam magistros sequimur, quos nec discipulorum locum tenere suspicari iure possis; tanquam pastores in ecclesia audimus, quos ab ecclesia longè abesse tam facile est creditu, quàm non rarò contingit nos peccare. Mihi quidem Caluine, dum ista abs te audio, uideor quorundam audire fabulas, qui solent quærere à rusticis ac mulieribus, quid sit, quòd cùm uideatur oculus, non sit; cùm appareat manus, non sit; cùm esse iudicetur tale, non sit. quibus responderem ecclesiam Caluini istud esse: ubi apparent humani corporis membra, sed bona ex parte non sunt. uidetur totum, & nihil uidetur: est, & non est: est corpus, quia uidetur; non est corpus, quia ista, quæ uidetur ipsius pars, meritò possis ambigere, an istius corporis sit pars. uidetur totum, & nihil illius uidetur. totum corpus certum est, clarum, notum: quælibet tamen eius partes incertæ, dubiæ, obscuræ. uis dicam Caluine? præterquam quòd id cum magno cordis mei dolore dicere cogor, subridens non nihil tamen, te chimæricè non omnino absque dolo & arte nobiscum hic agere uoluisse non possum tacete. non potuisti ecclesiasticæ auctoritati, ac Romanæ sedi tam latenter insidiari, quin totum hoc sacrum ædificium quasi contremisceret; quippe quod summa illa potestate post Deum ac Christum nititur. non quiuisti illius tribunalis splendorem interturbare, quin mox totam structuram nefanda caligo, qualis ac quanta est à nobis ostensa, densissimæque tenebræ undique circumplicarẽt. certè Ioannes qui dixit, Dic ecclesiæ; & si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. talem ecclesiam suam instituerat, qualem tu uidere, immo alloqui posses; talesq; prælatos ei præfecit, quales Dei domus requirebat, firmos, certos, ac minimè dubios: non autem eam nobis reliquit Christus œconomiam, quam iure ac meritò etiam ethnici ridere possent, nempe in qua pro doctrina petenda & iustitia exequẽda, quò certò recurrendum foret, ciues nescirẽt; atque in qua toties quotannis ab ecclesiasticis officiis contingat cadere, quoties peccare. istum quidem loquendi modum de militante ecclesia antiqui patres, immo apostoli ipsi ignorauerunt: sed ira, qua in Christianæ reipub. præfectos, atque in Romani culminis celsitudinem feruetis, nouas uoces ac partitiones inquirere, & adinuenire uos coegit. libido item, qua uobis ipsis blandiri semper statuistis, ad auferendam è medio & inuertendam omnem iudicij certitudinem, atque ecclesiasticum ordinem, satis permanentem & firmum à Christo creatum, quotidie uos impulit. si enim semel eos, qui docere nos habent, de ecclesia esse dubitare iustè cœperimus, tota illa firmitudo, quæ in caussa fidei & morum ecclesiasticis decretis hærere debet, non solùm rimas agat, uerùm ut penitus ruat, necesse est. huc nimirum uestra omnia illa consilia spectabant, huc quæ etiam uidentur longè remotissima, destinato cursu tendebant. Sed ego ad cetera

Ecclesia Caluini chimæra est.

Ephes. 4.

Matth. 8.

tera

tera capita uestræ concordiæ Caluine propero: iam enim hoc tibi cum illis conuenit, quòd scilicet membra ecclesiæ quoquo pacto inuisibilia esse concedis; quamuis ex inuisibilibus uisibile corpus coagmentari non magis posse uideatur Anabaptistis, quàm quòd ex apparentibus & perspicuis partibus spiritus consurgat.

Nec minùs inter uos conuenit, quòd cùm membra ecclesiæ soli Deo nota habeantur, neque audeatis uos quenquam uestro suffragio approbare esse ecclesiæ partem; talem tamen ecclesiæ unitatem cogitatis, in qua quilibet uestrûm summa certitudine sit persuasus, se insitum esse. sed & ueritatem omnem, dum in ecclesiæ sinu quiuis uestrûm continetur, semper sibi constaturam, securum reddi una uoce & consensu prædicatis. quã utique hæresim non minus Anabaptistæ, quàm Zuingliani, ceteráque nostri sæculi monstra fouent ac tuentur. si autem quid inde mali colligatur, à nobis quæras; in promptu est responsio. Ergo cùm de aliorum fide ac iustitia, & an sint ecclesiæ membra, sis omnino incertus; de tua uerò fide, unione, iustitia, hæreditatisque participatione sanè quàm certissimus; sisque extra omnem dubitandi aleam positus: profectò quidquid tibi colibitum fuerit, quidquid arriserit, uera tibi fides erit, & à spiritu sancto profecta religio prorsus æstimabitur. atque te unum Christi corporis partem, sponsæ Christi membrum, domus Dei habitatorem, lapidem uiuum Christo lapidi primo solidissimè nixum reputans, & certò sciens, quidquid uel per somnium deliraueris, quidquid in tuam phantasiam aut buccam uenerit, tam euangelium iure & merito æstimare poteris, quàm quod Christus ipse prædicauit, annuntiarunt apostoli, enarrarunt sancti, confirmarunt martyres, ecclesia uerò retinet. Istis scilicet tam benedictis fructibus uestra ista tam sancta, tam pia de ecclesia cogitatio uberrima est; istis tam bellis ac gloriosis triũphis gloria uestra constat: sed quàm ista omnia cum diuinarum legum unitate, cum ecclesiastici magisterij certitudine, cum sacrarum scripturarum firma ac constanti non unius, aut alterius, sed uniuersali omnium illustratione conueniat, quàm bellè inter se ista cohæreant, in sequentibus explicatiùs enarrabitur, atque illustrabitur.

Puram ac sinceram uerbi Dei prædicationem, & sacramentorum legitimam administrationem res sanè fidelium unitati pernecessarias esse, sine quibus uera ecclesia non existeret, multis locis scripturarum probatur: non tamen his tantùm nobis ueram ecclesiam à falsa discriminari posse, planissimè explicatur. Cap. IIII.

ONVENIT igitur inter nos Caluine, Christi ecclesiam, de cuius auctoritate, præstantia, magisterio, membris, officiis, ac gradibus in scripturis sanctis tot elogia legimus, perspicuam oculis nostris faciem habere. totum tamen negotij pondus eò incumbere iam uidetur, si quoquo pacto certas ac ueras notas exhibere nos possimus, quibus quasi symbolis, ipsius corporis notitiam, quò magis saluti nostræ necessariam esse Deus nouerat, nobis designauerit. plurimùm re uera nostra interesse existimo, ut nota sit nobis eius ecclesiæ facies, cuius reuereri iudicium, cuius auctoritati deferre, cuius monitionibus parêre, cuius castigationibus commoueri, cuius communionem religiosè in omnibus colere oporteat. discamus etiam uel uno matris elogio, quàm utilis sit nobis eius cognitio, immo necessaria: quando non alius est in uitam ingressus, nisi nos ipsa concipiat in utero, nisi pariat, nisi nos alar suis uberibus, denique sub custodia

Matth. 22. & gubernatione sua nos tueatur, donec exuti carne mortali, similes angelis erimus. neque enim patitur nostra infirmitas à schola nos dimitti, quoad toto uitæ cursu discipuli fuerimus. Adde, quòd extra eius gremium nulla est speranda peccatorum remissio,

Isa. 37. nec salus ulla, Iesaia & Ioele testibus. quibus Ezechiel subscribit, cùm denuntiat, in

Ioel 2. catalogo populi Dei non fore, qui se à diuino hoc imperio abdicant: sicut ex opposito

Ezech. 13. dicuntur nomen suum scribere inter ciues Ierosolymæ, qui se ad ueræ pietatis cultum conuertunt, ut semper exitialis fuerit ab ecclesia discessio. quare quò noras has diligenter animo impressas teneamus, & pro domini arbitrio æstimemus, atque ad ipsas, tanquam

quam ad Lydium lapidem, istorum hominum ecclesias, & simul nostram probemus, placet de eis breuiter ac uerè agere. sed audiatur Caluinus. *Symbola ecclesiæ dignoscendæ sufficientia & certa, uerbi prædicationem, sacramentorumque obseruationem tantùm ponimus:*

Cal. lib. 4. c. 1. sect. 10.

quòd in uera Christi ecclesia una ac pura debeat esse uerbi diuini prædicatio, legitimaque sacramentorum obseruatio, seu ministratio, libentissimè fatemur: quòd uerò istæ sint tantùm primæ ac certissimæ notæ ueræ ecclesiæ dignoscendæ, neque catholica fides, neque diuinus canon, neque antiqui patres, neque experientia ipsa nos concedere ullo pacto sinet. deinde, & si his tantùm notis emergeret conspicua oculis nostris ecclesiæ facies, quidem certè nihil commune istorum ecclesias tam discordes, tam diuersas cum uera habere, nobis etiam tacentibus, sola experientia nos docere poterit. postremò eam utranque notam, seu ecclesiasticum magisterium, per pastorum, Romani præsertim pontificis, successionem, eorumque traditionem, notam utique & primam & certissimam, in catholica hac uereque apostolica ecclesia perfulgere, rem difficilem ostensu fore non arbitror. Hæc autem quattuor fusiùs sunt à nobis eo ordine explicanda simul ac probanda, quo sunt proposita.

Verbi Dei prædicatione insignita est ecclesia.

Ephes. 4.

PORRÒ diuini uerbi prædicationem puram & ueram, atque sacramentorum administrationem legitimam, res esse pernecessarias, & sine quibus ecclesiæ nomen minimè constaret, ipse diuus Paulus auctor est, dum ad Ephesios scribit, Christum, ut impleret omnia, dedisse alios quidem apostolos, alios uerò prophetas, alios autem euangelistas, alios autem pastores ac doctores, ad instaurationem sanctorum in opus administrationis, in ædificationem corporis Christi: donec perueniamus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij Dei, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenè adultæ Christi. Vides lector, ut Deus, quamuis posset momento suos perficere, noluit tamen eos adolescere in uirilem ætatem, nisi educatione ecclesiæ: uides modum exprimi, quia uidelicet pastoribus cum sua auctoritate iniuncta est doctrinæ cælestis prædicatio: uides omnes ad unum cogi in eundem ordinem, ut mansueto & docili spiritu regendos se doctoribus in hunc usum inter ceteros, quos eiusmodi præfectura comprehendit, creatis permittant. hac quippe præclara nota pridem regnum Christi insignierat Iesaias, Spiritus meus, qui in te est, & uerba, quæ posui in ore tuo, nunquam discedent neq; ex ore tuo, neque ex ore seminis tui & nepotum. unde colligere non dubitabo, quòd merent, ut fame & inedia pereant, quicunq; spiritalem hunc animæ cibum diuinitus sibi per manus ecclesiæ porrectum respuunt. fidem nobis Deus inspirat, sed pastorum nostrorum organo; sicuti Paulus admonet fidem esse ex auditu; sicuti etiam penes Deum sua residet potentia ad seruandum: sed eam in sui uerbi prædicatione, eodem Paulo teste, depromit, atque explicat. hoc inter cetera consilio uoluit olim sacros haberi conuentus ad sanctuarium, ut fidei consensum doctrina per os sacerdotis prolata aleret. quò etiam, ut coniicio, spectant magnifici illi tituli, ubi templum uocatur requies Dei, sanctuarium eius domicilium, ubi dicitur sedere inter Cherubim: ut scilicet inter alia pretiū, amorem, reuerentiam, ac ueritatem cælestis & ecclesiasticæ doctrinæ fidem concilient: cui alioqui non parum derogaret mortalis & contempti hominis aspectus. Ergo, ut sciamus ex uasis testaceis nobis proferri inæstimabilem thesaurum, Deus ipse in medium prodit; & quatenus huius ordinis auctor est, uult se præsentem in sua institutione agnosci. itaque, postquam augutiis, diuinationibus, artibus magicis, necromantia, aliisque superstitionibus suos uetuit dare operam, subiicit se daturum quod pro omnibus sufficere debeat, nempe prophetis nunquam destitutum iri. igitur sicuti ueterem populum ad angelos non ablegauit, sed doctores è terra excitauit, qui uerè præstarent munus angelicum; ita & nos hodie humanitus uult docere. ac sicut olim non contentus fuit sola lege, sed sacerdotes addidit interpretes, ex quorum labiis populus inquireret uerum illius sensum; ita hodie non tantùm uult nos esse diuino suo uerbo legendo attentos, sed magistros etiam præficit, quorum opera ab iniquis interpretationibus, hæresumque nebulis splendidè liberemur, atque mirabiliter adiuuemur. cuius certè rei duplex nobis utilitas occurret: nam ab una parte optimo examine obedientiam nostram probat, ubi ipsius ministros non secus, atque eum, loquentes audimus: ex opposito etiam nostræ infirmitati consulit, dum per ueraces interpretes, (loquor de ecclesiæ magisterio) & qui nunquam errent, humano more nos mauult alloqui, ut ad se alliceat,

Iesaia 59. — Rom. 10. — Psal. 132. — Psal. 80. — 2. Corin. 4. — Leuit. 19.

quàm tonando à se abigere. atqui certè quàm nobis expediat hæc familiaris docẽdi ratio, sentiunt omnes pij ex formidine, qua meritò eos diuina ipsa maiestas consterneret. quibus uerò uidebitur ex hominum, qui ad docendum uocati sunt, contemptu auctoritatem doctrinæ exinaniri, hi sanè ingratitudinem suam produnt: quia inter tot præclaras dotes, quibus ornauit Deus humanum genus, hæc est singularis prærogatina, quòd ora & linguas hominum consecrare sibi tam humaniter non granatur, ut in suis sacerdoribus dinina uox personet. quare ne uicissim & nos cum obedientia debita amplecti pigeat salutis doctrinam eius mandato & ore propositam: quia etsi externis mediis alligata non est Dei uirtus, nos tamen ordinario docẽdi modo alligauit: quem dum tenere phanatici quidam recusant, multis se laqueis, exitialibus quidem illis, inuoluunt. multos impellit uel superbia, uel fastidium, uel æmulatio, ut sibi persuadeant priuatim legendo ac meditando se posse, suggerente sibi interno spiritu, satis proficere, atque ita contemnunt ecclesiasticos patres, publicos cœtus, atque ecclesiæ disciplinam superuacuam ducunt. Quoniam aurem sacrum unitatis uinculum, quantum in se est, isti soluunt, uel abrumpunt: nemo iustam impij huius diuortij pœnam effugit, quin se pestiferis erroribus, ac teterrimis delíriis fascinet. itaque ut apud nos uigeat fidei nostræ pura simplicitas, ne uti grauemur hoc pietatis exercitio, quod Deus nobis sua institutione monstrauit esse perneceßarium, & tantopere commendat. Deo qui aures diceret claudẽdas esse, nemo unquam uel ex petulantißimis canibus inuentus est: sed omnibus sæculis difficile fuit certamen prophetis ac piis doctoribus, immo Dei ecclesiæ contra impios, quorum peruicacia nunquam iugum hoc subire potest, ut ore & ministerio hominum doceantur. quod perinde est, ac Dei faciem, quæ nobis in ecclesiæ

Psal. 105. suæ doctrina affulget, delere. hac, ut credo, de caussa faciem Dei in sanctuario quærere iussi sunt fideles. idque sæpe repetitum uidemus in lege. sacerdotum siquidem doctrina, & pastorum exhortationes Dei imaginis loco nobis esse debent; sicuti Paulus

1. Corin. 3. sua prædicatione lucere asserit gloriam Dei in facie Christi. quò magis detestabiles sunt apostatæ isti, qui ecclesiam scindere studentperinde, ac si oues abigerent à caulis,

Lege Aug. lib. 1. de doct. Chr. ac in luporum fauces proiicerent. Deus uerò quasi experimento comprobat non uanũ esse, quòd passim nos uocat templa sua, dum ex ore hominum, uelut ex sanctuario, responsa hominibus reddit. ad hæc nihil ad fouendam mutuam caritatem aptius erat, quàm hoc uinculo homines inter se colligari, dum unus constituitur pastor, qui reliquis simul præsit, & ceteros doceat: qui autem discipuli esse iubentur, communem ex uno ore doctrinam excipiunt. si enim sibi quisque sufficeret, nec indigeret alterius opera; (quæ superbia est generis humani) contemneret quisque alios, & ab aliis contemneretur. quem igitur firmißimum retinendæ unitatis modum fore prouidit dominus, eo ecclesiam suam astrinxit, dum salutis ac uitæ æternæ doctrinam apud ecclesiam suam

Ephes. 4. deposuit, ut per hominum manus cũ reliquis communicaret. sic instauratio sanctorum peragitur; sic ædificatur Christi corpus; sic adolescimus per omnia in eum, qui est caput; sic inter nos coalescimus; sic redigimur omnes in Christi unitatem; sic prophetia inter nos uiget; sic apostolos recipimus, si doctrinam nobis administratam non aspernamur. ecclesiæ igitur dissipationem, uel ruinam potiùs, atque exitum molitur, quis-

Ibidem 12. quis ordinem hunc, de quo nunc agimus, & hoc genus doctrinæ uel abolere nititur, uel quasi minùs necessarium irridet. nec enim uel Solis lumen ac calor, uel cibus ac potus tam sunt præsenti uitæ fouendæ ac sustinendæ necessaria, quàm est conseruandæ in terris ecclesiæ prædicationis ac pastorale munus. proinde ipsum, quibus potuit elogiis, est à Deo commendatum, ut in summo honore ac pretio, tanquam res omnium præstãtissima, apud nos foret: singulareque beneficium se hominibus largiri, doctores eis excitando, testatur, ubi iubet prophetam exclamare, pulchros esse pedes, & beatum

Isa. 62. aduentum annuntiantium pacem: cùm apostolos mundi lucem, & terræ salem nomi-

Matth. 5. nat, cùm dicit, Qui uos audit, me audit; qui uos spernit, me spernit. sed nul-

Luce 10. lus est illustrior locus ad officium hoc ecclesiasticum splendidiùs ornandum, quàm apud

2. Corin. 4. & 3. Paulum, ubi hanc rem ueluti ex industria tractat, uocans prædicationis ministerium administrationem spiritus, iustitiæ, & uitæ æternæ. quæ quidem omnia eò pertinent, ne illa gubernandæ ac retinendæ per sacerdotes & ecclesiæ ministros ratio, quam dominus in perpetuum sanxit, apud nos uilescat, ac ipso tandem contemptu obsolescat.

Quanta

Quanta similiter eius sit necessitas, non uerbis modò, sed exemplis quoque declarauit. Cornelio cùm pleniùs affulgere uellet ueritatis suæ luce, angelum è cælo misit, qui ad eum Petrum amandaret. Paulum cùm ad notitiam sui uocare, atque in ecclesiam suam inserere uellet, non sua ipsius uoce docet, sed ad hominem remittit, à quo & salutis doctrinam, & baptismi sanctificationem percipiat. si non temerè quòd angelus, qui Dei est interpres, ab enarranda Dei uoluntate ipse abstinet, hominem uerò, apostolorum nimirum & sacerdotem principem, accersiri iubet, qui eam enarret; quòd Christus, eximius ac primus fidelium magister, ecclesiastico magisterio Paulum committit, & Paulum illum, quem in tertium cælum rapere, & mirifica rerum ineffabilium reuelatione dignari constituerat: quis nunc contemnere ministerium illud audeat, uel quasi supernacuum præterire, cuius usum talibus documentis testatum facere Deus uoluit? ad summam, sine sincera uerbi diuini prædicatione, ac sacramentorum ex Christi instituto, & apostolorum explicatione uera ecclesia tam stare potest, quàm uiuet homo sine anima. Dei siquidem uerbo illuminamur, sacramentis regeneramur, nutrimur, sustentamur, & perficimur; utroque tãdem, sacramentorum scilicet & uerbi usu, fides nostra roboratur, ac persenerat. Verùm quòd hæ duæ res mirum in modum fidelium communicate necessariæ primæ, particulares, certæque notæ sint ueræ & catholicæ ecclesiæ, ut dixi lector, scripturæ, & sanctis, atque experientiæ ipsi omnino repugnat. sed quia magis, quàm initiò instituerams, in commendando prædicationis diuini uerbi ministerio, re quidem nobis pergrata, detenti sumus, hîc dicendi finem faciemus, quò lectoris animum expeditiorem ad ea, quæ iam proposuimus, scitu, ni fallor, dignissima, reddamus, ac præparemus. Act. 10. & 9.

Scripturis sacris, sanctorum testimoniis, atque ipsa experientia probatur, sinceram uerbi Dei prædicationem & legitimum sacramentorum usum non esse primas, neque certas ueræ ecclesiæ notas. Cap. V.

IXIMVS lector, scripturas sanctas non nos permittere in hac parte Caluino consentire. quod ita uerum est, ut longiores moras nos hîc trahere res ipsa non sinat. nam si ex scripturis, & sanctis, atque adeò ipsa experientia didicimus hæreticos omnes, quotquot ecclesiasticam unitatem scindere sunt ausi, non aliis ab his notis ueram & legitimam ecclesiam se possidere contendisse, ac nunc contendere, quàm quòd diuinum uerbum in suo splendore ac nitore penes se retineant; quòd sacramentorum legis gratiæ fidi custodes ipsi persenerent, neque alius sit eorum usus, quàm qui suis in ecclesiis custoditur: profectò nimis uniuersales, incertæ, ac uagæ præfatæ duæ notæ relinquentur. cumque nulla penè fuerit hæreticorum conspiratio, neque nunc existat, quæ ista signa suæ ecclesiæ non tribuat & arroget, certè ad errorem suum fouendũ materiam non mediocrem istis notis suppeditabitur: qui postquam uiderint non paucioribus scripturæ locis suam hæresim confirmari, nec minùs apparenter contraria testimonia dissolui, se ueros ac legitimos fidei Christianæ successores & hæredes, cõtempta antiquitate, iactantes uolitabunt. sed rem ipsam ingrediamur. Nullus est illustrior locus, nec splendidiùs alio ornari potest hæc ueritas, quàm illo diui Petri in secunda sua canonica. 2. Pet. 3.
Carissimus, inquit, frater noster Paulus secundum datam sibi à Deo sapientiam scripsit uobis. sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suã ipsorum perditionem. O rem nimiùm ponderandã Ioannes, uix scripturæ sanctæ editæ erant, uix in hominum manus uenire inceperant, & iam hominum quorundam stulta peruersitas eis iniquè abutebatur. atque quibus ecclesiam ueram firmari, scripturis scilicet sanctis, apostoli tota animi cogitatione curabant, isti uidelicet noui interpretes eisdem ipsam extinguere, ac funditus euertere, & in eius locum suam substituere, ac sup-

ponere moliebantur. adde, quòd à tanto scelere non deterrebantur, etiam si scirent, uiuere adhuc apostolum Paulum, qui suæ scripturæ rationem, sensum, & intelligentiam quotidie reddebat. tanta est quorundam sceleratorum hominum arrogantia & peruicacia cum ignoratione summa coniuncta. Singulare etiam ac præclarum in rem hanc exemplum est, quod apud ipsum eundem Paulum in actis apostolicis legimus. Attendite, ait, uobis, & uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus episcopos posuit, regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. ego scio, quoniā intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in uos, non parcentes gregi: & ex uobis ipsis exurgent uiri loquentes peruersa, ut abducant discipulos post se. Vide Caluine decessionem ab ecclesia uera, intuere peruersam scripturarum interpretationem, considera nouis istis magistris non defuturos discipulos; qui si opus fore intellexerint, sanguine etiam, non scripturis, tantùm suorum magistrorum apostolarum, atque suæ ecclesiæ ueritatem confirmabunt. Obliuisci non possum hoc in loco eximij illius uaticinij Christi domini apud Marcum. Videte, ait, ne quis nos seducat. multi enim uenient in nomine meo dicentes, quia ego sum: & multos seducēt. & nūc si quis uobis dixerit, Ecce hîc est Christus, ecce illic, ne credideritis. exurgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos. uos ergo uidete, ecce prædixi uobis omnia. Quid, quæso, est Caluine, Ecce hîc est Christus, ecce illic, nisi ex scripturis sanctis Christi spiritu dictatis niti quosdam trahere uniuersam ecclesiam ad singulares suos conuenticulos? sed quid nos monet custodiæ nostræ præfectus angelus? Videte, inquit, ne quis nos his uerbis seducat. & apud alium euangelistam, Si dixerint uobis, Ecce in deserto est: nolite exire. Ecce in penetralibus: nolite credere. quæ certè uerba de hæreticis, iactantibus scripturas, quibus probent purum ac sinçerum Christianismum penes se asseruari, intelligenda esse Origenes diligenter aduertit. In hunc præcipuè finem Paulus dixit, opertum esse euangelium nostrum in his, qui percunt, & in quibus Deus huius sæculi excæcauit mentes, ut non fulgeat illuminatio euangelij gloriæ Christi. id uerò non ob infideles tantùm dixit, qui euangelio aperto Marte contradicebant, sed propter quosdam homines, de quibus non longè antè sic fuerat locutus, non enim sumus sicut plurimi, adulterantes uerbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur. nec dubium est, quin eadem etiam ratione apostolus Iudas ingenti spiritus amaritudine queratur istiusmodi errantia sidera suas confusiones ex scripturis despumare, se ipsos pascere, in his, quæ norunt, corrumpi, murmuratores querulos, non semetipsos fidei antiquæ ecclesiæ, sed contrà magis ecclesiam suæ fidei superædificare. Sed nolo enumeratione persequi, quæ nunquam finienda foret. pleni enim sunt diuini auctores his admonitionibus, quæ nos admonent solitos esse hæreticos ex scripturis aduersum ueram & catholicam ecclesiam agere, sicut olim falsi quidam prophetæ fecisse leguntur, Dei uerbum ostentantes, cùm eos dominus nunquam misisset.

Act. 20. — Marc. 13. — Matth. 24. — 2. Corin. 4. — 2. Corin. 2. — Iuda c. uno. — Ierem. 14. 23. 27. — Ezech. 13.

Sed hoc ipsum probare ex his sanctis, qui apostolos sunt secuti, & qui contra hæreticos ueræ fidei ac legitimæ ecclesiæ hostes scripserunt, perfacile erit. omnes enim ad unum, quotquot legas, cunctis hæreticis id tribuisse intuebere lector, ut nimirum contra catholicos puræ prædicationis uerbi Dei titulo se munirēt, & de legitimo sacramentorū usu non mediocriter nobis insultarent, ac proinde Christianæ ecclesiæ nomen & titulum ad se tantùm pertinere detrahere contumaciter decertarent. cùm autem mira esset inter eos, qui se à ueræ religionis & pietatis cultu unitate separassent, dissensio, neq; minore odio se inuicem dissectæ illæ ecclesiæ prosequerentur, quàm uniuersalem, à qua se præsciderant: quælibet tamen earum gloriosum nomen catholicæ uidelicet ecclesiæ sibi proprium uendicabat, productis scripturis, examinatis prophetis, lege, psalmis, Christo, atque apostolis; ac sub unaquaque scripturæ littera suam ecclesiam delitescentem intueri se simulabant. si uerò contra ipsos à catholicis aliquot loci producebantur, statim non sic esse interpretandos, sicut antiquitati uisum fuerat, noua scilicet luce perfusi prophetæ noui, omnis pudoris rupris repagulis, uociferabantur. atque cùm una sit sancta, catholica, & apostolica ecclesia, sicut una esse in nobis omnibus fides debet, unum baptisma, unus mediator, seu redemptor, & unus Deus; tot profectò ecclesias nimiùm discordes mundus uidebat, quot erant hominum, immo dixerim uerius, dæ-

moniorum,

moniorum, commenta. Hæc autem eò confidentiùs loquimur studiose lector, quò securiùs credimus antiquorum patrum cōmentarios legisse te, quos illi fidei zelo, & summo animi candore, atque integro erga ecclesiam amore, cælesti sapientia refertissimos nobis suis posteris reliquerunt, uigilias quidem Crassi patrimonio, & cunctis opibus anteferendas. ibi enim expressam intuebere nequitiæ hæreticorum ideam; qui cùm longè à uero aberrent, ueti tamen & soli catholici haberi impudenter à ceteris postulant. hoc omnibus hæreticis commune esse dicit Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum, & alibi; hoc Iustinus martyr; hoc Hilarius libro uno cōtra hæreses, & libris duodecim de trinitate; hoc Epiphanius; hoc Augustinus libro de hæresibus ad Quod uult Deum, & contra Faustum, contra Donatistas maximè & alios; hoc Vincentius Lirinensis toto illo uerè aureo libello contra profanas hæreticorum nouitates; hoc Primasius totis tribus libris; hoc noster Isidorus Hispalensis; hoc Genadius, ad Gelasium papam scribens; hoc Origenes insuper contra Celsium; hoc Irænęus aduersus hæreses Valentini, & similium; hoc Cyrillus Alexandrinus libro de fide ad Petrum, & libro de fide ad Theodosium; hoc Cyprianus libro de uirginitate, libro de gratia Dei ad Donatum, libro de lapsis, libro ad Antonianum de Nouato, & eius erroribus; hoc Athanasius in Arrium; hoc illuminatissimus illæ cæcus Alexandrinus Didymus libro uno de spiritū sancto, & duobus aliis contra Arrianos; hoc Ambrosius libro de fide ad Gratianum, & libro cōtra Auxentium; hoc Basilius Cæsariensis libro de spiritu sancto, & altero in Eunomium; hoc Gregorius Nazianzenus, qui cognominatur uulgò Theologus contra Eunomium; hoc Hieronymus contra Pelagianos, contra Heluidium, Vigilantium, Luciferianos, Iouinianum, atque alios; hoc Bernardus contra sui sæculi exortas hæreses. in summa ab omnibus his, quotquot legimus, illustribus hæresum atque errorum extirpatoribus, nihil ita certum colligere potuimus, quàm in hanc unam rem totos neruos homines istos intendisse, ut si quo pacto apud se ueram esse ecclesiam & Christi regnum sub suis principibus sartum tectum custodiri, multitudine scripturarum aliis persuaderent, criminantes apud alios nullum esse Dei regno locum relictum, quippe qui ipsius uerbum non pro dignitate purè ac sincerè tractarent: sic ludebant in ecclesiam olim discipuli Simonis magi, sic Nicolaitæ, sic Menander, sic Saturnillus, sic Basilides, sic Valentinus, sic Caiani, sic Autitactæ, Peratæ, Monimi; Hermogenes, Tatianus, Seuerus, Bardesanes, Cerdon, Marcion, Apelles, Ebion, Nazoræi, Cherinthus, Paulus Samosathenus, Luciferiani, Priscilliani, Eutyches, Montani, Nouatus, Sabellius, Arrius, Eudorius, Eunomius, Macedonius, Donatus, Apollinaris, Nestorius, Photinus, Heluidius, Manichæus, Iouinianus, Pelagius, atq; alij; quorum nomina, quæ hîc ipse silentio transibo, æternæ mortis codex complicata atque inuoluta apud se in perpetuum seruabit. Igitur Caluine, quoniam isti, quos annumerauimus, hæretici, non aliam notam certiorem regni Dei, quæ est ecclesia, quàm puram diuini uerbi prædicationem arbitrati, tot orbi dederunt ecclesias, quot noua dogmata contra ueterem & orthodoxam patrum successionem suscitarunt. & quid mirum? unusquisque priuatam diuini eloquij intelligentiam, communi omnium sæculorum postponi ægrè ferens, maluit ecclesiæ totius pondus ad se trahere, quàm se ipsum tanto ædificio uiti. dum etiam auctores nostri orthodoxi nobis referunt propè semper hæreticos ex scripturis bellum intulisse ecclesiæ, nos profectò monent prima & particularia signa certissima ecclesiæ ueræ, post quæ non sit prior nota desideranda, nullo pacto puram prædicationem uerbi Dei esse, cùm scripturas sanctas hæretici ipsi nobiscum communes habeant, nec minùs, quàm catholici, immo uehementiùs de earum uera interpretatione se certos esse, tenaciter proclamarent. neque credo, quòd tam facilè solis scripturis uicisset hactenus ueritas, nisi diceremus, quòd eis adiuncta foret antiquitas, ecclesiasticaque successio. Verùm de hoc paulò pòst.

NON FORE iam difficile cuiquam arbitramur ipsum intelligere ex his malis, quæ modò experimur in ecclesia, ea omnia, quæ antiqui patres suis sæculis contigisse referunt, nostro nempe accidisse: uniuersale esse nouis istis prophetis ecclesiæ nomen ad se rapere, sola priuati quadam spiritus certitudine suffulti, qua sibi certò persuadent omnem ueritatem ad autem eis Deum loqui: ac proinde modis omnibus conantur eas tātùm notas legitimæ ecclesiæ nobis obtrudere, quæ omnibus ipsorum sectis conuenire

 possint,

possint, & nulla sit, quæ istorum signorum titulo non se contra aliam munire queat. Nunquam Christianus orbis, quantum ex nostrorum patrum monumentis licet colligere, tam exitialibus horrendisque contra ecclesiam bellis arsit, quàm istis nostris miserabilibus temporibus omnia incendi, & inflammari coràm uidemus. ut mihi penè uideantur, qui nunc nos premunt, ex omnium cineribus exorti omnium illorum personam simul agere. omitto Lutherum, qui primus bellum patriæ cœpit inferre; secuti sunt, qui perficerent, noui uidelicet Adamitæ, Munzeriani, & communia habentes, atque condormientes, Gorgiani, Dauidici, Memnomitæ, Tropistæ, Adessenarij, Methamorphistæ, Iscariotistæ, Neutrales, Ichonoclastæ, Antidæmoniaci, Amsdorffiani, Inuisibiles, Maioristæ, Pænitenriarij, noui Pelagiani, Syncretizantes, Manichæi, Sabbatharij, Clācularij, Manifestarij, dæmoniaci Stebleri, significatiui Tropistæ, Energici, Arrhabonarij, Spirituales, Antinomi, noui Samosathenses, Adiaphoristæ, Antyuelfeldiani, Antosiandrini, Anticaluiniani, Manusimpositorij, Bisactamentales, Trisacramentales, Tetrasacramentales, Lutherocaluiniani, Amnetistæ, Mediosandrini, Suenfoldiani, Osiandrini, Stancariani, Antistancariani, Anabaptistæ, multæque aliæ istorum hominum sectæ, tam inter se contrariæ, quàm omnes in unam sanctam, catholicam, & apostolicam ecclesiam conspirarunt. O bone Deus, in quænam seruasti nos tempora, ut istæc blaspema sustineamus? eheu condicionem huius tēporis, omnis apostolorum doctrina profanatur, omnis pulchritudo euertitur, unitas scinditur, sancta illa nostrorum maiorū uetustas proculcatur. huc accedit, quòd earum factiosarū dissensionum auctores & propugnatores magna omnes animi contentione suum quisque, quoad fingere libuit, dogma, ut ut fœdum & absurdū, euangelij tamen titulo insignire audent, quò incautioribus fucum faciant; nec ueriti sunt priscam sibi etiam puriotis ac ueteris ecclesiæ doctrinam asserere, patrum item uetustissimorū suffragio præiudicatam iactitare, ac pro ipso denique euangelio mundo isti cæcutienti & deliranti iam pridem præ senio uenditare, atque obtrudere. hinc illæ cacodæmonis artes, hinc illi diaboli doli, euangelio nimirum titulo imperitis homunculis priscas illas non minùs horrēdas, quàm mendaces hæreses propinare, quos, quò magis noceant, sicut uenenum melle delibutum, piæ ac ueræ doctrinæ euangeliique pallio uestit. Sed iam nulla ratione constare posse probemus, ut inter tot tam falsi nominis scientias, nerasque heterodidascalias & doctrinas ab apostolorum euangelio non modò uarias, sed plus etiam, quàm diametro toto dissidentes, pura uerbi Dei prædicatio, ac sacramentorum ex Christi institutione usus signa sint certa ueræ & unicæ ecclesiæ. atque uelim, ut hîc mihi Caluinus respondeat, num omnes istæ factiosæ dissensiones iustè ecclesiæ illustre nomen sibi uendicent, an nullæ, uel certè non omnes, sed una. non puto, quòd dicet in istis simul apparere ueræ ecclesiæ faciem oculis nostris conspicuam. ubi enim tanta discordia uiget tum in enarrandis sacris scripturis, tum in numero ipso & ministerio sacramentorum rectè constituendo, certè fieri nequit, ut in omnibus istis conuentibus uerè prædicetur Dei uerbum, nec rite sacramenta ministrentur, ac proinde intelligi non potest ueram esse ecclesiam, quæ tam sibi mutuò contradicentibus partibus coagmentata atque constructa sit. omitto, quòd passim & uulgò sibi inuicem euangelici isti hæresis notam inurunt, & alter alteri exitiosam coniurationem obiectat, ac de errore intolerabili notatur, & accusatur. quæ quidem omnia ueræ ecclesiæ non magis conuenire possunt, quàm quæ maximè ei repugnant. Non ergo omnes isti conuentus Dei ecclesiæ elogio gaudebunt. bene sanè. neque uerò dicemus Caluine nullam nunc in terris ecclesiam perseuerare: absit enim, ut sentiamus intermori eam potuisse, quæ Christi manu sustinetur, quæ sponsi sui præsidio armatur, quæ tandem Dei uirtute roboratur. stabit illa, ut omnes nos fateri ipsa ueritas cogit, supra omnem mundi gloriam sublimis, supra mundi potestatem

Psal. 2. Isaia 11. Dan. 2. inuicta; quippe quæ non hominis, sed Dei uiuentis est ædificatio. regnabit in ea Christus in æternum, quem pater regem constituit, ut à mari usque in mare dominetur, & à fluminibus usque ad terminos orbis terrarum: & sic quidem dominetur, ut totam terram cum ferreo suo atque æreo robore, cum splendore aureo, & argenteo, sola oris sui uirga percussam non secus comminuat, quàm uascula figulina; quemadmodum de magnificentia regni sui uaticinati sunt prophetæ. ardebunt in rubum hunc omnium dæmoniorum odia, ipsius absumendi & extinguendi desiderio ac cupiditate. Sed ne omnes

istiusmodi

istiusmodi flammæ ardore conflagraremus, ne'ue rubus totus consumeretur, sui sanguinis profusione prouidere Dei filius non horruit, neque dubitauit. commoueri poterunt montes, contremiscent sæpe colles; diuinum tamen fœdus fixum, ratum, stabile, atque perpetuum esse oportet. hoc est illud fundamentum, quod firmum & inconcussum stare Paulus prædixit; hoc illud Dei consilium & opus, quod, ut eleganter & uerè ad Israeliticum populum locutus est Gamaliel, dissoluere nemo ualeat, nec ei iure contradicere ullus posit. uiuit igitur uera ecclesia, uixit, atque uiuet quoad regnabit Christus ad patris sui dexterā. De hoc certè optimè inter nos conuenit. Iam quæro ulterius, Quæ istarum illa sit ecclesia? nostra hæc, an aliqua uestrarum non hîc urgebo. respondebis, Vbicunque Dei uerbum sincerè prædicari, atque audiri, ubi sacramenta ex Dei instituto administrari uideris; ibi ueram esse Dei ecclesiam nullo modo ambigendum tibi erit. bene tu doces, sed ego non adhuc quiesco. quis ignoret ueram eam esse ecclesiam, in qua uera, puraque pietas, doctrina, & fides uiget? quis rem tam notam, usque eò erit stupidus, ut in discrimen reuocare uelit? de quo ego te percunctor, non est, an uiuat ecclesia, & an ea sit, quæ uera de Deo & Christo, de fide, de sacramentis, ac de tota nostra religione optimè sentit; sed quænam hæc sit, tam uerax in prædicando, tam constans in credendo, tam expeditè diuino imperio obediens? nostri prædicant, uestri similiter, Lutherani similiter, Anabaptistæ similiter, ceteræque factiones: omnes sacramentis sanctis utimur: in quo ergo dignoscetur, quæ sit ecclesia sinceriùs, & ueriùs Dei uerbum tractans, ac magis ex Christi instituto sacramenta ministrans? utique respondebis, ex scripturis id constare. atqui Caluine, omnes scripturas profitemur, omnes ex scripturis disceptamus, omnes contrariis scripturis respondemus: immo ut iam olim de Arrianis dixit Vinc. Lirinensis, hæretici non pauciores, sed plures scripturæ locos proferebant, quàm catholici: atq; eos, quos orthodoxi patres producebant, subtiliter, malè tamē interpretabantur. an non uerum est, quod sæpe audiuimus, mendaces hæreses, falsasque opiniones interdum in medullis ac uisceribus quorundam firmiùs hærere, quàm sinceras ueritates? an non malo nostro experimur? diuina scriptura non minùs, quàm Lesbia, ut dicitur, regula quosdam olim usos, & hodie, proh dolor, uti? si iam nihil restat ulteriùs, quò sit nobis procedendum, si hic status est ac finis quæstionis de uera ecclesia, nempe scripturæ pura interpretatio; quis, rogo te, hæreticorum, non dico tā-tùm, nostræ ætatis, sed omnium sæculorum, non iam de nobis duobus triumphos suos aget? missos facio phanaticos non nullos, qui scripturæ sanctæ erant iniuriosi, porci stolidissimi, nugatores, somniantes, rudes, atque penitus amentes; uenio ad eos, qui in scripturis se exercent, ac de scripturis gloriantur. Quis non dicet apud se germaniùs enarrari diuinum uerbum? quis non suæ conspirationi erit Gnato? ò Caluine quantam, ut uideo, fenestram iniquis hominum commentis patefacis, cogitandi, sentiendi, atq; loquendi de Deo ut lubet, ut magis placet, modò rationes non desint non nullis locis scripturæ suffultæ ad omne tui animi desiderium cohonestandum. certè, ut uno uerbo dicam, si in puram enarrationem scripturæ ultima debet fieri resolutio ueræ ecclesiæ cognoscendæ, atque in legitimum sacramentorum usum, & hæc omnia à sola scriptura sunt exigenda, oculos clausos ultro tenentes andabatarum more in tenebris continuò pugnabimus: cumque diu certauerimus, non quàm antea minùs incerta, dubia, suspiciosa, cuncta nostra erunt.

Exod. 3. Hieron. ad Fabiol. Iesa. 59. 2.Tim. 2. Act. 5.

Sacerdotum, Romanorum præcipuè pontificum, continuatam successionem, certissimam esse notam ueræ ecclesiæ, sanctorum testimoniis probatur, & optimis rationibus conuincitur. Cap. VI.

ENIMVERO de ecclesiæ certo signo ac perpetua nota, quæ sub iudicium nostrum optimè posit cadere, quale iudicium facere conueniat, ex superioribus iam liquere existimo. cùm enim ad ecclesiasticum magisterium, non ad priuati alicuius hominis sensum, tanquam ad ueram amusim, fidem suam semper composuerit ecclesia, hinc nimirum nascitur nobis, atque nota efficitur ipsius ecclesiæ facies. ubi enim communis

uiget

uiget euangelicæ legis cathedra, quam sacerdotio semper annexam intelleximus, & cum sacerdotum auctoritate ac præstantia coniunctam esse nouimus; ubi continuata regnat pastorum, Romanorum potissimùm, usque ad præsentem sacerdotem successio legitima: ibi profectò quidem Dei uerbum candidè prædicatur; ibi sacramenta ex Christi instituto & apostolorum traditionibus administrantur; ibi antiquitas, nouitate reiecta, semper uincit, semper immota perseuerat, atque regnat; ibi catholicæ nomen retinetur; ibi tandem Dei ecclesiam esse nullo modo ambigere cuiquam hominum licebit. Hanc notam agnoscendæ ecclesiæ tradit Clemens Romanus, dum nos monet, ut scilicet cùm Dei lex legitur, ueram illius intelligentiam ab eo discamus, qui eam à maioribus, & à Dei sacerdotibus, quorum muneris id sit, sibi traditam seruat. tanti refert illis antiquis sacerdotibus & legitimis magistris ac nostris pastoribus ueris assentiri. hoc signũ ueræ cùm doctrinæ, tum ecclesiæ agnoscendæ commendant Gregorius Nazianzenus & Basilius Magnus, præcipui Græcorũ theologi; de quibus in historia ecclesiastica Rufinus scribit, quòd uerbi Dei intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ab antiquioribus sacerdotibus quiduis postulabant, quòd ipsos ex ecclesiastica successione eã intelligendi regulã suscepisse constaret. hac nota distinxit ueram ecclesiam & apostolicam à Valerini & similium iniqua coniuratione Irenæus; qui usque ad Eleutherium, 12 loco à Petro episcopatum Romanum habentem, summorum pontificum catalogũ texens, inquit, Hac ordinatione ac successione, ea, quæ est ab apostolis in ecclesia traditio, & ueritatis præconatio, peruenit usq; ad nos. hæc est plenissima ostensio, unam & eandẽ uiuificatricem fidẽ esse, quæ ab apostolis usq; nũc sit conseruata & tradita in ueritate. quæ sanè successio multò maioris auctoritatis, & fidelioris ueritatis testis est, quàm Valentinus, & Marcion, & reliqui, qui sunt peruersæ sententiæ. idem candidus auctor capite quarto eiusdem libri, Tantæ igitur ostensiones cùm hæ sint, non oportet apud alios quærere ueritatem, quam facile est ab ecclesia per successiones episcoporum sumere, cùm apostoli, quasi in depositorium diues, plenissimè in eam omnia contulerint, quæ sunt ueritatis, uti omnis, quicunque uelit, sumat ex ea potum uitæ. hæc est enim uitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos; quæ autem sunt ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere ueritatis traditionem. & post multa, quæ cum nostris temporibus unicè conueniunt, ait hac successione continua non se tueri posse hæreticos. Ante Valentinum, inquit, non fuerunt, qui sunt à Valentino; neque ante Marcionem erant, qui sunt à Marcione; neque omnino erant aliqui sensus maligni antè, quàm imitatores & inuentores peruersitatis eorum isti fierent. Valentinus sub Hygino Romam uenit, sub Pio creuit, & prorogauit tempus usque ad Anicetum. Cerdon similiter sub Hygino, cui Marcion successit, & inualuit sub Aniceto decimum locum episcopatus continente. reliqui uerò, qui uocantur Gnostici, à Menandro, Simonis discipulo, accipientes initia, unusquisque eorum, cuius participatus est sententiæ, eius & pater, & antistes apparuit, omnes autem hi multò posteriùs, mediantibus iam ecclesiæ temporibus, insurrexerunt in suam apostasiam. idem auctor libro eiusdem operis quarto cap. 45 sic habet, Vbi igitur tales (ueros scilicet uerbi Dei prædicatores) inueniat aliquis, Paulus docens, ostendit: Posuit Deus in ecclesia primò apostolos, secũdò prophetas, tertiò doctores. ubi igitur charismata domini posita sunt, ibi discere oportet ueritatem, apud quos est ea, quæ est ab apostolis ecclesiæ successio; & id, quod est sanum & irreprobabile, sermonis constat. hi enim & eam, quæ est in unum Deum, qui fecit omnia, fidem nostrã custodiunt; & eam, quæ est in filium Dei dilectionem, adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit: & scripturas sine periculo nobis exponunt, neque Deum blasphemantes, neq; patriarchas exhonorantes, neq; prophetas contemnentes. idem cap. 63. eiusdem libri ait, Agnitio uera est apostolorum doctrina, & antiquus ecclesiæ status, in uniuerso mundo, & charactere corporis Christi secundum successiones episcoporum; quibus illi eam, quæ in unoquoque loco est, ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit usq; ad nos custodita sine fictione, scripturarum tractatione plenissima, neque ablationem recipiens lectio sine falsatione, & secundum scripturas expositio legitima, & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod est pretiosius, quàm agnitio, gloriosius autem, quàm prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus

Clem. lib. 10. recog. epist. 5. Ruf. lib. 2 eccl. hist. c. 9. de Basil. & Gregor. Nazian.

Iren. lib. 3. aduers. hæres. c. 3. & 4.

rismatibus supereminens. Hactenus D. Irenæus. Et, ut breui multa dicam, egregius codex Irenæi non multis ille foliis constat; at quidem certè non possum uel unum uerbum apud eum auctorem ibi legere, quod præsentis huius nostri temporis ideam ante tot sæcula expressam non liceat intueri. ut non desinam lectorem pium pariter & doctũ, antiquitatisq; obseruatorẽ monere, ac per Christi uiscera uehementer obsecrare, obtestarique, ut hunc librum sæpe & sæpius peruoluat, auctoris fidem uelit imitari, ipsius obseruantiam in ecclesiam non dimittere studeat, certam denique notam ueræ & apostolicæ ecclesiæ toties occurrentem tenere curet. Sed ad alios patres est iã ueniendum.

Hac praeclara nota Tertullianus doctissimus legitimum fidelium conuentum à factiosis sectis interpungendum elegantissimè aduersus hæreses scribens sic docet, Edãt origines ecclesiarum suarum, euoluant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis uel apostolicis uiris, qui tamen cum apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorẽ. hoc enim modò ecclesiæ apostolicæ census suos referunt, sicut ecclesia Smyrnæorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem à Petro edit. proinde utique & ceteræ exhibent, quos, ab apostolis in episcopatum constitutos, apostolici seminis traduces habeant. confingant tale aliquid hæretici. Hactenus Tertull. Sed quid unum, aut alterũ eius libri locũ pro hac ueritate citamus? num quidquã aliud toto opere auctor contendit, quàm apud nos testatum, & maximè constitutum relinquere, non nisi penes ecclesiam legitimam & puram Dei uerbi interpretationem asseruari, quòd ea antiquitatem & præcedentium sacerdotum atque pastorum perpetuò cõtextam seriem unà cum doctrina, fide, ac traditionibus ueneretur, obseruet, atque sola retineat? scripturam sanctam ecclesiæ hortum festiuè appellat; hæreticos contrà prædones iniquos & grassatores, qui in alienam possessionem impetum faciant, & non legitimis dominis inferant, grauiter increpat & accusat; ecclesiam apostolorum hæredem eleganter nominat, quæ firmas habeat suæ hæreditatis origines, ipsam nimirum usque ad apostolos continentem successionem; istos uerò perditionis filios, exhæredes nominatim testamento suo scripsisse apertè commemorat. *Tertull. de præscr. hær.*

Origenem non est quòd nunc silentio prætereamus: sæpe enim eadem nota contra nostræ fidei hostes est usus. etenim is auctor, super Matthæum scribens, non semel huius notæ, ecclesiastici scilicet magisterij, mentionem honorificam facit. Quotiescunque, inquit, aduersus ea, quæ uniuersa obseruat Christi ecclesia, canonicas alioqui scripturas hæretici proferunt, uidentur nobis dicere, Ecce in domibus est Dei uerbum. sed illis credere non debemus, neque à paterna nostrorum sacerdotum doctrina, & ecclesiastica traditione exire. idem, cùm hæreticum diffinire uult, non alia differẽtia à ueris Christianis usus est in diffinitione sua, nisi quòd aliter de scripturis sentiat & loquatur, quàm habeat diffinitio traditionis ecclesiasticæ. idem in eodem opere uerbũ illud Christi, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi; quæcunque dixerint uobis, facite, secundum uerò opera eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. totum hoc ad nouæ legis sacerdotes atque doctores esse transferendum, docet, & explanat. Si uerò ab eo quæras, quare hoc non de legis gratiæ doctoribus eo loco fuerit expressum: respondet, Quia scilicet non dum erat tempus, præcepta legis ante passionis tempus manifestare. Sed reuertamur ad Latinos. *Orig. hom. 19. super Matth.* *Matth. 23.*

Divus item Cyprianus, postquam unam esse dixit catholicam ecclesiam per continuam sacerdotum à Petro & ab apostolis ad suum tempus successionem protractam, quæ nec diuidi, nec scindi possit, ne dum intermori, subiunxit hac una ratione ipsam à quibusuis confictis & simulatis coniurationibus esse dignoscendam. idem præclarus Christi confessor, dum contra Nouatianum acriter disputat, ita ingeniosè colligit, Quæ unà intus esse, (loquebatur porrò de uera & legitima ecclesia) & simul foris non potest. nam si apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit. quòd si apud Cornelium fuit, qui episcopo Fabiano optima ordinatione successit, Nouatianus in ecclesia non est. Vbi igitur optima seruabitur successio, ibi profectò necesse est, ut uera ecclesia habeatur. Verùm ratio ipsa postulat, ut non nihil de B. Hieronymo & Augustino hîc referamus, & an id quoque ipsi probauerint, atque eadem nota contra hæreticos, quibuscum contendebant, se defenderint, breuiter ostendere pergamus. *Cypr. l. 2. epist. 12. & l. 1. epist. 6.*

Hieron. contra Lucif.

Divvs cum primis Hieronymus, contra Luciferianos agens, in hæc præclara uerba prorumpit, In ea ecclesia nobis est permanendum, quæ ab apostolis fundata, usque in diem hanc durat: sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à domino Iesv Christo, sed à quoquam alio nuncupati, utputa Marcionitas, Valentinianos, Montenses, siue Campales; scito non ecclesiam, sed Antichristi esse synagogam. ex hoc enim ipso, quòd postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros apostolos prænuntiauit. Cetera huius excellentissimi doctoris testimonia in hanc rem, quæ plurima sunt, proferemus, cùm de Romanæ sedis primatu agemus. Augustinus similiter insigne hoc catholicæ ecclesiæ suis hostibus semper obiectat. Manichæos debellans dixit, In catholica ecclesia me tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit, usque ad præsentem episcopatum successio sacerdotum. idem contra eosdem, O infelix, inquit, anima cui te cōmittis? cur te non potiùs subdis euangelicæ auctoritati, tam fundatæ, tam stabilitæ, tanta gloria diuulgatæ, ab ipsis apostolorum temporibus usque ad hæc nostra per successiones legitimas commendatæ? idem Donatistas sic urget, Numerate sacerdotes uel ab ipsa Petri sede; & in ordine illo patrum, quis cui successit, uidete. ipsa est petra, quam non uincunt superbæ inferorum portæ. Sexcenta præterea eiusmodi testimonia ex eodem auctore cōtra Donatistas, & contra Parmenianum hæreticum etiam Donatistam, atque ex multis aliis locis proferre liceret nobis; uerùm hæc sufficiant, tum quòd ad ostendendam sancti uiri mentem hac in parte hæc, quæ protulimus, pro infinitis esse possunt; tum etiam quòd cùm de diui Petri ac Romani pontificis primatu cum Caluino, acerrimo ueritatis hoste, congrediemur, iterum Augustinum appellabimus, atque Mileuitanum Optatū.

Aug. cont. epist. Fundamēti c. 5. & cont. Faust. lib. 33. c. 19.

Vincētius Lirin. aduers. hæres.

Porrò si quæ de hoc negotio Vincentius Lirinensis paruo illo libello, eruditissimo tamen, quem aduersus hæreses ecclesiæ obtulit, hîc nos referre uellemus, totus penè liber esset transcribendus. quid enim ibi sanctus ille uir habet, quod ecclesiasticam hanc sacerdotum successionem non sapiat? quid ille dicit, quod in sacerdotalis magisterij laudem & æternam commendationem non cedat? quid docet, unde Romanæ cathedræ auctoritas uel minimas rimas pati posse uideatur, & non magis à tam iugi & perenni successione, à tam firma & cōstanti ueritate, à tam infracto in hostes Christi animo uehementer laudari, prædicari, æternisque præconiis celebrari? diuinis scripturis ueterem sacerdotum traditionem adiūgit, quam generalem & certissimam uiam esse dicit ad catholicæ fidei ueritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernendam. summopere ducit nobis esse curandum, ut scilicet in ipsa catholica ecclesia id omnes sentiamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus est creditum, prout ipsa uis nominis ac ratio declarat, quæ omnia uerè uniuersaliter comprehendit. sequendam primò uniuersitatem, id est, tenendam eam fidem, quam tota per terrarum orbem ecclesia confitetur; non esse deinde ab antiquitate recedendum, hoc est, ab iis sensibus, quos sanctos maiores ac patres nostros celebrasse manifestum est; cōsensionem nouissimè amandam, ut in ipsa uetustate, omnium uel re ipsa ferè omnium sacerdotum pariter & magistrorum diffinitiones & sentētias sectemur, ualidissimis productis exemplis Donatistarum, Arrianorum, Photini, Apollinaris, & aliorum grauiter confirmat. à nostris antiquis patribus egregiam nobis formam esse in errore Donati refellendo relictam ponderat, quemadmodum scilicet & deinceps bono more, unius aut certè paucorum uesaniæ uniuersorum sanitas ac prudentia anteferretur. utique si pro cælesti dogmate humanæ cogitationes introducantur, si bene fundata antiquitas scelesta nouitate subruatur, si superiorum instituta uiolentur, si scita patrum rescindantur, si maiorum diffinita conuellantur, si sese intra sacratæ atque incorruptæ uetustatis castissimos limites profanæ ac nouellæ libido non se contineat; profectò non minora mala nos passuros uir hic uerè doctus prænuntiat, quàm ab Arrianis ecclesiæ nostræ iam olim inflicta fuerint. apud hunc etiam auctorem præclara illa diui Ambrosij uerba leguntur, Seruemus præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate uiolemus. librum signatum illum propheticum non seniores, non potestates, non angeli, non archāgeli aperire ausi sunt; soli Christo explanandi eius prærogatiua seruata est. librum sacerdotalem quis nostrûm resignare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? quem qui resignari coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarunt: qui

uiolare

uiolare non auſi ſunt, confeſſores & martyres extiterunt. quomodo fidem eorum poſſumus denegare, quorum uictoriam prædicamus? prædicamus, inquam, ò uenerande Ambroſi, ait Vincentius, prædicamus planè, laudantesq́ue miramur. nam quis ille tam demens eſt, qui eos, etſi aſſequi non ualear, non exoptet ſequi, quos à defenſione fidei maiorum, nulla uis depulit, non minæ, non blandimenta, non uita, non mors, non palatium, non ſatellites, non imperator, non dæmones: quos, inquam, pro religioſæ uetuſtatis tenacitate tanto munere dominus dignos iudicauit, ut per eos proſtratas repararet eccleſias, extinctos ſpiritales populos uiuificaret, deiectas ſacerdotū coronas reponeret, nefarias illas nouellæ impietatis non litteras, ſed lituras, infuſo cælitus epiſcopis fidelium lacrymarum fonte deleret: uniuerſum poſtremò orbem ſæua repentinæ hæreſeos tempeſtate perculſum ad antiquam fidem à nouella perfidia, ad antiquam ſanitatem à nouitatis ueſania, ad antiquam lucem à nouitatis cæcitate reuocaret. neque enim fas erat, inquit ille, ut tanti ac tales uiri unius, aut duorum hominum errabundas, ſibiq́ue ipſis contrarias ſuſpiciones tam magno molimine aſſererent, aut uerò pro alicuius prouinciolæ temeraria quadam conſpiratione certarēt: ſed omnium ſanctæ eccleſiæ ſacerdotum, apoſtolicæ, & catholicæ, ueritates, decreta, & definita ſectantēs, maluerunt ſemetipſos, quàm uetuſtæ, ſacerdotalis, & eccleſiaſticæ fidem prodere. Sed quid ago lector? quò feror? non'ne ſtatueram nihil Vincentij attingere? uerum eſt, quod uulgò dici ſolet, in uberi argumento neminē eſſe, qui etſi truncus, aut fungus ſit, & non homo, celerem & exercitatā linguam non ſe habere ſentiat. te tamen lector oro, ut commemoratum librum breuem, elegantem, eruditum, exemplis plenum, Deo undique manantem memoria retinere cures, ne dum legere ac ſemper tuis manibus geſtare gaudeas. de me ipſo auſim affirmare, nunquam ad ipſius lectionem accedere, (quod facio ſedulò ac ſæpe) quin mihi cum iſtis nouis euangelicis corām & à præſentibus rem geri uideatur. nunquam uerò aliò ſpectat, quàm ut doceat ſacerdotum magiſterium, quod re uera eccleſiaſticū uocamus, antiqua ſucceſſione confirmatū, Lydium fore nobis lapidem, ad quem unum cùm fidei noſtræ dogmata, tum ipſas etiam ſcripturas diligenter examinemus; atque per eandem ſacerdotum in eccleſia ſucceſſionem, ueram & antiquam eccleſiam à temerariis conſpirationibus, à contrariis ſuſpicionibus, à nouella perfidia, à nouitatis ueſania, ab erroris demum cæcitate diſtinguere, diuidere, ac longo diſcrimine ſeparare nouerimus. Si igitur, ut ſemel finiam, hac nota, eccleſiaſtico ſcilicet magiſterio, uſus eſt contra Marcionem Tertullianus, contra Valentinum Irenæus, contra Nouatianos Cyprianus, contra Donatiſtas & Manichæos Auguſtinus, contra Luciferianos Hieronymus, contra hæreticos omnes Vincentius Lirinenſis; cur minùs nobis licebit eodem ſigno ueram eccleſiam contra Lutheranos, Zuinglianos, Anabaptiſtas defendere? ſi publicus omnium mortalium cum ipſa natura exortus uſus habet, ut legitima nimirum eorum, qui religioni cuiquam, aut doctrinæ præſunt, ſucceſſio in primis attendatur; ſi id ipſum in quauis uiuendi ratione ciuilis etiam prudentia ſtatuit, cur, à te magnopere peto, & quæſo, à religione noſtra, à republica noſtra tantum luminis, tantum ſplendoris, tantum certitudinis remouebimus? an quia ceteris non eſt præſtantior? an quia ceteris non eſt certior? an quia prior non eſt, quàm ipſa ſcriptura? an quia non mater ſcripturæ & intelligentiæ ipſius eſt? an quia non ſatis eſt, ut dicebat Auguſtinus, dum de baptiſmo paruulorum ageret, auctoritas matris eccleſiæ affirmet quidquam, ut pro cæleſti canone id ipſum habeatur? Num omnes eccleſiarum epiſcopi, aiebat Hieronymus contra peſſimum Vigilantium, non ſolùm ſacrilegi, ſed fatui ſunt, qui reliquias martyrum in ſerico & uaſe aureo portauere? num Romanus, inquit, ipſe pontifex ſacrilegus eſt, qui, non conſiderans ſcripturas, offert domino ſacrificia ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli ueneranda oſſa, & tumulos eorum arbitratur altaria Chriſti? Antiqui ſacerdotes anteceſſores noſtri, inquiebat Antiochenus Serapio apud Euſebium, de euangelio Petri loquens, Petrum & alios apoſtolos receperunt, ſicut Chriſtum: quæ autem ſub eorum nomine falſa ab aliis ſunt conſcripta, declinarunt, ueluti gnari eorum ſenſus, & diuinarum ſcripturarum intelligentiæ, ſcientes, quòd talia non ſunt nobis tradita.

Caluinianæ oppositiones, contra præfatam ueritatem ab eo excogitatæ, planè diluuntur; quæ ac qualis sit hæc sacerdotum successio legitima, declaratur; eam olim in Asia, Græcia, Aegypto, Africa uiguisse satis probatur; cathedram demum Petri semper ueritatem coluisse, à qua Caluinus recesserit, non obscurè significatur. Cap. VII.

X uetustis annalibus, quid olim in Italia, in Gallia, in Hispania fuerit, obseruatum, lector Christiane, copiosè produximus; à sanctisillis uiris, qui sana doctrina excitarunt, fundaruntque ecclesias, & doctrinã ipsam, atque ecclesiæ ædificationem suo sanguine stabilierunt, nostram nos originem ducere palàm ostendimus; ecclesiam item sic & spiritualibus donis, & martyrum sanguine consecratam, perpetua episcoporum successione apud nos conseruati probauimus; commemorauimus, quanti hanc successionem fecerint Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Origenes, Augustinus, Hieronymus, & alij auctores, mea quidem sententia, haud contemnendi; immo quorum unumquenq; mille Caluinis, Oecolampadiis, Zuingliis, Seruetis, atque similis farinæ hominibus anteferre debeamus: quid autem ad hæc iste respondeat, diligentissimè, à te maximopere

Consideratio prima Cal. lib. 4. c. 2. sect. 2. quæso lector, perpendamus. *Quàm friuola sint ista & planè ludicra, faciam, ut nullo negotió intelligant ij, qui mecum ea paululùm expendere uolent. equidem eos quoque hortarer, ut huc animo seriò aduerterent, si quid docendo proficere apud eos posse confiderem. Primùm ab illis quæro, cur non Africam citent, & Aegyptum, & totam Asiam? nempe quia in omnibus illis regionibus desit sacra hæc episcoporum successio, cuius beneficio se ecclesias retinuisse gloriantur. Eò igitur recidunt, se ideo ueram habere ecclesiam, quia ex quo esse cœpit, non fuerit episcopis destituta: perpetua enim serie alios aliis successisse. Sed quid si Græciam illis regeram?* hoc unum quidem certè tibi semper propositum est Caluine, ut scilicet omissa penitus ueritatis ratione, quacunque possis uia, rem tuam agas. primùm sic patres illos, quos produximus, præteris, ut indignos eos æstimare sis uisus, quibus apud tuos istos uiros bonos, & ueri studiosos uel uerbum unum responderes. tantum abest, ut eis uelis studio obsequi, atque ipsorum sententiis unquam stare decreueris. Ecquis, dices, non grauabitur exædificare id opus, quod semel construere instituit? Deinde quid nobis

Consideratio 2. obiicis Asiam, Aegyptum, & Africam, qui de Romanæ potissimùm ecclesiæ legitima usque ad nos successione locuti sumus, quæ uerum magisterium apud se continenter retinuit, quemadmodum referunt iidem ipsi magistri, qnos suprà recensuimus? Si ordo

Aug. cit. Donat. epist. 30. sibi episcoporum succedentium, inquit Augustinus contra Donatistas, considerandus est; quantò certiùs & uerè salubriter ab ipso Petro numeramus? cui totius ecclesiæ figuram gerenti dominus ait, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ in-

Tertull. de præsc. pag. 109. ferorum non uincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, &c. Age iam, qui uoles curiositatem exercere, Tertullianus ait, in negotio salutis tuæ; percurre ecclesias apostolicas. si Italiæ adiiceris, Romam habes, unde nobis quoque auctoritas præstò est statuta. felix ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profu-

Optat. lib. 2. cont. Parm. derunt. Si ignoras, inquit Mileuitanus Optatus contra Parmenianum Donatistam, disce; ignorantia tibi ascribi non potest, sciente te, Petro in urbe Roma primò cathedram episcopalem esse collatam; in qua sederit omnium apostolorum caput ipse Petrus, inde Cephas appellatus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri apostoli singulas sibi quisque defenderent: ut iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergo in cathedra unica, quæ est

Consideratio 3. prima de dotibus, sedit prior Petrus, cui successit Linus, &c. ubi etiam hic auctor pulchra usus similitudine dixit in Romanam ecclesiam ceteras consentire non aliter, quàm soleant digiti in unam manum conuenire. Ad hæc istud, quod tu in Asia, Aegypto, non nullisque aliis prouinciis sacerdotum successionem cessasse ponderas, multò te

elegantiùs

elegantiùs iam olim fecerunt sancti, sed longè alio animo ab isto tuo. ò rem omni consideratione dignam, unde tu Caluine perditum iri arbitratis sacerdotum magisterium, quòd simul Romanam celsitudinem funditus euellas; inde eximij illi patres apostolicam hanc sucessionem à Petro usque ad præsentem Romanum episcopum confirmatam, ac corroboraram esse non sine ratione cêsent. Postremò, ut de omni sacerdotum sucessione loquamur, uide quàm te tuis armis feriam. tu dicis, *In omnibus his regionibus desiit sacra hæc episcoporum successio, cuius beneficio se ecclesias retinuisse gloriantur:* immo uetò quàm diu in ipsis regionibus seruata est hæc legitima successio, de qua sermonem hactenus fecimus; tam diu catholica fides, & ecclesiæ nomen apud ipsos mansit. quid te simulas morionem, stultum, non capientem neque uerba, neque sensum nostrum homo uafer? num, quando nos continuam sacerdotum successionem citamus, dicere intendimus, ut tu iniquè interpreraris, ideo nos ueram habere ecclesiam, quia regiones nostræ ea sacerdotum successione destirui non possint? non argumentamur à perpetua successione prouinciarum, sed à doctrina, quæ habita est, cùm in eis regionibus ea legitima successio uigeret. cumque hæc nostra fides eadem sit omnino cum religione, quæ olim in Asia, Africa, Aegypto, & Græcia colebatur; atque illa in apostolos & Christum recto tramite deuoluatur; & sic in sæculi consummationem fore superstitem firmiter credamus: non possumus hac legitima episcoporum successione nos semper non tueri. Nihil igitur auctoritatis antiquæ doctrinæ, quæ uiguit aliquando in Asia, detrahitur, quòd postmodum ea successio quoquo pacto præscissa fuerit. num quia Africam penè totam barbarica gens Christiana pietate & fide spoliauit, sacerdotibusque priuauit: ideo existimare licebit, simul ab antiquis patribus hæreditariam successionem, quam ab apostolis, atque Christo ipso apud se depositam habuerunt, quàm diu religio uixit, ui aut furto fuisse sublatam? hæc, inquam, successio finibus prouinciarum alligara non est, sicut nec fides; modò per legitimos pastore sibi succedentes ea recipiatur. Verùm si unius Romanæ ecclesiæ, cuius fides nunquam peribit, legitima successio proferatur, satis superque Caluini argumento fecerimus. hac similiter ratione nullo labore à sequenti istius captione nos expedire poterimus: ait enim, *Quæro igitur ab ipsis iterum, cur apud Græcos periisse ecclesiam dicant, apud quos nunquã interrupta fuit illa episcoporũ successio, eorum opinione, unica ecclesiæ custos & conseruatrix. Græcos faciunt schismaticos:* nõ nos facimus, sed ipsi, dum à sede Petri desciuerunt, & dũ simul Christi ueritatem, quam à patribus per manus acceperunt, in qua Rom. sedis obseruantia bonum locũ obtinebat, saluam & incorruptam ipsi non retinuerunt, nec in ea, quæ fuit olim suorum patrũ, fide permanserunt, se ipsos tanto priuilegio priuarunt. cumq; etiã apud eos multi patriarchæ, & imperatores hæretici, & seditiosi homines suborti sint; ipsis porrò religionem administrantibus legitima illa successio catholicorum episcoporum interrupta seruari non potuit: quamuis ea, quam uidemus, apud ipsos patriarcharum & episcoporum continuatio floreret. Constantinopoli sederunt hi, Macedonius, Acacius, Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus, Anastasius, & alij: Ierosolymis uerò Ioannes Origenista, Sallustius, Arsenius, Heraclius, Hilarius: Antiochiæ, Paulus Samosathenus, Eulalius, Euzoius, Ioannes Domnus, Petrus Gnaphæus, Macharius. non enim de quauis episcoporum successione hîc tractamus, sed de legitima, quæ ab apostolis, Petro potissimùm & eius cathedra, originẽ suam trahit. Magnus Basilius, Cæsareæ Cappadociæ & Orientis totius singulare sidus, quò legitimus haberetur apostolorum successor, Petri cathedram omnium aliarum ecclesiarum parentem esse, magistram, & principem, ac proinde semper fore consulendam sæpe prædicauit, ac sæpe hortatus est. epistola uerò 52. in Romani pontificis obedientiam disertissima, eaq; ualde catholica oratione, ad Athanasium scribens, seipsum ac ceteros coepiscopos uehementer incitat. quod & cõfirmat in altera epistola ad Vltramarinos missa. Nicænum concilium, quod unum totam illã Asiæ prouinciam benemeritam de Christiana religione reddidit, huius principatus meminit. quem honorem secunda synodus Nicæna Romano pastori non detulit? in Bithynia celebrata fuit Chalcedonensis synodus; ea tamen quanto honore ac reuerentia Romanum pastorem Leonem prosecuta fuerit, res est lippis ac tonsoribus, ut uulgò dicitur, notissima. Asiæ erat nobilissima pars, Gregorius nimirum Nazianzenus, qui in oratione funebri in obitu Magni Basilij, cum fratre suo, primum ac summum in terris

Consideratio 4.

Asia Petri primatum recognouit.

Concil. Nicæn. can. 44.

indicem, Romanum certè pontificem recognoſcit. Si Græciam commemorare etiam uelimus, quis, rogo, Chryſoſtomum in ſuam ſedem Antiochenam ſcilicet, niſi Romanus pontifex reſtituit? quis Maximum? quis Flauianum? quis Ignatium? ſupremũ apoſtolicum, ſummum pontificem, papam ac martyrem Martinum epiſcopum Romanum à Maximo monacho Græco uocari ſæpe audies. *Syn. ſeptima.* Theodoritus Cyrenſis Leonem beatiſsimum, non minùs, quàm fecerat anteà diuus Hieronymus Damaſum papam, ſuarum cauſſarum iudicem à Deo in Petro apoſtolo creatum fuiſſe, ſcribens ad ipſum, atque ad Renatum presbyterum ex collegio cardinalium, diſertis uerbis frequentiſsimè nominat. Conſtantinopolitanus patriarcha Photius, auctor in omni genere litterarum eruditiſsimus, ad Nicolaum pontificem ſcribens, ſatis explicatè ſignificauit eſſe epiſcopum Romanum iudicem primum eccleſiaſticarum rerum, cui conueniat ἐπικυροῦν συνοδικὴν ἀπόφασιν. (his enim uerbis utitur) id eſt, auctoritatem tribuere ſynodicæ ſententiæ.

Alexãdrina eccleſia Romanæ obediens ſemper. Hieron. tom. 2. fol. 103. et to. 2. fol. 103.

Si ad Africam uenerimus, putas defutura nobis illuſtria exempla, quibus probemus tã diu illas eccleſiæ Romanæ hæſiſſe, quàm diu ipſa regio in uera Chriſti fide perſtitit? an non in gloriam Alexandrinæ eccleſiæ Hieronymus, ſcribens ad Theophilum epiſcopum, reponebat, quòd Romanæ ſemper adhæſiſſet? an non ad Pammachium & Marcellam idẽ auctor ſcribit, Alexandrinam ſedem Iulium, Liberium, Marcum pontifices Romanos ſummos & apoſtolicos uiros & orbis totius rectores, ſuſcipere, ac uenerari? quis Athanaſium exulem ſuæ ſedi reddidit? quis Appionem? quis, niſi ille omnium moderator, qui, Romæ ſedens, totius Chriſtiani orbis clauum tenebat? ad quem, niſi ad Innocentium primum Mileuitanum concilium pro ſuo robore, ac confirmatione geſtorum confugit? Quoties Africæ meminerimus, reuocemus, rogo, animos noſtros ad præclariſsimorum luminum memoriam Cypriani, Auguſtini, Tertulliani, Optatique, huic ſedi maximè addictorum. cuius auctoritate duo illa Africana concilia, tertium uidelicet & quartum, niſi Zoſimi uniuerſalis magiſtri illuſtrata enitêre uidentur? altera uerò duo non'ne Bonifacius confirmauit?

Aug. epiſt. 90. & 91. Cyp. l. 2. epiſt. epist. 11.

Tertiũ arg. Cal. quod totum conuiciis conſtat.

Sed iam, his prætermiſsis, ad conuicia per integrum fermè librum Caluinus ſe confert. nos itaque, dum ad Romanorum pontificum perennem ſucceſsionem confugimus, ſimiles illis facit, qui apud Ieremiam, cuius ſe tenere nunc perſonam nihil dubitat aſſeuerare, mendacibus uerbis gloriabantur, dicentes, Templum domini, templum domini, templum domini eſt. *Ierem. 7. Gen. 21.* nos inſtar Iſmaelis ex ancilla natos, ſe uerò Iſaac ex libera nominat: ut hoc inuiolabili decreto, Eiice ancillam, & filium eius, fretus fortiter ſpernat inſipidas uetuſtatis iactantias noſtras. in noſtra eccleſia uerbum Dei ne apparere quidem dicit, quæ una nota perpetua eſt, qua ſuo dominus noſter ſignauerit. in noſtram ſocietatem omnia certiùs conuenire, quæ de uetere ſynagoga à prophetis dicta leguntur, quàm longiſsimè probare contendit. negare in primis nulla fronte nos poſſe obiicit, ut uitia noſtra maximè extenuemus, religionis ſtatum ita apud nos corruptum uitiatumque eſſe, ſicut fuerit in regno Iſraelitico ſub Ieroboam. idololatriam craſsiorem dicit nos habere, neque in doctrina guttula una eſſe illis puriores. non in minori odio, non in mitiori inuidia apud nos eſſe ueros Dei cultores affirmat, ac ſui diuini uerbi candidi explicatores, quàm fuerint in Iſrael quidem Elias, Michæas & ſimiles; in Iuda autem Ieſaias, Ieremias, Oſeas, & reliqui eius notæ; quos peius quibuſuis incircumciſis oderant & execrabantur ſui ſæculi prophetæ, ſacerdotes, & populus. (credo lector, quòd per Eliam Lutherum intelligat iſte, per Michæam Muſculum, Ieſaiam Petrum Vermelium martyrem, Ieremiam Melanchthonem, Oſeam Oſiandrum) denique pro uerbi miniſterio habere nos ſcholas impietatis, & errorum omne genus ſentinam, multa oratione affirmat. proinde aut eccleſia, ſecundum iſtius rationem, hæc noſtra communitas non erit; aut ſi certè eſt, nullum iam reſtabit ſymbolum, quo legitimi fidelium cœtus à Turcarum conuentibus diſcernantur. baptiſmum tamen, diuini fœderis teſtimonium, ſimul cum non nullis aliis pauculis reliquiis legitimæ eccleſiæ hîc diuina prouidentia conſeruatum fuiſſe dicit, ne eccleſia prorſus interiret. de eccleſiæ doctoribus, & miniſtris, & eorum electione, atque officio multa comminiſcitur, quibus eccleſiaſticam hierarchiam deſpicabilem reddat. de ſtatu ueteris eccleſiæ & ratione gubernandi, quæ in uſu fuerit ante papatum, ut ipſe loquitur, mendaciſſimè plurima contra ſanctos, & contra antiquas hiſtorias coaceruat, non aliò oculos ſuos coniectos

tenens,

tenens, quàm ut hanc antiquam regiminis formam omnino pessundatam nunc iacêre apud nos, quoquo pacto demonstret. ò quàm est hic elegans in dicendo, quàm acutus, quàm subtilis, quàm suis facetus. nihil relinquit immotum, ac non peccata nostra modò ante oculos nostros ponit, sed ad ipsos etiam cogitationum nostrarum longè positos recessus penetrans, cuncta lustrat, cuncta percurrit, omnia retegit. Nos itaque, optime ac Christiane lector, uniuersam istius accusationem in tria capita redigemus. nam idololatras nos facit, & diuini uerbi contemptores, ac ueritatis desertores; deinde ecclesiasticam hierarchiam nos cōfudisse criminatur; peccata postremo sacerdotum, qui præsunt ecclesiæ nostræ, nobis obiectat. horum primum sæpe iam nos tetigimus, ut opus fore non arbitremur pluribus hîc isti respondere. uerùm quia Caluinus semper erit Caluinus non minùs, quàm Geta semper Geta; de ecclesiasticæ fidei ueritate unum hoc iam dictis addemus. Quæ necessaria nobis cognitu & fixa omnibus esse oporteret ac minimè dubia, sic hæc nostra ecclesia, quam tu pessundas, quam crucias, quam uerbis ac unguibus figis, mira antiquitatis consensione, inenarrabili sæculorum concordia, diuina demum unitate nobis credenda, obseruandaque porrigit: ut id ipsum omnes sapiamus, id ipsum omnes loquamur, id ipsum denique omnes prædicemus. siue igitur res agatur de sacramentorum pluralitate, siue de ipsorum usu, efficacia, atq; uirtute; siue de libero hominis arbitrio; siue de operum meritis, sanctorum gloria, ueneratione, inuocatione, atque ipsorum imaginibus; siue de purgatorio, de suffragiis mortuorum; siue de apostolicis traditionibus, atque ecclesiasticis cæremoniis: semper quidem certè tam nos, quàm illos patres, quotquot cum catholicæ fidei signo nos præcesserunt, uno ore fuisse locutos, semper nobis constasse reperiet, quisquis ueritatis simul ac suæ felicitatis amator rem expendere animo non fascinato, sed libero & candido curauerit. ò beata & semper benedicta Petri sedes, quæ nullis inimicorum copiis succūbis, nullis hæreticorū ponderibus fatiscis; tot malleis percussa perstas; tot fulminibus icta nō contereris; à tot diurnis grassatoribus, nocturnisq; furibus molestè, insidiosè, fallaciter, sceleriterq; tractata, cæleste depositū firma & fida custodia asseruatum habes: tibi semper optimè constas; non est apud te, est, & non est: singulæ illæ partes, quibus tu, pulchrum nimirum Christi sponsi tui corpus, constitueris, tanta concordia in officio & religione retinētur, ut nihil sit omnino, quod te deformet; nihil, quod de cælesti ista tua forma uel minimum quidē deiiciat. solent non nunquam auctores nostri, doctores scholastici præsertim, in rebus, quæ unitatē fidei minimè offendunt, inter se non nihil dissidere, citra tamen contentionis rabiem, & citra firmiter asserendi peruicaciā. ut facilè intelligere quiuis possit ueritatis cognoscendæ gratia, non impetuosa cōtradicendi libidine in certamen illud modis omnibus cōmendandum descendisse. Contrà uerò, qui sunt Caluine, qui pro uerbi ministerio scholas habent impietatis, & errorum omne genus sentinam, nisi uos? an non impietatis schola, Pelagiana fuit? at Pelagius; teste Augustino lib. 3. cap. 3. contra Iulianum, & in libro de hæresibus ad Quod uult Deum, ac sæpe alibi, non esse peccatum originale propriè in infantibus, & non esse fidelium paruulos immūdos etiam ante baptismum, sed bonos nasci, atque hæredes uitæ æternæ docuit: quā certè doctrinam tu pro Dei uerbo habes. an non errorum magna & perniciosa erat sentina Manichæorum ecclesia? at Manichæus, Hieron. de eo affirmante, in præfatione in dialogos in Pelagianos, hominem nō esse liberi arbitrij, sed & Dei legem hominibus esse impossibilem prædicabat; utranque tamen assertionem tu pro Dei uerbo æstimas. Massilianos, nemo dubitat, pestilentiæ cathedram conscēdisse, de quibus S. Damascenus in suo libro de hæresibus refert, eos docuisse, baptismum hominem non perficere, nec sanctificare, nec in ipso originale peccatum remitti, sed non imputatum tantùm manere, quam certè aquam ex illa sentina tibi ipsi collegisti Ioannes, quam & ex Dei uerbo puro te habere iactas. Seleucianos & Herminianos pestem Christi populo propinasse, docentes non esse baptismum aquæ necessarium, ex diuo Augustino libro de hæresibus ad Quod uult Deum, apertè didicimus, horum tu poculum nobis porrigere, id ipsum asseuerando, per Dei uerbum niteris. cum Donatistis, ut uidere est apud Optatum, chrisma conspuis, ac conculcas. cum Berengario Christi corporis realem præsentiam in sacramento negas; & cum Nestorianis, ut auctor est Cyrillus in epistola ad Colobas, extra usum sacramenti eucharistiam non recipis. Aërij discipulum

Partitio accusationis Caluini.

Recensentur qui pro uerbi ministerio res impias docuerint, atq; eorum uestigia illos persequi ostenditur.

pulum te esse ostendis, cùm pro mortuis non esse sacrificandum oblatras, teste diuo Augustino & Epiphanio. Armenorum, Catharorum, Flagellatorum errorem reuocas, dũ sacramenta ecclesiæ hominum figmenta uocas, nullam gratiã conferentia. cùm imagines Christi & sanctorum insectaris, Feliciano & Vualdensibus adhæres. Porphyrius, Eunomius, Eustathius per te ex inferno ad uiuos reuocantur, cùm sanctorum miracula dæmonum præstigias reputas. ut Vigilantij utique sectatorem te diuus Hieronymus, si illo sæculo natus fuisses, suo calamo fixisset; quippe qui sanctorum reliquias non esse uenerandas, nec ipsos sanctos inuocandos sentias. & audes ô Pelagij progenies, ô Manichæi proles, ô Aërij propagatio, ô Porphyrij, Eunomij, Eustathij, Vigilantij, Berengarij, Donati, Feliciani, Soboles, ô Massilianorum, Seleucianorum, Armenorũ, Catharorum, Hermianorum, Vualdensium genus, audes, inquam, catholicam ecclesiam, ô uiperarum procreatio, ad quam nulla istarum accessit unquam perfidia, omne genus erroris sentinam nominare? ecclesiæ titulum ei præripere, apud quam uerbi sui prædicatio & mysteriorum obseruatio, sicut Deus deposuit, ita custodiuntur? Verùm hæc sint dicta de primo accusationis tuæ capite. secundum uerò, quod totum positum est in dispositione & ordine ecclesiasticæ hierarchiæ, suum locũ habebit, approbante Deo, in sequenti quidem libro, cùm de sacramento ordinis agemus. nunc tantùm superesse uidetur tertium, quod sanè in abusibus, ut iste loquitur, in corruptis moribus, in deprauatis sanctis legibus, ac consuetudinibus antiquis recensendis collocatum est. sed, ne nimia uerborum prolixitate lectorem meum offendi contingat, in sequens caput rem hanc totam transferam: atque, ut hæc omnia, quæ impudenter in nos coniicit, uerissima forent, non tamen cuiquam ob hanc caussam ab ecclesiastica unitate licere se præscindere, optimis productis exemplis, planissimè ostendemus.

Nemini licere ecclesiæ unitatẽ deserere, quòd antiqui mores posthaberi uideantur, modò antiqua fides semper retineatur, sanctorum scripturis conuincitur; atque sic solitos iam olim hæreticos fuisse, Donatistas maximè, contra ecclesiam insurgere, ipsorum uerbis inductis, monstratur. Cap. VIII.

NA NOS consolatio sustentat optime & Christiane lector, peruulgata quidem illa maximè, quam semper in ore atque in animo habere debemus, ut eisdem telis omnibus hodie, quibus olim Christi ecclesiam propositam esse meminerimus. immò uerò si Augustinum legas contra Donatistas, quàm uerissimum reperies, non nisi consepultis pridem artibus, & iniuriis, quas iam obliuiò contriuisse uidebatur, nostri temporis hæreticos ipsam pulsare ac exercere. utinam omnes isti, qui Christi ecclesiam persequuntur, eos religiosè legerent: intelligerent profectò, quàm nihil sit aliud ista sua iactantia, nisi recocta cambre Donatistarum. ne uiuam lector, si id certissimum tibi non reddidero. omitto morem illum appellandi scripturas, quem aliàs nos tetigimus; nihil referam inanem illam suam constantiam, & firmitudinem, quam catholicis obiectabant; de qua certè re & nos hoc in opere locuti sumus: hæc itaque relinquamus, ut ad duo, quæ sunt consideratione dignissima, ueniamus. Narrat diuus Augustinus olim Petilianum quendam, Donatistarum apostatarum ducem & episcopum, clamare solitum esse, TOTVS MVNDVS APOSTATAVIT; NOS AVTEM IN ECCLESIA PERMANSIMVS, TANQVAM ILLAE DVAE TRIBVS IN POPVLO DEI. audiuisti lector, quale iudiciũ bestia ista de se habeat; audi iam nunc, precor te, quales esse dicat Romanæ ecclesiæ sectatores. catholicos patres, quos habuit ea ætas, omni sanctimonia & litterarum splendore clarissimos, pseudoepiscopos nominat; Iudæ proditoris uicarios nũcupat; euangeliorum incensores appellat; sceleratos, impios, uiperarum progenies, rapaces lupos, diabolos in lucis angelos transformatos, carnales, à spiritu Dei longè alienos, uerorũ Christianorum, immo ipsiusmet Christi IESV acerrimos hostes, elatos dicit ac uanos nihil

Verba impudentissima Donatistarum, quæ nostri temporis hæretici usurpant.

August. lib. 2. cont. lit. Petil. Ibidem.

nihil demum relinquit, ne quid postmodum haberet Caluinus, quod contra episcopos noue diceret. Si sacerdotes, inquit, uos dicitis, bene: sic à domino dictū est per prophetam, Vltio domini super falsos sacerdotes. si cathedram uobis miseri uendicatis, habetis illam profectò, quam Dauid propheta psalmographus pestilentiæ cathedrā pronuntiauit. uobis enim iustè relicta est, in qua sancti sedere non possunt. si sacrificia uos facere indicatis, de uobis nequissimis Deus ipse sic dicit, Facinorosus sacrificat mihi uitulum, quasi canem occidat; & qui ponit similaginem, quasi sanguinem porcinum fundat. scitote scitote uestrum sacrificium, qui sanguinem humanum iam funditis. Sacrificia eorū, inquit scriptura, quasi panis luctus: omnis, qui manducat ex illo, inquinabitur. si precē Deo facitis, aut orationem funditis, nihil uobis penitus prodest. uestras enim deuiles preces cruenta conscientia uestra euacuat: quia dominus Deus puram magis conscientiā, quàm preces exaudit, domino Christo dicente, Non omnis, qui dicit mihi, Domine domine, intrabit in regnum cælorum; sed is, qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis est. uoluntas utique Dei bona est: nam quotidie in oratione sic petimus, Fiat uoluntas tua, sicut in cælo & in terra. ut quia uolūtas illius bona est, nobis, quæ bona sunt, largiatur. uos ergo uoluntatem Dei non facitis, quia mala quotidie perpetratis. Hactenus furia ista. Iam Caluine, quod tu auferas, non habes. arripuit iste magistetij cathedram, sacrificandi potestatem, atque orandi ministerium; (quæ certè tria euangelici sacerdotij absolutæ partes sunt) abstulit uitæ candorem à sanctis, scientiæ lumen à doctissimis, sacrificium à sacerdotibus, orationis efficaciam à ueris & spiritualibus adoratoribus. quid plura? nomen ecclesiæ, immo Deum ipsum abstulit. habes'ne tu Ioannes, quòd nobis ampliùs noceas? quod lædas? Sed percupio, inquies lector, audire, quid diuus Augustinus, tot iniuriis ac contumeliis exagitatus & irritatus, importuno satis conuiciatori responderit. & id referre tibi lector mihi perplacet. Quare potiùs, inquit magnus pater Augustinus, quid uerè dicas, quàm unde malè dicas; quid doceas, non quid obiicias. nam hæc non uides non esse documenta, sed uana conuicia? hoc enim est illud, quod paulò antè dixi, VERBA LEGIS DICITIS HAERETICI; SED IN QVOS DICATIS, NON ATTENDITIS. sicut diabolus uerba legis dicebat; sed cui diceret, non agnoscebat. ille caput nostrum, sursum ascensurum, deorsum uolebat deiicere: uos autem corpus eiusdem capitis, quod per totam terram diffusum est, ad exiguam partem uultis redigere. Certè ipse paulò antè dixisti, nos legem nosse, & legaliter loqui, sed in actibus erubescere. dicis quidem ista nihil probans; sed etsi de aliquibus probares, de his ceteris non præscriberes. uerūtamen si omnes per totum orbem tales essent, quales uanissimè criminaris; CATHEDRA TIBI QVID FECIT ECCLESIAE ROMANAE, IN QVA PETRVS SEDIT, ET IN QVA HODIE ANASTASIVS SEDET; CVI NOS IN CATHOLICA VNITATE CONNECTIMVR, ET A QVA VOS NEFARIO FVRORE SEPARASTIS? QVARE APPELLAS CATHEDRAM PESTILENTIAE, CATHEDRAM APOSTOLICAM? si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere; nunquid dominus IESVS Christus propter pharisæos, de quibus ait, Dicunt enim, & non faciunt. cathedræ, in qua sedebant, ullam fecit iniuriam? non'ne illam cathedram Moysi commendauit, & illos, seruato cathedræ nomine, redarguit? ait enim, In cathedra Moysi sedent; quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, nolite facere; dicunt enim, & non faciunt. hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram apostolicam, cui non communicatis. Sed quid est aliud, quàm nescire, dicere, & tamen non posse nisi maledicere? Vtinam celerem & exercitatam linguam haberem, ut rem tantam si non uincere sermone, ac superare possem; æquare tamen omni accuratione studerem. sed tantò illustriot ueritas hæc omnium oculis æstimabitur, quantò minoribus ac propè nullis eloquentiæ ornamentis elaborata colluxerit. non iam postulo Caluine, ut totam istam tuā orationem, qua contra Romanam ecclesiam quattuor integra folia maledicendo consumis, uni Petiliano referas acceptam: (nolo nimiùm urgere, ex isto uno fonte uniuersa te hausisse, quæ bonis temporibus in stagnis retenta, tu modo absurdo piis auribus sono cieres) tantùm responde, non'ne tua uox illa est, Totus mundus apostatauit? nihil'ne tuæ maledicentiæ & iactantiæ conuenit cum ea Petiliani arrogantia, Nos in ecclesia permansimus, tanquam illæ duæ tribus in populo Dei? quoties pestilentiæ cathedram no-

Verba Aug. contra Petilianū.

bis opponis, qui non nisi, quam tenebat Augustinus, nempe Romanam & apostolicam, seruamus? quoties pro uero Dei cultu nefandum idololatriæ sacrificium in Christi ecclesiam inuexisse criminaris? quoties orationes nostras, quotidianas & horarias preces irrides? nos stultos, moriones, sceleratos, iniquos, uerorum prophetarũ interfectores, immo Christi acerrimos persecutores plenis, ut tu dicere soles, buccis nominas & infamas? quibus omnibus hæc solùm respondebimus, Quære Caluine potiùs, unde uerum dicas, quàm unde malè dicas; quid doceas, non quid obiicias. non uides hæc documenta non esse, sed uana conuicia? uerba legis & scripturæ dicis; in quos dicas, non attendis. tu ne Christi capitis nostri corpus, quod per totam terram diffusum est, ad exiguã partem redigis? si omnes per totum orbem tales essent, quales uanissimè criminaris, quid tibi fecit cathedra Petri, hoc est, Romana ecclesia, in qua sedit Petrus, cui nos in catholica unitate connectimur, & à qua tu nefario furore te separasti? cathedram apostolicam, pestilentiæ cathedram appellasti Caluine?

Legatur Aug. lib. operis breuiculi collat. contra Donat. & lib. post collat.

QVANQVAM ex nimio iustitiæ zelo eam tentationem se pati hæretici simulent lector Christiane: hoc tamen, rem curiosiùs indagantes, reperiemus, nimiam suam illam morositatem ex superbia magis, & fastu, falsaque sanctitatis opinione, quàm ex uera sanctitate, uerique eius studio nasci. itaque qui ad faciendam ab ecclesia defectionem sunt aliis audaciores, & quasi antesignani, ij ut plurimùm nihil aliud caussæ habent, nisi ut omnium contemptu ostentent se aliis meliores. bene ergo & prudenter diuus Augustinus, contra quendam Donatistam agens, Cùm pia, inquit, ratio & modus, ecclesiasticæ disciplinæ unitatem spiritus in uinculo pacis maximè debeat intueri; (quod apostolus sufferendo inuicem præcipit custodiri, &, quo non custodito, medicinæ uindicta non tantùm superflua, sed etiam perniciosa, & propterea iam nec medicina esse conuincitur) illi filij mali, qui non odio iniquitatum alienarum, sed studio contentionum suarum infirmas plebes, iactantia sui nominis irretitas, uel totas trahere, uel certè diuidere affectant, superbia tumidi, peruicacia uesani, calumniis insidiosi, seditionibus turbulenti, ne luce ueritatis carere ostendantur, umbram rigidæ seueritatis obtendunt: & quæ in scripturis sanctis, salua dilectionis sinceritate, & custodita pacis unitate, ad corrigenda fraterna uitia, moderatiori curatione fieri præcepta sunt, ad sacrilegium schismatis, & occasionem præcisionis usurpant. Piis uerò ac placidis hominibus hoc consilium dat idem pater Augustinus, ut misericorditer corripiant, quod possunt; quod non possunt, patienter ferant, & cùm dilectione gemant, atque lugeant: donec aut emendet Deus, aut corrigat, aut in messe eradicet zizania, & paleas uentilet. His armis præmunire se pij omnes studeant, ne, dum strenui & animosi iustitiæ uindices sibi uidentur, à regno cælorum, quod est ecclesia, desciscant. nam qui odio improborum ecclesiasticæ unitatis tesseram frangit, uiam ingreditur, quà procliuis est à sanctorum communione lapsus. cogitent isti, in magna multitudine complures esse uerè sanctos episcopos ac pastores corã oculis domini, qui aspectum suũ fugiant: cogitent ex his, qui morbidi uidentur, multos esse, qui in uitiis nequaquã sibi placent, aut blãdiuntur; sed serio timore domini identidẽ expergefacti ad integritatẽ maiorem aspirant: cogitent non ferẽdum esse de homine iudicium ab uno facto, quando sanctissimi interdũ grauissimo casu excidunt: cogitent plus subesse ad retinendam ecclesiã momenti, tum in maiorũ obedientia, tum uerbi ministerio, tum sacrorum mysteriorum participatione, quàm ut quorundam sacerdotum culpa uis illa tota euanescere queat: reputent tandem in censendis meritis hominum pluris esse diuinum, quàm humanum iudicium. Qui latiùs uolet rem hanc expedere, quàm sit à nobis discussa, legat Augustinum in lib. 4. de doctrina Christiana cap. 27. & libro de pastoribus cap. 9 & tractatu 46. in euangelium Ioannis. & lib. 4. de baptismo contra Donatistas cap. 11. quibus in locis reperiet iniquorum sacerdotum culpa & scelere ecclesiasticam disciplinam, simplicemque fidelium unitatem non scindi. adiungat etiam his diui Augustini locis aurea uerba Gregorij Nazianzeni in sermone de sancto lauacro, quæ nos in libro secundo, capite uerò uigesimo huius nostri operis, simul cum præclara in hanc rem diui Chrysostomi oratione retulimus. nolumus enim, quæ semel opportunè sunt lectori oblata, ea iterũ sibi offerre, ne simplici dono mercedes plures uenari uoluisse, non immeritò nos quisquam iudicet. quid plura? huius certè rei, quam docuimus, lector optime, Christus ipse, apostoli, & ferè omnes prophetæ

Quæ sit hæreticorum mens, dũ corruptos mores nostros ipsi ecclesia obiectãt.

Aug. lib. 3. cont. Parm. c. 1.

Eiusdem libri cap. 2.

Citantur plures loci sanctorum pro hac catholica ueritate, quòd scilicet mala uita prælatorum ecclesiasticũ magisteriũ non impedit.

exemplum

exemplum omnes præbuerunt. horrendæ sunt illæ descriptiones, quibus Iesaias, Ieremias, Ioel, Habacuc, & alij ecclesiæ Ierosolymitanæ morbos deplorant. in plebe, in magistratu, in sacerdotibus omnia usqueadeo corrupta erant, ut non dubitet Iesaias æquare Ierosolymam Sodomæ & Gomorrhæ. religio partim contempta, partim contaminata, in moribus passim referuntur furta, rapinæ, perfidiæ, cædes, & similia scelera, neque tamen propterea aut nouas sibi ecclesias exigebant, aut noua altaria extruebant prophetæ, in quibus separata sacrificia haberent: sed qualescunque essent homines, qualescunque essent sacerdotes; quia tamen reputabant dominum cultum suum & uerbum apud eos deposuisse, & cæremonias instituisse, quibus illic colebatur in medio sceleratorum cœtu, puras manus ad Deum extendebāt. certè si putarent aliquid inde cōtagionis se contrahere, centies potius mortui fuissent, quàm quòd paterétur illuc à sacerdoribus se pertrahi. nihil ergo eos retinebat, quò minus discessionē facerent, quàm seruandæ unitatis ac fidei uinculi retinendi studium. quòd si religio sanctis prophetis fuit, ob plurima, non falsò conficta, sed uerissima & maxima scelera, non unius aut alterius hominis, sed sacerdorum, sed propemodum totius populi, se ab ecclesia alienare; quantum sibi, proh Deus, furiæ istæ arrogant, dū homines, mente corrupti, ac circa fidem reprobi, qui cauteriatam (ut dicebat Paulus) habent conscientiam, audent ab ecclesiæ communione deficere ob quorundam pastorum mores, qui suo iudicio, immo suo conuicio, Christianæ professioni non satisfaciunt. Iam Christi & apostolorum sæculum quale fuit? neque tamen impedire potuit desperata illa pharisæorum impietas, & quæ tunc passim regnabat dissoluta uiuendi licentia, quin iisdem sacris cum populo ac sacerdotibus uterentur, & in unum cum reliquis templum ad publica religionis officia conuenirent. unde id, nisi quia sciebant malorum sacerdotum uita, & societate minimè pollui religionem, & eos, qui pura conscientia cum ipsis eadem sacra communicarent. Si quem parum mouent prophetæ & apostoli, ille saltem Christi auctoritati acquiescat, atque ipsius imperiò pareat dicentis, Super cathedram Moysi sederunt principes & pharisæi; quæcunq; dixerint uobis, facite; quæ uerò faciūt, nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. bene ergo diuus Cyprianus, Etsi uidentur, inquit, in ecclesia zizania, aut uasa impura, non est tamen, cur ipsi de ecclesia recedamus. nobis modò laborandum, ut frumentum esse possimus: nobis danda opera, & quantum licet enitendum, ut uas aureum uel argentum simus: ceterùm fictilia uasa confringere, solius domini est, cui & uirga ferrea data est. nec quisquam sibi quod proprium est soli filio, uendicet, ut ad aream uentilandam & purgādam paleam sufficiat, zizaniaque omnia humano iudicio segreganda. superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio, quam sibi furor prauus assumit. Hactenus præclarus Christi martyr, & Romanæ sedis obsequentissimus, atque ecclesiasticæ unitatis amantissimus diuus Cyprianus Carthaginiensis ipse episcopus. Fixum igitur utrunque horum tuæ menti pie lector in perpetuum maneat, nihil excusationis eum habere, qui eius ecclesiæ communionem sponte deserit, ubi antiqua fides regnat; ubi Dei uerbum, ut est à maioribus ennarratum, prædicatur; ubi sacramenta apostolico ac ueteri ritu administrātur; ubi tandem pastores non pauci sunt, qui uitæ sanctimonia, ac doctrinæ pabulo Christi plebem pascunt, nutriunt, uegetant, atq; roborant. nihil præterea obstare uel paucorum uel multorū uitia, sacerdotum, aut de plebe, quò minus ibi rite cæremoniis à Deo institutis, ab apostolis traditis, ab ecclesia summa cum prudentia per diuinum spiritum edocta excogitatis, fidem nostram profiteamur. quia nec alterius siue pastoris, siue priuati in dignitate læditur uera fides, uera doctrina, immo nec pia conscientia, nec minùs pura sunt ac salutaria mysteria homini sancto & recto, quia simul ab impuris attrectentur, uel per impuros conferantur. Crede mihi lector pie, si ipsa Romana sedes diuum Petrum adhuc sustineret, si unaquæque particularis nostrarum ecclesiarū sexcentos haberet Augustinos, sexcentos Iræneos, sexcentos Cyprianos, sexcentos Athanasios, aut alios, qui suo magisterio & auctoritate ingentem splendoris ornatum ipsis ecclesiis, quibus per uitam præfuere, opposuerunt; nihilo secius decertarent nobiscum isti corruptissimi homines de pastorum ecclesiasticorum corruptis moribus, de fraudibus, quibus ad ipsas dignitates ascendunt, uitiis, in quibus ecclesiastica bona absumunt. miraris? num est discipulus supra magistrum? quis fuit unquam Christo innocentior? quis pontifice nostro purior? quis Dei filio sanctior?

Iesaia 1.
Matth. 23.
Cyp. l. 3. epist. 5.
Herma, etiam si incorruptissimè omnes Christi sacerdotes uiuerent, non tamen ab iniuriis se abstinerent.

ctior? quis Christo iustior? at talis ac tantus cùm esset, non defuerunt, qui eum publicanum, peccatorem, legis transgressorem, scripturæ iniquum interpretem, heluonem, uoracem, uini potatorem, Samaritanum, &, quod fuit omnium molestissimum, à dæmonio obsessum dicerent. & putas tu ulla ratione istorum conuiciatorum maleuolorũ ora esse reprimenda, ne maledicant Christi sacerdoti summo, cui benedixit Deus, quãnis integro, candido, & uerè pio? te tamen, summe & beatissime pater, qua maxima possum humilitate, hîc deprecari non finam, uosque ecclesiarum pastores in Iesv Christi uiscetibus similiter obtestabor, & orabo, ut, postquam linguas suas nunquam isti continebunt, neque maledicere cessabunt, sic per uos, penes quos rerum summa est, Christianum negotium tractetur, ut maledicendi occasionem ipsos accepisse, non uos dedisse omnes uideant. sitis ò Christiani exercitus duces præclarissimi sine querela, (ut
Philip. 2. uos hortatur Paulus) & simplices filij Dei sine reprehensione in medio generationis istius prauæ ac peruersæ; inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, uerbum uitæ continentes, ad gloriam ecclesiæ in die Christi. memor esto Pie beatissime diui Petri
1. Pet. 2. uerbi, cuius tu auctoritatis legitimus es hæres & successor. Vos autem genus, inquit, electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut uirtutes annunciaretis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum, & conuersationem uestram inter gentes haberetis bonam, ut in eo, quod detractant de uobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos considerantes, glorificent Deum in die uisitationis.

Caluini obiectiones soluuntur; Eliæ prophetæ uerbum cum diuino responso ponderatur; diui Hilarij locus profertur; de Antichristi regno multa narrantur; Arrij epistola satis oportunè recitatur; atque tandem uerba Ieremiæ, Templum domini, templum domini, templum domini est, ad litteram enarratur. Cap. IX.

IHIL iam restare uideri posset, quod nos impediat, quin Romanæ sedis primatus tractationem ingrediamur. uerùm libet priùs non nullos locos, quos iste ex scripturis & sanctis contra huius legitimæ successionis magisterium, atque uisibilis ecclesiæ considerationem tam in epistola, quàm in institutione depromit, breui percurrere, quò omnibus constare denuò possit, non istum considerasse, quomodo loqueretur, sed quo pa-
Caluin. in epist. cto male diceret, & malè loqueretur. igitur in epistola Eliæ uerbum simul cum cælesti
3. Reg. 19. responso nobis obiicit. is enim sanctus propheta, cùm occisos prophetas, ac suam etiã animam perdendam quæri, quippe qui solus esset in ecclesia relictus, apud Deum uehementer & grauiter deploraret, audit ex domino, salua esse septem millia uirorum, qui genua sua ante Baal non curuassent. hinc iam colligit Caluinus, non semper ecclesiam ueram ac legitimam apparenti forma & uisibili facie constare. O' Satanicam artem, nõ uides ò homo extra rem te loqui? an negamus nos etiam post Christi aduentum hæreticorum & barbarorum potentia sæpe Dei ecclesiam sic afflictam, ut monasteria euerterentur, disturbarentur clerici, uerberarentur leuitæ, necarentur sacerdotes, in exilium agerentur pastores, ergastula sanctis complerentur, carceres, & metalla: quorum multi
Arrianorũ persecutio. (sicut tempore, quo Arrianorum ferocia in Christi fideles insultabat, ut alias ecclesiæ
Hist. eccl. sæpe. persecutiones omittam, contigisse historiæ narrant, ac sancti commemorant) interdictis urbibus, inter deserta, speluncas, feras, saxa protrusi morabantur, & extorres, nuditate, siti, fame afflicti, attriti, atque tandem tabefacti? an credit Caluinus nos latêre, quàm contentiosè olim orbis Christianus nariis tumultibus, exitialibusq; dissidiis concussus fuerit, cùm contra apostolicam ueritatem de filio Dei domino nostro Iesv Christo totis conatibus mundi princeps Constantius, Magni Constantini filius, insurgeret? congregans siquidem multa & numerosa episcoporum concilia iam in Oriente, iam

te, iam in Occidente, quibus ecclesiasticam sacerdotum fidem rescinderet, in eam denique angustiam redegit ecclesiam catholicam, ut in tribus tantùm episcopis assertio ueræ confessionis consistere uideretur, teste Hieronymo, in Athanasio uidelicet Alexandrino, Hilario Pictauiensi, & Romano pontifice Liberio. sæpe trecenti, non nunquam sexcenti in hanc ueritatem, quæ modis omnibus Romanæ sedi probabatur, inconsulto omnium patre, & magistro, atque eius sententia ne audita quidem, unanimiter conspirarunt, Mediolani, Arimini, Sirmij, Seleuciæ, Antiochiæ. ò inæstimabilis fidei nostræ firmitas & certitudo, quam neque Constantij potentia, aut ingenium, neque apostaticum Iuliani imperatoris odium, nec decem & ampliùs concilia numerosa subscribentiū episcoporum, nec item Valentis ac Iustinæ conatus impij, nec demum tot populorum barbarorumque in Gothis, ac Vandalis gentium sæuæ impugnationes extinguere & penitus euertere potuerunt: sed semel à Deo ecclesiæ suæ per sacerdotes tradita illius fidei confessio, per ipsos retenta, immota stetit, dum tot tantisque quassaretur hæreticorum turbinibus & procellis. ò ecclesiæ stabilitas, quæ quia supra firmam petram fundata est, iccirco nec hæreticorum pluuiæ, nec popularium uexationum flumina, nec sæui persecutionum regalium, imperialiumque uenti in ipsam irruentes, unquam disturbari & dissipari potuit, nec poterit. immo firmiter credimus Caluine, apud Germanos, apud Geneuenses etiam, & apud quoscunque istius factionis, permultos nunc esse, qui nec coram Islebiensi idôlo, nec coram Geneuensi Baal genua sua flexerunt. sed hi quamuis nouo isti Eliæ noti non sint, Deo uerò atque sibi ipsi sunt noti. quod nimirum satis superque est, ut dici possit uisibili forma constare ecclesiam, postquam ipsius membra non minùs ad eam societatem se pertinere sentiunt, quàm cognoscunt Christianæ religionis cultum, & ipsius fidei catholicæ sacramenta se integrè, atque inuiolatè seruare, nec minimum quidem ab auita sacerdotum ac maiorum suorum fide & pietate recedere. ut enim auctor est diuus Augustinus in libris de trinitate, fidem suam uidet quisque in corde suo esse, si credit; uel non esse, si non credit: non sicut corpora, quæ uidemus oculis corporeis, uel per ipsorum imagines, nec sicut animam, quam esse coniicimus ex motibus corporis; sed fidem nostram uidemus, ac tenemus firmissima scientia. neq; hîc loquimur de Christi regno, in quo Deus per gratiam electionemque reconditam & penitus abditam in fidelium cordibus regnat; (quod utique regnum digito nostro indicari non potest) sed de uisibili ecclesia, quæ multum apud nos habet notitiæ atque experientiæ, & quam nisi digito ostendamus, hoc est, nisi eam esse dicamus, quæ ecclesiasticum uidet se sequi magisterium, & suorum sacerdotum, quorum successio tot turbinibus non fuit unquam impedita, uestigia debita obseruantia se retinere intuetur; fremimus quidem, atque grauiter & molestè iure & merito ferimus. *At id iam summi uitij loco in suo sæculo ducebat Hilarius, quòd stulta episcopalis dignitatis admiratione occupati, patentem sub ea larua exitialem lernam non animaduerterent.* sic enim loquitur, *Verùm moneo, cauete Antichristum: malè enim uos parietum amor capit, malè ecclesiam Dei in tectis ædificiisq; ueneramini, malè sub his pacis nomen ingeritis. an ambiguum est, in his Antichristum esse sessurum? montes mihi, & syluæ, & lacus, & carceres, & uoragines sunt tutiores. in his enim prophetæ aut manentes, aut demersi prophetabant:* semper te, Caluine, tanquam serpēs è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus infers. ausus es contra sacerdotum auctoritatem, ecclesiasticum magisterium, pastorum successionem, ecclesiæ apparentem formam diuum Hilarium citare? quare omisisti, quæ sequuntur? Fugite, inquit diuus Hilarius, ab Auxentio Satanæ angelo, hoste Christi uastato, perdito fidei negatore, quam sic est regi professus, ut falleret; sic fefellit, ut blasphemaret. congreget nunc ille, quas uolet in me synodos, & hæreticum, ut sæpe iam fecit, publico titulo proscribat, & quantam uolet, iram potentium moliatur: mihi certè ille nunquam aliud, quàm diabolus erit, quia Arrianus est. nec pax aliquorum mihi unquam optabitur, nisi eorum, qui secundum patrum nostrorum Dei, inquam, sacerdotū apud Nicæam tractatum, anathematizatis Arrianis, Christum uerum Deum prædicabunt. Hæc Caluine, quia cum instituto tuo non multùm conueniebant, immo quia ecclesiasticum magisterium, quod fuerat in uniuersali synodo Nicæna expressum, atque à Christi uicario, Romano scilicet Siluerio pontifice sancto, semel approbatum, ut ex eisdem actis concilij Nicæni constat, grauiter his diui Hilarij uerbis apud omnes Christianos cō-

Histor. tripart. lib. 1. c. 9.

Fides uidetur, caritas uerò diuina & ipsius gratia nos latent.

Cal. in epist. 2. obsectio.

Verba Hilarij contra Auxentium referuntur & explicantur. ubi Caluini perfidia demonstratur.

mendatum reddi uidebas, tu homo uafer, pariter & maleuolus reticnisti, omisisti, atq; silentio præterinisti. cur etiam referre grauatus es Caluine quædam præclara uerba, quæ idē sanctus ibidē præmiserat, nisi quòd uehemēter timuisti, ipsis lectis, intellecturos esse nos nullo labore, de quibus sacerdotibus diuus Hilarius loqueretur? ea uerò sic habent, Nunc, proh dolor, diuinam fidem suffragia terrena commēdant, in ipsosq; uirtutis suæ Christus, dum ambitio nomini suo cōciliatur, arguitur. terret exiliis & carceribus ecclesia, credique sibi cogit, quæ exiliis & carceribus est credita; pendet ad dignationem communicantium, quæ persequentium est consecrata terrore; fugat sacerdotes, quæ fugatis est sacerdotibus propagata; diligi se gloriatur à mūdo, quæ Christi esse non potuit, nisi eam mundus odisset. hæc de comparatione traditæ nobis per sacerdotes olim ecclesiæ, nunc quàm deperditæ, ut res ipsa, quæ in oculis omnium est atq; ore, clamat. Hactenus diuus Hilarius. Igitur Caluine, qui nullius hominis pacem optabat, nisi is iuxta fidem à sacerdotibus Nicææ congregatis sub uno capite, suam etiam exigeret; & qui fugatis sacerdotibus ecclesiam dicit propagatam fuisse, quidem certè ne pilo minus de ecclesiastico magisterio detrahit, modò & hi antiquorum suorum patrum obseruent uestigia, atque suo principi & capiti adhæreant. ceteri uerò, quotquot illi sint, qui contempta patrum doctrina, diuinam fidem hominum suffragiis commendari credunt, qui exiliis & carceribus ob antiquitatem à nouitate terrentur, qui Christi ueros sacerdotes fugant, qui ueteres ecclesiæ ministros, nouis proditoribus subintroductis, trucidant & necant; hi profectò Hilario ac nobis nunquā aliud erūt, quàm diaboli, quàm Antichristus, quocunque iuerint, ubicunque conuenerint. *Antichristum ipsum, quem in templo Dei sessurum prædixerunt Daniel & Paulus, atque scelerati & abominandi regni ipsius ducem & antesignanum nostri faciunt Romanum pontificem:* qui sunt isti, Nostri? num tuus est Ioannes Vuiclephus? num Ioannes Hus? Martinus'ne Lutherus tuus fuit unquam? aut Buzerus, aut Melanchthon? nam Rutheni, Græci, Paduanus item Marsilius, atque alij, qui Vuiclephum præcessere, quamuis Romanum pontificem uniuersalem ecclesiæ pastorem non recognoscerent; tamen in tam horrendam impudentiam nunquam proruperunt. est quidem inter uos bellum planè ἄσπονδον, atque irreconciliabile, & tu nunc tuos omnes uocas? *Nostri,* inquis, *faciunt:* in illorum memoriā profectò hîc tu me uenire cogis, qui apud Salomonem sic loquebantur, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra: deglutiamus eum, sicut infernus uiuentem, & integrum, quasi descendentem in lacum. omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis. sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum. demum illud psalmi, Conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christum eius.

Cal. obiectio 3. lib. 4. cap. 2. sect. 12.

Prouerb. 1.

Psal. 2.

De Antichristo.

De antichristo lector unum habemus certum, quod scilicet unus est, in quo finem hæretici habebunt. Hæreticorum primus, inquit Glossa super cap. 17. Lucæ, fuit Simon Magus, ultimus erit Antichristus; post quem Christus ipse immediatè descendet, mundo finem impositurus: ut Antichristi ipsius ortus hunc postremum Christi aduentum in ianuis esse iudicet. Rectè proinde Eusebius super illis Christi uerbis, Et dicent uobis, Ecce hîc, & ecce illic, nolite ire, neque sectemini. Si adueniente, inquit, Antichristo, fama de ipso uolet, quasi Christus apparuerit, non egrediamini, neq; sequamini: nam impossibile est eum, qui in terra est semel uisus, iterum in terræ angulis conuersari. Ergo lector, Antichristi aduentus Christū iam iāq; in suo fulgore ac splendore uenientem demonstrabit. quare Caluine si Romanus pontifex iure Antichristus appellandus foret, sanè nō unus, sed quamplurimi elapsi fuissent Antichristi: & dies illa nouissima iā diu, ac pluries aduenisset. si uerò Antichristi nomen ad uniuersos ab ecclesiastica unitate abscissos extendere libeat, tunc infiniti profectò tales essent, ac fuissent Antichristi, illius principalis iniquitatem imitantes. Sicut enim in Christo, ait diuus Thomas, omnis plenitudo diuinitatis inhabitat; sic in Antichristo malitiæ. hoc excepto, quòd humana natura à diabolo in personæ unionem non assumetur. sunt igitur hæretici omnes, istius pessimi diaboli figura quædam ac typus, dicente Paulo, Mysterium iam operatur iniquitatis. ut nō ineptè omnino & isti Antichristi suo modo possint appellari. Ioannes item in sua canonica dicit, Antichristus uenit, (quod exponitur à sanctis in suis membris) & nunc Antichristi multi facti sunt. unde scimus, quia nouissima

Euseb. Luc. 17.

Thom. 3. p. q. 8. art. 8. in corp. art.

2. Thessal. 2. Matth. 24. 1. Ioann. 2. Glos. ibidem.

nissima hora est, (id est, nouissimæ persimilis) quæ talis erit, qualis non fuit ab initio mundi. atque sic plures dicuntur Antichristi, ut in prima & altera diui Ioannis canonica legimus. at quòd hoc nomen non Romano pontifici, nec iis, qui ei hætent, conueniat; sed cōtrà Lutheranis, Zuinglianis, Anabaptistis, & Caluinianis, non est ostēsu difficile. Primùm isti à nobis recesserunt, non ab ipsis nos abiuimus, sicut diuus Ioannes dicebat. deinde Romanus pontifex, non est ex tribu Dam, sicut de Antichristo cōmuniter fertur. deinde, nunquam se uocauit iustitiæ Solem, & gigantem geminæ substantiæ, ut de illo alio quidam affirmant: immo Christum esse Deum negabit, ac se Deum faciet, quemadmodum ad Thessalonicenses apostolus Paulus indicare uidetur. deinde Romanus pontifex omnes, qui Christum uerum esse Deum negarunt, à se teiecit, ueluti Ebionitas, Marcionitas, Manichæos, Hussitas, atque alios. deinde clamat diuus Hieronymus sæpe, contra Luciferianos maximè, in illa ecclesia esse nobis permanendum, quæ ab apostolis fundata, usque ad diem hanc durat. Sicubi, inquit, audieris eos, qui dicuntur Christi, non à domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupati, utputa Marcionitas, Valentinianos, Moutenses, siue Campates; scito non ecclesiam Christi, sed Antichristi synagogam esse. ex hoc enim ipso, quòd postea instituti sunt, eos se indicant, quos futuros apostolus prænuntiat. nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitibus uidentur sibi affirmare, quod dicunt, cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus; & scripturæ non in legendo, sed in intelligendo consistant. postremò si papa est Antichristus, quare tam diu est à Deo perseuerare permissus? quare plantationem hanc, à suo cælesti patre minimè plantatam, non eradicat? quare spiritu oris sui non interficit eum, non modò reuelatum semel, sed tam diu regnantem, quàm diu apostolica & Christiana ecclesia uiget? quare tam iugem, tam perennem, tam constantem successionem sustinet? si sectæ omnes breui spatio absumuntur, quod & oculis nostris super nos ipsos completum intuemur Caluine, dum discipulus in mortuum magistrum insultat, & unus alteri delirat ac desipit; cur, rogo, tot sæculorum centuriis Romanam sedem, apostolicam pleno ore, ab omnibus acclamari diuina prouidentia sustinuit? num Simoniacis, Ebionitis, Marcionitis, Manichæis, Pelagianis, Arrianis, aut Lutheranis tantum gloriæ permissum est? si ecclesia catholica, ut dicebat Cyprianus, una esse potest, scindi uerò, aut diuidi nō potest, quæ omnes hæreses destruit; quo pacto, doce me, quæso, ne graueris, illa sedes, ad quam perfidia accessum nunquam habuit, & quæ omnem perfidiam scidit, ac destruxit, Antichristi sedes nominabitur, & non magis istæ uestræ nouæ, sub quibus Christi ecclesia sacrilega impietate profanatur, immani dominatione affligitur, malis & exitialibus doctrinis, ceu uenenatis potionibus, corrumpitur, & propemodum enecatur: in quibus non semisepultus, sed penitus submersus Christus lateat; cæleste, quod nobis apostoli tradiderunt, euangelium obruatur; profligetur pietas, Dei cultus prorsus aboleatur; ubi denique omnia sic sint conturbata, ut Babylonis potiùs, quàm ciuitatis Dei sanctæ facies istic appareat? Antichristum Caluine, in templo Dei sessurum prædixerunt Daniel & Paulus. illius scelerati & abominandi regni duces & antesignanos non apud nos tantùm facimus, sed iam olim antiqui patres fecerunt, quotquot ab ecclesiæ Romanæ unitate recessissent, Tertullianus, Cyprianus, Clemens uterque, Augustinus persæpe, Hieronymus non nunquam. *At, non eò usque apud pios ualere debet ecclesiæ communio, ut si illa ad profanos pollutosque ritus degeneret, sequi protinus sit necesse. abundè ergo mihi est, oportuisse nos ab ipsis recedere, ut ad Christum accederemus. cùm ergo eiectos nos esse constet, idque propter Christi nomen fuisse factum parati simus ostendere, de caussa certè priùs quærendum est; quàm aliquid de nobis in hanc uel illam partem diffiniatur:* dixi sæpe eisdem artibus contra ueterem ecclesiam nouos hæreticos agere solitos: ostendi etiam eadem ipsa uerba, quæ tu nunc pro te usurpas, olim à Manichæis, Donatistis frequenter catholicæ unitati fuisse obiecta: uerùm libet nunc Arrij hæretici pessimi epistolam, ad Eusebium Nicomediensem episcopum Arrianum hominem missam, huc transferre, ut denuò constet alienis sermonibus perditissimorum scilicet hominum uos innocentiam uestram tueri.

Pōtificem Rom. non esse Antichristum ostenditur.
1. Ioan. 2.
Albert. super 13. Apocalyp.
2. Thess. 2.
Hieron cont. Luc. pag. 67.
Matth. 15.
2. Thess. 2.
Daniel. 9.
2. Thess. 2.
Cal. obiect. 4. l. 4. c. 2. sect. 9.

Arrij epist.

Arrij epistola ad Eusebium Nicomedien. episc.

Trip. hist. l. 1. c. 15. & Theod. l. 1. c. 5. habetur etiã tomo 1. conciliorum.

Domino desideratissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo Eusebio Arrius, qui persecutionem ab Alexandro papa patitur iniustè, propter uincentem omnia ueritatem, quam tu quoque defendis, in domino salutem. Patre meo Armonio ueniente ad Nicomediam, rationabile iudicaui, te salutare per eum, sciens dilectionem, pariter & affectum, quem circa fratres propter Deum habere dignosceris. Vehementer nos uastat, atque persequitur, & omnem benignum animum mouet aduersus nos episcopus, ita ut etiam ciuitate nos expulisset, uelut homines sine Deo: quoniam non concordamus ei publicè dicenti, Semper Deus, semper filius, simul pater, simul filius coexistit ingenito Deo. filius semper genitus est, ab ingenito genitus est, neq; eogitatione, neque atomo quadã præcedit Deus pater, semper filius ex ipso Deo est. Et quoniam Eusebius frater tuus Cæsariensis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanasius, & Gregorius, & Etius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexistit Deus filio sine principio; anathema facti sunt, præter solum Philogonium, & Helladium, & Macharium, homines hæreticos, ineruditos. nos autem, quoniam dicimus, & sapimus, & docuimus, ac docemus, quod sancti apostoli docuerunt, & scripturæ docent, & impietates illas nec audire possumus, licèt innumeras mortes nobis minentur hæretici, persecutionem patimur. De cetero tu nosti. Valere te in domino opto, memorem tribulationum nostrarum collucianista uere Eusebi, id est, pie.

Quinta Cal. obiectio, lib 4. c. 2. sect. 4.

Hactenus hæreticorum facilè princeps Arrius pietatem suam, constantiam, fidelitatem, sanam doctrinam, Christi uerum euangelium, apostolicam confessionem apud suum commilitonem iactans. quamobrem Caluine, ut uno uerbo dicam, nullus hæreticorum hominum adhuc extitit, quòd ego sciam, qui istam ipsam caussam discedendi à uera & legitima ecclesia non cõminisceretur. *Non aliud hodie prætendunt Romanenses, quàm Iudæos olim obtendisse apparet, cùm cæcitatis, impietatis, idololatriæ à prophetis domini arguerentur. nam ut illi templum, cæremonias, sacerdotia gloriosè iactabant, quibus rebus ecclesiam magno, ut sibi uidebantur, argumento metiebantur: ita pro ecclesia ab his quædam laruæ opponuntur, quæ longè sæpe absunt ab ecclesia, & citra quas ecclesia optimè constare potest. Quare nec alio argumento refutandi nobis sunt, quàm quo aduersus stultam illam Iudæorum confidentiam repugnabat Ieremias. nẽpe ne gloriarentur in uerbis mendacibus, dicentes, Templum domini, templum domini, tẽplum domini est: quando nihil dominus uspiam suum agnoscit, nisi ubi uerbum suum auditur, ac religiosè obseruatur:* hæc est tua illa urbanitas Caluine, hæreticis nimirum omnibus communis, scilicet ne unquam ab antiquis conuiciis abstinere. Iudæi profectò neque Ieremiæ sæculo, neque Christi tempore de sacerdotum successione gloriabantur: bene quidem illi de templo domini, quò superstite diuinitatis auxilium sibi semper fore paratissimum credebant. quare nec peccare timebant, nec unquam futurum arbitrabantur, ut domum illam, sanctamque ciuitatem idololatris ac profanis hominibus dominus traderet. à qua quidem stulta confidentia prophetico Ieremiæ uaticinio dehortantur. nunquam quidem illi uel templo, uel externis cæremoniis tantùm suam religionem metiebantur. Sed præstat diuinum ipsum oraculum audire, quò tota ista Caluiniana impostura undique uideatur, ac loci illius sensus legitimus teneatur.

Verba Ierem. c. 7. referũtur, ac dilucidantur.

Verbum, quod factum est ad Ieremiam à domino, Sta in porta domus domini, & prædica ibi uerbum istud, & dic, Audite uerbum omnis Iuda, qui ingredimini portas has, ut adoretis dominum. Hæc dicit dominus exercituũ, Deus Israel, Bonas facite uias uestras, & studia uestra: & habitabo uobiscum in loco isto. nolite confidere in uerbis mendacij, dicentes, Templum domini, templum domini, templum domini est. quoniam si bene direxeritis uias uestras, & studia uestra; si feceritis iudicium inter uirum & proximum eius; aduenæ, pupillo, & uiduæ non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaueritis in malum uobismetipsis: habitabo uobiscum in loco isto, in terra, quam dedi patribus uestris à

sæculo,

sæculo usque in sæculum. Ecce uos confiditis in uerbis mendacij, quæ non proderunt uobis, furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Balaaim, & ire post deos alienos, quos ignoratis. Hactenus cæleste oraculum. Vides'ne Caluine, Iudæos de malis moribus & idololatria, non de peruersa legis aut religionis intelligentia hîc à Deo notari? uides ne, nō eos contendere ueram & incorruptam doctrinam possidere templi possessione, aut externo apparatu; sed tantùm stulta istarum rerum confidentia horrendis peccatis Deum ad iracundiam prouocare? ista uerò persuasio tam longè abest à catholica ecclesia, ut nihil magis metuamus, quàm ne per uestram immoderatam rabiem diuina in nos ira ob scelera nostra desæuiat. uis dicam? nostris peccatis uos hæretici fortes estis. quid igitur, malùm, stultè & præter rem in sanctam ecclesiā Iudaicas increpationes contorques, quæ non de sui punitione ac flagellis, sed de sua religione ac fide ex legitima pastorū successione est secura? quæ enim certa est ueram esse eam fidem, quam ecclesiastico magisterio accepit; eadem optimè nouit, nec ratione religionis, nec templi, nec cæremoniarum, nec sacerdotalis successionis, filios suos, si Deum offenderint similibus sceleribus eis, quæ per Ieremiam dominus ibi refert, ipsius diuinam iram posse fugere. ut ergo uera religio legitima pastorum successione conseruetur; diuina tamen misericordia non ea solùm successione, sed integra uita apud nos retinetur. Verùm sit iam de his, atque de prima libri huius parte satis dictum.

De diui Petri primatu agitur; ipsum à Christo domino ecclesiæ principem creatum ueteris sacerdotij exemplo, & illis uerbis, Pasce oues meas, & illis, Tu es Petrus, &c. diligenter indicatur; atque, ut Caluino respondeatur, multa de apostolorum inter se paritate, ac differentia ordine proponuntur; Cypriani, & Augustini loci quidam enarrantur; scripturis etiam idem primatus ostenditur, & omnibus Caluini cauillis respondetur. Cap. X.

Secunda pars principalis huius sexti libri.

NIHIL nobis occurrere potuisset, quod libentiori animo pertractaremus, nec quod copiosiùs fortè dixisse uideremur, quàm de diui Petri primatu, ac Romanæ sedis supra ceteras celsitudine. quamobrem non possum non uehementer mirari, cùm considero, quem in locum hominem istum maledicendi libido pertraxerit. postquā enim satis iam satis petulanter in particulares ecclesias inuectus est, stylum acuit in omnium principem, Romanā nimirum, tam in epistola, quàm in institutione. quapropter Christiane lector etsi multi copiosè satis de hac ipsa re egerint: nos tamen summa cū diligentia non tā nostra confirmabimus, quàm aliena confutabimus. nisi quidē non mediocriter rem stabilire iure ac merito dicendus sit, qui impiorū calumniis omni studio occurrere laborat. quidquid sit, hoc unū sine inuidia liberè affirmauerim, quòd scilicet nec nos, lector, pigebit huius nostri laboris, nec te unquā pænitebit, ut spero, hæc nostra legisse. si nō aliud præstabimus in negotio tam graui, at certè non erit iniucūdum intueri, quo pacto Caluini cōmenta & uerba nullo dolo, nulla arte, sed ipsa ueritate superātur. In libro igitur institutionis suæ quarto cap. 6. sectione prima caput ac fastigium totius ordinis ecclesiastici, hoc est, primatum Romanæ sedis, fatetur Caluinus se non attingere. neque enim ex Christi instituto, nec ex ueteri ecclesia exordium sumpsisse putat. primùm non decuisse Christianam hierarchiam, ut unus homo toti ecclesiæ præesset, probare contendit. deinde diuum Petrum apostolis & uniuersis ecclesiis præfectum à Christo fuisse omni constantia negat. tertiò nulla ratione eiusmodi principatum ad Romanum pontificem extendi, etiam si diuus Petrus, apostolorum princeps, extitisset, & dignitate reliquos antecelluisset, firmissimè asseuerat. postremò

ftremò uerò fedem Romæ ita fuiffe collocatam, ut quicunque fit urbis illius epifcopus, orbi uniuerfo præfideat, nunquam nos apud fanos homines dicit obtenturos, quamuis nobis libenter ipfe largiretur, fic fuiffe in Petro conftitutum ecclefiæ primatum, ut perpetua fucceſsione femper maneret. Quare fimili proceffu oftendenda nobis quattuor hæc funt, magnopere fcilicet decuiffe ecclefiæ unitatem, quòd unus paftor in ea crearetur; ac diuum Petrum huic muneri deftinatum fuiffe; & eiufmodi audoritatem cum ipfo diuo Petro ei ecclefiæ adiunctam fuiffe, quam ipfe tempore mortis fuæ regeret; atque Romæ demum eam fedem effe in perpetuum collocatam.

De primatu Petri.

Circa Petri primatum licebit nobis à Caluino non tam extorquere, quàm fponte conceffum accipere, fenfiffe uidelicet antiquos patres, B. Petrum principem ecclefiæ effe à Chrifto antè, quàm cælos confcenderet, diuina ordinatione creatum. *Nam ifta*, inquit, *ueteres ineptiæ, quibus fucum facere initiò tentarunt, relatu quoque, ne dum refutatione indigna funt. non nulli ex patribus fic fcripturas expofuerunt, uerum eft; fed, cùm reclamet tota fcriptura, quid eorum auctoritas aduerfum Deum prætenditur?* ergo Caluine ueteres ineptiæ fuerunt, quas apud Cyprianum difertis uerbis legimus in libro de fimplicitate prælatorum, cuius uerba de primatu & auctoritate Petri ac maiori iurifdictione, euidentiora funt, quàm quòd ulli tuæ calumniæ patère pofsint, ut fuo loco dicemus; Ambrofij fimiliter in libro primo de pænitentia capite fecundo, & de fide ad Petrum. fucum ergo facere tentauit diuus Auguftinus, tam apertè nobis tradens eiufmodi diui Petri fupra uniuerfalem ecclefiam præfecturam tractatu quinquagefimo fexto. fuper Ioannem, & clariùs libro fecundo contra Donatiftas. omitto ceteros locos, quos fupra me retuliffe memini. Dionyfius fimiliter fucum fecit in libro de diuinis nominibus capite tertio; Origenes fuper principio Ioannis, quid num? Athanafius ipfe nobis fucum facere initiò tentauit, dum Petri principatum, tam magnificè, tam religiosè, tam ornatè fcribens ad Marcum, ad Liberium, ad Felicem, ex fcripturis colligit, ac confirmat? ipfe'ne Eufebius Cæfarienfis in libro fecundo ecclefiafticæ hiftoriæ capite 14. ueteres ineptias prudens ac fciens fectari uoluit? fi fic reclamat tota fcriptura Caluine, quî factum eft, ut homines, ceteroqui in ipfis fcripturis exercitatifsimi, ipfarum clamores non perciperent, Bafilius in libro contra Eunomium, Cyrillus in libro thefaurorum, Lactantius Firmianus in libro feptimo inftitutionum diuinarum, Paulinus in uita Felicis, Beda in multis homiliis, Anfelmus ad Vrbanum papam? uident lectores multò plures me nunc filere, quàm fint, quos commemoraui: nam omifi imperatores illos uerè pios & fincerè Chriftianos, Valentinianum, Martianum, Iuftinianum, Phocam, ut legere eft in titulo De fumma trinitate & fide catholica. Clementem præteriui Romanum tum fæpe, tum maximè in illis tribus epiftolis ad diuum Iacobum fratrem domini. Hieronymus non eft hîc à me citatus, Petri auctoritatis eximius prædicator, atque in eam rem fcripturæ fanctæ acerrimus ponderator. tandem aufim affirmare nullum effe ecclefiafticorum auctorum, tam Græcorum, quàm Latinorum, qui præfecturæ Petri ac paftoralis muneris fibi à domino iniuncti non meminerit. Quod concilium, à concilio fancto Nicæno, & Romano fub eodem Siluestro papa celebratis, cæleftis huius diui Petri epifcopatus, ac poteftatis fuper omnem ecclefiam mentionem non fecit, & eam perhonorificâ quidem? non pontifex ullus eft, à diuo Petro, qui id fuis in epiftolis non affirmet. Theodoritus fimiliter ad Leonem primum, Bernardus ad Eugenium, Irenæus aduerfus Valentinum, & fimiles libro tertio capite item tertio, Tertullianus de præfcriptionibus hæreticorum, Vincentius Lirinenfis libro aduerfus hærefes, de Stephano Romano epifcopo loquens, Chryfoftomus fæpe, fuper Matthæum præfertim, ut fuo loco commodiùs referemus. hinc illæ antiquorum uoces, illa nomina omni auctoritate plena, quibus ueteres patres Petrum appellant apoftolorum πρόκριτον, ἔξαρχον, πρόεδρον, πρωτοστάτην, ἀκρότητα, κορυφαῖον, ἀρχιποίμενα, ἡγεμόνα, & fi quæ alia funt eiufdẽ modi nomina.

Referuntur loci sanctorum pro primatu diui Petri.

Ex ueteri summo sacerdotio, ac summo iudicio colligitur summum nouum et euangelicum.

Sed iam uideamus, quæ fit ifta fcriptura, quæ tota reclamat contra patres. num uetus eft? at illa ex lege fummum facerdotium, fummum item iudicium, quod Deus Ierofolymis inftituit, continet; unde pro fummo facerdotio euãgelico, ac fummo item iudicio cathedræ Petri non infirmum poffit fumi argumentum. *Sed ad hoc*, Caluinus refpondet, *facilis eft folutio, eaque multiplex: fiquidem una illis non fatisfaciat:* & quæ ifta multiplex folutio Caluine? *Primùm quod in natione una fuit utile, id in uniuerfum orbem extendere*

tendere

tēdere nulla ratio cogit: & quare non? *quia unius gentis, & totius orbis longè diuersa ratio est.* & quàm longè diuersa aliàs Caluine; sed in hoc in Christiano orbe maior, quantò unitas, pulchritudo, ordo denique ipse Christianæ hierarchiæ synagogæ illius statu est excellentior. *Illi ab idololatris septi erant. ne ergo religionem uarietate distraherentur, cultus sui sedem in medio terræ sinu Deus collocauit:* & nos Ioannes ab hæreticis eheu quàm circumplicati manemus. ne ergo dogmatum uarietate tanta, quàram apud uos uigere uidemus, distraheretur ecclesia; ueræ fidei, cultus, ac totius religionis sedem in medio terræ sinu, nimirum Romæ, Deus collocauit. Huc confugit Athanasius, huc Cyprianus, huc Chrysostomus, huc Hieronymus, huc Theodoritus, huc omnes, quotquot ab hæretica prauitate malè tractati se uidebāt. huc Oriens, huc Occidēs. *Vbi uera religio in totum orbem diffusa est, uni dari Orientis & Occidentis moderationem, quis non uideat esse prorsus absurdum?* quis Caluine? sanè qui intelligit summè oportere in tanta ecclesiarum uarietate, in tanto fidelium numero, in tam uario regnorum, prouinciarum, nationumq; usu, in toto demum Oriente atque Occidente simul unam tantùm fidem, unam religionem coli, credi, & obseruari. quæ sanè res nunquam sic haberetur, nisi particulares omnes ecclesiæ in unam Romanā scilicet, ut solent plures digiti in manum unam, sicut Afer Optatus contra Donatistas dicebat, conuenirent. At, *Absurdum uidetur totum mundum à præfecto uno debere regi:* quibus uidetur absurdum? certè his, qui orationis illius uirtutem ignorant, quam pro Petro atque ecclesia Christus dicit, se apud patrem profudisse, ne ipsius fides unquam periret: nobis uerò, (qui illius orationis gratia factum credimus, ut nunquam ad sedem hanc accessum inuenerit perfidia, sed semper Petri cathedra uera de Dei fide dederit responsa, semper Dei & Christi docuerit legem, semper particularium ecclesiarum grauiores caussas legitimè composuerit) non absurdum, sed diuinis decretis conueniens, rationi consentaneum, necessitati uerò nostræ aptum, atq; cum nostra utilitate ualde consentiens esse uidetur. At, *Translato ueteri sacerdotio ius illud non ad papam, sed ad Christum transferri conuenit:* quis tam impudens, qui Christi elogia, sibi propria, ad quenquam hominum, etiam ad maximum pontificem, transferri patiatur? quòd enim sit sacerdos sua oblatione, ac morte patrem placans, quòd sit doctor & simul doctrinæ auctor, quòd sit sacramentorum institutor, quādo ad se traxit Romanus pontifex calumniator? quòd uerò cum uicario, aut successore suo, qui incruentam hostiam pro ecclesia offerat, munus ipsum regendi, pascendi, docendique alios Christus sustineat, quòd honorem hunc Christus sibi resignet, non tā ad se trahit Romanus pontifex, quàm liberaliter à Christo sibi & toti ecclesiæ cōcessum recognoscit. ut enim filij Dei sacerdotium in propitiatione patris, quam morte sua peregit Christus, maxima ex parte consistat, & hunc honorem nemini resignauerit: tamen, ut in doctrina, in auctoritate, in sacrificio altaris, in oratione demum consistit, non uult clementissimus dominus munus hoc sacerdotis sine uicario, aut successore sustinere, ne uisibilis ecclesia sine uisibili sacerdote, & sine sacrificio remaneret. immo uerò Caluine sicut illa intercessione, qua nunc apud patrem fungitur Christus, ecclesiæ intercessio non tollitur, sed magis illa huius principium, fons, & tota caussa existit: ita quidem Christi sacerdotio ecclesiasticum innititur, ne dum non destruitur. manet ergo Christo illibatum suum elogium, & Christi uicario ac uero successoria integra sua auctoritas. Sed pergamus ad nouum testamentum.

Luc. 22. Vide Clement. Rom. l. de schismatibus. Hebr. 7.

Ad novvm uerò testamentum si ueniamus, ueritas hæc de Petri primatu, & uniuersali potestate in gubernando clariùs nobis occurret. In primis, Tu es Petrus, inquit Christus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. item, Petre amas me? pasce oues meas. Verùm his tam illustribus scripturæ locis duo respondet Caluinus, alterum est, non ei mandari potestatem in omnes ecclesias, qui pascere Christi gregem iubetur; nec ligare & soluere idem esse, quod præsidere: sed per claues regni cælorum euangelij doctrinam fore intelligendam dicit; atque non alio modo ligari & solui homines, credit, nisi dū fides alios reconciliat Deo, alios sua incredulitas magis constringit. alterum est, nihil hîc diuo Petro fuisse datum, quod non fuerit collegis omnibus commune. Primum illud assertum probat ab ipsa ratione nominis. idem siquidem est ligare & absoluere, quod retinere ac remittere peccata. habemus enim hanc ex Christi ore expositionem. modum uerò remittendi Paulum optimè interpretatum fuisse ait illis

Ex nouo testam. eadem Petro auctoritas ualde cōstat. Matth. 16. Ioan. 21. Cal. sect. 3. Ioan. 20.

uerbis, Reconciliamini Deo. & illis, De potestate nostra, quam dedit nobis dominus ad ædificationem uestram &c. hoc autem ultimum multis scripturarum & sanctorum locis inuoluit. principiò, quòd etiam omnes alios presbyteros idem ipse diuus Petrus hortatus fuerit, ut pascant ecclesiam. deinde, quòd alioqui non modò personis fieret iniuria, sed claudicaret ipsa doctrinæ maiestas. deinde, quòd id ipsum, quod uni hîc est promissum, alibi omnibus confertur, & quasi in manum traditur, Matthæi nimirum 18. postremò eam fuisse Cypriani & Augustini mentem, ut scilicet nemo toti collegio apostolico præficeretur, sed ut illis uerbis ecclesiæ unitas tantùm commendaretur, uehementer laborat omnibus persuadere. Porrò claues regni cælorum non fidei doctrinam, ut uult Caluinus, hîc significare, sed iudicium, sed auctoritatem, sed discretionem, sed iurisdictionem, testes sunt uniuersi patres, quotquot hunc Matthæi locum, & decimum octauum etiam eiusdem Matthæi, atque uerbum illud Christi, Quorum remiseritis peccata &c. uersant & enarrāt, siue Græci, siue Latini. ad hæc omnium fidelium pastorem atque episcopum his in locis diuum Petrum esse à Christo renuntiatum, caput declaratum, Petrum ac Cepham nominatum, columbæ filium appellatum, præ ceteris regni cælorum clauibus donatum, supra omnes apostolos, super omnes episcopos & præpositos, super omnes primates ecclesiarum à domino hîc fuisse collocatum, uno ore, una uoce, uno consensu clamant super hoc loco diui Chrysostomi, Origenis, Theophilacti, Hilarij, Hieronymi, Rabani, & omnium scholia. super ipso nouissimè fundatam ecclesiam à Christo ex hoc loco, non obscurè, sed illustribus uerbis affirmant idem Theophilactus, Hieronymus, Rabanus, Hilarius, Cyrillus in eo loco, & super undecimum caput euangelij Ioannis, Cyprianus contra Nouatianū in epist. 26. Augustinus in sermone de sanctis sextodecimo, & libro retractationum utranque expositionem probat, Super confessione tua, &, Super te, qui me sic es confessus. idipsum sentit hîc Origenes, & cap. 18. super Matthæum. Video lector passim à sanctis his multa hoc ipso Matthæi loco in rem hanc ponderari. & quòd dominus ipsum solum beatum appellauerit; quòd ad Ioannis filium uerba sua Christus direxerit, Simonem Barionna ipsum nominando; quòd eum commēdauerit à magisterio cælesti; quòd ad ipsum solùm orationem conuerterit, Et ego dico tibi; cùm aliàs solitus esset dicere, Amen dico uobis; (ea enim loquendi phrasi cum ipso agebat, quoties singulare quidquam ad Petrum dirigere uolebat) quòd tanta diligentia Christus dominus utrunque pronomen expresserit, Ego, &, Tibi; atque multa alia, quæ libens prætereo, ne in re, omnium sæculorū suffragiis confirmata, nouas probationes curiosiùs inquisiuisse, quasi ea res adhuc sub iudice esset, meritò uideri possim. redeo igitur ad Caluinum. Lutheranorum ac tua cum primis hæresis est ista tua Caluine, qui, sicut explicatiùs tractabimus, cùm de sacramento pænitentiæ fuerit agendum, non aliam in ecclesia potestatem agnoscitis, quàm reconciliandi homines Deo per euangelij prædicationem, & simul auctoritatem habere exercendæ uindictæ in eos, qui beneficium hoc respuunt. &, ut non omnino ieiunus transeam, si hoc tantùm esset absoluere & ligare, certè hæc potestas non modò euangelicis ministris conueniret, sed omnibus his, per quos uitæ & reconciliationis uerbum proponeretur, siue minister is foret, siue doctor, publica persona, aut priuata. ac proinde nihil singulare apostolis, neque eorum successoribus illis Christi uerbis fuisset tributum, quod cum mulieribus uestris, & coquis, pistoribus, lecticariisque similiter uestris non habeatis commune. ô pulchram hierarchiam, ô ordinem bene dispositum. præterea Caluine, si id est absoluere ac ligare, profectò non nos soluimus, nec ligamus; sed fides est, quæ remittit, quæ nos Deo conciliat: incredulitas contrà, quæ retinet, quæ ligat. *At Paulus interpretatur reconciliari:* immo non de sacerdotali remissione, nec de iudiciali hac absolutione & retentione, sed de admonitione, qua solent uerbi Dei prædicatores Christi fideles ad pænitentiam prouocare, fuisse Paulum locutum, ipsa uerba declarant. ait enim, Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. ultra tamen ministerium hoc, affirmare non esse aliam potestatem in ecclesia, nefarium est, & sceleratum. Iam uerò illud, quod de diuo Petro producis, ut scilicet mandatum ipse à domino acceperat, ita alios omnes presbyteros hortabatur, ut pascerent ecclesiam, quàm faueat proposito nostro, intelligent omnes, qui attentiori animo cogitare uolent, quanta solicitudine & cura diuinus hic & cælestis pastor

Quid sit, Soluere, & Ligare.

Super hanc petram, id est, Super te, qui me es confessus.

Hæresis omniū Lutheranorum.

paſtor Petrus in ſibi commiſſam eccleſiam incumbat; poſtquam non propriis laboribus ſolùm, uerùm alienis uigiliis ſui gregis commodis & utilitati tam ſolicitè inſeruit. in hoc ſiquidem negotium omnes alios adiutores, hortatores, adminiſtros, ſocios, atq; participes apoſtolica caritas habere deſiderat, ac poſtulat. eſtque in illis Petri uerbis ſumma conſideratione obſeruandum, quod dicit, Paſcite, qui in uobis eſt gregem. cū tamen ſibi mandatum eſſet à Chriſto, ut omnes ipſius oues paſceret.

Apoſtoli an parem cum Petro auctoritatem à Chriſto acceperint.

SI QVIDQVAM *fuiſſet datum Petro, quod non aliis, & fieret perſonis iniuria, & claudicaret ipſa doctrinæ maieſtas.* De apoſtolorum auctoritate, & an ipſi parem cū diuo Petro poteſtatem à Chriſto acceperint, tribus aſſertionibus, quod mihi uidebitur probabilius, ex ſcripturis ſanctis, ac ſactis doctoribus indicabo. Prima ſit, In rationem apoſtolatus, quemadmodum optimè conſiderauit diuus Thomas ſuper illud Pauli, Quoſdam poſuit Deus in eccleſia apoſtolos, &c. hæc tria ueniunt, facultas ſcilicet prædicandi diuini uerbi, auctoritas Chriſtiani populi gubernandi, ac ipſa tandem miraculorum poteſtas. & quidem Lucæ nono dicitur, quòd IESVS, cōuocatis duodecim diſcipulis, dedit eis poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & ut languores curarent. ecce primum: ſequitur deinceps, Miſit eos prædicare uerbum Dei. quo in loco duplicem illam auctoritatem nimirum doctrinæ ac ſpiritualis iuriſdictionis ſancti intellectā fuiſſe uolunt, id uerò explicatius eſt additum Marci ultimo, Docentes, inquit, eos ſeruare mandata, quæ ego uobis præcepi. & Gloſſa ordinaria, enarrans illud Pauli, Quoſdā primò apoſtolos. ait, Primò apoſtolos, primò dignitate & tēpore apoſtolos, omnium ordinatores ac iudices. Nō aliò uerè, quàm huc ferebatur Chriſti ſermo, qui eſt apud Lucam, Ego diſpono uobis, ſicut pater meus diſpoſuit mihi regnum. Altera aſſertio eſt, Apoſtoli ſancti omnes diuino iure, & ab ipſomet Chriſto totius orbis paſtores, epiſcopi, doctores, rectores, iudices demum ſunt conſtituti. hanc certè ſecundam ſatis commodè prior illa aſſertio probat. nam ſi à Chriſto ordinati ſunt apoſtoli omnes, ſanè quidem diuina ordinatione omnia hæc, quæ in noſtra aſſertione retulimus, habebunt; cùm apoſtolatus præſtantia ſecum trahat non ordinis tantùm poteſtatem, ſed etiam iuriſdictionis imperium. hoc eſt, quod Anacletus papa dixit, apoſtolos uidelicet omnes, qui erant pari conſortio, parem accepiſſe poteſtatem. neque puto, quidquam potuiſſe diuum Petrum, quod pertineret ad hanc ſpiritualem politiam, quod non etiam præſtaret diuus Ioannes, ſi contingeret eò accedere. credo enim pleniſſimam eos omnes à Chriſto poteſtatem in orbem uniuerſum accepiſſe. quod enim legitur, ſanctum Iacobum, fratrem domini, ordinatum fuiſſe epiſcopum Ieroſolymorum à diuo Petro & Ioanne, atque Paulum & Barnabam ab apoſtolis; non arbitror ſic eſſe intelligendum, ut tunc denuò epiſcopi crearentur: ſed quòd tunc alicui ſpeciali eccleſiæ conſecrabantur, aut inſigni cuipiam operi dedicabantur; atque ſimul modum, quo poſtea creandi eſſent atq; ordinandi epiſcopi, ipſorum apoſtolorum exemplo docebantur. Tertia tādem aſſertio erit hæc, Quanquàm apoſtolorum omniū auctoritas à Chriſto ipſo ſine medio profluxerit: tamen uniuerſi Petri principatum agnoſcebant, &, ut caput ac principem, ſequi tenebantur. hoc eſt, quod Leo papa dixit, & habetur in cap. Ita dominus 19. diſtinctione. ita dominus ad omnium apoſtolorum officium pertinere uoluit, ut in B. Petro, omniū apoſtolorum ſummo, principaliter collocaret, quò ab ipſo, quaſi à quodam capite, dona ſua uelut in corpus omne diffunderet; ut exortem ſe intelligeret diuini myſterij eſſe, qui auſus fuiſſet à Petri ſoliditate recedere. ſic etiam Caluine & datum eſt diuo Petro, quod non aliis eſt conceſſum, & nulla perſonis acta eſt iniuria, neque doctrinæ maieſtas claudicauit. *Atqui quod unum tunc promiſit, alibi reliquis ſimul omnibus confert, & quaſi in manū tradit:* quidquid auctoritatis, quidquid iuriſdictionis eſt Petro promiſſum, traditum eſt apoſtolis: (quod enim ad apoſtolatus exercitiū, pertineret, datū eſt & ipſis; ſcilicet quòd ligarent, quòd ſoluerēt, quòd retinerēt, quòd remitterent) at quòd huius poteſtatis quaſi principium eſſent, quòd ſupra ipſos ædificāda eſſet eccleſia, quòd inferi portæ non eſſent præualituræ in ſuam ſedem, quòd, ut caput, claues eſſent accepturi, nunquam in illos ſimul omnes contulit, nec quaſi in manū tradidit, ſed uni Petro, ſicut pollicitus eſt, dedit. *Sed quid, ſi cum Cypriano & Auguſtino obiiciam, non ideo id Petro dominum dixiſſe Chriſtum, ut hominem unum aliis præferret; ſed ut eccleſiæ unitatem ſic commendaret? ſic enim loquitur Cyprianus, in perſona unius hominis domi-*

Aſſertio 1. S. Th. ſup Pau. 1. Cor. 12.

Lucæ 10.

Aſſertio 2.

Aſſertio 3.

Cal. ſect. 4.

Matth. 18.

Ioan. 20.

num dedisse omnibus claues, ut omnium unitatem denotaret. hoc utique fuisse reliquos, quod erat
Cal. lib. 4 c. 2. sect. 6. *Petrus; sed exordium ab unitate fieri: ut ecclesia Christi una monstretur. Paulum enim secutus Cyprianus ecclesiasticæ concordiæ fontem ab unico Christi episcopatu ducit: Augustinus uerò,* expecta Caluine: diui priùs Cypriani locum euoluamus, pòst ad Augustini testimonia
Cypr. uerba pon derantur. progrediemur. Hæc certè Cypriani uerba, quæ ille de uno episcopatu Petri scripsit, aut non intellexisti, aut maliriosè interpretatus es. cùm enim diuus Cyprianus caussam hæresum & schismatum assignaret, subiunxit, Hoc eò fit fratres dilectissimi, dum ad ueritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magistri cælestis doctrina seruatur. de quo autem capite id dixisset, & quæ hæc esset cælestis magistri doctrina de capite, statim indicauit, dicens, Loquitur dominus ad Petrum, Ego tibi dico, quia tu es Petrus, & super petram istam ædificabo ecclesiam meam. & pauiò pòst eidem post resurrectionem suã dicit, Pasce oues meas. ut unitatem ecclesiæ, ait Cyprianus, manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. ab uno, inquit, incipientem, id est, à capite. quod suprà dixerat Cyprianus, non quæri ab hæreticis, & schismaticis: & quod dominus sua auctoritate disposuit, cùm ait, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. hæc unitas terreni capitis efficit, ut una sit in terris ecclesia. hoc enim ipsum significat, quod idem Cyprianus dicebat, Exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur. & pauiò pòst, Vnum caput, una origo est, & una mater fecunditatis. Ad hæc, cùm ex Cypriano audis, Episcopatus unus est, non hoc de Christi episcopatu dictum intelligas, qui est sanè episcopus unus animarum nostrarum, sed de ordine episcoporum in terra, qui est unus; cuius à singulis, ut ait ipsemet Cyprianus, in solidum pars tenetur. non enim magis est ordinis episcoporum unus, quàm alius: immo omnes sunt, quod unus iuxta episcopatus rationem. unum tamen est in terris caput, & origo à Deo disposita, unde ceteros, inquit, proficisci uoluit. ita ut per hoc caput, ceu per fontem, & lumen quoddam, ac radicem, ceteros episcopos, tanquam riuos, radios, ac ramos quosdam, ille fons aquæ uiuæ, luminum pater, uitæ arbor, atque omnis boni principium emittat, deriuet, proferat, moderetur secundum uniuscuiusque mensuram. Sed quòd de ponti-
Cypr. ad Corn. papam. fice dictum accipiendum sit, quod idem auctor ad Cornelium scribit, caussam scilicet hæresum, & schismatum esse, quòd caput non quæreretur, ex eodem rursus Cypriano intelligi facillimè potest. quod quidem Caluinus non aduertit, uel potiùs, ut coniicio, callidè dissimulauit. Non aliunde, inquit, hæreses ortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, neque unus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex uice Christi cogitatur. cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas uniuersa, nemo aduersus sacerdotum collegium quidquam moueret. ubi uniuersam ecclesiam, id est, catholicam, uocauit uniuersam fraternitatem, quæ uni capiti obtemperare debet. Ergo, ut uno uerbo tibi respõdeam Caluine, quamuis, ut nos annotauimus, & Cypriani uidetur esse expressa sententia, hoc essent
Matth. 16. 18. apostoli ceteri, quod fuit Petrus, id est, uniuersalis orbis pastores: exordium tamen
Ioan. 20. 21. ab unitate antea profectum fuit, ut ecclesia una ab eo uno capite, principe, & episcopo, nimirum diuo Petro, monstraretur. sic enim constituti sunt à Christo pastores, ut re ipsa forent & ipsi sub uno pastore, à quo ecclesia una diceretur.

Cal. lib. 4. c. 6. sect. 4. Avgvstinvs *ait, Si in Petro non esset ecclesiæ mysterium, non ei diceret dominus, Tibi dabo claues. si enim hoc Petro dictum est, non habet ecclesia: si autem ecclesia habet, Petrus,*
Aug. hom. 50. in Ioan. *quando claues accepit, ecclesiam totam designauit. & alibi, Cùm interrogati essent omnes, solus*
Homil. 11. *Petrus respondet, Tu es Christus. cui dicitur, Tibi dabo claues. quasi ligandi & soluendi so-*
Repetit hom. 124 *lus acceperit potestatem: cùm & illud unus pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus, tanquã personam gerens ipsius unitatis, acceperit. ideo unus pro omnibus, quia unitas est in omnibus:*
Verborum Aug. sanis deluendatio. quòd ita omnes sentirent, ut Petrus Christo respondet, nec Augustinus affirmat, nec cum uerbis scripturæ conueniunt, quæ apud Ioannem dicit, Sunt quidam ex uobis, qui
Ioan. 6. non credunt. sciebat enim, inquit euangelista, ab initio Iesvs, qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum. quòd uerò Petrus os fuerit & organum ceterorum apostolorum, quid, quæso, de summo suo pontificatu detrahit, aut diminuit? similiter quòd dum Christum ueraci confessione prædicat, totius ecclesiæ fidelium personam diuus Petrus sustineat; quòd etiam in Petro ecclesia claues regni cælorum acceperit, sicut

Augustinus hîc affirmat, quid, precor te, impedit, quò minùs ipsius pontificatus gloria apud Petrum maneat? fatemur libenter, fatemur cælestis huius donationis finem esse ecclesiam, in cuius unius utilitatem ac commodum cuncta à Christo dirigerentur. non enim ecclesia propter Petrum, sed magis Petrus ipse ob ecclesiæ bonum diuino munere donatus à Christo fuit. Verùm quid hoc ad Petri episcopatum? sic nanque totius ecclesiæ personam, aut figuram tum gerebat Petrus, ut in ueritate eas claues ipse in bonum ecclesiæ reciperet, non minùs, quàm apud unam gentem imperij celsitudo retineri dicitur, quòd unus ipsorum ea corona perfulgeat, licèt non omnes sint imperatores. est igitur ea dignitas in ecclesia, postquam collata est Petro ipsius ecclesiæ principi, neque in mundi finem ea priuabitur ecclesia. nec diuus Augustinus, quando Petrum figuram facit ecclesiæ, ueritatem negat, ut solet fieri in parabolis, ac fabulis; sed ita datur hîc figuræ suus locus, ut tamen primò historiæ ueritas sit seruanda. Sed percurramus cetera. *Paulus unicum esse ait fundamentum, Christum nimirum* IESVM, *præter quod statui aliud non possit: supra quod fundandam esse ecclesiam idem dominus Petro ipsi hic dicit, Et super hanc petram, quam tu confessus es, id est, super me Christum, ædificabo ecclesiam meam:* 1. Cor. 3. Ephes. 2. 1. Pet. 2. quòd possit hic locus euangelij de petra, qui Christus est, lapis summus & angularis, in quo superstruantur, qui crescunt in templum sanctum domino, intelligi, dummodo communis sanctorum sensus de Petri cathedra integer & immotus permaneat, facilè cum multis orthodoxis explicatoribus concedemus. immo ipse diuus Augustinus in libro retractationum utrunque sensum cum littera euangelij satis conuenire probat. est siquidem ecclesiæ singulare caput Christus, quòd ipsam regit, quòd ipsam instituerit, quòd ipsius sit auctor, atque suo sanguine redemerit ipsam, ac lauerit. tale certè fundamentum unum est, nec aliud, quàm quòd positum est Christus IESVS: tale caput unum est, sicut ecclesia una. at sub hoc primo, cuius merito habet ecclesia, quid quid habet, qui Christo successit, qui in ipsius locum ac uices suffectus fuit, Petrus est, Matth. 16. ecclesiæ post Christum inter omnes apostolos fundamentum singulare, quia omnium Act. 10. primus integram de Christo fidem paucis uerbis complexus est; quia omnium primus in nationes fidei fundamenta iecit; quia firmamentum factum est aliorum, dicente domino, Et tu conuersus confirma fratres tuos. Luc. 22.

ATQVE re uera nullus quæstionem hanc soluere meliùs potest, quàm scriptura ipsa, si locos omnes conferamus: ubi docet, quid muneris & potestatis habuerit diuus Petrus inter apostolos, qualiter se gesserit, qualiter etiam fuerit ab ipsis acceptus. percurre quidquid extat; quàm multa reperies, quæ huius primatus supra ceteros ueritatē te doceant. Inter apostolos quoties res de ecclesia ageretur, omnium primus aut quærebat, aut quærenti domino respondebat. primam synodum, in qua de unius apostoli creatione esset agendum, Petrus congregauit, cui & ipse præfuit, proponens quid agendum, statuens quis ordo esset seruandus in progressu; & demum suo suffragio confirmans cuncta, quæ ibidem à concilio peracta fuissent, concionem illam apostolicam & Act. 1. sacratam synodum soluit. cùm ebrij, temulenti, insani, musto pleni, diuini numinis templa, ac cælestis spiritus organa sancti scilicet apostoli ab insanis aliquot & perfidis hominibus in die pentecostes uocarentur, irriderentur, atque contemnerentur; ipsorum princeps Petrus, non sustinens tantam iniquitatem apostolicæ celsitudini inuri, Act. 2. ecclesiastici iuris defensor, & quasi cælestis patrimonij continuus propugnator, multa & prodigiosa oratione eam iniuriam à suis omnibus propulsauit. Quis horrendo supplicio Ananiæ & Sapphiræ mendacium ac dolos, nisi Petrus correxit, atq; acerba & in- Act. 5. sperata morte utrunque multauit? ut iam deinceps in supremo ecclesiæ iudice non dignitatem tantùm ceteri spectarent, sed grauitatem, atque rigorem timerent. quis, nisi Petrus omnium primus, Simonem illum, iniquam exercentem mercaturam ac tur- Act. 8. pem, extra domini sortem procul iecit, ne dum repressit? ad quem, nisi ad Petrum, gentes in euãgelij gratiam admittere, cælesti antea oraculo edoctum, pertinebat? concilium Ierosolymis congregat, refert ad concilium quid faciendum, & quid facto opus Act. 10. sit, cum primis ipse admonet, atque summa prudentia cuncta gerit. alios simul audit, Act. 15. nec locum tantùm concedit dicendæ sententiæ, sed arbitrium eis permittit; & cum ipsis, quod uisum est spiritui sancto, statuit, sequitur, & obtemperat. cùm ad pastores scribit, (nimia siquidem solicitudine ecclesiæ regendæ urgebatur) collegas suos facit, & comiter

1. Pet. 5. comiter hortatur, ut inter æquales fieri solet, qui uinere poterat ut superior. accusatus à non nullis, quòd ad gentes fuisset ingressus, etiam si id fit iniustè, non se supremæ auctoritatis defendit titulo, qui certè posset, sed omnibus se multùm debere cogitans humaniter respondet, ac sese purgat. indiget Samaria tanti pastoris præsentia (cuncta enim prouincia Simonis Magi præstigiis quotidie lædebatur) mittitur eò à fratribus, non ut inferior, sed quòd consilio, auctoritate, & feruore longè præ aliis apud illam gentem profecturus cunctis uidetetur. suscipit sibi cælitus mandatam legationem, ab uniuersa ecclesia approbatam, cum Ioanne promptiore quidem animo, quàm olim fecerat Phinees, Eleazari filius, & sacerdos, cum decem principibus missus de singulis tribubus à filiis Israel ad filios Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manassæ, sicut, facta Iosûe historia referente, didicimus. At, *Vna epistola ad Galatas omnem dubitationem nobis eximere facilè potest:* quî sic Caluine? *duobus ferè capitibus nihil aliud Paulus contendit, quàm se bonore apostolatus Petro esse patrem. hinc commemorat se ad Petrum ucnisse, ut testatam faceret omnibus doctrinæ consensionē:* dixi sæpè, in quo sensu pares eos fuisse; sit nobis concedendum: nolo immorari ampliùs, quando hæc magis nostra confirmant, quàm quòd ea destruere uideantur. *Deniq; cùm minùs fideliter Petrus ageret, fuisse à Paulo correctum ipse Paulus affirmat:* nolo hîc antiquas concettationes inter Augustinum & Hieronymum excitare; nolo rem tantam uno uetbo hîc componere: ad Caluinum uerò hinc contra Petti primatum multa colligentem non nos respondebimus, sed diuus Cyprianus in epistola ad Quintium. Nec Petrus, inquit, quem primum dominus elegit, & super quem ædificauit ecclesiam suam, cùm Paulus de circumcisione postmodum disceptaret, se uindicauit, seu aliqnid insolenter, aut artogantet assumpsit, ut dicetet se primatum tenere, & obtemperari à nouellis & postetis sibi potiùs oportere. nec despexit Paulum, quòd ecclesiæ priùs persecutor fuisset, sed consilium ueritatis administrationi legitimæ, quam Paulus uindicabat, facilè consensit: documentum scilicet nobis & concordiæ & patientiæ tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando à fratribus, & collegis nostris utiliter & salubriter suggeruntur, si sint uera & legitima, ipsa potiùs amplectamur. Hæc diuus Cyprianus. Vides Petrum à domino primò electum: uides supra ipsum à domino fundatam ecclesiam, quod paulò antè negabas ex diuo Cypriano ostendi quoquo pacto posse: uides laudari Petri modestiam; quippe qui cùm ecclesiæ princeps esset, ac sibi non nulla essent obiecta; noluerit tamē ea auctoritate se tueri, nec dicere, primatum se tenete, & à nouello Palo non doceri, sed se coli & sibi obtemperari opottere: uides denique, quale humilitatis exemplum concotdiæ ac patientiæ cælestis hic pastot Petrus suo facto nobis tradiderit, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quicunque simus, etiam si summi pastores, quæ à fratribus nostris ac collegis utiliter & salubtitet suggeruntur, modò uera sint ac legitima, uttaque, ut dicitur, manu amplectamur. quam diui Cypriani sententiam, fidem, immo ipsa etiam uerba libenter amplectimur, & cùm in laudem primatus Petri, tum in modestiæ ipsius æternam famam in perpetuum firma memoria retinebimus.

Act. 11.

Iosue 22.
Cal. fol. 7.

Galat. 2.

Cypr. uerba, quæ non modò Caluini obiectionem euacuant, sed etiam Petri primatū ualde confirmant.

Non minùs uniuersæ Christianæ ecclesiæ summum pontificem præesse debere, quàm olim fecerit diuus Petrus, satis apertè indicatur; ac Caluini criminationibus respondetur. Cap. XI.

Cal. lib. 4. c. 6. fol. 8.

ERUM, ut de diuo Petro nobis concedat Caluinus, fuisse scilicet apostolorū principem, & dignitate ac primatu reliquos antecelluisse: (quomodo id negare potest homo, qui Christum non fuisse mētitum sibi persuadeat?) ullam tamen caussam esse negat, cur ex singulari exēplo tegulam uniuersalem faciamus, & quod semel factum fuit, ad perpetuitatem trahamus, cùm longè diuersam esse rationem credat. certè Caluine uigere & nunc Petri sedem omnes, quotquot tu legeris, sancti uno ore affirmant. factam esse uniuersalem regulam, quæ omnibus sæculis obseruaretur in ipsa creatione Petri copiosissima, atque ornatissima oratione ad Damasum duabus epistolis diuus Hieronymus

mus eisdem Christi uerbis, nimirum, Super hanc petrã &c. confirmat. diuus similiter Augustinus in quæstione 110. ueteris restam. in tantum credit Petri primatum adhuc uigere, ut omnem aliam ab ea, quæ non ei obtemperet, & ipsam sequatur, pestilentiæ cathedram non dubitet nominare. Sedem Petri (ut nihil modò de ipsius loco tractemus) magistram sibi semper fore proponit diuus Ambrosius, atque eam Dei domum honorificè quidem nominat. Cirillus item Alexandrinus libro illo thesaurorum plenissimam auctoritatem Petro, ac suis successoribus à Christo fuisse traditã super omnes particulares ecclesias, sicut ipse dux ab æterno patre super omnem principatum fuerat constitutus docet. meminit huius successionis Athanasius, ad Marcum scribens, & ad Liberium Romanos pontifices, Irenæus, Tertullianus, atq; alij, quos superiori articulo me produxisse satis recordor. Iam diuus Bernardus, ad Eugenium scribens, libro secundo de consideratione, Petri successorem uocat sacerdotem magnum, pontificem summum, episcoporũ principem, apostolorum hæredem, primatu Abelem, grauitate Noe, patriarchatu Abrahamum, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Mosem, iudicio Samuelem, potestate Petrum, unctione Christum. At, *Vnus inter apostolos summus fuit: nempe quia pauci erant numero:* immo Caluine, quia pauci erant numero, & quia uniuersi erant primi & apostoli, audierantque Christum & uiderant, doctrinam acceperant, mores ipsius nouerant, miracula inspexerant, non tam indigebant pastore ac præfecto, qui ipsis præsideret, quàm nos, in quos uniuersa illa, quæ cum sanctis apostolis gerebantur, respiciebant, immo iam tum in nos conferebantur. hoc enim fert natura, hoc hominum ingenium postulat, ut in quouis cœtu unus sit uelut moderator, in quem omnes respiciant. nulla est curia sine consule, nullus consessus iudicum sine prætore seu quæstore, collegium nullum sine præfecto, nulla sine magistro societas. *Ad uniuersum orbem terrarum regendum nemo unus sufficit:* uerum est, si huius unius humana prudentia, sapientia, iudicio sit enitendum solùm, & non magis illi excellẽtissimæ promissioni, qua Deus ipse huic sedi pollicitus est, se eam non defecturum; itẽ illi Christi orationi, qua in altissimis defixa sedes hæc radicibus unquam ui aut errore labefactari non possit. accedit etiam, quòd, cùm singulis ecclesiis sui episcopi attribuantur, nec ad summum Petri successorem res, nisi grauiores deferantur, & principis unitas, ut dicebat Cyprianus, & tecta gubernandæ reipub. ratio simul hîc seruetur. Vt igitur Christus unicum sit ecclesiæ caput, quia sua auctoritate, suoque nomine solus regnat; nihil tamen istud obstat, quò minùs sub ipso alterũ sit ministeriale caput, quod eius uices in terris gerat. sicut nec id impedimento esse potuit, quò minùs omniũ apostolorum caput Petrus à Christo institueretur. quod certè ministerium satis superque ostendimus fuisse à Christo ordinatum. At, *Cùm aliquoties uiuam ecclesiam Paulus depingeret, de uno capite nullam prorsus ibi mentionem facit. immo qui dixit ascendisse Christum, ut adimpleret omnia, indicauit ipsum adhuc præsentem habere ecclesiam, ut ministeriale istud caput necessarium non fuerit:* bella sanè quidem consecutio, apostolus Paulus nõ expressit Christum unum omnibus præfecisse, qui uices suas gereret; ergo nulli eas uices mandauit. quid si ipse dominus antè id dixit? quid si à domino institutum semper ecclesia retinuit? num diuus Paulus omnia explicuit? num omnia dixit? At, *Locus ille, ubi de ecclesia tractabat Paulus, id maximè postulabat: nec ullo modo debuit omitti, si uerum esset:* nihil minus Caluine. apostolus siquidem Paulus eo loco Ephesios ad sernandam ecclesiasticam unitatem primùm his uerbis hortatur, Obsecro itaque uos ego uinctus in domino, ut dignè ambuletis uocatione uestra, qua uocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in caritate, soliciti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. unum corpus & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ. atque statim dictæ unitatis formam ipsis Ephesiis dupliciter Paulus eo loco ostendit. nam, cùm Dei ecclesia sit uelut quædam ciuitas, uariis & longè aliis partibus constans, eius unitatem prius apostolus docet per id, quod in uniuersum omnibus conuenit, & non uni in numero ac particulariter; pòst uerò per id, quod uarium est, & distinctum, atque diuisum in membra ipsa. de priore dicitur, Vnus dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. habent enim uniuersi fideles omnia hæc communia, nempe dominum unum ac redemptorem, neque unus alteri redemptor esse dicitur; sed solus ille, qui omnium

[Margin notes: 2.Tim. 3. — Christus quomodo ecclesiæ sit caput. — Cal.sect.10. Ephes.4. — 1.Cor.7.]

eſt dominus, maximè fidelium. habent omnes unam fidem, hoc eſt, eoſdem articulos, eandem legem, ſcilicet euangelicā, quæ nemini eſt propria, ſed omnibus ex æquo communis: habent eadem inſignia, nimirum eundem baptiſmum, eademque ſacramenta: habent demum eundem finem, & eadem ſpe omnes aluntur, nempe fruendi ſine fine Deo ipſo. & hoc eſt, quod dicit, Vnus Deus, & pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Iam uides Ioannes, non conuenire propoſito apoſtoli, dum de hac priore conſideratione formæ unitatis eccleſiaſticæ agit, miniſterium quodpiam in terris commemorare: quoniam id quidem ad poſteriorem conſiderationem pertinebat, de qua ſtatim erat acturus; non ad priorem, quæ nihil continet, quod particulate donum ſit in aliqua perſona ipſius eccleſiæ poſitum, ſed unum Chriſtum, unam legem aut fidem, unum inſigne, unum Deum ſeu finem. Iam accedit diuus Paulus, ut eccleſiæ unitatem oſtendat ex his, quæ quamuis omnia in eccleſiæ bonum cedāt; ſunt tamen ſingulis fidelibus eccleſiæ propria, & ſpecialia. Vnicuique, inquit, autem noſtrûm data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. hanc uerò donationis Chriſti menſuram uerbo regij prophetæ confirmat, Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primùm in inferiores terræ? qui deſcendit, ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cælos, ut impleret omnia. hoc eſt, quod idem propheta fuerat uaticinatus, Replebimur in bonis domus tuæ. Habes formam unitatis eccleſiæ, quantum ad id, quod membris ſingulis proprium eſt: habes auctorem ac largitorem eorum munerum, nempe Chriſtum aſcendentem ſuper cælos, qui & deſcendit in inferiores partes terræ: iam uideamus, quæ ſint hæc dona non omnibus communiter conceſſa fidelibus, ſed ſingularibus perſonis. quare addit Paulus, Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios uerò euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij in ædificationem corporis Chriſti; donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. ac ſi diceret electionis uas, Conſtat eccleſia noſtra ex plurium donorum uarietate, nimirum ex prophetarum lumine, apoſtolorum excellentia, euangeliſtarum monumentis, paſtorum magiſterio, atque doctrina. Quis hîc non uideat, niſi talpa ſit aut lippus, parum facere ad rem, quam apoſtolus tractabat, quot eſſent in eccleſia euangeliſtæ à Deo deſignati, quot doctores à Deo conceſsi, quot fuiſſent apoſtoli miſsi, aut certè quot paſtores Chriſtus creauiſſet, uel ſi unum tantùm toti eccleſiæ præfeciſſet? &, ut uerbo uno multa complectamur, hierarchiam Paulus eccleſiæ, & factum, ac diuerſis muneribus corpus unum repræſentare ibi uoluit: monarchiam autem inter miniſtros ſilet, non quòd iudicet nullam eſſe, ut iniquè de ipſo Paulo Caluinus interpretatur, ſed quòd ad rem, quam initiò propoſuerat, nihil penitus id pertineret, uel quòd eam iam à domino inſtitutam ſciebat, & in eccleſia eam religioſè obſeruari uidebat. concludamus igitur, ſicut hierarchia illa cæleſtis ſuum habet principem, quem omnes intueantur, quem alloquantur, in quem omnes proſpiciant; haud ſecus eccleſiaſticam hanc habere oportebat. atqui res ipſa nos ſatis docere potuiſſet, in quas errorum tenebras, in quas ſine fine lites, Chriſti eccleſia quotidie ueniſſet, ſi diuinum oraculum omnibus indicaturum ſemper expectaremus, & non magis per hominem unum ſimilem nobis mortalem immortalis Deus uerbum ac uitam ſimul in nos conferre inſtituiſſet, ſicut fecit. Vide & conſidera Dei noſtri ſapientiam cum admirabili illa ſua clementia iunctam: toti orbi Chriſtiano oportebat unum præficere, nullus uerò tot rebus gerendis ſufficere poterat. ne ergo latiſsima hæc reſpublica hac unitate ſui principis careret, ſpiritum & ſapientiam dedit, ut quod mortalis homo præſtare ſua uirtute nequibat, diuino ſibi aſsidente ſpiritu, ſemper ac ubique cum ſumma ueritate tractare poſsit. non hîc contendimus affirmare neminem huic ſedi præfuiſſe, qui unquam, ut priuatus quiuis alius homo, errauerit, quamuis non deſint uiri omnium litterarum diſciplinis ornatiſsimi, qui, ueris productis hiſtoriis, ad ipſum affirmarunt: nos tamen ſolùm ab ipſa ſede nunquam accepiſſe hæreſim, ſed ſanam Chriſti doctrinam omni aſſeueratione affirmabimus, ne moleſtus ſit homo iſte unum Ioannem 22. nobis obiectans.

Eadem fermè referuntur 1. Corin. 12.

Romanam

Romanam ſedem hæredem eſſe fidei & auctoritatis Petri, ubi urbis pariter & orbis totius epiſcopus mortuus eſt, defenditur, ac probatur; Caluinianaq; commenta tam uerè diluuntur, ut nullibi ueritas de ſuis hoſtibus tam glorioſè, honeſtè, amplè, quàm hic triumphaſſe uideatur. Cap. XII.

IAM, ut hoc nobis largiatur Caluinus, homo ſcilicet liberaliſsimus munificentiſsimusque, ſic nimirum conſtitutum fuiſſe in Petro eccleſiæ primatum, ut perpetua ſucceſsione ſemper maneret: unde tamen nos euincere poſsimus ſedem Romæ ita eſſe collocatam, ut quicunque ſit urbis illius epiſcopus, orbi uniuerſo præſidear, ſe non ſatis attingere ingenuè concedit. quo item iure dignitatem hanc loco nos alligemus, quæ ſine loci mentione data eſt, non ſe intelligere haud erubeſcit fateri. quòd ſi ei reſpondeamus, quemadmodum ſancti omnes, qui de Romano primatu loquuntur, reſpondent, Petrum Romæ uixiſſe, & ibidem mortuum fuiſſe; ut proprio martyrio, ſicut Tertullianus, Irenæus, Hieronymus, Clemens Romanus, Dionyſiusque dixerunt, ea ſedes, omnium princeps, ſuo martyrio fuerit cõfirmata: præmiſſa ad Petrum Chriſti uoce, Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam. & illa, Tibi dabo claues regni cælorum. & illa, Tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. & illa, Paſce oues meas. ſtatim nobis ipſe obiicit, *Quid Chriſtus ipſe? non'ne Ieroſolymis functus eſt epiſcopatu, dum uixit, & moriendo ſacerdotij munus impleuit? princeps paſtorum, ſummus epiſcopus, caput eccleſiæ, non potuit honorem loco acquirere: Petrus longè ipſo inferior potuit? Nempe hac ratione ſedem primatus debuerunt olim Iſraelitæ conſtituere in deſerto, ubi Moſes ſummus doctor & princeps prophetarum miniſterio ſuo functus erat, & mortuus:* non'ne ſunt ineptiæ iſtæ tuæ argutiolæ pluſquàm pueriles Caluine? adeo'ne tibi certare ineptiendo in re ſic graui libebit? potuit, & maximè potuit princeps paſtorum, ſummus epiſcopus, caput eccleſiæ, honorem loco dare, ne dum acquirere: ſed ſucceſſorem ſibi Petrum elegit ac conſtituit, quem ſummo ſuo iudicio noluit Ieroſolymis tam diu manere, ne ea ſedes ſua morte ſimili priuilegio inſigniretur. & meritò quidem, ſummè profectò decebat, non minùs ſedem ipſam, quàm ſacerdotium, tranſlata lege, aliò transferri. caput gentium, ſedes ſit fidei; mundi iſtius princeps, errorum ſentina, cæli porta, & eccleſiarum magiſtra hoc munere prædicabitur. ſanguis ille, qui à Iudæis Ieroſolymis eſt profuſus, gentibus primatum peperit. Auferetur, dixerat dominus Ieroſolymitanis, à uobis regnum, non mea quidem ſententia terrenum illud ſæculareq; ſacerdotium, ſed ſacerdotij primatus, ne amplius gens duræ ceruicis iactaret, Templum domini, templum domini, templum domini eſt. noluit igitur ſummus ſacerdos noſter loco eam præſtantiam contuliſſe, non quia non potuit, ſed quia omnino noluit. quod & maximè, ut diximus, diuinam ſuam ſapientiam decebat. Iam uerò illud alterum de Moſe argumentum perridiculum eſt. num Moſes ſummus fuit ſacerdos? ſed eſto, ſummus ille doctor erat, ac prophetarum princeps: ò ſingularem hominis ſtultitiam, an non uides uniuerſa illa, quæ in deſerto tradita ſunt Iſraelitico populo, promiſsionis terram ſpectaſſe, ubi ſacrificia, oblationes, cæremoniæ, templum deniq; ipſum erigendum erat? Cumq; introduxerit te dominus, ait ipſe per Moſem, in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Heuæi, & Iebuſæi, quam iurauit patribus tuis, ut daret tibi terram fluentem lacte & melle, celebrabitis hunc morem ſacrorum menſe iſto. Sed quid laboro præteruolantes plumas perſequi? en iſta illa ſunt argumenta, quæ noſtrum Democritum ab antiqua fide diſcedere compulit: quibus ſi tertium iſtius addas, nihil iam inſanius expectari hic poſſe tibi lector uidebitur. Exod. 13.

ERGO *Antiochena eccleſia primatum ſibi iure uendicat:* nego tibi conſequentiam. extat Marcelli papæ non conficta ſub illius nomine, ſed uerè ab eo ſcripta ad presbyteros Antiochenos epiſtola: ubi ſic loquitur, Petri ſedes initiò apud uos fuit, quæ poſtea, iubente Deo, huc tranſlata eſt. *Verùm quo oraculo habuerat ille bonus uir ſic dominum iuſsiſſe?* Cal. obiectio 3.

an sanctus ille pontifex solus est in hac sententia? an Anacletus eadem pænè uerba in epistola ad omnes episcopos & presbyteros tertia non usurpauerat? an'non Hieronymus uerbis eisdem agit in libro de uiris illustribus, tractans cursum uitæ apostolorum principis? Damasus papa non'ne in uitam diui Petri eadem commemorat? non dicimus, Caluine, expressum esse in scriptura, Romanam ecclesiam principem esse omnium; nec similiter in scripturis sanctis haberi, reuelationem factam fuisse sancto Christi apostolo, ut sedem suam Romam transferendam curaret: sed bene in scripturis legimus commissam esse Petro sanctissimo ecclesiam. scimus similiter, (quod nec negare ipse potuisti) Petrum Romam uenisse, ibique pro Christo occisum, uitam hanc finiuisse: unde ab ipsis primis temporibus usque ad hæc nostra semper cognitum, penitusque perspectum habuit ecclesia, eam sedem sibi perpetuam elegisse, quam sua morte firmasset. neque ulterior quærenda nobis est huius translationis reuelatio præter eam, qua ad expugnandum Simonem magum, atque ad annuntiandum gentibus Christum Romam cælitus perductum, ibique passum credimus. rectè proinde Anacletus & Marcus papæ dixerunt, quòd hæc sacrosancta Romana & apostolica ecclesia non ab apostolis, sed ab ipso domino primatū obtinuit, & eminentiam potestatis super uniuersas ecclesias, ac totum Christiani populi gregem assecuta est, sicut ipsi beato Petro apostolo dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. neque minùs cum his conueniunt, quæ in epistola prima ad Iacobum fratrem domini apud Clementem legimus; & quæ apud Athanasium ad Felicem papam. immo quotquot ex catholicis de hac re loquuntur pari certitudine, qua supra diuum Petrum fundatam esse ecclesiam per euangelium edocti credunt, eadem similiter fide fatentur super Romana sede, ut in cardine uerè apostolico, totum hoc cæleste ædificium uerti.

Epist. 3.

Cal. obiectio 4. Si *iure definienda sit hæc caussa, necesse est respondeant, uelint'ne priuilegiū hoc personale esse, an reale, an mistum. unum enim ex his tribus esse oportet. si dixerint personale, nihil ad locum: sin reale; ergo ubi semel datum est loco, non adimitur propter personæ uel mortem, uel discessum: superest igitur, ut mistum esse dicant. tunc autem non simplex erit loci consideratio, nisi persona simul respondeat:* ò incredibilem istam tuam iuris peritiam Ioannes, ecquis te eam docuit? quid si uno uerbo respondeamus, non tam priuilegium id fuisse diuo Petro, ac suis successoribus à Christo concessum, quàm officium perpetuum in ecclesiæ bonum à Deo institutum ac creatum, quod in Christi oues diuus Petrus exerceret, & quotquot ei succederent, siue ipse Antiochiæ moreretur, siue Romæ? non'ne uerbum, ædificabo, successionis perpetuitatem in ecclesiæ regno significat? sicut enim dominus dixit, cùm promitteret Dauid regi successionem perpetuam, Firmabo regnum eius, & stabiliam thronum eius usque in sempiternum. & paulò pòst, Thronus tuus erit firmus in sæculum. ac pòst, Aedificabo tibi domum: ita nunc ædificare Christum non super arenam, iuxta euangelij parabolam, sed super petram, quæ symbolum est firmitatis. nihil est aliud, quàm ecclesiastica & perpetua auctoritate diuum Petrum in suis successoribus fulgere. quod statim declarauit, dicens, Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. est igitur publicum munus, & ecclesiasticum ministerium hoc, quod ex priuilegio Petro, & iis, qui sibi legitimè succedent, à Christo concessum fuit. atqui Caluine, nisi primus moriatur, ipsius hæredes præfato iure non gaudebunt. elige quidquid uoles, protinus inferam, & facilè euincam, Romam diui Petri morte illius primatus legitimam esse hæredem, quem in perpetuum ipse, quàm diu ecclesia hîc uigeret, à domino accepit.

Cal. obiectio 5. Cur *tamen non retinuit Antiochia secundum locum?* antiquæ sunt istæ quæstiones Caluine, quas per Clementem Romanum diui Petri successorem, per Anacletum similiter, & Marcum Romanos pontifices, immo per Nicænum concilium canone 6. & 7. ac pòst per Leonem primum scimus esse compositas. ubi neque fateri cogimur præposterum illum ordinem fuisse, quo Antiochia prima Petri cathedra & edes Alexandriæ cessit, ubi sedit Marcus, utrique Ierosolymitana, quam rexit Iacobus, omnibus tribus Ephesina, ubi sedit Ioannes: quoniam hoc certo consilio factum ab eis fuisse non dubitamus, neque affirmare compellimur nulli ecclesiæ sui profundatoris dignitatem deberi. nam ut non sit commune, quòd cuique ecclesiæ debeatur honoris gradus, quem quisque fundator habuit: bene tamen ea ecclesia proprium hoc elogium habebit, pro qua domi-

nus

nus orauit, ne in fide deficeret; & quæ sola apostolicæ nomen obtinuit. si quæras etiam, cur Petro successerit, & usq; ad cōsummationē sæculi succedat episcopus apostolicus, reliquis uerò apostolis non ita: (neq; enim Alexādriæ beato Marco apostolicus episcopus successit, aut Ierosolymis B. Iacobo, aut Ioāni Ephesi) in caussa est, quia diuina proui dentia, & sapiētissimo consilio unum esse uoluit Christus totius ecclesiæ caput, quod ita sanum esset, ut reliqua mēbra corporis huic connexa sanitate firmarentur, si sanis domini nostri IESV Christi sermonibus acquiescere uellent. atq; hoc fecit ipse dominus orando pro eo, & pro fide catholicæ ecclesiæ, cui præerat. quam certè prærogatiuam unius nimirum capitis supra reliqua membra non conueniebat cum aliis cōmunem esse. quare non sic pro aliorum fide, nec pro fide ecclesiarum, quæ eis commissæ sunt, rogauit, ita ut eas super fidem huius, aut illius apostoli ædificaret. ubi enim, aut quando dixit de Ioanne, ac fide eius, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, id est, Ephesinam? aut de beato Iacobo, id est, Ierosolymitanā? aut de beato Marco, id est, Alexādrinam?

QVANQVAM *quod de sessione Petri in Romana ecclesia referunt, non uideo, quid fidei habere debeat. non pugno, quin illic mortuus fuerit: sed episcopum fuisse, præsertim longo tempore persuaderi nequeo:* quantum id fidei, quod de sessione diui Petri in Rom. ecclesia nos referimus, sit habiturū, egregiè uident, qui ueritatem sincerè amant, & historias optimè ac candidè legerūt. rursum, non solùm Romæ fuisse mortuum, sed ibi episcopatū gessisse, & quidem longo tempore facilè poterunt persuaderi, qui ecclesiastica monumenta bona fide, ac magna cum diligentia percurrerint. inter hæc uerò (quoniam singillatim unumquodque hic attingere non possumus) extat Dionysij ad Timotheum epistola de apostolorum transitu, in qua à Paulo iam iamque morituro Petrus, ecclesiarum fundamentum, ouium & agnorum Christi pastor, Romæ est appellatus. Romæ priorem epistolam sanctum Petrum scripsisse auctor est Papias Ierosolymitanus, Ioannis euāgelistæ auditor. Dionysius Corinthiorum episcopus, apostolorum æqualis, anno domini quinquagesimo, Romæ existens, ait, Romanæ ecclesiæ plantationem ab apostolo factam, ipsiusque sedem suo martyrio stabilitam fuisse. Quid Clementem Romanum ad Iacobum fratrem domini, Græcum Anacletum, Linum eiusdem Petri coadiutorem, & secundum aliquos ipsius immediatum successorem, testes quidem certè oculatos, ueraces, atque de nostra fide bene meritos, hîc uos referemus? quorum primus regem omnium sæculorum per orbem terræ, & usque ad ipsius Romanæ urbis notitiam, ut ipsa saluaretur, à principe apostolorum inuectum fuisse, illustri oratione commendat: atque ibidem pro pietate, quam ecclesiam docebat, fuisse mortuum affirmat. alter uerò, nempe Anacletus, in epistola ad omnes episcopos, & reliquos Christi sacerdotes, cap. 3. Petri & Pauli coronis sanctam Romanam ecclesiam consecratam, aliisque urbibus in uniuerso orbe sua præsidētia, atq; ueuerando suo triumpho, fuisse prælatam uerè atque eleganter probat. Linus tandem de hac re integram ad Oriētales dedit epistolam. Tertulliani uerba sunt hæc, Felix ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt. ubi Petrus passioni dominicæ adæquatur; ubi Paulus Ioannis exitu coronatur. Idem in libro tertio aduersus Marcionem; Romanis euangelium Petrus, & Paulus sanguine suo signatum reliquerunt. Cùm Petrus & Paulus Romæ euangelizarent, aiebat Irenæus Polycarpi auditoris Ioannis discipulus, & fundarent ecclesiam, Matthæus Hebræis ipsorum lingua dedit euangelium. Egesippus, uetustissimus scriptor, qui Aniceti tempore Romam uenit, Gaudentius similiter antiquissimus historiographus hoc ipsum concordi stylo memoriæ prodiderunt. Eusebius item Cæsariensis libro de temporibus, uiginti quinque annis euangelium Romæ prædicasse, ac eiusdem uerbis ibidem episcopum perseuerasse, de diuo Petro narrat. de hac re, una & mente & uoce consentiunt Ambrosius in sermone apostolorum Petri, & Pauli, ac lib. 2. de uocatione gentium cap. 6. Hieronymus de uiris illustribus, & ad Damasum scribens, Augustinus contra Donatistarum pertinaciam, epist. 162. & aduersus Petiliani litteras, lib. 2. cap. 5. Damasus papa in suo pontificali illud de uiginti annis cum Eusebio, ac diuo Hieronymo, & aliis probans, Maximus in apostolorum Petri & Pauli sermone, Gelasius papa in decreto de scripturis apocryphis Romæ cum 60 episcopis celebrato. Paulus etiam Orosius lib. 6. historiarum cap. 6. narrat exordio regni Tiberij Claudij ab Augusto quarti, qui regnauit annos sexdecim, Petrum apostolum

Cal. ibid. lib. 6.

Lib. de præscr. hær.

Lib. 3. c. 1. & 3.

Idē lib. 2. hist.

lum Romam uenisse, & salutarem cunctis credentibus fidem fideli uerbo docuisse, potentissimisque uirtutibus approbauisse, atque exinde Christianos Romæ esse cœpisse. translationis Petri de Antiochia in Romam, ubi permultos annos sederit, meminit Anterus in epistola de translatione episcoporum. Hermanus etiam Contractus, comes Veingensis, uirq; doctissimus, in sua cronica de sex mundi ætatibus totos uiginti quinque annos Romæ sedisse apostolorum principem omni asseueratione confirmat. Fuit igitur, ut ex ram multis colligitur, diuus Petrus episcopus Romanus; sedit ibi multos annos; mortuusque ibi ad idem fastigium, quod ipse, domino præbente, uiuus tenuetar, omnes successores suos nocar: atque non minus orbis, quàm urbis episcopos uerè apostolicos, & ecclesiæ post Christum principes quasi hæreditate constituit.

Certe' *quod est apud Eusebium, præfuisse illic 25 annis, nullo negotio refellitur: constat enim ex 1 & 2 cap. epistolæ ad Galat. circiter 20 annos à Christi morte fuisse Ierosolymis, uenisse deinde Antiochiam: ubi quàm diu fuerit, incertum est. atqui à Christi morte usque ad finem imperij Neronis (sub quo ipsum cæsum fuisse uolunt) reperiuntur tantùm 37 anni. passus est enim dominus sub Tiberio, anno imperij eius 18. si 20 annos decidas, quibus habitasse Petrum Ierosolymis testis est Paulus, restabunt 17 anni, quos nunc inter duos episcopatus partiri oportet. si diu Antiochiæ moratus est, non potuit Romæ sedere nisi per exiguum tempus:* à Christi morte usq; ad Petri passionem quidam dicunt annos 34 tantùm reperiri; alij, inter quos est diuus Thomas super 2. cap. epistolæ ad Galatas, 40 annos numerant: communiter tamen hæc, quam Caluinus hìc commemorauit, supputatio tenetur; ut scilicet 37 ferè anni intercesserint. de hoc ergo parua, aut penitus nulla erit inter nos concertatio. at uerò circiter uiginti annos à Christi morte continuos Ierosolymis permansisse neque Paulus testis est, neque ex primo & secundo cap. ad Galatas constat, neque demum cum historiis congruit. primo siquidem capite solùm habetur ipsum fuisse uisum à diuo Paulo Ierosolymis post triennium ab eiusdem Pauli conuersione, hoc est, quadriénio post Christi mortem. etenim constat primo anno post passionem fuisse Paulum conuersum ad Christum. dicunt igitur quidam 10. annos continuos Ierosolymis mansisse Petrum antè, quàm uenisset primùm quidem Romam, deinde Antiochiam. uos uerò, maiorum sectantes uestigia, non multò post hoc Pauli triennium Antiochiam perrexisse credimus, ubi commoratus est annis 7. Tiberij tempore, & Caij antè, quàm Romam primùm uenisset. quo sanè tempore potuit iterum à Paulo, sicut cap. 2. dicitur, post annos quattuordecim conuersionis suæ, ut sancti interpretantur, hoc est, post annos 15 passionis Christi, Ierosolymis uideri, & conueniri, uel quia prope Ierusalem erat Antiochia, uel quia eò oẽs tunc apostoli conuenerant, tractaturi de cessatione legis Mosaicæ, ut optimè super hoc secundo cap. Hieronymus annotat, docens id colligi facilè posse tum ex ipsis actis apostolicis capite maximè 15, tum etiam ex ipso secundo capite epistolæ ad Galatas. Quintodecimo igitur anno à Christi passione, relicta Iudæa & Antiochia, ubi tam diu sederat, cõfirmatis Asiaticis ecclesiis, finito concilio apostolorum Ierosolymis, Christi matre exequiis peractis, ecclesiæ pastor diuus Petrus Romam primùm uenit, anno nimirum secundo imperij Claudij, à Christo uerò passo 15 uix completo, xv kal. Februarij. unde ea etiam die cathedræ sancti Petri solennitas Romæ recens est instituta. ab eo tempore usque ad Petri obitum anni propè 25 intersunt, quibus, miranda historiarum concordia, Romæ eum usque ad obitum sedisse, ueteres omnes scribunt. non tamen inde sequitur ipsum perpetuò in urbe mansisse, aut quoquam prædicationis gratia non fuisse profectum. immo uerò, Simone mago extincto, peregrinarionem per uniuersam ferè Europam suscepisse multi narrant; atq; Romam, ut ad suã metropolim, solitum confugere dicunt, ipsamque ecclesiam dilabentem quotidie reparasse, Linum, & Cletum in chorepiscopos, siue coadiutores suos instituisse, duas epistolas scripsisse, Marcum similiter ad euangelij historiam litteris tradendam magnopere hortatum fuisse, (quod & obtinuit) cura deniq; admirabili his 25 annis studuisse, ut Romanorum fides, sicut Paulus dicit, ad eos scribẽs, & diuus Hieronymus non dissimulauit, uniuerso orbi religionis specimen singulare præberet. At, *Nulla ibi Petri mentio, quæ minimè omittenda erat, si ibi ecclesiam rexisset:* nullam'ne Petri mentionem ibi factam credis, cùm dicitur, Fides uestra annunciatur in uniuerso mundo? rursum, Desidero uidere uos, ut aliquid impertiar gratiæ spiritualis, ad confirmandos uos? & illud, Transiens in Hispaniam

A' Christi morte usq; ad Petri passionem quot anni fluxerint.

Petrus antè quã Romã primùm ueniret, hic est à Paulo uisus, atq; 7 annis Antiochiæ præfuit.

Qua die primũ fuerit Romã ingressus Petrus.

Roman. 1.

Hispaniam uidebo uos. ex quibus locis satis apertè significari nobis docet diuus Hieronymus, Paulum eius prædicationis, quam per Petrum Romani accepissent, meminisse. At, *Salutationes ipsæ Paulinæ, immo res ipsa, & totum argumentum epistolæ clamat, non debuisse Petrum præterire, si Romæ fuisset:* ô bellum argumentum: non salutatur à Paulo, ergo Petrus non erat Romæ. porrò an id temporis, quo ad Romanos scripsit Paulus, Petrus Romæ fuerit, non multùm constat, nec id quidquam ad Petri cathedram facit: hoc uerò pro explorato habetur, eam epistolam paulò scilicet antè, non quadriennio, ut uult Caluinus, quàm Romam uinctus ab Agrippa mitteretur ab Athenis, ut Augustinus credit, aut à Corintho, sicut Hieronymo probatur, fuisse scriptam. parabat quidem iam apostolus, sicut in eadem scribit, Ierosolymam proficisci, ac uisitare sanctos: ubi non multò pòst uincitur, & Romam, ut dixi, mittitur. Romæ biennium in libera manens custodia, aduersus Iudæos de aduentu Christi quotidie disputabat. Hæc fuit prima illa Pauli satisfactio, in qua neminem sibi affuisse, morti proximus, post annos duodecim, ad Timotheum è carcere scripsit. sed ad Philippenses etiam tum, cùm prima uice in carcerem fuit coniectus, litteras misit, quibus neminem se habere, qui ita fideliter curaret opus domini, ut Timotheus curabat, satis superque indicauit: atque conqueritur omnes quærere, quæ sua sunt. quapropter id temporis Romæ non fuisse apostolum Petrum, non omnino sine ratione nos fuisse suspicatos, cuiquam meritò uideri poterimus. Quò ergo ad diui Petri cursum reuertamur, diuinis rebus uir certè ipse satis diuinus cùm esset assiduè Romæ intetus, quam relinquere iam, ut antea, ob Neronis in Christianos sæuientem furorem, bonus pastor non audebat, unà cum diuo Paulo, qui ipse per id tempus eam ecclesiam, ut fuerat pollicitus, confirmabat. tantum sibi nominis apud Romanos comparauerat, ut iam ferè pro Deo coleretur. hanc ob rem indignatus Nero mortem hominis quærit. sic tandem simul cum Paulo, ultimo Neronis anno, qui fuit quartus decimus, uitam pro ouibus & Christo sæuienti leoni ac rapaci lupo obiiciés, tantam illi sedi promeruit fidem, ut nusquam ulla ad eam perfidia accesserit. uixit itaque post Christi mortem Petrus annos triginta septem, sub Tiberio circiter quinque, sub Caio Caligula tres, sub Claudio quattuordecim, sub Nerone ad quattuordecim similiter. Iudæam, Antiochiam, Asiaticasque ecclesias quattuordecim primis confirmauit usque ad initium anni secundi imperij Claudij: reliquis uerò annis uitæ suæ sic Europam illustrat, ut semper omnes, suas curas solicitudines, studia deniq; omnia in Romana fide propaganda, retinenda, confirmandaque collocata haberet. Hæc, quæ diximus, nos docuerunt Caluine apostolorum acta, Pauli epistolæ ad Gal. c. 1. & 2. Dionysius Corinthiorum episcopus, Caius antiquus scriptor, in Proculum quẽdam Cataphrygum apud Eusebium lib. 2. cap. 25. historiæ ecclesiasticæ disputans, Iustinus in apologia ad imperatorem Antoninum Pium, Irenæus contra Valentinum lib. 3. c. 1. & 3. Tertullianus pluribus in locis, Origenes tom. 3. in Genesin, Eusebius Cæsariensis libro 2. cap. 25. Damasus in uitis quattuor pontificum Petri, Lini, Clementis, & Cleti, Hieronymus in libro de uiris illustribus, in martyrologio, & contra Iouinianum, atque alibi, Epiphanius lib. 1. tomo 2. Genesis 27. Lactantius lib. 4. cap. 2. Orosius lib. 7. c. 6. & alij uetustissimi auctores. Porrò diligentiùs peruestigare, quis primus diuo Petro in episcopatu successerit, an Clemens, an Linus, an Cletus, quàm nullam in partem ad Petri primatum intersit, quin uideat & intelligat, arbitror esse neminem. hoc unum certissimis historiis, immo sacrorum doctorum sententiis confirmatum accepimus, uidelicet nũquam eam sedem successore caruisse. quidam à Clemẽte inchoãt eiusmodi successionem, Irenæus uerò, atque Hieronymus à Lino, Cleto, Clemente: quibus uiderũt consentire Crysostomus homilia 102. 1. Timor. 4. Augustinus cõtra Donat. epist. 36. à Lino, deinde à Clemente filum diducit. Sed quid in his recensendis tempus conterimus? ubi successio probatur manifesta, continua, perpetua, iugis, quorsum attinebit inquirere, quis horum trium primus successerit, quorum unum, Clementem scilicet, ipse apostolorum princeps, dum adhuc uiueret, eo episcopatu insigniuisse, reliquos uerò duos chorepiscopos creauisse antiquis monumẽtis expressũm nouimus? maximè cùm res in cõcordiam facilè reduci posse catholicis omnibus semper fuerit uisum. beatum nimirum Clementem, uirum sanè quidem modestissimum, Linum & Cletum in hoc honore præferri sibi studuisse, ne dum passum fuisse, optimis rationibus persuadetur.

Rom. 14.

2. Tim. 4.

Lege Platinam.

tur. Verùm quia de hoc plus satis dixisse iam uidemus, finem iam dicendi fecerimus, si tamen cauillationem unam Caluini ultimam absoluerimus. *Testatur Paulus Petri apostolatum ad Iudæos peculiariter pertinere, suum uerò ad nos. proinde, ut societas illa, quam inter se pacti sunt, rata apud nos sit, immo, ut spiritus sancti ordinatio firma apud nos habeatur, in Pauli apostolatum magis, quàm Petri respicere nos conuenit. siquidem inter eos prouincias ita diuisit spiritus sanctus, ut Petrum Iudæis, nobis Paulum destinaret:* non tibi meis uerbis hîc respondebo Caluine, sed diuus Hieronymus, si placet, à nobis duobus audiatur. Occulta, inquit, hîc oritur quæstio. Quid igitur, Petrus, si uenissent ex gentibus, non eos adducebat ad fidẽ? aut Paulus, si ex circumcisione aliquos reperisset, non eos ad Christi baptismum prouocabat? quæ facilè sic soluitur: ut dicamus principale tunc singulis in Iudæos & gentes fuisse mandatum, ut qui defendebant legem, haberent, quem sequerentur; & qui legi gratiam præferebant, non deesset eis doctor & præuius. in commune uerò hoc eos etiam tunc habuisse propositi, ut Christo ex cunctis gentibus ecclesiam congregarent. legimus enim & à sancto Petro initio prædicationis baptizatum fuisse gentilem Cornelium, & à Paulo in synagoga Iudæorum Christum sæpissimè prædicatum, & quòd per Petrum plenitudo gẽtium intrauit, Paulus etiam ait, se factũ fuisse Iudæis tanquam Iudæum, & gentibus tanquam si fine lege esset, ut omnes lucraretur.

Galat. 2.

1. Corin. 9. Vides tunc eam fuisse diuinam ordinationem, ut scilicet Petri apostolatum peculiariter ad Iudæos pertineret; Pauli uerò ad gentes: uides & in ipsis etiam primis principiis prædicationis eorum non sic habitam firmam huiusmodi ordinationem, nec ratam, quin Iudæorum prouinciæ magistrum ac doctorem habeant sæpe Paulum, contra uerò gentium populus Petrum: uides feliciter iam apostolica prædicatione currente Paulum Ierosolymis disputare, & in synagogis Christum prædicare; Petrum Iudæam, Antiochiam, Asiam, Romam percurrere; quippe qui non has, aut illas oues à Christo pascẽdas acceperat, sed uniuersum domini gregem fuisse suæ fidei ac curæ commissum, satis perspectum habebat.

Respondetur falsis Caluini rationibus, quibus probare studet pontificis Romani primatum apud ueterem ecclesiam in pretio non fuisse; atque quàm parum fundamenti, & parum uirium sua falsitas hîc habeat, productis ueris historiis, perspicuè indicatur. Cap. XIII.

NON mihi diues Ciceronis lingua sufficiat, non feruens Demosthenis oratio animi mei possit implere feruorem, si uelim istius hæretici fraudulentias prodere, qui tam impetuosè tamque libidinosè mortuos lacerat, uiuos pungit, antiquitatem pessundat, sua demum tempora irridet, ac contemnit. satis iam satis pro ætate lusisti Caluine, satis iam satis calentibus adhuc rhetorum flosculis, studiis, atque doctrinis, omnia tua maledicentiæ stylo depinxisti: nunc iam cano capite, & arata rugis fronte, & instar bouum pendentibus à mento palearibus, ne nunc quidem frigidus obsistet tibi circum præcordia sanguis? non tuæ peruicaciæ uel minimam partem feret ætas? ò grandis natu, quando cygneum nescio quid, & solito dulcius, uicina morte, sine alicuius hominis offensione canes, ut fecisse olim legimus Platonem, octoginta annos natum, (taceo enim Christianos scriptores) Isocratem penè centum annos habentem, Pythagoram, Democritum, Xenocratem, Cleantem, Zenonem: qui omnes iam ætate longæua, in mitissimæ cuiusdam sapientiæ studiis floruerũt? ut etiam Homerum, Hesiodum, Simonidem, Sophoclem, atque alios silentio prætermittam, certè Homerus refert, quod de lingua Nestoris, iam ueteli & ferè decrepiti, dulcior melle, ac ipsa humanitate humanior oratio flueret: at tua lingua Ioannes, nunquam magis uenenata, quam nunc; tua oratio, nunquam magis pestifera, quàm nunc; ut uenenum iam in istam tuam naturam sic transisse uideatur, ut sine eo uita dulcis aut iucunda esse non possit. Cumque

non

non te fugeret, sed nec te nescire dissimulare quiueris, supremum honorem, ecclesiasticumque principatum ubique Romanæ sedi uereres detulisse, ac religiosissimè summaque cum reuerentia de ea fuisse locutos, ut quæ diui Petri hæres esset, solitis diuerticulis usus ad imperium sæculare, ad doctrinæ præstantiam, prudentiam, peritiam, & multarum rerum usum, (quæ omnia multum splendoris non totum illi sedi addidisse neque nolumus, neque possumus negare) non ad Christi institutionem, non ad euangelij uerbum, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, ut faciunt semper ueteres, confugis. cùm etiam optimè noueris pios & sanctos episcopos, sedibus suis pulsos, Romam se, ueluti in asylum, aut portum quendam, sæpe recepisse, quærentes aut absolui, aut ligari ab eo, qui præ omnibus sacerdotibus utriusque rei potestatem in diuo Petro accepisset; quid tu adhæc? sæpe quidem factum non negas: eam tamen rem nullius iurisdictionis in pontifice Romano signum extitisse, sed quòd hæc ecclesia non ita dubiis illis temporibus tumultuata fuerit, ut reliquæ orietales, Græcæ, & Africanæ. fuit hoc aliquid Caluine; sed in eo non sunt omnia, quæ ad auctoritatem illius sedis pertinebant, quam uno ore apostolicam, & omnium ecclesiarum magistram & parẽtem uniuersi illi, qui Romam confugiebant, immo qui longissimè aberant, apertissimè nominabant. unde itaque habuit ecclesia hæc nullis opinionum dissensionibus tumultuari, inde etiam habet auctoritatem & iurisdictionem tumultuantes ceteras in fide, religione, atque officio retinendi, nempe à Christo domino, & à Petri primatu. quod & nos latiùs in superioribus sumus prosecuti, ut hic nobis ampliùs non sit immorandum. cùm præterea Nicæno concilio Osium Cordubensem præsedisse loco Iulij aut scias, aut sciuisse debeas Cæcilium Alexandrinum pro Cælestino in Ephesina synodo; in Chalcedonensi legatos missos à Leone primo, uiro doctissimo & sancto; pro Agapeto papa episcopos quinque in quinta synodo; pro Agathone in sexta Theodorum, & Georgium presbyteros, & Ioannem diaconum; Mileuitanum concilium, ubi damnatus est Pelagius, per Innocentium papam, sicut à toto concilio fuerat postulatum, confirmatum fuisse; atque tertium & quartum Carthaginiense per Zosimum papam; Telense etiam Africanum, in quo damnatus est Iouinianus hæreticus, à Siricio, prout à concilio humiliter petitum cognouerat, esse approbatum: cùm itaque hæc omnia non te legisse dicere erubesceres, attrita fronte respondes, aut in locum ultimum reiectos fuisse Romani præsulis legatos; aut certè ui, quod sibi iure non foret debitum, ad se transtulisse; aut quidem id contigisse, quòd ij, quos præesse decuerat, per suam intemperiem ac libidinem sese loco iure ac merito excluserunt; aut ultimò quòd precibus aliisque uiis & modis Romani pontifices, ut semper fuerunt paratissimi quasque contentiones & labores suscipere pro suis honoribus, hunc primatum ab imperatore extorserunt. horum primum Caluine mendacium est, secundum uerò conuicium, tertium excogitatum diuerticulum, quartum denique notissima & certissima calumnia. Quicunque itaque conciliorum acta, historias, uerbaque legerit, penitus perspexerit, planeque cognouerit, eiusmodi primatum, quo semper in conciliis polluit Romana sedes, non ui extortum, non armis comparatum, aut precibus mendicatum, non aliorum demum scelere acquisitum, sed Christi & apostoli Petri auctoritate fuisse firmatum. cùm item apud Cyprianum, Tertullianum, Hieronymum, ceterosque antiquitatis testes illustrissimos huius primatus crebram mentionem & perhonorificam factam fuisse cernas, quò tantæ luci tenebras offundas, Cyprianum producis, qui semper Cornelium fratrem appellauerit, neque summum unquam pontificem nominauerit, aut uniuersalem pastorem. quem certè titulum diuum Gregorium fuisse sæpe execratum, multis productis ex libro 4. epist. 76. 78. 80. & libro 7. epist. 79. 194. & libro 6. epist. 188. probare contendis. utinam Ioannes tanta reuerentia & honore tu prosequerere PIVM IIII. quanta obseruantia ipse Cypr. semper fuit aduersus diuum Cornelium ac Romanam sedem: non enim arbitror, eius clementiam atque humanitatem nimis ægrè laturam, quòd eum fratrem in domino appellares, modò patrem in Christo & in Petro nominares, sicut ipsum Petrum, cuius partes PIVS sustinet, à Paulo fuisse nominatum, testis est Dionysius. neque PIVS non ster sic uult uocari se uniuersalem pastorem, ut reliquos sacerdotes debito honore priuet, quemadmodũ Constantinopolitanus ille Ioannes facere ambiebat. Ad hæc, cùm

Lege Hieronym. ad Damas. in duabus illis epistol.

Vuu de iu-

de iurisdictione, quæ semper fuit apud Romanam sedem, quò ad episcoporum ordinationem, conciliorũ indictionem, appellationum audientiam, iurisdictionem, monitiones, castigationes, atque censuras multa extare ueterum exempla intueare Caluine, ut quod Athanasius sit à Iulio papa suo loco, hoc est, sedi Alexandrinæ, restitutus, Chrysostomus Constantinopolitanæ ab Innocentio, similiaque alia; tu id totum nihil aliud esse dicis, nisi ut magni æstimaretur eius communio, à qua excommunicari esset turpe, & ignominiosum duceretur. atque addis, id, quod erat ad communionem testandam, & uoluntarium, pro necessario postea haberi cœprum esse. ubi quis non uidet te iocari? quis non intelligit ultro te & sine ratione insanire? dicito parum, quæso, quibus uerbis, si legisti, potuit eam potestatem, sanè quidem necessariam, non uoluntariam solùm communionem obediendi Romano pontifici clariùs expressisse concilium Nicænum, quàm quibus usus est capite 6. & 7. & can. 44. cuius canonis uerba hîc referam. Vt à principio Petrus, Christi uicarius, religioni, ecclesiis, ceterisque rebus ad Christum pertinentibus præfectus, principum Christianorum, prouinciarum, & omnium gentium dominus, & rector erat; ita ille, cuius principatus Romæ est, Petro similis, & auctoritate par, patriarcharum omnium dominatum, & principatum obtinet. Huic sanctioni si quis repugnauerit, & obsistere ausus fuerit, totius synodi decreto anathemati subiiciatur.

Vide apud Turrians. lib. 3. de dogmat. charact. fol. 125.

Sed omitto ista, ne dicas primos illos canones aliter esse intelligendos, quàm tota antiquitas adhuc interpretata est, & hunc postremum à nobis esse compositum, cùm prætet illos uiginti canones, quos Cirillus Alexandrinus, & Aëtius Constantinus tantùm reperisse potuerunt, alius non legatur. sit ita; dic, te etiam atque etiam oro, restituere quenquam suo antiquo muneri, spoliare inuasorem, percutere anathemate repugnantes, gratiis & beneficiis cumulare sibi obtemperantes, pœnas præscribere flagitiosis, dolore tabentes recipere, sententiam ferre, cui sit omnino sine dubitatione parendum in fidei caussa, cogere ad abiurationem hæresum, hæreticos renuntiare, & si quæ his similia officia excogitari possunt, non'ne ueram iurisdictionem indicant eius, qui restituit, qui priuat, qui percutit, qui sanat, qui recipit, qui de fide iudicat, qui abiurationem præcipit, qui declarat, atque eiusmodi munera in uniuersa ecclesia exequitur? atqui Caluine talis fuit semper æstimatus à tota ueteri ecclesia Romanus pontifex. hoc iudice suam caussam approbante fidei hostes Theodoritus non timet: huic doctori & magistro hærere per omnia cupit Hieronymus: iudicet hæc sedes, quid facto opus sit in rebus fidei, & statim Magnus Basilius ac Gregorius Nazianzenus conquiescent: è suis possessionibus expulsi si semel ab hoc iudice iterum in possessionem mittantur, antiquam auctoritatem retinent; cùm tamen, qui eos expulerunt, ea auctoritate, quam usurparunt, Romani iudicis imperio se priuatos intelligant. quid plura? non esse Dei sacerdotes, neque fideles seruos, qui huius sedis iudicio nolint stare, qui pro capite ac principe habere nolint, Iustinianus imperator in epistola ad Epiphanium, quæ est in sexta synodo, disertissimè prædicat & clamat. Eat nunc Caluinus, atque miserabiliter queratur id, quod uoluntarium initiò fuerat, in necessitatem abiisse.

De cogendis conciliis.

De synodis conuocandis pudet me profectò dicere, quæ iste comminiscitur, sed non possum non lætari & quidem omnibus lætitiis, quòd tam apertas in hanc rem habeamus historias, ex quibus manifestò possimus colligere, Christianos principes suas operas conciliis præstitisse, ipse uerò pontifex Romanus auctoritatem & robur. constat etiam, quidquid in hanc rem per metropolitanos gestum est, illud totum in Romanam sedem rectà esse referendum, tanquam ad originem, exemplar, & caput. Cùm etiam tibi Anacletum, Marcellum, Clementem, Leonem, Gregorium, atq; alios sanctos & satis ueteres pontifices citamus, quos ea auctoritate ac iurisdictione, de qua nunc agimus, certum est (neque negari à quoquam potest) fuisse in tota ecclesia sæpe & sæpius usos; quos uerisimile esse non potest, uiros sanè pios pariter & doctos, fines suos ultra diuinas lineas protẽdere uoluisse: tu statim aut falso nomine citatam epistolã criminaris, aut iniquè contra antiquas leges interpretaris, aut, quod tibi familiare est, auctorem bonum uirum nominas, quasi uelis dicere, non decere tuam magnificentiam illorum rusticitati cedere, scientiam simplicitati; immo uerò impietatem tuam ipsorum

rum religioni, nequitiam bonitati. ſic locutus eſt Clemens Caluine, ne dubita, ſic Linus, ſic Anacletus, ſic Euariſtus, ſic Xyſtus, ſic Teleſphorus, ſic Siricius, ut omittamus eos, qui noſtris temporibus eam ſedem ſunt moderati, atque eos, qui medio tempore rexerunt, Leonem uidelicet, Gregorium, & alios. Neq; ullus Romanorum pont. ſupremam hanc auctoritatem in regenda uniuerſali eccleſia alicui imperatorum huius ſæculi aliquando tulit acceptam; bene tamen quòd ipſorum potentia ſæpe adiuuarentur, ad ſua exequenda munia gratias eis magnas agebant, ſicut non nunquam imperatorum tyrannide impediri ſeſe, quò minùs debitum exercerent rigorem, non ſemel querebantur. Nolo cetera Caluini capita hoc in loco percurrere, quoniam tota ipſius fabula quattuor ſcenis clauditur: aut enim petulantiſſimè maledicit, aut iniquè interpretatur, aut antiqua monumenta lacerat, aut demum nouam hiſtoriam fraude ac mendacio componit. tria tamen tacere hîc non queo, utpote quæ falſa & mendacia cùm ſint, mortalium tamen mentes, eorum potiſſimùm, qui hiſtorias ueras neſciunt, facilè incitabunt. ea uerò in ſequenti capite enarrabo, atque rem totam, prout geſta eſt, ſinceris lectoribus indicabo: ut uel hac ratione omnibus ſit notum in Caluino nihil eſſe, niſi falſum, ueri ſpecie, atque imitatione ſimulatum.

Auctoritas pontificum Romanorum à Christo fluxit, non ab hominibus.

Candidè ac uerè, qualem ſe Leo primus eccleſiæ præbuerit in cauſſa Flauiani Conſtantinopolitani epiſcopi aduerſum Eutychem, ex ipſa facti hiſtoria narratur; Miltiadis factum ſimiliter contra Donatum pro Cæciliano Carthaginenſi, ex diuo Auguſtino integrè refertur; Eugenij & Baſileenſis concilij controuerſia Pio ſecundo commemoratur; atque ex his omnibus ne pilo minus de auctoritate Romanæ ſedis fuiſſe detractum, explicatè demonſtratur. Cap. XIIII.

OBIICIT igitur in primis nobis Caluinus, religioſe ac benigne lector, quòd, cùm Eutyches à Flauiano Conſtantinopolitano damnatus eſſet, fuiſſet apud Leonem conqueſtus factam ſibi iniuriam; pontifex nihil moratus patrocinium malæ cauſſæ non minùs temerè, quàm ſubitò ſuſceperit, fuiſſeque in Flauianum grauiter inuectum. atque hac ambitione effectum affirmat, ut Eutychiana impietas ſpatio temporis ſe confirmaret. Quæ ordine & ratione uacant lector, ea mentita, falſa, plenaque erroris ſunt. fuiſſe primùm damnatum à Flauiano epiſcopo ſanctiſsimo & catholico Eutychem presbyterũ & abbatem cuiuſdam monaſterij apud Conſtantipolim tempore Leonis primi & Marciani imperatoris, res eſt certiſsima. deinde imperatorem atque Romanum pontificem litteris ſolicitaſſe Eutychem, cauſſatum ob Nicæni concilij confeſsionem à Flauiano ſe fuiſſe de ſuo gradu deiectum, ex epiſtola ipſius ad Leonem, & item Leonis ad ipſum, & ex aliis ad Theodoſium Auguſtum & Pulcheriam Auguſtam, & eundem Flauianum à Leone miſsis ſatis conſtare poteſt. tertiò diu tacuiſſe Flauianum, neque ad pontificem ſuo tẽpore ſcripſiſſe, quò rei totius ac tantorum tumultuũ, quos id negotium in tota prouincia concitarat, (plurimi ſiquidem Eutycheti adhærebant) rationem redderet Flauianus; teſtis eſt ea epiſtola, quam omni paſtorali cura refertam ad Flauianum dedit Leo, quæ eſt octaua in numero atque ordine epiſtolarum diui Leonis. quarrò re mox per Flauianum pontifici integrè relata, quanto ſtudio Eutychem Leo fuerit deteſtatus, quantoque fauore Flauianum proſecutus, ſatis ſuperque indicant litteræ, quas ſtatim, accepta rerum ratione per Flauianum miſſa, ad eundem ipſe Romanus pontifex ſcripſit: ubi fidei noſtræ ac de Chriſti domini duplici natura rectam confeſſionem, omnibus catholicis perneceſſariam, religioſè edidit: quam & iterum ipſe expreſsit in epiſtola ſequenti ad Iulianum epiſcopum contra Eutychianæ impietatis errorem. quintò Theo-

Lib.4.c.7 ſect.4

Leo primus.

Omnes hæ epiſt. leguntur in primo uolumine cõciliorum.

Ex epiſt.10. Leonis.

Epiſt.11.

Epist.9.12.13. dosium Augustum litteris prouocasse, quò haberi faceret synodum episcopalem, ut
quàm citissimè uniuersa illa suborta scandala conquiescerent, ex tribus epistolis, ad
Augustum & Pulcheriam datis, facillimè perspicitur. ubi libenti animo se operam de-
disse mittendis à sua sede legatis Ephesum, (ibi enim episcoporum celebrabatur con-
uentus) atque impensè se desiderare, ut istiusmodi Eutychiana hæresis à nostris finibus
longè profligaretur, ornatis uerbis uerissimè significare studet. nec sic potest quie-
scere pia pontificis pro dominico grege solicitudo, sed maiori quotidie uerae fidei zelo
Epist.14. æstuans, Ephesinam synodum secundam ad Eutychetis blasphemias damnandas erudi-
tissimis simulatque grauissimis litteris prouocat. quibus super eadem re adiectæ sunt ad
Epist.15.16. Flauianum, ad Theodosium Augustum, ad Pulcheriam, ad Iulianum episcopum litte-
17.18. ræ. cumque pontifex uerè sanctus ex litteris Flauiani lōgè secus res fidei tractari Ephesi,
quàm ipse sperabat, atque legatos simul cum suis litteris ibidem dolo & arte Dioscori
Alexandrini fuisse spretos comperit; Flauianum episcopum suauiter incipit consolari,
atque ad maiora pro fide toleranda sanctum episcopi animum duabus epistolis unicè fir-
Epist.19.20. mat & corroborat. postquam uerò rem totam perfectè cognouit, & Flauianum ab epi-
scopatu expulsum, atque ipsum Eutychem antiquo gradui fuisse restitutum accepit;
quanto fuerit tum pro fide, quam uidebat grauiter offendi, tum pro sancto illo episco-
Epist.21.22. po, quem utique ab hæreticis tractari intuebatur, dolore commotus, optimè intelliget,
qui ipsius epistolas duas consolatione plenas ad Constantinopolitanos legerit. ad Fau-
Epist.25.26. stum etiam & ceteros archimandritas Constantinopolitanos scribens Flauiani caussam,
immo fidei potiùs contra synodum secundam uehementer agit; neque omittit suis epi-
Epist.23.24. stolis Flauianum sede & loco expulsum consolari. nouissimè frequētibus litteris Theo-
dosium & Pulcheriam rogat, ut permittāt iterum cogi concilium, nec patiantur ab ini-
quitate ueritatem opprimi. quod & à domino atque à Martiano imperatore obtinuit.
celebratum itaque est huius sanctissimi Leonis tempore insigne illud Chalcedonense con-
Hæc colliguntur cilium, ubi catholica ueritas obtinuit, Christi uicarius honoratus est, Flauianus in in-
ex sequentibus tegrum restitutus, orbi Christiano non modica pax atque tranquillitas à Deo concessa
epistolis Leonis. est, Dioscorus uerò cū suo Eutyche anathemate est pro meritis percussus. Iam respōde,
iam loquere, quòd uoluerit iudex supremus caussam tam grauē intelligere, patrocinium
malæ caussæ ipsum subitò temerè suscepisse dices? qui sanctū episcopum Flauianū tot lit-
teris est consolatus, qui suā fidem toties laudauit, toties defendit, eū tu in ipsum acer-
bè & prauiter inuectum fuisse tam apertè mentiere? Dioscori, hominis nomini Roma-
no & apostolicæ sedi inimicissimi, culpam, cuius scelere factum est, ut Eutychiana per-
fidia non parum confirmaretur, in Innocentem pontificem, qui uno anno supra triginta
epistolas contra Eutychem ad diuersos scripsit, tu audax, temerarie & mendax reiicies?
Sed lector, obsecro, hæc omittamus: nam, sicut te optimè scire existimo, cùm quis
impudens esse cœpit, gnauiter impudens esse debet. quod in Caluinum aptissimè qua-
drare, iam nimis ualde perspicuum est. Veniamus ergo ad secundum.

Cal.obiectio 2. ACCVSAVERAT, inquit, *Cæcilianum Carthaginiensem episcopum Donatus à casis nigris,*
sect.10. *damnatus erat reus indicta caussa. nam, cùm sciret coniurationem contra se ab episcopis factam,*
Aug.epist.162. *comparere noluit. uentum inde est ad Constantinum imperatorem. ille, cùm uellet caussam eccle-*
& in breui col- *siastico iudicio finiri, cognitionem mandauit Melchiadi Romano episcopo, cui addidit collegas non*
lat. cont. Donat. *nullos ex Italia, ex Gallia, ex Hispania episcopos.* infert iam Caluinus, *Si id erat ex ordinaria*
& alibi. *sedis apostolicæ ac Romanæ iurisdictione, audire appellationem in caussa ecclesiastica; cur alios sibi*
adiungi patitur imperatoris arbitrio? immo cur ipse iussu magis imperatoris, quàm ex officio suo
suscipit iudicium? Sed audiamus, quid postea contigerit. Vincit illic Cæcilianus, Donatus à casis
nigris cadit actione calumniosa. prouocat. Constantinus appellationis iudicium demandat episcopo
Arelatensi. sedet ille iudex, ut post Romanum pontificem, quod uisum fuerit, pronunciet.
hîc nobis insultat iterum iste, *Si Romana sedes summam habet potestatem sine prouocatio-*
ne; cur sibi tam insignem iniuriam irrogari patitur Melchiades, ut sibi Arelatensis episcopus præ-
feratur? & quis imperator hoc facit? Constantinus scilicet, quem iactant non modò omne suum
studium, sed omnes ferè imperij opes contulisse ad amplificandam sedis suæ dignitatem: non
possum satis mirari, quàm apertè semper tu prudens ac sciens ludificari & calumniari
pergas. diuum Augustinum testem produxisti; sit ita; stemus uiri huius testimonio.

age

age prodeat Augustinus, immo prodeat Caluiniana iniusta uexatio ac fraudulenta oppositio Augustini uerbis de mendacio satis conuicta. Sed dic, quota in numero est epistola, quam citasti? *Centesima sexagesima secunda:* proh Deus, & hanc tu contra Romanæ sedis principatum in medium proferre non grauaris? ubi, nisi ea in epistola Augustinus diuus eam protulit sententiam, quæ una tuum os obstruere facilè posſit & debeat? *Et quæ ea est?* IN ROMANA ecclesia apostolicæ cathedræ semper uiguit principatus. Vbi nisi ea in epistola Romanus pontifex, non huius aut illius, sed Christianæ totius pater appellatur? Qualis, inquit, ipsius beati Melchiadis ultima est prolata sententia, quàm innocens, quàm integra, quàm prouida atque pacifica? & paulò pòst, O uirum optimum, ò filium Christianæ pacis, ò patrem Christianæ plebis. *At cognitionem illius caussæ per appellationem nón habebat Melchiades ex ordinaria sedis apostolicæ iurisdictione:* immo maximè. audi Augustinum. An forte, inquit, non debuit Romanæ ecclesiæ episcopus Melchiades cum collegis transmarinis illud sibi usurpare iudicium, quod ab Afris septuaginta, ubi primas Tigisitanus præsedit, iam fuerat terminatum? Ar, *Constantinus eam cognitionem Melchiadi mandauit, cui & collegæ, ex Italia ex Gallia, & Hispania sunt adiuncti:* respondeat Augustinus, Rogatus imperator iudices misit episcopos, qui cum Romano sederent, & de tota illa caussa, quod iustum uideretur, statuerent. fecit autem hoc imperator, importunis clamoribus & precibus Donatistarum uictus. Ar, *Non reclamat pontifex:* quid mirùm, si Christianæ reipublicæ ita expedire intelligebat, mentemque Romani principis satis probè perspectam habebat? At, *Pòst appellationis iudicium demandat Constantinus Arelatensi episcopo:* respondeat Augustinus, Dedit imperator aliud Arelatense iudicium, aliorum scilicet episcoporum, non quia iam necesse erat, sed eorum peruersitatibus cedens imperator, & omnimodo cupiens tantam dementiam cohibere. neque enim ausus est Christianus imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere, ut de iudicio episcoporum, qui Romæ sederant, ipse iudicaret; sed alios, ut dixi, episcopos dedit, à quibus tamen ipsi ad imperatorem prouocare maluerunt. *Malè igitur illi fecere, cùm ad imperatorem prouocarunt?* Malè sanè quidem fecerunt, inquit Augustinus, cùm terrenum regem suæ caussæ iudicem esse uoluerunt; peiùs, cùm iudicium episcoporum ad imperatorem appellatur; pessimè uerò, cùm ab ipsis ultimis sacerdotibus ad ipsum rursum imperatorem prouocare maluerunt. *Quid? imperator'ne ipse, cùm id faceret, peccauit?* respondeat Augustinus, Eis ipse cessit, ut de ipsa caussa post episcopos iudicaret, à sanctis antistibus ueniam postea petiturus, dum tamen illi, quod ulteriùs dicerent, non haberent, si eius sententiæ non obtemperarent, ad quem ipsi prouocarunt. ut sic aliquando cederent ueritati. Iniquus igitur in nos est cauillator Caluinus, dum nobis obiicit Arelatense iudicium, atque iudices à Constantino Melchiadi (qui Miltiades debet appellari, non, ut uulgò legitur, Melchiades) adiunctos: quorum utrunque fecisse Christianissimum imperatorem precibus, atque hæreticorum tumultibus, bene sibi ceteroqui conscius non licuisse, ut uel sic Christianorum paci pius Augustus consuleret, idem Augustinus affirmat, tum alibi, tum uerò in eadem epistola 152. quam contra nos citauit Caluinus.

Verba Aug. in eadem epist. quã pro se Cal. citat.

SED, VT extremum habeat aliquid oratio mea, &, ut ego antè scribendi finem faciam, quàm tu me attentè audiendi lector, concludam illud, quod de Basileensi concilio contra Eugenium quartum Romanum pontificem, immo contra uniuersam hanc ecclesiæ formam, de qua tam diu sumus locuti, Caluinus, ore durissimo & exhausto pudore homo, in epistola ad regem Christianissimum prope finem oblatrans refert. nullus re uera finis huic controuersiæ constitui posse uidetur conuenientior, quàm hic, qui in arcendis impiis hostibus à nostris finibus totus uersatur. Caluinus igitur sic habet in epistola, *Quòd si ex animo loquũtur, respondeant mihi bona fide, ubi'nam gentium, ac locorum ecclesiam residere existiment, ex quo Basileensis concilij decreto deiectus & abdicatus est pontificatu Eugenius, subrogato in eius locum Amedeo? negare, uel si rumpantur, nequeunt concilium, quantum ad externos ritus attinet, fuisse legitimum; nec ab uno tantùm pontifice, sed à duobus indictum. damnatus est illic Eugenius schismatis, rebellionis, pertinaciæ cum toto cardinalium et episcoporum grege, qui cum eo concilij dissolutionem admoliti erant: postea tamen principum fauore subleuatus, saluum põtificatum recepit. illa uerò Amedei electio, sacrosancta ac generalis synodi*

Tertia obiectio Cal. in epist.

auctoritate ritè peracta, in fumum abiit. ex illorum hæreticorum rebellium, hæreticorum, pertinaciam gremio prodiit, quidquid postea paparum, cardinalium, episcoporum, abbatum, presbyterorum fuit. Hic deprehensi hæreant necesse est, Vtram enim in partem ecclesiæ nomen conferent? negabunt'ne concilium generale fuisse, cui nihil ad exteriorem maiestatem deerat? nēpe quòd duobus diplomatibus solenniter indictum, præsidente Romanæ sedis legato consecratum, rerum omnium ordine bene compositum, eadem semper dignitate ad extremum perseuerauit. fatebuntur schismaticum Eugenium cum tota sua cohorte, à qua omnes sanctificati sunt? Aut igitur ecclesiæ formam aliter diffiniāt; aut quotquot sunt, habebuntur à nobis schismatici, qui scientes uolentes, ab hæreticis ordinati sunt: nec ecclesiæ formam aliter unquam, Deo nobis bene propitio, definiemus, quàm, ut hactenus expressimus, nempe quæ cōtinuata sacerdotum in Romana sede successione constat, & oculis nostris apparens est; nec quidquam est, unde schismatis nos insimulare iure ac merito ullus hominum possit. quòd si abs te, atque ab istis tuis ministris schismatici habemur, nihil ad rem Caluine: non enim magni æstimamus istiusmodi maledicentiam. nouum certè conuicium non est. interrogabatur Elias, an non is esset, qui turbabat Israel? Christus schismaticus Iudæis erat; apostolis crimen impingebatur schismatis ac popularis commotionis & separationis: quid sit talibus respondendū, docuit nos Elias, non nos esse, qui uel errores spargimus, uel tumultus commouemus; sed eos ipsos, qui Dei ueritati, fidei, religioni, atque disciplinæ obluctantur. Basileense concilium à tempore inchoationis suæ legitimè fuisse continuatum ex sessione sextadecima eiusdem concilij, donec ad capitis sui abscissionem uentum est, optimè constat. postea uerò, pontifice atque ipsius legato spretis, insolenti coitione facta, quasi repentè corpore in caput mutato, atque ipso damnato & reiecto, leuitate fuisse usum, planissimè omnes intuentur. Sed quia res, quam tractamus, non obscura est, neque pro defensanda ueritate catholica quidquam mendacij admiscere cupimus; Aeneæ Syluij Picolominei Senēsis, qui illi concilio interfuit, & Pius secundus postea nominatus est, ad Coloniensem scholam bullam missam omnium dudum per eum in minoribus adhuc agentem retractationum pro concilio Basileensi & contra Eugenium summum pontificem scriptorum, pro fine nostræ quæstionis, immo pro libro huius sexti termino & complemento inseram. nec me latet non defuturos, qui oblatrent fictè, fallaciter, & simulatè nos cum ipsis agere, adulterinas scripturas pro ueris opponentes; sed nos, præterquam quòd stylus ipse mire cum ipsius phrasi conuenit, atq; semper Aeneas Syluius continuata oratione, uariata tamen sententia, loqui semper uidetur; ultra id uerò IORDANVS ZILETVS, typographus publicus serenissimi dominij Venetorum, admirabili semper litterarum, earum præsertim, quæ ad religionem nostram pertinent, amore æstuans, omnem curam ac diligentiam adhibuit, ut ab ipsamet Coloniensi schola, atque ab eius primatibus precibus sibi compararet. quā postquam fidelibus testimoniis uidit subscriptam, ad eiusdem auctoris cetera scripta conferendam magno studio curauit, & publico reip. Christianæ commodo formis mandauit, atque à me petiit, ut sinerem hîc locum suæ bullæ dari, quoniam intelligebat, nihil posse à me in rem hanc, quam tractabam, oportuniùs, aut magis commodè afferri. mihi uerò res hæc gratissima uisa est. quare lector uidebis hîc, quàm sanctè senex pontifex se ipsum corrigat, atq; emendet, iuuenē negotiorum ignoratione falsum, & maiorum rerum experientia carentem: uidebis, quàm doleat, quòd Eugenium IIII. IESV Christi sacerdotem maximum, ac Christiani orbis patriarcham suo calamo fixisset homo priuatus, rudis, ignarus rei, iuris, atque æquitatis: uidebis Augustini humilis & probatissimi uiri amplissimè ingenium prædicari, qui suas ineptias uerecundè confiteri, ac corrigere, quàm impudenter defendere maluerit: uidebis, quàm egregiè ex scripturis probetur, semper Christianos animos oportere Romani primique throni eminentiam & gloriam defendere: uidebis, quàm eleganter ratione & diuino testimonio ostendatur decere diuinam prouidentiam, ut in ecclesiastica & militanti ecclesia non minùs, quàm in cælesti, ad unum perueniatur, qui sit princeps ac moderator cunctorum, qui infra se sunt. quam etiam rem exemplis minimè malis probat. Romanæ sedis quàm sit uerbo domini firmata auctoritas, non obscurè ex hoc uerè pio pectore hauries; cuncta qualiter fuerint gesta Basileæ, candidè ac uerè narrat; dissidij caussam

& ta-

& radicem retegit, quæ tunc ipsum cum non nullis aliis in errorē impulissent, non erubescit prodere; ignorationem suam publicè, ac cum dolore fatetur; Eugenij falsò abiecta crimina horrenda narrat, ut ipsa ueritate compulsus fuerit propriū errorem agnoscere, & Eugenio pontifici maximo caput, ut dicitur, submittere; ac tandem simplicis ueritatis amicus cuncta, quæ nos de primatu Romanæ sedis hîc congessimus, satis breuiter & ornatè suo ordine collocata, officiose atque integerrime lector intueberis. Petrum apostolorum caput fuisse dicit; eumque honorem ecclesiæ Romanæ ab ipso relictum fuisse egregiis patrum locis locupletissimè probat.

Verùm, quoniam, cùm Pius secundus loqui cœperit, nihil nos sumus addituri, libet Christiane lector hac in parte libri huius postrema unum addere, quod sæpe ac diu nobiscum cogitauimus, tibique maiori diligentia considerandum proponimus. si quidem consideras hæresum patronos ac principes, qui nouas ecclesias contra uniuersalem omnium magistram erexerunt, hoc unum omnibus contigisse certò reperies; tam diu scilicet eam hæresim ualuisse, quàm diu ipsius auctor uiueret, qui mox atque mortuus est, mortem etiam suæ nouitati intulisset. nolo antiquis exemplis rem hanc firmare & stabilire, sed ab his rebus, quas heri nati nos uidimus, & sumus experti, experimenta sumere maximopere licet. Lutherus primus fuit, qui, lucem nouam nescio quam iactans, rumores quosdam discessionis à fide uetere ac religione spargere cœpit hæsit. ei Carolostadius quidam monachus. principiò quidem is multum tribuebat Martino, cuius doctrinam uerè euangelicam suis uerbis ac sermonibus priuatè ac publicè prædicabat: at non multò pòst ex aperto amico & commilitone occultus inimicus esse Luthero Carolostadius cœpit, donec in notissimum hostem euadens, aperto Marte de multis eum accusabat. mortuo tandem Luthero, plurimi eorum, quos ipse ad primam illam candidamque euangelij lucem perduxit, eum cæcitatis, erroris, ignorationis, atque ignauiæ insimulare non clàm, sed palàm, non uerbis tantùm, sed scriptis apud orbem uniuersum ueriti non sunt. Philippus Melanchthon, uir alioqui non uulgariter eruditus, cùm principatum & primas inter suos, antiquo idòlo contempto, habere inciperet, occidit; ac simul cum ipso tota sui magisterij gloria periit. Quis, rogo, iam restat, qui uelit Augustanæ confessioni subscribere, præter perpauculos quosdam, quos uos nebulones ac nugatores appellatis? quis inter uos iam Lutheri nomen non horret? quis inter uos Seruetum non execratur? ò rem omni animi nostri consideratione dignam, scripturarum illa iactatio, illa, inquam, noua lux, quomodo fieri potest, ut tam passim ab istis contemnatur? tam crebrò relinquatur? tam sæpe immutetur? una est ecclesia, quæ, cùm ceteræ factiones in fumum abeant, immota perseuerat; una est, quæ, cùm sancta sit, diuisionem ac separationem nescit; una est, quæ, cùm catholica sit, nullius hominis morte labefactatur; si una est, quæ, cùm apostolica sit, nouitatem omnem respuit ac detestatur. ò quàm est pro uetere fide retinenda efficax consideratio, si quidem aduertamus, ne pilo minus de uera fide fuisse detractum, quòd mortui fuerint sancti apostoli; quòd occisi fuerint Cyprianus, Petrus Alexandrinus, Polycarpus, & alij, quorum magisterio atque doctrina nimiùm ipsa ecclesia fulgebat; quòd è uita decesserint Ambrosius, Basilius, Augustinus, ceterique illustres ecclesiæ doctores: quamuis, cùm hi uiuerent, doctrina & eruditione ecclesiam complecuerint. huius certè rei si quispiam occultarum rerum curiosus indagator à me rationem reposcat, nescirem profectò aliam reddere, quàm quòd fides nostra non ipsis apostolis nitebatur, ut tam diu eam possideremus, quàm diu ipsi apud nos manerent; sed Deo ipsi & Christo domino, qui manet in æternum. non est euangelium nostrum, euangelium aut Cypriani, aut Polycarpi, aut alicuius alius hominis, ut simul atque ipsius uita priuati fuerimus, eo etiam sit nobis carendum. non nititur fides nostra Augustino, non Hieronymo, non Ambrosio, non Irenæo, benemeritis quidem de Christiana religione, sed Deo ipsi, qui uerax est, neque mentiri, aut fallere potest. ea itaque insomnia, quæ dormiuit Lutherus, ipso deficiente, pereant necesse est. quidquid fingunt homines, usque eò perseueret oportet, donec humana mortalitas id ipsum fouere quiuerit. putas lector, defuncto Caluine, defuturos Geneuæ, qui maledictis mortuum lacerent, doctrinam mordeant, & qui iniustè eum principatum

tum tenuisse apud omnes querantur: & hoc non alia certè ratione, quàm quòd iustum est, eam nos pati mensuram, quam in alios exercuerimus? hæc lex à Deo est hominibus omnibus præscripta, quam fugisse nulli unquam hactenus licuit, nec postea aliquando licebit. moneo igitur, atque hortor omnes ueterem tenêre fidem, quotquot uolunt, non tot nouas religiones induere, quot magistros sepelire eis contigerit. sciant, atque nouerint, quicunque à Romana fide deflexerint, quicunque illud respuerint magisterium, quicunque sedem illam intueri despexerint, quicunque Dei sacerdotem audire neglexerint, in hac etiam uita pro tali pœna fore multandos, ut simul cum hominibus mores, fidei articulos, euangelium, religionem, uitam denique totam mutent. Placent nouitates contra antiquitatem multis: non nego: sed nouitates tales, quàm habeant infelices exitus, quàm tristes casus, quàm lugendos fines, quàm horrenda supplicia, res ipsa apertissimè indicat. at difficile est, unius hominis fidei, Romani scilicet pontificis, teneri nos. immo perquàm facile. dic te, oro atque obtestor, ò homo, quando unus pontifex alteri in fide contradixit? quando, quod ille ædificauit, hic destruere molitus est? quid dicam? si Romanam ecclesiam considero, omnes idem sentire, idem dicere, idem prædicare intueor. si ad particulares istorum sectas oculos conuertam, nihil uidebo conuenientiæ inter magistrum & discipulum, inter defunctum & eum, qui in demortui locum uenit; sed omnia plena dissensionum, dissidiorum, ac contentionum. cogor igitur assentiri, ueram fidem eam esse, quam hi tanta unitate, consensione, concordia, atque perpetuitate docent, prædicant, & profitentur. Sed, heu me, quàm sum longè progressus, dum ueræ ecclesiæ insignia persequor. reuertar itaque, unde sum digressus, atque iam dicendi finem faciam, quò summo pontifici nostro Pio loquendi initium relinquamus.

Pij papæ II. bulla

PII PAPAE II. BVLLA

retractationum omnium dudum per eum in minoribus adhuc agentem pro concilio Basilien. & contra Eugenium summum Pontificem scriptorum.

IVS Episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis, rectori & uniuersitati scholæ Coloniensis, salutem & Apostolicam benedictionem. In minoribus agentes nondum sacris ordinibus initiati, cùm Basileæ inter eos uersaremur, qui se generale concilium facere, & uniuersalem ecclesiam repræsentare aiebant, dialogorum quendam libellum ad uos scripsimus, in quo de auctoritate concilij generalis, ac de gestis Basilientium, & Eugenij Papæ contradictione ea probauimus, uel damnauimus, quæ probanda, uel damnanda censuimus: quantum capiebamus, tantum defendimus, aut oppugnauimus: nihil mentiti sumus, nihil ad gratiam, nihil ad odium retulimus. existimauimus bene agere, & recta incedere uia: nec mentis nostræ aliud erat obiectum, quàm publica utilitas, & amor ueri. Sed quis non errat mortalis? Sapientem inquiunt philosophi nunquam errare, uerum est. At quis sapiens, nisi bonus? quis bonus, nisi solus Deus? Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum, inquit propheta regius. Declinauimus & nos ab utero matris, errauimus in inuio, & non in uia ambulauimus, in tenebris, & procul à uera luce recessimus: nec nobis tantùm errauimus, alios quoque in præcipitium traximus, & cæcis ducatum præbentes cæci cum illis in foueam recidimus. forsitan & aliquos ex uobis scripta nostra decepere, & in deuia deduxerunt: quorũ sanguinem si de manibus nostris requisierit dominus, non habemus quod respondere possimus, nisi nos, ut homines, peccauisse; qui arbitrantes rectum iter ostendere, obliquum monstrauimus. in misericordia tantùm Dei spes nostra sita est, quæ super omnia opera eius elucet. Sed haudquaquam satis fuerit diuinam misericordiam implorare, & dicere, Parce domine, parce peccatis nostris, nisi pro uiribus uulnera, quæ inflixi-mus ueritati, curare annitamur: & sicut est in fabulis, Sagitta, quæ uulnerauit, afferat opem: siue ut canit ecclesia, Medelam inde ferat, hostis unde læserat. mortem quidam priùs sibi consciuerint, quàm uideri uelint aliquando malè sensisse: & non nulli ne uel ad horam uideantur errasse, semper errant; & dum uel minimam tolerare honoris iacturam nequeunt, totum abiiciunt, & perpetua notantur infamia, & in pessimas prolabuntur hæreses: qui ne appareant inconstantes, pertinaces efficiuntur. superbissimi hoc agunt, qui uideri dij, non homines uolunt, quales Constantiæ combusti sunt nostra ætate in magno conuentu Hieronymus & Ioannes hæresiarchæ. Nos homines sumus, & ut homines errauimus: neque imus inficias, multa, quæ diximus, scripsimus: egimus damnari posse; uerùm non ut Arrius, Eutices, Macedonius, aut Nestorius, & alia blasphemorum turba ex animo damnatam uiam elegimus. seducti peccauimus, ut Paulus; & ignoranter persecuti fuimus ecclesiam Dei, & Romanam primamque sedem. propter quod prostrati ante oculos diuinæ pietatis supplices oramus, Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias ne memineris, &c. Pudet erroris, pænitet malè fecisse, & malè dictorum scriptorumque uehementer pænitet: plus scripto, quàm facto nocuimus. Sed quid agamus? scriptum & semel emissum uolat irreuocabile uerbum. Non sunt in potestate nostra scripta, quæ multas inciderunt manus, & uulgò leguntur. utinam latuissent, quæ sunt edita. nam si futuro in sæculo manserint, & aut malignas mentes inciderint, aut incautas, fortasse scandalum parient. Qui hæc scripsit, inquient, in beati tandem Petri cathedra sedit, & Christi saluatoris uicariatum gessit: ita scripsit Aeneas, qui postea summum Pontificatum adeptus, Pius II. appellatus est, nec inuenitur mutasse propositum. qui eum elegerunt, & in summo Apostolatus uertice collocarunt; ab iis

ab iis scripta eius approbata uidentur. Verendum est, ne talia nostris aliquando successoribus obiiciantur; & quæ fuerunt Aeneæ, dicantur Pij; atque ab eâ sede auctoritatem uendicent, ad quam ignoranter latrauerunt. Cogimur igitur, dilecti filij, beati Augustinum imitari, qui, cùm aliqua in suis uoluminibus erronea inseruisset, retractationes edidit. Humilis, & probatissimi uir ingenij, qui suas ineptias uerecundè confiteri, ac corrigere, quàm impudenter defendere maluit. Idem & nos faciemus: confitebimur ingenuè ignorantias nostras, ne per ea, quæ scripsimus, iuuenes error irrepat, qui possit in futurum Apostolicam sanctam sedem oppugnare. nam si quem decuit unquam Romani principique throni eminentiam & gloriam defendere, ac extollere; nos illi sumus, quos sine ullis meritis pius, & misericors Deus sola dispensatione sua ad beati Petri solium, & dilectissimi filij sui domini nostri IESV Christi uicariatum euocauit. Quibus ex rebus dilectiones uestras hortamur, & in domino commonemus, ne prioribus illis scriptis & inhæreatis, aut fidem ullam præstetis, quæ supremam Apostolicæ sedis auctoritatem uobis pacto elidunt, aut aliquid astruunt, quod sacrosancta Romana non amplectitur ecclesia. Suadete omnibus, ut id solium præ ceteris uenerentur, in quo saluator dominus suos uicarios collocauit, & quod beati Apostoli Petrus, & Paulus suo sanguine dicauerunt. nec putetis diuinam prouidentiam, quæ cuncta gubernat, & nihil negligit, eorum, quæ creauit, inordinatam reliquisse militantem ecclesiam: quæ cùm sit sponsa Christi, profectò à Deo est, & ordinem habet, dicente Apostolo, quæ sunt, à Deo ordinata esse. requirit autem ordo, ut inferiora à superioribus gubernentur, & ad unum tandem perueniatur, tanquam principem & moderatorem cunctorum, quæ infra se sunt. Sicut Grues unam sequuntur, & in Apibus unus est rex: ita & in ecclesia militâti, quæ instar triumphantis habet, unus est omnium moderator, & arbiter IESV Christi uicarius: à quo, tanquam capite, omnis in subiecta membra potestas & auctoritas deriuatur, quæ à Christo domino Deo nostro sine medio in ipsum influit. nec profectò in alium, tanquam sui exercitus ducem, supremam auctoritatem Christus principaliter deriuasset, quàm in suum uicarium, qui primus fuit Petrus, cui commissam nouimus Dominici gregis curam; nec duos plures ue Petros euangelistæ commemorant; nec duos aut plures instituit dominus, qui suum locum tanquam capita tenerent æqualia: sed unum constituit, ut uerticem ac ducem, & pastorem uniuersi gregis, Simonem Petrum, dicens, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cælorum. & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælo. & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælo. Et pasce oues meas. Quæ nulli alteri seorsum dicta leguntur, nisi Petro, ut in Petro unitas & summa contineretur auctoritas: nec alius à petra dictus est Petrus, nisi Simon; ut intelligeremus unicum esse uerae & solidæ petræ, id est, Christi, (ut Paulus exponit) locum tenentem Simonem Petrum, qui solus pro domino in periculo constituto exemit gladium. Petrus igitur, & successores eius Romani Pontifices primatum in ecclesia tenuerunt, & nos hodie quamuis indigni sola domini uoluntate digni tenemus: et quicunque Romanæ secundum canonicas sanctiones præficitur ecclesiæ, quamprimùm electus est in sacro collegio, supremam à Deo potestatem sine medio consequitur, & per ordinem in omnem diffundit ecclesiam; cuius diuino iudicio peccata punienda relinquuntur. Si quid aduersus hanc doctrinam inueneritis aut in dialogis, aut in epistolis nostris, quæ plures à nobis sunt editæ, aut in aliis opusculis nostris; (multa enim scripsimus adhuc iuuenes) respuite atque contemnite. sequimini quæ nunc dicimus; & seni magis, quàm iuueni credite; nec priuatum hominem pluris facite, quàm Pontificem. Aeneam reiicite, Pium recipite. illud gentile nomen parentes indidere nascenti: hoc Christianum in Apostolatu suscepimus. Dicent fortasse aliqui eum Pontificatu hanc nobis opinionem aduenisse, & cum dignitate mutatam esse sententiam: haud ita est, longè aliter actum. Audite filij conuersationem nostram: breuis narratio erit, quæ uobis, quantum ad rem attinet, ueritatem aperiet, & obiectioni faciet satis. Anno salutis primo, & 30 supra mille 400, cum Dominico Capranica, quem Martinus quintus in secreto consistorio Cardinalem creauerat, Eugenius IIII. spreuerat, Basileam petiuimus, ibique concilium incohatum inuenimus, uerùm ab Eugenio reuocatum, quamuis congregati noluerant obedire,

dire, asserentes iam inceptum concilium sine consensu patrum, qui conuenissent, haud quaquam potuisse dissolui. Iulianus aderat sancti Angeli Cardinalis, natione Romanus, moribus & doctrina conspicuus. Is cùm ceteris præstaret, audita Eugenij reuocatione, præsidentiam dimisit, tanquam summo Pont. uellet obedire: sed cùm augesceret in dies Eugenio uel inuito concilium, & multi ex diuersis regionibus Episcopi, & regum legati aduentarent, Cardinales quoque ex Romana curia profugi in dies non nulli concurrerent, præsidentiam resumpsit, & auctoritatem concilij mirum in modum extollens, eminentiam primæ sedis supprimere cœpit. Venientes Eugenij legatos, & potestatem Romanorum præsulum magnificantes apparenter confutauit: & cùm esset facundissimus, facile persuasit auditoribus quæ cupiebat. Cardinales ex urbe profecti, Eugenio infensi, uitam eius moresque carpebant: accedebant in horas cateruatim noui curiales, qui (ut est omnis multitudo maledica, & inimica principi) Eugenij nomen modis omnibus lacerabant. Nos, qui ex patria iuuenes non ex urbe illuc migraueramus, & noua tum primùm auis ex Senensi gymnasio euolaueramus, rudes & inexperti uera esse arbitrabamur quæcunque dicebantur. nec putabamus mentiri alios: qui nesciremus ipsi mentiri: atque ut est innatum homini, tetra & horrenda crimina odio habebamus. nec Eugenium diligere poteramus, quem tot tantique testes indignum Pontificio dicerent. Aderant legati Parisiensis scholæ, cuius est fama percelebris: affuerunt & aliquando uestri & aliorum studiorum Germanicæ nationis oratores: & uno cuncti ore concilij generalis auctoritatem ad cælum efferebant. De potestate Rom. Pontificis pauci erant, qui loqui præsumerent, omnes, qui publice loquebantur, prurientes auribus multitudini applaudebant. Accessit & ipsius Eugenij consensus, qui dissolutionem concilij à se factam reuocauit, & progressum eius approbauit, cum reconciliata synodo Eugenio uideretur, & pax ecclesiæ data. præterita enim omnia per suas litteras concilij patres Eugenio sese remissuros, & pedes eius tanquam beati Petri exosculaturos promiserant, si reuocata dissolutione, concilio cursum permitteret, atque illi cohæreret. Nouæ intercessere discordiæ, tum aliis de rebus, tum potissimè super translatione concilij, Græcorum caussa: in alium locum Eugenius in Italia non sine ratione concilium petebat: popularitas synodalis transire montes horrebat, & in Auinione, aut in Sabaudia locum desiderabat. Adiuerunt per id temporis duo uiri ex Italia Basiliense concilium, Nicolaus Panormitanus Archiepiscopus, & Ludouicus Pontanus Apostolicæ sedis notarius, Alfonsi Magni regis oratores, qui, uelut duo orbis sidera, ceu Pontificij iuris, & totius ciuilis sapientiæ duo præcipua lumina & clarissima, censebantur. Hi dictis scriptisque concilij gesta probabant, Eugenij facta damnabant: nec erat qui aut uellet, aut auderet dicta eorum refellere. Quid ageremus? audire potuimus, non discere. Rude nimis ingenium est, quod per singulos dies audita, & inculcata non capit. Quales magistri sunt, tales discipuli euadere solent. Paucos inuenias Aristoteles, qui Platonica norint destruere dogmata. Non est discipulus supra magistrum, inquit dominus: nec nos magistrum potuimus superare: Iulianus nobis, & Nicolaus, & Ludouicus, & alij complures fuere magistri: schola Basiliensis conuentus, in quo raró aliquis Eugenij caussam defendit. Aduersus concilij dignitatem mutire aliquid, crimen hæresis fuit. Vna omnium uox concilium Eugenio præferebat. De sedis Apostolicæ præcellentia, aut silentium, aut contẽptus: Concilium, concilium cuncta sonabant. Didicimus ergo quæ audiuimus, & post aliquot annos existimantes nos aliquid esse, diximus, ut est apud Satyricum, *Semper ego auditor tantùm, nunquam'ne reponam?* puduit semper discipulum gerere, subtraximus ferulæ manum, cœpimus loqui, & magistri personam induimus. scripsimus epistolas, & opuscula. hoc omnibus passim datur: docti & indocti scribunt: & quæ scripsit ipse, nemo contemnit, nisi editionis feruorem tempus extinxerit. nobis placebant scripta nostra more poetarum, qui poemata sua tanquam filios amant. Nec in Basilea quenquam inueniebamus qui ea damnaret: probant enim similia similes: applaudebamus nobis ipsis, & in editionibus nostris gloriebamur. & quanquàm postea Eugenius concilium in Italiam transtulerit, & cum Græcis Ferrariæ, ac demum Florentiæ conuenerit, quanquàm Iulianus sancti Angeli, & Ioannes sancti Petri Cardinales, quibus plurimum credebamus, ad Eugenium

nium defeciffent; quanquàm paucifsimi in fide Bafilienfi remanfiffent: Noluimus tamen credere, exiftimantes cunctos, qui abibant, metu recedere, ne bona temporalia perderent. &, cùm nihil haberemus, quod nobis auferri poffet, perfeuerandum putauimus, ne partem, quæ uerior nobis apparebat, relinquentes, detrimentum animæ faceremus. Manfimus igitur Bafileæ, quoad Eugenio, ut credidimus, iufto iudicio depofito Amedeus Sabaudienfis fuffectus eft, & Felix quintus appellatus: quem non ut idolum, quod erat, fed tanquam uerum Chrifti uicarium uenerati fuimus, nihil ad hæc finiftri putantes intercefsiffe. At cùm Fridericus Romanorum rex Aquifgrani coronatus domum repetens, Bafilea tranfitum feciffet; togatusque Felicem illic præfentem accedere nullo pacto perfuaderi potuiffet, ut honorem ei, tanquam Rom. Pontifici, exhiberet, aut publicè cum eo uerba mifceret: tum primùm confiderauimus pofsibile effe, quòd partem erroneam fequeremur, quando rex imperator Romanorum futurus in tanto negotio dubius effet, & ad Eugenium inclinaret magis. multùm & fæpe inter nos ipfos cogitauimus quis effet modus inueniendi uerum. nunquam enim uolentes errauimus. rogati in familiam Friderici tranfire, non tenuimus. erat tunc ille cum tota ferè Germania neutralis. Concilium Bafileæ dicebant effe Germani, & idolum eius refpuebant, Eugenium Chrifti uicarium appellabant, & concilium ab eo celebratum recufabant, nec Eugenio, nec Bafilienfibus plenè obediebant. Placuit ad neutrales tranfire, ut uerum apud eos liberiùs audiremus, & fi recedendum effet ab uno extremorum, per aliquod medium tranfiremus ad alterum, & eorum iudicium fpectaremus, qui non effent affecti cauffæ. Manfimus in aula Friderici pluribus annis, illic uarias audiuimus opiniones. Neutralitatem iccirco Teutones induerant, ut concordia faciliùs inueniretur, non ex confilio Solonis, qui tumultuante ciuitate extorrem fecit, qui fine parte remanfit. Multa inter neutrales didicimus, quæ nos antea latebant: Eugenium falsò de multis accufatum inuenimus; Cardinales, qui Bafileam uenerant, ob priuatas inimicitias bono & fancto uiro notam inurere uoluiffe: qui tamen cuncti poftea ad eum redierunt, & ueniam errati petierunt. Forte per id temporis Iulianus fancti Angeli Cardinalis, cuius fuprà meminimus, ex Vngaria, quæ fibi decreta contra Turcas fuerat prouincia, Flauinianum uenit, (quæ hodie Vienna dicitur) præcipuum Auftriæ columen: fæpe cum eo fermonem pro ueteri confuetudine mifcuimus, fæpe de rebus Bafilienfibus difputauimus. tuebamur antiquam fententiam: ille nouam defendebat. extollebamus generalis concilij auctoritatem: ille Apoftolicæ fedis poteftatem magnopere collaudabat. dicebamus concilium Bafilienfe iure perfeueraffe, quamuis Eugenius præfidentes reuocaffet, & hoc eius factum accufabamus: ille diffolutum feu translatum rite concilium affirmabat, & Bafilientium opera multis modis deteftabatur, Bafileaque non fynodum ecclefiæ, fed Satanæ, & miniftrorum eius fynagogam remanfiffe dicebat. Diutina fuit inter nos concertatio, uerum modefta & caritate plena: ad extremum cùm fuis fcriptis, dictisque Cardinalem & uinceremus, premeremusq; uehementer, fubridens ille, Tu, inquit, Aenea tabellis obfignatis agis mecum: & quoniam aliquando fenfimus ut dicis, icciteo & hodie idem puras debere fentire, & addictos priori fententiæ cenfes. uerùm propterea nos fumus liberi, quia mutare fententiam ufque ad mortem poffumus. cur enim non liceat omni tempore relicto falfo uerum complecti? uerùm fateor me dixiffe & fcripfiffe, quæ refers, uerum à uero remotum erraffe: at tu, qui ais me doctore Bafilienfibus credere adductus es, errantem olim fectatus fum, cur modò non fequeris recta monentem? Præfumpfi de me ipfo, dum effem Bafileæ, nimis, quamuis deceptus decepi, & credens prodeffe, nocui. in medio ecclefiæ docens quæ non didici, cæcus erraui, & in tenebris ambulaui. reliqui tandem ecclefiam malignantium, & cum impiis federe recufaui. reuelauit dominus oculos meos, & confideraui mirabilia de lege fua. cognoui priorem errorem: & quantum à uero procul abiiffent Bafilienfes, planè intellexi. adij Romanam curiam, & Eugenio, cùm fuiffem rebellis, fubmifi ceruicem: à quo mifericordiam confecutus, ad unionem Græcorum nauaui operam, & illis Romanæ ecclefiæ reconciliatis aduerfus impios Turcas legationem accepi. caftigans caftigauit me dominus, & morti non tradidit me, fed humi-

liatum

liatum exaltauit: quia cognito in errore non perseueraui, sed mox in uiam redij, & ex magistro factus discipulus, ex magno paruus expurgato ueteri fermento, nouum hominem indui, & ueræ matris lacte nutritus ad fontem ueri perueni, quem sancti doctores ostendunt Graci & Latini, quorum una uox est, saluari non posse, qui sanctæ Romanæ ecclesiæ non tenet unitatem, omnesque illas uirtutes mancas esse ei, qui summo Pont. obedire recusat; quamuis in sacco, uel cinere iacens, dies & noctes ieiunet, & oret, & in ceteris uideatur legem implere: quia melior est obedientia, quàm uictimæ, & omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta est, & Romanum præsulem in ecclesiæ uertice constitutum esse constat, à quo nullam ex ouibus Christi exemptam nouimus. Ego ad ouile redij, qui diu errraueram extra caulas, & pastoris Eugenij uocem audiui: tu si sapias, idem facies. hæserunt pectori nostro uerba uiri, quæ sæpe ad nos repetiit non sine caritate ardenti, & amore singulari. Interea ex diuersis regionibus homines doctissimi Cæsarem adierunt, quibuscum placidos de eisdem rebus miscuimus sermones semper ad uerum intenti, cuius est natura hominis auida. Multum profuit nobis Ioannes Carauagialis Apostolici palatij auditor, natione Hispanus, qui, Iuliano defuncto, in titulo Cardinalatus ac legatione successit: quocum sæpe de concilio Basiliensium amicè disputauimus. Nemo doctus ad imperatorem uenit, quem de his rebus in colloquium non adduceremus. Cumque Cæsar ad unionem ecclesiæ procurandam in Nurimberga suæ nationis conuentum instituisset, decreuisserque summum Pontificem adhortari, ut Constantiæ nouum concilium indiceret, legatumque mitteret, ac Basilienses pariter inducere, ut eò se transferrent, ibi ut pax ecclesiæ redderetur; primi Basilienses recusauere. Quod audiens Thomas Assalbachius ex Germanis insignis theologus, Nunc, inquit, scio Basilienses spiritum sanctum non habere ductorem, quando tam æquam imperatoris legem effugiunt. idem multi alij dixere uiri doctissimi, & opinione sanctitatis illustres. Quibus consideratis, caligo tandem ab oculis nostris cecidit, quæ, uelut aranearum tela, uerum cernere impediebat. Recognouimus errorem nostrum, uenimus Romam, Basiliensium dogma reiecimus, Eugenio Pontifici maximo caput submisimus, & reconciliati ecclesiæ Romanæ doctrinam eius imbuimus, & illud Hieronymi diximus, Ego nullum præmium nisi Christum sequens beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consortior. Super illam fundatam ecclesiam scio: quicunque extra hanc domum agnum Dominicum comederit, profanus est: si quis in arca Noæ non fuerit, peribit regnante diluuio. Eramusque adhuc pænè laici, quando ad Eugenij obedientiam rediuimus. Ex Basilea clericali tantum charactere insigniti recessimus, nec unquam sacros imbuimus ordines, nisi post ueritatem cognitam, Basiliensium cæcitate relicta. In Austria minores ordines, ac subdiaconatum, & diaconatum recepimus. In urbe ad presbyteratum peruenimus. Hæc est conuersatio nostra per hos gradus, è tenebris ad lucem migrauimus. ad quam rem non parũ luminis nobis attulit Thomas Saracenus theologicæ sapientiæ celebratus, ac acutissimus interpres, qui postea in summo collocatus Apostolatu Nicolai quinti nomen accepit. His auctoribus unam ecclesiam catholicam, & apostolicam esse didicimus matrem omnium fidelium, extra quam non inuenitur salus, sponsam Christi immaculatam, in qua omnes, qui militant, finem sibi proponunt uitam æternam. iccirco enim in ecclesia militanti laborant homines, & cum dæmonibus tanquam hostibus pugnant, ut pacem tandem assequantur, & cum IESV magistro ac legifero suo in cælesti Ierusalem triumphare, ac regnare possint. Hic finis Christiano proponitur, huc omnes ecclesiæ militantis conatus, omnes leges, omnes regulæ tendunt. & quoniam ecclesia quidam exercitus est Deo militans, terribilis ut castrorum acies ordinata dicitur: uni proculdubio imperatori subest; ad cuius nutũ cuncta referuntur. Cumq; Pius ac max. & opt Deus in suo sanguine fundauerit ecclesiam, eamq; uoluerit ad finem usque sæculi perdurare: quis non dixerit in ea id regimen institutum esse, quod optimum censeretur? at uerò inter genera gubernationum communis philosophorum sententia est, præstare monarchiam. & Romani, quorũ totò micuit orbe dignitas, quāuis eiectis regibus duos annos consules elegerunt, & modò tribunos addidere, modò alios magistratus inuenere: in aduersis tamen casibus, bel-

lisque

lisque grauioribus ad unum aliquem recurrerunt, uirtute & auctoritate præstantem, quem dictatorem appellauerunt, cuius dicto non liceret aduersari. & quanquam dictaturam ab initio temporaneam instituerunt; in Iulio tamen & successoribus eius perpetua effecta est. Nec unquam Romana res admirabilior, aut celsior fuit, quàm sub Augusto Cæsare, quando iam clausis portis totus fere orbis sub unius hominis gubernatione quieuit. Quo tempore natus mundi saluator monarchicum regimen ceteris prætulisse uidetur gubernationibus. Idem probat totius ferè orbis consuetudo, cuius maximam partem gubernant reges, siue Christianos intueamur, siue Barbaros. & quamuis ciuitates aliquot reperiantur, quæ cùm maximè seruiant, liberas se se uocitant, sine rege uiuentes, non possunt tamen effugere, quin unum præferant aliis, eique tanquam capiti pro tempore obediant. Quid plura? cælestis aula nos admonet. quid illa pulchrius? quid ordinatius? quid maius? aut durabilius? quid melius aut beatius? quamuis in ea & Angelorum diuersi sint ordines, & sanctorum spirituum innumerabiles chori; unus est tamen omnium rex æternus Deus, qui condidit uniuersa, & nihil negligit eorum, quæ condidit. cuius filius unigenitus Christus Iesvs cùm pro nostra salute uenisset in hunc mundum, seruili accepta forma, ecclesiam, de qua loquimur, in cruce patiens, suo sanguine acquisiuit, & in ea usque in diem ascensionis corporaliter præsedit, &, tanquam dux uerus & imperator, cuncta in finem suum direxit. at cùm ascendisset in cælum, eum indubitanter sui gregis pastorem reliquit, cui dixerat, Pasce oues meas, & tibi dabo claues regni cælorum. Neque enim dixit, & non fecit, qui solus est uerax. Grex Christi ecclesia est. Pastor primus ipse Christus fuit, & pastor bonus, qui posuit animam suam pro ouibus suis. Secundus pastor Petrus extitit ab ipso domino institutus, atque omni potestate donatus, quæ ad bene regendnm commissas oues necessaria ducitur, alioqui Christus, qui sapientia patris est, & omnino sapienter egit, ecclesiæ suæ haud sufficienter prouidisset, quod est nefarium asserere. & quamuis plures per orbem ecclesiæ institutæ fuerint, & plures episcopi, id est, plures greges, & ouilia plura, & pastores plures: omnes tamen sub uno pastore, & in uno grege, atque ouili continebantur, sicut & hodie continentur: quia unus est Christi thalamus, una sponsa, nnum ouile, & unus pastor, & omnium episcoporum nnus episcopus Romanus præsul beati Petri successor, & Iesv Christi uicarius. Petrus enim in Antiochia primum sedit, deinde Romam uenit. unde cùm persecutionem fugiens, uellet abire, à domino prohibitus est, & hic glorioso martyrio uitam finiuit successore Clemente substituto. atque ita in hanc usque diem seruatum est, ut qui Romæ sederit antistes rite institutus per legitimum electionis tramitem tanquam Aaron uocatus à domino, hunc omnes Christianæ plebes, omnes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes episcopi tanquam Iesv Christi uicarium & beati Petri successorem uniuersalis ecclesiæ caput ac rectorem & ducem uenerati sint. Inter quos plurimi pro Christi nomine asperrimos perpessi cruciatus, & morte multati, coronam martyrij susceperunt. Plurimi confessores, egregij, uita, moribus, & doctrina fulgentes, quamuis sine sanguinis effusione, non tamen sine periculis & labore, ac uoluntate parata pro conseruanda sacri euangelij auctoritate moriendi ad cælestem gloriam peruenere: ut Gregorij, Damasi, Leonis, Innocentij, Bonifacij, Benedicti, & alia nomina, inter quæ tertius claruit Eugenius ex monasterio sancti Anastasij ad summum sacerdotium euocatus, ad quem diuus Bernardus monachornm pater non minùs doctrinæ fulgore, quàm uitæ sanctimonia illustris, inter multa, huiusmodi uerba conscripsit. Indagemus, inquit, adhuc diligentius quid sis, quam geras uidelicet personam pro tempore in ecclesia Dei. Tu es sacerdos magnus, summus Pontifex, tu princeps episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noæ, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus, tu es, cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt & alij quidem cæli ianitores, & gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius utrunque præ illis nomen hæreditasti. Habent illi assignatos sibi greges singulis singulos, tibi uniuersi crediti uni sumus. Nec modò ouium sed & pastorum, tu unus

omnium

omnium pastor. Hæc Bernardus ad Eugenium III. scribit, cui supremam & omnimodam in ecclesia potestatem concedit. Quod ille de tertio testatur Eugenio, hoc nos de quarto, & omnibus aliis Romanis Pontificibus profitemur, quia dignitatis est auctoritas. Liquet igitur unum in ecclesia caput esse, & unum principem: quia pax populi ex uno rectore dependet, & pluralitas principum discordiam parit. Christus ecclesiæ suæ in ultimo testamento pacem reliquit, & pacem multis uerbis commendauit. dedit ergo & regimen pacis amicum, id est, monarchicum, sub beato Petro, & successoribus eius administrari, cuncta præcipiens clauibus illi commissis, & cura gregis demandata. Hæc nos de Romani Pontificis auctoritate, & potestate sentimus, cui & congregare generalia concilia, & dissoluere datum est: qui etsi filius est propter regenerationem, propter dignitatem tamen pater habetur: & sicuti filiationis caussa uenerari debet ecclesiam, tanquam matrem; ita & prælationis caussa præfertur ei, ut pastor gregi, princeps populo, rector familiæ. Cum his & generalis concilij auctoritatem & potestatem complectimur, quemadmodum æuo nostro Cōstantiæ, dum ibi fuit synodus uniuersalis, declaratum definitumq; est. ueneramur enim Constantien. conciliū, & cuncta, quæ præcesserunt, à Romanis Pontificibus nostris præcessoribus approbata. inter quæ nullum inuenimus unquam fuisse ratum, quod stante Romano indubitato præsule absque ipsius auctoritate conuenerit. quia non est corpus ecclesiæ sine capite, & omnis ex capite defluit in membra potestas. Hæc nostra sententia est, filij; hæc credimus, & profitemur; hæc iam senes, & in Apostolatus apice constituti, pro ueritate asserimus: si qua uel uobis, uel alijs cōscripsimus aliquando, quæ huic doctrinæ repugnēt, illa, tāquam erronea, & iuuenilis animi parum pensata iudicia, reuocamus, atq; omnino respuimus. Dat. Romæ apud sanctum Petrum, VI kalendas Maias millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio.

Pij Papæ II. Bullæ retractationum omnium dudum per eum in minoribus adhuc agentem pro concilio Basilien. & contra Eugenium summum Pont. scriptorum finis.

CATHOLICORVM

pro orthodoxa ac uetere fide retinenda,

DE EVANGELICAE LEGIS VERIS

& propriè dictis ſacramentis ſeptem,

LIBER VII.

F. Franciſco Horantio Hiſpano auctore

POST *œcumenici concilij Tridentini exactiſsimam ſeptem ſacramentorum legis gratiæ tractationem, atque explicationem, ſuperuacaneum fore tibi uideri fortaſſe poterit optime lector, nullumq́ uſum habiturum, ſi eam rem, quæ ſit omnium ordinum calculis comprobata ac diffinita, priuatus quiſpiam homo, uulgaris, ac ruſticanus iterum aleæ committere uelit. uerùm quid nos coegerit hanc partem, ſatis iam ab eccleſia examinatam, non ſilentio præteriiſſe, paucis indicabo, ſi mihi per tuam benignitatem paululùm licere intellexero. Quis, proh ſancte Deus, ſacerdotum ſententias denuò perpendere, & non magis exequi, atque obſeruare, ſi homo ſana mente is fuerit, non malit, ac percupiat? ſed neſcio, quo pacto iſtorum hæreticorum hominum ſcelus, ac uetus furor, & audacia antiqua, etiam nunc ualidiùs & fortiùs in nos erumpunt. uidebamur certè omni cura, & metu eſſe releuati, poſtquam tam admirabili conſenſione, Chriſtianus orbis totus eam, quam de ſacramentis tenemus, fidem, quaſi uno ore omnes loqueremur, nuper in præfata ſynodo, nobis audientibus, expreſsit. non Germania, non Italia, non Gallia, non Hiſpania, non Polonia, nulla denique Chriſtiani orbis regio reliqua fuit, quæ hanc eſſe fidem ſuam, patrumq́ ſuorum, communibus ſuffragiis non publicè atteſtaretur. uerùm homines iſti, tam graui morbo ægri, æſtu, febreq́*

continua iactati, hac felicissima diuini spiritus aqua non modò releuati non sunt; sed etiam multò grauius, uehementiusq; nunc affluctantur. nec tamen nouũ hoc, aut inusitatum; sed sæpe antea in Christi ecclesia cognitũ, perspectumq; est. Arriana siquidem insania, Satanicusq; furor, 318 patrum Nicææ in spiritu sancto congregatorum pura ac sincera fidei nostra confessione etsi notati fuerunt, non tamen omnino extincti. ut etiam post illud concilium præfata hæresis, uehementiùs ingrauescens, ecclesiasticorum auctorum præclarissima ingenia exercuerit. et id ipsum post Constantinopolitanam synodum contra Sabellium ecclesiæ contigisse historiæ narrant. Ephesinum concilium Nestorianam quidem impietatem deprehendit, sed non penitus extinxit. Eutychetis blasphemiam cum suo Dioscoro Chalcedonense anathemate percussit, hæresimq; damnauit: sed non tam subitò pessima illa rabies compressa est, quin diuus Leo, qui eo tempore ad clauum dominici gregis Romæ sedebat, coactus fuerit sæpe dolorem suum, quòd eam hæresim adhuc in aliquorum hominum animis uigere intelligeret, litteris ad uarios missis eis declarare. Eo certè sunt ingenio homines isti pessimi, ac reprobi, ut nulla ratione à semel concepto facinore eos auocare possis; non ecclesiæ magisterio, non sanctorum testimoniis, non demum antiqua patrum fide. quamobrem non immeritò operæpretij nos aliquid facturos Christianæ reipub. existimauimus, si omni breuitate capita tantùm controuersiæ circa hunc sacramentorum tractatum inter nos, & Caluinum hîc attingeremus. De numero sacramentorum, de ipsorum efficacia, ac uirtute primò agemus. deinde singillatim uniuersa sacramenta breuiter percurremus: ubi ab his, quæ sunt ab aliis notata, libenter abstinebimus; eaq; tibi lector proponemus, sine quibus orthodoxa ueritas non tam facilè intelligi queat. nouissimè ad Caluini postremam epistolæ partem nos etiam ultimo in loco nostri operis similiter respondebimus: atque iustè ecclesiam, & satis candidè facere, cùm commemorat, quantas turbas, tumultus, contentiones secum traxerit nouæ istius doctrinæ prædicatio, & quos nunc in multis fructus faciat, non extraneis, aut longè petitis exemplis planum faciemus. Erit, ut spero, non minùs res hæc tibi grata, lector Christiane, quàm fuerit nobis laboriosa, diligentiæ, atque studij plena. ecclesia siquidem Christi, cui nos totos dicauimus, piis omnibus unquam deesse nec uolumus, nec, Deo bene propitio secus euenturum speramus.

Breuiter ac dilucidè legitima sacramenti diffinitio traditur; uox ipsa in quo sensu sit hic accipienda, explicatur; usus tandem, atque efficacia sacramentorum nouæ legis ex scripturis demonstratur. *Caput primum.*

LICET sincera uerbi diuini prædicatione, atque sacramentorum legitimo usu ecclesiæ catholicæ forma tantùm constaret, ut uult Caluinus: adhuc tamen id nomen Romanæ ecclesiæ proprium foret, non Caluinianæ, Zuinglianæ, aut Lutheranæ. cùm enim admirabilis quædam de his rebus apud nos sit consensio, ipsi uerò non minùs circa numerum ac usum sacramentorum inuicem dissident, quàm sunt in interpretandis scripturis diuersi, contrarij, atque inter se repugnantes. alij certè septem ea esse concedunt, alij unum tantùm agnoscunt, alij duo, alij tria, alij quattuor, alij semper sex fuisse, & alicubi septem docent. tanta est, & semper fuit discordia hæreticorum hominum. taceo tam uarios ipsorum sacramentorum usus apud istorum singulos, tam longè diuersas cæremonias; ut uix calamo iustè quis recenseat, ne dum humana memoria eas retinere ualeat. quæ cùm ita se habeant, non est tamen ulla apud istos tam ignobilis secta, neque tam stulta factio, aut coniuratio, quæ apostolos sanctos imitari se non iactet. Verùm, quia unus Caluinus nobis initiò propositus est oppugnandus, relictis aliis, quid sit Sacramentum, qua'ue ratione ueteres hoc uocabulum usurparint, quæ sint necessariò consideranda in ipsis sacramentis, quis demum ipsorum sit effectus, breuiter, Tridentinum œcumenicum concilium secuti, primùm referemus; pòst uerò Caluino respondebimus. *De nomine Sacramenti.* Maiores nostri Sacramentum appellauerunt non ipsum iusiurandum, & quod iurisiurandi sacratione geritur; (quæ sanè significatio Latinis auctoribus satis est familiaris) sed quod simul signum, ac suo modo caussa est nostræ sanctificationis, qua Deo sacramur, quemadmodum ornamento ornamur, ac uestimento uestimur. sicut enim necessitate coacti Christus ipse, atque sancti apostoli, & ipsa ecclesia multis nominibus usa est per solam accommodationem, non iuxta ipsarum uocum germanam proprietatem, ut in nominibus fidei, fidelis, spiritus sancti, hypostasis, personæ, & aliis similibus; *Hieron. ad Damasum, tom. 3.* & sicut quædam nomina sacratiora habita sunt à nostris maioribus, quàm quæ in alienam linguam transferrentur, ut de alleluia, & amen diuus Augustinus summa consideratione obseruat: ita profectò utrunque huic uoci usu uenit. nam hoc nostræ religionis mysterium singularem habet uocem, quam omnis lingua sine uariatione proferat, atque obseruet, quò aliquid magnum sanctumque omnes intelligamus, quòd uidelicet nostram conscientiam à peccato liberet, cùm uocem hanc, scilicet sacramentum, audimus. *August. lib. 2. de doctr. Christ. cap. 11.* In hac itaque significatione breuiter ac rectè sic diffinitur à sanctis Sacramentum, Inuisibilis gratiæ uisibilis forma, hoc est, sensibile signum, cuius imaginem gerit, & caussa existit: caussa autem saltem ex assistente Dei uirtute. *Quid sit sacramentum.* Non ergo quodlibet signum est sacramentum, sed illud, per quod sua pietate misericors Deus certò diuinos gratiæ effectus in eo, cui adhibetur, modò sit ad tantum munus præparatus, tunc, cùm exercetur, producit, quos fieri ipsum signum indicat. *Sacramentorum efficacia.* Ex aqua siquidem & spiritu sancto nascimur denuò. *Baptismus. Ioan. 3.* &, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. *Marc ult.* &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. *Pœnitentia. Ioan. 20.* Quæ, inquit Augustinus, tanta est uis aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat? cui & eleganter subscribit Chrysostomus homilia 24. super Ioannem. Imponebant manus super illos, inquit Lucas de confirmatis ab apostolis, & accipiebant spiritum sanctum. *Confirmatio. Act. 8. & 19.* Qui manducat meam carnem, ait dominus, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. *Ioan. 6. Eucharistia.* Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyteri, dixit Paulus Timótheo, de sacramento ordinis locutus, sicut & diuus Augustinus obseruauit in lib. 4. noui & ueteris testamenti cap. 93. *1. Tim. 4.* Infirmatur quis in uobis? dicebat Iacobus capite ultimo, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei saluabit *Extr. unctio.* infir-

Matrimonium. Cap. 5. infirmum, & alleuabit eum dominus; & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Viri, inquit Paulus, de sacramento matrimonij ad Ephesios scribens, diligite uxores uestras, non ut uxores, aut carnem uestram tantùm, sed sicut Christus ecclesiam suam. ut in uxore maritus ecclesiam spectet Christi sponsam. Atque ex hac sacramentorum efficacia optimè intelligimus ipsorum auctorem Deum esse, qui eam supernaturalem uirtutem creatis rebus impertiri solus potest. *Deus institutor sacramentorũ.* super qua re nemo grauabitur legere diuum Augustinum tractatu quinto in euangelium Ioannis: ibi enim tum de sacramentorum efficacia, tum etiam de auctore primo ipsorum egregiè satis ac catholicè agit. Sed ò me immemorem, qui locum illum actorum cap. 2. pro efficacia sacramentorum omiserim. Pœnitentiam, inquit b. Petrus, agite, & baptizetur unusquisque uestrûm in remissionem peccatorum, & accipietis donum spiritus sancti. & locum Pauli ad Ephesios 5. Mundans ecclesiam suam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Si quis uerò ea, quæ hîc adduximus, non satis sufficere existimauerit, legat his multò plura apud uenerabilem doctorem Hugonem de sancto Victore, lib. 1. de sacramentis, parte 9. c. 3. legat & Augustinum lib. 3. cap. 8. contra Crosconium grammaticum, & lib. 4. contra Donatistas cap. 4. ubi etiam ministri malitia hanc sacramentorum efficaciam minimè impediri scripturæ uerbis probat. *Vide cõcil. Trid. sub Paulo ac Iulio III.* Quò itaque finiamus, hæc est uera de sacramentis ecclesiæ & sincera prædicatio, hæc legitima administratio, ut primùm credamus septem ea esse à Christo domino instituta: deinde ut dicamus ipsa ab antiquæ legis sacramentis differre, non quòd cæremoniæ aliæ sint, & alij ritus externi; sed quòd gratiam contineant, quam significant: deinde ut affirmemus non propter solam fidem nutriendam instituta ea fuisse; sed ut iustitia nobis habeatur, aut certè augeatur: deinde ut prædicemus non signa tantùm externa esse acceptæ per fidem gratiæ, aut iustitiæ, & notas quasdam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus; sed quòd obicem non ponentibus gratiam conferant, quæ datur semper, & omnibus, quantum est ex parte Dei: postremò ut teneamus non solùm fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, sed pernecessaria esse nouæ legis sacramenta, quæ ex opere operato, ut nostri loquuntur, gratiam conferunt.

Peruersa & praua Caluini diffinitio confutatur; differentia inter euangelium & sacramentum significatur; ueram demum esse doctrinam de efficacia sacramentorum ex opere operato demonstratur; atque noui & ueteris testamenti sacramenta esse inæqualia uirtute & efficacia, ne dum significatione planissimè conuincitur. *Cap. II.*

LONGVM foret tam uarias istorum hominum sententias de usu & efficacia sacramentorum in medium proferre: tot enim sunt, quot capita. immo ab eodem capite tot nouæ quotidie prodeunt, ut pro unius sententiis colligendis acerrima memoria homo non sufficiat. quidam uolũt ipsa tantùm esse quasdam notas nostræ professionis, quibus discernamur à reliquis gentibus, sicut Romanos toga discernebat à Græcis, aut sicut forma uestitus discernit monachos. alij, cuiusmodi sunt Anabaptistæ, quasdam solùm allegorias bonorum operum esse sacramenta interpretantur: ut circumcisio signum fuerit coercendarum cupiditatum, baptismus afflictionum, cœna mutuæ beneuolentiæ. alij rursum dicunt, ut Philippus, quòd sacramentum est cæremonia in euangelio instituta, cui addita est promissio gratiæ, & fauoris Dei, ac remissionis peccatorũ, quæ scilicet fide in sacramento apprehendatur. *Diffinitio sacramenti secundum Cal. lib. 4. c. 14. sect. 1.* Zuinglius tandem & Caluinus sic diffiniunt sacramentum, an uerò omnium pessimè, statim considerationi nostræ subiicietur. *Sacramentum est externum symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ promissiones conscientiis nostris dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem: & nos uicissim pietatem erga eum nostram tam coram Deo & angelis, quàm coram hominibus testamur*, uel, inquit, *est testimonium*

monium gratiæ Dei, qua grati sumus ei, hoc est, fauoris, quo nobis fauet ob Christum, externo symbolo declaratum, quod adhibetur uerbo promissionis, ueluti sigillo appensum diplomati, aliisque publicis actibus, per quod renouatur memoria, & firmatur fides, quam prius ex uerbo habemus: hæc sanè quidem in re maximè ad fidem nostram pertinente sententiarum diuersitas, quæ non minor est illa priori de numero sacramentorum, clarè arguit uertiginis ac dissensionis auctores suos. primos siquidem ualidissimis fulminibus noui Anabaptistæ prosternunt; hos Philippus in locis communibus erroris ac mendacij conuincit; Philippum Bucerus optimis rationibus de omni præsidio deiicit; Bucerum & alios Caluinus fortiter impugnat: ut opus non sit diu agere contra regnum istud, intestinis odi:s & ciuilibus bellis exagitatum. demus ergo rectè fuisse argumentatos Anabaptistas contra primos illos hæreticos; concedamus hos à Philippo in arena fuisse superatos; tribuamus in certamine superiorem Bucerum euasisse ipso Philippo; nō magni æstimemus, an iure de istis omnibus suos agat Caluinus triumphos, solum nos nostros de eo pro catholica ueritate agere curemus.

Habet hoc peculiare ac proprium, & cum nullo commune Caluinus, quòd bonam uoluntatem Dei intelligit, qua nos, tanquam filios, hæredes, ac gratos sibi propter filium complectitur, non in baptismate, uel sacramentis tantùm, sed semper à tempore, quo concepti sumus & nati. sic quòd ipsa sacramentorum significatio non propriè eos respiciat, ad quos applicantur, quasi promissionem peculiariter pertinentem ad eum, ad quem applicatur, habeat externum symbolum, sed absolutam esse dicit eorum significationem. non enim, ut clariùs procedamus, in baptismo infantis, secundum Caluinum, significatur, quòd tunc ei peccatum remittitur, & in Dei filium suscipitur; sed iam antè fuisse susceptum uelut certa appendice obsignatur. iccirco nouum & absurdissimum tradit paradoxum, quòd paruulus non saluabitur, quia baptizatus moritur: multi enim, ut ipse somniat, baptizati infantes damnantur, & multi non baptizati saluantur. Hæc uerò omnia sine scripturis docet, sine patribus affirmat, sine legitima ratione uult nobis persuadere, immo contra scripturam ac concordem patrum sententiam. indignissima certè res est, atque hominis insani argumentum, huiusmodi paradoxis moueri, in eaque refutanda ualidiùs incumbere, cùm semel prolata, ipsa sua absurditate sese falsitatis satis conuincant. Quisquis, beatus Augustinus dicebat, dixerit, quòd in Christo uiuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de hac uita exeunt, hic contra apostolicam prædicationem uenit. In hoc igitur particularis est Caluinus: quoniam alij bonam Dei uoluntatem intelligunt in sua diffinitione, qua præstat promissionem factam cæremoniæ, modò fide, iuxta istorum sententiam, apprehendatur: catholica uerò confessio bene sentit sacramenta nouæ legis esse testimonia bonæ uoluntatis Dei & Christi, quem, ut Augustinus lib. 19. cap. 16. & 17. contra Faustum considerat, nostra sacramenta passum & mortuum significant, ceu caussam & fontem efficaciæ ac uirtutis sacramenrorum; propriè autem primò & per se non nisi effectus, quos per sacramenta uoluntate sua bona in nos cōfert, atque operatur, ibidem significantur. Sufficiat ergo hîc dixisse, quòd si uera esset tam praua & peruersa Caluini fictio, in reprobis sanè falsa testimonia essent hæc nostra sacramenta Dei testificantis eos sibi esse filios & hæredes, cùm tamen non sint ex Deo, sed ex patre diabolo; quando etiam recèns sunt baptizati, quibus nunquam remitti peccatum docet, quod ex Adamo contraxerunt, ac nunquam fieri Dei filios. neque eum excusat, quod de euangelio, ac Christo ipso in sua institutione adducit, quòd scilicet, cùm à multis audiantur, spernuntur tamen; ubi non propterea euangelium, aut Christus testimonium esse definit gratiæ Dei: hoc, inquam, parum eum iuuat; quoniam per euangelium nihil ampliùs testatur, quàm se paratissimum esse omnibus, offerendo omnia necessaria suæ saluti; in sacramentis uerò testatur ipsam salutem à suscipiente habitam.

Quàm sit absurda Caluini diffinitio ac sententia.

Aug. epist. 23.

Habent nihilominus isti omnes non nulla communia, ut quòd sola fide bona illa Dei uoluntas siue absolutè significata, siue specialiter facta illi cæremoniæ non uirtute sacramenti apprehenditur. negant siquidem omnes sacramentorum efficaciam nouæ legis; & illam doctrinam, ex opere operato, irrident ac subsannant. item docent omnes, non esse salubriorem & magis efficacem usum sacramentorum nouæ legis, quàm ueteris, contra concilium Florentinum, contra doctrinam apostoli Pauli, Rom. 6. Hebr. 7.

& ſequentibus, Galat. 4. Epheſ.5. Tit.3. contra Auguſtinum in expoſitione pſal.73. Sacramenta noui teſtamenti, inquit ipſe, dant ſalutem; ueteris uerò legis tantùm promittebant ſaluatorem. contra omnes locos denique ſcripturæ, quos ſupra ex nouo teſtamento pro uirtute & efficacia noſtrorum ſacramentorum ſumpſimus. docent præterea ex eodem fonte eundem eſſe uſum ac fructum baptiſmi Ioannis, immo & purificationis Iudæorum, ac cineris uitulæ aſperſi, & baptiſmi, quod ex Chriſti inſtitutione in nomine Trinitatis confertur. docent ex eadem radice tantundem ualere abſolutionem à muliere impenſam, quantùm ſi à ſacerdote ea conferatur. hinc illud iſtorum paradoxum, Tantùm te crede abſolutum, ſiue ſacerdos ludat, ſiue ſeriò abſoluat, æquè es abſolutus. ex hac ſimiliter peſtilenti ratione ſacramẽti prodiit Anabaptiſtarum hæreſis, docentium paruulos non eſſe baptizandos, eò quòd credere non poſſint, nec eorum fides baptiſmi ſignificatione excitari ac confirmari poſſe quoquo pacto uidetur. ut meritò iſti ad Lutherum ſuum ſanguinem ac progeniem referrent. à quo ſcelere cùm ſe purgare uellet Caluinus iſte, lector, non erubuit in prima inſtitutione ſua dicere, quòd paruuli intelligunt ſignificationem myſteriorum baptiſmi, & quòd ſpiritu Chriſti intus mouente uerè credunt, propter Chriſtum remitti ſibi peccata, quando baptizantur. ſed hæc tam magna delirario in poſterioribus ab ipſo emendata & correcta eſt, ſicut ſuo loco dicemus. docent ultimò iſti omnes non alium, ſed eundem eſſe penitus ſacramentorum uſum & euangelij; cùm Paulus de euangelio dicat, uirtutem eſſe Dei in ſalutem omni credenti, quia ſcilicet in eo reuelatur iuſtitia Dei ex fide in fidem; quæ, eodem Paulo auctore, ex auditu eſt, auditus autem per uerbum Dei: baptiſmus uerò ſine ullo bono motu cordis, ſine fide paruulis hoc tribuat, ut Auguſtinus optimè conſiderat in lib.1. de peccat. merit. & remiſſ. cap.35. & lib.21. de ciuit. Dei cap.16. & lib. 22. c.24. quòd ſcilicet ex impiis filij Dei ſint, & habeantur. atqui in adultis, qui ratione uiuunt, quãuis fides dignæ ſuſceptioni ſacramentorum debeat præcedere, ſaltem confuſa, eius effectus, ad quem ſunt inſtituta, eamque excitent ac confirment: propriè tamen ipſa ſacramenta inſtituta ſunt, ut ſalutem operentur, & eam fieri ſignificent. neque ſacramenta ideo ſunt in ſalutem credenti, quòd in eis reueletur Dei iuſtitia, ſicut in euangelio; ſed quòd in eis Deus ſalutem operetur etiam in non credente, quando per ætatem, aut impedimentum credere homo non poteſt.

Varius uſus ſacramẽtorum & euangelij. Roman. 1.

Ex HIS colligemus hæc omnia, quæ ſequuntur, contra Caluinianam inſtitutionem. primùm, quòd euangelium operatur ſolùm ſignificando per apprehenſionem eius, quod ſignificatur; ſacramentum uerò operatur media ſignificatione ſua actiua, quæ præcedit effectum ex diuina uoluntate, non ex intelligentia, quæ ſequitur effectum. ſignificando enim illæ formæ operãtur, non ut intelliguntur. id habent omnes orationes practicæ, quæ efficiunt, quod ſignificant. ſic adoleſcenti mortuo, & qui audire, ne dum intelligere nequibat, dictum eſt, Adoleſcens tibi dico, Surge. ſic quatriduano Lazaro, Lazare ueni foras. ſic Soli ac Lunæ, Sol contra Gabaon non mouearis, & Luna contra uallem Haillon. ſic dominus monti, Iacta te in mare. immo hæc ſignificatio ſacramentorum non tam manifeſtè ex ſcripturis habetur, quàm efficientia. Deinde colligitur aliud inter hæc diſcrimen, quòd euangelium prædicatum, apprehenſum, & intellectum adhuc dependet in operatione ſua ex æterna Dei electione, & interna uocatione: ſacramenta autem, poſtquam ſemel fuerunt applicata, ſine noua apprehenſione, ſine noua conſideratione æternæ electionis, ſed ex antiqua Chriſti diſpoſitione pendet; quanquàm ex æterna Dei electione quibuſdam aliquando applicatur. unde diuus Auguſtinus inter ſpecialia Dei dona recenſebat, non ſolùm audire Chriſti euangelium, apprehendere, & intelligere, ut re uera eſt, ſed etiam, audito euangelio, apprehenſo, & intellecto, credere. *At idem Auguſtinus in hoc ſenſu tractatu 80. ſuper Ioannem nominauit ſacramentum uerbum uiſibile, ſicut & euangelium uerbum audibile:* non quòd illud ab intellectione noſtra quoquo pacto pendeat, Caluine, ſed quòd à Chriſti inſtitutione ſuam habens efficaciam, quaſi ſpectaculum, ſeu pictura noſtris oculis ſæpe occurrat. Tertiò item infertur non oportere ſacramenta in uulgati idiomate miniſtrari, cùm ſignificationis ſacramentorum intelligentia non ſit neceſſaria ei, qui illa ſuſcipit. non enim minorem effectum habent in homine ſurdo, paruulo, amente, & non intelligente, quod dicitur, quàm in aliis. Hinc quartò orta eſt celebris illa diſtinctio ex opere operato, &

Differentia prima inter ſacramentorum & euang.

Differentia 2.

Aug. lib. de ſpir. & lit. c.33.34. lib. de prædeſt. ſanct. c. 8. lib. de bono perſeuer. cap. 8.

Differentia 3.

operis operantis. At, *Longè aliter de uerbo sacramentali docet Augustinus. Accedat, inquit, uerbum ad elementum, & fiet sacramentum. Vnde enim ista tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente uerbo? non quia dicitur, sed quia creditur. nam & in ipso uerbo aliud est sonus transiens, aliud uirtus manens. Hoc est uerbum fidei, quod prædicamus, inquit apostolus. unde in actis apostolorum, Fide mundans corda eorum. & Petrus apostolus, Sic & uos, inquit, baptisma saluos facit, non depositio sordium carnis, sed conscientiæ bonæ interrogatio. hoc est uerbum fidei, quod prædicamus: quo sine dubio, ut mundare posit, consecratur & baptismus. Vides, ut prædicationem requirat, unde nascatur fides:* cur omisisti, quæ ibidem apud Augustinum de illo uerbo, quod debet accedere ad elementum, ut sacramentum fiat, nisi quòd intelligeres facile esse cuiuis hominum deprehendere, de uerbo, hoc est, de ipsa Christi institutione, & de fide non tam illius, qui baptizatur, quàm ecclesiæ, quæ, Christi sponsi sui uerbis & institutioni hærens, ei elemēto uerbum applicat? quamuis etiam adultus nunquam mundabitur, nisi credat, confusè saltem, quòd baptismus sit à Christo institutus, & ab ecclesia frequentetur, in remissionem peccatorum: & ita uerbum hoc etiam credi debet ab eo, qui baptizatur. Sed ne dicat Caluinus, peregrinis solutionibus Augustini mentem nos corrumpere, audiatur idem ipse auctor. post hæc enim, quæ retulit iste, sic loquitur, Christus quippe nobiscum uitis, cum patre agricola, dilexit ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea. lege apostolum, & uide, quid adiungat. Vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo. mundatio igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur, In uerbo. hoc uerbum fidei tantùm ualet in ecclesia Dei, ut per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem etiam, tantillùm mundet infantem, quamuis non dum ualentem corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem. totum hoc fit per uerbum, de quo dominus ait, Iam uos mundi estis propter uerbum, quod locutus sum uobis. Vides lauacro sanctificari, & mundari ecclesiam in uerbo, hoc est, ob uerbum institutionis sacramenti. Nam & hoc utique dixerat, ait Augustinus, quando pedes discipulis lauit, Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. ac statim addidit Augustinus, Vnde ista tanta uirtus aquæ &c. ac tandē, Propter sermonem, inquit, quem locutus sum uobis. nempe, Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet. quo accedente ad elementum fit sacramentum: non autem propter uerbum, in quo consistit forma baptismi. mundat igitur aqua propter uerbum, non quia dicitur, sed quia semel dictum est à domino, & nunc creditur, non particulariter ab isto, aut illo, sed ab omnibus, qui sunt in ecclesia. Huic explicationi unicè consentiunt uniuersa illa, quæ sequuntur de uirtute manente, de fidei uerbo, quod prædicatur, quod fide mundat corda, quo sine dubio consecratus fuit baptismus, ut mundare posset. uerum tamen est, quòd adultus non mundatur, nisi credat saltem confusè, quòd baptismus est in remissionem peccatorum. si tamen diuus Augustinus intelligendus est de uerbo, in quo forma sacramenti consistit: rectè quidem. nam & hoc uerbo accedente ad elementum uirtutem habet animam mundandi, non ratione soni, qui uoce, dum dicitur, transit, sed mysterij crediti & significati ex Christi institutione. nec est, quòd in hac probatione laboremus, quando minimè obscurum est, quid Christus fecerit, quid nos facere iusserit, quid secuti sint apostoli, quid ipsa ecclesia obseruauerit. At, *Qui eiusmodi sacramentorum efficaciam ponunt, iustitiam citra fidem pollicentur:* nihil minus. immo ipsa facit, quòd sacramenta ministramus, & suscipimus, atque adeò adulti per fidem eorum dignæ susceptioni disponuntur. in ipsis uerò sacramentis, ut in baptismo, non alicuius hominis fides, sed sola uictima crucis saluos facit, & peccata remittit. *Deinde iustitiæ caussam à sacramentis ducere, quid est aliud, quàm miseras hominum mentes, in terram suapte sponte plus satis inclinatas, hac superstitione alligare, ut in spectaculo rei corporeæ potiùs, quàm in Deo ipso acquiescant?* quis unquam à sacramentis primam iustitiæ caussam duxit Caluine? quis docuit in spectaculo rei corporalis potiùs, quàm in Deo ipso acquiescere, qui solus principaliter mundat, purificat, & iustificat? nos à solo Deo nostram iustitiam quærimus, nō à creatura, sed bene per sacramenta, quæ in hoc à domino sunt instituta, ut nobiscum suæ passioni communicandæ seruiant. itaque sic inter Deum sacramentaque partimur, ut penes illum prima ac summa uirtus resideat; his uerò instrumenti ratio, ac ministerium relinquatur: idque sine Dei actione, & sine Christi sanguine

Cal. sect. 4.
Aug. in Ioan. tract. 80.
Roman. 10.
Act. 15.
1. Pet. 3.
Ioan. 13.
An in sacramentis dicamur acquiescere.

sanguine inane ac friuolum: eo uerò per sacramenta sui sanguinis fructum nobis applicante, uimque suæ misericordiæ per creaturas exerente, instrumenra quidem ipsa multa energia sunt referta. nunc clarum est, qualiter secundum omnium catholicorum sententiam de modo, quo sacramenta nostram salutem operantur, fideles per sacramenra in Dei gratiam perueniant, aut certè in ea confirmentur & crescant, atque non nisi in Deo ipso acquiescere cum hoc dicantur. utrunque sanè perinde consequitur, neque sacramenta hilum proficere sine Dei uirtute, sine Christi merito ac sanguine, & nihil obstare, quò minùs suscipientibus instrumenta sint assequendæ iustitiæ ac retinendæ & augendæ. Habetur aliquando iustitia ante sacramentum, immo suscipitur non nunquam sacramentum sine iustitia, hoc est, sine re atque effectu sacramenti, ob indignitatem eius, qui tam diuinum instrumentum perperam ad se applicat. sed quemadmodum illud prius non aufert à sacramentis, quòd uia sint ordinaria ad iustitiam, & quòd saltem in uoto sacramenta præcedant: ita profectò posterius hoc cælesti ipsorum operationi nihil cogit decedere. adeò uerum est, quod ab Augustino quoque scribitur, inuisibilem sanctificationem sine uisibili signo esse posse, & uisibile rursum signum sine uera sanctificatione. Induunt enim, ut ipse quoque alibi scribit, homines Christum aliquando usque ad sacramenti perceptionem, aliquando usque ad uitæ sanctificationem. atque illud primum & bonis, & malis potest esse cómune; hoc autem alterum, proprium est bonorum, ac piorum. hinc etiam dimanat illa eiusdem Augustini distinctio de sacramento, & de re sacramenti, quæ gratia est, ac ipsius uirtus, de qua toties agit in libro de baptismo paruulorum, & in psal.78. in Ioannem homil.26. De hac uerò sacramentorum uirtute, quæ nulla foret omnino sine diuina sanctificatione inuisibilis gratiæ, agit idem auctor lib.3. quæst. ueteris testamenti cap.84. quatenus etiam uisibilibus signis sit adhærendum citra diuini muneris offensionem docet idem libro 3. de doctr. Christ. cap.9.

Lib.3. de q. uet. test.

Lib.3. de baptis. contra Donat. cap.24.

Error Caluini sect.25.

ut tamen modis omnibus caueamus Caluino consentire, asserenti, quoties separatur sacramentum à sua uerirate, hoc est, ab effectu, indignitate sumentis, nihil manere præter inanem & inutilem figuram. id certè diuo Paulo repugnat, qui uerum Christi corpus non inanem & inutilem figuram ab eo, qui indignè manducaret, dixit sumi. & ipse diuus Augustinus in locis, quos superiùs produximus, uera sacramenta uocat tum ea, quæ per malos ministros administrantur, tum etiam, quæ ab iniquis hominibus suscipiuntur. satisque esse dicit, quòd nunquam sint caritura sua ueritate ac uirtute, quantum est ex ipsorum natura, etiam si aliquando sit uerum sacramentum sine re significata, hoc est, sine fructu, immo cum damnatione, dicente diuo Paulo, Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus domini. id cùm docemus de sacramentis, eorum digniras præclarè in primis commendatur, ueritas, usus, atque utilitas apertè indicatur, utilitas conuenienrer prædicatur, modus in his omnibus à Deo præfixus retinetur, ut neque deferamus eis quidquam, quod Deus in ea non contulerit, neque rursum, quod habent à Deo, detrahatur. interim illud, quod semper in ore fuit omnium, dictum obseruetur, in sacramentis, ceu in diuinis uasculis, Christi sanguinem esse inclusum, quem nobis liceat inde haurire. Neque minùs cauendum nobis est ab eo, quod idem Caluinus sectione 19. eiusdem libri & capitis habet: dicit enim sacramenta, etiam nouæ legis, nihil, nisi quasdam cæremonias esse, quibus exercere uult populum suum Deus ad fidem intus primùm fouendam, excitandam, confirmandam, postea testandam apud homines religionem. nam, ut ex scripturis colligebamus, & ex Augustino probabamus, atque ex definitionibus conciliorum, Florentini scilicet, ac Tridentini ostendebamus, per sacramenta omnis uera iustitia uel incipit, uel cœpta augetur, uel amissa reparatur.

Discrimen sacramentorum noui & ueteris test. 1. Corin.10.

CATHOLICVM autem illud dogma, (ut id quoq; obiter perstringam) quo uerum discrimen inter ueteris ac nouæ legis sacramenta semper fuit à patribus notatum, quòd illa non aliud, quàm Dei gratiam adumbrarint, ac proinde sola fides in ipsis suos cultores uiuificarit, hæc uerò præsentem uerè conferant, omni certitudine apud nos retinere oportet. siquidem multò splendidiùs de his, quàm de illis apostolus loquitur. illa etenim uocat egena & infirma elementa; baptismum uerò lauacrum regenerationis ac renouationis: illa in figuris patribus contigisse, iuxta quas solum eandem nobiscum escam spiritalem manducauerunt, & eundem potum biberunt; hæc uerò non in figura tantùm,

tantùm, sed eundem ipsum saluatorem, salutem in nobis operantem, continere: illa neminem ad perfectum adduxisse; hæc uitæ uerbum habere. Nos, inquit, uobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est, quoniam hanc Deus adimpleuit filiis uestris. Sicut itaque duo illa testamenra, de quibus Paulus in epistola ad Galatas fusiùs agit, non significatione tantùm, sed efficacia ac uirtute differunt, ut nos libro tertio latiùs tetigimus; ita profectò sacramenta nostra, quamuis freniat Caluinus, differunt ab antiquis: quòd hæc quasi digito monstrent Christum præsentem, & operantem in eis nostram salutem; at uetera significabant salutem operaturum, in cuius fide saluabantur patres. hæc, neque alia fuit Pauli mens, cùm legalibus cæremoniis expiara non fuisse peccata dixit; cùm circumcisionem manufactam multò inferiorem esse baptismo docet; cùm iudaicas omnes illas cæremonias umbras rerum futurarum, quarum corpus sit Christus, quòd nostra sacramenta continent, longa oratione persequitur; cùm nouum testamentum multò illo splendidius esse, & meliores habere promissiones prædicat; cùm demum cultores uirtute illarum cæremoniarum nihil perfectionis fuisse consecutos, planissimè pronuntiat. & ne calumnietur Caluinus, Paulum non ideo umbratiles facere cæremonias, quòd minus haberent solidi, quàm nostra sacramenta; sed quia eorum complementum usque ad Christi exhibitionem, quodammodo suspensum erat, & quòd non de efficacia, sed potiùs de modo significandi hoc sit intelligendum; ne igitur sic diuina testimonia, & patres ueteres deludat, proferamus uerba diui Augustini in proœmio narrationis psalmi 73. quæ scimus inique fuisse tractata à Caluino sectione 26. Diuus Augustinus sic habet, Si discernimus duo testamenta, uetus & nouum, non sunt eadem sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta. sacramenta non eadem, quia alia sunt dantia salutem, alia promittentia saluatorem: noui testamenti dant salutem, ueteris testamenti promiserunt saluatorem. adeò torquet locus hic diui Augustini Caluinum lector, ut non uereatur dicere unum hoc esse inter immodica enconiia, quæ de signis nostris apud ueteres leguntur. addit etiam has & similes dicendi figuras hyperbolicas esse. ò bellam hyperbolen Caluine. si nihil est inæqualitatis inter nos & ipsos, ut ais, etiam hîc; si pares in sacramentis illos nobis Paulum fecisse iudicas; si quidquid tandem nobis hodie in sacramentis exhibetur, id in suis olim recipiebant Iudæi, Christum scilicet cum spiritualibus suis diuitiis; quæ, malùm, ista Augustini hyperbole est, Illa promittebant, ista uerò dant? &, Non sunt eadem sacramenta, non sunt eadem promissa? *At, dicis, Augustinus de modo significandi, non de ipsa efficacia loquitur:* bene sit tibi, qui tam candidè sanctos interpretaris. ergo apud te idem ualet, promittere, quòd significare daturum Deum, dare uerò non est aliud, quàm significare præsentem datorem. tu, ut lubet, ludito Caluine, ut lubet, loquere, utere pro libito uocibus; apud Augustinum uerò nihil simile legimus; sed contrà, quòd hæc sit utriusque testamenti discrimen, hæc legis gratiæ præstantia, hoc sit sacramentorum nouæ legis encomium non immodicum, sed uerissimum, sed certissimum. quod utique illud testamentum promisit, hoc dat; si illa lex figurabat nostram salutem, hæc ipsam in nobis per Christum operatur; quidquid illa sacramenta promittebant, hæc copiosè dant. illa figurabant redemptorem; hæc continent, demonstrant præsentem saluatorem: illa figurabant salutem in Christo promissam; hæc ipsam exhibent, & per Christum in eis præsentem conferunt. Lege Augustinum de hoc quæst. supra Num. cap. 33. eundem contra Faustum lib. 19. cap. 14. & lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 37. & homilia in Ioã. 26. & 45. & in psal. 77. & lib. 19. contra Faustum cap. 13. & de doctr. Christ. lib. 3. c. 9. & in epist. ad Ianuarium. de differentia uerò noui ac ueteris testamenti tractat lib. 18. de ciuit. Dei c. 11. & lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum. Quidquid igitur de opere operato theologi loquuntur, non modò uerum esse probauimus, sed unicè conuenire cum legis gratiæ, & cum nostrorum sacramentorum natura, uirtute, atque præstantia, immo cum scripturis sanctis, & cum diuo Augustino, quem, ut optimum ex tota antiquitate & fidelissimum testem, persæpe citamus.

Act. 13.
Galat. 4.
Hebr. 10.
Coloss. 2.
Aug. psal. 73.
Cal. sect. 26.
Loci Aug. pro efficacia sacramentorum.

Baptismi efficacia ex sacris literis demonstratur; tres ipsius fructus referuntur; atque quattuor Caluini errores circa hanc diuinam baptismi uirtutem proponuntur, & confutantur. Cap. III.

Primus error Caluini notatur circa efficaciam baptismi. Cal. lib. 4. c. 15. sect. 1. 2.

REGIS igitur gratiæ sacramenta enarraturus Caluinus à duobus inchoat, quæ uera sacramenta nec plura esse autumat, nempe baptismum, & cœnam dominicam. hunc etiam nos ordinem secuti, de his duobus priore loco, breuiter rerum capita tantùm attingentes, tractabimus, atq; pòst de aliis quinque similiter agemus. ut itaque totius tractationis de baptismo summam tradamus, esto hoc certissimum, nullibi Caluinum sine ratione & caussa magis à patribus decessisse, quàm hîc. in primis uirtuti detrahit, dum salutem nostram aqua perfici negat, dum purgandi, regenerandi, uiuificandiq; uirtutem ab aqua contra scripturas & sanctos remouet. sed duntaxat per euangelium nostræ sanctificationis, & absolutionis, ac salutis nuntium afferri, per baptismum uerò eiusmodi nuntium obsignari docet. quasi uerò de cognitione & certitudine, & non de uirtute ipsa ageret Paulus, cùm diceret ecclesiam à Christo sponso sanctificatam esse & mundatam lauacro aquæ in uerbo uitæ. & alibi, nos secundum eius misericordiam saluos factos esse per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti. & à diuo Petro dicitur, quòd baptisma nos saluos facit. Verum est, Caluine, non aliam nobis purificationem polliceri baptismum, quàm per aspersionem sanguinis Christi: sed hic sanguis per aquam non modò propter mundandi, absoluendiq; similitudinem figuratur; sed ex diuina Christi institutione, qui baptizat non in aqua solùm, sed in aqua & spiritu sancto, nobis in baptismo mirabiliter applicatur, ut nati denuò ex spiritu dicamur, Christum induisse, & in mare ipsius fuisse baptizatos, quotquot in Christo sumus baptizati. Christi sanguinem uerum esse ac unicum nostrum lauacrum, quis negabit Caluine? non duos esse nostræ salutis fontes sanguinem scilicet Christi, & elementarem aquã, sed unum nempe sanguinem, quis dubitat? sed elementum illud uisibile, quod oculis nostris obiicitur, instrumentum est, & quasi tubus quidam ac euripus, per quem Christi sanguis ad nos deriuatur, quò uel sic uni Christo mentes nostras perfectissimè deuinciat, non sua significatione duntaxat, sed uirtute & efficacia, ut nõ aliunde peti queat certior ratio ad refellendam istam tuam alucinationem, qui aquæ uirtutem pernegas, & ad solam abluendi figuram omnia refers. quando enim Paulus dixit, In mortem eius baptizati sumus, consepulti ipsi in mortem, ut in nouitate uitæ ambulemus. non ad imitationem eius nos tantùm hortatur, ac si diceret, admoneri nos per baptismum, ut quodam mortis Christi exemplo concupiscentiis nostris moriamur, atq; exemplo resurrectionis in iustitiam suscitemur: sed rem longè altiùs repetit, nempe quòd per baptismum, ceu per suæ diuinæ misericordiæ instrumentum, Christus nos mortis suæ fecerit participes, ut in eam medio baptismo inseramur. & quemadmodum surculus substantiam alimentumque ducit à radice, cui insitus est; ita qui baptismum ea, qua debent, mente accipiunt, uerè efficaciam mortis Christi participant in mortificatione carnis suæ, simul etiam resurrectionis, in uiuificatione spiritus. inde Paulus exhortationis materiam desumit, quòd si Christiani sumus, debemus mortui esse peccato, ac iustitiæ uiuere. quo etiam argumento usus est idem Paulus ad Colossenses 2. & ad Titum 3. Denique hanc è baptismo utilitatem habemus, quòd non modò in mortem & uitam Christi, ut dicebamus, nos inserit; sed sic ipsi Christo nos unit, nisi obex ei contradicat, ut omnium bonorum Christi participes cæleste hoc lauacrum reddat. ideo enim baptismum in suo corpore dedicauit, & sanctificauit, ut postquam communem eum nobiscum habuisset, nobis tactu suæ carnis admirabili ornatum uirtute relinqueret, eius unionis ac societatis, quam in eo nobiscum Deus inire dignatur, certissimum signum, firmissimumque magna uirtute uinculum. sic Paulus ex eo probat nos esse Dei filios, quòd Christum in baptismo induerimus, utpote qui probe nouerat tanti sacramenti uirtutem & efficaciam.

Baptismi primus fructus, qui in sanctificatione consistit. Ephes. 3. Tit. 3. 1. Pet. 2.

Ioan. 3. Galat. 3. Roman. 6. Coloss. 2.

Baptismi 2. fructus, qui in participatione mortis & resurrectionis Christi consistit. Roman. 6.

Baptismi 3. fructus, qui in participatione bonorum Christi consistit. Matth. 3. Galat. 3.

Hinc etiam certissimum fit, quanto errore laboret, atque ignorãtia Caluinus, dum idem fuisse prorsus Ioannis ministerium, idemque baptisma cum eo, quod pòst Christus nobis reliquit, & quod apostolis postea delegatum est, immo nullum fuisse baptismum à Christo institutum planè docet. omitto hîc referre dicta sanctorum, qui summa diligentia utriusque baptismi plusquam essentiales differentias scriptis tradiderunt, Cyrillus super Ioannem cap. 2. Augustinus lib. 5. contra Donatist. de baptismo cap. 9. & tribus sequentibus, & lib. 2. contra epist. Petiliani cap. 37. Hieronymus in com. Ioelis cap. 2. & aduersus Luciferianos, Damascenus lib. 4. theologiæ cap. 10. Chrysostomus in Matth. hom. 14. Beda super Matth. 3. nam his omnibus breuiter & piè Caluinus sic satisfacit, *Neminem perturbet, quòd alterum ab altero discernere ueteres contẽdunt: cur ita optime Ioannes? quorum non tanti esse nobis debet calculus, ut scripturæ certitudinem quatefaciat:* ita sanè est: sed, à te magnopere quæso, quæ est ista scriptura, cuius certitudo illo calculo quatefieret? *Quis enim Chrysostomo potiùs auscultet neganti in Ioannis baptismo comprehensam fuisse remissionem peccatorum, quàm Lucæ contrà asserenti, Ioannem prædicasse baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum?* si Chrysostomus diuo Lucæ repugnaret, nemo profectò quidem ei potiùs iure auscultaret, quàm Lucæ, Christi euangelistæ: sed si Chrysostomus mirè cum euangelista consentit, ne dum ei non contradicit, impudens est, quisquis Chrysostomo non auscultauerit. diuus certè Augustinus nō semel dixit, Ioannem prædicasse baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum, quæ expectabatur, & re ipsa fiebat in baptismo domini. ille baptismus erat in aqua tantùm, hic uerò in aqua & spiritu per aquam operante; sub qua etiam aqua Christi sanguinem aspergimus, quo conscientia à peccatis mundatur, ut ex aqua & spiritu renascantur filij Dei. Chrysostomum sequitur Theophilactus & Euthimius. &, ut uno uerbo multa comprehẽdam, baptismus ille, ut dicit Lucas, erat baptismus pœnitentiæ; hic uerò, ut inquit Paulus, est lauacrum regenerationis & renouationis, non pœnitentiæ. *At recipienda non est illa Augustini argutia, in spe dimissa fuisse peccata baptismo Ioannis; Christi baptismo re ipsa dimitti. cùm enim euangelista clarè testetur, Ioannem in suo baptismo remissionem peccatorum pollicitum fuisse, quid extenuare hoc elogium opus est, cùm nulla necessitas ad id cogat?* bona uerba quæso. siccine optimum illum testem & ex tota antiquitate fidelissimum, ut tu uocas, Augustinum scilicet, contemnis? quid, quòd Augustini argutiam, quam ipse ex scripturis se collegisse ibi dicit, receperunt uniuersa sæcula, quæ Lutherum, Zuinglium, Brentium, atq; te præcesserunt? euangelista, Caluine, clarè testatur, Ioannem, dum baptizat, pollicitum fuisse remissionem peccatorum: eam tamen se operari suo baptismo haudquaquam pollicebatur; immo nec potuit: nouerat enim se in aqua tantùm baptizare, cùm Christus in aqua & spiritu sancto esset baptizans. quibus sanè uerbis non personam cum persona contulit Ioannes solùm ut ministrum se faceret aquæ, gratiæ uerò datorem Christum; sed baptismum à baptismo, de quo principaliter quærebatur, distinguere docuit. quare, cùm baptismo, quo apostoli baptizarunt post Christi passionem, & quo nunc utitur ecclesia, Christus ipse præsideat, optimè dignoscitur huius ab illo differentia, quem Ioannes in Iordane exercebat. Zacharias in cantico suo diligenter & planè Ioannis præcursoris domini officium sic describit, Et tu puer propheta altissimi uocaberis: præibis enim ante faciem domini parare uias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum. & ipse, Ego quidem baptizo nos in aqua in pœnitentiam. & Marcus, Fuit in deserto Ioannes baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. prædicans, non conferens, uel qui signum erat pœnitentiæ, per quam fit remissio; ita quòd non per baptismum. unde uenerabilis Beda comparat baptismum Ioannis catechismo nostro. quamuis itaque non alium baptismum faciant diuersæ manus, quibus administratur, quãuis in unam doctrinam Ioannes & apostoli consenserint, utriq; in remissionem peccatorum, utrique in Christi nomen: non tamen ideo idem est baptismus, quia non idem est immediatissimus & primus institutor, nō eadem utriusque uirtus, nec efficacia. non quantùm ad luculentiores illas gratias solùm, quas uisibiliter post effusionem spiritus sancti in discipulos cum baptizatis Deus communicabat, sed quantùm ad gratiam illam, qua à peccatis purgamur, Dei amici reddimur, atque ad cæleste regnum, quod filiorum est, ius nobis conceditur. quæ omnia affutura iam iamque tan-

Secundus Caluini error notatur circa efficaciam baptismi.

Sess. 7.

Luc. 3.

Ioan. 1.
Matth. 3.

Luc. 1.

Matth. 3.
Marc. 1.

Baptizati baptismo Ioannis baptizati sunt baptismo Christi à Paulo. Act. 19. Caluin. c.15. sect.18.

tùm præcursor prænuntiabat, ac quasi digito ostēdebat; non tamen suo ministerio præstabat. Meritò proinde in actis apostolicis legitur rursum à Paulo baptizatos fuisse, qui Ioannis baptismum semel susceperant. ut hunc ad nostram præparationem esse duntaxat, omnibus constet. sed ad hoc respondet Caluinus, *Ego concedo fuisse illud uerū Ioannis baptisma, quod illi receperant,* (& ego similiter Caluine) *et unum idemque cum Christi baptismate;* hoc uerò ego pernego. igitur fuerunt rebaptizati, uides Caluine, quantam ansam Catabaptistis uos præbueritis ad suum errorem fouendum, ut non omnino de uobis gloriari possint, quòd uos progenitores suos habeant. quod & faciunt, dum Lutheri se in hoc tenēre doctrinam, ac sequi uestigia iactent. Sed tu responde, *Rebaptizatos esse nego:* probo Caluine: bis susceperunt eundem baptismum, ergo rebaptizatos esse ne nega. quid sibi uolunt uerba illa, Baptizati sunt in nomine Iesv? *Quidam interpretantur tantùm sincera doctrina eruditos à Paulo fuisse:* ita interpretatur Hulricus Zinglius, de baptismo scilicet doctrinæ, tibi uerò quid uidetur? satis'ne conuenit scripturæ illi tam manifestæ, tam claræ cum ista interpretatione Zuinglij? *Sed ego simpliciùs intelligere malim:* utinam ueriùs. & quod istud, Simpliciùs? *Baptismum spiritus sancti, hoc est, gratias spiritus uisibiles per manuū impositionem datas, quas baptismi nomine significari non nouum est:* magnum quidem certè apud uos esse ueteris doctrinæ fastidium res hæc planissimè docet. ita sanè torquetis & peruertitis scripturæ sanctæ sensus, ut nihil sic uos curate apud omnes testemini, quàm uestras inuentiones contra ecclesiæ rationē, ac patrum doctrinam tueri. non uides, tria per ordinē, quo fuissent gesta, ibidem à diuo Luca narrari, atque unum alteri copulatiua coniunctione unitum & adiunctum fuisse? His auditis, inquit scriptura sacra, baptizati sunt in nomine Iesv. ac mox adiunxit, Et cùm imposuisset illis manus Paulus, uenit spiritus sanctus super eos. demum ait, Et loquebantur linguis, & prophetabant. quāuis enim familiaris sit Hebræis aliquando ea forma narrationis, ut primùm rei summa proponatur, deinde fusiùs explicetur: tamen ex ipso uerborum contextu animaduertere quiuis potest, longè esse diuersum baptizari in Iesv nomine, & gratias uisibiles, per baptismū dari solitas, extra ipsum recipere. Accedit huc, quòd uoces pro libito tuo fingis Caluine. quādo, à te maximopere peto, & quæso, in scriptura sancta baptismum in nomine Iesv gratias illas tantùm sine ipso fonte, hoc est, siue baptismo, seu lauacro, quod aqua & spiritu constat, significasse legitur? non est alligatus Deus illi sacramento, fateor, quin extra ipsum gratias illas

Act. 1. & 11.

conferat. immo quosdam fuisse baptizatos non aqua, sed igni, & spiritu sancto, atque flamine optimè scio, & ex actis apostolicis probè noui: at uerò ipsam impositionem manuum, ipsam collationem gratiarum uisibilium baptismi nomine significari, baptismi, inquam, in nomine Iesv, mihi, immo omnibus, qui rectè de scripturis sentiunt, nouum & nimiùm nouum uidetur. sciunt enim uniuersi, baptismum in nomine Iesv, baptismum, qui fit in aqua & spiritu sancto, in diuinis litteris significare. quæ sanè res notior est, quàm ut longa probatione egere uideatur. Sed lege actorum cap. 2. 8. & 10.

Tertius Caluini error notatur, sect. 10. 11. 12. 13. circa efficaciam baptismi.

Iam perspicuum est, quàm falsum sit quod Caluinus docet, (in quo non nulli alij persistunt) per baptismum uidelicet non solui nos, & eximi ab originali peccato, neque in antiquam iustitiam restitui; sed adhuc manere omnibus naturæ nostræ partibus uitiatos ac peruersos; immo totam nostram naturam quoddam esse peccati semen: ideo non odiosam & abominabilem Deo esse non posse. hanc tamen damnationem sublatam, & à nobis esse depulsam certiores nos fieri per baptismum, Caluinus affirmat: ubi dominus plenam, ut iste loquitur, solidamque remissionem facit, ac culpæ, quæ uobis imputanda foret, & pœnæ, quæ ob culpam erat luenda; atq; adeò nos apprehēdere, non formalem, sed qualem in hac uita obtinere populus Dei potest, nempe imputatione duntaxat, quia pro iustis & innocentibus eos sua misericordia dominus habet. Circa hunc errorem, ac circa eius partes singulas plura me dixisse tecolo uariis in locis primi libri huius nostri operis, satis luculenter, ut iudico, ostendi primùm peccatum originale non rectè diffiniri per prauitatem illam, ac perpetuam naturæ corruptionem. deinde ea, quæ in naturam nostram iste conijcit, Dei fauore ibidem retudimus; atque commentum hoc de imputatiua iustitia multis ac longioribus rationibus confutauimus, ac profligauimus. nihil præterea manere in regeneratis, quod Deus odio habere possit, non obscurè ostendimus. quare item concupiscentia, quæ in renatis manet, aliquando à Pau-

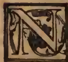
lo, &

lo, & à ſanctis peccatum fuerit appellata, & in quo ſenſu, ibidem explicuimus. nihil igitur hîc reſtare uidetur, niſi cum catholica eccleſia, & cum antiquorum patrum multitudine fateri, quòd primus baptiſmi effectus, quo ceteri nitũtur, eſt ipſa peccati originalis remiſſio, quæ in baptiſmo fit, & quò ad culpam, & quò ad pœnam; quò ad maculam, & reatum ſimul. huic proximus eſt ille alter, qui participatione mortis & reſurrectionis Chriſti conſiſtit. ab hoc prodit tertius, qui in communicatione omnium bonorum Chriſti nobiſcum collocatur.

Quartus Caluini error notatur circa efficaciam baptiſmi, Seſſ. 3. & 4.

QVARTO demum circa ſacramentorum efficaciam conſiderandum nobis eſt, baptiſmum in præteritum ſolùm tempus ac præſens conferri, ita ut nouis lapſibus, in quos à baptiſmate recidimus, quærenda ſint nobis ex euãgelio alia noua expiationis remedia. neque enim impietate caret, quod hîc Caluinus docet. *Quoties, inquit, lapſi fuerimus, repetenda erit baptiſmi memoria, & hac armandus animus, ut de peccatorum remiſſione ſemper certus ſecurusque ſit:* quis hîc ignorat ab apoſtolicis temporibus in eccleſia communiter receptum eſſe, pænitentiæ ac clauium beneficio nos obtinere, ut ſcripturæ etiam ſanctæ quenquam facilè docent, poſt baptiſmum remiſſionem, quæ prima regeneratione per ſolum baptiſmum nobis datur? iſte Caluini error multa nobis mala peperit, de quibus aliquid antè attigimus primo illo libro, & quod reſiduum eſt, ſuo loco, cùm ſcilicet de pænitentiæ ſacramento à nobis tractabitur, abſoluemus. nihil autẽ mirum, ſi mines, qui pro ingenij ſui nimia arrogantia rebus nouis immodicè ſunt affixi, noua commenta à ſe ipſis conficta ingerant eccleſiæ. quaſi uerò baptiſmus ipſe non ſit longè diſtinctus à pænitentiæ ſacramento. Sed eſto hîc finis de baptiſmi efficacia, ac de eius affectibus, reiectis quattuor Caluini erroribus, quos omnes ſacra ſynodus Tridentina ſub Paulo III. anathemate percuſſit.

Baptiſmum neceſſarium eſſe ex ſcripturis probatur; aquam elementarem ipſius eſſe materiam, ex euangelio ſimul cum ſanctorum illuſtrationibus conuincitur; paruulorum baptiſmum magis apoſtolica traditione, & eccleſiaſtica conſuetudine, quàm Dei uerbo expreſſo niti ſignificatur; atque de miniſtro non nihil attingitur. Cap. IIII.

NEC minùs iniquus iudex eſt Caluinus circa huius ſacramenti neceſſitatem, materiam, cæremonias, atq; miniſtrum: (quæ quattuor ſuo ordine ſunt nobis breuiter pertractanda) circa uerò huius diuini ſacramenti neceſſitatem ita ſuos, inſtituit ac docet ipſe, *Quantum, inquit, mali inuexerit dogma illud, malè expoſitum, baptiſma eſſe de neceſſitate ſalutis, pauci animaduertunt: ideoque minùs ſibi cauent, nam, ubi inualuit opinio perditos eſſe omnes, quibus aqua tangi non contingit, noſtra condicio deterior eſt, quàm ueteris populi, quaſi reſtrictior eſſet Dei gratia, quàm ſub lege: ueniſſe enim Chriſtus cenſebitur non ad implendas promiſſiones, ſed abolendas; quando promiſſio, quæ tunc ante octauum diem ſaluti conferendæ per ſe erat ſatis efficax, nunc abſq; ſigni adminiculo rata non eſſet.* Seſſ. 10. paulò uerò pòſt, *Sed hanc controuerſiam mox nullo negotio dirimet hoc principium, non arceri à regno cælorum infantes, quos è præſenti uita migrare continget antè, quàm aqua mergi datum fuerit. atque iam uiſum eſt fieri non leuem iniuriam Dei fœderi, niſi in eo acquieſcimus, ac ſi per ſe infirmum eſſet, cùm eius effectus neque à baptiſmo, neque ab ullis acceſſionibus pendeat. accedit poſtea ſacramentum ſigilli inſtar, non quòd efficaciam Dei promiſſioni, quaſi per ſe inualidæ conferat, ſed eam duntaxat nobis confirmet. unde ſequitur, non ideo baptizari fidelium liberos, ut filij Dei tunc primùm fiant, qui antè alieni fuerint ab eccleſia; ſed ſolenni potiùs ſigno ideo recipi in eccleſiam, quia promiſſionis beneficio iam antè ad Chriſti corpus pertinebant. proinde ſi in omittendo ſigno nec ſocordia eſt, nec contemptus, nec negligentia, tuti ab omni periculo ſumus ſola Dei promiſſione Abrahæ facta, quòd Deus erit, & ſemini eius poſt eum. multò igitur ſan-* Seſſ. 22. Gen. 17.

 ctius

Alius est, hanc Dei ordinationi reuerentiam deferre, ut non ipsam priuati hominis quoquo pacto ministrent, ut nec aliunde sacramenta petamus, quàm ubi dominus deposuit. ubi ab ecclesiastico ministro sumere non licet, non sic illis alligata est Dei gratia, quin eam fide ex uerbo domini consequantur: profectò Caluine, si cùm fidelium liberi baptizantur, non tunc Dei filij regenerantur, sed eis sigilli tantùm loco est baptismus; quippe qui promissionis beneficio iam antè ad Christi corpus & regnum, ut dicis, pertinebāt, eosque iam Deus sibi in filios adoptauerat, certè etiam si in omittendo signo multa in parentibus foret socordia, ac negligentia, tuti ab omni periculo essemus. absit enim, ut dicamus, hominum incuria firmam ac ratam Dei promissionem euacuari. uerùm quidquid hoc sit, & ualeat; illud tamen commune dogma de necessitate baptismi adeò uerum est, ut nihil

Necessitas bapt.

magis scripturæ sanctæ doceāt, nihil magis concilia definiant, nihil denique tanta consensione omnium fidelium & sæculorum firmatum sit. semper hæc fuit uerè Christianæ

Ioan. 3.

fidei habita confessio post uerbum illud Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non introibit in regnum cælorum. baptismum medium esse, & quidem necessarium ad uitam habendam, ut qui sine eo decesserit infans, pereat de Dei populo

Genes. 17.

non minùs, quàm post octauum diē in lege ueteri peribat puer, cuius præputij caro circumcisa non foret. hunc uerò Dei populum diuus Augustinus cælestem beatitudinem

Per populū Dei beatitudo intelligitur.

cum aliis sanctis sæpe interpretatus est, in libro scilicet de gratia & peccat. orig. cap. 30. de ciuit. Dei lib. 16. cap. 27. lib 6. Hypognostic. lib. 2. de nupt. & concupisc. cap. 11. lib. 2. contra Iulianum in fine, & lib. 3. cap. 18. & lib. 6. cap. 3. in opere etiam de bapt. paruulorum, & contra Donatistas. Cyprianus de circūcisione & baptismo in epist. 8. lib. 3. Ambrosius lib. 2. de uocatione gentium cap. 8. idem sanè probauerunt. nec nouam doctrinam patres isti nobis tradiderunt, sed antiquam atque ex scripturis sanctis collectam. nulla tamen per hæc, quæ diximus, irrogatur iniuria aut baptismo sanguinis, qui non dum etiam natis prodesse potest, aut baptismo flaminis, qui solis adultis conuenit.

Sanctitas, quæ prohibet in damnationem ire, nō ex carne trahitur.
Rom. 4.
Cal. lib. 4. c. 16. sect. 7.
1. Corin. 7.

CONTRA' tamen noua est doctrina, uel certè cum Pelagio semel mortua, nunc in lucem reuocata, ut auctor est diuus Augustinus in lib. 2. de peccar. merit. & remissione cap. 26. quæ dicit, de sancto eam sanctitatem trahi posse, quæ prohibeat paruulum pergere in damnationem, etiam si non baptizetur. nam, Iudicium ex uno, ait apostolus Paulus, in condemnationem. & per unius delictum in omnes homines in condemnationem, in quo omnes peccauerunt, ac per quem filij iræ nascimur omnes. *At Paulus dicit, Alioquin filij uestri immundi essent, nunc autem sancti sunt:* uerum est Ioannes; sed si de hac sanctificatione Paulus loquebatur, quomodo dixit, Sanctificatus est uir infidelis per mulierem fidelem? num id uerū est de ea sanctificatione, quæ immunitas est à peccato? at id affirmari nequit, dicente saluatore nostro, Qui incredulus est filio, non habet uitam, sed ira Dei manet super eo. non ergo Paulus de ea sanctitate loquebatur, quæ regni cælorum hæredes constituit, sed de alia longè inferiori, ut auctor est Aug. in lib. 2. de peccat. merit. cap. 26. & lib. 3. cap. 12. & serm. 14. de uerbis apostoli, & de serm. domini lib. 1. asserit, apud omnes auctores ecclesiasticos constare non esse hanc sanctitatem, quæ purget à peccato, quamuis uariè à sanctis locus ille Pauli fuerit illustratus. legatur diuus Hieronymus libro primo aduersus Iouinianum, Tertullianus libro de monogamia, Ambrosius, Chrysostomus, Theophilactus, Oecumenius super eo

Cal. sect. 6.

ipso Pauli loco. *Dei promissio immota perstat Abrahæ facta, Genesis 17. quòd Deus erit ei, & semini eius post eum:* ad filios promissionis, non carnis eiusmodi promissiones pertinere, Paulus in epistola ad Romanos cap. 4. & 9. interpretatur. Non, inquit, omnes, qui ex Israel sunt, hi sunt Israelitæ; neque qui semen sunt Abrahæ, hi sunt filij: sed in Isaac uocabitur tibi semen. id est, non qui filij carnis hi filij Dei; sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. & idem, Ideo ex fide, ut ex gratia firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solùm, sed & ei, qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrûm, sicut scriptum est, Quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti. hoc pactum in Christo est mediatore Dei & hominum. omnes enim, quotquot filij Dei dicuntur, & sunt, non nisi per Christum talem gratiam acceperunt, per quam redempti & Deo renati sunt. At Christus ipse, secundum ueritatem carnis assumptæ, semen Abrahæ est. ubi & distinctio illa, Inter

me, & te,

me, & te, & semen tuum post te. item, Vt sim Deus tuus, & seminis tui fœdere sempiterno, sic est accipienda, ut in nomine Abrahã omnes electos, qui sunt ex carne eius & simul fide, in nomine autẽ seminis post ipsum omnes electos ex gentibus intelligamus, qui non caro & sanguis Abrahæ, sed per fidem seminis eius, quod est Christus, semen eius sunt. sequitur etiam, Et tu ergo custodies pactum meũ, &c. ut ex ipso textu colligamus pactum esse reciprocum, & promissionem condicionatam. Igitur Caluine tota ista tua collectio eadem est omnino, aut maximè similis illi argumento, quod suo tẽpore quosdam formasse ad probandum opus non esse baptismo pro paruulorum salute, testis est diuus Augustinus in lib. 2. de remissione peccat. cap 25. Quoniam sicut Leui, inquiebant, decimatus est per Abraham, quia in eius lumbis erat, quando decimas soluit Melchisedech; ita paruulos baptizatos esse, quia in eorum lumbis erant, quando baptizabantur parentes. hoc profectò est mirandum Ioannes, quòd siue scripturis, siue rationibus nobiscum agas, non alias profers, quàm eas ipsas, quas olim Pelagianos, ceterosque hæreticos catholicæ ecclesiæ obiectasse, testes sunt patres, quotquot contra præfatos homines scripserunt. Nulla ergo talis sanctitas, quæ in damnationem ire prohibeat, ex carne, aut ex sola promissione ante baptismũ nobis contrahitur; sed in ipso uerè renascimur, ibi uita cælestis inchoatur, ut auctor est diuus Hilarius in psal. 65. ab eo tempore, & non antea, in Dei possessionẽ censemur, ut diuus Hieronymus eleganter ponderat in comment. super Ezechielem. quasi uerò lector soli & omnes filij Abrahæ secundum carnem ad hanc pertineant promissionem; quasi uerò omnes paruuli fidelium sint filij gratiæ, & promissionis hæreditatis cælestis. Sed adhuc liber instare, atque hominem istum urgere. dic amabo, promissio illa hæreditatis cælestis, patribus fidelibus facta, aufert peccatum originale à filiis antè, quàm baptizentur, immo antè, quàm nascatur? si sic, re ipsa peccatum originale non est, utpote illa promissione multò antè, quàm nocere possit, deletum. rediit ergo Pelagiana pestis. Si uerò dicas, manere quidem originalem maculam, non tamen imputari, sicut & de baptizatis affirmare uos soletis: quid tu respondebis Paulo pronuntianti, nasci nos natura iræ filios? quid etiam dices domino clamanti in ueteri lege, Puer, cuius præputij caro non fuerit circumcisa, peribit de populo meo? quid ille paruulus fecerat Caluine post promissionem diuinam, natus ex parentibus circumcisis ac fidelibus, cuius caussa periret de Dei populo? si firma stabat promissio, si peccatum iam non imputabatur; quid caussæ, quòd tam immaniter à populo, à regno etiam cum promissione excludatur? num ob parentum solam negligentiam tam grauiter innocens iam puer, cui regnum Deus promisisset, cuius iam peccatum ipse dominus in mare proiecisset, cui in summa nihil imputare suo firmo decreto statuisset, puniretur, exularet, immo periret? sed quid contra fumos inuehimur? stat præclara Christi lex. Nisi quis, inquit, renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. en, ut baptismus, ore domini regeneratio uocetur. *De aqua necessaria in baptismo.*
Falluntur quotquot baptismi mentionem fieri hoc loco putant, quia aquæ nomen audiunt. aquam *Sect. 25.*
& spiritum simpliciter accipio pro spiritu, qui aqua est. nec hæc noua est locutio: prorsus enim cum illa, quæ habetur tertio Matthæi capite, conuenit, Qui sequitur me, ille est, qui baptizat in spiritu sancto & igni. quemadmodum ergo spiritu sancto & igni baptizare, est spiritum sanctum conferre, qui in regeneratione ignis officium naturamque habet: ita renasci aqua & spiritu nihil est aliud, quàm uim illam spiritus recipere, quæ in anima id facit, quod aqua in corpore: hoc modo in scripturis sanctis, quando sensui uestro minimè conuenire uidentur, luditis uos, tropos inducitis, epitheti nomine defenditis, aut ueritatem Hebraicam appellatis, si nihil horum succurrat; aut Græcè longè aliter legi caussamini. certè de naturali aqua, qua baptizamur, Christum dominum fuisse locutum, tot auctores citare possumus, quot locum illum Ioannis enarrarunt. lege Augustinum, Cyrillum, Basiliũ, Cyprianum, & alios patres ecclesiasticos; lege antiquum illum Clementem, Petri discipulum, in epistola ad Iulium & Iulianum; lege beatum Chrysostomum homilia 24 super Ioannem. dominus item IESVS uerè baptizauit in spiritu & igni, quando sub specie ignis uisibilis super centum & uiginti uiros spiritus sanctus descendit. sic enim hunc locum interpretatur Theophilactus in 3. cap. Lucæ. & quamuis ignis secundum tropum hic intelligeretur tribulatio, opus gratiæ, aut spiritus ipse inflammans, ut uidentur explicare Hieronymus, & Chrysostomus: non tamen alia aqua intelligi potest, quàm materialis,

terialis, in uerbis saluatoris, Ioan.3. cùm passim scripturæ testentur in tali aqua fieri renascentiam. neq; sermonis consequentia aliam intelligi permittit: & concorditer, ut diximus, patres & concilia hanc aquam intelligunt. non enim sunt ad tropos trahendæ scripturæ, quando sermonis proprietas nullam incommoditatem facit.

De pædobaptismo. Ex his patere potest, quas angustias isti patiantur ab Anabaptistis circa præceptum & fructum baptismi paruulorum. qui enim dicunt nihil fore credendum, quod non claris scripturæ testimoniis possit probari, & qui simul affirmant impiam esse opinionem asserentium baptismum gratiam conferre ex opere operato, hancque non obtineri, nisi fide apprehendatur; non tam facilè se expedient ab inimicorum laqueis, quin bona ex parte aqua adhuc istis hæreat. nam neq; loci scripturarum, quos de circumcisione, & de amplexu Christi erga paruulos, tam apertè intentum probant, quàm uidetur Caluino per infinitas propè sectiones illius capitis 16. ubi de pædobaptismo tractat. ut enim diximus, locus Ioan.3. Nisi quis renatus fuerit, &c. iuxta istorum interpretationem nihil pertinet ad aquæ baptismum. neque se potest expediri, quantumcunque se extricare conetur, quomodo fides esse possit in paruulis, cùm per ætatem apprehendere non possint. & certè unum illud, quòd hîc habet Caluinus circa eiusmodi paruulos, docere nos satis potest, cæcitate ac spiritu erroris percussum in meridie ipsum palpare tenebras. nescio enim, quos supercælestes motus in ipsis infantibus reperit, quos neque ratio, neque scriprura, neque fides ponere cogunt: &, si Deo placet, audebit dicere, quæcunq; de sacramentis dicuntur, si ea ex scripturis manifestè non constent, ex filo pendere. Vt omni certitudine credamus maximè securam & firmissimam esse diui Augustini probationem lib.4. c.24. contra Donat. de bapt. & super Genesim lib.10. c.23. & maiorum nostrorum Orig. lib.6. cōment. in epist. ad Rom. & Dionysij cap. ult. ecclesi. hierarchiæ, qua ex apostolorum traditione & usu, & de ecclesiæ catholicæ auctoritate docent paruulos in salutem baptizari, & in æternum perire, si sine baptismo à luce hac eos migrare contigerit. nec locus de circumcisione, & amplexu paruulorū, quòd apostoli totas domos baptizauerint, act.16. & 1. Corin.1. tam efficaciter id probat, sicut apostolica traditio.

De ministro baptismi. Cvm itaq; baptismus aquæ sit paruulis ad salutē necessarius, & si ipsius minister, non mulier, aut laicus quispiam sit, sed sacerdos; profectò in extremo puncto non perperam fiet, si priuati homines baptismi administrationem sibi usurpent. multùm siquidem differt communis usus ab extraordinario remedio, cùm ultima, aut probabilis necessitas urget. neque quidquam amplius aut ex uerbis diui Augustini lib.2. contra epist. Parmen. cap.13. aut diuus Epiphanius lib.1. contra hæreses asserere intendebant. Habemus ergo lector baptismum necessarium esse in aqua etiā paruulis; quos esse baptizandos apostolica traditione, & ecclesiastica consuetudine magis, quàm scripturis expressis receptum in ecclesia semper fuit: atque cùm dogma hoc de necessitate baptismi uerum sit & catholicum, uerum etiam erit, quod de ministro post antiquos patres theologi nostri loquuntur.

De reuerentia & cæremoniis baptismo exhibendis agitur, Caluiniq; arrogantia satis ponderatur. Cap. V.

Cal. inst. 19. cap.15. OSTQVAM ipsius baptismi naturam, ualorem, atq; auctorem Caluinus negauit, iam accedit, ut reuerentiam, decoremque auferat; atq; contra cæremonias ei adhiberi solitas inhumanè conuiciatur. ait enim, *Quod ad externum symbolum pertinet, utinam genuina Christi institutio ualuisset, quantum par erat, ad cohibendam hominum audaciam. quasi enim res esset contemptibilis, ex Christi præcepto, aqua baptizari, inuenta est benedictio, uel potiùs incantatio, quæ ueram aquæ consecrationem pollueret. additus postea cereus cum chrismate: exsufflatio enim ad baptismum ianuam aperire uisa est. cùm autem uideret Satan stulta mundi credulitate absque negotio ferè inter ipsa euangelij exordia receptas esse suas imposturas, ad crassiora ludibria prorupit. hinc sputum, & similes nugæ palàm in baptismi probrum effreni licentia*

licentia inuectæ: ô linguam hominis effrenis nefandissimam, quis te terum ecclesiasticarum, & antiquorum patrum censorem constituit? Lucifer nimirum ille, omnium hæreticorum pater. cur ecclesiæ nostræ minimè arbitraris licere in celebratione tanti sacramenti à Christo domino instituti, nostræ salutis principij ac fontis, ea assumere, quæ ad decorem spectare hominibus multò te prudentioribus sunt uisa? præcipuè cùm hæc ipsa, sicut & ipse fateris, inter ipsa euangelij exordia recepta fuerint? si te non latet, quàm uetusta sit eius rei origo, cur tam facilè respuis, quod sanctissimi homines diuino pænè consilio obseruandum tradiderunt? non his ecclesia utitur Caluine, tanquam ad baptismum necessariis, sed ut rebus, quæ ad eius solẽnitatem permagni interesse antiquitas ipsa summa cõsideratione uiderit. tantùm enim fore necessaria arbitramur illa duo, quæ apud Marcum legimus, aquam scilicet, & uerbum. & hæc baptismi aqua, etsi non pura, nec nitida fuerit, dummodò aquæ speciem non amiserit, tempore necessitatis sufficiens & idonea erit: aliàs ob tanti sacramenti reuerentiam munda est assumenda, iuxta illud apostoli dicentis, Asperfi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda. cetera uerò non nisi ad ipsius sacramenti honestatẽ ac solennitatem adhibemus. atque hoc facimus propter tria. primùm ad pietatem ac reuerentiam baptismo conciliandam; deinde ad fidelium simpliciũ instructionem, ut uisibilibus signis spiritualia homines rudiores doceãtur; postremò ut per orationes ac benedictiones, si qua sunt his similia, uis dæmonis ab impedimento sacramentalis effectus arceatur, & expellatur. Porrò de sancto chrismate & oleo diuus Hieronymus aduersus Luciferianos dicebat, Sine chrismate & episcopi iussione neque presbyter, neque diaconus ius habet baptizandi. diuus Augustinus, Scriptum est, ait, in actis apostolicis, Vnxit eum dominus spiritu, non utique oleo uisibili, sed dono gratiæ; quod uisibili significatur unguento, quo baptizatos ungit ecclesia. diuus similiter Ambrosius in lib. de iis, qui initiantur, cap. 16. inquit, Omnes, dum baptizamur, in regnum Dei, & in sacerdotium, ungimur gratia spiritali: quod scilicet per extremã unctionem significatur. Tertullianus item in libro de carnis resurrectione dicit, Caro abluitur, ut anima emaculetur; caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur. Olei, quod in baptismate suscipitur, meminit Damascenus in lib. 4. orthodoxæ fidei, cuius & mentionem facit Theophilactus super Luc. cap. 10. Vngi quoque necesse est, aiebat Cyprianus lib. epist. 1. epist. 12. eum, qui baptizatus sit, ut, accepto chrismate & unctione, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. diuus autem Augustinus tract. 33. in Ioannem Christi nomen à chrismate deductum sentit; atque ideo nos in baptismo ungi dicit, quia luctatores contra diabolum efficimur. legatur S. Ambrosius lib. 1. cap. 8. & lib. 2. cap. 7. de sacramentis, qui eiusmodi chrisma ualde commendat: quam rem ab apostolis accepisse nos diligenter obseruat. Aquam fontis consecrandã iuxta apostolicum ritum disertè tradit Basilius lib. de sp. s. cap. 27. cuius uerba sunt hæc, Consecramus uerò aquam baptismatis, & oleum unctionis, atque ipsum, qui baptismum accipit: ex quibus scriptis? non'ne à tacita secretaque traditione? ipsam porrò olei unctionem quis sermo scripto proditus docuit? iam tet immergi hominẽ unde est traditum? reliqua item, quæ fiunt in baptismo, ueluti renuntiare Satanæ, & angelis eius, ex qua scriptura habemus? non'ne ex priuata, & arcana traditione? non'ne ex doctrina, quam patres nostri in silentio, quod curiosos & otiosos submonet, seruarunt. Mirè cum his consentiunt, quæ apud Clementem Romanum, diui Petri discipulum, & in episcopatu successorem, ex ipsius Petri doctrina legimus libro 3. recognitionum.

Quæ sint necessaria in baptismo. Marc. 16.

Heb. 10.

Propter tria adhibentur ceremoniæ.

De chrismate.

De consecratione fontis.

De catechismo uerò, atque exorcismo, quòd hi præire debeant baptismum, quid attinet longa oratione probare, cùm hoc ipsum tam aperto testimonio uniuersi maiores nostri confirmarint? Augustinus in sermone 10. de uerb. apost. Dionysius Areopagita de ecclesiastica hierarchia, Chrysostomus item homilia 40 in epistolam prioris ad Cor. cap. 15. Rabanus etiam lib. de instituend. cler. & Hilarius in Matth. 15. quibus omnibus consentit Epiphanius in Ancoratu. omitto referre, quæ de instructione atque renunciatione, quæ est necessariò præmittenda ante baptismum, Augustinus habet, scribens ad Bonifacium epist. 23. item in lib. 2. de anima, & eius origine cap. 12. Quòd si quæramus, cur exsufflentur baptizandi: respondebit B. Augustinus lib. 1. de symbolo ad cathecum. cap. 1. id fieri, ut pellatur à paruulis diaboli potestas inimica, quæ decipit

Catechismus & exorcismus.

De exsufflatione.

 hominem,

hominem, ut posſideat hominem. quam certè doctrinam à diuo Cypriano eſt mutuatus. nec te pigeat Chriſtiane lector, quæ de hac re idem pater Auguſtinus habet in epiſt. 105. ad Xyſtum presbyterum, attentiſsimè legere. De ſaliua autem typica, & luto, quo ſacerdos paruuli aures, & oculos linit, fuſius tractat diuus Ambroſius in lib. de iis, qui initiantur myſteriis, cap. 1. & ante eũ Cyprianus lib. 1. epiſtolarum epiſt. 12. Quare deſine iocari, & mortuis maledicere Caluine. utinam genuina Chriſti doctrina, quam ſancti ij coluerunt, apud te aliquid ualuiſſet, ut par erat, ad cohibendam iſtã tuam audaciam. non certè, quòd res eſſet contemptibilis, ex Chriſti præcepto aqua baptizari inuenta eſt benedictio, quam tu ore pluſquam ſacrilego incantationem nominaſti, ſed optimo conſilio, ut ab apoſtolis accepit eccleſia, ſic ſeruat & tenet. nec tibi, nec cuiquam alij reſpuere fas eſt, quidquid cum Chriſti inſtitutione conuenire ſanctis hominibus, atque ipſis apoſtolis uiſum eſt. His itaque experimentis diſcemus nihil uel ſanctius, uel melius, uel tutius eſſe, quàm unius eccleſiæ magiſterio contentos eſſe.

De lato.

De euchariſtiæ ſacramento, & miſſæ ſacrificio. *Cap. VI.*

LOCUS hic poſtulare uidebatur lector, ut pro dignitate rem hanc tractaremus; atque à Chriſto, & ab apoſtolis nos habere, quod colimus, & tenemus, oſtendendum curaremus, de ſummo hoc ſacramento, de reali hîc Chriſti præſentia, de ineffabili ac cæleſti tranſmutatione, qua non pars in partem, ſed totum in totum conuertitur, panis ſcilicet tota ſubſtantia in Chriſti corpus, & quòd Deus ſit, qui ſub his ſpeciebus exiſtat, etiam extra uſum communicationis, ac tandem de miſſæ ſacrificio, quod tam pro uiuis, quàm pro defunctis, prout ab ipſo Chriſto ſponſo ſuo eccleſia accepit, ita offert immaculatam & incruentam hoſtiam: ſed quia ſuper his omnibus, poſt concilij Tridentini ſingularem explicationem, & multorum uirorum illuſtrium tractatus, ſumma diligentia & immenſis uigiliis congeſtos, nos etiam eorum laboribus locupletes eius rei breue habemus compendium, quod paulò pòſt in lucem, domino noſtro approbante, ſimul cum indulgentiarũ tractatu daturi ſumus, nunc ſimplici ueritatis confeſſione tranſeundum eſt. ibi enim, diſtributis ſæculis, ordine, ut ſpero, tibi gratiſſimo, lector, quid ſit ab omnibus ætatibus de re hac creditum, tam aperta teſtimonia demonſtrant, ut mirum ſit, quàm ſint iſti impudentes homines, qui perditiſſimorum quorundam nebulonum, Dei gratiæ inuidentium, ſtultitiam ac phreneſim eccleſiaſticæ, ac patrum ſuorum doctrinæ, quam nuper concilium collegit, & expreſſit, præferri ſatis arroganter uolunt. unũ tamen modò non tacebo, quòd cùm ſemper nobis Caluinus obiiciat ſacramentum, niſi certo & expreſſo Dei uerbo nitatur, de filo pendêre; atque quotidie nos accuſet, quòd contra Dei uerbum allegorias neſcio quas obtendamus: hîc uerò, ubi uidet expreſſum nos habere euangelij locum, HOC EST CORPUS MEUM. nos litterales appellat, antropomorphitas, Marcionitas, Manichæos, craſſos comeſtores, quòd in morem eorum, qui membra Deo tribuebant, ſcripturas uoce tenus citemus. clamat uerba illa nunc per allegoriam, nunc per metonymiam, nunc per tropum, ſeu figuram, non, ut uidentur ſignificare, eſſe accipienda. Sumitur, inquit, ſignificatum pro ſigno, figurarum pro figura, corpus demum pro ipſa corporis ſimilitudine. ecce lector, quàm ſe in omnes differentias iſti tranſmutant, ut quo pacto cum eis ſit tibi agendum, non facilè poſſis intelligere. ſi figuris uti ſcripturam cauſſeris, criminãtur te uelle ſupra modum ἀλληγορίζειν, etiamſi totam eis antiquitatem opponas: ſi uerò claro ſcripturæ ac litterali ſenſu cum ipſis decertes, carnalis es comeſtor, animalis, brutus, antropomorphita, etſi quid nouerunt peius. Verùm nos obturata aure canum iſtorum latratus non horreamus, ſed tunc allegoriis utamur, cùm utendum eſſe per eccleſiam didicerimus: tunc rurſum litteræ ueritati firmiter hæreamus, cùm ita eſſe faciendum eadem magiſtra, quæ Dei habet ſpiritum, nos monuerit, ac docuerit, omiſſis iſtis, quibus uerſicolores, multumque mendaces ſunt plumæ.

Caluin. c. 17. ſect. 25.

De quinque uerè nominatis sacramentis, ubi sacramenta ualde propriè ea esse declaratur; atque de confirmatione in primis agitur. Cap. VII.

OTERAT superior de sacramentis disputatio apud dociles & sobrios hoc obtinere, ne ultra ecclesiasticam disciplinam curiosiùs progrederentur, nec quæ à domino sunt instituta sacramenta, quibus ueteres usos fuisse optimè sciunt, impudenter negare: uerùm, quoniam hæc de septē sacramentis ueritas, quæ omnium ecclesiarum consensione, ac uetustate ipsa suas radices egit, & catholicorum animis semper insidet, ab istis summo studio labefactari nostro hoc sæculo uidetur, uisus sum mihi non nihil utilitatis allaturus, si quinque reliqua, quæ ueris ac germanis domini sacramētis accensenda esse pernegant, seorsum ac propiùs excuterem, omniq; absterso errore simplicibus spectanda proponerem, qualia sint, & quàm uerè pro sacramentis hactenus habita fuerint. Sed audiamus Caluinum nostrum, dicentem, *Nusquam apud ecclesiasticos scriptores numerus hic septenarius inuenitur, nec satis constat, quo primùm tempore obrepserit:* satis est Caluine, quòd inueniamus apud ecclesiasticos scriptores baptismum esse sacramentum, eucharistiam esse sacramentum, confirmationem similiter, pænitentiam, extremam unctionem, ordinem, atque matrimonium, & non plura: ista uerò sunt septem: ergo numerus septenarius in uirtute legitur & inuenitur. hic uerò numerus, quàm conueniat legis gratiæ sacramentis, optimè explicat diuus Thomas in tertia part. q. 65. art. 1. *Cùm autem ueteres de his signis loquuntur, quæ diuinæ in nos gratiæ testimonia esse debent, duobus istis baptismo & eucharistia contenti sunt. Ne quis falsò iactari hoc à me putet, legat Augustinum ad Ianuarium epist. 118. & lib. de doctrina Christiana 3. cap. 9. ubi locutus de sacramentis, hæc duo, quæ retulimus, tantùm recenset. nec uerisimile est prætermissurum, si alia uigerent sacramenta tunc in ecclesia:* ò os sacrilegum, non uides exempli gratia ibidem loqui diuum Augustinum? non consideras, quòd, postquam hæc duo sacramenta connumerauit, adiungit, Et in cæteris sanctis sacramentis? ut uidere licet in eius libro super psalmum 103. quare idem auctor lib. 2. cont. epist. Petil. cap. 104. & lib. 3. cont. Donat. cap. 16. ordinem & confirmationem, sicut & baptismum inter sacramenta refert. item lib. 2. contra epist. Parm. cap. 13. & de adulter. coniugiis cap. 28. lib. 1. inter sacramenta ponit pænitentiam; & lib. 2. cap. 9. ac circa psal. 103. explicat exempli caussa se loqui. *Cal. li. 4. c. 19. sect. 3.*

CONFIRMATIONEM adeò non recipit Caluinus pro sacramento, ut etiam mirari se dicat, quòd ecclesiæ in mentem uenerit, ut confirmationem faceret sacramentum. & in re tā sacra ludit, & nugatur homo nugacissimus, quærens, cur non ex pane quoq; faciamus sacramenta tria, cùm ansas quasdam habeamus ex scripturis. Ideo non facit ecclesia, quia non apprehendit ansā ex qualibuscunque scripturæ uerbis alia condendi sacramenta, quàm quæ Christus instituit, & suo sanctificauit sanguine: quemadmodum è cōtrario nullum eorum omittit, quæ à Christo & apostolis per manus deinceps tradita sunt, etiam si nusquam quidquam de eis scriberetur. nam dicit tantùm, nec probat quidquam, dūtaxat negat omnia. At, cùm loca quædam ipse commemorat, è quibus (quāquàm id irridet) habere non absurdè potuerimus sacramenti confirmationis initium, cur tam malignè de tota iudicat ecclesia, quasi temerè sacramentum susciplat, propterea quòd in illis locis nullum egit uerbum promissionis? quasi nihil omnino promiserit, dixerit, fecerit Christus, quod non complectantur euangelistæ. hac ratione, si tantùm Ioannis staret euangelium, negaret institutionem sacramenti in cœna domini; de qua institutione nihil omnino præscribit Ioannes, qui eodem Dei consilio non tetigit istud, quo multa alia prætererunt omnes, quæ fecit IESVS, quæ, ut inquit euangelista, non sunt scripta in libro hoc, & quæ totus mundus non posset capere. ex quibus non nulla per apostolorū ora fidelibus patefacta sunt, & perpetua deinceps catholicæ ecclesiæ fide conseruata. cui quare non debeas de quibusdam credere (quamuis non legantur in euangeliis) cùm, ut Aug. ait, nisi tradente ecclesia scire non posses, quæ sint euangelia? quorum si nullum unquam scriptum esset, maneret tamen euangelium *Ioan. ult.*

ſcriptum in cordibus fidelium, quod antiquius fuit omniū euangeliſtarū codicibus; manerent etiam ſacramenta, quæ non dubito euangeliſtis eſſe omnibus antiquiora, ne putet Caluinus efficax argumentum eſſe fruſtra ſuſcepti ſacramenti, ſi non reperiat inſtitutum in euangeliis. alioqui ſi nihil omnino recipiat, quod non tam apertè legat in euangelio, ut tergiuerſandi non ſit locus, quomodo credit (ſi modò credit, qui ferè nihil credit) perpetuam Mariæ uirginitatem? de qua adeò nihil inuenit in ſcripturis, ut Heluidius non aliunde, quàm ex ſcripturarū uerbis arripuerit anſam decernēdi contrarium. nec aliud opponitur illi, quàm totius eccleſiæ fides, quæ nuſquam maior eſt, aut fortior, quàm in ſacramentis. Ego certè neminem eſſe puto, qui ſcintillam ullam habeat fidei, cui perſuaderi poſſit, quòd Chriſtus, qui pro Petro orauit, ne fides eius deficeret, qui eccleſiam ſuam ſupra firmam petram collocauit, pateretur eā tot ſæculis uniuerſam, corporalium rerum ſignis inanibus, erronea fiducia, uelut diuinis ſacramentis, obſtringi. ſi nuſquam inde quidquam legeretur; illi tamen uerbo mentem domini poterant enarraſſe, qui præſentes uerſati ſunt cum eo; de quibus ait ipſe, Vos teſtes eſtis,

Ioan. 14. qui mecum ab initio fuiſtis. docere poterat, quid debeat fieri, paracletus ipſe, de quo dixit Chriſtus, Cùm autem uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre meo, ſpiritus ueritatis, qui à patre procedit; ille teſtimonium perhibebit de me. &

Ioan. 15. rurſus, Cùm uenerit ille, qui eſt ſpiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem. non enim loquitur à ſemet ipſo; ſed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ uentura ſunt,

Ioan. 16. annuntiabit uobis. Eccleſia ergo cùm tot & tales habuerit præceptores, atque tot uiuos euangeliſtas, ſpiritum illum, qui ueritatem inſpirat, credetur temerè inſtituiſſe ſacramentum, & ſpem in ſigno nihili collocare? non credetur potiùs ab apoſtolis, non credetur potiùs à ſpiritu ſancto didiciſſe? certè, ſi quis nomen huius ſacramenti, ſi quis miniſtrum, ſi quis uirtutem, quam ſpondet, æſtimet, rem uidebit non eſſe talem, quam temerè credatur eccleſiam ſuſcepiſſe. à chriſmate enim, ut inquit Hugo de ſancto Victore, Chriſtus dicitur, à Chriſto Chriſtianus; cuius ex quo nomen omnes cōmunicare cœperunt, omnes unctionem accipere debuerunt: quia in Chriſto omnes electum genus ſumus, & regale ſacerdotium. Nec ungimur, excepta neceſſitate, niſi per epiſcopos, ut Chriſtianum conſignent, & ſpiritum paracletum tradant, quemadmodum idem ait Hugo, ſicut in primitiua eccleſia ſpiritum ſanctum per impoſitionem manuum dandi ſoli apoſtoli poteſtatem habuiſſe leguntur. fructum quoque ſacramenti idem doctor declarat. Sicut, inquit, in baptiſmo remiſſio peccatorum accipitur, ita per impoſitionem ſpiritus paracletus datur. illic gratia tribuitur ad remiſſionem peccatorum; hic gratia datur ad confirmationem. quid autem prodeſt, ſi lapſu erigeris, niſi ad ſtandum confirmeris. Hactenus Hugo. cui recta quoque conſentit ratio: quēadmodum enim in uita corporali præter generationem, per quam uitam conſequimur, alia requiritur ratio, per quam & creſcimus, & ad perfectionem uirtutis perducimur; ita in ſpirituali uita, quæ per generationem baptiſmatis acquiritur, opus eſt ſacramento confirmationis, per quam uita ſpiritalis ad perfectam uitam perducitur, & ſpiritus ſanctus datur ad perfectum robur.

Ratio instituti sacramenti confirmationis.

De confirmatione. Et propter ſacramentum baptiſmi, quod adiuuat ad credendum, confirmatio prodeſt in adiutorium fortitudinis ad audacter confitendum. ad hoc reordinatur, ut homo coram perſecutore fidem confiteatur audacter. & hoc eſt, quod ait Miltiades, In baptiſmo regeneramur ad uitam, poſt baptiſma confirmamur ad pugnam. nam confirmatio ad huius mundi agones arma & inſtruit. ita Clemens Romanus in epiſtola prima ad ſuos diſcipulos dicit ſe à diuo Petro accepiſſe, cæteroſque apoſtolos domino iubente docuiſſe. idem Euſebius papa ad epiſcopos Campaniæ, & Fabianus papa & mar-

Spiritus sanctus. tyr ad epiſcopos orientales. Denique, ut Caluinus intelligat hoc ſacramentum nec nouum eſſe, nec inane figmentum, ſed adeò non uacare gratia, ut ſpiritum etiam gratiæ conferat, ac ueritatis, afferemus in medio, quid diuus Hieronymus de confirmationis ſacramento ſcripſerit. ait enim, Epiſcopus ſi imponit manum, his imponit, qui recta fide baptizati ſunt, qui in patre, & filio, & ſpiritu ſancto tres perſonas, & unam ſubſtantiam crediderunt. Arrianus uerò, cùm nihil aliud crediderit, (claudite, quæſo, aures qui audituri eſtis, ne tantæ impietatis uocibus polluamini) niſi ſe in patre ſolo uero Deo, & in Iesv Chriſto ſaluatore creatura, & in ſpiritu ſancto, utriuſque ſeruo,

quomodo

quomodo spiritum sanctum ab ecclesia recipiet, qui dum nec remissionem peccatorum consecutus est? spiritus quippe sanctus nisi mundam fidem non incolit, nec habitator eius templi efficitur, quod antistitem non habet ueram fidem. Quòd si hoc loco quæras, quare in ecclesia baptizatus nisi per manus episcopi non accipiat spiritum sanctum, disce hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quòd post ascensionem domini spiritus sanctus ad apostolos descendit, & multis in locis idem factitatum reperimus. Hactenus Hieronymus. cuius sententiæ cùm alia multa scripturæ loca subscribunt, tum ille multò clarissimè, qui in actis apostolorum declarat, quòd populus, qui antè baptizatus est in Samaria, descendentibus ad eos Petro & Ioanne, ac manus eis imponentibus, accepit spiritum sanctum. Demiror igitur, quid in mentem Luthero uenerit, ut confirmationem pro ritu tantùm ac cæremonia contendat habendam, pro sacramento uerò neget, quæ non solùm sanctorum testimonio doctorum, & totius ecclesiæ fide, sed etiam sacræ scripturæ clarissimis locis ostenditur, uisibili signo manus pontificiæ, non gratiam tantùm, sed & ipsum gratiæ spiritum conferre. Designat ergo Caluinus confirmationis sacramentum contemnere, quod ministri dignitas, ecclesiæ auctoritas, & ipsius sacramenti commendat utilitas.

Cur soli episcopi baptizatis manus imponunt, ut accipiãt spiritum sanctum.

De pænitentia, atque de eius partibus, contritione scilicet, satisfactione, & confessione. Cap. VIII.

QVANQVAM uniuersalis concilij Tridentini de sacramento pænitentiæ, ac de eius partibus enarratio tot habet ex scripturis, ex concordi patrum sententia, atque plurium conciliorum diffinitionibus, illustria testimonia: quia tamen non adhuc pudet Caluinum, ut alios prætereàm, tam sanctam doctrinam oppugnare, nec etiam me pigebit, lector, summa breuitate, (properamus siquidem iam ad finem uenire) nihil omittere eorum, quæ in tota illa sua institutione, scilicet Christiana, de partibus huius sacramenti, ac de ipso sacramento satis procaciter iactat. Principiò docet non esse sacramentum nouæ legis à baptismo distinctum, sed idem esse cum baptismo sacramentum: immo credit non nouum esse Christi baptismum ab illo, quo utebatur Ioannes, sed omnino eundem. inde est, quòd baptismum uocat sacramentum pænitentiæ. deinde docet cum aliis hæreticis pænitentia non remitti peccata, sed fide apprehendi remissionem, quæ sola imputatione iustitiæ Christi nobis contigit, quam sequuntur pænitentia, per totam uitam obedientia, & aliæ uirtutes. ad hæc pænitentia duabus partibus constare dicit, mortificatione nimirum, & uiuificatione. item etiam nos irridet, quòd pænitentiam uocemus sacramentum, cùm ipsa sacerdotalis absolutio solùm eo nomine possit gaudere. delirat profectò senex iste, nesciens quid neget, neque quid affirmet, immo neque quid oppugnet. postremò nullum esse hic sacramentum omni peruicacia defendere contendit, atque multò minùs adducitur, ut satisfactionem partem tertiam admittat. Nos itaque lector, quoniam ex his plurima tetigimus libro primo & quinto, tantummodo prosequemur ea, quæ uidentur hic singularia, ac rei præsenti propria. parum pertinet ad nostram cum hæreticis contentionem, siue dicamus, ut quidam dicunt, solam formalem absolutionē habere hìc caussalitatem, quemadmodum in sacramento eucharistiæ, & ita sacramentum hoc ratione formæ operari remissionem peccatorum; siue etiam cum aliis affirmemus, quòd totum sacramentum pænitentiæ, compositum scilicet ex actibus pænitentiæ, contritione, satisfactione, confessione, atque ex ipsa absolutione, ex quibus unum fit sacramentum, remissionem peccatorum operatur, ratione utriusque partis, principaliter tamen ratione formæ, secundariò autem ratione actuum pænitentis, ut clauibus ecclesiæ subordinantur. utraque enim pars & formalis & materialis diuinæ misericordiæ instrumentum unum constituunt: sicut hoc ipso, quòd aqua adhibetur ad baptizandum, Deus ea utitur, ut parte materiali sui instrumenti ad regenerandos sibi filios. sed super his nobiscum non contendimus. quamobrem mirari te satis non possum, tam impudentem, tam impurum, tamq; superbum atq;

Lib. 4. c. 19. sect. 14.

Quid faciat remissionem peccatorum.

S. Th. in 4. dist. 22. et Scot. ibid. Thom. in 3. par. q. 86. art. ult.

elatum. dicis nãque, *In sua propria arena istas belluas conficiam: si ullum sacramentum hic est, profectò sacerdotalis absolutio est:* hoc uocas Caluine conficere? sanctos appellas belluas? uide, quàm facilè à tuo telo liberemur. sacerdotalis absolutio forma est sacramenti secundum aliquos, & quidem præcipua pars in hoc cælesti instrumento, ut uides; ceteræ uerò partes in ordine ad eam habent rationem materiæ: secundum alios ipsa sacerdotalis absolutio est tota ratio sacramenti, quæ habet actus pœnitentis quasi pro materia. neque hic punctus controuersiæ est; sed an sit aliud sacramentum pœnitentiæ à baptismo distinctum. *Ementitum hoc sacramentum ornarunt, quo decebat elogio, secundam esse tabulam post naufragium: quia si quis uestem innocentiæ in baptismo perceptam peccando corruperit, per pœnitentiam reparare potest:* sed dictum est Hieronymi. *Cuiuscunq; sit, cùm planè impium sit, excusari nequit:* solus'ne in hac sententia est diuus Hieronymus? an'non beatus Ambrosius in libello de uirgine corrupta, atque Tertullianus in libro de pœnitentia eandem ferè sententiam simul cum uerbis usurpant? non dixit diuus Hieronymus baptismum renouari pœnitentia solùm, sed secundam esse tabulam, hoc est, sacramentum ab illo priori distinctum. *Miror, qua fronte ausint contendere confeßionem, de qua loquuntur, esse iuris diuini: cuius equidem uetustißimum esse usum fatemur, sed, quem facilè euincere possimus, olim fuisse liberum. certè de ea nullam statam fuisse legem, aut constitutionem ante Innocentij tertij tempora, eorum quoque annales narrant, & luculenta testimonia extant tum in historiis, tum apud antiquos alios scriptores, quæ doceant hanc fuisse politicam disciplinam, ab episcopis institutam, non legem à Christo, aut ab apostolis positam:* diuini iuris esse sacramentalem confeßionem, idque longè ante tempora Innocentij III. fuisse à tota ecclesia creditum, latißimè probat Alphonsus de Castro, magister quondam meus, uir omniũ opinione antiquis patribus paulò inferior, multis productis testimoniis Cypriani, Origenis, Augustini, Basilij, Chrysostomi, plurimorumque aliorum. id etiam non minùs doctè deducit Iacobus Latomus in libello, quem de confeßione fecit aduersus Oecolampadium. idem latißimè docet, & prosequitur aduersus Erasmum, qui Caluino cõsentit. scripsit & frater Gaspar Sagerus ordinis Minorum de hac re tractatum. Rofensis contra Lutheri Babylonicam captiuitatem latißimè tractat, Albertus item Pighius in suo opere de ecclesiastica hierarchia. desino referre alios, quòd ij sufficiẽter fidei nostræ caussam contra hæreticos egisse, euangelij testimonio, patrum sententiis, pontificumq; decretis ante Innocentium latis armati, ac muniti nobis uisi sunt. quamobrem ad cetera, quæ obiicit Caluinus, properabimus. *Vnum duntaxat è multis proferam, quod non obscurum eius rei documentum erit. refert Sozomenus fuisse hanc episcoporum constitutionem diligenter obseruatam in ecclesiis occidentalibus, præsertim uerò Romæ. unum etiam è presbyteris peculiariter destinatum fuisse dicit, qui huic muneri præesset. subiicit deinde eum quoque morem Constantinopoli fuisse, donec matrona quædam confitentem simulans, ea specie, consuetudinem, quam habebat cum diacono, prætexuisse deprehensa est. ob id facinus Nectarius, uir sanctitate & eruditione clarus, illius ecclesiæ episcopus, confitendi ritum abrogauit. immo non Constantinopolitana tantùm, sed orientales omnes ecclesiæ usque ad Sozomeni tempora hanc legem de confeßione auriculari neglexerunt:* de Sozomeni historia, ut iam antè me dixisse recordor, beatus Gregorius, ad Elogium, & Anastasium episcopos scribens, epistola 195 nõ ipsam probari Romanæ & apostolicæ sedi constanter affirmat, quòd multa ibidem legantur falsa, mendacia, ac malignè conficta. suscipiatur tamen eius narratio circa factum Nectarij, modò illustretur, & suppleatur per ea, quæ de eodem Nectario Socrates scribit: ut scilicet non confeßionem ille sustulerit, absit, sed quòd unus certus presbyter pœnitentibus deputaretur, apud quem omnes post baptismum sua peccata confiterentur, quemadmodum testatur Socrates. ante illam enim episcoporum constitutionem liberum erat ex pluribus presbyteris per episcopum deputatis unum aliquem eligere. quod clarè testatur historia Serapionis senis apud Eusebium lib. 6. cap 44. Continebat etiam hæc episcoporum adiectio, ut habet Sozomenus, quòd ad episcopum referret hic pœnitentiarius peccata audita, maximè enormia, quamuis secreta: ut per ipsum publicè, uelut in theatro, recitarentur in ecclesia. de hac publica recitatione legimus apud August. homil. 50. & apud Origen. homil. 1. psal. 3. hanc igitur appendicem, seu adiectionem episcoporum, quo ad utranque sui partem abrogauit Nectarius, non confeßionem ipsam diuinam. atqui diuus Chrysostomus Nectarij in episcopatu hanc quasi theatralem

Sess. 17.

In cap. 3. Ios. et in epist. ad Demetr. et in epist. ad Pammach. et Oceanum.

Tripart. histor. lib. 9. cap. 35.

Lib. 5. cap. 19.

Appendix ab episcopis sacramento pœnitentiæ quo ad duo apposita per Nectarium abrogatur, non ipsa confeßio.

tralem confessionem, quam in odium Nouatianorum episcopi inuexerant in ecclesiam non esse necessariam, sed omnino prætermittendam, pluribus in locis docet, non autem confessionem apud sacerdotem Christi uicarium & ministrum esse secretò faciendam negat, hom. 2. in psal. 50. sermone de pœnit. & confess. hom. 4. de Lazaro. porrò Chrysost. apertissimas sententias habemus tam de remissione altera, homil. in cap. 11. ad Hebr. quàm de potestate remittendi peccata in terris, lib. 3. de sacerdotio. rursum in cap. 8. ad Hebr. immo & de confessione hom. 3. & 33. in Ioan. & super Genes. hom. 26: quare cauendus omnino Musculus in titulo capitis 16. Sozomeni. uertit enim, Quomodo priuata confessio sublata sit Constantinopoli, cùm Sozomenus sic habeat, Quomodo & quam ob caussam sublatus sit in ecclesia pænitentialis presbyter, & operosus labor circa modum pænitentiæ. Hæc mihi inter alias commodissima solutio uisa est, quam si copiosiùs ac latiùs legere libeat Christiane lector, eā eleganter expressam reperies apud uirum omni eruditione & pietate clarum Ruardum Tapper tomo primo suorū operum de sacramento pænitentiæ post Ioannem Hasselanum in responsione, quam in concilio Tridentino ad patres habuit de hac historia Nectarij, uirum certè, ut etiam nos ab iis, qui eum usu & consuetudine satis nouerunt, accepimus, in litteris sacris, & in historiis antiquis, atq; in linguis mirabiliter exercitatum. nec multum ab hoc dissentit Hosmeisterus in locis suis communibus. Tandem stylum uertit Caluinus aduersus saluberrimam constitutionem ecclesiæ in generali Lateranensi concilio editam de confitendo semel in anno. ac post multa scurriliter in totam ecclesiam iactata, quòd legem imponamus de omnium peccatorum enumeratione, & quòd peccatum dimitti negemus nisi sub condicione, scilicet si uotum confitendi firmiter conceptum fuerit, nullo modo esse ferenda censet. *Omnia'ne peccata enumeranda sunt? at Dauid exclamabat, Errores quis intelligit? nimirum intelligebat, quanta esset peccatorum nostrorum abyssus, quàm multæ scelerum facies, quàm longam caudam trahat hæc hydra. non ergo ad recensendum catalogum se conferebat; sed de profundo malorum clamabat ad dominum, Obrutus sum, sepultus sum, immersum alto puteo, deficientemque manus tua extrahat. Quis suorum peccatorum nunc supputationem cogitet, ubi Dauid uidet suorum numerum inire non posse?* de peccatorum enumeratione Caluine firmiter tenemus eam requiri, atque etiam sufficere, quæ post conscientiæ diligentem discussionem memoriæ occurrunt. quemadmodum & tu non negas coram Deo singula delicta esse confitenda. Recogitabo tibi domine, inquit ipse idem regius propheta Dauid, omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. nec ulla se hîc carnificina dinexari sentiunt, qui ex animo resipiscunt, & qui fideliter uulnera sua medico exponere student, ut sanentur. Quòd autem peccata non remittantur in cælis sine uoto confitendi, nullusque supersit paradisi ingressus, si facultas neglecta fuerit, ex uerbo saluatoris Ioannis 20. ueteres patres, ac uniuersalia concilia collegerunt. Sed hæc dicta sufficiant.

Diuus Chrysost. theatralem publicationem peccatorū fieri uetuit, non auricularem & secretam confessionem.

De peccatorum enumeratione.

De extrema unctione, quòd ea uerè, propriè, & uniuocè sit sacramentum legis gratiæ. Cap. IX.

POSTQVAM negauit Caluinus unctionem illam, de qua Iacobus apostolus loquitur, esse sacramentum, dixitque eam non ad hanc ætatem, sed tantùm ad apostolorum tempus pertinuisse, fuisseque solùm curationum gratiam, hæc addidit, *Quanquàm etiam si obtinuerint, huic ætati conuenire, quod de unctione à Iacobo præcipitur, (à quo longissimè absunt) nec sic quidem adhuc multum promouerint in approbanda sua unctione, qua hactenus nos illeuerunt. Iacobus omnes homines uult inungi: isti non infirmos, sed semimortua cadauera, sua pinguedine inficiunt; cùm iam anima in primoribus labris laborat, uel, ut ipsi loquuntur, in extremis. si præsentem habent medicinam in suo sacramento, qua uel morborum acerbitatem leniant, uel saltem aliquod solatium animæ afferant, crudeles sunt, qui nunquam in tempore medentur. Iacobus uult infirmum inungi à senioribus ecclesiæ; isti unctorem non admittunt, nisi sacrificulum:* unctionem illam, qua ægroti, iuxta ritum à beato Iacobo declaratum, unguntur,

Iean. 19. *Iacob. 5.*

Vnctio est sacramentum.

guntur, non curationum gratiam, sed sacramentum uerè & uniuocè cum aliis esse, habereq; omnia ad consummatam sacramenti rationem necessaria, post Florentinum concilium ac Tridentinum facile erit probare ex duplici loco scripturarum, adiuncta sanctorum patrum antiqua interpretatione. prior locus est, qui habetur sexto Marci cap. Exeuntes, ait, prædicabant, ut pænitentiam agerent: & dæmonia multa eiiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabantur. hac porrò olei unctione nemo sanæ mentis homo dixerit, sua ipsorum auctoritate, ac non magis Christi mandato sanctos
Matth. 10. apostolos fuisse usos. non enim est discipulus super magistrum, nec seruus supra dominum suum. neque licebit coniicere non tam considerasse Christi discipulos naturalem olei uirtutem ad sananda corpora, quàm supercælestem Christi institutionem cum diuino mandato pro saluandis animabus, tum quòd non omnibus ægritudinibus oleum solet accommodari, tum etiam quòd nulla ex tali curatione confirmatio sumi poterat euangelicæ doctrinæ, quam uerbo prædicabant, atque signis confirmabant. accedit ultimò, quòd non chyrurgos, aut medicos, ut corporibus tantùm mederentur, sed multò magis animarum curatores eos Christus dominus creauerat. ut ex his omnibus colligamus præfatam olei unctionem ab ipso domino apostolis mandatam, atque ab eis factam sanandæ animæ magis, quàm corporis rationem habuisse, ac proinde sacramenti, quod magis ad spiritualem salutem, quàm corporalem pertineret. non sunt Caluine trecentenarij theologi, qui ita ex hoc loco solùm colligant, sed antiqui patres, Beda in primis in commentariis super Marcum. ubi etiam oleum hoc pontificali benedictione debere consecrari, iuxta antiquissimum morem ecclesiæ pondetat. idem Theophilactus, prædicta Marci uerba interpretans, ad ultimam unctionem, & ad spiritualem gratiam uerba euangelistæ trahit, docens ex eo gratiæ promissionem huic unctioni à Christo in sua institutione fuisse datam. de uirtute spirituali, quam apostoli non tam corporibus, quàm animis illo sancto oleo tribuebant, locum hunc Marci similiter interpretatus est diuus Hieronymus. Si igitur unctio hæc non est concessa ad solam corporis medelam, sed ad augendam potiùs animæ gratiam, ut hi sancti uno ore nos docent, quò fortior tunc sit anima, cùm dæmon uehementiùs homines urgere in malum solet; sanè quidem planissimè conuincitur unctionem illam non esse dicendam gratiam sanitatum, sed uisibile sacramentum, spiritualis salutis contentiuum.

Iacobi 5. SED ueniamus ad secundum scripturæ locum, qui certè faciliùs poterit hanc hæresim apertissimè confutare. beatus siquidem Iacobus in sua canonica ita inquit, Infirmatur quis in uobis? inducat presbyteros ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eum oleo, in nomine domini. & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Vides, oleum sacrum, uelut materiam, hîc ex uerbis apostoli constare: uides, sacerdotis orationem formæ loco exprimi: uides, præcipuum unctionis effectum uerbis illis declarari, Et si in peccatis fuerit, remittentur ei. quæ apostoli uerba uersans beatus Augustinus in libro 2. de uisitatione infirmorum, sic inquit, Postquam docuit infirmum debere confiteri, atque sanctissimam eucharistiam sumere, nec prætermittendum est illud apost. Iacobi præceptum, Infirmatur quis in uobis, &c. ergo si roges de te, & pro te fieri, sicut dixit apostolus Iacobus, immo per apostolum suum dominus, ipsa uidelicet olei sacri delibutio, intelligitur spiritus sancti typica unctio. Hæc Augustinus. Vides Caluine diuum Iacobum huius sacramenti præconem duntaxat extitisse, non autem institutorem. non secus præfatum Iacobi locum interpretatur Innocentius primus in quadam epistola ad Decentium Eucopinum episcopum cap. ult. ubi etiam ipsum oleum sanctum debere ab episcopo confici iuxta antiquam ecclesiæ consuetudinem tradit. quo magis Caluini mendacium clarescit, asserentis recentem admodum esse huius sacramenti institutionem. Innocentius siquidē ante mille & centum annos ecclesiæ uniuersali præfuit. quid plura? uenerabilis Beda super eo apostoli loco disertis uerbis confirmat non aliam nunc consuetudinem ecclesiam tenêre circa ultimæ unctionis sacramentum, quàm quod apostolos fecisse in euangelio legimus. neque hîc Caluini calumniam reticebo, lector: is enim in loco suprà citato uolens probare extremam unctionem sacramentum non esse, neq; solos sacerdotes ipsius
Calumnia Caluini. ministros esse, hæc ait, *Referunt enim Innocentium papam, qui Augustini ætate Romanæ ecclesiæ præfuit, instituisse, ut non presbyteri modò, sed omnes etiam Christiani oleo uterentur in*

suam,

suam, suorumque necessitatem ungendo. auctor Sigibertus in chronicis: testaris profectò te non legisse Innocētium, sed fragmētum nescio quod ex chronicis Sigiberti discerpsisse: quòd si ipsum pontificem legisses, eiusque sententiæ acquiescere uoluisses, planè cognouisses unctionem olei à beato Iacobo descriptam; quæ non modò oleum, sed etiam uerba complectitur à solis presbyteris, aut episcopis posse ministrari. quòd si simplicem tantùm olei usum, non autem, ut uerba, quibus hoc sacramentum conficitur, diceret, cuilibet Christiano Innocentius concessit; nihil catholicæ ueritati obstat, quando non concessit, ut reliqua faceret, ex quibus à uero ministro peractis integrum cōstare posset sacramentum. hanc Christianam ueritatem sæpe nos ecclesia docuit in concilio, præsertim Florētino, ac nuper Tridētino: ubi ex apostolica traditione, per manus accepta, ecclesia dicitur didicisse ex uerbis Iacobi, materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutatis sacramenti, quemadmodum latissimè, & satis eleganter eadem synodus Tridentina explicat, & enarrat.

Ex iis omnibus facile erit cuiuis pueriles ac friuolas Caluini captiūculas dissoluere. primò enim nobis obiicit, cur non aliquam natatoriam Siloe destinemus, in quam certis temporum uicibus se immergant malè habentes? cur non mortuis incubamus, quoniam puerum mortuum Paulus suscitauit? cur non lutum ex sputo & puluere legis gratiæ sacramentum magnum faciamus? non est hoc nouum tuum argumentū Caluine; usi sunt certè eo Lutherani, Vuirtembergenses, & alij similes. quasi uerò ideo unctionē sacramentum esse nos dicamus, quòd apostoli ea unctione ægroris sanitatem corporis conferrent; et non magis quòd sic corpora ungentes, animam ad bonum per gratiam roborarent, quam Deus ipsis unctis per apostolorum ministerium tunc dabat, atque nunc per sacerdotum manus confert. ut uel hac ratione illud de natatoria Siloe, ac rursum illud de luto satis de leuitate, ac cæcitate uos accusare possit. neque enim præceptum nobis ibi datum est, neque ea facta gratiæ promissionem perpetuò seruandam in ecclesia continebāt: quæ duo necessaria esse ad uerū & proprium legis gratiæ sacramentum, uos ipsi testes estis. Secundò sic obiicit, *Affirmant quidem eandem etiam nunc uim suæ unctioni inesse; sed aliter experimur:* nos dicimus, et affirmamus certissimum huius sacramenti effectum non tam esse corporis sanitatem, quæ aliquando post unctionem non habetur, quàm animæ consolationem & robur per gratiam, quam Deus semper, nisi malitia obstet, animæ ægrotanti confert, ut dæmoni, tunc fortiter tentanti, uiriliter ac uehementer resistere queat. cuius quidem rei experientiam Caluinum non habere non miramur: nobis siquidem ea res tantùm fide tenetur. Tertiò sic argumentatur, *Iacobus omnes infirmos uult inungi; isti non infirmos, sed semimortua cadauera sua pinguedine inficiunt; cùm iam iam anima in primoribus labris laborat, uel, ut ipsi loquuntur in extremis. Si præsentē habent medicinam in suo sacramento, qua uel morborum acerbitatem leniant, uel saltem aliquod animæ solatium afferant; crudeles sunt, qui nunquam in tempore medentur:* eodem, ut uideo, in luto hæres: sic enim nobiscum agis, ac si nos diceremus certissimum huius sacramenti effectum sanitatem corporalem, atque ad hoc tantùm fuisse institutum, ut corporum duntaxat, & nō potiùs animarum sit medicina. quòd uerò dicis, nos hanc unctionem illis solis ministrare, qui in extremis laborant, uel de quorum salute desperatur, manifesta est calumnia, & aperrissimum mendacium. ecclesiæ regula, aut consuetudo non quidem certè hoc habet, sed docet, & hortatur, ut omnes, qui propter infirmitatem habent mortis periculum uerisimile, hanc olei sacri unctionem recipiant; quò tunc gratiæ robur per hoc sacramentū accipiant, quando fortiùs à dæmone affligun tur. quod in minutis & leuibus infirmitatibus non contingit. dicitur uerò extrema unctio, non quòd ad semimortua cadauera applicetur, sed quòd ultima sit ex illis quattuor unctionibus, quas ecclesia Christianis omnibus administrare consueuit. prima est, qua catechumeni unguntur; altera, qua iam baptizati; tertia, qua unguntur, qui confirmationis sacramentum percipiūt; quarta, qua per manus sacerdotum ægroti unguntur, cùm aliquod habent mortis periculum. & quia hæc est ultima, ideo uocata est extrema à recentioribus theologis; ab antiquis uerò patribus unctio ægrotātium, aut infirmorum. Vltimò sic nobis obiicit Caluinus, *Iacobus uult infirmum ungi à senioribus ecclesiæ; isti unctorem non admittunt, nisi sacrificulum:* nouerunt omnes idem esse Græcè presbyter, quòd Latinè senior: sed scriptura diuina seniores eos non ætate, sed sapientia

Soluuntur Caluini obiectiones quattuor.

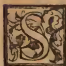
Vnde dicatur extrema unctio.

Qui dicantur presbyteri.

pientia

pientia & munere præstantes uocare consueuit: & quia sapientem esse eum, qui dignitate sacerdotali decorandus sit; ideo sacerdotes potiùs, quàm alios eadem scriptura presbyteros appellat. legatur de hac re Anacleti papæ, qui fuit à beato Petro presbyter ordinatus, epistola 2. cuius argumentum est, Quales oporteat eligi sacerdotes. *Tit. 1.* ij sunt illi presbyteri, de quibus Paulus ad Titũ loquitur, dicens, Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. in quibus uerbis episcopos, qui etiam sacerdotes sunt, presbyteros nominauit, prout omnes doctores sacri interpretantur. nec enim Titus eos, qui senes non erant, senes facere poterat. Demum quòd de sacerdotibus solis beatus Iacobus fuerit locutus, diuus Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio his præclaris uerbis confirmat, Neque enim solùm, cùm nos regenerant, sed postmodum etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem sacerdotes Dei obtinent. Infirmatur, inquit, inter uos aliquis? accersat presbyteros ecclesiæ, hoc est, sacerdotes, & orent super eũ, ungentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei saluum reddet laborantem, & eriget eũ dominus: & si in peccatis erit, remittentur ei. Hactenus diuus Chrysostomus, sacerdotum dignitatem laudans, atque nos de unctionis ultimæ sacramento.

De sacramento ordinis agitur; unum esse sacramentum unitate integritatis monstratur; omnibus suis gradibus fuisse Christum usum, ex euangelio ostenditur; ordines minores à Caluini obiectionibus uendicantur; atque circa maiores multa pro catholica ueritate simul colliguntur. Cap. X.

SEXTUM locum in sacramentorum catalogo tenet sacramentum ordinis. cùm autem diuina res sit sacerdotij ministerium, consentaneum sanè fuit, quò digniùs, & maiori cum ueneratione exerceri posset, ut in ecclesiæ ordinatissima dispositione plures, & diuersi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent; & ita distributi, ut, qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent. nam non modò de sacerdotibus, sed de diaconis sacræ litteræ apertam mentionem faciunt; & quæ maximè in illorum ordinatione attendenda sunt, grauissimis uerbis docent; & ab ipso ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina, atq; uniuscuiusque *Lib. 4. sent. dist. 34. c. 9.* eorũm propria ministeria, subdiaconi scilicet, acolyti, exorcistæ, lectoris, ostiarij, in usu fuisse cognoscuntur, licèt nõ pari gradu. etenim sunt qui minores ordines inter nu- *Opinio est Hug. altera uerò Guillel. Parisien.* merum sacramentorũ nõ referunt; subdiaconatus autem ad ordines maiores à patribus sacrisque conciliis refertur. quare etsi partialia plura esse hic sacramenta uideantur, ratione tamen finis, sacerdotij scilicet, unum æstimantur completum ac perfectum, quamuis non solùm gradus plures, sed formæ partiales sint plures distinctæ & materiæ, immo & characteres. subdiaconatus enim, ac diaconatus sacramenti ordinis partes sunt: episcopatus uerò aut idẽ est cum sacerdotali charactere, aut certè si alius ibidem confertur character, non aliud est ab ordine sacramentum; firmum stet omnino septem tantùm esse nouæ legis sacramenta. Neque ueritate caret, quod à multis consideratum fuisse hîc reperio; nempe omnes eos gradus, quos sacramentũ hoc in se continet, ipsum *Ioan. 10.* Christum exercuisse. ostiariũ siquidem se esse significauit, cùm dixit, Ego sum ostium. *Ioan. 2.* atque cùm flagello uendentes & ementes è templo eiecit. *Luc. 4.* lectoris munus assumpsit, *Marc. 16.* cùm in synagoga Iesaiam legit. exorcistæ officio fungebatur, cùm linguam & aures sur- *Ioan. 8. & 13.* di ac muti hominis saliua tangens, ei auditum reddidit. *Matth. 26. 27.* acolytum se esse his uerbis te- *Cal. fest. 23.* status est, Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. subdiaconum repræsentauit, cùm linteo præcinctus pedes discipulorum lauit. diaconi uerò personam sustinuit, cùm corpus & sanguinem in cœna distribuit. sacerdotis tandem compleuit partes, cùm in cruce patri se hostiam obtulit. Hæc sine risu à te Caluine audiri non possunt: uerum est: at à piis animis & candidis absque risu, immo magna cum obseruatione excipiuntur.

non quòd ex his locis fidei noſtræ firmitudinem certò colligamus, ſed quòd fidei eccleſiæ, quæ omnibus ſæculis uiguit, ualde ſint hæc conſentanea. rideto tu, donec omnem cachinnum exhaurias; nos flebimus, quòd ita à nouitiis hominibus antiquitas irrideatur. licet ſi his conuiciis ſeriò refellendis inhæream, iure & ipſe quoque irridear; adeò ſtulta ſunt & ludicra.

Obiicit inter alia hîc nobis Caluinus, quòd creemus eximia pompa ac ſolennitate lectores noſtros, pſalmiſtas, oſtiarios, acolytos, ad ea miniſteria exequenda, quibus uel pueros, uel certè, quos laicos uocamus, præficimus. quis enim cereos ut plurimùm accendit, quis urceolo uinum & aquam infundit, niſi puer, aut ex laicis aliquis? quæ rit ſimiliter, quis in noſtris templis uiderit acolytum, aut oſtiarium ſuo munere fungentem; & plura alia, quæ referre horreo: atque ſtatim inclamat, *En cur ſacramentis conſecrari, & ſpiritum ſanctum accipere neceſſe habeant, nempe ut nihil agant:* ò Caluine, tuo furore utitur nunc Deus, ut ſolet aliàs ſæpe iniquorum hominum flagello, ac uocibus populum ſuum excitare, & temporum peruerſitatem corrigere, ubi quilibet miniſteria ſua deſerere, ac negligere uidentur. ſunt in Hiſpaniis quædam eccleſiæ, cuiuſmodi eſt Palentina, Burgenſis, Calagurritana, & neſcio, an ſint aliæ, quæ ſummo ſtudio eos gradus in ſuis diœceſis cuſtodiri faciunt, ſignatis ſufficientibus redditibus, quos niſi in eo gradu conſtitutus ſit miniſter, atque alioqui doctus nunquam obtinet. ſperamus ſemper meliora. ut uerò uerbo ſimplici tibi reſpondeam, dico tam ardenti deſiderio cupere nos eiuſmodi graduum pulchritudinem cuſtodiri in eccleſia, quàm certò credimus à Deo eos gradus profluxiſſe. Sed eccleſia his omnibus, quanta debet diligentia prouidere, curabit.

Qvid inſanis ò homo? quid furis ſerpens tortuoſe? quid oblatras furia? *Nouitium eſt hoc inuentum de ſeptemplici ſacramento in ordinibus eccleſiaſticis: de quo nuſquam alibi, quàm apud ineptos iſtos rabulas, ſorboniſtas, & canoniſtas legitur:* deſine iam uetule mentiri, deſine iocari homo rudis: num Ignatius, euangeliſtæ Ioannis diſcipulus, cùm eos gradus ſummo cum honore & ordine recenſet duobus in locis, in epiſtola ſcilicet ad Trallianos, & in altera ad Antiochenſes, ineptum rabulam imitabatur? ò frons, ò pudor, ergo Caluine concilium Carthaginienſe quartum rabulis ineptis conſtitit, quippe quod modum, quo eiuſcemodi gradus eſſent conferendi, & à quibus tam longè determinat, inchoans à capite primo uſque ad decimum incluſiuè. hos habuerunt patres, hos præceptores ſorboniſtæ ac canoniſtæ, ut tu uiros, multò te meliores, per contemptum uocas. omitto, quòd in ipſis etiam canonibus apoſtolicis presbyterum, diaconum, ſubdiaconum, lectorem, & cantorem legimus, can. 42. & 43. Si de hac re ampliùs noſſe cupis lector, lege Hugonem de ſancto Victore libro ſecundo de ſacramentis, parte tertia: quo loco is doctor non ſpernendæ auctoritatis ſingulos ordines pertractat, eorum omnium poteſtatem & ordinationem declarans. *Caluin. ſect. 24.*

Iam de cæremoniis, quas adhibemus, uideamus. principiò quoſcunque in militiam noſtram aſcribimus, communi certè ſymbolo initiamus in clericatum. raduntur in uertice, ut corona regale decus ſignificet: quia reges eſſe debent clerici, ut ſe, atque alios regant. de his enim ſic loquitur Petrus, Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. quæ certè uerba quamuis uniuerſæ eccleſiæ ratione Chriſti, qui rex noſter eſt, & ſanctus noſter, nos uerè ſanctificans, tribui uideantur: ea tamen ad ſacerdotium eccleſiaſticum, quod in eccleſia Chriſtus reliquit, referre non nullis ſanctorum placuit. *Petrus totam eccleſiam alloquebatur:* ſit ita, uerùm id ratione ſummi ſacerdotis noſtri Chriſti Iesv, uel certè ea ratione, qua in eccleſia regale hoc uiget ſacerdotium, ad quod ordines uniuerſi, tanquam ad finem perfectionis, referuntur. non detorquemus locum hunc ad pauculos raſos Caluine, ut tu ſtultè opinaris, quaſi ſolis illis dictum ſit, Sancti eſtote, & quaſi ſoli illi Chriſti ſanguine ſint acquiſiti; ſed bene quaſi per illos conſeruetur in eccleſia regnum, & ſacerdotium Deo. ad hæc ſummitas capitis denudatur clericis, ut eorum mens ad dominum libera demonſtretur, quæ reuelata facie cæleſtia contempletur: uel ut uitia oris & oculorũ doceamur eſſe præſcindenda: uel raſura capitis eſt temporalium depoſitio; circumferẽtia uerò coronæ reliquiæ ſunt bonorum, quæ ad ſuſtentationem retinentur. *Omnia in figuris, quia ſcilicet uelum templi non dum eſt ſciſſum:* abſit à nobis tam horrenda hæreſis Caluine, im- *Cal. 25. De raſura capitis. 1. Pet. 2. Lib. 4. ſent. d. 24. cap. Duo ſunt. Lib. 4. ſentent. d. 24. cap. 1.*

mo scissum ac plusquam contritum est, eiusmodi figuris, quæ Christum uenturum prænuntiabant, quis Christianus homo, & non spurcissimus Iudæus nunc uti uelit? abi in malam rem cum superstitione tua ista nebulo. figuræ, quas nos adhibemus, tantùm nos recordari cogunt eius status, quem initiò sumus professi, ut ipsum opere exequi moliamur, quos & uestitus, & cultus, atque gestus ipse, & ipsa corporis figura, si secus contingat, uehementer arguere, ac de mendacio & sacrilegio conuincere poterunt. non sumus persuasi, ut tu nobis imponis calumniator, nos esse præclarè defunctos nostris partibus, quòd talia per coronam nostram figurauerimus, nisi ea omnia re ipsa præstiterimus. non ludimus hîc ullis fucis ac præstigiis; sed, si ludus est, nobis solis luditur, qui tot testes habemus uitæ nostræ, quot eisdem figuris pictos intuentur. *Nullum est hominum genus rapacius, stupidius, libidiniosius istis hominibus, qui, detonsis aliquot capillis, significant temporalium bonorum abundantiam se abiecisse, gloriam Dei contemplari, aurium oculorumque concupiscentiam mortificasse:* num Caluine, quia quidam homines malè sunt usi Dei uerbo, sacrisque litteris, ea de caussa procul recedere sanctam scripturam iubebimus? num quia multi sanctitatem ueram non colunt, sed ipsius tantùm speciem bonis actibus simulant, protinus misericordiæ opera, uelut falsa & mendacia sanctitatis signa, obelo notabimus? prauitas est ista certè humani animi Ioannes, si quis re bona malè fuerit usus, non ipsius rei, quæ in bonum allicere, atque propellere de se non cessat. cùm etiam non nulli dicunt coronam clericalem ortum ducere à Nazaræis, non omnia nostra mysteria à Iudaismo mutuamur, sed ea tantùm, quæ uiuentem semper habent significationem, nempe sanctitatis ac iustitiæ, quæ omni tempore Deo fuit accepta. hac ratione ponderatur à nostris, quòd Paulus suscepto uoto sibi raserit caput. semper enim ea res sanctitatis ac religionis signum singulare habita est. Sed rem hanc de clericorum tonsura optimè uersat diuus Augustinus in libro De opere monachorum in fine, & in libro retractationum. tandem aduertendum est, neminem neque antiquorum patrum, neque theologorum sensisse primam tonsuram esse sacramentum, quamuis bene ea insigniri debeant, quotquot ad septem gradus illos conscendere habent. immo de quattuor primis gradibus non nihil etiam attigimus.

Act. 18.

De tribus ordinibus maioribus.

CIRCA uerò tres ordines maiores, nimirum sacerdotium, diaconatũ, ac subdiaconatum, non dico more histrionum, qui nec sine arte omnino gesticulantur, nec sine aliqua apparentia nugantur, sed perditissimi hominis, absque ullo delectu quiduis obmurmurat, & loquitur. audet dicere nullum apicem habere nos à Dei uerbo, quod ostendere possimus, atque omnes, quotquot se sacerdotes appellant, iniurios esse Christo, qui solus consecratus à patre fuit sacerdos cum iureiurando. quasi alia sit hostia incruenta nostra ab illa cruenta Christi, & non magis omnino eadem cum illa, quam pridie, quàm pateretur Christus, in cœna obtulit, tradito nobis præcepto, ut in ipsius commemorationem faceremus. Sicut igitur nunc cæli tabernaculum ingressus, ita pro nobis intercedit, ut ecclesiasticæ orationes, & fidelium intercessiones nõ sint iniuriæ illi suæ æternæ; sic hostia, quã semel obtulit æternæ propitiationis & expiationis, ecclesiæ hostiã, per quam prioris illius ad nos applicatur uirtus atque fructus, non tollitur, sed magis roboratur: est enim uerum illius hostiæ memoriale hoc, ubi Christus sumitur & recolitur memoria passionis eius. quod in Christo fuit propriũ & singulare, nemo secũ communicatum dicat; quòd uerò idem ipse in suos contulit, cur ab eo acceptum negabimus? ipsi uni singulare fuit sua oblatione Deum placare, & peccata expiare. si quis id sibi usurparet, impius & sacrilegus foret. quamobrem non sic offerre nos uoluit, sed sicuti ipse antè suum sanguinem sacramentaliter uero sacrificio, ut sancti semper intellexerunt, & suũ corpus tradidit, ac patri obtulit; ita iussit, ut nos faceremus. hi sunt euangelici sacerdotes, hi ueri immolatores. *Christus mandatum de prædicando euangelio, pascendoque grege non de hostiis immolandis dedit:* immo dedit Caluine. Hoc, inquit, facite in meam commemorationem. hinc etiam diuus Paulus dicebat, eos presbyteros honorandos maximè fore, qui laborarent in uerbo ac doctrina. ut uel hac ratione sacerdotis munus à prædicationis mandato formali, immo reali consideratione distinctũ esse planè uideatur.

Sacerdotium ecclesiasticũ Christi oblationi minimè est iniurium.

Cal. fol. 28.

1. Tim. 5.

De cæremoniis. Calu. fol. 29.

IAM uerò circa cæremonias, quibus ecclesiastici sacerdotes initiari solent, maleuolus iste multa inuenit, quæ impium suum animum offendunt. Insufflationem cum primis

in ordi-

super ordinandos non sustinet, cū uerbis illis à Christo prolatis Ioannis 20. Accipite spiritum sanctum. si uerò respondeamus, nos seruare domini exemplum; obiicit statim, multa dominum egisse, quæ nobis exempla esse noluerit. & quis tibi negat Caluine? dixit Lazaro, Lazare ueni foras. dixit paralytico, Surge, & ambula. *Cur non eadem isti dicunt omnibus mortuis & paralyticis?* dicam ego paucis & uerè, quare illud episcopi sibi sumant, hoc uerò non. quia certè diuinus spiritus pignus est & arrhabo ecclesiæ, quem non Christus tantùm, sed apostoli, ceterique fideles legimus sæpe cum aliis communicasse: sunt siqnidem eius ecclesiæ ministri, quæ spiritum habet secum manentem in æternum. at uerò in his rebus, in quibus diuinæ suæ uirtutis ac potentiæ singulare dedit Christus specimen, ut cùm sola uoce ac solo iussu suo in mortuos & ægrotos uitam & salutem contulit, quis, inquam, in his Deum conabitur æmulari? quis audebit omnipotentem ad certamen hoc prouocare? longissimè absunt pij omnes ab inepta ista cogitatione. nec adeò sumus effrenes Caluine, quàm tu nos accusas, quòd asserere audeamus conferri ab episcopis spiritum sanctum, sicut à Christo: scimus enim longè unū ab altero distare. confert quidem Christus, ut qui suo merito eum nobis peperit; confert episcopus, quippe qui minister est & dispensator cælestium donorum, ad utilitatem credentium. Omitto recensere, quæ de sacra unctione, & chrismate, quo inunguntur Christi sacerdotes iam à temporibus apostolorum, iste oblatrat, atque ea, quæ de indelebili charactere nobis obiicit: sunt enim rudia & satis ludicra. Augustinum nobis obiicit contra eiusmodi indelebilitatem, dicentem, Si detrahitur uerbum ab aqua, nihil fore, nisi aquam. quasi id multùm pertineat ad rem, quam tractamus. impositionem manuum negat hîc locum ullum habere, cùm diuus Paulus tam frequenter in ordinatione presbyterorum meminerit, præsertim 1. Tim. 4. & 2. ad eundem 1. sed omnia hæc breuitatis caussa prætereo.

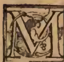
De ordine quoque diaconatus nobiscum pugnat, quòd cupiat uehementer restitui in suam integritatem ministerium illud, quod sub apostolis & in puriori ecclesia fuit. nostri uerò diaconi, quos nos fingimus, quærit à nobis, quid habeant cum illis commune. cui nos respondemus plurimùm quidem inter eos conuenire: utpote qui idē ministerium principale retinent, sacerdotibus sacrificantibus assistunt, ministrant in omnibus, quæ aguntur circa sacramenta, scilicet in baptismo, in chrismate, in patena, in calice. item oblationes inferunt, ac disponunt super altare, domini mensam componunt, & ornant, crucem ferunt, euangelium denique ad populum decantant. Sed quærit Caluinus, an sit in his uerbum unum de uero diaconorum ministerio. cui respondemus uerbum hoc esse, quod præcipuam diaconatus rationem comprehendat. huic diacono solus episcopus manus imponit, orarium illi, & stolam super læuum humerum collocat, ut intelligat se accepisse iugum domini leue, quò ad sinistram pertinentia diuino timori subiiciat, textum euangelij ei præbetur, ut se eius præconem ac pronuntiatorem agnoscat. an non hæc spectant ad diaconos Caluine? dispensare Christi corpus & sanguinem, assistere sacrificanti presbytero est'ne tantùm adolendis turibus, simulacris poliendis, ut tu loqueris, conuerrendis templis, captandis muribus, fugandisque canibus præfici? quàm histrionicos tuos ludos contra antiquitatem ac ueritatem exerces. non conferimus nos diaconatum cum apostolatu, etiam si facultas legendi euangelium, immo interpretandi ipsis diaconis conferatur. longè siquidem plura apostolica celsitudo intra se claudit, de quibus non nihil in superioribus egimus. unum hoc summa sanè consideratione obseruandum est, quòd cùm iniquis aliquot principiis ac prorsus sacrilegis nitatur semper Caluinus, sic certè nobiscum in omnibus agit, ac si iam res notissima ac certissima foret. negat ullum esse sacrificium in ecclesia præter illud Christi cruentum, ac mox sacerdotum ordinationem profusiùs irridet; negat apostolos quidquam aliud in mandatis habuisse, quàm nudam uerbi diuini legationem ac nuntiationem; (hinc ipse colligit nostros diaconos sua ordinatione cū apostolis optimè conferri) asserit hypodiaconos solùm curæ pauperum esse olim præpositos: quare ex tam iniquo principio contra instituta maiorum & canones infert nugatoriam esse functionem, quā semper eis antiquitas tribuit, nimirum, ut calicem ac patenam, urceolum cum aqua, mantile ad altare deferant, aquam fundant ad manus lauandas. huic muneri sanè quàm optimè respondet initiandi ritus, ut ab episcopo patenā & calicem, ab archidiacono urceolum

De diaconis, ac subdiaconis.

Officia diaconi.

ceolum cum aqua, & manuale accipiat. Quis pius tam sanctas cæremonias, tam antiquas, tam probatas irrideat? uerùm, ut semel finiamus, licet de hoc sacramento, quod de quinque primis statuere. neque opus est longiùs repetere, quæ suprà, & quæ ab aliis fusiùs sunt explicata. hoc satis esse poterit modestis ac docilibus, quales esse omnes nos oportet, uerum ac certum ibi esse Dei sacramentum, ubi uisibile signum annexum esse creditur gratiæ in eo conferendæ promissioni; aut certè potiùs ubi gratia per signum ipsum sensibile, tanquam per diuinæ misericordiæ cæleste quoddam instrumentum, spectatur. Noli negligere gratiam, inquit apostolus, quæ tibi data est per prophetiam cum impositione manuum presbyteri. ac rursum, Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Cùm itaque scripturæ testimonio, apostolica traditione, & patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quæ uerbis & signis perficitur, gratiam conferri; dubitari minimè debet ordinem esse uerè, & propriè unum de sanctæ ecclesiæ sacramentis.

De matrimonio agitur; ipsum sacramentum fuisse habitum ante Gregorij tempora, ex Ambrosio, & Augustino probatur. Cap. XI.

Caluin. sect. 34.

VLTA reuera se nobis offerebant, quæ de matrimonio nũc tractaremus; uerùm, quia in diluendis istius cauillationibus tantùm nunc uersamur, libet ab ipsius uerbis hac in parte exordiri: ait enim, *Postremum est matrimonium, quod ut à Deo institutum fatentur omnes, ita pro sacramento datum nemo usque ad Gregorij tempora uiderat:* uno integro sæculo, atque eo amplius S. Ambrosius & Augustinus Gregorij tempora præcesserũt; quorum prior dixit, exponens uerbum illud Pauli Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est, Mysterij sacramentum grande in unitate uiri ac feminæ esse significat. nec hoc prodit, sed aliam caussam, quæ non discordet à memorato mysterio, efflagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, ecclesiæ & saluatoris: ut sicut, relictis parentibus, homo uxori suæ adhæret; ita, relicto omni errore, ecclesia capiti suo adhærear, & subiiciatur, qui est Christus. hæc Ambrosius. posterior uerò Augustinus, ex indissolubilitate matrimonij, atque ex uerbis illis, Adhærebit uxori suæ, esse uerum sacramentum, gratiam conferens, uidetur probare libro de bono coniugali cap. 7. Nequaquam, inquit post multa de non ducenda alia uxore, uiuente priori, tantum puto ualere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirmitate hominum, quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus, atque dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnam. siquidem, interueniente diuortio, non aboletur illa confœderatio nuptialis, ita ut à se coniuges sint separati. & iterum, Semel autem initum coniugium in ciuitate Dei nostri, ubi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest nisi alicuius morte dissolui. idem habetur apud eundem auctorem in eodem lib. cap. 15. 18. & 24. Nõ solùm igitur hæc Dei ordinatio bona est & sancta, sicut agricultura, architectura, sutrina, (sic enim loquitur Caluinus) tonstrina, ceteræque Dei legitimæ ordinationes, quæ sacramenta non sunt; sed uerum est rei sacratissimæ signum. Non tantùm, inquit diuus Augustinus lib. 1. de nupt. & concupis. cap. 10. fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius uinculum est fides, uerùm etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. cumque symbolum hoc nimirum indissolubilis matrimonij inter uirum & uxorem in hoc principaliter, teste apostolo ad Ephesios 5. positum fuerit nobis in hoc propositum, ut Christi unionem cum ecclesia significaret, atque ut fidei nostræ certitudinem erigeret; non est eadem ratio de eo, quod Paulus, locutus de matrimonio, ait, Sacramentum hoc magnum est, ego dico, in Christo & ecclesia. & quod idem gentium apostolus alibi dicit, Sicut stella à stella differt in claritate, ita erit resurrectio mortuorum, non est hoc sacramentum Caluine,

Matrimoniũ signum est unionis Christi, & ecclesiæ.

1. Cor. 15.

quamuis

quamuis bene alicuius rei figura: nec illud, Simile est regnum cælorum grano sinapis. nec illud, Ecce dominus gregem suum pascet quasi pastor. nec illud, Simile est regnum cælorum fermento. nec illud, Dominus, quasi gigas egredietur. nec futurum, ut tu percupis, etiam si dicatur, Dies domini, tanquam fur. nec in scriptura tot sunt sacramenta, sic loquendo de sacramentis, quot sunt similitudines parabolicæ: quoniam non sunt symbola, uti diximus, ex prima sua institutione ad illam promissionem nobis attestandam erecta, sicut matrimonium. potissimùm in lege gratiæ, ubi adhærere iubetur uir uxori suæ, quò immutabiliter spiritualem Christi unionem nobiscum repræsentet. At, *Sic tractare scripturas, terram cælo miscere est:* cur ita? sic tractarunt omnes fermè sancti. *Paulus, ut ostenderet maritis, quàm singulari amore uxores suas complecti debeant, Christum illis in exemplar proponit:* quid tum postea? ut enim, religiose lectot, ille uiscera pietatis effudit in ecclesiam, quam sibi desponderat; sic unumquenque Paulus ibidem affectum esse uult erga propriam uxorem. sequitur enim, Qui uxorem diligit, semetipsum diligit, quemadmodum Christus dilexit ecclesiam. Hactenus uniuersa nobiscum consentiunt: tum ultrà: porrò ut doceret dominus, quomodo Christus dilexerit ecclesiam perinde, ac semetipsum, immo quomodo se unum fecerit cum sponsa sua ecclesia, (quæ quidem unio illo signo fuerat promissa) refert ad ea, quæ Moses narrat Adam de se dixisse. cùm enim adducta esset in eius conspectum Heua, quã è sua costa formatam sciebat, Hæc, inquit, os ex ossibus meis, & caro de carne mea. totum id spiritualiter ac mirabiliter impletum fuisse in Christo, in ecclesia, & in nobis testatur Paulus, cùm membra nos esse ait corporis eius, de carne eius, ac de ossibus eius. tandem matrimonialem illam mulieris, ac uiri coniunctionem in spiritu admiratus beatus apostolus, ut symbolum cælestis & spiritualis coniunctionis Christi, atque ecclesiæ in hac uerba prorupit, Sacramentum hoc, id est, Hærebit uir uxori suæ. magnum est ratione termini, quẽ figurat; nempe unionis Christi & ecclesiæ. Quid tu Caluine? *Cùm dixit mysterium magnum, non de carnali coniunctione uiri, ac mulieris, sed de spirituali loquebatur:* immo de illa loquebatur, ut de signo, quod apostolus iam explicuerat; de hac uerò, ut de termino signato, ratione cuius signum illud magnum sacramentum appellatur à diuo Paulo, Ego, inquit, dico in Christo & in ecclesia. *Imposuit illis sacramenti nomen, quod aut arcanum, aut mysterium uerti poterat:* ò nodum indissolubilem, non est inter catholicos, qui Græcè sciat. sed condonetur homini elato atque superbo tanta arrogantia. scimus, scimus Caluine, scimus optimè sacramentum in scripturis sanctis pro mysterio, ac pro arcano sæpe accipi: nam uox hæc in epistola ad Timótheum priori capite tertio à uulgari interprete, & in eadem ipsa ad Ephesios epistola capite primo pro mysterio posita est. nec linguarum peritiam cum clamore insectantur catholici, è quibus multos comperi eius idiomatis peritissimos, qui senem Caluinum Græcas litteras, nescio, an cum laude discipuli, docere possent. siue igitur sacramentum dicat, siue mysterium, siue arcanum, parum refert: quodlibet est enim, modò ratio ueri sacramenti ab eo non auferatur, prout ex sanctis patribus, ex conciliis, ex ecclesiastica doctrina, atque apostolica traditione colligitur. turpe quidem est de uoce disceptare, quando in re optimè præceptores nostri conueniunt. *Matrimonium uerò sacramenti titulo commendatum immunditiem postea, & pollutionem, & carnales sordes uocare, quàm est uertiginosa leuitas?* in quo sensu uerba Siricij papæ sint intelligẽda, nos in libro quinto, cùm de sacerdotum cælibatu ageremus, apertissimè & planissimè explicauimus. nec tam absurdum uideri debet Caluino, quòd sacerdotes à matrimonio arceantur, quàm sibi iudicari simulat, postquam multa habet status hic coniugatorum, sicut ipse non ignorat, ratione quorum ualde fuerit decorum uiris Deo dicatis à maritalibus amplexibus abstinere. Ecquis est homo audax ex nostris catholicis, qui coitum ipsum, partem esse sacramenti tradat, & non magis mutuum illud utriusque hominis consensum, potestatemque plenissimam, quam uterque sui corporis mutuò alteri facit? Christianorum sacramenta adeò bene conueniunt Ioannes, ut stare simul optimè po. int, quamuis ob unius excellentiam, nempe sacerdotij, tam præclari actus cum actibus matrimonialibus non satis bene concordent. an non in uirgine beatissima uirginalis puritas simul cum matrimoniali gratia perseuerauit? quòd si coniugia inter adolescentulos parentum iniussu contracta, ob quandam naturalem pietatem

Matth. 13.
Isa. 40.
Matth. 13.
Isaia 42.
1. Thess. 5.
Caluin. sect. 35.
Genes. 2.
Concil. Triden. session. 34. sub Pio IIII.
Caluin. sect. 35.

tatem ad patres, firma rataque manere tu non credis; (licèt nunquam non matrimonij laudes prædices) cur ecclesiasticæ reipub. tyrannidis notam inuris, quòd tam legitimis de caussis coniugia, inter sacerdotes contra eius iussum contracta, firma rataque non habet? Est igitur matrimonium sacramentum; ac coniugalium caussarum cognitionem ad ecclesiasticos iudices pertinere, iure, & merito nemo dubitabit. ipsos insuper gradus affinitatis, ac consanguinitatis seruandos esse, nec licere uiro, qui adulteram repudiauerit, alteram inducere, euangelica doctrina simul cum maiorum nostrorum antiqua obseruatione nos facilè docere poterit. rursum esse certum tempus magis orationi & ieiunio accommodatum, quàm nuptiis, quiuis uerissimè comperiet. Hæc uerò omnia, sicut & uniuersa, quæ prædiximus de sacramentis, post multam discussionem habitam Tridenti, post incredibiles & bene liberas disputationes tam theologorum, quàm patrum, quas referre longissimum foret, multis denique in eam rem consumptis diebus, sacrosancta synodus uerè, candidè, atque planè nos docuit. hæc tenemus, ita de iis sentimus, quibus auctore Deo, perpetuò hærebimus.

Respondetur ultimis Caluini uerbis, quibus epistolam suam simul cum institutione finit; ac tandem totum hoc opus absoluitur. Cap. XII.

IROR satis Caluine, quòd sic omnem pudorem exuetis, ut audeas dicere in postrema tuæ epistolæ parte, non satis candidè nos facere, cùm inuidiosè, ut tu loqueris, commemoramus, quantas turbas, tumultus, contentiones secum traxerit istius doctrinæ prædicatio, & quos nunc in multis fructus ferat. nam tantorum malorum culpa, Ioannes, dignissimè, ut nunc iam ostensuri sumus, in ipsam detiuabitur, quæ simul in Satanæ etiam malitiam, hîc tantopere per uos regnantem, torqueri debebit. est hîc diuini uerbi quidam quasi genius, ut nunquam emergat, quieto ac dormiente Satana: ita est, non nego: non tamen emergit Dei uerbum dolis, latrociniis, proditionibus, crucibus, quibus defendatur, propagetur, atque diuulgetur. primi illi huius ecclesiastici exercitus, nobilissimi duces, apostoli nostri, et quotquot apostolicam celsitudinem imitari ambiebant, inquietum & uigilem ac nihil minùs, quàm dormientem Satanam experti sunt, sed contra se, nii Ioannes, non pro se. num diuus Petrus, aut Paulus, aut quispiam alius paternis bonis quempiam spoliauit? quenquam è suo regno expulit? quenquam trucidauit? eheu me, quàm etiam nolentes loqui cogis Caluine. dispeream, si unquam tam barbaros hostes Christianus orbis perpessus est, tam crudeles, tam propè bestiales, quàm fuerit iste tuus diuini uerbi, ut appellas, quasi genius. Arrianorum tempore capta monasteria, uinctos sacerdotes, episcopos illusos, subuersas ecclesias, diruta sacra, ecclesiasticum fundum per uim oppressum fuisse & scimus, & legimus: at uester iste diuini uerbi quasi genius nouus, sacrificij uasa, sacrilegio nefando, è medio tolli iussit, Christi crucem comminui fecit, &, quod dici, uel audiri pius non sustinet animus, diuinam aram pro stabulandis equis præparari iussit. grauia quidem certè sunt hæc, & molesta Caluine, qualia nulla ætas sustinuisse ab iniquis inuasoribus uidetur, nec legitur: sed sunt alia multò iis grauiora, atque molestiora. dicito in primis, oro, atque obsecro, si nos sumus, qui errauimus, qui Dei uerbo iniuriam intulimus; quid molestiæ diuini uerbi iste tuus quasi genius à sanctissimis manibus accepit? quid tam inhumaniter martyrum & sanctorum reliquias erui iubet? molesta profectò ea est iniuria, quæ innocenti paratur; longè tamen acerbior & molestior illa est, quam innocentia ipsa etiam post mortem à se propulsare non potuit. hæc certissima, & cum primis fidelis nota, qua discernitur uera doctrina à mendacibus & falsis, si certè doceat Cæsari tribuendum esse, quod Cæsaris est, ac Deo, quæ Dei sunt; si regem non priuet honore, patremfamiliâs possessione, uirum uxore, ecclesiam demum debito cultu, pietate, ac religione: sic sæculis aliquot, quibus profundis tenebris submersa fuerunt omnia, mundo sancti Dei homines ludus certè, non tyrannis

erant;

erant; iocus, non terror. Sed uideo, quid respondeas. *Ceterùm*, inquis, *in ipsum Dei uerbum inuidiam conferre, aut seditionum, quas improbi & rebelles, aut sectarum, quas impostores contrà excitant, quanta est malignitas?* quanta est malignitas, & quàm inueterata ista uestra consuetudo, qui semper scelus proprium in alios transfundere nitimini, ne tam perditi ac scelerati simplicioribus hominibus uideamini? ecquis, proh Deus, persuaderi poterit, ut credat à uulgaribus hominibus, & non à ministris ipsis, qui ductores sunt, ea mala, quæ enumerauimus, proficisci? si non tibi placuerunt malefacta istorum, quæ per totam Galliam, Heluetiam, ac plus ultrà exercuerunt: quare taces? quare siles? innocentes atque indemnati à tuis uerberantur, simplices religiosi in crucem aguntur: tu uerò, qui ad clauum stas, penes quem rerum summa est, posthabitis ipsorum maleficiis, in Romanæ curiæ mores, domi tuæ sedens, corrigendos totus incumbis. duces nobilissimi & fortissimi à tuis prodūtur, & occidūtur: quæ cùm scias, ac pro tuo in eos imperio prohibere posses, ne fiant tibi non placere, nemini sanæ mentis persuadebis. Interrogabatur Elias, an non is esset, qui turbabat Israel. iniqua profectò interrogatio, quæ nulla ex proditione orta esse uideri quoquo pacto poterat. regē non læserat propheta, nemini nocuerat Elias. quæ omnia si quis de te dicere uellet Caluine, ac de tuis: non dubiū est, quin proprio in mendacio impius patronus miserabiliter obruatur. Christus seditiosus à Iudæis dictus est, sed falsò: uestræ uerò seditiones patentiores sunt, quàm ut calumniam ullā admittere posse uideantur. utinam tam iniqua esset nostra de uobis criminatio, quàm erat falsa Iudæorum in apostolos accusatio: quot animas nunc incolumes haberemus, ac superstites; quas furor uester è medio tulit? si tu ipse non defensionem texebas, sed duntaxat ad ipsam caussam perlibēter audiendam regis animum præmollire studuisti: nos etiam nullam hîc accusationem teximus, quippe qui tantæ rei longè impares nos esse certo certius cognouimus: sed tantùm piis lectoribus quasi indicare uoluimus, non minùs humanitate apud homines, quàm pietate apud Deum uos protsus esse destitutos. magnopere quidem confidimus cuiusque pij gratiam recolligere nos posse, si hanc nostram confessionem tuæ institutioni contrariam placidi compositiq; semel legerint: sin autem ita quorundam aures occupant impiorum susurri, ut Christiana destructio pro Christiana institutione habeatur; ueritas quidem ipsa nunc patietur; at manum domini fortem expectabimus, quæ sine ulla dubitatione tempore suo aderit, & sese armata exeret, ut iam olim fecit, tum ad pauperes ex afflictione eruendos, tum etiam ad uindicandos hæreticos, qui tanta securitate exultant.

Septimi & ultimi libri finis.

Licèt ſumma adhibita ſit diligentia in hoc opere excudendo: tamen aliquot errata (ea enim eſt typographiæ conſuetudo, ut menda caueri nullo modo queant, in iis præſertim libris, qui tunc primùm eduntur) uitare, atque effugere non potuimus. quæ autem à nobis ſunt uiſa, hæc ferè ſunt. ubi animaduertendum tibi erit, candide lector, quod, ſi unicum punctum in numero paginæ fuerit, priorem tibi faciem indicabit; ſi duo, posteriorẽ.

		DELENDA.	REPONENDA.
Pag. 2	uerſ. 29	probè	propè
5.	37	partis	partes
6.	14	deinde	dein de
8:	22	affectus	effectus
17.	43	triumphos.	triumphos?
56.	44	ius	uis
94.	6	confirmato, citari	*dele* citari
132:	8	Chriſtus dominus	Chriſtum dominum
275.	19	mines	homines
ead.	22	affectibus	effectibus

Non dubitamus, quin inſint alia non nulla: ſed, cùm ea, ut ſanè quidem ſperamus, & pauca, & leuia ſint, Chriſtianum lectorem, ea ut nobis condonet; amantiſſimè obſecramus. Puncta, & ſi qua ſunt his ſimilia, in erratorum correctione ponere, non neceſſarium fore putauimus.

INDEX LOCORVM CATHOLICORVM,

qui præcipui sunt pro orthodoxa ac uetere fide retinenda. ubi A primam paginam significat, B uerò secundam.

B

C

Caluinus

Discrimen

F

G

H

I

Imagines

L

 Lex

M

Mirum

N

O

P

Petrus

Q

Saluari

T

Testamentum

F I N I S.

Venetiis, Io. Gryphius excudebat.
M D L X I I I I.